బమ్మెర పోతనామాత్య విరచిత

భాగవతం 1

1,2,3, స్కంధములు

పోతన భాగవతము

(సరళ గద్యానువాద సహితము)

మొదటి సంపుటము

1, 2, 3 స్కంధములు

అనువాదకులు

డా॥ జంధ్యాల పాపయ్యశాస్త్రి

డా॥ సముద్రాల లక్ష్మణయ్య

డా॥ ఆశావాది ప్రకాశరావు

ప్రధాన సంపాదకులు

డా॥ నండూరి రామకృష్ణమాచార్య

డా॥ జంధ్యాల పాపయ్యశాస్త్రి

ప్రచురణ

కార్యనిర్వహణాధికారి

తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానములు, తిరుపతి

POTANA BHAGAVATAMU, with Lucid Prose
First Volume - 1, 2 & 3 Skandhas

Author : Potana Mahakavi

Prose Rendering : Dr. Jandhyala Papaiah Sastry
Dr. Samudrala Lakshmanaiah
Dr. Asavadi Prakasa Rao

Edited by : Ist Skandha - Dr. Nanduri Ramakrishnamacharya
2nd & 3rd Skandhas - Dr. Jandhyala Papaiah Sastry. "Karuna Sri"

T.T.D Religious Publication Series No. 639-A

First Edition : 1987
Re-prints : 1998, 2004, 2005, 2008,2010
Revised Edition : 2015

Copies : 5,000

Published by

Dr. D.Sambasiva Rao , I.A.S.,
Executive Officer,
Tirumala Tirupati Devasthanams,
Tirupati.

D.T.P

Sri Asangananda Graphics
Sri Vyasasramam, Yerpedu.
Ph:08578-287528

Printed at

ముందుమాట

బ్రహ్మదేవుని చతుర్ముఖాలనుండి పురాణాలు, తరువాత వేదాలు వినిస్సృతాలైనట్లు తెలుస్తుంది. కాగా పురాణాల అనాదిత్వం పావనత్వం విద్యోతిత మవుతుంది. ఏనాటినుంచో సజీవంగా వెలిగేదే పురాణమంటారు. 'పురాపి నవం పురాణం'- ఎంత పాతదైనా పురాణం సరికొత్తగానే ఉంటుందన్నమాట!

సర్గం, ప్రతిసర్గం, వంశం, మన్వంతరం, వంశానుచరితం - అని పురాణాలు అయిదు లక్షణాలు కలిగి ఉంటాయి. ఈ లక్షణాలతో కూడిన పురాణాలు పద్దెనిమిది. ఉపపురాణాల సంఖ్యకూడా అంతే. ఈ పురాణాలన్నీ వేదవ్యాస మహర్షి విరచితాలే అని ప్రతీతి. ఇవి భిన్న కర్తృకాలు అనే ప్రవాదం కూడా ఉన్నది. ఏమైనా పురాణాలు ప్రాచీన సంస్కృతి సంప్రదాయాలకు ఆదర్శం లాంటివే కాకుండా, పూర్వ రాజవంశాలను గురించికూడ తెలపడంవల్ల ఒక విధంగా చరిత్రగ్రంథాలుగా కూడా ఉపకరిస్తాయి.

కథలద్వారా ప్రజలకు నీతి ధర్మాలు ఉపదేశించడం వీటి పరమాశయంగా కనిపిస్తుంది. భాగవత రచనవల్ల వ్యాసభగవానుడికి మనశ్శాంతి చేకూరిందనడంలో పురాణ ప్రభావం ఏమిటో విదిత మవుతుంది.

అష్టాదశ పురాణాలలో ప్రశస్తి వహించిన శ్రీమద్భాగవతాన్ని బమ్మెరపోతనామాత్యులు తెలుగులోనికి అనువదించి ఆంధ్రలోకానికి మహోపకారం చేశారు. పరమభాగవతోత్తముడైన పోతనగారు తన సహజ పాండిత్యముతో అనితరభక్తితో భాగవతాన్ని రచించారు. మహాతపస్వి పోతరాజుగారి లేఖిని నుండి జాలు వారిన కవితా ప్రవంతి ఆంధ్ర జనహృదయ కేదారాలను తడుపుతూ తాపత్రయాన్ని హరిస్తున్నదనడం సత్యం. భాగవతంలోని ప్రతి పద్యం ఎంతో హృద్యం. తెలుగునాట పోతనగారి పద్యం నోటికి రాని పండితుడు గాని, పామరుడుగాని లేడంటే అతిశయోక్తి కాదు.

ఇలా తెలుగునాట ప్రముఖస్థానాన్ని అలంకరించిన ఆంధ్రమహాభాగవతం అక్షరాస్యులందరికీ సులభ గ్రాహ్యం అయ్యేందుకు తి.తి.దేవస్థానంవారు ప్రముఖ విద్వాంసులచేత సులభశైలిలో తాత్పర్యాలు వ్రాయించి, ముద్రించారు.

ప్రధాన సంపాదకులైన డా॥ జంధ్యాల పాపయ్యశాస్త్రి (కరుణశ్రీ) గారికి, ఆయా సంపుటాల తాత్పర్య రచయితలకును మా అభినందనలు. తి.తి.దేవస్థానం వారు ప్రచురించిన పోతన భాగవత సంపుటాల ప్రతులన్నీ చెల్లిపోయినందున పాఠకుల సౌకర్యార్థమై పరిష్కరించి పునర్ముద్రించటం జరిగింది. పాఠకులు యథాపూర్వం ఆదరించగలరు.

శ్రీనివాసుని కృపతో తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానంవారు చేస్తున్న ధార్మిక గ్రంథ ప్రచురణలపట్ల తెలుగునాట బహుళామోదం లభిస్తున్నందుకు సంతోషం.

కార్యనిర్వహణాధికారి,

తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానములు, తిరుపతి.

సంపాదక మండలి

అనువాదకులు

డాక్టర్ జంధ్యాల పాపయ్య శాస్త్రి (ప్రథమ స్కంధము)

డాక్టర్ సముద్రాల లక్ష్మణయ్య (ద్వితీయ స్కంధము)

డాక్టర్ ఆశావాది ప్రకాశరావు (తృతీయ స్కంధము)

పోతన భాగవతము

అనువాదకులు		స్కంధములు

మొదటి సంపుటము

1.	డా॥ జంధ్యాల పాపయ్య శాస్త్రి	---	ప్రథమ స్కంధము
2.	డా॥ సముద్రాల లక్ష్మణయ్య	---	ద్వితీయ స్కంధము
3.	డా॥ ఆశావాది ప్రకాశరావు	---	తృతీయ స్కంధము

రెండవ సంపుటము

4.	శ్రీ శనగన నరసింహస్వామి	---	చతుర్థ స్కంధము
5.	డా॥ సర్వోత్తమరావు	---	పంచమ స్కంధము
6.	శ్రీ తలమర్ల కళానిధి	---	షష్ఠ స్కంధము

మూడవ సంపుటము

7.	శ్రీ జంధ్యాల వేంకటేశ్వరశాస్త్రి	---	సప్తమ స్కంధము
8.	శ్రీ జి. చెన్నయ్య	---	అష్టమ స్కంధము
9.	డా॥ బి. భాస్కర చౌదరి	---	నవమ స్కంధము

నాల్గవ సంపుటము

10.	డా॥ ఎక్కిరాల కృష్ణమాచార్య	---	దశమ స్కంధము (పూర్వభాగం 1- 725 పద్యములు)
11.	శ్రీమాన్ ముదివర్తి కొండమాచార్యులు	---	దశమ స్కంధము (పూర్వభాగం 726 - 1791 పద్యములు)

ఐదవ సంపుటము

12.	డా॥ అమరేంద్ర	---	దశమస్కంధము - ఉత్తరభాగము (1- 535 పద్యములు)
13.	శ్రీ డి. నాగసిద్ధారెడ్డి	---	దశమస్కంధము - ఉత్తరభాగము (536 - 1342 పద్యములు)
14.	డా॥ ప్రసాదరాయ కులపతి	---	ఏకాదశ స్కంధము
15.	శ్రీ టి. భాస్కర రావు (స్ఫూర్తిశ్రీ)	---	ద్వాదశ స్కంధము

మున్నుడి

పోతన మహాకవి భాగవతమును నిగమముగా ఆమ్నాయముగా అభివర్ణించి ఉన్నాడు-

నిగమములు వేయు చదివిన, సుగమంబులు గావు ముక్తి సుభగత్వంబుల్
సుగమంబు భాగవత మను, నిగమంబు పఠింప ముక్తి నివసనము బుధా. **భా. ప్ర. 140**

భువనక్షేమంకరంబైన, భాగవతామ్నాయము
బాదరాయణుఁడు దాఁగల్పించె నేర్పొప్పఁగన్. **భా.ప్ర.136**

పోతన దృష్టిలో భాగవతము వేదవాఙ్మయములో అంతర్భాగమే

వేదవాఙ్మయము - భాగవత తత్త్వము

వేదములు- వేదాంగములూ- ఉపనిషత్తులు- పంచమవేదమైన భారతము- సనాతన భారతీయ సారస్వతములో ప్రాచీనములనీ, భాగవతము అర్వాచీన శాఖయనీ లోకములో ఒక అభిప్రాయం వ్యాపించి ఉంది. సూక్ష్మదృష్టితో అనుశీలిస్తే భాగవత తత్త్వము వేదతత్త్వము సమానములే. భాగవతము సుస్పష్టముగ ప్రతిపాదించే ఆస్తికత్వం, అవతారతత్త్వం, భక్తియోగం బీజప్రాయంగా వేదసారస్వతంలో ఉన్నట్టివే.

భాగవతమునకు అంతరాత్మయైన "భక్తి" లోని నవవిధభక్తి మార్గాలు భాగవతంలో హృదయంగమంగా అభివర్ణితాలు.

శ్రవణం కీర్తనం విష్ణోః స్మరణం పాదసేవనమ్।
అర్చనం వందనం దాస్యం సఖ్య మాత్మనివేదనమ్॥

పైశ్లోకానికి పోతన ఆంధ్రీకృతి

తనుహృద్భాషల సఖ్యమున్, శ్రవణమున్ దాసత్వమున్ వందనా
ర్చనముల్ సేవయు నాత్మలో నెఱుకయున్ సంకీర్తనల్ చింతనం
బను నీ తొమ్మిది భక్తిమార్గముల సర్వాత్మున్ హరిన్ నమ్మి స
జ్జనుఁడై యుండుట భద్ర మంచుఁ దలఁతున్ సత్యంబు దైత్యోత్తమా! **భా- 7-167**

భాగవతము భక్తి వేదాంత తత్త్వమునకు పరాకాష్ఠను ప్రతిపాదించు సాహిత్య శిఖరం. భక్తి వేదాంత తత్త్వక్రమ పరిణామ వికాసం. వేదవాఙ్మయంలో సూక్ష్మదృష్టితో అనుశీలించే వారికి భాగవతం సుగమమే. వేద వాఙ్మయములో నవవిధములైన భక్తికి ఆస్తిక్యానికి ఉదాహరణలు కో కొల్లలు. అందు వక్ష్యమాణములైన ఉదాహరణములు ప్రధానంగా ఎన్నుకోవచ్చు.

శ్రవణం

1. **భద్రం శ్లోకం శ్రూయాసం - - అథర్వ. 16-2**

భగవంతుని కల్యాణ గుణాలే వినగోరుచున్నాను.

II

కీర్తనం

2. విష్ణోర్నుకం వీర్యాణి ప్రోవోచమ్ - - ఋగ్వేద. 1-514-1

శ్రీమన్మహా విష్ణుమూర్తి పరాక్రమ గాథలు ప్రవచింపగోరుచున్నాను.

స్మరణం

3. మనామహే చారు దేశ్య నామ - - ఋగ్వేద. 1-24 -1

పరమాత్మ వైభవోత్కర్ష స్మరించవలె.

పాదసేవనం

4. జుషాణ ఇంద్ర సప్తభిర్న ఆగహి - - ఋగ్వేద. 8-13-13

ప్రభూ! నీరాజ శీవితో మాకడకు విచ్చేయుదువుగాక.

అర్చనం

5. అర్చా చక్రాయ శాకినే - - ఋగ్వేద. 1-54-2

పరాత్పరుడైన ఇంద్రునికి అర్చన సమర్పించ దగు.

వందనం

6. వందామహే త్వా - - ఋగ్వేద. 3-8-9

నీకు అభివాదాలు.

దాస్యం

7. వైశ్వానరస్య సుమతౌ స్యామ - - ఋగ్వే. 1-98-1

మనము విశ్వశిల్పి ప్రాభవంలో అణగి యుండదగు.

సఖ్యం

8. మరుత్వంత్వం సఖ్యాయ హవామహే - - ఋగ్వేద. 1-101 -6

సకలదేవతాధినేత సఖ్యం అర్థించెదము గాక.

ఆత్మనివేదనం

9. భర్గో దేవస్య ధీమహి - - ఋగ్వేద. 3-62-10

పరాత్పరుని తేజం ధ్యానింతుము.

పూర్వోదాహృతులైన వేద వాక్యాలను బట్టి భాగవతభక్తి వేదాంత తత్త్వం వేదప్రోక్త మైనదే అని తేలుతున్నది.

III

భారతము - భాగవతము

భారతకర్త భాగవత ప్రవక్త వేదవ్యాస మహర్షియే;
భారత కథలో చివరిఘట్టం శ్రీకృష్ణనిర్యాణం,
భాగవతములో ప్రారంభఘట్టం శ్రీకృష్ణనిర్యాణం.

సూక్ష్మదృష్టితో పరిశీలిస్తే భారతం ఏ వేదాంత తత్త్వానికి భరతవాక్యం పలికిందో భాగవతం ఆ వేదాంత తత్త్వానికే నాందీగీతిక ఆలపించినట్లు చెప్పవచ్చు- భాగవతంలోని ఇతివృత్తాలకు కేంద్రం అవతారమూర్తియైన శ్రీకృష్ణుడూ, శ్రీకృష్ణుని పూర్వావతారాలూ. భారతంలో ఎన్నో ఘట్టాలలో శ్రీకృష్ణుడు విష్ణుదేవుని అవతారంగా ప్రశంసితుడు.

సభాపర్వంలో

ఆదిజుఁడైన బ్రహ్మయుదయంబున కాస్పదమైన వాఁడు ! వే
దాది సమస్త వాఙ్మయములందుఁ బ్రశంసితుఁ డైనవాఁడు! లో
కాది త్రిలోకపూజ్యుఁడని ఆత్మ నెఱింగి పితామహుండు దా
మోదరుఁ జెప్పెఁ బూజ్యుఁడని యుక్తము కా కిది యేమి దోసమే! **భా. సభా-2-18**

అని ధర్మరా జన్నాడు.

భీష్ముఁడు సభాపర్వంలో మాత్రమేకాక భీష్మపర్వములో గూడ ప్రస్ఫుటంగా శ్రీకృష్ణుని పరాత్పరుడిగ ప్రశంసించి నట్లుంది.

పార్థసారథిగా నున్న శ్రీకృష్ణుడు భీష్మునిపైకి చక్రం పట్టి సంహరించేందుకు దుమికినపుడు భీష్ముడు రెండుసార్లు శ్రీకృష్ణుని విష్ణువు యొక్క అవతారమూర్తిగా స్తుతిచేస్తాడు -

అట్లే విష్ణుసహస్రనామం భారతంలో ఏకదేశమే. అంతేకాక అవతార తత్త్వానికి మూలకందమైన భగవద్గీత భారతంలో అంతర్భాగమే.

భాగవతం భగవద్గీతకు భాష్యమే. అందుచేత భారత భాగవత వేదాంత తత్త్వాలు విప్రతిపన్నాలు గావు. అవి భిన్నసాహిత్య గ్రంథాలుమాత్రమే. భక్తి వేదాంత తత్త్వప్రతీతిలో భారత భాగవతాలు పరస్పర వైరుధ్యం లేని సమాంతర రేఖలు. స్థూలదృష్టికి అవి కలసినట్లు కన్పించవు. పారమార్థిక దృష్టిలో ఉన్నత గణితవ్యపదేశంలో వలె- అవి అనంత తత్త్వంలో కలుస్తాయి.

సింహావలోకనప్రాయంగా చెప్పదగిన మాట, వేదవాఙ్మయం భారత వేదాంతం, భాగవతతత్త్వం అవినాభావ సంబంధం గలిగినట్టివే; ఏకార్థప్రతిపాదకములే.

భాగవతం అవతరణ గూర్చి ఆ గ్రంథపీఠికలోనే హృదయంగమమైన కథ ఉంది. వేదతత్త్వవేత్తగా పంచమవేదమైన భారతవక్తగా సుగృహీత నామధేయుడైన వ్యాసమహర్షి ఆశ్రమానికి వచ్చి

"ధాతవు భారత శ్రుతి విధాతవు వేద పదార్థజాత వి
జ్ఞాతవు! కామ ముఖ్యరిపుషట్క విజేతవు బ్రహ్మతత్త్వ ని
ర్ణేతవు యోగినేతవు వినీతుఁడ వీవు చలించి చెల్లరే!
కాతరు కైవడిన్ వగవ కారణమేమి? పరాశరాత్మజా! **1-89**

అంటాడు. నారదమహర్షి వ్యాసునికి వేదాంతతత్త్వం ఉపదేశిస్తాడు. వేదవ్యాస మహర్షికి చిత్తశాంతి లభించింది. భారతభూమిలో యుగయుగాంతరాల నుండి భాగవతం చదివే సహృదయులకూ కోటానుకోట్ల ప్రజానీకానికి చిత్తశాంతి లభిస్తుంది!

వ్యాసప్రోక్తమైన భాగవతం పరీక్షిత్తునకు చెప్పింది వ్యాసుని కుమారుడైన శుకమహర్షి- తండ్రిని మించిన సత్పుత్త్రుఁడు. నగ్నంగా అరణ్యంలో స్నానం చేస్తున్న అప్సరసలు అతని రాకను పట్టించుకోలేదు. గాని కొడుకును వెదకుతూ వచ్చిన వేదవ్యాసుణ్ణిచూచి ససంభ్రమంగా చీరలు ధరించారట! అట్టి శుకుడు ఏడు రోజులలో ప్రాయోపవేశదీక్షితుడై మృత్యునిరీక్షణలో ఉన్న పరీక్షిత్తుకు, మోక్షప్రాప్తికై చెప్పిన గాథ భాగవతం. ఆవుపాలు పితుకు వ్యవధిదాటి శుకుడు ఒక చోట నిలిచేవాడు కాడు. ఏడు రోజులలో ముక్తి పొందే మార్గం కోరిన పరీక్షిత్తునకు భాగవత తత్త్వోపదేశం శుకమహర్షి చేశాడు. వేదవేదాంగాలు, భారత రామాయణాలు, వివిధపురాణాలూ, ముక్తిమార్గాన్ని జిజ్ఞాసువులైన భక్తులకు ప్రబోధించేవే. అవి సుదీర్ఘశరణాగతులు. భాగవతం సద్యోముక్తి ప్రదాయకమైన శీఘ్రశరణాగతి.

సనాతన భారతీయ సంప్రదాయానుసారం వేదవ్యాసమహర్షి క్రీస్తుకు పూర్వం సుమారు మూడువేల సంవత్సరాలకు ముందు జీవించినవాడు. పంచమవేదం భారతం అప్పుడే పుట్టింది. వేద వాఙ్మయం అంతకు ముందే వెల్లివిరిసింది. అందుచేత భారతదేశంలో ఇప్పటికీ అయిదువేల సంవత్సరాలకు ముందే చరిత్రోదయానికి పూర్వమే భాగవత భక్తి వేదాంతం వెల్లివిరిసినట్లు చెప్పవచ్చు.

సంస్కృత భాగవతంలోనే ప్రస్ఫుటంగా భాగవతం "సర్వవేదేతిహాసం'' గా చెప్పబడింది.

ఇదం భాగవతం నామ పురాణం బ్రహ్మసమ్మితం
ఉత్తమ శ్లోకచరితం చకార భగవా నృషిః
సర్వం వేదేతిహాసానాం సారం సారం సముద్ధృతమ్
స తు సంశ్రావయామాస మహారాజం పరీక్షితమ్॥ **భాగవతం. 1 స్కం. 40-42**

భారతదేశ చరిత్రలో క్రీ.పూ. 113వ సంవత్సరంలో యవనరాజు ఏంటియాల్ సిడిస్ పంపిన రాయబారి హెలియొడోలస్ సుంగరాజు భగదత్తుడి ఆస్థానానికి విదిశలో గరుడస్తంభం ఎత్తించాడు. తాను భగవంతుడి నని సగర్వంగా చాటుకున్నాడు. దీన్నిబట్టి భారతదేశంలో భాగవత సంప్రదాయం క్రీస్తుపూర్వం రెండవ శతాబ్ది నాటికి సుస్థిరంగా నాటుకొని ఉండడమే గాక విదేశీయుల్ని సైతం ఆకర్షించినట్లు తెలుస్తుంది.

ప్రాచీన వేదవాఙ్మయంలోనే సగుణ నిర్గుణోపాసన లున్నాయి. అథర్వవేదంలో

"ద్వే వా వో బ్రహ్మణో రూపే మూర్తం చై వామూర్తం చ. " అని వుంది.

అట్లే అవతారతత్త్వం గూడ వేదవాఙ్మయం లోనిదే.

ప్రజాపతిశ్చరతి గర్భేరంత రజాయమానో బహుధా విజాయతే. **యజుర్వేద- 31-19**

దేవుడైన ప్రజాపతి మానుషగర్భస్థుడై వివిధాకృతులు ధరిస్తాడు అని పై మంత్ర తాత్పర్యం.

ఇంద్రో మాయాభిః పురురూప ఈయతే. **ఋగ్వేద - 4-47-18**

ఇంద్రుడు మాయాప్రభావంచే పృథివిలో అవతరిస్తున్నాడు అని పై మంత్ర తాత్పర్యం. భగవద్గీతలో శ్రీకృష్ణుడు తానే భగవానుణ్ణి అని సుస్పష్టంగా ప్రకటించుకున్నాడు. దుష్టశిక్షణ కొఱకూ, ధర్మరక్షణకొఱకూ తాను యుగ యుగాంతరాలలో భూలోకంలో అవతరిస్తానని చెప్పియున్నాడు.

పరిత్రాణాయ సాధూనాం వినాశాయ చ దుష్కృతామ్ ।
ధర్మసంస్థాప నార్థాయ! సంభవామి యుగే యుగే ॥ **భ.గీ. 4-9**

భాగవత భక్తి వేదాంత తత్త్వానికి ఆద్య ప్రకృతులు సనాతన వేద వాఙ్మయంలోనే ప్రస్ఫుటంగా కన్పిస్తున్నాయి.

భక్తి వేదాంతతత్త్వ ప్రవర్తకులూ ప్రచారకులూ వేదకాలం నుంచి యుగయుగాంతరాలుగా భారత వర్షంలో ఎందఱో మహానుభావులు ఉద్భవించారు. ఎందఱిపేర్లు చెప్పినప్పటికి అది సశేషమైన ఆకృతిగణమే అవుతుంది. భక్తి వేదాంత తత్త్వ ప్రవక్తలలో సుప్రసిద్ధుడైన భగవద్రామానుజుల కాలం క్రీస్తుశకం పదకొండవ శతాబ్ది. ఆయన శ్రీ వైష్ణవ గురుపరంపరలో చివరివాడే గాని మొదటిప్రవక్త గాదు. ఆయనకు ముందు ఆ గురుపరంపరలో ప్రముఖులైన ఆళ్వారులు ఉన్నారు. వారు దక్షిణాపథానికి చెందినవారు. భగవద్రామానుజులు అటు ఉత్తరాపథంలోని వాఙ్మయం ఇటు దక్షిణాపథంలోని ద్రావిడవేద వాఙ్మయం సమన్వయించిన తొలి ఉభయవేదాంత మార్గ ప్రతిష్ఠాపనాచార్యులు. వేదవాఙ్మయం నుంచి అవిచ్ఛిన్నంగా ఆసేతుహిమాలయం వర్ధిల్లిన భక్తి వేదాంతతత్త్వానికి సంస్కృతభాగవతం సారస్వత మూలకందమైంది.

భారతదేశచరిత్రలో భక్తి వేదాంతతత్త్వ ప్రవర్తకులుగా కీర్తి గడించిన మహనీయులు శ్రీ చైతన్యుడు- వల్లభాచార్యులు- సూరదాసు- తులసీదాసు- సమర్థరామదాసు ప్రభృతులు. వారు పోతన మహాకవికి అర్వాచీనులు. వంగదేశంలో జన్మించిన శ్రీ చైతన్యుడు యావత్ భారతదేశం పర్యటించిన పరమ భాగవతోత్తముడు. ఆతని కాలము క్రీస్తుశకం 1485 నుండి 1533 వరకు అని చరిత్రకారుల నిర్ణయం. శ్రీ చైతన్యుడు తెలుగు దేశంలోని మంగళగిరిక్షేత్రం దర్శించినందుకు నిదర్శనంగా అతడి పాద ముద్రికలు అక్కడ చెక్కబడి ఉన్నాయి.

శ్రీ వల్లభాచార్యులవారి రాధామాధవతత్త్వం శుద్ధాద్వైతంగా పుష్టి మార్గంగా పేరు కెక్కింది. ఆయన తెలుగు బ్రాహ్మణుడు. చైతన్యునిపై పరోక్షంగా, వల్లభాచార్యులపై ప్రత్యక్షంగా, పోతన ప్రభావం ప్రసరించినట్లు భావింప వచ్చు. మహారాష్ట్రంలో శివాజి మహారాజు గురువుగారైన సమర్థరామదాసుగారు తాము రచించిన దాసబోధ అనే గ్రంథంలో పోతన మహాకవిని ప్రశంసించి యున్నారు. హిందీ సాహిత్యంలో భక్తి వేదాంత తత్త్వోపదేష్టలుగా ప్రశస్తి గాంచిన సూరదాసు, తులసీదాసులు ఇంచుమించు సమకాలీనులు. సూరదాస్ 1540 ప్రాంతంలో జన్మించాడని, తులసీదాసు కాలం క్రీస్తు 1532-1623 అనీ, హిందీ సాహిత్యవేత్తల అభిప్రాయం. వీరిద్దఱూ పోతనకు అర్వాచీనులు -

సూరదాసు రచించిన సూరసాగర్‌లో భాగవతంలో వలె ద్వాదశస్కంధాలు ఉన్నాయి. అది భాగవతానికీ అనువాదగ్రంథం గాదు. కాని దానిపై భాగవత కవితా ప్రభావం సుస్పష్టం. తులసీదాసు పోతనవలె రామభక్తుడు. ఆయన వ్రాసిన రామాయణంలో వాల్మీకి కవితాప్రభావం, భాగవత భక్తి వేదాంత తత్త్వ ప్రభావం గంగా యమునల వలె సంగమించాయి. సూరదాసు వల్లభాచార్యుల వారికి ప్రత్యక్షశిష్యుడట! ఈ విధంగా పోతన మహాకవి తెలుగు భాగవత ప్రభావం వంగమహారాష్ట్ర దేశాలలో విస్తరిల్లింది అని ఊహింపవచ్చు.

భారతదేశభాషల్లో వెలువడిన భాగవతాలన్నీ పోతన తెలుగు భాగవతం తర్వాత వెలసినవే. తమిళంలో భాగవతకర్త అరియప్పపులవర్ క్రీ.శ. 1700 ప్రాంతం వాడు. కన్నడ భాగవతకర్త విఠలనాథుడు క్రీస్తుశకము 1530 ప్రాంతం వాడు, మహారాష్ట్ర భాషలో భాగవతం వ్రాసిన మహాభక్తుడు ఏకనాథుడు క్రీ.శ. 1580 ప్రాంతం వాడు. ఒరియాభాషలో భాగవతం వ్రాసిన జగన్నాథదాసు 15 వ శతాబ్దివాడు. మలయాళ భాగవతకర్త విజుతచ్చన్ కూడ 15వ శతాబ్ది వాడు. వంగభాగవతం వ్రాసిన మాలాధరదాసు 16 వ శతాబ్ది వాడు. అస్సాంభాషలో భాగవతకర్త శంకరదేవుడు క్రీ. శ. 1449-1568 సంవత్సరాలమధ్య జీవించి, తనజీవితంలో అపర సంధ్యాసమయంలో దానిని వ్రాసినట్లు చెప్పుకున్నారు.

ఇక తాళ్ళపాక అన్నమాచార్యులు, వారి వంశీయులు, రామదాసుగా ప్రసిద్ధికెక్కిన గోపన్న- త్యాగరాజు ప్రభృతులపై పోతన్న ప్రభావం ప్రసరించడం సహజం. త్యాగరాజు నిత్యార్చనలో పోతన భాగవతపారాయణం సలిపేవాడు. తెలుగుదేశంలో పోతన భాగవతంలోని పద్యాలు తరతరాలుగా వేలకొలది నాలుకలపై నిత్య ప్రార్థనాశ్లోకాలుగా నిలిచిపోయాయి. ఆంధ్రదేశంలోనే కాక యావత్ భారతదేశంలో ఉద్యమస్థాయిలో వెల్లివిరిసిన భక్తి వేదాంత తత్త్వప్రచారానికి పోతన మహాకవియే భవ్యకవితావేశం అందించిన మూలపురుషుడు. భక్తినే ముక్తికి రాచబాటగా యోగీశ్వరు లెందఱో ఉపదేశించిచారు. వారి చరిత్రలు జీవదుదాహరణము లైనాయి. భక్తి ప్రచారం సనాతన భారతీయ సంస్కృతిని ప్రతికూల సభ్యతా ఝంఝూ మారుతాలనుండి సంరక్షించిన వజ్రకవచమైంది. సనాతనమతంలో కర్మజ్ఞాన వైరాగ్యమార్గాలు సామాన్య ప్రజా సముదాయానికి సులువైనవి కావు. భక్తియోగం సరళసుందరమై సద్యోముక్తి దాయకంగా సమస్త ప్రజావళికి ఆరాధ్యమైంది. కర్మజ్ఞాన వైరాగ్యమార్గాలు ఆస్తికులైన అనుష్ఠాన వేదాంతులు చిరసాధనతో చేయవలసిన సుదీర్ఘ శరణాగతి. భక్తి శీఘ్రశరణాగతి; సద్యోముక్తి ప్రదాయకం.

పోతన తెలుగు భాగవతంలోని ప్రతి పద్యం సద్యోముక్తి సంధాయకం. అందుచే భాగవతం ఆంధ్రుల అభిమానకావ్యంగా తరతరాల తెలుగు హృదయాలను ఉవ్విళు లూరిస్తున్నది.

పోతన మహాకవి మూర్తీభవించిన భక్తివేదాంత తత్త్వమై ఆంధ్రంలోనికి భాగవతం అవతరింపజేశాడు. భాగవతం తెలిగించడం **"పునర్జన్మంబు లేకుండుటకై"** పోతనజేసిన సాహితీతపస్సు. **"హరి కిచ్చి చెప్పె ఈ బమ్మెర పోతరా జొకడు భాగవతంబు జగద్ధితంబుగన్"** అని తనకృతిని నరాంకితం సల్పకుండా శపథం చేసిన మహామహితాత్ముడాయన! భగవద్భక్తికి గుండెల్లో వెన్నెల కోవెల నిర్మించుకొని భాగవతకృతి

వ్రాసిన పోతన తన కావ్యపీఠికలో వ్యాస, వాల్మీకి కాళిదాసాది ప్రాచీన కవుల్ని ప్రశంసించి, ఆంధ్రకవితా గౌరవ జనమనోహారి నన్నయసూరిం గైవారంబు సేసి, హరిహర చరణారవిందవంద నాభిలాషిం దిక్కన మనీషిం భూషించి, మఱియు నితరపూర్వకవి జనసంభావనంబు గావించి వర్తమానకవులకుం బ్రియంబు పలికి, "భావికవుల" బహూకరించిన సహృదయసార్వభౌముడు. భాగవతంకోసమే తెలుగు పుడమిలో పుట్టిన కారణజన్ముడుగానే తన్ను గూర్చి పోతన సంభావించుకొన్నవాడు. పోతన భక్తి సంకుచితమైంది కాదు.

చేతులారంగ శివపూజ చేయవలెననీ, నోరు నొవ్వంగ హరికీర్తి నుడువ వలెననీ అతని అభిమతం.

అట్లే కవితాశైలిలో గూడ,

"కొందఱకు తెలుగు గుణమగు, కొందఱకును సంస్కృతంబు గుణమగు రెండుం
గొందఱకు గుణములగు నే, నందఱ మెప్పింతు కృతుల నయ్యై యెడలన్" **1-20**

అని ఒడ్డున నిలిచిన మధ్యవర్తి.

"భాగవతము తెలిసి పలుకుట చిత్రంబు, శూలికైన తమ్మిచూలికైన!
విబుధ జనుల వలన విన్నంత కన్నంత, తెలియ వచ్చినంత తేట పఱతు" **1-19**

అని చేతులు జోడించి చెప్పిన వినయమాధుర్యమూర్తి పోతన.

ఆంధ్రసాహితీ జగత్తులో కవిత్రయాన్ని పోతన ప్రశంసించియున్నాడు. కాబట్టి భాస్కరరామాయణ పద్యాలకు అనుకృతులు తెలుగుభాగవతంలో కనిపిస్తున్నాయి. కాబట్టి పోతన వారికి పిమ్మటివాడే అయి ఉండాలికదా! ఎట్టిన పదమూడవ శతాబ్దిమధ్య ఉన్నవాడు. క్రీ. శ. 1370లో భాస్కరరామాయణం రచన పూర్తియైనట్లు శ్రీ నిడదవోలు వెంకటరావుగారి అభిప్రాయం. అందుచే పోతన మహాకవి జీవితకాలం క్రీ.శ. 1378 నుండి 1460 అని వారి నిర్ణయం. పలువురు సాహితీవేత్తలు పోతన ఈ కాలం వాడనే అభిప్రాయపడు తున్నారు. పోతన భోగినీదండక కృతిభర్త క్రీ.శ. 1435 ప్రాంతంవాడు. కవిసార్వభౌమ బిరుదాంకితుడైన శ్రీనాథమహాకవి పోతన సమకాలీనుడు.

పోతన వ్రాసిన ఇతర కృతులు

1. వీరభద్రవిజయము, 2. నారాయణశతకము, 3. భోగినీదండకము 4. భాగవతమున 8 స్కంధములు (1,2,3,4, మఱియు 7,8,9,10 స్కంధాలు)

భాగవతరచనలో పోతన సహవ్రతులు

గంగన --- పంచమస్కంధము
సింగన --- షష్ఠస్కంధము
నారయ --- ఏకాదశ ద్వాదశ స్కంధాలు.

రెండవ స్కంధములో కొంతభాగం కూడ ఇతడే వ్రాసినట్లుగా కొందఱు భావిస్తున్నారు.

తెలుగు భాగవతం గద్యపద్యాల సంఖ్య సుమారు తొమ్మిదివేలు.

సంస్కృత భాగవతానికి తెలుగు భాగవతం కేవలం యథాక్షరానువాదం కాదు. యథోచితానుసరణం అని చెప్పవచ్చు. ఎన్నోచోట్ల పోతన మూలాన్ని పెంచి వ్రాశాడు. పలుతావుల్లో సంస్కృతభాగవతానికి శ్రీధరుడు వ్రాసిన వ్యాఖ్యానం కూడా పోతన తెలుగులోకి అనువదించియున్నాడు. మూలంలో "నిమిశక్షేత్రే" అని ఉన్నంత మాత్ర తెలుగులో పోతన

"పుణ్యంబై మునివల్లభ, గణ్యంబై కుసుమ ఫల నికాయోత్థిత సా
ద్గుణ్య మయి నైమిశాఖ్యా,రణ్యంబు నుతింపఁదగు నరణ్యంబులలోన్." **1-38**

అని మాత్రమేగాక ఒక సుదీర్ఘగద్యం- సంస్కృత కాదంబరీ గద్యకావ్యశైలిలో ప్రౌఢ సమాసశ్లేషాను ప్రాణితంగా "మధువైరి మందిరంబుంబోలె మాధవీ మన్మథ సహితంబై", బ్రహ్మగేహంబునుంబోలె శారదాన్వితంబై ... ... నైమిశారణ్యంబను శ్రీ విష్ణుక్షేత్రంబున - ఇత్యాదిగా అభివర్ణించాడు. షష్ఠస్కంధంలో గజేంద్ర మోక్షణఘట్టం మూలంలో కంటె తెలుగులో నాలుగు రెట్లు పెరిగింది. అట్లే శ్రీకృష్ణలీలలు గల దశమస్కంధం గూడ తెనుగు భాగవతంలోని కొన్ని పద్యాలకు సంస్కృతభాగవతంలో మూలాధారాలు అని చెప్పదగిన శ్లోకాలు లేవు. **"అల వైకుంఠపురంబులో", "ఇంతింతై వటుఁ డింతయై", "మందార మకరంద మాధుర్యమునఁ జొక్కు", "ప్రాణేశ! నీ మంజుభాషలు వినలేని", "అన్నవు నీవు చెల్లెలికి"**- మున్నగు ఎన్నో పద్యాలు ఇందుకు తార్కాణాలుగా ఉదాహరించవచ్చు. అయితే పోతన మూలతత్త్వం అతిక్రమించకుండగనే స్వకపోల కల్పనలు చేశాడు. మూలార్థమునే హృదయంగమంగా వెలయించే తెనుగు పద్యాలు పోతన వ్రాసిన అధిక సంఖ్యాకాలు. ఉదాహరణకు -

మతిర్నకృష్ణే పరత స్స్వతో వా మిథోభి పద్యేత గృహవ్రతానామ్ ।
అదాంతగోభిర్విశతాం తమిస్రం పునఃపున శ్చర్విత చర్వణానామ్ ॥

అనే శ్లోకానికి పోతనగారి తెనుగు అనువాదం-

అచ్చపుఁ జీఁకటిం బడి గృహవ్రతులై విషయ ప్రవిష్టులై
చచ్చుచుఁ బుట్టుచున్ మఱలఁ జర్వితచర్వణు లైన వారికిన్
జెచ్చెరఁ బుట్టునే, పరులు సెప్పిన నైన నిజేచ్ఛ నైన నే
మిచ్చిన నైన కానలకు నేగిన నైన, హరిప్రబోధముల్. **సప్తమ - 181**

ఈ బహుళాంధ్రోక్తి మయప్రపంచంలో తరతరాలనుంచి సాహితీప్రియం భావుకులైన సహృదయుల్ని మాత్రమేగాక సాధారణప్రజానీకంలోని నిరక్షర కుక్షుల్ని సయితం ఉఱ్ఱూత లూగించిన పోతన కవితకు లభించిన అనన్య సామాన్యప్రచారానికి కారణం ఏమిటి? అనేక కారణాలు ఉన్నాయి. పోతన భాగవతం కేవలం రసవత్కవిత్వ బంధుర మేకాక భక్తితత్త్వ ప్రబోధకమైన ఆధ్యాత్మిక గ్రంథం కావటం ప్రధానకారణం అని చెప్పవచ్చు.

"అపశబ్దంబులఁ గూడియున్ హరిచరిత్రాలాపముల్ సర్వపాపపరిత్యాగముసేయు" అని పోతన ఎలుగెత్తి చాటాడు. అయితే లాక్షణికులు ప్రౌఢ సాహితీవేత్తలు పోతన భాగవతం నరాంకితం ఇష్టంలేక, సర్వజ్ఞ

భూపాలుని అభ్యర్థన తిరస్కరించినట్లూ, ఆ మహారాజూ కోపంతో భాగవతప్రతులను భూస్థాపితం చేసినట్లూ, ఉత్సన్న భాగాలను ఆయన శిష్యులు వెలిగందల నారయాదులు పూరించినట్లు, ఒక కథ ప్రచారంలో ఉంది.

తెలుగు భాగవతంలోని అప్రమాణిక ప్రయోగాలు పోతనగారివి కావనీ ఆయన శిష్యుల వనీ ఒక విచిత్ర వితర్కసమర్థన కూడా బయలుదేరింది. కాళ్లు కళ్లు-లేని ఈకట్టుకథ శుద్ధాబద్ధమని పలువురు పరిశోధకులు తేల్చివేశారు. పోతన లాక్షణికుల్ని సరకుసేయని స్వతంత్రప్రవృత్తి గల కవి. **"నిరంకుశాః కవయః"** కవులు నిరంకుశు లనే లోకోక్తికి పోతన నిర్వికల్ప నిదర్శనం. పోతన వహించిన "సహజపాండిత్య" బిరుదమే పై విషయం ఋజువు చేస్తుంది.

పోతన **"పుట్టుకవి"**. కవిత పోతనకు ఆజన్మసిద్ధంగా లభించిన వరప్రసాదంగా భావించే భక్తు లున్నారు. పోతనయే "పలికించెడివాడు రామభద్రుండట!" అని తనకవిత దైవదత్తమని సవినయంగా భావించుకొనుచున్నట్లు సూచించాడు. లలితకళలు అన్నీ దైవదత్తవరాలు లేదా ప్రకృతి సిద్ధమైన ప్రజ్ఞలు అనే చెప్పాలి. పరిశ్రమవల్ల పాండిత్యం సిద్ధించవచ్చు గాని కవిత, సంగీతం, చిత్రలేఖనం, శిల్పంలో అభినివేశం అలవడదు. అందుచే పోతన సహజపాండిత్య సంశోభితుడైన ఆ జన్మ కవి యని నిస్సందేహంగా చెప్పవచ్చు.

కవితకు, ఛందస్సుకు గల అవినాభావసంబంధం ఆలంకారిక జగత్పితామహుడైన భరతముని గుర్తించి **"ఛందోహీనమైన శబ్దమే లేదని"** వక్కాణించాడు. ప్రపంచభాష లన్నింటిలో ప్రాచీనకాలంనుంచి ఛందస్సుకు విశిష్టమైన స్థానం ఉంటుంది. తెలుగు కవితాగానానికి యతిప్రాసలు మృదంగ వ్యాపారం నిర్వర్తించడం సహృదయులకు అనుభవామ్రేడితం. "దేశభాషలందు తెలుగు లెస్స"అను కీర్తిలో తెనుగు ఛందస్సుకు చెందవలసిన పాలు ఎక్కువ.

శ్రవణ సుభగ మైన ఛందోనియతి గల్గి, యతులు గలిగి ప్రాసగతులు గలిగి
తీపి లయలు గలిగి తెలుగులో పద్యాలు, హొయలు గలిగి యెడద లూప గలవు !

విశ్వసాహితీ జగత్తులో ఛందోమాధుర్యం తెలుగు పద్యశిల్పంలో పరాకాష్ఠ పొందినట్లు భావిస్తే తెలుగు పద్యశిల్పం పోతన కవితలో విరాట్ స్వరూపం ధరించి సాక్షాత్కరించింది అని చెప్పవచ్చు. అసలు క్రాంతదర్శియైన కవిభావన-సంపూర్ణంగా స్వయంవ్యక్తం చేసే శక్తి ప్రపంచంలో ఏ భాషకూ లేదనే చెప్పక తప్పదు. శబ్దాలకు గల అర్థం పరిమిత మైంది. కవి భావన అవాఙ్మనన గోచర మైనట్టిది. అయితే వర్ణనాతీతమైన అనుభూతిని మాటలలో చెప్పడమే కవితాకళలోని ఒక విచిత్ర విరోధాభాసం. అందుచేత ప్రపంచంలో ఎల్లెడల కవులు పరిమితశక్తి గల భాషకు ఛందస్సు అలంకారాదులు జోడించి కృతకృత్యులు కావాలని యథాశక్తి ప్రయత్నాలు చేస్తారు. అందుచేత మహాకవితలో భాష, భాషకు అతీతములైన అలంకారములూ, అలంకార సామగ్రికి అతీతమైన ఛందస్సు, ఛందస్సుకు అతీతమైన నాదబిందు కళోపాసనా సూక్ష్మదృష్టికి అభివ్యక్తాలు. అందుచేత పోతన ఛందస్సుతో మాత్రం తృప్తి చెందక స్వచ్ఛందంగా కోరికోరి మఱికొన్ని విధినిషేధాలు తన రచనలో ఏర్చి కూర్చుకున్నాడు.

పోతన **'భాగవతము తెలిసి పలుకుట చిత్రమ్ము, శూలికైన తమ్మిచూలికైన'**

అన్నపుడు అందు శబ్దాలంకారాలకు అతీతమైన ఛందస్సు-ఛందస్సుకు అతీతమైన నాదబిందుకళోపాసనా అంతర్లీనంగా అనిర్వచనీయమైన రసప్రతీతికి హేతుభూతం కావడం వేత్తలకు అనారూఢవిషయం కాదు. అట్లే **"హారికి నంద గోకులవిహారికి.......దైత్యసంహారికి............మనోహారికి"** అన్నప్పుడు పోతన నాదబిందు కళోపాసన అనుప్రాసాలంకార పరిమిత మైందికాదు. **"పూరించెన్ హరి పాంచజన్యము"** అని పోతన పద్యం ఒత్తితే వక్ష్యమాణ సంస్కృత సమాస గాంభీర్యం సహస్ర శంఖారావసార సదృశంగా సహృదయుడికి విన్పిస్తుంది. కన్నతల్లిపై వ్రాసిన పద్యం నిదర్శనప్రాయం. పోతన తన తల్లికి, **''మానినులీడురారు......దీనమానసగ్లానికి.......గభీరతాస్థానికి........ నయవాగ్భవానికి.......బమ్మెర కేతయ లక్కసానికిన్''** అని అంటాడు. వాచామగోచరమైన, వర్ణనాతీతమైన ఆ పవిత్రమాతృమూర్తి వ్యక్తిత్వం మాటలకు అతీత మైనది. ఏదో యీ పుడమికవ్వలి వెలుగులు సంతరించుకున్న పవిత్రత పాత్రత ఆ యిల్లాలి వ్యక్తిత్వంలో గిజిగాని గూడువలె అల్లిబిల్లిగ అల్లుకొని ఊగుతూ, సహృదయుల హృదయాలు ఉయ్యాల లూగించ గలవు. అది ఇంద్రజాల మహేంద్రజాలాలను మించి కవితాకళ ప్రయోగించ గల భువన సమ్మోహనాస్త్రం. పోతన అక్షయ సమ్మోహనాస్త్ర తూణీరుడు.

ఉదాహరణకు వామన చరిత్ర ఘట్టం. ఒక మరుగుజ్జు వటువు త్రివిక్రముడై మూడులోకాలు అతిక్రమించి ఎదిగిపోయాడు. ఏ కవి ఏ భాషలో వర్ణనాతీతమైన ఆ అత్యద్భుత సన్నివేశం అభివర్ణించగలడు? వామనమైన భాషకు త్రివిక్రమత్వం చేకూర్చగల సామర్థ్యం-ఛందస్సుకు, అలంకారములకు అతీత మైన నాదబిందు కళోపాసనకు ఉంటుంది.

"ఇంతింతై! వటుఁ డింతయై మఱియుఁ దానింతై ! నభోవీథిపై
నంతై ! తోయదమండలాగ్రమున కల్లంతై ! ప్రభారాశిపై
నంతై ! చంద్రుని కంతయై ధ్రువునిపై నంతై! మహర్వాటిపై
నంతై ! సత్యపదోన్నతుం డగుచు బ్రహ్మాండాంతసంవర్ధియై !! **భాగవతం-8-622**

ఈ పద్యం చదవిన సాహితీ ప్రియంభావుకుడు సద్యఃపరనిర్వృతి చెంది "అహా! మనోనేత్రనిర్వాణం" అని రసానందపారవశ్యంలో లీన మవుతాడు అంతే.

పోతన కవితకు విశిష్టత చేకూర్చునది అతని భాగవత భాషాశైలి. ఏ భాషలోనైన కవిత యుగళకళ. సాహిత్యం వాగర్థాల సమ్మేళనం. కాళిదాసమహాకవి పరమేశ్వరప్రార్థన వాగర్థాల అవినాభావ సమ్మేళనాన్ని హృదయంగమంగా అభివ్యక్తం చేస్తోంది.

వాగర్థా వివ సంపృక్తౌ వాగర్థప్రతిపత్తయే ।
జగతః పితరౌ వందే పార్వతీపరమేశ్వరౌ ॥ **రఘు.1-1**

పరమేశ్వరుడు క్షుధార్తునకు అన్నరూపంలోనే సాక్షాత్కరిస్తాడు అన్నాడు గాంధీమహాత్ముడు. జగదేకగాయకుడైన త్యాగరాజు దృష్టిలో భగవంతుడు నాదబిందు కళాస్వరూపుడు. వసుధైక కవియైన కాళిదాసు పార్వతీపరమేశ్వరుల అవినాభావ సమ్మేళనం, కవితాకళలోని వాగర్థాల సాయుజ్యం వంటిది అని ప్రస్తుతించాడు. కవితా = భావం + భాష. అయితే కవితకు భాష శరీరం; భావం ప్రాణం. ప్రాణంలేని శరీరం శవం.

శరీరంలేని ప్రాణం దయ్యం. ప్రపంచంలోని ఏ భాషలోనైన కవులు బహుళంగా భాషమీదనో భావం మీదనో కొంత "మొగ్గు" చూపించినవారలే. అయితే "సమఃపూర్ణ తుల్యేవ స్యాత్" అన్నట్లు భాష-భావములకు సమాన ప్రతిపత్తి నిచ్చిన మహాకవులు విశ్వసాహితీజగత్తులో వ్రేళ్లపై లెక్కపెట్టదగినవారే. అందులో తెలుగు కవిత, యుగళకళలో అంతర్లీనమైన యుగళకళ. భాష- భావములకే గాక తెలుగులో భాషను సంస్కృతపదాలుగా తెలుగుపదాలుగ విభజింపవలసి యుంటుంది. తెలుగుభాష అనగానే అందులో సంస్కృతపదాలు విధిగా ఉంటాయి. "అచ్చతెలుగు" నామమాత్రమైనదే. యథార్థమునకు అచ్చతెలుగు కబ్బము మిక్కిలి కృతకమైనది అనే విషయం వేత్తలకు అనారూఢ విషయం కాదు. పోతన మహాకవి సంస్కృత తెలుగు పదాలకు సరితూకం వేసి అపశ్రుతి లేని సాయుజ్యం కల్పించి ప్రయోగించాడు.

కొందరకు తెనుఁగు గుణమగు, కొందరకును సంస్కృతంబు గుణమగు రెండుం
గొందరకు గుణములగు నే, నందఱ మెప్పింతుఁ గృతుల నయ్యైయెడలన్. 1-20

అన్నాడు పోతన.

పోతనకవితలో తెలుగు నుడికారపు సొంపులు వంపులు తామర తంపరలు. సీతాదేవిని వర్ణించుచు, పోతన వ్రాసిన పద్యం ఉదాహరణ ప్రాయం.

సిగ్గుపడుట గల్గి- సింగారమును గల్గి, భక్తి గల్గి చాల భయము గల్గి
నయము ప్రియము గల్గి- నరనాథుచిత్తంబు, సీత తనకు వశము చేసికొనియె. (భాగ - 9-337)

పోతన, అలతి అలతి తునియలుగా కాహళ సంధించినట్లు తేట తెలుగు నానుడులు అల్లగలడు. గంభీరరీతి సుభగమైన కాదంబరీశైలిలో ప్రౌఢ సంస్కృత సమాసాలనూ ప్రయోగించ గలడు.

'అలవైకుంఠ పురంబులో నగరిలో ఆమూలసౌధంబు దాపల' అని అలతి అలతి తునియలతో ఆరంభించి- **'మందార వనాంతరామృతసరః ప్రాంతేందు కాంతోపలోత్పల పర్యంకరమావినోది'** అని సుదీర్ఘ సంస్కృత సమాసం విసరగలడు పోతన. **'ఇందు గలఁ డందు లేడని'** అనగలడు. **'కలఁడు కలండనెడు వాఁడు కలఁడో లేఁడో'** అనగలడు. తెలుగుపదాలకు సంస్కృతశబ్దాలకు అందరూ తపస్సు చేయక తప్పదు. వ్యాకరణం వైరిసమాసాలను నిషేధించి ఈ తల నొప్పి కొంత తప్పించుకో జూచింది. కాని ఇది వ్యాకరణపరిధిని దాటిన సమస్య. ఈ సారస్వతయోగసాధన పోతన భాగవతంలో సర్వత్ర సాక్షాత్కరిస్తుంది. ఉదాహరణకు ఒక పద్యం.

'పాదద్వంద్వము నేల మోపి, పవనున్ బంధించి' పంచేంద్రియో
న్మాదంబున్ బరిమార్చి, బుద్ధిలతకున్ మారాకు హత్తించి ని
ష్ఖేద బ్రహ్మపదావలంబనగతిన్ గ్రీడించు యోగీంద్రు మ
ర్యాదన్ నక్రము విక్రమించె కరిపాదాక్రాంత నిర్వక్రమై'

'కవిత వేరు- కవిజీవితం వేరు' - అని వాదించేవారు కొందరు ఉన్నారు. కాని, కవికీ కావ్యానికీ బింబ ప్రతిబింబభావం నిసర్గం. కవి అంతరాత్మ ధరించే విరాట్ స్వరూపమే కావ్యం. కవి బ్రదుకు వేరై, కవిత్వం వేరైతే అనిర్వచనీయమైన అపశ్రుతి ఏదో ఆ మధ్యలో విన్పిస్తుంది. సత్య హరిశ్చంద్రుని గాథ వ్రాసే కవి నిజజీవితంలో సత్యసంధుడు కాకపోవచ్చు. బుద్ధభగవానుని జీవితచరిత్ర చిత్రించే రచయిత దయార్ద్ర హృదయుడు

కాక పోవచ్చు. అదృష్టవశాత్తు కవికీ, కవివ్రాసిన కావ్యానికీ అభేదాధ్యవసాయం సిద్ధిస్తే ఎంత బాగుంటుంది? భాగవతం వ్రాసిన పోతన నిజజీవితంలో పరమ భాగవతోత్తముడు. నిరుపేదగా పర్ణశాలలో నివసించి- కృషీవలుడైన కర్మయోగిగా, పొలము దున్నుకొని బ్రదికిన రైతుబిడ్డ. భాగవతకవిగా తాను అందించిన సందేశాన్ని ఆచరించి లోకానికి చూపిన మహానుభావుడు పోతన కవిమాత్రుడే గాక త్రికరణశుద్ధి గల అనుష్ఠానవేదాంతి. సత్ప్రవర్తన సాహితీ ప్రతిభ జీవితములో గంగా యమునల వలె సంగమించుటచేత అతడు ఆంధ్రవాఙ్మయాకాశంపై ధ్రువతారవలె వెలుగొందుచున్నాడు. పోతన పద్యాలు రసగుళికలు.

పోతన భాగవతంలో ప్రజానురంజకములైన పద్యాలు మాత్రమే గాక, గంభీర వేదాంత దర్శనాత్మకములైన గద్యపద్యాలు ఎన్నో ఉన్నాయి. ఈ దృష్టితో పరిశీలిస్తే, సంస్కృతభాగవతముకంటె గూడ తెలుగు భాగవతం కొన్నిచోట్ల క్లిష్టతరం అని చెప్పవచ్చు. ఏలన, పోతన సంస్కృతభాగవతాన్ని మాత్రమే గాక యెడనెడ శ్రీధర వ్యాఖ్యానాన్ని గూడ తెనిగించాడు! ఈ ఘట్టాలు సాధారణ పఠితలకు కొరుకుడు పడవు. అంతేగాక అశేషప్రజానీకం నాలుకలపై నర్తించే పద్యాలు మందార మకరందమాధుర్య ధురీణములైన వాటిల్లో కూడ సులభసాధ్యం కాని శబ్దాలు దొరలటం కద్దు. అందుచేత, అక్షరాస్యులైన ఆంధ్రప్రజానీకానికి అందరకు అందుబాటులో ఉండేటట్లు, ప్రాథమిక విద్యాభ్యాసం చేసిన చదువరులకు అర్థమయ్యేటట్లు పోతన భాగవతం లోని పద్యాలకు తాత్పర్యం ప్రచురిస్తే బాగుంటుంది అనిపించింది. ఇంటింట పోతన భాగవతం వంటిది ఈ ప్రణాళిక. పన్నెండు స్కంధాలు- తొమ్మిది వేల గద్యపద్యాలు తాత్పర్య సహితంగా ప్రచురించే ప్రణాళికకు ఎంతటి వ్యయప్రయాసలు, మరెంతటి సాహితీ తపోదీక్ష అవసరం? వివిధ స్కంధాలకు తాత్పర్యం వ్రాయటానికి విద్వాంసులను ఎన్నుకోవటం జరిగింది.

ఇది ప్రథమస్కంధం. ఈ ప్రథమస్కంధ తాత్పర్య రచయిత, సుప్రసిద్ధ కవివరేణ్యులు శ్రీ జంధ్యాల పాపయ్యశాస్త్రిగారు. శ్రీ జంధ్యాల పాపయ్యశాస్త్రిగారికి పోతన కవితపైగల ప్రీతి జగద్విదితం. తన అభిమాన కవియైన పోతన పద్యాలకు శ్రీ శాస్త్రిగారు వ్రాసిన తాత్పర్యం సరళ సుందర సుకుమారంగా సహృదయ హృదయంగమంగా వెల్లివిరిసింది.

ఈ ప్రథమస్కంధ ముద్రణలో ప్రత్యేక శ్రద్ధ వహించిన శ్రీ విజయకుమార్ రెడ్డి గారికి- నా సుహృదభినందనలు. వారితోపాటు ప్రెస్సు కార్మికులు అందించిన సహకారము ఉగ్గడింప దగినది. శ్రీమాన్ బహుజనపల్లి శేషాచార్యులవారి పరిశ్రమ ఎన్నదగినది. అందరకు నా నమోవాకములు.

ఈ ప్రచురణ ప్రజానురంజకం కాగలదని మా ఆశ.

తిరుపతి **నండూరి రామకృష్ణమాచార్య**

14-1-1962 సంపాదకుడు, పుస్తక ప్రచురణ విభాగము,

తి.తి. దేవస్థానములు

విషయసూచిక

మొదటి స్కంధము (1-149)

విషయము		పుట
కృతిపతి నిర్ణయము	---	5
గ్రంథకర్తృ వంశవర్ణనము	---	9
షష్ఠ్యంతములు	---	10
కథాప్రారంభము	---	11
శౌనకాది ఋషుల ప్రశ్న	---	16
సూతుఁడు నారాయణకథా ప్రశంస చేయుట	---	19
భగవంతుని యేకవింశత్యవతారములు	---	24
వ్యాసుఁడు వ్యాకుల చిత్తుండై చింతించుట	---	32
వ్యాసుని కడకు నారదుఁడు వచ్చుట	---	34
నారదుని పూర్వజన్మ వృత్తాంతము	---	39
అర్జునుఁడు పుత్రఘాతియగు అశ్వత్థామ నవమానించుట	---	49
ద్రౌపది అశ్వత్థామను జూచి సంభాషించుట	---	53
శ్రీకృష్ణుఁడు ఉత్తరా గర్భస్థుఁడగు నర్భకుని తన చక్రముచే రక్షించుట	---	57
కుంతీదేవి శ్రీకృష్ణుని స్తుతించుట	---	59
ధర్మజుఁడు శ్రీకృష్ణ సహితుఁడై శరతల్ప గతుఁడైన భీష్ముని కడ కేగుట	---	65
భీష్ముఁడు శ్రీకృష్ణుని స్తుతించుట	---	69
శ్రీకృష్ణుఁడు ద్వారకానగరంబున కేగుట	---	73
శ్రీకృష్ణుడు ద్వారకానగరంబు ప్రవేశించుట	---	77
శ్రీకృష్ణు డంతఃపుర కాంతలఁ జూడఁబోవుట	---	82
ఉత్తరకు పరీక్షిత్తు జన్మించుట	---	86
గాంధారీ ధృతరాష్ట్రులు దేహత్యాగము చేసికొనుట	---	94
ధర్మరాజు దుర్నిమిత్తములు గని చింతించుట	---	101
అర్జునుఁడు ద్వారకనుండి వచ్చి కృష్ణునిర్యాణంబుఁ దెల్పుట	---	104
ధర్మరాజు పరీక్షిత్తునకుఁ బట్టము గట్టి మహాప్రస్థానంబున కేగుట	---	114
పరీక్షిన్మహారాజు భూధర్మదేవతల సంవాదం బాలించుట	---	116
కలి పురుషుఁడు ధర్మదేవతను దన్నుట	---	122
పరీక్షిన్మహారాజు గలిని నిగ్రహించి ధర్మపరిపాలనము చేయుట	---	127
పరీక్షితుఁడు వేఁటాడి శమీకునిపై మృతసర్పము నెత్తి వైచుట	---	132
శమీకపుత్రుడగు శృంగి పరీక్షితుని శపించుట	---	134
పరీక్షితుఁడు విప్రశాపం బెఱిఁగి ప్రాయోపవిష్టుఁడగుట	---	140
శుకమహర్షి పరీక్షిన్మహారాజు నొద్ద కేతెంచుట	---	145

రెండవ స్కంధము (150-248)

ప్రవేశిక	---	153
శుకుఁడు పరీక్షిత్తునకు ముక్తి మార్గంబు తెలుపుట	---	159
శుకుఁడు పరీక్షిత్తునకు భక్తిమార్గంబె ముఖ్యంబని తెలుపుట	---	172
నారదుండు బ్రహ్మను ప్రపంచప్రకారంబు నడుగుట	---	182
శ్రీమన్నారాయణుని లీలావతారంబుల అభివర్ణనము	---	197
పరీక్షితుఁడు శుకుని ప్రపంచోద్భవాదికంబు నడుగుట	---	222
నారాయణుండు బ్రహ్మతపంబునకు మెచ్చి వరంబు లిచ్చుట	---	227

మూఁడవ స్కంధము (249-536)

ప్రవేశిక	---	251
విదురుండు తీర్థయాత్ర సేయుట	......	257
విదురుం డుద్ధవుం గని కృష్ణాదుల వృత్తాంతం బడుగుట	......	265
విదురమైత్రేయ సంవాదము	......	298
స్వాయంభువ మనువు ప్రజావృద్ధి సేయుట	....	361
శ్రీ యజ్ఞ వరాహావతార వర్ణనము	......	364
శ్రీ యజ్ఞ వరాహమూర్తిని బ్రహ్మాదులు స్తుతియించుట	......	368
మైత్రేయ మహాముని విదురునకు హిరణ్యాక్ష హిరణ్యకశిపుల వృత్తాంతం బెఱింగించుట	......	375
సనక సనందనాదులు వైకుంఠమున కరుగుట	---	386
సనకాదులు నారాయణుని స్తుతించుట	---	398
జయవిజయులు దితియందు హిరణ్యాక్ష హిరణ్యకశిపులై పుట్టుట	---	410
హిరణ్యాక్షుండు యజ్ఞవరాహంబగు హరి నెదిరించి పోరుట	---	416
చతుర్ముఖుం డొనర్చు యక్షాది దేవతాగణ సృష్టి దెలుపుట	---	433
కర్దముడు భగవదనుజ్ఞ వడసి దేవహూతిని బెండ్లియాడుట	---	441
కర్దమ ప్రజాపతి యోగ ప్రభావంబుచే విమానంబు గల్పించి భార్యతోఁగూడి విహరించుట	---	456
దేవహూతి గర్భంబున విష్ణుండు గపిలాచార్యుండుగా నుదయించుట	---	465
కపిలుండు దేవహూతికి భక్తి యోగమును తెలియఁజేయుట	---	503
కపిలుండు దేవహూతికిఁ బిండోత్పత్తి క్రమంబుఁ దెలుపుట	---	513
గర్భస్థుం డగు జీవుండు భగవంతుని స్తుతించుట.	---	515

పోతన భాగవతము

మొదటి సంపుటము

మొదటి స్కంధము

శ్రీరామచంద్ర పరబ్రహ్మణే నమః

పోతన భాగవతము

(సరళ గద్యానువాద సహితము)

మొదటి స్కంధము

శ్రీ కైవల్య పదంబుఁ జేరుటకునై చింతించెదన్, లోక ర
క్షైకారంభకు, భక్త పాలన కళా సంరంభకున్, దానవో
ద్రేక స్తంభకుఁ, గేళి లోల విలసద్దృగ్జాల సంభూత నా
నా కంజాత భవాండ కుంభకు, మహానందాంగనా డింభకున్. 1

భాగవతానికే కాదు- తెలుగు సాహిత్య సరస్వతికే మకుటాయమానమైన పద్యమిది. ఇష్టదేవతా స్తుతీ, వస్తు నిర్దేశమూ కల ఈ మనోజ్ఞవృత్తం మహాభాగవతంలోని ఇతివృత్తాని కంతా అద్దం పడుతుంది. ఈ పద్యంలో ఆరు దళాలు ఉన్నాయి. 1. శ్రీ కైవల్య పదంబు జేరుటకునై చింతించెదన్ 2. లోకరక్షైకారంభకున్ 3. భక్తపాలన కళా సంరంభకున్ 4. దానవోద్రేక స్తంభకున్ 5. కేళిలోల విలసద్ దృగ్జాల సంభూత నానా కంజాత భవాండ కుంభకున్ 6. మహానందాంగనా డింభకున్ అనేవి. భగవంతుని ప్రధాన గుణాలైన సర్వేశ్వరత్వం, ధర్మ సంస్థాపకత్వం, శిష్టరక్షణ పరాయణత్వం, దుష్ట శిక్షణ చణత్వం, విశ్వకర్తృత్వం, ఆనందమయత్వం- అనేవి ఆరు క్రమంగా పై ఆరు దళాల లోనూ ప్రస్ఫురిస్తున్నాయి.

ఇక "శ్రీ కైవల్య పదంబు జేరుటకునై చింతించెదన్" అన్న ప్రథమ దళంలో మోక్షం కోసం ఉత్కంఠితుడైన పరీక్షిత్తు వృత్తాంతంతో పాటు మొత్తం భాగవతమే ధ్వనిస్తున్నది. అలాగే ప్రథమ స్కంధంలోని నారదుడు, భీష్ముడు, కుంతీదేవి మొదలైనవారి కథలూ; తృతీయ స్కంధంలోని దేవహూతి వృత్తాంతమూ, చతుర్థ స్కంధంలోని ధ్రువ చరిత్రా స్ఫురిస్తూ భగవంతుని "సర్వేశ్వరత్వా"న్ని నిరూపిస్తున్నాయి. ఎందుకంటే కైవల్యాన్ని అనుగ్రహించే అధికారం సర్వేశ్వరునికి మాత్రమే ఉంటుంది.

"లోకరక్షైకారంభకున్" అన్న ద్వితీయదళం వల్ల హిరణ్యాక్ష హిరణ్యకశివు కంస కాల యవనాదులను (తృతీయ, సప్తమ, దశమ స్కంధాలు) సంహరించి వారి అత్యాచారాల వల్ల అస్తవ్యస్తమైన లోకాన్ని ఉద్ధరించిన భగవంతుని "ధర్మ సంస్థాపకత్వం" స్థాపించబడింది.

భక్తులను పాలించటం ఒక కళ. ఎప్పుడెప్పుడు ఆర్తులను ఆదుకుందామా అని అనుక్షణం తహతహలాడుతుంటాడు స్వామి. "భక్తపాలన కళా సంరంభకున్" అనే తృతీయ దళం వల్ల గజేంద్రుణ్ణి కాపాడటానికి మహా విష్ణువు వైకుంఠం నుంచి పరుగెత్తుకు వచ్చిన వృత్తాంతం (అష్టమ స్కంధం) ధ్వనిస్తూ భగవంతుని "శిష్ట రక్షణ పరాయణత్వాన్ని" చాటుతున్నది.

"దానవోద్రేక స్తంభకున్" అన్న చతుర్థ దళం వల్ల అష్టమ స్కంధంలోని వామనావతారం వ్యంజకమైంది. పై మన్వంతరంలో ఇంద్రుడు కావలసిన బలి, వరబలంతో ముందుగానే స్వర్గాన్ని ఆక్రమించి ఇంద్రపదం కాంక్షించాడు. ఆ దానవేంద్రుని ఉద్రేకానికి పగ్గాలు పట్టి స్తంభింపజేయటం కోసం " దుష్టశిక్షణచణు" డైన స్వామి వామనుడైనాడు.

"కేళిలోన.... కుంభకున్" అనే పంచమదళం వల్ల భగవంతుని "విశ్వకర్తృకత్వా" న్ని వెల్లడించే సూర్యవంశ చంద్రవంశాల చరిత్ర (నవమస్తంధం) స్ఫురించింది. స్వామి విలాసంగా త్రిప్పే కళ్లలో నుంచి బ్రహ్మాండాలు ఉద్భవిస్తాయి. సృష్టి జరుగుతుంది. నిజానికి స్వామికళ్లు సూర్యచంద్రులేగా!

"మహానందాంగనా డింభకున్" అన్న షష్ఠదళం కృష్ణలీలా సర్వస్వమైన దశమ స్కంధానికి ప్రతీక. ఆ నందాంగనకు ఆనందం

* అక్షర మైన మోక్ష సంపదను అపేక్షించిన నేను ఆనంద స్వరూపిణి ఐన ఆనందగోపుని ఇల్లాలి ఒడిలో అల్లారు ముద్దుగా ఆడుకుంటున్న అందాల బాలుణ్ణి ధ్యానిస్తున్నాను. ఆ యశోదా కిశోరుడు సామాన్యుడు కాడు; ఏ మాత్రం ఏమరుపాటు లేకుండా ఎల్లలోకాలనూ చల్లగా పాలిస్తూ ఉంటాడు. నిరంకుశులైన నిశాచరుల ఔద్ధత్యాన్ని నిర్మూలిస్తూ ఉంటాడు. అంతే కాదు. కన్నతల్లి ఒడిలో ఒయ్యారంగా కూర్చున్న ఆ చిన్ని కన్నయ్య ఒక్కమాటు అలా కన్నులెత్తి చూస్తే చాలు, ఎన్నెన్నో బ్రహ్మాండభాండాలు తండోపతండాలుగా ఆ చూపుల్లో రూపులు దిద్దుకుంటాయట.

ఉ. వాలిన భక్తి మ్రొక్కెద నవారిత తాండవ కేళికిన్ దయా
శాలికి శూలికిన్ శిఖరిజా ముఖపద్మ మయూఖ మాలికిన్
బాల శశాంక మౌళికిఁ గపాలికి మన్మథ గర్వ పర్వతో
న్మూలికి నారదాది ముని ముఖ్య మనస్సరసీరుహాలికిన్. 2

* కరాన ముమ్మొనవాలూ, ఉరాన పునుకల పేరూ, శిరాన నెలవంకా ధరించి లీలాతాండవలోలుడైన పరమశివునికి శిరస్సు వంచి భక్తి పురస్సరంగా ప్రణామం చేస్తున్నాను. కరుణాసాగరుడైన ఆ హరుడు కందర్ప దర్పహరుడు. పర్వత రాజపుత్రి ముఖపద్మాన్ని ప్రఫుల్లం కావించే ప్రభాకరుడు. నారదుడు మొదలైన మౌనిసత్తముల చిత్తములనే నెత్తమ్మి విరులలో విహరించే మత్తమధుకరుడు.

ఉ. ఆతత సేవఁ జేసెద సమస్త చరాచర భూత సృష్టి వి
జ్ఞాతకు భారతీ హృదయసౌఖ్య విధాతకు వేద రాశి ని
ర్ణేతకు దేవతా నికర నేతకుఁ గల్మషజేతకున్ నత
త్రాతకు ధాతకున్ నిఖిల తాపస లోక శుభ ప్రదాతకున్. 3

* చరాచర ప్రపంచాన్నంతా చక్కగా సృష్టింప నేర్చినవాడూ, సరస్వతీదేవి స్వాంతానికి సంతోషం చేకూర్చినవాడూ, వేదాల నన్నింటినీ సమర్థంగా సమకూర్చినవాడూ, నాయకుడై బృందారక బృందాన్ని దిద్ది తీర్చినవాడూ, భక్తుల పాపాలను పోకార్చిన వాడూ, దీన జనులను ఓదార్చినవాడూ, తపోధను లందరికీ శుభాలు ఒనగూర్చినవాడూ ఐన మహానుభావుణ్ణి బ్రహ్మ దేవుణ్ణి నేను శ్రద్ధాభక్తులతో సంసేవిస్తున్నాను.

వ. అని నిఖిల భువన ప్రధాన దేవతా వందనంబు సేసి. 4

* ఈ విధంగా సకలలోక చక్రవర్తులైన ముగ్గురు మూర్తులకూ చేతులొగ్గి నమస్కారం చేసిన అనంతరం-

---

అందిస్తూ ఆనందం అనుభవిస్తున్న "ఆనందమయుడు" కదా ఆ నందనందనుడు.

ఈ విధంగా భాగవతంలోని స్కంధాలలోని కథలన్నిటినీ ధ్వనింపజేస్తున్న ఈ పద్యం సహజపాండిత్యుని సహజ పాండిత్యానికి చక్కని ఉదాహరణం. ఆంధ్ర సాహిత్యంలో ఇంతటి హృద్యమైన పద్యం "న భూతో న భవిష్యతి."

ఉ. ఆదర మొప్ప మ్రొక్కిడుదు నద్రిసుతా హృదయానురాగ సం
పాదికి దోషభేదికిఁ బ్రపన్న వినోదికి విఘ్నవల్లికా
చ్ఛేదికి మంజువాదికి నశేష జగజ్జన నంద వేదికిన్
మోదకఖాదికిన్ సమద మూషక సాదికి సుప్రసాదికిన్. 5

* హిమాచల కుమారి అయిన ఉమాదేవి మనస్సులోని అనురాగ సంపదను సంపాదించి, కలి కల్మషాలను భేదించి, ఆపన్నుల విన్నపాలను ఆమోదించి, ఆశ్రితుల విఘ్నలతలను ఛేదించి, మంజుల మధుర భాషణాలతో అశేష భక్తులకూ విశేష సంతోషాన్ని ప్రసాదించి, నివేదించిన కుడుములూ ఉండ్రాళ్లూ కడుపునిండా ఆరగించి మూషకరాజును అధిరోహించి, ముల్లోకాలకూ మోదప్రదాయకుడైన వినాయకునకు కై మోడ్పులు ఘటిస్తాను.

ఉ. క్షోణితలంబునన్ నుదురు సోఁకఁగ మ్రొక్కి నుతింతు సైకత
శ్రోణికిఁ జంచరీక చయ సుందరవేణికి రక్షితామర
శ్రేణికిఁ దోయజాతభవ చిత్త వశీకరణైక వాణికిన్
వాణికి నక్షదామ శుక వారిజ పుస్తక రమ్య పాణికిన్. 6

* నేలకు నెన్నుదురు సోకునట్లు సాగిలపడి మ్రొక్కి సైకత శ్రోణీ, చదువులవాణీ, అలినీలవేణీ అయిన వాణిని సన్నుతిస్తాను. ఆ చల్లని తల్లి ఒక చేతిలో అక్షమాలనూ, మరొకచేతిలో రాచిలుకనూ, ఇంకొకచేతిలో తామర పువ్వునూ, వేరొకచేతిలో పుస్తకాన్నీ ముచ్చటగా ధరిస్తుంది. సుధలు వర్షించే తన సుందర సుకుమార సూక్తులతో అరవిందభవుని అంతరంగాన్ని ఆకర్షిస్తుంది. తన కటాక్ష వీక్షణాలతో సుర నికరాన్ని కనికరిస్తుంది.

శా. పుట్టం బుట్ట శిరంబునన్ మొలవ, నంభోయానపాత్రంబునన్
నెట్టం గల్గను, గాళిఁ గొల్వను, బురాణింపన్ దొరంకొంటి మీఁ
దెట్టే వెంటఁ జరింతు దత్సరణి నా కీవమ్మ! యో యమ్మ! మేల్
పట్టున్ నాకగుమమ్మ! నమ్మితిఁ జుమీ బ్రాహ్మీ! దయాంభోనిధీ! 7

*అమ్మా సరస్వతీ! నేను శిరస్సుపై పుట్ట పెరిగిన ఆదికవి వాల్మీకిగా పుట్టలేదు. పడవలో ప్రభవించిన వ్యాసుడను కాను. కవికులతిలకుడైన కాళిదాసుడనూ కానమ్మా! అయినా తగుదు నమ్మా అని పురాణాన్ని తెలిగించటానికి పూనుకున్నాను. ఎం చెయ్యాలో, ఏమీ తోచటం లేదు. ఇటువంటి సమయంలో ఎటువంటి మార్గం అవసరమో అది నీవే నాకు అనుగ్రహించి నా చేయి పట్టుకొని నడిపించు, ముమ్మాటికి నిన్నే నమ్ముకున్నాను తల్లీ! నీవే నాకు ఆధారం. నాకు తెలుసు తల్లీ! నీ కరుణ అపార పారావారం.

ఉ. శారదనీరదేందు ఘనసార పటీర మరాళ మల్లికా
హార తుషార ఫేన రజతాచల కాశ ఫణీశ కుంద మం

దార సుధాపయోధి సితతామర సామర వాహినీ శుభా
కారత నొప్పు నిన్ను మదిఁ గానఁగ నెన్నడు గల్గు భారతీ! 8

* తల్లీ! భారతీ! తెల్లని కాంతులు వెల్లివిరసే శరన్మేఘకదంబమూ, శారదచంద్రబింబమూ. పచ్చకర్పూరమూ, పటీరమూ, రాజహంసలూ, జాజిచెండ్లూ, నీహారమూ, డిండీరమూ, వెండికొండా, రెల్లుపూలూ, ఆదిశేషుడూ, మల్లెలూ, మందారాలూ, పాలసముద్రమూ, పూచిన పుండరీకాలు, ఆకాశగంగా- ఇవన్నీ నీ శుభాకారానికి ఉజ్జ్వలమైన ఉపమానాలు, అటువంటి స్వచ్ఛ ధవళ సుందరమూర్తివైన నిన్ను కన్నులారా మనసుదీరా ఎన్నడు దర్శింపగలుగుతానో గదా!

ఉ. అంబ, నవాంబుజోజ్జ్వలకరాంబుజ, శారదచంద్రచంద్రి కా
డంబర చారుమూర్తి, ప్రకట స్ఫుట భూషణ రత్నదీపికా
చుంబిత దిగ్విభాగ, శ్రుతిసూక్తి వివిక్త నిజప్రభావ, భా
వాంబరవీథి విశ్రుత విహారిణి, నన్ గృపఁజూడు భారతీ! 9

* అమ్మా! భారతీదేవీ! వికాసప్రకాశాలకు ప్రతీకగా విచ్చుతూ విచ్చుతూ ఉన్న కమలాన్ని కరకమలంలో ధరించిన దానవై, శరచ్చంద్ర చంద్రికానురూపమైన స్వరూపంతో, అలంకరించుకొన్న ఆభరణాల మణిదీప్తులు దిగ్ దిగంతాలను వెలిగింపగా, పవిత్ర వేదసూక్తులు నీ ప్రభావాన్ని వెల్లడింపగా, భక్తకవుల భావాంబర వీథులలో స్వేచ్ఛగా విహరించే బంగారుతల్లీ! నీ కృపారసపు జల్లులు నా మీద చల్లి నన్ను కృతార్థుణ్ణి కావించు.

ఉ. అమ్మల గన్నయమ్మ, ముగురమ్మల మూలపుటమ్మ, చాలఁ బె
ద్దమ్మ, సురారులమ్మ కడు పాఱడి వుచ్చిన యమ్మ, దన్ను లో
నమ్మిన వేల్పుటమ్మల మనమ్ముల నుండెడి యమ్మ, దుర్గ, మా
యమ్మ, కృపాబ్ధి యిచ్చుత మహత్త్వ కవిత్వ పటుత్వ సంపదల్. 10

* ఆమె అమ్మలందరికీ అమ్మ. ముల్లోకాలకు మూలమైన ముగ్గురమ్మలకూ మూలమైన అమ్మ. అందరమ్మల కన్నా అధికురాలైన అమ్మ. మ్రుక్కిడులైన రక్కసిమూకలను ఉక్కడగించిన అమ్మ. నమ్ముకొన్న వేల్పుటమ్మల నిండుగుండెలలో నివసించే అమ్మ. దయాపయోనిధియైన మాయమ్మ దుర్గాభవాని మహత్త్వ కవిత్వ పటుత్వ సంపదలను నాకు ప్రసాదించాలి.

మ. హరికిం బట్టపుదేవి, పున్నెముల ప్రో, వర్థంపుఁ బెన్నిక్క, చం
దురు తోఁబుట్టువు, భారతీ గిరిసుతల్ తో నాడు పూఁ బోఁడి, తా
మరలం దుండెడి ముద్దరాలు, జగముల్ మన్నించు నిల్లాలు, భా
సురతన్ లేములు వాపు తల్లి, సిరి యిచ్చున్ నిత్యకల్యాణముల్. 11

(పై 9,10 పద్యాలు కొన్ని వ్రాతప్రతులలో లేవు. 9 వ పద్యం ఎఱ్ఱన భారతం లోనిది)

* శ్రీదేవి దేవాది దేవుడైన వాసుదేవునకు పట్టపుదేవి. పుణ్యాల దీవి. సిరిసంపదల పెన్నిధి. రేరాజుకు గారాబు చెల్లెలు. వాణితో శర్వాణితో కూడి క్రీడించే పూబోణి. అరవింద మందిరయైన జవరాలు. అఖిల లోకాలకూ ఆరాధ్యురాలైన ఇల్లాలు. కాంతులీనే ఒక్క కటాక్షవీక్షణంతో భక్తుల దారిద్ర్యాన్ని పటాపంచలు కావించే బంగారు తల్లి శ్రీమహాలక్ష్మి మాకు నిత్యకల్యాణాలు అనుగ్రహించాలి.

వ. అని యిష్టదేవతలం జింతించి దినకర కుమార ప్రముఖులం దలంచి ప్రథమ కవితా విరచన విద్యావిలాసాతిరేకి వాల్మీకి నుతియించి, హయగ్రీవ దనుజకర పరిమిళిత నిగమ నివహ విభాగ నిర్ణయ నిపుణతా సముల్లాసునకు వ్యాసునకు మ్రొక్కి, శ్రీమహాభాగవత కథా సుధారస ప్రయోగికి శుకయోగికి నమస్కరించి; మృదు మధుర వచన రచన పల్లవిత స్థాణునకున్ బాణునకుం బ్రణమిల్లి, కతిపయ శ్లోకసమ్మోదితసూరు మయూరు నభినందించి, మహా కావ్యకరణ కళా విలాసుం గాళిదాసుం గొనియాడి, కవికమలవిసరరవిన్ భారవిన్ బొగడి విదళితాఘు మాఘు వినుతించి, యాంధ్ర కవితాగౌరవ జనమనోహరి నన్నయ సూరిం గై వారంబు సేసి, హరిహర చరణారవింద వందనాభిలాషిం దిక్కమనీషిన్ భూషించి, మఱియు నితర పూర్వ కవిజన సంభావనంబు గావించి, వర్తమాన కవులకుం బ్రియంబు పలికి, భావికవుల బహూకరించి, యుభయ కావ్య కరణ దక్షుండనై. 12

* ఈ విధంగా ఇష్టదేవత లందరినీ స్మరిస్తున్నాను. సూర్యభగవానునీ కుమారస్వామినీ భావిస్తున్నాను. మొదట కవితాసరస్వతి విలాస విన్యాసాలను వెలయింపజేసిన వాల్మీకుల వారికి వందనం చేస్తున్నాను. చిక్కుపడిన వేదసమూహాన్ని మొక్కపోని ఓర్పుతో, నేర్పుతో చక్కదిద్దిన వ్యాసులవారికి దోసిలొగ్గుతున్నాను. శ్రీ మహాభాగవతకథ అనే సుధారసాన్ని పంచి పెట్టిన శుకయోగికి తలవంచి నమస్కరిస్తున్నాను. అనంతరం తన మెత్తనైన తియ్యనైన పలుకుల కులుకులతో శిలల్ని సైతం చిగురింపజేసిన బాణకవికి ప్రణామం చేస్తున్నాను. ఎన్నదగిన కొన్ని శ్లోకాలతోనే భగవానుడైన భాస్కరుణ్ణి ప్రసన్నుణ్ణి చేసికొన్న మయూరకవిని అభినందిస్తున్నాను. మహాకావ్యాలను నిర్మించే కళలో ఆరితేరిన కాళిదాస కవి చంద్రుణ్ణి కైవారం చేస్తున్నాను. కవుల హృదయ కమలాలను వికసింపజేయటంలో రవి వంటివాడైన భారవిని స్తవం చేస్తున్నాను. నిర్దుష్టమైన కవితకు పేరెన్నిక గన్న మాఘకవిని శ్లాఘిస్తున్నాను. అనంతరం తెలుగు కవితను వెలయింపజేసి అందరి హృదయాలను దోచుకున్న నన్నయ భట్టారకుని సన్నుతించి, హరిహరనాథుని చరణారవిందాలకు ఆనందాతిశయంతో మ్రొక్కుతున్న తిక్కనార్యుణ్ణి కొనియాడి, తక్కిన పూర్వకవులందరినీ మనసారా భావించి సంభావిస్తున్నాను. ఈనాటి కవులందరినీ అభినందించి, ముందు రాబోయే కవులందరికీ శుభం పలికి, ఉభయ భాషల్లో గద్యపద్యాత్మకాలైన కావ్యాలు రచించే నైపుణ్యం అలవర్చుకున్నాను.

-: కృతిపతి నిర్ణయము :-

ఉ. ఇమ్మనుజేశ్వరాధముల కిచ్చి పురంబులు వాహనంబులున్
సొమ్ములుఁ గొన్ని పుచ్చుకొని, చొక్కి, శరీరము వాసి, కాలుచే

సమ్మెట వ్రేటులం బడక సమ్మతి శ్రీహరి కిచ్చి చెప్పె నీ
బమ్మెర పోతరా జొకఁడు భాగవతంబు జగద్ధితంబుగన్. 13

* విశ్వశ్రేయస్సును దృష్టిలో పెట్టుకొని విరచించిన భాగవతాన్ని భగవంతునికి తప్ప ఈ చిల్లర మల్లర ప్రభువులకు అంకిత మివ్వటానికి నా అంతరంగం అంగీకరించటం లేదు. ఎందుకంటే ఈ రాజులిచ్చే అగ్రహారాలూ, హారాలూ, వస్తు వాహనాలూ పుచ్చుకొని ఆ మైకంలో మైమరచి,ఈ లోకంలో సుఖం అనుభవించినా, ఆ లోకంలో అడుగు పెట్టిన పిమ్మట పూర్వం చేసిన తప్పిదాలకు యమధర్మరాజు చేతిలో సమ్మెటపోట్లు తప్పవు, అందుకే ఈ బమ్మెర పోతరాజు చక్కగా ఆలోచించి ఈ భాగవత మహాగ్రంథాన్ని భగవంతుడైన శ్రీహరికే సమర్పించటానికి నిశ్చయించుకున్నాడు.

తే. చేతులారంగ శివునిఁ బూజింపఁడేని, నోరు నొవ్వంగ హరికీర్తి నుడువఁడేని
దయయు సత్యంబు లోనుగాఁ దలఁపఁడేనిఁ, గలుగ నేటికిఁ దల్లుల కడుపుఁ జేటు. 14

* ఈ జగత్తులో జన్మించిన ప్రతి ఒక్కడు చేతులారా శివుణ్ణి పూజించి, నోరారా కేశవుణ్ణి కీర్తించి, సత్యమూ కరుణా మొదలైన సద్గుణాలను అలవర్చుకోవాలి. అలా చేయని నిర్భాగ్యుడు ఈ లోకంలో పుట్టటం దేనికి? తల్లి కడుపు చెడగొట్టటం దేనికి?

వ. అని మఱియు మదీయ పూర్వజన్మ సహస్ర సంచిత తపఃఫలంబున శ్రీ మన్నారాయణకథా ప్రపంచ విరచనా కుతూహలుండనై యొక్క రాకానిశాకాలంబున సోమోపరాగంబు రాకఁగని సజ్జనానుమతంబున నభ్రంకష శుభ్ర సముత్తుంగ భంగ యగు గంగకుం జని క్రుంకులిడి వెడలి మహనీయ మంజుల పులినతలంబున మహేశ్వర ధ్యానంబు సేయుచుఁ గించిదున్మీలితలోచనుండనై యున్న యెడ.15

* నేను ఎన్నెన్నో జన్మలెత్తి ఉంటాను. వేల కొలది జన్మల్లో కూడబెట్టుకున్న నా తపస్సు పండింది, నా హృదయంలో శ్రీమన్నారాయణదేవుని పుణ్యకథలను విస్తరించి ప్రస్తరించి రచించాలనే కుతూహలం నిండింది. అది ఒక పూర్ణిమా రాత్రి, నిండు జాబిల్లి పండు వెన్నెలలు కురుస్తున్నాడు. ఆనాడు చంద్రగ్రహణం. పెద్దల అనుజ్ఞ పొందాను. ఆకాశాన్నంటే ఉత్తుంగ తరంగాలతో పొంగి ప్రవహించే గౌతమీగంగకు వెళ్లాను. ఆ నదిలో స్నానం చేశాను. వెలుపలికి వచ్చి ఒక ఎత్తయిన తెల్లవి ఇసుక తిన్నెమీద పరమశివుణ్ణి ధ్యానిస్తూ అర్ధ నిమీలిత నేత్రాలతో కూర్చున్నాను.

సీ. మెఱుఁగు చెంగట నున్న మేఘంబు కైవడి నువిద చెంగట నుండ నొప్పువాఁడు
చంద్రమండల సుధాసారంబు పోలిక ముఖమునఁ జిఱునవ్వు మొలచువాఁడు
వల్లీయుత తమాల వసుమతీజము భంగి బలువిల్లు మూఁపునఁ బరఁగువాఁడు
నీల నగాగ్ర సన్నిహిత భానుని భంగి ఘన కిరీటము దలఁ గలుగువాఁడు.

ఆ. పుండరీకయుగముఁ బోలు కన్నులవాఁడు, వెడఁద యురమువాఁడు, విపులభద్ర
మూర్తివాఁడు రాజముఖ్యుఁడొక్కరుఁడు నా, కన్నుఁగవకు నెదురఁ గానఁబడియె. 16

* ఆ సమయంలో ఒక రాజశ్రేష్ఠుడు నా కన్నుల ముందు సాక్షాత్కరించాడు. మేఘం ప్రక్కన మెరుపులాగా ఆయన చెంగట ఒక అంగన ఉన్నది. చంద్ర మండలంలో నుంచి అమృతంలాగా ఆయన ముఖంలో మందహాసం చిందుతూ ఉంది. తమాలవృక్షాన్ని చుట్టుకొన్న తీగలాగా ఆయన భుజాగ్రాన ధనుస్సు వ్రేలాడు తున్నది. నీలగిరి శిఖరాన ప్రకాశించే భానుబింబంలాగా ఆయన శిరస్సుపై కిరీటం విరాజిల్లుతూ ఉంది. ఈ విధంగా విచ్చిన తెల్ల దామరరేకులవంటి కన్నులతో, విశాలమైన వక్షస్థలంతో, విశ్వమంగళ స్వరూపంతో, ఆ రాజశేఖరుడు నా కందోయికి విందుచేశాడు.

వ. ఏను నా రాజశేఖరుం దేఱిచూచి భాషింప యత్నంబు సేయు నెడ నతడు దా 'రామభద్రుండ మన్నామాంకితంబుగ శ్రీమహాభాగవతంబుఁ దెనుంగు సేయుము. నీకు భవబంధంబులు దెగు'నని యాన తిచ్చి తిరోహితుండయిన సమున్మీలిత నయనుండనై వెఱఁగుపడి చిత్తంబున. 17

* అప్పుడు నేను రాజశిరోమణిని రెప్పవాల్చకుండా చూచాను. ఏమైనా మాట్లాడుదామని ప్రయత్నిస్తున్నాను. అంతలో ఆయన "నేను రామభద్రుణ్ణి. నా పేరు మీదుగా శ్రీ మహాభాగవతాన్ని తెలుగు చెయ్యి. నీ భవబంధాలు పటాపంచలౌతాయి'' అని సెలవిచ్చి అంతలోనే అంతర్ధానమైనాడు. నేను కన్నులు తెరచి చూచాను. అంతా ఆశ్చర్యంగా ఉంది. నాలో నే నిట్లా అనుకున్నాను.

క. పలికెడిది భాగవతమఁట!, పలికించెడి వాడు రామభద్రుండఁట! నేఁ
బలికిన భవహర మగునఁట!, పలికెద వేఱొండు గాథ పలుకఁగ నేలా? 18

* ఆహా! ఏమీ నా అదృష్టం. పలికేది పరమపవిత్రమైన భాగవతమా! పలికించే ప్రభువు కరుణాసముద్రుడైన రామభద్రుడా! పలికి నందువల్ల భవబంధాలు పరిహారమౌతాయా! అటువంటప్పుడు వృథాగా మరో కథ పలకటం దేనికి? భాగవతమే పలుకుతాను.

ఆ. భాగవతము దెలిసి పలుకుట చిత్రంబు!, శూలికైనఁ దమ్మిచూలికైన!
విబుధజనుల వలన విన్నంత కన్నంత, దెలియ వచ్చినంత దేటపఱుతు. 19

* అయితే చిత్రమేమంటే శివుడేకానీ, పద్మభవుడే కానీ, భాగవతాన్ని చక్కగా సమగ్రంగా తెలుసుకొని చెప్పలేరంటే ఇక నా సంగతి వేరే చెప్పాలా? అయితే పెద్దల వల్ల విన్నంతగా, వారి సన్నిధిలో నేర్చుకున్నంతగా, స్వయంగా నేను తెలుసుకున్నంతగా విషయాన్ని తేటతెల్లం చేస్తాను.

క. కొందఱకుఁ దెనుఁగు గుణమగుఁ, గొందఱకును సంస్కృతంబు గుణమగు, రెండుం
గొందఱికి గుణములగు నే, నందఱ మెప్పింతుఁ గృతుల నయ్యైయెడలన్. 20

* ఇక భాష విషయ మంటారా! కొందరు తెనుగంటే ఇష్టపడతారు. కొందరు సంస్కృతమంటే చెవి కోసుకుంటారు. మరి కొందరు తెనుగునూ సంస్కృతాన్ని సమానంగా అభిమానిస్తారు. నేను నా గ్రంథాన్ని అందరూ ఆనందించి మెచ్చుకునే విధంగా రచన సాగిస్తాను.

మ. ఒనరన్ నన్నయ తిక్కనాది కవు లీయుర్విం బురాణావళుల్
తెనుఁగుం జేయుచు మత్పురాకృత శుభాధిక్యంబు దా నెట్టిదో
తెనుఁగుం జేయరు మున్ను భాగవతమున్ దీనిం దెనింగించి నా
జననంబున్ సఫలంబుఁ జేసెదఁ బునర్జన్మంబు లేకుండఁగన్. 21

* ఇంతకు ముందు నన్నయ భట్టారకుడూ, తిక్కన సోమయాజీ మొదలైన కవులు సంస్కృతంలో ఉన్న పురాణగ్రంథాలు తెనుగు చేశారు. అయితే నా పూర్వ పుణ్యపరిపాకం ఎటువంటిదో కాని ఆ మహామహులు భారతం రామాయణం తప్ప భాగవతం జోలికి రాలేదు. బహుశః నా కోసమే ఈ భాగవతాన్ని వదిలిపెట్టారేమో! ఇంకేం కావాలి! ఈ మహాగ్రంథాన్ని తెనుగుచేసి మళ్లీ జన్మంటూ లేకుండా ఈ నా జన్మను సార్థకం చేసుకుంటాను.

మ. లలిత స్కంధము, కృష్ణమూలము, శుకాలాపాభిరామంబు, మం
జులతాశోభితమున్, సువర్ణ సుమన స్సుజ్ఞేయమున్, సుందరో
జ్జ్వలవృత్తంబు, మహాఫలంబు, విమల వ్యాసాలవాలంబునై
వెలయున్ భాగవతాఖ్య కల్పతరు వుర్విన్ సద్విజ శ్రేయమై. 22

* ఈ భాగవతం సాక్షాత్తూ కల్పవృక్షమే! సందేహం లేదు. ఏమంటే లలితములైన స్కంధములు గలది భాగవతం; సుందరమైన బోదె కలది కల్పవృక్షం. కృష్ణుడే మూలాధారంగా కలది భాగవతం; నల్లని వేళ్లు కలది కల్పవృక్షం, శుకమహర్షి ఆలాపాలతో మనోహరమైనది భాగవతం; చిలుక పలుకులతో రమణీయమైనది కల్పవృక్షం. సౌందర్యంతో సంశోభితమైనది భాగవతం; సుందరమైన లతలతో శోభిల్లేది కల్పవృక్షం. చదువుకున్న సహృదయులకు చక్కగా తెలుసుకోదగింది భాగవతం; మంచి రంగుగల పువ్వులతో గ్రహింపదగింది కల్పవృక్షం. సుందరమూ ఉజ్జ్వలమూ అయిన ఇతివృత్తం గలది భాగవతం; సుందరమూ ఉజ్జ్వలమూ అయిన గుండ్రని ఆకారం గలది కల్పవృక్షం. కైవల్య రూపమైన గొప్ప ప్రయోజనంతో కూడింది భాగవతం; పెద్ద పెద్ద పండ్లతో కూడింది కల్పవృక్షం. పవిత్రుడైన వ్యాసులవారే ఆధారంగా గలది భాగవతం; స్వచ్ఛమైన వ్యాసంతో కూడిన పాదు గలది కల్పవృక్షం. ఉత్తములైన ద్విజులకు శ్రేయోదాయకమైనది భాగవతం; శుక పిక శారికాది పక్షులకు శ్రేయస్కరమైనది కల్పవృక్షం. అయితే ఆ కల్పవృక్షం స్వర్గలోకంలో ఉంటుంది; భాగవతమనే కల్పవృక్షం ఈ భూలోకములోనే విరాజిల్లటం విశేషం.

వ. ఇట్లు భాసిల్లెడు శ్రీమహాభాగవతపురాణ పారిజాత పాదపసమాశ్రయంబునను, హరికరుణా విశేషంబునను, గృతార్థత్వంబు సిద్ధించెనని బుద్ధి నెఱింగి లేచి మరలి కొన్ని దినంబులకు నేక శిలానగరంబునకుం జనుదెంచి యందు గురువృద్ధ బుధబంధు జనానుజ్ఞాతుండనై. 23

* ఈ ప్రకారంగా ప్రకాశమానమైన భాగవత మహాపురాణమనే పారిజాతమహీజాన్ని సమాశ్రయించటం మూలాన, శ్రీహరి విశేషంగా అనుగ్రహించటం మూలాన నా జన్మ చరితార్థమైన దన్న సంగతి చక్కగా అర్థం

చేసుకున్న నేను ఆ నదీ ప్రదేశం నుంచి కదలి కొన్నాళ్ళకు ఏకశిలా నగరానికి తిరిగివచ్చాను, అక్కడ గురువులూ, వృద్ధులూ, పండితులూ, బంధువులూ మొదలైన పెద్దల అనుజ్ఞ అందుకున్నాను.

- : గ్రంథకర్తృ వంశ వర్ణనము :-

సీ. కౌండిన్యగోత్ర సంకలితుఁ డాపస్తం సూత్రుఁడు పుణ్యుండు సుభగుఁడైన
భీమన మంత్రికిఁ బ్రియపుత్త్రుఁ డన్నయ, కలకంఠి తద్భార్య గౌరమాంబ
కమలాప్తు వరమునఁ గనిన సోమన మంత్రి వల్లభ మల్లమ, వారి తనయుఁ
డెల్లన, యతనికి నిల్లాలు మాచమ వారిపుత్త్రుఁడు వంశవర్ధనుండు

ఆ. లలిత మూర్తి బహుకళానిధి కేసన, దాన మాన నీతి ధనుఁడు ఘనుఁడు
దనకు లక్కమాంబ ధర్మగేహిని గాఁగ, మనియె శైవశాస్త్రమతముఁ గనియె. 24

* ఇక మా వంశాన్ని అభివర్ణిస్తున్నాను, మాది కౌండిన్యసగోత్రం. అపస్తంబసూత్రం. పుణ్యాత్ముడు, ధన్యాత్ముడు అయిన భీమన్న మంత్రి మా మూలపురుషుడు. ఆయన కుమారుడు అన్నయ్య. ఆయన అర్ధాంగి గౌరమ్మ. ఆ దంపతులకు సూర్యుని వరప్రసాదం వల్ల సోమన్న జన్మించాడు. ఆయన ఇల్లాలు మల్లమ్మ. ఆ సతీపతుల సంతానం ఎల్లన్న. ఆయన భార్య మాచమ్మ. వారిద్దరికీ వంశవర్ధనుడైన కేసనమంత్రి ఉదయించాడు. చక్కనివాడూ, పెక్కు కళలలో పేరెక్కినవాడూ, దాతా, నీతిమంతుడూ, అభిమానధనుడూ అయిన కేసన్నగారు లక్కమాంబను సహధర్మచారిణిగా వరించి శాస్త్ర సమ్మతమైన శైవమతాన్ని స్వీకరించాడు.

క. నడవదు నిలయము వెలువడి, తడవదు పరపురుషు గుణముఁ దనపతి నుడువుం
గడవదు, వితరణ కరుణలు, విడువదు, లక్కాంబ విబుధ విసరము వొగడన్. 25

* లక్కమాంబ మహాసాధ్వి. ఆ దొడ్డ యిల్లాలు ఇల్లు వదలి వెలుపల కాలు పెట్టి ఎరుగదు. పర పురుషుల సంగతి తలపెట్టి ఎరుగదు. పెనిమిటి మాట జవదాటి ఎరుగదు. ఆమె దాన ధర్మాలకూ, దయాదాక్షిణ్యాలకూ, పెట్టింది పేరు. పెద్దల మన్ననల్ని పెద్దగా అందుకున్న ముద్దరాలు.

ఉ. మానిను లీడు గారు, బహుమాన నివారిత దీనమానస
గ్లానికి, దాన ధర్మ మతి గౌరవ మంజులతా గభీరతా
స్థానికి, ముద్దుసానికి, సదాశివపాదయుగార్చనానుకం
పా నయవాగ్భవానికిని, బమ్మెర కేసయ లక్కసానికిన్. 26

* ఆ చల్లని తల్లి బీదసాదలను ఆదరించి వారి కష్టాలు పోగొట్టేది. ఔదార్యానికీ, బుద్ధి చాతుర్యానికి, సౌందర్యానికీ, గాంభీర్యానికీ ఆమె ఆస్థానం. సదా, సదాశివుని పదాలు అర్చిస్తూ, దయతో కూడిన నయవాక్కులతో, సాక్షాత్తూ పార్వతీ దేవిలా కనిపించే ఆ కేసనమంత్రి గారి ధర్మపత్నికి సామాన్యకాంతలు సాటిరారు.

క. ఆ మానినికిం బుట్టితి, మే మిరువుర మగ్రజాతుఁ డీశ్వరసేవా
కాముఁడు తిప్పన; పోతన, నామవ్యక్తుండ సాధునయ యుక్తుండన్. 27

* ఆమెగారికి మేమిద్దరం కొడుకులం పుట్టాము. పెద్దవాడు తిప్పన్న; ఆయన ఈశ్వరార్చన కళాశీలుడు. నేను చిన్నవాణ్ణి; నా పేరు పోతన్న. పెద్దల అడుగుజాడల్లో నడుస్తున్న వాణ్ణి.

వ. అయిన నేను నా చిత్తంబునఁబెన్నిధానంబునుంబోని శ్రీరామచంద్రు సన్నిధానంబుఁ గల్పించుకొని 28

* అటువంటి నేను శ్రీ రామచంద్రుణ్ణి నా నిండుగుండెలో నిలుపుకొన్నవాడనై-

-: షష్ఠ్యంతములు :-

ఉ. హారికి, నందగోకులవిహారికిఁ, జక్రసమీర దైత్య సం
హారికి, భక్తదుఃఖపరిహారికి, గోపనితంబినీ మనో
హారికి, దుష్టసంపదపహారికి, ఘోషకుటీపయోఘృతా
హారికి, బాలకగ్రహమహాసురదుర్వనితాప్రహారికిన్. 29

* మనోహరాలైన హారాలు ధరించినవాడూ, నందులవారి బృందావనంలో విహరించినవాడూ, తృణావర్తుడనే దానవుణ్ణి సంహరించిన వాడూ, భక్తుల పరితాపాలను పరిహరించినవాడూ, గోపాంగనల మనస్సులను అపహరించినవాడూ, దుష్టుల సంపదలను హరించిన వాడూ, వ్రేపల్లెలో గోపికల యిండ్లలో పాలూ నెయ్యీ అపహరించినవాడూ, పిల్లల పాలిటి పెనుభూతమైన పూతన అనే మహారాక్షసిని మట్టు పెట్టినవాడూ-

ఉ. శీలికి, నీతిశాలికి, వశీకృతశూలికి, బాణ హస్త ని
ర్మూలికి, ఘోర నీరదవిముక్త శిలాహత గోపగోపికా
పాలికి, వర్ణ ధర్మపరిపాలికి, నర్జునభూజయుగ్మ సం
చాలికి, మాలికిన్, విపుల చక్ర నిరుద్ధ మరీచి మాలికిన్. 30

* శీలవంతుడూ, నీతిమంతుడూ, త్రిశూలధారియైన శివుణ్ణి వశం చేసుకున్నవాడూ, బాణాసురుని బాహుదండాలు ఖండించిన వాడూ, ఇంద్రుని పంపున మేఘాలు కురిసిన రాళ్ల జల్లుకు చెల్లా చెదరైన గో గోప గోపికలను కాపాడినవాడూ, వర్ణాశ్రమ ధర్మాలను ఉద్ధరించిన వాడూ, జంట మద్ది చెట్లు పెల్లగించినవాడూ, వనమాల ధరించిన వాడూ, సైంధవ సంహార సమయాన తన చేతి చక్రంతో సూర్యమండలాన్ని కప్పివేసినవాడూ-

ఉ. క్షంతకుఁ గాళియోరగవిశాలఫణావళినర్తనక్రియా
రంతకు, నుల్లసన్మగధరాజ చతుర్విధ ఘోర వాహినీ
హంతకు, నింద్ర నందన నియంతకు, సర్వచరాచరావళీ
మంతకు, నిర్జితేంద్రియసమంచిత భక్త జనానుగంతకున్. 31

* క్షమాగుణం కలవాడూ. కాళియుని విశాలమైన పడగలపై నాట్యమాడటం నేర్చినవాడూ, పొంగి పడుతున్న జరాసంధుని చతురంగ సైన్యాలను హతమార్చినవాడూ, పార్థుని రథం నడిపినవాడూ, సమస్త చరాచర ప్రపంచం స్మరించేవాడూ, జితేంద్రియులైన భక్తులను అనుసరించేవాడూ-

ఉ. న్యాయికి, భూసురేంద్రమృతనందనదాయికి, రుక్మిణీ మన
స్స్థాయికి, భూతసమ్మదవిధాయికి, సాధుజనానురాగ సం
ధాయికిఁ బీతవస్త్రపరిధాయికి, బద్మభవాండభాండ ని
ర్మాయికి, గోపికానివహ మందిరయాయికి, శేషశాయికిన్. 32

* న్యాయాన్ని మెచ్చినవాడూ, చచ్చిపోయిన బ్రాహ్మణ బాలుణ్ణి తెచ్చి యిచ్చినవాడూ, రుక్మిణీదేవి మనస్సుకు బాగా నచ్చినవాడూ, సకల జగతికీ సంతోషాన్ని సమకూర్చేవాడూ, సజ్జనుల ఆదరాభిమానాలను దిద్ది తీర్చేవాడూ, పట్టు పీతాంబరాన్ని కట్టుకునేవాడూ, బ్రహ్మాండ భాండాలను సృజించేవాడూ, గోపికల గృహాల వైపు పయనించేవాడూ, ఆదిశేషునిపై శయనించేవాడూ-

వ. సమర్పితంబుగాఁ నే నాంధ్రంబున రచియింపఁ బూనిన శ్రీమహాభాగవతపురాణంబునకుం గథాప్రారంభం బెట్టిదనిన. 33

* అయిన నా స్వామికి సమర్పితంగా శ్రీమన్మహాభాగవత పురాణం తెనిగించటానికి పూనుకొని ఆ గ్రంథానికి కథా ప్రారంభం ఈ విధంగా చేస్తున్నాను.

-: కథాప్రారంభము :-

సీ. విశ్వజన్మస్థితివిలయంబు లెవ్వని వలన నేర్పడు ననువర్తనమున
వ్యావర్తనమునఁ గార్యములం దభిజ్ఞుఁడై తాన రా జగుచుఁ జిత్తమునఁ జేసి
వేదంబు లజునకు విదితముల్ గావించె నెవ్వఁడు బుధులు మోహింతు రెవ్వ
నికి నెండమావులు నీటఁ గాచాదుల నన్యోన్యబుద్ధిఁ దా నడరునట్లు

ఆ. త్రిగుణసృష్టి యెందు దీపించి సత్యము భంగిఁ దోఁచు స్వప్రభానిర స్త
కుహకుఁ డెవ్వఁ డతనిఁ గోరి చింతించెద, ననఘు సత్యుఁ బరుని ననుదినంబు. 34

* ఎవనివల్ల ఈ విశ్వానికి సృష్టి స్థితి లయాలు ఏర్పడుతుంటాయో, ఎవడు సర్వతోముఖమైన కార్య నిర్వహణలో సమర్థుడో, ఎవడు సమస్తానికీ రాజై విరాజిల్లుతుంటాడో, ఎవడు సంకల్పమాత్రం చేతనే బ్రహ్మదేవునికి వేదాలన్నీ తేటతెల్లం చేశాడో, ఎవని మాయకు పండితులు సైతం లోబడిపోతారో, ఎవనియందు సత్త్వరజ స్తమో గుణాత్మకమైన ఈ సృష్టి అంతా ఎండమావుల్లో, నీళ్లలో, గాజు వస్తువుల్లోలాగా అసత్యమై కూడ సత్యంగా ప్రతిభాసిస్తూ ఉంటుందో, ఎవడు తనతేజస్సుతో మాయను దూరంగా తొలగిస్తాడో, అనఘుడూ, సత్యస్వరూపుడూ అయిన ఆ పరాత్పరుని ప్రతినిత్యమూ స్తుతి చేస్తున్నాను.

వ. ఇట్లు "సత్యం పరం ధీమహి" యను గాయత్రీ ప్రారంభమున గాయత్రీనామబ్రహ్మ స్వరూపంబై మత్స్యపురాణంబులోన గాయత్రి నధికరించి ధర్మవిస్తరంబును వృత్రాసురవధంబును నెందు జెప్పంబడు నదియ భాగవతం బని పలుకుటం జేసి యీ పురాణంబు శ్రీమహాభాగవతం బన నొప్పుచుండు. 35

* "సత్యం పరం ధీమహి'' అనే గాయత్రీ మహామంత్రంతో ఆరంభించటం వల్ల గాయత్రీ పరదేవతాస్వరూప మైనది ఈ మహా గ్రంథం. "గాయత్రిని అతిశయింపజేస్తూ, ధర్మప్రస్తారాన్నీ, వృత్రాసుర సంహారాన్నీ అభివర్ణించే గ్రంథాన్ని భాగవతం అంటారు'' అని మత్స్యపురాణంలో చెప్పి ఉండటంవల్ల ఇది "శ్రీ మహాభాగవతం'' అని ప్రసిద్ధి గాంచింది.

సీ. శ్రీమంతమై మునిశ్రేష్ఠకృతంబైన భాగవతంబు సద్భక్తితోడ
వినఁ గోరువారల విమల చిత్తంబులఁ జెచ్చెర నీశుండు చిక్కుఁ గాక;
యితర శాస్త్రంబుల నీశుఁడు చిక్కునే మంచి వారలకు నిర్మత్సరులకుఁ
గపట నిర్ముక్తులై కాంక్ష సేయకయును దగిలి యుండుట మహాతత్త్వబుద్ధిఁ

తే. బరఁగ నాధ్యాత్మికాది తాపత్రయంబు, నడచి పరమార్థభూతమై యధిక సుఖద
మై సమస్తంబుఁ గాకయు నయ్యు నుండు, వస్తు వెఱుఁగంగఁ దగు భాగవతమునందు. 36

* శ్రీమంతమూ, వేదవ్యాస మహాముని విరచితమూ అయిన ఈ భాగవత మహాపురాణాన్ని అచంచల భక్తితో ఆకర్ణించగోరే భక్తుల అంతరంగాలలోనే భగవంతుడు నిరంతరం నివసిస్తాడు. అంతే గాని ఇతర గ్రంథాల వల్ల ఈశ్వరుడు చిక్కడు. మహితులూ, మాత్సర్యరహితులూ అయిన సజ్జనులు కపటమార్గాన పోకుండా, ఎటువంటి కాంక్షా లేకుండా, భాగవత శ్రవణమందే ఆసక్తులై ఉండటం మంచిది. ఇందువల్ల "తాపత్రయం'' అంటే ఆధ్యాత్మికమూ, ఆధిభౌతికమూ, ఆధిదైవికమూ అనే త్రివిధ తాపాలూ నశించి వారికి తత్త్వజిజ్ఞాస కలుగుతుంది. ఈ భాగవతంలో పరమార్థభూతమూ, పరమానంద దాయకమూ, వ్యక్తావ్యక్తమూ అయిన పరబ్రహ్మ స్వరూపం అభివ్యక్త మవుతుంది.

ఆ. వేదకల్పవృక్షవిగళితమై శుక, ముఖసుధాద్రవమున మొనసియున్న
భాగవతపురాణఫలరసాస్వాదన, పదవిఁ గనుఁడు రసిక భావవిదులు. 37

* "భాగవత'' మనే ఈ మహాఫలం "వేద''మనే కల్పవృక్షం నుండి బాగా పండి రాలింది. శుకముఖ సుధాద్రవంతో నిండి ఉంది. భావజ్ఞులూ రసజ్ఞులూ అయిన భక్తవరేణ్యులు రండి! ఈ ఫలరసాన్ని ఆస్వాదించి ధన్యులు కండి!

క. పుణ్యంబై మునివల్లభ, గణ్యంబై కుసుమ ఫల నికాయోత్థిత సా
ద్గుణ్యమయి నైమిశాఖ్యా, రణ్యంబు నుతింపఁ దగు నరణ్యంబులలోన్. 38

* పుణ్యమూ, పుష్ప ఫల భరిత తరువరేణ్యమూ, తాపసోత్తములకు శరణ్యమూ అయిన నైమిశారణ్యం అరణ్యా లన్నింటికీ అగ్రగణ్యమై అలరారుతూ ఉంది.

వ. మఱియును మధువైరి మందిరంబునుం బోలె మాధవీమన్మథమహితంబై, బ్రహ్మగేహంబునుం బోలె శారదాన్వితంబై, నీలగళసభానికేతనంబునుం బోలె వహ్ని వరుణ సమీరణ చంద్ర రుద్ర హైమావతీ కుబేర వృషభ గాలవ శాండిల్య పాశుపత జటి పటల మండితంబై, బలభేదిభవనంబునుం బోలె నైరావతామృత రంభా గణికాభిరామంబై, మురాసురునిలయంబునుంబోలె నున్మత్తరాక్షస వంశసంకులంబై, ధన దాగారంబునుం బోలె శంఖ పద్మకుంద ముకుంద సుందరంబై, రఘురాము యుద్ధంబునుం బోలె నిరంతర శరానలశిఖాబహుళంబై, పరశురాము భండనంబునుం బోలె నర్జునోద్భేదంబై, దానవ సంగ్రామంబునుంబోలె నరిష్ట జంభనికుంభ శక్తియుక్తంబై, కౌరవ సంగరంబునుం బోలె ద్రోణార్జునకాంచనస్యందనకదంబ సమేతంబై, కర్ణుకలహంబునుం బోలె మహోన్నతశల్య సహకారంబై, సముద్రసేతు బంధనంబునుంబోలె నలనీల పనసాద్యద్రి ప్రదీపితంబై, భర్గు భజనంబునుం బోలె నానా శోకలేఖా ఫలితంబై, మరుని కోదండంబునుం బోలె బున్నాగ శిలీముఖభూషితంబై, నరసింహరూపంబునుం బోలె గేసరకరజ కాంతంబై, నాట్యరంగంబునుం బోలె నటనటీ సుషిరాన్వితంబై, శైలజా నిటలంబునుంబోలెఁ జందన కర్పూర తిలకాలంకృతంబై, వర్షాగమంబునుంబోలె నింద్రబాణాసన మేఘ కరక కమనీయంబై, నిగమంబునుం బోలె గాయత్రీ విరాజితంబై, మహాకావ్యంబునుం బోలె సరల మృదులతా కలితంబై, వినతానిలయంబునుం బోలె సుపర్ణ రుచిరంబై, యమరావతీ పురంబునుం బోలె సుమనోలలితంబై, కైటభోద్యోగంబునుం బోలె మధుమానితంబై, పురుషోత్తమసేవనంబునుం బోలె నమృతఫలదంబై, ధనంజయ సమీకంబునుంబోలె నభ్రంకష పరాగంబై, వైకుంఠపురంబునుం బోలె ఖడ్గ పుండరీక విలసితంబై, నందఘోషంబునుం బోలెఁ గృష్ణసార సుందరంబై లంకానగరంబునుంబోలె రామమహిషీవంచక సమంచితంబై, సుగ్రీవ సైన్యంబునుం బోలె గజ గవయ శరభ శోభితంబై, నారాయణస్థానంబునుం బోలె నీలకంఠ కౌశిక భరద్వాజ తిత్తిరి భాసురంబై, మహాభారతంబునుం బోలె నేకచక్ర బకకంకధార్తరాష్ట్ర శకుని నకుల సంచార సమ్మిళితంబై, సూర్య రథంబునుం బోలె నురుతరప్రవాహంబై, జలదకాల సంధ్యాముహూర్తంబునుం బోలె బహువితత జాతిసౌమనస్యంబై, యొప్పు నైమిశారణ్యంబను శ్రీ విష్ణు క్షేత్రంబునందు శౌనకాదిమహామునులు స్వర్లోకగీయమానుండగు హరిం జేరుకొఱకు సహస్రవర్షంబు లనుష్ఠానకాలంబుగా గల సత్ర సంజ్ఞికంబైన యాగంబు సేయుచుండి రందొక్క నాఁడు వారలు రేపకడ నిత్య నైమిత్తికహోమంబు లాచరించి సత్కృతుండై సుఖాసీనుండై యున్న సూతుం జూచి. 39

[1]ఆ నైమిశారణ్యం మాధవీ మన్మథమహితమై మహావిష్ణువు మందిరం వలె ఉంది.

[2]శారదాన్వితమై బ్రహ్మదేవుని భవనం వలె ఉంది.

---

1. మాధవీ+మన్మథ=పూల గురివెంద చెట్లు + వెలగ చెట్లు, లక్ష్మీ మన్మథులు.
2. శారద=ఏడాకుల అరటిచెట్లు, సరస్వతీ దేవి

[3]వహ్ని, వరుణ, సమీరణ, చంద్ర, రుద్ర, హైమావతీ, కుబేర, వృషభ, గాలవ, శాండిల్య, పాశుపత, జటి పటల మండితమై సాంబశివుని సభామంటపం వలె ఉంది.

[4]ఐరావత, అమృత, రంభా, గణికాభిరామమై దేవేంద్రుని ప్రాసాదం వలె ఉంది.

[5]ఉన్మత్త రాక్షసవంశ సంకులమై మురాసురుని యిల్లువలె ఉంది.

[6]శంఖ, పద్మ, కుంద, ముకుంద సుందరమై కుబేరుని సౌధం వలె ఉంది.

[1]నిరంతర శరానల శిఖాబహుళమై రఘురాముని రణరంగం వలె ఉంది.

[2]అర్జునోద్భేదమై పరశురాముని భండనం వలె ఉంది.

[3]అరిష్ట, జంభ, నికుంభ, శక్తి యుక్తమై రాక్షసయుద్ధం వలె ఉంది.

[4]ద్రోణార్జున కాంచన స్యందన కదంబ సమేతమై కురుపాండవ సంగ్రామం వలె ఉంది.

[5]మహోన్నత శల్య సహకారమై కర్ణుని కదనం వలె ఉంది.

[6]నలనీల పనసాది అద్రి ప్రదీపితమై సముద్రసేతు బంధనం వలె ఉంది.

[7]నానా శోక లేఖా ఫలితమై శివదేవుని సేవ వలె ఉంది.

[8]పున్నాగ శిలీముఖభూషితమై మన్మథుని విల్లు వలె ఉంది.

[9]కేసర కరజ కాంతమై నృసింహుని రూపం వలె ఉంది.

---

3. వహ్ని=చిత్రమూలం, అగ్నిదేవుడు, వరుణ=ఉలిమురి చెట్లు, వరుణదేవుడు. సమీకరణ=మరువము, వాయుదేవుడు. చంద్ర=పెద్ద ఏలకి, చంద్రుడు. రుద్రాక్ష= రుద్రాక్షవృక్షాలు, ఏకాదశ రుద్రులు. హైమవతీ = కరకచెట్లు, పార్వతీదేవి. కుబేర= నంది వృక్షాలు, కుబేరుడు. వృషభ=అడ్డసర, ఆఁబోతు. గాలవ=లొద్దుగచెట్లు, ఒకముని. శాండిల్య=మారేడు చెట్లు, ఒక ముని. పాశుపత=శ్రీవల్లి, శివభక్తులు. జటిపటల=జువ్వి చెట్లు, ముని సమూహము.
4. ఐరావత=నారింజ చెట్లు, ఇంద్రుని ఏనుగు. అమృత=ఉసిరిక చెట్లు, అమృతం. రంభా=అరటిచెట్లు, అప్సరస. గణికా =అడవి మొల్లలు, వేశ్యలు.
5. ఉన్మత్త+రాక్షస+వంశ=ఉమ్మెత్త +బలురక్కెస+వెదురు, మదించిన రాక్షస సమూహాలు.
6. శంఖ+పద్మ+కుంద +ముకుంద = శంఖాలు +పద్మాలు+మొల్లలు+తారలు, నవనిధులు
1. శర+అనల శిఖా=రెల్లు+శక్ర పుష్పి. బాణాగ్ని జ్వాలలు.
2. అర్జున +ఉద్భేద=మద్ది అంకురాలు, కార్తవీర్యార్జున సంహారం
3. అరిష్ట+జంభ+నికుంభ=వేపచెట్లు+ నిమ్మచెట్లు+దంతి చెట్లు, అరిష్టుడు+జంభుడు+నికుంభుడు (రాక్షసులు).
4. ద్రోణ+అర్జున+కాంచన+స్యందన+కదంబ=తుమ్మిచెట్లు+మద్దిచెట్లు+సంపెంగ చెట్లు+ కడిమి చెట్లు, బంగారు రథాలు.
5. శల్య+సహకార =మంగ చెట్లు+మామిడిచెట్లు, శల్యుని తోడ్పాటు.
6. నల+నీల+పనస=వట్టి వేరు, నీలిచెట్లు, పనసచెట్లు, ఆ పేరు గల వానరులు, అద్రి =చెట్లు, కొండ.
7. అశోక+లేఖా=అశోక వృక్ష పంక్తులు, శుభలేఖలు.
8. పున్నాగ+శిలీముఖ=సురపొన్నలు+తుమ్మెదలు, పున్నాగ పుష్పాల బాణాలు.
9. కేసర+కరజ=పొన్నచెట్లు+కానుగు చెట్లు, జూలు+గోళ్ళు.

[10]నట నటీ సుషిరాన్వితమై నాట్యరంగం వలె ఉంది.

[11]చందన కర్పూర తిలకాంచితమై పార్వతీ ఫాలభాగంవలె ఉంది.

[12]ఇంద్రబాణాసన మేఘకరక కమనీయమై వర్షాగమం వలె ఉంది.

[13]గాయత్రీ విరాజితమై వేదం వలె ఉంది.

[14]సరళ మృదులతా కలితమై మహాకావ్యం వలె ఉంది.

[15]సుపర్ణ రుచిరమై వినతాగృహం వలె ఉంది

[16]సుమనోలలితమై అమరావతీ పట్టణం వలె ఉంది.

[17]మధుమానితమై కైటభుని అధికారం వలె ఉంది.

[18]అమృత ఫలదమై హరిసేవనం వలె ఉంది.

[19]అభ్రంకష పరాగమై ధనంజయుని యుద్ధం వలె ఉంది.

[20]ఖడ్గ పుండరీక విలసితమైన వైకుంఠపురం వలె ఉంది.

[21]కృష్ణసార సుందరమై నందఘోషం వలె ఉంది.

[22]రామమహిషీ వంచక సమంచితమై లంకానగరం వలె ఉంది.

[23]గజ గవయ శరభ శోభితమై సుగ్రీవ సైన్యం వలె ఉంది.

---

10. వట+వటీ+సుషిర=దుండిగ చెట్లు+దొండ చెట్లు+గువ్వగుతిక చెట్లు, నటీ నటుల వాద్య విశేషాలు.
11. చందన+కర్పూర+తిలక =చందన వృక్షాలు+కలిగొట్లు+బొట్టుగు చెట్లు, మంచి గంధం+కర్పూర తిలకం.
12. ఇంద్ర+బాణ+ఆసన+మేఘ+కరక=మరువం+నల్లగోరింట+వేగిస+తుంగముస్తెలు+దానిమ్మ చెట్లు, ఇంద్ర ధనుస్సు+మబ్బులు+వడగండ్లు.
13. గాయత్రీ=చంద్ర చెట్లు, గాయత్రీ మహామంత్రం.
14. సరల మృదులతా=తెల్ల తెగడ చెట్లు+కోమల వల్లికలు, సారళ్య సౌకుమార్యాలు
15. సుపర్ణ=సుందరమైన ఆకులు, గరుత్మంతుడు.
16. సుమనస్=పుష్పాలు, దేవతలు.
17. మధు=పూదేనె, మధుడనే రాక్షసుడు.
18. అమృత ఫలద=తియ్యని పండ్లు ఇచ్చేది, మోక్ష ఫలాన్ని ఇచ్చేది.
19. అంభ్రకష పరాగము= ఆకాశమంతా క్రమ్మిన పుప్పొడి కలది, ఆకాశం నిండా క్రమ్మిన దుమారం కలది.
20. హరి+ఖడ్గ+పుండరీక=సింహాలు, నందకమనెడి ఖడ్గం+పుండరీకుడనే భక్తుడు.
21. కృష్ణసార=నల్ల జింకలు, శ్రీ కృష్ణుని శక్తి.
22. రామ మహిషీ +వంచక=దుప్పులు+నక్కలు, రాముని పత్నిని మోసగించిన రావణుడు.
23. గజ+గవయ+శరభ=ఏనుగులు+గురుపోతులు+శరభమృగాలు, ఆ పేరులు గల వానర సేనాపతులు.

[24]నీలకంఠ హంస కౌశిక భరద్వాజ తిత్తిరి భాసురమై నారాయణస్థానం వలె ఉంది.

[25]ఏకచక్ర బకకంక ధార్తరాష్ట్ర శకుని నకుల సంచార సమ్మిళితమై మహాభారతం వలె ఉంది.

[26]ఉరుతర ప్రవాహమై సూర్య రథం వలె ఉంది.

[27]బహు వితత జాతి సౌమనస్యమై జలదకాల సంధ్యాసమయం వలె ఉంది.

ఈ విధంగా నానావిధాలైన వృక్షాలతో, లతలతో మృగాలతో, పక్షులతో నిండి పరమ పవిత్రమై శ్రీ విష్ణుక్షేత్రమైన ఆ నైమిశారణ్యంలో శౌనకుడు మొదలైన మహామునులు సురలోకవంద్యుడైన శ్రీహరి సన్నిధి కోరినవారై, వెయ్యి సంవత్సరాల పర్యంతం కొనసాగే సత్త్రయాగం ప్రారంభించారు. ఒకనాడు వారంతా ఉదయమే నిత్య నైమిత్తికాలైన హోమాలు నిర్వర్తించినవారై -

-: శౌనకాది ఋషుల ప్రశ్న :-

క. ఆ తాపసు లిట్లనిరి వి నీతున్, విజ్ఞాన ఫణిత నిఖిల పురాణ
వ్రాతున్, నుత హరి గుణ సం, ఘాతున్, సూతున్, నితాంత కరుణోపేతున్. 40

* ఆ శౌనకాది మునీంద్రులు వినయశీలుడూ; విజ్ఞాన విశేషం చేత వేదాలనూ, పురాణాలనూ పండించుకున్నవాడూ; శ్రీమన్నారాయణుని సద్గుణ సమూహాన్ని సంకీర్తించేవాడూ; అనంతమైన కారుణ్యంతో నిండినవాడూ అయిన సూతుణ్ణి ఆలోకించి ఈ విధంగా అన్నారు-

మ. సమతం దొల్లి పురాణపంక్తు లితిహాసశ్రేణులున్ ధర్మ శా
స్త్రములున్ నీవ ❁ యుపన్యసింపుదువు వేద వ్యాస ముఖ్యుల్ మునుల్
సుమతుల్ సూచిన వెన్ని యన్నియును దోఁచున్ నీమదిం; దత్ప్రసా
దమున్ జేసి యెఱుంగ నేర్తువు సమస్తంబున్ బుధేంద్రోత్తమా! 41

* "సుధీమణులలో ప్రథమగణ్యుడవైన సూతమునీంద్రా! నీవు బ్రహ్మాండాది పురాణాలు, మహాభారతం మొదలైన ఇతిహాసాలూ, ఇంకా ఎన్నో ధర్మశాస్త్రాలూ మీ గురువుల సన్నిధిలో చక్కగా చదువుకున్నావు. అవన్నీ మాకు వివరించి చెప్పావు. ధీమంతులైన వేదవ్యాసాది మహర్షులు దర్శించిన విశేషాలన్నీ నీ మనస్సులో స్ఫురిస్తాయి. ఆ మహానుభావుల అనుగ్రహంవల్ల నీ బుద్ధికి అందని దంటూ ఏదీ లేదు. నీవు సర్వజ్ఞుడవు.

---

24. నీలకంఠ+హంస+కౌశిక+భరద్వాజ+తిత్తిరి=నెమళ్ళు+హంసలు+గుడ్లగూబలు+ఏట్రింతలు+తీతువులు, శివుడు+సూర్యుడు+ఇంద్రుడు+భరద్వాజ మహర్షి +తైత్తిరీయం

25. ఏక చక్ర +బక+ధార్తరాష్ట్ర+శకుని+నకుల=శ్రేష్ఠమైన చక్రవాకాలు+కొంగలు+ రాబందులు+హంసలు+ పిచ్చుకలు+ముంగిసలు, ఏకచక్రపురం+బకాసురుడు+కౌరవులు+శకుని+నకులుడు.

26. ఉరుతర ప్రవాహము=మంచి జల ప్రవాహాలు కలది, మేలు జాతి గుర్రాలు కలది.

27. బహువితత జాతి సౌమనస్యము=మిక్కిలి విశాలమైన జాతీయ సౌహార్దం కలది. మిక్కిలి జాజిపూలు కలది.

❁ నీవు పఠించి చెప్పితివి.

క. గురువులు ప్రియశిష్యులకుం, బరమ రహస్యములు దెలియ బలుకుదు రచల
స్థిర కల్యాణం బెయ్యది, పురుషులకును నిశ్చయించి బోధింపు తగన్. 42

* గురువులైనవారు ప్రీతిపాత్రులైన శిష్యులకు అత్యంత రహస్యాలైన సంగతులు ఎన్నో బోధిస్తారు. ఈ లోకంలోని మానవులకు శాశ్వతమైన కల్యాణాన్ని కలిగించే విషయమేదో బాగా ఆలోచించి దాన్ని దయతో మాకు ఉపదేశించు.

క. మన్నాఁడవు చిరకాలము, గన్నాఁడవు పెక్కులైన గ్రంథార్థంబుల్
విన్నాఁడవు వినఁదగినవి, యున్నాఁడవు పెద్దలొద్ద నుత్తమగోష్ఠిన్. 43

* మహానుభావుల సాన్నిధ్యంలో బహుకాలం ఉన్నావు. ఆయా మహాగ్రంథాలలోని పరమార్థాలను కన్నావు. పెద్దల వద్ద వినదగిన విశేషాలెన్నో విన్నావు.

చ. అలసులు మందబుద్ధియుతు లల్పతరాయువు లుగ్రరోగసం
కలితులు మందభాగ్యులు సుకర్మము లెవ్వియుఁ జేయజాల రీ
కలియుగమందు మానవులు; గావున నెయ్యది సర్వసౌఖ్యమై
యలవడు? నేమిటం బొడము నాత్మకు శాంతి? మునీంద్ర! చెప్పవే? 44

* మునీంద్రా! ఈ కలియుగంలోని మానవులందరూ సోమరి పోతులు, మందబుద్ధులు, మందభాగ్యులు, అల్పాయుష్కులు. నానా విధాలైన భయంకర వ్యాధులు వాళ్ళని పట్టి పల్లారుస్తున్నాయి. వాళ్ళు సత్కార్యము లేవీ చేయటానికి అసమర్థు లౌతున్నారు. అందువల్ల ఏది వారి ఆత్మలకు శాంతిని ప్రసాదిస్తుంతో అటువంటి మార్గాన్ని అనుగ్రహించు.

సీ. ఎవ్వని యవతార మెల్ల భూతములకు సుఖమును వృద్ధియు సొరిదిఁజేయు!
నెవ్వని శుభనామ మే ప్రొద్దు నుడువంగ సంసార బంధంబు సమసిపోవు!
నెవ్వని చరితంబు హృదయంబుఁ జేర్పంగ భయమంది మృత్యువు పరువువెట్టు!
నెవ్వని పదనది నేపారు జలములు సేవింప నైర్మల్యసిద్ధి గలుగుఁ!

తే. దపసు లెవ్వని పాదంబు దగిలి శాంతి, తెరువుఁ గాంచిరి! వసుదేవదేవకులకు
నెవ్వఁడుదయించెఁ దత్కథలెల్ల వినఁగ, నిచ్చ పుట్టెడు నెఱిఁగింపు మిద్ధచరిత! 45

* ఏ మహానుభావుని అవతారం ఈ జగత్తులోని సమస్త జీవులకూ ఆనందాన్నీ, అభివృద్ధినీ అందిస్తుందో; ఏ మహానుభావుని దివ్యనామాన్ని ఎల్లప్పుడూ ఉచ్చరించటం మూలాన భవబంధాలన్నీ పటాపంచలై పోతాయో; ఏ మహానుభావుని పవిత్ర చరిత్రాన్ని భావించిన మాత్రంచేతనే మృత్యుదేవత భయపడి పారిపోతుందో, ఏ మహానుభావుని పాదాల నుంచి ఉద్భవించిన నదీజలాలను సేవించినంత మాత్రాన సమస్త కల్మషాలూ నశించి పావనత్వం ప్రాప్తిస్తుందో, ఏ మహానుభావుని చరణాలను సమాశ్రయించి సంయమీంద్రులు శాంతి మార్గాన్ని సాధించారో, ఏ మహానుభావుడు దేవకీ వసుదేవులకు ముద్దుల బిడ్డగా

జన్మించాడో, ఆ వాసుదేవుని కథలన్నీ వినాలని ఎంతో ముచ్చట పడుతున్నాము. ఓ సచ్చరిత్రుడా! అవన్నీ మాకు వినిపించు.

క. భూషణములు వాణికి నఘ, శోషణములు మృత్యుచిత్త భీషణములు హృ
త్తోషణములు కల్యాణ వి, శేషణములు హరి గుణోపచిత భాషణముల్. 46

* ఓ మహర్షీ! శ్రీహరి గుణ సంకీర్తనలతో నిండిన సంభాషణలు వాగ్దేవికి అలంకారాలు! సకల పాప పరిహారాలు! మృత్యు దేవతకు భయంకరాలు! భక్త హృదయాలకు సంతోషకరాలు! నిత్య కల్యాణ కరాలు!

క. కలిదోషనివారకమై, యలఘుయశుల్ వొగడునట్టి హరికథనము ని
ర్మలగతిఁ గోరెడు పురుషుఁడు, వెలయఁగ నెవ్వాఁడు దగిలి వినఁడు ? మహాత్మా! 47

* మహాత్మా! కలికాల దోషాలను పారద్రోలుతూ ప్రసిద్ధులైన సత్పురుషుల ప్రశంస లందుకొన్న గోవిందుని కథలు పుణ్యలోకాలు కోరేవాడు ఎవడు ఆసక్తితో వినకుండా ఉంటాడు?

ఆ. అనఘ! విను రసజ్ఞులై వినువారికి, మాటమాట కధికమధురమైన
యట్టి కృష్ణ కథన మాకర్ణనము సేయఁ, దలఁపు గలదు మాకుఁ దనివి లేదు. 48

* అనఘుడా! ఆసక్తితో ఆలకించే రసజ్ఞ హృదయాలకు పదే పదే మధురాతి మధురాలైనవి శ్రీకృష్ణుని కథలు. వానిని ఆకర్ణించాలని మాకు ఎంతో కుతూహలంగా ఉంది. ఎన్ని విన్నా మాకు తనివి తీరటం లేదు.

మ. వర గోవింద కథా సుధా రస మహావర్షోరు ధారా పరం
పరలం గాక బుధేంద్ర చంద్ర! యితరోపాయానురక్తిం బ్రవి
స్తర దుర్దాంత దురంత దుస్సహ జనుస్సంభావితానేక దు
స్తర గంభీర కఠోర కల్మష కనద్దావానలం బాఱునే? 49

* బుధేంద్రచంద్రా! అత్యంత విస్తరమూ, దుస్తరమూ, దుర్దాంతమూ, దురంతమూ, దుస్సహమూ అయి, అనేక జన్మల నుంచీ అతిశయించి, అంతటా వ్యాపించి, దాట శక్యం గానిదై, గంభీరమూ, కఠోరమూ అయిన కల్మషమనే కారుచిచ్చు మహాభయంకరంగా ఉన్నది. దీన్ని ఆర్పివేయాలంటే శ్రేష్ఠమయిన ఆనంద నందనుని కథా సుధా రసంతో నిండిన బ్రహ్మాండమైన వర్షధారా పరంపరలు తప్ప వేరే ఉపాయం లేదు.

సీ. హరినామ కథన దావానలజ్వాలచేఁ గాలవే ఘోరాఘ కాననములు!
వైకుంఠదర్శన వాయు సంఘంబుచేఁ దొలఁగవే భవదుఃఖ తోయదములు!
కమలనాభధ్యాన కంఠీరవంబుచేఁ గూలవే సంతాప కుంజరములు!
నారాయణస్మరణ ప్రభాకరదీప్తిఁ దీఱవే షడ్వర్గ తిమిర తతులు!

ఆ. నలిన నయన భక్తినావచేఁ గాక సం, సారజలధి దాఁటి చనఁగ రాదు;
వేయు నేల! మాకు విష్ణు ప్రభావంబుఁ, దెలుపవయ్య సూత! ధీసమేత! 50

* ధీమంతుడవైన సూతమహర్షీ! భయంకర పాపాలనే అరణ్యాలను భస్మీభూతం చేయాలంటే, శ్రీహరి నామ సంకీర్తనలనే దావాగ్ని జ్వాలలే కావాలి. సంసార దుఃఖాలనే మేఘాలను పారద్రోలాలంటే, వాసుదేవ సందర్శనమనే వాయు సమూహమే కావాలి. పరితాపాలనే కరి సమూహాన్ని సంహరించాలంటే, శ్రీమన్నారాయణ ధ్యానమనే సింహమే కావాలి. అరిషడ్వర్గమనే అంధకార సమూహాన్ని పటాపంచలు చేయాలంటే, హరి స్మరణమనే సూర్యకాంతి కావాలి. సంసార సముద్రాన్ని దాటి గట్టెక్కాలంటే, విష్ణుదేవుని భక్తి అనే నావనే ఎక్కాలి. వేయి మాట లెందుకు గాని మహానుభావా! మాకు శ్రీహరి మాహాత్మ్యాన్ని వినిపించండి స్వామీ!

వ. మఱియుఁ గపటమానవుండును గూఢుండునైన మాధవుండు రామసహితుండై యతిమానుషంబులైన పరాక్రమంబులు సేసెనఁట! వాని వివరింపుము, కలియుగంబు రాఁగలదని వైష్ణవ క్షేత్రంబున దీర్ఘసత్త్ర నిమిత్తంబున హరికథలు విన నెడగలిగి నిలిచితిమి. దైవయోగంబున. 51

* అంతేకాదు, అప్రమేయుడైన గోవిందుడు మాయామానుష శరీరం ధరించి బలరామునితో గూడి మానవాతీతములైన మహా వీరకృత్యాలు ఎన్నో చేశాడని వింటాము. అవన్నీ మాకు వివరంగా సెలవీయండి! కలియుగం రాబోతున్నదని విని ముందుగానే విష్ణు క్షేత్రమైన ఈ నైమిశారణ్యంలో దీర్ఘసత్రమనే యజ్ఞం ప్రారంభించి హరికథలు ఆలకించే అవకాశం కలిగించుకున్నాము. దైవం మాకు తోడుపడింది.

క. జలరాశి దాఁటఁ గోరెడి, కలము జనుల్ కర్ణధారుఁ గాంచిన భంగిం
గలి దోష హరణ వాంఛా, కలితులమగు మేము నిన్నుఁ గంటిమి సూతా! 52

* మహాసముద్రాన్ని తరించాలని ప్రయత్నించే ప్రయాణికులకు ఓడ నడిపే నావికుడు లభించినట్లుగా కలికాల కలుషాలను పోకార్చాలనే కోరికతో నిరీక్షిస్తున్న మాకు నీవు కన్పించావు.

క. చారుతర ధర్మరాశికి, భారకుఁడగు కృష్ణుఁ డాత్మపదమున కేఁగన్
భారకుఁడు లేక యెవ్వనిఁ, జేరును ధర్మంబు బలుపు సెడి మునినాథా! 53

* ఉత్తమ ధర్మాలకు ఆధారంగా ఉండే శ్రీకృష్ణుడు పరమపదం చేరుకున్న అనంతరం, ఆధారహీనమై ఈ ధర్మం దిక్కుమాలి చిక్కి జీర్ణించి ఎవరిని ఆశ్రయించుతుందో వివరించవయ్యా మునీంద్రా!"

-: సూతుండు నారాయణ కథాప్రశంస సేయుట :-

వ. అని యిట్లు మహనీయ గుణగరిష్ఠులయిన శౌనకాది మునిశ్రేష్ఠు లడిగిన రోమహర్షణ పుత్త్రుండయి యుగ్రశ్రవసుం డనుపేర నొప్పి నిఖిల పురాణ వ్యాఖ్యాన వైఖరీ సమేతుండైన సూతుండు. 54

* ఈ విధంగా సద్గుణ సాంద్రులైన శౌనకుడు మొదలైన మునిచంద్రులు అడగ్గా రోమహర్షుని కుమారుడూ, సమస్త పురాణాలను చక్కగా వివరించి చెప్పే నేర్పు కలవాడూ అయిన "ఉగ్రశ్రవసు"డనే సూతుడు ఇలా ఉపక్రమించాడు.

మ. సముఁడై యెవ్వఁడు ముక్తకర్మచయుఁడై సన్న్యాసియై యొంటిఁబో
వ మహాప్రీతి నోహో కుమార! యనుచున్ వ్యాసుండు చీరంగ వృ
క్షములుం దన్మయతం బ్రతిధ్వనులు సక్కం జేసె మున్నట్టి భూ
త మయున్ మ్రొక్కెద బాదరాయణిఁ దపోధన్యాగ్రణిన్ ధీమణిన్. 55

* ఏ మహాత్ముడు సర్వభూతములందూ సమానభావంతో సంచరిస్తుంటాడో, ఏ మహాత్ముడు సర్వసంగ పరిత్యాగియై, విరాగియై, మహాయోగియై, ఒంటరిగా అరణ్యంలో వెళ్లుతున్న సమయంలో తండ్రియైన వ్యాసులవారు అత్యంత వాత్సల్యంతో "ఓ కుమారా!" అని పెద్దగా గొంతెత్తి పిలిచినప్పుడు అడవిలోని చెట్లన్నీ తన్మయత్వంతో "ఓయి ఓయి" అంటూ ప్రత్యుత్తర రూపంగా ప్రతిధ్వనులు చేశాయో; అటువంటి సర్వభూతమయుడూ, తపోధనులలో అగ్రేసరుడూ, మహామనీషి అయిన మహానుభావునికి శ్రీ శుకదేవునికి నమస్కారం చేస్తున్నాను.

సీ. కార్యవర్గంబును గారణ సంఘంబు నధికరించి చరించు నాత్మ తత్త్వ
మధ్యాత్మ మనఁబడు నట్టి యధ్యాత్మముఁ దెలియఁజేయఁగఁ జాలు దీప మగుచు
సకల వేదములకు సారాంశమై యేకమై యసాధారణమగు ప్రభావ
రాజకంబైవ పురాణ మర్మంబును గాఢ సంసారాంధకార పటలి

తే. దాఁటఁ గోరెడివారికి దయ దలిర్ప, నే తపోనిధి వివరించె నేర్పడంగ
నట్టి శుకనామధేయ మహాత్మగేయు, విమల విజ్ఞాన రమణీయు వేడ్కఁ గొలుతు. 56

* కార్యకారణాలను వశీకరించుకొని అలరారే ఆత్మతత్త్వాన్నే పెద్దలు 'అధ్యాత్మం' అంటారు. అటువంటి అధ్యాత్మతత్త్వాన్ని సమగ్రంగా సాక్షాత్కరింపజేసే దీపం వంటిదీ, సకల వేదాల సారభూతమైనటువంటిదీ; అనన్యమూ, అసామాన్యమూ, మహాప్రభావ సంపన్నమూ, సమస్త పురాణ రహస్యమూ అయిన మహాభాగవతాన్ని సంసారమనే గాఢాంధకార సమూహాన్ని తరించగోరే విపన్నులకు ఉపదేశించిన అపార కృపా పయోధిని, తపోనిధిని, విశేష వివేకజ్ఞానాల పెన్నిధిని, వేదవ్యాసుల పుత్రుణ్ణి, సుధీజన స్తుతి పాత్రుణ్ణి శ్రీశుకుణ్ణి ఆసక్తితో ఆరాధిస్తున్నాను.

క. నారాయణునకు నరునకు, భారతికిని మ్రొక్కి వ్యాసు పదములకు నమ
స్కారము సేసి వచింతు ను, దార గ్రంథంబు దళిత తను బంధంబున్. 57

* నరనారాయణులకు నమస్కారం చేసి, పలుకుల తల్లి భారతీ దేవికి మ్రొక్కి, వ్యాసులవారి పాదపద్మాలకు ప్రణామం కావించి, జనన మరణ బంధాలను పటాపంచలు చేసే పవిత్ర గ్రంథాన్ని, భాగవతాన్ని పలుకుతున్నాను.

వ. అని ఇట్లు దేవతా గురు నమస్కారంబు సేసి యిట్లనియె 'మునీంద్రులారా! నన్ను మీరలు నిఖిల లోక మంగళంబయిన ప్రయోజనం బడిగితిరి. ఏమిటం గృష్ణ సంప్రశ్నంబు సేయంబడు నెవ్విధంబున

నాత్మ ప్రసన్నంబగు, నిర్విఘ్నయు నిర్హేతుకయునై హరిభక్తి యేరూపంబునం గలుగు నది పురుషులకుఁ బరధర్మంబగు, వాసుదేవునియందు బ్రయోగింపంబడిన భక్తియోగంబు వైరాగ్య విజ్ఞానంబులం బుట్టించు. నారాయణ కథవలన నెయ్యే ధర్మంబులు దగులు వడ వవి నిరర్థకంబులు. అపవర్గ పర్యంతంబయిన పరధర్మంబునకు దృష్టశ్రుత ప్రపంచార్థంబు ఫలంబు గాదు. ధర్మంబునం దవ్యభిచారియైన యర్థంబునకుఁ గామంబు ఫలంబు గాదు. విషయభోగంబైన కామంబున కింద్రియ ప్రీతి ఫలంబు గాదు. ఎంత తడవు జీవించు నంతియ కామంబునకు ఫలంబు, తత్త్వజిజ్ఞాసగల జీవునకుఁ గర్మంబులచేత నెయ్యది సుప్రసిద్ధం బదియు నర్థంబు గాదు; తత్త్వజిజ్ఞాస యనునది ధర్మజిజ్ఞాస యగుటఁ గొందఱు ధర్మంబే తత్త్వంబని పలుకుదురు; తత్త్వవిదులు జ్ఞానంబను పేర నద్వయంబైన యది తత్త్వంబని యెఱుంగుదురు. ఆ తత్త్వంబు నౌపనిషదులచేత బ్రహ్మమనియు, హైరణ్యగర్భులచేతం బరమాత్మ యనియు, సాత్త్వతుల చేత భగవంతుం డనియును బలుకంబడు. వేదాంత శ్రవణంబున గ్రహింపంబడి జ్ఞానవైరాగ్యంబులతోడం గూడిన భక్తిచేతఁ దత్పరులైన పెద్దలు క్షేత్రజ్ఞుండైన యాత్మయందుఁ బరమాత్మం బొడగందురు. ధర్మంబునకు భక్తి ఫలంబు, పురుషులు వర్ణాశ్రమధర్మ భేదంబులం జేయు ధర్మంబునకు మాధవుండు సంతోషించుటయె సిద్ధి. ఏక చిత్తంబున నిత్యంబును గోవిందు నాకర్ణింపనుం వర్ణింపనుం దగుఁ జక్రాయుధ ధ్యానం బను ఖడ్గంబున వివేకవంతు లహంకారనిబద్ధంబైన కర్మంబు ద్రుంచివైతురు; భగవంతునియందలి శ్రద్ధయు నపవర్గదంబగు తత్కథాశ్రవణాదులయం దత్యంతాసక్తియుఁ బుణ్య తీర్థావగాహన మహత్సేవాదులచే సిద్ధించు. కర్మనిర్మూలన హేతువులైన కమలలోచను కథలం దెవ్వండు రతిసేయు, విన నిచ్చగించు, వాని కితరంబు లెవ్వియు రుచి పుట్టింపనేరవు. పుణ్యశ్రవణకీర్తనుండైన కృష్ణుండు దన కథలు వినువారి హృదయంబులందు నిలిచి శుభంబు లాచరించు; నశుభంబులు పరిహరించు; నశుభంబులు నష్టంబు లయిన, భాగవతశాస్త్రసేవావిశేషంబున నిశ్చల భక్తి యుదయించు; భక్తి గలుగ రజస్తమోగుణ ప్రభూతంబులైన కామ లోభాదులకు వశంబుగాక చిత్తంబు సత్త్వగుణంబునఁ బ్రసన్నం బగుఁ; బ్రసన్న మనస్కుండైన ముక్త సంగుండగు; ముక్త సంగుండైన నీశ్వర తత్త్వజ్ఞానంబు సిద్ధించు; నీశ్వరుండు గానంబడినఁజిజ్జడ గ్రథన రూపంబైన యహంకారంబు భిన్నంబగు; నహంకారంబు భిన్నంబైన నసంభావనాది రూపంబులగు సంశయంబులు విచ్ఛిన్నంబులగు; సంశయ విచ్ఛేదంబైన ననారబ్ధఫలంబులైన కర్మంబులు నిశ్శేషంబులై నశించుం గావున. 58

* అని దేవతలకూ, గురువులకూ ప్రణామం చేసి సూతుడు శౌనకాదులతో ఇలా అన్నాడు- మునీంద్రులారా! సమస్త విశ్వానికీ శ్రేయోదాయకమైన పరమార్థాన్ని చెప్పుమని నన్ను మీరు అడిగారు. దేనివల్ల కృష్ణుని విషయమైన ప్రశ్నలు అడగబడతాయో, దేనివల్ల అంతరాత్మకు ఆనందం చేకూరుతుందో, దేనివల్ల నిర్విరామమూ నిర్వ్యాజమూ అయిన హరిభక్తి ప్రాప్తిస్తుందో అదే మానవులకు పరమధర్మం అవుతుంది. గోవిందునియందు సమర్పితమైన భక్తి యోగం వల్ల వైరాగ్యమూ, ఆత్మజ్ఞానమూ లభిస్తాయి. ముకుందుని కథా సుధలకు దూరమైన ధర్మాలు సారహీనాలు. కైవల్యమే గమ్యస్థానమైన పరమధర్మానికీ ఫలం, కనబడుతూ వినబడుతూ ఉన్న ఈ ప్రాపంచిక సుఖం సుఖం కాదు. ధర్మాన్ని అతిక్రమించని అర్థానికి ఫలం కామం

కాదు. విషయభోగరూపమైన కామానికి ఫలం ఇంద్రియ సంతుష్టి కాదు. జీవించి ఉన్నంత వరకే కామానికి ప్రయోజనం. తత్త్వవిచారం ఉన్నవాడికి నిత్య నైమిత్తిక కర్మల వల్ల లభించే స్వర్గాది సుఖం నిరర్థకం. తత్త్వజిజ్ఞాసకూ ధర్మ జిజ్ఞాసకూ అభేదాన్ని భావించినవారు ధర్మాన్నే తత్త్వ మంటున్నారు. ఐతే తత్త్వవేత్తలైన వారు అద్వయజ్ఞానమే తత్త్వమని తలుస్తారు. ఆ తత్త్వాన్ని ఔపనిషదులు 'బ్రహ్మం' అంటున్నారు. హైరణ్యగర్భులు 'పరమాత్మ' అంటున్నారు. సాత్త్వతులు 'భగవంతుడు' అంటున్నారు. ఉపనిషత్తుల శ్రవణంచేత సంప్రాప్తమై, జ్ఞానంతోనూ, వైరాగ్యంతోనూ కూడిన భక్తి యందు ఆసక్తులైన మహాత్ములు జీవాత్మ యందే పరమాత్మను దర్శిస్తారు. ధర్మానికి భక్తియే ఫలం. వర్ణాశ్రమ ధర్మాలను అనుష్ఠించే మానవ ధర్మానికి భగవంతుడు సంతోషించుటయే ప్రయోజనం. తదేకాయత్తమైన చిత్తంతో నిత్యమూ పురుషోత్తముని లీలలు ఆకర్ణించటం, అభివర్ణించటం అవశ్యకర్తవ్యం. వివేకం గల మానవులు హరి స్మరణమనే కరవాలంతో అహంకార పూరితమైన కర్మబంధాన్ని కోసివేస్తారు. ముకుందుని మీది శ్రద్ధ ముక్తిని ప్రసాదిస్తుంది. పుణ్య తీర్థాలనూ, పుణ్య పురుషులనూ సేవించటం వల్లనే భగవంతుని కథలు వినాలనే ఉత్కంఠ ఉదయిస్తుంది. కర్మ బంధాలను నిర్మూలించే కమలాక్షుని కథలను ఆసక్తితో ఆకర్ణించేవానికి మరేవీ రుచించవు. పుణ్య శ్రవణ కీర్తినుడైన పురుషోత్తముడు తన కథలు ఆలకించే భక్తుల అంతరంగాలలో నివసించి వారికి సర్వశుభాలూ సమకూర్చి అశుభాలు పోకార్చుతాడు. అశుభ పరిహారంవల్ల భాగవతసేవ లభిస్తుంది, భాగవతసేవ వల్ల అచంచలభక్తి ప్రాప్తిస్తుంది. భక్తివల్ల రజస్తమో గుణాలతో చెలరేగిన కామ లోభాదులకు లొంగక చిత్తం సత్త్వగుణాయత్తమై ప్రసన్నమౌతుంది. చిత్తం ప్రసన్నమైతే బంధాలు విడిపోతాయి. బంధరహితుడైన వానికి తత్త్వజ్ఞానం సిద్ధించి ఈశ్వర దర్శనం లభిస్తుంది. ఈశ్వరదర్శనం వల్ల అజ్ఞానరూపమైన అహంకారం దూరమౌతుంది. అహంకారం దూరం కాగానే సమస్త సంశయాలూ పటాపంచలౌతాయి. సంశయాలు తొలగిపోగానే అశేషకర్మలూ నిశ్శేషంగా నశిస్తాయి. అందువల్లనే-

క. గురుమతులు తపసు లంతః, కరణంబుల శుద్ధి సేయ ఘనతరభక్తిన్
హరియందు సమర్పింతురు, పరమానందమున భిన్నభవబంధనులై. 59

* బుద్ధిమంతులైన తపోధనులు అంతరంగాలను శుద్ధి చేసుకోవటం కోసం సంసారబంధాలను త్రోసివేసి, అచంచలమైన అనురక్తితో కూడిన తమ భక్తినంతా పరమానందంతో భగవంతునికే సమర్పించుకుంటారు.

త. పరమపూరుషు డొక్కడాఢ్యుఁడు పాలనోద్భవ నాశముల్
సొరిదిఁ జేయు ముకుంద పద్మజ శూలి సంజ్ఞలఁబ్రాకృత
స్ఫురిత సత్త్వ రజస్తమంబులఁ బొందు నందు శుభస్థితుల్
హరి చరాచరకోటి కిచ్చు ననంత సత్త్వ నిరూఢుఁడై. 60

* ఈ అనంత విశ్వానికి అధీశ్వరుడైన పరమపురుషుడు ఒక్కడే. ఆయనే సత్వరజస్తమోగుణాలను స్వీకరించి హరి, విరించి, రుద్రుడు అనే ముమ్మూర్తులు ధరించి ఈ లోకాలను రక్షిస్తూ, సృష్టిస్తూ, అంతం చేస్తూ ఉంటాడు. అందులో అనంత సత్త్వగుణ సంపన్నుడైన శ్రీహరి చరాచర ప్రపంచానికి అపార శుభాలను అనుగ్రహిస్తాడు.

వ. మఱియు నొక్క విశేషంబు గలదు; కాష్ఠంబు కంటె ధూమంబు, ధూమంబు కంటెఁ ద్రయీ మయంబయిన వహ్ని యెట్లు విశేషంబగు నట్లు తమోగుణంబుకంటె రజోగుణంబు, రజోగుణంబు కంటె బ్రహ్మప్రకాశంబగు సత్త్వగుణంబు విశిష్టంబగు; తొల్లి మునులు సత్త్వమయుండని భగవంతు హరి నధోక్షజుం గొలిచిరి; కొందఱు సంసారమందలి మేలు కొఱకు నన్యుల సేవింతురు; మోక్షార్థు లయినవారలు ఘోరరూపులయిన భూతపతుల విడిచి దేవతాంతర నింద సేయక శాంతులయి నారాయణ కథల యందే ప్రవర్తింతురు; కొందఱు రాజస తామసులయి సిరియు నైశ్వర్యంబును బ్రజలనుం గోరి పితృభూతప్రజేశాదుల నారాధింతురు. మోక్ష మిచ్చుటం జేసి నారాయణుండు సేవ్యుండు; వేద యాగ యోగ క్రియా జ్ఞాన తపోగతి ధర్మంబులు వాసుదేవ వరంబులు; నిర్గుణుం డయిన పరమేశ్వరుఁడు గలుగుచు లేకుండుచుఁ ద్రిగుణంబులతోడం గూడిన తన మాయచేత నింతయు సృజియించి గుణవంతుని చందంబున నిజ మాయా విలసితంబు లయిన గుణంబులలోఁ బ్రవేశించి విజ్ఞాన విజృంభితుండై వెలుంగు; నగ్ని యొక్కరుండయ్యుఁబెక్కుమ్రాఁకులందుఁ దేజరిల్లుచుఁ బెక్కండ్రై తోఁచు తెఱంగున విశ్వాత్మకుండైన పురుషుం డొక్కండ తన వలనం గలిగిన నిఖిలభూతంబులందు నంతర్యామి రూపంబున దీపించు; మహాభూత సూక్ష్మేంద్రియంబు లతోడంగూడి గుణమయంబు లయిన భావంబులం దనచేత నిర్మితంబులైన భూతంబులందుఁ దగులు వడక తద్గుణంబు లనుభవంబు సేయుచు; లోకకర్తయైన యతండు దేవ తిర్యఙ్మనుష్యాది జాతులందు లీల నవతరించి లోకంబుల రక్షించు నని మఱియు సూతుం డిట్లనియె. 61

* ఇంకా ఒక విశేషం ఉంది. పృథివీ వికారమైన దారువు కంటే ధూమం విశిష్టమయింది. ధూమం కంటే యజ్ఞసాధకమైన అగ్ని విశిష్టమయింది. అదే విధంగా తమోగుణం కన్నా రజోగుణమూ, రజోగుణం కన్నా పరమాత్మను దర్శింపజేసే సత్త్వగుణమూ ఉత్తమ మయింది. పూర్వం మహర్షులు సత్త్వస్వరూపుడూ, భగవంతుడూ, అధోక్షజుడూ అయిన శ్రీహరిని సేవించారు.

కొంతమంది సంసార సుఖాలను వాంఛించి ఇతరులను ఆరాధిస్తారు. మోక్షాన్ని కోరినవారు మాత్రం వికృతాకారులైన భూతపతులను వదలి, శాంతభావులై ఇతరదేవతలను నిందించకుండా శ్రీహరినే ఆశ్రయిస్తారు. కాని మోక్షప్రదాత అయిన వాసుదేవుడే సేవింప దగ్గవాడు. వేదాలూ, యాగాలూ, యోగాలు క్రియలూ, జ్ఞానాలూ, తపస్సులూ, ధర్మాలూ అన్నీ వాసుదేవ స్వరూపాలే.

త్రిగుణాతీతుడైన భగవంతుడు వ్యక్తావ్యక్త స్వరూపుడై త్రిగుణాత్మకమైన నిజమాయ వల్ల విశ్వమంతా సృష్టించి, సత్త్వరజస్తమో గుణాలను అంగీకరించి, గుణసహితునిలాగా విజ్ఞాన విశేషంతో విరాజిల్లుతాడు.

ఒకే అగ్ని అనేక దారుఖండాలలో విరాజిల్లుతూ పెక్కు రూపాలుగా కన్పిస్తున్నట్లు, విశ్వమయుడైన పరమాత్మ ఒక్కడే తాను సృజించిన ప్రాణులన్నింటియందూ అంతర్యామియై ప్రకాశిస్తుంటాడు. మనస్సువంటి సూక్ష్మేంద్రియాలతో కూడినవాడై గుణాత్మకాలైన భావాల ద్వారా తాను సృష్టించిన ప్రాణులలో చిక్కు పడకుండా ఆ యా గుణాలను అనుభవిస్తుంటాడు. లోకాలను సృష్టించిన ఆ పరమాత్మ దేవ మనుష్య తిర్యగ్యోనులలో లీలావతారుడై జన్మించి లోక రక్షణం చేస్తుంటాడు అని చెప్పి సూతుడు మళ్లీ ఇలా చెప్పసాగాడు.

సీ. మహదహంకార తన్మాత్ర సంయుక్తుఁడై చారు షోడశ కళాసహితుఁ డగుచుఁ
బంచ మహాభూతభాసితుండై శుద్ధ సత్త్వుఁడై సర్వాతిశాయి యగుచుఁ
జరణోరు భుజ ముఖ శ్రవణాక్షి నాసా శిరములు నానాసహస్రములు వెలుఁగ
నంబర కేయూర హార కుండల కిరీటాదులు పెక్కువే లమరుచుండఁ

తే. బురుష రూపంబు ధరియించి పరుఁ డనంతుఁ, డఖిల భువనైక వర్తన యత్నమమర
మానితోదార జలరాశి మధ్యమునను, యోగనిద్రా విలాసియై యొప్పుచుండు. 62

* అనంతుడైన ఆ భగవంతుడు సమస్త భువనాలనూ సృష్టింప దలచి మహదహంకారాలతో శబ్దస్పర్శ రూప రస గంధాలతో కూడి షోడశ కళా పరిపూర్ణుడై పృథివి; జలం, అగ్ని, వాయువు, ఆకాశం అనే పంచభూతాలతో ప్రకాశమానుడై, శుద్ధ సత్త్వ స్వరూపుడై; సర్వేశ్వరుడై, వేలకొలది పాదాలతో, ఊరువులతో, భుజాలతో, ముఖాలతో, చెవులతో, కన్నులతో, శిరాలతో అలరారుతూ వేలకువేలు వస్త్రాలూ, భుజకీర్తులూ, హారాలు, మకరకుండలాలూ, మణికిరీటాలూ ధరించి పరమపురుష స్వరూపంతో యోగనిద్రా ముద్రితుడై మహా సముద్ర మధ్యంలో శయనించి ఉంటాడు.

-: భగవంతుని యేకవింశత్యవతారములు :-

వ. అది సకలావతారంబులకు మొదలి గనియైన శ్రీమన్నారాయణ దేవుని విరాజమానంబయిన దివ్యరూపంబు; దానిం బరమ యోగీంద్రులు దర్శింతురు; అప్పరమేశ్వరు నాభికమలంబు వలన సృష్టికర్తలలోన శ్రేష్ఠుండైన బ్రహ్మ యుదయించె; నతని యవయవ స్థానంబులయందు లోకవిస్తారంబులు గల్పింపంబడియె; మొదల నద్దేవుండు కౌమారాఖ్యసర్గంబు నాశ్రయించి బ్రహ్మణ్యుండై దుశ్చరంబైన బ్రహ్మచర్యంబు చరియించె, రెండవ మాఱు జగజ్జననంబు కొఱకు రసాతలగత యయిన భూమి నెత్తుచు యజ్ఞేశుం డయి వరాహదేహంబు దాల్చె;మూఁడవ తోయంబున నారదుండను దేవర్షియై కర్మనిర్మోచకంబైన వైష్ణవతంత్రంబు సెప్పె; నాల్గవ పరి ధర్మభార్యా సర్గంబునందు నరనారాయణాభిధానుండై దుష్కరంబైన తపంబు సేసెఁ బంచమావతారంబునం గపిలుండను సిద్ధేశుండయి యాసురి యను బ్రాహ్మణునకుఁ దత్త్వగ్రామనిర్ణయంబు గల సాంఖ్యంబు నుపదేశించె; నాఱవ శరీరంబున ననసూయాదేవియందు నత్రిమహామునికిం గుమారుండై యలర్కునికిఁ బ్రహ్లాదముఖ్యులకు నాత్మ విద్యఁ దెలిపె; నేడవ విగ్రహంబున నాకూతియందు రుచికి జన్మించి యజ్ఞుండనఁ బ్రకాశమానుండై యమాది దేవతలం గూడి స్వాయంభువ

మన్వంతరంబు రక్షించె; అష్టమ మూర్తిని మేరుదేవియందు నాభికి జన్మించి యురుక్రముం డనం బ్రసిద్ధుండై విద్వజ్జనులకుఁ బరమ హంస మార్గంబుం బ్రకటించె; ఋషులచేతఁ గోరంబడి తొమ్మిదవ జన్మంబునఁ బృథు చక్రవర్తియై భూమిని ధేనువుం జేసి సమస్త వస్తువులం బిదికె; చాక్షుష మన్వంతర సంప్లవంబున దశమంబయిన మీనావతారంబు నొంది మహీరూపంబగు నావ నెక్కించి వైవస్వత మనువు నుద్ధరించె; సముద్ర మథన కాలంబునం బదునొకండవ మాఱు కమఠాకృతిని మందరాచలంబుఁ దన పృష్ఠకర్పరంబున నేరుపరియై నిలిపె; ధన్వంతరి యను పండ్రెండవ తనువున సురాసుర మథ్యమాన క్షీరపాథోధిమధ్య భాగంబున నమృత కలశహస్తుండై వెడలె; బదుమూఁడవది యయిన మోహినీ వేషంబున నసురుల మోహితులంజేసి సురల నమృతాహారులం గావించె; బదునాలుగవదియైన నరసింహ రూపంబునం గనకకశిపుని సంహరించెఁ; బదునేనవదియైన కపట వామనావతారంబున బలిని బదత్రయంబు యాచించి మూఁడు లోకంబుల నాక్రమించెఁ; బదునాఱవదియైన భార్గవ రామాకృతినిఁ గుపితభావంబుఁ దాల్చి బ్రాహ్మణ ద్రోహులయిన రాజుల నిరువది యొక్క మాఱు వధియించి భూమి నిఃక్షత్త్రంబుఁ గావించె; బదునేడవదియైన వ్యాసగాత్రంబున నల్పమతులయిన పురుషులం గరుణించి వేదవృక్షంబునకు శాఖ లేర్పఱచెఁ; బదునెనిమిదవదైన రామాభిధానంబున దేవకార్యార్థంబు రాజత్వంబునొంది సముద్ర నిగ్రహాది పరాక్రమంబు లాచరించె; నేకోనవింశతి వింశతితమంబులైన రామకృష్ణరూపంబులచే యదువంశంబునందు సంభవించి విశ్వంభరాభారంబు నివారించె; నేకవింశతి తమంబైన బుద్ధనామధేయంబునం గలియుగాద్యవసరంబున రాక్షస సమ్మోహనంబు కొఱకు మధ్యగయా ప్రదేశంబున జినసుతుండయి తేజరిల్లు; యుగసంధియందు వసుంధరాధీశులు చోరప్రాయులై సంచరింప విష్ణుయశుండను విప్రునికిఁ గల్కి యను పేర నుద్భవింపఁగలండని యిట్లనియె. 63

* అదే అన్ని అవతారాలకూ "మూలవిరా"ట్ట యిన అదినారాయణుని దేదీప్యమానమైన దివ్యరూపం. ఆ దివ్యరూపాన్ని మహాత్ములైన యోగీంద్రులు సందర్శిస్తారు. శ్రీమన్నారాయణ దేవుని నాభికమలం నుంచి సృష్టికర్తలలో ఆద్యుడైన బ్రహ్మదేవుడు ఉద్భవించాడు. శ్రీహరి అవయవ స్థానాల నుంచి సమస్తలోకాలూ ఆవిర్భవించాయి.

ఆదినారాయణదేవుడు మొదట 'కౌమార'మనే స్వర్గాన్ని ఆశ్రయించి "సనకసనంద"నాది రూపాలతో కఠోరమైన బ్రహ్మ చర్యాన్ని ఆచరిస్తూ బ్రహ్మణ్యుడై చరించాడు. రెండవసారి "యజ్ఞ వరాహ" దేహం ధరించి విశ్వసృష్టి నిమిత్తం రసాతలం నుంచి భూమండలాన్ని ఉద్ధరించాడు. మూడవ పర్యాయం "నారదు"డనే దేవర్షిగా జన్మించి మోక్షదాయకమైన వైష్ణవ ధర్మాన్ని బోధించాడు. నాలుగో అవతారంలో ధర్ముడను వానికి మూర్తియందు "నరనారాయణ" స్వరూపుడై ఆవిర్భవించి ఆత్మ శాంతికోసం అపారమైన తపస్సు చేశాడు. ఐదోది "కపి"లావతారం. దేవహూతి కర్దములకు జనించి ఆసురి అనే బ్రహ్మణుడికి తత్త్వనిరూపకమైన సాంఖ్యాన్ని ఉపదేశించాడు. ఆరో అవతారంలో అత్రి అనసూయలకు "దత్తాత్రేయుడై"

పుట్టి అలర్కుడు, ప్రహ్లాదుడు మొదలైనవారికి ఆత్మవిద్య ప్రబోధించాడు. ఏడవ పర్యాయం “యజ్ఞు”డ నే నామంతో రుచికి, ఆకూతికి కుమారుడై, యమాది దేవతలతో స్వాయంభువ మన్వంతరాన్ని సంరక్షించాడు. ఎనిమిదో రూపంలో నాభికి మేరుదేవియందు “ఋషభుడై” ప్రభవించి పండితులకు పరమహంస మార్గాన్ని ప్రకటించాడు. తొమ్మిదో జన్మలో ఋషుల ప్రార్థన మన్నించి “పృథుచక్రవర్తి” యై భూదేవిని గోవు గావించి ఔషధులను పిదికాడు. పదవదైన “మత్స్యావతారం” దాల్చి చాక్షుష మన్వంతరంలో సంభవించిన జలప్రళయంలో నావపై నెక్కించి వైవస్వత మనువును కాపాడాడు. పదకొండో పర్యాయం “కూర్మావతారం” స్వీకరించి మున్నీటిలో మునిగిపోతున్న మందరపర్వతాన్ని నేర్పుగా వీపుపై ధరించాడు. పన్నెండో అవతారంలో “ధన్వంతరి” యై దేవదానవులు మథిస్తున్న పాలసముద్రంలో నుంచి అమృతకలశం హస్తాన ధరించి సాక్షాత్కరించాడు. పదమూడో అవతారంలో “మోహిని” వేషంతో రాక్షసులను వంచించి దేవతలకు అమృతం పంచి పెట్టాడు. పద్నాలుగో సారి “నరసింహమూర్తి”యై ధూర్తుడైన హిరణ్యకశిపుణ్ణి రూపుమాపాడు. పదిహేనో అవతారంలో మాయా “వామను”డై బలిచక్రవర్తిని మూడడుగులు దానమడిగి ముల్లోకాలు ఆక్రమించాడు. పదహారోమారు “పరశురాము”డై రౌద్రాకారంతో బ్రాహ్మణ ద్రోహులైన రాజులను, ఇరవై ఒక్కమారు సంహరించి ధాత్రిని క్షత్రియహీనం కావించాడు. పదిహేడోసారి వేదవ్యాసుడై అల్పప్రజ్ఞులైన వారికోసం వేదశాఖలను విస్తరింపజేశాడు. పద్దెనిమిదో పర్యాయం “శ్రీరాము”డై సముద్రబంధనాది వీరకృత్యాలు ఆచరించి దేవకార్యం నిర్వర్తించాడు. పందొమ్మిదో అవతారంలో “బలరాముడు”గా, ఇరవయ్యో అవతారంలో “శ్రీకృష్ణుడు”గా సంభవించి భూభారాన్ని హరించాడు. ఇరవై ఒకటోసారి “బుద్ధు”డై మధ్య గయా ప్రదేశంలో తేజరిల్లి రాక్షసులను సమ్మోహపరచి పరాజితులను చేస్తాడు. ఇరవై రెండో పర్యాయం “కల్కి” రూపంతో విష్ణుయశుడనే విప్రునికి కుమారుడై జన్మించి కలియుగాంతంలో కలుషాత్ములైన రాజులను కఠినంగా శిక్షిస్తాడు అని పలికి సూతుడు ఇంకా ఇలా అన్నాడు.

మ. సరసిం బాసిన వేయు కాలువల యోజన్ విష్ణునం దైన శ్రీ
కర నానా ప్రకటావతారము లసంఖ్యాతంబు లుర్వీశులున్
సురలున్ బ్రాహ్మణ సంయమీంద్రులు మహర్షుల్ విష్ణునంశాంశజుల్
హరి కృష్ణుండు బలానుజన్ముఁ డెడ లే; దా విష్ణుఁడౌ నేర్పడన్. **64**

* సరస్సులో నుంచి పలు విధాలైన కాలువలు ప్రవహించిన ప్రకారం. శ్రీమన్నారాయణునిలోనుంచి విశ్వశ్రేయోదాయకాలై అనేకాలైన అవతారాలు ఆవిర్భవిస్తూ ఉంటాయి. భూపతులూ, దేవతలూ, బ్రహ్మర్షులూ, మహర్షులూ మహావిష్ణువు అంశవల్ల పుట్టినవారే. బలరాముని సోదరుడైన శ్రీకృష్ణుడు సాక్షాత్తూ శ్రీహరి అవతారమే. వారిద్దరికీ భేదం లేదు.

క. భగవంతుం డగు విష్ణుఁడు, జగముల కెవ్వేళ రాక్షస వ్యథ గలుగుం
దగ నవ్వేళలఁ దడయక, యుగయుగమునఁ బుట్టి కాచు నుద్యల్లీలన్. **65**

* ఏయే సమయాలలో లోకాలు రాకాసి మూకల వల్ల చీకాకు పాలవుతాయో, ఆయా సమయాలలో, ఆయా యుగాలలో, భగవంతుడైన శ్రీమన్నారాయణుడు లీలావతారుడై ప్రాదుర్భవించి దుష్టశిక్షణం శిష్టరక్షణం చేస్తుంటాడు.

ఆ. అతిరహస్యమైన హరిజన్మకథనంబు, మనుజుఁ డెవ్వఁడేని మాపు రేపుఁ
జాల భక్తితోడఁ జదివిన సంసార, దుఃఖరాశిఁ బాసి తొలఁగిపోవు. 66

* అత్యంత రహస్యాలైన వాసుదేవుని అవతారగాథలు, ఏ మానవుడు ఉదయమూ సాయంకాలమూ అత్యంత శ్రద్ధాభక్తులతో నిత్యమూ పఠిస్తాడో అతడు దుఃఖమయమైన సంసార బంధాలకు దూరంగా తొలగిపోయి ఆనందం అనుభవిస్తాడు.

వ. వినుం డరూపుండయి చిదాత్మకుండయి పరఁగు జీవునికిం బరమేశ్వరు మాయాగుణంబులైన మహాదాదిరూపంబులచేత నాత్మస్థానంబుగా స్థూలశరీరంబు విరచితంబైన, గగనంబునందుఁ బవనాశ్రిత మేఘ సమూహంబును, గాలియందుఁ బార్థివధూళిధూసరత్వంబును నేరీతి నారీతి ద్రష్టయగు నాత్మయందు దృశ్యత్వంబు బుద్ధిమంతులు గాని వారిచేత నారోపింపంబడు. నీ స్థూల రూపంబు కంటె నదృష్ట గుణంబయి యశ్రుతంబైన వస్తువగుటంజేసి వ్యక్తంబు గాక సూక్ష్మంబై కరచరణాదులు లేక జీవునికి నొండొక రూపంబు విరచితంబై యుండు; సూక్ష్ముఁడయిన జీవునివలన నుత్క్రాంతి గమనాగమనంబులం బునర్జన్మంబు దోఁచు; నెప్పు డీ స్థూల సూక్ష్మరూపంబులు రెండు స్వరూప సమ్యగ్జ్ఞానంబునం బ్రతిషేధింపంబడు నపుడు నవిద్యం జేసి యాత్మను గల్పింపంబడు ననియుం దెలియు ననియు జీవుండు బ్రహ్మదర్శనంబున కధికారి యగు; దర్శనంబన జ్ఞానైక స్వరూపంబు విశారదుండైన యీశ్వరునిదై క్రీడించుచు నవిద్య యనంబడుచున్న మాయ యుపరతయై యెప్పుడు దాన విద్యారూపంబునం బరిణతయగు నప్పుడు జీవోపాధి యయిన స్థూలసూక్ష్మరూపంబు దహించి జీవుండు కాష్ఠంబు లేక తేజరిల్లు వహ్ని చందంబునం దాన యుపరతుం డయి బ్రహ్మ స్వరూపంబునం బొంది పరమానందంబున విరాజమానుం డగు; నిట్లు తత్త్వజ్ఞులు సెప్పుదు రని సూతుం డిట్లనియె. 67

* ప్రాకృత రూపరహితుడూ, జ్ఞానస్వరూపుడూ అయిన జీవునికి మహదాదులైన మాయాగుణాల వల్ల ఆత్మస్థానమైన స్థూలశరీరం ఏర్పడింది. గగన మందు మేఘసమూహాన్ని ఆరోపించినట్లూ, గాలి యందు పైకి లేచిన దుమ్ముదుమారాన్ని ఆరోపించినట్లూ అజ్ఞానులైన వారు సర్వదర్శి అయిన ఆత్మయందు దృశ్యత్వాన్ని ఆరోపించుతున్నారు. జీవునికి కనిపించే ఈ స్థూలరూపం కంటే కనిపించనిదీ, వినిపించనిదీ, అవ్యక్తమైనదీ, కరచరణాదులు లేనిదీ అయిన సూక్ష్మరూపం మరొక్కటి ఉంటుంది. సూక్ష్మమైన ఈ జీవాత్మయొక్క ఉత్క్రాంతి గమనాగమనాల వల్ల మళ్లీ మళ్లీ జన్మిస్తున్నట్లు అనిపించుతుంది. స్వస్వరూపజ్ఞానం వల్ల ఈ స్థూల సూక్ష్మరూపాలు రెండూ తొలగిపోతాయనీ, మాయవల్ల ఇవి ఆత్మకు కల్పింపబడతాయనీ గ్రహించినప్పుడు జీవునికి బ్రహ్మసందర్శనానికి అధికారం లభిస్తుంది. సమ్యక్ జ్ఞానమే దర్శనం. సర్వజ్ఞుడైన ఈశ్వరునికి లోబడి క్రీడిస్తూ 'అవిద్య' అనబడే మాయ ఉపశమించి, తాను విద్యగా

పరిణమించినప్పుడు ఉపాధి అయిన స్థూల సూక్ష్మరూపాలను దగ్ధం చేసి, జీవుడు కాష్ఠం లేకుండా ప్రకాశిస్తున్న అగ్నిలాగా తానే బ్రహ్మస్వరూపాన్ని పొంది పరమానందంతో విరాజిల్లుతాడు. ఈ విధంగా తత్త్వవేత్తలు చెబుతున్నారు అని సూతుడు మళ్లీ చెప్పసాగాడు.

చ. జననము లేక కర్మముల జాడలఁ బోక సమస్తచిత్త వ
ర్తనుఁ డగు చక్రికిం గవు లుదార పదంబుల జన్మకర్మముల్
వినుతులు సేయుచుండుదురు వేదరహస్యములందు నెందుఁ జూ
చిన మఱి లేవు జీవునికిఁ జెప్పిన కైవడి జన్మకర్మముల్. 68

* భగవంతునకు జన్మం లేదు. ఏ కర్మములూ ఆయన్ని అంటవు. సమస్తజీవుల భావాలలో ఆయన నివసిస్తూ ఉంటాడు. అటువంటి పరాత్పరునికి విద్వాంసులైనవారు జన్మ కర్మములు కల్పించి, ఉదాత్తములైన పదజాలాలతో వర్ణిస్తున్నారు. స్తోత్రాలు చేస్తున్నారు. వాస్తవానికి వేదాలన్నీ వెదకి చూచినా జీవునికి వలె దేవునికి జన్మ కర్మాలు లేనేలేవు.

మ. భువనశ్రేణి నమోఘలీలఁ దగుచుం బుట్టించు రక్షించు నం
త విధిం జేయు, మునుంగఁ డందు; బహుభూత వ్రాతమం దాత్మ తం
త్రవిహారస్థితుఁడై షడింద్రియ సమస్త ప్రీతియున్ దవ్వులన్
దివి భంగిం గొనుఁజిక్కఁ; డింద్రియములం ద్రిప్పున్ నిబంధించుచున్. 69

* శ్రీమన్నారాయణుడు ఈ సకల భువన జాలాన్నీ తన అమోఘమైన లీలావిలాసం చేత పుట్టిస్తుంటాడు; రక్షిస్తుంటాడు; అంతం చేస్తూ ఉంటాడు. అంతే కాని తాను మాత్రం ఆ జన్మ మరణాలలో నిమగ్నం కాడు. అనేకమైన ప్రాణి సమూహమందు ఆత్మస్వరూపుడై విహరిస్తుంటాడు. ఎంతో దూరంలో అందకుండా స్వర్గంలాగా ఉండి, జీవుల ఇంద్రియాలకు సంతోషాన్ని సంతరిస్తూ, తాను మాత్రం ఇంద్రియాలకు అతీతుడుగా, నియంతయై ఇంద్రియాలను తన ఇష్టం వచ్చినట్లు త్రిప్పుతూ ఉంటాడు.

చ. జగదధినాథుఁడైన హరి సంతతలీలలు నామరూపముల్
దగిలి మనోవచోగతులఁ దార్కికచాతురి యెంత గల్గినన్
మిగిలి కుతర్కవాది దగ మేరలు సేసి యెఱుంగ నేర్చునే ?
యగణిత నర్తనక్రమము నజ్ఞుఁ డెఱింగి నుతింప నోఁపునే? 70

* లోకేశ్వరుడైన శ్రీహరి లీలావిలాసంగా నానావిధాలైన నామరూపాలు ధరిస్తూ ఉంటాడు. కళామర్మజ్ఞుడు కాని అజ్ఞుడు, నాట్యంలోని అందచందాలను అర్థంచేసికొని ఆనందించి అభినందించలేనట్లే, వితర్కాలూ కుతర్కాలూ నేర్చినవాడు తర్క శాస్త్ర పాండిత్యం ఎంత ఉన్నప్పటికీ భగవంతుని సత్యస్వరూపాన్ని, మనస్సుచేత గానీ వాక్కుల చేతగానీ "ఇంత" "అంత" అని గ్రహింపలేడు.

ఉ. ఇంచుక మాయ లేక మది నెప్పుడుఁ బాయని భక్తితోడ వ
ర్తించుచు నెవ్వఁడేని హరి దివ్య పదాంబుజ గంధరాశి సే

వించు నతం డెఱుంగు నరవింద భవాదులకైన దుర్లభో
దంచితమైన యాహరి యుదార మహాద్భుత కర్మమార్గముల్. 71

* వంచన ఇంచుకైనా లేకుండా, ఎడతెగని భక్తితో ప్రవర్తిస్తూ, నారాయణ చరణారవింద సుగంధాన్ని సేవించే మహాత్ముడు బ్రహ్మాదులకు సైతం అందుకో శక్యం కాని భగవంతుని అత్యద్భుతమైన లీలావిశేషాలను తెలుసుకొంటాడు. ఈ విధంగా చెప్పి సూతుడు శౌనకాది మహర్షులతో ఇలా అన్నాడు.

మ. హరిపాదద్వయభక్తి మీ వలన నిట్లారూఢమై యుండునే
తిరుగం బాఱదు చిత్తవృత్తి హరిపై దీపించి మీలోపలన్
ధరణీ దేవతలార! మీరలు మహాధన్యుల్ సమస్తజ్ఞులున్
హరిచింతన్ మిముఁ జెంద వెన్నఁడును జన్మాంత ర్వ్యథాయోగముల్. 72

* ఓ బ్రహ్మణ్యులారా! మీరు పుణ్యవంతులలో అగ్రగణ్యులు. సర్వం తెలిసిన మునివరేణ్యులు, మీలో శ్రీహరి చరణయుగంపై భక్తి ఇంతగా ఆరూఢమై ఉన్నది. మీ హృదయాలు శ్రీహరియందు ఆసక్తములై ఎడబాటు ఎరుగకుండా ఉన్నాయి. శ్రీమన్నారాయణ సంస్మరణ ప్రభావం వల్ల ఈ చావు పుట్టుకల బాధలు ఎన్నడూ మీ సమీపానికి రాలేవు.

సీ. పుణ్యకీర్తనుఁడైన భువనేశు చరితంబు బ్రహ్మతుల్యంబైన భాగవతము
సకలపురాణరాజము దొల్లి లోక భద్రముగ ధన్యముగ మోదముగఁ బ్రీతి
భగవంతుఁడగు వ్యాసభట్టారకుఁ డొనర్చి శుకుఁ డనియెడు తన సుతునిచేతఁ
జదివించె నింతయు సకల వేదేతిహాసములలోపల నెల్ల సారమైన

ఆ. యీ పురాణమెల్ల నెలమి నా శుకయోగి, గంగ నడుమ నిల్చి ఘన విరక్తి
యొదవి మునులతోడ నుపవిష్టుఁడగు పరీ, క్షిన్నరేంద్రుఁ డడుగఁ జెప్పె వినుఁడు. 73

* శ్రీమద్భాగవతం పుణ్యకీర్తనుడైన లోకేశ్వరుని చరిత్రం. ఇది పరబ్రహ్మ ప్రతిరూపమైంది. సర్వపురాణాలకూ మేలుబంతి. ఈ మహాగ్రంథాన్ని పూర్వం లోక కల్యాణం కోసం భగవంతుడైన వ్యాసభట్టారకుడు అత్యంత పవిత్రంగా, ఆనందమయంగా, అనురాగ పూర్వకంగా రచించాడు. అలా రచించిన ఈ గ్రంథాన్ని సమగ్రంగా ఆయన తన కుమారుడైన శ్రీశుకునిచేత పఠింపచేశాడు. సమస్తవేదాలలో, ఇతిహాసాలలో సారభూతమైన ఈ భాగవతాన్ని ఆ శుకయోగీంద్రుడు గంగానదీ మధ్యలో మునిగణ సహితుడై, అత్యంత విరక్తుడై, ప్రాయోపవిష్టుడై ఉన్న పరీక్షిన్మహారాజు అడుగగా సెలవిచ్చాడు.

వ. కృష్ణుడు ధర్మజ్ఞానాదులతోడం దన లోకంబునకుఁ జనిన పిమ్మటం గలికాలదోషాంధకారంబున నష్టదర్శనులైన జనులకు నిప్పు డిప్పురాణంబు కమల బంధుని భంగి నున్నది. నాఁ డందు భూరితేజుండయి కీర్తించుచున్న విప్రర్షివలన నేఁ బఠించిన క్రమంబున నా మదికి గోచరించి నంతయు వినిపించెద ననిన సూతునకు మునివరుండయిన శౌనకుం డిట్లనియె. 74

* శ్రీకృష్ణభగవానుడు ధర్మజ్ఞానసమేతంగా తన లోకానికి వెళ్లి పోయిన అనంతరం లోకంలో కలియుగం ప్రవేశించింది. కలికాల దోషాలనే గాఢాంధకారంలో అంధప్రాయులై దిక్కు తెలియక చిక్కుపడి ఉన్న మానవులకు ఇప్పుడీ మహాపురాణం సూర్యోదయం లాగా వెలుగులు వెలార్చుతూ ఉంది. ఆనాడు ఆ మునుల ముందు మహా తేజస్వియై శ్రీహరి లీలలు కీర్తిస్తూ ఉన్న బ్రహ్మర్షి శ్రీశుకయోగివల్ల నేను నేర్చుకొన్న విధంగా, నా మనస్సుకు స్ఫురించి నంతవరకు మీకు వినిపిస్తాను- అన్నాడు సూతుడు. అప్పుడు ఆయనతో ముని శ్రేష్ఠుడైన శౌనకుడు ఇలా పలికాడు.

శా. సూతా! యే యుగవేళ నేమిటికి నెచ్చోటన్ మునిశ్రేష్ఠు నే
శ్రోతల్ గోరిరి? యేమి హేతువునకై, శోధించి లోకైక వి
ఖ్యాతిన్ వ్యాసుఁడు మున్ను భాగవతముం గల్పించెఁ? దత్పుత్త్రుఁ డే
ప్రీతిన్ రాజున కీ పురాణకథఁ జెప్పెం? జెప్పవే యంతయున్. 75

* సూతమహర్షీ! ఏ యుగంలో ఏ ప్రదేశంలో ఏ ఉద్దేశంతో వ్యాసుల వారిని భాగవతాన్ని రచించమని అర్థించారు? ఆ వ్యాసభగవానుడు ఎందుకోసం ఎంతో ఆలోచించి ఈ మహాగ్రంథాన్ని రచించాడు? ఆయన కుమారుడైన శ్రీశుకుడు ఎటువంటి ఆదరంతో పరీక్షిన్మహారాజుకి భాగవతకథ వినిపించాడు. ఇదంతా మాకు సమగ్రంగా వివరించి చెప్పు.

వ. బుధేంద్రా! వ్యాసపుత్రుండైన శుకుండను మహాయోగి సమదర్శనుం డేకాంతమతి మాయాశయ నంబువలనం దెలిసిన వాఁడు గూఢుండు మూఢుని క్రియ నుండు నిర స్తభేదుం డదియునుం గాక. 76

* విద్వన్మణీ! వ్యాసపుత్రుడైన శ్రీశుకుడు విరాగి అనీ, మహాయోగి అనీ, సమదర్శనుడనీ, బ్రహ్మజ్ఞుడనీ, మాయాతీతుడనీ సర్వజ్ఞుడనీ విన్నాము. ఆయన నిగూఢమైన ప్రవర్తన గలవాడవటం చేత మూఢునిలాగా లోకానికి కనిపిస్తాడు. ఆ మహానుభావుని మనస్సుకు ఎటువంటి భేదాలూ అంటవు.

త. శుకుఁడు గోఁచియు లేక పైఁ జనఁ జూచి తోయములందు ల
జ్జకుఁ జలింపక చీర లొల్లక చల్లులాడెడి దేవ క
న్యకలు హా శుక, యంచు వెన్కఁ జనంగ వ్యాసునిఁ జూచి యం
శుకములన్ ధరియించి సిగ్గున స్రుక్కి రందఱు ధీనిధీ! 77

* అంతేకాదు. ఒకనాడు కొందరు దేవకన్యలు స్నానాలు చేస్తూ ఉన్నారు. ఆ సమయంలో శ్రీశుకుడు దిగంబరుడై అటుగుండా వెళ్లటం చూచికూడా వారు ఏ మాత్రం చలింపలేదు; సిగ్గుపడలేదు; చీరలు ధరించలేదు; అలాగే ఉల్లాసంగా జల్లులాడుతూ ఉన్నారు. ఇంతలో వ్యాసులవారు "శుకా! శుకా!'' అని కుమారుణ్ణి పిలుస్తూ అటువైపు వచ్చేసరికి ఆ దేవకాంతలంతా ఆయన్ని చూచి ఎంతో సిగ్గుతో గబగబా తమతమ చీరల్ని కట్టుకొన్నారు.

వ. మఱియు నగ్నుండుఁ దరుణుండునైె చను తన కొడుకుం గని వస్త్రపరిధానం బొనరింపక వస్త్రధారియు వృద్ధుండును నైన తనుం జూచి చేలంబులు ధరియించు దేవ రమణులం గని వ్యాసుండు కారణం బడిగిన వారలు నీ పుత్త్రుండు స్త్రీ పురుషులనెడు భేద దృష్టి లేక యుండు; మఱియు నతండు నిర్వికల్పుండు గాన నీకు నతనికి మహాంతరంబు గలదని; రట్టి శుకుండు కురుజాంగలదేశంబులు సొచ్చి హస్తినాపురంబునఁ బౌరజనంబులచే నెట్లు జ్ఞాతుండయ్యె? మఱియు నున్మత్తుని క్రియ, మూఁగ తెఱంగున, జడుని భంగి నుండు నమ్మహాయోగికి రాజర్షి యైన పరీక్షిన్మహారాజు తోడ సంవాదం బెట్లు సిద్ధించె? కథనీయం బయిన శ్రీభాగవత నిగమవ్యాఖ్యానం బేరీతి సాఁగె? నయ్యోగి ముఖ్యుండు గృహస్థుల గృహంబుల గోవును బిదికినయంత దడవుగాని నిలువంబడం డతండు గోదోహన మాత్రకాలంబు సంచరించిన స్థలంబులు తీర్థంబులగు నండ్రు; పెద్దకాలం బేక ప్రదేశంబున నెట్లుండె? భాగవతోత్తముండైన జనపాలుని జన్మకర్మంబు లే ప్రకారంబులు? వివరింపుము. 78

* అప్పుడు దిగంబరుడూ, నవయువకుడూ అయిన తన తనయుణ్ణి చూసి సిగ్గుపడి చీరలు ధరించకుండా, వస్త్రధారియై వచ్చిన వృద్ధుడైన తనను చూచి లజ్జతో వస్త్రాలు కట్టుకొన్న దేవకాంతల్ని కాంచి ఆశ్చర్యపడి వ్యాసుడు అందుకు కారణ మేమిటని అడిగాడు. అప్పుడు వారు "నీ కుమారుడికి స్త్రీలు పురుషులు అనే భేదభావం లేదు. అంతేకాక ఆయన నిర్వికల్పుడు. మరి నీలో స్త్రీ పురుష భేదభావం ఇంకా పోలేదు. నీకూ ఆయనకూ ఎంతో అంతరముంది'' అని అన్నారట! అటువంటి శ్రీశుకుడు కురుజాంగల దేశాలు ఎలా ప్రవేశించాడు? హస్తినాపురంలోని పౌరులు ఆయన్ని ఎలా గుర్తుపట్టారు? పిచ్చివాడులాగా, మూగవాడులాగ, జడుడులాగా ఉండే ఆ మహర్షికీ, రాజర్షియైన పరీక్షిన్మహారాజుకూ సంభాషణం ఏ విధంగా కుదిరింది? ఎంతో కాలం చెప్పదగినటువంటి శ్రీమన్మహాభాగవత సంహితను వివరించటం ఎలా సాగింది? అంతేగాక మహావిరాగియైన ఆ శుకయోగి గృహస్థుల ఇండ్లలో గోవును పాలు తీసేటంత కాలం మాత్రమే నిలుస్తాడనీ, ఆయన గో దోహన మాత్రకాలం ఏయే చోట్ల నిలుస్తాడో, అవన్నీ పుణ్యతీర్థా లౌతాయనీ పెద్దలు చెప్తారు. అటువంటి మహాను భావుడు అన్ని దినాలు ఒకే ప్రదేశంలో ఎలా ఉన్నాడు? భగవద్భక్తులలో శ్రేష్ఠుడైన ఆ పరీక్షిన్నరేంద్రుడు ఎలా జన్మించాడు? ఏమేమి చేశాడు? దయతో ఈ విశేషాలన్నీ వివరించవలసిందిగా ప్రార్థిస్తున్నాను.

సీ. పాండవ వంశంబు బలము మానంబును వర్ధిల్ల గడిమి నెవ్వాఁడు మనియెఁ!
బరిపంథిరాజులు ధర్మాది ధనముల నర్చింతు రెవ్వని యంఘ్రియుగము !
గుంభజ కర్ణాది కురు భట వ్యూహంబు సొచ్చి చెండాడె నే శూరు తండ్రి!
గాంగేయ సైనికాక్రాంత గోవర్గంబు విడిపించి తెచ్చె నే వీరుతాత!

ఆ. యట్టి గాఢ కీర్తి యగు పరీక్షిన్మహారాజు విడువరాని రాజ్యలక్ష్మిఁ
బరిహరించి గంగఁ బ్రాయోపవిష్టుఁడై యసువు లుండ, నేల యడఁగియుండె? 79

* ఆ పరీక్షిత్తు సామాన్యుడు కాడు. తన పరాక్రమంతో పాండవుల వంశమూ, బలమూ, గౌరవప్రతిష్ఠలూ వర్ధిల్లునట్లుగా ప్రవర్తించాడు. ప్రతిపక్ష భూపతులందరూ బంగారురాసులు తీసికొని వచ్చి ఆయన కాళ్లముందు క్రుమ్మరించి ఆయన పాదపద్మాలను సేవించారు. ఆ మహావీరుని తండ్రియైన అభిమన్యుడు అసహాయశూరుడై, ద్రోణ కర్ణాదులచే పరిరక్షితమైన కౌరవసేనా వ్యూహంలో ప్రవేశించి చీల్చి చెండాడాడు. ఆయన తాతయైన అర్జునుడు భీష్మాభిరక్షితమైన కురుసేనావాహినిని పారద్రోలి గోవులను మరలించి తెచ్చాడు. అటువంటి అఖండ కీర్తి సంపన్నుడు పరీక్షిత్తు. ఆ మహారాజు విడవటానికి వీలులేని రాజ్యలక్ష్మిని విడిచి, గంగానదిలో ప్రాయోపవేశం చేసి ప్రాణాలను బిగపట్టుకొని ఎందుకు ఉండవలసి వచ్చింది.

ఉ. ఉత్తమ కీర్తులైన మనుజోత్తము లాత్మహితంబు లెన్నఁడుం
జిత్తములందు గోరరు హసించియు, లోకుల కెల్ల నర్థ సం
పత్తియు భూతియున్ సుఖము భద్రముఁ గోరుదు, రన్య రక్షణా
త్యుత్తమమైన మేను విభుఁ డూరక యేల విరక్తిఁ బాసెనో? 80

* ఉత్తమమైన కీర్తి ప్రతిష్ఠలు కల రాజోత్తములు నవ్వులాటకు కూడా ఆత్మ సుఖాన్ని అంతరాత్మలలో అభిలషించరు. అట్టివారు ఎల్లప్పుడూ లోకులందరికి అర్థసంపదా, ఐశ్వర్యమూ, సౌఖ్యమూ, శ్రేయస్సూ చేకూర్చాలని కాంక్షిస్తూ ఉంటారు. పరోపకార పారీణమైన తన దేహాన్ని ఆవిధంగా ప్రాయోపవేశం చేసి పరిత్యజించటానికి ఆ ప్రభువరేణ్యుడు ఎందుకు పాల్పడ్డాడో?

క. సారముల నెల్ల నెఱుఁగుదు, పారగుఁడవు భాషలందు బహువిధ కథనో
దారుఁడవు మాకు సర్వముఁ, బారము ముట్టంగఁ దెలియఁ బలుకు మహాత్మా! 81

* మహానుభావా! నీవు సమస్త గ్రంథముల సారాన్నీ కనిపెట్టినవాడవు. అనేకభాషలందు పారం ముట్టినవాడవు. నానావిధములైన కథలను చక్కగా చెప్పటంలో కంకణం కట్టినవాడవు. ఇప్పుడు మేము అడిగిన విషయాలన్నీ, ఆ మూలాగ్రంగా మాకు వివరించవలసిందిగా కోరుతున్నాము.

-: వ్యాసుండు వ్యాకులచిత్తుండై చింతించుట :-

వ. అని యడిగిన శౌనకాది మునిశ్రేష్ఠులకు సూతుం డిట్లనియెఁ దృతీయంబైన ద్వాపరయుగంబు దీఱు సమయంబున నుపరిచర వసువు వీర్యంబున జన్మించి వాసవి నాఁ దగు సత్యవతి యందుఁ బరాశరునికి హరికళం జేసి విజ్ఞాని యయిన వేదవ్యాసుండు జన్మించి, యొక్కనాఁడు బదరి కాశ్రమంబున సరస్వతీ జలంబుల స్నానాది కర్మంబులం దీర్చి శుచియై పరులు లేని చోట నొంటిఁ గూర్చుండి సూర్యోదయ వేళ నతీతానాగత వర్తమానజ్ఞుండయిన యాఋషి వ్యక్తంబు గాని వేగంబు గల కాలంబునం జేసి యుగధర్మంబులకు భువి సాంకర్యంబు వొందు. యుగయుగంబుల భౌతిక శరీరంబులకు శక్తి సన్నం బగుఁ, బురుషులు నిస్సత్త్వులు ధైర్యశూన్యులు మందప్రజ్ఞు లల్పాయువులు దుర్బలులు నయ్యెద రని తన దివ్య దృష్టిం జూచి సర్వవర్ణాశ్రమంబులకు హితంబు సేయం

దలంచి నలువురు హోతలచేత ననుష్ఠింపందగి ప్రజలకు శుద్ధికరంబులయిన వైదిక కర్మంబులగు యజ్ఞంబు లెడ తెగకుండు కొఱకు నేకంబైన వేదంబు ఋగ్యజుస్సామాథర్వణం బులను నాలుగు నామంబుల విభాగించి యితిహాసపురాణంబు లన్నియుఁబంచమ వేదంబని పల్కెనందు. 82

* అని అడుగుతున్న శౌనకాది మునీంద్రులతో సూతుడు ఇలా అన్నాడు- మూడో యుగమైన ద్వాపరం పూర్తి అవుతుండగా ఉపరిచర వసువు వీర్యం వల్ల ఉద్భవించి "వాసవి" అనబడే సత్యవతికి పరాశరుని వల్ల నారాయణాంశతో వేదవ్యాసుడు జన్మించాడు. ఒకనాడు ఆయన బదరికాశ్రమంలో, సరస్వతీనదిలో స్నానాది నిత్యకృత్యాలు పూర్తిచేసుకొని శుచియై, సూర్యోదయ సమయంలో ఏకాంతస్థలంలో ఒంటరిగా కూర్చున్నాడు. భూత భవిష్య ద్వర్తమానాలు తెలిసిన ఆ మహర్షి అవ్యక్తమైన కాల వేగానికి లోకంలో యుగ ధర్మాలు సాంకర్యం పొందుతాయనీ, పాంచ భౌతిక శరీరాలకు శక్తి సన్నగిల్లుతుందనీ, మానవులు సారహీనులూ, ధైర్యరహితులూ, మంద బుద్ధులూ, అల్పాయుష్కులూ, దుర్బలులూ అవుతారనీ తన దివ్య దృష్టితో తెలుసుకొన్నాడు. అన్ని వర్ణాలకూ, అన్ని ఆశ్రమాలకూ మేలు కలిగించాలనే ఆశయంతో హోత, ఉద్గాత, అధ్వర్యుడు. బ్రహ్మ అనే నలుగురు ఋత్విక్కులచే అనుష్ఠింపదగి ప్రజలకు క్షేమం చేకూర్చే వైదికకర్మలైన యజ్ఞాలు నిరంతరం అవిచ్ఛిన్నంగా సాగటం కోసం ఒకటిగా ఉన్న వేదాన్ని ఋక్కు, యజుస్సు, సామము, అథర్వము అనే నాలుగు వేదాలుగా విభజించాడు. ఇతిహాస పురాణాలన్నీ కలిపి పంచమ వేదంగా పేర్కొన్నాడు.

సీ. పైలుండు ఋగ్వేదపఠనంబు దొరఁకొనె సామంబు జైమిని సదువుచుండె,
యజువు వైశంపాయనాఖ్యుండు గైకొనెఁ దుది నథర్వము సుమంతుఁడు పఠించె
నఖిల పురాణేతిహాసముల్ మా తండ్రి రోమహర్షణుఁడు నిరూఢిఁ దాల్చెఁ
దమతమ వేద మా తపసులు భాగించి శిష్యసంఘములకుఁ జెప్పిరంత

తే. శిష్యు లెల్లను నాత్మీయశిష్యజనుల, కంత బహుమార్గములు చెప్పి యనుమతింపఁ
బెక్కు శాఖలు గలిగి యీ పృథివి లోన, నిగమ మొప్పారె భూసుర నివహమందు. 83

* పైలుడు ఋగ్వేదాన్ని పఠించటం ప్రారంభించాడు. జైమిని సామవేదం చదువసాగాడు. వైశంపాయనుడు యజుర్వేదాన్ని అధ్యయనం చేయటం మొదలు పెట్టాడు. సుమంతుడు అథర్వ వేదాన్ని ఆరంభించాడు. మా తండ్రిగారైన రోమహర్షణుడు పట్టుదలతో సమస్త పురాణాలూ, ఇతిహాసాలూ చదవటం మొదలు పెట్టాడు. ఈ విధంగా తాము నేర్చుకొన్న వేదాలూ, పురాణాలూ, ఇతిహాసాలూ ఆ తపోధనులు తమ శిష్యులకు వేరువేరుగా విభజించి చెప్పారు. ఆ శిష్యులందరూ తమ తమ శిష్యులకు అనేక విధాలుగా ఉపదేశించారు. ఇలా వేదం ఈ మేదిని మీద అనేక శాఖలతో భూసుర సమూహంలో భాసిల్లింది.

వ. ఇట్లు మేధావిహీనులయిన పురుషులచేత నట్టి వేదంబులు ధరియింపంబడుచున్నవి. మఱియు దీనవత్సలుండయిన వ్యాసుండు స్త్రీశూద్రులకుం ద్రైవర్ణికాధములకు వేదంబులు విన నర్హంబులు గావు. గావున మూఢుల కెల్ల మేలగునని భారతాఖ్యానంబు చేసియు నమ్మని భూతహితంబునందు

దన హృదయంబు సంతసింపకున్న సరస్వతీ తటంబున నొంటియుండి హేతువు వితర్కించుచుఁ దనలో నిట్లనియె. 84

* ఈ ప్రకారంగా వేదములు విభజింపబడి మందబుద్ధులైన మానవులచే పఠింపబడుతూ ఉన్నవి. స్త్రీలూ, శూద్రులూ, బ్రహ్మ బంధువులూ వేద శ్రవణానికి సమర్థులు కాని కారణంగా, సామాన్యులందరికీ క్షేమం కలగాలని దీనవత్సలుడైన వ్యాసభగవానుడు మహాభారతాన్ని రచించాడు. అప్పటికీ విశ్వశ్రేయస్సు కోసం తాను చేసిన కృషిలో ఆయన హృదయం సంతుష్టం కాలేదు. అందువల్ల ఆ మహర్షి సరస్వతీ నదీతీరంలో ఏకాంతంగా కూర్చుండి తన అసంతుష్టికి హేతువేమిటా అని ఆలోచింపసాగాడు.

సీ. వ్రతధారినై వేద వహ్నిగురుశ్రేణి మన్నింతు విహితకర్మములఁ గొఱఁత
పడకుండ నడపుదు భారత మిషమునఁ బలికితి వేదార్థభావ మెల్ల
మునుకొని స్త్రీ శూద్రముఖ్యధర్మము లందుఁ దెలిపితి నేఁ జెల్ల దీనఁ జేసి
యాత్మ సంతస మంద దాత్మలో నీశుండు సంతసింపక యున్న జాడ దోఁచె.

ఆ. హరికి యోగివరుల కభిలషితంబైన, భాగవత విధంబుఁబలుకనైతి
మోసమయ్యెఁ దెలివి మొనయదు మఱచితి, ననుచు వగచుచున్న యవసరమున. 85

* "కఠోరమైన వ్రతాలెన్నో చేపట్టాను. వేదాలను విభజించాను. అగ్నులను అర్చించాను. ఆచార్యులను గౌరవించాను. శాస్త్రోక్తాలైన కర్మలను ఏ మాత్రం లోపం లేకుండా నడుపుతున్నాను. వేదాల్లోని అర్థాన్నంతా మహాభారతరూపంలో వెల్లడించాను. ఈ రూపంగా స్త్రీ శూద్రాదులు తమ తమ ధర్మ కర్మాలు గుర్తించేటట్లు చేశాను. ఇంత చేసినా అదేమో కాని నా అంతరాత్మకు సంతోషం కలగటం లేదు. నా మనస్సులో ఉన్న పరమేశ్వరుడు సంతుష్టుడు కానట్లే తోస్తున్నది. హేతువేమిటో? అన్నీ చేశాను కాని హరికీ, హరిభక్తులైన పరమ హంసలకూ అత్యంత ప్రియమైన భాగవత స్వరూపాన్ని చెప్పటం మాత్రం మరచిపోయాను. ఎంత పొరపాటు చేశాను! ఎంత తెలివి తక్కువ పని చేశాను! ఎంతటి విస్మృతి పాలయ్యాను!" అని వ్యాసమహర్షి విచారిస్తూ కూర్చున్నాడు.

-: వ్యాసునికడకు నారదుండు వచ్చుట :-

సీ. తనచేతి వల్లకీతంత్రీ స్వనంబున సతత నారాయణ శబ్ద మొప్ప
నానన సంభూతహరిగీత రవ సుధా ధారల యోగీంద్ర తతులు సొక్కఁ
గపిల జటాభార కాంతిపుంజంబుల దిశలు ప్రభాత దీధితి వహింపఁ
దనులగ్నతులసికా దామగంధంబులు గగనాంతరాళంబుఁ గప్పికొనఁగ

ఆ. వచ్చె మింటనుండి వాసవీ నందను, కడకు మాటలాడఁ గడఁకతోడ
భద్రవిమలకీర్తి పొరగుఁ డారూఢ,నయవిశారదుండు నారదుండు. 86

* ఆ సమయంలో వ్యాసుని దగ్గరకు ముల్లోకాలలో అఖండమైన పేరు ప్రతిష్ఠలు సంపాదించినవాడూ, శాస్త్రపురాణ విశారదుడూ అయిన నారదుడు ఆకాశ మార్గాన విచ్చేశాడు. ఆయన చేతిలో ఉన్న "మహతి"

అనేవీణ తీగలో నుంచి నారాయణనామం నిరంతరంగా ప్రతిధ్వనిస్తూ ఉంది. ఆయన నోటివెంట వెలువడే హరినామ సంకీర్తన మనే అమృతప్రవాహంలో మహాయోగులందరూ పరవశించిపోతున్నారు. ఆయన బంగారు రంగు జటాజూట కాంతి సమూహాలకు దిక్కులన్నీ ప్రభాతకాంతులు వహిస్తున్నాయి. ఆయన ఒంటినిండా ధరించిన తులసిమాలల సుగంధాలు గగనాంగణం నిండా వ్యాపిస్తున్నాయి.

క. కనియెన్ నారదుఁ డంతన్, వినయైక విలాసు నిగమ విభజన విద్యా
జనితోల్లాసున్ భవదుః,ఖ నిరాసున్ గురుమనోవికాసున్ వ్యాసున్. 87

* ఆ విధంగా వచ్చిన నారదమహర్షి వినయశీలుడూ, వేద విభాగ విద్యాసముల్లాసుడూ, సంసార దుఃఖదూరుడూ, మనోవిజ్ఞానసాంద్రుడూ అయిన వ్యాసమునిచంద్రుణ్ణి సందర్శించాడు.

వ. ఇట్లు నిజాశ్రమంబునకు వచ్చిన నారదు నెఱింగి లేచి వ్యాసుండు విధివత్ క్రమంబునం బూజించిన నతండు లేనగవు నెగడెడి మొగంబు తోడ విపంచికాతంత్రి వ్రేల మీటుచు నిట్లనియె. 88

* ఈవిధంగా తన ఆశ్రమానికి విచ్చేసిన నారదుణ్ణి చూచి లేచి పారాశర్యుడు యథావిధిగా పూజించాడు. అప్పుడు నారదుడు మధుర మందహాస సుందర వదనారవిందంతో మహతీవిపంచిని మెల్లగా మీటుతూ ఇలా ప్రశ్నించాడు.-

ఉ. ధాతవు! భారతశ్రుతివిధాతవు! వేదపదార్థజాత వి
జ్ఞాతవు! కామముఖ్యరిపుషట్కవిజేతవు! బ్రహ్మతత్త్వ ని
ర్ణేతవు! యోగినేతవు! వినీతుఁడ వీవు చలించి చెల్ల రే!
కాతరుకైవడిన్ వగవఁగారణ మేమి? పరాశరాత్మజా! 89

* "పరాశరనందనా! నీవు ధాతవు. పంచమవేదమైన భారతాన్ని రచించావు. వేదాల తాత్పర్యాన్ని చక్కగా తెలుసుకొన్నావు. కామం, క్రోధం, లోభం, మోహం, మదం, మాత్సర్యం అనే అరిషడ్వర్గాన్ని జయించినవాడవు. పరబ్రహ్మ తత్త్వాన్ని నిర్ణయించినవాడవు, యోగులలో అగ్రేసరుడవు, వినయసంపన్నుడవు. ఇటువంటి నీవు ఈ విధంగా చలించిపోయి పిరికివానివలె విచారించటానికి కారణమేమయ్యా? ఆశ్చర్యంగా ఉందే!"

వ. అనినఁ బారాశర్యుం డిట్లనియె 90

* అప్పుడు నారదమహర్షితో వ్యాసమహర్షి ఇలా అన్నాడు-

క. పుట్టితి వజు తనువునఁ జే, పట్టితివి పురాణపురుషు భజనము పదముల్
మెట్టితివి దిక్కులం దుది, ముట్టితివి మహాప్రబోధమున మునినాథా! 91

* "మహామునీ! నీకు తెలియని దేముంది. బ్రహ్మమానస పుత్రుడవు. శ్రీమన్నారాయణ సంకీర్తనాన్ని స్వీకరించావు. దశదిశలా కాలూని సంచరించావు. మహత్తరమైన తత్త్వోపదేశంలో "అందెవేసిన చేయి" అనిపించుకొన్నావు.

వ. అదియునుం గాక నీవు సూర్యునిభంగి మూఁడు లోకంబులం జరింతువు; వాయువు పగిది నఖిలజనులలోన మెలంగుదువు; సర్వజ్ఞుండ వగుటం జేసి. 92

* అంతేకాదు. నీవు సూర్యభగవానుడిలాగా ముల్లోకాల్లో సంచరిస్తావు. వాయుదేవుడిలాగా సర్వమానవుల మనస్సులలో మెలగు తుంటావు. సమస్తమూ తెలిసినవాడవు.

క. నీ కెఱుఁగరాని ధర్మము, లోకములను లేదు బహువిలోకివి నీవున్
నాకొఱఁత యెట్టి దంతయు, నాకున్ వివరింపుమయ్య నారద! కరుణన్. 93

* నీవు ఎరుగని ధర్మమంటూ ఈ లోకాలలో ఏదీ లేదు. అనేకం ఆలోచించినవాడవు. నాకు ప్రాప్తించిన కొరత ఏమిటో నీకు తెలియంది కాదు. ఓ నారదా! ఈ లోపానికి కారణం ఏమిటో దయతో నాకు వివరించి చెప్పు.

వ. అనిన నారదుం డిట్లనియె. 94

* వ్యాసమునీంద్రుని మాటలు విని నారదుడు ఇలా అన్నాడు.

ఉ. అంచితమైన ధర్మచయ మంతయుఁ జెప్పితి, వందులోన నిం
చించుక గాని విష్ణు కథ లేర్పడఁ జెప్పవు; ధర్మముల్ ప్రపం
చించిన మెచ్చునే గుణవిశేషము లెన్నినఁ గాక నీకు నీ
కొంచెము వచ్చుటెల్ల హరిఁ గోరి నుతింపమి నార్యపూజితా! 95

* "ఆర్యపూజితా! నీవు అశేషాలైన ధర్మవిశేషాలన్నీ వెల్లడించావు. అయితే చేసిన పొరపాటేమిటంటే- అందులో విష్ణుకథలు కొంచెం కొంచెంగా మాత్రమే చెప్పావు. చక్కగా సమగ్రంగా చెప్పలేదు. ఎన్ని ధర్మాలు విస్తరించి చెప్పినా భగవంతుడు సంతోషించడు. వాసుదేవుని గుణవిశేషాలు అందంగా వర్ణించి చెప్పాలి. నీ మనస్సుకు ఈ కొరత రావటానికి కారణం నీవు నీ గ్రంథాలలో హరినామ సంకీర్తనం ప్రధానంగా చేయకపోవటమే.

మ. హరినామస్తుతి సేయు కావ్యము సువర్ణాంభోజహంసావళీ
సురుచిభ్రాజితమైన మానస సరస్స్ఫూర్తిన్ వెలుంగొందు, శ్రీ
హరినామస్తుతి లేని కావ్యము విచిత్రార్థాన్వితం బయ్యు శ్రీ
కరమై యుండ; ద యోగ్య దుర్మద నదత్కాకోల గర్తాకృతిన్. 96

* పారాశర్యా! హరినామ సంకీర్తనంతో ప్రకాశించే కావ్యం బంగారు కమలాలతో, కలహంస పంక్తులతో శోభాయమానమైన మానససరోవరం లాగా విరాజిల్లుతుంది. హరినామ సంకీర్తనం లేని కావ్యం చిత్ర విచిత్రాలైన అర్థాలతో కూడినదై కూడా దుర్గంధ భూయిష్ఠమై కాకులు మూగిన ఎంగిలాకుల బురదగుంట లాగా శోభాకరం కాదు.

మ. అపశబ్దంబులఁ గూడియున్ హరి చరిత్రాలాపముల్ సర్వ పా
ప పరిత్యాగము సేయుఁ గావున హరిన్ భావించుచుం బాడుచున్
జపముల్ సేయుచు వీనులన్ వినుచు నశ్రాంతంబు గీర్తించుచుం
దపసుల్ సాధులు ధన్యులౌదురు గదా తత్త్వజ్ఞ! చింతింపుమా. 97

* తత్త్వవిశారదా! నీవే ఆలోచించి చూడు! అపశబ్దాలతో కూడుకొన్నప్పటికీ పవిత్రమైన హరి చరిత్రంతో కూడిన కావ్యాలు సకల పాపాలనూ పటాపంచలు చేస్తాయి. అందువల్ల సజ్జనులైన తపోధనులు శ్రీహరిని భావిస్తూ, శ్రీహరి లీలలు గానం చేస్తూ, ఆయన నామం జపం చేస్తూ, ఆయన కథలు చెవులారా వింటూ, ఎప్పుడూ ఆయననే కీర్తిస్తూ తమ జన్మ సార్థకం చేసికొంటున్నారు.

వ. మునీంద్ర! నిర్గతకర్మంబై నిరుపాధికంబైన జ్ఞానంబు హరిభక్తి లేకున్న విశేషంబుగ శోభితంబు గాదు, ఫలంబు గోరక కర్మంబీశ్వరునకు సమర్పణంబు సేయకున్న నది ప్రశస్తంబై యుండదు; భక్తిహీనంబు లయిన జ్ఞానవాచాకర్మకౌశలంబులు నిరర్థకంబులు; గావున మహానుభావుండవు, యథార్థదర్శనుండవు, సకల దిగంత ధవళకీర్తివి, సత్యరతుండవు, ధృతవ్రతుండవు నగు నీవు నిఖిల బంధమోచనంబు కొఱకు వాసుదేవుని లీలా విశేషంబులు భక్తితోడ వర్ణింపుము; హరివర్ణనంబు సేయక ప్రకారాంతరంబున నర్థాంతరంబులు వీక్షించి తద్వివక్షాకృత రూప నామంబులంజేసి పృథగ్దర్శనుండైన వాని మతి పెనుగాలిచేతం ద్రిప్పంబడి తప్పంజను నావ చందంబున నెలవు సేర నేరదు; కామ్యకర్మంబులందు రాగంబు గల ప్రాకృతజనులకు నియమించిన ధర్మంబులు సెప్పి శాసకుండవగు నీవు వగచుట దగ; దది యెట్టు లనిన వార లదియె ధర్మం బని జుగుప్సితంబు లగు కామ్యకర్మంబులు సేయుచుఁ దత్త్వజ్ఞానంబు మఱతురు; గావున బుద్ధి మోహంబు జనియింపక తత్త్వజ్ఞుండవై వ్యథా వియోగంబు సేయుమని మఱియు నిట్లనియె. 98

* మహామునీ! కర్మవాసనా రహితమూ, ఉపాధి విరహితమూ అయిన జ్ఞానం విష్ణుభక్తి లేకపోతే విశేషంగా ప్రకాశించదు. ఫలాపేక్షలేని నిష్కామకర్మమయినా భగవదర్పితం కాకపోతే అది ప్రశస్తం కాదు. జ్ఞానం కానీ, వాక్కు కానీ కర్మకానీ అవి యెంత గొప్పవైనా భక్తిలేనినాడు నిరర్థకాలే. అందువల్ల వ్యాసమహర్షీ! నీవు మహానుభావుడవు! సత్యదర్శనుడవు! దిగంత విశ్రాంతమైన యశస్సు కలవాడవు! సత్యనిష్ఠుడవు! నియమ పరాయణుడవు! మానవులందరికీ భవబంధవిముక్తి కోసం భగవంతుడైన మాధవుని లీలలు భక్తి పురస్సరంగా అభివర్ణించు, వాసుదేవుని వర్ణించకుండా వేరొకవిధంగా ఇతర వర్ణనలు చేసేవాని బుద్ధి ప్రచండమైన వాయువేగానికి ప్రవాహంలో పడి కొట్టుకుపోయే పడవలాగా రేవు చేరలేదు. కామ్యకర్మలందు ఆసక్తులైన మూఢమానవులకు నియతాలైన ధర్మాలు చెప్పి అనుశాసించటం నీ వంటి వానికి తగదు. ఎందుకంటే వారు అదే ప్రధానమని భావించి కలుషితాలైన కామ్యకర్మలకు అలవాటు పడి పరమార్థాన్ని విస్మరిస్తారు.

అందువల్ల బుద్ధి పెడదారి పట్టించకుండా వారికి భగవత్తత్త్వాన్ని అందించి వారి వ్యథలు తొలగించు'' అని చెప్పి నారదుడు ఇంకా ఇలా పలికాడు-

చ. ఎఱిఁగెడు వాఁడు కర్మచయ మెల్లను మాని హరి స్వరూపమున్
నెఱయ నెఱింగి యవ్వలన నేరుపుఁ జూపు గుణానురక్తుఁడై
తెఱకువ లేక క్రుమ్మరుచు దేహధనాద్యభిమాన యుక్తుఁడై
యెఱుఁగని వానికిం దెలియ నీశ్వరులీల లెఱుంగఁ జెప్పవే. 99

* మునీంద్రా ! ప్రాజ్ఞుడైనవాడు కామ్యకర్మ లన్నింటినీ పరిత్యజించి గోవిందుని గుణగణాలందు అనురక్తుడై, హరి స్వరూపాన్ని తెలిసికోవటం కోసం సమర్థమైన ప్రయత్నం చేస్తాడు. అజ్ఞుడైనవాడు వివేకహీనుడై దేహాభిమానం, ధనాభిమానం, రూపాభిమానం కలవాడై సంచరిస్తూ ఉంటాడు. అటువంటి అజ్ఞానికి సైతం ఈశ్వరుని లీలావిలాసాలు తెలిసేటట్లుగా నీవు చెప్పాలి.

చ. తన కులధర్మమున్ విడిచి దానవవైరి పదారవిందముల్
పనివడి సేవ సేసి పరిపాకము వొందక యెవ్వఁడేనిఁ జ
చ్చిన మఱు మేన నైన నది సిద్ధి వహించుఁ దదీయ సేవఁ బా
సినఁ గుల ధర్మగౌరవము సిద్ధి వహించునె యెన్ని మేనులన్ ! 100

* ఎవడైతే తన కులధర్మాలను వదలిపెట్టి గోవింద పదారవిందాలను శ్రద్ధాభక్తులతో సేవిస్తూ కృతార్థుడు కాకుండనే మృతి పొందుతాడో అట్టివానికి నష్టమేమీ కలుగదు. అతడు ఆ జన్మలో కాకపోయినా మరుజన్మలోనైనా తన సేవకు ఫలాన్ని పొందుతాడు. అలా కాకుండా విష్ణుసేవా విదూరు డైనవాడు ఎట్టి కులధర్మాలను గౌరవించి ఆచరించినా వాడు ఎన్ని జన్మలెత్తినా కృతార్థుడు కాలేడు.

వ. అది గావున నెఱుక గలవాఁడు హరిసేవకుం బ్రయత్నంబు సేయందగుఁ; గాలక్రమంబున సుఖ దుఃఖంబులు ప్రాప్తంబు లయినను హరిసేవ విడువం దగదు; దానం జేసి యూర్ధ్వంబున బ్రహ్మ పర్యంతంబు గ్రింద స్థావర పర్యంతంబుఁ దిరుగుచున్న జీవులకు నెయ్యది పొందరా దట్టిమేలు సిద్ధించు కొఱకు హరిసేవ సేయవలయు. హరిసేవకుం డగువాఁడు జననంబు నొందియు నన్యుని క్రియ సంసారంబునఁ జిక్కండు; క్రమ్మఱ హరిచరణస్మరణంబుఁ జేయుచు భక్తి రస వశీకృతుండయి విడువ నిచ్చగింపఁడు; మఱియును. 101

* అందువల్ల తెలిసినవాడు శ్రీహరి చరణ సేవాపరాయణుడు కావటానికి ప్రయత్నం చేయటం మంచిది. కాలానుసారంగా కష్ట సుఖాలు సంప్రాప్తమైనా శ్రీహరి సేవను విడిచిపెట్టటం తగినపని కాదు. ఆ హరిసేవ వల్ల బ్రహ్మలోకం నుండి స్థావరలోక పర్యంతం పరిభ్రమిస్తున్న మానవులకు పొంద శక్యం కాని ఆనందం ఏదైతే కలదో అది తప్పకుండా సిద్ధిస్తుంది. శ్రీహరి సేవాపరాయణుడైనవాడు నీచజన్మం పొందినప్పటికీ సంసారబంధాల్లో చిక్కుకోడు. పూర్వజన్మ సంస్కారం వల్ల భక్తి రస పరవశుడై హరిచరణస్మరణం విడిచిపెట్టకుండా సాగిస్తూనే ఉంటాడు.

సీ. విష్ణుండు విశ్వంబు; విష్ణుని కంటెను వేఱేమియును లేదు; విశ్వమునకు
భవవృద్ధి లయము లా పరమేశుచే నగు; నీ వెఱుంగుదు గాదె నీ ముఖమున
నెఱిఁగింపఁ బడ్డది యేక దేశమున నీ భువన భద్రమునకై పుట్టినట్టి
హరికళాజాతుండ వని విచారింపుము; రమణతో హరిపరాక్రమము లెల్ల

ఆ. వినుతిసేయు మీవు వినికియుఁ జదువును,దాన మతుల నయముఁ దపము ధృతియుఁ
గలిమి కెల్ల ఫలముగాదె పుణ్యశ్లోకుఁ, గమలనాభుఁ బొగడఁ గలిగెనేని. 102

* ఈ విశ్వమంతా విష్ణుమయం. ఈ విశాల ప్రపంచంలో విష్ణువు కంటె అన్యమైనది ఏదీ లేదు. ఆ పరమేశ్వరుని సంకల్పం చేతనే ఈ ప్రపంచానికి సృష్టి స్థితిసంహారాలు ఏర్పడుతుంటాయి. వ్యాస మహర్షీ! నీవు సర్వజ్ఞుడవు! నీకు తెలియంది ఏముంది! నీవే ఒక చోట ఒక విషయాన్ని చెప్పి ఉన్నావు. ఈ విశ్వకల్యాణం కోసం మహావిష్ణువు అంశతో జన్మించానన్న మాట గుర్తు చేసుకో. అందువల్ల నీవు శ్రీహరి లీలావతారాలలోని విక్రమ విశేషాలను సంస్తుతించు మానవుని జ్ఞానానికీ, అధ్యయనానికీ, ఔదార్యానికీ, అనుష్ఠానానికీ, తపస్సుకూ, ధైర్యానికీ, సంపదకూ ప్రయోజనం పుణ్యశ్లోకుడైన పురుషోత్తముణ్ణి స్తుతించటమే.

-: నారదుని పూర్వజన్మ వృత్తాంతము :-

వ. మహాత్మా! నేను బూర్వకల్పంబునం దొల్లిటి జన్మంబున వేదవాదుల యింటి దాసికిం బుట్టి పిన్ననాఁడు వారలచేఁ బంపంబడి యొక్క వానకాలంబునఁ జాతుర్మాస్యంబున నేక స్థలనివాసంబు సేయ నిశ్చయించు యోగిజనులకుం బరిచర్య సేయుచు. 103

* మహానుభావా! నేను గడచిన కల్పంలో గత జన్మంలో - ఒక దాసీపుత్రుణ్ణి. మా అమ్మ వేదవేత్తలైన వారి ఇండ్లలో పని చేస్తూ ఉండేది. నేను ఆ పెద్దల ఆనతి శిరసా వహిస్తూ వారికి సేవ చేస్తూ ఉండేవాణ్ణి. చాతుర్మాస్యాలలో వానాకాలం నాలుగు నెలలూ ఒకే స్థానంలో నివాసం ఏర్పరచుకొని ఆ మహానుభావులకు పరిచర్యలు చేసేవాణ్ణి.

క. ఓటమితో నెల్లప్పుడుఁ బాటవమునఁ, బనులు సేసి బాలురతో నే
యాటలకుఁ బోక యొక జం, జాటంబును లేక భక్తి సలుపుదు నవఘా! 104

* ఓ పుణ్యచరిత్రా! ఓర్పుతో నేర్పుతో భయభక్తులతో ప్రవర్తించేవాణ్ణి. తోడిపిల్లలతో ఆటపాటలకు పోకుండా, ఎటువంటి ఇతర సంబంధమూ, పెట్టుకోకుండా శ్రద్ధాభక్తులతో ఆ మహాత్ముల్ని ఆరాధించేవాణ్ణి.

క. మంగళ మనుచుచు వారల, యెంగిలి భక్షింతు; వాన కెండకు నోడన్
ముంగల నిలుతును నియతిని, వెంగలి క్రియఁ జనుదు నురు వివేకము తోడన్. 105

* నే నా వేదవేత్తలు భుజించిన అనంతరం భిక్షాపాత్రలలో మిగిలి ఉన్న అన్నాన్ని భక్షించేవాణ్ణి. ఎండనీ వాననీ లేకుండా వారి ముందు నిలబడి, ఎంతో జాగ్రత్తగా మారు మాటడకుండా వారి ఆజ్ఞలు నెరవేర్చేవాణ్ణి.

వ. ఇట్లేను వర్షాకాల శరత్కాలంబులు సేవించితి; వారును నాయందుఁ గృపసేసి రంత. 106

* ఈ ప్రకారంగా వర్షాకాలమూ, శరత్కాలమూ గడచిపోయాయి. ఆ మహానుభావులకు నా మీద అనుగ్రహం కలిగింది.

శా. వారల్ కృష్ణ చరిత్రముల్ చదువఁగా వర్ణింపఁగా బాడఁగా
నా రావంబు సుధారసప్రతిమమై యశ్రాంతమున్ వీనులం
దోరంబై పరిపూర్ణమైన మది సంతోషించి నే నంతటం
బ్రారంభించితి విష్ణుసేవ కితర ప్రారంభదూరుండనై. 107

* ప్రాజ్ఞులైన ఆ బ్రహ్మజ్ఞులు శ్రీకృష్ణుని కథలు చదువుతూ, హరి లీలలు వర్ణిస్తూ హరినామ సంకీర్తనం చేస్తూ ఉండేవారు. అనుక్షణమూ ఆ పుణ్యాత్ముల నోటినుండి వెడలి వచ్చే శబ్దాలు అమృత రసప్రవాహాలై నా వీనులవిందు చేసేవి. నా హృదయం ఆనందంతో నిండిపోయేది. క్రమక్రమంగా నేను ఇతర విషయా లన్నింటికీ స్వస్తి చెప్పి భక్తితో భగవంతుడైన హరిని ఆరాధించటం ఆరంభించాను.

వ. ఇట్లు హరిసేవారతిం జేసి ప్రపంచాతీతుండనై బ్రహ్మరూపకుండనయిన నాయందు స్థూల సూక్ష్మంబయిన యీ శరీరంబు నిజ మాయాకల్పితంబని యమ్మహాత్ములగు యోగిజనుల మూలంబున రజస్తమోగుణపరిహారిణి యయిన భక్తి సంభవించె; నంతఁ జాతుర్మాస్యంబు నిండిన నయ్యోగిజనులు యాత్ర సేయువారలై; రివ్విధంబున. 108

* అప్పుడు నాకు హరిసేవలో అత్యంతమైన ఆసక్తి ఏర్పడింది. అందువల్ల నేను ప్రపంచాతీతుణ్ణి బ్రహ్మ స్వరూపుణ్ణీ అయిన నా యందు, స్థూలమూ సూక్ష్మమూ అయిన ఈ శరీరం కేవలం మాయా కల్పితం అని తెలుసుకున్నాను. మహానుభావులైన ఆ యోగీంద్రుల అనుగ్రహంవల్ల రజస్తమోగుణాలను రూపుమాపే అచంచల భక్తి నాకు సంప్రాప్తించింది. చాతుర్మాస్య వ్రతం అనంతరం ఆ మహాత్ములు మరొక ప్రదేశానికి వెళ్లటానికి ఉద్యుక్తులైనారు.

మ. అపచారంబులు లేక నిత్యపరిచర్యాభక్తి యుక్తుండనై
చపలత్వంబును మాని నేఁగొలువఁగా సంప్రీతులై వారు ని
ష్కపటత్వంబున దీనవత్సలతతోఁ గారుణ్య సంయుక్తులై
యుపదేశించిరి నాకు నీశ్వరరహస్యోదార విజ్ఞానమున్. 109

* ఈ విధంగా ఎట్టి ఒడుదుడుకులూ రాకుండా, చాంచల్యం లేకుండా ముప్పూటలా భక్తితో ఆరాధించినందుకు ఆ సాధుపుంగవులు సంప్రీతులైనారు. ఎంతో సంతోషంతో, ఎంతో కారుణ్యంతో, ఎంతో వాత్సల్యంతో అతిరహస్యమూ, అమోఘమూ అయిన ఈశ్వరవిజ్ఞానాన్ని ఆ మహాత్ములు నాకు ఉపదేశించారు.

వ. ఏనును వారి యుపదేశంబున వాసుదేవుని మాయానుభావంబుఁ దెలిసితి; నీశ్వరునియందు సమర్పితం బయిన కర్మంబు తాపత్రయంబు మానుప నౌషధంబగు; నే ద్రవ్యంబువలన నే రోగంబు జనియించె నా ద్రవ్యం బా రోగంబు మానుపనేరదు; ద్రవ్యాంతరంబులచేత నైన చికిత్స మానుప నోపు; ఇవ్విధంబునఁ గర్మంబులు సంసార హేతుకంబు లయ్యు నీశ్వరార్పితంబులై తాము తమ్ముఁ జెఱుపుకొన నోపియుండు; నీశ్వరునియందుఁ జేయంబడు కర్మంబు విజ్ఞానహేతుకంబై నీశ్వర సంతోషణంబును భక్తి యోగంబునుం బుట్టించు; నీశ్వరశిక్షంజేసి కర్మంబులు సేయువారలు కృష్ణగుణ నామవర్ణన స్మరణంబులు సేయుదురు; ప్రణవపూర్వకంబులుగా వాసుదేవ ప్రద్యుమ్న సంకర్ష ణానిరుద్ధమూర్తి నామంబులు నాలుగు భక్తిం బలికి నమస్కారంబు సేసి మంత్రమూర్తియు మూర్తిశూన్యుండు నయిన యజ్ఞపురుషుం బూజించు పురుషుండు సమ్యగ్దర్శనుం డగు. 110

* నేను కూడా ఆ మహనీయుల మహోపదేశం వల్ల దేవాదిదేవుడైన వాసుదేవుని మాయాప్రభావం తెలుసుకున్నాను. ఈశ్వరార్పణం చేసిన కర్మమే తాపత్రయాన్ని రూపుమాపే పరమౌషధం. లోకంలో ఏ పదార్థం వల్ల ఏ రోగం ఉద్భవించిందో ఆ పదార్థం ఆ రోగాన్ని పోగొట్టలేదు. మరో పదార్థం చేత చికిత్స జరిగితేనే కాని ఆ రోగం శాంతించదు.

ఈ ప్రకారంగా కర్మలు భవబంధ కారణాలే అయినప్పటికీ, ఈశ్వరార్పణం చేయటం మూలాన తమ అస్తిత్వాన్ని కోల్పోతాయి. పరమేశ్వరుణ్ణి ఉద్దేశించి చేసే కార్యం విశిష్టమైన జ్ఞానాన్ని ప్రసాదిస్తుంది. అందువల్ల ఈశ్వరుడు సంతోషించి అచంచల భక్తిని అనుగ్రహిస్తాడు. భగవంతుని ప్రబోధం వల్ల కర్మలు కావించేవారు శ్రీ కృష్ణ గుణ నామాలను కీర్తించటంలో, సంస్మరించటంలో ఆసక్తులౌతారు.

ఓంకారపూర్వకంగా వాసుదేవ - ప్రద్యుమ్న- సంకర్షణ- అనిరుద్ధ నామాలు నాలుగూ భక్తితో ఉచ్చరించి నమస్కరించి చిన్మయ స్వరూపుడైన యజ్ఞేశ్వరుణ్ణి ఆరాధించే మానవుడు సమ్యగ్దర్శనుడై సమదృష్టి కలవాడౌతాడు.

క. ఏ నవ్విధమునఁ జేయఁగ, దానవకుల వైరి నాకుఁ దనయందలి వి
జ్ఞానము నిచ్చెను మదనుష్ఠానము నతఁ డెఱుఁగు, నీవు నలుపుము దీనిన్. 111

* నేను ఈ విధంగా ప్రవర్తించినందువల్ల విష్ణుభగవానుడు విశిష్టమైన ఈశ్వరజ్ఞానాన్ని నాకు అనుగ్రహించాడు. నా నడవడి నారాయణ మూర్తికి తెలుసు. వ్యాసమహర్షీ! నీవు కూడా శ్రీహరిని సంకీర్తించు.

క. మునికులములోన మిక్కిలి, వినుకులు గలవాఁడ వీవు; విభుకీర్తులు నీ
వనుదినముఁ బొగడ వినియెడి జనములకున్ దుఃఖ మెల్ల శాంతిం బొందున్. 112

* మునులలో అగ్రేసరుడవు. ఎంతో ఎరుక కలవాడవు. వినేవారి దుఃఖాలన్నీ దూరమై వారి స్వాంతాలకు శాంతి లభించేటట్లు నీవు చక్కగా వాసుదేవుని యశోగాథలను సంస్తుతించు.

వ. ఇట్లు నారదు జన్మకర్మంబులు విని క్రమ్మఱ వ్యాసుం డిట్లనియె. 113

* ఈ విధంగా నారదమునీంద్రుడు తన పుట్టు పూర్వోత్తరాలు వినిపించగా ఆలకించి, వ్యాసముని నారదుణ్ణి మళ్లీ ఇలా ప్రశ్నించాడు-

మ. విను మా భిక్షులు నీకు నిట్లు కరుణన్ విజ్ఞానముం జెప్పి పో
యిన బాల్యంబున వృద్ధభావమున నీ కేరీతి సంచారముల్
సనె? నీ కిప్పుడు పూర్వకల్పమతి యే జాడం బ్రదీపించెఁ? ద
త్తనువుం బాసిన చంద మెట్లు చెపుమా దాసీసుతత్వంబుతోన్. 114

* అయ్యా! మహానుభావులైన ఆ సాధువులు ఎంతో దయతో నీకు ఈశ్వరజ్ఞానాన్ని ఉపదేశించి వెళ్లిపోయారు గదా! ఆ తరువాత నీ బాల్యం ఎలా గడిచింది? పెద్దవాడివై ఎక్కడెక్కడ సంచరించావు? ఈ జన్మలో ఇప్పుడు నీకు పూర్వ జన్మస్మృతి ఏ విధంగా కలిగింది? దాసీపుత్రుడవైన నీవు ఏ ప్రకారంగా నీ దేహాన్ని త్యజించావు? దయచేసి వివరించు.

వ. అని యిట్లు వ్యాసుం డడిగిన నారదుం డిట్లనియె, దాసీ పుత్రుండ నయిన యేను భిక్షుల వలన హరి జ్ఞానంబు గలిగి యున్నంత. 115

* వ్యాసులవారు అడిగిన ప్రశ్నలకు నారదులవారు ఇలా సమాధానం చెప్పారు- ఆ విధంగా నేను ఆ సాధుపుంగవుల వల్ల ఈశ్వర పరిజ్ఞానాన్ని పొందిన సంగతి విన్నారు కదా!

సీ. మమ్ము నేలినవారి మందిరంబునఁ గల పనులెల్లఁ గ్రమమున భక్తిఁ జేసి
తన పరాధీనతఁ దలఁపదు; సొలసితి నలసితి నాకొంటి ననుచు వచ్చి
మాపును రేపును మా తల్లి మోహంబు సొంపార ముద్దాడు చుంచు దువ్వు
దేహంబు నివురు మోదించుఁ గౌఁగిటఁ జేర్చు నర్మిలి న న్నిట్టు లరసి మనుప

ఆ. నేను విడిచి పోక యింట నుండితి నయ్య, మోహిఁగాక, యెఱుక మోసపోక
మాఱు చింత లేక మౌనినై యేనేండ్ల, వాఁడ నగుచుఁ గొన్ని వాసరములు. 116

* మా తల్లిది చాలా జాలిగుండె. ఉత్త అమాయకురాలు. తల వంచుకొని యజమానుల గృహాల్లో పనులన్నీ వరుసగా చేసేది. తన దాస్యాన్ని గూర్చి కించిత్తు కూడా కించపడేదికాదు. నేనంటే ఆమెకు పంచప్రాణాలు. "అయ్యో! నా బిడ్డ అలసిపోయాడు. సొలసిపోయాడు, ఆకలి గొన్నాడు." అని అంటూ రేపులూ మాపులూ అల్లారుముద్దుగా ఆదరించి నన్ను పెంచి పెద్దచేసింది. ఎంతో ప్రేమగా మాటిమాటికీ నా బుగ్గలు ముద్దుపెట్టుకొనేది. నా జుట్టు దువ్వేది. నాఒళ్లు నిమిరేది. నన్ను ఆప్యాయంగా అక్కున చేర్చుకొనేది. ఈ విధంగా తల్లి ప్రేమతో పెరిగిన నేను ఆమెను విడిచి పోలేక ఇంట్లోనే ఉండిపోయాను. అయితే నేను సంసారవ్యామోహంలో చిక్కుబడలేదు. జ్ఞానాన్ని కోల్పోలేదు. విషయాంతర వ్యాసక్తుణ్ణి కాలేదు. పంచ వర్షప్రాయం గల నేను అలాగే మా అమ్మను కనిపెట్టుకొని మౌనంగా ఆ బ్రాహ్మణుల ఇండ్లలో కొన్నాళ్లు గడిపాను.

;

క. సదనము వెలువడి తెరువునఁ, జెదరక మా తల్లి రాత్రిఁ జీఁకటివేళన్
మొదవుం బిదుకఁగ నొకఫణి, పదభాగముఁ గఱచెఁద్రొక్కఁబడి మునినాథా! 117

* వ్యాసమునీంద్రా! ఒకనాడు ఏమి జరిగిందంటే మా అమ్మ రాత్రివేళ కటిక చీకటిలో ఆవును పాలు పిండటం కోసం ఇల్లు వదలి బయటికి వెళ్లింది. త్రోవలో ఆమె ఒకపామును త్రొక్కింది. ఆ సర్పం ఆమె పాదాన్ని కరచింది.

క. నీలాయతభోగఫణా, వ్యాళానలవిష మహోగ్రవహ్నిజ్వాలా
మాలావినిపాతితయై, వ్రాలెన్ ననుఁ గన్నతల్లి వసుమతి మీఁదన్. 118

* అత్యంత భయంకరమైన ఆ త్రాచుపాము కోరలలోని విషాగ్ని జ్వాలల వల్ల అమ్మ నేల మీద పడిపోయిది.

ఉ. తల్లి ధరిత్రిపై నొఱఁగి తల్లడపాటునుఁ జెంది చిత్తముం
బల్లటిలంగఁ బ్రాణములు వాసినఁ జూచి కలంగ కేను నా
యుల్లములోన మోహరుచి నొందక సంగము వాసె మేలు రా
జిల్లె నటంచు విష్ణుపదచింత యొనర్పఁగ బుద్ధి సేయుచున్. 119

* అలా మా అమ్మ క్రిందపడి విలవిల తన్నుకొని వివశురాలై ప్రాణాలు విడిచింది. అప్పుడు నేను ఆ విషాదదృశ్యాన్ని చూచి ఏ మాత్రం కలవరపడకుండా, నాచిత్తం శోకాయత్తం కాకుండా, నిబ్బరించుకొని నిలబడ్డాను. 'మంచిది; బంధం తెగిపోయింది' అనుకొన్నాను. ఇక నాకు హరిచరణస్మరణమే అవశ్యకర్తవ్యమని నిర్ణయించుకొన్నాను.

వ. ఉత్తరాభిముఖుండనై యేను వెడలి జనపదంబులుఁ బురంబులు బట్టణంబులుఁ గ్రామంబులుఁ బల్లెలు మందలుఁ గిరాత పుళింద నివాసంబులు నుపవనంబులుఁ జిత్రధాతువిచిత్రితంబు లయిన పర్వతంబులు సమద కరికర విదళిత శాఖలు గల శాఖలును, నివారిత పథిక జనశ్రమాతిరేకంబులైన తటాకంబులు బహువిధ విహంగ నినద మనోహరంబులై వికచారవింద మధుపాన పరవశ పరిభ్రమద్భ్రమర సుందరంబులైన సరోవరంబులు దాఁటి చనుచు క్షుత్పిపాసా సమేతుండనై యొక్క నదీహ్రదంబునఁ గ్రుంకులిడి శుచినై నీరు ద్రావి గతశ్రముండనై 120

* ఆ విధంగా అనుకొని నేను ఉత్తర దిక్కుగా బయలుదేరి పల్లెలూ, పట్టణాలూ, నగరాలూ, జనపదాలూ, గ్రామాలూ, పేటలూ, భిల్లవాటికలూ దాటుకొంటూ; ఆటవికులు నివసించే చిట్టడవులూ, రంగు రంగుల ధాతువులతో కూడిన పర్వతాలూ, మదించిన ఏనుగులు కదలించే విదలించే కొమ్మలు గల మహావృక్షాలూ, బాటసారుల మార్గాయాసాన్ని పోగొట్టే తటాకాలూ, నానావిధాలైన పక్షుల కలకలా రావాలతో రమణీయమై వికసించిన తామరపూలలోని మకరందాన్ని త్రాగి పరవశించి పరిభ్రమించే గండుతుమ్మెదలతో నిండిన సరస్సులూ అతిక్రమిస్తూ ముందుకు సాగాను. అప్పుడు నాకు ఆకలీ దప్పికా అతిశయించాయి. ఒక యేటి మడుగులో శుభ్రంగా స్నానం చేసి నీరు త్రాగి నా మార్గాయాసాన్ని తగ్గించుకొన్నాను.

క. సాలావృక కపిభల్లుక, కోలేభ లులాయ శల్య ఘూక శరభ శా
ర్దూల శశ గవయ ఖడ్గ, వ్యాళాజగరాదిభయద వనమధ్యమునన్. 121

* తోడేళ్ళూ, కోతులూ, ఎలుగుబంట్లూ, వనవరాహాలూ, ఏనుగులూ, మహిషాలూ, ఏదుపందులూ, గుడ్లగూబలూ, శరభమృగాలూ, శార్దూలాలూ, కుందేళ్లూ, మనుబోతులూ, ఖడ్గమృగాలూ, క్రూరసర్పాలూ, కొండచిలువలూ నిండిన భయంకరారణ్యాల గుండా మళ్లీ ప్రయాణించాను.

వ. దుస్తరంబు లైన నీలవేణు కీచక గుల్మ లతా గహ్వరంబుల పొంత నొక్క రావిమ్రాని డగ్గఱఁ గూర్చుండి యే విన్న చందంబున నా హృదయగతుం బరమాత్మ స్వరూపు హరిం జింతించితి.122

* దాట శక్యం కాని నీలితుప్పలతో కూడిన వెదురు పొదరిండ్లు దగ్గరగా ఒక రావిచెట్టు క్రింద కూర్చున్నాను. నేను విన్న విధంగా నా హృదయంలో పదిలం చేసికొన్న పరమాత్మ స్వరూపుడైన హరిని ధ్యానం చేశాను.

శా. ఆనందాశ్రులు గన్నులన్ వెడల రోమాంచంబుతోఁ దత్పద
ధ్యానారూఢుఁడ నైన నా తలఁపులో నద్దేవుఁడుం దోఁచె నే
నానందాబ్ధిగతుండనై యెఱుఁగ లేనైతిన్ నను న్నీశ్వరున్
నానాశోకహమైన యత్తనువు గానన్ లేక య ట్లంతటన్. 123

* నా కన్నుల్లో ఆనందబాష్పాలు పొంగిపొరలాయి. నా శరీరమంతా పులకించిపోయింది. ఆ భక్తి పారవశ్యంలో భగవంతుని చరణాలు ధ్యానిస్తున్న నా చిత్తంలో ఆ దేవదేవుడు సాక్షాత్కరించాడు. నేను కన్నులు తెరచి చూచేసరికి భక్తుల దుఃఖాలను పటాపంచలు చేసే పరమేశ్వరుని స్వరూపం అదృశ్యమైంది.

వ. లేచి నిలుచుండి క్రమ్మఱ నద్దేవుని దివ్యాకారంబుఁ జూడ నిచ్ఛించుచు హృదయంబున నిలుపుకొని యాతురుండునుంబోలెఁ జూచియుం గానలేక నిర్మనుష్యంబైన వనంబునం జరియించుచున్న నన్ను నుద్దేశించి వాగగోచరుండైన హరి గంభీర మధురంబులైన వచనంబుల శోకం బుపశమింపం జేయు చందంబున నిట్లనియె. 124

* నేను విచారంతో లేచి నిల్చున్నాను. మళ్లీ ఆ దేవదేవుని దివ్యస్వరూపాన్ని దర్శించాలనే ఉత్కంఠతో నిర్మానుష్యమైన ఆ అరణ్యంలో అటూ ఇటూ తిరిగాను. కాని నాకు తిరిగి ఈశ్వర సాక్షాత్కారం కలుగలేదు. అంతలో వాచామగోచరుడైన శ్రీహరి మధుర గంభీర వచనాలు నాశోకాన్ని ఉపశమింపజేస్తూ నన్ను ఓదారుస్తూ ఈ విధంగా వినవచ్చాయి-

ఉ. ఏల కుమార! శోషిలఁగ? నీజననంబున నన్నుఁ గానఁగా
జాలవు నీవు కామముఖషట్కము నిర్దళితంబు సేసి ని

ర్మూలితకర్ములైన మునిముఖ్యులు గాని కుయోగి గానఁగాఁ
జాలఁడు; నీదు కోర్కి కొనసాగుటకై నిజమూర్తిఁ జూపితిన్. 125

* నాయనా! ఎందుకు వృథాగా ఆయాసపడతావు. నీవు ఎంత ప్రయత్నించినా ఈ జన్మలో నన్ను దర్శించలేవు. కామక్రోధాది అరిషడ్వర్గాన్ని జయించి నిర్మూలితకర్ములైన ముని ముఖ్యులే నన్ను చూడ గల్గుతారు. అంతే కాని జితేంద్రియులు కానివారు నన్ను దర్శించలేరు. అయినా నీ మనసులోని కోరికను కొనసాగించటం కోసం క్షణ కాలం నా స్వరూపాన్ని నీకు స్ఫురింపజేశాను.

క. నావలని కోర్కి యూరక, పోవదు; విడిపించు దోషపుంజములను మ
త్సేవం బుట్టును వైళమ, భావింపఁగ నాదు భక్తి బాలక! వింటే. 126

* వత్సా! నా యందు లగ్నమైన నీ కోరిక వ్యర్థం కాదు. నీ సమస్త దోషాలూ దూరమౌతాయి. నన్ను సేవించటం వల్ల నాభక్తి అచిరకాలంలోనే నీమదిలో పదిలమౌతుంది.

క. నాయందుఁ గలుగ నీ మది, వాయదు జన్మాంతరముల బాలక! నీ వీ
కాయంబు విడిచి మీదట, మా యనుమతిఁ బుట్టఁగలవు మద్భక్తుఁడవై. 127

* కుమారా! నా యందు లగ్నమైన నీ హృదయం వచ్చే జన్మలో కూడా నన్ను అంటిపెట్టుకొని ఉంటుంది. నీవు ఈ దేహాన్ని వదలిన అనంతరం నా అనుజ్ఞతో మళ్లీ జన్మలో నా భక్తుడివై ఉద్భవిస్తావు.

మ. విను మీ సృష్టి లయంబు నొంది యుగముల్ వేయైన కాలంబు యా
మినియై పోయెడిఁ బోవఁగా గలుగుఁజూ మీదం బునః సృష్టి యం
దు నిరూఢస్మృతితోడఁ బుట్టెదవు; నిర్దోషుండవై నా కృపన్
ఘనతం జెందెదు శుద్ధ సాత్త్వికులలో గణ్యుండవై యర్భకా! 128

* విను చిట్టితండ్రీ! ఈ సృష్టి యావత్తూ లయమైపోయిన పిమ్మట వేయి యుగాలు చీకటి రాత్రిగా గడిచిపోతుంది. అప్పుడు తిరిగి సృష్టి ఏర్పడుతుంది. నీవు మళ్లీ జన్మిస్తావు. నీకు పూర్వస్మృతి ఉంటుంది. నా అనుగ్రహం వల్ల నీ దోషాలన్నీ నశించి సత్య గుణసంపన్నులైన హరిభక్తులలో అగ్రగణ్యుడవై పేరెన్నిక గంటావు.

వ. అని యిట్లాకాశంబు మూర్తియు, ఋగ్వేదాదికంబు నిశ్వాసంబునుగా నొప్పి, సర్వనియామకంబైన మహాభూతంబు పలికి యూరకున్న నేను మస్తకంబు వంచి మ్రొక్కి, తత్కరుణకు సంతసించుచు మదంబు దిగనాటి, మచ్చరంబు విడిచి, కామంబు నిర్జించి, క్రోధంబు వర్జించి, లోభమోహంబుల వెడల నడిచి, సిగ్గు విడిచి, యనంతనామంబులు పఠించుచుఁ, బరమభద్రంబు లయిన తచ్చరిత్రంబులం జింతించుచు, నిరంతర సంతుష్టుండనై కృష్ణుని బుద్ధి నిలిపి, నిర్మలాంతః కరణంబులతోడ విషయ విరక్తుండనై కాలంబున కెదురు సూచుచు భూమిం దిరుగుచు నుండునంతం గొంతకాలంబునకు మెఱుంగు మెఱసిన తెఱంగున మృత్యువు దోఁచినం బంచభూతమయంబయి

కర్మ స్వరూపంబైన పూర్వదేహంబు విడిచి హరికృపావశంబున శుద్ధ సత్త్వమయంబైన భాగవతదేహంబు సొచ్చితి; నంతం ద్రైలోక్యంబు సంహరించి ప్రళయకాల పయోరాశిమధ్యంబున శయనించు నారాయణమూర్తి యందు నిదురవోవ నిచ్ఛగించు బ్రహ్మనిశ్వాసంబు వెంట నతని లోపలం బ్రవేశించితి; నంత సహస్రయుగ పరిమితంబయిన కాలంబు సనిన లేచి లోకంబులు సృజియింప నుద్యోగించు బ్రహ్మనిశ్వాంబు వలన మరీచి ముఖ్యులగు మునులును నేనును జన్మించితిమి; అందు నఖండిత బ్రహ్మచర్యుండనై యేను మూడు లోకంబుల బహిరంతరంబులందు మహావిష్ణుని యనుగ్రహంబున నడ్డంబు లేక యీశ్వరదత్తయై బ్రహ్మాభివ్యంజకంబులైన సప్త స్వరంబులు దమయంతన మ్రోయుచున్న యీ వీణాలాపన రతింజేసి నారాయణ కథాగానంబు సేయుచుఁ జరియించుచుందు. **129**

* ఈ విధంగా చెప్పి విరమించిన సర్వవ్యాపి, సర్వనియంత, వేదమయం బయిన ఆ మహాభూతానికి నేను తలవంచి మ్రొక్కాను. భగవంతుని అనుగ్రహానికి ఆనందించాను. మదాన్ని వీడాను. మాత్సర్యాన్ని దిగనాడాను. కామాన్ని నిర్జించాను. క్రోధాన్ని వర్జించాను. లోభాన్ని, మోహాన్ని పారద్రోలాను. సంకోచం లేకుండా గొంతెత్తి అనంతుని అనంతనామాలు ఉచ్చరిస్తూ, పరమపవిత్రాలయిన హరి చరిత్రాలను స్మరిస్తూ, నిత్యసంతుష్టుడినై వాసుదేవుని హృదయంలో పదిలపరచుకొన్నాను. ప్రశాంతమైన అంతఃకరణంతో వైరాగ్యాన్ని అవలంబించి కాలాన్ని నిరీక్షిస్తూ తిరుగసాగాను. కొన్నాళ్లకు మెరుపు మెరిసినట్లుగా మృత్యుదేవత నా ముందు ప్రత్యక్షమయింది. అప్పుడు నేను పంచభూతాత్మకమైన పూర్వదేహాన్ని పరిత్యజించి భగవంతుని దయవల్ల సత్త్వగుణాత్మకమైన భాగవతదేహంలో ప్రవేశించాను. తర్వాత కల్పాంతకాలంలో ఏకార్ణవ జలమధ్యంలో శ్రీమన్నారాయణుడు శయనించి ఉన్న సమయాన బ్రహ్మదేవుని విశ్వాసంతో పాటు నేనూ భగవానుని ఉదరంలో ప్రవేశించాను. వెయ్యి యుగాలు గడిచిపోయిన తర్వాత లేచి లోకాలు సృష్టించబోయే బ్రహ్మదేవుని నిశ్వాసం నుంచి మరీచి మొదలయిన మునులూ నేనూ జన్మించాము. ఈ జన్మలో నేను అస్ఖలిత బ్రహ్మచారినై, భగవంతుని అనుగ్రహం వల్ల త్రిలోక సంచారినై, పరబ్రహ్మ ప్రతిపాదకాలైన సప్తస్వరాలు తమంతతామే మ్రోగే ఈ "మహతీ" వీణమీద విష్ణు కథలు గానం చేస్తూ ఇలా విహరిస్తున్నాను.

ఆ. తీర్థపాదుఁడయిన దేవుండు విష్ణుండు, దన చరిత్ర నేను దవిలి పాడఁ
జీరఁబడ్డవాని చెలువున నేతెంచి, ఘనుఁడు నా మనమునఁ గానవచ్చు. **130**

* తీర్థపాదుడైన దేవాది దేవుడు వాసుదేవుడు, నేను ఆయన లీలలను గానం చేసినప్పుడు పేరు పెట్టి పిలిచినట్లుగా వచ్చి నా మనస్సులో అచ్చు గ్రుద్దినట్లు కానవచ్చేవాడు.

క. విను మీ సంసారం బను, వననిధిలో మునిఁగి కర్మవాంఛలచే వే
దనఁ బొందెడు వానికి వి, ష్ణుని గుణవర్ణనము తెప్ప సుమ్ము మునీంద్రా! **131**

* ఓ వ్యాసమునీంద్రా! ఈ సంసార సముద్రంలో మునిగి తేలుతూ విషయవాంఛలచే క్రిందుమీదై బాధపడేవానికి గోవింద గుణకీర్తనం గట్టు చేర్చే తెప్పవంటిది.

చ. యమ నియమాది యోగముల నాత్మ నియంత్రిత మయ్యుఁ గామరో
షముల బ్రచోదితంబ యగు శాంతి వహింపదు విష్ణుసేవచేఁ
గ్రమమున శాంతిఁ గైకొనిన కైవడి నాదు శరీర జన్మ క
ర్మముల రహస్య మెల్ల మునిమండన, చెప్పితి నీవు గోరినన్. 132

* యమమూ, నియమమూ, ప్రాణాయామమూ, ప్రత్యాహారమూ మొదలైన అష్టాంగముల ద్వారా మనస్సును ఎంత కట్టుదిట్టం చేసుకొన్నప్పటికీ కామమూ, రోషమూ మొదలైన వానిచే అది మాటి మాటికీ రెచ్చిపోతూనే ఉంటుంది. కాని శాంతించదు. అట్టి శాంతి వాసుదేవుని సేవ వల్లనే క్రమంగా లభిస్తుంది. మునికులభూషణా! నా పుట్టు పూర్వోత్తరాల రహస్యమంతా నీవు కోరిన ప్రకారం నీకు వివరించి చెప్పాను.

వ. అని యిట్లు భగవంతుం డగు నారదుండు వ్యాసమునీంద్రుని వీడ్కొని, వీణ వాయించుచు యదృచ్ఛామార్గంబునం జనయె నని సూతుం డిట్లనియె. 133

* అని ఈ ప్రకారంగా పరమపూజ్యుడైన బ్రహ్మమానస పుత్రుడైన నారదుడు బాదరాయణ మునీంద్రునితో పలికి వీడ్కోలందుకొని వీణను మ్రోగించుకుంటూ వెళ్లిపోయాడు. అనంతరం సూతముని శౌనకాదులతో ఇలా అన్నాడు.

క. వాయించు వీణ నెప్పుడు, మ్రోయించు ముకుందగీతముల జగములకుం
జేయించుఁ జెవుల పండువు;, మాయించు నఘాళి నిట్టి మతి మఱి గలఁడే. 134

* సర్వదా మహతీ విపంచి వాయిస్తూ, ముకుందగీతాలు మ్రోయిస్తూ, సకల జగత్తులకూ వీనులవిందు చేయిస్తూ, లోకుల పాప సమూహాలను మాయిస్తూ, సంచరించే మేటి భక్తుడు నారదమహర్షి. ఆయనకు ఆయనే సాటి.

వ. అని నారదుం గొనియాడిన సూతునిం జూచి నారదు మాటలు విన్న వెనుక భగవంతుండైన బాదరాయణుం డేమి సేసె నని శౌనకుం డడిగిన సూతుం డిట్టనియె; బ్రహ్మ దైవత్య యైన సరస్వతి పడమటి తీరంబున ఋషులకు సత్త్ర కర్మవర్ధనంబై బదరీ తరుషండమండితంబయి "శమ్యాప్రాసం" బనం బ్రసిద్ధంబగు నాశ్రమంబు గలదు. అందు జలంబుల వార్చి కూర్చుండి వ్యాసుండు దన మది దిరంబు సేసికొని భక్తి యుక్తం బయిన చిత్తంబునం బరిపూర్ణుండయిన యీశ్వరుం గాంచి యీశ్వరాధీన మాయావృతంబైన జీవుని సంసారంబుఁ గని జీవుండు మాయచేత మోహితుండయి గుణవ్యతిరిక్తుండయ్యు మాయాసంగతిం దాను ద్రిగుణాత్మకుండని యభి మానించుచు ద్రిగుణత్వాభిమానంబునం గర్తయు భోక్తయు నను ననర్థంబు నొందుననియు; నయ్య నర్థంబునకు నారాయణభక్తి యోగంబు గాని యుపశమనంబు వేఱొకటి లేదనియు నిశ్చయించి,135

* అంటూ నారదమహర్షిని స్తుతించే సూతుణ్ణి చూచి "నారదుని మాటలు ఆలకించిన అనంతరం వ్యాసభగవానుడు ఏమి చేశాడో చెప్పు"మని శౌనకుడు అడగ్గా సూతుడు ఇలా అన్నాడు.

బ్రహ్మదేవతాకమైన సరస్వతీ నది పడమటి తీరాన ఋషులు యజ్ఞాలు చేసుకోటానికి అనుకూలమై బదరీ తరుపంక్తులలో నిండి "శయ్యాప్రాస" మనే ఆశ్రమం ఉంది. వ్యాసుడు ఆ ఆశ్రమానికి వెళ్ళి తన చిత్తంలో భగవంతుణ్ణి దర్శించాడు. ఈశ్వరుని మాయ ఆవరించి ఉన్న జీవుని సంసారాన్ని ఆలోకించాడు. మాయా మోహితుడైన జీవుడు త్రిగుణాతీతుడై కూడా మాయా ప్రభావం వల్ల గుణాభిమానం కలవాడై తానే కర్తనూ భోక్తనూ అని అనర్థభావన చేస్తాడనీ, ఈ అనర్థాన్నీ ఉపశమింప చేయటానికి 'హరిభక్తి' అనే యోగం తప్ప మరొకటి ఏదీ లేదనీ నిశ్చయించాడు.

మ. అవనీచక్రములోన నే పురుషుఁడే యామ్నాయమున్ విన్న మా
ధవుపై లోకశరణ్యుపై భవములం దప్పింపఁగాఁ జాలు భ
క్తి విశేషంబు జనించు నట్టి భువనక్షేమంకరంబైన భా
గవతామ్నాయము బాదరాయణుఁడు దాఁ గల్పించె నేర్పొప్పఁగన్. 136

* ఈ విశాల మహీమండలంలో ఏ మహాగ్రంథాన్ని విన్నంత మాత్రం చేతనే సంసారబంధాలు సమసిపోయి జగన్నాథుడైన జనార్దనునిపై అచంచలమైన భక్తి ఆవిర్భవిస్తుందో, అటువంటి లోకకల్యాణకరమైన మహాగ్రంథాన్ని - వేదస్వరూపమైన భాగవతాన్ని బాదరాయణ మహర్షి ఓర్పుతో నేర్పుతో రూపొందించాడు.

వ. ఇట్లు భాగవతంబు నిర్మించి మోక్షార్థియైన శుకునిచేఁ జదివించెనని చెప్పిన విని శౌనకుండు నిర్వాణతత్పరుండును సర్వోపేక్షకుండును నైన శుకయోగి యేమిటికి భాగవతం బభ్యసించె? ననవుడు సూతుం డిట్లనియె. 137

* ఈ విధంగా మహాభాగవత సంహితను కల్పించి ముముక్షువైన శ్రీశుకునిచే చదివించాడు అని సూతుడు చెప్పగానే శౌనకముని విని "మోక్షమందు మాత్రమే అపేక్ష కలిగి, సమస్తాన్నీ ఉపేక్షించే, శుకయోగీంద్రుడు భాగవతాన్ని ఎందుకు అధ్యయనం చేశాడు?" అని ప్రశ్నించగా సూతమహర్షి ఇలా పలికాడు-

క. ధీరులు నిరపేక్షులు నా, త్మారాములునైన మునులు హరిభజనము ని
ష్కారణము చేయుచుందురు, నారాయణుఁ డట్టి వాఁడు నవ్యచరిత్రా! 138

* పురాణచరితా! జితేంద్రియులూ, నిష్కాములూ, ఆత్మారాములైన మహామునులు ఫలాపేక్ష లేకుండానే నిర్వ్యాజమైన భక్తితో శ్రీహరిని భజిస్తూ ఉంటారు. శ్రీమన్నారాయణుడు సైతం భక్తుల విషయంలో నిర్హేతుక జాయమాన కరుణాకటాక్షం కలవాడే!

క. హరిగుణవర్ణన రతుఁడై, హరితత్పరుఁడైన బాదరాయణి శుభ త
త్పరతం బఠించెఁ ద్రిజగ, ద్వరమంగళమైన భాగవత నిగమంబున్. 139

* శ్రీహరి గుణకీర్తన మందు ఆసక్తుడూ, ఉత్తమ విష్ణు భక్తుడూ అయిన శుకమహర్షి ముల్లోకాలకూ కల్యాణప్రదమైన భాగవత మహాసంహితను విశ్వశ్రేయస్సును ఆకాంక్షించి అధ్యయనం కావించాడు.

క. నిగమములు వేయుఁ జదివిన, సుగమంబులు గావు ముక్తిసుభగత్వంబుల్
సుగమంబు, భాగవతమను, నిగమంబుఁ బఠింప ముక్తినివసనము బుధా! 140

* బుధేంద్రా! వేలకొద్దీ వేదాలు వల్లించినా మోక్షసౌభాగ్యాలు సంప్రాప్తించవు. భాగవతమనే ఆమ్నాయాన్ని అధ్యయనం చేస్తే కైవల్యం కరతలామలక మౌతుంది.

-: అర్జునుండు పుత్రఘాతియగు అశ్వత్థామ నవమానించుట :-

వ. అని పలికి రాజర్షియైన పరీక్షిన్మహారాజు జన్మ కర్మ ముక్తులును, బాండవుల మహాప్రస్థానంబును, కృష్ణకథోదయంబును జెప్పెదం; గౌరవధృష్టద్యుమ్నాదుల యుద్ధంబున వీరులైన వారలు స్వర్గబునకుం జనిన వెనుక భీము గదాఘాతంబున దుర్యోధనుండు దొడలు విఱిగి కూలిన నశ్వత్థామ దుర్యోధనునకుం బ్రియంబు సేయువాఁడై నిదురవోవు ద్రౌపదీ పుత్త్రుల శిరంబులు ఖండించి తెచ్చి సమర్పించె. అది క్రూరకర్మంబని లోకులు నిందింతురు. 141

* రాజర్షి యైన పరీక్షిత్తు జన్మవృత్తాంతాన్నీ, ధర్మకార్యాలనూ, మోక్షప్రాప్తినీ, పాండవుల మహాప్రస్థానాన్నీ కృష్ణ కథోదయాన్నీ నీకు వివరిస్తాను. కౌరవ పాండవులకు జరిగిన కురుక్షేత్ర సంగ్రామంలో వీరు లైనవారు చాలామంది చనిపోయి స్వర్గానికి వెళ్లారు. అనంతరం భీమసేనుని గదాదండం దెబ్బకు రారాజు దుర్యోధనుడు తొడలు విరిగి నేల కొరిగాడు. గురుపుత్రుడైన అశ్వత్థామ రారాజుకు సంతోషం కలిగించటం కోసం నిద్రాసక్తులైన ద్రౌపదీ కుమారుల శిరస్సులు ఖండించాడు. ఇది చాలా దారుణమైన పని. లోకులందరూ ఈ క్రూరకృత్యానికి అశ్వత్థామను నిందించారు.

ఉ. బాలుర చావు కర్ణములఁ బడ్డఁ గలంగి యలంగి, యోరువం
జాలక బాష్పతోయ కణజాలము చెక్కుల రాల నేడ్చి, పాం
చాలతనూజ నేలఁబడి జాలిఁ బడం గని, యెత్తి మంజు వా
చాలతఁ జూపుచుం జికురజాలము దువ్వుచుఁ గ్రీడి యిట్లనున్. 142

* కన్న కొడుకులంతా, అశ్వత్థామ ఖడ్గానికి బలైపోయినారని విని ద్రుపదరాజపుత్రి దుఃఖాన్ని సహించలేక పోయింది. చెక్కిళ్లపై కన్నీళ్లు కాలువలు కట్టగా ఏడ్చి ఏడ్చి జాలితో నేలపై పడి దొర్లుతున్న ద్రౌపదిని అర్జునుడు ఓదార్చి, మధురమైన మాటలతో ధైర్యం చెబుతూ ఆమె శిరోజాలు దువ్వుతూ ఇలా అన్నాడు-

మ. ధరణీశాత్మజ వీవు నీకు వగవన్ ధర్మంబె? యా ద్రౌణి ని
ష్కరుణుండై విదళించె బాలకుల! మద్గాండీవ నిర్ముక్త భీ
కర బాణంబుల నేఁడు వాని శిరమున్ ఖండించి నేఁ దెత్తుఁ ద
చ్ఛిరముం ద్రొక్కి జలంబు లాడు మిచటన్ శీతాంశుబింబాననా! 143

* రాకాచంద్రముఖీ! నీవు రాజకుమారివి, క్షత్రియకాంతవైన నీకు చనిపోయినవారికోసం విచారించటం ధర్మం కాదు. ఇదిగో విను- ఆ అశ్వత్థామ దయాదాక్షిణ్యాలు లేనివాడై నీ బిడ్డలను సంహరించాడు. అందుకు

ప్రతీకారంగా నా గాండీవం నుండి వెలువడిన మహోగ్రబాణాలతో వాని శిరస్సు ఖండించి నీకు కానుకగా తీసుకొని వస్తాను. ఆ తలను కాలితో తన్నిన తరువాతే నీవు మైలస్నానం చేద్దువు గాని.

వ. అని యిట్లొడంబఱచి తనకు మిత్త్రుండును సారథియునైన హరి మేలనుచుండం గవచంబు దొడిగి గాండీవంబు ధరియించి కపిధ్వజుండై గురుసుతుని వెంట రథంబు దోలించిన. 144

* ఈ విధంగా ద్రౌపదికి నచ్చజెప్పి ఆత్మీయుడైన శ్రీకృష్ణుడు మేలుమేలని ప్రశంసించుతుండగా, కవచాన్ని ధరించి గాండీవాన్ని చేతఁ బట్టి, కపిధ్వజంతో కూడిన రథాన్ని సారథియై గోవిందుడు ముందుకు కదలింపగా అశ్వత్థామను వెంబడించాడు అర్జునుడు.

శా. తన్నుం జంపెదనంచు వచ్చు విజయున్ దర్శించి తద్ద్రౌణి యా
పన్నుండై శిశుహంత గావున నిజ ప్రాణేచ్ఛఁ బాఱెన్ వడిన్
మున్నా బ్రహ్మ మృగాకృతిం దనయకున్ మోహించి క్రీడింప నా
సన్నుండౌ హరుఁ జూచి పాఱు పగిదిన్ సర్వేంద్రియ భ్రాంతితోన్. 145

* శిశుహంతయైన అశ్వత్థామ తనను సంహరించటం కోసం సన్నద్ధుడై వస్తున్న విజయుణ్ణి వీక్షించి, విభ్రాంతుడై దిక్కు తోచక ప్రాణాలు కాపాడు కోవటం కోసం ఆలోచించాడు. పూర్వం కన్న కూతుర్ని మోహించి కామాతురుడైన బ్రహ్మదేవుడు పరమశివుణ్ణి చూచి లేడి రూపం దాల్చి పరుగెత్తినట్లుగా కాలికొద్దీ పరుగెత్తాడు.

వ. ఇట్లోపినంత దూరంబు బరువిడి వెనుకఁ జూచి రథతురగంబు లలయుటఁ దెలిసి నిలిచి ప్రాణరక్షణంబునకు నొండుపాయంబు లేమి నిశ్చయించి, జలంబుల వార్చి, ద్రోణనందనుండు సమాహిత చిత్తుండై ప్రయోగంబ కాని యుపసంహారంబు నేరకయుఁ బ్రాణ సంరక్షణార్థంబు పార్థునిమీఁద బ్రహ్మ శిరో నామ కాస్త్రంబుం బ్రయోగించిన నది ప్రచండ తేజంబున దిగంతరాళంబు నిండి ప్రాణి భయంకరంబై తోఁచిన హరికి నర్జునుం డిట్లనియె. 146

* ఈ ప్రకారం కాళ్లలో సత్తువ ఉన్నంత వరకూ పరుగు లెత్తుతున్న అశ్వత్థామ ఒక్కమాటు వెనక్కు తిరిగి చూశాడు. పార్థుని రథాశ్వాలు అలసిపోయినట్లుగా తెలిసికొన్నాడు. ఇక తన ప్రాణాల్ని రక్షించుకోవటానికి వేరే ఉపాయం లేదనే నిశ్చయంతో, ఆచమనం చేసి, అచంచలచిత్తంతో ప్రయోగమే గాని ఉపసంహారం తెలియని బ్రహ్మశిరోనామకాస్త్రాన్ని పార్థునిపై ప్రయోగించాడు అశ్వత్థామ. ఆ బ్రహ్మశిరోనామకాస్త్రం ప్రచండ తేజంతో దిగ్దిగంతాలు వ్యాపించి, సర్వప్రాణులకూ భయం కలిగిస్తూ, విజృంభించటం చూచి అర్జునుడు కృష్ణునితో ఇలా అన్నాడు.

సీ. పద్మలోచన! కృష్ణ! భక్తాభయప్రద! వినుము సంసారాగ్ని వేఁగుచున్న
జనుల సంసారంబు సంహరింపఁగ నీవు దక్క నన్యులు లేరు దలఁచి చూడ

సాక్షాత్కరించిన సర్వేశ్వరుండవు ప్రకృతికి నవ్వలి ప్రభుఁడ వాద్య
పురుషుండవగు నీవు బోధముచే మాయ నడఁతువు నిశ్శ్రేయసాత్మయందు

ఆ. మాయచేత మునిఁగి మనువారలకుఁ గృప, సేసి ధర్మముఖ్యచిహ్నమయిన
శుభముసేయు దీవు సుజనుల నవనిలోఁ, గావఁ బుట్టుదువు జగన్నివాస! 147

* పద్మనయనా! భక్తజనరక్షాపరాయణా! కృష్ణా! సంసార జ్వలనజ్వాలల్లో తపించిపోతున్న జనుల కష్టాన్ని పోగొట్టటం నీకు తప్ప మరొకరికి శక్యం కాదు. నీవు సాక్షాత్తూ సర్వేశ్వరుడవు. ఈ ముల్లోకాలకు అవ్వలివాడవు! ఆదిపురుషుడవైన ప్రభుడవు! నీవు ముముక్షువులకు జ్ఞానాన్ని ప్రసాదించి మాయను మటుమాయం చేస్తావు. నీవు మాయాజాలంలో మునిగిన వారికి ధర్మసమ్మతమైన తేజస్సును అనుగ్రహిస్తావు. ఓ జగన్నివాసా! శిష్టరక్షణం కోసమే నీ వీ జగత్తులో జన్మిస్తావు.

క. ఇది యొక తేజము భూమియుఁ, జదలును దిక్కులును నిండి సర్వంకషమై
యెదురై వచ్చుచు నున్నది, విదితముగా నెఱుఁగఁ జెప్పవే దేవేశా! 148

* దేవాదిదేవా! వాసుదేవా! ఇదేదో ఒక ప్రచండమైన తేజస్సు. భూమ్యాకాశాలూ, దిక్కులూ వ్యాపించి ఎదురుగా వస్తున్నది. దీని స్వరూప మేమిటో నాకు స్పష్టం చెయ్యి.

వ. అనిన హరి యిట్లనియె. 149

* అర్జునుని మాటలు విని శ్రీకృష్ణుడు ఇలా పలికాడు-

శా. జిహ్మత్వంబునఁ బాఱి ద్రోణజుఁడు దుశ్శీలుండు ప్రాణేచ్ఛుమై
బ్రహ్మాస్త్రం బదె యేసె; వచ్చె నిదె తద్బాణాగ్ని బీభత్సు! నీ
బ్రహ్మాస్త్రంబున గాని దీని మరలింపన్ రాదు; సంహార మీ
బ్రహ్మాపత్య మెఱుంగఁ డేయుము వడిన్ బ్రహ్మాస్త్రమున్ దీనిపై. 150

* "విష్వచ్చుడా! చిచ్చులు చెరుగుతూ ఈ వచ్చేది బ్రహ్మాస్త్రం. దీన్ని పిక్కబలంతో పారిపోతున్న కుటిలాత్ముడూ, ధూర్తుడూ అయిన అశ్వత్థామ ప్రాణరక్షణం కోసం ప్రయోగించాడు. దీన్ని త్రిప్పి కొట్టటానికి నీ బ్రహ్మాస్త్రం తప్ప మరొక్కటి సమర్థం కాదు. బ్రాహ్మణయువకుడైన ఈ అశ్వత్థామకు బ్రహ్మాస్త్ర ప్రయోగం తప్ప ఉపసంహారం తెలియనే తెలియదు. అర్జునా! ఆలస్యం చేయక దీని పైన నీ బ్రహ్మాస్త్రం ప్రయోగించు."

వ. అనిన నర్జునుండు జలంబులు వార్చి హరికిం బ్రదక్షిణంబు వచ్చి, ద్రోణనందనుం డేసిన బ్రహ్మాస్త్రంబు మీఁదఁ దన బ్రహ్మాస్త్రంబుఁ బ్రయోగించిన. 151

* వాసుదేవుని వచనాలు వినగానే అర్జునుడు ఆచమించి, కృష్ణునికి ప్రదక్షిణం చేసి, అశ్వత్థామ ప్రయోగించిన బ్రహ్మాస్త్రం మీద తన బ్రహ్మాస్త్రాన్ని ప్రయోగించాడు.

మ. అవని వ్యోమములందు నిండి తమలో నా రెండు బ్రహ్మాస్త్రముల్
రవి వహ్నిద్యుతిఁ బోరుచుం ద్రిభువనత్రాసంబు గావింపఁగా
వివశభ్రాంతి యుగాంతమో యని ప్రజల్ వీక్షింప నా వేళ మా
ధవు నాజ్ఞన్ విజయుండు సేసె విశిఖద్వంద్వోపసంహారమున్. 152

* ఆ రెండు బ్రహ్మాస్త్రాలూ మిన్నూ మన్నూ ఏకం చేస్తూ ఇద్దరు సూర్యుల లాగా, అగ్నిహోత్రుల లాగా పరస్పరం ఘోరంగా పోరు సాగించాయి. అదిచూచి భయంతో ముల్లోకాలూ కంపించాయి. ప్రళయకాలమేమో నని ప్రజలంతా భయభ్రాంతులతో పరికింపసాగారు. ఇదంతా శ్రీకృష్ణుడు చూచాడు. అర్జునునికి అనుజ్ఞ ఇచ్చాడు. బ్రహ్మాస్త్రాలు రెండింటినీ పార్థుడు ఉపసంహరించాడు.

వ. ఇట్లస్త్రద్వయంబు నుపసంహరించి, ధనంజయుండు ద్రోణనందనుం గూడ నరిగి తటిమి పట్టుకొని, రోషారుణిత లోచనుండై యాజ్ఞికుండు రజ్జువునం బశువుఁ గట్టిన చందంబున బంధించి శిబిరంబు కడకుం గొని చని హింసింతునని తిగిచినం జూచి హరి యిట్లనియె. 153

* ఈ విధంగా అస్త్రాలు రెండింటినీ ఉపసంహరించిన అనంతరం క్రీడి అశ్వత్థామను వెన్నాడి పట్టుకొన్నాడు. కోపంతో ఎఱ్ఱబడ్డ కన్నులు కల అర్జునుడు, యాజ్ఞికుడు యజ్ఞంలో పశువును బంధించినట్లుగా అతణ్ణి త్రాళ్లతో బంధించాడు. శిబిరానికి లాక్కొని వెళ్లి ఈ ధూర్తుణ్ణి, చిత్రహింస చేస్తానని ఈడ్చుకొని వస్తున్న అర్జునుణ్ణి, చూచి అధికమైన క్రోధంతో కృష్ణుడు ఇలా అన్నాడు-

ఉ. మాఱుపడంగలేని యసమర్థుల సుప్తుల నస్త్రవిద్యలం
దేఱని పిన్న పాపల వధించె నిశీథమునందుఁ గ్రూరుఁడై,
పాఱుఁడె వీఁడు పాతకుఁడు, ప్రాణభయంబున వెచ్చ నూర్చుచుం
బాఱెడి వీనిఁ గావుము కృపామతి నర్జున! పాపవర్జనా! 154

* అర్జునా! వీడు దుర్మార్గుడు. ప్రాణఘాతకుడు. మహాపాతకుడు. అర్ధరాత్రి సమయంలో అస్త్రవిద్యలలో ఆరితేరనివారూ, ఎదుర్కొనలేని అసహాయ స్థితిలో నిద్రిస్తున్నవారూ అయిన పసిపాపలను ఈ పాపాత్ముడు పట్టి వధించాడు. వీ డెక్కడి బ్రాహ్మణుడు? పాప కృత్యం చేసి, పాడు ప్రాణాలు కాపాడుకోవటం కోసం వేడి నిట్టూర్పులు నిగిడిస్తూ పరుగెత్తి పోతున్నాడు. ఐనా వీణ్ణి కనికరించు.

చ. వెఱచిన వాని, దైన్యమున వేఁదుఱు నొందినవాని, నిద్ర మై
మఱచినవాని, సౌఖ్యమున మద్యము ద్రావిన వాని, భగ్నుఁడై
పఱచిన వాని, సాధు జడభావము వానిని, గావు మంచు వా
చఱచిన వానిఁ, గామినులఁ జంపుట ధర్మము గాదు ఫల్గునా! 155

*ఫల్గునా! భయపడిన వాడినీ, దిగులుతో మతిభ్రమించిన వాడినీ, నిద్రపోయిన వాడినీ, మద్యపానంచేసి మైమరచిన వాడినీ, పరాజితుడై పారిపోయే వాడిని, కదలక మెదలక పడి ఉన్నవాడినీ, రక్షించమని వేడినవాడినీ, ఆడువారినీ చంపటం ధర్మం కాదుగా.

శా. స్వప్రాణంబుల నెవ్వఁడేనిఁ గరుణాసంగంబు సాలించి య
న్య ప్రాణంబులచేత రక్షణము సేయన్ వాఁ డధోలోక దుః
ఖప్రాప్తుండగు రాజదండమున సత్కల్యాణుఁడౌ నైన నీ
విప్రుం దండితుఁ జేయ నేటికి మహావిభ్రాంతిచే నుండఁగన్. 156

* ఎవడు కనికరం లేకుండా తన ప్రాణాలు కాపాడుకోవటం కోసం పరుల ప్రాణులు తీస్తాడో అటువంటి దుర్మార్గుడు నరలోకంలో నానాదుఃఖాలూ అనుభవిస్తాడు. అయితే రాజు వాణ్ణి శిక్షిస్తే వాడి పాపం నశించి వాడికి శ్రేయస్సు లభిస్తుంది. కాని భయభ్రాంతుడైన ఈ అశ్వత్థామను కఠినంగా శిక్షించకు.

వ. అని యివ్విధంబున గృష్ణుం డానతిచ్చినం బ్రాహ్మణుండు కృతాపరాధుండయ్యు వధ్యుండు గాఁడను ధర్మంబు దలంచి చంపక ద్రుపదరాజుపుత్రికిం దన చేసిన ప్రతిజ్ఞం దలంచి, బద్ధుండైన గురు నందనుం దోడ్కొని, కృష్ణుండు సారథ్యంబు సేయ శిబిరంబుకడకు వచ్చి. 157

* ఈ విధంగా కృష్ణుడు వివరించినా "అపరాధం చేసినప్పటికీ బ్రాహ్మణుణ్ణి చంపకూడదు'' అనే ధర్మాన్నే పాటించి అర్జునుడు అశ్వత్థామను సంహరింపలేదు. పాంచాల రాజపుత్రి సమక్షంలో తాను పలికిన ప్రతిజ్ఞ ప్రకారం కాళ్లూ చేతులూ కట్టివేసి అశ్వత్థామను లాక్కునివచ్చి రథం పైన ఎత్తి పడవేశాడు. కృష్ణుడు అశ్వాలను అదలించాడు. రథం శిబిరం వద్దకు చేరింది.

క. సురరాజసుతుడు చూపెను, దురవధి సుతశోకయుతకు ద్రుపదుని సుతకుం
బరిచలితాంగ శ్రేణిం, బరుష మహాపాశ బద్ధపాణిన్ ద్రౌణిన్. 158

* ఇచ్చిన మాట నెరవేర్చుకొన్న ఇంద్రనందనుడు గట్టి త్రాళ్లతో కాళ్లూ చేతులూ బిగింపబడి గిలగిల కొట్టుకొంటున్న గురునందనుణ్ణి పుత్ర శోకంతో పరితపిస్తున్న ద్రుపదనందన ముందు తెచ్చి పడవేశాడు.

-: ద్రౌపది యశ్వత్థామను జూచి సంభాషించుట :-

వ. ఇట్లర్జునుండు దెచ్చి చూపిన బాలవధ జనితలజ్జా పరాఙ్ముఖుండైన కృపి కొడుకుం జూచి మ్రొక్కి సుస్వభావయగు ద్రౌపది యిట్లనియె. 159

* చిన్న పిల్లల ప్రాణాలు తీసినందుకు సిగ్గుపడిన అశ్వత్థామ ద్రౌపది ముందు తల ఎత్తలేకపోయాడు. సుగుణవతియైన ద్రౌపది పరాఙ్ముఖుడైన గురువు పుత్రుణ్ణి చూచి నమస్కరించి ఇలా అన్నది -

మ. పరఁగన్ మా మగవార లందఱును మున్ బాణప్రయోగోప సం
హరణాద్యాయుధవిద్య లన్నియును ద్రోణాచార్యుచే నభ్యసిం
చిరి పుత్రాకృతి నున్న ద్రోణుఁడవు, నీ చిత్తంబులో లేశముం
గరుణాసంగము లేక శిష్యసుతులన్ ఖండింపగా బాడియే? 160

* నాయనా! మీ నాయనగారైన ద్రోణాచార్యులవారి సన్నిధిలో మా మగవార లందరూ ప్రయోగోపసంహారాలతో సమస్త శస్త్రాస్త్ర విద్యలూ అభ్యసించారు. పుత్రాకారంలో ఉన్న ఆచార్య ద్రోణుడవునీవు.

మాకు గురుతుల్యుడవైన నీవు లవలేశం కూడా మనస్సులో కనికరం లేకుండా నీ శిష్యనందనుల శిరస్సులు ఖండించావే. ఇది ధర్మమటయ్యా!

క. భూసురుఁడవు, బుద్ధిదయా, భాసురుఁడవు శుద్ధవీరభటసందోహా
గ్రేసరుఁడవు, శిశుమారణ, మాసురకృత్యంబు ధర్మమగునే తండ్రీ! 161

* బ్రాహ్మణుడవై పుట్టావే! వివేకాన్ని, దయాదాక్షిణ్యాలనూ చేపట్టావే! వీరాధివీరులలో ముందడుగు పెట్టావే! అట్టి నీవు బాలుర ప్రాణాలు తీసే ఇట్టి రాక్షసకృత్యానికి ఎలా ఒడిగట్టావు తండ్రీ!

శా. ఉద్రేకంబున రారు శస్త్రధరులై, యుద్ధావనిన్ లేరు, కిం
చిద్ద్రోహంబును నీకుఁ జేయరు బలోత్సేకంబుతోఁ జీఁకటిన్
భద్రాకారులఁ బిన్న పాపల రణప్రౌఢ క్రియాహీనులన్
నిద్రాసక్తుల సంహరింప నకటా! నీ చేతు లెట్లాడెనో? 162

* ఉద్రేకంతో నీ పైకి దూకలేదే! యుద్ధరంగంలో ఆయుధపాణులై ఎదురు నిలువలేదే! లవలేశం కూడా నీకు అపకారం చేయలేదే! అటువంటి చిన్నవాళ్లను, అందాలు చిందే పిన్నవాళ్లను, సంగ్రామరంగంలో ఇంకా సంపూర్ణ సామర్థ్యం పొందని వాళ్లను, నిద్రలో ఆదమరచి ఉన్న వాళ్లను- కారుచీకటిలో - వీరావేశంతో- వధించటానికి అయ్యో! నీకు చేతు లెలా వచ్చాయయ్యా?

ఉ. అక్కట! పుత్ర శోక జనితాకుల భార విషణ్ణచిత్తనై
పొక్కుచు నున్నభంగి నినుఁ బోరఁ గిరీటి నిబద్ధుఁ జేసి నే
డిక్కడ కీడ్చి తెచ్చుట సహింపనిదై భవదీయ మాత నేఁ
డెక్కడ నిట్టి శోకమున నే క్రియ నేడ్చుచుఁబొక్కుచున్న దో! 163

* గురునందనా! పుత్రశోకంతో బరువెక్కి వ్యాకులమైన చిత్తంతో ఇక్కడ నేను ఏడుస్తున్నట్లే అక్కడ నీ తల్లి, కదనరంగంలో కాళ్లూ చేతులూ కట్టి నిన్ను అర్జునుడు ఇక్కడికి ఈడ్చుకొని వచ్చాడన్న సంగతి తెలిసి, దుర్భరమైన దుఃఖంతో ఎంతగా తల్లడిల్లి పోతున్నదో కదా!

వ. అని కృష్ణార్జునులం జూచి యిట్లనియె. 164

* ఈ విధంగా అశ్వత్థామతో పలికి పాంచాల రాజపుత్రి కృష్ణార్జునుల వైపు చూచి ఇలా అన్నది-

ఉ. ద్రోణునితో శిఖిం బడక ద్రోణకుటుంబిని యున్న దింట న
క్షీణతనూజ శోకవివశీకృతనై విలపించుభంగి, నీ
ద్రౌణిఁ దెరల్చి తెచ్చుటకు దైన్యము నొందుచు నెంత పొక్కునో!
ప్రాణ వియుక్తుఁడైన నతి పాపము; బ్రాహ్మణహింస మాన రే. 165

* ఆచార్య ద్రోణులతో సహగమనం చేయకుండా ఆచార్య పత్ని ఇంకా బ్రతికి ఉన్నది. ఇంట్లో ఒంటరి జీవితం గడుపుతున్న ఆ యిల్లాలు తన ఏకైక పుత్రుణ్ణి బంధించి పట్టుకు వెళ్లారని విని భరింపరాని

పుత్ర శోకంతో నాలాగానే గుండెలు పగిలేటట్లు ఎంత ఆక్రోశిస్తున్నదో! మీరు ఈ అశ్వత్థామను హింసించటం మానండి. పాపం! ఇతడు ప్రాణాలు కోల్పోతే మనకు మహాపాపం చుట్టుకుంటుంది.

క. భూపాలకులకు విప్రులఁ, గోపింపం జేయఁదగదు; కోపించిన ద
త్కోపానలంబు మొదలికి, భూపాలాటవులఁ గాల్చు భూకంపముగన్. 166

* ప్రజాపాలకులైన రాజులు బ్రాహ్మణులకు ఆగ్రహం తెప్పించకూడదు. క్రుద్ధులైన విప్రుల కోపాగ్ని జ్వాలలకు పుడమి కంపిస్తుంది. ధరణీపతుల వంశాలు ధ్వంసమౌతాయి.

వ. అని యిట్లు ధర్మ్యంబును సకరుణంబును నిర్వ్యళీకంబును సమంజసంబును శ్లాఘ్యంబును గాఁ బలుకు ద్రౌపది పలుకులకు ధర్మనందనుండు సంతసిల్లె. నకుల సహదేవ సాత్యకి ధనంజయ కృష్ణులు సమ్మతించిరి; సమ్మతింపక భీముం డిట్లనియె. 167

* ఈ ప్రకారం ద్రౌపది ధర్మసమ్మతంగా, దాక్షిణ్యసహితంగా నిష్కపటంగా, నిష్పక్షపాతంగా, న్యాయంగా, ప్రశంసనీయంగా పలికింది. పాంచాలి అలా మాట్లాడినందుకు ధర్మరాజు సంతోషించాడు. నకుల సహదేవులూ, సాత్యకీ, కృష్ణార్జునులు సమ్మతించారు. భీమసేనుడు మాత్రం తన అసమ్మతి ప్రకటిస్తూ-

చ. కొడుకులఁ బట్టి చంపె నని కోపము నొందదు బాలఘాతుకున్
విడువు మటంచుఁ జెప్పెడిని వెఱ్ఱిది ద్రౌపది; వీడు విప్రుఁడే?
విడువఁగ నేల? చంపుఁడిటు వీనిని మీరలు సంప రేని నా
పిడికిటిపోటునన్ శిరము భిన్నము సేసెదఁ జూడుఁ డిందఱున్. 168

* "కన్నకొడుకుల కుత్తుకలు కోసినందుకు కోపం రాగపోగా ఈ పాపాత్ముణ్ణి, ఈ బాలఘాతుకుణ్ణి విడిచి పెట్టమంటుందేమిటి ఈ వెర్రిబాగుల ద్రౌపది? వీడు పేరుకు మాత్రమే విప్రుడు. వీని విషయంలో కనికరం పనికిరాదు. ఇతణ్ణి ఈ కిరాతహంతకుణ్ణి హతమార్చండి. ఆ పని మీ వల్ల కాకపోతే మీరు అలా చూస్తూ ఉండండి. ఒక్క ముష్టిఘాతంతో ఈ దుష్టుడి శిరస్సు ఛిన్నాభిన్నం చేస్తాను.'' అన్నాడు.

వ. అని పలికిన నశ్వత్థామకు ద్రౌపది యడ్డంబు వచ్చె; భీముని సంరంభంబు సూచి హరి చతుర్భుజుండయి రెండు చేతుల భీముని వారించి కడమ రెంటను ద్రుపదపుత్రికను దలంగించి నగుచు భీమునకిట్లనియె. 169

* భీముడు అన్నంత పనీ చేస్తాడనీ భయంతో పాంచాలి అశ్వత్థామకు అడ్డం వచ్చింది. భీముని తొందరపాటు చూసి శ్రీకృష్ణుడు తన చతుర్భుజత్వం సార్థకంగా ఈ ప్రక్క రెండు చేతులతో భీముణ్ణి గట్టిగా పట్టుకున్నాడు. ఆ ప్రక్క రెండు చేతులతో పాంచాలిని ప్రక్కకు ఒత్తిగించుతూ భీమునితో -

ఉ. అవ్వఁడు గాఁడు వీఁడు శిశుహంత, దురాత్మకుఁ డాతతాయి హం
తవ్వఁడు బ్రహ్మబంధుఁడగుఁ దప్పదు నిక్కము 'బ్రాహ్మణో న హ

న్తవ్య' యటంచు వేదవిదితం బగుఁ గావున ధర్మదృష్టిఁ గ
ర్తవ్యము వీని గాఁచుట యథాస్థితిఁజూడుము పాండవోత్తమా! 170

* "పాండుకుల విభూషణా! పాతకుడూ, శిశు ఘాతకుడూ, కిరాతకుడూ, భ్రష్టజాతకుడూ అయిన ఈ అశ్వత్థామ చంపదగినవాడే కాని రక్షింపదగినవాడు కానేకాదు. ఇది ముమ్మాటికీ సత్యం. అయితే "బ్రాహ్మణో న హంతవ్యః" అనే వేదవాక్యం వినవస్తున్నది. ఈ ధర్మసూక్ష్మం ప్రకారం ఈతణ్ణి రక్షించటమే న్యాయంగా తోస్తున్నది. యథార్థం నీవే ఆలోచించు" అన్నాడు.

వ. అని సరసాలాపంబు లాడి పవననందను నొడంబఱచి యర్జునుంజూచి ద్రౌపదికి నాకు భీమసేనునకు సమ్మతంబుగ మున్న నీ చేసిన ప్రతిజ్ఞయు సిద్ధించునట్లు నా పంపుసేయుమని, నారాయణుం డానతిచ్చిన నర్జునుండును నారాయణానుమతంబున. 171

* ఈ విధంగా చతురోక్తులతో, భీమన్నను చల్లపరచి, శ్రీకృష్ణుడు అర్జునుణ్ణి ఆలోకించి "ఫల్గునా! పాంచాలికీ, నాకూ, భీముడికి సమ్మత మయ్యేటట్లూ నీ ప్రతిజ్ఞ నెరవేరేటట్లూ ఈ విధంగా చెయ్యి." అని కర్తవ్యం సూచించాడు.

శా. విశ్వస్తుత్యుఁడు శక్రసూనుఁడు మహావీరుండు ఘోరాసిచే
నశ్వత్థామ శిరోజముల్ దఱిఁగి చూడాంతర్మహారత్నమున్
శశ్వత్కీర్తి వెలుంగఁ బుచ్చుకొని పాశవ్రాతబంధంబులన్
విశ్వాసంబున నూడ్చి త్రోచె శిబిరోర్వీభాగముం బాసి పోన్. 172

* విశ్వమంతా కొనియాడ దగినవాడూ, వీరాధివీరుడూ అయిన విజయుడూ శ్రీకృష్ణుని అభిప్రాయానుసారం కరకు కరవాలం పెరికి గురుపుత్రుని శిరోజాలు ఖండించి లోపల మెరుస్తున్న మహామణిని విశాలయశస్సుతోపాటు వశం చేసుకున్నాడు. తరువాత కట్టిన త్రాళ్లన్నీ విప్పదీసి శిబిరంలో నుంచి వెలుపలికి గెంటివేశాడు.

క. నిబ్బరపు బాలహంతయు, గొబ్బునఁ దేజంబు మణియుఁ గోల్పడి నతుఁడై
ప్రబ్బిన వగచే విప్రుఁడు, సిబ్బితితో నొడలి గబ్బు సెడి వడిఁ జనియెన్. 173

* నిర్భయంగా అర్భకులను హత్యచేసిన ఆ బ్రాహ్మణ బ్రువుడు భరింపరాని అవమానంతో మర్యాదనూ, మణిని కూడా కోల్పోయి సిగ్గుతో తలవంచుకొని అతిశయించిన ఆవేదనతో వెలవెల్లనై, వేగంగా వెళ్లిపోయాడు.

ఆ. ధనము గొనుట యొండె, దలఁ గొఱుగుట యొండె, నాలయంబు వెడల నడచు టొండెఁ,
గాని చంపఁదగిన కర్మంబు సేసినఁ, జంపఁదగదు విప్రజాతిఁ బతికి. 174

* ధనం తీసికోవాలి, లేదా తల గొరిగించాలి, అదీ కాదా ఇంట్లో నుంచి వెళ్లగొట్టాలి. అంతే గాని చంపదగిన దుష్కర్మం చేసినా ఆ విప్రుణ్ణి చంపటం రాజులకు ధర్మం కాదు.

వ. ఇట్లశ్వత్థామం బ్రాణావశిష్టుం జేసి వెడలనడిచి, పాండవులు పాంచాలీ సహితులై పుత్త్రులకు శోకించి మృతులైన బంధువుల కెల్ల దహనాదికృత్యంబులు సేసి యుదక ప్రదానంబు సేయు కొఱకు స్త్రీల ముందట నిడికొని గోవిందుండునుం దారునుం గంగకుం జని తిలోదకంబులు సేసి క్రమ్మఱ విలపించి హరిపాద పద్మజాత పవిత్రంబులయిన భాగీరథీజలంబుల స్నాతులయి యున్న యెడం బుత్త్ర శోకాతురు లయిన గాంధారీ ధృతరాష్ట్రులను, గుంతీ ద్రౌపదులను జూచి మాధవుండు మునీంద్రులుం దానును బంధుమరణశోకాతురు లయిన వారల వగపు మానిచి మన్నించె నివ్విధంబున. 175

* ఈ మాదిరిగా అశ్వత్థామను ప్రాణాలతో గెంటివేసి పాంచాలీ సహితులైన పాండునందనులు నిజనందనుల కోసం శోకించారు. అనంతరం చనిపోయిన బంధువు లందరికీ దహన సంస్కారాలు ఆచరించారు. స్త్రీ జన పురస్సరంగా శ్రీకృష్ణునితో గూడి గంగానదికి వెళ్లి, పొంగి పొరలే దుఃఖం దిగ మ్రింగి మృతులందరికీ తిలోదకాలు వదిలారు, అనంతరం అందరూ శ్రీమన్నారాయణ చరణ కంజాత సంజాతాలైన పవిత్ర భాగీరథీ జలాలలో స్నానాలు చేశారు. తరువాత వాసుదేవుడు మునివరేణ్యులతో కూడి పుత్రశోకంతో వ్యాకుల మనస్కులై ఉన్న గాంధారీ ధృతరాష్ట్రులనూ, కుంతీ ద్రౌపదులనూ సమీపించి ఎన్నో విధాల ఊరడించి ధైర్యం చెప్పాడు.

శా. పాంచాలీ కబరీవికర్షణ మహాపాప క్షతాయుష్కులం
జంచద్గర్వుల ధార్త రాష్ట్రుల ననిం జంపించి గోవిందుఁ డి
ప్పించెన్ రాజ్యము ధర్మపుత్త్రునకుఁ , గల్పించెన్ మహాఖ్యాతిఁ జే
యించెన్ మూఁడు తురంగ మేధములు దేవేంద్ర ప్రభావంబునన్. 176

* ఈ విధంగా నందనందనుడైన గోవిందుడు నిండుసభలో ద్రుపదనందన వేణి పట్టి లాగిన మహాపాపం వల్ల క్షీణించిన ఆయుస్సులు గల దుర్మదాంధులైన ధృతరాష్ట్రనందను లందరినీ సమరాంగణంలో చంపించి, ధర్మరాజుకు రాజ్యం ఇప్పించాడు. విజయభేరి మ్రోయించి మహేంద్రవైభవంతో మూడు అశ్వమేధాలు చేయించి రాజు లందరిలోనూ ధర్మరాజుకు గొప్ప పేరు తెప్పించాడు.

-: శ్రీకృష్ణుండుత్తరా గర్భస్థుఁడగు నర్భకుని తన చక్రంబుచే రక్షించుట :-

వ. అంత వాసుదేవుండు వ్యాస ప్రముఖభూసుర పూజితుండయి యుద్ధవ సాత్యకులు గొలువ ద్వారకాగమన ప్రయత్నంబునం బాండవుల వీడ్కొని రథారోహణంబు సేయు సమయంబునం దత్తరపడుచు నుత్తర సనుదెంచి కల్యాణ గుణోత్తరుండైన హరి కిట్లనియె. 177

* అనంతరం వ్యాసాది మహర్షులపూజ లందుకొన్న వాసుదేవుడు ఉద్ధవుణ్ణీ, సాత్యకినీ వెంటబెట్టుకొని ద్వారకకు బయలు దేరాడు. పాండవులందరికీ చెప్పి రథం ఎక్కుతుండగా ఉత్తర తత్తరపడుతూ పరుగెత్తుకు వచ్చి పురుషోత్తమునితో ఇలా మొరపెట్టుకొంది.

మ. ఇదె కాలానల తుల్య మైన విశిఖం బేతెంచె దేవేశ ! నేఁ
డుదరాంతర్గత గర్భ దాహమునకై యుగ్రప్రభన్ వచ్చు చు
న్నది దుర్లోక్యము మానుపన్ శరణ మన్యం బేమియున్ లేదు నీ
పద పద్మంబులె కాని యొండెఱుఁగ నీ బాణాగ్ని వారింపవే! 178

* "దేవదేవా! ప్రళయాగ్ని జ్వాలాభీలమైన బాణం ఒక్కటి ఎక్కటినుంచో కళ్లకు మిరుమిట్లు గొల్పుతూ వచ్చి నా కడుపులో ఉన్న కసుగందును కాల్చివేయాలని చూస్తున్నది. ఈ భయంకర శరాన్ని నిరోధించి నన్ను రక్షించేవారు వేరెవరూ లేదు. నీచరణ కమలాలను శరణుజొచ్చాను. కరుణించి ఈ శరాగ్నిని నివారించు.

క. దుర్భర బాణానలమున, గర్భములో నున్న శిశువు ఘన సంతాపా
విర్భావంబును బొందెడి, నిర్భరకృపఁ గావుమయ్య నిఖిలస్తుత్యా! 179

* ఓ విశ్వంభరా! భరింపరాని ఈ బాణాగ్నికి కడుపులో ఉన్న పసిగందు కసుగంది పోతున్నాడు. అక్షీణ దాక్షిణ్యంతో రక్షించు.

క. చెల్లెలి కోడల, నీ మే, నల్లుఁడు శత్రువులచేత హతుఁ డయ్యెను, సం
ఫుల్లారవిందలోచన!, భల్లాగ్ని నడంచి శిశువు బ్రతికింపఁగదే! 180

* నేను నీ చెల్లెలి సుభద్రమ్మకు కోడల్ని. నీ మేనల్లుణ్ణి శత్రువులు అన్యాయంగా పొట్టన పెట్టుకొన్నారు. విచ్చిన తామర రేకుల వంటి కన్నులెత్తి చూడు. ఈ అమ్మను వమ్ముచేసి నా బంగారు తండ్రి ప్రాణాలు కాపాడు.

ఆ. గర్భమందుఁ గమల గర్భాండశతములు, నిముడుకొన వహించు నీశ్వరేశ!
నీకు నొక్క మానినీగర్భరక్షణ, మెంత బరువు నిర్వహింతు గాక! 181

* గర్భంలో వందల కొద్దీ బ్రహ్మాండాలను భద్రంగా భరించే నీకు ఒక ఆడదాని గర్భాన్ని రక్షించటం ఏమంత బ్రహ్మాండం! ఆపదలో ఉన్న నన్ను ఆదుకోస్వామీ!"

వ. అనిన నాశ్రితవత్సలుండగు నప్పరమేశ్వరుండు సుభద్ర కోడలి దీనాలాపంబు లాలించి, యిది ద్రోణనందనుండు లోక మంతయు నపాండవం బయ్యెడు మని యేసిన దివ్యాస్త్రంబని యెఱింగె; నంతఁ బాండవుల కభిముఖంబయి ద్రోణనందన దివ్యాస్త్ర నిర్గత నిశిత మార్గణంబులు డగ్గఱిన బెగ్గడిలక వారును బ్రత్యస్త్రంబు అందికొని పెనంగు సమయంబున. 182

* ఆపన్నశరణ్యుడైన గోపాలుడు అనుగు చెల్లెలి కోడలైన ఉత్తర దీనాలాపాలు విన్నాడు. ఇది "లోకం అపాండవం కావా"లని కావాలని అశ్వత్థామ ప్రయోగించిన దివ్యాస్త్రమని తెలుసుకొన్నాడు. అంతట్లో ఆ దివ్యాస్త్రంలో నుంచి వెలువడిన పదునైన బాణాలు పాండవులను చుట్టుముట్టాయి. వారు బెదరిపోకుండా ఎదురు నిలిచి శరపరంపరలతో సమరం సాగించారు.

మ. తనసేవారతిచింత గాని పరచింతా లేశమున్ లేని స
జ్జనులం బాండుతనూజులన్ మనుచు వాత్సల్యంబుతో ద్రోణ నం
దను బ్రహ్మాస్త్రము నడ్డపెట్టఁ బనిచెన్ దైత్యారి సర్వారి సా
ధన నిర్వక్రము రక్షితాఖిల సుధాంధశ్చక్రముం జక్రమున్ . 183

* శ్రీకృష్ణుణ్ణి సేవించాలనే భావం తప్ప ఇతర భావం ఏమాత్రమూ ఎరుగని సచ్చరిత్రులు పాండుపుత్రులు, అటువంటి సజ్జనులను ఆపదలో కాపాడాలనే కారుణ్యాభావంతో, మహానుభావుడైన వాసుదేవుడు గురుపుత్రుని బ్రహ్మాస్త్రాన్ని త్రిప్పికొట్టటం కోసం, శత్రువుల ఆయుధాలకు చెక్కు చెదరనిదీ, సమస్త దేవతాచక్రాన్ని కనురెప్పలా కాపాడేదీ అయిన సుదర్శన చక్రాన్ని ప్రయోగించాడు.

మ. సకల ప్రాణిహృదంతరాళముల భాస్వజ్జ్యోతియై యుండు సూ
క్ష్మకళుం డచ్యుతుఁ డయ్యెడన్ విరటజా గర్భంబుఁ దాఁ జక్రహ
స్తకుఁడై వైష్ణవమాయఁ గప్పి కురు సంతానార్థియై యడ్డమై
ప్రకటస్ఫూర్తి నడంచె ద్రోణతనయ బ్రహ్మాస్త్రమున్ లీలతోన్. 184

* సూక్ష్మాతి సూక్ష్మమైన రూపంతో సమస్త ప్రాణుల హృదయాంతరాళాల్లో జ్యోతిర్మూర్తియై ప్రకాశించే వాసుదేవుడు పాండవుల వంశాంకురాన్ని రక్షించటం కోసం చక్రాన్ని ధరించి, ఉత్తరా గర్భాన్ని యోగమాయతో కప్పివేసి, అమోఘమైన వైష్ణవ తేజస్సుతో అశ్వత్థామ బ్రహ్మాస్త్రాన్ని అవలీలగా అణచివేశాడు.

వ. ఇట్లు ద్రోణతనయుండేసిన ప్రతిక్రియారహితంబయిన బ్రహ్మశిరంబనియెడి దివ్యాస్త్రంబు వైష్ణవతేజంబున నిరర్థకం బయ్యె; నిజమాయా విలసనమున సకలలోక సర్గస్థితి సంహారంబు లాచరించు నట్టి హరికి ధరణీసుర బాణ నివారణంబు విచిత్రంబు గాదు; తత్సమయంబున సంతసించి, పాండవ పాంచాలీ సహితయై గొంతి, గమనోన్ముఖుండయిన హరిం జేరవచ్చి యిట్లనియె. 185

* గురుపుత్రుడు ప్రయోగించిన బ్రహ్మాస్త్రం తిరుగులేనిదైనా వైష్ణవ తేజస్సు ముందు వ్యర్థమై పోయింది. తన మాయా ప్రభావంతో నిఖిల జగత్తునూ నిర్మించి భరించి హరించే పరమాత్మునికి ఒక బ్రాహ్మణ యువకుని బాణాన్ని నివారించటం విచిత్రమైన విషయమేమీ కాదు. అప్పుడు ఎంతో సంతోషంతో కుంతీదేవి కోడలైన ద్రౌపదితోనూ, కొడుకులైన పాండవులతోనూ వచ్చి ప్రయాణమై ద్వారకకు వెళ్లబోతున్న శ్రీకృష్ణుణ్ణి ఈ విధంగా స్తుతించింది-

-: కుంతీదేవి శ్రీకృష్ణుని స్తుతించుట :-

క. పురుషుం డాద్యుఁడు ప్రకృతికిఁ, బరుఁడవ్యయుఁ డఖిలభూత బహిరంతర్భా
సురుఁడును లోక నియంతయుఁ, బరమేశ్వరుఁడైన నీకుఁ బ్రణతులగు హరీ! 186

* 'కృష్ణా! నీవు పురాణపురుషుడవు. దేవదేవుడవు. ప్రకృతికి అవ్వలివాడవు. అనంతుడవు. సమస్త ప్రాణులలో వెలుపల లోపల వెలుగుతుండే వాడవు. విశాల విశ్వాన్ని నడిపే పరమేశ్వరుడవైన నీకు నమస్కారాలు.

వ. మఱియు జవనిక మఱుఁగున నాట్యంబు సలుపు నటుని చందంబున మాయా యవనికాంతరాళంబున నిలువంబడి నీ మహిమచేఁ బరమహంసలు విపృతరాగద్వేషులు నిర్మలాత్ములు నయిన మునులకు నదృశ్యమానుండవయి పరిచ్ఛిన్నుండవు గాని నీవు మూఢదృక్కులు గుటుంబవంతులు నగు మాకు నెట్లు దర్శనీయుండ వయ్యెదు? శ్రీకృష్ణ! వాసుదేవ! దేవకీనందన! నందగోపకుమారా! గోవింద! పంకజనాభ! పద్మమాలికాలంకృత! పద్మలోచన! పద్మసంకాశ చరణ! హృషీకేశ! భక్తి యోగంబునం జేసి నమస్కరించెద. నవధరింపుము. 187

* తెరచాటున వర్తించే నటునిలాగా మాయ అనే యవనిక మాటున వర్తించే నీ మహిమ అగోచరమైనది. పరమహంసలూ, రాగద్వేషరహితులూ, నిర్మలహృదయులూ అయిన మునీశ్వరులు సైతం దర్శింపలేని పూర్ణపురుషుడవైన నిన్ను సంసార నిమగ్నులమూ జ్ఞానహీనులమూ అయిన మా వంటి వారం ఎలా చూడగలుగుతాం? శ్రీకృష్ణా! వాసుదేవా! దేవకీనందనా! నందగోపకుమారా! గోవిందా! పద్మనాభా! పద్మమాలా విభూషణా! పద్మనయనా! పద్మసంకాశ చరణా! హృషీకేశా! భక్తి పూర్వకమైన నా ప్రణామాలు పరిగ్రహించు! నా విన్నపం మన్నించు.

సీ. తనయులతోడ నే దహ్యమానం బగు జతుగృహంబందునుఁ జావకుండఁ
గురురాజు వెట్టించు ఘోరవిషంబుల మారుతపుత్త్రుండు మడియకుండ
ధార్తరాష్ట్రుఁడు సముద్ధతిఁ జీర లొలువంగ ద్రౌపదిమానంబు దలఁగకుండ
గాంగేయ కుంభజ కర్ణాదిఘనులచే నాబిడ్డ లని లోన నలఁగకుండ

తే. విరటు పుత్త్రిక కడుపులో వెలయు చూలుఁ, ద్రోణనందను శరవహ్నిఁ ద్రుంగకుండ
మఱియు రక్షించితివి పెక్కుమార్గములను, నిన్ను నేమని వర్ణింతు? నీరజాక్ష! 188

* భగభగ మండుతున్న లక్కయింట్లో నా బిడ్డలూ, నేనూ కాలి భస్మమైపోకుండా కాపాడావు. దుర్యోధనుడు పెట్టించిన దుస్సహవిషాన్నం తిని చనిపోకుండా భీమ సేనుణ్ణి రక్షించావు. దురహంకారంతో త్రుళ్లిపడుతూ దుశ్శాసనుడు ద్రుపదరాజపుత్రి కట్టుబట్టలు ఒలుస్తున్న కష్ట సమయంలో నా కోడలు అవమానం పాలు కాకుండా ఆదుకొన్నావు. భీష్ముడూ, ద్రోణుడూ, కర్ణుడూ మొదలైన యోధానుయోధుల వల్ల పోరాటంలో చేటు వాటిల్లకుండా నా బిడ్డలకు అడ్డు పడ్డావు. మళ్లీ ఇప్పుడు గురుపుత్రుని శరాగ్ని జ్వాలలలో మ్రగ్గిపోకుండా చిట్టితల్లి ఉత్తర కడుపులోని కసుగందును కనికరించావు. ఇన్ని విధాలుగా నన్నూ, నా బిడ్డలనూ కటాక్షించిన పుండరీకాక్షా! నిన్ను ఏ విధంగా కొనియాడేది!

మత్తకోకిల. బల్లిదుం డగు కంసుచేతను బాధ నొందుచు నున్న మీ
తల్లిఁ గాచిన భంగిఁ గాచితి ధార్తరాష్ట్రులచేత నేఁ
దల్లడంబునఁ జిక్కకుండగఁ దావకీన గుణవ్రజం
బెల్ల సంస్తుతి సేసి చెప్పఁగ నెంత దాన జగత్పతీ! 189

* బలవంతుడై కంసుని బారి నుంచి మీ తల్లి దేవకీదేవిని రక్షించినట్లుగా కౌరవులు పెట్టిన కష్టాలకు లోనుగాకుండా నన్ను కాపాడావు. ఆపన్న ప్రసన్నుడవైన నీ అనంతకోటి గుణాలు అభివర్ణించటానికి నే నెంతదాన్ని జగన్నాథా!

క. జననము నైశ్వర్యంబును, ధనమును విద్యయును గల మదచ్ఛన్ను లకిం
చన గోచరుఁడగు నిన్నున్, వినుతింపఁగ లేరు నిఖిలవిబుధస్తుత్యా! 190

* గొప్పవంశంలో జన్మించామనీ, భోగభాగ్యా లున్నాయనీ, ధనం సంపాదించామనీ, విద్యావంతుల మనీ, మదాంధులైన మానవులు- నిష్కాములైన భక్తులకు మాత్రమే గోచరించే- నిన్ను నిఖిల దేవతా సంస్తూయ మానుణ్ణి ప్రస్తుతింపలేరు.

వ. మఱియు భక్తధనుండును, నివృత్తధర్మార్థకామ విషయుండును, రాగాదిరహితుండును, గైవల్యదాన సమర్థుండును, గాలరూపకుండును, నియామకుండును, నాద్యంతశూన్యుండును, విభుండును, సర్వసముండును, సకల భూతనిగ్రహానుగ్రహకరుండును నైన నిన్నుఁ దలంచి నమస్కరించెద నవధరింపుము. మనుష్యుల విడంబించు భవదీయవిలసనంబు నిర్ణయింప నెవ్వఁడు సమర్థుండు? నీకుం బ్రియాప్రియులు లేరు; జన్మకర్మశూన్యుండ వయిన నీవు తిర్యగాదిజీవుల యందు వరాహాది రూపంబులను, మనుష్యులందు రామాది రూపంబులను, ఋషులయందు వామనాది రూపంబులను, జలచరంబులయందు మత్స్యాది రూపంబులను నవతరించుట లోక విడంబనార్థంబు గాని, జన్మకర్మ సహితుండ వగుటం గాదు. 191

* నీవు భక్తులకు కొంగుబంగారానివి. ధర్మార్థ సంబంధమైన వ్యామోహాన్ని తొలగించే వాడివి. ఆత్మారాముడివి. శాంతమూర్తివి. మోక్షప్రదాతవు. కాలస్వరూపుడివి, జగన్నియంతవు. ఆద్యంతాలు లేనివాడవు. సర్వేశ్వరుడవు. సర్వసముడవు. నిగ్రహానుగ్రహ సమర్థుడవు. నీ ప్రభావాన్ని భావించి చేసే నా నమస్కారాలు స్వీకరించు. మానవభావాన్ని అనుకరిస్తూ వర్తించే నీ లీలలు గుర్తించటం ఎవరికి సాధ్యం! నీకు ఐనవారూ కానివారూ లేరు. జన్మకర్మలు లేవు. జంతువులలో వరాహాదిరూపాలతో, జలచరాలలో మత్స్యాదిరూపాలతో నీవు అవతరించటం లోకం కోసమే కాని నిజానికి నీకు జన్మాదులు లేనే లేవు.

ఉ. కోపముతోడ నీవు దధికుంభము భిన్నము సేయుచున్నచో
గోపికఁ ద్రాటఁ గట్టిన వికుంచిత సాంజనబాష్పతోయ ధా
రా పరిపూర్ణ వక్త్రముఁ గరంబులఁ బ్రాముచు వెచ్చ నూర్చుచుం
బాపఁడవై నటించుట కృపాపర! నామదిఁ జోద్య మయ్యెడిన్. 192

* దయామయా! చిన్నతనంలో ఒకమాటు నీకు కోపం వచ్చి పెరుగుకుండ బద్దలు కొట్టావు. మీ అమ్మ యశోద నిన్ను త్రాళ్లతో గట్టిగా కట్టివేసింది. అప్పుడు నీవు ముఖం చిన్నబుచ్చుకొని, వెక్కి వెక్కి ఏడుస్తూ వెచ్చనూరుస్తూ పసిపాపని లాగా నటించావు. ఆ నీ బాలలీల నాకు ఎంతో వింతగా తోచింది.

క. మలయమున జందనము క్రియ, వెలయఁగ ధర్మజుని కీర్తి వెలయించుటకై
యిలపై నభవుఁడు హరి యదు, కులమున నుదయించె నండ్రు గొంద ఱనంతా! 193

* అనంతా! ధర్మనందనుని యశస్సు నలుదెసలా ప్రసరింపజేయటానికి మలయపర్వతం మీద చందనవృక్షం చందాన పుట్టుక ఎరుగని పురుషోత్తముడు యదువంశంలో ఉదయించాడని కొందరంటారు.

క. వసుదేవ దేవకులు తా, పసగతి భవమునందుఁ బ్రార్థించిన సం
తసమునఁ బుత్త్రత నొందితి, వసురుల మృతి కంచుఁ, గొంద ఱండ్రు మహాత్మా! 194

* పూర్వజన్మంలో అపూర్వమైన తపస్సు చేసి దేవకీ వసుదేవులు ప్రార్థించగా రాక్షస సంహారం కోసం ఆ పుణ్యదంపతులకు పుత్రుడవై పుట్టావని కొందరు చెబుతారు.

క. జలరాశి నడుమ మునిగెఁడు, కలముక్రియన్ భూరిభారకర్శిత యగు నీ
యిలఁ గావ నజుఁడు గోరినఁ, గలిగితి వని కొంద ఱండ్రు గణనాతీతా! 195

* నట్టనడి సముద్రంలో మునిగిపోయే నావలాగా భరింపరాని బరువుతో క్రుంగి కూలారుతున్న భూమండలాన్ని ఉద్ధరించటం కోసం బ్రహ్మదేవుడు ప్రార్థింపగా అవతారం ఎత్తావంటారు మరికొందరు.

తే. మఱచి యజ్ఞాన కామ్యకర్మములఁ దిరుగు, వేదనాతురులకు దన్నివృత్తిఁ జేయ
శ్రవణ చింతన వందనార్చనము లిచ్చు, కొఱకు నుదయించి తండ్రు నిన్ గొంద ఱభవ! 196

* కర్తవ్యం విస్మరించి కామ్యకర్మలలో మునిగి తేలుతూ అజ్ఞానంతో కొట్టుమిట్టాడుతున్న ఆపన్నుల ఆర్తి పోగొట్టి వారికి శ్రవణం, చింతనం, వందనం, అర్చనం మొదలైన భక్తి మార్గాలను ప్రసాదించే నిమిత్తం ప్రభవించావని కొందరి అభిప్రాయం.

మ. నినుఁ జింతించుచుఁ బాడుచుం బొగడుచున్ నీ దివ్యచారిత్రముల్
వినుచుం జూతురుగాక లోకు లితరాన్వేషంబులం జూతురే
ఘన దుర్జన్మ పరంపరా హరణ దక్షంబై మహాయోగి వా
గ్వినుతంబైన భవత్పదాబ్జయుగమున్ విశ్వేశ! విశ్వంభరా! 197

* ఓ విశ్వేశ్వరా! విశ్వంభరా! దురంతాలైన జన్మపరంపరలను అంతం చేసేవీ, పరమయోగులు పవిత్రవాక్కులతో ప్రస్తుతించేవీ అయిన నీ పాదపద్మాలను, ఎల్లప్పుడు నిన్నే ధ్యానిస్తూ, నీ లీలలే గానం చేస్తూ నిన్నే ప్రశంసిస్తూ, నీ పవిత్ర చరిత్రాలే ఆకర్ణిస్తూ ఉండే వారు మాత్రమే దర్శించగలుగుతారు. అంతేకాని ఇతర ప్రయత్నాలేవీ ఫలవంతాలు కావు.

వ. దేవా! నిరాశ్రయులమై భవదీయ చరణారవిందంబు లాశ్రయించి నీ వారలమైన మమ్ము విడిచి విచ్చేయ నేల? నీ కరుణావలోకనంబుల నిత్యంబును జూడవేని యాదవసహితులైన పాండవులు జీవునిం బాసిన యింద్రియంబుల చందంబున గీర్తిసంపదలు లేక తుచ్ఛత్వంబు నొందుదురు; కల్యాణ లక్షణ లక్షితంబు లయిన నీ యడుగులచేత నంకితంబైన యీ ధరణీమండలంబు నీవు వాసిన

శోభితంబు గాదు; నీ కృపావీక్షణామృతంబున నిక్కడి జనపదంబులు గుసుమఫల భరితంబులై యోషధి తరు లతా గుల్మ నద నదీ సమేతంబులై యుండు. **198**

* దేవదేవా! నీ వారలం. నిరాశ్రయులమై నీ చరణ కమలాలనే ఆశ్రయించాము. అటువంటి మమ్మల్ని విడిచి వెళ్లటం న్యాయం కాదు. కరుణామయాలైన నీ కటాక్ష వీక్షణాలతో వీక్షించకపోతే యాదవులతో కూడి పాండవులు, జీవాత్మను ఎడబాసిన పంచేంద్రియాల మాదిరిగా పేరు ప్రతిష్ఠలు కోల్పోయి అనామకులౌతారు. సమస్త శుభలక్షణాలూ అలరారే నీ పాదపంకజాలతో అంకితమైన ఈ భూభాగం నీవు లేకపోతే శోభాహీన మవుతుంది. నీ చల్లని చూపుల్లో వెల్లి విరిసే కరుణారసామృతప్రభావం వల్ల ఇక్కడి పల్లెలు పుష్పఫల సమృద్ధి కలిగి ప్రకాశిస్తున్నాయి. బాగా పండిన పంటచేలతో, వృక్షాలతో, లతలతో, పొదలతో, నిండిన నదీనదాలతో కనులపండువు చేస్తున్నాయి.

ఉ. యాదవులందుఁ బాండుసుతులందు నధీశ్వర! నాకు మోహ వి
చ్ఛేదము సేయుమయ్య ఘన సింధువుఁ జేరెడి గంగభంగి నీ
పాదసరోజ చింతనముపై ననిశంబు మదీయబుద్ధి న
త్యాదరవృత్తితోఁ గదియు నట్లుగఁ జేయఁగదయ్య! యీశ్వరా! **199**

* స్వామీ! జగన్నాథా! ఆత్మీయులైన యాదవులమీదా, పాండవులమీదా నాకున్న అనురాగ బంధాన్ని త్రెంపి వెయ్యి. కడలిరాజులో కలిసే గంగాతరంగిణిలాగా నా బుద్ధి సర్వదా నీ చరణ సరోజ సంస్మరణంలోనే సంలగ్న మయ్యేటట్లు చెయ్యి.

శా. శ్రీకృష్ణా! యదుభూషణా! నరసఖా! శృంగారరత్నాకరా!
లోకద్రోహి నరేంద్రవంశదహనా! లోకేశ్వరా! దేవతా
నీక బ్రాహ్మణ గోగణార్తిహరణా! నిర్వాణసంధాయకా!
నీకున్ మ్రొక్కెదఁ ద్రుంపవే భవలతల్ నిత్యానుకంపానిధీ! **200**

* "శ్రీకృష్ణా! యదుకులభూషణా! విజయప్రియా! శృంగార రసరత్నాకరా! జగత్కంటకులైన మహీపతుల వంశాలను దహించి వేసే జగదీశ్వరా! ఆపన్నులైన అమరులనూ, అవనీసురులనూ, ఆవులమందలనూ ఆర్తి బాపి కాపాడే స్వామీ! మోక్షాన్ని ప్రసాదించే ప్రభూ! నీకు నమస్కరిస్తున్నాను. పరిపూర్ణ కరుణాపయోనిధివై నా భవబంధాలు ఖండించు."

వ. అని యిట్లు సకల సంభాషణంబుల నుతియించు గొంతిమాటలకు నియ్యకొని, గోవిందుండు మాయా నిరూఢ మందహాస విశేషంబున మోహంబు నొందించి రథారూఢుండై కరినగరంబునకు వచ్చి, కుంతీ సుభద్రాదుల వీడ్కొని, తన పురంబునకు విచ్చేయ గమకించి, ధర్మరాజుచేఁ గించిత్కాలంబు నిలువు మని ప్రార్థితుండై నిలిచె నంత బంధువధశోకాతురుం డయిన ధర్మజుండు నారాయణ వ్యాస ధౌమ్యాదులచేతఁ దెలుపంబడియుఁ దెలియక మోహితుండై నిర్విణ్ణకంబగు చిత్తంబున నిట్లనియె. **201**

* ఈ మాదిరిగా మధురోక్తులతో మాధవుణ్ణి కొనియాడింది కుంతీదేవి. ఆమె ప్రార్థనను స్వీకరించిన శ్రీకృష్ణుడు మాయా మయమైన తన మధుర మందహాసంతో పాండవ జననిని మైమరపించి రథారూఢుడై హస్తినాపురానికి తిరిగివచ్చాడు. కొంత కాలమైన తర్వాత కుంతికీ సుభద్రకూ చెప్పి ద్వారకానగరానికి ప్రయాణమైన గోవిందుడు కొలదికాలం ఉండుమని ధర్మరాజు బతిమాలగా ఉండిపోయాడు. చుట్టాలందరినీ మట్టు పెట్టానన్న దుఃఖంతో తల్లడిల్లుతున్న ధర్మజుణ్ణి కృష్ణుడు, వ్యాసుడు, ధౌమ్యుడు మొదలైనవారు ఎన్నో విధాల ఓదార్చారు. అయినా ఆయన మనస్సుకు ఊరట లభించలేదు. వ్యాకులమైన హృదయంతో ధర్మరాజు ఈ విధంగా అనుకొన్నాడు-

మ. తన దేహంబునకై యనేకమృగ సంతానంబుఁ జంపించు దు
ర్జనుభంగిం గురుబాలకద్విజ తనూజ భ్రాతృ సంఘంబు ని
ట్లనిఁ జంపించిన పాపకర్మునకు రాజ్యాకాంక్షికిన్ నాకు హా
యన లక్షావధి నైన ఘోరనరక వ్యాసంగముల్ మానునే? 202

* తన శరీరపోషణకోసం అమాయికాలైన అనేక మృగాలను చంపించే దుర్మార్గుడు లాగా, రాజ్యంకోసం గురువులనూ, బాలకులనూ, బ్రాహ్మణులనూ, ఆత్మజులనూ, అన్నదమ్ములనూ సమర రంగంలో చంపించాను. ఇంతటి పాపానికి ఒడిగట్టిన నాకు నూరు వేల సంవత్సరాల పర్యంతం ఘోరమైన నరకం అనుభవించక తప్పదు.

వ. మఱియుఁ బ్రజాపరిపాలనపరుం డయిన రాజు ధర్మయుద్ధంబున శత్రువుల వధియించినం బాపంబు లేదని శాస్త్ర వచనంబు గల, దయిన నది విజ్ఞానంబు కొఱకు సమర్థంబు గాదు; చతురంగంబుల ననేకాక్షౌహిణీ సంఖ్యాతంబులం జంపించితి; హతబంధులయిన సతుల కేను జేసిన ద్రోహంబు దప్పించుకొన నేర్పులేదు; గృహస్థాశ్రమ ధర్మంబులైన తురంగ మేధాది యాగంబుల చేతఁబురుషుండు బ్రహ్మహత్యాది పాపంబులవలన విడివడి నిర్మలుండగు నని నిగమంబులు నిగమించుఁ; బంకంబునఁ బంకిలస్థలంబునకు, మద్యంబున మద్యభాండంబునకు శుద్ధి సంభవింపని చందంబున బుద్ధిపూర్వక జీవహింసనంబు లయిన యాగంబులచేతం బురుషులకుఁ బాపబాహుళ్యంబ కాని పాప నిర్ముక్తిగాదని శంకించెద. 203

* ప్రజలను పరిపాలించే రాజు ధర్మబుద్ధితో శత్రువులను సంహరించటంలో దోషం లేదని శాస్త్రాలు చెబుతున్నాయి. అయినా ఆలోచించి చూస్తే ఈ మాట నాకు సమంజసంగా కన్పించటం లేదు. రథాలతో, ఏనుగులతో, గుర్రాలతో, కాలిబంట్లతో కూడిన పెక్కు అక్షౌహిణులను చంపించాను. పతులనూ, బంధువులనూ హతమార్చి సతులకు నేను క్షమించరాని మహా ద్రోహం చేశాను. నా యీ పాపానికి పరిహారం లేదు. గృహస్థధర్మాలైన అశ్వమేధాది యాగాలు ఆచరిస్తే బ్రహ్మహత్యాది దోషాలు పరిహార మౌతాయని వేదాలు అనుశాసిస్తున్నాయి. బురదవల్ల బురదనేల పరిశుభ్రం కాదు. కల్లుపోసి కడిగి నందువల్ల కల్లుకుండకు శుద్ధి లభించదు. అలాగే బుద్ధి పూర్వకంగా చేసే జీవహింసతో కూడిన యజ్ఞాలవల్ల మానవుల పాపం పెరుగుతుందే కాని తరుగదని నా సందేహం.''

క. అని యిట్లు ధర్మసూనుఁడు, మొనసి నిరాహారభావమున దేవనదీ
తనయుఁడు గూలిన చోటికిఁ, జనియెఁ బ్రజాద్రోహ పాప చలితాత్ముండై. 204

* ఈ విధంగా ధర్మరాజు ప్రజాద్రోహం వల్ల సంభవించిన పాపానికి భయవిహ్వలు డగుతూ నిరాహారుడై భీష్ముడు పడి ఉన్న చోటుకు వెళ్లాడు.

-: ధర్మజుఁడు శ్రీ కృష్ణసహితుండై భీష్మునికడ కేగుట :-

వ. అయ్యవసరంబునం దక్కిన పాండవులును ఫల్గునసహితుండైన పద్మలోచనుండును గాంచన సమంచితంబు లయిన రథంబు లెక్కి ధర్మజుం గూడి చనిన నతండు గుహ్యకసహితుం డయిన కుబేరుని భంగి నొప్పె; నిట్లు పాండవులు పరిజనులు గొలువఁ బద్మనాభసహితులై కురుక్షేత్రంబున కేఁగి దివంబుననుండి నేలం గూలిన దేవత తెఱంగున సంగ్రామ రంగపతితుండైన గంగానందనునకు నమస్కరించి; రంత బృహదశ్వ భరద్వాజ పరశురామ పర్వత నారద బాదరాయణ కశ్యపాంగిరస కౌశిక ధౌమ్య సుదర్శన శుక వసిష్ఠాద్యనేక రాజర్షి బ్రహ్మర్షులు శిష్యసమేతులై చనుదెంచినం జూచి సంతసించి దేశకాలవిభాగవేదియైన భీష్ముండు వారలకుం బూజనంబులు సేయించి. 205

* ఆ సమయంలో కృష్ణార్జునులూ, భీమ నకుల సహదేవులూ, బంగారు రథాలు అధిరోహించి ధర్మరాజు వెంట వెళ్లారు. అప్పుడు ధర్మజుడు గుహ్యకులతో కూడిన కుబేరుని మాదిరిగా ప్రకాశించాడు. ఈ విధంగా పాండవులు సపరివారులై శ్రీకృష్ణునితో కూడా కురుక్షేత్రానికి వెళ్లారు. అక్కడ దివినుంచి భువిమీద కూలిన దేవతలాగా సంగ్రామరంగంలో శరతల్పంపై పడి ఉన్న గాంగేయునికి నమస్కరించారు. అప్పుడు బృహదశ్వుడు, భరద్వాజుడు, పరశురాముడు, పర్వత నారదులు, వేదవ్యాసుడు, కశ్యపుడు, ఆంగిరసుడు, కౌశికుడు, ధౌమ్యుడు, సుదర్శనుడు, శుకుడు, వసిష్ఠుడు మొదలైన పెక్కుమంది రాజర్షులూ, దేవర్షులూ, శిష్యులతో కూడా రావటం చూచి ఆనందించి దేశకాల విభాగాలు తెలిసిన భీష్మాచార్యుడు వచ్చిన వారందరినీ వేరువేరుగా అర్చించాడు.

క. మాయాంగీకృత దేహుండై యఖిలేశ్వరుఁడు మనుజుఁ డైనాఁడని ప్ర
జ్ఞాయతచిత్తంబున గాం, గేయుఁడు పూజనము సేసెఁ గృష్ణున్ జిష్ణున్. 206

* తర్వాత సర్వేశ్వరుడు మాయా మానవ దేహం ధరించి అరుదెంచినాడనే పరమ పవిత్రభావంతో గాంగేయుడు జయశీలుడైన గోపాలుణ్ణి పూజించాడు.

వ. మఱియు గంగానందనుండు వినయ ప్రేమ సుందరులయిన పాండునందనులం గూర్చుండ నియోగించి మహానురాగ జనిత బాష్ప సలిల సందోహ సమ్మిళిత లోచనుండై యిట్లనియె. 207

* అనంతరం ఆచార్య భీష్ముడు వినయ వినమ్రులూ, ప్రేమ పాత్రులూ అయిన పాండుపుత్రులను దగ్గర కూర్చో పెట్టుకొన్నాడు. అపారమైన అనురాగంతో పొంగి పొరలే బాష్పధారలతో నిండిన కన్నులు కలవాడై ఇలా పలికాడు-

ఆ. ధరణిసురులు హరియు ధర్మంబు దిక్కుగా, బ్రదుకఁదలఁచి మీరు బహువిధముల
నన్నలార! పడితి రాపత్పరంపర, లిట్టి చిత్రకర్మమెందుఁ గలదు? 208

* "నాయనలారా! భగవానుడైన కృష్ణుడూ, బ్రాహ్మణులూ, ధర్మమూ, దిక్కుగా భావించి జీవించే మీరు ఎన్నెన్నో కష్ట పరంపరల పాలైనారంటే, ఇంతకంటే విచిత్రమయిన విషయం ఏముంటుంది?

ఉ. సంతస మింతలేదు మృగశాప వశంబునఁ బాండు భూవిభుం
డంతము నొందియుండ మిము నర్భకులం గొనివచ్చి కాంక్షతో
నింతల వారిఁగాఁ బెనిచె నెన్నఁడు సౌఖ్యము పట్టు గాన దీ
గొంతి యనేక దుఃఖములఁ గుందుచు నుండును; భాగ్య మెట్టిదో! 209

* పాపం! మీ అమ్మ కుంతీదేవి సంతోషం రవ్వంతైనా ఎరుగదు. పాండుమహీపతి మృగరూపంలో ఉన్న మునిశాపం వల్ల మృతి చెందగా పసికందులైన మిమ్మల్ని అరచేతులలో పెట్టుకొని పెంచి పెద్దచేసి ఇంతవారిని కావించింది. ఏనాడూ సౌఖ్యానికి నోచుకోలేదు. ఈమె దురదృష్టమేమో కాని బ్రతుకంతా పడరాని కష్టాలతోనే గడిచి పోయింది.

ఉ. వాయువశంబులై యెగసి వారిధరంబులు మింటఁ గూడుచుం
బాయుచు నుండు కైవడిఁ బ్రపంచము సర్వముఁ గాల తంత్రమై
పాయుచుఁ గూడు చుండు నొకభంగిఁ జరింపదు కాల మన్నియుం
జేయుచు నుండుఁ గాలము విచిత్రము దుస్తర మెట్టివారికిన్. 210

* ఆకాశంలోని మేఘాలు గాలికి ఎగిరి పరస్పరం కలుసుకొంటూ విడిపోతూ ఉన్నట్లు ఈ ప్రపంచంలోని ప్రాణికోటి సమస్తమూ కాలచక్రం వల్ల కూడుతూ, వీడుతూ ఉంటుంది. స్వేచ్ఛ అనేది లేదు. కాలమే అన్నిటికీ మూలం. కాలం చాలా విచిత్రమైంది. ఎంత వారు కూడా ఈ కాల ప్రవాహాన్ని చాటలేరు.

ఉ. రాజఁట ధర్మజుండు, సురరాజసుతుండఁట ధన్వి, శాత్రవో
ద్వేజకమైన గాండివము విల్లఁట, సారథి సర్వభద్ర సం
యోజకుఁ డైన చక్రి యఁట, యుగ్రగదాధరుఁడైన భీముఁ డ
య్యాజికిఁ దోడు వచ్చునఁట, యాపద గల్గుటిదేమి చోద్యమో! 211

* ధర్మజుఁ డంతవాడు రాజు. మహావీరుడైన అర్జునుడు యోద్ధ. శత్రుభయంకరమైన గాండీవం అతని ధనుస్సు. సర్వ సౌభాగ్య సంధాత శ్రీకృష్ణుడు సారథి, ప్రచండ గదాదండధారి అయిన భీమసేనుడు కొండంత అండ. ఇంతటి సహాయసంపత్తి కల్గినా పాండవులకు అరణ్యావాసాలూ, అజ్ఞాతవాసాలు తప్పలేదు. ఎంత ఆశ్చర్యం!

ఆ. ఈశ్వరుండు విష్ణు డేవ్వేళ నెవ్వని, నేమి సేయుఁ బురుషుఁ డేమి యెఱుఁగు
నతని మాయలకు మహాత్ములు విద్వాంసు, లడఁగి మెలఁగుచుందు రంధు లగుచు. 212

* లోకేశ్వరుడైన శ్రీమన్నారాయణుడు ఎప్పుడు ఎవరికి ఏమి చేస్తాడో ఎవరు చెప్పగలరు? ఆ మహానుభావుని మాయలకు పెద్ద పెద్ద విద్వాంసులు సైతం దిక్కు తెలియనివారై, లోబడి అణఁగి మణఁగి ఉంటారు.

వ. కావున దైవతంత్రంబైన పనికి వగవం బనిలేదు; రక్షకులు లేని ప్రజల నుపేక్షింపక రక్షింపఁ బుండరీకాక్షుండు సాక్షాత్కరించిన నారాయణుండు, తేజోనిరూఢుండు గాక యాదవులందు గూఢుండై తన మాయచేత లోకంబుల మోహాతిరేకంబు నొందించు; నతని రహస్య ప్రకారంబులు భగవంతు డైన పరమేశ్వరుం డెఱుంగు; మఱియు దేవర్షియగు నారదుండును భగవంతుండగు కపిలమునియు నెఱుంగుదురు; మీరు కృష్ణుండు దేవకీ పుత్రుండని మాతులేయుండని తలంచి దూత సచివ సారథి బంధు మిత్ర ప్రయోజనంబుల నియమింతు; రిన్నిటం గొఱంత లేదు; రాగాది శూన్యుండు, నిరహం కారుం, డద్వయుండు, సమదర్శనుండు, సర్వాత్మకుండు నయిన యీశ్వరునకు నతోన్నత భావ మతివైషమ్యంబు లెక్కడివి? లేవు. అయిన భక్తవత్సలుండు గావున నేకాంతభక్తులకు సులభుండై యుండు. 213

* అందువల్ల దైవసంకల్పం వల్ల జరిగినదానికి విచారించటం వివేకం కాదు. రక్షణ లేని ప్రజానీకాన్ని రక్షించటంకోసం శ్రీహరి పుండరీకాక్షరూపంలో సాక్షాత్కరించాడు. వాసుదేవుడు తన దైవత్వం అభివ్యక్తం కాకుండా యదుకులంలో రహస్యంగా సంచరిస్తూ తన మాయ చేత ముల్లోకాలను మోహంలో ముంచి తేలుస్తున్నాడు. ఆయన లోగుట్టు పెరుమాళ్లకే ఎరుక. ఆ గుట్టుమట్టులు ఇంకా దేవర్షి ఐన నారదునికీ, జ్ఞానస్వరూపుడైన కపిలమహర్షికీ కొంత కొంత తెలుసు. నాయనలారా! మీరు శ్రీకృష్ణుని దేవకీ పుత్రుడనీ, మీ మేనమామ కుమారుడని తలంచారు. దూతగా, సచివుడుగా, సారథిగా, బంధువుగా, మిత్రుడుగా భావించి ఎన్నో పనులకు నియోగించి ఆయన్ని వినియోగించుకొన్నారు. ఐనా ఇందువల్ల ఆయనకు ఎలాంటి లోపం రాదు. రాగద్వేషాలు లేనివాడూ, అహంకారి కానివాడూ, ద్వంద్వాలకు అతీతుడైనవాడూ, సమదర్శనుడూ, సర్వాత్మకుడూ ఐన జగన్నాథునకు ఎక్కువ తక్కువ భావాలూ, అభిప్రాయభేదాలూ ఎక్కడివి? అయినప్పటికీ భగవంతుడు భక్తవత్సలుడు అయినందున ఆత్మీయులైన భక్తులకు మాత్రం తగినంత అందుబాటులో ఉంటాడు.

సీ. అతిభక్తి నెవ్వని యందుఁ జిత్తముఁ జేర్చి యెవ్వని నామ మూహించి పొగడి
కాయంబు విడుచుచుఁ గామ కర్మాదినిర్మూలనుండై యోగి ముక్తి నొందు
నట్టి సర్వేశ్వరుం డఖిలదేవోత్తంసుఁ డెవ్వేళఁ బ్రాణంబు లేను విడుతు
నందాఁక నిదె మహాహర్షుఁడై వికసిత వదనారవిందుఁడై వచ్చె నేఁడు

తే. నాల్గు భుజములు గమలాభ నయనయుగము, నొప్పఁగన్నుల ముందట నున్నవాఁడు
మానవేశ్వర!, నా భాగ్యమహిమఁ జూడు మేమి సేసితినో పుణ్య మితనిఁ గూర్చి 214

* యోగి అయినవాడు అత్యంత భక్తియుక్తుడై ఏ దేవుని యందు చిత్తం లగ్నంచేసి, ఏ దేవుని పవిత్రనామం ఉచ్చరిస్తూ తనువు చాలించి, కామాది కర్మఫలాన్ని నిర్మూలించి మోక్షాన్ని పొందుతాడో అటువంటి దేవదేవుడైన గోవిందుడు నేను శరీరం చాలించే సమయానికి మహానందంతో వికసిత వదనారవిందంతో విచ్చేసి నాలుగు చేతులతో తామరరేకులవంటి కన్నులతో నా కన్నుల ముందు సాక్షాత్కరించాడు. ధర్మరాజా! నాభాగ్యం పండింది. ఈ మహాభావుని కోసం పూర్వజన్మంలో ఎంత పుణ్యం చేశానో''

వ. అని యిట్లు ధనంజయ సంప్రాపిత శరపంజరుం డయిన కురుకుంజరుని వచనంబు లాకర్ణించి మునులందఱు వినుచుండ ధర్మనందనుండు మందాకినీ నందను వలన నరజాతి సాధారణంబులగు ధర్మంబులును, వర్ణాశ్రమ ధర్మంబులును, రాగవైరాగ్యోపాధులతో గూడిన ప్రవృత్తి ధర్మంబులును, దానధర్మంబులును, రాజ ధర్మంబులును, స్త్రీ ధర్మంబులును శమదమాదికంబులును, హరి తోషణంబులగు ధర్మంబులును, ధర్మార్థ కామ మోక్షంబులును, నానావిధోపాఖ్యానేతిహాసంబులును, సంక్షేప విస్తారరూపంబుల నెఱింగె; నంత రథిక సహస్రంబులకు గమికాఁడైన భీష్ముండు స్వచ్ఛంద మరణులైన యోగీశ్వరులచేత వాంఛితంబగు నుత్తరాయణంబు సనుదెంచిన నది దనకు మరణోచితకాలంబని నిశ్చయించి. **215**

* ఈ విధంగా అర్జునుడు కల్పించిన శరతల్పం మీద శయనించి ఉన్న కురుకుల పితామహుడు పలికిన పలుకులు అచ్చటకు విచ్చేసిన మునులందరూ విన్నారు. అప్పుడు ధర్మనందనుడు గంగానందనుడైన ఆచార్య భీష్ముని వలన మానవజాతికి అవశ్యాలైన సామాన్యధర్మాలు, వర్ణాశ్రమ ధర్మాలు, అనురాగ వైరాగ్యాలకు సంబంధించిన ప్రవృత్తి నివృత్తి ధర్మాలు, దాన ధర్మాలు, రాజ ధర్మాలు, స్త్రీ ధర్మాలు భగవంతునికి ప్రియమైన భాగవత ధర్మాలు, శమదమాదులు, చతుర్విధ పురుషార్థాలైన ధర్మార్థ కామ మోక్షాలు, నానావిధాలైన ఉపాఖ్యానాలు, ఇతిహాసాలు మొదలైనవన్నీ కొన్ని సంక్షేపంగానూ కొన్ని వివరం గానూ విన్నాడు. తర్వాత మహారథులకు శిరోభూషణమైన భీష్ముడు స్వచ్ఛందమరణులైన సంయమీంద్రులు వాంఛించే ఉత్తరాయణ పుణ్యకాలం వచ్చిందని తెలుసుకొని అది తాను తనువు చాలించటానికి అనుకూలమైన సమయమని నిశ్చయించుకొన్నాడు.

శా. ఆలాపంబులు మాని చిత్తము మనీషాయత్తముం జేసి దృ
గ్జాలంబున్ హరిమోముపైఁ బఱపి తత్కారుణ్యదృష్టిన్ విని
ర్మూలీభూత శరవ్యథా నిచయుఁడై మోదించి భీష్ముండు సం
శీలం బొప్ప నుతించెఁ గల్మషగజ శ్రేణీహరిన్ శ్రీహరిన్. **216**

*అప్పుడు గాంగేయుడు మౌనం వహించి మనస్సును ఏకాగ్రం చేసుకొని తన చూపులన్నీ గోపాలదేవుని ముఖమండలంపై కేంద్రీకరించాడు. ఆ కమలాక్షుని దాక్షిణ్యమయవల్ల కటాక్షవీక్షణం వల్ల ఆయన శరీరంమీది గాయాలబాధ ఉపశమించింది. అప్పుడు శాంతశీలుడైన శాంతనవుడు సంతోషించి కలుషాలనే గజసమూహాన్ని చించి చెండాడే యదు సింహుణ్ణి నుతించాడు.

వ. ఇట్లు పీతాంబరధారియుఁ జతుర్భుజుండు నాదిపూరుషుండుఁ బరమేశ్వరుండునగు హరియందు నిష్కాముండై విశుద్ధంబగు ధ్యాన విశేషంబుచే నిరస్తదోషుం డగుచు ధారణావతియైన బుద్ధిని సమర్పించి, పరమానందంబు నొంది ప్రకృతివలననైన సృష్టి పరంపరలఁ బరిహరించు తలంపున మందాకినీ నందనుం డిట్లనియె. 217

* మందాకినీ నందనుడైన భీష్ముడు సమస్త దోషాలనూ, పరాస్తం చేసి నిష్కామభావంతో, నిర్మలధ్యానంతో పీతాంబరధరుడూ, చతుర్భుజుడూ, పురాణపురుషుడూ, పరమేశ్వరుడూ అయిన గోవిందుని యందు ఏకాగ్రబుద్ధిని సంధానించి పరమానంద భరితుడై స్వభావసిద్ధాలైన సంసారబంధాలను పరిహరించే ఉద్దేశంతో ఈ విధంగా ప్రస్తుతించాడు-

-: భీష్ముడు శ్రీకృష్ణుని స్తుతించుట :-

మ. త్రిజగన్మోహన నీలకాంతిఁ దను వుద్దీపింపఁ బ్రాభాత నీ
రజబంధుప్రభమైన చేలము పయిన్ రంజిల్ల నీలాలక
వ్రజ సంయుక్త ముఖారవింద మతి సేవ్యంబై విజృంభింప మా
విజయుం జేరెడు వన్నెలాఁడు మది నావేశించు నెల్లప్పుడున్. 218

* ముల్లోకాలనూ మోహింపజేసే నీలవర్ణకాంతులతో నిగనిగలాడే దేహంతో వెలుగులు వెదజల్లుతూ బాలభానుప్రభలతో ప్రకాశించే బంగారుచేలంతో, ఒయ్యారం ఒలకబోస్తూ, నల్లని ముంగురులతో, ముద్దులు మూటగట్టే ముఖారవిందంతో, అనురాగాలు చిందిస్తూ మా అర్జునుణ్ణి సమీపించే అందగాడు నా అంతరంగంలో నిరంతరం నిలిచిపోవాలి.

మ. హయ రింఖాముఖ ధూళి ధూసర పరిన్యస్తాలకోపేతమై
రయజాతశ్రమ తోయబిందుయుతమై రాజిల్లు నెమ్మోముతో
జయముం బార్థున కిచ్చు వేడ్క నని నాశస్త్రాహతిం జాల నొ
చ్చియుఁ బోరించు మహానుభావు మదిలోఁ జింతింతు నశ్రాంతమున్. 219

* గుర్రాల గిట్టలు రేపిన దుమ్ము కొట్టుకొని రంగుచెడి చెదరిన ముంగురులతోనూ, గమన వేగంవల్ల కందళించిన ఘర్మబిందువులతోనూ కూడి ముచ్చట గొల్పే ముఖం కలవాడై కిరీటిని గెలిపించాలనే కుతూహలంతో నా శరాఘాతాలకు బాగా బాధపడుతూ కూడా వివ్వచ్చుణ్ణి ప్రోత్సహించి పోరించిన మహానుభావుణ్ణి మనస్సులో అశ్రాంతమూ ధ్యానిస్తున్నాను.

మ. నరు మాటల్ విని, నవ్వుతో నుభయసేనామధ్యమక్షోణిలోఁ
బరు లీక్షింప రథంబు నిల్పి పరభూపాలావళిం జూపుచుం
బరభూపాయువు లెల్లఁ జూపులన శుంభత్కేళి వంచించు, నీ
పరమేశుండు వెలుంగు చుండెడును హృత్పద్మాసనాసీనుఁడై. 220

* అర్జునుని మాటలు ఆకర్ణించి చిరునవ్వు నవ్వుతూ పగవారు చూస్తుండగా పాండవ కౌరవ సైన్యాల మధ్యప్రదేశంలో తేరు నిలిపి పేరు పేరునా వైరిపక్షంలోని వీరులను చేయెత్తి చూపిస్తూ, తన చూపులతోనే ఆ భూపతుల ఆయువులన్నీ అవలీలగా ఆకర్షించే లోకేశ్వరుడు నా హృదయపద్మంలో పద్మాసనం పైన భాసిల్లుతున్నాడు.

క. తనవారిఁ జంపఁజాలక, వెనుకకుఁ బో నిచ్చగించు విజయుని శంకన్
ఘనయోగవిద్యఁ బాపిన మునివంద్యుని పాదభక్తి మొనయున్ నాకున్. 221

* రణరంగంలో తన బంధుమిత్రుల ప్రాణాలు తీయటానికి ఇష్టపడక వెనుకంజ వేస్తున్న ధనంజయునికి గీతోపదేశం చేసి సందేహాన్ని పోగొట్టి ముందంజ వేయించిన మునిజన వంద్యుడైన ముకుందుని పాదభక్తి నాలో పరిఢవిల్లాలి.

సీ. కుప్పించి యెగసినఁ గుండలంబుల కాంతి గగనభాగంబెల్లఁ గప్పికొనఁగ
నుఱికిన నోర్వక యుదరంబులో నున్న జగముల వ్రేఁగున జగతి గదలఁ
జక్రంబుఁ జేపట్టి చనుదెంచు రయమునఁ బై నున్న పచ్చని పటము జాఱ
నమ్మితి నాలావు నగుఁబాటు సేయక మన్నింపు మని క్రీడి మరలఁ దిగువఁ

తే. గరికి లంఘించు సింహంబుకరణి మెఱసి, నేఁడు భీష్మునిఁ జంపుదు నిన్నుఁ గాతు
విడువు మర్జున యనుచు మద్విశిఖ వృష్టిఁ, దెరలి చనుదెంచు దేవుండు దిక్కు నాకు. 222

* ఆ నాడు రణక్షోణిలో నా బాణవర్షాన్ని భరించలేక నా మీదికి దుమికే నా స్వామి వీరగంభీరస్వరూపం ఇప్పటికీ నాకు కన్నులకు కట్టినట్లు కన్పిస్తున్నది. కుప్పించి పై కెగిరినప్పుడు కుండలాల కాంతులు గగనమండలం నిండా వ్యాపించాయి. ముందుకు దూకినప్పుడు బొజ్జలోని ముజ్జగాల బరువు భరించలేక భూమి కంపించిపోయింది. చేతిలో చక్రాన్ని ధరించి అరుదెంచే వేగానికి పైనున్న బంగారుచేలం జారిపోయింది. నమ్ముకొన్న నన్ను నలుగురిలో నవ్వులపాలు చేయవద్దని మాటిమాటికి కిరీటి వెనక్కు లాగుతున్నా లెక్కచేయకుండా "అర్జునా! నన్ను వదులు. ఈ నాడు భీష్ముని రూపుమాపి నిన్ను కాపాడుతాను'' అంటూ కరిపైకి లంఘించే కంఠీరవం లాగా నా పైకి దూకే గోపాల దేవుడే నాకు రక్ష.

మ. తనకున్ భృత్యుఁడు వీనిఁ గాచుట మహాధర్మంబు వొమ్మంచు న
ర్జునసారథ్యము పూని పగ్గములు చేఁ జోద్యంబుగాఁ బట్టుచున్
మునికోలన్ వడిఁ బూని ఘోటకములన్ మోదించి తాడించుచున్
జనులన్ మోహము నొందఁ జేయుఁ బరమోత్సాహుం బ్రశంసించెదన్. 223

* "ఇతడు నా నమ్మినబంటు, ఇతణ్ణి కాపాడటం నా కర్తవ్యం సుమా!'' అంటూ అర్జున సారథ్యాన్ని అంగీకరించి నొగల నడుమ కూర్చుండి ఒక చేతిలో ఒయ్యారంగా పగ్గాలు పట్టుకొని, మరొక చేతిలో కొరడా ధరించి, పరమోత్సాహంగా అశ్వాలను అదలిస్తూ చూచేవాళ్లను ఆశ్చర్యచకితులను చేస్తున్న పార్థసారథిని ప్రశంసిస్తున్నాను.

క. పలుకుల నగవుల నడపుల, నలుకల నవలోకనముల నాభీరవధూ
కులముల మనముల తాలిమి, కొలుకులు వదలించు ఘనునిఁ గొలిచెద మదిలోన్. 224

* మాటలతో మందహాసాలతో, ప్రవర్తనలతో, ప్రణయకోపాలతో, వాల్చూపులతో వ్రజవధూమణుల వలపులు దోచుకొనే వాసుదేవుని మనస్సులో మరీ మరీ సేవిస్తాను.

ఆ. మునులు నృపులుఁ జూడ మును ధర్మజుని సభా, మందిరమున యాగమండపమునఁ
జిత్ర మహిమతోడఁ జెలువొందు, జగదాది దేవుఁ డమరు నాదు దృష్టియందు. 225

* మునీంద్రులు, నరేంద్రులు చూస్తూ ఉండగా మునుపు ధర్మ నందనుని సభామందిరంలోని యజ్ఞమండపంలో చిత్ర విచిత్ర ప్రభావాలతో చెలువొందే జగన్నాథుడు నా చూపుల్లో రూపు దిద్దుకొంటున్నాడు.

మ. ఒక సూర్యుండు సమస్తజీవులకుఁ దా నొక్కొక్కఁడై తోఁచు పో
లిక నే దేవుఁడు సర్వకాలము మహాలీలన్ నిజోత్పన్న జ
న్య కదంబంబుల హృత్సరోరుహములన్ నానావిధానూన రూ
పకుఁడై యొప్పుచునుండు నట్టి హరి నేఁ బ్రార్థింతు శుద్ధుండనై. 226

* ఒకే ఒక సూర్యుడు సకల జీవరాసులలో ఒక్కొక్కరికి ఒక్కొక్కడుగా కానవచ్చే విధంగా తాను సృష్టించిన నానావిధ ప్రాణి సమూహాల హృదయ కమలాలలో నానా విధములైన రూపాలతో సర్వకాల సర్వావస్థల యందు తన లీలా విలాసంతో తనరారే భగవంతుణ్ణి పవిత్రహృదయంతో ప్రార్థిస్తున్నాను.

వ. అని యిట్లు మనోవాగ్దర్శనంబులం బరమాత్ముండగు కృష్ణుని హృదయంబున నిలిపికొని, నిశ్వాసంబులు మాని నిరుపాధికంబయిన వాసుదేవ బ్రహ్మంబునందుం గలసిన భీష్మునిం జూచి సర్వజనులు దివసావసానంబున విహంగంబు లూరకయుండు తెఱంగున నుండిరి; దేవ మానవ వాదితంబులై దుందుభి నినాదంబులు మొరసె; మృతుండయిన భీష్మునికి ధర్మజుండు పరలోక క్రియలు సేయించి ముహూర్తమాత్రంబు దుఃఖితుండయ్యె; నంత నచ్చటి మునులు కృష్ణునిఁ దమ హృదయంబుల నిలిపికొని సంతుష్టాంతరంగు లగుచుం దదీయ దివ్యావతారనామంబులచే స్తుతియించి స్వాశ్రమంబులకుం జనిరి; పిదప నయ్యుధిష్ఠిరుండు గృష్ణసహితుండై గజపురంబునకుం జని గాంధారీ సమేతుండయిన, ధృతరాష్ట్ర నొడంబఱచి, తత్సమ్మతంబున వాసుదేవానుమోదితుండై పితృపైతామహంబైన రాజ్యంబు గైకొని, ధర్మ మార్గంబునం బ్రజాపాలనంబు సేయుచుండె నని చెప్పిన విని సూతునకు శౌనకుం డిట్లనియె. 227

* ఈ ప్రకారంగా గాంగేయుడు మనస్సుద్వారా, మాటలద్వారా, చూపులద్వారా శ్రీకృష్ణపరమాత్మను హృదయంలో పదిలపరచుకొని నిశ్వాసాన్ని నిరోధించి నిరుపాధిక పరబ్రహ్మమైన వాసుదేవునిలో ఐక్యమైనాడు.

అప్పుడు అది చూచి అక్కడ ఉన్న వారందరూ సంధ్యా సమయంలో పక్షుల్లాగా మౌనం వహించారు. దేవలోకంలోనూ, మానవ లోకంలోనూ దుందుభులు ధ్వనించాయి. సాధుసంకీర్తనలు వినిపించాయి. పూలవానలు కురిశాయి. తనువు చాలించిన సురనదీ తనయునికి దహన సంస్కారాలు జరిపించి ధర్మరాజు ముహూర్తకాలం దుఃఖించాడు. అక్కడి మునులందరూ శ్రీకృష్ణుని రూపం తమ మనస్సులలో నిలుపుకొని ఆయన దివ్యావతారాలను కొనియాడుతూ సంతోషితస్వాంతులై తమ తమ ఆశ్రమాలకు తరలిపోయారు. అనంతరం ధర్మనందనుడు నందనందనునితో కలిసి హస్తినాపురానికి వెళ్లాడు. అక్కడ గాంధారీ సహితుడైన ధృతరాష్ట్రుణ్ణి ఒప్పించి ఆయన అంగీకారంతో, శ్రీకృష్ణుని ఆమోదంతో తన తాత తండ్రులు పరిపాలించిన రాజ్యాన్ని స్వీకరించినవాడై ధర్మం తప్పకుండా ప్రజలను పరిపాలించసాగాడు. ఇలా చెప్పగానే శౌనకుడు సూతమహర్షిని చూచి -

ఆ. ధనము లపహరించి తనతోడఁ జెనకెడు, నాతతాయి జనుల నని వధించి
బంధు మరణ దుఃఖ భరమున ధర్మజుఁ, డెట్లు రాజ్యలక్ష్మి నిచ్చగించె. 228

* "తన సిరిసంపదలన్నీ అపహరించి తనతో యుద్ధానికి సిద్ధమైన దుర్మార్గులను సమరంలో సంహరించిన ధర్మరాజు చుట్టాలందరూ మరణించారనే దుఃఖభారంతో పాటు ఈ రాజ్యభారాన్ని భరించటానికి ఏ విధంగా అంగీకరించాడు? అని అడిగాడు.

వ. అనిన సూతుం డిట్లనియె. 229

* సూతుడు ఇలా సమాధానం చెప్పాడు.

క. కురుసంతతికిఁ బరీక్షి, న్నరవరు నంకురము సేసి నారాయణుఁ డీ
ధరణీ రాజ్యమునకు నీ, శ్వరుగా ధర్మజుని నిలిపి సంతోషించెన్. 230

* కురువంశాంకురంగా పరీక్షిత్తును నిలబెట్టి ఈ సమస్త సామ్రాజ్యానికి యుధిష్ఠిరుణ్ణి అధినేతగా నిలిపి శ్రీకృష్ణుడు సంతుష్టాంతరంగుడైనాడు.

వ. ఇట్లు జగంబు పరమేశ్వరాధీనంబుగాని స్వతంత్రంబు గా దనునది మొదలగు భీష్ముని వచనంబులం, గృష్ణుని సంభాషణంబుల ధర్మనందనుండు ప్రవర్ధమాన విజ్ఞానుండును, నివర్తిత శంకాకళంకుండును నై నారాయణాశ్రయుండైన యింద్రుండునుంబోలె జతుస్సాగర వేలాలంకృతంబగు వసుంధరా మండలంబు సహోదర సహాయుండై యేలుచుండె. 231

* ఈ విధంగా ధర్మరాజు భీష్మాచార్యుని ఉపదేశాలవల్ల, శ్రీకృష్ణుని ప్రబోధాలవల్ల తన విజ్ఞానాన్ని పెంపొందించుకొని, తన సందేహా లన్నింటిని నివర్తించుకొని, ఉపేంద్రుని సహాయంతో మహేంద్రుని వలె శ్రీకృష్ణుని అండదండలతో చతుస్సముద్ర ముద్రితమైన మహీమండలాన్ని సహచరుల సహాయంతో పరిపాలించసాగాడు.

సీ. సంపూర్ణవృష్టిఁ బర్జన్యుండు గురియించు నిల యెల్ల కోర్కుల నీనుచుండు
గోవులు వర్షించు ఘోషభూములఁ బాలు ఫలవంతములు లతా పాదపములు

పండు సస్యములు దప్పక ఋతువుల నెల్ల ధర్మ మెల్లెడలను దనరి యుండు
దైవభూతాత్మతంత్రము లగు రోగాది భయములు సెందవు ప్రజల కెందుఁ

ఆ. గురుకులోత్తముండు గుంతీతనూజుండు, దానమాన ఘనుఁడు ధర్మజుండు
సత్యవాక్య ధనుఁడు సకల మహీరాజ్య, విభవభాజి యయిన వేళయందు. 232

* దానఘనుడూ, మానధనుడూ, సత్యసంధుడు, కురుకులాలంకారుడూ, కుంతికుమారుడూ ఐన ధర్మరాజు సర్వధరణీ మండలాన్ని వైభవోపేతంగా పరిపాలిస్తున్న సమయంలో మేఘుడు కుంభవృష్టి కురిపించాడు. పృథివి బంగారు పంటలు పండించింది. గోశాలలోని గోవులు కుండల కొద్దీ పాలిచ్చాయి. వృక్షాలూ, లతలూ సంపూర్ణంగా ఫలించాయి. ఋతుధర్మం తప్పకుండా నిండుగా పంటలు పండాయి. దేశమంతటా ధర్మం పాతుకున్నది. ఆధ్యాత్మికాలూ, ఆధిభౌతికాలూ, ఆధి దైవికాలూ అయిన ఆధివ్యాధులు ప్రజలను బాధించలేదు.

-: శ్రీకృష్ణుండు ద్వారకా నగరంబున కేగుట :-

వ. అంత గృష్ణుండు చుట్టాలకు శోకంబు లేకుండం జేయుకొఱకును సుభద్రకుఁ బ్రియంబు సేయుకొఱకును గజ పురంబునం గొన్ని నెలలుండి, ద్వారకానగరంబు నకుం బ్రయాణంబు సేయం దలంచి ధర్మనందనునకుం గృతాభినందనుం డగుచు నతనిచే నాలింగితుండై యామంత్రణంబు వడసి కొందఱు దనకు నమస్కరించినం గౌఁగిలించికొని కొందఱు దనుం గౌఁగిలింప నానందించుచు రథారోహణంబు సేయు నవసరంబున సుభద్రయు ద్రౌపదియుఁ గుంతియు నుత్తరయు గాంధారియు ధృతరాష్ట్రుండును విదురుండును యుధిష్ఠిరుండును యుయుత్సుండును గృపాచార్యుండును నకులసహదేవులును వృకోదరుండును ధౌమ్యుండును సత్సంగంబు వలన ముక్తదుస్సంగుండగు బుధుండు సకృత్కాల సంకీర్త్యమానంబై రుచికరంబగు నెవ్వని యశంబు నాకర్ణించి విడువనోపం డట్టి హరితోడి వియోగంబు సహింపక దర్శన స్పర్శనాలాపశయ నాసన భోజనంబుల వలన నిమిషమాత్రంబును హరికి నెడ లేని వారలైన పాండవులం గూడికొని హరి మరలవలయునని కోరుచు హరి చనిన మార్గంబు సూచుచు హరి విన్యస్త చిత్తులయి లోచనంబుల బాష్పంబు లొలుక నంత నిలువంబడి రయ్యవసరంబున. 233

* బంధువులైన పాండవుల శోకం పోకార్చటం కోసం ప్రియసోదరి సుభద్ర మనస్సుకు సంతోషం సమకూర్చుటం కోసం, వాసుదేవుడు హస్తినాపురంలో కొన్ని మాసాలపాటు ఉన్న తర్వాత ద్వారకా నగరానికి బయలుదేరాడు. తనకు అభినందనాలు సమర్పిస్తున్న నందనందనుణ్ణి ధర్మనందనుడు ఆనందంతో అభినందించి ఆలింగనం చేసుకొని వీడ్కోలిచ్చాడు. అనంతరం శ్రీకృష్ణుడు కొందరి నమస్కారాలు అందుకొన్నాడు. కొందరిని కౌగిలించుకొన్నాడు. కొందరు తనను కౌగిలించుకొనగా వారికి శుభాకాంక్ష లందించాడు. గోవిందుడు స్యందనం ఎక్కబోతున్న సమయంలో సుభద్రా ద్రౌపదులు, కుంతీ గాంధారులు, ధృతరాష్ట్రుడు, విదురుడు, ధర్మరాజు, యుయుత్సుడు, కృపాచార్యుడు, నకుల సహదేవులు, భీమసేనుడు, ధౌమ్యుడు మొదలైన వారంతా, సజ్జనసాంగత్యం వల్ల దుర్జన సాంగత్యాన్ని పరిత్యజించిన బుద్ధిమంతుడు ఎవని మధురగాథలు ఒక్కమాటు వింటే మళ్లీ విడిచి పెట్టలేడో అటువంటి శ్రీకృష్ణుని ఎడబాటు సహించ

లేనివారైనారు. అనుక్షణం ఆయనను చూస్తూ, తాకుతూ, మాట్లాడుతూ, ఆయనతో కలిసి శయనిస్తూ, కూర్చుంటూ, భుజిస్తూ ఉండే పాండవులతో పాటు శ్రీకృష్ణుడు వెనుకకు మరలి రావాలని అభిలషిస్తూ, ఆయన వెళ్లిన మార్గాన్ని అవలోకిస్తూ, హరిమయాలైన హృదయాలతో, అశ్రుమయాలైన నయనాలతో అల్లంత దూరంలో నిలబడి పోయారు.

సీ. కనకసౌధములపైఁ గౌరవకాంతలు గుసుమవర్షంబులు గోరి కురియ
మౌక్తికదామ సమంచిత ధవళాత పత్రంబు విజయుండు పట్టుచుండ
నుద్ధవ సాత్యకు లుత్సాహవంతులై రత్న భూషితచామరములు వీవ
గగనాంతరాళంబు గప్పి కాహళభేరి పటహ శంఖాది శబ్దములు మొరయ

ఆ. సకలవిప్రజనులు సగుణనిర్గుణరూప, భద్రభాషణములు పలుకుచుండ
భువన మోహనుండు పుండరీకాక్షుండు, పుణ్యరాశి హస్తిపురము వెడలె. 234

* భువనమోహనుడూ, పుండరీకాక్షుడూ అయిన కృష్ణుడు పుంజీభవించిన పురజనుల పురాకృత పుణ్యంలాగా హస్తినాపుర వీథుల వెంట సాగిపోతున్నాడు. అంతఃపుర కాంతలు బంగారు మేడలపై నిలబడి పురుషోత్తమునిపై పుష్ప వర్షాలు కురిపించారు. విజయుడు వెనుక నిలబడి ముత్యాలసరాలతో విరాజిల్లే శ్వేతచ్ఛత్రాన్ని పట్టాడు. ఉద్ధవుడూ, సాత్యకీ, ఉత్సాహంతో ఇటూ నటూ రత్నఖచితాలైన పిడులు పట్టుకొని వింజామరలు వీస్తున్నారు. బాకాలూ, నగారాలూ, తప్పెటలూ, శంఖాలూ ఆకాశం బద్దలయేటట్లు మ్రోగుతున్నాయి. వేదవేత్తలైన బ్రాహ్మణులు సగుణ నిర్గుణ స్వరూపనిరూపకంగా స్వస్తివచనాలు పలుకుతున్నారు.

వ. తత్సమయంబునం బౌరసుందరులు ప్రాసాదశిఖర భాగంబుల నిలిచి గోపాలసుందరుని సందర్శించి, వర్గంబులై మార్గంబుల రెండు దెసలం గరారవిందంబులు సాచి యొండొరులకుం జూపుచుం దమలోనం దొల్లిటం బ్రళయంబున గుణంబులం గూడక జీవులు లీనరూపంబులై యుండం బ్రపంచంబు ప్రవర్తింపని సమయంబున నొంటి దీపించు పురాణపురుషుం డితండనువారును, జీవులకు బ్రహ్మత్వంబు గలుగ లయంబు సిద్ధించుట యెట్లను వారును, జీవోపాధి భూతంబు లయిన సత్త్వాదిశక్తుల లయంబు జీవుల లయంబను వారును, గ్రమ్మఱ సృష్టికర్తయైన యప్పరమేశ్వరుండు నిజవీర్య ప్రేరితయై నిజాంశ భూతంబులైన జీవులకు మోహిని యగుచు సృష్టి సేయ నిశ్చయించి నామరూపంబులు లేని జీవులందు నామరూపంబులు గల్పించుకొఱకు, వర్తిల్లు స్వమాయ నంగీకరించు ననువారును, నిర్మలభక్తి సముత్కంఠావిశేషంబుల, నకుంఠితులై జితేంద్రియులగు విద్వాంసు లిమ్మహానుభావు నిజరూపంబు దర్శింతు రనువారును, యోగమార్గమునంగాని దర్శింపరాదను వారునునై మఱియును. 235

* ఆ సమయంలో శ్యామసుందరుణ్ణి సందర్శించటానికి పౌరసుందరీమణులు వీథి కిరువైపులా ఉన్న సౌధాలపై కెక్కారు. గుంపులు గుంపులుగా నిలబడి, చేతులు చాచి కృష్ణుణ్ణి ఒకళ్లు మరొకళ్లకు చూపించుకొంటూ తమలో తాము సంభాషించుకో సాగారు. ఆదికాలంలో ప్రపంచం పుట్టక ముందు ఆకారం

ధరించని ప్రాణి సమూహాన్నంతా తనలో లీనం చేసుకొని అద్వితీయ పరబ్రహ్మమై విరాజిల్లే పురాణ పురుషుడనేవారు కొందరూ, ఉపాధిభూతాలైన సత్త్వాది శక్తుల లయమే జీవుల లయ మనేవారు కొందరూ; మళ్లీ ఆ పరమేశ్వరుడే ఆత్మ శక్తిచే ప్రేరేపించబడి దేవాంశ సంభూతులైన జీవులను మోహింప జేసేదీ, నామరూపాలు లేని జీవులకు నామరూపాలు కల్పించి సృష్టిని ప్రవర్తింపజేసేది, అయిన మాయను అంగీకరిస్తాడు అనేవారు కొందరూ, పరిశుద్ధమైన భక్తి ప్రపత్తులతో, కుంటుపడని ఉత్కంఠతో జితేంద్రియులై, సుగుణవతంసులై విద్వాంసులు ఈ దేవదేవుని సత్య స్వరూపాన్ని సందర్శిస్తారు అనేవారు మరికొందరూ, యోగమార్గం ద్వారానే సర్వేశ్వర సాక్షాత్కారం సంభవమనే ఇంకొందరూ.

మ. రమణీ! దూరము వోయెఁ గృష్ణురథమున్; రా దింక వీక్షింప నీ
కమలాక్షుం బొడగానలేని దినముల్ గల్పంబులై తోఁచు; గే
హములం దుండఁగ నేలపోయి పరిచర్యల్ సేయుచున్ నెమ్మి నుం
దము రమ్మా, యనె నొక్క చంద్రముఖి కందర్పాశుగభ్రాంతయై. 236

* ఓ చెలీ! శ్రీకృష్ణుని రథం దూరంగా వెళ్లింది. ఇక మన కళ్లకు కన్పించదు. కమలాక్షుణ్ణి కనుగొనలేని దినాలు కల్పాలుగా తోస్తాయి. ఇక ఈ యిండ్లలో క్షణం కూడా ఉండలేము. మాధవుని వెంట మనం కూడా వెళ్లి ఆయనకు సేవలు చేస్తూ అక్కడే హాయిగా ఉందాము అంది పువ్విలుకాని క్రొవ్విరి తూపులకు గురియైన ఒక జవ్వని.

మ. తరుణీ! యాదవరాజు గాఁడితఁడు; వేదవ్యక్తుఁడై యొక్కఁడై
వరుసన్ లోకభవస్థితి ప్రళయముల్ వర్తింపఁగాఁ జేయు దు
స్తర లీలారతుఁడైన యాశుఁ, డితనిన్ దర్శించితిం బుణ్య భా
సుర! నే నంచు నటించె నొక్కతె మహాశుద్ధాంతరంగంబునన్. 237

* సఖీ! ఈ కృష్ణుడు వేద వేద్యుడైన ఆదినారాయణుడే గాని యాదవ ప్రభువు కాదే! ఈ మహానుభావుడు విశ్వానికి సృష్టి స్థితి లయాలు కల్పించే దేవదేవుడే! ఈయన లీలలు మనం తెలుసుకోలేం. లోకేశ్వరుణ్ణి కనులారా ఆలోకించిన నేను ఎంత అదృష్టవంతురాలనో అని ఒక అంగన ఆనంద తరంగాలు పొంగిపొరలే అంతరంగంతో చిందులు వేసింది.

క. తామసగుణు లగు రాజులు, భూమిం బ్రభవించి ప్రజలఁ బొలియింపఁగ స
త్త్వామలతనుఁడై యీతఁడు, భామిని! వారల వధించుఁ బ్రతికల్పమునన్. 238

* తమోగుణ దూషితులైన భూపతులు ప్రతికల్పంలోనూ ఈ పుడమిలో పుట్టి ప్రజానీకాన్ని బాధించి వేధించే సమయంలో సత్య స్వరూపుడై సముద్భవించి ఆ జగత్కంటకులను సంహరించే స్వామిని చూడవే భామినీ! అన్నది ఒక కలహంసగామిని.

వ. ఇదియునుం గాక. 239

* వారు ఇంకా ఈ విధంగా అనుకొన్నారు-

సీ. ఈ యుత్తమశ్లోకుఁ డెలమి జన్మింపంగ యాదవకుల మెల్ల ననఘ మయ్యెఁ;
నీ పుణ్యవర్తనుఁ డేప్రొద్దు నుండంగ మథురాపురము దొడ్డ మహిమఁ గనియె
నీ పూరుష శ్రేష్ఠు నీక్షింప భక్తితో ద్వారకావాసులు ధన్యులైరి
యీ మహాబలశాలి యెఱిఁగి శిక్షింపంగ నిష్కంటకం బయ్యె నిఖిలభువన

తే. మీ జగన్మోహనాకృతి నిచ్చగించి, పంచశర భల్ల జాల విభజ్యమాన
వివశ మానసమై వల్లవీసమూహ, మితని యధరామృతము గ్రోలు నెల్లప్రొద్దు. 240

* ఈ సచ్చరిత్రుడు జన్మించటం మూలంగానే యాదవవంశం పునీతమయింది. ఈ పుణ్యమూర్తి ఎల్లప్పుడూ నివసించటం వల్లనే మధురానగరం మహిమాన్వితమై పేరెన్నిక గన్నది. ఈ పురుషోత్తముణ్ణి అనుక్షణం వీక్షించటం చేతనే ద్వారకలో ఉండే పౌరులు ధన్యాత్ములైనారు. ఈ వీరాధివీరుడు క్రూరాత్ములను ఏరి పారవేయటం ద్వారా ఈ విశాల విశ్వం ప్రశాంతంగా మనగలుగుతున్నది. ఈ జగన్మోహనుని సౌందర్యాన్ని సందర్శించి, మన్మథ శరపరంపరలకు కంపించిన హృదయాలతో వ్రేపల్లెలోని పల్లవపాణులు ఎల్లవేళలా ఈ నల్లనయ్యమోవి తేనియలు త్రావుచూ ఉంటారు.

ఉ. ఈ కమలాక్షు నీ సుభగు నీ కరుణాంబుధిఁ బ్రాణనాథుఁగాఁ
జేకొని వేడ్కఁ గాఁపురము సేయుచు నుండెడి రుక్మిణీ ముఖా
నేక పతివ్రతల్ నియతి నిర్మలమానసలై జగన్నుతా
స్తోక విశేషతీర్థములఁ దొల్లిటి బాముల నేమి నోఁచిరో! 241

* ఈ కమలాక్షుణ్ణి, ఈ సౌందర్య రాశిని, ఈ కరుణాసముద్రుణ్ణి తమ జీవితేశ్వరునిగా స్వీకరించి ఆనందంగా కాపురం చేస్తున్న ఆ రుక్మిణీ, సత్యభామా మొదలైన సాధ్వీమణులు నిష్కల్మష హృదయాలతో పూర్వజన్మలో ఏ పుణ్యతీర్థాలు సేవించారో, ఏ మంచినోములు నోచారో-

వ. అని యిట్లు నానా విధంబులుగాఁ బలుక పురసుందరుల వచనంబు లాకర్ణించి కటాక్షించి నగుచు నగరంబు వెడలె; ధర్మజుండును హరికి రక్షకంబులై కొలిచి నడువం జతురంగ బలంబులం బంచిన దత్సేనాసమేతులై దనతోడి వియోగంబున కోర్వక దూరంబు వెనుతగిలిన కౌరవుల మరలించి కురుజాంగల పాంచాల దేశంబులు దాటి, శూరసేన యామున భూములం గడచి బ్రహ్మావర్త, కురుక్షేత్ర, మత్స్య, సారస్వత, మరుధన్వ, సౌవీరాభీరసైంధవ విషయంబు లతిక్రమించి, తత్తద్దేశవాసు లిచ్చిన కానుకలు గైకొనుచు నానర్త మండలంబు సొచ్చి పద్మబంధుండు పశ్చిమ సింధు నిమగ్నుండయిన సమయంబున బరిశ్రాంతవాహుండై చనిచని. 242

* అని అనేక విధాలుగా సంభాషించుకొంటున్న పౌర కాంతామణుల పలుకులు వింటూ, క్రీగంటి చూపులతో కనుగొంటూ, మందహాస వదనారవిందుడైన గోవిందుడు ముమ్మందుకు సాగాడు. ధర్మరాజు

శ్రీకృష్ణునికి అంగరక్షకులుగా చతురంగబలాలను పంపించాడు. ఆ సైన్యంతో పాటు తన ఎడబాటుకు ఓర్వలేక పంపటం కోసం బహుదూరం వచ్చిన పాండునందనులను వెనుకకు పంపించి వసుదేవనందనుడు యమునాతీరంలో ఉన్న కురుజాంగల పాంచాల శూరసేన దేశాలు దాటాడు. బ్రహ్మావర్తాన్నీ, కురుక్షేత్రాన్ని గడిచాడు. మత్స్య సారస్వత మరుధన్వ దేశాల గుండా సాగి ఆభీర సౌవీర సింధుదేశాలను అతిక్రమించాడు. ఆ యా దేశప్రజలు సమర్పించిన కానుకలు అందుకొంటూ ద్వారకలో అంతర్భాగమైన ఆవర్తమండలాన్ని చేరుకొన్నాడు. సంధ్యాసమయం సమీపించింది. అశ్వాలు అలిసిపోయాయి. అల్లంత దూరంలో ద్వారకానగరం కనిపించింది.

-: శ్రీకృష్ణుడు ద్వారకానగరంబు ప్రవేశించుట :-

మ. జలజాతాక్షుఁడు శౌరి డగ్గఱె మహాసౌధాగ్ర శృంగారకన్
గలహంసావృత హేమపద్మపరిఖా కాసారకన్ దోరణా
వళి సంఛాదిత తారకన్ దరులతా వర్గానువేలోదయ
త్ఫలపుష్పాంకుర కోరకన్ మణిమయ ప్రాకారకన్ ద్వారకన్. 243

* తామరరేకుల వంటి కన్నులు గల శ్రీకృష్ణుడు బంగారు కలశాలతో ప్రకాశించే ఎత్తైన మేడలు కలదీ, కలహంసలతోనూ కాంచనవర్ణ కమలాలతోనూ అలరారే అగడ్తమడుగు కలదీ, చుక్కలు తాకే చక్కని తోరణాలు కలదీ; పండ్లతో, పువ్వులతో, చివుళ్లతో, మొగ్గలతో నిండిన లతాకుంజాలూ, వృక్షపంక్తులూ కలదీ; రత్నఖచిత ప్రాకారాలు కలదీ ఐన ద్వారకానగరాన్ని సమీపించాడు.

వ. ఇట్లు తన ప్రియపురంబు డగ్గఱి 244

* ఈ విధంగా తన అత్యంత ప్రియమైన రాజధాని సమీపానికి వెళ్లినవాడై-

మత్త. అన్యసన్నుత సాహసుండు మురారి యొత్తె యదూత్తముల్
ధన్యులై వినఁ బాంచజన్యము దారితాఖిలజంతు చై
తన్యమున్ భువనైక మాన్యము దారుణధ్వని భీత రా
జన్యమున్ బరిమూర్ఛితాఖిలశత్రు దానవసైన్యమున్. 245

* ఆత్మీయులే కాక అన్యులు సైతం అభినందించే ధైర్యసాహసాలు కల గోవిందుడు సమస్త ప్రాణులనూ నిశ్చేష్టులను చేసేదీ, లోకం ప్రశంసలు అందుకోగలిగిందీ, చెవులు బద్దలయ్యే శబ్దంతో రాజులను బెదరగొట్టేదీ, ప్రతిపక్షులైన రాక్షసయోధు లందరినీ మూర్ఛిల్లచేసేదీ అయిన "పాంచజన్య" మను తన శంఖాన్ని పూరించాడు. మాన్యులైన యదుకులాగ్రగణ్యు లందరూ ఆ శంఖధ్వనిని విని ధన్యులైనారు.

శా. శంఖారావము వీనులన్ విని జనుల్ స్వర్ణాంబర ద్రవ్యముల్
సంఖ్యాతీతము కొంచు వచ్చిరి దిదృక్షాదర్పితోత్కంఠన

ప్రేంఖద్భక్తులు వంశకాహళమహా భేరీగజాశ్వావళీ
రింఖారావము లుల్లసిల్ల దనుజారిం జూడ నాసక్తులై. 246

* పాంచజన్య శంఖారావం చెవుల పడగానే ప్రజలంతా ఉరకలు వేసే ఉత్కంఠతో, పరవళ్ళు తొక్కే భక్తితో, అతిశయించిన ఆసక్తితో వేణువులూ, బాకాలూ ఊదుతూ, నగారాలు మ్రోగిస్తూ, గిట్టల చప్పుళ్లు చేస్తూ నడిచే గుర్రాలతో ఏనుగులతో అసంఖ్యాకమైన బంగారు వస్తువులూ, విలుగల వలువలూ కానుకగా తీసుకొని యదుకుల స్వామికి ఎదురువచ్చారు.

క. బంధులుఁ బౌరులుఁ దెచ్చిన, గంధేభ హయాదులైన కానుకలు దయా
సింధుఁడు గైకొనె నంబుజ, బంధుఁడు గొను దత్త దీప పంక్తులభంగిన్. 247

* బంధుమిత్రులూ, ప్రజలూ కొనితెచ్చిన ఏనుగులూ, గుర్రాలూ మొదలైన బహుమతులను కరుణాసింధువైన శ్రీకృష్ణుడు, భక్తులర్పించిన దీపపంక్తులను పరిగ్రహించే పద్మబంధునిలాగా అందుకొన్నాడు.

వ. ఇట్లాత్మారాముండును బూర్ణకాముండునైన యప్పరమేశ్వరునికి నుపాయనంబు లిచ్చుచు నాగరులు వికసితముఖులయి గద్గద భాషణంబులతోడ డయ్యకుండ నడపునయ్యకు నెయ్యంపుఁ జూపుల నడ్డంబు లేని బిడ్డల చందంబున మ్రొక్కి యిట్లనిరి. 248

* ఈ విధంగా ద్వారకాపుర పౌరులు ఆత్మారాముడూ, సంపూర్ణకాముడూ అయిన శ్యామసుందరునికి కానుకలు సమర్పించి ఆనందంతో వికసించిన ముఖాలు కలవారూ, హర్షగద్గద భాషణాలు కలవారూ అయి కంటికి రెప్పలా కాపాడే నల్లనయ్యకు, కన్నతండ్రికి చిన్నబిడ్డల వలె నమస్కరించి ఇలా పలికారు-

శా. నీ పాదాబ్జము బ్రహ్మపూజ్యము గదా, నీ సేవ సంసార సం
తాపధ్వంసినియౌఁ గదా, సకలభద్రశ్రేణులం బ్రీతితో
నాపాదింతుఁ గదా, ప్రపన్నులకుఁ గాలాధీశ! కాలంబు ని
ర్వ్యాపారంబు గదయ్య చాలరు నినున్ వర్ణింప బ్రహ్మాదులున్. 249

* స్వామీ! నీ పాదాబ్జాలు బ్రహ్మపూజ్యాలు. నీ చరణ సేవ సంతాపమయమైన సంసార సముద్రాన్ని దాటించే నావ. నీవు ఆపన్నులకు సకలసౌభాగ్యాలూ సంతోషంగా ప్రసాదించే కరుణామూర్తివి. నీవు కాలస్వరూపుడవు. కాలానికి అధీశ్వరుడవు. బ్రహ్మాది దేవతలు కూడా నిన్ను ప్రశంసించలేరు.

క. ఉన్నారము సౌఖ్యంబున, విన్నారము నీ ప్రతాప విక్రమకథలన్
మన్నారము ధనికులమై, కన్నారము తావకాంఘ్రి కమలములు హరీ! 250

* కృష్ణా! నీ దయవల్ల క్షేమంగా ఉన్నాము. సిరిసంపదలు సమృద్ధిగా గైకొన్నాము. నీ అవక్రపరాక్రమ గాథలను వీనులారా విన్నాము. ఇప్పుడు నీ చరణ కమలాలను కనులారా కన్నాము.

క. ఆరాటము మది నెఱుఁగము, పోరాటము లిండ్లకడలఁ బుట్టవు పురిలోఁ
జోరాటన మెగయదు నీ, దూరాటన మోర్వలేము తోయజనేత్రా! 251

* కమల నేత్రుడవైన ఓ స్వామీ! మనస్సులలో ఆరాటం లేకుండా, గృహాల్లో పోరాటం లేకుండా సుఖంగా ఉన్నాము. నగరంలో ఎక్కడా చోరభయాలు లేవు. అయినా నీవు దూరదూరాలకు పోయినప్పుడు నీ వియోగాన్ని సహించలేము.

ఉ. తండ్రుల కెల్లఁ దండ్రియగు ధాతకుఁ దండ్రివి దేవ! నీవు మా
తండ్రివిఁ దల్లివిం బతివి దైవమువున్ సఖివిన్ గురుండ; వే
తండ్రులు నీక్రియం బ్రజల ధన్యులఁ జేసిరి. వేల్పు లైన నో
తండ్రి! భవన్ముఖాంబుజము ధన్యతఁ గానరు మా విధంబునన్. 252

* తండ్రులందరికీ తండ్రియైన బ్రహ్మదేవునికి నీవు తండ్రివి. మా అందరికీ తండ్రివీ, తల్లివీ, దైవానివీ, భర్తవూ, మిత్రుడవూ, గురుడవూ, సమస్తమూ నీవే, కన్నతండ్రులైనా నీలాగా ప్రజలను పరమానంద భరితులను చేసి ధన్యులను చేయలేరు. దేవతలైనా మా లాగా నీ ముఖ పద్మాన్ని వీక్షించి కృతార్థులు కాలేరు.

క. చెచ్చెర గరినగరికి నీ, విచ్చేసిన నిమిషమైన వేయేండ్లగు నీ
వెచ్చోటికి విచ్చేయక, మచ్చికతో నుండుమయ్య మా నగరమునన్. 253

* ప్రభూ! నీవు మాటిమాటికి హస్తినాపురానికి వెళ్ళినప్పుడు ఒక్క నిమేషమే మాకు వేయేండ్లుగా తోస్తుంది. ఓ పచ్చనివిల్తుని కన్నయ్యా! నీవు ఇచ్చటినుంచి ఎచ్చటికీ విచ్చేయక మచ్చికతో మా నగరంలోనే నివసించవయ్యా!

ఆ. అంధకారవైరి యపరాద్రి కవ్వలం, జనిన నంధమయిన జగముభంగి
నిన్నుఁ గానకున్న నీరజలోచన! యంధతమస మతుల మగుదు మయ్య. 254

* సూర్యభగవానుడు పడమటి కొండచాటుకు పోయినప్పుడు అంధకారబంధురమైన జగత్తులాగా నీవు కన్నులకు కానరాకుంటే మేము కటిక చీకటిలో పడి కొట్టుమిట్టాడుతుంటాము.

వ. అని యిట్లు ప్రజలాడెడి భక్తియుక్త మధుర మంజులాలాపంబులు గర్ణకలాపంబులుగా నవధరించి, కరుణావలోకనంబులు వర్షించుచు హర్షించుచుఁ దనరాక విని మహానురాగంబున సంరంభ వేగంబుల మజ్జనభోజనశయనాది కృత్యంబు లొల్లక యుగ్రసేనాక్రూర వసుదేవ బలభద్ర ప్రద్యుమ్న సాంబచారుదేష్ణగద ప్రముఖ యదుకుంజరులు కుంజర తురగ రథారూఢులై దిక్కుంజరసన్నిభంబయిన యొక్క కుంజరంబు ముందట నిడుకొని, సూతమాగధ నట నర్తక వందిసందోహంబుల మంగళ భాషణంబులును, భూసురాశీర్వాద వేదఘోషణంబులును, వీణావేణు భేరీపటహశంఖ కాహళ ధ్వానంబులును, రథారూఢ విభూషణ భూషిత వార యువతీ గానంబులును, నసమానంబులై చెలంగ నెదురుకొని యథోచిత ప్రణామాభివాదన పరిరంభ కరస్పర్శన సంభాషణ మందహాస సందర్శనాది విధానంబుల బహుమానంబులు సేసి, వారలుం దానును భుజగేంద్ర పాలితంబైన భోగవతీనగరంబు చందంబున స్వ సమాన బల యదు భోజ దాశార్హ కుకు రాంధక వృష్ణివీరపాలితంబును, సకల కాల సంపద్యమానాంకుర పల్లవ కోరక కుట్మల కుసుమ ఫలమంజరీపుంజ భార వినమిత లతా పాదపరాజ

విరాజి తోద్యానమహావనోపవనారామ భాసితంబును, వనాంతరాళ రసాల సాల శాఖాంకుర ఖాదనక్షుణ్ణకషాయ కంఠ కలకంఠ మిథునకోలాహల ఫల రసాస్వాద పరిపూర్ణ శారికా కీరకులకలకల కహ్లార పుష్పమకరంద పాన పరవశ భృంగభృంగీకదంబ ఝుంకారసరోవర కనకకమల మృదులకాండ ఖండస్వీకారమత్త వరాటాయత్త కలహంసనివహ క్రేంకారసహితంబును, మహోన్నతసౌధజాల రంధ్ర నిర్గతకర్పూర ధూపధూమపటల సందర్శన సంజాత జలధర భ్రాంతి విభ్రాంత సముద్ధతపింఛ నర్తనప్రవర్తమాన మత్తమయూరకేకారవ మహితంబును, నానారూపతోరణధ్వజ వైజయంతికా నికాయ నిరుద్ధతారకాగ్రహప్రకాశంబును, ముక్తాఫల విరచితరంగవల్లి కాలంకృత మందిరద్వార దేహళీవేదికా ప్రదేశంబును ఘనసార గంధసార కస్తూరికా సంవాసిత వణిగ్గేహగేహళీ నికర కనకగళంతికా వికీర్యమాణ సలిలధారా సంసిక్తవిపణి మార్గంబును బ్రతినివాస బహిరంగణ సమర్పిత రసాలదండ ఫలకుసుమ గంధాక్షత ధూపదీప రత్నాంబరాది వివిధోపహార వర్గంబును, బ్రవాళనీలమరకతవజ్ర వైడూర్య నిర్మిత గోపురాట్టాలకంబును, విభవనిర్జిత మహేంద్రనగరాలకంబును నైన పురవరంబుం బ్రవేశించి రాజమార్గంబున వచ్చు సమయంబున. 255

* ఈ ప్రకారంగా ద్వారకానగరంలోని ప్రజలు పలుకుతున్న భక్తి బంధురమైన మధుర మంజులాలాపాలు వీనులవిందుగా వింటూ, కరుణార్ద్రాలైన కడకంటిచూపులు కురిపిస్తూ, మురిపిస్తూ తన ఆగమనం విని మహానురాగంతో, సంరంభవేగంతో స్నానం, భోజనం శయనం మొదలైన నిత్యకృత్యాలు కూడా పరిత్యజించి ఉగ్రసేనుడూ, అక్రూరుడూ, వసుదేవుడూ, బలభద్రుడూ మొదలైన పెద్దలూ, ప్రద్యుమ్నుడూ, సాంబుడూ, చారుదేష్ణుడూ, గదుడూ మొదలైన యదు కుమారులూ ఏనుగులనూ గుర్రాలనూ రథాలనూ అధిరోహించినవారై, ఐరావతం వంటి ఒక భద్రగజాన్ని ముందుంచుకొని సూతులూ, నటులూ, నర్తకులూ, వందిమాగధులూ మొదలైనవారి మంగళభాషణాలతో భూసురోత్తముల ఆశీర్వాద వేదనినాదాలతో వీణ, వేణువు, నగారా, తప్పెట, శంఖం, బాకా మొదలైన వాద్య ధ్వనులతో నానాలంకారాలూ ధరించి రథాలపై కూర్చున్న వారకాంతల కమనీయ గానాలతో ఎదురువచ్చారు. వారందరినీ శ్రీకృష్ణుడు వందనాలతో, అభివాదాలతో, కౌగిలింతలతో, కరస్పర్శలతో యథోచితంగా గౌరవించాడు. వారితో కూడి, నాగరాజులచే పరిపాలింపబడే భోగవతీనగరంలాగా, తనంతటి బలసంపన్నులైన యదు భోజ దాశార్హ కుకుర అంధక వృష్ణివీరులచే సంరక్షింపబడుతున్న ద్వారకాపురాన్ని వాసుదేవుడు ప్రవేశించాడు.

ఆ మహానగరం ఎల్లకాలములందూ కోకొల్లలుగా ఉండే అంకురాలతో, పల్లవాలతో, కోరకాలతో, కుట్మలాలతో, కుసుమాలతో, పండ్ల గుత్తులతో , వంగిన లతలయొక్క, వృక్షాలయొక్క సమూహాలతో, విరాజిల్లే ఉద్యానవనాలతో, ఉపవనాలతో, క్రీడావనాలతో ప్రమదవనాలతో ప్రకాశిస్తున్నది. ఆ వనాలనడుమ ఉన్న బాలరసాల సాల నవపల్లవాలను కొరికి కషాయకంఠాలైన కలకంఠదంపతుల కుహూనినాదాలతో, ఫలరసాలను సంతృప్తిగా ఆస్వాదించిన గోరువంకల చిలుకల కలకలధ్వనులతో, వికసించిన కలువపూవుల్లోని మకరందాన్ని పానంచేసి పరవశించిన తుమ్మెద దంపతుల కమ్మని ఝుంకారాలతోనూ, సరస్సులలో బంగరుతామరతూండ్ల తునుకలు తిని మైమరచిన కలహంసదంపతుల క్రేంకారాలతోనూ కూడి ఉన్నది.

మహోన్నతాలైన మేడల గవాక్షాలలో నుంచి బయలు వెడలిన కర్పూర ధూపాలూ, అగరుధూమాలూ చూచి నీలమేఘాలనే భ్రాంతితో ఒడలు తెలియక పింఛాలు విప్పి నాట్యాలు చేస్తున్న మత్తమయూరాల కేకారవాలతో నిండిఉంది. ఆనగరంలోని నానావిధాలైన మకర తోరణాలతో, విజయధ్వజాలతో, వైజయంతికలతో ఆకాశంలోని నక్షత్ర గ్రహమండలాల ప్రకాశాలు నిరుద్ధము లౌతున్నాయి. మంచిముత్యాలతో కూర్చిన రంగవల్లికలతో, అలంకరింపబడ్డ మందిరద్వారాలూ, గడపలూ, వేదికలూ ప్రకాశిస్తున్నాయి. కర్పూరం, చందనం, కస్తూరి పరిమళించే వర్తకుల గృహాల ద్వారబంధాలూ, బంగారు పాత్రలు జల్లుమని చల్లుతున్న నీటి జల్లులతో బాగా తడిసిన రాజమార్గాలూ, ప్రతి గృహం ప్రాంగణాలలో సిద్ధంగా ఉంచబడిన చెరకుగడలూ, పండ్లూ, పువ్వులూ, సుగంధద్రవ్యాలూ, మంగళాక్షతలూ, ధూపదీపాలూ, రత్నాంబరాలూ మొదలైన నానావిధాల కానుకలు కనువిందు కావిస్తున్నాయి. పగడాలతో, నీలాలతో, పచ్చలతో, వజ్రవైడూర్యాలతో నిర్మింపబడ్డ గోపురాలు, చంద్రశాలలు అంతటా ప్రకాశిస్తున్నాయి. ఆ పట్టణం తన మహావైభవంతో మహేంద్రుని స్వర్గపట్టణాన్నీ, కుబేరుని అలకాపట్టణాన్నీ తిరస్కరిస్తున్నట్లున్నది. ఇటువంటి ద్వారకా నగరాన్ని ప్రవేశించి శ్రీకృష్ణుడు రాజమార్గంలో గుండా వస్తున్నాడు.

మత్త. కన్నులారగ నిత్యమున్ హరిఁ గాంచుచున్ మనువారల
య్యు న్నవీన కుతూహలోత్సవయుక్తి నాగర కాంతల
త్యున్నతోన్నతహర్మ్య రేఖల నుండి చూచిరి నిక్కి చే
సన్నలం దమలోన దద్విభు సౌకుమార్యము సూపుచున్. 256

* ఆ నగరంలోని పౌరకాంతలందరూ ఆయన్ని చూడటానికి ఉన్నతోన్నతమైన సౌధాలను అధిరోహించారు. ప్రతినిత్యమూ కన్నుల విందుగా కనుగొంటున్నప్పటికీ వారు క్రొంగ్రొత్త కుతూహలంతో కూడినవారై నిక్కినిక్కి చూడసాగారు. తమలో తాము ఆ శ్యామసుందరుని సౌందర్య సౌకుమార్య లావణ్యమయ స్వరూపాన్ని చేతులు చాచి చూపించుకొంటూ ఆనందించారు.

సీ. కలుముల నీనెడు కలకంఠి యెలనాఁగ వర్తించు నెవ్వాని వక్షమందు!
జనదృక్చకోరసంఘంబునకు సుధా పానీయపాత్రమే భవ్యముఖము!
సకలదిక్పాలకసమితికి నెవ్వాని బాహుదండంబులు పట్టుఁగొమ్మ!
లాశ్రితశ్రేణి కే యధిపుని పాదరాజీవ యుగ్మంబులు చేరుగడలు!

ఆ. భువనమోహనుండు పురుషభూషణుఁ, డెవ్వఁ డట్టి కృష్ణుఁ డరిగె హర్మ్యశిఖర,
రాజమాన లగుచు రాజమార్గంబున, రాజముఖులు గుసుమరాజిఁ గురియ. 257

* ఏ మహానుభావుని వక్షస్థలంలో సిరిసంపదలు కురిసే నారీ శిరోమణి శ్రీదేవి నర్తిస్తూ ఉంటుందో, ఏ మహాత్ముని పావనవదనం ప్రేక్షకుల నయనచకోరాలకు అమృతం చిందే వెన్నెల పాత్రమో, ఏ మహనీయుని భుజాదండాలు సర్వదిక్పాలకులకు పట్టుకొమ్మలో, ఏ మహితాత్ముని పాదపద్మాలు ఆశ్రితులకు అండదండలో, ఏ మహాపురుషుడు భువనమోహనుడో అట్టి పురుషోత్తముడు, శ్రీకృష్ణుడు, సౌధశిఖరాలపై విరాజిల్లే రాజీవనలోచనలు కుసుమరాజి కురిపించగా రాజమార్గంలో సాగివెళ్లాడు.

ఉ. జలజాతాక్షుఁడు సూడ నొప్పె ధవళచ్ఛత్రంబుతోఁ జామరం
బులతోఁ బుష్ప పిశంగచేలములతో భూషామణి స్ఫీతుఁడై
నలినీబాంధవుతో శశిధ్వజముతో నక్షత్ర సంఘంబుతో
బలభిచ్చాపముతోఁ దటిల్లతికతో భాసిల్లు మేఘాకృతిన్. 258

* శ్వేతచ్ఛత్రంతో, చామరాలతో పుష్పాలతో, పీతాంబరాలతో, మణిగణాలంకారంతో, ప్రకాశించే పద్మ పత్ర నేత్రుడైన శ్యామసుందరుడు, సూర్యబింబంతోనూ, చంద్రధ్వజంతోనూ, నక్షత్రసమూహంతోనూ, ఇంద్ర చాపంతోనూ, మెరుపుతీవతోనూ భాసిల్లే నీలమేఘం లాగా ఉన్నాడు.

వ. ఇట్లరిగి తల్లిదండ్రుల నివాసంబు సొచ్చి దేవకీ ప్రముఖులయిన తల్లుల కేడ్వురకు మ్రొక్కిన. 259

* శ్రీకృష్ణుడు జననీజనకుల సౌధానికి వెళ్లాడు. దేవకి మొదలైన ఏడుగురు తల్లులకూ నమస్కరించాడు.

క. బిడ్డఁడు మ్రొక్కినఁ దల్లులు, జడ్డన నంకముల నునిచి చన్నుల తుదిఁ బా
లొడ్డగిలఁ బ్రేమభరమున, జడ్డువడం దడిపి రక్షిజలముల ననఘా! 260

* చిన్నికన్నయ్య మ్రొక్కగా కన్నతల్లులు తటాలున ఆయన్ను తమ ప్రేమాంకాలలో కూర్చుండబెట్టుకొన్నారు. పుత్ర ప్రేమవల్ల వారివక్షోజాలలో పాలు పొంగి పొరలాయి. తల్లులందరూ నల్లనయ్యను తమ ఆనందబాష్పాలతో అభిషేకించారు.

-: శ్రీకృష్ణుఁ డంతఃపురకాంతలం జూడఁ బోవుట :-

వ. తదనంతరంబ యష్టోత్తరశతషోడశ సహస్ర సౌధకాంతంబయిన శుద్ధాంతభవనంబు సొచ్చి హరి దన మనంబున- 261

* తరువాత గోవిందుడు పదహారువేల నూటయెనిమిది స్వర్ణ సౌధాలతో కూడిన అంతఃపుర ప్రాంగణంలోకి ప్రవేశిస్తూ ఇలా అనుకొన్నాడు.

మ. ఒక భామా భవనంబు మున్ను సొర వేఱొక్కర్తు లోఁగుందునో
సుకరాలాపము లాడదో, సొలయునో, సుప్రీతి నీక్షింపదో,
వికలత్వంబున నుండునో యనుచు నవ్వేళన్ వధూగేహముల్
ప్రకటాశ్చర్యవిభూతిఁ జొచ్చె బహురూపవ్యక్తుఁడై భార్గవా! 262

* ముందుగా ఒక సుందరి మందిరానికి వెళ్లితే వేరొక సుందరి కుందుతుందేమో! తొందరపాటుతో సూటిగా మాట్లాడదేమో! సొక్కిపోతుందేమో! ప్రేమతో వీక్షించదేమో! వైకల్యం వహిస్తుందేమో! అని అందరు భార్యల గృహాలలోకి అన్ని రూపాలు ధరించి అత్యద్భుతమైన మహిమతో ఒక్కమాటుగానే ప్రవేశించాడు.

వ. ఆ సమయంబున 263

* ఆవిధంగా వచ్చిన తమ హృదయేశ్వరుడైన యదునందనుణ్ణి చూచి-

క. శిశువులఁ జంకల నిడి తను, కృశతలు విరహాగ్నిఁ దెలుప గృహగేహాళులన్
రశనలు జాఱఁగ సిగ్గున, శశిముఖు లెదురేఁగి రపుడు జలజాక్షునకున్. 264

* చంటిబిడ్డలను చంకనబెట్టుకొని, విరహతాపంవల్ల చిక్కి పోయిన శరీరాలతో, దిగ్గునలేచి సిగ్గుతో కాంచీకలాపాలు జారిపోగా చంద్రముఖు లందరూ యదుచంద్రునకు ఎదురువచ్చారు.

మ. పతి నాయింటికి మున్ను వచ్చె, నిదె నా ప్రాణేశుఁ డస్మద్గృహా
గతుఁడయ్యెన్ మును సేరెఁబో తొలుత మత్కాంతుండు నాశాలకే
నితరాలభ్య సుఖంబు గంటి నని తా రింటింట నర్చించి ర
య్యతివల్ నూఱుఁ బదాఱు వేలు నెనమండ్రవ్వేళ నాత్మేశ్వరున్. 265

* "ఇదుగో నా భర్త నా యింటికే తొలుత వచ్చాడు. నా ప్రాణేశ్వరుడు ముందుగా నా గృహంలోనే అడుగుపెట్టాడు. నా మనోనాథుడు నా మందిరానికే ముందుగా చేరాడు. అనన్య సామాన్యమైన ఆనందాన్ని నేనే పొందాను'' అనుకొంటూ పదహారువేల నూట యెనిమిదిమంది రమణీమణులు ఇంటింటా తమ ఆత్మేశ్వరుణ్ణి ఆర్చించారు.

వ. వారలం జూచి హరి యిట్లనియె. 266

* ఆ శుభ సమయంలో ప్రేమమయుడైన శ్రీకృష్ణుడు ఆ కామినీ మణుల క్షేమాన్ని ఇలా అడిగాడు-

మ. కొడుకుల్ భక్తి విధేయు లౌదురు గదా? కోడండ్రు మీ వాక్యముల్
గడవంజాలక యుందురా? విబుధ సత్కారంబు గావింతురా?
తొడవుల్ వస్త్రములుం బదార్థరస సందోహంబులుం జాలునా?
కడమల్ గావు గదా, భవన్నిలయముల్ గల్యాణయుక్తంబులే! 267

* "మీ కొడుకులు వినయవినమ్రులై మీ ఆజ్ఞలను పాలిస్తున్నారా? మీ కోడళ్లు మీ మాటలను జవదాటకుండా ఉన్నారా? చదువుకొన్న విద్వాంసులు అరుదెంచినప్పుడు సత్కారాలు చేస్తున్నారా? నగలూ, చీరలూ, రసవంతాలైన మధుర పదార్థాలూ అన్నీ సమృద్ధిగా ఉన్నాయా? మీకు ఎటువంటి లోటూ వాటిల్లటం లేదు. కదా!

సీ. తిలక మేటికి లేదు తిలకినీతిలకమ? పువ్వులు దుఱుమవా పువ్వుఁబోఁడి?
కస్తూరి యలఁదవా కస్తూరికాగంధి? తొడవులు దొడువవా తొడవుతొడవ?
కలహంసఁ బెంపుదే కలహంసగామిని? కీరముఁ జదివింతె కీరవాణి?
లతలఁ బోషింతు వా లతికా లలితదేహ? సరసి నోలాడుదే సరసిజాక్షి?

ఆ. మృగికి మేఁత లిడుదె మృగశాబలోచన? గురుల నాదరింతె గురువివేక?
బంధుజనులఁ బ్రోతె బంధుచింతామణి? యనుచు సతుల నడిగె నచ్యుతుండు. 268

* వధూతిలకమా! అలికాన దిలకం దిద్దుకోలేదేమి? పువ్వుబోణీ! తలలో పువ్వులు తురుముకోలేదేమి? చందనగంధీ! చందనం పూసుకోలేదేమి? హంసగామినీ! హంసలను పెంచుతున్నావా? చిలుకల కొలికీ! చిలుకలను తీయగా పలికిస్తున్నావా? లతాంగీ! లతలను పోషిస్తున్నావా? సరోజాక్షీ! సరోవరంలో చక్కగా స్నానం చేస్తున్నావా? హరిణలోచనా? బాలహరిణాలకు మేతలు పెడుతున్నావా? ముద్దుగుమ్మా? పెద్దలను గౌరవిస్తున్నావా? చుట్టాల సురభీ? చుట్టాలను ఆదరిస్తున్నావా?'' అంటూ మురారి ప్రియకాంత లందరినీ పరామర్శించాడు.

వ. అని యడిగిన వారలు హరిం బాసిన దినంబులందు శరీరసంస్కార కేళీ విహార హాస వన మందిర గమనమహోత్సవ దర్శనంబు లొల్లని యిల్లాండ్రు కావున. 269

* అప్పుడు ఆ కాంతలంతా తమ కాంతుడు ద్వారకలో లేని దినాలలో శరీర సంస్కారాలూ, లీలా విలాసాలు, పరిహాస భాషణాలూ, ఉద్యాన విహారాలూ, ఆలయ గమనాలూ, మహోత్సవ సందర్శనాలూ, ఇష్టపడని ఇల్లాండ్రు. అందువల్లవారు-

మ. సిరి చాంచల్యముతోడిదయ్యుఁ దనకున్ జీవేశ్వరుం డంచుఁ నే
పురుష శ్రేష్ఠు వరించె నట్టి పరమున్ బుద్ధిన్ విలోకంబులన్
గరయుగ్మంబులఁ గౌఁగిలించిరి సతుల్ గల్యాణ బాష్పంబు లా
భరణ శ్రేణులుగాఁ బ్రతిక్షణ నవ ప్రాప్తానురాగంబులన్. 270

* శ్రీదేవి చంచలస్వభావం కలదై కూడా, తన జీవితేశ్వరుడని ఏ పురుషోత్తముణ్ణి వరించి, ఒక్క క్షణం కూడా వదలిపెట్టకుండా ఉందో, అటువంటి పరమాత్ముణ్ణి ముందు మనస్సుతో, తరువాత చూపులతో, అటుపిమ్మట చేతులతో ఆనందాతిశయంతో కనుల వెంట ద్రవించే కల్యాణ బాష్పాలు అణిముత్యాల సరాలుగా జాలువారగా, క్షణక్షణమూ క్రొత్తదనంతో కూడిన అనురాగంతో గట్టిగా కౌగిలించుకొన్నారు.

మత్త. పంచబాణుని నీఱు సేసిన భర్గునిం దనవిల్లు వ
ర్జించి మూర్ఛిలఁ జేయఁజాలు విశేష హాస విలోకనో
దంచితాకృతులయ్యుఁ గాంతలు దంభచేష్టల మాధవున్
సంచలింపఁగఁ జేయ నేమియుఁ జాలరైరి బుధోత్తమా! 271

* సుధీమణివైన శౌనకా! పంచబాణుణ్ణి కంటిమంటతో భస్మం చేసిన పినాకపాణియైన పరమశివుణ్ణి సైతం విల్లు విడిచి మూర్ఛిల్లచేసే చిరునవ్వులూ, వాల్చూపులూ, మనోహరదేహాలూ కలవారై కూడా ఆ కాంతలు తమ శృంగార చేష్టలతో మాధవుని మనస్సును చలింప చేయలేక పోయినారు.

వ. ఇవ్విధంబున సంగరహితుండైన కంసారి కైవడి విహరింప నజ్ఞాన విలోకులయిన లోకులు లోక సామాన్య మనుష్యుండనీ తలంతు, రాత్మాశ్రయయైన బుద్ధి యాత్మయందున్న యానందాదులతోడం గూడని తెఱంగున నీశ్వరుండు ప్రకృతితోడం గూడియు నా ప్రకృతి గుణంబులైన సుఖదుఃఖంబులఁ జెందకయుండుఁ, బరస్పరసంఘర్షణంబులచే వేణువుల వలన వహ్నిఁ బుట్టించి వనంబుల దహించు మహావాయువు చందంబున భూమికి భారహేతువులై యనేకాక్షౌహిణులతోడం బ్రవృద్ధతేజులగు రాజుల కన్యోన్య వైరంబులు గల్పించి నిరాయుధుండై సంహారంబు సేసి, శాంతుండై పిదపం గాంతామధ్యంబునఁ బ్రాకృతమనుష్యుండునుం బోలె సంచరించుచుండె నా సమయంబున- 272

* ఈ విధంగా సర్వసంగ పరిత్యాగియైన కంసారి, సంసారిలాగా విహరించటం చూచి, మూర్ఖులైన లోకులు సామాన్య మానవునిగా భావిస్తారు. ఆత్మాశ్రయమైన బుద్ధి ఆత్మగతమైన గుణాలతో కలవని విధంగా పరమేశ్వరుడు ప్రకృతితో కలిసి ఉండి కూడా ఆ ప్రకృతిగుణాలైన సుఖదుఃఖాలను పొందకుండా ఉంటాడు. వెదురు గడలకు పరస్పరం సంఘర్షణ కలిగింది. అగ్ని పుట్టింది. అరణ్యాలను దహించే మహాప్రభంజనం మాదిరిగా వాసుదేవుడు, అనేక అక్షౌహిణీ సైన్యాలతో భూమికి బరువు చేటైన, ప్రవృద్ధ తేజులైన రాజులకు అన్యోన్యకలహాలు కల్పించి తానుమాత్రం ఆయుధం పట్టకుండా దుష్టసంహారం చేయించి పరమశాంతుడై ఇప్పుడు అంతఃపురాలలో కాంతాజనమధ్యంలో సామాన్య మానవుని వలె సంచరిస్తున్నాడు.

క. యతు లీశ్వరుని మహత్త్వము, మిత మెఱుఁగని భంగి నప్రమేయుఁడగు హరి
స్థితి నెఱుఁగక కాముకుఁడని, రతములు సలుపుదురు తిగిచి రమణులు సుమతీ! 273

* బుద్ధిమంతుడవైన శౌనకా! తపోనియతులైన యతులు పరమేశ్వరుని ప్రభావం ఇదమిత్థమని ఎరుగని విధంగా అప్రమేయుడైన వాసుదేవుని మహత్త్వాన్ని గుర్తించకుండా కాముకుడనే భావంతో రమణులందరూ ఆ రమారమణునితో క్రీడించారు.

క. ఎల్లప్పుడు మా యిండ్లను, వల్లభుఁడు వసించు, నేమ వల్లభలము శ్రీ
వల్లభున కనుచు గోపీ, వల్లభుచే సతులు మమతవలఁ బడి రనఘా! 274

* 'సచ్చరిత్రుడవైన శౌనకా! మా వల్లభుడు ఎప్పుడూ మా గృహాలను వదలిపెట్టడు. రమావల్లభుడైన యదువల్లభునకు మేమే ప్రియమైన వారం' అని భావించే ఆ కాంతలందరూ యశోదానందనుని వలపుల వలలో చిక్కుకొన్నారు.

వ. అని చెప్పిన విని శౌనకుండు సూతున కిట్లనియె. 275

* ఈ విధంగా చెప్పిన సూతుని మాటలు విని శౌనకుడు ఇలా అన్నాడు-

-: ఉత్తరకుఁ బరీక్షిత్తు జన్మించుట :-

సీ. గురునందనుండు సక్రోధుఁడై యేసిన బ్రహ్మశిరో నామబాణవహ్నిఁ
గంపించు నుత్తరగర్భంబుఁ గ్రమ్మఱఁ బద్మలోచనుచేత బ్రదికె నండ్రు,
గర్భస్థుఁడగు బాలుఁ గంసారి యేరీతి బ్రతికించె మృత్యువు భయము వాపి
జనియించి యతఁ డెన్ని సంవత్సరము లుండె? నెబ్భంగి వర్తించె? నేమి సేసె?

ఆ. వినుము శుకుఁడు వచ్చి విజ్ఞాన పద్ధతి, నతని కెట్లు సూపె? నతఁడు పిదపఁ
దన శరీర మే విధంబున వర్జించె? విప్రముఖ్య! నాకు విస్తరింపు. 276

* "బ్రహ్మణ్యులలో అగ్రగణ్యుడవైన సూతమహర్షీ! ఆగ్రహావేశంతో అశ్వత్థామ ప్రయోగించిన బ్రహ్మశిరోనామకమైన మహాస్త్రం మంటలకు, తపించిపోయిన ఉత్తర గర్భంలోని పసికందును దేవకీ నందనుడు తిరిగి బ్రతికించాడని విన్నాను. తల్లి గర్భంలో ఉన్న అర్భకుణ్ణి కమలాక్షుడు మృత్యువుబారి పడకుండా ఎలా రక్షించాడు? అలా సురక్షితుడై జన్మించిన ఆ బాలుడు ఈ ధరణిలో ఎన్ని సంవత్సరాలు జీవించాడు? ఏ విధంగా ప్రవర్తించాడు? ఏయే ఘనకార్యాలు చేశాడు? అనంతరం ఆయన తన తనువును ఏ విధంగా త్యజించాడు? ఈ విషయాలన్నీ నాకు వివరించు."

వ. అనిన సూతుం డిట్లనియె. ధర్మనందనుండు చతుస్సముద్ర ముద్రితాఖిల జంబూ ద్వీపరాజ్యంబు నార్జించియు, మిన్ను ముట్టిన కీర్తి నుపార్జించియు, నంగనాతురంగమాతంగ సుభట కాంచనాది దివ్యసంపదలు సంపాదించియు, వీరసోదర విప్ర విద్వజ్జన వినోదంబులఁ బ్రమోదించియు, వైభవంబు లలవరించియుఁ గ్రతువు లాచరించియు, దుష్టశిక్షణ శిష్టరక్షణంబు లొనరించియు, ముకుంద చరణారవింద సేవారతుండై సమస్త సంఘంబులందు నభిలాషంబు వర్జించి యరిషడ్వర్గంబు జయించి, రాజ్యంబు సేయుచు. 277

* అప్పుడు సూతుడు ఈ విధంగా చెప్పసాగాడు. ధర్మనందనుడు నాల్గు సముద్రాల నడుమ గల జంబూద్వీప సామ్రాజ్యానికి అధిపతి అయినాడు. ఆకాశాన్నంటిన అఖండకీర్తిని ఆర్జించాడు. అంగనామణులూ, ఉత్తమ తురంగాలూ, మత్త మాతంగాలూ, సుభట నికాయాలూ, సురుచిర సువర్ణాలూ మొదలైన అపార సంపదలను సంపాదించాడు. వీరాధివీరులైన సోదరులతో, విద్వాంసులైన విప్రవరేణ్యుల విద్యావినోదాలతో ఆనందించాడు. భోగభాగ్యాలను కైవసం చేసుకొన్నాడు. యజ్ఞాలు ఆచరించాడు. దుష్టులను శిక్షించాడు. శిష్టులను రక్షించాడు. గోవింద పాదారవింద సేవారతుడై, సమస్త ఐహిక విషయాలయందు విరక్తుడై, అరిషడ్వర్గాన్ని జయించినవాడై రాజ్యపాలన సాగించాడు.

తే. చందనాదుల నాఁకట స్రగ్గువాఁడు, దనివి నొందని కైవడి ధర్మసుతుఁడు
సంపదలు పెక్కు గలిగియుఁ జక్రిపాద, సేవనంబులఁ బరిపూర్తి సెందకుండె. 278

* ఆకలితో అటమటించే వానికి చందనచర్చలూ, పూలమాలలూ సంతుష్టిని కలిగించని విధంగా హరిచరణ సేవాతత్పరుడైన ధర్మరాజుకు ఈ ఐశ్వర్యాలేవీ సంపూర్ణమైన సంతోషాన్ని సమకూర్చలేదు.

వ. అంతం గొన్ని దినంబులకు నభిమన్యు కాంతాగర్భంబునందున్న డింభకుండు దశమమాస పరిచ్ఛేద్యుండై గర్భాంతరాళంబున దురంతంబైన యశ్వత్థామ బాణానలంబున దందహ్యమానుండై తల్లడిల్లుచు. 279

* ఇలా కొన్నాళ్లు గడిచాయి. అభిమన్యుని అర్ధాంగి అయిన ఉత్తరకు నవమాసాలు నిండాయి. పదవనెల ప్రవేశించింది. అప్పుడు కడుపులోని శిశువు గురుపుత్త్రుని శరాగ్ని జ్వాలలకు కమిలి, కుమిలిపోతూ ఇలా ఆక్రోశించసాగాడు-

ఉ. కుయ్యిడ శక్తి లే దుదరగోళములోపల నున్న వాఁడ ది
క్కెయ్యది దా ననాథ నని యెప్పుడుఁ దల్లి గణింప విందు నే
డియ్యిషువహ్ని వాయుటకు నెయ్యది మార్గము నన్నుఁ గావ నే
యయ్య గలండు? గర్భజనితాపద నెవ్వఁ డెఱుంగు దైవమా! 280

* ఓ భగవంతుడా! ఏడ్వటానికి ఓపికలేదు. తల్లిగర్భంలో తల్లడిల్లుతున్నాను. దిక్కులేని దీనుణ్ణి. 'అనాథ' నంటూ అనుక్షణం అమ్మ ఆక్రందించటం ఆలకిస్తున్నాను. ఈ బాణాగ్నిని నివారించే ఉపాయం ఏమిటి? ఈ అపాయంనుంచి నన్ను ఆదుకొనే దయగల తండ్రి ఎక్కడ ఉన్నాడో? తల్లి గర్భంలో నేను అనుభవించే వేదన అర్థంచేసుకొనే దైవమెవ్వరు?

క. చిచ్చఱకోలవశంబునఁ, జచ్చి బహిర్గతుఁడఁ గాని సమయమునను దాఁ
నుచ్చలితగర్భవేదనఁ, జచ్చును మా తల్లి ఘోర సంతాపమునన్. 281

* అయ్యో! ఈ చిచ్చులు చిమ్మే భయంకరబాణం వల్ల నేను చచ్చిపోవటం తథ్యం. కడుపులోని మృతశిశువును కనలేక అతిశయించిన గర్భవేదనతో అల్లాడి అల్లాడి, అమ్మకూడా మరణించటం తప్పదు.

క. చెచ్చెర బాణజ్వాలలు, వచ్చిన విష్ణుండు గావవచ్చు ననుచుఁ దాఁ
ముచ్చటలు సెప్పు సతులకు, నిచ్చలు మాయవ్వ నేఁడు నిజమయ్యెడినో. 282

* అమాంతంగా అస్త్ర జ్వాలలు నా పైకి వచ్చి పడినప్పుడు శ్రీహరి నన్ను రక్షిస్తాడని మా అమ్మ అనుదినం అందరితో అంటూ ఉంటుంది. అమ్మ చల్లని మాట యథార్థమౌతుందా?

శా. రాఁడా చూడ, సమస్తభూతములలో రాజిల్లువాఁ డిచ్చటన్
లేఁడా! పాఱుని చిచ్చఱమ్ముఁ దొలఁగన్ లీలాగతిం ద్రోచి నా
కీఁడా నేఁడభయప్రదాన మతఁ డూహింపన్ నతత్రాత మున్
గాఁడా! యెందఱిఁ గావఁడీ యెడల మత్కర్మంబు దా నెట్టిదో! 283

*అఖిల ప్రాణులలో అంతర్యామిగా ప్రకాశించే స్వామి నా కష్టాలు వీక్షించలేడా! నన్ను రక్షించటానికి రాడా! నిప్పులు చెరిగే ఈ బ్రహ్మాస్త్రాన్ని శాంతింపజేయడా! ఆపన్నుడనైన నాకు అభయమీయడా! కాపాడమని కైమోడ్చేవాళ్లను ఎందరినో కనికరించి కాచిన కరుణామయుడు నా మొరలాలించి నన్ను లాలించి పాలించడా! ఏమో! నా అదృష్టం ఎలా ఉన్నదో!

వ. అని గతప్రాణుండై భ్రూణగతుండైన శిశువు చింతించు సమయంబున- 284

* ఇలా వస్తూ పోతూ ఉన్న ప్రాణాలతో ఉత్తర కడుపులో ఉన్న చిన్నారి ఎన్నో విధాల చింతించసాగాడు.

సీ. మేఘంబుమీఁది క్రొమ్మెఱుఁగు కైవడి మేని పైనున్న పచ్చని పటమువాఁడు
గండభాగంబులఁ గాంచన మణి మయ మకరకుండల కాంతి మలయువాఁడు
శరవహ్ని నడఁగించు సంరంభమునఁ జేసి కన్నుల నునుఁగెంపు కలుగువాఁడు
బాలార్కమండల ప్రతిమాన రత్నహాటక విరాజిత కిరీటంబు వాఁడు

తే. కంకణాంగద వనమాలికా విరాజ, మానుఁ డసమానుఁ డంగుష్ఠమాత్రదేహుఁ
డొక్క గదఁ జేతఁ దాల్చి నేత్రోత్సవముగ, విష్ణుఁ డావిర్భవించె నవ్వేళయందు. 285

* ఆ సమయంలో మేఘంమీద మెరుపుతీవలాగా, నల్లని దేహం మీద పచ్చని చేలం ధరించినవాడూ, చెక్కిళ్ళపైన మణులు చెక్కిన మకరకుండలాల పసిడికాంతులు ప్రసరించేవాడూ, శరాగ్ని జ్వాలల్ని చల్లార్చే సంరంభం వల్ల రవ్వంత జేవురించిన కన్నులు కలవాడూ, ఉదయించే సూర్యబింబాన్ని పోలిన రత్నఖచిత సువర్ణ కిరీటం తలపై దాల్చినవాడూ, కంకణాలతో, భుజకీర్తులతో, వనమాలికతో విరాజిల్లేవాడూ, అంగుష్ఠమాత్రదేహుడూ అయిన శ్రీమహావిష్ణువు గదాధరుడై కన్నులపండువుగా గర్భంలోని అర్భకుని ముందు అవిర్భవించాడు.

వ. ఇట్లు భక్త పరాధీనుండయిన పరమేశ్వరుం డావిర్భవించి మంచు విరియించు మార్తాండు చందంబున శిశువునకు దశదిశలం దనచేతి యఖండిత మహోల్కాసన్నిభంబైన గదాదండంబు మండలాకారంబుగ. జిఱజిఱం ద్రిప్పి విప్రుని చిచ్చఱమ్ము వేఁడిమి పోఁడిమిఁ జెఱచి, డింభకుని పరితాపవిజృంభణంబు నివారించి, గర్భంబు గందకుండ నర్భకునికి నానందంబు గల్పించిన 286

* ఈ విధంగా సాక్షాత్కరించి భక్తపరాధీనుడైన భగవానుడు భానుడు మంచును పటాపంచలు గావించినట్లు మండుతున్న ఉల్కవంటి గదాదండాన్ని మండలాకారంగా శిశువు దశదిశలా గిరగిర త్రిప్పుతూ, సెగలు పొగలు గ్రక్కే బ్రహ్మాస్త్ర ప్రతాపాన్ని శాంతింపజేశాడు. కడుపు కసుకందకుండా పసికందు పరితాపాన్ని ఉపశమింపజేసి అపరిమితానందం కలిగించాడు.

మ. గదఁ జేఁబట్టి పరిభ్రమించుచు గదాఘాతంబులం దుర్భయ
ప్రదమై వచ్చు శరాగ్నిఁ దుత్తుమురుగా భంజించి రక్షించు నీ
సదయుం డెవ్వఁడొకో యటంచు మదిలోఁ జర్చించుచున్ శాబకుం
డెదురై చూడ నదృశ్యుఁడయ్యె హరి సర్వేశుండు విప్రోత్తమా! 287

* "అరే! ఎవరీ కరుణామూర్తి! గదాహస్తుడై పరిభ్రమిస్తూ, భయంకరంగా పైనబడి బాధిస్తున్న బాణాగ్ని జ్వాలల్ని పటాపంచలు చేసి, నన్ను కటాక్షించి రక్షించిన ఈ దాక్షిణ్యామూర్తి ఎవరు?'' అంటూ

తర్కించుకొంటూ గర్భస్థశిశువు పరీక్షించి నిరీక్షించేలోగా భగవంతుడు అంతర్హితుడైనాడు.

వ. అంత ననుకూల శుభగ్రహోదయంబును, సర్వగుణోత్తర ఫలసూచకంబును నైన శుభలగ్నంబునం బాండవ వంశోద్ధారకుం డయిన కుమారుడు జన్మించిన, ధర్మనందనుండు ధౌమ్యాది భూసుర వర్గంబు రప్పించి, పుణ్యాహంబు సదివించి జాతకర్మంబు సేయించి, కుమారు జన్మ మహోత్సవ కాలంబున భూసురులకు విభవాభి రామంబు లయిన గో భూ హిరణ్య హయానేక గ్రామంబులును స్వాదు రుచి సంపన్నంబు లయిన యన్నంబు లిడిన వారలు తృప్తులై ధర్మపుత్త్రున కిట్లనిరి. 288

* అనంతరం శుభగ్రహాలన్నీ ఉచ్చస్థానాల్లో ఉండగా, సర్వసౌభాగ్య సముద్దాత్తమైన ఉత్తమ ముహూర్తంలో, ఉత్తరకు పాండవ వంశోద్ధారకుడైన బాలుడు ఉద్భవించాడు. ధర్మరాజు ధౌమ్యుడు మొదలైన పురోహితులను పిలిపించి పుణ్యాహవాచనం, జాతకర్మాదులు జరిపించాడు. పుత్రోదయ మహోత్సవాన్ని వైభవోపేతంగా నిర్వర్తించి, భూసురోత్తములకు షడ్రసోపేత భోజనాలు పెట్టించి, గోవులూ భూములూ సువర్ణాలూ అశ్వాలూ అగ్రహారాలూ దానం చేశాడు. సంతుష్టులైన బ్రాహ్మణ శ్రేష్ఠులు యుధిష్ఠిరుణ్ణి చూచి-

చ. ప్రకటిత దైవ యోగమునఁ బౌరవ సంతతి యంతరింపఁగా
వికలత నొందనీక ప్రభవిష్ణుఁడు విష్ణుఁ డనుగ్రహించి శా
బకుఁ బ్రదికించెఁ గావున నృపాలక! శాబకుఁ డింక శాత్రవాం
తకుఁ డగు, విష్ణురాతుఁ డన ధాత్రిఁ బ్రసిద్ధికి నెక్కుఁ బూజ్యుఁడై. 289

* "మహారాజా! దాటరాని దైవనియోగం వల్ల భారతవంశం అంతరించి పోకుండా ప్రభవిష్ణువైన శ్రీమహావిష్ణువు పరమానుగ్రహంతో ఈ పసిపాపను బ్రతికించాడు. ఈ బాలుడు, పగవారిపాలిటి లయకాలుడై విష్ణువుచేత రక్షించబడినందున విష్ణురాతు డనే నామంతో విఖ్యాతుడై, జగన్మాన్యుడౌతాడు." అని పలికారు.

వ. అనిన వినిన భూదేవోత్తములకు నరదేవోత్తముం డిట్లనియె. 290

* అప్పుడు ధర్మపుత్రుడు వారిని ఇలా అడిగాడు-

శా. ఓ పుణ్యాత్మకులార! నా పలుకు మీ రూహింపుఁడా మ్రొక్కెదన్
మా పెద్దల్ శ్రుతకీర్తులై సదయులై మన్నారు రాజర్షులై
యీ పిన్నాతఁడు వారిఁ బోలెడిఁగదా యెల్లప్పుడున్ మాధవ
శ్రీపాదాంబుజ భక్తి యుక్తుఁ డగుచున్ జీవించునే! చూడరే. 291

* "ఓ మహాత్ములారా! మీకు చేతులెత్తి నమస్కరిస్తున్నాను. నా పలుకులు ఆలకించి నా సందేహం తీర్చండి. మా పెద్దలంతా దిగంత విశ్రాంత కీర్తులై, కారుణ్యమూర్తులై, రాజర్షులై విరాజిల్లారు. ఈ చిన్నారి బాలుడు సైతం తన తాతముత్తాల అడుగుజాడల్లో నడుస్తూ వారిలాగానే ఎల్లప్పుడూ శ్రీ వల్లభుని పాద పద్మాలను భక్తితో సేవిస్తూ జీవిస్తాడు గదా! దయచేసి కొంచెం సెలవీయండి."

వ. అనిన విని నరేంద్రా! భవదీయపౌత్త్రుండు మనుపుత్త్రుండయిన యిక్ష్వాకుని చందంబునం బ్రజల రక్షించు; శ్రీరామచంద్రుని భంగి బ్రహ్మణ్యుండు సత్య ప్రతిజ్ఞుండు నగు; డేగ వెంట నంటిన బిట్టు భీతంబై వెనుకకు వచ్చిన కపోతంబుఁ గాచిన శిబిచక్రవర్తి రీతి శరణ్యుండును వితరణ ఖనియు నగు; దుష్యంతసూనుండైన భరతు పగిది సోమాన్వయ జ్ఞాతివర్గంబులకు యజ్వలకు ననర్గళ కీర్తి విస్తరించు; ధనంజయ కార్తవీర్యుల కరణి ధనుర్ధరాగ్రేసరుండగుఁ; గీలి పోలిక దుర్ధర్షుం డగు; సముద్రుని తెఱంగున దుస్తరుండగు; మృగేంద్రంబు కైవడి విక్రమశాలి యగు; వసుమతివోలె నక్షయ క్షాంతి యుక్తుండగు; భానుని లాగునఁ బ్రతాపవంతుండగు; వాసుదేవు వడువున సర్వభూతహితుం డగుఁ; దల్లిదండ్రుల మాడ్కి సహిష్ణుం డగు. మఱియును. 292

* అప్పుడు అజాతశత్రునితో విప్రులు ఈ విధంగా అన్నారు- ధర్మపుత్రా! ఈ నీ పౌత్రుడు మనువు కుమారుడైన ఇక్ష్వాకు నరేంద్రునిలాగా ప్రజలను పాలిస్తాడు. కారుణ్యసాంద్రుడైన శ్రీరామచంద్రునిలాగా సత్యసంధుడూ సౌజన్యసింధుడూ ఔతాడు. ఆకలిగొన్న డేగ వెన్నంటి తరమగా, అత్యంత భయసమేతమైన కపోతానికి అభయ మిచ్చిన శిబిచక్రవర్తిలాగా ఆర్తశరణ్యుడై వదాన్యులలో అగ్రగణ్యు డౌతాడు. దుష్యంతుని కుమారుడైన భరతునిలాగా యజన క్రియానిరతుడై. అఖండయశోభరితుడై చంద్రవంశానికి పేరు తెస్తాడు. అర్జునుని వలె, కార్తవీర్యార్జునునివలె విలుకాండ్రలో మేలుబంతి అవుతాడు. అగ్నిహోత్రుడులా చెనకరాని వాడూ, సముద్రనిలా అతిక్రమింపరాని వాడూ, సింహంవంటి పరాక్రమశాలీ, వసుంధరవంటి క్షమాశీలీ అవుతాడు. దినకరునిలా తేజో మహితుడూ, దేవకీనందనునిలా సకలభూత హితుడూ, జననీ జనకులులా సహన సహితుడూ అవుతాడు. అంతేకాదు-

సీ. సమదర్శనంబున జలజాతభవుఁ డనఁ బరమప్రసన్నత భర్గుఁ డనఁగ
నెల్ల గుణంబుల నిందిరావిభుఁ డన నధికధర్మమున యయాతి యనఁగ
ధైర్యసంపద బలిదైత్యవల్లభుఁ డన నచ్యుతభక్తిఁ బ్రహ్లాదుఁ డనఁగ
రాజతోదారత రంతిదేవుం డన నాశ్రిత మహిమ హేమాద్రి యనఁగ

తే. యశము నార్జించుఁ, బెద్దల నాదరించు, నశ్వమేధంబు లొనరించు, నాత్మసుతుల
ఘనులఁ బుట్టించు, దండించు ఖలులఁ బట్టి, మానధనుఁడు నీ మనుమఁడు మానవేంద్ర! 293

* ఇతడు సమదృష్టిలో జలజభవుడు- ప్రసాదంలో పరమశివుడు. రమణీయ గుణసంపదలో రమాధవుడు- అనిపించుకొంటాడు. ధర్మాతిశయంలో యయాతిగా, ధైర్యంలో బలిచక్రవర్తిగా, భక్తిద్రఢిమలో ప్రహ్లాదుడుగా, దాతృత్వగరిమలో రంతిదేవుడుగా, ఆశ్రయమహిమలో హిమగిరిగా ఖ్యాతి గాంచుతాడు. కీర్తిపై అనురక్తీ, పెద్దలపై భక్తీ, కలిగి అశ్వమేధాలు ఆచరిస్తాడు. తనవంటి తనయులకు తండ్రియై వంశాన్ని పండిస్తాడు. దుర్మార్గులను దండిస్తాడు. నీ మనుమడు మానధనులలో మాననీయు డౌతాడు.

**భుజంగ ప్రయాతము. హరించుం గలిప్రేరితాఘంబు లెల్లన్, భరించున్ ధరన్ రామభద్రుండుఁబోలెన్
జరించున్ సదా వేద శాస్త్రానువృత్తిన్, వరించున్ విశేషించి వైకుంఠు భక్తిన్. 294**

* ఇతడు కలికల్మషాలను హరిస్తాడు. శ్రీరామచంద్రుడులాగా భూభారాన్ని భరిస్తాడు. వేదశాస్త్రాలను అనుసరించి సదా చరిస్తాడు విశిష్టమైన విష్ణుభక్తిని వరిస్తాడు.

వ. ఇట్లు పెక్కేండ్లు జీవించి, భూసుర కుమార ప్రేరితం బయిన తక్షక సర్ప విషానలంబునం దనకు మరణంబని యెఱింగి, సంగ వర్జితుండయి ముకుంద పదారవింద భజనంబు సేయుచు, శుకయోగీంద్రుని వలన నాత్మ విజ్ఞాన సంపన్నుండై, గంగాతటంబున శరీరంబు విడిచి, నిర్గత భయశోకం బయిన లోకంబుఁ బ్రవేశించునని జాతకఫలంబు సెప్పి లబ్ధకాములయి భూసురులు సని రంత.295

* ఈ బాలుడు ఈ విధంగా అనేక సంవత్సరాలు గడిపి, మునికుమారునివల్ల ప్రేరేపించబడిన తక్షకుని విషాగ్నిజ్వాలలచే తాను చనిపోతానని తెలుసుకొని సర్వసంగ పరిత్యాగియై, గోవింద చరణారవింద భజనానురాగియై, శుకయోగీంద్రులవల్ల బ్రహ్మజ్ఞాన సంపన్నుడై గంగానదీతీరంలో శరీరాన్ని పరిత్యజించి భయశోకాలు లేని పుణ్య లోకానికి చేరుకుంటాడు- అని ఈ ప్రకారంగా బాలకుని భవిష్యత్తు ప్రకటించి, ధర్మరాజు ఇచ్చిన కానుకలు అందుకొని, భూసురోత్తములు సంతుష్టచిత్తులై వెళ్లిపోయారు.

**క. తన తల్లి కడుపులోపల, మును సూచిన విభుఁడు విశ్వమున నెల్లఁ గలం
డనుచుఁ బరీక్షింపఁగ జను, లనఘుఁ బరీక్షిన్న రేంద్రుఁ డంద్రు మునీంద్రా! 296**

* శౌనక మునీంద్రా! తన కన్నతల్లిగర్భంలో మున్ను తాను సందర్శించిన భగవంతుడు విశ్వమంతటా విరాజిల్లుతున్నాడేమో నని పరీక్షించినందువల్ల ఆ బాలుణ్ణి లోకులు 'పరీక్షిత్తు' అని పిలిచారు.

**ఆ. కళలచేత రాజు గ్రమమునఁ బరిపూర్ణు, డయిన భంగిఁ దాత లనుదినంబుఁ
బోషణంబు సేయఁ బూర్ణుఁ డయ్యెను ధర్మ, పటలపాలకుండు బాలకుండు. 297**

* తాతలు దినదినమూ అనురాగంతో పెంచి పెద్దచేయగా ఆ బాలకుడు, షోడశకళలచేత పరిపూర్ణుడైన చంద్రునివలె క్రమంగా వృద్ధిపొందసాగాడు.

వ. మఱియు ధర్మనందనుండు బంధు సంహారదోషంబు వాయుకొఱకు నశ్వమేధయాగంబు సేయం దలంచి, ప్రజలవలనం గరదండంబుల నుపార్జితంబయిన విత్తంబు సాలక చిత్తంబునఁ జింతించునెడ నచ్యుత ప్రేరితులై భీమార్జునాదులు, దొల్లి మరుత్తుండను రాజు మఖంబు సేసి పరిత్యజించి నిక్షేపించిన సువర్ణ పాత్రాదికంబైన విత్తం బుత్తరదిగ్భాగంబువలన బలవంతులై తెచ్చిన, నా రాజసత్తముండు సమాయత్త యజ్ఞోపకరణుండై సకల బంధు సమేతంబుగఁ గృష్ణుని నాహ్వానంబు సేసి, పురుషోత్తము నుద్దేశించి మూఁడు జన్నంబులు గావించెఁ దదనంతరంబ కృష్ణుండు బంధుప్రియంబు కొఱకుఁ గరినగరంబునఁ గొన్నినెల లుండి ధర్మ పుత్త్రాదులచే నా మంత్రణంబు వడసి, యాదవ సమేతుండయి ధనంజయుఁడు దోడరా నిజనగరంబునకుం జనియె, నంతకు మున్ను విదురుండు తీర్థయాత్ర సని మైత్రేయు ముందటఁ గర్మయోగవ్రతాది విషయంబు లయిన

ప్రశ్నంబులఁ గొన్నిటిం జేసి యతని వలన నాత్మ విజ్ఞానంబు దెలిసి, కృతార్థుండై హస్తినాపురంబునకు వచ్చిన. 298

* తర్వాత ధర్మనందనుడు చుట్టాలను చంపిన పాపం పోగొట్టుకోవటం కోసం అశ్వమేధయజ్ఞం చేయాలనుకొన్నాడు. పన్నుల రూపంలోనూ, శిక్షలరూపంలోనూ ప్రజలనుంచి రాబట్టిన ధనం సరిపోదే అని అతడు విచారించసాగాడు. అప్పుడు పూర్వం మరుత్త మహారాజు యజ్ఞంచేసి మిగిలిన ధనాన్ని భూమిలో నిక్షేపించాడని విని శ్రీకృష్ణభగవానునిచే ప్రేరితులైన భీమార్జునులు ఉత్తరానికి వెళ్లి సువర్ణరాసులు కొని తెచ్చారు. అనంతరం రాజవరేణ్యుడైన ధర్మనందనుడు యజ్ఞానికి కావలసిన ఉపకరణాలన్నీ సిద్ధంచేసుకొన్నాడు. శ్రీకృష్ణుణ్ణి బంధుసమేతంగా ఆహ్వానించాడు. పురుషోత్తముణ్ణి యజ్ఞపురుషుడుగా భావించి మూడు అశ్వమేధాలు కావించాడు. ఆ తర్వాత గోవిందుడు బంధువులైన పాండవుల సంతోషంకోసం హస్తినానగరంలో కొన్ని మాసాలపాటు ఉన్నాడు. అనంతరం ఆయన పాండవులను వీడ్కొని సకలబంధు సమేతుడై, అర్జునుణ్ణి వెంటబెట్టుకొని ద్వారకా నగరానికి వెళ్లిపోయాడు.

కొంతకాలానికి తీర్థయాత్రలకని బయలుదేరిన విదురుడు మైత్రేయ మహాముని సన్నిధి చేరుకొన్నాడు. కర్మాలు, యోగాలు, వ్రతాలు మొదలైన అంశాలపై ఆయన్ని కొన్ని ప్రశ్నలు అడిగి సందేహ నివృత్తి కావించుకొన్నాడు. పరమార్థజ్ఞానం సంపాదించిన విదురుడు కృతార్థుడై తిరిగి హస్తినకు అరుదెంచాడు.

క. బంధుఁడు వచ్చె నటంచును, గాంధారీవిభుఁడు మొదలుగా నందఱు సం
బంధములు నెఱపి ప్రీతిం, బంధురగతిఁజేసి రపుడు మన్నన లనఘా! 299

* ఆత్మ బంధుడైన విదురుడు తీర్థయాత్రలు ముగించి తిరిగి వచ్చాడని విని, ధృతరాష్ట్రుడూ, మొదలైన వారంతా ఎంతో సంతోషంతో ఎదురేగి స్వాగతం పలికారు.

వ. అంత ధర్మనందనుండు విదురునికి మజ్జనభోజనాది సత్కారంబులు సేయించి సుఖాసీనుండై తనవార లందఱు విన నిట్లనియె. 300

* ధర్మరాజు ధర్మవిదుడైన విదురునికి స్నానం, భోజనం మొదలైన సకల సత్కారాలూ చేయించి భోజనానంతరం సుఖాసీనుడై ఉన్న ఆయన్ను సమీపించి ఇలా అడిగాడు-

సీ. ఏ వర్తనంబున నింతకాలము మీరు సంచరించితి రయ్య జగతిలోన
నే తీర్థములు గంటి రెక్కడ నుంటిరి భావింప మీవంటి భాగవతులు
తీర్థసంఘంబుల ధిక్కరింతురు గదా మీయందు విష్ణుండు మెఱయు కతన
మీరు తీర్థంబులు; మీ కంటె మిక్కిలి తీర్థంబు లున్నవె తెలిసిచూడ

తే. వేఱు తీర్థంబు లవనిపై వెదక నేల, మిమ్ముఁ బొడగని భాషించు మేలె చాలు
వార్త లేమంద్రు? లోకులు వసుధలోన, మీకు సర్వంబు నెఱిఁగెడి మేధ గలదు. 301

* "అయ్యా! ఇంతకాలమూ మీరు ఏయే ప్రాంతాలు సందర్శించారు? ఎలా ఎలా సంచరించారు? ఏయే పుణ్యతీర్థాలు సేవించారు? ఏయే ప్రదేశాల్లో నివసించారు? మీవంటి పరమభాగవతోత్తములు తీర్థాలను లెక్కచేయరుగదా! మీలో భగవంతుడు సన్నిధిచేసి ఉన్నాడు. కనుక మీరే పుణ్యతీర్థాలు. ఆలోచించి చూస్తే మీకంటే మించిన పుణ్యతీర్థాలు పుడమిలో ఎక్కడ ఉన్నాయి? మీవంటి మహాత్ములను దర్శించి సంభాషించే అదృష్టం అబ్బితే చాలదా! వేరే తీర్థాలకోసం వెదకవలసిన పనేమున్నది? మీరు సర్వజ్ఞులు, వివేకవంతులు. ఉన్న చోటనే ఉండి లోకంలో ఉన్న విశేషాలన్నీ తెలుసుకోగలరు.

మత్త. తండ్రి సచ్చినమీఁద మా పెదతండ్రిబిడ్డలు దొల్లి పె
క్కండ్రు సర్పవిషాగ్ని బాధల గాసిఁబెట్టఁగ మమ్ము ని
ల్లాండ్ర నంతముఁ బొందకుండఁగ లాలనంబున మీరు మా
తండ్రి భంగి సముద్ధరింతురు తద్విధంబు దలంతురే? 302

* మా తండ్రిగారు చనిపోయిన అనంతరం మా పెదతండ్రి కుమారులు మమ్మల్ని ఎన్నో బాధలు పెట్టారు. సర్పాలచేత కరిపించారు. విషాన్నం తినిపించారు. కొంపకు నిప్పు అంటించారు. మా తండ్రివంటి మీరు మమ్మల్నీ మాతల్లినీ మృత్యువువాత పడకుండా అత్యంత అనురాగంతో లాలించి పాలించారు. కష్టాలలో నుంచి ఉద్ధరించారు. ఆ విషయాలన్నీ ఎన్నడైనా తలచుకొంటారా?

క. పక్షులు తమఱెక్కలలోఁ, బక్షంబులు రాని పిల్లపదువుల మమతన్
రక్షించిన క్రియ మీరలు, పక్షీకరణంబు సేయ బ్రతికితిమి గదే. 303

* రెక్కలురాని తమ పసికందుల్ని రెక్కల్లో దాచుకొని మమకారంతో రక్షించే పక్షుల విధంగా, మీరు ఎంతో దాక్షిణ్యంతో మాపక్షం వహించి మమ్మల్ని రక్షించారు.

క. మన్నారా ద్వారకలో, నున్నారా యదువు లంబుజోదరు కరుణన్
గన్నారా లోకులచే, విన్నారా మీరు వారి విధ మెట్టిదియో? 304

* మహానుభావా! మీరు తీర్థయాత్రలు చేస్తూ ద్వారకకు వెళ్లారా? వాసుదేవుణ్ణి కన్నారా? యాదవులంతా ఆ స్వామి అనుగ్రహం వల్ల సుఖంగా ఉన్నారా? పోనీ ఎవరివల్లనైనా వారి వృత్తాంతం విన్నారా?"

చ. అన విని ధర్మరాజునకు నా విదురుండు సమస్తలోక వ
ర్తనముఁ గ్రమంబుతోడ విశదంబుగఁ జెప్పి యదుక్షయంబు చె
ప్పిన నతఁడుగ్రశోకమున బెగ్గిలు చుండెడి నంచు నేమియున్
విను మని చెప్పఁడయ్యెఁ; యదువీరుల నాశము భార్గవోత్తమా! 305

* ఈ విధంగా ప్రశ్నించిన ధర్మరాజుతో విదురుడు తన తీర్థ యాత్రా విశేషాలన్నీ వివరించి చెప్పాడు. అన్నీ చెప్పాడు. కాని యాదవుల నాశనం మాత్రం చెప్పలేదు. అలా చెప్పితే ధర్మరాజు దుఃఖా వేశంతో క్రుంగి కృశించిపోతాడనే భయంతో ఆ విషయాన్ని చెప్పకుండా దాటవేశాడు.

ఆ. మేలు సెప్పెనేని మే లండ్రు లోకులు, చెట్టయండ్రు కీడు చెప్పెనేని
నంతమీఁద శూద్రుఁడైన కతంబున, శిష్టమరణ మతఁడు సెప్పఁడయ్యె. 306

* లోకులు మంచి విషయం చెప్పితే మేలు మేలని వింటారు. చెడ్డవిషయం చెబితే చీదరించుకొంటారు. అందువల్ల సదయహృదయుడైన విదురుడు యదువీరుల మరణవార్తను ధర్మరాజుకు చెప్పలేకపోయాడు.

వ. అది యెట్లనిన మాండవ్యమహాముని శాపంబునం దొల్లి యముండు శూద్ర యోనియందు విదురుండై జన్మించియున్న నూఱు వత్సరంబు లర్యముండు యథాక్రమంబునం బాపకర్ముల దండించె; నిట యుధిష్ఠిరుండు రాజ్యంబుఁ గైకొని లోకపాలసంకాశు లయిన తమ్ములుం దానును గులదీపకుండైన మనుమని ముద్దుసేయుచుఁ బెద్దకాలంబు మహావైభవంబున సుఖియై యుండెనంత. 307

* విదురుడు ధర్మస్వరూపుడు, పూర్వకాలంలో మాండవ్యుడనే మహర్షి శాపంవల్ల, యమధర్మరాజు శూద్రకులంలో విదురుడై జన్మించాడు. ఆ నూరు సంవత్సరాలూ, సూర్యుడే యథావిధిగా యమధర్మరాజు స్థానంలో ఉండి పాపాత్ముల పాపాలకు తగిన శిక్షలు విధిస్తూ ఉన్నాడు.

ఈ ప్రకారంగా ధర్మరాజు రాజ్యభారాన్ని స్వీకరించి దిక్పాలురవంటి సోదరులతో కూడి, కులదీపకుడైన మనుమణ్ణి ముద్దు ముద్దుగా పెంచి పెద్దచేశాడు. చాలాకాలం మహావైభవంతో సుఖంగా కాలం గడిపాడు.

క. బాలాజన శాలా ధన, లీలావన ముఖ్య విభవలీన మనీషా
లాలసు లగు మానవులను, గాలము వంచించు దురవగాహము సుమతీ! 308

* నాయనా! శౌనకా! విన్నావుగదా! అంగనా జనాలూ, ఆనంద భవనాలూ, అపారధనాలూ, అందాల వనాలూ మొదలైన భోగభాగ్యాలలో బుద్ధిపూర్వకంగా మునిగితేలుతూ, సుఖలాలసులైన మానవులను కాలం తెలియకుండానే మోసం చేస్తుంది. వంచనాశీలమైన అటువంటి కాలప్రవాహం దురవగాహం సుమా!

-: గాంధారీ ధృతరాష్ట్రులు దేహత్యాగము సేసికొనుట :-

వ. అది నిమిత్తంబుగాఁ గాలగతి యెఱింగి విదురుండు ధృతరాష్ట్రున కిట్లనియె. 309

* అందువల్ల కాలజ్ఞుడైన విదురుడు ధృతరాష్ట్రుని సమీపించి ఇలా ప్రబోధించాడు.

మ. కనకాగార కళత్ర మిత్ర సుత సంఘాతంబులన్ ముందటం
గని ప్రాణేచ్ఛల నుండు జంతువుల నే కాలంబు దుర్లంఘ్యమై
యనివార్యస్థితిఁ జంపునట్టి నిరుపాయంబైన కాలంబు వ
చ్చె నుపాంతంబున, నూఱు దీనికి మదిం జింతింపు ధాత్రీశ్వరా! 310

* "రాజా! ప్రపంచంలోని మానవులు బంగారు భవనాలనూ, పుత్ర మిత్ర, కళత్ర పరివారాలనూ ఎల్లప్పుడూ ఎదురుగుండా చూచుకొంటూ, ప్రాణాలమీద తీపిని పెంచుకొంటూ ఉంటారు. అయితే దుర్నివారకమైన కాలం వాళ్లను చంపి తీరుతుంది. కాలాన్ని కాదని ఎదిరించే శక్తి ఎవరికీ లేదు. అక్కడ ఏ

ఉపాయాలూ పనిచేయవు. అటువంటి కాలం నీ సమీపానికి వచ్చి నీకోసం ఎదురుచూస్తున్నది మహారాజా! దీనికి ప్రతిక్రియ ఏదైనా ఆలోచించండి.

శా. పుట్టంధుండవు, పెద్దవాఁడవు, మహాభోగంబులా లేవు, నీ
పట్టెల్లం జెడిపోయె; దుస్సహ జరాభారంబు పైఁగప్పె, నీ
చుట్టా లెల్లను బోయి; రాలు మగఁడున్ శోకంబునన్ మగ్నులై
కట్టా! దాయలపంచ నుండఁదగవే గౌరవ్యవంశాగ్రణీ! 311

* ఓ కురుకులశిరోమణీ! అసలు నీవు పుట్టుకతోనే అంధుడవు. పైగా ఇప్పుడు మూడుకాళ్ల ముసలివైనావు. మహారాజ వైభవాలన్నీ అంతరించాయి. అధికారం అడుగంటింది. భరింపరాని వార్ధక్యం పైన బడింది. నా అన్నవారు అంతా గతించారు. ఇప్పుడు ఈ విధంగా బ్రతికి చెడ్డ మీ భార్యాభర్తలు బండెడు దుఃఖంతో మునిగి తేలుతూ అయ్యయ్యో! దాయాదులైన పాండవుల పంచలో పడి ఉండటం ఏమంత బాగుంది?

క. పెట్టితిరి చిచ్చు గృహమునఁ, బట్టితిరి దదీయభార్యఁ, బాడడవులకుం
గొట్టితిరి, వారు మనుపఁగ, నెట్టైన భరియింపవలెనె?యీ ప్రాణములన్. 312

* మీరు పాండవుల కొంపకు చిచ్చుపెట్టారు. పాండవపత్నిని నిండుసభలో చెరబట్టారు. ఆ అమాయికుల్ని అన్యాయం చేసి అరణ్యాలకు వెళ్లగొట్టారు. ఇప్పుడు ఈ విధంగా వారి అండజేరి, వారు పెట్టిన తిండి తిని ప్రాణాలు నిలుపుకుంటున్నారు.

క. బిడ్డలకు బుద్ధి సెప్పని, గ్రుడ్డికిఁ బిండంబు వండికొని పొం; డిదె పైఁ
బడ్డాఁడని భీముం డొఱ గొడ్డెము లాడంగఁ గూడుఁ గుడిచెద వధిపా! 313

* ఆనాడు బిడ్డలకు బుద్ధిచెప్పలేని గ్రుడ్డివాడు ఈ నాడు సిగ్గు లేకుండా మాయింటి మీద పడ్డాడు. ఈ కళ్లులేని కబోదికి ఇంత పిండం వండి పట్టుకెళ్లి పడెయ్యండి' అంటూ భీముడు పలికే పరుష వాక్కులు వింటూ, ఆ దిక్కుమాలిన తిండి తింటూ, ఎలా ఉంటున్నావు. మహారాజా!

క. కనియెదవో బిడ్డల నిఁక, మనియెదవో, తొంటికంటె మనుమల మాటల్
వినియెదవో, యిచ్చెద ర, మ్మనియెదవో దానములకు నవనీసురులన్, 314

* ఇక ఈ జన్మలో కన్నకొడుకుల ముఖాలు కనలేవు గదా! వెనుకటి దర్పంతో మనలేవు గదా! నీ మనుమల ముద్దు పలుకులు వినలేవుగదా! అగ్రహారాలు దానాలు గ్రహించటానికి ధరణీసురులను రమ్మనలేవు గాదా! ఎందుకయ్యా ఇంకా ఈ బ్రతుకు!

క. దేహము నిత్యము గాదని, మోహముఁ దెగఁ గోసి సిద్ధ మునివర్తనుఁడై
గేహము వెలువడు నరుఁ డు, త్సాహముతోఁ జెందు ముక్తి సంపద ననఘా! 315

* ఈ దేహం నిత్యం కాదన్న సత్యం తెలుసుకొని దేహం మీద వ్యామోహం తెంచుకొని, యోగ్యమైన వైరాగ్యమార్గంలో ఉత్సాహంగా ముందడుగు వేసేవాడే మోక్షలక్ష్మిని కైవసం చేసుకో గలుగుతాడు.''

వ. అని విదురుండు ధృతరాష్ట్రునకు విరక్తి మార్గం బుపదేశించిన, నతండు ప్రజ్ఞాచక్షుండై, సంసారంబు దిగనాడి, మోహపాశంబు వలన నూడి, విజ్ఞానమార్గంబునం గూడి, దుర్గమంబగు హిమవన్నగంబునకు నిర్గమించిన 316

* ఈ విధంగా విదురుడు ధృతరాష్ట్రునికి విరక్తి మార్గాన్ని ఉపదేశించాడు. ఆ ప్రబోధంతో కురురాజు జ్ఞాననేత్రం విప్పారింది. అతడు సంసార సౌఖ్యాలను విసర్జించి, మోహ బంధాలను త్రెంచి, జ్ఞాన మార్గాన్ని అవలంబించి, దురంతాలైన హిమవత్పర్వత ప్రాంతాలకు ప్రయాణం సాగించాడు.

శా. అంధుండైన పతిన్ వరించి, పతిభావాసక్తి నేత్రద్వయీ
బంధాచ్ఛాదనమున్ ధరించి, నియమప్రఖ్యాతయై యున్న త
ద్గాంధారక్షితినాథు కూఁతురును యోగప్రీతి చిత్తంబులో
సంధిల్లం బతివెంట నేఁగె, నుదయత్సాధ్వీగుణారూఢయై. 317

* పుట్టంధుడైన భూభర్తను భర్తగా వరించి, పతి చూడలేని ప్రపంచాన్ని తను మాత్రం ఎందుకు చూడాలనే పట్టుదలతో కళ్లకు గంతలు ధరించి, లోకావలోకనం పరిహరించిన ఆ సాధ్వీమణి- ఆ ఉత్తమ ఇల్లాలు- ఆ పుణ్యపురంధ్రి- ఆ గాంధార మహారాజు గారాబు కూతురు- గాంధారి అతిశయించిన వైరాగ్యభావంతో పతి వెంట బయలుదేరి పోయింది.

చ. వెనుకకు రాక చొచ్చు రణవీరునికైవడి, రాజదండనం
బునకు భయంబు లేక పడిఁ బోయెడు ధీరుని భంగి, నప్పు డా
వనిత దురంతమైన హిమవంతము పొంత వనాంతభూమికిం
జెనిమిటితోడ నించుకయు భీతి వహింపక యేగెఁ బ్రీతితోన్. 318

* సందేహం లేకుండా ముందుకు చొచ్చుకొనిపోయే సమర వీరుని రీతిగా, జంకూ గొంకూ లేకుండా రాజదండనాన్ని అనుభవించటానికి చకచక సాగిపోయే మగధీరుని మాదిరిగా, తిరుగులేని నిర్భీతితో, తరిగిపోని ప్రీతితో, తన వల్లభుని వెంటబడి హిమవంతం ప్రాంతంలోని దుర్గమవనాంతాలకు ఆమె నిర్గమించింది.

వ. ఇట్లు విదురసహితులై గాంధారీ ధృతరాష్ట్రులు వనంబునకుం జనిన మఱునాడు ధర్మనందనుండు ప్రభాతంబున సంధ్యావందనంబు సేసి నిత్య హోమంబు గావించి బ్రాహ్మణోత్తములకు గో హిరణ్య తిల వస్త్రాది దానంబులు సేసి నమస్కరించి, గురువందనంబుకొఱకుఁ బూర్వప్రకారంబునం దండ్రి మందిరంబునకుం జని యందు విదుర సహితు లయిన తల్లిదండ్రులం గానక మంజుపీఠంబునఁ గూర్చున్న సంజయున కిట్లనియె. 319

* ఈ ప్రకారంగా గాంధారీ ధృతరాష్ట్రులు విదురునితో కూడి అరణ్యాలకు వెళ్లారు. ఆ మర్నాడు ధర్మరాజు ప్రాతఃకాల కృత్యాలు తీర్చుకొని, సంధ్యవార్చుకొని, అగ్నికార్యాలు నెరవేర్చుకొన్నాడు. అనంతరం ఉత్తములైన విప్రులకు గోదాన సువర్ణదాన తిలదాన వస్త్రదానాదులు నిర్వర్తించి, పెద్దలకు నమస్కరించే నిమిత్తం యథావిధిగా పెదతండ్రిగారి భవనానికి వెళ్లాడు. అక్కడ విదురుడూ, గాంధారీ ధృతరాష్ట్రులూ కనిపించలేదు. ఒక సురుచిరపీఠం మీద సుఖాసీనుడై ఉన్న సంజయుణ్ణి చూచి ధర్మరాజు ఇలా అడిగాడు-

సీ. మా తల్లిదండ్రు లీ మందిరంబున లేరు, సంజయ! వారెందుఁ జనిరి నేఁడు
ముందఱ గానఁడు ముదుసలి మా తండ్రి పుత్త్ర శోకంబునఁ బొగులుఁ దల్లి
సౌజన్యనిధి ప్రాణసఖుఁడు మా పినతండ్రి మంద బుద్ధులమైన మమ్ము విడిచి
యెటఁబోయిరో ముప్పు రెఱఁగింపు గంగలోఁ దన యపరాధంబుఁ దడవికొనుచు

ఆ. భార్యతోడఁ దండ్రి పరితాపమునఁ బడుఁ, గపట మింత లేదు కరుణ గలదు
పాండుభూవిభుండు పరలోకగతుఁడైన, మమ్ముఁ బిన్నవాండ్ర మనిచె నతఁడు. 320

* "సంజయా! మా తల్లీ తండ్రీ ఈ మేడలో కన్పించటం లేదు. వారెక్కడికి వెళ్లారో తెలియదు. మా తండ్రిగారు కంటిచూపు కరవైన మూడుకాళ్లముసలి. మా తల్లిగారు కడివెడు శోకంతో కన్నీరు మున్నీరుగా విలపిస్తుంటుంది. మా పినతండ్రిగారు మాకు ప్రాణ సమానుడు. సౌజన్యమూర్తి. ఈ ముగ్గురూ మందమతులమైన మమ్మల్ని వదలిపెట్టి ఎటు పోయినారో తెలియదు. మాపెదతండ్రిగారు ఒకవేళ తాము చేసిన తప్పులకు పశ్చాత్తాపం చెంది భార్యతో కూడా గంగలో దూకాడేమోనని అనుమానంగా ఉంది. తెలిస్తే చెప్పు. ఆయన చాలా అమాయకుడు, కరుణార్ద్రహృదయుడు. మా తండ్రి పాండుభూపాలుడు పరలోకగతుడు కాగా పిన్నవాళ్లమైన మమ్మల్ని ఎంతో ప్రేమతో పెంచి పెద్దచేశారు."

వ. అనిన సంజయుండు దయాస్నేహంబుల నతికర్శితుం డగుచుఁ, దన ప్రభువు వోయిన తెఱం గెఱుంగక, కొంత దడ వూరకుండి, తద్వియోగ దుఃఖంబునఁ గన్నీరు దుడిచికొనుచు, బుద్ధి బలంబునం జిత్తంబు ధైర్యాయత్తంబు సేసి, తవ భర్తృపాదంబుల మనంబున నెన్నుచు ధర్మజున కిట్లనియె.321

* ధర్మజుని మాటలు విని సంజయుడు కనికరంతోనూ, ప్రేమతోనూ నిండిన గుండెతో తన ప్రభువు ఎక్కడికి పోయినాడో తెలియక కొంచెం సేపు మౌనం వహించాడు. ఆ మహారాజు వెళ్లిపోయినందుకు పొంగివచ్చే కన్నీరు తుడుచుకొన్నాడు. గుండె దిటవుపరచుకొని తన ప్రభువు పాదాలు మనస్సులో ధ్యానిస్తూ ధర్మరాజుతో ఇలా అన్నాడు సంజయుడు.

తే. అఖిల వార్తలు మున్ను నన్నడుగుచుండు, నడుగఁ డీ రేయి మీ తండ్రి యవనినాథ!
మందిరములోన విదురుతో మంతనంబు, నిన్న యాడుచు నుండెను నేఁడు లేఁడు. 322

* "ధర్మజా! నీపెద తండ్రిగారు ప్రతిదినమూ వార్తలేమిటని నన్ను అడుగుతుండేవారు. ఈ రాత్రి ఆయన నన్నేమీ అడగలేదు. నిన్నటివరకూ రాజమందిరంలో విదురునితో కలిసి రహస్యాలోచనలు చేస్తూ ఉండేవాడు. ఈనాడు కంటికి కన్పించకుండా వెళ్లాడు.

వ. విదుర గాంధారీ ధృతరాష్ట్రులు నన్ను వంచించి యెందుఁబోయిరో వారల నిశ్చయంబులెట్టివో యెఱుంగనని సంజయుండు దుఃఖించు సమయంబునఁ దుంబురు సహితుండై నారదుండు వచ్చిన, లేచి నమస్కరించి తమ్ములుం దానును నారదుం బూజించి, కౌంతేయాగ్రజుం డిట్లనియె. 323

* విదురుడూ గాంధారీ ధృతరాష్ట్రులూ నాకు చెప్పకుండా నా కన్నుగప్పి ఎక్కడికి వెళ్లిపోయారో, ఏ ఉద్దేశ్యంతో వెళ్లిపోయారో తెలియదు" అంటూ సంజయుడు బావురుమన్నాడు. ఆ సమయంలో తుంబురునితో నారదుడు అక్కడికి విచ్చేశాడు. ధర్మరాజు లేచి తమ్ములూ తానూ వారికి నమస్కారం చేసి పూజించాడు. అనంతరం అజాతశత్రుడు బ్రహ్మమానస పుత్రునితో-

ఉ. అక్కట! తల్లిదండ్రులు గృహంబున లేరు మహాత్మ! వారు నేఁ
డెక్కడ వోయిరో యెఱుఁగ, నెప్పుడు బిడ్డల పేరు గ్రుచ్చి తాఁ
బొక్కుచునుండుఁ దల్లి యెటు వోయెనొకో! విపదంబు రాశికిన్
నిక్కము కర్ణధారుఁడవు నీవు, జగజ్జన పారదర్శనా! 324

* దేవర్షీ! నీవు సర్వజ్ఞుడవు. ముల్లోకాలలో నీకు తెలియని దంటూ ఏమీలేదు. ఆపదలనే సముద్రం దాటించటానికి నిజంగా నీవు కర్ణధారుడవు. అయ్యో! మహాత్మా! ఏమని చెప్పమంటావు. తెల్లవారి చూచే సరికి మాతల్లిదండ్రులు ఇంటిలో లేరు. వారు ఇల్లు వదలి ఎక్కడికి పోయారో తెలియకుండా ఉంది. సర్వదా తనబిడ్డలను పేరు పేరునా తలచుకొని తల్లడిల్లే మా తల్లి ఎటుపోయిందో! ఏమయిపోయిందో!" అని అన్నాడు.

వ. అనిన సర్వజ్ఞుండైన నారదుండు ధర్మజున కిట్లనియె; నీశ్వర వశంబు విశ్వంబు. ~~ఈశ్వరుండ~~ భూతంబుల నొకటితో నొకటిఁజేర్చు, నెడఁబాపు. సూచీ భిన్ననాసిక లందు రజ్జుప్రోతంబు లగుచుఁ గంఠరజ్జువులఁ గట్టఁబడిన బలీవర్దంబులంబోలెఁ గర్తవ్యాకర్తవ్యవిధాయక వేదలక్షణ యగు వాక్తంత్రియందు వర్ణాశ్రమ లక్షణంబులు గల నామంబులచే బద్ధులైన లోకపాల సహితంబులై లోకంబీశ్వరాదేశంబు వహించుఁ; గ్రీడాసాధనంబులగు నక్షకందు కాదుల కెట్లు సంయోగ వియోగంబు లట్లు క్రీడించు; నీశ్వరుని క్రీడాసాధనంబులైన జంతువులకు సంయోగ వియోగంబు లగుచుండు. సమస్తజనంబును జీవరూపంబున ధ్రువంబును దేహ రూపంబున నధ్రువంబునై యుండు; మఱియు నొక్క పక్షంబున ధ్రువంబు నధ్రువంబునుంగాక యుండు; శుద్ధబ్రహ్మస్వరూపంబున ననిర్వచనీయంబుగ రెండునై యుండు. అజగరంబుచేత మ్రింగం బడిన పురుషుం డన్యుల రక్షింప లేని తెఱంగునఁ బంచభూతమయంబై కాలకర్మ గుణాధీనంబైన దేహంబు పరుల రక్షింప సమర్థంబు గాదు. కరంబులు గల జంతువులకుఁ గరంబులు లేని చతుష్పదంబు లాహారంబు లగుఁ; జరణంబులు గల ప్రాణులకుం జరణంబులు లేని తృణాదులు భక్షణీయంబు లగు; నధికజన్మంబు గల వ్యాఘ్రాదులకు నల్పజన్మంబులు గల మృగాదులు భోజ్యంబు లగు, సకల దేహి దేహంబులందు జీవుండు గలుగుటం జేసి జీవునికి జీవుండ జీవిక యగు; అహస్త సహస్తాది

రూపంబైన విశ్వమంతయు నీశ్వరుండుగాఁ దెలియుము. అతనికి వేఱు లేదు; నిజమాయా విశేషంబున మాయావియై జాతిభేద రహితుండైన యీశ్వరుండు బహుప్రకారంబుల భోగిభోగ్య రూపంబుల నంతరంగ బహిరంగంబుల దీపించుఁ గాన యనాథులు దీనులు నగు నాదు తల్లిదండ్రులు ననుం బాసి యే మయ్యెదరో, యెట్లు వర్తింతురో, యని వగవం బని లేదు. అజ్ఞానమూలం బగు స్నేహంబున నైన మనో వ్యాకులత్వంబు పరిహరింపు మని మఱియు నిట్లనియె. 325

* ఆ పలుకుల విని నారదుడు ఇలా అన్నాడు- "ధర్మరాజా! ఈ విశ్వమంతా ఈశ్వరాధీనం. పరమేశ్వరుడే ప్రాణులను ఒకరితో ఒకరిని కలుపుతూ విడదీస్తూ ఉంటాడు. ముక్కుత్రాళ్లు పొడిచి, మెడకు పలుపులు తగిలించి, పగ్గాలు చేత పట్టుకొని, కర్షకుడు ఎద్దులను త్రిప్పినట్లుగా భగవంతుడు కర్తవ్యాకర్తవ్యాలను బోధించి, వేద వాక్కులనే త్రాడు బిగించి , వర్ణాశ్రమధర్మాలకు అనుగుణమైన విధంగా ఇంద్రాది దిక్పాలకులతో సహా ప్రాణులను ఇష్టం వచ్చినట్లు త్రిప్పుతుంటాడు. క్రీడాకారుని ఇష్టానుసారం పాచికలూ, బంతులూ మొదలైన ఆటవస్తువులు కలుస్తూ విడిపోతూ ఉన్నట్లు భగవంతుని ఇచ్ఛానుసారంగా ప్రాణులకు సంయోగ వియోగాలు ప్రాప్తిస్తుంటాయి.

సమస్త దేవలోకమూ ఆత్మరూపంలో నిత్యమైనదై దేహరూపంలో అనిత్యమైనదై ఉంటుంది. మరోవిధంగా చూస్తే రెండు కాకుండా ఉంటుంది. అనిర్వచనీయమైన బ్రహ్మస్వరూపం పొందినప్పుడు నిత్యానిత్యమై ఉంటుంది. కొండచిలువ పట్టుకొన్న మనుష్యుడు ఇంకో మనుష్యునికి సహాయం చేయలేనట్లే పాంచభౌతికమై కాలకర్మాధీనమై, సంసారపంక నిర్మగ్నమైన దేహం పరులను కాపాడలేదు. చేతులున్న ప్రాణులకు చేతులులేని చతుష్పాద జంతువులూ, కాళ్లుండి కదలగల ప్రాణులకు కాళ్లులేని తృణాదులూ, ఆహార మవుతున్నాయి. పెద్దజంతువులైన పెద్దపులులు మొదలైనవి లేళ్లు మొదలైన చిన్న జంతువులను తింటున్నవి. సమస్త దేహధారుల దేహాల్లో జీవుడు ఉన్నందువల్ల జీవికి జీవియే జీవనాధార మగుతున్నాడు. చేతులున్న ప్రాణులతోనూ, చేతులులేని ప్రాణులతోనూ నిండిన ఈ విశ్వమంతా ఈశ్వర స్వరూపంగా భావించు, ఆయనకంటే అన్యం లేదు. తన మాయావిశేషంచేత మహామాయావి అయిన పరాత్పరుడు బహురూపాలు ధరించి తానే భోక్తయై, భోజ్యమై; లోపలా, వెలుపలా అంతటా తానై విరాజిల్లుతున్నాడు.

అందువల్ల మహారాజా! "నా తల్లిదండ్రులు దీనులే! దిక్కు లేనివారే! నన్ను వదలి ఏమైపోతారో! ఏలా జీవిస్తారో!" అనే విచారం మాను. అజ్ఞానమూలకమైన మమకారం పెంచుకొని అనవసరంగా మనస్సును క్లేశపెట్టుకోవద్దు.

ఆ. అట్టి కాలరూపుఁ డఖిలాత్ముఁడగు విష్ణుఁ, డసురనాశమునకు నవతరించి
దేవకృత్య మెల్లఁ దీర్చి చిక్కిన పని, కెదురుసూచుచుండు నిప్పు డధిప! 326

* కాలస్వరూపుడై అఖిలాంతర్యామి అయిన భగవంతుడు అసురులను సంహరించటంకోసం అవతరించాడు. దేవకార్యం తీరిపోయింది. ఇప్పుడు మిగిలిన పనికోసం నిరీక్షిస్తున్నాడు.

మత్త. ఎంత కాలము గృష్ణుఁ డీశ్వరుఁ డిద్ధరిత్రిఁ జరించు, మీ
రంత కాలము నుండుఁ డందఱు నవ్వలం బనిలేదు, వి
క్రాంతి మానుము; కాలముం గడవంగ నెవ్వరు నోప, రీ
చింత యేల నరేంద్రసత్తమ! చెప్పెదన్ విను మంతయున్. 327

* అందువల్ల శ్రీకృష్ణభగవానుడు ఈ భూమిమీద ఉన్నంత కాలం మీరంతా ఉండండి. ఆయన అవతారం చాలించిన అనంతరం మీరూ ఉండవలసిన పనిలేదు. మహారాజా! వ్యాకులపడకు. ఎంత వాడయినా కాల ప్రభావానికి తలవంచక తప్పదు. ఎందుకు నీకీ విచారం, ఏమి జరిగిందో చెబుతా విను.

వ. ధృతరాష్ట్రుండు గాంధారీవిదుర సహితుండై హిమవత్పర్వతదక్షిణ భాగంబున నొక్క మునివనంబునకుం జని తొల్లి సప్తర్షులకు సంతోషంబు సేయుకొఱకు నాకాశగంగ యేడు ప్రవాహంబులయి పాఱిన పుణ్యతీర్థంబునం గృతస్నానుండై యథావిధి హోమం బొనరించి, జలభక్షణంబు గావించి, సకల కర్మంబులు విసర్జించి, విఘ్నంబులం జెందక నిరాహారుండయి, యుపశాంతాత్ముండయి పుత్త్రార్థదారైషణంబులు వర్జించి, విన్యస్తాసనుండై ప్రాణంబుల నియమించి, మనస్సహితంబులైన చక్షురాదీంద్రియంబుల నాఱింటిని విషయంబులం బ్రవర్తింపనీక నివర్తించి హరిభావనచే ధారణాయోగంబు వహించి, రజస్సత్త్వతమోరూపంబు లగు మలంబుల మూఁటిని హరించి మనంబు నహంకారాస్పదంబైన స్థూలదేహంబువలనం బాపి, బుద్ధియందు నేకీకరణంబు సేసి, యట్టి విజ్ఞానాత్మను దృశ్యాంశంబువలన వియోగించి, క్షేత్రజ్ఞుని యందుఁ బొందించి, దృష్టంబైన యీశ్వరుని వలన క్షేత్రజ్ఞునిం బాపి, మహాకాశంబుతోడ ఘటాకాశముం గలుపు కైవడి, నాధారభూతం బైన బ్రహ్మమందుఁ గలిపి, లోపలి గుణక్షోభంబును, వెలుపలి యింద్రియ విక్షేపంబును లేక నిర్మూలిత మాయాగుణవాసనుం డగుచు నిరుద్ధంబు లగు మనశ్చక్షురాదీంద్రియంబులు గలిగి, యఖిలాహారంబులను వర్జించి, కొఱడు చందంబున. 328

* మీపెత్తండ్రి ధృతరాష్ట్రుడు గాంధారీ విదురులతో కలిసి హిమవత్పర్వతానికి దక్షిణంగా ఉన్న మునుల తపోవనానికి వెళ్లాడు. అక్కడ పూర్వం సప్తమహర్షుల సంతోషం కోసం ఆకాశగంగ ఏడు పాయలుగా ప్రవహించింది. 'సప్తస్రోత' మనే ఆ పుణ్యతీర్థంలో మీ తండ్రిగారు మూడు వేళలా స్నానం చేస్తూ, యథావిధిగా అగ్నికార్యం ఆచరిస్తూ, నిరాహారుడై కేవలం జలం మాత్రమే స్వీకరిస్తూ, సకలకర్మలూ పరిత్యజించి నిరాటంకంగా ప్రశాంతచిత్తుడై, ఈషణత్రయాన్ని విసర్జించి దర్భాసనాసీనుడై, జితేంద్రియుడై, సత్త్వరజస్తమో గుణాల మాలిన్యాన్ని పోకార్చి, తదేకధ్యానంతో శ్రీహరిని చింతిస్తూ ఉన్నాడు. ఆ విధంగా ఆయన తన మనస్సును అహంకారానికి ఆలవాలమైన స్థూల దేహంనుంచి సమైక్యంచేశాడు. అట్టి విజ్ఞానాత్మకమైన బుద్ధిని విషయాలనుంచి బుద్ధియందు మళ్లించి ఆత్మయందు సంలగ్నం చేశాడు. అట్టి ఆత్మను మహాకాశంలో ఘటాకాశాన్ని కలిపినట్టు సమస్త జగత్తుకు ఆధారభూతుడైన పరమాత్మలో సంలీనం చేశాడు. ఇప్పుడు మీ తండ్రి అంతరింద్రియ బాహ్యేంద్రియాల సంక్షోభం లేకుండా మాయను నిరోధించి, వాంఛలను నిర్మూలించి స్థాణువువలె పర్ణశాల లోపల ఉన్న వేదికపై నిశ్చలంగా ఆసీనుడై ఉన్నాడు.

మ. ఉటజాంతస్థ్సల వేదికన్ నియతుఁడై యున్నాఁడు నేఁడాదిగా
నిటపై నేనవనాఁడు మేన్ విడువఁగా నిజ్యాగ్ని యోగాగ్ని త
త్పటు దేహంబు దహింపఁ జూచి, నియమ ప్రఖ్యాత గాంధారి యి
ట్టటు వో నొల్లక ప్రాణవల్లభునితో నగ్నిం బడున్ భూవరా! 329

* మహారాజా! మీ తండ్రి ధృతరాష్ట్రుడు నేటికి ఐదవనాడు యోగాగ్నిలో దేహత్యాగం చేయటానికి సంసిద్ధుడై ఉన్నాడు. ఆ విధంగా ఆయన యోగాగ్నిలో దగ్ధం కావటం చూసి మహాపతివ్రత అయిన గాంధారి నిస్సంకోచంగా తన ప్రాణేశ్వరునితోపాటు ఆ పావక జ్వాలల్లో పడి భస్మమై పోతుంది.

క. అంతట వారల మరణము, వింత యగుచుఁ జూడఁబడిన విదురుఁడు చింతా
సంతాప మొదవఁ బ్రీత, స్వాంతుండై తీర్థములకుఁ జనియెడు నధిపా! 330

* అప్పుడు ఆ మహారాజ దంపతుల ఆత్మత్యాగానికి ఆశ్చర్య చకితుడైన విదురుడు సంతోష సంతాపాలు పెనగొన్న హృదయంతో పుణ్యతీర్థాలకు వెళ్లిపోతాడు.

వ. అని విదురాదుల వృత్తాంతం బంతయు ధర్మనందనుని కెఱింగించి తుంబురు సహితుండయిన నారదుండు స్వర్గంబునకు నిర్గమించిన వెనుక, ధర్మజుండు భీమునిం జూచి యిట్లనియె. 331

* ఈ విధంగా విదుర గాంధారీ ధృతరాష్ట్రుల వృత్తాంతాన్ని ధర్మరాజుకు సంపూర్ణంగా వివరించిన నారదుడు తుంబురునితో కూడా స్వర్గలోకానికి సాగిపోయాడు. అనంతరం అజాతశత్రుడు భీమసేనుణ్ణి చూచి ఇలా అన్నాడు-

-: ధర్మరాజు దుర్నిమిత్తంబులం గని చింతించుట :-

సీ. ఒక కాలమునఁ బండు నోషధిచయము వే ఱొక కాలమునఁ బండకుండు నండ్రు
క్రోధంబు లోభంబు క్రూరత బొంకును దీపింప నరులు వర్తింతు రండ్రు
వ్యవహారములు మహావ్యాజ యుక్తము లండ్రు సఖ్యంబు వంచనా సహిత మండ్రు
మగలతో నిల్లాండ్రు మచ్చరించెద రండ్రు సుతులు దండ్రులఁ దెగఁ జూతు రండ్రు

తే. గురుల శిష్యులు దూషించి కూడ రండ్రు, శాస్త్రమార్గము లెవ్వియుఁ జరుగ వండ్రు
న్యాయపద్ధతి బుధులైన నడవరండ్రు, కాలగతి వింతయై వచ్చెఁ గంటె నేఁడు. 332

* "తమ్ముడూ! చూశావు కదా! కాలగమనంలో ఎంత మార్పు వచ్చిందో! పంటలు సకాలానికి పండటం లేదు. క్రోధం, లోభం, క్రౌర్యం, అసత్యం మితిమీరి ప్రజలు ప్రవర్తిస్తున్నారు. వ్యాపారాలలో మోసం చోటు చేసుకొంటున్నది. స్నేహంలో ద్రోహం కనిపిస్తూ ఉంది. భార్యలు భర్తలను ద్వేషిస్తున్నారు. కొడుకులు కన్నతండ్రులపై కాలుదువ్వుతున్నారు. శిష్యులు గురువులను దూషిస్తున్నారు. శాస్త్రవిధులు కుంటుబడ్డాయి. విజ్ఞులు సైతం న్యాయ మార్గాన్ని విడిచిపెట్టారు. కాలగమనం ఎంతగా వింతగా మారిపోయింది!

మ. హరిఁ జూడన్ నరుఁ డేఁగినాఁడు నెల లేడయ్యెం గదా రారు కా
లరు లెవ్వారును; యాదవుల్ సమద లోల స్వాంతు లీ వేళ సు
స్థిరులై యుండుదురా? మురారి సుఖియై సేమంబుతో నుండునా?
యెరవై యున్నది చిత్త మీశ్వరకృతం బెట్లో కదే! మారుతీ! 333

* మరున్నందనా! మాధవుని వెంట మన అర్జునుడు కూడా ద్వారకానగరానికి వెళ్ళాడు గదా! ఇప్పటికి ఏడు మాసాలు గడిచి పోయాయి. ఇంతవరకూ తిరిగిరాలేదు. మళ్ళీ మనకు వారిక్షేమం తెలియలేదు. చారులు కూడా ఎవరూ రాలేదు. యాదవులు కొంచెం ఉద్ధత స్వభావులు. వారిది వేడిరక్తం. వారు ప్రశాంతచిత్తులై ఉండి ఉంటారు గదా! వాసుదేవుడు కుశలంగానే ఉంటాడు కదా! మనస్సంతా చికాకుగా ఉంది. ఈశ్వర సంకల్పం ఎలా ఉందో ఏమో!

క. మానసము గలఁగు చున్నది, మానవు బహుదుర్నిమిత్త మర్యాదలు, స
న్మానవ దేహక్రీడలు, మాన విచారింప నోపు మాధవుఁ డనుజా! 334

* భీమసేనా! నా మనస్సంతా వ్యాకులంగా ఉంది. అన్నీ దుశ్శకునాలే తోస్తున్నాయి. వాసుదేవుడు లీలామానుష దేహాన్ని చాలించాలని ఆలోచిస్తున్నాడేమో!

క. మనవులు సెప్పక ముందఱ, మన దార ప్రాణ రాజ్య మాన శ్రీలన్
మనుపుదు నని మాధవుఁడిట, మనమునఁ దలపోసి మనిచె మనలం గరుణన్. 335

* ఆ మధుసూదనుడు మనం విన్నవించుకొనక ముందే మన కష్టాలన్నీ గుర్తించి మన ధర్మపత్నినీ, ప్రాణాలనూ, రాజ్యాన్నీ, మర్యాదనూ, సిరిసంపదలనూ కంటికి రెప్పలా కాపాడాడు.

క. నారదుఁడాడిన కైవడిఁ, గ్రూరపుఁగాలంబు వచ్చుఁ గుంభిని మీఁదన్
ఘోరములగు నుత్పాతము, లారభటిం జూడఁబడియె ననిలజ! కంటే. 336

* నాయనా! నారదుడు చెప్పినట్లుగా చెడుకాలం దాపురించిదేమో! ఈ భూమిమీద భయంకరాలైన ఉపద్రవాలు కనిపిస్తున్నాయి. చూచావు. కదా!

సీ. ఓడక ముందట నొక సారమేయంబు మొఱుఁగుచు నున్నది మోర యెత్తి!
యాదిత్యుఁ డుదయింప నభిముఖంబై నక్క వాపోయె మంటలు వాతఁ గలుగ!
మిక్కిలుచున్నవి మెఱసి గృధ్రాదులు గర్దభాదులు దీర్చి క్రందుకొనియె!
నుత్తమాశ్వంబుల కుదయించెఁ గన్నీరు మత్తగజంబుల మదము లుడి గెఁ!

ఆ. గాలు దూతభంగిఁ గదిసెఁ గపోతము!, మండ దగ్ని హోమమందిరములఁ!
జుట్టుఁ బొగలు దిశల సొరిది నాచ్ఛాదించెఁ!, దరణి మాసెఁ జూడు ధరణి గదలె. 337

* అదుగో! మన ముందుగా ఒక్క కుక్క ముఖం పై కెత్తి మొరుగుతున్నది. నక్క ఉదయించే సూర్యునికి ఎదురుగా నిలబడి నోటి వెంట నిప్పులు గ్రక్కుతూ ఏడుస్తున్నది. గ్రద్దలు మొదలైన పక్షులు

గుంపులు గుంపులుగా తిరుగుతున్నాయి. గాడిదలు మొదలైన జంతువులు బారులు తీర్చినాయి. మేలిజాతి గుర్రాలు కన్నీరు కారుస్తున్నాయి. మదపుటేనుగులు నీరుగారి పోతున్నాయి. కపోతాలు యమదూతల్లాగా పైపైకి వస్తున్నాయి. హోమకుండాల్లో అగ్నిహోత్రాలు మండటంలేదు. దట్టమైన పొగలు దిక్కు లంతటా చుట్టుముట్టాయి. సూర్యబింబం మసక వేసినట్లుగా ఉంది. భూమి కంపించుతూ ఉంది.

క. వాతములు విసరె, రేణు, వ్రాతము లాకసముఁ గప్పె, వడి సుడిగొని ని
ర్ఘాతములు వడియె, ఘన సంఘాతంబులు రక్తవర్షకలితము లయ్యెన్. 338

* విపరీత వాయువులు వీచాయి. ఆకాశం ధూళి ధూసరితమైంది. పైనుండి పిడుగులు పడుతున్నాయి. మేఘాలు రక్తవర్షాన్ని కురుస్తున్నాయి.

క. గ్రహములు పోరాడెడి నా, గ్రహములు వినఁబడియె, భూత కలకలములు దు
స్సహము లగుచు శిఖికీలా, వహములక్రియఁ దోఁచె గగన వసుధాంతరముల్. 339

* గ్రహాలు ఆగ్రహంతో పోరాడుకొంటున్నాయి. ఎటు చూచినా భూతాల కలకలాలు వినబడుతున్నాయి. మన్నూ మిన్నూ ఏకమై భగ భగ మండిపోతున్నట్లు తోస్తున్నది.

క. దూడలు గుడువవు చన్నులు, దూడలకున్ గోవు లీవు దుగ్ధము లొడలం
బీడలు మానవు పశువులఁ, గూడవు వృషభములు తఱపి కుఱ్ఱల నెక్కున్. 340

* దూడలు పాలు తాగటం లేదు. ఆవులు దూడలకు పాలీయటం లేదు. దేశమంతటా వ్యాధులు వ్యాపించాయి. వృషభాలు గోవులను వదలి కోడెల మీద ఎక్కుతున్నాయి.

క. కదలెడు వేల్పుల రూపుల, వదలెడుఁ గన్నీరు వానివలనం జెమటల్
వొదలెడిఁ బ్రతిమలు వెలిఁజని, మొదలెడి నొక్కొక్క గుడిని మేదినియందున్. 341

* దేవమందిరాలలో దేవతావిగ్రహాలు కదులుతున్నాయి. కన్నీరు వదులుతున్నాయి. గుడిలోని ప్రతిమలు ఉక్కకు తాళలేకనేమో వెలుపలకు వెళ్ళిపోతున్నాయి.

క. కాకంబులు వాపోయెడి, ఘూకంబులు నగరఁ బగలు గుండ్రలు గొలిపెన్
లోకంబులు విభ్రష్ట, శ్రీకంబులు గతి నశించి శిథిలము లయ్యెన్. 342

* కాకులు కేకలు వేస్తున్నాయి. గుడ్లగూడలు పట్టపగలే గుండ్రంగా తిరుగుతున్నాయి. లోకాలు శోభను కోల్పోయి చీకాకు పాలైనాయి.

మ. యవ పద్మాంకుశ చాప చక్ర ఝుష రేఖాలంకృతంబైన మా
ధవు పాద ద్వయ మింక మెట్టెఁడు పవిత్రత్వంబు నేఁడాదిగా
నవనీకాంతకు లేదు పో మఱి మదీయాంగంబు వామాక్షి బా
హువు లాకంపము నొందుచుండు నిల కే యుగ్రస్థితుల్ వచ్చునో. 343

* నాయనా! భీమసేనా! చక్ర-చాప-పద్మ- అంకుశాది శుభరేఖలతో అలంకృతమైన వాసుదేవుని పాదపద్మాలు స్పృశించి పావనమయ్యే అదృష్టం ఇక ఈ భూదేవికి లేదేమో! నా ఎడమ కన్నూ, ఎడమ భుజం మాటిమాటికీ అదురుతున్నాయి. ఈ లోకానికి ఇంకా ఎటువంటి భీకర పరిస్థితులు రానున్నాయో!

వ. మఱియు మహోత్పాతంబులు పెక్కులు పుట్టుచున్నయని; మురాంతకుని వృత్తాంతంబు వినరాదని కుంతీసుతాగ్రజుండు భీమునితో విచారించు సమయంబున. 344

* ఇంకా ఎన్నో ఉత్పాతాలు పుట్టుకొస్తున్నాయి. అక్కడ ద్వారకలో మన బావ శ్రీకృష్ణుడు ఎలా ఉన్నాడో ఏమో! ఆయన క్షేమవృత్తాంతం ఇంతవరకూ తెలియరాలేదు.'' అని ధర్మరాజు విషణ్ణహృదయంతో భీమసేనునితో మాటాడుతున్నాడు.

-: అర్జునుండు ద్వారక నుండి వచ్చి కృష్ణ నిర్యాణంబుఁ దెల్పుట :-

క. ఖేదమున నింద్రసూనుఁడు, యాదవ పురినుండి వచ్చి యగ్రజుఁ గని త
త్పాదముల నయన సలిలో, త్పాదకుఁడై పడియె దీనుభంగి నరేంద్రా. 345

* శౌనకాది మునీంద్రులారా! అంతలో ద్వారకానగరం నుంచి వచ్చిన అర్జునుడు అశ్రుపూరిత నేత్రాలతో భరింపరాని దుఃఖంతో దీనుడై అగ్రజుని పాదాలపై వాలాడు.

క. పల్లటిలిన యుల్లముతోఁ, దల్లడపడుచున్న పిన్నతమ్మునిఁ గని వె
ల్వెల్ల నగుమొగముతో జను, లెల్లను విన ధర్మపుత్రుఁ డిట్లని పలికెన్. 346

* అల్లకల్లోలమైన మనస్సుతో తల్లడిల్లిపోతున్న చిన్న తమ్ముణ్ణి చూచి ధర్మరాజు ముఖం వెలవెలబోయింది. ఆయన అందరూ వింటుండగా అర్జునునితో ఇలా పలికాడు-

సీ. మాతామహుండైన మన శూరుఁ డున్నాడె? మంగళమే మన మాతులునకు ?
మోదమే నలుగురు ముగురు మేనత్తల? కానందమే వారి యాత్మజులకు?
నక్రూర కృతవర్మ లాయుస్సమేతులే? జీవితుఁడే యుగ్రసేనవిభుఁడు?
కల్యాణయుక్తులే గద సారణాదులు? మాధవు తమ్ములు మానధనులు?

తే. నందమే మన సత్యకనందనునకు? భద్రమే శంబరాసుర భంజనునకుఁ?
గుశలమే బాణదనుజేంద్రు కూఁతుపతికి? హర్షమే పార్థ! ముసలికి, హలికి, బలికి? 347

* నాయనా! అర్జునా! మన మాతామహుడైన శూరసేనుడు కుశలమే కదా! మన మేనమామ వసుదేవుడు సుఖంగా ఉన్నాడు కదా! మన మేనత్తలు ఏడుగురూ సంతోషంగా ఉన్నారు కదా! వారి కొడుకు లందరూ క్షేమమే కదా! అక్రూర కృతవర్మలకు ఆరోగ్యమే కదా! ఉగ్రసేన మహారాజు తిన్నగా తిరుగుతున్నాడా! మానధనులూ వాసుదేవుని సోదరులూ అయిన గదుడు, సారణుడు మొదలైన వారంతా కుశలమేనా? మన సాత్యకి క్షేమమేనా? ప్రద్యుమ్నుడు బాగా ఉన్నాడా? అనిరుద్ధుడు కులాసాగా ఉన్నాడా? మన పెద్దబావ బలరాముడు సుఖంగా ఉన్నాడా?

వ. మఱియు నంధక మధు భోజ దశార్హ వృష్ణి సాత్వతులు మొదలయిన యదువంశ వీరులును, హరికుమారులైన సాంబ సుషేణ ప్రముఖులును, నారాయణానుచరులైన యుద్ధవాదులును, గృష్ణ సహచరులైన సునంద నందాదులును సుఖానందులే యని యందఱ నడిగి ధర్మజుండు గ్రమ్మఱ నిట్లనియె. 348

* ఇంకా అంధకులూ, మధువులూ, భోజులూ, దశార్హులు, వృష్ణులూ, సాత్వతులూ మొదలైన యదువంశ వీరులందరూ క్షేమంగా ఉన్నారా? శ్రీకృష్ణుని పుత్రులైన సాంబుడూ, సుషేణుడూ మొదలైనవారూ, అనుచరులైన ఉద్ధవుడూ మొదలైనవారూ, సహచరులైన నందుడూ, సునందుడూ మొదలైన వారూ సుఖంగానూ, ఆనందంగానూ ఉన్నారా? అని ఈ విధంగా అందరి క్షేమమూ అడిగి ఇంకా ఇలా అన్నాడు ధర్మరాజు.

సీ. వైకుంఠవాసుల వడువున నెవ్వని, బలమున నానందభరితు లగుచు
వెఱవక యాదవ వీరులు వర్తింతు రమరులు గొలువుండునట్టి కొలువు
చవికె నాకర్షించి చరణసేవకులైన బంధుమిత్రాదుల పాదయుగము
నెవ్వఁడు ద్రొక్కించె నింద్రపీఠము మీఁద వజ్రంబు జళిపించి వ్రాలువాని

తే. ప్రాణ వల్లభ కెంగేలఁ బాదు సేసి, యమృతజలములఁ బోషింప నలరు పారి
జాత మెవ్వఁడు గొనివచ్చి సత్యభామ, కిచ్చె నట్టి మహాత్ము నకిపుడు శుభమె? 349

* "అర్జునా! ఏ మహానుభావుని అండదండలవల్ల వైకుంఠంలో నివసించే వారిలాగా, ద్వారకలో నివసించే యాదవవీరులు ఆనందసహితులై భయరహితులై ఉంటున్నారో, ఏ మహానుభావుడు దేవతలు కొలువు తీర్చే సుధర్మామంటపంలో తన భక్తులనూ బంధువులనూ మిత్రులనూ కూర్చుండ పెట్టాడో, ఏ మహానుభావుడు, వజ్రాయుధం ధరించి ముక్కోటి దేవతల మధ్య ముత్యాల గద్దెపై కొలువు తీర్చే ఇంద్రుని ప్రాణేశ్వరి అయిన శచీదేవి తన చేతులతో పాదుచేసి అమృతం పోసి పెంచిన పారిజాత వృక్షాన్ని, దివి నుంచి భువికి తీసుకొని వచ్చి తన ప్రియురాలైన సత్యభామకు బహూకరించాడో- ఆ మహానుభావుడు వాసుదేవుడు క్షేమమేనా?

శా. అన్నా! ఫల్గున! భక్తవత్సలుఁడు బ్రహ్మణ్యుండు గోవిందుఁ డా
పన్నానీకశరణ్యుఁ డీశుఁడు జగద్భద్రానుసంధాయి శ్రీ
మన్నవ్యాంబుజ పత్ర నేత్రుఁడు సుధర్మామధ్య పీఠంబునం
దున్నాఁడా బలభద్రుఁగూడి సుఖియై యుత్సాహియై ద్వారకన్? 350

* నాయనా! అర్జునా! భక్తులయందు వాత్సల్యం కురిపించే వాడూ, బ్రహ్మణ్యుడూ, ఆపన్నశరణ్యుడూ, సర్వేశ్వరుడూ, లోకాలకు మేలు కలిగించేవాడూ, శోభావంతాలై అప్పుడప్పుడే వికసిస్తున్న తామరరేకుల వంటి

కన్నులు కలవాడూ, అయిన గోవిందుడు ద్వారకలో సుధర్మాసింహాసనం మధ్య అన్నగారైన బలరామునితో కూడ సుఖంగా ఉత్సాహంగా ఉన్నాడా?

క. ఆ రామ కేశవులకును, సారామలభక్తి నీవు సలుపుదువు గదా
గారాములు సేయుదురా, పౌరాముల బంధు లెల్లప్రొద్దు జితారీ! 351

* విజయా! ఆ రామకృష్ణులను నీవు స్థిరమైన భక్తితో ఆసక్తితో సేవించావు గదా! అక్కడి మన చుట్టాలంతా నిన్ను అనుదినం అప్యాయంగా అనురాగంగా ఆదరించారు కదా!

శా. మున్నుగ్రాటవిలో వరాహమునకై ముక్కంటితోఁ బోరుచో
సన్నాహంబునఁ గాలకేయుల ననిం జక్కాడుచోఁ బ్రాభవ
స్కన్నుండై చను కౌరవేంద్రు పనికై గంధర్వులం దోలుచోఁ
గన్నీ రెన్నఁడుఁ దేవు తండ్రి! చెపుమా కల్యాణమే చక్రికిన్? 352

* తండ్రీ! ఇదేమిటయ్యా! కన్నులవెంట నీరు కారుస్తున్నావు? పూర్వం భయంకరారణ్యంలో పందికోసం ఫాలాక్షునితో పోరాటం సాగించినప్పుడు కానీ, సర్వసన్నాహాలతో పోయి కాలకేయులను కదనరంగంలో చించి చెండాడేటప్పుడు కానీ, వైభవం కోల్పోయి గౌరవం పడిపోయిన కౌరవేంద్రుణ్ణి విడిపించటం కోసం గంధర్వులతో కయ్యానికి తలపడినప్పుడు కానీ, కంటనీరు పెట్టి ఎరుగవే! ఇప్పుడేమి కష్టం వచ్చింది? ముం దీ మాట చెప్పు- యశోదానందనుడు కుశలంగా ఉన్నాడు కదా!

వ. అదియునుంగాక 353

* మారు పలుక వేమయ్యా!

క. ఓడితివో శత్రువులకు, నాడితివో సాధు దూషణాలాపములం
గూడితివో పరసతులను, వీడితివో మానధనము వీరుల నడుమన్! 354

* పగవారితో పోరాడి ఓడిపోలేదు కదా! సజ్జనులను తూలనాడలేదుకదా! పరాంగనలను కూడలేదు కదా! అరివీరుల నడుమ అభిమానాన్ని వీడలేదు కదా!

క. తప్పితివో, యిచ్చెద నని; చెప్పితివో కపటసాక్షి! చేసిన మేలుం
దెప్పితివో! శరణార్థుల, రొప్పితివో ద్విజులఁ బసుల, రోగుల, సతులన్! 355

* అన్నమాట తప్పలేదు కదా! దొంగసాక్ష్యం చెప్పలేదు కదా! ఇతరులకు మేలు చేసి తిరిగి చెప్పలేదు కదా! శరణార్థుల మీదా, బ్రాహ్మణుల మీదా, గోవుల మీదా, రోగులమీదా, స్త్రీల మీదా పొరపాటున బాణాలు గుప్పలేదు కదా!

క. అడిచితివో భూసురులను?, గుడిచితివో బాలవృద్ధగురువులు వెలిగా?
విడిచితివో యాశ్రితులను?, ముడిచితివో పరుల విత్తములు లోభమునన్? 356

* ఆరాధ్యులైన భూసురులను అడిచినందుకా? లేక బాలురనూ వృద్ధులనూ గురువులనూ పిలవకుండా కుడిచినందుకా? శరణన్న వారిని విడిచినందుకా? పోనీ పరుల ధనాలను లోభం కొద్దీ ముడిచి నందుకా? ఎందుకయ్యా నీ కీ విచారం?

వ. అని పలికినం గన్నీరు కరతలంబునం దుడిచికొనుచు, గద్గదస్వరంబున మహానిధిం గోలుపోయిన పేదచందంబున నిట్టూర్పులు నిగిడించుచు, నర్జునుం డన్న కిట్లనియె. 357

* ధర్మజుడు ఇలా ప్రశ్నించగానే అరచేతులతో అశ్రువుల తుడుచుకొంటూ, గద్గదకంఠంతో, పెన్నిధిని పోగొట్టుకొన్న పేదవాని మాదిరిగా వేడి వేడి నిట్టూర్పులు నిగిడిస్తూ అర్జునుడు అన్నగారితో ఇలా అన్నాడు-

క. మన సారథి, మన సచివుఁడు, మన వియ్యము, మన సఖుండు, మన బాంధవుఁడున్
మన విభుఁడు, గురుఁడు, దేవర, మనలను దిగనాడి చనియె, మనుజాధీశా! 358

* "మహారాజా! ఏమని చెప్పేది? మన సారథి , మన మంత్రి, మన వియ్యం, మన మిత్రుడూ, మన బంధువు, మన ప్రభువు, మన గురువు, మన దేవుడు, మన వాసుదేవుడు మనలను వదలిపెట్టి మరో లోకానికి వెళ్ళిపోయాడు.

క. కంటకులు నృపులు సూడఁగ, మింటం గంపించు యంత్రమీనముఁ గోలన్
గెంటించి మనము వాలుం, గంటిం జేకొంటి మతని కరుణన కాదే! 359

* శత్రురాజు లందరూ కళ్లు అప్పగించి చూస్తూ ఉండగా ఆకాశాన తిరిగే మత్స్యయంత్రాన్ని గురిపెట్టి కొట్టి మనం పాంచాలరాజ పుత్రిని పరిణయమాడింది ఆ కరుణామయుని కటాక్షం వల్లనే కదా!

క. దండి ననేకులతో నా, ఖండలుఁ డెదు రయిన గెలిచి ఖాండవవనముం
జండార్చికి నర్పించిన, గాండీవము నిచ్చెఁ జక్రి గలుగుట నధిపా! 360

* గండర గండడై, అమరచమూ సమూహంతో ఆఖండలుడు ఎదురై నిల్చినా, గెల్చి ఖాండవవనాన్ని అగ్నిదేవునికి అర్పించి, గాండీవాన్ని గైకొన్నది ఆ చక్రధరుని చలువ వల్లనే కదా!

క. దిక్కుల రాజుల నెల్లను, మక్కించి ధనంబు గొనుట మయకృతసభ ము
న్నెక్కుట జన్నము సేయుట, నిక్కము హరి మనకు దండ నిలిచినఁ గాదే! 361

* నానా దిశలలోని నరనాథులను సమరంలో జయించి అశేష ధనరాసులను కైవసం చేసుకొన్నదీ, మయసభను అందుకొన్నదీ, రాజసూయ మహాయాగం నిర్వర్తించిందీ నిజానికి ఆ వాసుదేవుడు మనకు బాసటగా నిల్చినందువల్లనే కదా!

మ. ఇభజిద్వీర్య! మఖాభిషిక్త మగు నీ యిల్లాలి ధమ్మిల్లమున్
సభలో శాత్రవు లీడ్చినన్ ముడువ కా చంద్రాస్య దుఃఖింపఁగా
నభయం బిచ్చి ప్రతిజ్ఞ సేసి భవదీయారాతికాంతా శిరో
జభరశ్రీల హరింపఁడే విధవలై సౌభాగ్యముల్ వీడఁగన్! 362

* సింహపరాక్రముడవైన మహారాజా! రాజసూయ మహాయజ్ఞంలో అభిషేకపూతమైన నీ యిల్లాలి కబరీభరాన్ని పట్టి లాగి ఈడ్చుకొని వచ్చి నిండు సభలో నీ శత్రువులు అవమానించి నప్పుడు ఆ సతి ఆక్రోశించగా, ఆమెకు అభయమిచ్చి దీక్ష వహించి, నీ శత్రుకాంతల శిరోజ వైభవాన్ని వారి సౌభాగ్యాన్ని హరించి మనకు జయం చేకూర్చిన ఆప్తబంధుడు ఆయనే కదా!

శా. వైరుల్ గట్టిన పుట్టముల్ విడువఁగా వారింప నా వల్లభుల్
రా రీ వేళ, నుపేక్ష సేయఁదగవే, రావే, నివారింపవే?
లేరే త్రాతలు! కృష్ణ! యంచు సభలో లీనాంగి యై కుయ్యిడం
గారుణ్యంబున భూరివస్త్రకలితంగాఁ జేయఁడే ద్రౌపదిన్! 363

* ఆనాటి మహాసభలో క్రూరాత్ములై కౌరవులు చీరలు విప్పేటప్పుడు 'నా వల్లభులు నన్ను ఉపేక్షించారు. ఇక నీవే నన్ను రక్షించాలి, రావే రక్షించవే' అని పాంచాలి లజ్జాసంకుచితాంగియై ప్రార్థించినప్పుడు చీరలిచ్చి కారుణ్యంతో కాపాడాడు.

సీ. దుర్వాసుఁ డొకనాఁడు దుర్యోధనుఁడు పంపఁ బదివేల శిష్యుల భక్తిఁ గొలువఁ
జనుదెంచి మనముఁ బాంచాలియుఁ గుడిచిన వెనుక నాహారంబు వేఁడికొనినఁ
బెట్టెద ననవుడుఁ బెట్టకున్న శపింతు ననుచుఁ దోయావగాహమున కేఁగఁ
గడవల నన్న శాకములు దీఱుటఁ జూచి పాంచాల పుత్రిక పర్ణశాల

తే. లోనఁ దలఁచిన విచ్చేసి లోవిలోని, శిష్టశాకాన్నలవముఁ బ్రాశించి, తపసి
కోప ముడిగించి, పరిపూర్ణకుక్షిఁ జేసె, నిట్టి త్రైలోక్యసంతర్పి యెందుఁ గలఁడు? 364

* ఒకనాడు ముక్కోపి అయిన దుర్వాసుడు దుర్యోధన ప్రేరితుడై పదివేల మంది శిష్యులతో మన వద్దకు వచ్చాడు. అప్పటికే మన మందరమూ, పాంచాలీ భుజించాము. ఆ సమయంలో ఆ మునీంద్రుడు 'మాకు అన్నం పెడతారా? పెట్టరా? పెట్టకపోతే శాపం పెడతాను' అంటూ చరచరా నదికి స్నానానికి సాగిపోయాడు. అప్పుడు పర్ణశాలలోకి పోయి పాంచాలి పాత్రలన్నీ పరికించి చూచింది. ఎక్కడా ఒక్క కూరముక్క కూడా కన్పించలేదు. ఆమె నిశ్చల హృదయంతో ఆ మహానుభావుణ్ణి తలచుకొంది. తక్షణం ఆ దయామయుడు ప్రత్యక్షమై వంటపాత్రలో అడుగున అంటుకొని ఉన్న ఒక్క మెతుకును నోటిలో వేసుకొన్నాడు అంతే. ఇంకేముంది! మునీశ్వరులకు కడుపులన్నీ నిండిపోయాయి. వారు శాంతించి తేపుకుంటూ వెళ్లిపోయారు. సంకల్పమాత్రం చేతనే ముల్లోకాలకూ సంతుష్టి కలిగించే అటువంటి మహానుభావుడు మనకు మరెక్కడ దొరుకుతాడు!

సీ. పందికై పోరాడ ఫాలాక్షుఁ డెవ్వని బలమున నా కిచ్చెఁ బాశుపతము?
నెవ్వని లావున నిమ్మేన దేవేంద్రు పీఠార్ధమున నుండఁ బెంపుఁ గంటిఁ?
గాలకేయ నివాతకవచాది దైత్యులఁ జంపితి నెవ్వని సంస్మరించి?
గోగ్రహణమునాఁడు కురుకులాంభోనిధిఁ గడచితి నెవ్వని కరుణఁ జేసి?

ఆ. కర్ణసింధు రాజ కౌరవేంద్రాదుల, తలల పాగ లెల్లఁ దడవి తెచ్చి,
యే మహాత్ము బలిమి నిచ్చితి విరటుని, పుత్త్రి యడుగ బొమ్మపొత్తికలకు. 365

* అన్నా! ఆ నాడు వరాహం కోసం సాగిన సమరంలో ఫాలనేత్రుని వల్ల పాశుపత మహాస్త్రాన్ని ఆయన దయవల్లనే కదా అందుకొన్నాను. త్రిలోకాధీశుడైన దేవేంద్రుని అర్ధసింహాసనాన్ని ఆయన అనుగ్రహం వల్లనే కదా అధిష్ఠింప గలిగాను. కాలకేయుడు, నివాతకవచుడు మొదలైన రాక్షసులను ఆ మహనీయుని బలం వల్లనే కదా పరిమార్చాను. ఉత్తర గోగ్రహణ సందర్భంలో పొంగి వచ్చిన కౌరసేనావాహినిని ఆయన కరుణాకటాక్షం వల్లనే కదా దాట గలిగాను. ఆనాడు బొమ్మ పొత్తికలను తెమ్మని ఉత్తర అడిగితే కర్ణ సైంధవ సుయోధనాదుల పట్టుకుచ్చుల తలపాగలు కోసి తెచ్చి ఆమె ముద్దు చెల్లించగలిగింది ఆ పరమ పురుషుని దయవల్లనే కదా!

మ. గురుభీష్మాదులు గూడి పన్నిన కురుక్షోణీశ చక్రంబులో
గురుశక్తిన్ రథయంత యై నొగలపైఁ గూర్చుండి యా మేటి నా
శరముల్ వాఱక మున్న వారల బలోత్సాహాయు రుద్యోగ త
త్పరతల్ చూడ్కుల సంహరించె నమితోత్సాహంబు నా కిచ్చుచున్ 366

* భీష్మ ద్రోణాది మహాయోధులతో కూడిన కురుక్షేత్ర మహాసంగ్రామంలో నాకు సారథ్యం చేస్తూ, రథం నొగలపై కూర్చుండి నా బాణ పరంపరలు వర్షింపకముందే తన చూపులతో శత్రువుల శక్తినీ, ఉత్సాహాన్నీ ఆయుర్దాయాన్నీ, తదేకదీక్షనూ అపహరించి, నాకు అమితానందాన్ని అందించిన విజయ సారథి ఆయనే కదా!

మ. అసురేంద్రుం డొనరించు కృత్యములు ప్రహ్లాదుం బ్రవేశించి గె
ల్వ సమర్థంబులు గాని కైవడిఁ గృపాశ్వత్థామ గాంగేయ సూ
ర్యసుత ద్రోణ ధనుర్విముక్త బహుదివ్యాస్త్ర ప్రపంచంబు నా
దెసకున్ రాక తొలంగె మాధవు దయాదృష్టిన్ నరేంద్రోత్తమా! 367

* మహారాజా! పూర్వం హిరణ్యకశిపుని క్రూరకృత్యాలు ప్రహ్లాదుని విషయంలో విఫలాలైనట్లే, భీష్మ ద్రోణ కర్ణ కృప అశ్వత్థామల ధనుస్సుల నుంచి వెలువడిన నానావిధాలైన శస్త్రాస్త్రాలు నా మీదకు రాకుండా ఆ మాధవుని దయాదృక్కులతో ప్రక్కకు తొలగి పోయాయి.

చ. వసుమతి దివ్యబాణముల వ్రక్కలు వాపి కొలంకు సేసి, నా
రసములు మాటుగాఁ బఱపి రథ్యములన్ రిపు లెల్లఁ జూడ సా
హసమున నీటఁ బెట్టితి రణావని సైంధవుఁ జంపునాఁడు, నా
కసురవిరోధి భద్రగతి నండయి వచ్చినఁ గాదె భూవరా! 368

* వసుమతీ వల్లభా! సైంధవుని వధించే ఆ నాటి రణరంగంలో శత్రువులు కళ్లారా చూస్తుండగానే, నా దివ్య బాణాలతో భూమిని వ్రయ్యలు చేసి జలాశయాన్ని కల్పించి అలసి సొలసిన నా రథాశ్వాలకు దప్పిక తీర్చింది ఆ దయామయుని అండవల్లనే కదా!

సీ. చెలికాఁడ! రమ్మని చీరు నన్నొకవేళ మన్నించు నొకవేళ మఱఁది యనుచు
బంధుభావంబునఁ బాటించు నొకవేళ, దాతయై యొకవేళ ధనము లిచ్చు,
మంత్రియై యొకవేళ మంత్ర మాదేశించు, బోధియై యొకవేళ బుద్ధిసెప్పు,
సారథ్య మొనరించుఁ జన విచ్చి యొకవేళఁ, గ్రీడించు నొకవేళ, గేలిసేయు,

తే. నొక్క శయ్యాసనంబున నుండుఁ, గన్న, తండ్రి కైవడిఁ జేసిన తప్పుఁ గాచు,
హస్తములు పట్టి పొత్తున నారగించు, మనుజవల్లభ! మాధవు మఱవ రాదు. 369

* ఆ వాసుదేవునికి నేనంటే ఎంత ప్రేమ! ఒక మాటు చెలికాడా! రా ర'మ్మని పిలిచేవాడు. ఒకమాటు 'ముద్దుల మరదీ' అని ముద్దు చేసేవాడు, ఒకమాటు ఆత్మబంధువై ఆదరించేవాడు. ఒకమాటు ఔదార్యమూర్తియై బహుధనాలు బహూకరించేవాడు. ఒకమాటు మంత్రియై హితోపదేశం చేసేవాడు. ఒకమాటు గురువై కర్తవ్యాన్ని బోధించేవాడు. మరొకమాటు సారథియై చనువు చూపేవాడు. వేరొకమాటు ఆత్మీయుడై హాస్యమాడుతూ ఆటలు పట్టించేవాడు. ఇంకొక మాటు ఒకే ప్రక్కమీద కూర్చోపెట్టుకొని కన్నతండ్రి వలె నా తప్పులు సరిదిద్దేవాడు. మరొకమాటు నా చేతులు పట్టుకొని బలవంతం చేసి పొత్తున ఆరగింప జేసేవాడు. అటువంటి మన ముద్దులబావ అయిన మాధవుణ్ణి మరచిపోవటం ఎలా మహారాజా!

క. విజయ, ధనంజయ, హనుమ, ద్ధ్వజ ఫల్గున, పార్థ, పాండుతనయ, నర, మహేం
ద్రజ, మిత్రార్జున యంచును, భుజములు దలకడవ రాకపోకలఁ జీరున్. 370

* రాకపోకల సందర్భంలో చేతులు చాచి 'విజయా! ధనంజయా! కపిధ్వజా! ఫల్గుణా! పార్థా! పాండునందనా! కిరీటీ! సవ్యసాచీ! అర్జునా! అని ఎంత ఆప్యాయంగా పిలిచేవాడో కదా!

క. వారిజగంధులు దమలో, వారింపఁగ రాని ప్రేమ వాదము సేయన్
వారిజనేత్రుఁడు నను(దగ, వారిండ్లకుఁ బనువు నలుక వారింప నృపా! 371

* అప్పుడప్పుడు తనకు అంతఃపుర కాంతలతో ప్రణయకలహం సంభవించినప్పుడు వారి పొలయలుకను తీర్చటం కోసం నన్ను బ్రతిమాలి వారి యిండ్లకు పంపే వారిజాక్షుని ఏ విధంగా విస్మరించగలం ప్రభూ!

క. నిచ్చలు లోపలి కాంతలు, మచ్చికఁ దనతోడ నాడు మాటలు నాకున్
ముచ్చటలు సెప్పు మెల్లన, విచ్చలవిడిఁ దొడలమీఁద విచ్చేసి నృపా! 372

* తాను చనువుగా నా చెంత చేరి, నా ఒడిలో కూర్చొని, నిత్యమూ తన ప్రియురాళ్లకూ తనకూ మధ్య జరిగే రహస్య సంభాషణలన్నీ పూసగ్రుచ్చినట్లు మెల్లగా నా చెవిలో చెప్పేవాడు.

చ. అటమటమయ్యె నా భజన మంతయు భూవర! నేఁడు సూడుమా
యిటువలె గారవించు జగదీశుఁడు గృష్ణుఁడు లేని పిమ్మటం
బటుతర దేహలోభమునఁ బ్రాణము లున్నవి వెంటఁబోక నేఁ
గటగట! పూర్వజన్మమునఁ గర్మము లెట్టివి చేసినాఁడనో? 373

* నా సేవలన్నీ ఈ నాడు నిరర్థకాలైనాయి. ఈ విధంగా ఆప్యాయంగా ఆదరించే శ్రీకృష్ణుడు ఈలోకం నుంచి వెళ్ళిపోయిన తరువాత కూడ నా ప్రాణాలు ఆయనవెంట పోకుండా ఈ దేహాన్ని అంటి పెట్టుకుని ఉన్నాయి. అయ్యయ్యో! పూర్వజన్మలో ఎట్టి పాపకృత్యాలకు ఒడిగట్టానో!

శా. కాంతారంబున నొంటి దోడుకొని రాఁగాఁ జూచి గోవిందు శు
ద్ధాంతస్త్రీలఁ బదాఱువేల మదరాగాయత్తులై తాఁకి నా
చెంతన్ బోయలు మూఁగి పట్టికొన నా సీమంతినీ సంఘమున్
భ్రాంతిన్ భామిని భంగి నుంటి విడిపింపన్ లేక; ధాత్రీశ్వరా! 374

* ఆ మహానుభావుడు తనువు చాలించిన అనంతరం ఆయన అంతఃపురకాంతలను పదహారువేలమందినీ వెంటబెట్టుకొని వస్తుండగా అరణ్యమధ్యంలో మదోన్మత్తులైన కిరాతులు చుట్టుముట్టి పట్టుకొన్నారు. వారి బారినుంచి ఆ నారీమణులను కాపాడలేక ఆడుదానిలాగా విస్తుపోయి కళ్ళప్పగించి చూస్తూ ఊరుకొన్నారు.

శా. ఆ తే రా రథికుండు నా హయము లా యస్త్రాసనం బా శర
వ్రాతం బన్యులఁ దొల్లి జంపును దుదిన్ వ్యర్థంబులై పోయె మ
చ్చేతోఽధీశుఁడు చక్రి లేమి, భసిత క్షిప్తాజ్యమాయావి మా
యా తంత్రోషరభూమి బీజముల మర్యాదన్ నిమేషంబునన్. 375

* ఆత్మేశ్వరుడైన ఆ శ్రీహరి లేకపోయినందువల్ల ఆ రథంపై నున్న నేనూ, ఆ గుర్రాలూ, ఆవిల్లు, శత్రుసంహారకాలైన ఆ శరసమూహాలూ, అన్నీ బూడిదలో పోసిన నెయ్యిలాగా, మాయావి యందు ప్రయోగించిన మాయలాగా, ఊషరక్షేత్రంలో చల్లిన విత్తనాల్లాగా క్షణకాలంలో నిరుపయోగాలై పోయాయి.

మ. యదువీరుల్ మునినాథు, శాపమునఁ గాలాధీనులై, యందఱున్
మదిరాపాన వివర్ధమాన మదసమ్మర్దోగ్ర రోషాంధులై
కదనంబుల్ దమలోన ముష్టిహతులం గావించి నీల్గెరి, న
ష్టదశం జిక్కిరి నల్వురేవు రచటన్ సర్వంసహావల్లభా! 376

* ధరణీవల్లభా! ఇంతకుముందు మీరు పేర్కొన్న యాదవ వీరులంతా విధివైపరీత్యం వల్ల మునిశాపోపహతులై. వారందరూ మద్యపానం చేసిన మత్తులో మైమరచి ఆగ్రహావేశంతో ద్వేషరోషాలతో కన్నూ మిన్నూ కానక తమలో తాము పోరాడుకొన్నారు. ముష్టిఘాతాలతో పరస్పరం కొట్టుకొని ప్రాణాలు పోగొట్టుకొన్నారు. పోయినవారు పోగా నలుగు రైదుగురు మాత్రం ఎలాగో బ్రతికి బయటపడ్డారు.

క. భూతములవలన నెప్పుడు, భూతములకు జన్మ మరణ పోషణములు ని
ర్ణీతములు సేయుచుండును, భూతమయుం డీశ్వరుండు భూతశరణ్యా! 377

* ఆశ్రితవత్సలా! పరమేశ్వరుడు సర్వభూతాంతర్యామి. ఆయన ప్రాణులకు సృష్టి స్థితి సంహారాలు, తోటి ప్రాణుల వల్లనే సంభవింప జేస్తుంటాడు.

క. బలములు గల మీనంబులు, బలవిరహిత మీనములను భక్షించు క్రియన్
బలవంతు లయిన యదువులు, బలరహితులఁ జంపి రహితభావముల నృపా! 378

* బలవంతములైన పెద్దచేపలు బలవంతంగా, బలహీనమైన చిన్న చేపలను మింగుతుంటాయి. అదేవిధంగా బలవంతులైన యదువీరులు, నిర్దయులై నిష్కారణ కోపావేశాలతో బలహీనులైన తమ తోడి యాదవులనే రూపుమాపారు.

మ. బలహీనాంగులకున్ బలాధికులకుం బ్రత్యర్థిభావోద్యమం
బులు గల్పించి, వినాశమున్ నెఱపి, యీ భూభారముం బాపి, ని
శ్చలబుద్ధిం గృతకారుఁడై చనియె, నా సర్వేశ్వరుం డచ్యుతుం
డలఘుం డేమని చెప్పుదున్ భగవదాయత్తంబు పృథ్వీశ్వరా! 379

* పృథ్వీనాథా! బలవంతులైన వారికీ బలహీనులైన వారికీ నడుమ పగలు కల్పించి, పరస్పర సంహారం చేయించి, ఈ భూభారాన్ని తీర్చి ఆ అచ్యుతుడు, ఆ అప్రమేయుడు, ఆ అఖిలేశ్వరుడు, ఆ శ్రీకృష్ణుడు వచ్చిన కార్యం పూర్తి చేసుకొని నిబ్బరంగా, నిశ్చలంగా వెళ్లిపోయాడు. ఇంకా ఏమి చెప్పేది! ఆ సర్వేశ్వరుని సంకల్పం ప్రకారం జరిగిపోయింది.

వ. మఱియు దేశకాలార్థ యుక్తంబులు, నంతఃకరణ సంతాప శమనంబులు నయిన హరివచనంబులం దలంచి, చిత్తంబు పరాయత్తంబయి యున్నది అని యన్నకుం జెప్పి, నిరుత్తరుండై, నిరంతర హరిచరణారవింద చింతామలబుద్ధియై శోకంబు వర్జించి, సదా ధ్యానభక్తి విశేషంబులం గామక్రోధాదుల జయించి, తొల్లి తన కుభయ సేనామధ్యంబున నచ్యుతుం డానతిచ్చిన గీతలు దలంచి, కాలకర్మ భోగాభినివేశంబులచేత నావృతంబయిన విజ్ఞానంబుఁ గ్రమ్మఱ నధిగమించి, హేతుమద్భావంబున శోకహేతు వహంకార మమకారాత్మకం బయిన ద్వైతభ్రమం బనియును, ద్వైత భ్రమంబునకుఁ గారణంబు దేహం బనియును, దేహంబునకు బీజంబు లింగం బనియును, లింగంబునకు మూలంబు గుణంబు లనియును, గుణంబులకు నిదానంబు ప్రకృతి యనియును, 'బ్రహ్మాహ' మనియెడు జ్ఞానంబున లీనయై ప్రకృతి లేకుండు ననియు, ప్రకృతి యడంగుటయ నైర్గుణ్యం బనియును, నైర్గుణ్యంబువలనఁ గార్య లింగనాశం బనియును, గార్యలింగనాశంబున నసంభవంబగు ప్రకృతిం బాసి క్రమ్మఱ స్థూలశరీరప్రాప్తుండు గాక పురుషుండు సమ్యగ్భోగంబున నుండు ననియును నిశ్చయించి, యర్జునుండు విరక్తుండై యూరకుండె; ధర్మజుండు

భగవదీయమార్గంబుఁ దెలిసి, యాదవుల నాశంబు విని నారదు వచనంబులం దలంచి, నిశ్చల చిత్తుండై స్వర్గమార్గ గమనంబునకు యత్నంబు సేయుచుండె నా సమయంబున. 380

* అని ఈ విధంగా అర్జునుడు అన్నకు చెప్పి దేశకాలాలను అనుసరించేవి, మానసిక సంతాపాన్ని శమింపజేసేవీ ఐన వాసుదేవుని వాక్కులు స్మరించుకొని పరమేశ్వరాయత్తమైన చిత్తంతో మౌనం వహించాడు. సంతతగోవింద చరణారవింద సంస్మరణంచేత స్వచ్ఛమైన బుద్ధికలవాడై శోకాన్ని విసర్జించాడు. నిరంతర ధ్యానరూపమైన భక్తివిశేషంతో కామక్రోధాదులను జయించాడు. పూర్వం కురుక్షేత్రంలో కౌరవ పాండవ సేనామధ్యంలో భగవానుడైన వాసుదేవుడు తనకు బోధించిన గీతావాక్యాలు మననం చేసుకొన్నాడు. కాలానుగుణంగా కర్మలను అనుభవించటంచేత మరుగుపడిన గీతావిజ్ఞానాన్ని మళ్లీ అందుకొన్నాడు.

అర్జునుడు కార్యకారణభావాన్ని అనుసరించి శోకానికి అహంకార మమకారాలతో కూడిన ద్వైతభ్రాంతి కారణమని, ఆ ద్వైతభ్రాంతికి శరీరం కారణమనీ, ఆ శరీరానికి లింగం కారణమనీ, ఆ లింగానికి గుణాలు కారణమనీ, ఆ గుణాలకు ప్రకృతి కారణమనీ గ్రహించాడు. 'అహం బ్రహ్మాస్మి' అనే జ్ఞానంతో ప్రకృతి విలీనమైపోతుందని, ప్రకృతి నశించిపోవటమే గుణరాహిత్యమనీ, గుణరాహిత్యమే లింగ శరీరవినాశమనీ, లింగశరీరవినాశమే జన్మరాహిత్యమనీ తెలుసుకొన్నాడు. ప్రకృతిని పరిత్యజించిన పురుషుడు తిరిగి స్థూల శరీరాన్ని పొందక బ్రహ్మైక్యాన్ని పొందుతాడని నిశ్చయించుకొని అర్జునుడు విరక్తుడైనాడు. ధర్మరాజు భగవంతుడైన శ్రీకృష్ణుని అవతార సమాప్తిని, యాదవుల వినాశనాన్ని విని, నారదుని ప్రబోధ వాక్కులు తలంచుకొని అచంచల హృదయుడై పుణ్యలోక ప్రాప్తికి ప్రయత్నించ సాగాడు.

క. యదువుల నాశము మాధవు, పదవియు విని కుంతి విమలభక్తిన్ భగవ
త్పదచింతాతత్పరయై, ముదమున సంసారమార్గమునకుం బాసెన్. 381

* యాదవుల మరణమూ, మాధవుని నిర్యాణమూ ఆలకించిన కుంతీదేవి నిర్మలమైన భక్తితో హరిచరణ సంస్మరణంలో ఆసక్తురాలై ప్రశాంతంగా శరీరాన్ని పరిత్యజించింది.

వ. ఇట్లు కంటకంబునం గంటకోన్మూలనంబు సేసి కంటకంబులు రెంటిని పరిహరించు విన్నాణి తెఱంగువ, యాదవరూప శరీరంబునంజేసి యీశ్వరుడు లోకకంటక శరీరంబులు సంహరించి నిజ శరీరంబు విడిచె; సంహారంబునకు నిజశరీర పరశరీరంబులు రెండు నీశ్వరునకు సమంబులు. నిజరూపంబున మెలంగుచు రూపాంతరంబులు ధరియించి క్రమ్మఱ నంతర్ధానంబు నొందు నటుని కైవడి లీలాపరాయణుండైన నారాయణుండు మీన కూర్మాది రూపంబులు ధరియించుం బరిహరించునని చెప్పి మఱియు నిట్లనియె. 382

* ఈ విధంగా కంటకంతో మరో కంటకాన్ని పెకలించి, రెండు కంటకాలనూ దూరంగా పారవేసే వివేకవంతునిలాగా, పరమేశ్వరుడు యాదవశరీరం ధరించి జగత్కంటకాలైన పరుల శరీరాలను అంత మొందించి తన శరీరాన్ని వదిలిపెట్టాడు. పరమేశ్వరునికి సంహార విషయంలో స్వపరదేహాలనే భేదం లేదు. రెండూ సమానమే. స్వస్వరూపంతో ప్రవర్తిస్తూ, అన్యరూపాలు పెక్కులు ధరించి, మళ్లీ స్వస్వరూపాన్ని

పొందే నటునిలాగా విచిత్రలీలావిలాసుడైన వైకుంఠవాసుడు మత్స్యకూర్మాది అవతారాలు ధరిస్తూ పరిహరిస్తూ ఉంటాడు.

క. ఏ దినమున వైకుంఠుఁడు, మేదినిపైఁ దాల్చినట్టి మేను విడిచి నాఁ
డా దినమున నశుభ ప్రతి, పాదకమగు కలియుగంబు ప్రాప్తం బయ్యెన్. 383

* శ్రీమన్నారాయణుడు లీలామానుషరూపాన్ని దాల్చి ఏనాడు అవతారసమాప్తి కావించాడో ఆనాడే అమంగళ దాయకమైన కలియుగం ఆరంభమయింది.

-: ధర్మరాజు పరీక్షితునకుఁ బట్టము గట్టి మహాప్రస్థానంబున కేగుట :-

సీ. కలివర్తనంబునఁ గ్రౌర్యహింసాసత్య దంభ కౌటిల్యాద్యధర్మచయము
పురముల గృహముల భూములఁ దమలోనఁ గలుగుట దలపోసి కరిపురమున
మనుమని రాజువై మను మని దీవించి సింధుతోయకణాభిషిక్తుఁ జేసి
యనిరుద్ధ నందనుండైన వజ్రునిఁ దెచ్చి మధురఁ బట్టము గట్టి మమతఁ బాసి

ఆ. కరుల హరుల భటులఁ గంకణాదికముల, మంత్రిజనుల బుధుల మానవతుల
నఖిల మయిన ధనము నభిమన్యు సుతునకు, నప్పగించి బుద్ధి నాశ్రయించి. 384

* కలి ప్రవేశం వల్ల క్రౌర్యం, హింస, అసత్యం, ఆడంబరం, కౌటిల్యం మొదలైన వానితో అధర్మచక్రం పట్టణాలలో, పల్లెలలో, గృహాలలో, సమస్త ప్రదేశాలలో విస్తరించిందని తెలుసుకొన్న ధర్మరాజు తన మనుమడైన పరీక్షిత్తును రాజును కావించి హస్తినాపుర సింహాసనం పైన కూర్చుండబెట్టాడు. పవిత్ర సింధుజలాలతో అభిషేకించి ఆశీర్వదించాడు. అనిరుద్ధుని కుమారుడైన వజ్రుణ్ణి మధురా రాజ్యానికి అధిపతి చేశాడు. మమకారాలను పరిత్యజించి ఏనుగులు, గుఱ్ఱాలు, సైనికులు, కంకణాది ఆభరణాలు, అమాత్యులు, విద్వాంసులు, స్త్రీలు మొదలైన సకల ధన కనక వస్తు వాహనాలను అభిమన్యు నందనుడైన పరీక్షిత్తుకు అప్పగించి ధర్మనందనుడు వైరాగ్యమార్గాన్ని ఆశ్రయించాడు.

వ. విరక్తుడైన దర్మనందనుండు ప్రాజాపత్యం బనియెడి యిష్టిఁ గావించి యగ్నుల నాత్మారోపణంబు సేసి, నిరహంకారుండును, నిర్దళితాశేష బంధనుండునునై సకలేంద్రియంబుల మానసంబున నడంచి, ప్రాణాధీనవృత్తి యగు మానసంబును బ్రాణమందును, బ్రాణము నపానమందును, నుత్సర్గసహితం బయిన యపానము మృత్యువు నందును, మృత్యువును పంచభూతంబులకు నైక్యంబైన దేహంబు నందును, దేహమును గుణత్రయంబు నందును, గుణత్రయంబు నవిద్యయందును, సర్వారోపహేతు వగు నవిద్యను జీవునియందును, జీవుం డయిన తన్ను నవ్యయంబయిన బ్రహ్మమందును లయింపజేసి బహిరంగ వ్యాపారంబులు విడిచి, నార చీరలు ధరియించి మౌనియు నిరాహారుండును ముక్తకేశుండునునై, యున్మత్త పిశాచ బధిర జడుల చందంబున నిరపేక్షకత్వంబున. 385

* విరక్తుడైన ధర్మరాజు ప్రాజాపత్యమనే యాగం చేసి గార్హపత్యం మొదలైన అగ్నులను ఆత్మయందు ఆరోపించుకొన్నాడు. నిరహంకారుడై సంసారబంధాలు తెగతెంపులు చేసి వాక్కు మొదలైన ఇంద్రియాలను మనస్సునందూ, మనస్సును ప్రాణమందూ, ప్రాణాన్ని అపానమందూ, అపానాన్ని మృత్యువునందూ, మృత్యువును పాంచభౌతికమైన శరీరమందూ, శరీరాన్ని సత్త్వరజస్తమో గుణములందూ, ఆ గుణత్రయాన్ని అవిద్యయందూ, ఆరోపా లన్నిటికి హేతువైన అవిద్యను జీవాత్మయందూ, జీవాత్మను అవ్యయమైన పరమాత్మయందూ లయింపజేశాడు. సర్వసంగ పరిత్యాగియై నార చీరలు ధరించాడు. మౌనంతో నిరాహారుడై ముక్తకేశుడై, పిచ్చివాని వలె, పిశాచగ్రస్తుని వలె, బధిరుని వలె, జడుని వలె నిరపేక్షుడైనాడు.

క. చిత్తంబున బ్రహ్మము నా, వృత్తముఁ గావించికొనుచు విజ్ఞానధనా
యత్తులు దొల్లి వెలింగెడి, యుత్తరదిశ కేఁగె నిర్మలోద్యోగమునన్. 386

* మనస్సులో పరబ్రహ్మాన్ని మననం చేసుకొంటూ పూర్వం విజ్ఞానవంతులైన మహానుభావులు అనుసరించిన ఉత్తర దిక్కుగా ఏకాగ్రచిత్తంతో ప్రస్థానం సాగించాడు ధర్మనందనుడు.

సీ. అంత నాతని తమ్ము లనిలపుత్త్రాదులు గలిరాకచేఁ బాపకర్ము లగుచుఁ
జరియించు ప్రజల సంచారంబు లీక్షించి యఖిలధర్మంబుల నాచరించి
వైకుంఠ చరణాబ్జ వర్తితహృదయులై తద్భక్తినిర్మలత్వమును జెంది
విషయయుక్తులకుఁ బ్రవేశింపఁగా రాక నిర్ధూతకల్మష నిపుణమతులు

తే. బహుళ విజ్ఞానదావాగ్ని భసితకర్ములైన, యేకాంతులకు లక్ష్యమై వెలుంగు
ముఖ్యనారాయణ స్థానమునకుఁ జనిరి, విగతరజమైన యాత్మల విప్రముఖ్య! 387

* అనంతరం ధర్మజుని సోదరులైన భీమసేనాదులు కలిప్రభావంతో ప్రజలంతా పాపమార్గంలో సంచరించటం గమనించారు. దానధర్మాలు ఆచరించారు. శ్రీమన్నారాయణుని పాదపద్మాలను తమ హృదయంలో పదిలపరచుకొన్నారు. భగవద్భక్తిచే పరిశుద్ధ జీవనులైనారు. ఈ విధంగా వారు రజోగుణ రహితమైన హృదయాలతో విషయాసక్తులకు ప్రవేశింపరానిదీ, పాపరహితులూ, విజ్ఞాన సంపన్నులూ అయిన ఏకాంతభక్తులకు గమ్యస్థానమై వెలుగొందేదీ ఐన విష్ణు లోకాన్ని చేరుకున్నారు.

వ. అంత విదురుండు ప్రభాస తీర్థంబున హరియందుఁ జిత్తంబు సేర్చి, శరీరంబు విడిచి, పితృవర్గంబు తోడ దండధరుం డగుటం జేసి నిజాధికార స్థానంబునకుం జనియె; ద్రుపదరాజపుత్త్రియుఁ బతులవలన నుపేక్షితయై జగత్పతియైన వాసుదేవునందుఁ జిత్తంబు సేర్చి తత్పదంబు సేరె నిట్లు.388

* తరువాత విదురుడు పవిత్రమైన ప్రభాసతీర్థంలో భగవంతుని యందు మనస్సు లగ్నంచేసి తన శరీరాన్ని త్యజించి, పూర్వజన్మలో యమధర్మరాజు అయినందువల్ల పితృదేవతలతో కలసి, తన అధికార పీఠాన్ని అధిష్ఠించాడు. ద్రౌపది నిరపేక్షులైన భర్తలచే ఉపేక్షితయై దేవదేవుడైన వాసుదేవుని యందు ఆసక్తమైన హృదయంతో పరమేశ్వర సాన్నిధ్యాన్ని పొందింది.

క. పాండవకృష్ణుల యానము, పాండురమతి నెవ్వఁడైనఁ బలికిన విన్నన్
ఖండితభవుఁడై హరిదా, సుండై కైవల్యపదము సొచ్చు నరేంద్రా. 389

* ఈ విధంగా జరిగిన పాండవుల మహాప్రస్థానమూ, శ్రీకృష్ణుని పరమపద యానమూ, స్వచ్ఛమైన హృదయంతో చదివినవాడూ, విన్నవాడూ, భవబంధ విముక్తుడై, పరమేశ్వర భక్తుడై కైవల్య పథాన్ని కైవసం చేసుకొంటాడు.

వ. అంత నటం బరీక్షిత్కుమారుండు జాతకర్మవిదులైన పెద్దలు సెప్పిన చందంబున భూసురోత్తమశిక్షావశంబున మహాభాగవత శేఖరుండై ధరణీపాలనంబు సేయుచు నుత్తరుని పుత్రిక నిరావతి యను మత్తకాశినిం బెండ్లియయి, జనమేజయ ప్రముఖులైన నలువురు గొడుకుల నుత్పాదించి, గంగా పులినతలంబునఁ గృపాచార్యుండు గురుత్వంబు సేయ యాగభాగంబులకు వచ్చిన దేవతల నీక్షించుచు, భూరిదక్షిణంబులుగా మూఁడశ్వమేధంబు లాచరించి, దిగ్విజయకాలంబున గోమిథునంబుఁ దన్ను శూద్రుండును రాజచిహ్న ముద్రితుండును నగు కలిం బట్టి నిగ్రహించె నని చెప్పిన, శౌనకుండు పౌరాణికున కిట్లనియె. 390

* అక్కడ హస్తినాపురంలో రాజకుమారుడైన పరీక్షిత్తు, ప్రాజ్ఞులైన దైవజ్ఞులు చెప్పిన విధంగా భూసురోత్తముల సన్నిధిలో సమస్త విద్యలూ అభ్యసించాడు. మహాభక్త శిరోమణియై రాజ్యపాలనం చేయసాగాడు. పరీక్షిన్నరేంద్రుడు ఉత్తరుని కుమార్తెయైన ఇరావతి అనే తరుణీమణిని పరిణయమాడాడు. ఆ దంపతులకు జనమేజయుడు మొదలైన నలుగురు కుమారులు జన్మించారు. పరీక్షిత్తు గంగానదీతీరంలో కృపాచార్యుని పర్యవేక్షణలో భూరిదక్షిణలతో కూడిన మూడు అశ్వమేధయాగాలు చేశాడు. ఆ యజ్ఞాలలో దేవతలు ప్రత్యక్షంగా వచ్చి హవిర్భాగాలు అందుకొన్నారు. అనంతరం పరీక్షిన్మహారాజు జైత్రయాత్రకు బయలుదేరి దిక్కులన్నీ జయిస్తూ ఒక్కచోట గోమిథునాన్ని తన్నుతూ రాజచిహ్న ముద్రితుడై శూద్రవేషంలో ఉన్న కలి పురుషుని పట్టుకొని శిక్షించాడు.

అని చెప్పగానే శౌనకుడు సూతునితో ఇలా అన్నాడు.

-: పరీక్షిన్మహారాజు భూధర్మదేవతల సంవాదం బాలించుట :-

క. భూవరరూపుఁడు శూద్రుఁడు, గోవుం దా నేల తన్నెఁ గోరి పరీక్షి
ద్భూవరుఁడు దిశల గెలుచుచు, నే విధిఁ గలి నిగ్రహించె నెఱిఁగింపఁగదే. 391

* అయ్యా! సూతమహర్షీ! రాజవేషంలో ఉన్న శూద్రుడు గోవును ఎందుకు తన్నాడు? జైత్రయాత్ర సాగిస్తున్న పరీక్షిన్నరేంద్రుడు ఆ కలిని ఏ విధంగా నిగ్రహించాడు? నాకు వివరంగా చెప్పు.

మ. అరవిందాక్ష పదారవింద మకరందాసక్తులై యున్న స
త్పురుషశ్రేష్ఠుల వృత్తముల్ వినక దుర్బుద్ధిన్ విలంఘించి, దు

ర్నరవార్తాకథన ప్రపంచములు గర్ణప్రాప్తముల్ సేసి, వా
సరముల్ వ్యర్థతఁ ద్రోచుచుండఁ జన దీ సంసార మోహంబునన్. 392

* నందనందన పాదారవింద మకరంద పానంచేత పరవశులైన ఉత్తమ పురుషుల పవిత్ర చరిత్రలు వినకుండా పెచ్చు పెరిగిన మచ్చరంతో దుర్జనుల దుశ్చరిత్రలకు చెవులొగ్గి, సంసారబంధాలకు లోబడి, పరమార్థాన్ని విస్మరించి, వ్యర్థంగా కాలం గడపటం తెలివి తక్కువ పని.

సీ. మనుట నిత్యము గాదు మరణంబు నిజ మని యెఱిఁగి మోక్షస్థితి నిచ్చగించు
నల్పాయువు లగు మా కన్యదుర్జన చరిత్రము లోలిఁ గర్ణ రంధ్రములఁ బెట్టి
బంగారు వంటి యీ బ్రదికెడు కాలంబుఁ బోనాడఁగా నేల పుణ్యచరిత!
మాధవపదపద్మ మకరందపానంబు సేయింపవే యేము సేయునట్టి

ఆ. సత్త్రయాగమునకు సన్మునీంద్రులు సీర, వాఁడె దండధరుఁడు వచ్చెఁ జూడు
చంపఁ డొకనినైన జన్న మయ్యెడుదాక, వినుచునుండుఁ దగిలి విష్ణుకథలు. 393

* పుణ్యచరిత్రా! బ్రతుకు శాశ్వతం కాదు. "పుట్టిన ప్రాణి గిట్టక తప్పదు." అన్న సత్యాన్ని గుర్తించి మోక్షాన్ని కాంక్షించే అల్పాయుష్కులం మేము. అటువంటి మాకు అపవిత్రాలైన అల్పుల చరిత్రాలు చెవులొగ్గి ఆలకిస్తూ, బంగారం వంటి జీవిత కాలాన్ని పాడుచేసుకోవటం యుక్తం కాదు. అందువల్ల గోవింద పవిత్ర పదారవింద మకరందధారలు మాకు అనుగ్రహించు, మహానుభావా! మేము సాగిస్తున్న ఈసత్త్రయాగానికి మునీంద్రులు ఆహ్వానించగా యమధర్మరాజు విచ్చేశాడు చూశావా! ఈ యజ్ఞం పూర్తయ్యేదాకా ఆయన ఏ ఒక్కని ప్రాణం కూడా తీయకుండా మైమరచి ఆసక్తితో వాసుదేవుని కథలు ఆలకిస్తున్నాడు.

క. మందునకు మందబుద్ధికి, మందాయువునకు నిరర్థమార్గునకును గో
విందచరణారవింద మ, రందము గొనఁ దెఱపి లేదు రాత్రిందివముల్. 394

* మందబుద్ధులూ, సోమరి పోతులూ, అల్పాయుష్కులూ ఐన మూర్ఖులు మాత్రమే పనికిమాలిన మార్గాలలో పడి కొట్టుకొంటూ ఉంటారు. అటువంటి వారికి హరిచరణ కమల సుధాధారల చవిచూడటానికి రాత్రింబవళ్లు అవకాశమే ఉండదు."

వ. అని శౌనకుడు పలికిన సూతుం డిట్లనియెఁ బరీక్షిన్న రేంద్రుండు నిజవాహినీ సందోహ సురక్షితంబగు కురుజాంగలదేశంబునం గలి ప్రవేశంబు నాకర్ణించి, యుద్ధకుతూహలత నంగీకరించి, యొక్క నాఁడు సముల్లాసంబున బాణాసనంబు గైకొని, నీల నీరద నిభతురంగ నివహ యోజితంబును, ఫలిత మనోరథంబును నైన రథంబు నారోహణంబు సేసి, మృగేంద్ర ధ్వజంబు వెలుంగ రథ కరి తురంగమ సుభట సంఘటితంబగు వాహినీచక్రంబు నిర్వక్రంబుగం గొలువ, దిగ్విజయార్థంబు వెడలి పూర్వదక్షిణ పశ్చిమోత్తర సముద్రలగ్నంబు లయిన, యిలావృత రమ్యక హిరణ్మయ హరివర్ష కింపురుష భద్రాశ్వ

కేతుమాల భారత వర్షంబులు నుత్తర కురుదేశంబులును జయించి, పుష్కల ధనప్రదాన పూర్వికలగు సపర్యల నభ్యర్చితుండై తత్తద్దేశవాసు లిచ్చిన కానుకలు గైకొనుచు మంగళ పాఠక సంఘాత జేగీయమాన పూర్వరాజవృత్తాంతంబు లాకర్ణించుచుఁ బాఠకపఠితపద్యంబుల వలనం బాండవులకు భక్తవత్సలుండై పుండరీకాక్షుం డాచరించిన సారథ్య, సఖ్య, సాచివ్య, సభాపతిత్వ, వీరాసనత్వ, దూతభావాది కర్మంబులు నశ్వత్థామాస్త్ర తేజంబు వలనఁ దన్ను రక్షించుటయు, యాదవ పాండవులందలి స్నేహానుబంధంబును, వారలకుఁ గలిగిన భగవద్భక్తివిశేషంబును విని, విశ్వంభరుని భక్త వాత్సల్యంబునకు నాశ్చర్యంబు నొందుచు, వందిబృందంబులకున్ మహార్ఘంబులగు హారాంబరాభరణాది సందోహంబుల నొసంగుచుఁ, బద్మనాభ పాదపద్మ భజన పరతంత్ర పవిత్రమానసుండై యుండె; నయ్యెడ వృషభ రూపంబున నేకపాదంబున సంచరించు ధర్మదేవుండు దన సమీపంబున లేఁగలేని లేఁగటి కుఱి చందంబున హతప్రభయై నేత్రంబుల సలిలంబులు గురియుచు గోరూపయై యున్న ధాత్రి కిట్లనియె. 395

* ఈ విధంగా పలికిన శౌనకుని మాటలు విని సూతుడు ఇలా చెప్పసాగాడు- "మునీంద్రా! పరీక్షిన్నరేంద్రుడు తన సేనా సమూహం చేత రక్షించబడుతున్న కురు జాంగలదేశంలో కలిపురుషుడు ప్రవేశించాడని విన్నాడు. ఒకనాడు కదన కుతూహలం కలవాడై ఉప్పొంగే ఉల్లాసంతో విల్లు చేబట్టాడు. నీలమేఘాలవంటి గుర్రాలను కట్టిన సఫల మనోరథమైన రథాన్ని అధిరోహించాడు, సింహధ్వజం కాంతులు వెదజల్లుతుండగా రథ గజ తురగ పదాతి సంఘటితయై ముందుకు సాగే అపారసేనా వాహినితో విజయ యాత్రకు బయలుదేరాడు. తూర్పున, దక్షిణాన, పశ్చిమాన, ఉత్తరాన ఉన్న సాగర తీరాలలోని ఇలావృత్తం. రమ్యకం, హిరణ్మయం, హరివర్షం, కింపురుషం, భద్రాశ్వం, కేతుమాలం, భారతవర్షం అనే దేశాలనూ ఉత్తర కురుదేశాలనూ జయించి. ఆయా దేశవాసులు కొనివచ్చి యిచ్చిన కానుకలు అందుకొన్నాడు వందిమాగధబృందాలచే గానం చేయబడుతున్న పూర్వభూపతుల వృత్తాంతాలను ఆకర్ణించాడు. స్తోత్ర పాఠకులు పఠించిన పద్యాలవల్ల భక్తవత్సలుడైన శ్రీకృష్ణుడు పాండవులకు సారథిగా, ఇష్టసఖుడుగా, సచివుడుగా, సభాపతిగా, సంరక్షకుడుగా, దూతగా ఆచరించిన కృత్యాలన్నీ అర్థం చేసుకున్నాడు. అశ్వత్థామ ప్రయోగించిన బ్రహ్మాస్త్రం విరజిమ్మే అగ్నిజ్వాలల నుంచి తనను రక్షించిన వృత్తాంతం తెలుసుకొన్నాడు. యాదవులకూ పాండవులకూ ఉన్న పరస్పర స్నేహానుబంధాన్నీ, వారికి గల శ్రీకృష్ణ భక్తినీ గ్రహించాడు. విశ్వంభరుని భక్తవాత్సల్యానికి పరమాశ్చర్య భరితుడైనాడు. స్తుతి పాఠకులకు బహుమూల్యాలైన హారాలూ, వస్త్రాలూ, అభరణాలూ బహూకరించాడు. పద్మనాభుని పాదపద్మారాధనంలో పరవశమై పవిత్రమైన మానసంతో ఉన్నాడు.

ఆ సమయంలో వృషభాకారం ధరించి ఒంటికాలితో సంచరిస్తున్న ధర్మదేవుడు, దూడను వీడిన పాడి ఆవు మాదిరిగా కాంతి కోల్పోయి కన్నీళ్లు కారుస్తూ గోరూపధారిణి అయిన భూదేవితో ఇలా అన్నాడు.

మ. నయనాంభఃకణజాల మేల విడువన్ నాతల్లి! నీ మేను సా
మయమై యున్నది; మోము వాడినది; నీ మన్నించు చుట్టాలకున్

భయదుఃఖంబులు నెందు నొందవు గదా? బంధించి శూద్రుల్ పద
త్రయహీనన్ నను(బట్ట వత్తు రనియో, తాపంబు నీ కేటికిన్? 396

* "తల్లీ! నీ కన్నుల నుంచి బాష్పధారలు ప్రవహించుతున్నా యేమిటి? నీ దేహం వ్యాధిగ్రస్తమై ఉన్నదేమిటి? నీ వదనమంతా అలా వాడిపోయిందేమిటి? నీ ప్రియ బంధువులకు భయదుఃఖాలు ప్రాప్తించలేదు కదా! 'శూద్రులు ఒంటికాలితో కుంటుతూ ఉన్న నన్ను పట్టి బంధిస్తారేమో'నని దిగులు పడుతున్నావా! పిచ్చి తల్లీ! ఎందుకిలా ఉన్నావు?

సీ. మఖములు లేమి నమర్త్యుల కిటమీ(ద మఖభాగములు లేక మాను ననియొ?
రమణులు రమణుల రక్షింప రనియొ పుత్రులు(దల్లిదండ్రులు ప్రోవ రనియొ?
భారతి కుజనుల బ్రాపించు ననియొ సద్విప్రులు నృపుల సేవింతు రనియొ?
కులిశ హస్తు(డు వాన గురియింపకుండ(గ(బ్రజలు దుఃఖంబుల(బడుదురనియొ?

ఆ. హీనవంశజాతు లేలెద రనియొ, రాజ్యములు పాడి గలిగి జరుగవనియొ?
మనుజు లన్నపానమైథున శయనాస, నాది కర్మసక్తు లగుదు రనియొ? 397

* యజ్ఞాలు లేనందువల్ల ఇకముందు దేవతలకు హవిర్భాగాలు లభించవనీ, భర్తలు భార్యలను భరించరనీ, పిల్లలు తల్లిదండ్రులను పోషించరనీ బాధపడుతున్నావా? సరస్వతి దుర్జనులను ఆశ్రయిస్తుందనీ, ఉత్తమ విప్రులు రాజులకు సేవ చేస్తారనీ, ఇంద్రుడు వర్షం కురిపించకపోతే ప్రజలు కష్టాల పాలవుతారనీ ఖేదపడుతున్నావా? హీన వంశ జాతులు రాజ్యాలు ఏలుతారనీ, దేశంలో న్యాయం నశించి పోతుందనీ, మానవులు ఆహార నిద్రా మైథునాది కర్మలయందు ఆసక్తు లౌతారనీ విచారిస్తున్నావా? ఎందుకు నీ కీ ఆవేదన?

మ. జననీ! నీ భర మెల్ల డించుటకునై చక్రాయుధుం డిన్ని హా
యనముల్ దాను నరాకృతిన్ మెల(గి నిత్యానందముం జేసి పో
యిన నే నింక ననాథ నైతి(; గుజనుం డెవ్వా(డు శాసించునో
పెను దుఃఖంబుల నేమి పొందు ననియో భీతిల్లి చింతించుటల్. 398

* "భూభారాన్ని తగ్గించటం కోసం చక్రధరుడైన శ్రీహరి ఇన్ని సంవత్సరాలు మానవాకారం ధరించి, చరించి, ఆనందం చేకూర్చి అవతారం చాలించాడే? ఇక నేను దిక్కులేనిదాన నైనాను. ఏ దుర్మార్గుడు ఇక ముందు నన్ను పాలిస్తాడో, ఎటువంటి దుఃఖాలు ప్రాప్తిస్తాయో'' అని దిగులుపడి ఆక్రోశిస్తున్నావా తల్లీ?

క. దెప్పర మగు కాలముచే, నెప్పుడు దేవతలకెల్ల నిష్టం బగు నీ
యొప్పిదము(గృష్ణు(డరిగిన(, దప్పె(గదా! తల్లి! నీవు తల్లడపడ(గన్. 399

* అనర్థాలకు ఆలవాలమైన కాలంలో కృష్ణుడు ఉన్నంత వరకూ దేవతలకు కూడా సంస్తవనీయమైనది నీ సౌభాగ్యం. ఇప్పుడు కృష్ణుడు వెళ్లిపోగానే అదృష్టం మారిపోయింది. అనర్థం వాటిల్లింది.

వ. అనిన భూదేవి యిట్లనియె. 400

* అని ధర్మదేవుడు పలుకగా విని భూదేవి ఇలా అన్నది-

క. ఈ లోకంబునఁ బూర్వము, నాలుగు పాదముల నీవు నడతువు నేఁ డా
శ్రీలలనేశుఁడు లేమిని, గాలముచే నీకు నొంటి కాలయ్యెఁ గదే! 401

* "ధర్మదేవతా స్వరూపుడవైన నీవు పూర్వం ఈ లోకంలో నాలుగు పాదాలతో నడుస్తూ ఉండేవాడివి. ఈ నాడు ఇందిరావల్లభుడైన గోవిందుడు లేనందువల్లనే కదా కాలప్రభావానికి లోబడి ఒంటి కాలితో నడుస్తున్నావు!

వ. మఱియు సత్య శౌచ దయా క్షాంతులును, ద్యాగసంతోషార్జవంబులును, శమ దమ తపంబులును, సమత్వంబును, పరాపరాధ సహనంబును, లాభంబు గలయెడ నుదాసీనుండై యుండుటయును, శాస్త్రవిచారంబును, జ్ఞానవిరక్తులును, నైశ్వర్య శౌర్యప్రభా దక్షత్వంబులును, స్మృతియును, స్వాతంత్ర్యంబును. గౌశలకాంతి ధైర్యమార్దవ ప్రతిభాతిశయ ప్రశ్రయశీలంబును, జ్ఞానేంద్రియ కర్మేంద్రియ మనోబలంబులును, సౌభాగ్యగాంభీర్య స్థైర్యంబులును, శ్రద్ధాకీర్తి మాన గర్వాభావంబులును ననియెడి ముప్పది తొమ్మిది గుణంబులు; నవియునుంగాక బ్రహ్మణ్యతా శరణ్యతాది మహా గుణసమూహంబును శ్రీకృష్ణదేవుని యందు వర్తిల్లుంగావున- 402

* సత్యం, శౌచం, దయ, క్షమ, త్యాగం, సంతోషం, ఆర్జవం, శమం, దమం, తపస్సు, సమభావం, తితిక్ష, ఉపరతి, శ్రుతం, జ్ఞానం, వైరాగ్యం, ఐశ్వర్యం, శౌర్యం, తేజస్సు, సామర్థ్యం, స్మృతి, స్వాతంత్ర్యం; కౌశలం, కాంతి, ధైర్యం, మార్దవం, ప్రతిభ, వినయం, శీలం, జ్ఞానేంద్రియ పటుత్వం, కర్మేంద్రియ పటుత్వం, మనోబలం, సౌభాగ్యం, గాంభీర్యం, స్థైర్యం, శ్రద్ధ, కీర్తి, గౌరవం, నిరహంకారం అనే ముప్పై తొమ్మిది సుగుణాలే కాకుండా వేదవిజ్ఞానం, శరణాగత పరిత్రాణం మొదలైన అనంత గుణగణాలు ఆ శ్రీ కృష్ణపరమాత్మ యందు అలరారుతుంటాయి.

క. గణనాతీతము లగు సద్గుణములు గల చక్రి ఘోరకలి ప్రే
రణమునఁ బాప సమూహ, ప్రణయుతులగు జనులఁ జూచి వగచెదఁ దండ్రీ! 403

* ఓ తండ్రీ! ఈ విధంగా లెక్కించటానికి శక్యంకాని సుగుణాల రాశి చక్రధరుడు అవతారం చాలించగానే, కలుషాత్ముడైన కలిపురుషుని ప్రేరణ మూలంగా భయంకర పాపకృత్యాలకు పాల్పడిన ప్రజాసమూహాన్ని చూడంగానే నాకు దుఃఖం పొంగి వస్తున్నది.

క. దేవతలకు ఋషులకుఁ బితృ, దేవతలకు నాకు నీకు ధీరులకును నా
నా వర్ణాశ్రమములకును, గోవులకును బాధ యనుచుఁ గుందెద ననఘా! 404

* ఓ పుణ్యమూర్తీ! దేవతలకూ, పితృదేవతలకూ, ఋషులకూ, నాకూ, నీకూ, నానావిధాలైన వర్ణాశ్రమాలకూ, గోవులకూ, మహానుభావులకూ బాధలు ప్రాప్తిస్తున్నందుకు బాధపడుతున్నాను.

సీ. బ్రహ్మాదు లెవ్వని భద్రకటాక్ష వీక్షణము వాంఛింతురు సత్తపములఁ
గమలాలయము మాని కమల యెవ్వని పాద కమలంబు సేవించుఁ గౌతుకమునఁ
బరమ యోగీంద్రులు భవ్య చిత్తములందు నిలుపుదు రెవ్వని నియతితోడ
వేదంబు లెవ్వని విమలచారిత్రముల్ వినుతింపఁగా లేక వెగడు వడియె.

ఆ. నట్టి వాసుదేవు నబ్జ వజ్రాంకుశ, చక్ర మీన శంఖ చాప కేతు
చిహ్నితంబులైన శ్రీచరణము లింక, సోఁక వనుచు వగపు సోఁకె నయ్య! 405

* బ్రహ్మాది దేవతలంతా ఎంతో కాలం తపస్సులు చేసి చేసి ఏ దేవుని కల్యాణ కరుణా కటాక్ష వీక్షణాలను కాంక్షిస్తారో, పద్మాలయ అయిన లక్ష్మీదేవి తన నివాసమైన పద్మాన్ని సైతం పరిత్యజించి, అత్యంత కుతూహలంతో ఏ దేవుని పాదపద్మాలను ఆరాధిస్తున్నదో, పరమ నిష్ఠాగరిష్ఠులైన మునిశ్రేష్ఠులు తమ పవిత్ర హృదయ ఫలకాలపై ఏ దేవుని పావన స్వరూపాన్ని నియమపూర్వకంగా నిలుపు కొంటున్నారో, సమస్త వేదాలూ ఏ దేవుని దివ్య చరిత్రలు సరిగా వర్ణించలేక తడబాటు పడుతున్నాయో, అటువంటి దేవాదిదేవుడైన వాసుదేవుని పద్మ, వజ్ర, అంకుశ, శంఖ, చక్ర, చాప, మీన, ధ్వజ రేఖలతో అలంకృతాలైన శ్రీచరణాలు ఇక మీద, నా మీద సోకవు గదా అని శోకిస్తున్నాను.

క. హరిపాదంబులు సోఁకెడి, సిరికతమున నఖిలభువనసేవ్యత్వముతో
స్థిర నైతి నిన్ని దినములు, హరి నా గర్వంబు మాన్చి యరిగె మహాత్మా! 406

* మహాత్మా! భగవంతుని పాదపద్మాలు పైపై సోకే మహాభాగ్యం నాకు లభించటం మూలాన అఖిలలోకాలకు ఆరాధ్యురాలనై ఇన్నాళ్ళూ పొంగి పులకించాను. ప్రభువు నా అభిమానాన్ని అంతం చేసి ఇప్పుడు అంతర్ధానం చెందాడు.

క. లీలాకారము దాల్చెను, శ్రీలలనేశుండు ఖలుల శిక్షించి భవో
న్మూలనము సేయుకొఱకును, నాలుగు పాదముల నిన్ను నడిపించుటకున్. 407

* శ్రీమన్నారాయణుడు దుష్టశిక్షణ కోసం, శిష్టరక్షణ కోసం, సంసార సంతాపాన్ని శాంతింపజేయటం కోసం, ధర్మస్వరూపుడవైన నిన్ను నాలుగు పాదాలతో నడిపించటం కోసం లీలామానుష దేహాన్ని ధరించాడు.

ఉ. ఆ మధురోక్తు లా నయము లా దరహాసము లా దయారసం
బా మురిపంబు లా తగవు లా గమనక్రియ లా మనోహర
ప్రేమకరావలోకనము ప్రీతిఁ గనుంగొనలేమి మాధవుం
గామిను లేల? నిర్దళితకర్ములు యోగులుఁ బాయ నేర్తురే! 408

* మాధవుని లీలలు మరిచిపోలేము. ఆ తీయ తీయని మాటలు, ఆ నయగారాలు, ఆ చిరునవ్వులు, ఆ కనికరాలు, ఆ ముద్దు మురిపాలు, ఆ ప్రణయకలహాలు, ఆ సుందరమందయానాలు, మనస్సులను హరించే ఆ మధుర కటాక్షవీక్షణాలు దూరమై పోతాయే అనే విచారంతో అంగనలే కాదు సర్వసంగ పరిత్యాగులైన యోగులు కూడా ఆ దయామయుని వియోగాన్ని సహించలేరు.

క. మెల్లన నాపై యాదవ, వల్లభుఁ డడుగిడఁగ మోహవశనై నే రం
జిల్లగ రోమాంచము క్రియ, మొల్లములై మొలచు సస్యములు మార్గములన్. 409

* ఆ గోపికా వల్లభుఁడు నా పైన మెల్ల మెల్లగా అడుగులు పెడుతూ నడుస్తుంటే ఆనంద పారవశ్యంలో నా ఒళ్లు గగుర్పొడిచేది. నా దేహం నిండా మొలిచిన ఆ పులకాంకురాలే దట్టమైన సస్యాంకురాలై అడుగడుగునా పొడచూపేవి.

వ. అని యిట్లు పూర్వవాహిని యైన సరస్వతీతీరంబున ధర్మదేవుండును భూమియు వృషధేనురూపంబుల భాషింప రాజర్షియైన పరీక్షిద్భూవరుండు డగ్గఱియె; నా సమయమున. 410

* ఈ విధంగా వృషభ ధేను రూపాలతో ధర్మదేవుడూ, భూదేవి ఇద్దరూ తూర్పుగా ప్రవహించే సరస్వతీ నది ఒడ్డున సంభాషించు కొంటున్న సమయంలో రాజర్షి అయిన పరీక్షిన్మహీపాలుడు అచ్చటికి వచ్చాడు. అప్పుడు-

-: కలిపురుషుఁడు ధర్మదేవతను దన్నుట :-

శా. కైలాసాచల సన్నిభంబగు మహాగంభీర గోరాజముం
గాలక్రోధుఁడు దండహస్తుఁడు నృపాకారుండు క్రూరుండు జం
ఘాలుం డొక్కఁడు శూద్రుఁ డాసురగతిం గారుణ్య నిర్ముక్తుఁడై
నేలం గూలఁగఁ దన్నెఁ బంచితిలఁగా నిర్ఘాతపాదాహతిన్. 411

* కదలివచ్చిన కైలాస పర్వతంలాగా తెల్లగా గంభీరంగా నున్నగా అంతెత్తున ఉన్న ఆ మహావృషభాన్ని క్రోధోన్మత్తుడూ, కఠోరచిత్తుడూ, దండహస్తుడూ, రాజవేషధారీ, బలమైన పిక్కలు కలవాడూ అయిన ఒకానొక శూద్రుడు కటిక రాక్షసునిలా గబగబ వచ్చి కనికరం లేకుండా కాలితో తన్నాడు. పిడుగుపాటు వంటి ఆ తన్నుకు పాపం ఆ వృషభం నేల మీద కూలబడి మూత్ర విసర్జనం చేసింది.

వ. మఱియును. 412

* వాడు అంతటితో ఆగలేదు-

శా. ఆలోలాంగక నశ్రు తోయ కణ జాలాక్షిన్ మహాంభారవన్
బాలారూఢ తృణావళీకబళలోభ వ్యాప్త జిహ్వాగ్ర నాం
దోళస్వాంత నజీవవత్స, నుదయద్దుఃఖాన్వితన్ ఘర్మ కీ
లాలాపూర్ణ శరీర, నా మొదవు నుల్లంఘించి తన్నెన్ వడిన్. 413

* గడగడ వడకుతూ కన్నుల వెంబడి అశ్రుధారలు కారుస్తున్న దాన్ని, గొంతెత్తి 'అంబా' అని అరుస్తున్నదాన్ని, జంపుగా పెరిగిన లేత పచ్చిక మేయటానికి నాలుక చాస్తున్న దాన్ని, చెదరిన గుండె

కలదాన్ని, లేగదూడ లేకుండా ఒంటరిగా వచ్చిన దాన్ని, స్వేదజలంతో నిండిన దేహం కలదాన్ని, ఆ గోమాతను, ఆ భయోపేతను ఆ పాపాత్ముడు పైకెగిరి ఫెడేల్మని తన్నాడు.

వ. ఇ ట్లా ధేనువృషభంబులు రెంటిం గంటకుండై తన్నుచున్న రాజ లక్షణ ముద్రితుం డయిన శూద్రునిం జూచి సువర్ణ పరికర స్యందనారూఢుండగు నభిమన్యు నందనుండు గోదండంబు సగుణంబు సేసి మేఘగంభీర రవంబులగు వచనంబుల నిట్లనియె. 414

* ఈ విధంగా తన కంటి ముందే ఆ ధేను వృషభాలను రెంటినీ వెంటబడి తన్నుతున్న జగత్కంటకుడైన ఆ శూద్రుణ్ణి పరికించి కాంచన రథారూఢుడై ఉన్న పరీక్షిన్నరేంద్రుడు విల్లెక్కు పెట్టి మేఘ గంభీర భాషణాలతో ఇలా అన్నాడు.

శా. నిన్నుం గొమ్ములఁ జిమ్మెనో? కదిసెనో? నిర్భీతివై గోవులం
దన్నం గారణమేమి? మద్భుజసనాథక్షోణి నే వేళలం
దు న్నేరంబులు సేయ రా;దెఱుఁగ వా ధూర్తత్వమున్ భూమి భృ
త్సన్నాహంబు నొనర్చె దెవ్వఁడవు నిన్ శాసించెదన్ దుర్మతీ! 415

* ఎవడవురా నీవు? నిన్ను కొమ్ములతో చిమ్మలేదే! నీ మీదికి రాలేదే! ఏ పాపమూ ఎరుగని ఈ గోవులను అన్యాయంగా తన్నా వెందుకురా? నా భుజదండం సంరక్షించే ఈ మహీమండలంలో ఏ వేళా ఎవరూ ఎటువంటి నేరాలూ చేయకూడదని తెలియదా? దుర్బుద్ధితో రాజవేషాన్ని ధరించి రాజసం ఒలకబోస్తున్న ధూర్తుడా! నిన్ను కఠినంగా శిక్షిస్తాను.

క. గాండీవియుఁ జక్రియు భూ, మండలిఁ బెడఁబాసి చనిన మదమత్తుఁడవై
దండింపఁ దగని వారల, దండించెదు నీవ తగుదు దండనమునకున్. 416

* గాండీవధారి అర్జునుడూ, చక్రధారి శ్రీకృష్ణుడూ ఈ భూమండలాన్ని విడిచి వెళ్లారనే ధీమాతో మదోన్మత్తుడవై దండింపతగని సాధువులను దండిస్తున్న నీకు ప్రచండమైన రాజదండన తప్పదు"

వ. అని వృషభంబు నుద్దేశించి యిట్లనియె. 417

* అని పలికి పరీక్షిన్మహారాజు వృషభరాజాన్ని చూచి ఇలా అన్నాడు-

మ. కురుధాత్రీశ్వర, బాహు వప్ర యుగళీ గుప్తక్షమా మండలిం
బరికింపన్ భవదీయనేత్ర జనితాంభశ్శ్రేణిఁ దక్కన్ జనుల్
దొరఁగం జేయ రధర్మసంజనిత జంతుశ్రేణి బాష్పంబులన్
గురుశక్తిన్ విదళింతుఁ జూడు మితనిన్ గోమూర్తిదేవోత్తమా! 418

* "ఓ వృషభ రూపంలో ఉన్న ధర్మదేవా! కురువంశీయులైన నరేంద్రుల బాహుదండాలనే కోటగోడల నడుమ సురక్షితమై ఉన్న ఈ ధరాచక్రంలోని జనులు, నీ కమల వెంట స్రవించే బాష్పధారలు తప్ప అధర్మబాధితులైన ఏ యితర జీవుల కన్నీటి ధారలూ ఇంతవరకు చూచి ఎరుగరు. ఇదిగో చూడు! నా అవక్రపరాక్రమంతో ఈ దురాత్ముణ్ణి చించి చెండాడుతాను.

క. జాలిఁ బడ నేల? నా శర, జాలంబుల పాలు సేసి చంపెద వీనిన్
భూలోకంబున నిపుడే, నాలుగు పాదముల నిన్ను నడిపింతుఁ జుమీ. 419

* ఓ ధర్మస్వరూపా! దిగులు పడబోకు. నా వాడితూపులతో ఈ పాపాత్ముణ్ణి రూపుమాపుతాను. నిన్ను ఇప్పుడే ఈ భూమి మీద మళ్లీ నాలుగు పాదాలతో నడిపించుతాను.

ఉ. వాచవియైన గడ్డిఁ దిని వాహినులందు జలంబు ద్రావఁగా
నీ చరణంబు లెవ్వఁడిటు నిర్దళితంబుగఁ జేసె; వాఁడు దా
ఖేచరుఁడైన, వాని మణి కీలిత భూషణ యుక్త బాహులన్
వే చని త్రుంచివైతు వినువీథికి నేగిన నేల డాఁగినన్. 420

* అడవులలో ఇచ్చవచ్చిన పచ్చిగడ్డి మేస్తూ, నదులలో స్వచ్ఛమైన నీరు త్రావుతూ, స్వేచ్ఛగా జీవించే ధర్మమూర్తివైన నీ పాదాలు ఏ పాపాత్ముడు ఈ విధంగా విరగగొట్టాడో చెప్పు, వాడు ఖేచరుడైనా, భూచరుడైనా, నింగిలోకి పారినా, నేలలోకి దూరినా, ఆ దుండగుని మణికంకణ మండితాలైన రెండు చేతులనూ ఇప్పుడే ఖండించి వేస్తాను.''

వ. అని మఱియు గోరూప యయిన భూదేవితో నిట్లనియె- 421

* అని పలికి పరీక్షిత్తు గోరూపధారిణి అయిన భూదేవితో ఇలా అన్నాడు -

చ. అగణితవైభవుం డగు మురాంతకుఁ డక్కట పోయె నంచు నె
వ్వగలఁ గృశించి నేత్రముల వారికణంబులు దేకు మమ్మ! లో
బెగడకు మమ్మ! మద్విశిఖబృందములన్ వృషలున్ వధింతు నా
మగఁటిమిఁ జూడవమ్మ! వెఱ మానఁ గదమ్మ! శుభ ప్రదాయినీ! 422

* "అమ్మా! అనంత వైభవోపేతుడైన శ్రీకృష్ణస్వామి ఈ లోకాన్ని వదలి వెళ్లిపోయాడనే ఆవేదనతో కృశించి కన్నీరు మున్నీరుగా ఏడువకు. మనస్సులో దిగులు పెట్టుకోబోకు. భయకంపితవు కాబోకు. కల్యాణదాయినివైన నిన్ను తన్నిన ఈ దుర్మార్గుణ్ణి ఇప్పుడే నా బాణాలతో నేల కూలుస్తాను, చూడు తల్లీ!

క. సాధువులగు జంతువులకు, బాధలు గావించు ఖలుల భంజింపని రా
జాధము నాయుస్స్వర్గ, శ్రీధనములు వీటిఁబోవు సిద్ధము తల్లీ! 423

* నిరపరాధులైన సాధుజనులను బాధించి వేధించే దుర్మార్గులను రాజైనవాడు అవశ్యం శిక్షించాలి. అలా శిక్షించకుండా ఉపేక్షించిన రాజాధముని జీవితమూ, ఆయుస్సూ, ఐశ్వర్యమూ, సర్వం వ్యర్థం. ఈ మాట ముమ్మాటికీ యథార్థం తల్లీ!

క. దుష్టజన నిగ్రహంబును, శిష్టజనానుగ్రహంబుఁ జేయఁగ నృపులన్
స్రష్ట విధించెఁ బురాణ, ద్రష్టలు సెప్పుదురు పరమధర్మము సాధ్వీ! 424

సాధ్వీమణివైన పృథ్వీ! దుష్టులను శిక్షించటం కోసం శిష్టులను రక్షించటం కోసమే భగవంతుడైన బ్రహ్మదేవుడు రాజులను సృష్టించాడని శాస్త్రవేత్తలు చెబుతారు. కనుక ఇప్పుడు రాజునైన నాకు ఆర్తరక్షణం అన్నది పరమధర్మం."

వ. అనిన ధర్మనందన పౌత్రునకు వృషభమూర్తినున్న ధర్మదేవుం డిట్లనియె. 425

* ఇలా పలికిన ధర్మనందనుని మనుమడైన పరీక్షిన్నరేంద్రునితో వృషభరూపంలో ఉన్న ధర్మదేవుడు ఇలా అన్నాడు-

ఉ. క్రూరులఁ జంపి, సాధువులకున్ విజయం బొనరించునట్టి యా
పౌరవ వంశజాతుఁడవు భాగ్యసమేతుఁడ వౌదు తొల్లి మీ
వా రిటువంటి వా రగుట వారిజనేత్రుఁడు మెచ్చి దౌత్య సం
చారము సేసెఁ గాదె నృపసత్తమ! భక్తిలతానిబద్ధుఁడై. 426

* "నరనాథ శిరోమణీ! దుర్జనులను నిగ్రహించి, సజ్జనులను అనుగ్రహించే పురువంశంలో పుట్టిన ధర్మమూర్తులు కనుకనే భగవంతుడైన శ్రీకృష్ణుడు మీ వారి భక్తి శ్రద్ధలకు మెచ్చి మనసిచ్చి దూతయై రాయబారాలు నడిపాడు.

వ. నరేంద్రా! యేము ప్రాణులకు దుఃఖహేతువులము గాము; మావలన దుఃఖంబు నొందెడు పురుషుండు లేఁడు; వాదివాక్య భేదంబుల యోగీశ్వరులు మోహితులై భేదంబు నాచ్ఛాదించి, తమకు నాత్మ సుఖదుఃఖంబుల నిచ్చు ప్రభువని చెప్పుదురు. దైవజ్ఞులు గ్రహదేవతాదులకుఁ బ్రభుత్వంబు సంపాదింతురు; మీమాంసకులు గర్మంబునకుం బ్రాభవంబుం బ్రకటింతురు;లోకాయతికులు స్వభావంబునకుఁ బ్రభుత్వంబు సంపాదింతురు; ఇందెవ్వరికిని సుఖదుఃఖ ప్రదానంబు సేయ విభుత్వంబు లేదు; పరులవలన దుఃఖంబు వచ్చిన నధర్మంబు పరులు సేసిరని విచారింప వలదు; తర్కింపను నిర్దేశింపను రాని పరమేశ్వరునివలన సర్వంబు నగుచుండు ననిన ధర్మదేవునికి ధర్మనందన పౌత్రుం డిట్లనియె. 427

* రాజేంద్రా! మేము ఇతర ప్రాణులను బాధ పెట్టేవాళ్లం కాము. మా మూలంగా ఏ ప్రాణికీ ఎటువంటి ఆపదా కలుగదు. నానా విధాలైన వాదోపవాదాలకు సమ్మోహితులైన యోగీశ్వరులు ఆత్మయే సుఖదుఃఖాలు కల్పించే ప్రభువంటారు. దైవజ్ఞులు గ్రహాలకూ, దేవతలకూ ప్రభుత్వాన్ని ఆపాదిస్తారు. మీమాంసకులు కర్మానికే ప్రాధాన్యం అంగీకరిస్తారు. లోకాయతికులు ప్రకృతికే ప్రాభవాన్ని కట్టబెడతారు. కాని వారు

చెప్పేవారిలో ఎవ్వరికీ సుఖదుఃఖాలను ఇచ్చే సామర్థ్యం లేదు. ఎవరి వల్లనో తమకు దుఃఖం ప్రాప్తించిందనీ, ఎవరో తమకు ఎగ్గు చేశారనీ అనుకోవటం పొరపాటు. బుద్ధికీ మనస్సుకీ అతీతుడైన పరమేశ్వరుని వల్లనే సమస్తమూ జరుగుతుంది.'' అని పలికే ధర్మదేవునితో ధర్మరాజు పౌత్రుడైన పరీక్షిత్తు ఇలా అన్నాడు-

ఆ. ధర్మమూర్తి వయ్య ధర్మజ్ఞ వృషరూప, పరమధర్మ మీవు పలుకు త్రోవ
పాపకర్మ చేయు పాపంబు సూచింపఁ బాపకర్ముఁ డేఁగు పథము వచ్చు. 428

* "వృషభ రూపంలో ఉన్న ధర్మదేవా! నీవు ధర్మమూర్తివి. ధర్మజ్ఞుడవు. నీ పలుకుల తీరు పరమధర్మంగా ఉంది. పాపాత్ముడు చేసిన పాపాన్ని ప్రకటించటానికి కూడా ఇష్టపడవు. నిజమే! పాప కర్ముల పాపాన్ని ప్రకటించే వారికి ఆ పాప ఫలం అంటుకుంటుందంటారు.

వ. మఱియు దేవమాయవలన భూతంబుల వాఙ్మానసంబులకు వధ్యఘాతుక లక్షణంబగు వృత్తి సులభంబునం దెలియరాదు; నీవు ధర్మదేవతవు; కృతయుగంబునం దప శ్శౌచ దయా సత్యంబులను నాలుగు నీకుం బాదంబు లని చెప్పుదురు; త్రేతాయుగంబునఁ బూర్వోక్తపాద చతుష్కంబునం దపశ్శౌచదయా సత్యంబులం దొక్క పాదంబు క్షీణం బయ్యె; ద్వాపరంబునం బాదద్వయంబు నశించెం; గలియుగంబందు నివ్వడువున నిప్పుడు నీకుఁ బాదత్రయంబు భగ్నంబయ్యె, నవశిష్టంబగు భవదీయ చతుర్థ పాదంబున ధర్మంబు గల్యంతంబున నిగ్రహింప గమకించుచున్నయది, విను మదియునుంగాక. 429

* వాక్కుకూ మనస్సుకూ అతీతమైన దైవీమాయవల్ల జీవులకు వధ్యఘాతుక స్వరూపం సులభవేద్యం కాదు. నీవు ధర్మ దేవతవు. కృతయుగంలో నీకు తపం, శౌచం, దయ, సత్యం అనే నాలుగు పాదాలు ఉండేవని చెబుతారు. త్రేతాయుగంలో ఆ నాలుగు పాదాలలో ఒక పాదం భగ్నమయింది. ద్వాపరయుగం రాగానే రెండు పాదాలు లోపించాయి. ఇప్పుడు కలియుగంలో మూడు పాదాలు లుప్తమైపోయి సత్యమనే ఒక్కపాదం మాత్రం మిగిలి ఉంది. ఆ పాదాన్ని కూడా కలియుగాంతంలో అధర్మం ఆక్రమించి భగ్నం చెయ్యాలని కాచుకొని ఉంది. ఇదుగో ఇటు చూడు-

మ. భరముం బాపి రమావిభుండు గరుణం బాదంబులం ద్రొక్కఁగా
స్థిరయై వేడుక నింతకాలము సుఖశ్రీ నొందె భూదేవి; త
చ్చరణస్పర్శము లేమి శూద్రకులజుల్ శాసింతు రంచున్ నిరం
తర శోకంబున నీరు గన్నుల నిడెన్ ధర్మజ్ఞ! వీక్షించితే. 430

* శ్రీకృష్ణభగవానుడు అవతరించి భూభారం తీర్చాడు. శ్రీకృష్ణదేవుని శ్రీపాదస్పర్శవల్ల భూదేవి పులకించి సుస్థిరానందంతో మైమరచి పోయింది. ఇప్పుడు భగవంతుని పాదస్పర్శకు దూరమై పాపాత్ము లైనవారు తనమీద పెత్తనం చలాయిస్తారేమో ననే భయంతో కన్నులవెంట బాష్పాలు కారుస్తున్నది. ధర్మస్వరూపా! ఈమెను వీక్షించు.''

-: పరీక్షిన్మహారాజు గలిని నిగ్రహించి ధర్మపరిపాలనము సేయుట :-

వ. అని యటు ధరణీ ధర్మదేవతల బుజ్జగించి మహారథుండయిన విజయపౌత్త్రుండు క్రొక్కారు మెఱుంగు చక్కదనంబు ధిక్కరించి దిక్కులకు వెక్కసంబయిన యడిదంబు బెడిదంబుగ జడిపించి పాపహేతువయిన కలిని రూపుమాప నుద్యోగించిన, వాఁడు రాజరూపంబు విడనాడి, వాడిన మొగంబుతోడ భయవిహ్వాలుండై హస్తంబులు సాఁచి తత్పాదమూల విన్యస్త మస్తకుండై ప్రణామంబు సేసి. 431

* ఈ విధంగా పరీక్షిన్మహారాజు ధరణినీ, ధర్మదేవుణ్ణీ ఊరడించాడు. మహారథుడూ, అర్జునుని మనుమడూ అయిన ఆ వీరాగ్రేసరుడు తొలకరి మెరుపుతీగలా తళ తళ మెరుస్తూ కళ్లకు మిరుమిట్లు గొలిపే తన ఖడ్గాన్ని చివాలున దూసి, పాపాత్ముడైన కలిని రూపుమాపాలని నిశ్చయించాడు. అప్పుడు తనను సంహరించటానికి ఉద్యుక్తుడైన మహారాజును చూచి, కలి రాజచిహ్నాలన్నీ విడిచి, వడలిన వదనంతో గడగడలాడుతూ భయవిహ్వలుడై ఆ రాజుపాదాల మీద పడి సాష్టాంగ నమస్కారం చేసి-

క. కంపించె దేహమెల్లం, జంపకు మో రాజతిలక! శరణాగతు ర
క్షింపు మని తనకు మ్రొక్కినఁ, జంపక కలిఁజూచి నగుచు జనపతి పలుకున్. 432

* ఓ నృపాలతిలకా! భయంతో నా దేహమంతా కంపించి పోతున్నది. నన్ను చంపవద్దు, నీ చరణాలను శరణు వేడుతున్నాను. నన్ను కరుణించు." అని ప్రార్థించాడు. పరీక్షిత్తు కలిపురుషుణ్ణి చంపకుండా క్షమించి ఇలా మందలించాడు-

క. అర్జునకీర్తిసమేతుం, డర్జున పౌత్త్రుండు భయ రసావృత జనులన్
నిర్జితులఁ జంప నొల్లఁడు, దుర్జనభావంబు విడిచి తొలగు దురాత్మా! 433

* "ఓయీ! అత్యంత నిర్మలయశోవిశాలుడైన అర్జునుని అనుగు మనుమడు ఓడి, ధైర్యం వీడి, దోసిలొగ్గిన వారిని వధింపడు. ఇక నీ ధూర్తస్వభావాన్ని విడిచి దూరంగా తొలగిపో దుర్మార్గుడా!

వ. నీవు పాపబంధుడవు మదీయబాహుపాలితం బయిన మహీమండలంబున నిలువ వలవదు; రాజదేహంబునందు వర్తించు నిన్ను ననత్యలోభ చౌర్య దౌర్జన్య దురాచార మాయాకలహ కపట కలుషాలక్ష్మ్యాది ధర్మేతరసమూహంబు లాశ్రయించు; సత్యధర్మంబులకు నివాసంబగు బ్రహ్మావర్తదేశంబున యజ్ఞ విస్తార నిపుణు లయిన వారు యజ్ఞేశ్వరుం డయిన హరింగూర్చి యాగంబు సేయుచున్న వారు; యజించు వారలకు సుఖప్రదానంబుసేయుచు, సకల భూతాంతర్యామియై భగవంతుం డయిన హరి జంగమస్థావరంబులకు నంతరంగ బహిరంగముల సంచరించు వాయువు చందంబున నాత్మరూపంబు మనోరథంబు నిచ్చుం; గావున నీ విం దుండ వలవ దనుచు దండ హస్తుండయిన జముని కైవడి మండలాగ్రంబు సాఁచిన రాజవర్యునకుం గలి యిట్లనియె. 434

* పరమ పాపాత్ముడవైన నీకు నేను పాలించే ఈ భూమండలంలో స్థానం లేదు. రాజవేషధారివైన నీలో అసత్యం, లోభం, దొంగతనం, దౌర్జన్యం, దురాచారం, మోసం, కలహం, కపటం, కలుషం, దౌర్భాగ్యం మొదలైన అధర్మ గుణాలు గూడుకట్టుకొని ఉన్నాయి. సత్యానికీ ధర్మానికీ ఆలవాలమైన ఈ బ్రహ్మావర్తదేశంలో యజ్ఞవేత్తలైన పెద్దలు యజ్ఞేశ్వరుడైన శ్రీమహావిష్ణువును యజ్ఞాలతో ఆరాధిస్తున్నారు. చరాచర ప్రపంచంలో వెలుపలా లోపలా నిండి సంచరించే వాయువులాగా సర్వాంతర్యామి అయిన ఆ స్వామి వారికి సమస్త శుభాలూ చేకూరుస్తూ వారి కోరికలు తీరుస్తూ ఉంటాడు. అందువల్ల ఈ ప్రదేశంలో నీవు ఉండటానికి వీలులేదు.'' అని కత్తిని పైకెత్తిన చక్రవర్తితో కలిపురుషుడు ఇలా పలికాడు-

క. జగతీశ్వర! నీ యడిదము, ధగధగితప్రభలతోడఁ దఱచుగ మెఱయన్
బెగడెం జిత్తము గుండెలు, వగిలెడి నెందుఁ నిఁక జొత్తు భావింపఁ గదే 435

* "జగత్పతీ! ధగద్ధగిత కాంతులతో మెరుస్తున్న నీ కరకు కరవాలాన్ని చూచి నా గుండెలు పగులుతున్నాయి. నా హృదయం బెదురుతున్నది. ఇప్పుడు నే నెక్కడికి పోయేది? ఎక్కడ ఉండేది? నీవే ఆలోచించు.

వ. నరేంద్రా! నిన్ను, నారోపితశరశరాసను సర్వప్రదేశంబులందును విలోకించుచున్న వాఁడ; నే నెక్కడ నుండుదు నానతిమ్మనిన రాజన్య శేఖరుండు ప్రాణివధ స్త్రీ ద్యూత పానంబు లనియెడు నాలుగు స్థానంబుల నిచ్చి మఱియు నడిగిన సువర్ణమూలంబగు నసత్య మద కామ హింసా వైరంబు లనియెడు పంచప్రదేశంబుల నొసంగి, యితరస్థలంబుల స్పృశియింపకుండ నియమించె, నిట్లు కలినిగ్రహంబు సేసి హీనంబు లయిన తపశ్శౌచదయ లనియెడు మూఁడు పాదంబులు వృషభమూర్తి యయిన ధర్మదేవుని కిచ్చి, విశ్వంభరకు నిర్భరం బయిన సంతోషంబు సంపాదించి. 436

* "రాజేంద్రా! ఎటు చూస్తే అటు సర్వత్రా ధనుర్ధరుడవైన నీ రూపమే నాలోచనాలకు గోచరిస్తున్నది. మరి నేను ఎచట తలదాచుకొనేది? ఆజ్ఞాపించు'' అని అలమటించే కలిపురుషుని ప్రార్థన ఆలకించి పరీక్షిత్తు వానికి జూదం, మద్యపానం, స్త్రీలు, ప్రాణివధ అనే నాలుగు స్థానాలు ఇచ్చాడు. ఇంకా అతడు అర్థించగా మహారాజు "సువర్ణం'' అనే అయిదో స్థానాన్ని కూడా అనుగ్రహించాడు. అందువల్ల అసత్యం, గర్వం, కామం, హింస, వైరం అనే ఇంకా ఐదు స్థానాలు కూడా కలి నివసించే ప్రదేశాలు ఐనాయి. ఈస్థానాలలో తప్ప ఇతర స్థలాలను స్పృశించవద్దని కలిని కట్టడి చేశాడు పరీక్షిత్తు. ఈ ప్రకారం ఆ మహారాజు కలిపురుషుణ్ణి నిగ్రహించి పోగొట్టుకొన్న తపస్సు, శౌచం, దయ అనే మూడు పాదాలూ వృషభమూర్తి అయిన ధర్మదేవతకు అర్పించి భూదేవికి అపారమైన ఆనందాన్ని కలిగించాడు.

క. గజనామధేయపురమున, గజరిపుపీఠమున ఘనుఁడు గలిదమనుం డ
గ్గజవైరిపరాక్రముఁ డై, గజిబిజి లేకుండఁ దాల్చెఁ గౌరవలక్ష్మిన్. 437

* అనంతరం సింహపరాక్రముడైన ఆ రాజసింహుడు హస్తినాపురంలో సింహాసనాసీనుడై కౌరవ సామ్రాజ్యలక్ష్మిని గౌరవ పూర్వకంగా ప్రశాంతంగా పరిపాలించాడు.

వ. ఇట్లు కృష్ణుని యనుగ్రహంబున నశ్వత్థామబాణపావకంబు వలన బ్రదికి, వృషభమూర్తి యయిన ధర్మదేవతకు నభయం బిచ్చిన పరీక్షిన్న రేంద్రుండు బ్రాహ్మణ శాపప్రాప్తతక్ష కాహిభయంబు వలనఁ బ్రాణంబులు వోవు నని యెఱింగి సర్వసంగంబులు వర్జించి, శుకునకు శిష్యుండై విజ్ఞానంబు గలిగి, గంగాతరంగిణీ తీరంబునం గళేబరంబు విడిచె, వినుఁడు. 438

* ఈ విధంగా వాసుదేవుని అనుగ్రహం వల్ల అశ్వత్థామ అస్త్రానల జ్వాలల్లో నుంచి బ్రతికి బయటపడి వృషభరూపంలోని ధర్మ దేవతకు అభయమిచ్చిన పరీక్షిత్తు మునిశాపగ్రస్తుడై, తక్షకుని విషానలజ్వాలల వల్ల మరణం ప్రాప్తిస్తుందన్న సంగతి తెలుసుకొని సర్వసంగ పరిత్యాగియై శుకయోగిని ఆశ్రయించి, పరమార్థాన్ని గ్రహించి, గంగానదీ తీరంలో శరీరాన్ని పరిత్యజించాడు అని చెప్పి సూతుడు శౌనకునితో ఇంకా ఇలా అన్నాడు.

క. హరివార్త లెఱుఁగు వారికి, హరిపదములు దలఁచువారి కనవరతంబున్
హరికథలు వినెడివారికి, మరణాగత మోహసంభ్రమము లేదనఘా! 439

* పవిత్ర చరిత్రా! హరిలీలలు అర్థం చేసుకొనేవారూ, హరి చరిత్రలు ఆలకించేవారూ, హరి చరణాల స్మరణం చేసుకోనేవారూ మరణ సమయంలో కూడా ఎటువంటి వేదనా, ఆవేదనా, తొందరపాటూ తొట్రుపాటూ పొందరయ్యా!

క. శుభచరితుఁడు హరి యరిగినఁ, బ్రభవించి ధరిత్రి నెల్లఁ బ్రబ్బియుఁ గలి దా
నభిమన్యుసుతుని వేళను, బ్రభవింపక యడఁగి యుండె భార్గవముఖ్యా! 440

* పుణ్యచరిత్రుడైన పురుషోత్తముడూ అవతారం చాలించిన అనంతరం విజృంభించిన లోకమంతా వ్యాపించిన కలి అభిమన్యునందనుడైన పరీక్షిత్తు కాలంలో తలవంచి అణగిమణగి ఉన్నాడు.

వ. ఇవ్విధంబునఁ జతుస్సముద్ర ముద్రితాఖిల మహీమండల ప్రాజ్యసామ్రాజ్యంబు పూజ్యంబుగాఁ జేయుచు నా యభిమన్యు సంభవుండు. 441

* ఈ ప్రకారంగా నాలుగు సముద్రాల నడుమ ఉన్న భూమండలాన్ని ఏకచ్ఛత్రంగా పరిపాలించాడు పరీక్షిన్నరేంద్రుడు.

ఉ. చేసినఁ గాని పాపములు సెందవు; చేయఁ దలంచి నంతటం
జేసెద నన్న మాత్రమునఁ జెందుఁ గదా కలివేళఁ బుణ్యముల్;
మోసము లే దటంచు నృపముఖ్యుఁడు గాచెఁ గలిన్ మరంద ము
ల్లాసముతోడఁ గ్రోలి విరులం దెగఁజూడని తేఁటి కై వడిన్. 442

* అయితే ఈ కలియుగంలో ఒక విశేషముంది, చేస్తేనే గాని పాపాలు తమ ఫలితాన్ని ఇవ్వవు. ఇక పుణ్యాలందామా చేస్తాను అని అనుకొంటే చాలు ఫలాన్ని ఇస్తాయి. అందుకనే అభిమన్యు కుమారుడు కలి విజృంభణాన్ని మాత్రం అరికట్టి ప్రాణాలతో విడిచి పెట్టాడు. తుమ్మెద, లోపల ఉన్న మకరందాన్ని మాత్రం ఆనందంతో త్రాగి పూలను వదులుతుంది కదా!

వ. మఱియుం బ్రమత్తులై యధీరులగు నరులయందు వృకంబు చందంబున నొదిగి కాచుకొని యుండి చేష్టించుంగాని ధీరులైన వారికిం గలివలని భయంబు లేదని కలినంతంబు నొందింపఁడయ్యె ననిన విని ఋషులు సూతున కిట్లనిరి. 443

* అదీగాక పొంచి పైకి దూకే తోడేలులాగా ప్రమత్తులై చంచల చిత్తులైన వారిని మాత్రమే కలి బాధిస్తుంది కాని ధీరులైన వారికి కలి వల్ల ఎట్టి భయమూ కలగదని భావించినవాడై ఆ మహారాజు కలిని సర్వనాశనం చెయ్యలేదు అని చెప్పగానే విని శౌనకాది మహర్షులు సూతుని అభినందిస్తూ ఇలా అన్నారు.

సీ. పౌరాణికోత్తమ! బ్రదుకుము పెక్కేండ్లు తామరసాక్షుని ధవళయశము
మరణశీలురమైన మా కెఱింగించితి కల్పితంబగు క్రతుకర్మమందుఁ
బొగలచేఁ బొగిలి యబుద్ధచిత్తులమైన మము హరి పదపద్మ మధుర రసము
ద్రావించితివి నీవు, ధన్యుల మైతిమి స్వర్గ మేనియు నపవర్గమేని

తే. భాగవత సంగ లవ భాగ్యఫలము కీడె?, ప్రకృతిగుణహీనుఁడగు చక్రి భద్రగుణము
లీశ కమలాసనాదులు నెఱుఁగ లేరు, వినికి వినఁజాల మనియెడి వెఱ్ఱి గలఁడె? 444

* పౌరాణిక శిరోమణీ! నీవు చిరకాలం వర్ధిల్లు. మరణశీలురమైన మాకు అమృతమయమైన హరి లీలావిశేషాలు వినిపించావు. బరువైన ఈ యజ్ఞకార్యం ఆరంభించి హోమధూమాలతో పొగచూరి పోయిన మా హృదయాలకు గోవించ చరణారవింద మధురమకరందాన్ని తనివితీరా త్రాగించావు. ధన్యులమైనాము. స్వర్గమే కాదు. అపవర్గం కూడా భగవద్భక్తుల సాంగత్య ఫలంలో శతాంశానికి కూడా సాటి రాదు కదా! ప్రాకృత గుణాతీతుడైన వాసుదేవుని కల్యాణ గుణవిశేషాలు తెలుసుకోవటం భవునకూ పద్మభవునకూ కూడా సాధ్యం కాదు. అటువంటి భగవంతుని పవిత్రగాథలు వీనులవిందుగా వింటానికి ఇష్టపడని వెర్రివాళ్లు ఎక్కడైనా ఉంటారా?

క. శ్రీపంబులు ఖండిత సం, తాపంబులు గల్మషాంధతమస మహోద్య
ద్దీపంబులు పాషండ దు, రాపంబులు విష్ణువందనాలాపంబుల్. 445

* ఆ నందనందమని వందనాలాపాలు శ్రీలను చేపట్టేవి; పాపాలనూ, సంతాపాలనూ పూడ్చి పెట్టేవీ, కాంతులీనే దివ్వెలై కలుషాలనే కటిక చీకట్లను పోగొట్టేవీ, పాషండుల భావాలకు సమాధి కట్టేవీ-

క. పావనములు దురితలతా, లావనములు నిత్యమంగళ ప్రాభవ సం
జీవనములు లక్ష్మీసం, భావనములు వాసుదేవు పదసేవనముల్. 446

* ఆ గోపాలదేవుని శ్రీపాదసేవలు పావనత్వాన్ని ప్రసాదించేవీ, దురిత లతలను ఛేదించేవీ, జగతికి నిత్యకల్యాణాన్ని సంపాదించేవీ, శ్రీదేవి సేవను ఆమోదించేవి-

ఆ. పరమభాగవతుఁడు పాండవపౌత్త్రుండు, శుకుని భాషణముల శుద్ధబుద్ధి
యై విరాజమానుఁడై ముక్తి యగు విష్ణు, పాదమూల మెట్లు వడసె ననఘ! 447

* పరమ భాగవతాగ్రేసరుడూ, పాండవ పౌత్రుడూ, సద్గుణ సాంద్రుడూ అయిన పరీక్షిన్నరేంద్రుడు శుకమహర్షి సూక్తులు ఆలకించి పరిశుద్ధమైన పరమార్థబుద్ధితో తేజరిల్లుతూ ముక్తికి ఆలవాలమైన వాసుదేవుని పాదమూలాన్ని ఎలా పొందాడు?

వ. మహాత్మా! విచిత్రయోగనిష్ఠా కలితంబును, విష్ణుచరిత లలితంబును, బరమ పుణ్యంబును, సకలకల్యాణ గుణగణ్యంబును, భాగవత జనాపేక్షితంబును నైన పారీక్షిత భాగవతాఖ్యానంబు వినిపింపు మనిన సూతుం డిట్లనియె. 448

* మహానుభావా! యోగవిద్యాసముపేతమూ, భగవత్కథాపరిపూతమూ, పరమపుణ్యమూ, సమస్త కల్యాణ సాద్గుణ్యమూ, భక్త జనులకు అపేక్షితమూ అయిన పరీక్షిత్తు శ్రవణం చేసిన భాగవతగాథను మాకు వినిపించు- అని అడుగుతున్న మహర్షులతో సూతుడిలా చెప్పసాగాడు-

క. మిముబోఁటి పెద్దవారలు, కమలాక్షుని చరిత మడుగఁగాఁ జెప్పెడి భా
గ్యము గలిగె నేఁడు నా జ, న్మము సఫలం బయ్యె వృద్ధమాన్యుఁడ నగుటన్. 449

* అయ్యా! పెద్దలైన మీ వంటి వారు కావాలని కోరగానే కమలాక్షుని గాథలు వినిపించే మహాభాగ్యం నాకు ప్రాప్తించింది. నా జన్మం ధన్యమైంది. నా జీవితం సజ్జన సమ్మాన్య మయింది.

క. కులహీనుఁడు నారాయణ!, విలసత్కథనములు గడఁక వినిపించినఁ ద
త్కులహీనతఁ బాసి మహో, జ్జ్వల కులజత్వమును బొందు సన్మునులారా! 450

* నికృష్టకులంలో జన్మించినవాడు కూడా ప్రకృష్టమైన భగవంతుని గాథలు పరులకు వినిపించగలిగితే అత్యుత్తమ కులగౌరవాన్ని అందుకొంటాడు.

సీ. ఎవ్వని గుణజాల మెన్న జిహ్వలు లేక నలినగర్భాదు లనంతుఁ డంద్రు
కోరెడు విబుధేంద్రకోటి నొల్లక లక్ష్మి ప్రార్థించె నెవ్వని పాద రజము
బ్రహ్మ యెవ్వని పాదపద్మంబు గడిగిన జలము ధన్యత నిచ్చె జనుల కెల్ల
భగవంతుఁ డనియెడి భద్రశబ్దమునకు నెవ్వఁడర్థాకృతి నేపు మిగులు

ఆ. నే మహాత్ము నాశ్రయించి శరీరాది, సంగకోటినెల్ల సంహరించి
ప్రాభవమున మునులు పారమ హంస్యంబు, నొంది తిరిగి రాక యుందు రెలమి. 451

* ఏ దేవుని గుణగణాలను గణించటానికి నాలుకలు చాలక పద్మగర్భాది దేవతలు “అనంత గుణవంతు”డని అన్నారో, తనను వాంఛించే తక్కిన ముక్కోటి దేవతలనూ తిరస్కరించి శ్రీదేవి ఎవని పాద పరాగాన్ని స్వీకరించిందో, బ్రహ్మదేవుడు ఏ పాదపద్మాలు కడిగి ఆ పవిత్రగంగను అఖిలజగతికి అనుగ్రహించాడో, ‘భగవంతుడు’ అనే పరమ పవిత్ర శబ్దానికి అర్థంగా ఏ దేవుని స్వరూపం విరాజిల్లుతున్నదో,

ఏ దేవుని ఆశ్రయించి మహామునులు నిస్సంగులై తిరిగిరాని పరమహంస పదాన్ని అందుకొన్నారో, ఆ వాసుదేవుని దివ్యగాథలు సమగ్రంగా గుర్తించి తెలుసుకోవటానికి ఎవరికి సాధ్యమౌతుంది?

చ. క్రమమున మింటికై యెగయుఁగాక విహంగము మింటిదైన పా
రముఁ గననేర్చునే? హరిపరాక్రమ మోపినయంతఁ గాక స
ర్వము వివరింప నెవ్వఁడు ప్రవర్తకుఁడౌ మునులార! నాదు చి
త్తమునకు నెంత గానఁబడెఁ దప్పక చెప్పెద మీకు నంతయున్. 452

* పక్షులు తమ శక్తి కొద్దీ రెక్కలాడిస్తూ ఎంత పైకి ఎగిరినా ఆకాశం అంతు కనుక్కోలేవు. అదేవిధంగా వాసుదేవుని మహావైభవాన్ని తనకు తెలిసినమాత్రం తప్ప సమగ్రంగా వివరించి చెప్పగల సమర్థు డెవడున్నాడు? నా మనస్సుకు అందినంతవరకూ మీకు వినిపిస్తాను. వినండి.

క. వేదండపురాధీశుఁడు, గోదండము సేతఁ బట్టికొని గహనములో
వేదండాదుల నొకనాఁ, డే దండలఁ బోవ నీక యెగచెన్ బలిమిన్. 453

* ఒకనాడు కరిపురాధీశ్వరుడైన పరీక్షిత్తు ఎక్కు పెట్టిన విల్లు చేతబట్టి కాంతారభూముల్లో ఏనుగులు మొదలైన జంతువులను వెంటాడి వేటాడ సాగాడు.

క. ఒగ్గములు ద్రవ్వి పడు మని, యొగ్గెడు పెనుఁదెరల వలల నురలు మృగములన్
డగ్గఱి చంపెడు వేడుక, వెగ్గలమై చిత్తమందు వెంటాడింపన్. 454

* లోతైన కందకాలు త్రవ్వీ, పెద్ద పెద్ద వలలు పరచీ, ఉచ్చులు పన్నీ మృగాలనూ, పక్షులనూ పట్టుకొని బంధించే ఉత్సాహంతో అరణ్యమంతా విచ్చలవిడిగా తిరిగాడు.

క. కోలముల గవయ వృక శార్దూ, లములఁ దరక్షు ఖడ్గ రోహిత హరి శుం
డాలముల శరభ చమర, వ్యాలముల వధించె విభుఁడు వడి నోలములన్. 455

* వన వరాహాలనూ, అడవి ఎద్దులనూ, తోడేళ్ళనూ, పెద్ద పులులనూ, సివంగులనూ, ఖడ్గమృగాలనూ, అడవి గొర్రెలనూ, సింహాలనూ, ఏనుగులనూ, శరభాలనూ, జడల బర్రెలనూ, కొండచిలువలనూ ఆ మహారాజు నైపుణ్యంతో పడగొట్టాడు.

-: పరీక్షితుఁడు వేఁటాడి శమీకునిపై మృతసర్పము నెత్తి వైచుట :-

క. మృగయులు మెచ్చ నరేంద్రుఁడు, మృగరాజు పరాక్రమమున మెఱసి హరించెన్
మృగధర మండలమునఁ గల, మృగ మొక్కటి దక్క సర్వమృగముల నెల్లన్. 456

* ఆ నరేంద్రుడు మృగేంద్ర విక్రమంతో వేటగాళ్లు మెచ్చేటట్లుగా చంద్రమండలంలోని మృగాన్ని తప్ప అరణ్యంలో ఉన్న మృగాలన్నింటినీ వేటాడాడు.

వ. ఇట్లు వాటంబయిన వేఁటతమకంబున మృగంబుల వెంబడిం బడి యెగచుచుం జరించుటం జేసి బుభుక్షా పిపాసల వలన మిగులఁ బరిశ్రాంతుండయి ధరణీకాంతుండు చల్లని నీటి కొలంకుం గానక కలంగెడు చిత్తంబుతోఁ జని యొక్క తపోవనంబు గని యందు. 457

* ఈ విధంగా మృగయాకౌతుకంతో మృగాల వెంటబడి తరుముతూ పరుగులెత్తటం మూలాన ఆకలి దప్పుల వల్ల అలసి పోయాడు మహారాజు. పరిశ్రాంతుడైన ఆ భూకాంతుడు చల్లని జలాశయం కోసం వెదకి వేసారి ఒక తపోవనాన్ని ప్రవేశించాడు.

సీ. మెలఁగుట చాలించి మీలిత నేత్రుఁడై శాంతుఁడై కూర్చుండి జడత లేక
ప్రాణ మనోబుద్ధి పంచేంద్రియంబుల బహిరంగవీథులఁ బాఱనీక
జాగరణాదిక స్థానత్రయము దాఁటి పరమమై యుండెడి పదముఁ దెలిసి
బ్రహ్మభూతత్వ సంప్రాప్య విక్రియుఁ డయి యతిదీర్ఘజటలుఁ ద న్నావరింప

తే. నలఘు రురు చర్మధారియై యలరుచున్న, తపసిఁ బొడగని శోషితతాలుఁ డగుచు
నెండి తడిలేక కుత్తుక నెలుఁగు డింద, మందభాషల నిట్లను మనుజ విభుఁడు. 458

* అక్కడ నిమీలితనేత్రాలతో కూర్చుని శాంతంగా తపస్సు చేస్తున్న శమీకమునిని చూచాడు. ఆ తపస్వి పొడుగుపాటి జడలతో, జింక చర్మం ధరించి పంచేంద్రియాలను నిరోధించి ప్రాణాన్నీ, మనస్సునూ, బుద్ధినీ లోగొని జాగ్రత్, స్వప్నం, సుషుప్తి అనే మూడు అవస్థలనూ అతిక్రమించి నాలుగవదైన సమాధి అవస్థలో ఏకాగ్రచిత్తుడై, బ్రహ్మానుసంధానం చేసి ఉన్నాడు. పరీక్షిత్తు ఆ సంయమీంద్రుని సమీపించి దవడలు ఎండి, నాలుక తడి ఆరి, డగ్గుత్తికతో మెల్ల మెల్లగా

క. తోయములు దెమ్ము మా కీ, తోయము వేఁటాడ వెరవు దొరకదు ఘన చే
తోయుత డప్పి జనించెను, తోయము వారలును లేరు దుస్సహ మనఘా! 459

* "నీళ్ళు నీళ్లు! ఈ సమయంలో వేటాడలేక దుస్సహమైన దాహంతో వచ్చాను. నా వారంతా దూరంగా ఉన్నారు." అన్నాడు.

వ. అని భూవరుండు శమీకమహాముని సమాధి నిష్ఠానిమీలిత నేత్రుండును విస్మృత బాహ్యాంతరింద్రియ కృత సంచారుండును హరిచింతా పరుండునునై యుండుటం దెలియలేక. 460

* ఆ ముని మాట్లాడలేదు. ఆ మునీంద్రుడు నిమీలితనేత్రుడై, సమాధిస్థుడై బాహ్యేంద్రియజ్ఞానం లేక పరమేశ్వర చింతా పరతంత్రుడై ఉన్నాడని మహారాజు తెలుసుకోలేక ఆగ్రహోదగ్రుడైనాడు.

ఉ. కన్నులు మూసి బ్రాహ్మణుఁడు గర్వముతోడుత నున్న వాఁడు, చే
సన్నల నైన రమ్మనఁడు, సారజలంబులు దెచ్చి పోయఁ డే
మన్ననలైనఁ జేయఁడు, సమగ్రఫలంబులు వెట్టఁడింత సం
పన్నత నొందెనే తన తపశ్చరణాప్రతిమ ప్రభావముల్. 461

* "ఎంత గర్వం! ఈ బ్రాహ్మణుడు కళ్లు తెరవడు! బెల్లం గొట్టిన రాయిలాగా కదలడు. మెదలడు! పోనీ రమ్మని చేతితో సైగైనా చెయ్యడు! మంచినీళ్లు ఇయ్యడు! మహారాజునని మర్యాదగా పండో ఫలమో తెచ్చి పెట్టడు, మహర్షిననే అహంభావం తలకెక్కి ఇంతగా కన్నులు మూసుకు పోయాయి కాబోలు!

ఆ. వారిఁ గోరుచున్న వారికి శీతల, వారి యిడుట యెట్టివారి కయిన
వారితంబుగాని వలసిన ధర్మంబు, వారి యిడఁడు దాహవారి గాఁడు. 462

* దాహంతో నోరెండి గేహం ముందుకు వచ్చి అడిగిన అతిథికి చల్లని జలం తెచ్చి యివ్వటం ఎటువంటి వారికైనా అవశ్యకర్తవ్యం. ఈ జటి జలమిచ్చి నా దప్పిక నివారించడేమిటి?"

చ. అని మనుజేశ్వరుండు మృగయాపరిఖేద నితాంత దాహ సం
జనిత దురంత రోషమున సంయమి దన్నుఁ దిరస్కరించి, పూ
జనములు సేయఁడంచు, మృతసర్పము నొక్కటి వింటికోపునం
బనివడి తెచ్చి వైచె, నటు బ్రహ్మమునీంద్రుని యంసవేదికన్. 463

* అని లో లోపల ఉడికిపోయాడు పరీక్షిత్తు. అసలే వేటలో అలసి గొంతెండి దురంత రోషంతో కుమిలిపోతున్న రాజు కోపాన్ని ఆపుకోలేక, అవమానాన్ని భరించలేక, వింటి కొప్పుతో ఒక చచ్చిన పామును పనికట్టుకొని కొనితెచ్చి ఆ బ్రహ్మర్షి భుజాన పడవేశాడు.

వ. ఇట్లతండు ప్రత్యాహృత బాహ్యాంతరింద్రియుం డగుట నిమీలితలోచనుండు గా నోపునో యట్లుగాక గతాగతులగు క్షత్త్రబంధులచే నేమియని మృషాసమాధి నిష్ఠుండు గానోపునో, యని వితర్కించుచు వృథారోష దర్పంబున ముని మూఁపున గతాసువయిన సర్పంబు నిడి నరేశ్వరుండు దనపురంబునకుం జనియె; నంత సమీపవర్తులైన మునికుమారు లంతయుం దెలియం జూచి శమీకనందనుండైన శృంగికడకుం జని. 464

* "ఈ ముని ఏకాగ్రచిత్తంతో నిజంగానే నిష్ఠాగరిష్ఠుడై నిమీలిత నేత్రుడై కూర్చున్నాడా? లేక ఎప్పుడూ వస్తూ పోతూ ఉండే సామాన్యరాజులతో ఏమి పని అని దొంగజపం చేస్తున్నాడా?" అని మనస్సులో వితర్కించుకొంటూనే భూపాలుడు ఆపుకోలేని కోపాటోపంతో దాపున పడి ఉన్న మృతసర్పాన్ని ముని మూపున వేసి హస్తినాపురానికి వెళ్లిపోయాడు. అప్పుడు చుట్టుప్రక్కల తిరుగుతున్న మునికుమారులు ఇదంతా చూచి శమీకముని కుమారుడైన శృంగి సమీపానికి వెళ్లి-

-: శమీకపుత్త్రుం డగు శృంగి పరీక్షితుని శపించుట :-

క. నరగంధగజస్యందన, తురగంబుల నేలు రాజు తోయాతురుఁడై
పరఁగన్ నీ జనకుని మెడ, నురగముఁ దగిలించి పోయె నోడక తండ్రీ! 465

* "భటులు, ఏనుగులు రథాలు, గుర్రాలు అనే చతురంగ సైన్యానికి అధిపతి అయిన ఎవడో ఒకరాజు జలం కోసం వచ్చి వెనుక ముందు ఆలోచించకుండా నీ జనకుని కంఠంలో సర్పాన్ని తగిలించి పోయాడయ్యా! " అని చెప్పారు.

వ. అని పలికిన సమాన వయో రూప మునికుమార లీలాసంగి యయిన శృంగి శృంగంబులతోడి మూర్తి ధరించినట్లు విజృంభించి రోషసంరంభంబున నదరిపడి బల్యన్నంబుల భుజించి పుష్టంబు లగు నరిష్టంబులుం బోలె బలిసియు ద్వారంబుల గాచికొని యుండు సారమేయంబుల పగిది దాసభూతులగు క్షత్త్రియాభాసు లెట్టు బ్రాహ్మణోత్తములచే స్వరక్షకులుగ నిరూపితు లయిరి? అట్టివార లెట్లు తద్గృహంబుల భాండసంగతంబగు నన్నంబు భుజింప నర్హు లగుదురు? తత్కృతంబు లయిన ద్రోహంబు లెట్లు నిజ స్వామిం జెందు నని మఱియు నిట్లనియె. 466

* ఆ మాటలు విని తోడి మునికుమారులతో ఆటలాడుతున్న శృంగి కొమ్ములు తిరిగిన క్రోధరసంలాగా హుంకరించి , రోషావేశంతో అదరిపడుతూ ఇలా అన్నాడు- "ఈ రాజులు బలిముద్దలు తిని బలిసిన కాకుల వంటివారు. ద్వారాలవద్ద కాచుకొని ఉండే సారమేయాల వంటివారు. గృహదాసులైన ఈ ఆభాస క్షత్రియులను భూసురోత్తములు తమ గృహరక్షకులుగా ఎలా నియమించారు? ద్వారపాలకులుగా ఉండదగినవారు వంటింటిలో ప్రవేశించి వండిన అన్నాన్ని భుజించటానికి ఎలా అర్హులౌతారు? వారు చేసే ద్రోహాలకు గృహస్వామి ఎందుకు బాధ్యు డవుతాడు?

ఉ. ఆడఁడు తన్ను దూషణము, లాశ్రమవాసులఁ గాని వైరులం
గూడఁడు, కందమూలములు గూడుగఁ దించు సమాధినిష్ఠుఁడై
వీడఁడు లోని చూడ్కులను, విష్ణునిఁ దక్కఁ బరప్రపంచముం
జూడఁడు మద్గురుండు; ఫణిఁ జుట్టఁగ నేటికి రాచవానికిన్? 467

* మా తండ్రి తనను తూలనాడలేదే! ఆశ్రమవాసులతోనే గాని తమ శత్రు రాజులతో కూడలేదే! అడవిలో కందమూలాలు భుజిస్తూ అచంచల మనస్కుడై అంతర్దృష్టిని వీడకుండా, ఇష్టదైవాన్ని తప్ప ఇతర ప్రపంచాన్ని చూడకుండా, తపోనిష్ఠలో ఉన్న ఆయన మీద ఆ రాచవాడు త్రాచుపామును విసిరిపోతాడా?

ఉ. పోము హిరణ్య దానములఁ బుచ్చుకొనంగ, ధనంబు లేమియుం
దేము, సవంచనంబులుగ దీవన లిచ్చుచు వేసరింపఁగా
రాము, వనంబులన్ గృహవిరాములమై నివసింపఁ జెల్లరే
పామును వైవఁగాఁ దగునె బ్రహ్మమునీంద్రుభుజార్గళంబునన్? 468

* మేము హిరణ్యదానాలు పుచ్చుకోవటానికి పోమే! ఆశీర్వాదాలని మోసం చేసి ధనం గుంజుకోమే! పరులను వేధించేవాళ్లం కామే! ఇళ్లూ వాకిళ్లూ విడిచిపెట్టి అడవుల్లో పడి ఉన్నామే, అటువంటప్పుడు బ్రహ్మర్షి అయిన మా తండ్రిగారి మెడలో పామును పడవేయటానికి ఆ రాజుకు ఏం పోయే కాలం వచ్చిందో!

క. పుడమిఁగల జనులు వొగడఁగఁ, గుడుతురు గట్టుదురుగాక కువలయ పతులై
యడవుల నిడుమలఁ బడియెడి, బడుగుల మెడ నిడఁగఁ దగునె పన్నగ శవమున్? 469

* ప్రపంచాన్ని పాలించే ప్రభువు లయితే పంచభక్ష్యపరమాన్నాలు కడుపునిండా కుడవమనండి. విలువగల వలువలు ముడవమనండి. అంతేకాని అడవులలో ఇడుములు పడే బడుగు తాపసుల మెడలో పామును చుడతారా?

క. భగవంతుఁడు గోవిందుఁడు, జగతిం బెడఁబాసి చనిన శాసింపంగాఁ
దగువారు లేమి దుర్జను, లెగసి మహాసాధుజనుల నేఁచెద రకటా! 470

* భగవంతుడైన శ్రీకృష్ణుడు లోకాన్ని విడిచి వెళ్లిన తర్వాత సమర్థుడైన శాసకుడు ఎవరూ లేకపోవటంతో దుర్మార్గులు విజృంభించి నిరపరాధులైన సాధువులను బాధింప సాగారు.

క. బాలకులార! ధరిత్రీ, పాలకు శపియింతు ననుచు బలువడిని విలో
లాలకుఁడగు మునికుంజర, బాలకుఁ డరిగెం ద్రిలోకపాలకు లదరన్. 471

* "బాలకులారా! వినండి. ఇప్పుడే ఆ భూపాలకునికి శాపం" పెడతాను అని మునిబాలకుడైన శృంగి దేవతలు దద్దరిల్లేటట్లు పెద్ద పెద్ద కేకలు వేస్తూ-

వ. ఇట్లు రోషించి కౌశికీనదికిం జని జలోపస్పర్శంబు సేసి. 472

* కౌశికీనదికి వెళ్లాడు. నీళ్ళు చేతిలోకి తీసుకొన్నాడు.

ఉ. ఓడక వింటికోపున మృతోరగముంగొని వచ్చి మాఱు మా
టాడక యున్న మజ్జనకు నంస తలంబునఁ బెట్టి దుర్మద
క్రీడఁ జరించు రాజు హర కేశవు లడ్డినఁ నైనఁ జచ్చుఁ బో
యేడవనాఁడు తక్షక ఫణీంద్ర విషానల హేతి సంహతిన్. 473

* "సంకోచం లేకుండా చచ్చిన సర్పాన్ని కొనివచ్చి మౌనముద్రలో ఉన్న మా తండ్రిగారి భుజంపైన పడవేసి దురహంకారంతో కన్నూ మిన్నూ కానని ఆ రాజు, హరిహరులు అడ్డుపడినా నేటికి ఏడవనాడు తక్షకుని విషాగ్ని జ్వాలలకు దగ్ధమైపోతాడు."

వ. అని శమీకమహామునికుమారుం డయిన శృంగి పరీక్షిన్నరేంద్రుని శపియించి, నిజాశ్రమంబునకుం
జనుదెంచి, కంఠలగ్న కాకోదర కళేబరుండైన తండ్రిం జూచి. 474

* అని పరీక్షిన్నరేంద్రుణ్ణి భయంకరంగా శపించి శమీక మహాముని కుమారుడైన శృంగి ఆశ్రమానికి అరుదెంచి ధ్యానముద్రలో ఉన్న తండ్రిని దర్శించాడు. ఆయన మెడలో ఇంకా ఆ మృతసర్పం అలా వ్రేలాడుతూనే ఉంది.

క. ఇయ్యెడ నీ కంఠమునను, నియ్యురగ కళేబరంబు నిటు వైచిన యా
యయ్య నిఁక నేమి సేయుదు, నెయ్యంబులు లేవు సుమ్ము నృపులకుఁ దండ్రీ! 475

* "అయ్యో! తండ్రీ! ఈ రాజులకు పరువు మర్యాదలు తెలియవు. ఇతడెవడో మృతసర్పాన్ని తెచ్చి నీ కంఠంలో వేశాడు. మరి ఈ దొరగారికి ఎలా బుద్ధి చెప్పాలో ఏమో!

శా. ప్రారంభంబున వేఁట వచ్చి ధరణీపాలుండు, మా తండ్రిపై
నేరం బేమియు లేక సర్పశవమున్ నేఁ డుగ్రుఁ డై వైచి నాఁ
డీరీతిన్ ఫణి గ్రమ్మఱన్ బ్రదుకునో, హింసించునో కోఱలన్,
రారే తాపసులార! దీనిఁ దివరే, రక్షింపరే, మ్రొక్కెదన్. 476

* ఓ తాపసులారా! ఎవరో రాజుగారు వేటకోసం అడవికి వచ్చి నిరపరాధి అయిన మా తండ్రి మీద నిర్దాక్షిణ్యంగా ఈ చచ్చిన పామును పడవేసి వెళ్లాడు. ఈ భయంకర సర్పం మళ్లీ బ్రతుకుతుందో ఏమో! క్రూరమైన కోరలతో కాటు వేస్తుందేమో! మీకు చేతులెత్తి నమస్కరిస్తాను. వేగిరం రండి. ఈ పామును తోసేయండి. మా తండ్రిని రక్షించండి.''

వ. అని వెఱపున సర్పంబుఁ దిగుచు నేర్పు లేక యెలుంగెత్తి యేడ్చుచున్న కుమారకు రోదనధ్వని విని యాంగిరసుండయిన శమీకుండు సమాధి సాలించి మెల్లన కన్నులు దెఱచి మూఁపున వ్రేలుచున్న మృతోరగంబు నీక్షించి, తీసి పాఱవైచి, కుమారకుం జూచి. 477

* అంటూ భయంతో ఆ సర్పాన్ని తొలగించే నేర్పులేక పెద్దగా ఏడవసాగాడు. అనుగు నందనుని ఆక్రందనం ఆకర్ణించి శమీక మహాముని సమాధి చాలించి మెల్లగా కళ్ళు తెరిచాడు. భుజాన వ్రేలాడుతున్న భుజంగాన్ని తీసి దూరంగా పారవేసి కుమారుణ్ణి చూచి-

క. ఏ కీడు నాచరింపము, లోకులకున్ మనము సర్వలోక సములమున్
శోకింప నేల పుత్త్రక!, కాకోదర మేల వచ్చెఁ గంఠంబునకున్? 478

* "నాయనా! మనం ఎవరికీ ఏ కీడూ చేసేవాళ్ళం కామే! సకల లోకులనూ సమానంగా ఆదరిస్తామే! నీవు ఎందుకు ఆక్రందిస్తున్నావు? అసలు ఈ కాల సర్పాన్ని నా కంఠానికి ఎవరు చుట్టారు?''

వ. అని యడిగినఁ దండ్రికిఁ గొడుకు, రాజు సర్పంబు వైచుటయుం దాను శపించుటయును వినిపించిన, నమ్ముని తన దివ్య జ్ఞానంబున నమ్మానవేంద్రుండు పరీక్షిన్నరేంద్రుండని యెఱింగి కొడుకువలన సంతసింపక యిట్లనియె. 479

* అని ప్రశ్నించాడు. అప్పుడు శృంగి రాజు వచ్చి పామును వేయటం, ఆ రాజును తాను శపించటం తన తండ్రికి విన్నవించాడు. వెంటనే శమీకమహర్షి తన దివ్యదృష్టితో ఆ రాజు పరీక్షిన్నరేంద్రుడని తెలుసుకొని కొడుకు చేసిన పనికి విచారిస్తూ ఇలా అన్నాడు-

క. బెట్టిద మగు శాపమునకు, దట్టపు ద్రోహంబు గాదు, ధరణీకాంతుం
గట్టా యేల శపించితి, పట్టీ! తక్షక విషాగ్నిపాలగు మనుచున్? 480

* నాయనా! ఇంతటి కఠోరమైన శాపం పెట్టటానికి అంతటి మహాపరాధం ఆ మహారాజు ఏంచేసాడు? తక్షకవిషాగ్ని జ్వాలల పాలు కమ్మని ఆ ధరణీపాలుణ్ణి, అయ్యయ్యో! ఎందుకు శపించావు?

ఆ. తల్లి కడుపులోన దగ్ధుఁడై క్రమ్మఱఁ, గమలనాభు కరుణఁ గలిగినాఁడు;
బలిమి గలిగి ప్రజలఁ బాలించుచున్నాఁడు, దిట్టవడుగ! రాజుఁ దిట్టఁ దగునె? 481

* పాపం పరీక్షిత్తు తల్లి గర్భంలోనే దగ్ధుడైనాడు. మళ్ళీ శ్రీకృష్ణుని కటాక్షం వల్ల బ్రతికి బయటపడ్డాడు. ఇప్పుడు పెరిగి పెద్దవాడై పరాక్రమవంతుడై ప్రజలను పరిపాలిస్తున్నాడు. ఓరి పిచ్చి తండ్రీ! అటువంటి మంచిరాజును శపించవచ్చా?

ఉ. కాపరి లేని గొఱ్ఱియల కైవడిఁ గంటక చోర కోటిచే
నేపఱి యున్న దీభువన మీశుఁడు గృష్ణుఁడు లేమి, నిట్టిచో
భూ పరిపాలనంబు సమబుద్ధి నితం డొనరింపఁ జెల్లరే
యీ పరిపాటి ద్రోహమున కిట్లు శపింపఁగ నేల బాలకా? 482

* వాసుదేవుడు లేకపోవటం మూలాన లోకమంతా చీకాకు పాలైంది. ప్రజలు కాపరిలేని గొర్రెల్లాగా ఆపద పాలయ్యారు. దొంగలూ దుండగులూ పెచ్చరిల్లారు. ఇటువంటి క్లిష్టసమయంలో మన మహారాజు సమదృష్టితో సమర్థంగా ప్రజలను పాలిస్తున్నాడు. అయ్యో! ఈ రవ్వంత అపరాధానికి రాజును శపించావెందుకు నాయనా?

సీ. పాపంబు నీచేతఁ బ్రాపించె మన; కింక రాజు నశించిన రాజ్యమందు
బలవంతుఁ డగువాఁడు బలహీను పశు దార హయ సువర్ణాదుల నపహరించు
జార చోరాదులు సంచరింతురు ప్రజ కన్యోన్య కలహంబు లతిశయిల్లు
వైదికంబై యున్న వర్ణాశ్రమాచార ధర్మమించుక లేక తప్పిపోవు

ఆ. నంతమీద లోకు లర్థకామంబులఁ, దగిలి సంచరింప ధరణి నెల్ల
వర్ణసంకరములు వచ్చును మర్కట, సారమేయ కులము మేరఁ బుత్ర! 483

* నీ మూలంగా మనకు పాపం ప్రాప్తించింది. రాజు మరణిస్తే రాజ్యంలో అరాచకం ప్రబలుతుంది. బలం కలవాడు బలం లేనివాడి మీద పడి వాడి సర్వస్వం దోచుకుంటాడు. జార చోరులు నిరాఘాటంగా విహరిస్తారు. ప్రజలలో పరస్పర కలహాలు పెరిగి పోతాయి. వైదిక ధర్మాలూ, వర్ణాశ్రమాచారాలూ సమూలంగా నశిస్తాయి, ధర్మం నశించిపోగా లోకులు అర్థకామాల వెంటబడతారు. రాజ్యమంతటా వానర సారమేయాల్లో లాగా వర్ణసంకరం వ్యాపిస్తుంది.

ఉ. భారతవంశజుం బరమభాగవతున్ హయమేధయాజి నా
చారుపరున్ మహానయవిశారదు రాజ కులైక భూషణున్
నీరము గోరి నేఁడు మన నేలకు వచ్చిన యర్థి భక్తి స
త్కారము సేసి పంపఁ జనుఁగాక, శపింపఁగ నీకు ధర్మమే! 484

* పవిత్రమైన భారతదేశంలో జన్మించాడు. పరమ భాగవతుడని పేరుగాంచాడు. అశ్వమేధం ఆచరించాడు. సదాచారసంపన్నుడూ, రాజనీతిజ్ఞుడూ, రాజకులాలంకారుడూ అయిన అంతటి మహారాజు దాహమై మన తపోవనానికి వస్తే ఆదరంతో అతిథిసత్కారాలు ఆచరించకుండా పంపితే పంపవచ్చుగాని ఇలా శపించటం ఏమి ధర్మమయ్యా!

క. భూపతికి నిరపరాధము, శాపము దా నిచ్చె బుద్ధి చాపలమున మా
పాపఁడు, వీఁడొనరించిన పాపము దొలఁగింపు కృష్ణ! పరమేశ! హరీ! 485

* ఓ పరమేశ్వరా! శ్రీకృష్ణా! వాసుదేవా! నా పిల్లవాడు బుద్ధి చాపల్యంవల్ల భూపాలుడైన పరీక్షిత్తుకు శాపం పెట్టి పాపం కట్టుకొన్నాడు. ఈ దోషాన్ని తొలగించు తండ్రీ!

క. పొడిచినఁ దిట్టినఁ గొట్టినఁ, బడుచుందురు గాని పరమభాగవతులు దా
రొడఁబడరు మాఱు సేయఁగఁ, గొడుకా! విభుఁ డెగ్గుసేయఁ గోరఁడు నీకున్. 486

* కుమారా1 కొట్టినా తిట్టినా పరమభక్తులైన వారు శాంతంతో భరిస్తారే కాని ప్రతీకారం చెయ్యటానికి అంగీకరించరు. నీ శాపానికి మన మహారాజు ప్రతిశాపం ఇవ్వడు.

క. చెలఁగరు కలఁగరు సాధులు, మిళితములయి పరులవలన మేలుం గీడున్
నెలకొనిన నైన నాత్మకు, నొలయవు సుఖదుఃఖచయము లుగ్రము లగుచున్. 487

* సజ్జనులు ఇతరులు చేసిన ఉపకారానికి పొంగిపోరు. అపకారానికి క్రుంగిపోరు. మహాత్ముల ఆత్మలను సుఖదుఃఖాలు ఆవహించవు.''

వ. అని యిట్లు శమీక మహామునీంద్రుండు గ్రమ్మఱింప శక్తి లేని కొడుకు సేసిన పాపంబునకు సంతాపంబు నొంది, తన శిష్యునొక మునికుమారునిం బిలిచి, యేతద్వృత్తాంతం బంతయు రాజున కెఱింగించి రమ్మని పంచె; నంత నా యభిమన్యుపుత్త్రుండు శమీకముని శిష్యునివలన శాపవృత్తాంతంబు విని, కామక్రోధాది విషయాసక్తుండగు తనకుం దక్షకవిషాగ్ని విరక్తి బీజం బగు ననుచుఁ గరినగరంబునకుం జని యేకాంతంబున. 488

* అని ఈ విధంగా శమీకమహాముని కుమారుడు చేసిన తిరుగులేని శాపరూపమైన పాపానికి సంతాపం చెందాడు. వెంటనే తన శిష్యుడైన ఒక ముని పుత్రుణ్ణి పిలిచి ఈ వృత్తాంత మంతా మహారాజుకు చెప్పిరమ్మని పంపించాడు.

అభిమన్యు పుత్రుడైన పరీక్షిత్తు మునిశిష్యునివల్ల శమీక కుమారుని శాపవృత్తాంతం విన్నాడు. కామక్రోధాది సంసార విషయాలలో మునిగి తేలుతున్న తనకు తక్షకుని విషాగ్ని కీలాజాలం వైరాగ్యానికి మూల మౌతుందని విచారిస్తూ హస్తినాపురికి చేరి ఏకాంతంగా తనలో ఇలా అనుకొన్నాడు-

-: పరీక్షితుఁడు విప్రశాపం బెఱింగి ప్రాయోపవిష్టుం డగుట :-

ఉ. ఏటికి వేఁట వోయితి? మునీంద్రుఁడు గాఢసమాధి నుండఁగా
నేటికిఁ దద్భుజాగ్రమున నేసితి సర్పశవంబుఁ దెచ్చి? నేఁ
డేటికిఁ బాపసాహసము లీక్రియఁ జేసితి? దైవ యోగమున్
దాఁటఁగ రాదు వేగిరమ తథ్యము గీడు జనించు ఘోరమై. 489

* "నేను వేటకోసమని అరణ్యానికి ఎందుకు వెళ్లాను? ఆ మహాముని నిశ్చలధ్యాన సమాధిలో ఉన్నప్పుడు మృతసర్పాన్ని కొనివచ్చి ఆయన మెడలో ఎందుకు వేశాను? ఈ విధమైన పాపకార్యాలు ఎందుకు చేశాను? ఇదంతా కలిప్రభావం. దైవ సంకల్పాన్ని ఎవ్వరూ అతిక్రమించలేరు. తప్పదు. చేసిన పాపానికి శిక్ష అనుభవించక తప్పదు.

ఉ. పామువిషాగ్ని కీలలను బ్రాణము లేఁగిన నేఁగుఁగాక , యీ
భూమియు రాజ్యభోగములుఁ బోయిన నిప్పుడ పోవుఁ గాక, సౌ
దామనిఁ బోలు జీవనముఁ దథ్యముగాఁ దలపోసి యింక నే
నేమని మాఱు దిట్టుదు మునీంద్రకుమారకు దుర్నివారకున్. 490

* భీకరమైన తక్షకుని విషాగ్ని జ్వాలలకు ప్రాణాలు పోతేపోనీ! ఈ సామ్రాజ్యమూ, భోగభాగ్యాలూ లేకపోతే లేకపోనీ! విద్యుల్లత వంటి బ్రతుకు శాశ్వతమని భావించి దుర్నివారుడైన ఆ మునికుమారుణ్ణి నేను తిరిగి ఏమని శపించేది?

ఆ. రాజ ననచుఁ బోయి రాజ్యగర్వంబున, వనము కొఱకు వారివనము సొచ్చి
దందశూకశవముఁ దండ్రిపై వైచినఁ, బొలియఁ దిట్ట కేల పోవు సుతుఁడు? 491

* నిజానికి ఆ బాలుని తప్పేముంది? మహారాజును గదా అని అహంకారంతో దాహంకోసం వారి తపోవనంలోకి ప్రవేశించి తండ్రిపై చచ్చినపామును పడవేస్తే కొడుకు చచ్చేటట్లు శపించకుండా నోరు మూసుకు కూర్చుంటాడా?

క. గోవులకును బ్రాహ్మణులకు, దేవతలకు, నెల్లప్రొద్దుఁ దెంపునఁ గీడుం
గావించు పాపమానస, మే విధమునఁ బుట్టకుండ, నే వారింతున్. 492

* గోవులనూ, దేవతలనూ, బ్రాహ్మణులనూ, నిష్కారణంగా వధించి బాధించాలనే దుర్బుద్ధి ఎల్లప్పుడూ నాలో పుట్టకుండా నివారించే ఉపాయ మేమిటి?"

వ. అని వితర్కించె. 493

* అని తనలో తర్కించుకొన్నాడు.

క. దామోదర పదభక్తిం, గామాదుల గెల్చినాఁడు గావునఁ గరుణన్
భూమీశుఁ డలుగఁ డయ్యెను, సామర్థ్యము గలిగి దోషసంగిన్ శృంగిన్. 494

* దేవదేవుడైన వాసుదేవుని దివ్యచరణాల మీది భక్తి ప్రపత్తుల వల్ల కామక్రోధాది అరిషడ్వర్గాన్ని జయించి కరుణార్ద్ర హృదయుడైన పరీక్షిత్తు తనను శపించిన శృంగి మీద ఏ మాత్రం ఆగ్రహించలేదు. సామర్థ్యం ఉండి కూడా శపించలేదు.

వ. అంత మునికుమారుడు శపించిన వృత్తాంతంబుఁ దక్షకుండు విని యెదురు వేచియుండె; నిటఁ దక్షకవ్యాళ విషానల జ్వాలాజాలంబునం దనకు సప్తమ దినంబున మరణంబని యెఱింగినవాఁడు గావున, భూపాలుండు భూలోక స్వర్గలోక భోగంబులు హేయంబులని తలంచి, రాజ్యంబు విసర్జించి, నిరశన దీక్షాకరణంబు సంకల్పించుకొని. 495

* మునికుమారుడు రాజును శపించిన వృత్తాంతం విన్న తక్షకుడు సమయం కోసం ఎదురుచూస్తున్నాడు. పరీక్షిన్నరేంద్రుడు తక్షకుని దారుణ విషాగ్ని జ్వాలల మూలాన తనకు ఏడవనాడు మరణం తప్పదని నిర్ణయించుకొన్నాడు. భూలోక భోగాలూ, స్వర్గలోక సుఖాలూ పనికిమాలినవని భావించాడు. రాజ్యాన్ని పరిత్యజించాడు. నిరాహార దీక్ష అవలంబించటానికి నిశ్చయించాడు.

మ. తులసీసంయుతదైత్యజిత్పదరజస్తోమంబుకంటెన్ మహో
జ్జ్వలమై దిక్పతిసంఘసంయుతజగత్సౌభాగ్యసంధాయియై
కలిదోషావలి నెల్లఁ బాపు దివిషద్గంగా ప్రవాహంబు లో
పలికిం బోయి మరిష్యమాణుఁ డగుచుం బ్రాయోపవేశంబునన్. 496

* తులసీదళాలతో విలసిల్లే శ్రీమన్నారాయణ చరణకమల పరాగాలతో కలిసి మహోజ్జ్వలంగా ప్రవహిస్తూ లోకపాలురతో పాటు సకల లోకాల వారికీ సౌభాగ్యసంపదలు ప్రసాదిస్తూ కలి కలుషాల నన్నింటినీ కడిగివేసే దివ్యమైన గంగానదీతీరంలో ప్రాయోపవేశం చేసి ప్రాణాలు విడవటానికి సంకల్పించుకొన్నాడు.

క. చిత్తము గోవిందపదా, యత్తముఁ గావించి మౌనియై తనలో నే
తత్తఱము లేక భూవర, సత్తముఁడు వసించె ముక్త సంగత్వమునన్ 497

* ఆ రాజసత్తముడు తన చిత్తాన్ని గోవింద పదాయత్తం చేసి సర్వసంగ పరిత్యాగియై ఎటువంటి మనోవైకల్యం లేకుండా మౌనంగా కూర్చున్నాడు.

వ. ఇట్లు పాండవపౌత్త్రుండు ముకుంద చరణారవింద వందనానంద కందాయమాన మానసుండై విష్ణుపదీతీరంబునం బ్రాయోపవేశంబున నుండుట విని సకలలోక పావనమూర్తులు మహానుభావులు నగుచుఁ దీర్థంబులకుం దీర్థత్వంబు లొసంగ సమర్థులైన యత్రి విశ్వామిత్ర మైత్రేయ భృగు వసిష్ఠ పరాశర చ్యవన భరద్వాజ పరశురామ దేవల గౌతమ కశ్యప కణ్వ కలశసంభవ వ్యాస పర్వత

నారదప్రముఖులైన బ్రహ్మర్షి దేవర్షి రాజర్షి పుంగవులును కాండర్షులయిన యరుణాదులును, మఱియు నానాగోత్ర సంజాతులైన మునులును శిష్య ప్రశిష్యసమేతులై చనుదెంచిన వారలకుఁ బ్రత్యుత్థానంబు సేసి పూజించి దండప్రణామంబు లాచరించి, కూర్చుండ నియోగించి. 498

* ఈ విధంగా పాండవపౌత్రుడైన పరీక్షిత్తు హరిచరణ సంస్మరణానంద కందళిత హృదయారవిందుడై విష్ణు పాదోద్భవ యైన గంగానది ఒడ్డున ప్రాయోపవిష్టుడై ఉన్నాడన్న సంగతి విన్నవారై అఖిలభువన పవిత్రులై, మహోదారచరిత్రులై, తీర్థయాత్రా వ్యాజంతో తీర్థాల తీర్థత్వాన్ని సార్థకం చేసే, సర్వ సమర్థులైనవారు అత్రి, విశ్వామిత్రుడు, మైత్రేయుడు, భృగువు, వసిష్ఠుడు, పరాశరుడు, చ్యవనుడు, భరద్వాజుడు, పరశురాముడు, దేవలుడు, పర్వతుడు, నారదుడు మొదలైన బ్రహ్మర్షులూ దేవర్షులూ రాజర్షులూ; అరుణుడు మొదలైన కాండర్షులూ, ఇంకా వివిధ గోత్రసంభవులైన మహర్షులు శిష్యులతోనూ ప్రశిష్యులతోనూ కలిసి అచ్చటికి విచ్చేశారు. పరీక్షిన్నరేంద్రుడు ఆ విధంగా వచ్చిన మునీంద్రులకు ఎదురువచ్చి, ఆర్ఘ్యపాద్యాలిచ్చి అర్చించి సాష్టాంగ నమస్కారాలు చేసి సుఖాసీనులను కావించాడు.

క. క్రమ్మఱ నమ్మౌని విభులకు, నమ్మనుజేంద్రుండు మ్రొక్కి హర్షాశ్రుతతుల్
గ్రమ్మఁగ ముకుళితకరుఁడై, సమ్మతముగఁ జెప్పె నాత్మ సంచారంబున్. 499

* ఆ మహారాజు ఆనందబాష్పాలు పొంగి పొరలుగా ఆ మునిరాజుల ముందు ముకుళిత కరకమలుడై ఇలా విన్నవించుకొన్నాడు.

ఉ. ఓపిక లేక, చచ్చిన మహోరగముం గొని వచ్చి, కోపినై
తాపసు మూఁపుపై నిడిన దారుణ చిత్తుఁడ; మత్తుఁడన్ మహా
పాపుఁడ మీరు పాపతృణపావకు లుత్తము లయ్యలార, నా
పాపము వాయు మార్గము గృపాపరులార! విధించి చెప్పరే. 500

* "దయానిధులైన తపోధనులారా! నేను సహనం కోల్పోయి కోపాన్ని ఆపుకోలేక చచ్చిన సర్పాన్ని తెచ్చి మునీంద్రుని మూపుపై వేసిన పాపాత్ముణ్ణి, ప్రమత్తుణ్ణి, క్రూరచిత్తుణ్ణి. మీరో పాపారణ్య పావకులు ఉత్తములు. సంయమిసత్తములు. అయ్యలారా! నా పాపం పరిహార మయ్యే మార్గం సెలవీయండి.

ఉ. భూసురపాద రేణువులు పుణ్యులఁ జేయు నరేంద్రులన్ ; ధరి
త్రీసురులార! మీ చరణ రేణు కణంబులు మేను సోఁక నా
చేసిన పాప మంతయు నశించెఁ; గృతార్థుఁడ నైతి; నెద్ది యేఁ
జేసిన ముక్తి పద్ధతికిఁ జెచ్చెరఁ బోవఁగఁ వచ్చుఁ జెప్పరే. 501

* మహీసురుల చరణరేణువులు మహీపతుల పాపాలను పారదోలి పవిత్రులను చేస్తాయి. బ్రహ్మజ్ఞులారా! మీ పాదపరాగాలు నాపై ప్రసరించగానే నా పాపం పటాపంచలయింది. నేను కృతార్థుణ్ణి అయ్యాను. ఇప్పుడు నేను ఏమి చేస్తే నాకు వేగంగా ముక్తి ప్రాప్తిస్తుందో దయచేసి చెప్పండి.

క. భీకరతరసంసార, వ్యాకులతన్ విసిగి దేహవర్జనగతి నా
లోకించు నాకుఁ దక్షక, కాకోదరవిషము ముక్తి కారణమయ్యెన్. 502

* మిక్కిలి భయంకరమైన సంసార పంకంలో చిక్కుకొని విసిగి వేసారి దేహం విడిచి పెడదామని ఆలోచిస్తున్న నాకు తక్షకుని మహావిషం మోక్షహేతువైంది.

క. ఏపారు నహంకార, వ్యాపారములందు మునిఁగి వర్తింపంగా
నా పాలిటి హరి భూసుర, శాపవ్యాజమున ముక్త సంగుం జేసెన్. 503

* అతిశయించిన అహంకారంతో కూడిన సంసార సాగరంలో మునిగి తేలుతున్న నాకు నా పాలిటి భగవంతుడు "బ్రాహ్మణశాప"మనే మిషతో విముక్తి ప్రసాదించాడు.

మ. ఉరగాధీశు విషానలంబునకు మే నొప్పింతు; శంకింప నీ
శ్వరసంకల్పము నేఁడు మానదు; భవిష్యజ్జన్మ జన్మంబులన్
హరిచింతారతియున్ హరిప్రణుతి భాషాకర్ణ నాసక్తియున్
హరిపాదాంబుజ సేవయుం గలుగ మీ రర్థిం బ్రసాదింపరే! 504

* తక్షకుని భయంకర విషాగ్ని జ్వాలలకు సంకోచం లేకుండా నా శరీరం సమర్పిస్తాను. సందేహం లేదు. ఈశ్వరసంకల్పం అనివార్యం. అయితే రాబోయే ప్రతిజన్మలో కూడా శ్రీకృష్ణ చింతయందు అనురక్తి, శ్రీకృష్ణకథాశ్రవణమందు ఆసక్తి, శ్రీకృష్ణ చరణకమలాల యందు భక్తి, కలిగి ఉండేటట్లుగా మీరు అనుగ్రహించాలి.

క. చూడుఁడు నా కల్యాణము, పాడుఁడు గోవిందు మీఁది పాటలు దయతో
నాడుఁడు హరిభక్తుల కథ, లే డహములలోన ముక్తి కేఁగఁగ నిచటన్. 505

* నా శ్రేయస్సును కాంక్షించండి. కమలాక్షుని లీలలు గానం చేయండి, హరిభక్తుల చరిత్రలు వినిపించండి. ఏడు దినాల్లో నాకు కైవల్యం ప్రసాదించండి.

క. అమ్మా! నినుఁ జూచిన నరుఁ, బొమ్మాయని ముక్తి కడకుఁ బుత్తు వఁట కృపన్
లెమ్మా నీ రూపముతో, రమ్మా నా కెదుర గంగ! రమ్యతరంగా! 506

* అమ్మా! గంగమ్మా! నీ తరంగాలు ఎంత రమణీయంగా ఉన్నాయమ్మా! నిన్ను దర్శించిన వారిని మోక్షానికి పంపిస్తావని విన్నాను. కదలి లేచి రావమ్మా! కనికరించి దర్శన మీయవమ్మా!"

వ. అని తనకు మీఁద నయ్యెడి జన్మాంతరంబులందును హరిపాదభక్తి సౌజన్యంబులు సంధిల్లుంగాత మని గంగాతరంగిణీ దక్షిణకూలంబునం బూర్వాగ్ర దర్భాసనంబున నుత్తరాభిముఖుండై యుపవేశించి, జనమేజయు రప్పించి, రాజ్యభారంబు సమర్పించి, యత్నంబు సంసారబంధంబునకుం దప్పించి చిత్తంబు హరికి నొప్పించి పరమ భాగవతుండైన పాండవ పౌత్రుండు ప్రాయోప విష్టుండై యున్న సమయంబున. 507

* అని రాబోయే జన్మ జన్మాలకూ భగవత్ భక్తి సౌభాగ్యం తనకు ప్రాప్తించాలని ప్రార్థించాడు. తనయుడైన జనమేజయుణ్ణి రప్పించి రాజ్యభారం అప్పగించాడు. గంగాతరంగిణి దక్షిణతీరంలో తూర్పుకొనలు ఉండేటట్లుగా పరచిన దర్భాసనం మీద ఉత్తరాభిముఖుడై కూర్చున్నాడు. తన చిత్తాన్ని సంసారబంధాలనుంచి నివృత్తం చేసి పరమేశ్వరాయత్తం కావించాడు, ఈ విధంగా భాగవతోత్తముడైన పాండవ పౌత్రుడు ప్రాయోపవిష్టుడై ఉన్న శుభ సమయంలో

క. ఒత్తిలి పొగడుచు సురలు వి, యత్తలమున నుండి మెచ్చి యలరుల వానల్
మొత్తములై కురిసిరి నృప, సత్తముపై భూరి భేరి శబ్దంబులతోన్. 508

* సురలు ఆకాశం నుంచి విరులవానలు కురిపించారు. పరీక్షిత్తు గుణగణాలు గానం చేస్తూ నగారాలు మ్రోగించారు.

వ. ఆ సమయంబున సభాసీను లయిన ఋషు లిట్లనిరి. 509

* ఆ సమయంలో సుఖాసీనులై ఉన్న మహర్షులు ఆ రాజర్షితో ఇలా అన్నారు-

మ. క్షితినాథోత్తమ! నీ చరిత్రము మహాచిత్రంబు మీ తాత లు
గ్ర తపోధన్యులు విష్ణుపార్శ్వపదవిం గామించి రాజన్య శో
భితకోటీరమణి ప్రభాన్వితమహాపీఠంబు వర్జించి రు
న్నతులై; నీవు మహోన్నతుండవు గదా నారాయణధ్యాయివై. 510

* "రాజేంద్రా! నీ చరిత్రం చాలా చిత్రం! స్తుతిపాత్రం! మీ పితామహులు మహాతపస్సంపన్నులు, వారు వాసుదేవుని సన్నిధిని వాంఛించి నానారాజ కిరీట చిరత్న రత్న ప్రభారాజితో విరాజిల్లే రాజపీఠాన్ని విసర్జించారు. వారే ఉన్నతు లనుకొంటే నారాయణ నామ పారాయణుడవైన నీవు వారి కంటె మహోన్నతుడవు.

మ. వసుధాధీశ్వర! నీవు మర్త్యతనువున్ వర్జించి విశోకమై
వ్యసనచ్ఛేదకమై రజోరహితమై వర్తించు లోకంబు స
ర్వసమత్వంబునఁ జేరునంతకు భవద్వాక్యంబులన్ వించు నే
దెసకుం బోవక చూచుచుండెదము నీ దివ్యప్రభావంబులన్. 511

* వసుమతీవల్లభా! నీవు ఈ మనుష్యదేహాన్ని వదలి శోక రహితమై, వ్యసనరహితమై, రజోరహితమై వర్తించే పుణ్యలోకాన్ని చేరేటంతవరకూ మేమిక్కడే ఉంటాము. ఎక్కడకీ పోకుండా నీ మాటలు వింటూ నీ దివ్యప్రభావం తిలకిస్తూ ఇక్కడే కూర్చుంటాము"

వ. అని యిట్లు పక్షపాతశూన్యంబులును మహనీయ మాధుర్య గాంభీర్య సౌజన్య ధుర్యంబులును నైన భాషణంబు లాడుచు మూఁడు లోకంబులకు నవ్వలిదైన సత్యలోకంబునందు మూర్తి మంతంబులై నెగడుచున్న నిగమంబుల చందంబునం దేజరిల్లుచున్న ఋషులం జూచి భూవరుండు నారాయణ కథాశ్రవణ కుతూహలుండయి నమస్కరించి యిట్లనియె. 512

* అని ఇలా నిరాక్షేపంగా నిష్పక్షపాతంగా మహర్షులు పలికిన మధుర గంభీర భాషణాలు విని, ముల్లోకాలకూ అవతల ఉన్న సత్యలోకంలో మూర్తిమంతాలై వెలిగే వేదాల్లాగా విరాజిల్లే మహర్షులను మహారాజు నమస్కరించాడు. విష్ణులీలలు వినాలనే కుతూహలంతో ఇలా అన్నాడు-

క. ఏడు దినంబుల ముక్తిం, గూడఁగ నే రీతి వచ్చు గురు సంసార
క్రీడన మే క్రియ నెడతెగుఁ, జూడుఁడు మా తండ్రులార! శ్రుతివచనములన్. 513

* " తండ్రులారా! వేదవాక్యాలు బాగా పరిశీలించి సెలవీయండి. సప్తదినాలలో సంసారబంధాలు త్రెంచుకొని అపవర్గాన్ని అందుకొనే మార్గం కృపతో ఉపదేశించండి.

శా. ప్రాప్తానందులు బ్రహ్మబోధన కళాపారీణు లాత్మప్రభా
లుప్తాజ్ఞానులు మీర లార్యులు దయాళుత్వాభిరాముల్ మనో
గుప్తంబుల్ సకలార్థజాలములు మీకుం గానవచ్చుం గదా!
సప్తాహంబుల ముక్తి కేఁగెడు గతిం జర్చించి భాషింపరే! 514

* మీరు ఆనంద స్వరూపులు, బ్రహ్మజ్ఞాన పారీణులు, విజ్ఞులు, ఆత్మ తత్త్వజ్ఞులు. దయార్ద్రహృదయులు. సకలమూ తెలిసినవారు. జగత్తులోని సమస్త విషయాలూ మీరు మీ మనోనేత్రంతో సుస్పష్టంగా చూడగలుగుతారు. ఏడునాళ్లలో మోక్షం ప్రాప్తించే విధానం విచారించండి.''

వ. అని యుత్తరానందనుం డాడిన వచనంబులకు మును లందఱుఁ బ్రత్యుత్తరంబు విమర్శించు నెడ దైవయోగంబున. 515

* అని పలుకుతున్న ఉత్తరానందనుని ప్రశ్నలకు సరియైన ప్రత్యుత్తరం కోసం సంయమీంద్రు లందరూ సమాలోచనలు జరుపుతున్నారు.

-: శుకమహర్షి పరీక్షిన్మహారాజు నొద్ద కేతెంచుట :-

సీ. ప్రతినిమేషము పరబ్రహ్మంబు నీక్షించి మదిఁ జొక్కి వెలువల మఱచువాఁడు
కమలంబుమీఁది భృంగముల కైవడి మోముపై నెఱపిన కేశపటలివాఁడు
గిఱి వ్రాసి మాయ నంగీకరించని భంగి వసనంబుఁ గట్టక వచ్చువాఁడు
సంగిగాఁడని వెంటఁ జాటుభూతములు నా బాలుర హాసశబ్దముల వాఁడు

తే. మహిత పద జాను జంఘోరు మధ్య హస్త, బాహు వక్షో గళానన ఫాల కర్ణ
నాసికా గండ మస్తక నయన యుగళుఁ, డైన యవధూతమూర్తి వాఁ డరుగుదెంచె. 516

* ఆ సమయంలో దైవయోగంవల్ల, ప్రతిక్షణమూ పరబ్రహ్మ స్వరూపాన్ని సందర్శిస్తూ పరవశించిన హృదయంతో బయటి ప్రపంచాన్ని మరచినవాడూ, కమలం మీద గండుతుమ్మెదల్లాగా ముద్దులు మూటగట్టే ముఖంపైన ముంగురులు ముసురుతున్న వాడూ, గీత గీసి మాయను తిరస్కరించినట్లు వస్త్రాన్ని

విసర్జించినవాడూ; సర్వసంగ పరిత్యాగియైన మహాయోగి ఇతడని చాటుతున్నట్లు పరిహాసవచన పరిచాలకులైన బాలకులు వెంటనంటి వస్తున్నవాడూ, సహజ సుందరాలైన చరణాలూ, జంఘలూ, ఊరువులూ, నడుమూ, చేతులూ, భుజాలూ, వక్షస్థలమూ, కంఠమూ, ముఖమూ, లలాటమూ, వీనులూ, కన్నులూ, నాసికా, చెక్కిళ్లూ, శిరస్సూ కలిగిన ఒక అవధూతమూర్తి అనుకోకుండా అచ్చటికి విచ్చేశాడు.

ఉ. ఈరని లోకులం గనిసి, యెగ్గులు వల్కనివాఁడు గోరికల్
గోరనివాఁడు గూటువలఁ గూడని వాఁడు వృథా ప్రపంచముం
జేరనివాఁడు దైవగతిఁ జేరిన లాభముఁ జూచి తుష్టుఁడై
నేరని వానిచందమున నేర్పులు సూపెడు వాఁడు వెండియున్. 517

* ఈయలేదని ఎవరినీ కోపంతో ఎగ్గులు పలకడు. కావాలని ఏకోరికలూ కోరడు. ఎవరితోనూ సంబంధాలు పెట్టుకోడు. వ్యర్థమైన ప్రపంచ విషయాల మీదికి మనస్సు పోనీయడు. దైవవశం వల్ల తనకు ప్రాప్తించిన దానితో సంతృప్తి చెంది ఏమీ ఎరుగని అమాయకునిలా కనబడుతాడు.

ఆ. అమ్మహాత్ము షోడశాబ్ద వయోరూప, గమన గుణ విలాస కౌశలములు
ముక్తికాంత సూచి మోహిత యగు నన, నితరకాంత లెల్ల నేమి సెప్ప! 518

* ఆ మహాత్ముని పదహారేళ్ల నవయౌవనం చూస్తే ఆ సుందర గమనం గమనిస్తే, ఆ గుణవిశేషాలు ఆలోకిస్తే, ముక్తికాంత సైతం ముచ్చటపడి మోహిస్తుందంటే ఇక ఇతరకాంతల విషయం వేరే చెప్పే దేముంది?

ఆ. వెఱ్ఱితనము మాని విజ్ఞానమూర్తియై, బ్రహ్మభావమునను బర్యటింప
వెఱ్ఱి యంచు శుకుని వెంట నేతెంతురు, వెలఁదు లర్భకులును వెఱ్ఱు లగుచు. 519

* వెఱ్రిలోకాన్ని విసర్జించి విజ్ఞానమూర్తితో, బ్రహ్మజ్ఞాన పరిస్ఫూర్తితో పర్యటిస్తున్న మహానుభావుడైన శ్రీశుకుణ్ణి వెఱ్రివాడని భావించి ఏదో వెఱ్రెత్తినట్లు స్త్రీలూ, బాలకులూ ఆయన వెంటబడి పరుగెత్తుకొంటూ వస్తుంటారు.

వ. ఇట్లు వ్యాసనందనుండైన శుకుం డరుగుదెంచిన నందలి మునీంద్రు లమ్మహానుభావుని ప్రభావంబు లెఱుంగుదురు గావున నిజాసనంబులు డిగ్గి ప్రత్యుత్థానంబు సేసిరి; పాండవ పౌత్రుండు నా యోగిజన శిఖామణికి నతిథి సత్కారంబులు గావించి దండప్రణామంబు సేసి పూజించె; మఱియు గ్రహ నక్షత్ర తారకామధ్యంబునం దేజరిల్లు రాకాసుధాకరుండునుంబోలె బ్రహ్మర్షి దేవర్షి రాజర్షి మధ్యంబునం గూర్చుండి విరాజమానుండైన శుకయోగీంద్రుం గనుంగొని. 520

* ఈ విధంగా వేదవ్యాస నందనుడైన శుకయోగీంద్రుడు అక్కడకు రాగా ఆ మహానుభావుని మహత్త్వం తెలిసిన అక్కడి మునివర్యులంతా తమతమ ఆసనాల నుంచి లేచి ఎదురువచ్చి స్వాగత మిచ్చారు. పాండవ పౌత్రుడైన పరీక్షిత్తు ఆ మహాయోగికి అతిథి సత్కారాలు కావించాడు. సాష్టాంగ దండప్రణామం చేసి పూజించాడు. గ్రహ నక్షత్ర తారకా సమూహం నడుమ విరాజిల్లే సంపూర్ణ పూర్ణిమా చంద్రుడులాగా బ్రహ్మర్షి దేవర్షి రాజర్షి మధ్యంలో శుకయోగీంద్రుడు తేజరిల్లాడు.

ఉ. ఫాలము నేల మోపి, భయభక్తులతోడ నమస్కరించి, భూ
పాల కులోత్తముండు గరపద్మములన్ ముకుళించి, నేఁడు నా
పాలిటిభాగ్య మెట్టిదియొ, పావనమూర్తివి పుణ్యకీర్తి వీ
వేళకు నీవు వచ్చితి వివేకవిభూషణ! దివ్య భాషణా! 521

* కురుకులావతంసమైన పరీక్షిత్తు భయభక్తులతో మళ్లీ క్షోణితలాన నెన్నుదురు సోకేటట్లుగా ప్రణామంచేసి కరకమలాలు జోడించి ఇలా విన్నవించుకొన్నాడు- "మహానుభావా! శుకదేవా! నా అదృష్టమేమో గాని పావనమూర్తివీ, పుణ్యకీర్తివీ, విజ్ఞాన విభూషణుడవూ, దివ్యభాషణుడవూ అయిన నీవు సమయానికి విజయం చేశావు.

మ. అవధూతోత్తమ! మంటి, నేఁడు నిను డాయం గంటి, నీవంటి వి
ప్ర వరుం బేర్కొను నంతటన్ భసితమౌఁ బాపంబు నా బోఁటికిన్
భవదాలోకన భాషణార్చన పదప్రక్షాళన స్పర్శనా
ది విధానంబుల ముక్తి చేపడుట చింతింపంగ నాశ్చర్యమే? 522

* అవధూత శిరోమణీ! నీ ఆగమనం వల్ల నేను ధన్యుణ్ణయినాను. నీ సందర్శనం వల్ల నా జన్మ తరించింది. నీవంటి బ్రహ్మజ్ఞాని పవిత్ర నామం ఒక్కమాటు ఉచ్చరిస్తే పాపాలన్నీ భస్మీపటల మౌతాయి. ఇక నిన్ను దర్శించి, నీ మాటలు విని, నిన్ను అర్చించి, నీ కాళ్లు కడిగి నీళ్లు పైన చల్లుకొని, నిన్ను స్పృశించి నీ సేవ చేసుకొనే మహాభాగ్యం లభించిన నా వంటి వానికి మోక్షం ప్రాప్తిస్తుందంటే అందులో ఆశ్చర్య మేముంది?

క. హరిచేతను దనుజేంద్రులు, ధరఁ ద్రుంగెడు భంగి నీ పదస్పర్శముచే
గురుపాతక సంఘంబులు, పొరిమాలుఁ గదయ్య యోగిభూషణ! వింటే. 523

* భగవంతుడైన వాసుదేవుని వల్ల జగత్కంటకులైన నిశాచరులు నశించిపోయినట్లే పరమయోగివైన నీ పాదస్పర్శవల్ల పాపరాసులు భస్మమవుతాయి.

మ. ఎలమిన్ మేనమఱందియై సచివుఁడై యేమేటి మా తాతలన్
బలిమిం గాచి సముద్ర ముద్రిత ధరం బట్టంబుఁ గట్టించె, న
య్యలఘుం డీశుఁడు చక్రి రక్షకుఁడు గా కన్యుల్ విపద్రక్షకుల్
గలరే, వేఁడెద భక్తి నా గుణనిధిం గారుణ్య వారాన్నిధిన్. 524

* ఏ మహానుభావుడు ప్రియమైన మరదియై, మంత్రియై మా పితామహులైన పాండవుల చతుస్సముద్ర ముద్రితమైన ధరణీచక్రానికి చక్రవర్తులను చేశాడో ఆ మహాత్ముడు, ఆ లోకేశ్వరుడు, ఆ చక్రాయుధుడు అందరికీ రక్షకుడై ఉంటాడు. ఆపదలో ఉన్నవారిని ఆదరాభిమానాలతో ఆదుకొనే 'రక్షకులు ఆయన గాకపోతే లోకంలో మరెవరున్నారు? ఆ భక్తులపాలిటి పెన్నిధిని ఆ కారుణ్యవారాన్నిధిని భక్తితో వేడుకొంటాను.

సీ. అవ్యక్తమార్గుండ వైన నీ దర్శన మాఱడి పో నేర దభిమతార్థ
సిద్ధి గావించుట సిద్ధంబు నే డెల్లి దేహంబు వర్జించు దేహధారి
కేమి చింతించిన నేమి జపించిన, నేమి గావించిన, నేమి వినిన,
నేమి సేవించిన నెన్నఁడు సంసార పద్ధతిఁ బాసిన పదవి గలుగు

తే. నుండు మనరాదు గురుఁడవు యోగివిభుఁడ, వావుఁ బిదికిన తడవెంత యంత సేపు
గాని యొక దెస నుండవు కరుణతోడఁ, జెప్పవే తండ్రి ముక్తికిఁ జేరు తెరువు! 525

* అవధూతలలో అగ్రగణ్యుడవు. అవ్యక్తమైన గమనం కలవాడవు. నీ సందర్శనం వ్యర్థం కాదు. నా వాంఛితార్థం ముమ్మాటికి సిద్ధిస్తుంది. ఈనాడో రేపో దేహాన్నే త్యజించబోయే జీవికి సంసార బంధాలు సమసిపోయి మోక్షం ప్రాప్తించే నిమిత్తం చింతింపవలసిందీ, జపించవలసిందీ, చేయవలసిందీ, వినవలసిందీ, సేవలందించవలసిందీ ఏమిటో దయచేసి విశదీకరించమని వేడుకొంటున్నాను. నీవు జగద్గురుడవు. నీకు తెలియంది ఏమి లేదు. గోవును పాలు పిదికినంత సేపటి కంటే ఎక్కువ సేపు ఎక్కడా ఉండవు. ఓ దయగల తండ్రీ! మోక్ష మార్గాన్ని నాకు తెలియజెప్పు."

వ. అని పరీక్షిన్నరేంద్రుండు బాదరాయణి నడిగె నని చెప్పి. 526

* ఈ విధంగా పరీక్షిన్నరేంద్రుడు శుకయోగీంద్రుణ్ణి ప్రశ్నించాడు.

క. రాజీవపత్త్రలోచన! రాజేంద్ర కిరీట ఘటిత రత్న మరీచి
భ్రాజితపాదాంభోరుహ! భూజన మందార! నిత్యపుణ్యవిచారా! 527

* తామర రేకులవంటి కన్నులు కలవాడా! రాజాధిరాజుల కిరీటాలలో చెక్కిన రత్నకాంతులచే ప్రకాశించే పాదపద్మాలు కలవాడా! భక్తుల పాలిటి పారిజాతమైన వాడా! విశ్వకల్యాణ భావనలతో విరాజిల్లేవాడా!

మా. అనుపమగుణహారా! హన్యమానారివీరా!
జన వినుత విహారా! జానకీ చిత్తచోరా!
దనుజ ఘన సమీరా! దానవశ్రీ విదారా!
ఘన కలుష కఠోరా! కంధి గర్వాపహారా! 528

* అనుపమ కల్యాణ గుణహారుడవై, పరాజిత వైరి వీరుడవై, విశ్వవినుత విహారుడవై, జానకీచిత్త చోరుడవై, శత్రువులనే మేఘాలకు సమీరుడవై, దానవ విభవవిదారుడవై, కలుషాత్ములకు కఠోరుడవై, సాగర గర్వాపహారుడవైన వాడా!

గద్యము :- ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాకలిత కవితా విచిత్ర కేసనమంత్రి పుత్త్ర సహజపాండిత్య పోతనామాత్యప్రణీతంబైన శ్రీమహాభాగవతంబను మహాపురాణంబునందు నైమిశారణ్య వర్ణనంబును శౌనకాదుల ప్రశ్నంబును సూతుండు నారాయణ కథాసూచనంబు సేయుటయు, వ్యాసచింతయు,

నారదాగమనంబును, నారదుని పూర్వకల్ప వృత్తాంతంబును, బుత్రశోకాతురయైన ద్రుపదరాజ నందన కర్జునుం డశ్వత్థామం దెచ్చి యొప్పించి గర్వ పరిహారంబు సేయించి విడిపించుటయు, భీష్మ నిర్యాణంబును, ధర్మనందను రాజ్యాభిషేకంబును, గోవిందుని ద్వారకాగమనంబును, విరాట కన్యకా గర్భ విద్యమానుండైన యర్భకు నశ్వత్థామ బాణానలంబు వలనం బాపి విష్ణుండు రక్షించుటయుఁ, బరీక్షిజ్జన్మంబును గాంధారీ ధృతరాష్ట్ర విదురుల నిర్గమంబును, నారదుండు ధర్మరాజునకుఁ గాల సూచనంబు సేయుటయుఁ, గృష్ణనిర్యాణంబు విని, పాండవులు మహాపథంబునం జనుటయు నభిమన్యు పుత్త్రుండు దిగ్విజయంబు సేయుచు శూద్రరాజలక్షణ లక్షితుండగు కలిగర్వంబు సర్వంబు మాపి గోవృషాకారంబుల నున్న ధరణీ ధర్మదేవతల నుద్ధరించుటయు, శృంగి శాపభీతుండై యుత్తరా నందనుండు గంగాతీరంబునం బ్రాయోపవేశంబున నుండి శుక సందర్శనంబు సేసి, మోక్షోపాయం బడుగుటయు నను కథలు గల ప్రథమ స్కంధము. 529

* భాగవతమనే మహాపురాణాన్ని పరమేశ్వర కరుణాకలిత కవితా విచిత్రుడూ, కేసనామాత్యుని పుత్రుడూ, సహజపాండిత్యుడూ ఐన పోతనామాత్యుడు రచించాడు. ఈ మహాగ్రంథంలో నైమిశారణ్యా వర్ణనమూ, శౌనకాది మహర్షుల సంప్రశ్నమూ, సూతులవారి నారాయణ కథా సూచనమూ, వ్యాసులవారి విచారమూ, నారదాగమనమూ, నారదులవారి పూర్వజన్మ వృత్తాంతమూ, ద్రౌపది పుత్రశోకంతో పరితపించటమూ, అర్జునుడు అశ్వత్థామను బంధించి తీసుకొనిరావటమూ అశ్వత్థామ గర్వ పరిహారమూ, భీష్ముని నిర్యాణమూ, ధర్మరాజు పట్టాభిషేకమూ, శ్రీకృష్ణుని ద్వారకాగమనమూ, ఉత్తరా గర్భస్థుడైన అర్భకుణ్ణి అశ్వత్థామ అస్త్ర జ్వాలల నుంచి శ్రీకృష్ణుడు రక్షించటమూ, పరీక్షిత్తు జననమూ, గాంధారీ ధృతరాష్ట్ర విదురుల నిష్క్రమణమూ, నారదుడు ధర్మజునకు చేసిన కాలసూచనమూ, శ్రీకృష్ణ నిర్యాణమూ, పాండవుల మహాప్రస్థానమూ, పరీక్షిత్తు దిగ్విజయమూ, కలిగర్వ భంజనమూ, ధరణీ ధర్మదేవుల సముద్ధరణమూ, పరీక్షిత్తుకు శృంగి శాపమూ, గంగాతీరంలో ప్రాయోపవేశమూ, శ్రీ శుక సందర్శనమూ, మోక్షమార్గాభ్యర్థనమూ అనే కథలతో కూడిన ప్రథమస్కంధ మిది.

శ్రీ కృష్ణార్పణమస్తు

పోతన భాగవతము

మొదటి సంపుటము

రెండవ స్కంధము

ప్రవేశిక

రాణ్మహేంద్ర కవీంద్రు రతనాల మేడలో, పసిడిగిన్నెల గుమ్మపాలు త్రావి
సోమయాజుల గృహారామసీమలలోన, అల్లారుముద్దుగా ఆటలాడి
శ్రీనాథుల సువర్ణ సీసమాలికలలో, హాయిగా తూగుటుయ్యాల లూగి
భాగవతులవారి లోగిళ్లలో మెత్త, మెత్తని శయ్యల నొత్తిగిల్లి
విజయ విద్యానగర రాజవీథులందు, దిగ్గజంబుల మీదనే తిరిగి తిరిగి
కంచు జయభేరి దెసల మ్రోగించుకొన్న ఆంధ్ర కవితా కుమారి ! జయోఽస్తు నీకు !

ఈ పద్యంలో ఆంధ్రకవితా కుమారి బమ్మెర పోతన్నగారి భాగవతంలో మెత్తమెత్తని శయ్యలపై ఒత్తిడి తగిలిందన్న అంశం గమనార్హం. ఆ మహాకవి శయ్యా సౌభాగ్యం అంతటి సుతి మెత్తనిది. అందుకనే-

అచ్చపు జుంటితేనియల, నైక్షవఖండ సుధారసాల, గో
ర్వెచ్చని పాలమీగడల, విచ్చెడి కన్నెగులాబి మొగ్గలన్
మచ్చరికించు ఈ మధుర మంజుల మోహనముగ్ధశైలి నీ
వెచ్చట నేర్చినావు? సుకవీ, సుకవిత్వ కళా కళానిధీ!

అన్న మెచ్చుకోలు పోతన్నగారిని వలచివచ్చి వరించింది. పోతన్న గారు "కవిత్వ"మనే చిక్కని ఆవుపాలలో "భక్తి"అనే చక్కని పంచదార కలిపి మధురాతి మధురమైన పాకంచేసి మహాభాగవత రసాయనాన్ని మనందరికీ అందించారు. ముద్దులు మూటకట్టే ఆయన పద్యాలు క్రొంగ్రొత్త సుగంధాలు గుబాళిస్తూ మల్లెలూ, సన్నజాజులూ కలబోసి దండలు కట్టినట్లుంటాయి.

కవితామాధుర్యం

"మధుమయ ఫణితీనాం మార్గదర్శీ మహర్షిః" అన్న సుకవిసూక్తి వాల్మీకి తరువాత పోతన్న గారి పట్లనే సార్థకత్వం సంపాదించుకుంటుంది. కవులు పోతన్నగారి కవితా మాధుర్యాన్ని ఇలా అభివర్ణించారు-

ముద్దులు గార భాగవతమున్ రచియించుచు పంచదారలో
నద్దితివేమొ గంటము మహాకవిశేఖర! మధ్య మధ్య అ
ట్లద్దక వట్టి గంటమున నట్టిటు గీచిన తాటియాకులో
పద్దెములందు - ఈ మధురభావము లెచ్చటనుండి వచ్చురా?

నిజానికి పోతన్నగారు తన గంటాన్ని పంచదారలో అద్దే వ్రాశారో, తియ్యతేనెలో ముంచే వ్రాశారో కానీ భాగవతం పద్యాలకున్న ప్రసాద మాధుర్య సౌకుమార్యాలు మరే కవుల పద్యాలకు ప్రాప్తించలేదంటే అందులో సందేహం అణుమాత్రమూ లేదు. అందుకు ఆ మహానుభావుని భక్తి పారవశ్యంతో కూడిన పదబంధ నిర్మాణనైపుణ్యమే ప్రధానకారణం కావచ్చు.

పుణ్య విశేషం

నన్నయ్య తిక్కనాది మహాకవులు భారత రామాయణాలను మాత్రమే తెనిగించి భాగవతాన్ని తనకోసం అట్టిపెట్టటం తన పురాకృతపుణ్య విశేషంగా భావించి పొంగి పులకించిపోయినారు పోతన్నగారు.

ఒనరన్ నన్నయ తిక్కనాది కవు లీ యుర్విం బురాణావళుల్
తెనుఁగుం జేయుచు మత్పురాకృత శుభాధిక్యంబు దానెట్టి దో
తెనుఁగుం జేయరు మున్ను భాగవతమున్; దీనిం దెనింగించి నా
జననంబున్ సఫలంబుఁ జేసెద పునర్జన్మంబు లేకుండఁగన్.

వాస్తవానికి అది పోతన్నగారి పురాకృత సుకృత విశేషం మాత్రమే కాదు, ఆంధ్రులందరి అపూర్వ పూర్వపుణ్యావిశేషం. శ్రీమద్భాగవతాన్ని తెనిగించడంవల్ల ఆ మహాకవికి మాత్రమేకాదు, మహాభాగవతానికి కూడా పునర్జన్మ అనునది లేకుండా పోయింది.

వినయ వినమ్రత

సహజ పాండిత్యుడైన పోతనామాత్యుడు తన సహజ వినమ్ర స్వభావాన్ని ఎంత చక్కగా వెల్లడిస్తున్నాడో చూడండి-

భాగవతము తెలిసి పలుకుట చిత్రంబు, శూలికైన తమ్మిచూలికైన,
విబుధవరుల వలన విన్నంత కన్నంత, తెలియవచ్చినంత తేటపఱతు.

ఆత్మవిశ్వాసం.

నేను నిమిత్తమాత్రుణ్ణి...."అన్నిటికి ఆ రామభద్రుడే ఉన్నాడు"అన్నది ఆయన ఆత్మవిశ్వాసం. అదే ఆయన దృఢసంకల్పం.

పలికెడిది భాగవతమఁట, పలికించు విభుండు రామభద్రుండఁట, నే
పలికిన భవహర మగునఁట, పలికెద వేఱొండుగాథ పలుకఁగ నేలా?

అవును, ఆ మహాకవి పలుకు పలుకులో రామభద్రుడు పలుకుతూనే ఉన్నాడు.

అద్వైతభావన

పోతన్నగారు శైవాచారసంపన్నమైన వంశంలో జన్మించారు. వారి తండ్రి కేసనమంత్రిగారు మహాశైవులు. తల్లి లక్కమాంబగారు సదాశివ పాదయుగార్చనా పరురాలు. అన్న తిప్పన్నగారు ఈశ్వరసేవాకాముడు. ఇక తానో "పరమేశ్వర కరుణా కలిత కవితా విచిత్రుణ్ణి"అని స్వయంగా పోతన్నగారే చెప్పకొన్నారు. అటువంటి శైవ కుటుంబంలో జన్మించిన మహాకవి శ్రీరామభక్తుడై భాగవతం వ్రాయటం విచిత్రంగానే ఉంది.

చూడండి ఆయన "శ్రీమన్నారాయణ కథా ప్రపంచ విరచనా **"కుతూహలం"**తో, అభ్రంకష సముత్తుంగ తరంగ ఐన గౌతమిగంగలో స్నానంచేసి మహనీయ మంజుల పులినతల మధ్యంలో మహేశ్వర

ధ్యాన పరవశుడై కూర్చున్నాడు. సీతా సమేతుడైన శ్రీరామచంద్రుడు ఆయన కనులముందు సాక్షాత్కరించాడు. "మన్నామాంకితంబుగా భాగవతంబు తెనుఁగు సేయు"మని ఆజ్ఞాపించాడు. పోతనగారు భాగవతాన్ని వ్రాసి "హరికి నందగోకుల విహారికి గోపనితంబినీ మనోహారికి" శ్రీకృష్ణునికి అంకితం చేశాడు. ఎంత అత్యద్భుతంగా ఉందో చూడండి. శ్రీమన్నారాయణ కథలు వ్రాయాలనుకొన్న వాడు శివుణ్ణి ధ్యానిస్తూ కూర్చోవడమేమిటి? శివుణ్ణి ధ్యానిస్తున్న వానికి శ్రీరాముడు ప్రత్యక్షం కావడమేమిటి? శ్రీరాముడు తనకివ్వమన్న కృతిని శ్రీకృష్ణునికి అంకితం చేయడమేమిటి? ఈనాటకమంతా శ్రీమహావిష్ణువుకూ, శివునకూ, శ్రీరాముడికీ, శ్రీకృష్ణునికీ భేదం లేదని ధ్వనింపజేయటం కాకపోతే మరేమిటి? ఇదొక అత్యద్భుతమైన, అతివిచిత్రమైన, అత్యంత మనోహరమైన కావ్యధ్వని. అందుకే అవతారిక ప్రారంభంలోనే -

"చేతులారంగ శివుని పూజింపఁడేని, నోరునొవ్వంగ హరికీర్తి నుడువఁడేని"

అని చెప్పటంలోనే పోతన్నగారి అద్వైతదృష్టి స్పష్ట మవుతున్నది.

వ్రేపల్లెలో నందులవారి గుమ్మం ముందు దుమ్ములోపడి ఆడుకుంటున్న బాలకృష్ణుని అభివర్ణిస్తూ ఇలా వ్రాశారు.

తనువున నంటిన ధరణీపరాగంబు, పూసిన నెఱిభూతి పూత గాఁగ
ముందర వెలుఁగొందు ముక్తాలలామంబు, తొగల సంగడికాని తునుక గాఁగ
ఫాలభాగంబుపై పరఁగు కావిరిబొట్టు, కాముని గెలిచిన కన్ను గాఁగ
కంఠమాలికలోని ఘననీలరత్నంబు, కమనీయమగు మెడకప్పు గాఁగ
హారవల్లు లురగహారవల్లులు గాఁగ, బాలలీల ప్రౌఢబాలకుండు
శివుని భంగినొప్పె శివునకు దనకును, వేఱు లేమి తెల్ప వెలయునట్లు.

శివునికీ తనకూ అభేదం చెప్పాలనే భావం శ్రీకృష్ణునకు ఉన్నదో లేదో కానీ మన పోతన్న గారికి మాత్రం సంపూర్ణంగా ఉంది.

ఆనాటి సమాజంలో చెలరేగుతున్న శైవవైష్ణవ మతాల పరస్పర సంఘర్షణాన్ని శాంతింపజేసే సదుద్దేశంతో పోతన్నగారు తిక్కన్నగారి అడుగుజాడల్లో హరిహరాద్వైత భావనను ఇలా ఆవిష్కరించారు.

క్రాంతదర్శనం

పోతన్నగారు చాలా ముందుచూపు కలవారు. ప్రారంభంలో కాళిదాసు మొదలైన సంస్కృత కవులందరికీ ప్రణామాలు చేశారు. నన్నయ్యగారికీ తిక్కన్నగారికీ ఎఱ్ఱన్నగారికీ నమస్కారాలు చేశారు. తక్కిన పూర్వకవు లందరినీ తగిన విధంగా సంభావించారు. అందరిలాగా కుకవినింద చేయకపోగా చివరకు వర్తమాన కవులకు ప్రియం పలికారు. అంతటితో ఊరకున్నారా? ఎప్పుడో ముందు రాబోయే భావికవులను కూడా భావించి బహూకరించి శుభం పలికారు. ఎంత చిత్తశుద్ధి, ఎంతదూరదృష్టి, ఎంత విశాల హృదయం, ఈ అయిదువందల

ఏండ్లలో జన్మించిన కవులంతా - ఈ భావికవులంతా పోతన్నగారి భావుకత్వానికి చేతులెత్తి శతసహస్ర ప్రణామాలు చేయక తప్పదు.

ఇంకా ఆయన క్రాంతదర్శనం ఎలాంటిదో చిత్తగించండి -

"భీష్మని పైకి కుప్పించి లంఘించు గో పాలకృష్ణుని కుండలాల కాంతి;
కరిరాజు మొరపెట్ట పరువెత్తు కరివేల్పు ముడివీడి మూపుపై బడిన జుట్టు;
సమరంబు గావించు సత్య కన్నుల నుండి వెడలు ప్రేమ క్రోధ వీక్షణములు;
కొసరి చల్దులు మెక్కు గొల్లపిల్లల వ్రేళ్ల సందు మాగాయ పచ్చడి పసందు"

మహాకవి ప్రతిభాచక్షుస్సులతో వీక్షించాడు.

భక్తకవి పోతన్నగారి మాటల్లో భాగవతం ఒక కల్పతరువుగా రూపొందింది -

లలితస్కంధము, కృష్ణమూలము, శుకాలాపాభిరామంబు, మం
జులతా శోభితమున్, సువర్ణ సుమనస్సుజ్ఞేయమున్, సుందరో
జ్జ్వల వృత్తంబు, మహాఫలంబు, విమలవ్యాసాలవాలంబునై
వెలయున్ భాగవతాఖ్య కల్పతరు వుర్విన్ సద్ద్విజ శ్రేయమై,

పోతన్నగారి ఊహలు పూలవానలు, పోతన్న గారి భావాలు తేనెసోనలు

పోతన్నగారి పద్యాలు "మందార మకరంద మాధుర్యాల"ను చిందిస్తాయి.

పోతన్నగారి పద్యాలు నిర్మల మందాకినీ వీచికలలో పఠితల హృదయాలను ఓలలాడిస్తాయి.

పోతన్నగారి పద్యాలు చెంగు చెంగున గంతులు వేసే బాలకురంగా ల్లాగా పరుగులు తీస్తాయి :

పోతన్నగారి పద్యాలు వెన్నెల్లో ఆడుకునే కన్నెపిల్లల్లాగా ఒయ్యారాలు ఒలకబోస్తాయి.

పోతన్నగారి పద్యాలు పసిపాపల బుగ్గల్లాగా మెత్తమెత్తగా హృదయానికి హత్తుకుంటాయి.

అటువంటి పోతనభాగవతం ప్రతిపద్యభావార్థసహితంగా ప్రకటితం కావటం ఆంధ్రులందరికీ ఆనందకరమైన విషయం.

సహజ సుందరమైన సహజపాండిత్యుడి భాగవతం అక్షరాస్యు లందరికీ అందుబాటులో ఉండే నిమిత్తం సరళ గద్యానువాద సహితంగా ప్రకటించాలనే సంకల్పం తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానములవారికి కలగటం ప్రశంసనీయం. ఈ సదుద్దేశ్యంతోనే పోతన భాగవతం ప్రాజెక్టు ప్రారంభింపబడింది. ఈ మహాకావ్యంలో నాకున్నా అవకాశం కల్పించిన కార్య నిర్వహణాధికారి శ్రీ. జి. కుమారస్వామిరెడ్డి గారికి నా కృతజ్ఞతాపూర్వక ధన్యవాదాలు.

ఈ సందర్భంలో నన్ను ఆహ్వానించి అనువాదభాగా లన్నింటినీ పరిశీలించి పరిష్కరించి ఏకసూత్రత కల్పించేకార్యం నా మీద ఉంచిన శ్రీరావుల సూర్యనారాయణమూర్తి - పి. ఆర్. ఓ. గారికి నా అభివందనాలు.

బాల్యంనుంచి బమ్మెరపోతన్నగారి భాగవతం అంటే నాకు పంచప్రాణాలు. ఇటువంటి పరమ పవిత్రగ్రంథాన్ని సానువాదంగా రూపొందించే అదృష్టం ప్రేమపెన్నిధి అయిన ఏడుకొండలస్వామి సన్నిధిలో నాకు లభించింది. నా విధిని నేను ఎంతో సంతోషంతో నిర్వహిస్తున్నాను.

ప్రస్తుతం తమ హస్తకమలాలను అలంకరించి ఉన్న గ్రంథం పోతనభాగవత ద్వితీయస్కంధం. ఈ స్కంధాన్ని సరళగద్యంలో అనువదించిన వారు సుప్రసిద్ధ విద్వాంసులు శిరోమణి, శ్రీసముద్రాల లక్ష్మణయ్య ఎం.ఏ., గారు. శ్రీసముద్రాలవారు సద్గురు శ్రీ మలయాళ స్వాములవారి ప్రియశిష్యులు. అన్నమాచార్య సంకీర్తనామృతము మొదలైన అనేక గ్రంథాలు రచించినవారు. టి.టి.డి. హిందూధర్మ రక్షణసంస్థ కార్యనిర్వాహకులు, మంచివక్తలు, సేవాతత్పరులు, సహృదయులు, వీరి అనువాదం సహజంగా, సరళంగా సర్వాంగసుందరంగా సాగింది.

ఈ ద్వితీయస్కంధాన్ని ఇంత త్వరగా ఇంత ముచ్చటగా ముద్రించి ఇచ్చిన దేవస్థానం ప్రెస్ మేనేజరు శ్రీ విజయకుమార్ రెడ్డి గారికి, వారి సిబ్బందికి నా సాధువాదాలు.

అక్షర దోషాలు దొర్లకుండా సహసాక్షులై ప్రూఫులు సరిదిద్దిన పూజ్యమిత్రులు శ్రీ ముదివర్తి కొండమాచార్యులవారికి, శ్రీ ములుకుట్ల రామకృష్ణశాస్త్రిగారికి నా ధన్యవాదాలు. ముద్రణకు తగునట్లు ప్రెస్ కాపీ సిద్ధం చేసి ఇచ్చిన చిరంజీవి కోరాడ రామకృష్ణకు నా ఆశీర్వాదాలు.

మీ

కరుణశ్రీ

ప్రధాన సంపాదకుడు,

పోతన భాగవతం.

తిరుపతి

10-4-84

శ్రీరామచంద్ర పరబ్రహ్మణే నమః

పోతన భాగవతము

(సరళ గద్యానువాద సహితము)

రెండవ స్కంధము

శ్రీమద్భక్త చకోరక సోమ! వివేకాభిరామ ! సురవినుత గుణ
స్తోమ! నిరలంకృ తాసురరామాసీమంతసీమ ! రాఘవరామా! 1

* భక్తులనే చకోరపక్షులకు చంద్రుడవూ, వివేకముతో విలసిల్లువాడవూ, దేవతల పొగడ్త గాంచిన సద్గుణ సముదాయము గలవాడవూ, రాక్షసస్త్రీల పాపటబొట్టులు తొలగించిన వాడవూ అయిన ఓ రఘువంశలలామా ! రామా! అవధరించు.

వ. మహనీయ గుణగరిష్ఠులగు నమ్ముని శ్రేష్ఠులకు నిఖిల పురాణవ్యాఖ్యాన వైఖరీ సమేతుండైన సూతుం డిట్లనియె; అట్లు పరీక్షిన్నరేంద్రునకు శుకయోగీంద్రుం డిట్లనియె. 2

* ఉన్నత గుణాలలో అగ్రేసరులైన ఆ మునీశ్వరులను చూచి వివిధ పురాణాలను విశదీకరించడంలో విద్వాంసుడైన సూతుడు ఇలా అన్నాడు.

* ఆ విధంగా ప్రాయోపవేశం చేసిన పరీక్షిన్మహారాజుతో శుక మహర్షి ఈ విధంగా చెప్పాడు.

-: శుకుఁడు పరీక్షిత్తునకు ముక్తి మార్గంబుఁ దెల్పుట :-

సీ. క్షితిపతి! నీ ప్రశ్న సిద్ధంబు మంచిది యాత్మవేత్తలు మెత్తు రఖిలశుభద
మాకర్ణనీయంబు లయుతసంఖ్యలు గల వందు ముఖ్యం బిది యఖిల వరము
గృహముల లోపల గృహమేధులగు నరు లాత్మతత్త్వము లేశమైన నెఱుఁగ
రంగనారతుల నిద్రాసక్తిఁ జను రాత్రి పోవుఁ గుటుంబార్థబుద్ధి నహము

ఆ. పశు కళత్ర పుత్త్రబాంధవ దేహాది, సంఘ మెల్లఁ దమకు సత్య మనుచుఁ
గాఁపురములు సేసి కడపటఁ జత్తురు, కనియుఁ గాన రంత్యకాలసరణి. 3

* రాజా! ఇప్పుడు నీవడిగిన ప్రశ్న చాలా సమంజసమైనది. దీనిని ఆత్మతత్త్వం తెలిసిన వాళ్లు మెచ్చుకుంటారు. ఇది సమస్త శుభాలను సమకూరుస్తుంది. లోకంలో వినదగిన విషయాలు వేలకొలది ఉన్నాయి. అందులో ఇది అతి ముఖ్యమైంది; గొప్పది. సంసారంలో మునిగితేలుతున్న గృహస్థులకు

ఆత్మతత్త్వం కొంచెం కూడా తెలియదు. వాళ్లకు స్త్రీ సంగంతోను, నిద్రతోనూ, రేయి గడచిపోతుంది. పగలంతా కుటుంబ వ్యవహారాలతో సరిపోతుంది. పశువులూ, భార్యలూ, బిడ్డలూ, చుట్టాలూ, శరీరమూ ఇత్యాది పరివార మంతటినీ నిజమని నమ్ముకొని కాపురాలు సాగిస్తూ, సాగిస్తూ కడకు వాళ్ల కన్నుమూసి కాటిపాలవుతారు. అంత్యకాల దుర్దశ తెలిసినా తెలియనట్లే ఉండిపోతారు.

క. కావున సర్వాత్మకుఁడు మ, హావిభవుఁడు విష్ణుఁ డీశుఁ డాకర్ణింపన్
సేవింపను వర్ణింపను, భావింపను భావ్యుఁ డభవభాజికి నధిపా! 4

* రాజా! అందువల్ల మోక్షమార్గంలో పయనించే వాడికి అన్నిటికీ ఆత్మయైన వాడూ, మహావైభవం కలవాడూ, జగదీశ్వరుడూ ఐన విష్ణువే భావించడానికీ, సేవించడానికీ, వర్ణించడానికీ, ఆకర్ణించడానికీ తగినవాడు.

ఆ. జనుల కెల్ల శుభము సాంఖ్య యోగము; దాని, వలన ధర్మనిష్ఠవలన నయిన
నంత్యకాలమందు హరిచింత సేయుట, పుట్టువులకు ఫలము భూవరేంద్ర! 5

* ప్రజలందరికీ సాంఖ్యయోగం మేలు చేకూరుస్తుంది. ఆ యోగం వల్లనైనా లేక ధర్మాచరణతో నైనా అవసానకాలంలో హరిని చింతించాలి. రాజేంద్రా! జన్మమెత్తినందుకు ప్రయోజనం అలా చెయ్యడమే!

తే. అరసి నిర్గుణబ్రహ్మంబు నాశ్రయించి, విధినిషేధ నివృత్తి సద్విమలమతులు
సేయుచుందురు హరి గుణచింతనములు, మానసంబుల నేప్రొద్దు మానవేంద్ర! 6

* నరవరా! నిర్మలబుద్ధి గల మహనీయులు విధి నిషేధాలు విడనాడి గుణరహితమైన పరబ్రహ్మమును ఆశ్రయించి మనస్సులో సదా మాధవుని గుణాలను మననం చేస్తుంటారు.

సీ. ద్వైపాయనుఁడు నాదు తండ్రి, ద్వాపరవేళ బ్రహ్మసమ్మితమైన భాగవతముఁ
బఠనంబు సేయించె: బ్రహ్మతత్పరుఁడనై యుత్తమశ్లోకలీలోత్సవమున
నాకృష్ట చిత్తుండనై పఠించితి! నీవు హరి పాద భక్తుఁడ వగుటఁజేసి
యెఱిఁగింతు వినవయ్య! యీ భాగవతమున విష్ణు సేవాబుద్ధి విస్తరిల్లు:

ఆ. మోక్షకామునకును మోక్షంబు సిద్ధించు, భవభయంబు లెల్లఁ బాసిపోవు;
యోగిసంఘమునకు నుత్తమ వ్రతములు, వాసుదేవ నామవర్ణనములు. 7

* మా తండ్రి వ్యాసభగవానుడు ద్వాపరయుగంలో వేదతుల్యమైన భాగవతం నా చేత చదివించాడు. నేను పరబ్రహ్మమందు లగ్నచిత్తుడనై భగవంతుని అవతారలీలలు నన్నాకర్షించడంవల్ల దీన్ని పఠించాను. నీవు పంకజాక్షుని పాదపద్మాలను ఆశ్రయించిన భక్తుడివి. అందువల్ల నీకు భాగవతతత్త్వం తెలియపరుస్తాను. వినవయ్యా మహారాజా! భాగవత శ్రవణం వల్ల విష్ణువును సేవించాలనే బుద్ధి విశాల మవుతుంది. మోక్షం కాంక్షించేవాడికి ముక్తి లభిస్తుంది. జన్మ జరామరణాది సంసార భయాలన్నీ సమసిపోతాయి. వాసుదేవుని నామ సంకీర్తనలే యోగిసత్తములకు ఉత్తమ వ్రతాలు.

త. హరి నెఱుంగక యింటిలో బహుహాయనంబులు మత్తుఁ డై
పొరలుచుండెడి వెఱ్ఱి ముక్తికిఁ బోవ నేర్చునె? వాఁడు సం
సరణముం బెడఁబాయఁ డెన్నఁడు; సత్య మా హరినామ సం
స్మరణమొక్క ముహూర్తమాత్రము చాలు ముక్తిదమౌ నృపా! 8

* రాజా! విష్ణుదేవుని తెలుసుకోకుండా మత్తెక్కి సంసారములో సంవత్సరాల తరబడి పొరలాడుతూ సతమత మవుతుండే అవివేకి ముక్తి కెలా పోగలడు? వాడు సంసారబంధం నుండి ఎన్నటికీ బయటపడలేడు. ఇది నిజం. ఒక్క క్షణమైనా హరినామం స్మరిస్తే చాలు. అది ముక్తిని ప్రసాదిస్తుంది.

సీ. కౌరవేశ్వర! తొల్లి ఖట్వాంగుఁడను విభుం డిల నేడు దీవుల నేలుచుండి
శక్రాది దివిజులు సంగ్రామభూముల నుగ్రదానవులకు నోడి వచ్చి
తమకుఁ దో డడిగిన ధరనుండి దివి కేఁగి దానవవిభుల నందఱ వధింప
వర మిత్తు మనుచు దేవతలు సంభాషింప "జీవితకాలంబు సెప్పుఁ డిదియ

ఆ. వరము నాకు నొండు వర మొల్ల" ననవుడు, "నాయు వొక ముహూర్తమంత తడవు,
గల" దటంచుఁ బలుక గగనయానమున న, మ్మానవేశ్వరుండు మహికి వచ్చి. 9

* కౌరవనాథా! పూర్వం "ఖట్వాంగు"డనే రాజు సప్తద్వీపాలనూ పరిపాలిస్తూ ఉండేవాడు. ఇంద్రాదిదేవతలు యుద్ధంలో భీకరులైన రాక్షసుల చేతుల్లో ఓడిపోయి ఆయన దగ్గరకు వచ్చి తమకు సాయపడమని ప్రార్థించారు. ఆయన భూలోకం నుంచి స్వర్గలోకానికి వెళ్లి దానవరాజుల నందరినీ సంహరించాడు. అప్పుడు దేవతలు సంతోషించి ఖట్వాంగుణ్ణి వరం కోరుకోమన్నారు. "నేనెంత కాలం బ్రతుకుతానో చెప్పండి. ఇదే నేను కోరే వరం; మరో వరం నా కక్కరలేదు" అని అత డన్నాడు. "నీకు ఆయువు ఇక ఒక ముహూర్తకాలమే ఉంది" అని వేల్పు లన్నారు. వెంటనే ఆ భూపాలుడు విమాన మెక్కి భూలోకానికి వచ్చాడు.

క. గిరులం బోలెడి కరులను, హరులం దన ప్రాణదయితలై మనియెడి సుం
దరులను, హితవరులను, బుధ వరులను వర్జించి గాఢవైరాగ్యమునన్. 10

* అలా వచ్చి ఖట్వాంగ మహారాజు పర్వతాలవంటి యేనుగులను, గుర్రాలనూ, ప్రాణప్రియలైన సుందరాంగులనూ, సన్నిహితులైన హితులనూ, పండితశ్రేష్ఠులనూ ప్రగాఢమైన వైరాగ్యంతో పరిత్యజించాడు.

క. గోవిందనామకీ ర్తనఁ, గావించి భయంబు దక్కి ఖట్వాంగ ధరి
త్రీవిభుఁడు సూర గొనియెను, గైవల్యముఁ దొల్లి రెండు గడియలలోనన్. 11

* ఈ విధంగా ముక్తసంగుడైన ఖట్వాంగుడు గోవిందనామ సంకీర్తనం చేసి భయరహితుడై రెండు గడియల్లోనే మోక్షం పొందాడు.

వ. వినుము. నీకు నేఁడు దివసంబులకుం గాని జీవితాంతంబు గాదు; తావత్కాలంబునకుం బారలౌకిక సాధనభూతంబగు పరమకల్యాణంబు సంపాదింపవచ్చు. నంత్యకాలంబు దగ్గఱినన్ బెగ్గడిలక దేహి దేహపుత్ర కళత్రాది సందోహంబువలని మోహపాలంబు నిష్కామకరవాలంబున నిర్మూలనంబు సేసి గేహంబు వెడలి పుణ్యతీర్థ జలావగాహంబు సేయుచు నేకాంతశుచి ప్రదేశంబున విధివత్ప్రకారంబునం గుశాజినచేలంబుల తోడం గల్పితాసనుండై మానసంబున నిఖిలజగత్పవిత్రీకరణ సమర్థంబై యకారాది త్రివర్ణ కలితంబై బ్రహ్మబీజంబయిన ప్రణవంబు సంస్మరించుచు వాయువుల జయించి విషయంబుల వెంట నంటిపాఱెడి యింద్రియంబుల బుద్ధిసారథియై మనోనామకంబులైన పగ్గంబుల బిగ్గఁబట్టి మ్రొగ్గం దిగిచి దట్టంబులైన కర్మఘట్టంబులు నిట్టట్టు మెట్టెడి మనంబును శేముషీబలంబున నిరోధించి భగవదాకారంబు తోడ బంధించి నిర్విషయంబైన మనంబున భగవత్పాదాద్యవయవంబులం గ్రమంబున ధ్యానంబు సేయుచు రజస్తమో గుణంబులచేత నాక్షిప్తంబును విమూఢంబునగు చిత్తంబునం దద్గుణంబులవలన నయ్యెడి మలంబులం ధారణావశంబునం బోనడిచి నిర్మలచిత్తంబునం బరమంబైన విష్ణుపదంబునకుం జను. ధారణానియమంబు గలుగ సుఖాత్మకం బగు విషయంబు నవలోకించు యోగికి భక్తి లక్షణంబైన యోగాశ్రయంబున వేగంబ మోక్షంబు సిద్ధించు ననిన యోగీంద్రునకు నరేంద్రుం డిట్లనియె. 12

* రాజా! విను. నీకు ఏడు రోజులు తర్వాతనే గదా మరణం. అంతవరకు పరలోకసాధనమైన పరమశుభాన్ని ఆర్జించడానికి అవకాశం ఎంతో ఉంది. అవసానకాలం సమీపించగానే భయపడకుండా దేహధారియైన వాడు శరీరం, పుత్రులు, భార్య మొదలైన వారిపైగల మోహమనే వృక్షాన్ని నిష్కామమనే ఖడ్గంతో తెగనరకాలి. ఇల్లు వదలి పవిత్రమైన తీర్థజలాల్లో స్నానమాడుతూ ప్రశాంతమైన ఏకాంత ప్రదేశం చేరుకోవాలి. అక్కడ శాస్త్రం విధించినట్లు దర్భలూ, జింకచర్మమూ, వస్త్రమూ పరచుకొని కూర్చోవాలి. జగమంతా పవిత్రం చెయ్యగలదీ, అకార ఉకార మకారాలనే మూడక్షరాలతో కూడినదీ, బ్రహ్మ బీజమూ ఐన ఓంకారాన్ని మనస్సులో స్మరిస్తూ ఉచ్ఛ్వాస నిశ్వాసాలను వశపరచుకోవాలి. ఆ పైన విషయాల వెంబడి పరుగిడే ఇంద్రియాలను బుద్ధి అనే సారథితోను, మనస్సనే పగ్గంతోను బిగబట్టి నిగ్రహించాలి. గట్టివైన కర్మబంధాలలో చిక్కుకొని ఊగిసలాడే చిత్తాన్ని ప్రజ్ఞాబలంతో నిరోధించి భగవంతుని మీద నిశ్చలంగా నిలపాలి. విషయరహితమైన మనస్సుతో ఆ దేవుని కరచరణాదులైన అవయవాలను క్రమంగా ధ్యానం చేయాలి. రజోగుణం చేతా తమోగుణం చేతా ఆకర్షింపబడి మోహానికి లోనయ్యే మనస్సునూ, ఆ గుణాలవల్ల కలిగిన మాలిన్యాలనూ ధారణతో తొలగించి నిర్మలం చెయ్యాలి. అలా చేసినవాడు సర్వోత్కృష్టమైన విష్ణుపదం చేరుతాడు. ధారణానియమం సిద్ధిస్తే ఆతడు సుఖమయమైన విషయాన్ని చూస్తాడు. అట్టి యోగి భక్తిలక్షణమైన యోగాన్ని ఆశ్రయించి మోక్షం చూరగొంటాడు. ఈ విధంగా పలుకుతున్న శుకయోగీంద్రునితో పరీక్షిన్నరేంద్రుడు ఇలా అన్నాడు.

క. ధారణ యే క్రియ నిలుచును?, ధారణ కే రూప? మెద్ది ధారణ యనఁగా?
ధారణ పురుషు మనోమల, మేరీతి హరించు? నాకు నెఱిఁగింపఁగదే. 13

* "స్వామీ! ధారణ ఎలా నిలుస్తుంది? దాని స్వరూపం ఎట్టిది? ధారణ అంటే ఏమిటి? అది జీవుని చిత్తమాలిన్యాన్ని ఎలా పోగొడుతుంది? దయచేసి నాకు తెలియపరచండి."

వ. అనిన విని రాజునకు నవధూతవిభుం డిట్లనియె. 14

* ఆ మాటలు విని అవధూతలలో మేటియైన శుకుడు పరీక్షిత్తును జూచి ఇలా పలికాడు.

ఆ. పవనములు జయించి పరిహృతసంగుఁడై, యింద్రియముల గర్వమెల్ల మాపి
హరి విశాలరూపమందుఁ జిత్తముఁ జేర్చి, నిలుపవలయు బుద్ధి నెఱపి బుధుఁడు. 15

* పండితుడైనవాడు గాలిని అరికట్టి, దారపుత్త్రాదులతోడి సంసర్గం వదలిపెట్టి, ఇంద్రియాలను జయించి బుద్ధిబలంతో మనస్సును విష్ణుదేవుని విశాల స్వరూపంలోనే స్థిరంగా నిలపాలి.

వ. వినుము భగవంతుండైన హరి విరాడ్విగ్రహంబునందు భూతభవిష్యద్వర్తమానం బైన విశ్వంబు విలోక్యమానం బగు, ధరణీసలిల తేజస్సమీరణ గగనాహంకార మహత్తత్త్వంబు లని యెడి సప్తావరణంబులచేత నావృతంబగు మహాండకోశంబైన శరీరంబునందు ధారణాశ్రయం బయిన వైరాజపురుషుండు దేజరిల్లు, నమ్మహాత్మునికిఁ బాదమూలంబు పాతాళంబు, పార్ష్ణిభాగ పాదాగ్ర భాగంబులు రసాతలంబు, గుల్ఫంబులు మహాతలంబు, జంఘలు తలాతలంబు, జానుద్వయంబు సుతలం, బూరువులు వితలా తలంబులు, జఘనంబు మహీతలంబు, నాభీవివరంబు నభస్థలంబు, వక్షంబు గ్రహతారకాముఖ జ్యోతిస్సమూహ సమేతంబగు నక్షత్ర లోకంబు, గ్రీవంబు మహర్లోకంబు, ముఖంబు జనలోకంబు, లలాటంబు తపోలోకంబు, శీర్షంబు సత్యలోకంబు, బాహుదండంబు లింద్రాదులు, గర్ణంబులు దిశలు, శ్రవణేంద్రియంబు శబ్దంబు, నాసాపుటంబు లశ్వినీదేవతలు, ఘ్రాణేంద్రియంబు గంధంబు, వదనంబు వహ్ని, నేత్రంబు లంతరిక్షంబు, చక్షురింద్రియంబు సూర్యుండు, రేయింబగళ్లు ఱెప్పలు, భ్రూయుగ్మ విజృంభణంబు బ్రహ్మపదంబు, తాలువులు జలంబు, జిహ్వేంద్రియంబు రసంబు, భాషణంబులు సకల వేదంబులు, దంష్ట్రలు దండధరుండు, దంతంబులు పుత్త్రాదిస్నేహ కళలు, నగవులు జనోన్మాద కరంబు లయిన మాయా విశేషంబులు, కటాక్షంబు లనంతసర్గంబులు, పెదవులు వ్రీడాలోభంబులు, స్తనంబులు ధర్మంబులు, వె న్నధర్మమార్గంబు, మేఢ్రంబు ప్రజాపతి, వృషణంబులు మిత్రావరుణులు, జఠరంబు సముద్రంబులు, శల్యసంఘంబులు గిరులు, నాడీనివహంబులు నదులు, తనూరుహంబులు తరువులు, నిశ్శ్వాసంబులు వాయువులు, ప్రాయంబు నిరవధికం బయిన కాలంబు, కర్మంబులు నానావిధజంతు నివహసంవృత సంసరణంబులు, శిరోజంబులు మేఘంబులు, కట్టుపుట్టంబులు సంధ్యలు, హృదయంబు ప్రధానంబు, సర్వవికారంబులకు నాశ్రయంబైన మనంబు చంద్రుండు, చిత్తంబు మహత్తత్త్వం, బహంకారంబు రుద్రుండు, నఖంబు లశ్వాశ్వత ర్యుష్ట్రగజంబులు, కటిప్రదేశంబు పశుమృగాదులు, విచిత్రంబులైన యాలాప నైపుణ్యంబులు పక్షులు, బుద్ధి మనువు, నివాసంబు పురుషుండు, షడ్జాదు లైన స్వరవిశేషంబులు గంధర్వ విద్యాధర చారణాప్సర స్సమూహంబులు, స్మృతి ప్రహ్లాదుండు, వీర్యంబు దైత్యదానవానీకంబై యుండు, మరియు న మ్మహీవిభునకు ముఖంబు బ్రాహ్మణులును, భుజంబులు

క్షత్రియులు, నూరులు వైశ్యులును, జరణంబులు శూద్రులును, నామంబులు నానా విధంబులైన వసురుద్రాది దేవతాభిధానంబులును, ద్రవ్యంబులు హవిర్భాగంబులును, కర్మంబులు యజ్ఞ ప్రయోగంబులును నగు, నిట్టి సర్వమయుండైన పరమేశ్వరుని విగ్రహంబు ముముక్షు వైనవాఁడు మనంబున ననుసంధానంబు సేయవలయునని వక్కాణించి వెండియు నిట్లనియె. 16

* రాజా! విను. భగవంతుడైన విష్ణుని విరాట్ స్వరూపంలో జరిగిన, జరగనున్న, జరుగుతున్న ప్రపంచమంతా గోచరిస్తుంది. భూమి, జలము, అగ్ని, వాయువు, ఆకాశము, అహంకారము, మహత్తత్త్వము అనే ఆవరణాలు ఏడూ మహాండకోశమైన విరాట్పురుషుని శరీరాన్ని కప్పి ఉన్నాయి. ఆ శరీరంలో ధారణకు నెలవై విరాట్పురుషుడు ప్రకాశిస్తున్నాడు. ఆ మహాత్ముడికి పాతాళం అరికాలు; రసాతలం కాలిమడమ, మునివ్రేళ్ళు; మహాతలం చీలమండలు; తలాతలం పిక్కలు; సుతలం మోకాళ్ళజంట; వితలమూ అతలమూ తొడలు; భూతలం పిరుదు; ఆకాశం బొడ్డు; గ్రహాలూ, తారకలూ మొదలైన జ్యోతిస్సమూహంతో కూడిన నక్షత్రలోకం వక్షఃస్థలం; మహర్లోకం మెడ; జనలోకం ముఖం; తపోలోకం నొసలు; సత్యలోకం శిరస్సు; ఇంద్రుడు మొదలైనవారు భుజదండాలు; దిక్కులు చెవులు; శబ్దం శ్రోత్రేంద్రియం; అశ్వినీ దేవతలు ముకుపుటాలు; గంధం ఘ్రాణేంద్రియం; అగ్ని నోరు; అంతరిక్షం కళ్లు; సూర్యుడు నేత్రేంద్రియం; రేపవళ్ళు కనురెప్పలు; బ్రహ్మపదం కనుబొమలు; జలాలు దవడలు; రసం జిహ్వేంద్రియం; సమస్తవేదాలు భాషణాలు; యముడు కోరలు; పుత్రాదులమీద స్నేహకళలు దంతాలు; జనులకు పిచ్చెత్తించే మాయా విశేషాలు నవ్వులు; తుదిలేని సృష్టులే కడగంటి చూపులు; సిగ్గు, లోభం పెదవులు; ధర్మ మార్గాలు రొమ్ములు, అధర్మమార్గం వెన్ను; ప్రజాపతి పురుషాంగం; మిత్రావరుణులు వృషణాలు, సముద్రాలు కడుపు; కొండలు ఎముకలు; నదులు నాడులు; చెట్లు రోమాలు; వాయువు నిట్టూర్పులు; కడలేని కాలమే ప్రాయం. పలువిధాలైన ప్రాణులతో గూడిన సంసారాలు కర్మలు; మబ్బులు శిరోజాలు; సంధ్యలు కట్టుబట్టలు. ప్రధానం హృదయం. చంద్రుడు వికారాలన్నింటికీ నెలవైన మనస్సు. మహత్తత్త్వం చిత్తం. రుద్రుడు అహంకారం; గుర్రాలు, కంచరగాడిదలు, ఒంటెలు, ఏనుగులు గోళ్ళు; పశువులు మృగాదులు కటిప్రదేశం; పక్షులు చిత్రమైన మాటల నేర్పులు; మనువు బుద్ధి; పురుషుడు నివాసం; గంధర్వులు, విద్యాధరులు, చారణులు, అప్సరసలు షడ్జం మొదలైన స్వరాలు; ప్రహ్లాదుడు స్మృతి; దైత్యులు, దానవులు వీర్యం. అంతేకాదు. ఆ మహాప్రభువునకు బ్రాహ్మణులు ముఖం; క్షత్రియులు బాహువులు; వైశ్యులు తొడలు; శూద్రులు పాదాలు; వసువులు రుద్రులు మొదలైన పెక్కు దేవతల పేర్లే నామాలు; హవిర్భాగాలు ద్రవ్యాలు; యజ్ఞప్రయోగాలు కర్మలు అవుతున్నాయి. ఇటువంటి విశ్వమయుడైన విరాట్పురుషుని విగ్రహాన్ని మోక్షార్థి అయినవాడు తన మనస్సులో అనుసంధానం చేసుకోవాలి అంటూ చెప్పి ఇంకా ఈ విధంగా చెప్పసాగాడు శ్రీశుకుడు.

క. హరిమయము విశ్వ మంతయు, హరి విశ్వమయుండు, సంశయము పనిలే దా
హరిమయము గాని ద్రవ్యము, పరమాణువు లేదు వంశపావన! వింటే. 17

* కులపావనుడవైన రాజా! విశ్వమంతా విష్ణుమయం. విష్ణువు విశ్వమయుడు. ఇందులో సందేహం లేదు. విష్ణుమయం కాని పదార్థం ఈ ప్రపంచంలో ఒక్క పరమాణువు కూడా లేదు.

సీ. కలలోన జీవుండు కౌతూహలంబునఁ బెక్కు దేహంబులఁ బేరు వడసి
యింద్రియంబుల వెంట నెల్లవృత్తంబులు నీక్షించి మఱి తన్ను నెఱుఁగుకరణి
నఖిలాంతరాత్మకుఁడగు పరమేశ్వరుఁ డఖిలజీవుల హృదయముల నుండి
బుద్ధి వృత్తుల నెల్ల బోద్ధయై వీక్షించు బద్ధుండు గాఁడు ప్రాభవము వలన

తే. సత్యుఁ డానందబహుళ విజ్ఞానమూర్తి, యతని సేవింప నగుఁగాక, యన్యసేవఁ
గలుగనేరవు కైవల్య గౌరవములు, పాయ దెన్నఁడు సంసారబంధ మధిప! 18

* రాజా ! జీవుడు కలలో ఉబలాటంతో పలు శరీరాలు తాలుస్తాడు. పలుపేర్లతో వ్యవహరింప బడతాడు. ఇంద్రియాల ద్వారా విశేషాలన్నీ గమనిస్తాడు. ఆ తర్వాత తన్ను తాను తెలుసుకుంటాడు. ఇలాగే అంతటికీ అంతరాత్మగా ఉన్న పరమేశ్వరుడు అన్ని ప్రాణుల హృదయాలలో ఉండి ప్రజ్ఞావంతుడై బుద్ధివ్యాపారా లన్నింటినీ పరిశీలిస్తుంటాడు. తానే అన్నిటికీ ప్రభువు కాబట్టి దేనికీ బద్ధుడు కాడు. తాను సత్యస్వరూపుడు. ఆనందంతో నిండిన విజ్ఞానమూర్తి. ఆయన సేవ వల్లే మోక్షం సిద్ధిస్తుంది. ఇతరులను కొలిస్తే మోక్షం లభించదు. ఈ సంసార బంధం వదలదు.

మ. బహువర్షంబులు బ్రహ్మ తొల్లి జగముత్పాదింప విన్నాణి గా
క హరి ప్రార్థన ధారణావశమునం గాదే! యమోఘోల్లస
న్మహనీయోజ్జ్వల బుద్ధియై భువననిర్మాణ ప్రభావంబుతో
విహరించెన్ నరనాథ! జంతునివహావిర్భావనిర్ణేతయై. 19

* ఓ పరీక్షిన్మహారాజా! పూర్వం బ్రహ్మ జగత్తును సృష్టించాలనుకొన్నాడు. పెక్కేండ్లు ప్రయత్నించాడు. అయినా నేర్పరి కాలేకపోయాడు. ఆ పైన ఏకాగ్రచిత్తంతో హరిని ప్రార్థించాడు. మహోన్నత బుద్ధి వికాసం పొందాడు. పిమ్మట ప్రాణి కోట్ల పుట్టుకను నిర్ణయించి జగన్నిర్మాణదక్షుడై విహరించాడు.

వ. విను, మూఢుండు శబ్దమయ వేదమార్గంబైన కర్మఫల బోధన ప్రకారంబున వ్యర్థంబులైన స్వర్గాది నానాలోక సుఖంబుల నిచ్ఛగించుచు మాయామయ మార్గంబున వాసనా మూలంబున నిద్రించువాఁడు గలలు గను తెఱంగునం బరిభ్రమించుచు నిరవద్య సుఖలాభంబుం జెందఁడు; తన్నిమిత్తంబున విద్వాంసుండు నామమాత్ర సారంబులగు భోగ్యంబులలోన నెంత దేహనిర్వహణంబు సిద్ధించు నంతియ కైకొనుచు నప్రమత్తుండై సంసారంబు సుఖం బని నిశ్చయింపక యొండు మార్గంబున సిద్ధి గలదని చూచి పరిభ్రమణంబు సేయుచుండు. 20

* అజ్ఞాని శబ్దప్రధానమైన వేదంలోని కర్మకాండ బోధించిన విధంగా నిరర్థకాలయిన స్వర్గాదిసుఖాలు అర్థిస్తాడు. నిద్రించేవాడు పూర్వ సంస్కారంతో కలలు కన్నట్లు మాయలో పరిభ్రమిస్తాడు. అంతేకాని మోక్షసుఖం పొందలేడు. జ్ఞాని అలా కాదు. అతడు శరీరధారణకు అవసరమైనంత మేరకే నిస్సారమైన భోగాలను స్వీకరిస్తాడు. జాగరూకుడై మెలగుతాడు. సంసారం సుఖ మనుకోడు. దాని కతీతమైన త్రోవలో పయనిస్తేనే సిద్ధి కలుగుతుందని గుర్తించి అలా ప్రవర్తిస్తాడు.

సీ. కమనీయ భూమిభాగములు లేకున్నవే! పడియుండుటకు దూదిపఱుపు లేల?
సహజంబులగు కరాంజలులు లేకున్నవే! భోజనభాజనపుంజ మేల?
వల్కలాజిన కుశావళులు లేకున్నవే! కట్ట దుకూల సంఘంబు లేల?
గొనకొని వసియింప గుహలు లేకున్నవే! ప్రాసాదసౌధాది పటల మేల?

తే. ఫలరసాదులు గురియవే పాదపములు!, స్వాదుజలముల నుండవే సకలనదులు!
పొసఁగ భిక్షము వెట్టరే పుణ్యసతులు!, ధనమదాంధుల కొలువేల తాపసులకు? 21

* బుద్ధిమంతుడు ఈ విధంగా భావన చేస్తాడు - పడుకోవడానికి చాలినంత చదునైన చక్కని నేల ఉండగా దూదిపరుపు లెందుకు? పుట్టుకతో వచ్చిన దోసిళ్ళు ఉన్నాయి కదా, మరి భుజించడానికి కంచాలూ గరిటెలూ ఎందుకు? నారచీరలు, జింకచర్మాలు, దర్భచాపలు లేవా! కట్టుకోవడానికి పట్టుపుట్టా లెందుకు? నిత్యమూ నివసించడానికి గుహలున్నాయి కదా, ఇక మేడలూ మిద్దెలూ ఎందుకు? చెట్లు తగినట్లు ఫలరసాదులు వర్షిస్తున్నాయి కదా! నదులలో తియ్యని నీటికి కొదవలేదు కదా! పుణ్యస్త్రీలు పుష్కలంగా భిక్షం పెడుతున్నారు గదా! ఇక తపోధనులైన వాళ్లు, ధనమదంతో కన్నూమిన్నూ కానని వాళ్లను ఎందుకు సేవించాలి?

క. రక్షకులు లేనివారల, రక్షించెద ననుచుఁ జక్రి రాజై యుండన్
రక్షింపు మనుచు నొక నరు, నక్షముఁ బ్రార్థింపనేల యాత్మజ్ఞులకున్? 22

* దిక్కులేని వారికి దిక్కై రక్షిస్తానంటూ చక్రధారియైన శ్రీహరి సిద్ధంగా ఉన్నాడు. అటువంటప్పుడు ఆత్మజ్ఞులైన ప్రాజ్ఞులు అసమర్థుడైన ఒక మానవుణ్ణి రక్షింపమని ఎందుకు ప్రాధేయపడాలి?

వ. అని యిట్లు స్వతస్సిద్ధుండును, నాత్మయుఁ, బ్రియుండును, నిత్యుండును, సత్యుండును, భగవంతుండును నైన వాసుదేవుని భజించి తదీయ సేవానుభవానందంబున సంసార హేతువగు నవిద్యవలన బుద్ధిమంతుండు విడువంబడుం గావున. 23

* ఇలా భావించి బుద్ధిమంతు డైనవాడు స్వయంభువుడూ, ఆత్మ స్వరూపుడూ, ప్రియమైనవాడూ, నిత్యుడూ, సత్యుడూ, భగవంతుడూ అయిన వాసుదేవుణ్ణి సేవిస్తాడు. ఆ సేవ వల్ల కలిగే ఆనందం అనుభవిస్తూ అతడు సంసారకారణమైన అవిద్య నుండి విముక్తి పొందుతాడు.

మ. హరిఁ జింతింపక మత్తుఁడై విషయ చింతాయత్తుఁడై చిక్కి వా
సరముల్ ద్రోసెడువాఁడు కింకరగదా సంతాడితోరస్కుఁడై
ధరణీశోత్తమ ! దండభృన్నివసన ద్వారోపకంఠోగ్ర వై
తరణీవహ్ని శిఖాపరంపరలచే దగ్ధుండు గాకుండునే? 24

* రాజోత్తమా! శ్రీహరిని చింతింపక మదోన్మత్త చిత్తుడై విషయ భోగాయత్తుడై దినాలు గడిపే వాడికి యమభటుల గదల దెబ్బలు తప్పవు. అతడు నరకద్వారం వద్ద వైతరిణీ నదిలోని భయంకర జ్వలన జ్వాలల్లో పడి మలమల మాడిపోతాడు.

క. మొత్తుదురు గదల, మంటల, కెత్తుదు రడ్డంబు, దేహ మింతింతలు గా
నొత్తుదు, రసిపుత్త్రికలను, హత్తుదురు కృతాంతభటులు హరివిరహితులన్. 25

* భగవంతుని భజించని పాషండులను యమకింకరులు గదలతో మోదుతారు. వాళ్ల శరీరాలను మంటలపాలు చేస్తారు. వాళ్ల అవయవాలను కరకు కత్తులతో ముక్కలు ముక్కలుగా ఖండిస్తారు.

వ. మఱియు హరి చరణ కమలగంధ రసాస్వాదనం బెఱుంగని వారలు నిజకర్మబంధంబుల దండధర మందిర ద్వార దేహళీ సమీప జాజ్వల్యమాన వైతరణీ తరంగిణీ దహనదారుణ జ్వాలా జాల దందహ్యమానదేహులం గూడి శిఖిశిఖావగాహంబుల నొందుచుండుదురు; మఱియు విజ్ఞానసంపన్నులై మనుప్రసన్నులు మాయాపన్నులు గాక విన్నాణంబునం దమతమ హృదయాంతరాళంబులం బ్రాదేశమాత్ర దివ్యదేహుండును, దిగిభరాజశుండా దండసంకాశదీర్ఘ చతుర్బాహుండును, కందర్పకోటి సమానసుందరుండును, ధృతమందరుండును, రాకావిరాజమాన రాజమండలసన్నిభ వదనుండును, సౌభాగ్యసదనుండును, బ్రభాతకాల భాసమాన భాస్కరబింబ ప్రతిమానవిరాజిత పద్మరాగరత్న రాజీవిరాజమాన కిరీటకుండలుండును, శ్రీవత్సలక్షణ లక్షిత వక్షోమండలుండును. రమణీయ కౌస్తుభరత్నఖచిత కంఠికాలంకృత కంధరుండును, నిరంతర పరిమళమిళిత వనమాలికా బంధురుండును, నానావిధ గంభీర హారకేయూర కటకకంకణ మేఖలాంగుళీయక విభూషణ వ్రాతసముజ్జ్వలుండును. నిటలతట విలంబమాన విమలస్నిగ్ధ నీలకుంచిత కుంతలుండును. తరుణచంద్ర చంద్రికాధవళ మందహాసుండును, బరిపూర్ణ కరుణావలోకన భ్రూభంగ సంసూచిత సుభగ సంతతానుగ్రహ లీలావిలాసుండును, మహాయోగిరాజ వికసిత హృదయకమల కర్ణికామధ్య సంస్థాపిత విలసిత చరణకిసలయుండును, సంతతానందమయుండును, సహస్రకోటి సూర్య సంఘాతసన్నిభుండును, విభుండును నైన పరమేశ్వరుని మనోధారణావశంబున నిలిపికొని తదీయగుల్ఫచరణజానుజంఘాద్యవయవంబులం గ్రమంబున నొక్కొక్కటిని బ్రతిక్షణంబును ధ్యానంబు సేయుచు నెంతకాలంబునకుఁ బరిపూర్ణ నిశ్చలభక్తి యోగంబు సిద్ధించు నంతకాలంబునుం దదీయచింతా తత్పరులై యుండుదురని మఱియు నిట్లనియె. 26

* అంతేకాదు. శ్రీ గోవింద చరణారవింద మకరంద మాధుర్యానికి విముఖులైన వాళ్ళు తమతమ కర్మబంధాల్లో తగుల్కొంటారు. తత్ఫలితముగా యమమందిర ద్వారం వద్ద ప్రవహించే వైతరణీనదిలో భగభగమండే భయంకరాగ్నిజ్వాలలలో కాలిపోతున్నవారితో జతగూడుతారు. విశేష జ్ఞానసంపన్నులై జీవించే శరణాగతులు మాయకు లోబడక నేర్పుతో తమతమ హృదయాలలో భగవంతుని ధ్యానిస్తారు. ఆ భగవంతుడు జుత్తెడు కొలత గల దివ్యశరీరం కలవాడు; దిగ్గజతుండాలవలె పొడవైన నాలుగు చేతులు గలవాడు; చక్కదనంలో కోటి మన్మథులకు దీటైనవాడు; మందరగిరిని ధరించినవాడు; పున్నమనాటి చందమామ వంటి మోము కలవాడు; సౌభాగ్యానికి నెలవైనవాడు, ప్రాతఃకాలపు భానుబింబములాగా ప్రకాశించే పద్మరాగమణులు పొదిగిన కిరీటకుండలాలు తాల్చినవాడు; వక్షఃస్థలంలో శ్రీవత్సమనే పుట్టుమచ్చ కలవాడు; కమనీయ

కౌస్తుభరత్నం తాపిన కంఠాభరణం మెడలో అలంకరించుకొన్నవాడు; ఎప్పుడూ సువాసనలీనే వనమాలికతో ఒప్పారేవాడు; పలువిధాలైన పెద్దపెద్ద హారాలూ, భుజకీర్తులూ, కడియాలూ, మురుగులూ, మొలనూలూ, ఉంగరాలూ మొదలైన సొమ్ములతో శోభిల్లేవాడు; నొసట ముసురుకొన్న నిగనిగలాడే నీలి ముంగురులు గలవాడు; కరుణామయమైన కడగంటి చూపులతోడి భ్రూవిలాసాలతో భక్తులపై పరమానుగ్రహం ప్రసరింప జేసేవాడు; మహా యోగీశ్వరుల హృదయపద్మాలలో చివుళ్లవంటి తన చరణాలు మోపిన వాడు; సదా ఆనందస్వరూపుడు; వేయి కోట్ల సూర్యులతో సమానమైనవాడు; లోకాధిపుడు. అట్టి పరమేశ్వరుణ్ణి విజ్ఞానసంపన్నులు ధారణతో చిక్కబట్టి ఆయన చీలమండలు, పాదాలు, మోకాళ్ళు, పిక్కలు మొదలైన అవయవాలలో ఒక్కొక్క దానిని క్రమంగా అనుక్షణం ధ్యానిస్తారు. అచంచలమైన పూర్ణభక్తియోగం సిద్ధించేవరకు ఆ పరమాత్ముని ధ్యానంలోనే నిమగ్నులై ఉంటారు. ఇలా చెప్పి శుకుడు మళ్ళీ ఈ విధంగా అన్నాడు.

సీ. ఆసన్న మరణార్థియైన యతీశుండు కాలదేశములను గాచికొనఁడు
తనువు విసర్జించు తలఁపు జనించిన భద్రాసనస్థుఁడై ప్రాణపవను
మనసుచేత జయించి మానసవేగంబు బుద్ధిచే భంగించి బుద్ధిఁదెచ్చి
క్షేత్రజ్ఞుతోఁ గూర్చి క్షేత్రజ్ఞు నాత్మలోపలఁ జేర్చి యాత్మను బ్రహ్మ మందుఁ

తే. గలిపి యొక్కటి గావించి గారవమున, శాంతితోడ నిరూఢుఁడై సకలకార్య
నివహ మెల్లను దిగనాడి నిత్యసుఖము, వలయు నని చూచు నటమీఁద వసుమతీశ! **27**

* రాజా! ప్రారబ్ధకర్మ నశింపగా శరీరం త్యజించాలనుకొన్న సన్యాసి దేశకాలాలకోసం ఎదురుచూడడు. ఆ భావన కలగగానే అతడు సుఖాసనాసీను డవుతాడు. మనస్సుతో ప్రాణవాయువును నిగ్రహిస్తాడు. మనోవేగాన్ని బుద్ధితో అరి కడతాడు. బుద్ధిని క్షేత్రజ్ఞు డనబడే జీవాత్మతో పొందిస్తాడు. జీవాత్మను శుద్ధాత్మలో చేరుస్తాడు. శుద్ధాత్మను పరమాత్మలో లీనం చేస్తాడు. అలా చేసి శాంతాత్ముడై కార్యాలన్నింటినీ పరిత్యజిస్తాడు. ఆపై నిత్యసుఖం కావాలని అభిలషిస్తాడు.

వ. వినుము! పరమాత్మయైన బ్రహ్మంబునకుఁ దక్క కాల దేవ సత్త్వరజస్తమో గుణాహంకార మహత్తత్త్వ ప్రధానంబులకుఁ బ్రభుత్వంబు లేదు, కావునం బరమాత్మ వ్యతిరిక్తంబు లేదు, దేహాదులయం దాత్మత్వంబు విసర్జించి యన్య సౌహృదంబు మాని పూజ్యం బయిన హరిపదంబుం బ్రతిక్షణంబును హృదయంబున నాలింగనంబు సేసి వైష్ణవంబయిన పరమపదంబు సర్వోత్తమంబని సత్పురుషులు దెలియుదు, రివ్విధంబున విజ్ఞాన దృగ్వీర్యజ్వలనంబున నిర్దగ్ధవిషయ వాసనుండై క్రమంబున నిరపేక్షత్వంబున. **28**

* నరేంద్రా! విను. పరమాత్మయైన బ్రహ్మమునకు తప్ప కాలానికి, కాలప్రభావానికీ లోబడ్డ బ్రహ్మాది దేవతలకూ, సత్త్వరజ స్తమస్సులనే గుణాలకూ, అహంకారానికీ, మహత్తత్త్వానికి, సమస్తసృష్టికీ హేతు భూతమై ప్రధాన మనబడే ప్రకృతికీ ఆధిపత్యం లేదు. అందుచేత పరమాత్మకు భిన్నమైన పదార్థమంటూ ఏదీ లేదు. సత్పురుషులు శరీరాదులపై ఆత్మభావన వదులుతారు. ఇతర విషయాలమీద వ్యామోహం విడుస్తారు.

మహనీయాలైన మాధవుని చరణారవిందాలనే మనస్సులో అనుక్షణమూ నిల్పుకుంటారు. విష్ణుసంబంధమగు పరమపదమే అన్నింటికంటె ఉత్తమస్థానమని గ్రహిస్తారు. ఈ రీతిగా శాస్త్రజ్ఞానబలము అనే మంటలో విషయవాసనలను తగులబెట్టి వారు దేని మీదా అపేక్ష లేకుండా ఉంటారు.

సీ. అంఘ్రిమూలమున మూలాధారచక్రంబుఁ బీడించి, ప్రాణంబు బిగియఁ బట్టి,
నాభితలముఁజేర్చి, నయముతో మెల్లన హృత్సరోజము మీఁది కెగయఁ బట్టి,
యటమీఁద నురమందు హత్తించి, క్రమ్మఱఁ దాలు మూలమునకుఁ దఱిమి నిలిపి,
మమతతో భ్రూయుగమధ్యంబు సేర్చి, దృ క్కర్ణనాసాస్య మార్గములు మూసి,

ఆ. యిచ్చలేని యోగి యెలమి ముహూర్తార్థ, మింద్రి యానుషంగ మింత లేక
ప్రాణములను వంచి బ్రహ్మ రంధ్రము చించి, బ్రహ్మమందుఁ గలయుఁ బౌరవేంద్ర! 29

* రాజా! యోగి పాదమూలంతో మూలాధారచక్రాన్ని అనగా గుదస్థానాన్ని అదిమి పడతాడు. ఆ పై ప్రాణవాయువును బిగబట్టి బొడ్డువద్ద ఉన్న మణిపూరక చక్రానికి తీసుకుపోతాడు. అక్కడనుండి హృదయంలోని అనాహతచక్రానికీ, అందుండి వక్షంలో ఉన్న విశుద్ధ చక్రానికి, అటనుండి ఆ చక్రాగ్రముండే తాలుమూలానికీ, ఆ తాలుమూలం నుండి కనుబొమ్మలమధ్య నున్న ఆజ్ఞా చక్రానికీ ప్రాణవాయువును తరలిస్తాడు. అందుమీదట కండ్లు, చెవులు, ముక్కు, నోరు - ఇవి మూసుకొని ఏ కోరికలు లేనివాడై అర్ధముహూర్తకాలం ఇంద్రియాలతో ఏ మాత్రం సంబంధం లేకుండా ప్రాణాలను నిగ్రహిస్తాడు. పిమ్మట బ్రహ్మ రంధ్రం భేదించుకొని పరబ్రహ్మంలో లీనమవుతాడు.

వ. మఱియు దేహత్యాగకాలంబున నింద్రియంబులతోడి సంగమంబు విడువని వాఁడు వానితోడన గుణసముదాయ రూపంబగు బ్రహ్మాండంబు నందు ఖేచరసిద్ధ విహారయోగ్యంబును నణిమాదిక సకలైశ్వర్య సమేతంబును నైన పరమేష్ఠి పదంబుఁ జేరు, విద్యాతపోయోగ సమాధిభజనంబు సేయుచుఁ బవనాంతర్గత లింగశరీరులైన యోగీశ్వరులకు బ్రహ్మాండ బహిరంతరాళంబులు గతి యని చెప్పుదు, రేరికిం గర్మంబుల నట్టి గతిఁ బొంద శక్యంబు గాదు, యోగి యగువాఁడు బ్రహ్మలోకంబునకు నాకాశపథంబునం బోవుచు సుషుమ్నానాడివెంట నగ్నియను దేవతం జేరి జ్యోతిర్మయంబైన తేజంబున నిర్మలుండై యెందునుం దగులు వడక తారామండలంబుమీఁద సూర్యాది ధ్రువాంతపదంబులఁ గ్రమక్రమంబున నతిక్రమించి హరిసంబంధంబయిన శింశుమార చక్రంబుఁ జేరి యొంటరి యగుచుఁ బరమాణు భూతంబైన లింగ శరీరంబుతోడ బ్రహ్మవిదులకు నెలవైన మహర్లోకంబుఁ జొచ్చి మహాకల్పకాలంబు క్రీడించుఁ; గల్పాంతంబైన ననంతముఖానల జ్వాలా దందహ్యమానంబగు లోకత్రయంబు నీక్షించుచుఁ దన్నిమిత్త సంజాతానల దాహంబు సహింపంజాలక - 30

* శరీరం విసర్జించేటప్పుడు ఇంద్రియాలతో సంబంధం వదలనివాడు వాటితో సహా గుణమయమైన బ్రహ్మాండంలో ఖేచరులు, సిద్ధులు, విహరించడానికి అనువైనదీ, అణిమాదులైన ఐశ్వర్యాలన్నింటితో కూడినదీ అయిన బ్రహ్మలోకం చేరుతాడు. విద్య, తపస్సు, యోగం, సమాధి - ఇవి అనుష్ఠిస్తూ లింగశరీరాన్ని వాయులీనం చేసిన యోగీశ్వరులు బ్రహ్మాండం లోపలా, వెలుపలా సంచరిస్తుంటారని పెద్దల మాట. కర్మలతో ఎవ్వరూ

అలాంటి స్థానం పొందలేరు. బ్రహ్మలోకాభిముఖుడైన యోగి సుషుమ్నానాడీ ద్వారం నుండి బయలుదేరి ఆకాశమార్గంలో పయనిస్తూ అగ్ని దేవతను చేరుకుంటాడు. అక్కడ జ్యోతిర్మయమైన ప్రకాశంతో పుణ్యపాపాలు నశింపజేసుకొని నిర్మలుడై భాసిస్తాడు. అతడు దేనిలోనూ తగుల్కోడు. నక్షత్రపథం గడచిపోతాడు. ఆపై సూర్యమండలం మొదలు ధ్రువమండలం వరకు మండలాలన్నీ వరుసగా దాటుకుంటాడు. తుదకు విష్ణు సంబంధమైన శింశుమార చక్రం చేరుతాడు. అక్కడ ఒంటరిగా పరమాణు స్వరూపమైన లింగశరీరంతో బ్రహ్మవేత్తలు నివసించే మహర్లోకం ప్రవేశిస్తాడు. మహాకల్పకాలం వరకూ అందే క్రీడిస్తాడు. కల్పాంతంలో అనంతుని వదనమునుండి వెలువడే కరాళాగ్ని జ్వాలల్లో దగ్ధమయి పోతున్న త్రిలోకాలను చూస్తాడు. అందువల్ల జనించే అగ్ని దాహం సహించలేక అక్కడనుండి బ్రహ్మలోకం చేరుకుంటాడు; అక్కడే నివసిస్తాడు.

సీ. ఇలమీఁద మనువు లీరేడ్వురుఁ జనువేళ దివసమై యెచ్చోటఁ దిరుగుచుండు,
మహనీయ సిద్ధవిమాన సంఘము లెందు దినకరప్రభములై తేజరిల్లు,
శోకజరామృత్యుశోషణ భయదుఃఖ నివహంబు లెందు జనింపకుండు,
విష్ణుపద ధ్యాన విజ్ఞాన రహితుల శోకంబు లెందుండి చూడవచ్చు,

ఆ. పరమసిద్ధయోగి భాషణామృత మెందు, శ్రవణ పర్వమగుచు జరుగుచుండు
నట్టి బ్రహ్మలోకమందు వసించును, రాజవర్య! మరల రాఁడు వాఁడు. 31

* భూలోకంలో పదునల్గురు మనువులూ పుట్టి గిట్టే కాలమంతా కలిస్తే బ్రహ్మలోకంలో ఒక్క దినమవుతుంది. అక్కడ మహనీయులైన సిద్ధుల విమానాలు సూర్యతేజంతో విరాజిల్లుతుంటాయి. శోకం, వార్ధక్యం, మృత్యువు, కృశత్వం, భయం, దుఃఖం - ఇలాంటి బాధ లక్కడలేవు. హరిచరణాలను ధ్యానించాలనే తెలివి లేక మూఢులైన వారి శోకస్థితిని బ్రహ్మలోకం నుంచి గమనించవచ్చు. శ్రేష్ఠులైన సిద్ధులూ, యోగులూ అమృతప్రాయంగా సంభాషించుకోవడాన్ని చెవుల పండువుగా అక్కడ వినవచ్చు. రాజేంద్రా! అలాంటి బ్రహ్మలోకంలో అతడు నివసిస్తాడు. మళ్ళీ ఆ లోకంనుండి తిరిగి రానేరాడు.

వ. మఱియు నొక్క విశేషంబు గలదుః పుణ్యాతిరేకంబున బ్రహ్మలోకగతు లైన వారు కల్పాంతరంబునం బుణ్యాతారతమ్యంబుల నధికారవిశేషంబు నొందువార లగుదురు, బ్రహ్మాది దేవతాభజనంబునం జనువారు బ్రహ్మజీవిత కాలం బెల్ల బ్రహ్మ లోకంబున వసియించి ముక్తు లగుదురు, నారాయణ చరణకమల భక్తి పరాయణత్వంబునం జనినవారు నిజేచ్ఛావశంబున నిరర్గళ గమనులై బ్రహ్మాండంబు భేదించి మహోన్నత వైష్ణవపదారూఢులయి తేజరిల్లుదు, రీశ్వరాధిష్ఠితంబైన ప్రకృతియంశంబున మహత్తత్త్వంబగు, మహత్తత్త్వాంశంబున నహంకారంబగు, నహంకారాంశంబున శబ్దతన్మాత్రంబగు, శబ్దతన్మాత్రాంశంబున గగనంబగు, గగనాంశంబున స్పర్శతన్మాత్రంబగు, స్పర్శతన్మాత్రాంశంబున సమీరణంబగు, సమీరణాంశంబున రూపతన్మాత్రంబగు, రూపతన్మాత్రాంశంబువలనఁ దేజంబగు, తేజోఽంశంబున రసతన్మాత్రంబగు, రసతన్మాత్రాంశంబువలన జలంబగు, జలాంశంబున గంధతన్మాత్రం బగు, గంధతన్మాత్రాంశంబునఁ బృథివి యగు, వాని మేళనంబునం జతుర్దశ

భువనాత్మకంబైన విరాడ్రూపంబగు; నా రూపంబునకుఁ గోటియోజన విశాలంబైన యండకటాహంబు ప్రథమావరణంబైన పృథ్వియగు, దీనిఁ బంచాశత్కోటివిశాలంబని కొందఱు వలుకుదురు, అయ్యావరణంబు మీఁద సలిల తేజస్సమీర గగనాహంకార మహత్తత్త్వంబు లనియెడి యావరణంబులు క్రమంబున నొండొంటికి దశగుణోత్తరాధికంబులై యుండు, నట్టి యేడింటిమీఁదఁ బ్రకృత్యావరణంబు మహావ్యాపకం బగు; బ్రహ్మాండంబు భేదించి వైష్ణవపదారోహణంబు సేయువాఁడు నిర్భయుండై మెల్లన లింగ దేహంబునఁ బృథివ్యాత్మకత్వంబు నొంది యట్టి పృథివ్యాత్మకత్వంబున ఘ్రాణంబున గంధంబును, జలాత్మకత్వంబున రసనేంద్రియంబున రసంబును, దేజోరూపకత్వంబున దర్శనంబున రూపంబును, సమీరణాత్మకత్వంబున దేహంబున స్పర్శనంబును, గగనాత్మకత్వంబున శ్రవణంబున శబ్దంబును, నతిక్రమించి భూతసూక్ష్మేంద్రియ లయస్థానంబైన యహంకారావరణంబున సంప్రాప్తుండై యందు మనోమయంబును, దేవమయంబునునైన సాత్త్వికాహంకార గమనంబున మహత్తత్త్వంబు సొచ్చి, గుణత్రయంబున లయించి, ప్రధానంబు నొంది, ప్రధానాత్మకత్వంబున దేహంబును, నుపాధిపరంపరావసానంబునం బ్రకృతిం బాసి యానందమయుండై యానందంబునం బరమాత్మరూపంబైన వాసుదేవ బ్రహ్మంబునందుఁ గలయునని చెప్పి వెండియు నిట్లనియె. 32

* ఇంకా ఒక విశేషముంది. గొప్ప పుణ్యం వల్ల బ్రహ్మలోకం చేరిన వారు మరొక కల్పంలో తమ తమ పుణ్యాల హెచ్చు తగ్గులను బట్టి ఆ యా అధికారాలను పొందుతారు. బ్రహ్మ మొదలైన దేవతలను సేవించి శరీరత్యాగం చేసినవారు ఆ బ్రహ్మ జీవించినంతకాలం బ్రహ్మలోకంలో నివసించి కడపట ముక్తి పొందుతారు. శ్రీహరి పాదపద్మాలపై అత్యంత భక్తి కలిగి దేహం వీడినవారు స్వేచ్ఛతో నిరాటంకంగా పయనం సాగించి బ్రహ్మాండాన్ని భేదించుకొని అత్యున్నతమైన వైష్ణవస్థానం అధిష్ఠించి ప్రకాశిస్తారు. ఈశ్వరు డధిష్ఠించిన ప్రకృతి అంశంతో మహత్తత్త్వం పుడుతుంది. మహత్తత్త్వం అంశంతో అహంకారం పుడుతుంది. అహంకారం అంశంతో శబ్దతన్మాత్ర పుడుతుంది. శబ్దతన్మాత్ర అంశంతో ఆకాశం పుడుతుంది. ఆకాశం అంశంతో స్పర్శ తన్మాత్ర పుడుతుంది. స్పర్శతన్మాత్ర అంశంతో వాయువు పుడుతుంది. వాయువు అంశంతో రూపతన్మాత్ర పుడుతుంది. రూపతన్మాత్ర అంశంనుండి తేజస్సు పుడుతుంది. తేజస్సు అంశంనుండి రసతన్మాత్ర పుడుతుంది. రసతన్మాత్ర అంశంనుండి జలం పుడుతుంది. జలాంశం నుండి గంధ తన్మాత్ర పుడుతుంది. గంధ తన్మాత్ర అంశంతో పృథ్వి పుడుతుంది. వీటన్నిటి కలయిక వల్ల పదునాల్గు భువనాల స్వరూపమైన విరాడ్రూపం ఉద్భవిస్తుంది. ఆ రూపానికి కోటి యోజనాల విస్తీర్ణమైన అండకటాహమే మొదటి ఆవరణమైన భూమి అవుతుంది. కొందరు దీనిని ఏబదికోట్ల యోజనాల విశాలమని వర్ణిస్తారు. ఈ ఆవరణం మీద జలం, తేజస్సు, వాయువు, ఆకాశం, అహంకారం, మహత్తత్త్వం అనే ఆరు ఆవరణాలున్నాయి. అవి క్రమంగా ఒకదాని కొకటి పదేసి రెట్లు పెద్దవిగా ఉన్నాయి. ఆ యేడావరణాల మీద ఎనిమిదవదైన ప్రకృత్యావరణం గొప్పగా వ్యాపించి ఉంది. ఈ బ్రహ్మాండాన్ని భేదించుకొని విష్ణుపదం అధిష్ఠించినవాడు మరణాది భయరహితు డవుతాడు. అతడు మెల్లగా లింగశరీరంతో పృథివీ తత్త్వం పొందుతాడు. ఆ పృథివీ

తత్త్వంలో ఘ్రాణేంద్రియంతో గంధాన్ని గ్రహిస్తాడు. జలస్వరూపుడై రసనేంద్రియంతో రసాన్ని గ్రహిస్తాడు. తేజోరూపుడై నేత్రేంద్రియంతో రూపాన్ని గ్రహిస్తాడు. వాయు స్వరూపుడై త్వగింద్రియంతో స్పర్శాన్ని గ్రహిస్తాడు. గగన స్వరూపుడై శ్రోత్రేంద్రియంతో శబ్దాన్ని గ్రహిస్తాడు. అన్నింటినీ అతిక్రమించి ఆ యోగి ఆకాశాది పంచభూతాలకూ, సూక్ష్మేంద్రియాలకూ లయస్థానమైన అహంకారావరణం చేరుకుంటాడు. అక్కడ మనోమయమూ, దేవమయమూ ఐన సాత్త్వికాహంకారంతో మహత్తత్త్వంలో ప్రవేశిస్తాడు. ఆ పైని సత్త్వరజస్తమోగుణాలు లయించిన ప్రకృతిని పొందుతాడు. ఆ ప్రకృత్యాత్మకత్వంతో దేహాన్నీ, ఉపాధిపరంపరలన్నీ ముగిసిన పిమ్మట ప్రకృతినీ పరిత్యజించి ఆనందమయు డవుతాడు. ఆ ఆనందంతో పరమాత్మ స్వరూపమైన వాసుదేవ పరబ్రహ్మంలో లీనమవుతాడు. ఈ విధంగా చెప్పి శుకుడు పరీక్షిత్తుతో ఇంకా ఇలా అన్నాడు.

ఆ. పరమభాగవతులు పాటించు పథ మిది, యీ పథమున యోగి యేఁగె నేని
మగుడి రాఁడు వాఁడు మఱి సంశయము లేదు, కల్పశతము లైనఁ గౌరవేంద్ర! 33

* కురునాథా! ఇది భాగవతోత్తములు అనుసరించే మార్గం. ఈ మార్గాన పయనించిన యోగి వందలకొలది కల్పాలు గడచినా మళ్ళీ తిరిగిరాడు. ఇందుకు సందేహం లేదు.

వ. వినుము, నీవడిగిన సద్యోముక్తియుఁ గ్రమముక్తియు ననియెడు నీ రెండు మార్గంబులు వేదగీతలందు వివరింపంబడియె, వీనిం దొల్లి భగవంతుండైన వాసుదేవుండు బ్రహ్మచేత నారాధితుండై చెప్పె, సంసార ప్రవిష్టుండైన వానికిఁ దపోయోగాదు లయిన మోక్షమార్గంబులు పెక్కులు గల, వందు భక్తిమార్గంబుకంటె సులభంబు లేదు. 34

* సద్యోముక్తి, క్రమముక్తి అనే రెండు మార్గాలు నీవు అడిగావు. ఇవి రెండూ వేదగీతలలో వివరింపబడ్డాయి. పూర్వం బ్రహ్మ తన్ను ఆరాధింపగా భగవంతుడైన విష్ణువు ఆయనకు వీటిని బోధించాడు. సంసారంలో ప్రవేశించిన వానికి తపస్సు, యోగం మొదలైన మోక్ష మార్గాలు ఎన్నో ఉన్నాయి. అన్నింటి కంటే సులభమైంది భక్తిమార్గం.

-: శుకుఁడు పరీక్షిత్తునకు భక్తిమార్గంబె ముఖ్యంబని తెలుపుట :-

మ. విను మంభోజభవుండు మున్ను మదిలో వేదంబు ముమ్మాఱు ధ
ర్మ నయజ్ఞత్వముతోడ నెంతయుఁ బరామర్శించి మోక్షంబు ద
క్కిన మార్గంబున వెంట లేదనుచు భక్తిం జింత సేసెన్ జనా
ర్దను నాత్మాకృతి నిర్వికారుఁ డగుచుం దన్మార్గ నిర్ణేతయై. 35

* ఇది ఇంకా వివరంగా చెపుతాను విను: పూర్వం బ్రహ్మ మనసులో మూడుసార్లు వేదాన్ని ధర్మపరాయణమైన దృష్టితో పరామర్శించాడు. అలా పరామర్శించి భక్తితో తప్ప మరో మార్గాన మోక్షం లభించదని నిశ్చయించాడు. ఆ మార్గాన్నే తరణోపాయంగా నిర్ణయించుకొని వికారానికి లోనుగాకుండా జనార్దనుని ఆత్మస్వరూపాన్ని భక్తితో ధ్యానించాడు.

సీ. అఖిలభూతములందు నాత్మరూపంబున నీశుండు హరి యుండు నెల్లప్రొద్దు
బుద్ధ్యాది లక్షణంబులఁ గానఁబడును మహత్సేవనీయుఁ డహర్నిశంబు
వందనీయుఁడు భక్త వత్సలుం డత్యంత నియతుఁడై సతతంబు నియత బుద్ధి
నాత్మరూపకుఁడగు హరికథామృతమును గర్ణ పుటంబులఁ గాంక్ష దీరఁ

తే. గ్రోలుచుండెడు ధన్యులు కుటిలబహుళ, విషయ మలినీకృతాంగముల్ వేగ విడిచి
విష్ణు దేవుని చరణారవిందయుగము, కడకుఁ జనుదురు సిద్ధంబు కౌరవేంద్ర! 36

* జగదీశ్వరుడైన శ్రీహరి సమస్తప్రాణులలో సదా ఆత్మరూపుడై ఉన్నాడు. బుద్ధి మొదలైన లక్షణాలతో ఆయన మనకు గోచరిస్తాడు. పెద్దలకు ఆయన సేవింపదగినవాడు. సమస్తవేళల నమస్కరింపదగిన వాడు. భక్తుల మీద వాత్సల్యం కురిపించేవాడు. నియమ నిష్ఠలు కల్గి ఏకాగ్రమైన బుద్ధితో ఆత్మస్వరూపుడైన శ్రీహరి కథా సుధాపూరాన్ని తనివి దీరా, చెవులారా గ్రోలేవారు ధన్యులు. అటువంటివారు కుటిలమైన పలువిషయాలతో దూషితాలైన తమ శరీరాలను త్వరగా త్యజించి విష్ణు దేవుని పాదపద్మాలను చేరుకుంటారు. కౌరవనాథా! ఇది నిజం.

క. మానుషజన్మము నొందిన, మానవులకు లభ్యమాన మరణులకు మహా
జ్ఞానులకుఁ జేయవలయు వి, ధానము నిగదింపఁబడియె ధరణీనాథా! 37

* రాజా! మనుష్యులుగా జన్మించినవాళ్ళూ, మరణము ఆసన్నమైన వాళ్ళూ, మహాజ్ఞానులూ చేయవలసిన కర్తవ్యం ఇలా నొక్కి వక్కాణింపబడి ఉంది.

వ. వినుము. బ్రహ్మవర్చసకాముడైన వానికి వేదవిభుండగు చతుర్ముఖుండును, నింద్రియ పాటవకామునకు నింద్రుండును, బ్రజాకామునకు దక్షాది ప్రజాపతులును, భోజనకామునకు నదితియు, స్వర్గకామునకు నాదిత్యులును, రాజ్యకామునకు విశ్వదేవతలును, దేశప్రజా ధనకామునకు సాధ్యులును, శ్రీకామునకు దుర్గయుఁ, దేజస్కామునకు నగ్నియు, వసుకామునకు వసువులును, వీర్యకామునకు వీర్యప్రదులగు రుద్రులును, నాయుష్కామునకు నశ్వినీదేవతలును, బుష్టికామునకు భూమియుఁ, బ్రతిష్ఠా కామునకు లోకమాతలైన గగనభూదేవతలును, సౌందర్యకామునకు గంధర్వులును, గామినీకామునకు నప్సరసయైన యూర్వశియు, సర్వాధిపత్యకామునకు బ్రహ్మయుఁ, గీర్తికామునకు యజ్ఞంబులును, విత్తసంచయకామునకుం బ్రచేతసుండును, విద్యాకామునకు నుమావల్లభుండును, దాంపత్య ప్రీతికామునకు నుమాదేవియు, ధర్మార్థకామునకు నుత్తమశ్లోకుండగు విష్ణువును, సంతానకామునకుఁ బితృదేవతలును, రక్షాకామునకు యక్షులును, బలకామునకు మరుద్గణంబులును, రాజత్వకామునకు మనురూప దేవతలును, శత్రుమరణ కామునకుఁ గోణపాలకుండైన రాక్షసుండును, భోగకామునకుం జంద్రుండును భజనీయు లగుదురు మఱియును. 38

* విను. బ్రహ్మవర్చస్సు కోరేవాడు వేదపాలకుడైన చతుర్ముఖ బ్రహ్మను సేవించాలి. అలాగే ఇంద్రియశక్తి కాంక్షించేవాడు ఇంద్రుణ్ణీ, సంతానం అభిలషించేవాడు దక్షుడు మొదలైన ప్రజాపతులనూ, భోజనం

ఆశించేవాడు అదితినీ పూజించాలి. స్వర్గం వాంఛించేవాడు ఆదిత్యులనూ, రాజ్యాభిలాష కలవాడు విశ్వదేవతలనూ, దేశప్రజలను స్వాధీనం చేసుకొనగోరేవాడు సాధ్యులనూ, సిరిని వరించేవాడు దుర్గనూ ఉపాసించాలి. తేజస్సుకోరేవాడు అగ్నినీ, ధనాభిలాషి వసువులనూ, వీర్యం అర్థించేవాడు రుద్రులనూ, ఆయువు కోరేవాడు అశ్వినీ దేవతలనూ, పుష్టి కావాలి అనేవాడు భూమినీ అర్చించాలి. ప్రతిష్ఠను అపేక్షించేవాడు లోకమాతలైన ఆకాశభూదేవతలనూ, అందం కోరేవాడు గంధర్వులనూ, వనితలపై వాంఛకలవాడు అప్సరసయైన ఊర్వశినీ, సర్వాధికారం కాంక్షించేవాడు పరమేష్ఠినీ భజించాలి. కీర్తికోరేవాడు యజ్ఞమూర్తియైన విష్ణువునూ, విత్తం ఆశించేవాడు ప్రచేతసుణ్ణీ, విద్యపై కోరిక గలవాడు శివుణ్ణీ, దాంపత్యసుఖం అర్థించేవాడు పార్వతినీ కొలవాలి. ధర్మార్థాలపై అభిలాష కలవాడు పుణ్యచరిత్రుడైన విష్ణువునూ, సంతానం కోరేవాడు పితృదేవతలనూ, రక్షణ కాంక్షించేవాడు యక్షులనూ, బలం కోరేవాడు మరుద్గణాలనూ, రాచరికం కావాలి అనేవాడు మనురూపంలో ఉన్న దేవతలనూ, శత్రుమరణం వాంఛించేవాడు నిరృతినీ, భోగాలను అభిలషించేవాడు చంద్రుణ్ణీ ఆరాధించాలి.

క. కామింపకయును సర్వముఁ, గామించియునైన ముక్తిఁ గామించి తగన్
లో మించి పరమపురుషుని, నేమించి భజించుఁ దత్త్వనిపుణుం డధిపా! 39

* నరేంద్రా! పై చెప్పిన వాటి నన్నింటినీ కోరినా, కోరకపోయినా తత్త్వం తెలిసినవాడు మోక్షం మాత్రం తప్పక కోరుతాడు. హృదయంలో పరమేశ్వరుణ్ణి ప్రతిష్ఠించి భజిస్తాడు.

మ. అమరేంద్రాదులఁ గొల్చుభంగి జనుఁ డాయబ్జాక్షు సేవింపఁగా
విమలజ్ఞాన విరక్తి ముక్తు లొదవున్ వేయేల? భూనాథ! త
త్కమలాధీశ కథాసుధారస నదీకల్లోలమాలా పరి
భ్రమ మెవ్వారికినైనఁ గర్ణయుగళీ పర్వంబు గాకుండునే! 40

* పై కోరికలతో ఇంద్రుడు మొదలైన వారిని సేవించినట్లే పద్మ నేత్రుడైన విష్ణుని భజిస్తే నిర్మలమైన జ్ఞానమూ, వైరాగ్యమూ, మోక్షమూ సిద్ధిస్తాయి. రాజా! పలుమాట లెందుకు? ఆ లక్ష్మీనాథుని కథాప్రసంగాలనే నదీతరంగాలలో ఓలలాడటం కంటే అదృష్ట మేముంటుంది? శ్రీహరి కథలు ఎవరికైనా చెవుల పండువు చేయకుండా ఉంటాయా?

వ. అని యిట్లు రాజునకు శుకుండు సెప్పె ననిన విని శౌనకుండు సూతున కిట్లనియె. 41

* ఈ విధంగా పరీక్షిన్మహారాజుకు శుకయోగి చెప్పాడని సూతుడు పలుకగా విని శౌనకుడు సూతునితో ఇలా అన్నాడు.

క. వర తాత్పర్యముతో నిటు, భరతాన్వయవిభుఁడు శుకుని పలుకులు విని స
త్వరతాయుతుఁడై శ్రేయ, స్కరతామతి నేమి యడిగె గణుతింపఁగదే! 42

* ఈ రీతిగా శ్రీశుకుడు చెప్పిన మాటలు శ్రద్ధగా విన్న పరీక్షిత్తు శ్రేయోభిలాషియై వెంటనే యేమని ప్రశ్నించాడో వివరించవయ్యా!

క. ఒప్పెడి హరికథ లెయ్యవి, సెప్పెడినో యనుచు మాకుఁ జిత్తోత్కంఠల్
గుప్పలుగొనుచున్నవి; రుచు, లుప్పతిలన్ నీ మనోహరోక్తులు వినఁగన్. 43

* చవులూరించే మనోజ్ఞమైన నీ మాటలు వింటుంటే ఇంకా ఎలాంటి మంచి మంచి హరికథలు చెపుతాడో అని మా మనస్సులో ఉబలాటం పెల్లుబుకుతున్నది.

వ. అనిన విని సూతుం డిట్లనియె. 44

* శౌనకుడి మాటలు విని సూతు డిలా చెప్పాడు.

క. తూలెడి కూఁకటితోడను, బాలురతో నాడుచుండి బాల్యమున మహీ
పాలుఁడు హరిచరణార్చన, హేలాలసుఁ డగుచు నుండె నెంతయు నియతిన్. 45

* మునులారా! ఆ పరీక్షిన్మహారాజు బాల్యంలో తూలిపడే జులపాలజుట్టుతో తోడి బాలురతో ఆడుకుండే రోజుల్లోకూడ శ్రద్ధతో శ్రీహరి పాదాలను అర్చించేవాడు.

వ. అట్టి పరమభాగవతుండైన పాండవేయునకు వాసుదేవ పరాయణుండైన శుకుం డిట్లనియె. 46

* అలాంటి భాగవత శ్రేష్ఠుడైన పరీక్షిత్తుతో వాసుదేవుని భక్తుడైన శ్రీశుకుడిలా చెప్పాడు.

సీ. వాసుదేవ శ్లోకవార్త లాలించుచుఁ గాల మే పుణ్యుండు గడుపుచుండు
నతని యాయువుఁదక్క నన్యుల యాయువు నుదయా స్తమయముల నుగ్రకరుఁడు
వంచించి కొనిపోవు, వాఁడది యెఱుఁగక జీవింతుఁ బెక్కేండ్లు సిద్ధ మనుచు
నంగనాపుత్త్ర గేహారామ విత్తాది సంసారహేతుక సంగ సుఖముఁ

తే. దగిలి వర్తింపఁ గాలంబు తఱి యెఱింగి, దండధరకింకరులు వచ్చి తాడనములు
సేసి కొనిపోవఁ బుణ్యంబు సేయ నైతిఁ, బాపరతి నైతి నని బిట్టు పలవరించు. 47

* ఏ పుణ్యాత్ముడు భగవంతుని కథలు వింటూ కాలం గడుపుతాడో ఆతని ఆయుస్సు తప్ప ఇతరుల ఆయుస్సును సూర్యుడు ఉదయాస్తమయ సమయాలలో మోసగించి లాక్కుపోతూ ఉంటాడు. ఆ సంగతి తెలియక మూఢుడు 'నేను తప్పక బహుకాలం జీవిస్తాను' అనుకుంటాడు. సంసార కారణాలైన ఆలుబిడ్డలు, ఇల్లువాకిళ్లు, తోటలు దొడ్లు ధనము మొదలైన వాటి తగులంలో చిక్కువడతాడు. అదను చూచి యముని బంట్లు వాణ్ణి పలువిధాల బాధిస్తూ యమలోకానికి తీసుక వెళతారు. అప్పుడు 'అయ్యో! నేను పుణ్యం చేయలేదే; పాపం చేశానే' అంటూ వాడు గోడుగోడున ఏడుస్తాడు.

వ. అది గావున. 48

సీ. అలరు జొంపములతో నభ్రంకషంబులై బ్రదుకవే వనములఁ బాదపములు!
ఖాదన మేహనాకాంక్షలఁ బశువులు జీవింపవే గ్రామసీమలందు!
నియతిమై నుచ్ఛ్వాస నిశ్వాస పవనముల్ ప్రాప్తింపవే చర్మభస్త్రికలును!
గ్రామసూకర శునకశ్రేణు లింటింటఁ దిరుగవే దుర్యోగదీనవృత్తి!

తే. నుష్ట్ర ఖరములు మోయవే యురుభరములఁ, బుండరీకాక్షు నెఱుఁగని పురుష పశువు
లడవులందు నివాసములందుఁ బ్రాణ, విషయభరయుక్తితో నుంట విఫల మధిప! 49

* అందువల్ల ఓ రాజా! పూలగుత్తులతో ఆకసమంటుతూ అడవులలో చెట్లు జీవించడం లేదా? ఆహారమైథునాది వాంఛలతో పశువులు పల్లె పట్టుల్లో బ్రతకడం లేదా? కొలిమితిత్తులు కూడ ఎడతెరిపి లేకుండా ఉచ్ఛ్వాస నిశ్వాసలు సాగిస్తున్నాయి కదా! ఊరపందులు, కుక్కలు గుంపులుగుంపులుగా ఇల్లిల్లు చుడుతూ దిక్కుమాలినవై దీనంగా తిరగటం లేదా? ఒంటెలు, గాడిదలు పెద్దపెద్ద బరువులు మోస్తున్నాయి కదా? అదే విధంగా పద్మాక్షుని తెలియనేరని నరపశువులు అడవులలోనో, గృహాలలోనో సంసారభారాన్ని మోస్తూ జీవిస్తున్నారు. వాళ్ల బ్రతుకు వ్యర్థం.

సీ. విష్ణుకీర్తనములు వినని కర్ణంబులు కొండల బిలములు కువలయేశ!
చక్రిపద్యంబులఁ జదువని జిహ్వలు గప్పల జిహ్వలు కౌరవేంద్ర!
శ్రీమనోనాథు నీక్షింపని కన్నులు కేకిపింఛాక్షులు కీర్తిదయిత!
కమలాక్షు పూజకుఁగాని హస్తంబులు శవము హస్తంబులు సత్యవచన!

ఆ. హరిపద తులసీ దళామోద రతి లేని, ముక్కు పందిముక్కు మునిచరిత్ర!
గరుడగమను భజనగతి లేని పదములు, పాదపముల పాదపటల మనఘ! 50

* భూపతీ! విష్ణుదేవుని నామ సంకీర్తనలు వినని వీనులు పర్వతగుహలు. కురునాథా! చక్రధరుని మీద పద్యాలు చదువని నాలుకలు కప్పల నాలుకలు. కీర్తిమంతుడా! శ్రీకాంతుని కనలేని కన్నులు నెమలిపింఛపు కన్నులే. సత్యవచనుడా! రాజీవాక్షుని పూజకు ఉపకరించని చేతులు శవము చేతులు. రాజర్షీ! శ్రీహరి చరణాల మీది తులసీదళ పరిమళం ఆఘ్రాణించని ముక్కు పందిముక్కు. పాపరహితుడా! గరుడధ్వజుని భజించడానికి కదలని కాళ్లు చెట్ల వేళ్లు.

సీ. నారాయణుని దివ్యనామాక్షరములపైఁ గరఁగని మనములు కఠినశిలలు
మురవైరి కథలకు ముదితాశ్రురోమాంచ మిళితమై యుండని మేను మొద్దు
చక్రికి మ్రొక్కని జడుని యౌదల నున్న కనక కిరీటంబు గట్టెమోపు
మాధవార్పితముగా మనని మానవు సిరి వనదుర్గ చంద్రికావైభవంబు

ఆ. కైటభారిభజన గలిగి యుండని వాఁడు, గాలిలోన నుండి కదలు శవము
కమలనాభుపదముఁ గనని వాని బ్రతుకు, పసిఁడికాయలోని ప్రాణి బ్రతుకు. 51

* అంతేకాదు. శ్రీమన్నారాయణుని పవిత్ర నామాక్షర స్మరణతో ద్రవించనివి మనస్సులు కావు, అవి కరకు బండలు; అబ్జనాభుని కథలకు ఆనందబాష్పాలు రాలగా, పొంగి పులకించనిది శరీరం కాదు, అది వట్టిమొద్దు; పరమాత్మునకు ప్రణమిల్లని మూఢుని తలమీదిది బంగారు కిరీటం కాదు, అది కట్టెలమోపు; భగవంతునికి అర్పణంగాని మానవుని ఐశ్వర్యం ఐశ్వర్యం కాదు, అడవిగాసిన వెన్నెల; వాసుదేవుని సేవింపనివాడు ప్రాణవాయువులోపల ఉండటంవల్ల కదిలే శవం. పద్మనాభుని పాదములు ఆశ్రయింపనివాని జీవితం పొత్తి నూలికాయలోని పురుగు జీవితం.

వ. అని యిట్లు వలికిన వైయాసి వచనంబుల కౌత్తరేయుండు కందళిత హృదయుండై నిర్మలమతి విశేషంబున. 52

* ఇలా పలికిన శుకుని పలుకులకు పరీక్షిత్తు హృదయం వికసించింది. అతడు నిర్మలమైన బుద్ధి విశేషం కలవాడైనాడు.

అ. సుతుల హితుల విడిచి, చుట్టాల విడిచి, యి ల్లాలి విడిచి, బహుబలాళి విడిచి,
రాజు హృదయ మిడియె రాజీవనయనుపై, ధనము విడిచి, జడ్డుఁదనము విడిచి. 53

* ఆ రాజు బిడ్డలనూ, హితులనూ, బంధువులనూ, భార్యనూ, ఇతర పరిజనాన్నీ, ధనాన్నీ, జడత్వాన్నీ వదలిపెట్టి పద్మనేత్రుడైన భగవంతుని పై మనస్సు నిలిపాడు.

వ. ఇట్లు మృత్యుభయంబు నిరసించి ధర్మార్థకామంబులు సన్న్యసించి పురుషోత్తమునందుఁ జిత్తంబు విన్యసించి హరిలీలాలక్షణంబు లుపన్యసింపు మను తలంపున నరేంద్రుం డిట్లనియె. 54

* ఈ విధంగా మరణభీతిని నిరాకరించి, ధర్మార్థకామములనే త్రివర్గాన్ని తిరస్కరించి, పరమ పురుషునందే మనస్సును కేంద్రీకరించి, శ్రీ మన్నారాయణుని లీలావిశేషాలను అభివర్ణింపగా ఆకర్ణించాలనే సంకల్పంతో పరీక్షిన్మహారాజు ఇలా అన్నాడు.

క. సర్వాత్ము వాసుదేవుని, సర్వజ్ఞుడ వైన నీవు సంస్తుతి సేయన్
సర్వభ్రాంతులు వదలె మ, హోర్వీసురవర్య! మానసోత్సవ మగుచున్. 55

* బ్రాహ్మణోత్తమా! సర్వమూ తెలిసిన నీవు సర్వానికీ ఆత్మయైన వాసుదేవుణ్ణి వినుతించేసరికి నాలోని భ్రమలన్నీ తొలగిపోయాయి. నా మనస్సు సంతోషపరవశమైంది.

సీ. ఈశుండు హరి విష్ణుఁ డీ విశ్వ మే రీతిఁ బుట్టించుఁ రక్షించుఁ బొలియఁ జూచు
బహుశక్తియుతుఁడగు భగవంతుఁ డవ్యయుఁ డాది నే శక్తుల నాశ్రయించి
బ్రహ్మశక్రాది రూపముల వినోదించెఁ గ్రమముననో యేకకాలముననొ
ప్రకృతి గుణంబులఁబట్టి గ్రహించుట నేకత్వమున నుండు నీశ్వరుండు

ఆ. భిన్నమూర్తి యగుచుఁ బెక్కువిధంబుల, నేల యుండు? నతని కేమి వచ్చె
నుండకున్నఁ? దాపసోత్తమ! తెలుపవే!, వేడ్క నాకు సర్వవేది వీవు! 56

* మునిపుంగవా! సర్వేశ్వరుడూ, సర్వవ్యాపీ ఐన శ్రీహరి ఈ జగత్తును ఎలా సృష్టించి, పోషించి, సంహరిస్తున్నాడు? అవ్యయుడైన ఆ పరమాత్ముడు అనేక శక్తులతో గూడినవాడు. అతడు మొదట ఏ శక్తుల సాయంతో బ్రహ్మ, ఇంద్రుడు మొదలైన రూపాలు తాల్చి వినోదించాడు? ఆయన ప్రకృతి గుణాలను పరిగ్రహించడం క్రమంగా జరుగుతుందా? లేక ఒకే సమయంలో జరుగుతుందా? ఏకమూర్తియైన ఈశ్వరుడు అనేక మూర్తులు ధరించి అనేక విధాల ఎందుకు ప్రవర్తిస్తాడు? అలా ప్రవర్తించక పోతే ఆయనకు వచ్చే నష్టమేమిటి? నీవు అంతా తెలిసినవాడవు. నాకీ విషయాలు వివరించు.

వ. అనిన న య్యుత్తరానందను వచనంబులకు నిరుత్తరుండు గాక సదుత్తరప్రదాన కుతూహలుండై లోకోత్తర గుణోత్తరుండైన తాపసోత్తముండు దన చిత్తంబున. 57

* పరీక్షిత్తు అలా అడిగేసరికి మౌనం వహింపక తగు సమాధానం చెప్పాలన్న కుతూహలంతో ఉత్తమగుణ సంపన్నుడైన శుకయోగి మనస్సులో ఇలా భగవంతుణ్ణి ప్రార్థించాడు.

మ. పరుఁడై, యీశ్వరుఁడై, మహామహిముఁడై, ప్రాదుర్భవస్థాన సం
హరణక్రీడనుఁడై, త్రిశక్తియుతుఁడై యంతర్గతజ్యోతియై,
పరమేష్ఠి ప్రముఖామరాధిపులకుం బ్రాపింపరాకుండు దు
స్తర మార్గంబునఁ దేజరిల్లు హరికిం దత్త్వార్థినై మ్రొక్కెదన్. 58

* ప్రకృతికంటే జీవునికంటే పరుడూ, ఈశ్వరుడూ, గొప్ప మహిమ కలవాడూ, సృష్టిస్థితిలయాలను ఆటగా సాగించేవాడూ, బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరులనే త్రిమూర్తుల శక్తి కలవాడూ, అందరికీ అంతరాత్మగా వెలుగొందేవాడూ, బ్రహ్మాదిదేవతలు అందుకోడానికి వీలుకాని దుస్తరమైన త్రోవలో ప్రకాశించేవాడూ అయిన శ్రీహరికి తత్త్వాభిలాషతో నమస్కరిస్తున్నాను.

వ. మఱియు సజ్జనదురిత సంహారకుండును, దుర్జననివారకుండును, సర్వరూపకుండును, బరమహంసాశ్రమ ప్రవర్తమాన మునిజన హృదయ కమల కర్ణికా మధ్య ప్రదీపకుండును, సాత్వత శ్రేష్ఠుండును, నిఖిల కల్యాణ గుణ గరిష్ఠుండును, బరమ భక్తియుక్త సులభుండును, భక్తిహీనజన దుర్లభుండును, నిరతిశయ నిరుపమ నిరవధిక ప్రకారుండును, నిజస్వరూప బ్రహ్మవిహారుండును నైన యప్పరమేశ్వరునకు నమస్కరించెద. 59

* సత్పురుషుల పాపాలను పరిహరించేవాడూ, దుర్జనులను శిక్షించే వాడూ, అన్నిరూపులూ తనరూపమే అయినవాడూ, పరమహంసాశ్రమములో ఉండే మునుల హృదయ కమల మధ్యంలో వెలుగొందేవాడూ, యాదవులలో శ్రేష్ఠుడూ, సమస్తకల్యాణ గుణాలతో శోభిల్లేవాడూ, ఉత్తములైన భక్తులకు సులువుగా లభించేవాడూ, భక్తి లేనివారికి ప్రాప్తించనివాడూ; అత్యుత్తమమూ, అనుపమానమూ, అనంతమూ అయిన ప్రవర్తన గలవాడూ, స్వస్వరూపమైన బ్రహ్మములో విహరించేవాడూ అయిన పరమేశ్వరునకు ప్రణమిల్లుతున్నాను.

ఉ. ఏ విభు వందనార్చనము లే విభు చింతయు నామకీర్తనం
బే విభులీల లద్భుతము లెప్పుడు సంశ్రవణంబు సేయ దో

షావలిఁ బాసి లోకము శుభాయతవృత్తిఁ జెలంగునండ్రు నే
నా విభు నాశ్రయించెద నఘౌఘనివర్తను భద్రకీర్తనున్. 60

* ఏ పరమేశ్వరుణ్ణి ఉద్దేశించి చేసిన నమస్కారం, పూజ, చింతన, నామసంకీర్తన అమోఘమో: ఎవరి కథలు వింటే దోషాలన్నీ తొలగి లోకం మంగళసంపన్న మవుతుందని పెద్దలు చెపుతున్నారో - అట్టి పాపనిచయ నివర్తనుడూ, మంగళమయ కీర్తనుడూ అయిన పరమేశ్వరుణ్ణి ఆశ్రయిస్తున్నాను.

ఉ. ఏ పరమేశు పాదయుగ మెప్పుడు గోరి భజించి నేర్పరుల్
లోపలి బుద్ధితో నుభయలోకములందుల జడ్డుఁబాసి, యే
తాపము లేక బ్రహ్మగతిఁ దారు గతశ్రములై చరింతు: రే
నా పరమేశు మ్రొక్కెద నఘౌఘనివర్తను భద్రకీర్తనున్. 61

* ఏ పరమేశ్వరుని పాదాలను ఎల్లవేళలా కోరి సేవించి నిపుణులైనవారు అంతర్ముఖమైన బుద్ధితో ఇహ పరలోకాలతోడి తగులం వదలుకొని, ఏ తాపమూ లేక పరబ్రహ్మను చేరే మార్గంలో ఏ కష్టమూ లేనివారై సంచరిస్తారో అట్టి పాపనిచయనివర్తనుడూ, మంగళమయ కీర్తనుడూ అయిన పరమేశ్వరుణ్ణి భజిస్తున్నాను.

చ. తపములఁ జేసియైన, మఱి దానము లెన్నియుఁ జేసియైన, నే
జపములఁ జేసియైన, ధనసంచయ మెవ్వనిఁ జేర్పకున్న హే
యపదములై దురంత విపదంచితరీతిగ నొప్పుచుండు న
య్యపరమితున్ భజించెద నఘౌఘనివర్తను భద్రకీర్తనున్. 62

* ఎన్నెన్ని తపస్సులూ, దానాలూ, జపాలూ చేసినా వాటివల్ల కలిగే ఫలాలను ఏ పరమేశ్వరుడికి అర్పించ కుంటే అవన్నీ నింద్యాలై ఆపదల క్రింద పరిణమిస్తాయో, అట్టి పరిమితి లేనివాడూ, పాపనిచయ నివర్తనుడూ, మంగళమయకీర్తనుడూ అయిన పరమేశ్వరుణ్ణి సేవిస్తున్నాను.

మ. యవన వ్యాధ పుళింద హూణ శక కంకాభీర చండాల సం
భవులుం దక్కిన పాపవర్తనులు నే భద్రాత్ము సేవించి భా
గవతశ్రేష్ఠుల డాసి శుద్ధతనులై కళ్యాణులై యుందు రా
యవికారుం బ్రభవిష్ణు నాదు మదిలో నశ్రాంతమున్ మ్రొక్కెదన్. 63

* యవనులు, కిరాతులు, పుళిందులు, హూణులు, శకులు, కంకులు, ఆభీరులు, చండాలురు - ఈ జాతుల్లో పుట్టినవారూ, మిగిలిన పాపాత్ములూ ఏ పరమపావనుని సేవించి భాగవత శ్రేష్ఠుల నాశ్రయించినవారై, పరిశుద్ధ శరీరులై మంగళాకారులై ఉంటారో అట్టి వికారరహితుడూ, సర్వసమర్థుడూ అయిన పరమాత్మకు నా మనస్సులో ఎల్లవేళలా నమస్కరిస్తాను.

మ. తపముల్ సేసిననో, మనోనియతినో, దానవ్రతావృత్తినో
జపమంత్రంబులనో, శ్రుతిస్మృతులనో, సద్భక్తినో యెట్లు ల
బ్ధపదుండౌనని బ్రహ్మరుద్రముఖరుల్, భావింతు రెవ్వాని న
య్యపవర్గాధిపుఁ డాత్మమూర్తి సులభుండౌఁగాక నా కెప్పుడున్. 64

* తపస్సులతోనా? మనోనిగ్రహంతోనా? దానాలతోనా? వ్రతాలతోనా? జపాలతోనా? మంత్రాలతోనా? శ్రుతిస్మృతులను వల్లించడం వల్లనా? లేక ఉత్తమభక్తితోనా? ఎలా ఆయన దివ్యసన్నిధికి చేరగలం? అని బ్రహ్మ, రుద్రుడు మొదలైన వారు ఏ పరమాత్మను భావిస్తుంటారో ఆ మోక్షప్రభువూ, ఆత్మస్వరూపుడూ నాకు ఎల్లవేళలా సులభుడవుగాక!

క. శ్రీపతియు యజ్ఞపతియుఁ బ్ర, జాపతియున్ బుద్ధిపతియు జగదధిపతియున్
భూపతియు యాదవశ్రే, ణీ పతియున్ గతియునైన నిపుణు భజింతున్. 65

* లక్ష్మికీ, యజ్ఞానికీ, ప్రజలకూ, బుద్ధికీ, జగత్తుకూ, భూమికీ, యాదవ వర్గానికీ, పతీ గతీ అయిన భగవంతుని సేవిస్తాను.

మ. అణువో కాక కడున్ మహావిభవుఁడో, యచ్ఛిన్నుఁడో, ఛిన్నుఁడో,
గుణియో, నిర్గుణుఁడో యటంచు విబుధుల్ - గుంఠీభవత్తత్త్వ మా
ర్గణులై యే విభుపాదపద్మ భజనోత్కర్షంబులం దత్త్వ వీ
క్షణముం జేసెద రట్టి విష్ణుఁ బరమున్ సర్వాత్ము సేవించెదన్. 66

* ఆ పరమాత్ముడు అణుస్వరూపుడా? లేక విశ్వమంతటా వ్యాపించిన మహా స్వరూపుడా? దేశకాలాదులచేత అపరిచ్ఛిన్నుడా? లేక పరిచ్ఛిన్నుడా? ఆయన సగుణుడా? లేక నిర్గుణుడా? అని పండితులు వ్యర్థమైన తత్త్వాన్వేషణం చేసి చేసి చివరకు ఏ భగవంతుని పాదపద్మాలను అతిశయంగా భజించడం ద్వారా తత్త్వస్వరూపాన్ని గుర్తిస్తారో అట్టి సర్వవ్యాపకుడూ, సర్వోత్కృష్టుడూ, సర్వాత్మకుడూ అయిన పరాత్పరుణ్ణి భజిస్తాను.

మ. జగదుత్పాదనబుద్ధి బ్రహ్మకు మదిన్ సంధింప నూహించి యే
భగవంతుండు సరస్వతిం బనుప నా పద్మాస్య దా నవ్విభున్
మగనిం గా నియమించి తద్భువన సామ్రాజ్యస్థితిన్ సృష్టి పా
రగుఁ జేసెన్ మును బ్రహ్మ: నట్టి గుణి నారంభింతు సేవింపఁగన్. 67

* బ్రహ్మకు జగత్తును సృష్టించాలనే బుద్ధిపుట్టించాలనే ఊహతో ఏ భగవంతుడు పూర్వం సరస్వతిని పంపగా ఆమె బ్రహ్మను భర్తగా స్వీకరించి లోకసామ్రాజ్యంలో ఆయనను సృష్టినిపుణుణ్ణి చేసిందో అట్టి గుణవంతుడైన భగవంతుని భజనకు ఉపక్రమిస్తాను.

సీ. పూర్ణుఁ డయ్యును మహాభూత పంచకయోగ, మున మేనులను పురములు సృజించి
పురములలో నుండి పురుషభావంబున, దీపించు నెవ్వడు ధీరవృత్తిఁ

బంచభూతములను పదునొకం డింద్రియ, ములఁ బ్రకాశింపించి భూరిమహిమ
షోడశాత్మకుఁ డన శోభిల్లి జీవత్వ, నృత్తవినోదంబు నెఱపుచుండు

తే. నట్టి భగవంతుఁ డవ్యయుం డచ్యుతుండు, మానసోదిత వాక్పుష్పమాలికలను
మంజు నవరస మకరంద మహిమ లుట్ట, శిష్టహృద్భావవీథులఁ జేయుఁగాత! 68

* తాను పరిపూర్ణుడై ఉండికూడా పృథివ్యాది పంచ మహాభూతాలను కలిపి శరీరాలను పురాలను సృష్టించి వాటిలో పురుషుడనే పేరుతో ఎవడు సదా ధీరుడై ప్రకాశిస్తుంటాడో; పంచభూతాలనూ, పదకొండు ఇంద్రియాలనూ ప్రకాశింపజేసి గొప్ప ప్రభావంతో షోడశకళాత్మకుడై శోభిల్లుతూ ఎవడు జీవత్వ మనే నృత్తవిలాసం ప్రదర్శిస్తుంటాడో; అవ్యయుడూ, అచ్యుతుడూ అయిన అట్టి భగవంతుడు మనోజ్ఞమైన నవరసాలనే తేనెలు జాలువారుతూ నా మనస్సునుండి పుట్టిన వాక్కులనే పుష్పమాలికలతో సజ్జనుల హృదయాల నలరించుగాక!

ఉ. మానధనుల్, మహాత్ములు, సమాధినిరూఢులు, యన్ముఖాంబుజ
ధ్యానమరందపానమున నాత్మభయంబులఁ బాసి ముక్తులై
లూనత నొంద: రట్టి మునిలోక శిఖామణికిన్ విశంక టా
జ్ఞానతమో నభోమణికి సాధుజనాగ్రణి కేను మ్రొక్కెదన్. 69

* మానమే ధనముగా గలవారూ, మహనీయులూ, సమాధినిష్ఠులూ, ఏ మహామహుని ముఖపద్మధ్యాన మనే తేనె లానుతూ, భయరహితులై, భవబంధ విముక్తులై ప్రకాశిస్తారో అట్టి మునిజన మకుటాయమానుడూ, గాఢమైన అజ్ఞానము అనే చీకటికి సహస్రభానుడూ, శిష్టులలో ప్రధానుడూ అయిన వ్యాసభగవానునికి వందనములు ఆచరిస్తున్నాను.

వ. అని యిట్లు హరిగురువందనంబు సేసి శుకయోగీంద్రుండు రాజేంద్రున కిట్లనియె. 70

* అని ఇలా హరికీ, తండ్రియైన వ్యాసమహర్షికీ ప్రణమిల్లి యోగీంద్రుడైన శుకుడు పరీక్షిన్మహారాజుతో ఇలా అన్నాడు.

మ. అవిరోధంబున నీవు నన్నడుగు నీయర్థంబు మున్ బ్రహ్మ మా
ధవుచేతన్ విని నారదుం డడిగినం దథ్యంబుగాఁ జెప్పె! మా
నవలోకేశ్వర! నారదుండు వెనుకన్ నాకుం బ్రసాదించె! సం
శ్రవణీయంబు మహాద్భుతంబు వినుమా సందేహవిచ్ఛేదమున్. 71

* రాజా! నీ విపుడు నన్నడిగిన విషయమే పూర్వం బహ్మదేవుడు నారాయణునివల్ల విన్నాడు. నారదు డడిగితే దానినే ఆయన వివరించాడు. ఆపైన నారదుడు నాకది తెలియజేశాడు. వినదగిందీ, మహాద్భుతమైనదీ, సంశయం తొలగించేదీ అయిన ఆ విషయం నీకు చెపుతాను; విను.

-: నారదుండు బ్రహ్మను బ్రపంచ ప్రకారంబు నడుగుట. :-

వ. నారదుండు బ్రహ్మ కిట్లనియె. 72

* నారదమహర్షి బ్రహ్మదేవునితో ఇలా అన్నాడు.

మ. చతురాస్యుండవు! వేల్పుఁ బెద్దవు! జగత్సర్గానుసంధాయి వీ
శ్రుతిసంఘాతము నీ ముఖాంబుజములన్ శోభిల్లు శబ్దార్థ సం
యుతమై! సర్వము నీ కరామలకమై యుండుం గదా! భారతీ
సతి యిల్లా లఁట నీకు! నో జనక! నా సందేహముం బాపవే! 73

* తండ్రీ! నీవు చతుర్ముఖుడవు. దేవతలలో పెద్దవాడవు. లోకాలకు సృష్టికర్తవు. ఈ వేదాలన్నీ నీ ముఖపద్మాలలోనే ప్రకాశిస్తున్నాయి. శబ్దార్థమయమైన విశ్వమంతా నీకు అరచేతిలోని ఉసిరికపండు మాదిరి తేటతెల్లమే, పైగా నీకు సరస్వతీదేవి ఇల్లాలట ! ఇదిగో ! ఈ నా సందేహం తీర్చు.

శా. ప్రారంభాది వివేక మెవ్వఁ డొసఁగుం? బ్రారంభసంపత్తి కా
ధారం బెయ్యది? యేమి హేతువు? యదర్థం బే స్వరూపంబు సం
సారానుక్రమ మూర్ణనాభిపగిదిన్ సాగించె నెల్లప్పుడుం
భారం బెన్నఁడు లేదు! నీ మనువు దుష్ప్రాపంబు వాణీశ్వరా! 74

* ఈ జగత్తుయొక్క సృష్టిని ప్రారంభించే విజ్ఞానం నీ కెవడు ప్రసాదిస్తున్నాడు! ఆ ప్రారంభసంపదకు ఆధార మేమిటి? ఈసృష్టి నిర్మాణానికి హేతు వేమిటి? దీనికి ప్రయోజన మేమిటి? దీని స్వరూప మేమిటి? సాగిస్తున్నా నీకు శ్రమ అనేది లేకుండా ఉన్నది. సరస్వతీనాథా! నీ జీవనపద్ధతి అందరికీ లభ్యపడేది కాదు.

శా. నాకుం జూడఁగ నీవు రాజ వనుచున్నాఁడన్ యథార్థస్థితిన్
నీకంటెన్ ఘనుఁ డొక్క రాజు గలఁడో? నీ వంతకున్ రాజవో?
నీ కే లాభము రాఁదలంచి జగముల్ నిర్మించె, దీ చేతనా
నీకం బెందు జనించు నుండు నడఁగున్, నిక్కంబు భాషింపుమా. 75

* నా మట్టుకు నేను నీవే ప్రభువని అనుకుంటున్నాను. వాస్తవానికి నీకంటే అధికుడైన ప్రభువు మరొకడున్నాడా? నీవే అందరికీ ప్రభుడవా? అయితే యే ప్రయోజనం కాంక్షించి నీ వీ లోకాలు సృష్టిస్తున్నావు? ఈ జీవసముదాయం ఎక్కడినుండి ఉద్భవిస్తున్నది? ఎక్కడ ఉంటున్నది? ఎక్కడ లయ మవుతున్నది? నిజం చెప్పవయ్యా!

మ. సదసత్సంగతి నామ రూప గుణ దృశ్యం బైన విశ్వంబు నీ
హృదధీనంబు గదా! ఘనుల్ సములు నీకెవ్వారలున్ లేరు, నీ

పద మత్యున్నత, మిట్టి నీవు తపముం బ్రావీణ్యయుక్తుండవై
మది నే యీశ్వరుఁ గోరి చేసితివి? తన్మార్గంబు సూచింపవే! 76

* సత్తు అసత్తుల కలయికవల్ల నామరూపగుణాలతో కనిపిస్తున్న ఈ ప్రపంచం నీ హృదయానికి లోబడిందే కదా! నీ కంటే అధికులు, నీతో సమానులు ఎవ్వరూ లేరు. నీ స్థానం కడు దొడ్డది. ఇలాంటి నీవు ఏ పరమేశ్వరుణ్ణి ఉద్దేశించి నేర్పుతో తపస్సు చేశావు? ఆ దారి ఏదో చూపవయ్యా!

శా. అంభోజాసన! నీకు నీశుఁడు గలం డంటేనిఁ దత్ప్రక్ష మం
దంభోజాతభవాండ మే విభుని లీలాపాంగ సంయుక్తిచే
సంభూతం బగు వర్తమాన మగు సంఛన్నం బగుం దద్విభున్
సంభాషింపఁగ వచ్చునేఁ దలఁప నే చందంబువాఁ డాకృతిన్? 77

* ఓ పద్మసంభవా! నీకు ఒక ప్రభువున్నా డంటావా? అట్లైతే ఈ బ్రహ్మాండం ఏ ప్రభుని కటాక్ష విలాసంతో పుట్టుతున్నదో, పెరుగుతున్నదో, గిట్టుతున్నదో ఆ ప్రభుని గూర్చి ముచ్చటించుకోవచ్చునా? ఆయన స్వరూప మెలాంటిది?

క. తోయజసంభవ! నా కీ, తోయము వివరింపు, చాలఁ దోఁచిన నే నా
తోయమువారికి నన్యుల, తోయములం జెందకుండ ధ్రువ మెఱిఁగింతున్. 78

* కమల సంభవా! ఈ విషయం చక్కగా వివరించు. నా కీ సంగతి చక్కగా అర్థమైతే నన్నునుసరించే వాళ్లకు ఈ సత్యం తెలియపరుస్తాను. వాళ్లు ఇతర మార్గాలను అనుసరింపకుండా చేస్తాను.

వ. దేవా ! భూత భవిష్యద్వర్తమానంబులగు వ్యవహారంబులకు నీవ వల్లభుండు! నీ యెఱుంగని యర్థం బొండెద్దియు లేదు! విశ్వప్రకారంబు వినిపింపు మనిన విని వికసితముఖుండై విరించి యిట్లనియె. 79

* స్వామీ! జరిగిన, జరుగనున్న, జరుగుతున్న వ్యవహారా లన్నిటికీ నీవే కర్తవు. నీకు తెలియని విషయమంటూ ఏదీ లేదు. ఈ ప్రపంచవిధానం నాకు తెలియజెప్పు - అని నారదుడు ప్రశ్నించాడు. అందుకు విప్పారిన వదనంతో విధాత ఇలా అన్నాడు.

క. రారా బుధులు! విరక్తులు, గారా! యీ రీతి నడుగఁగా నేరరు వి
స్మేరావహము భవన్మత, మౌరా! నా విభుని మర్మ మడిగితి వత్సా! 80

* కుమారా! ఎందరు పండితులు నిత్యం నా వద్దకు రావడం లేదు వారందరూ విరక్తులే కదా! అయినా వాళ్లెవరూ నీలాగా నన్ను ప్రశ్నించలేదు. నీ యభిప్రాయం నాకెంతో ఆనందం కలిగిస్తున్నది. ఆశ్చర్యం! నా ప్రభుని మర్మమే అడిగావు!

శా. నానా స్థావర జంగమ ప్రకరముల్ నాయంత నిర్మింప వి
జ్ఞానం బేమియులేక తొట్రుపడ నిచ్చున్ నాకు సర్వానుసం

ధానారంభ విచక్షణత్వము మహోదారంబుగా నిచ్చె ము
న్నే నా యీశ్వరు నాజ్ఞఁగాక జగముల్ నిర్మింప శక్తుండనే? 81

* నారదా! విను ! నానారూపాలతో ఉన్న ఈ చరాచర ప్రపంచాన్ని నా అంతట నేనే సృజించటానికి చాలిన తెలివి ఏ కొంచెమూ లేక తబ్బిబ్బు పడుతున్నాను. ఆ స్థితిలో పూర్వం సమస్త సృష్టిని ప్రారంభించడానికి అవసరమైన విజ్ఞానాన్ని నా కా ప్రభువు ఎంతో ఉదారబుద్ధితో అనుగ్రహించాడు. అలాంటి పరమేశ్వరుని ఆనతి లేకపోతే ఈ లోకాలు నిర్మించే శక్తి నాకెక్కడిది నాయనా!

మ. అనఘా! విశ్వము నెల్ల దీప్తముగఁ జేయన్ నే సమర్థుండనే?
యినచంద్రానల తారకాగ్రహగణం బే రీతి నా రీతి నె
వ్వని దీప్తిం బ్రతిదీప్త మయ్యె భువనవ్రాతంబు దద్దీప్తిచే
ననుదీప్తం బగునట్టి యీశ్వరున కే నశ్రాంతమున్ మ్రొక్కెదన్. 82

* పాపరహితుడా! ఈ ప్రపంచాన్నంతటినీ ప్రకాశింపజేసే సామర్థ్యం నాకు లేదు. ఎవని ప్రకాశం వల్ల సూర్యుడూ, చంద్రుడూ, అగ్నీ, నక్షత్రాలూ, గ్రహాలూ లాగానే ఈ లోకాలన్నీ సముజ్జ్వలంగా ప్రకాశిస్తున్నాయో, అట్టి దివ్యదీప్తితో తేజరిల్లుతున్న పరమేశ్వరునకు నే నెల్ల వేళలా ప్రణమిల్లుతున్నాను.

మ. విను మీ యీశ్వరు దృష్టిమార్గమున నావేశింప శంకించి సి
గ్గున సంకోచము నొందు మాయవలనం గుంఠీభవత్ప్రజ్ఞచే
నను లోకేశ్వరుఁడంచు మ్రొక్కు మతిహీనవ్రాతముం జూచి నే
ననిశంబున్ నగి ధిక్కరింతు హరిమాయాకృత్య మంచున్ సుతా! 83

* ఇంకా ఈ విషయం విశదంగా వినిపిస్తాను; విను. మాయ ఈశ్వరుని దృష్టిపథంలో ప్రవేశించడానికి శంకించి సిగ్గుతో కుంచించుకపోతుంది. ఈ మాయవల్ల తమ ప్రజ్ఞ కుంఠితం కాగా బుద్ధిలేని వాళ్లు నన్నే లోకవిభుడని భావించి నాకు నమస్కరిస్తుంటారు. వత్సా! అలాంటి మూర్ఖులను చూచి ఇది శ్రీహరి మాయవల్ల జరిగే పని కదా అని నాలో నేను నవ్వుకొని వాళ్లను త్రోసిపుచ్చుతాను.

వ. మఱియు దేహంబునకు ద్రవ్యంబులైన మహాభూతంబులును. జన్మనిమిత్తంబులైన కర్మంబులును, గర్మక్షోభకంబైన కాలంబును, గాలపరిణామ హేతువైన స్వభావంబును, భోక్తయైన జీవుండును. వాసుదేవుండ కా నెఱుంగుము, వాసుదేవ వ్యతిరిక్తంబు లేదు, సిద్ధంబు, నారాయణ నియమ్యంబులు లోకంబులు, దేవతలు నారాయణశరీర సంభూతులు, వేద యాగ తపో యోగ విజ్ఞానంబులు నారాయణ పరంబులు, జ్ఞానసాధ్యం బగు ఫలంబు నారాయణు నధీనంబు, కూటస్థుండును సర్వాత్మకుండును సర్వద్రష్టయు నయిన యీశ్వరుని కటాక్ష విశేషంబున సృజియింపంబడి ప్రేరితుండనై సృజ్యంబైన ప్రపంచంబు సృజించుచుండుదు, నిర్గుణుండైన యీశ్వరుని వలన రజస్సత్త్వతమోగుణంబులు ప్రభూతంబులై యుత్పత్తి స్థితి లయంబులకుం బాలుపడి కార్యకారణ కర్తృత్వభావంబులందు ద్రవ్యంబులైన మహాభూతంబులను జ్ఞానమూర్తులయిన దేవతలును

క్రియారూపంబులయిన యింద్రియంబులును నాశ్రయంబులుగా నిత్యముక్తుం డయ్యును మాయాసమన్వితుండైన జీవుని బంధించు, జీవునకు నావరణంబులయి యుపాధి భూతంబులయిన మూఁడు లింగంబులు సేసి పరులకు లక్షితంబుగాక తనకు లక్షితంబైన తత్త్వంబు గల యీశ్వరుం డివ్విధంబునం గ్రీడించుచుండు. 84

* అంతేకాదు. శరీరనిర్మాణానికి ఉపయోగపడే పృథివ్యాది పంచ మహాభూతాలూ, పుట్టుకకు హేతువులైన కర్మలూ, కర్మ ప్రవృత్తికి హేతువైన కాలమూ, కాలము మార్పునకు కారణమైన స్వభావమూ, కర్మఫలం అనుభవించే జీవుడూ - అంతా వాసుదేవ స్వరూపులే అని తెలుసుకో. ఆ దేవుని కంటే అన్యమైనదీ లేదు. ఇది నిజం. ఈ లోకాలన్నీ నియమించే వాడు శ్రీమన్నారాయణుడే! వేల్పులు నారాయణుని శరీరంనుండి పుట్టినవారే! వేదాలూ, యాగాలూ, తపస్సులూ, ప్రాణాయామాది యోగాలూ, విజ్ఞానమూ అంతా నారాయణుని ఆరాధనా రూపమైనవే! జ్ఞానం వల్ల సాధించే ఫలం కూడా నారాయణుని అధీనంలోనే వుంది. నిర్వికారుడూ, సర్వాంతర్యామీ, సర్వదర్శనుడూ అయిన భగవంతుని క్రీగంటిచూపు వల్లనే నేను జన్మించాను. ఆయన కటాక్షం వల్లనే ప్రేరణపొంది సృజింపదగ్గ విశ్వమంతటినీ సృష్టిస్తున్నాను. గుణరహితుడైన ఈశ్వరుని నుండి రజస్సూ, సత్త్వమూ, తమస్సూ అనే మూడు గుణాలు పుడుతున్నాయి. అవి ఉత్పత్తికీ, స్థితికీ, లయానికీ హేతువు లవుతున్నాయి. కార్యభావంలోనూ, కారణభావంలోనూ, కర్తృభావంలోనూ ద్రవ్యాలైన పృథివ్యాది పంచ మహాభూతాలనూ, జ్ఞానరూపాలైన బ్రహ్మాది దేవతలనూ, క్రియారూపాలైన ఇంద్రియాలనూ ఆశ్రయిస్తున్నాయి. జీవుడు సదా ముక్తుడే అయినా మాయతో కూడి ఉండడం వల్ల ఆ త్రిగుణాలు అతణ్ణి బంధిస్తున్నాయి. జీవుణ్ణి కప్పివేసే ఉపాధులైన ఈ మూడు గుణాలను కల్పించి తద్ద్వారా ఈశ్వరుడు ఇతరులకు ఏ మాత్రం గోచరించక తనకు మాత్రం గోచరించే తత్త్వంతో ఈ విధంగా వినోదిస్తూ ఉంటాడు.

క. ఆ యీశుఁ డనంతుఁడు హరి, నాయకుఁ డీ భువనములకు, నాకున్, నీకున్,
మాయకుఁ బ్రాణివ్రాతము, కీ యెడలన్ లేద యీశ్వరేతరము సుతా! 85

* కుమారా! ఆ పరమేశ్వరుడు తుది లేనివాడు. ఆ శ్రీహరి ఈ లోకాలకూ, నాకూ, నీకూ, మాయకూ, ప్రాణిసముదాయానికి ప్రభువు. ఆయన కంటే అన్యమైనది ఏదీ ఈ జగత్తులో లేనే లేదు.

వ. వినుము, మాయావిభుండైన యీశ్వరుండు దన మాయంజేసి దైవయోగంబునం బ్రాప్తంబులయిన కాలజీవాదృష్ట స్వభావంబులు వివిధంబులు సేయ నిశ్చయించి కైకొనియె, నీశ్వరాధిష్ఠితంబైన మహత్తత్త్వంబు వలన నగు కాలంబున గుణవ్యతికరంబును స్వభావంబున బరిణామంబును జీవాదృష్టభూతంబయిన కర్మంబున జన్మంబును నయ్యె, రజస్సత్త్వంబులచే నుపబృంహితంబై వికారంబు నొందిన మహత్తత్త్వంబువలనం దమఃప్రధానంబై ద్రవ్యజ్ఞాన క్రియాత్మకంబగు నహంకారంబు గలిగె, నదియు రూపాంతరంబు లొందుచు ద్రవ్యశక్తియైన తామసంబును గ్రియాశక్తియైన రాజసంబును జ్ఞానశక్తియైన సాత్త్వికంబును నన మూఁడు విధంబులయ్యె, నందు భూతాదియైన తామసాహంకారంబు వలన నభంబు కలిగె, నభంబునకు సూక్ష్మరూపంబు

ద్రష్టృదృశ్యములకు బోధకంబైన శబ్దంబు గుణంబగు, నభంబువలన వాయువు గలిగె, వాయువునకుం బరాన్వయంబున శబ్దంబు స్పర్శంబు నను రెండు గుణంబులు గలిగియుండు, నది దేహంబులం దుండుటం జేసి ప్రాణరూపంబై యింద్రియ మనశ్శరీర పాటవంబునై యోజస్సహోబలంబులకు హేతువై వర్తించు, వాయువు వలన రూప స్పర్శ శబ్దంబు లనియెడు గుణంబులుఁ మూఁటితోడఁ దేజంబు గలిగె, దేజంబువలన రస రూప స్పర్శ శబ్దంబు లనియెడు నాలుగు గుణంబులతో జలంబు గలిగె, జలంబువలన గంధ రస రూప స్పర్శ శబ్దంబు లనియెడు గుణంబు లయిదింటితోడం బృథివి గలిగె, వైకారికంబైన సాత్త్వికాహంకారంబు వలనఁ జంద్ర దైవతంబయిన మనంబు గలిగె; మఱియు దిక్కులును వాయువును నర్కుండును బ్రచేతసుండును నాశ్వినులును వహ్నియు నింద్రుండును నుపేంద్రుండును మిత్రుండును బ్రజాపతియు ననియెడి దశదేవతలు గలిగిరి, తైజసంబైన రాజసాహంకారంబు వలన దిగ్దైవతంబైన త్వగింద్రియంబును సూర్యదైవతంబైన రసనేంద్రియంబును నశ్విదైవతంబైన ఘ్రాణేంద్రియంబును వహ్నిదైవతంబైన హస్తేంద్రియంబును నుపేంద్ర దైవతంబైన పాదేంద్రియంబును మిత్ర దైవతంబైన గుదేంద్రియంబును బ్రజాపతి దైవతంబైన గుహ్యేంద్రియంబును ననియెడి దశేంద్రియంబులును బోధజనకాంతఃకరణైక భాగంబయిన బుద్ధియుఁ గ్రియాజనకాంతః కరణంబయిన ప్రాణంబునుం గలిగె,నిట్టి శ్రోత్రాదులగు దశేంద్రియంబులతోఁ గూడిన భూతేంద్రియ మనోగుణంబులు వేర్వేఱుగఁ బ్రహ్మాండ శరీర నిర్మాణంబునంద సమర్థంబు లగునపుడు గృహనిర్మాణంబునకుం బెక్కు పదార్థంబులు సంపాదించినంగాని చాలని చందంబున భూతేంద్రియ మనోగుణంబులవలన గృహంబుకైవడి భగవచ్ఛక్తి ప్రేరితంబు లగుచు నేకీభవించిన సమష్టి వ్యష్ట్యాత్మకత్వంబు నంగీకరించి చేతనాచేతనంబులం గల బ్రహ్మాండంబు కల్పితంబయ్యె, నట్టి యండంబు వర్షాయుత సహస్రాంతంబు దనుక జలంబునందుండెఁ, గాల కర్మ స్వభావంబులం దగులువడక సమస్తంబును జీవయుక్తంబుగఁ జేయ నీశ్వరుం డచేతనంబును సచేతనంబునుగ నొనర్చె, నంతం గాలకర్మస్వభావ ప్రేరకుండయిన పరమేశ్వరుండు జీవరూపంబున మహావరణ జలమధ్య స్థితంబయిన బ్రహ్మాండంబు లోను సొచ్చి సవిస్తారంబు గావించి యట్టి యండంబు భేదించి నిర్గమించె నెట్లంటేని. 86

* ఈశ్వరుడు మాయకు నియామకుడు, ఆ ప్రభువుకు తన మాయవల్ల కాలమూ, జీవాదృష్టమూ, స్వభావమూ అప్రయత్నంగా సిద్ధించాయి. వాటిని ఆయన వివిధరూపాలుగా చేయాలని నిశ్చయించుకొని సృష్టి కార్యానికి సహకారులుగా స్వీకరించాడు. ఈశ్వరునిచే అధిష్ఠింప బడ్డ మహత్తత్త్వం కారణంగా కాలంనుండి త్రిగుణాల వ్యత్యాసమూ, స్వభావం నుండి పరిణామమూ, జీవుని అదృష్టరూపంలో వున్న కర్మనుండి జన్మమూ సిద్ధించాయి. రజోగుణం చేతా, సత్త్వగుణం చేతా, వృద్ధిపొందిన మహత్తత్త్వం వికారానికి లోనయింది. దానినుంచే తమోగుణ ప్రధానమైనదీ, పంచభూతాలు, పంచజ్ఞానేంద్రియాలు, పంచకర్మేంద్రియాలు రూపంగా కలదీ అయిన అహంకారం జనించింది. ఆ అహంకారం మళ్ళీ వికారానికి లోనై ద్రవ్యశక్తి యైన తామసమనీ, క్రియాశక్తియైన రాజసమనీ, జ్ఞానశక్తియైన సాత్త్వికమనీ మూడు రూపాలుగా పరిణమించింది.

పంచభూతాలకూ మూలకారణమైన తామసాహంకారం నుండి ఆకాశం పుట్టింది. ద్రష్ట అయిన ఆత్మకూ, దృశ్యమైన జగత్తుకూ బోధకమూ, సూక్ష్మరూపమై వున్న శబ్దం ఆకాశానికి గుణమయింది. వికారానికి లోనైన ఆకాశం నుండి స్పర్శ గుణప్రధానమైన వాయువు పుట్టింది. తనకు కారణమైన ఆకాశమందలి శబ్దమూ, తనకు సహజమైన స్పర్శమూ అనే రెండు గుణాలు వాయువున కున్నాయి. వాయువు శరీరాలలో ప్రాణరూపంలో వుంటుంది. అది ఇంద్రియ పాటవానికీ, మనోబలానికీ, శారీరక శక్తికీ హేతువవుతున్నది. వికారం పొందిన వాయువునుండే రూపం, స్పర్శం, శబ్దం అనే మూడు గుణాలతో పాటు తేజస్సు జనించింది. తేజస్సునుండి రసం, రూపం, స్పర్శం, శబ్దం అనే నాలుగు గుణాలతోపాటు జలం జనించింది. జలంనుండి గంధం, రసం, రూపం, స్పర్శం, శబ్దం అనే అయిదు గుణాలతో పృథ్వి పుట్టింది. పై జెప్పినవన్నీ తామసాహంకారంనుండి కల్గినవే.

వికారానికి లోనైన సాత్త్వికాహంకారం నుండి మనస్సు పుట్టింది. దానికి చంద్రుడు అధిదేవత. అంతేకాక ఆ సాత్త్వికాహంకారం నుండే దిక్కులూ, వాయువూ, సూర్యుడూ, వరుణుడూ, అశ్వినీ దేవతలూ, అగ్ని, ఇంద్రుడూ, ఉపేంద్రుడూ, మిత్రుడూ, ప్రజాపతి అనే పదిమంది దేవతలు పుట్టారు.

తైజసమైన రాజసాహంకారం నుండి శ్రవణం మొదలైన ఐదు జ్ఞానేంద్రియాలూ, వాక్కు మొదలైన ఐదు కర్మేంద్రియాలూ, బుద్ధీ, ప్రాణమూ కలిగాయి. ఆ పది యింద్రియాల అధిదేవతల వివరమిది -

శ్రవణేంద్రియానికి దిక్కులూ, త్వగింద్రియానికి వాయువూ, నేత్రేంద్రియానికి సూర్యుడూ, రసనేంద్రియానికి ప్రచేతసుడూ, ఘ్రాణేంద్రియానికి అశ్వినీదేవతలూ, వాగింద్రియానికి అగ్నీ, హస్తేంద్రియానికి ఇంద్రుడూ, పాదేంద్రియానికి ఉపేంద్రుడూ, గుదేంద్రియానికి మిత్రుడూ, ఉపస్థేంద్రియానికి ప్రజాపతీ దేవతలుగా వున్నారు. బుద్ధి జ్ఞానం కలిగించే అంతఃకరణంలో ఒక భాగం. ప్రాణం క్రియను కల్గించే అంతఃకరణం.

శ్రోత్రం మొదలైన పది యింద్రియాలతో కూడిన భూతాలు, ఇంద్రియాలు, మనస్సు, శబ్దస్పర్శాది గుణాలు విడివిడిగా వున్నప్పుడు బ్రహ్మండమనే శరీరాన్ని నిర్మించలేక పోయాయి. ఇల్లు కట్టాలంటే అనేక వస్తువులను ఒక్కచోట చేర్చితే కాని సాధ్యం కాదు గదా! అదే రీతిగా పైన జెప్పిన భూతాలు, ఇంద్రియాలు, మనస్సు, గుణాలు భగవంతుని శక్తివల్ల ప్రేరణపొంది ఒక్కటిగా చేరాయి. సమష్టిగానూ, వ్యష్టిగానూ కలిసి చేతనాలనూ, అచేతనాలనూ కల్పించాయి. అలా యీ బ్రహ్మండాన్ని నిర్మించాయి. ఆ విధంగా నిర్మింపబడ్డ అండం కోటి సంవత్సరాల వరకూ నీళ్లలోనే వుండిపోయింది.

ఆ పైన కాలకర్మస్వభావాలకు లోను గానివాడూ, అన్నిటినీ ప్రాణవంతాలుగా చేయగలవాడూ అయిన ఈశ్వరుడు ప్రాణరహితమైన దానిని ప్రాణ సహితం చేశాడు. కాలకర్మస్వభావాలకు ప్రేరకుడైన ఆ పరమేశ్వరుడు మహావరణ జలమధ్యంలోవున్న బ్రహ్మండంలో జీవరూపంలో ప్రవేశించి దాన్ని మిక్కిలి విస్తృతం చేశాడు. చివరికి ఆ అండాన్ని భేదించుకొని వెలికి వచ్చాడు. అది ఎలా జరిగిందో విను.

క. భువనాత్మకుఁ డాయీశుఁడు, భవనాకృతితోడ నుండు బ్రహ్మాండంబున్
వివరముతోఁ బదునాలుగు, వివరంబులుగా నొనర్చె విశదంబులుగన్. 87

* ప్రపంచ స్వరూపుడైన ఆ యీశ్వరుడు ఒక భవనం లాగావున్న బ్రహ్మాండాన్ని విడివిడిగా చేసి విపులమైన చతుర్దశభువనాలుగా తీర్చిదిద్దాడు.

మ. బహుపాదోరుభుజాన నేక్షణశిరఃఘాలశ్రవో యుక్తుఁడై
విహరించున్ బహుదేహి దేహగతుఁడై, విద్వాంసు లూహించి త
ద్బహు రూపావయవంబులన్ భువనసంపత్తిన్ విచారింతు, రా
మహనీయాద్భుతమూర్తి యోగిజనహృన్మాన్యుండు మేధానిధీ! 88

* బుద్ధిమంతుడా! ఆ దేవుడు అనేకాలైన పాదాలూ, ఊరువులూ, భుజాలూ, ముఖాలూ, నేత్రాలూ, శిరస్సులూ, నొసళ్లూ, చెవులతో కూడి వున్నాడు. అలా వుంటూ అనేక ప్రాణుల శరీరాలలో నెలకొని విహరిస్తూ వుంటాడు. పండితులు చక్కగా విమర్శించి ఆ భగవంతుని అనేక రూపాలైన అవయవాలలోనే సమస్తభువనాల ఉనికినీ విచారిస్తూ ఉంటారు. మహామహుడూ, ఆశ్చర్యకర స్వరూపుడూ అయిన ఆ భగవానుడు యోగుల హృదయాలలో అర్చింపదగి వున్నాడు.

వ. వినుము. చతుర్దశలోకంబులందు మీఁది యేడు లోకంబులు శ్రీమహావిష్ణువునకుం గటిప్రదేశంబున నుండి యూర్ధ్వదేహ మనియును, గ్రింది యేడు లోకంబులు జఘనంబునుండి యధోదేహ మనియునుం బలుకుదురు. ప్రపంచ శరీరుండగు భగవంతుని ముఖంబువలన బ్రహ్మకులంబును, బాహువులవలన క్షత్రియకులంబును, నూరువులవలన వైశ్యకులంబును, బాదంబులవలన శూద్రకులంబును జనియించెనని చెప్పుదురు; భూలోకంబు గటి ప్రదేశంబు, భువర్లోకంబు నాభి, సువర్లోకంబు హృదయంబు, మహర్లోకంబు వక్షంబు, జనలోకంబు గ్రీవంబు, తపోలోకంబు స్తనద్వయంబు, సనాతనంబును బ్రహ్మనివాసంబును నైన సత్యలోకంబు శిరంబు, జఘన ప్రదేశం బతలంబు, తొడలు వితలంబు, జానువులు సుతలంబు, జంఘలు తలాతలంబు, గుల్ఫంబులు మహీతలంబు, పదాగ్రంబులు రసాతలంబు, పాదతలంబు పాతాళంబు నని (లోకమయుంగా) భావింతురు. కొందఱు మఱియుం బాదతలంబువలన భూలోకంబును, నాభివలన భువర్లోకంబును, శిరంబువలన స్వర్లోకంబును గలిగెనని లోకకల్పనంబు నెన్నుదురు. పురుషోత్తముని ముఖంబువలన సర్వజంతు వాచాజాలంబును, తదధిష్ఠాతయగు వహ్నియు నుదయించె! చర్మరక్తమాంస మేదశ్శల్య మజ్జాశుక్లంబులు సప్తధాతువు లందురు. పక్షాంతరంబున రోమ త్వఙ్మాంసాస్థి స్నాయుమజ్జా ప్రాణంబులును సప్తధాతువులని యందురు, అందు రోమంబు లుష్ణిక్ఛందంబనియుఁ. ద్వక్కు ధాత్రీఛందం బనియు, మాంసంబు త్రిష్టుప్ఛందం బనియు, స్నాయు వనుష్టుప్ఛందం బనియు, నస్థి జగతీఛందం బనియు, మజ్జ పంక్తిచ్ఛందం బనియుఁ, బ్రాణంబు బృహతీఛందం బనియు నాదేశింతురు. హవ్యకవ్యామృతాన్నంబులకు, మధురాది షడ్రసంబులకు రసనేంద్రియంబునకు, రసాధీశ్వరుండైన వరుణునికిని హరిరసనేంద్రియంబు జన్మస్థానంబు. సర్వప్రాణాదులకు వాయువునకు

విష్ణునాసికా వివరంబు నివాసంబు. సమీప దూరవ్యాపి గంధంబులకు, నోషధులకు, నశ్విదేవతలకు భగవంతుని ఘ్రాణేంద్రియంబు నివాసంబు; దేవలోక సత్యలోకంబులకుఁ, దేజంబునకు, సూర్యునకు, సకలచక్షువులకు లోకలోచనుని చక్షురింద్రియంబు స్థానంబు; దిశలకు, నాకాశంబునకు, శ్రుతి భూతంబులైన యంశంబులకు, శబ్దంబునకు సర్వేశ్వరుని కర్ణేంద్రియంబు జన్మస్థానంబు. వస్తుసారంబులకు, వర్ణనీయ భాగ్యంబులకుఁ బరమ పురుషుని గాత్రంబు భాజనంబు. స్పర్శంబునకు, వాయువునకు, సకలస్నిగ్ధత్వంబునకు దివ్యదేహుని దేహేంద్రియంబు గేహంబు. యూపప్రముఖ యజ్ఞోపకరణంబులగు తరుగుల్మ లతాదులకుఁ బురుషోత్తముని రోమంబులు మూలంబులు, శిలాలోహంబులు సర్వమయుని నఖంబులు, మేఘజాలంబులు హృషీకేశుని కేశంబులు, మెఱుంగులు విశ్వేశ్వరుని శ్మశ్రువులు. భూర్భువస్సువర్లోక రక్షకులైన లోకపాలకుల పరాక్రమంబులకు భూరాది లోకంబులకు క్షేమంబునకు, శరణంబునకు నారాయణుని విక్రమంబులు నికేతనంబులు; సర్వకర్మంబులకు, నుత్తమంబులైన వరంబులకుఁ దీర్ఘపాదుని పాదారవిందంబు లాస్పదంబులు. జలంబులకు, శుక్లంబునకుఁ, బర్జన్యునకుఁ, బ్రజాపతిసర్గంబునకు సర్వేశ్వరుని మేఢ్రంబు సంభవ నిలయంబు. సంతానంబునకుఁ, గామాదిపురుషార్థంబులకుఁ జిత్తసౌఖ్యరూపంబులగు నానందంబు లకు, శరీర సౌఖ్యంబునకు నచ్యుతుని యుపస్థేంద్రియంబు స్థానంబు. యమునికి, మిత్రునికి, మలవిసర్గంబునకు భగవంతుని పాయ్వింద్రియంబు భవనంబు. హింసకు, నిర్ృతికి, మృత్యువునకు, నిరయంబునకు నిఖిలరూపకుని గుదంబు నివాసంబు. పరాభవంబునకు, నధర్మంబునకు, నవిద్యకు, నంధకారంబునకు ననంతుని పృష్ఠభాగంబు సదనంబు, నదనదీ నివహంబునకు నీశ్వరునినాడీ సందోహంబు జన్మమందిరంబు. పర్వతంబులకు నధోక్షజుని శల్యంబులు జనకస్థలంబులు. ప్రధానంబునకు, నన్నరసంబునకు, సముద్రంబులకు, భూతలయంబునకు బ్రహ్మాండగర్భుని యుదరంబు నివేశంబు. మనోవ్యాపార రూపంబగు లింగశరీరంబునకు మహామహిముని హృదయంబు సర్గభూమి యగు, మఱియును. 89

* ఈ పదునాలుగు లోకాలలోనూ పై యేడు లోకాలూ శ్రీ మహావిష్ణువునకు నడుమునుండి పై శరీరమంటారు. అలాగే క్రింది యేడు లోకాలూ నడుమునుండి క్రింది శరీరమని చెబుతారు. ప్రపంచమే భగవంతునికి శరీరం. ఆయన ముఖంనుండి బ్రహ్మకులమూ, బాహువులనుండి క్షత్రియకులమూ, తొడలనుండి వైశ్యకులమూ, పాదాలనుండి శూద్రకులమూ పుట్టాయని వర్ణిస్తారు.

ఆ మహావిష్ణువుకు కటిస్థలం భూలోకం, నాభి భువర్లోకం, హృదయం సువర్లోకం, వక్షం మహర్లోకం, కంఠం జనలోకం, స్తనాలు తపోలోకం, శిరస్సు సనాతనమైన బ్రహ్మ నివసించే సత్యలోకం, జఘనం అతలం, తొడలు వితలం, మోకాళ్లు సుతలం, పిక్కలు తలాతలం, చీలమండలం మహాతలం, కాలి మునివేళ్లు రసాతలం, అరికాలు పాతాళం - ఈ కారణంగా ఆయనను లోకమయుడని భావిస్తారు.

మరికొంతమంది ఆయన పాదతలం నుండి భూలోకమూ, బొడ్డునుండి భువర్లోకమూ, శిరస్సునుండి స్వర్లోకమూ పుట్టాయని మూడు లోకాల సృష్టిని వివరిస్తారు.

శ్రీమన్నారాయణుని ముఖంనుండి సమస్త ప్రాణుల వాక్కులూ, వాక్కుల కధిష్ఠానమైన అగ్నీ పుట్టాయి. చర్మం, రక్తం, మాంసం, మెదడు, ఎముకలు, మజ్జ, శుక్లం - ఇవి యేడూ ఆ దేవుని యేడు ధాతువులని చెబుతారు. మరొక పద్ధతిలో రోమాలు, చర్మం, మాంసం, ఎముకలు, స్నాయువులు, మజ్జ, ప్రాణాలు - ఇవి ఏడు ధాతువులని వర్ణిస్తారు.

వాటిలో రోమాలు ఉష్ణిక్ ఛందస్సనీ, చర్మం ధాత్రీఛందస్సనీ, మాంసం త్రిష్టుప్ ఛందస్సనీ, స్నాయువు అనుష్టుప్ ఛందస్సనీ, శల్యం జగతీఛందస్సనీ, మజ్జ పంక్తిచ్ఛందస్సనీ, ప్రాణం బృహతీ ఛందస్సనీ వ్యవహరిస్తారు.

దేవతల కర్పించే పురోడాశరూపమైన హవ్యానికీ, పితృదేవతలకిచ్చే చరురూపమైన కవ్యానికీ, అమృతాన్నానికీ, తీపి మొదలయిన ఆరు రసాలకీ, రసనేంద్రియానికీ, రసానికీ అధీశ్వరుడైన వరుణుడికీ విష్ణుదేవుని రసనేంద్రియమే జన్మస్థానం. అలాగే అన్ని ప్రాణాదులకూ, వాయువుకూ విష్ణుని నాసా రంధ్రం నెలవు. దగ్గరగానూ, దూరంగానూ వ్యాపించే వాసనలకూ, ఓషధులకూ, అశ్వినీ దేవతలకూ ఆ పరమేశ్వరుని ఘ్రాణేంద్రియం స్థానం.

దేవలోకానికీ, సత్యలోకానికీ, తేజస్సుకూ, సూర్యుడికీ, సకల నేత్రాలకూ లోకనేత్రుడైన పరమాత్ముని చక్షురింద్రియమే నివాసం. దిక్కులకూ, ఆకసానికీ, శ్రవణాంశాలకూ, శబ్దానికీ సర్వేశ్వరుని శ్రోత్రేంద్రియం జన్మభూమి. ప్రశస్తాలైన వస్తువులకూ, కొనియాడదగిన సౌందర్యాలకూ పరమ పురుషుని శరీరమే స్థానం.

స్పర్శానికీ, గాలికీ, నైగనిగ్యానికీ ఆ దివ్యశరీరుని త్వగింద్రియమే గృహం. యాగపశువును బంధించే స్తంభాది యజ్ఞపరికరాలైన చెట్లూ, పొదలూ, తీగలూ మొదలైన వాటికి పురుషోత్తముని రోమాలు స్థానాలు. రాళ్ళూ, లోహాలు ఆ విశ్వమయునికి గోళ్లు. మబ్బులు సరోజాక్షుని శిరోజాలు. మెరపులు సర్వేశ్వరుని మీసాలు; భూలోక భువర్లోక సువర్లోకాలను కాపాడే లోకపాలకుల పరాక్రమాలకు, భూలోకం మొదలైన లోకాల క్షేమానికీ, శరణానికీ నారాయణుని పరాక్రమం నట్టిల్లు. ఎల్లకోరికలకూ, శ్రేష్ఠమైన వరాలకూ ఆ పవిత్రపాదుని పాదపద్మాలే నిలయాలు.

జలాలు, శుక్లం, పర్జన్యుడు, ప్రజాపతి సృష్టి - వీటన్నింటికీ ఆ సర్వేశ్వరుని పురుషాంగం జన్మస్థలం. సంతతికీ, కామం మొదలైన పురుషార్థాలకూ, మనస్సుకూ హాయి కలిగించే ఆనందాలకూ, శరీరసుఖానికీ అచ్యుతుని గుహ్యేంద్రియం స్థానం. యముడికీ, మిత్రుడికీ, మలవిసర్జనానికీ ఆ దేవుని గుదేంద్రియం ఇల్లు. హింసకూ, నిరృతికీ, మృత్యువుకూ, నరకానికీ ఆ సర్వరూపుని గుదం నెలవు. అవమానానికీ, అధర్మానికీ, అవిద్యకూ, చీకటికీ, అంతము లేని ఆ దేవుని పృష్ఠప్రదేశం నివాసం. నదనదీ సమూహాలకు ఈశ్వరుని నాడీ సంఘం పుట్టిల్లు. కొండలకు అధోక్షజుని ఎముకలు జన్మస్థానాలు. ప్రధానానికీ, అన్నరసానికీ, సముద్రాలకూ, భూతాల విలయానికీ ఆ బ్రహ్మాండగర్భుని ఉదరమే ఉనికిపట్టు. మానసిక వ్యాపార రూపమైన లింగదేహానికి గొప్పమహిమ గల ఆ దేవుని హృదయం సృష్టి స్థానం. అంతే కాదు.

ఆ. నీలకంధరునకు నీకు నాకు సనత్కు, మారముఖ్య సుతసమాజమునకు
ధర్మసత్త్వబుద్ధి తత్త్వములకు నీశ్వ, రాత్మ వినుము పరమమైన నెలవు. 90

* శివునికీ, నీకూ, నాకూ, సనత్కుమారుడు మొదలైన కుమారవర్గానికీ, ధర్మానికీ, సత్త్వానికీ, విజ్ఞానానికీ శ్రేష్ఠమైన మనికి పట్టు ఆ పరమేశ్వరుని ఆత్మే.

సీ. నర సురాసుర పితృ నాగ కుంజర మృగ, గంధర్వ యక్ష రాక్షస మహీజ
సిద్ధ విద్యాధర జీమూత చారణ, గ్రహ తారకాప్సరోగణ విహంగ
భూత తటిద్వస్తు పుంజంబులును నీవు, ముక్కంటియును మహామునులు నేను
సలిలనభస్థ్సలచరములు మొదలైన, వివిధజీవులతోడి విశ్వమెల్ల

ఆ. విష్ణుమయము పుత్ర! వేయేల బ్రహ్మాండ, మతని జేనలోన నడఁగి యుండు
బుద్ధి నెఱుఁగరాదు భూతభవద్భవ్య, లోకమెల్ల విష్ణులోన నుండు. 91

* కుమారా! మానవులూ, దేవతలూ, దానవులూ, పితరులూ, ఉరగులూ, గజాలూ, మృగాలూ, గంధర్వులూ, యక్షులూ, రాక్షసులూ, వృక్షాలూ, సిద్ధులూ, విద్యాధరులూ, మేఘాలూ, చారణులూ, గ్రహాలూ, నక్షత్రాలూ, అచ్చరలూ, పక్షులూ, భూతగణాలూ, మెరపులూ, కనకాది ధనరాసులూ, నీవూ, శివుడూ, మహర్షులూ, నేనూ; నీళ్లలోనూ, ఆకాశంలోనూ, భూమిమీదా సంచరించే వివిధ ప్రాణులతో గూడిన ఈ ప్రపంచమూ - అంతా విష్ణుమయమే. వేయిమాట లెందుకు? బ్రహ్మాండభాండాలన్నీ అతని జేనలో ఇమిడిపోతాయి. కేవలం బుద్ధిబలంతో మనం ఆ దేవదేవుని తెలిసికోలేము. కడచన్నవీ, ఇపుడున్నవీ, రానున్నవీ అయిన లోకాలన్నీ విష్ణువులోనే వున్నాయి.

క. మండలములోన భాస్కరుఁ, డుండి జగంబులకు దీప్తి నొసఁగెడి క్రియ, బ
హ్మాండములోపల నచ్యుతుఁ, డుండుచు బహిరంతరముల నొగి వెలిఁగించున్. 92

* తన మండలంలోనే తానుంటూ సూర్యుడు లోకాలకు కాంతి నిస్తున్నాడు. అలాగే అచ్యుతుడు బ్రహ్మాండంలో వుంటూనే లోపలా, వెలుపలా ప్రకాశింపజేస్తున్నాడు.

ఉ. అట్టి యనంతశక్తి జగదాత్ముని నాభిసరోజమందుఁ నేఁ
బుట్టి యజింపఁగా మనసు పుట్టిన యజ్ఞపదార్థజాతముల్
నెట్టన కానరామికి వినిర్మల మైన తదీయ రూపమున్
గట్టిగ బుద్ధిలో నిలిపి కంటి నుపాయము నామనంబునన్. 93

* అటువంటి అనంతశక్తి గల విశ్వాత్ముని బొడ్డు తామరలో నేను పుట్టాను. నాకు యజ్ఞం చేయాలనే బుద్ధి పుట్టింది. కాని యజ్ఞాని కవసరమైన పదార్థా లేవీ నాకంటికి కనిపించలేదు. అపుడు అతి స్వచ్ఛమైన ఆ భగవంతుని స్వరూపాన్ని దృఢంగా బుద్ధిలో నిలిపి ధ్యానం చేశాను. అపుడు నా మనస్సులో ఒక ఉపాయం తోచింది.

సీ. పశుయజ్ఞ వాటయూపస్తంభ పాత్ర మ్ము, ద్ఘట శరావ వసంత కాలములును
స్నేహౌషధీబహులోహచాతుర్హోత్ర, మత నామ ధేయసన్మంత్రములును
సంకల్పఋుగ్యజుస్సామ నియుక్త వ, షట్కారమంత్రానుచరణములును
దక్షిణల్ దేవతాధ్యాన తదనుగత, తంత్రవ్రతోద్దేశ ధరణిసురులు

తే. నర్పణంబులు బోధాయనాదికర్మ, సరణి మొదలగు యజ్ఞోపకరణ సమితి
యంతయును న మ్మహాత్ముని యవయవములు, గాఁగఁ గల్పించి విధివత్ప్రకారమునను. 94

* యజ్ఞపశువులూ, యాగశాలా, యూపస్తంభమూ, పాత్రలూ, మట్టికుండలూ, మూకుళ్లూ, యాగానికి తగిన వసంత ఋుతువూ, నేయీ, వడ్లూ మొదలైన ఓషధులూ, కాంచనాదులైన వివిధలోహాలూ, నలుగురు హోతలతో గూడిన దర్శపూర్ణమాసాది కర్మలూ, జ్యోతిష్టోమాది నామాలూ, మంత్రాలూ, సంకల్పమూ, ఋుగ్యజుస్సామ వేదాలలోని వషట్కారాలతో గూడిన మంత్రాలూ, యాగదక్షిణలూ, దేవతాధ్యానమూ, దానికి తగిన తంత్రాలూ, వ్రతాలూ, భూసురులూ, దేవతల నుద్దేశించి చేసే కర్మ సమర్పణమూ, బోధాయనాది కల్పగ్రంథాలలోని కర్మక్రమమూ, యజ్ఞానికి కావలసిన ఇతర సంభారాలూ - ఇవన్నీ ఆ పరమేశ్వరుని అవయవాలుగా కల్పించాను. ఆపై శాస్త్రోక్త విధి ననుసరించాను.

క. యజ్ఞాంగి యజ్ఞఫలదుఁడు, యజ్ఞేశుఁడు యజ్ఞకర్త యగు భగవంతున్
యజ్ఞపురుషుఁగా మానస, యజ్ఞముఁ గావించితిం దదర్పణబుద్ధిన్. 95

* యజ్ఞమే శరీరమైన వాడూ, యజ్ఞానికి ఫలమిచ్చేవాడూ, యజ్ఞానికి ప్రభువూ, యజ్ఞానికి కర్తా అయిన భగవంతుణ్ణే యజ్ఞపురుషుణ్ణిగా చేసుకొన్నాను. ఆ యజ్ఞాన్ని ఆయనకే అర్పించాలన్న బుద్ధితో మానసయజ్ఞం చేశాను.

క. అప్పుడు బ్రహ్మలు దమలో, దప్పక ననుఁ జూచి సముచితక్రియు లగుచు
న్నప్పరమేశున కభిమత, మొప్పఁగఁ దగ సప్తతంతు వొగిఁ గావింపన్. 96

* అప్పుడు మరీచి మొదలైన ప్రజాపతులు నేను చేసిన యాగం చూచి తాము గూడా ఉత్సుకులై ఆ భగవానునికి ప్రీతి కలిగేటట్లు యజ్ఞం చేశారు.

చ. మనువులు, దేవదానవులు, మానవనాథులు, మర్త్యకోటి, దా
రనయము వారివారికిఁ బ్రియంబగు దేవతలన్ భజించుచున్,
ఘనతరనిష్ఠ యజ్ఞములఁ గైకొని చేసిరి, తత్ఫలంబు ల
య్యనుపమమూర్తి యజ్ఞమయుఁడైన రమావరునందుఁ జెందఁగన్. 97

* అది చూచి స్వాయంభువుడు మొదలైన మనువులూ, దేవతలూ, దానవులూ, రాజులూ, మనుష్యులూ - వీరందరూ వాళ్ల వాళ్ల కిష్టమైన దేవతలను కొలుస్తూ సాటిలేనివాడూ, యజ్ఞస్వరూపుడూ అయిన లక్ష్మీ నాథునికే ఫలం చెందునట్లుగా మహానిష్ఠతో యజ్ఞాలు చేశారు.

క. సువ్యక్త తంత్రరూపకుఁ, డవ్యక్తుఁ డనంతుఁ డభవుఁ డచ్యుతుఁ డీశుం
డవ్యయుఁ డగు హరి సురగణ, సేవ్యుఁడు క్రతుఫలదుఁ డగుటఁ జేసిరి మఖముల్. 98

* స్పష్టమైన తంత్రరూపం కలవాడూ, ఇతరులకు వ్యక్తం కానివాడూ, తుది లేనివాడూ, పుట్టుక లేనివాడూ, చ్యుతి లేనివాడూ, జగదీశ్వరుడూ, అవ్యయుడూ అయిన శ్రీహరి దేవతలకు సేవింపదగినవాడూ, యజ్ఞఫలాలను అనుగ్రహించేవాడూ కావడం వల్ల పైన చెప్పిన వారందరూ ఆయన నుద్దేశించే యజ్ఞాలు చేశారు.

క. అగుణుండగు పరమేశుఁడు, జగములఁ గల్పించుకొఱకుఁ జతురత మాయా
సగుణుం డగుఁ గావున హరి, భగవంతుం డనఁగఁ బరఁగె భవ్యచరిత్రా! 99

* పవిత్ర చరిత్రుడవైన నారదా! పరమేశ్వరుడు నిర్గుణుడు ఐనా జగత్తులను సృష్టించడానికై నేర్పుతో ఆయన తన మాయా ప్రభావం వల్ల గుణసహితు డవుతున్నాడు. అందువల్లనే ఆయన "భగవంతుడు"అని చెప్పబడుతున్నాడు.

క. విశ్వాత్ముఁడు. విశ్వేశుఁడు, విశ్వమయుం, డఖిలనేత, విష్ణుఁ, డజుం డీ
విశ్వములోఁ దా నుండును, విశ్వము దనలోనఁ జాల వెలుఁగుచు నుండన్. 100

* విశ్వానికి ఆత్మ అయినవాడూ, విశ్వానికి ప్రభువూ, విశ్వరూపుడూ, సమస్తానికీ నాయకుడూ, పుట్టుక లేనివాడూ అయిన విష్ణువు ఈ విశ్వంలో వుంటాడు. ఈ విశ్వం ఆయనలో మిక్కిలిగా ప్రకాశిస్తూ వుంటుంది.

చ. అతని నియుక్తిఁ జెంది సచరాచరభూత సమేతసృష్టి నే
వితతముగా సృజింతుఁ, బ్రభవిష్ణుఁడు విష్ణుఁడు ప్రోచుఁ, బార్వతీ
పతి లయ మొందఁజేయు, హరి పంకరుహోదరుఁ డాదిమూర్తి య
చ్యుతుఁడు త్రిశక్తియుక్తుఁ డగుచుండును నింతకుఁ దాన మూలమై. 101

* ఆ దేవుని ఆనతి ననుసరించి నేను చరాచరప్రాణులతో గూడిన ఈ సృష్టిని విస్తారంగా సృజిస్తున్నాను. ప్రభావసంపన్నుడైన విష్ణువు దీనిని పోషిస్తున్నాడు. పార్వతీనాథుడైన శివుడు దీనిని లయింప జేస్తున్నాడు. పద్మనాభుడూ, మొదటి వేలుపూ, అచ్యుతుడూ అయిన శ్రీహరి సృష్టి స్థితిలయాల కన్నిటికీ మూలహేతువై ఆ మూడు విధాలైన శక్తులతోనూ కూడి వుంటాడు.

క. విను వత్స! నీవు నన్నడి, గిన ప్రశ్నకు నుత్తరంబు కేవలపరమం
బును బ్రహ్మం బీ యఖిలం, బున కగు నాధారహేతుభూతము సుమ్మీ! 102

* కుమారా! నీవు నన్ను అడిగినప్రశ్నకు సమాధానం చెబుతాను, విను. ఈ సమస్త విశ్వానికీ ఆధారకారణ మైనది ఒకే ఒక పరబ్రహ్మమే సుమా!

క. హరి భగవంతుఁ డనంతుఁడు, కరణాంబుధి సృష్టికార్యకారణ హేతు
స్ఫురణుం డవ్విభుకంటెం, బరుఁ డెవ్వఁడు లేఁడు తండ్రి! పరికింపంగన్. 103

* శ్రీహరి షడ్గుణైశ్వర్య సంపన్నుడు, అంతము లేనివాడు, దయాసముద్రుడు, సృష్టి అనే కార్యానికి కారణభూత మైనవాడు. నాయనా! ఆలోచించి చూడగా ఆ ప్రభుని కంటే శ్రేష్ఠుడైనవాడు ఇంకొకడెవ్వడూ లేడు.

సీ. ఇది యంతయును నిక్క మే బొంక నుత్కంఠ మతిఁ దద్గుణధ్యానమహిమఁ జేసి
పరికింప నే నేమి పలికిన నది యెల్ల సత్యంబ యగు బుధస్తుత్య! వినుము
ధీయుక్త మామకేంద్రియములు మఱచియుఁ, బొరయ వసత్యవిస్ఫురణ మెందు!
నదిగాక మత్తను వామ్నాయతుల్యంబు, నమరేంద్రవందనీయంబు నయ్యెఁ,

తే. దవిలి యా దేవదేవుని భవమహాబ్ధి, తారణంబును మంగళకారణంబు
నఖిలసంపత్కరంబునై యలరు పాద, వనజమున కే నొనర్చెద వందనములు. 104

* ఇప్పుడు నేను చెప్పినదంతా నిజం. నేను అసత్యమాడను. పండిత స్తుతి పాత్రుడవైన ఓ నారదా! విను. ఔత్సుక్యంతో ఆ భగవంతుని గుణాలను ధ్యానించడం వల్ల కలిగిన ప్రభావంతో నే నేమి పలికినా అదంతా నిజమే అవుతుంది. ఓ బుద్ధిమంతుడా! నా ఇంద్రియాలు ఏ సందర్భంలో గానీ పొరపాటునగూడా అసత్యంవైపు ప్రసరించవు. అంతే కాదు. నా శరీరం వేదంతో సమానం. దేవేంద్రునికి గూడా ఇది నమస్కరింపదగిన దయింది. సంసార సాగరాన్ని దాటించేదీ, శుభాలకు హేతువై నదీ, సమస్తసంపదలను సమకూర్చేదీ అయిన ఆ దేవాదిదేవుని పాదపద్మ యుగళానికి నేను భక్తి భావంతో ప్రణామాలు చేస్తున్నాను.

ఉ. ఆ నళినాక్షు నందనుఁడ నయ్యుఁ, బ్రజాపతి నయ్యు, యోగ వి
ద్యానిపుణుండ నయ్యును, బదంపడి మజ్జననప్రకారమే
యేను నెఱుంగ, నవ్విభుని యిద్ధమహత్త్వ మెఱుంగ నేర్తునే?
కానఁబడున్ రమేశపరికల్పితవిశ్వము గొంతకొంతయున్. 105

* నేను ఆ పద్మలోచనుని కుమారుడనే, ప్రజాపతినే; యోగవిద్యలో నేర్పరినే - ఐనా నా పుట్టుక ఎలా జరిగిందో నేనే తెలిసికోలేకున్నాను. ఇక ఆ ప్రభుని ప్రదీప్తప్రభావం ఎలా తెలిసికోగలను? ఆ లక్ష్మీనాథుడు కల్పించిన ఈ ప్రపంచం కొంచెం కొంచెం నాకు గోచరిస్తున్నది.

మ. విను వే యేటికిఁ దాపసప్రవర! యి వ్విశ్వాత్ముఁ డీశుండు దాఁ
దన మాయామహిమాంతముం దెలియఁగాఁ దథ్యంబుగాఁ జాలఁ డ
న్నను, నే నైనను మీరలైన సురలైనన్ వామదేవుండు నై
నను నిక్కం బెఱుఁగంగఁ జాలుదుమె జ్ఞాన ప్రక్రియా యుక్తులన్. 106

* మునిశ్రేష్ఠా! వేయి మాట లెందుకు? ఇది విను. విశ్వస్వరూపుడైన ఈ పరమేశ్వరుడు తన మాయావైభవాన్ని కడముట్టా తానే గ్రహించలేకున్నాడు. ఇది వాస్తవం. అలాంటప్పుడు నేను గానీ, మీరుగానీ, ఇంద్రాది దేవతలుగానీ, కడకు శివుడుగానీ, మన జ్ఞానంతోనూ, క్రియలతోనూ ఉపాయాలతోనూ సత్యం తెలిసికోగలమా?

వ. అమ్మహాత్ముండైన పుండరీకాక్షుండు సర్వజ్ఞుం డంటేని. 107

* ఆ మహాత్ముడైన పద్మనేత్రుడు సర్వజ్ఞుడు గదా! తన మహిమ ఆయన కెందుకు తెలియదు? అని నీవు ప్రశ్నించవచ్చు. ఆ విషయం వివరిస్తాను, విను.

క. గగనము దన కడపలఁ దాఁ, దగ నెఱుఁగని కరణి విభుఁడు దా నెఱుఁగఁ డనన్
గగనప్రసవము లే దన, నగునే సర్వజ్ఞతకును హాని దలంపన్. 108

* ఆకాశం తన అంతాన్ని తానే తెలుసుకోలేదు. అదే విధంగా సర్వవ్యాపి అయిన దేవుడు తన సమగ్రతను తానే ఎరుగలేకున్నాడు. ఆకాశకుసుమం లేదన్నంతమాత్రాన సర్వజ్ఞత్వానికి హాని కల్గదుకదా! అదేరీతిగా తన అంతు తనకే తెలియదన్నంత మాత్రాన భగవంతుని సర్వజ్ఞత్వానికి లోటు వాటిల్లదు.

చ. తలకొని యమ్మహాత్మకుఁడు దాల్చిన యయ్యవతారకర్మముల్
వెలయఁగ నస్మదాదులము వేయి విధంబుల సన్నుతింతు, మ
య్యలఘు ననంతునిం జిదచిదాత్మకు నాద్యు ననీశు నీశ్వరుం
దెలియఁగ నేర్తుమే తవిలి? దివ్యచరిత్రున కేను మ్రొక్కెదన్. 109

* ఆ మహాత్ముడు జగద్రక్షణకు పూనుకొని ఆ యా అవతారాల్లో చేసిన పనులు మా బోంట్లం వేయి విధాల వినుతిస్తూ వుంటాం. మహామహుడూ, తుది లేనివాడూ, చిదచిత్స్వరూపుడూ, మొదటివాడూ, తనకు ప్రభువు లేనివాడూ, తానే ప్రభువైనవాడూ అయిన ఆ దేవుని ఎంత ప్రయత్నించినా మనం తెలుసుకోగలమా! దివ్యశీలుడైన ఆ దేవదేవునకు నేను నమస్కరిస్తాను.

మ. పరమాత్ముం డజుఁ డీ జగంబుఁ బ్రతికల్పంబందుఁ గల్పించుఁ దాఁ
బరిరక్షించును ద్రుంచునట్టి యనఘున్ బ్రహ్మాత్ము నిత్యున్ జగ
ద్భరితుం గేవలు నద్వితీయుని విశుద్ధజ్ఞాను సర్వాత్ము నీ
శ్వరు నాద్యంతవిహీను నిర్గుణుని శశ్వన్మూర్తిఁ జింతించెదన్. 110

* పుట్టుకలేని ఆ పరమాత్ముడు ప్రతికల్పంలోనూ ఈ విశ్వాన్ని పుట్టిస్తాడు, పోషిస్తాడు, సంహరిస్తాడు. పాపరహితుడూ, బ్రహ్మస్వరూపుడూ, శాశ్వతుడూ, జగమంతా నిండినవాడూ, కేవలుడూ, సాటిలేనివాడూ, నిర్మలమైన జ్ఞానం కలవాడూ, సర్వాంతర్యామీ, తుదిమొదళ్లు లేనివాడూ, గుణరహితుడూ, నిత్యుడూ అయిన ఆ పరమేశ్వరుణ్ణి ధ్యానిస్తున్నాను.

చ. సరసగతిన్ మునీంద్రులు ప్రసన్న శరీరహృషీకమానస
స్ఫురణ గలప్పు డవ్విభుని భూరికళాకలిత స్వరూపముం

దర మిడి చూతు! రెప్పుడుఁ గుతర్కతమోహతిచేత నజ్ఞతం
బొరసిన యప్పు డవ్విభుని మూర్తిఁ గనుంగొనలేరు నారదా! 111

* నారదా! మునీశ్వరులు తమ శరీరం, ఇంద్రియాలు, మనస్సు ప్రసన్నంగా వున్నప్పుడు మాత్రమే ఆ పరమాత్ముని మహితకళావిలసితమైన స్వరూపం చూడగలరు. ఎప్పుడు వాళ్లు కుత్సితమైన తర్కవితర్కాలనే తమస్సుకు లోబడి అజ్ఞానులై ప్రవర్తిస్తారో అప్పుడు ఆ దేవుని స్వరూపం గుర్తించలేరు.

వ. అని వెండియు నిట్లను. ననఘా! యమ్మహనీయతేజోనిధి మొదలి యవతారంబు సహస్రశీర్షాది యుక్తంబయి ప్రకృతి ప్రవర్తకంబగు నాదిపురుష రూపంబగు, నందుఁ గాలస్వభావంబులను శక్తు లుదయించె; నందుఁ గార్యకారణరూపంబయిన ప్రకృతి జనించెఁ, బ్రకృతివలన మహత్తత్త్వంబును దానివలన నహంకార త్రయంబును బుట్టె, నందు రాజసాహంకారంబువలన నింద్రియంబులును సాత్త్వికాహంకారంబువలన నింద్రియగుణ ప్రధానంబులైన యధిదేవతలును, తామసాహంకారంబు వలన భూతకారణంబు లయిన శబ్ద స్పర్శరూపరస గంధతన్మాత్రంబులునుం బొడమెఁ, బంచతన్మాత్రంబులవలన గగనానిలవహ్ని సలిలధరాదికంబైన భూతపంచకంబు గలిగె, నందు జ్ఞానేంద్రియంబులయిన త్వక్చక్షుశ్శ్రోత్ర జిహ్వా ఘ్రాణంబులును గర్మేంద్రియంబులైన వాక్పాణి పాద పాయూపస్థంబులును మనంబును జనియించె, నన్నింటి సంఘాతంబున విశ్వరూపుండైన విరాట్పురుషుండు పుట్టె నతని వలన స్వయం ప్రకాశుం డయిన స్వరాట్టు సంభవించె, నందుఁ జరాచరరూపంబుల స్థావరజంగమాత్మకంబయిన జగత్తు గలిగె, నందు సత్త్వరజస్తమో గుణాత్మకుల మయిన విష్ణుండును హిరణ్యగర్భుండ నయిన యేనును రుద్రుండును గలిగితి, మందు సృష్టి జననకారణుండయిన చతుర్ముఖుండు పుట్టె. వానివలన దక్షాదులగు ప్రజాపతులు దొమ్మండ్రు గలిగిరి. అందు భవత్ప్రముఖులైన సనకసనందనాది యోగీంద్రులును, నాకలోకనివాసులయిన వాసవాదులును, ఖగలోకపాలకులగు గరుడాదులును, నృలోకపాలకులగు మనుమాంధాతృ ప్రముఖులును, దలలోకపాలకులగు ననంత వాసుకి ప్రభృతులును, గంధర్వ విద్యాధర చారణసాధ్యరక్షో యక్షోరగ నాగలోకపాలురును, మఱియు ఋషులును, బితృదేవతలును, దైత్యదానవ భూతప్రేతపిశాచ కూశ్మాండ పశుమృగాదులును నుద్భవించిరి. ఇట్టి జగత్ప్రథమోద్భవంబు మహత్తత్త్వసృష్టి యనంబడు. ద్వితీయం బండసంస్థితం బనం దగుఁ, దృతీయంబు సర్వభూతస్థం బననొప్పు, నం దైశ్వర్య తేజోబలసంపన్నులైన పురుషులు సర్వాత్ముండైన నారాయణుని యంశసంభవులుగా నెఱుంగుము. అప్పుండరీకాక్షుని లీలావతారంబు లనంతంబులు, దత్కర్మంబులు లెక్కవెట్ట నెవ్వరికిని నలవిగాదు, అయినను నాకుం దోఁచినంత నీ కెఱింగించెద వినుము. 112

*అని చెప్పి మళ్లీ బ్రహ్మ ఇలా అన్నాడు.

పాపరహితుడు! వేయి తలలు, వేయి నేత్రాలు, వేయి పాదాలు కలిగి ప్రకృతిని ప్రవర్తింపజేసే ఆదిపురుషుని రూపమే మహాతేజస్వి అయిన ఆ దేవదేవుని మొదటి అవతారం. ఆ అవతార స్వరూపం

నుండి కాలమూ స్వభావమూ అనే రెండు శక్తులు పుట్టాయి. అందులోనుంచి కార్యకారణరూపమైన ప్రకృతి పుట్టింది. ప్రకృతి నుండి మహత్తత్త్వం పుట్టింది. దానినుండి రాజసాహంకారం, సాత్త్వికాహంకారం, తామసాహంకారం అనే మూడహంకారాలు పుట్టాయి, వాటిలో రాజసాహంకారంనుండి ఇంద్రియాలు పుట్టాయి. సాత్త్వికాహంకారం నుండి ఇంద్రియగుణాలు ప్రధానంగా గల ఇంద్రాది దేవతలు పుట్టారు. తామసాహంకారం నుండి పంచభూతాలకు హేతువులైన శబ్దం, స్పర్శం, రూపం, రసం, గంధం అనే తన్మాత్రలు పుట్టాయి. ఆ తన్మాత్రలనుండి ఆకాశం, వాయువు, అగ్ని, జలం, భూమి అనే పంచభూతాలు ప్రభవించాయి. వాటినుండి త్వక్కు, చక్షువు, శ్రోత్రం, జిహ్వ, ఘ్రాణం అనే జ్ఞానేంద్రియాలూ మనస్సూ పుట్టాయి.

వీటన్నిటి చేరికవల్ల విశ్వస్వరూపుడైన విరాట్పురుషుడు ఉదయించాడు. అతని నుండి స్వయంప్రకాశుడైన స్వరాట్టు ఆవిర్భవించాడు. అతనిలో నుంచి చరాచర రూపాలతో స్థావరజంగమాత్మకం అయిన జగత్తు పుట్టింది. అందుండి సత్త్వగుణ స్వరూపుడైన విష్ణుడూ, రజోగుణ స్వరూపుడనై హిరణ్యగర్భు డనబడే నేనూ, తమోగుణ స్వరూపుడైన రుద్రుడూ జన్మించాము. అందుండే సృష్టి ఉత్పత్తికి హేతువైన నాలుగు ముఖాల బ్రహ్మ ఉద్భవించాడు. ఆయనవల్ల దక్షుడు మొదలైన తొమ్మిది మంది ప్రజాపతులు పుట్టారు. వారినుండి నీవు, సనకుడు, సనందుడు మొదలైన యోగీశ్వరులు, స్వర్గలోకంలో వుండే ఇంద్రాదులు, పక్షిలోక రక్షకులైన గరుడాదులు, మానవలోకాన్ని పాలించే మనువు, మాంధాత మొదలగు వారూ, తలలోకాన్ని పాలించే అనంతుడు, వాసుకి మొదలైన వారూ, ఇంకా గంధర్వులూ, సిద్ధులూ, విద్యాధరులూ, చారణులూ, సాధ్యులూ, రాక్షసులూ, యక్షులూ, ఉరగులూ, నాగులూ - ఆ జాతులను పాలించేవారూ, ఋషులు, పితృదేవతలు, దైత్యులు, దానవులు, భూతాలు, ప్రేతాలు, పిశాచాలు, కూశ్మాండులు మరిన్నీ పశుమృగాదులు ఉద్భవించాయి.

ఇలాంటి జగత్తు మొదటి పుట్టుకను మహత్తత్త్వ సృష్టి అంటారు. రెండవది అండగతమైన సృష్టి. మూడవది సమస్త భూతగతమైన సృష్టి. అందులో ఐశ్వర్యమూ, తేజస్సు, బలమూ గల పురుషులు సర్వాంతర్యామి అయిన శ్రీ మన్నారాయణుని అంశమందు పుట్టినవారుగా తెలుసుకో. ఆ అరవిందాక్షుని లీలావతారాలకు అంతం లేదు. ఆయన ఆచరించే మంచి పనులు లెక్కించడం ఎవరికీ శక్యం గాదు. అయినా నాకు తోచినంత వరకూ నీకు వినిపించుతాను, విను.

-: శ్రీ మన్నారాయణుని లీలావతారంబుల యభివర్ణనము :-

ఉ. అన్యకథానులాపము లహర్నిశమున్ వినునట్టి సత్క్రియా
శూన్యములైన కర్ణముల సూరిజనస్తుత! సర్వలోక స
మ్మాన్యమునై తనర్చు హరిమంగళ దివ్యకథామృతంబు సౌ
జన్యతఁ గ్రోలవయ్య బుధసత్తమ! యే వివరించి చెప్పెదన్! 113

* సూరివరేణ్యులకు ఆరాధనీయుడవైన నారదా! రేయింబవళ్లూ ఇతరకథా ప్రసంగాలు వింటూ ఏమాత్రం పుణ్యకథల పొంతబోని వీనులకు విష్ణుకథలు విందుచేస్తాయి. సకల లోక పూజనీయమై వెలుగొందే ఆ దేవదేవుని దివ్యమంగళ కథాసుధారసాన్ని నేను నీకు అందిస్తాను. ఆసక్తితో ఆస్వాదించవయ్యా!

వ. అని పలికి నారదుం జూచి మఱియు నిట్లనియె. 114

* ఈ విధంగా పలికి నారదుని చూచి బ్రహ్మ మళ్ళీ ఇలా చెప్పసాగాడు.

మ. కనకాక్షుండు భుజావిజృంభణమునన్ క్ష్మాచక్రముం జాపఁ జు
ట్టిన మాడ్కిం గొనిపోవ, యజ్ఞమయదంష్ట్రి స్వాకృతిందాల్చి య
ద్దనుజాధీశ్వరుఁ దాఁకి యబ్ధినడుమన్ దంష్ట్రాహతిం ద్రుంప ధా
త్రిని గూలెం గులిశాహతిం బడు మహాద్రిం బోలి యత్యుగ్రతన్. 115

* పూర్వం హిరణ్యాక్షుడనే రాక్షసు డుండేవాడు. వాడు బాహుబలాటోపంతో భూచక్రాన్ని చాపచుట్టినట్లు చుట్టి సాగరగర్భంలో దాగాడు. అప్పుడు శ్రీమన్నారాయణుడు యజ్ఞవరాహరూపం ధరించి ఆ దానవరాజుతో దారుణమైన రణం చేశాడు. అపార పారావారం నడుమ కోరలతో క్రుమ్మి ఆ రక్కసుణ్ణి ఉక్కడగించాడు. వజ్రాయుధం వ్రేటుకు నేలగూలే మహాపర్వతం లాగా వాడు అతిభీకరాకారంతో క్రిందపడ్డాడు. ఇది యజ్ఞవరాహావతార కథ.

వ. మఱియు సుయజ్ఞావతారంబు విను మని యిట్లనియె. 116

* ఇక సుయజ్ఞావతారం ఎలా జరిగిందో చెబుతాను వినుమని నారదునితో బ్రహ్మ మళ్ళీ ఇలా అన్నాడు.

సీ. ప్రకట రుచి ప్రజాపతికిని స్వాయంభువుని కూఁతు రాకూతి యను లతాంగి
కర్థి జన్మించి సుయజ్ఞుండు నా నొప్ప నతఁడు దక్షిణ యను నతివయందు
సుయమనామామరస్తోమంబుఁ బుట్టించి యింద్రుఁడై వెలసి యుపేంద్రలీల
సఖిలలోకంబుల యార్తి హరించిన నతని మాతామహుండైన మనువు

తే. తనమనంబునఁ దచ్చరిత్రమున కలరి, పరమ పుణ్యుండు హరి యని పలికెఁ గాన
నంచిత జ్ఞాననిధియై సుయజ్ఞుఁ డెలమిఁ, దాపసోత్తమ! హరి యవతారమయ్యె. 117

* పూర్వం రుచి అనే ప్రజాపతికీ, స్వాయంభువ మనువు కూతురైన ఆకూతి అనే సుగుణవతికీ "సుయజ్ఞుడు'' అనేవాడు పుట్టాడు. అతడు "దక్షిణ''అనే కాంతను పత్నిగా స్వీకరించాడు. ఆమె కడుపున సుయములు అన్న పేరుగల వేల్పులను జన్మింపజేశాడు. ఇంద్రుడై దేవతలకు నాయకత్వం ఇచ్చాడు. విష్ణువులాగా సమస్తలోకాల దుఃఖాన్నీ పరిహరింప జేశాడు. తాత అయిన స్వాయంభువ మనువు తన మనుమని చరిత్రకు మనసులో ఎంతో సంతోషించి 'ఈ పరమ పవిత్రుడు శ్రీహరియే''అని పలికాడు. మునీంద్రా! ఆ కారణంవల్ల ఉత్తమ జ్ఞానానికి నిధియైన సుయజ్ఞుడు "హరి'' అవతారంగా ప్రశస్తి వహించాడు.

వ. అని చెప్పి సాంఖ్యయోగ ప్రవర్తకాచార్యవర్యుం డగు కపిలుని యవతారంబు విను మని యిట్లనియె.118

* బ్రహ్మదేవుడు పై కథ చెప్పి ఆపై షడ్దర్శనాలలో ఒకటైన సాంఖ్య యోగం ప్రవర్తింపజేసిన కపిలమహర్షి అవతారగాథను ఆలకించమంటూ ఇలా అన్నాడు.

చ. ధృతమతి దేవహూతికిని దివ్యవిభుండగు కర్దమప్రజా
పతికిఁ బ్రమోద మొప్ప నవభామలతోఁ గపిలాఖ్యఁ బుట్టి యే
గతి హరి పొందు నట్టి సుభగంబగు సాంఖ్యము దల్లి కిచ్చి దు
ష్కృతములు వాసి చూపె మునిసేవితమై తనరారు మోక్షమున్. 119

* దేవహూతి అనే ఆమె నిశ్చలమతి అయిన సతి. దివ్యతేజస్వియైన కర్దమ ప్రజాపతి ఆమె పతి. ఆ దంపతులకు ఆనందం అతిశయింపగా తొమ్మండుగురు ఆడు తోబుట్టువులతో సహా శ్రీహరి 'కపిలుడు' అన్న పేరుతో ఆవిర్భవించాడు. ఏ యోగంతో నారాయణుని పొందటానికి వీలవుతుందో, ఆ మనోజ్ఞమైన సాంఖ్యయోగాన్ని ఆ మహనీయుడు తల్లికి బోధించాడు. ఆ విధంగా ఆమె పాపాలు రూపుమాపి మునులు అపేక్షించే మోక్షాన్ని ఆమెకు ప్రసాదించాడు.

వ. మఱియు దత్తాత్రేయావతారంబు వినుము. 120

* ఇక దత్తాత్రేయుని అవతారం ఎలా విలసిల్లిందో వివరిస్తాను విను.

సీ. తాపసో త్తముఁ డత్రి తనయునిఁ గోరి రమేశు వేఁడిన హరి యేను నీకు
ననఘ! "దత్తుఁడ నైతి" నని పల్కుకతమున నతఁడు దత్తాత్రేయుఁడై జనించె
న మ్మహాత్ముని చరణాబ్జ పరాగ సందోహంబుచేఁ బూతదేహు లగుచు
హైహయ యదువంశ్యు లైహికాముష్మిక ఫలరూప మగు యోగబలము వడసి

తే. సంచిత జ్ఞాన ఫల సుఖైశ్వర్య శక్తి, శౌర్యములఁ బొంది తమ కీర్తి చదల వెలుఁగ
నిందు నందును వాసికి నెక్కి, రట్టి, దివ్యతర మూర్తి విష్ణు నుతింపఁదరమె? 121

* అత్రిమహర్షి మునులలో మేటి. ఆయన తనకు పుత్రుణ్ణి ప్రసాదించమని లక్ష్మీనాథుణ్ణి ప్రార్థించాడు. అప్పుడు శ్రీహరి "పాపరహితుడవైన ఓ మునీంద్రా! నేను నీకు "దత్తుడ నయ్యాను'' అని అన్నాడు. అందువల్ల హరియే అత్రికి దత్తాత్రేయుడై జన్మించాడు. ఆ మహనీయుని పాదపద్మపరాగం సోకి హైహయవంశానికీ, యదువంశానికీ చెందిన వారందరూ పవిత్రదేహు లయ్యారు. ఆయన అనుగ్రహంవల్లనే వాళ్లు ఇహపరలోకాలు ప్రసాదించే యోగబలం ఆర్జించుకొన్నారు. జ్ఞాన ఫలాన్నీ, సుఖాన్నీ, ఐశ్వర్యాన్నీ, శక్తినీ, శౌర్యాన్నీ పొందారు. తమ కీర్తి మింట వెలుగొందుతుండగా ఉభయలోకాలలో ప్రసిద్ధి వహించారు. అలాంటి దివ్యరూపుడైన విష్ణుదేవుని వినుతించడం సాధ్యమా!

వ. వెండియు సనకాద్యవతారంబు వినుము. 122

* ఇక సనకాదుల అవతార ప్రకారం ఆలకించు.

సీ. అనఘాత్మ! యేను గల్పాదిని విశ్వంబు సృజియింపఁ దలఁచి యంచిత తపంబు
నర్థిఁ జేయుచు "సన" యని పల్కుటయు నది కారణంబుగ సనాఖ్యలను గల "స
నందన", "సనక", "సనత్కుమార", "సనత్సుజాతులు" నల్వురు సంభవించి
మానసపుత్రులై మహి నుతికెక్కిరి పోయిన కల్పాంతమున నశించి

తే. నట్టి యాత్మీయ తత్త్వంబు పుట్టఁ జేసి, సంప్రదాయక భంగిని జగతి నెల్లఁ
గలుగఁజేసిరి య వ్విష్ణుకళలఁ దనరి, నలువు రయ్యును నొక్కఁడ నయచరిత్ర! 123

* పవిత్రాత్మా! నేను కల్పారంభంలో విశ్వాన్ని సృష్టింపదలచు కొన్నాను. అందుకై తపస్సు చేస్తూ 'సన' అని పలికాను. అందువల్ల 'సన' అనే పేరుతో 'సనకుడు, సనందుడు, సనత్కుమారుడు, సనత్సుజాతుడు' అనే నలుగురు పుట్టారు. వాళ్లు బ్రహ్మమానసపుత్రులుగా ప్రపంచంలో ప్రసిద్ధికెక్కారు. గతించిన కల్పం చివర అంతరించిపోయిన ఆత్మ తత్త్వాన్ని వాళ్లు మళ్లీ లోకంలో సంప్రదాయానుసారంగా ప్రవర్తింపజేశారు. నయశీలుడవైన నారదా! ఆ విష్ణుదేవుని కళలతో జన్మించిన వాళ్లు నలుగురైనా నిజానికి వారి అవతారం ఒక్కటే.

వ. మఱియు నరనారాయణావతారంబు వినుము. 124

* ఇంక నరనారాయణుల అవతారపద్ధతి ఆకర్ణించు.

క. గణుతింపఁగ నరనారా, యణు లన ధర్మునకు నుదయ మందిరి దాక్షా
యణి యైన "మూర్తి"వలనం, బ్రణుతగుణోత్తరులు పరమపావనమూర్తుల్. 125

* వినుతిగాంచిన గుణాలు గలవారూ, మిక్కిలి పవిత్రమూర్తులూ అయిన నరనారాయణు లనేవారు ధర్మానికి అధిష్ఠానమైన ధర్ముడికి, దక్షుని కుమార్తె అయిన 'మూర్తి' యందు జన్మించారు.

క. అనఘులు బదరీవనమున, వినుతతపోవృత్తి నుండ, విబుధాధిపుఁడున్
మనమున నిజపదహానికి, ఘనముగఁ జింతించి దివిజకాంతామణులన్. 126

* ఆ పరమపావనులు బదరికా వనానికి వెళ్లి నిశ్చల తపస్సులో నిమగ్ను లయ్యారు. వాళ్ల తపస్సు ఫలిస్తే తన పదవికి ఎక్కడ ముప్పు మూడుతుందో అని మహేంద్రుడు మనస్సులో ఎంతో చింతించాడు. అప్సరసలను పిలిపించాడు.

క. రావించి "తపోవిఘ్నముఁ, గావింపుం"డనుచు బనుపఁ గడు వేడుకతో
భావభవానీకిను లనఁ, గా వనితలు సనిరి బదరికా వనమునకున్. 127

* ఆ విధంగా అతడు సురసుందరులను పిలిపించి 'నరనారాయణుల తపస్సు చెడగొట్టండి'అని చెప్పి పంపాడు. ఆకాంతలు ఎంతో సంతోషంతో కంతుని చతురంగసేనలా అన్నట్లు బయలుదేరి బదరీవనానికి వెళ్ళారు.

వ. అందు. 128

మ. నరనారాయణు లున్న చోటికి మరున్నారీసమూహంబు భా
స్వరలీలం జని రూపవిభ్రమ కళాచాతుర్య మేపారఁగాఁ
బరిహాసోక్తుల నాటపాటలఁ జరింపం జూచి నిశ్చింతతన్
భరితధ్యాన తపఃప్రభావనిరతిం బాటించి నిష్కాములై. 129

* అక్కడ నరుడు, నారాయణుడు తపస్సు చేస్తున్న ప్రదేశానికి దేవకాంతలు సవిలాసంగా వచ్చారు. అందచందాల తీరూ, కళానైపుణ్యాల సౌరూ, ఉట్టిపడేటట్లు పరియాచకాలు పలుకుతూ, ఆటలాడుతూ, పాటలు పాడుతూ విహరించారు. అలా విలాసలీలలతో తపోవనంలో విచ్చలవిడిగా విహరిస్తున్న అప్సరసలను నరనారాయణులు చూచారు. కాని ఏ మాత్రం చలించలేదు. కామానికి లోను కాలేదు. నిశ్చింతులై, నిర్మోహులై వాళ్లు అలాగే నిరతిశయమైన నిశ్చలమైన ధ్యానంతో మహా తపస్సులో నిమగ్నులై వుండిపోయారు.

క. క్రోధము దమ తపములకును, బాధక మగు టెఱిఁగి దివిజభామలపై న
మ్మేధాత్మకు లొక యింతయుఁ, గ్రోధముఁ దేరైరి సత్త్వగుణయుతు లగుటన్. 130

* కోపం తమ తపస్సులకు లోపం కలిగిస్తుందని గ్రహించి సత్త్వ సంపన్నులూ, బుద్ధిమంతులూ అయిన నరనారాయణులు వాళ్లమీద ఏ మాత్రం కోపం చూపలేదు.

క. నారాయణుఁ డప్పుడు దన, యూరువు వెసఁ జీర, నందు నుదయించెను బెం
పారంగ నూర్వశీ ముఖ, నారీజనకోటి దివిజనారులు మెచ్చన్. 131

* అప్పుడు నారాయణుడు వెంటనే తన ఊరు భాగాన్ని గోటితో చీరాడు. అతని తొడలోనుండి అమర కాంతలు మెచ్చేటట్లుగా ఊర్వశి మొదలైన అప్సరః స్త్రీ సమూహం ఉద్భవించింది.

క. ఊరువులందు జనించిన, కారణమున "నూర్వశి"యన ఘనతకు నెక్కెన్
వారల రూపవిలాస వి, హారములకు నోడి రంత నమరీజనముల్. 132

* నారాయణుని ఊరువులో నుండి పుట్టడంవల్ల ఆమె " ఊర్వశి'' అని పేరుగాంచింది. ఇంద్రుడు పంపగా వచ్చిన దేవతాస్త్రీలు ఊర్వశి మొదలైన వాళ్ల అందచందాలూ, హావభావాలూ, వినోదవిహారాలూ చూచి లజ్జతో కుంచించుకు పోయారు.

వ. అంతం దాము నరనారాయణుల తపోవిఘ్నంబు గావింపంబూని చేయు విలాసంబులు, మానసిక సంకల్పమాత్రంబున సృష్టిస్థితి సంహారంబు లొనర్పంజాలు నమ్మహాత్ముల దెసం బనికిరాక కృతఘ్నునకుం జేయు నుపకృతులుంబోలె నిష్ఫలంబులైన సిగ్గునం గుందుచు, నూర్వశిం దమకు ముఖ్యురాలిగాఁ గైకొని తమ వచ్చిన జాడన మరలి చని రంత. 133

* మనస్సులో అనుకుంటే చాలు, ఆ నరనారాయణులు సృష్టిస్థితిలయాలు చేయగలరు. అలాంటి మహానుభావుల తపస్సుకు భంగం కలిగించడానికి సురకాంతలు చేసిన శృంగార విలాసాలు కృతఘ్నుడికి

చేసిన ఉపకారాల లాగా నిరుపయోగా లయ్యాయి. అందువల్ల వాళ్లు సిగ్గుతో పరితపించారు. ఆ ఊర్వశినే తమకు నాయకురాలుగా చేసుకొని వచ్చినదారినే తిరిగిపోయారు.

క. కాముని దహించెఁ గ్రోధ మ, హామహిమను రుద్రుఁ, డట్టి యతికోపము నా
ధీమంతులు గెలిచి రనం, గామము గెలుచుటలు సెప్పఁగా నేమిటికిన్? 134

* పూర్వం రుద్రుడు మహాక్రోధంతో కాముణ్ణి కాల్చివేశాడు. కోపం అంత దారుణ మయింది. అట్టి కోపాన్ని సైతం ఆ బుద్ధిమంతులు అవలీలగా జయించారు. ఇక కామాన్ని గెలవడం గురించి చెప్పేదేముంది?

వ. అట్టి నరనారాయణావతారంబు జగత్పావనంబై విలసిల్లె, వెండియు ధ్రువావతారంబు వివరించెద వినుము. 135

* అలాంటి నరనారాయణుల అవతారం భువనత్రయాన్ని పవిత్రం చేసింది.
ఇక ధ్రువావతారం వివరిస్తాను, విను.

సీ. మానితచరితుఁ "డుత్తానపాదుం"డను భూవరేణ్యునకు సత్పుత్రుఁ డనఁగ
నుదయించి మహిమఁ బెంపొంది బాల్యంబున జనకునికడ నుండి సవతితల్లి
దను నాడు వాక్యాస్త్రతతిఁ గుంది మహిత తపంబు గావించి కాయంబుతోడఁ
జని మింట ధ్రువపదస్థాయి యై యటమీఁద నర్థి వర్తించు భృగ్వాదిమునులుఁ

తే. జతురగతి గ్రింద వర్తించు సప్తఋషులుఁ, బెంపు దీపింపఁ దన్ను నుతింప వెలసి
"ధ్రువుఁడు" నా నొప్పి య వ్విష్ణుతుల్యుఁ డగుచు, నున్న పుణ్యాత్ముఁ డిప్పుడు నున్నవాఁడు. 136

* ధ్రువుడు ఉత్తమచరిత్రుడైన "ఉత్తానపాదు'డనే రాజుకు సత్పుత్రుడుగా జన్మించాడు. ప్రభావసంపన్నుడై పేరుగాంచాడు. చిన్న తనంలో ఒకనాడు తండ్రివద్ద ఉన్నప్పుడు సవతితల్లి "సురుచి" అతణ్ణి నిందావచనాలనే అస్త్రాలతో నొప్పించింది. దుఃఖితుడైన ధ్రువుడు గొప్ప తపస్సు చేశాడు. ఆ తపస్సు ఫలించింది. భగవంతుడు సాక్షాత్కరించి అతణ్ణి అనుగ్రహించాడు. అతడు సశరీరంగా వెళ్లి ఆకసంలో మహోన్నతమైన ధ్రువస్థానంలో స్థిరపడ్డాడు. ఆ స్థానానికి పైన వుండే భృగువు మొదలైన మహర్షులూ, క్రింద వుండే సప్తర్షులూ ఆ మహనీయుణ్ణి గొప్పగా ప్రశంసించారు. అతడు "ధ్రువు"డనే పేరుతో ప్రకాశించి విష్ణువుతో సమానుడైనాడు. ఇప్పుడు కూడా ఆ పుణ్యాత్ముడు ధ్రువస్థానం లోనే వున్నాడు.

వ. మఱియుఁ బృథుని యవతారంబు వినుము. 137

ఉ. వేనుఁడు విప్రభాషణ పవి ప్రహతి చ్యుత భాగ్య పౌరుషుం
డై నిరయంబునం బడిన నాత్మతనూభవుఁడై పృథుండు నాఁ
బూని జనించి తజ్జనకుఁ బున్నరకంబును బాపె, మేదినిన్
ధేనువుఁజేసి వస్తు వితతిం బిదికెన్ హరిసత్కళాంశుఁడై. 138

* ఇక పృథుచక్రవర్తి అవతారం విను.

"వేను"డనే భూపాలుడు భూసురుల శాపవచనాలనే వజ్రాయుధపు దెబ్బలకు గురియైనాడు. సిరినీ, పౌరుషాన్నీ కోల్పోయాడు. తుదకు నరకం పొందాడు. అతనికి "పృథు"డనే కుమారుడున్నాడు. అతడు తండ్రిని పున్నామనరకం నుండి రక్షించాడు. శ్రీహరి కళాంశభవుడైన ఆ పృథుచక్రవర్తి ఈ భూమిని ధేనువుగా జేసి అమూల్యమైన అనేక వస్తువులను పిదికాడు.

వ. అని మఱియు వృషభావతారంబు నెఱింగింతు, వినుము, అగ్నీధ్రుం డనువానికి "నాభి" యనువాఁ డుదయించె, నతనికి మేరుదేవి యను నామాంతరంబు గల "సుదేవి"యందు హరి వృషభావతారంబు నొంది జడస్వభావంబైన యోగంబు దాల్చి ప్రశాంతాంతః కరణుండును, బరిముక్తసంగుండునునై పరమ హంసాభిగమ్యం బయిన పదం బిది యని మహర్షులు వలుకుచుండం జరించె, మఱియు హయగ్రీవావతారంబు సెప్పెద వినుము. **139**

* ఇలా చెప్పి బ్రహ్మ మళ్లీ నారదుడితో ఈ రీతిగా అన్నాడు. ఇప్పుడు వృషభుని అవతారం తెలియపరుస్తాను, ఆలకించు. "అగ్నీధ్రు" డనే వాడికి "నాభి" అనే కొడుకు పుట్టాడు. నాభి భార్య సుదేవి. అమెకు మేరుదేవి అని మరో పేరు ఉండేది. ఆమెకు హరి వృషభావతారుడై అవతరించాడు. అతడు జడశీలమైన యోగం పూనాడు. ప్రశాంతమైన చిత్తం కల్గి ఇతరులతో పొత్తు వదిలాడు. " ఇది పరమహంసలు పొందదగినస్థితి" అని తన్ను గూర్చి మహర్షులు ప్రశంసించేటట్లు ప్రవర్తించాడు.

ఇక హయగ్రీవావతారం అభివర్ణిస్తాను విను.

చ. అనఘచరిత్ర! మన్మఖమునందు జనించె హయాననాఖ్యతన్
వినుతసువర్ణ వర్ణుఁడును వేదమయుం డఖిలాంతరాత్మకుం
డనుపమ యజ్ఞపూరుషుఁడు నై భగవంతుఁడు, దత్సమస్త పా
వన మగు నాసికాశ్వసనవర్గములం దుదయించె వేదముల్. **140**

* సచ్చరిత్రుడా! మేలిమిబంగారు కాంతికలవాడూ, వేదస్వరూపుడూ, సర్వాంతర్యామీ, సాటిలేని యజ్ఞపురుషుడూ అయిన దేవదేవుడు "హయగ్రీవుడు"అన్న పేరుతో నేను చేసిన యజ్ఞంలోనుండి జన్మించాడు. సర్వాన్నీ పవిత్రం చేసే ఆ హయగ్రీవుని ముకుపుటాలలోని శ్వాసవాయువులనుండి వేదాలు ప్రాదుర్భవించాయి.

వ. మఱియు మత్స్యావతారంబు వినుము. **141**

సీ. ఘనుఁడు వైవస్వత మనువుకు దృష్టమై యరుదెంచునట్టి యుగాంతసమయ
మందు విచిత్రమత్స్యావతారము దాల్చి యఖిలావనీమయం బగుచుఁ జాల
సర్వజీవులకు నాశ్రయభూతుఁ డగుచు నే కార్ణవంబైన తోయముల నడుమ
మన్ముఖశ్లథవేదమార్గంబులను జిక్కు వడకుండ శాఖ లేర్పడఁగఁ జేసి

తే. దివ్యు లర్థింప నాకర్థిఁ దెచ్చి యిచ్చి, మనువు నెక్కించి పెన్నావ వనధినడుమ
మునుఁగకుండఁగ నరసిన యనిమిషావ, తార మేరికి నుతియింపఁ దరమె వత్స! 142

* ఇక మత్స్యావతారం సంగతి చెబుతాను విను. ప్రళయకాలంలో సమస్తమూ జలమయమైపోయింది. ఆ పరిస్థితిని వైవస్వతమనువు ముందే గ్రహించి ఒక పడవపై కూర్చున్నాడు. అప్పుడు భగవంతుడు విచిత్రమైన మత్స్యావతార మెత్తాడు. భూతలానికి ఆశ్రయమైన ఆ దేవుడప్పుడు ఎల్లప్రాణులకూ నివాసభూతుడైనాడు. నా వదనంనుండి జారిపోయిన వేదశాఖలు సంకీర్ణం కాకుండా విభజించి దేవతల కోరికమేరకు మళ్ళీ నాకు ప్రీతితో అందజేశాడు. వైవస్వతమనువు అధిష్ఠించిన నావ సముద్రంలో మునిగిపోకుండా కాపాడాడు. నాయనా! మహనీయమైన ఆ మత్స్యావతారాన్ని వివరించడం ఎవరికి సాధ్యం?

వ. మఱియుఁ గూర్మావతారంబు వినుము. 143

మ. అమృతోత్పాదనయత్నులై విబుధదైత్యానీకముల్, మందరా
గముఁ గవ్వంబుగఁ జేసి యబ్ధి దరువంగాఁ, గవ్వపుంగొండ వా
ర్ధి మునుంగన్ హరి కూర్మరూపమున నద్రిం దాల్చెఁ దత్పర్వత
భ్రమణవ్యాజత వీఁపుఁదీట శమియింపంజేయఁగా నారదా! 144

* ఇక కూర్మావతారం వృత్తాంతం తెలుపుతాను విను. నారదా! పూర్వం దేవతలూ, రాక్షసులూ అమృతం సాధించాలనే ప్రయత్నంలో మందరగిరిని కవ్వంగా జేసుకొని క్షీరసాగరాన్ని మథించారు. ఆ కవ్వపు కొండ కడలి నడుమ మునిగిపోయింది. అప్పుడు శ్రీమన్నారాయణుడు తన వీపుదురద తొలగించుకోవటానికా అన్నట్లు గిరగిర తిరుగుతున్న గిరిని కూర్మరూపం ధరించి ధరించాడు.

వ. వెండియు నృసింహావతారంబు వినుము. 145

మ. సురలోకంబుఁ గలంచి దేవసమితిన్ఁ దుక్కించి యుద్యద్గదా
ధరుఁడై వచ్చు నిశాచరుం గని, కనద్దంష్ట్రాకరాళాస్య వి
స్ఫురితభ్రూకుటితో నృసింహగతి రక్షోరాజ వక్షంబు భీ
కరభాస్వన్నఖరాజిఁ ద్రుంచెఁ ద్రిజగత్కల్యాణసంధాయియై. 146

* ఇక నరసింహావతార వృత్తాంతం విను.

హిరణ్యకశిపుడనే రక్కసుడు దేవలోకంపై దండెత్తి దేవతలను బాధించాడు. ప్రచండమైన గదాదండం చేబూని వస్తున్న ఆ దానవుణ్ణి శ్రీహరి చూచాడు. వాణ్ణి పరిమార్చి ముల్లోకాలకూ క్షేమం కలిగించాలనుకొన్నాడు. వెంటనే కోరలతో భీతికొలిపే నోరూ, కోపంతో ముడివడ్డ కనుబొమ్మలూ గల నరసింహావతారం ధరించాడు. వాడి గోళ్లతో ఆ రాక్షసేశ్వరుని వక్షం చీల్చి హతమార్చాడు.

వ. ఇంక నాదిమూలావతారంబు సెప్పెద వినుము. 147

మ. కరినాథుండు జలగ్రహ గ్రహణదుఃఖాక్రాంతుఁడై వేయి వ
త్సరముల్ గుయ్యిడుచుండ వేల్పులకు విశ్వవ్యాప్తి లేకుండుటన్
"హరి నీవే శరణంబు నా" క నినఁ గుయ్యాలించి వేవేగ వా
శ్చరముం ద్రుంచి కరీంద్రుఁ గాచె మహితోత్సాహంబునం దాపసా! 148

* ఇక ఆదిమూలావతారం వివరిస్తా విను.

నారదా! గజేంద్రుడు మొసలిచేత పట్టువడి దుఃఖించాడు. వేయి సంవత్సరాలు దానితో పెనగులాడుతూ రక్షణకై మొరపెట్టుకొన్నాడు. తక్కిన దేవతలు విశ్వమయులు కారు కాబట్టి అతని ఆపద మాన్పలేక పోయారు. అప్పుడతడు 'శ్రీహరీ! నీవే నాకిక దిక్కు' అని ఆర్తుడై ఆక్రందనం చేశాడు. అది విని వెనువెంటనే పరమాత్ముడు ఆదిమూల స్వరూపుడై వచ్చి పరమోత్సాహంతో మకరిని చంపి కరిని కాపాడాడు.

వ. మఱియును వామనావతారంబు వినుము. 149

సీ. యజ్ఞేశ్వరుండగు హరి విష్ణుఁ డదితిసంతానంబునకు నెల్లఁ దమ్ముఁడయ్యుఁ
బెంపారు గుణములఁబెద్ద యై, వామన మూర్తితో బలిచక్రవర్తిఁ జేరి
తద్భూమి మూడు పాదమ్ముల నడిగి పదత్రయంబునను జగత్త్రయంబు
వంచించి కొనియెను వాసవునకు రాజ్య మందింప నీశ్వరుం డయ్యు మొఱఁగి

తే. యర్థిరూపంబు గైకొని యడుగ వలసె, ధార్మికుల సొమ్ము వినయోచితముగఁ గాని
వెడఁగుఁదనమున నూరక విగ్రహించి, చలన మందింపరాదు నిశ్చయము పుత్ర! 150

* ఇక వామనావతారం వర్ణిస్తాను విను. యజ్ఞాధిపుడైన విష్ణువు అదితి బిడ్డలలో కనిష్ఠుడు ఐనా ఉత్తమ గుణాలలో అందరికంటే జ్యేష్ఠుడయ్యాడు. ఆయన వామనాకారంతో బలి చక్రవర్తిదగ్గరకు వచ్చి మూడడుగుల నేల అతణ్ణి యాచించి పుచ్చుకొన్నాడు. ఆ మూడడుగులతో ముల్లోకాలనూ ఆక్రమించి వంచనతో అపహరించాడు. తాను సర్వేశ్వరుడై వుండికూడ ఇంద్రుడికి రాజ్యం ముట్టజెప్పడానికై ఆయన వంచనతో బలిని యాచించవలసి వచ్చింది. వత్సా! ధర్మాత్ముల సొమ్ము వినయంగా వెళ్లి ఉచిత పద్ధతిలో గ్రహించాలి. అంతే కాని మూర్ఖత్వంతో పోట్లాడి ఆక్రమించ గూడదు సుమా! ఇది నిజం!

చ. బలి నిజమౌళి న వ్వటుని పాదసరోరుహ భవ్యతీర్థ ము
త్కలిక ధరించి, తన్నును జగత్త్రయమున్ హరి కిచ్చి, కీర్తులన్
నిలిపె వసుంధరాస్థలిని నిర్జరలోక విభుత్వ హానికిం
దలఁకక శుక్రు మాటలకుఁ దారక భూరివదాన్యశీలుఁడై. 151

* పరమదాత అయిన బలిచక్రవర్తి ఆ బ్రహ్మచారి వామనుని పాదపద్మాలు కడిగిన పవిత్ర తీర్థాన్ని ఔత్సుక్యంతో తలమీద చల్లుకున్నాడు. తనతోపాటు మూడులోకాలనూ నారాయణుడికి ధారాదత్తం చేశాడు. విశ్వమంతటా శాశ్వతమైన యశస్సు నిలుపుకొన్నాడు. ఆ దానంవల్ల దేవలోకం మీద తనకున్న పెత్తనం పోతుందని జంక లేదు. తనకు హాని జరుగుతుందని శుక్రాచార్యుడు చెప్పినా లక్ష్య పెట్టలేదు.

వ. మఱియు న ప్పరమేశ్వరుండు నారదా! హంసావతారంబు నొంది యతిశయ భక్తియోగంబున సంతుష్టాంతరంగుం డగుచు నీకు నాత్మతత్త్వ ప్రదీపకంబగు భాగవత మహాపురాణం బుపదేశించె, మన్వవతారంబు నొంది స్వకీయ తేజఃప్రభావంబున నప్రతిహతంబైన చక్రంబు ధరియించి దుష్టవర్తనులైన రాజుల దండించుచు శిష్టపరిపాలనంబు సేయుచు నాత్మీయ కీర్తిచంద్రికలు సత్యలోకంబున వెలింగించె, మఱియు ధన్వంతరి యన నవతరించి తన నామస్మరణంబున భూజనంబునకు సకలరోగనివారణంబు సేయుచు నాయుర్వేదంబుఁ గల్పించె, నింకం బరశురామావతారంబు వినుము. 152

* నారదా! అంతేకాదు. ఆ పరమేశ్వరుడు హంసావతార మెత్తాడు. అతిశయమైన నీ భక్తి యోగానికి సంతసించాడు. నీకు ఆత్మతత్త్వం తెలియపరచే భాగవత మనే మహాపురాణం ఉపదేశించాడు. మనువుగా అవతరించి తన తేజోమహిమతో అమోఘమైన చక్రం చేబూని దుర్జనులైన రాజులను శిక్షించాడు, సజ్జనులను రక్షించాడు. తన కీర్తిచంద్రికలు సత్యలోకంలో ప్రకాశింప జేశాడు.

ఇంకా ధన్వంతరిగా అవతారం దాల్చాడు. తన నామస్మరణతోనే భూమిమీది జనానికి రోగాలన్నీ పోగొట్టుతూ ఆయుర్వేదం కల్పించాడు. ఇక పరశురామావతారం ఎలా జరిగిందో చెబుతా, విను.

మ. ధరణీ కంటకులైన హైహయ నరేంద్ర వ్రాతమున్ భూరి వి
స్ఫురితోదార కుఠారధారఁ గలనన్ ముయ్యేడు మాఱుల్ పోరిం
బొరి మర్దించి, సమస్త భూతలము విప్రుల్ వేఁడఁగా నిచ్చి తాఁ
జిరకీర్తిన్ జమదగ్ని రాముఁడన మించెం దాపసేంద్రోత్తమా! 153

* మునీంద్రులలో అగ్రగణ్యుడవైన నారదా! హైహయరాజులు లోక విరోధులై దురుసుగా ప్రవర్తించారు. వాళ్లను శిక్షించడానికి శ్రీమన్నారాయణమూర్తి భార్గవరాముడుగా అవతరించాడు. రణరంగంలో ఇరవై యొక్కసార్లు ఈ రాజసమూహాన్ని దారుణమైన తన గండ్రగొడ్డలితో చెండాడినాడు. బ్రాహ్మణులు వేడుకోగా భూమండల మంతా వాళ్లకు దానం చేశాడు. జమదగ్నిసుతుడైన ఆ పరశురాముడు అలా శాశ్వత కీర్తితో వెలుగొందాడు.

వ. మఱియు శ్రీ రామావతారంబు సెప్పెద వినుము. 154

సీ. తోయజ హిత వంశ దుగ్ధ పారావార రాకా విహార కైరవహితుండు
కమనీయ కోసలక్ష్మాభృత్సుతా గర్భ శుక్తి సంపుట లసన్మౌక్తికంబు
నిజపాదసేవక వ్రజ దుఃఖ నిబిడాంధ కార విస్ఫురిత పంకరుహసఖుఁడు
దశరథేశ్వర కృతాధ్వర వాటికా ప్రాంగణాకర దేవతానోకహంబు

తే. చటుల దానవ గహన వైశ్వానరుండు, రావణాటోప శైల పురందరుండు
నగుచు లోకోపకారార్థ మవతరించె, రాముఁడై చక్రి లోకాభిరాముఁ డగుచు. 155

* ఇక శ్రీరామావతారం వివరిస్తాను విను.

చక్రధరుడైన శ్రీ మహావిష్ణువు లోకోపకారం చేయడానికై జగదభిరాముడైన శ్రీరాముడుగా అవతరించాడు. ఆయన సూర్యవంశమనే పాల్కడలికి పున్నమచందురుడు. కోసలరాజు కూతురైన కౌసల్యాదేవి గర్భమనే ముత్తెపు చిప్పలో పుట్టిన మేలి ముత్యం. తన పాదసేవకుల శోకమనే చిమ్మచీకట్లను పోకార్చే సూర్యభగవానుడు. దశరథమహారాజు గారి పుత్రకామేష్టి యాగశాల ముంగిట మొలకెత్తిన కల్పవృక్షం. దానవులనే దారుణారణ్యాన్ని దహించే కార్చిచ్చు. రావణుని గర్వమనే పర్వతాన్ని బద్దలు చేసే ఇంద్రుడు.

క. చిత్రముగ భరత లక్ష్మణ, శత్రుఘ్నుల కర్థి నగ్రజన్ముం డగుచున్
ధాత్రిన్ రాముఁడు వెలసెఁ బ, విత్రుఁడు దుష్కృత లతాలవిత్రుం డగుచున్. 156

* ఆ శ్రీరామచంద్రుడు భరతుడు, లక్ష్మణుడు, శత్రుఘ్నుడు అనే సోదరులకు అగ్రజుడై జన్మించాడు. ఆ మహా పావనుడు పాపాలనే తీవలను ఛేదించే కొడవలిగా ఈ లోకంలో ప్రకాశించాడు.

వ. అంత. 157

సీ. కిసలయ ఖండేందు బిస కుంద పద్మాబ్జ పద ఫాల భుజ రద పాణి నేత్రఁ
గాహళ కరభ చక్ర వియత్పులిన శంఖ జంఘోరు కుచ మధ్య జఘన కంఠ
ముకుర చందన బింబ శుక గజ శ్రీకార గండ గంధోష్ఠవాగ్గమన కర్ణఁ
జంప కేందు స్వర్ణ శఫర ధను ర్నీల నాసికాస్యాంగదృగ్భ్రూశిరోజ

తే. నళి సుధావర్త కుంతల హాస నాభి, కలిత జనకావనీపాలకన్యకా ల
లామఁ బరిణయమయ్యె లలాటనేత్ర, కార్ముక ధ్వంస ముంకువ గాఁగ నతఁడు. 158

* ఆపైన శ్రీరాముడు శివుని ధనుర్భంగం ఓలి కాగా జనకమహారాజు పుత్రిక సీతాదేవిని చేపట్టాడు. ఆ మహాదేవి పాదాలు చివుళ్ల వంటివి; ఫాలం అర్ధచంద్రుని వంటిది; భుజాలు తామరతూండ్ల వంటివి; దంతాలు మొల్లల వంటివి; హస్తాలు పద్మాల వంటివి; నేత్రాలు కలువల వంటివి; పిక్కలు కాహళుల వంటివి; తొడలు కరభాల వంటివి; స్తనాలు చక్రవాకాల వంటివి; నడుము ఆకసం వంటిది; పిరుదులు ఇసుక తిన్నెల వంటివి; కంఠం శంఖం వంటిది; చెక్కిళ్లు అద్దాల వంటివి; శరీర పరిమళం చందనం వంటిది; పెదవి దొండపండు వంటిది; పలుకు చిలుక పలుకు వంటిది; గమనం గజగమనం వంటిది; చెవులు శ్రీకారాల వంటివి; ముక్కు సంపెంగ వంటిది; మోము చంద్రుని వంటిది. శరీరం స్వర్ణం వంటిది; చూపులు చేపల వంటివి; కనుబొమలు ధనుస్సు వంటివి; తల వెంట్రుకలు నీలాల వంటివి; ముంగురులు తుమ్మెదల వంటివి; నవ్వు అమృతం వంటిది; బొడ్డు సుడి వంటిది.

వ. అంత. 159

క. రాముఁ మేచకజలద, శ్యాముఁ సుగణాభిరాము సద్వైభవ సు
త్రాముఁ దుష్టనిశాట వి, రాముం బొమ్మనియెఁ బంక్తిరథుఁ డడవులకున్. 160

* ఆ పైన, నీలిమబ్బువలె నల్లనివాడూ, సద్గుణాలతో ఒప్పేవాడూ, ఐశ్వర్యంలో ఇంద్రునితో సాటియైనవాడూ, చెడుగురక్కసులను చెండాడేవాడూ అయిన రామచంద్రుణ్ణి దశరథుడు అడవులకు పొమ్మన్నాడు.

వ. ఇట్లు పంచిన. 161

చ. అరుదుగ లక్ష్మణుండు జనకాత్మజయుం దనతోడ నేఁగుదే
నరిగి రఘూత్తముండు ముదమారఁగఁ జొచ్చెఁ దరక్షు సింహ సూ
కర కరి పుండరీక కపి ఖడ్గ కురంగ వృకాహి భల్ల కా
సర ముఖ వన్య సత్త్వ చయ చండతరాటవి దండకాటవిన్. 162

* అలా పంపేసరికి అడవులకు వెళ్తున్న రాముణ్ణి లక్ష్మణుడూ, సీతా వెంబడించారు. రఘువంశ లలాముడైన రాముడు సివంగులూ, సింహాలూ, అడవిపందులూ, ఏనుగులూ, పులులూ, కోతులూ, ఖడ్గమృగాలూ, జింకలూ, తోడేళ్లూ, పాములూ, ఎలుగుబంట్లూ, అడవి దున్నలూ మొదలైన అడవి మృగాలతో అత్యంత భీకరమైన దండకారణ్యం ప్రవేశించాడు.

క. ఆ వనమున వసియించి నృ, పావననయశాలి యిచ్చె నభయములు జగ
త్పావన మునిసంతికిఁ గృ, పావననిధియైన రామభద్రుం డెలమిన్, 163

* రాజరక్షణ నీతి సంపన్నుడూ, దయాసముద్రుడూ అయిన రామభద్రుడు ఆ మహారణ్యంలో నివసించాడు. అక్కడ లోకపావనులైన మునిగణాలకు అభయప్రదానం చేశాడు.

క. ఖరకర కుల జలనిధి హిమ, కరుఁడగు రఘురామవిభుఁడు గఱకఱితోడన్
ఖరుని వధించెను ఘనభీ, కర శరముల నఖిలజనులుఁ గర మరుదందన్. 164

* సూర్యవంశమనే సముద్రానికి చంద్రునివంటివాడైన ఆ రామచంద్రుడు అందలి జనులందరూ ఆశ్చర్యపడగా కోపంతో మిక్కిలి భయంకరమైన బాణాలు ప్రయోగించి ఖరుడనే రక్కసుణ్ణి ఉక్కడగించాడు.

క. హరిసుతుఁ బరిచరుఁగాఁ గొని, హరిసుతుఁ దునుమాడి పనిచె హరిపురమునకున్,
హరివిభునకు హరి మధ్యను, హరి రాజ్యపదంబు నిచ్చె హరివిక్రముఁడై. 165

* సింహపరాక్రముడైన శ్రీరాముడు సూర్యసుతుడైన సుగ్రీవుణ్ణి అనుచరుడుగా స్వీకరించాడు. ఇంద్ర పుత్రుడైన వాలిని నేలగూల్చి యమపురికి పంపాడు. వానరాధిపుడైన సుగ్రీవునికి కిష్కింధా రాజ్యాన్నీ, సింహం వంటి నడుము గల రుమనూ అప్పగించాడు.

వ. అంత సీతానిమిత్తంబునం ద్రిలోకకంటకుండగు దశకంఠుం దునుమాడుటకునై కపిసేనా సమేతుండయి చనిచని ముందుట నతిదుర్గమం బయిన సముద్రంబు పేర్చి తెరువు సూపకున్న నలిగి. 166

* అటుపిమ్మట శ్రీ రామచంద్రుడు సీత కొరకై ముజ్జగాలకూ విరోధియైన రావణుణ్ణి సంహరింప దలచాడు. వానర సేనలను వెంటబెట్టుకొని లంకవైపు పయనించాడు. దక్షిణ సముద్రతీరం చేరాడు. దాట వీలుగాని ఆ సాగరం బాట చూపనందున ఆయనకు ఆగ్రహం వచ్చింది.

మ. వికట భ్రూకటి ఫాలభాగుఁ డగుచున్ వీరుండు క్రోధారుణాం
బకు డై చూచిన యంత మాత్రమున నప్పాథోధి సంతప్త తో
య కణ గ్రాహ తిమింగిల ప్లవ ధులీ వ్యాళ ప్రవాళోర్మికా
బక కారండవ చక్ర ముఖ్య జలసత్త్వశ్రేణితో నింకినన్. 167

* అంతట ఆ మహావీరుడు నొసట కనుబొమలు ముడివడగా కోపం వల్ల ఎరుపెక్కిన నేత్రాలతో సముద్రం వైపు చూచాడు. అలా చూచేసరికి సముద్రం, నీటికోళ్లూ, తాబేళ్లూ, పాములూ, మొసళ్లూ, తిమింగిలాలూ, పవడపు తీగలూ, తరంగాలూ, కొంగలూ, కన్నెలేళ్లూ, చక్రవాకాలూ మొదలైన జలజంతువులతో సహా నీళ్లు తుకతుక ఉడకగా ఇంకి పోయింది.

వ. అయ్యవసరంబున సముద్రుండు కరుణాసముద్రుం డగు శ్రీరామభద్రుని శరణంబు సొచ్చినం గరుణించి యెప్పటి యట్ల నిలిపి నలునిచే సేతువు బంధింపించి తన్మార్గంబునం జని. 168

* అప్పుడు సముద్రుడు దయాసముద్రుడైన రామభద్రుడికి శరణాగతు డయ్యాడు. రాము డతనిపై దయచూపి యథాప్రకారం ఉండమని అనుగ్రహించాడు. నలుడనే వానర ప్రముఖునిచే వంతెన కట్టించి రాముడు సముద్రం దాటాడు.

మ. పురముల్ మూఁడును నొక్కబాణమున నిర్మూలంబు గావించు శం
కరు చందంబున నేర్చె రాఘవుఁడు లంకాపట్టణం బిద్ధ గో
పుర శాలాంగణ హర్మ్య రాజభవన ప్రోద్యత్ప్రతోళీ కవా
ట రథాశ్వ ద్విప శస్త్రమందిర నిశాట శ్రేణితో వ్రేల్మిడిన్. 169

* పూర్వం శివుడు ఒకే బాణంతో త్రిపురాలను కాల్చివేశాడు. అదే విధంగా రాముడు పెద్దపెద్ద గోపురాలు, శాలలు, ముంగిళ్లు, మేడలు, రాజగృహాలు, రచ్చలు, తలుపులు, రథాలు, గుఱ్ఱాలు, ఏనుగులు, ఆయుధాగారాలు, రాక్షసగణాలు నిండివున్న లంకానగరాన్ని చిటికలో భస్మీపటలం చేశాడు.

క. రావణు నఖిల జగద్వి, ద్రావణుఁ బరిమార్చి నిలిపె రక్షోవిభుఁగా
రావణునను జన్ముని నై, రావణసితకీర్తి మెఱసి రాఘవుఁ డెలమిన్. 170

* ఈ విధంగా ఐరావణగజం వలె తెల్లని కీర్తితో ప్రకాశించిన శ్రీ రాముడు సమస్త భువనాలనూ వేధించి బాధించిన రావణుని హతమార్చినాడు. అతని తమ్ముడైన విభీషణుణ్ణి రక్కసులకు రాజుగా చేశాడు.

సీ. ధర్మ సంరక్షకత్వ ప్రభావుం డయ్యు ధర్మ విధ్వంసకత్వమునఁ బొదలి
ఖరదండనాభిముఖ్యముఁ బొంద కుండియు ఖరదండ నాభిముఖ్యమున మెఱసి
బుణ్యజనావన స్ఫూర్తిఁ బెంపొందియుఁ బుణ్యజనాంతక స్ఫురణఁ దనరి
సంతతాశ్రిత విభీషణుఁడు గాకుండియు సంతతాశ్రిత విభీషణత నొప్పి

తే. మించెఁ, దనకీర్తిచేత వాసించె దిశలు, దరమె నుతియింప జగతి నెవ్వరికినైనఁ
జారుతరమూర్తి నవనీశ చక్రవర్తిఁ, బ్రకటగుణసాంద్రు దశరథరామచంద్రు. 171

* ఆయన ధర్మాన్ని రక్షించినవాడు అనే మహిమ కలిగి కూడా ధర్మవిధ్వంసకుడై ప్రకాశించాడు; అనగా శివధనుర్భంగం చేశాడన్నమాట! ఖరదండనలో అభిముఖుడు కాకపోయినా ఖరదండనలో అభిముఖుయ్యాడు; అంటే కఠినశిక్షలు విధించడానికి విముఖుడైన ఆరాముడు ఖరుడనే రాక్షసుణ్ణి దండించడానికి సుముఖు డయ్యాడు. పుణ్య జనరక్షకుడై కూడ పుణ్యజనులను హతమార్చాడు; అనగా పుణ్యాత్ములను రక్షించి రక్కసులను శిక్షించాడన్నమాట! ఆశ్రితవిభీషణుడు కాకపోయినా ఆశ్రితవిభీషణు డయ్యాడు; అనగా ఆశ్రయించిన వారిపట్ల భయంకరుడు కాకుండా విభీషణుని కాశ్రయం ఇచ్చినవాడయ్యాడు. తన విశాల యశస్సును దశదిశలా వ్యాపింపజేసి సుప్రసిద్ధ డయ్యాడు. మహాసుందరుడూ, మహారాజులలో మేటి, సుగణాభిరాముడూ అయిన ఆ దశరథ రాముణ్ణి కీర్తించడానికి లోకంలో ఎవరికీ సాధ్యం కాదు.

వ. అట్టి శ్రీరామావతారంబు జగత్పావనంబును నస్మత్ప్రసాద కారణంబునునై నుతికెక్కె, నింకఁ గృష్ణావతారంబు వివరించెద, వినుము. 172

* అలాంటి శ్రీరాముని అవతారం లోకపావనమై అస్మదాదులకు అనుగ్రహకారణ మయింది. ఇక కృష్ణావతారాన్ని వర్ణిస్తాను, విను.

సీ. తాపసోత్తమ! విను దైత్యాంశములఁ బుట్టి నరనాథు లతుల సేనాసమేతు
లగుచు ధర్మేతరులై ధాత్రిఁ బెక్కుబాధల నలంచుటఁ జేసి ధరణి వగలఁ
బొందుచు వాపోవ భూభార ముడుపుట కై హరి పరుఁడు నారాయణుండు
చెచ్చెరఁ దన సితాసిత కేశయుగమున బలరామ కృష్ణ రూపములఁ దనరి

తే. యదుకులంబున లీలమై నుదయ మయ్యె, భవ్యయశుఁ డగు వసుదేవు భార్యలైన
రోహిణియు దేవకియు నను రూపవతుల, యందు నున్మత్తదైత్య సంహారి యగుచు. 173

* మునిశ్రేష్ఠుడవైన నారదా! రాక్షసాంశంలో పుట్టిన రాజులు పెక్కుమంది తమ అపారసేనాబలంతో అధర్మమార్గాన ప్రవర్తించారు. భూదేవికి అనేకబాధలు కలిగించారు. ఆమె దుఃఖిస్తూ హరితో మొరపెట్టుకొన్నది. పరాత్పరుడైన శ్రీమన్నారాయణుడు మదోన్మత్తులైన దానవులను సంహరించి భూ భారాన్ని తొలగించాలనుకొన్నాడు. యదువంశంలో వన్నెకెక్కిన వాసుదేవునకు రోహిణి, దేవకి అనే భార్యలయందు తన తెల్లని వెంట్రుకతో బలరాముడుగానూ, నల్లని వెంట్రుకతో కృష్ణుడుగానూ ఆయన వెంటనే అవతరించాడు.

వ. ఇట్లు పుండరీకాక్షుండగు నారాయణుండు సమస్తభూభారనివారణంబు సేయం దన మేని కేశద్వయంబ చాలునని యాత్మ ప్రభావంబు దెలుపుకొఱకు నిజకళాసంభవులైన రామకృష్ణుల దేహవర్ణంబులు శ్వేతకృష్ణంబులని నిర్దేశించు కొఱకు సితాసిత కేశ ద్వయ వ్యాజంబున రామకృష్ణాఖ్యల నలరి యవతరించె,నందు భగవంతుండును సాక్షాద్విష్ణుండును నైన కృష్ణుండు జనమార్గవర్తి యయ్యును నతిమానుషకర్మంబుల నాచరించుటం జేసి కేవల పరమేశ్వరుం డయ్యె, నమ్మహాత్ముం డాచరించు కార్యంబులు లెక్క వెట్ట నెవ్వరికి నలవి గాదు, అయినను నాకు గోచరించినయంత యెఱింగించెద, వినుము. 174

* ఈ విధంగా పద్మాక్షుడైన శ్రీమన్నారాయణుడు భూభార మంతా నివారించడానికి తన రెండు వెంట్రుకలే చాలనుకున్నాడు. తన ప్రభావం తెలపడానికి తన అంశంలో పుట్టిన రామకృష్ణుల శరీరకాంతులు తెలుపు నలుపులుగా చేశాడు. ధవళమూ, నీలమూ అయిన రెండువెంట్రుకల నెపంతో రాముడు, కృష్ణుడు అను పేర్లతో అవతరించాడు. వారిలో షడ్గుణైశ్వర్య సంపన్నుడూ, సాక్షాద్విష్ణు స్వరూపుడూ అయిన కృష్ణుడు ఇతరజనులు నడిచిన మార్గంలో నడిచినా మానవాతీతమైన కార్యాలెన్నో చేశాడు. అందువల్ల పరమేశ్వరుడుగానే ప్రసిద్ధి చెందాడు. ఆ మహనీయు డొనర్చిన కార్యాలు గణించడం ఎవరికీ సాధ్యం కాదు. అయినా నాకు తెలిసినంత వరకూ తెలుపుతాను, విను.

క. నూతన గరళ స్తని యగు, పూతనఁ బురుటింటిలోనఁ బొత్తుల శిశువై
చేతనముల హరియించి ప, రేతనగరమునకు ననిచెఁ గృష్ణుఁడు పెలుచన్. 175

* కృష్ణుడు పురిటింట్లో పొత్తులబిడ్డగా వున్న సమయమది. పూతన అనే రక్కసి చన్నులకు విషం పూసుకొని పాలివ్వడానికి వచ్చింది. కృష్ణుడు పాలతోపాటు దాని ప్రాణాలుగూడా త్రాగి దాన్ని యమలోకాని కంపాడు.

క. వికటముగ నిజపదాహతిఁ, బ్రకటముగా మూఁడు నెలల బాలకుఁడై యా
శకట నిశాటుని నంతక, నికటస్థునిఁ జేసె భక్తనికరావనుఁడై. 176

* భక్తలోక రక్షకుడైన కృష్ణుడు మూడునెలల పిల్లవాడుగా ఉన్నాడు. శకటరూపంలో ఒక రాక్షసుడు అతణ్ణి పరిమార్చటానికి వచ్చాడు. అది గమనించిన బాలకృష్ణుడు తన కాలితన్నుతో ఆ దానవుణ్ణి దండధరుని సమీపానికి సాగనంపాడు.

క. ముద్దుల కొమరుని వ్రేతల, రద్దులకై తల్లి ఱోల రజ్జులఁ గట్టం
బద్దులకు మిన్ను ముట్టిన, మద్దుల వడిఁ గూల్చె జనసమాజము పొగడన్. 177

* కృష్ణుడు అల్లరి చేస్తున్నాడని గోపికలు యశోదవద్ద గోలపెట్టారు. యశోద అతణ్ణి త్రాటితో రోటికి కట్టివేసింది. వెంటనే అతడు రోలీడ్చుకొంటూ వెళ్లి ఆకస మంటే జంట మద్దులను నేలగూల్చాడు. అప్పుడు అక్కడి జనమంతా కృష్ణుణ్ణి కీర్తించారు.

మ. మదిఁ గృష్ణుండు యశోదబిడ్డఁడని నమ్మంజాల యోగీంద్ర! త
ద్వదనాంభోజములోఁ జరాచరసమస్త ప్రాణిజాతాటవీ
నదనద్యద్రిపయోధియుక్త మగు నానాలోకజాలంబు భా
స్వదనూనక్రియఁ జూపెఁ దల్లికి మహాశ్చర్యంబు వాటిల్లఁగన్. 178

* యోగివర్యా! బాల్యంలోనే ఇలాంటి పరమాద్భుతాలు ఎన్నో చేసిన కృష్ణుడు యశోద కొడుకని నేను నమ్మలేకున్నాను. ఒకనాడు అతడు తల్లికి సకలచరాచర ప్రాణులూ, అరణ్యాలూ, నదీనదాలూ, పర్వతాలూ, సముద్రాలూ - వీటితో కూడిన వివిధ జగజ్జాలాన్ని అపూర్వంగా తన నోట చూపాడు. అది చూచి ఆ తల్లి ఆశ్చర్య చకితురా లయింది.

చ. వరయమునా నదీహ్రద నివాసకుఁడై నిజ వక్త్రనిర్గత
స్ఫురిత విషాంబుపానమున భూజనులన్ మృతిఁ బొందఁజేయు భీ
కర గరళ ద్విజిహ్వుఁడగు కాళియ పన్నగు నాహ్రదంబుఁ జె
చ్చెర వెడలించి కాచె యదుసింహుఁడు గోపకగోగణంబులన్. 179

* యమునా నది మడుగులో కాళియుడనే సర్పరాజు నివసించేవాడు. అతని నాల్కలు రెండూ భయంకరమైన విషంతో నిండి వుండేవి. అతడు క్రక్కిన గరళం కలిసిన నీళ్లు త్రాగి ప్రజలు ప్రాణాలు గోల్పోయే వారు. ఇలా వుండగా యాదవశ్రేష్ఠుడైన కృష్ణుడు కాళియుణ్ణి ఆ మడుగునుండి వెడలగొట్టి గోవులనూ, గోపాలురనూ కాపాడాడు.

మ. తనయా! గోపకు లొక్కరేయి తఱి, నిద్రం జెందఁ గార్చిచ్చు వ
చ్చినఁ "గృష్ణా! మము నగ్ని పీడితుల రక్షింపం దగుం గావవే"
యనినం "గన్నులు మీరు మోడ్పుఁ డిదె దావాగ్నిన్ వెసన్నార్తు నే"
నన వా రట్ల యొనర్ప మ్రింగె శిఖిఁ బద్మాక్షుండు లీలాగతిన్. 180

* కుమారా! అది ఒకనాటిరాత్రి. గోపకులందరూ నిద్రిస్తున్నారు. ఇంతలో అమాంతంగా కార్చిచ్చు వాళ్లను చుట్టుముట్టింది. "కృష్ణా! మంటల్లో చిక్కుకొన్నాము. మమ్మల్ని కాపాడు, కాపాడు" అంటూ వాళ్లందరూ తన్ను వేడుకొన్నారు. అప్పుడు పద్మనేత్రుడు "మీరంతా కళ్లు మూసుకోండి! ఇదిగో క్షణంలో నేను ఆ దావానలాన్ని ఆర్పి వేస్తాను" అన్నాడు. వారలా చేశారు. కృష్ణుడు అలవోకగా కార్చిచ్చును కబళించి వేశాడు.

క. మందుని గతి యమునాంబువు, లందు నిసిం గ్రుంకి బద్ధుఁడై చిక్కిన యా
నందుని, వరుణుని బంధన, మందు నివృత్తునిగఁ జేసె హరి సదయుండై. 181

* ఒక అర్ధరాత్రివేళ నందుడు ముందు వెనుకలు చూడకుండా యమునా నదీ జలాలలో స్నానం చేస్తూ మునిగిపోయాడు. అక్కడ వరుణుని పాశాలలో చిక్కుకొన్నాడు. అప్పుడు దయాసింధుడైన హరి ఆ బంధంనుండి అతణ్ణి విడిపించాడు.

మ. మయసూనుండు నిజానువర్తుల మహామాయన్ మహీభృద్గుహా
శ్రయులంగా నొనరించి తత్పథము నీరంధ్రంబు గావించినన్
రయ మొప్పం గుటిలాసురాధమునిఁ బోరం ద్రుంచి గోపావళిన్
దయతోఁ గాచిన కృష్ణు సన్మహిమ మేతన్మాత్రమే తాపసా! 182

* మయుని కుమారుడైన వ్యోమాసురుడు ఒకసారి తన మాయా ప్రభావంతో కృష్ణుని సహచరులైన గోపకు లందరినీ ఒక గుహలో ప్రవేశపెట్టాడు. ఇంకెవరూ ఆ గుహలో దూరకుండా దారి మూసివేశాడు. వెంటనే మహావేగంతో కృష్ణుడు ఆ క్రూరదానవుణ్ణి పోరాటంలో చంపాడు. గోపాలకుల నందరినీ కృపతో కాపాడినాడు. మునీంద్రా! అటువంటి కృష్ణుని మహామహిమ ఇంతింతని చెప్పతరమా!

క. దివిజేంద్రప్రీతిగ వ, ల్లవజను లేఁటేఁటఁ జేయు లాలిత సవనో
త్సవము హరి మానిపిన గో, పవరులు గావింపకున్న బలరిపుఁ డలుకన్. 183

* గోపకులు ప్రతిసంవత్సరమూ ఇంద్రుడికి ప్రీతిగా యాగం చేసేవారు. ఆ యాగం చేయవద్దని శ్రీహరి వారికి బోధించాడు. గోపకులు కృష్ణుని మాట ననుసరించి యాగం చేయడం మానివేశారు. ఇంద్రుడు కోపోద్దీపితు డయ్యాడు.

తే. మంద గొందలమంద నమందవృష్టిఁ, గ్రందుకొనుఁ డంచు నింద్రుండు మందలింపఁ
జండపవన సముద్ధూత చటుల విలయ, సమయ సంవర్త కాభీల జలధరములు. 184

* వెంటనే "వ్రేపల్లె కలతపడేటట్టు జోరున ఎడతెరపిలేని వాన కురవండి" అంటూ అతడు మేఘాలను ఆదేశించాడు. ప్రచండమైన మారుతవేగానికి పై కెగిరి ప్రళయకాలంలోని సంవర్తకాలవంటి ఆ మేఘాలు భీకరంగా అంతటా క్రమ్ముకొన్నాయి.

శా. సప్తస్కంధ శిఖా కలాప రుచిమత్సౌదామనీవల్లికా
దీప్తోదగ్రముహు స్తమః పిహితధాత్రీ భాగనీరంధ్రమై
సప్తాశ్వస్ఫురదిందు మండలనభస్సంఛాదితాశాంతర
వ్యాప్తాంభోద నిరర్గళ స్ఫుటశిరోవాః పూరధారాళమై. 185

* వాన ప్రారంభ మయింది. అగ్ని జ్వాలల్లాగా మిరుమిట్లు గొలిపే మెరుపులతోనూ, మాటిమాటికి ఉగ్రంగా ఉరిమే ఉరుములతోనూ ఆ వర్షం అంతకంతకూ భయంకర మయింది! సూర్య చంద్రమండలాలతో సహా గగనాన్ని కప్పివేసి దిగంతరాలకు వ్యాపించాయి ఆ కారుమబ్బులు. ధారాళంగా కుండపోతగా రాళ్లవాన కురియసాగింది.

వ. కురియు వానజల్లు పెల్లున రిమ్మగొని సొమ్మలు వోయి గోకులం బాకులంబయి "కృష్ణ! కృష్ణ! రక్షింపు" మని యార్తిం బొంది కుయ్యిడ నయ్యఖండ కరుణారస సముద్రుండును భక్తజన సురద్రుముండును నైన పుండరీకాక్షుండు. 186

* విరామం లేకుండా అలా కురిసే పెద్ద వానజల్లుకు గోకులమంతా వ్యాకుల మయిపోయింది. జనులందరూ మతిభ్రమ చెంది మూర్ఛిల్లారు. ఆ విధంగా కలతవడి బాధతో "కృష్ణా! కృష్ణా! కాపాడు! కాపాడు!" మంటూ మొరపెట్టుకొన్నారు. అప్పుడు అనంత దయాసముద్రుడూ, భక్త జనుల పాలిటి కల్పవృక్షమూ అయిన పద్మాక్షుడు.

శా. సప్తాబ్దంబుల బాలుఁడై నిజభుజా స్తంభంబునన్ లీలమై
సప్తాహంబులు శైలరాజము లసచ్ఛత్రంబుగాఁ దాల్చి, సం
గుప్తప్రాణులఁ జేసె మాధవుఁడు గోగోపాలక వ్రాతమున్
సప్తాంభోధి పరీతభూధరున కాశ్చర్యంబె చింతింపఁగన్. 187

* ఏడేండ్ల బాలుడు స్తంభాలవంటి తన భుజాలతో అలవోకగా గోవర్ధన గిరిని గొడుగులాగ ఏడురోజులపాటు ఎత్తిపట్టుకొన్నాడు. గోవులకూ, గోపాలకులకూ ప్రాణరక్షణ కావించాడు. సప్తసముద్రాలతో చుట్టబడిన భూమినే ధరించిన ఆ పరమాత్ముడు ఒక్క కొండను గొడుగుగా ఎత్తి పట్టుకోవడం ఏమంత ఆశ్చర్యం.

సీ. సాంద్ర శరచ్చంద్ర చంద్రికా ధవళిత విమల బృందావన వీథియందు
రాసకేళీ మహోల్లాసుఁడై యుత్ఫుల్ల జలజాక్షుఁ డొక నిశా సమయమునను
దనరారు మంద్ర మధ్యమ తారముల నింపు దళుకొత్త రాగభేదములఁ జెలఁగి
ధైవత ఋషభ గాంధార నిషాద పంచమ షడ్జ మధ్యమ స్వరము లోలిఁ

తే. గళలు జాతులు మూర్ఛనల్ గలుగ వేణు, నాళ వివరాంగుళన్యాస లాలనమున
మహితగతిఁ బాడె నవ్యక్త మధురముగను, పంకజాక్షుండు దారువు లంకురింప. 188

* అది ఒక శరత్కాలపు రాత్రి. పండువెన్నెలలో బృందావన మంతా తెల్లగా కన్పిస్తున్నది. విరబూచిన తామరలవంటి కన్నులుగల కృష్ణుడు ఆ వనంలో రాసకేళికి ఉపక్రమించాడు. ఆ క్రీడోల్లాసంతో పిల్లనగ్రోవి చేత బట్టాడు. దాని రంధ్రాలపై వ్రేళ్లూనుతూ ఇంపుగా అనేక రాగాలను ఆలాపించాడు. వాటిలో మంద్రస్థాయినీ, మధ్యమస్థాయినీ, తారస్థాయినీ వినిపించాడు. దైవతం, ఋషభం, గాంధారం, నిషాదం, పంచమం, షడ్జం, మధ్యమం అనే స్వరాలు, కళలూ, జాతులూ, ఆరోహణావరోహణ క్రమాలూ తేటపడేటట్లుగా అవ్యక్త మధురంగా గానం చేశాడు. ఆ గానానికి మ్రోళ్లు చివురించాయి.

మ. హరివేణూద్గత మంజుల స్వరనినాదాహూతలై గోప సుం
దరు లేతేర ధనాధిపానుచర గంధర్వుండు గొంపోవఁ ద
త్తరుణుల్ గుయ్యిడ శంఖచూడుని భుజాదర్పంబు మాయించి తాఁ
బరిరక్షించిన యట్టి కృష్ణుని నుతింపన్ శక్యమే యేరికిన్? 189

* శ్రీహరి వేణువు నుండి వెలువడే మధుర ధ్వని పిలుపు విని గోపికలు పరుగెత్తుకు వచ్చారు. అప్పుడు కుబేరుని అనుచరుడైన శంఖచూడుడనే గంధర్వుడు వాళ్ల నెత్తుకుపోయాడు. వాళ్ళు "కృష్ణ!

కృష్ణ!"అంటూ మొరపెట్టుకొన్నారు. వెంటనే మాధవుడు శంఖచూడుని భుజగర్వం పోకార్చి ఆ రమణీమణులను రక్షించాడు. అలాంటి వనమాలిని కొనియాడడం ఎవరికీ శక్యం కాదు.

చ. నరక మురా ప్రలంబ యవనద్విప ముష్టిక మల్ల కంస శం
బర శిశుపాల పంచజన పౌండ్రక పల్వల దంతవక్త్ర వా
నర ఖర సాల్వ వత్స బక నాగ విదూరథ రుక్మి కేశి ద
ర్దుర వృష ధేనుక ప్రముఖదుష్టనిశాటులఁ ద్రుంచె వ్రేల్మిడిన్. 190

* ఆ పరమాత్ముడు నరకాసురుడు, మురాసురుడు, ప్రలంబుడు, కాలయవనుడు, కువలయాపీడము అనే ఏనుగు, ముష్టికుడు చాణూరుడు మొదలైన మల్లురు, కంసుడు, శంబరుడు, శిశుపాలుడు, పౌండ్రక వాసుదేవుడు, పల్వలుడు, దంతవక్త్రుడు, ద్వివిదుడు అనే వానరుడు, గర్దభాసురుడు, సాల్వుడు, వత్సాసురుడు, బకాసురుడు, విదూరథుడు, రుక్మి, కేశి, దర్దురుడు, వృషభాకారాలు గల ఏడుగురు దనుజులు, ధేనుకుడు మొదలైన పెక్కుమంది రక్కసులను ఒక్కత్రుటిలో రూపుమాపాడు.

వ. మఱియును. 191

మ. బలభీమార్జున ముఖ్య చాపధర రూపవ్యాజతం గ్రూరులన్
ఖలులన్ దుష్టధరాతలేశ్వరుల సంగ్రామైక పారీణ దో
ర్బల కేళిం దునుమాడి సర్వధరణీభారంబు మాయించి సా
ధుల రక్షించిన యట్టి కృష్ణుని ననంతుం గొల్తు నెల్లప్పుడున్. 192

* అంతేకాదు. బలరాముడు, భీముడు, అర్జునుడు మొదలైన విలుకాండ్ర రూపాలతో అవతరించి కఠినులు, నీచులు, దుర్మార్గులు అయిన రాజులను రణరంగంలో ఆరితేరిన భుజబలక్రీడతో శ్రీకృష్ణుడు హతమార్చాడు. సమస్త భూభారాన్ని తొలగించాడు. సజ్జనులను రక్షించాడు. అట్టి అనంతుణ్ణి నేను అనుక్షణమూ ఆరాధిస్తాను.

వ. అట్టి లోకోత్కృష్టుండైన కృష్ణుని యవతారమాహాత్మ్యం బెఱింగించితి నింక వ్యాసావతారంబు వినుము. 193

* అటువంటి లోకశ్రేష్ఠుడైన శ్రీకృష్ణుని అవతార ప్రభావాన్ని చెప్పాను. ఇంక వ్యాసావతారంబు వినుము.

చ. ప్రతియుగమందు సంకుచిత భావులు నల్పతరాయువుల్ సుదు
ర్గతికులు నైన మర్త్యుల కగమ్యములున్ స్వకృతంబులున్ సుశా
శ్వతములు నైన వేదతరుశాఖలు దా విభజించినట్టి స
న్నుతుఁడు పరాశరప్రియతనూజుఁడు నా హరి పుట్టె నర్మిలిన్. 194

* ప్రతి యుగంలో అల్పబుద్ధులూ, అల్పాయుష్కులూ, దుర్గతి పాలయ్యేవారూ అయిన మానవులుంటారు. వాళ్లకు భగవంతుడు నిర్మించినవీ, శాశ్వతములూ అయిన వేదాలు బోధపడవు. అలాంటి వాళ్లను

అనుగ్రహించాలనే బుద్ధితో శ్రీహరి సజ్జనస్తుతి పాత్రుడై పరాశర మహర్షి ప్రియపుత్రుడైన వ్యాసుడుగా ప్రభవించి ఆ వేదవృక్షాన్ని శాఖలు శాఖలుగా విభజించాడు.

వ. మఱియు బుద్ధావతారంబు వినుము. 195

మ. అతిలోలాత్ములు సూనృతేతరులు భేదాచార సంశీలు రు
ద్ధత పాషండమతౌపధర్ము్యలు జగత్సంహారు లైనట్టి యా
దితి సంజాతు లధర్మ వాసనల వర్తింపం, దదాచార సం
హతి మాయించి హరించె దానవులఁ బద్మాక్షుండు బుద్ధాకృతిన్. 196

* ఇక బుద్ధావతారం విను. చపలస్వభావులూ, అసత్యవాదులూ, భేదాచారపరాయణులూ, అధర్మనిరతులూ శుద్ధ పాషండులూ అయిన దైత్యులు లోకాన్ని చంపుకు తినేవారు. పుండరీకాక్షుడు బుద్ధుడుగా అవతరించి ఆ రక్కసులను వారి దురాచారాలతోపాటు నిర్మూలించాడు.

వ. మఱియుం గల్క్యవతారంబు వినుము. 197

మ. వనజాక్ష స్తవశూన్యులై మఱి వషట్స్వాహా స్వధా వాక్య శో
భన రాహిత్యులు, సూనృతేతరులునుం, బాషండులు న్నైన వి
ప్రనికాయంబును శూద్రభూపులుఁ గలిం బాటిల్లినం గల్కియై
జననం బంది యధర్మము న్వడఁచు సంస్థాపించు ధర్మం బిలన్. 198

* ఇక కల్క్యవతారం గురించి ఆలకించు. కలియుగంలో బ్రాహ్మణులు భగవంతుని వినుతించరు. వేదవిహితమైన యజ్ఞయాగాది కర్మలు ఆచరించరు. వాళ్ల నోటినుండి 'వషట్, స్వాహా, స్వధా' అనే మంగళ వచనాలు వినిపించవు. వాళ్ళు సత్యం పాటించరు; నాస్తికులై ప్రవర్తిస్తారు. శూద్రులు రాజు లవుతారు. ఇలాంటి పరిస్థితి సంభవించినప్పుడు భగవంతుడు కల్కిగా అవతరిస్తాడు. అధర్మం తొలగిస్తాడు. భూతలంలో ధర్మం స్థాపిస్తాడు.

వ. అని మఱియుఁ బితామహుండు నారదున కిట్లనియె, మునీంద్రా, పుండరీకాక్షుం డంగీకరించిన లీలావతారకథావృత్తాంతంబు నేను నీకు నెఱింగించు నంతకు మున్న హరి వరాహాద్యవతారంబు లంగీకరించి తత్ప్రయోజనంబులఁ దీర్చె, మన్వంతరావతారంబు లంగీకరించి నవియు నంగీకరింపఁ గలవియునై యున్నయవి; వర్తమానంబున ధన్వంతరి పరశురామావతారంబులు దాల్చి యున్నవాడు, భావికాలంబున శ్రీరామాద్యవతారంబుల నంగీకరింపంగలవాఁ,డ మ్మహాత్ముండు సృష్ట్యాది కార్య భేదంబులకొఱకు మాయాగుణావతారంబులందు, బహుశక్తి ధారణుండైన భగవంతుండు సర్గాదిని దపంబు నేనును ఋషి గణంబులును నవప్రజాపతులునునై యవతరించి విశ్వోత్పాదనంబు గావించు చుండు, ధర్మంబును విష్ణుండును యజ్ఞంబులును మనువులును నింద్రాది దేవగణంబులును ధాత్రీపతులును నయి యవతరించి జగంబుల రక్షించుచుండు, నధర్మంబును రుద్రుండును మహోరగంబులును రాక్షసానీకంబులును నై యవతరించి విలయంబు నొందించు చుండు,

నిత్తెఱంగునం బరమేశ్వరుండును సర్వాత్మకుండును నైన హరి విశ్వోత్పత్తిస్థితి లయ హేతు భూతుండై విలసిల్లు, ధరణీరేణువుల నయిన గణుతింప నలవియగుం గాని యమ్మహాత్ముని లీలావతారాద్భుత కర్మంబులు లెక్క వెట్ట నెవ్వరికి నశక్యంబై యుండు, నీకు సంక్షేపరూపంబున నుపన్యసించితి సవిస్తారంబుగా నెఱింగింప నాకుం దరంబుగా దనిన నన్యులం జెప్పనేల? వినుము. **199**

* ఇలా చెప్పి బ్రహ్మ మళ్లీ నారదునితో ఈ విధంగా అన్నాడు. మునిశ్రేష్ఠా! శ్రీమన్నారాయణుడు స్వీకరించిన లీలావతారకథా విశేషాలు నేనిప్పుడు నీకు చెప్పాను. ఇంతకు ముందే శ్రీహరి ఆదివరాహం మొదలైన అవతారాలు స్వీకరించి చేయవలసిన పనులన్నీ చేశాడు. మన్వంతరముల సంబంధమైన అవతారాలు ఇంతవరకూ జరిగినవీ ఉన్నాయి. ఇక జరగబోయేవీ ఉన్నాయి. వర్తమాన కాలంలో ఆయన ధన్వంతరి, పరశురామావతారాలు ధరించి వున్నాడు. భవిష్యత్తులో శ్రీరాముడు మొదలైన అవతారాలు తాల్చ గలడు. ఆ మహాత్ముడు సృష్టి మొదలైన వివిధ కార్యాలు నెరవేర్చడానికి మాయాగుణంతో నిండిన అవతారాలు స్వీకరిస్తాడు.

అనేకశక్తులతో కూడిన ఆ భగవంతుడు సృష్ట్యాదిలో తపస్సుగా, నేనుగా, ఋషులుగా, తొమ్మిదిమంది ప్రజాపతులుగా అవతరించి లోకాన్ని సృష్టిస్తూ వుంటాడు. ధర్మము, విష్ణువు, యజ్ఞాలు, మనువులు, ఇంద్రుడు మొదలైన దేవతల రూపాలతో, రాజుల రూపాలతో అవతరించి లోకాలను రక్షిస్తూ వుంటాడు. అధర్మము, రుద్రుడు, భీకరసర్పాలు, రాకాసిమూకలుగా అవతరించి విశ్వాన్ని సంహరిస్తూ వుంటాడు.

పరమేశ్వరుడూ, సర్వస్వరూపుడూ అయిన శ్రీహరి ఈ విధంగా ఈ విశాల విశ్వం సృష్టికీ, స్థితికీ, లయానికీ హేతువై ప్రకాశిస్తాడు. భూమిలోని ధూళికణాల నయినా లెక్కపెట్టవచ్చుగాని ఆ భగవంతుని లీలావతారాలలోని అద్భుత కృత్యాలను లెక్కపెట్టడం ఎవ్వరికీ అలవికాదు. నీకు సంగ్రహంగా చెప్పాను. సవిస్తరంగా చెప్పడం నాకే సాధ్యం కాదు. ఇక ఇతరుల మాట చెప్పడ మెందుకు? ఇంకా విను.

చ. అమరఁ ద్రివిక్రమస్ఫురణ నందిన యమ్మహితాత్ముపాద వే
గమున హతంబు లైన త్రిజగంబుల కావల వెల్గు సత్య లో
కము చలియించినం గరుణఁ గైకొని కాచి ధరించు పాద ప
ద్మము తుది నున్న యప్రతిహతంబగు శక్తి గణింప శక్యమే. **200**

* ఆ మహాత్ముడు త్రివిక్రమావతారం ధరించాడు. ఆయన పాదాల విసురుకు ముల్లోకాలూ తల్లడిల్లాయి. అంతేకాదు. ఆ ముజ్జగాలకు ఆవల వెలుగొందే సత్యలోకం గూడా వణకిపోయింది. అప్పుడు ఆ దేవుడు కృపతో ముప్పునుండి తప్పించి ఆ లోకాలను రక్షించాడు. అటువంటి ఆ పరమాత్ముని పాదాగ్రాని కుండే అప్రతిహతమైన శక్తి ఇంతింతని వర్ణించడం ఎవరికీ శక్యం కాదు.

మ. హరి మాయాబల మే నెఱుంగ నఁట శక్యంబే సనందాది స
త్పురుష వ్రాతముకైన, బుద్ధి నితరంబున్ మాని సేవాధిక

స్ఫురణం దచ్చరితానురాగ గుణవిస్ఫూర్తిన్ సహస్రాస్య సుం
దరతం బొల్పగు శేషుఁడుం దెలియఁ డన్నన్ జెప్పనే లొండొరున్. 201

* శ్రీహరి మాయాశక్తిని నేనే తెలుసుకోలేకున్నాను. ఇక సనందుడు, సనకుడు, సనత్కుమారుడు మొదలైన సజ్జన సంఘాలకు మాత్రం తెలుసుకోవడానికి వీలవుతుందా? ఆదిశేషుడు ఇతరమైన ఆలోచనలు వదలి పెట్టి బుద్ధిని సదా భగవత్సేవకే అంకితం చేశాడు. వేయి నోళ్లతో ఆ పరమేశ్వరుని చరిత్రను అనురక్తుడై కీర్తిస్తూ వుంటాడు. అట్టి శేషుడు గూడ ఆయన మాయామహిమ ఎలాంటిదో తెలుసుకోలేకున్నాడు. ఇక ఇతరుల సంగతి చెప్పాలా?

చ. ఇతరము మాని తన్ను మది నెంతయు నమ్మి భజించువారి నా
శ్రితజనసేవితాంఘ్రి సరసీరుహుఁడైన సరోజనాభుఁ డం
చితదయతోడ నిష్కపటచిత్తమునం గరుణించు, నట్టి వా
రతుల దురంతమై తనరు నవ్విభు మాయఁ దరింతు రెప్పుడున్. 202

* ఎవరు ఇతర చింతలు మాని సదా శ్రీమన్నారాయణుణ్ణే దృఢంగా నమ్మి సేవిస్తారో, వాళ్లను, ఆశ్రితులు అర్చించే పాదపద్మాలు కలవాడైన పద్మనాభుడు మిక్కిలి దయగలిగి కల్లాకపటంలేని మనస్సుతో అనుగ్రహిస్తాడు. అలా భగవంతుని సేవించి ఆయన కృపకు పాత్రులైనవాళ్లు మాత్రమే సాటిలేనిదీ, దాటరానిదీ అయిన ఆ భగవంతుని మాయను నిరంతరం తరింపగలుగుతారు.

వ. మఱియును సంసారమగ్నులయి దివసంబులు ద్రోఁచియు నంతంబున శునక సృగాలభక్షణంబులైన కాయంబులందు మమత్వంబు సేయక భగవదర్పణంబు సేసిన పుణ్యాత్ములుం గొందఱు గల రెఱింగింతు వినుము, నేను నీ బ్రహ్మత్వంబునం జెందు రాజసంబు విడిచి య మ్మహాత్ముని పాదారవిందంబుల భక్తి నిష్ఠుండ నయి శరణాగతత్వంబున భజియించునప్పుడు దెలియుదు, రాజసగుణుండనై యున్నవేళం దెలియంజాలఁ, గావున శాస్త్రంబులు ప్రపంచింపక కేవలభక్తిజ్ఞాన యోగంబున సేవింతు, మఱియు సనకాదులగు మీరును, భగవంతుండైన రుద్రుండును, దైత్యపతియైన ప్రహ్లాదుండును, స్వాయంభువ మనువును, నతని పత్నియగు శతరూపయుఁ, దత్పుత్రులగు ప్రియవ్రతోత్తానపాదులునుం, బ్రాచీన బర్హియు, ఋభువును, వేనజనకుండగు నంగుండును, ధ్రువుండును గడవం జాలుదురు వెండియు. 203

* ఇంతేకాదు. ఇంక కొందరు పుణ్యాత్ము లున్నారు. వాళ్లసంగతి వివరిస్తాను విను. వాళ్లు సంసారంలో మునిగి తేలుతూ దినాలు గడిపినా చివరలో కుక్కలూ, నక్కలూ పీక్కొని తినే ఈ శరీరాలపై మమకారం పెట్టుకోలేదు. తమ దేహాలను పూర్తిగా భగవంతునికే అర్పించారు. నేను బ్రహ్మను గదా అన్న గర్వంతో ఒక్కొక్కసారి రజోగుణం నన్ను పైకొంటుంది. ఆ సందర్భంలో నే నామహాత్ముని తత్త్వం ఇలాంటి దని తెలుసుకోలేను. రజోగుణం వదలి భక్తియుక్తుడనై ఆయన పాదపద్మాలను శరణాగతి భావంతో సేవించేటప్పుడు మాత్రమే ఆ భగవన్మహిమ తెలుసుకోగలుగుతున్నాను. అందుచేతనే శాస్త్రాలపై ఆధారపడక భక్తి జ్ఞానయోగాలతో మాత్రమే నేను ఆ పరమాత్మను సేవిస్తాను.

నేను కాదు; సనకుడు, సనందనుడు, సనత్కుమారుడు, సనత్సుజాతుడు, నీవు మొదలైన వాళ్ళూ, భగవంతుడైన శివుడూ, దైత్యులను పాలించే ప్రహ్లాదుడూ, స్వాయంభువుడనే మనువూ, అతని భార్య శతరూప అనే సతీమణీ, వాళ్ల కుమారులైన ప్రియవ్రతుడూ, ఉత్తానపాదుడూ, పుత్రికలైన దేవహూతి మొదలైనవారూ, "ప్రాచీనబర్హి"అనే రాజేంద్రుడూ, "ఋభువు"అనే మహర్షీ; వేనుని తండ్రిఅయిన అంగుడూ, ఉత్తానపాదుని కుమారుడగు ధ్రువుడూ - వీరందరూ భగవన్మాయను తరింపగల్గినవారే! ఇంకా విను!

సీ. గాధి గయాదు లిక్ష్వాకు దిలీప మాంధాతలు భీష్మ యయాతి సగర
రఘు ముచుకుం దైళ రంతిదే వోద్ధవ సారస్వతోదంక భూరిషేణ
శ్రుతదేవ మారుతి శతధన్వ పిప్పల బలి విభీషణ శిబి పార్థ విదురు
లంబరీష పరాశ రాలర్క దేవల సౌభరి మిథిలేశ్వరాభిమన్యు

తే. లార్ష్టిషేణాదులైన మహాత్ము లెలిమిఁ, దవిలి యద్దేవు భక్తిఁ జిత్తముల నిల్పి
తత్పరాయణులౌట దుర్దాంతమైన, విష్ణుమాయఁ దరింతురు విమలమతులు. 204

* గాధి, గయుడు మొదలైనవారు, ఇక్ష్వాకువు, దిలీపుడు, మాంధాత, భీష్ముడు, యయాతి, సగరచక్రవర్తి, రఘుమహారాజు, ముచుకుందుడు, ఐలుడు, రంతిదేవుడు, ఉద్ధవుడు, సారస్వతుడు, ఉదంకుడు, భూరిషేణుడు, శ్రుతదేవుడు, హనుమంతుడు, శతధన్వుడు, పిప్పలుడు, బలిచక్రవర్తి, విభీషణుడు, శిబిచక్రవర్తి, అర్జునుడు, విదురుడు, అంబరీషుడు, పరాశరమహర్షి, అలర్కమహారాజు, దేవలుడు, సౌభరి, జనకమహారాజు, అభిమన్యుడు, ఆర్ష్టిషేణుడు, మొదలగు నిర్మలమతులైన మహాత్ములందరూ అనురక్తులై భక్తితో ఆ దేవుని తమ మనస్సులో నిల్పారు. ఆయనే గతి అని సేవించారు. అందువల్లనే దాట వీలుగాని విష్ణుమాయను దాటగలవారయ్యారు.

మ. అనఘా! వీరల నెన్న నేమిటికిఁ, దిర్యగ్జంతుసంతాన ప
క్షినిశాటాటవికాఘజీవ నివహస్త్రీ శూద్రహూణాదు లై
నను నారాయణభక్తి యోగమహితానందాత్ము లై రేని వా
రనయంబుం దరియింతు రవ్విభుని మాయావైభవాంభోనిధిన్. 205

* పాపరహితుడా! సహజంగా పుణ్యాత్ములయిన వీళ్లను గూర్చి చెప్పవలసిన పనిలేదు. పశువులైనా, పక్షులైనా, రాక్షసులైనా, అడవిలో జీవించేవారైనా, పాపజీవనులైనా, స్త్రీలైనా, శూద్రులైనా, హూణులు మొదలైన వారైనా - ఎవరైనా సరే - ఆ శ్రీమన్నారాయణుని మీది భక్తి యోగంతో అఖండమైన ఆత్మానందం పొందినవారైతే చాలు; అవశ్యం ఆ దేవదేవుని మాయావైభవమనే మహాసముద్రాన్ని సులభంగా తరిస్తారు.

వ. కావున. 206

క. శశ్వత్ప్రశాంతు నభయుని, విశ్వాత్ముఁ బ్రబోధమాత్రు విభు సంశుద్ధున్
శాశ్వతు సము సదసత్పరు, నీశ్వరుఁ జిత్తమున నిలుపు మెపుడు మునీంద్రా! 207

* అందువల్ల మునీంద్రా! ఎల్లవేళలా మిక్కిలి శాంతుడై వుండేవాడూ, భయరహితుడూ, విశ్వమయుడూ, కేవల జ్ఞానస్వరూపుడూ, సర్వేశ్వరుడూ, శుద్ధాత్ముడూ, శాశ్వతుడూ, సముడూ, సత్తుకూ అసత్తుకూ అతీతుడూ అయిన పరమేశ్వరుణ్ణి సదా నీ హృదయంలో ప్రతిష్ఠించుకో!

వ. అట్లయిన నప్పుణ్యాత్ముల ననవద్యశీలుర నవిద్య లజ్జావనత వదనయై పొందం జాలక వైముఖ్యంబున దవ్వు దవ్వులం దలంగి పోవు. మఱియును. 208

* ఎవరు పరమాత్ముని చిత్తంలో ప్రతిష్ఠించుకొంటారో, అట్టి పుణ్యాత్ములూ, సచ్చరిత్రులూ అయిన మహనీయుల చెంతకు పోలేక "అవిద్య" సిగ్గుతో తల వంచుకొని పెడమొగమై దూరదూరాలకు తొలగి పోతుంది. ఇంతేకాదు.

చ. హరిఁ బరమాత్ము నచ్యుతు ననంతునిఁ జిత్తములం దలంచి సు
స్థిరత విశోక సౌఖ్యములఁ జెందిన ధీనిధు లన్యకృత్యము
ల్మఱచియుఁ జేయ నొల్లరు, తలంచిన నట్టిదయౌ, సురేంద్రుఁడుం
బరువడి నుయ్యి ద్రవ్వునె పిపాసితుఁడై సలిలాభిలాషితన్? 209

* పరమాత్ముడూ, చ్యుతి లేనివాడూ, అంతం లేనివాడూ అయిన శ్రీహరిని మనస్సులో స్థిరంగా భావించిన వాళ్లు శోకం లేని సుఖస్థితి పొందుతారు. అలాంటి బుద్ధిమంతులు భగవంతుని స్మరణ తప్ప ఇతర కార్యాలు ఏమరుపాటున గూడా చేయరు. ఆలోచిస్తే అది అంతే! వర్షం కురిపించే దేవేంద్రుడు దప్పిగొని నీళ్లకొరకై బావి త్రవ్వుతాడా?

ఉ. సర్వఫల ప్రదాతయును, సర్వశరణ్యుఁడు, సర్వశక్తుఁడున్
సర్వజగత్ప్రసిద్ధుఁడును, సర్వగతుం డగు చక్రపాణి యీ
సర్వశరీరులున్ విగమసంగతిఁ జెంది విశీర్యమాణులై
పర్వినచో నభంబుగతి బ్రహ్మము దాఁ జెడకుండు నెప్పుడున్. 210

* ఆ భగవంతుడు అందరికీ అన్ని ఫలాలు ఇచ్చేవాడు. అందరికీ శరణు పొందదగినవాడు. అన్ని శక్తులూ గలవాడు. అన్ని లోకాలలోనూ ప్రసిద్ధి పొందినవాడు. అంతటా వ్యాపించినవాడు. సుదర్శన మనే చక్రం ధరించిన బ్రహ్మస్వరూపుడైన ఆ దేవుడు, తక్కిన ఈ సమస్త ప్రాణులూ చిక్కి స్రుక్కి శిథిలమై అంతరించిపోయిన కల్పాంత కాలంలో గూడా ఆకాశంలాగా తానొక్కడూ చెక్కుచెదరకుండా నిర్వికారుడై నిలిచి వుంటాడు.

ఉ. కారణకార్యహేతు వగు కంజదళాక్షునికంటె నన్యు లె
వ్వారును లేరు, తండ్రి! భగవంతు ననంతుని విశ్వభావనో
దారుని సద్గుణావళు లుదాత్తమతిం గొనియాడకుండినం
జేరవు చిత్తముల్ ప్రకృతిఁ జెందని నిర్గుణమైన బ్రహ్మమున్. 211

* తండ్రీ! అటు కారణాలకూ, ఇటు కార్యాలకూ అన్నిటికీ కారణభూతుడైనవాడు ఆ కమలాక్షుడే. ఆయన కంటే ఇతరు లెవరూ ఆశ్రయింపదగిన వాళ్లు లేరు. షడ్గుణైశ్వర్య సంపన్నుడూ, తుది లేనివాడూ, ప్రపంచసృష్టి గావించే ఉదారుడూ అయిన ఆ పరమాత్ముని సద్గుణ పుంజాలను గొప్ప మనస్సుతో కొనియాడాలి. లేకుంటే మనస్సులు ప్రకృతికి అతీతమైన నిర్గుణ బ్రహ్మను పొందలేవు.

మ. నిగమార్థ ప్రతిపాదక ప్రకటమై, నిర్వాణ సంధాయిగా
భగవంతుండు రచింప భాగవతకల్పక్ష్మాజమై శాస్త్ర రా
జి గరిష్ఠంబగు నీ పురాణ కథ సంక్షేపంబునం జెప్పితిన్,
జగతిన్ నీవు రచింపు దాన నతివిస్తారంబుగాఁ బుత్రకా! 212

* వత్సా, ఈ పురాణకథ వేదార్థాలను ప్రతిపాదించడం చేత ప్రశస్తమై వుంది. మోక్షప్రదంగా వుండేటట్లు ఆ భగవంతుడు దీన్ని రచించాడు. ఇది భగవద్భక్తులకు కల్పవృక్షం, శాస్త్రాలన్నిటిలోనూ శ్రేష్ఠమైనది. ఈ పురాణకథను నేను నీకు సంగ్రహంగా చెప్పాను. నీవు దీన్ని లోకంలో విస్తృతంగా ప్రచారం కావించు.

చ. పురుషభవంబు నొందుట యపూర్వము జన్మములందు, నందు భూ
సురకులమందుఁ బుట్టు టతిచోద్యము, నిట్లగుటన్ మనుష్యు ల
స్థిర మగు కార్యదుర్దశలచేత నశింపక విష్ణుసేవనా
పరతఁ దనర్చి నిత్య మగు భవ్యపథంబును బొందు టొప్పదే? 213

* జన్మలలో పురుషజన్మం చాలా అపురూపం. అందులోనూ బ్రాహ్మణకులంలో పుట్టడం మరీ అరుదు. అందువల్ల మానవులు అనిత్యమైన నిష్ప్రయోజన కార్యాలలో బడి దురవస్థల పాలు కాకుండా శ్రీహరిని సేవించి నిత్యమైన పరమపదం పొందడం ఉచితం కదా?

మ. ఉపవాసవ్రత శౌచ శీల మఖ సంధ్యోపాస నాగ్నిక్రియా
జప దానాధ్యయనాది కర్మముల మోక్షప్రాప్తి సేకూర, ద
చ్ఛుభ క్తిన్ హరిఁ బుండరీకనయనున్ సర్వాతిశాయిన్ రమా
ధిపుఁ బాపఘ్నుఁ బరేశు నచ్యుతుని నర్థిం గొల్వలేకుండినన్. 214

* పద్మనేత్రుడూ, అన్నిటినీ మించినవాడూ, లక్ష్మీకాంతుడూ, పాపనాశకుడూ, పరమేశ్వరుడూ, చ్యుతిరహితుడూ అయిన శ్రీహరిని నిర్మలభక్తి గలిగి ఆసక్తితో భజించాలి. అలా చేయకుండా ఉపవాసాలు, వ్రతాలు, శౌచాలు, శీలాలు, యాగాలు, సంధ్యోపాసనలు, అగ్నికార్యాలు, జపాలు, దానాలు, వేదాధ్యయనాలు మొదలైన పనులెన్ని చేసినా మోక్షం లభించదు.

క. వనజాక్షు మహిమ నిత్యము, వినుతించుచు, నొరులు వొగడ వినుచున్, మదిలో
ననుమోదించుచు నుండెడు, జనములు దన్మోహవశతఁ జనరు మునీంద్రా! 215

* మునిశ్రేష్ఠా! పద్మనేత్రుని మహిమను ఎల్లవేళలా స్తుతించాలి. ఇతరులు స్తుతిస్తూ వుంటే వినాలి. మనస్సులో ఆ మహిమను మననం చేస్తూ సంతసించాలి. అలా చేసే వాళ్లు దేవుని మాయకు లోనుగారు.

క. అని వాణీశుఁడు నారద, మునివరునకుఁ జెప్పినట్టి ముఖ్యకథా సూ
చన మతిభక్తిఁ బరీక్షి, జ్జనపాలునితోడ యోగిచంద్రుఁడు నుడివెన్. 216

* ఇలా పూర్వం బ్రహ్మదేవుడు మునిశ్రేష్ఠుడైన నారదునికి ముఖ్యకథను వివరించాడు. ఆ విషయాన్ని యోగీశ్వరుడైన శుకుడు మహా భక్తితో పరీక్షిన్మహారాజుకు తెలియజేశాడు.

-: పరీక్షితుఁడు శుకునిఁ బ్రపంచోద్భవాదికంబు నడుగుట. :-

సీ. విను శుకయోగికి మనుజేశుఁ డిట్లను మునినాథ! దేవదర్శనము గలుగ
నారదమునికిఁ బంకేరుహభవుఁ డెఱింగించిన తెఱఁగు సత్కృప దలిర్ప
గణుతింప సత్త్వాదిగుణశూన్యుఁడగు హరి కమలాక్షు లోకమంగళములైన
కథలు నా కెఱిఁగింపు కైకొని నిస్సంగ మైన నా హృదయాబ్జమందుఁ గృష్ణు

తే. భవ్యచరితుని నాద్యంతభావశూన్యుఁ, జిన్మయాకారు ననఘు లక్ష్మీసమేతు
నిలిపి, యస్థిరవిభవంబు నిఖిల హేయ, భాజనం బై న యీ కళేబరము విడుతు. 217

* అప్పుడు పరీక్షిత్తు శుకమహర్షితో ఇలా అన్నాడు - "మునీశ్వరా! బ్రహ్మదేవుడు నారదమునికి భగవత్సాక్షాత్కారం కలగడానికి చెప్పిన ఉపాయం దయతో నాకు చెప్పండి. సత్త్వరజస్తమోగుణాలకు అతీతుడూ, పద్మాక్షుడూ అయిన శ్రీహరి కథలు లోకానికి మంగళం చేకూరుస్తాయి. అవి నాకు తెలియపరచండి. మీరు చెప్పింది విని సంగరహితమయిన నా హృదయకమలంలో శుభచరిత్రుడూ, తుది మొదళ్లు లేనివాడూ, చిన్మయస్వరూపుడూ, పాపరహితుడూ, లక్ష్మీ సహితుడూ అయిన కృష్ణుణ్ణి నిలుపుకొంటాను. చంచలమూ, హేయాలన్నిటికీ నెలవూ అయిన ఈ శరీరాన్ని విడిచి పెడతాను.

వ. అదియునుంగాక యెవ్వండేని శ్రద్ధా భక్తి యుక్తుండై కృష్ణగుణకీర్తనంబులు వినుచుం బలుకుచు నుండు నట్టివాని హృదయపద్మంబునందుఁ గర్ణ రంధ్రమార్గంబులం బ్రవేశించి కృష్ణుండు విశ్రమించి సలిలగతంబైన కలుషంబును శరత్కాలంబు నివారించు చందంబున నాత్మగతంబైన మాలిన్యంబు నపకర్షించుఁ గావున. 218

* అంతేకాక ఎవడు శ్రద్ధా భక్తులు కలిగి కృష్ణుని గుణగణాలను ఇతరులు కీర్తిస్తుంటే వింటాడో, తాను స్వయంగా కీర్తిస్తాడో, అలాంటి వాని హృదయకమలం లోకి శ్రవణ కుహరాల ద్వారా కృష్ణుడు ప్రవేశిస్తాడు. అక్కడ విశ్రమిస్తాడు. నీటిలోని మాలిన్యాన్ని శరదృతువు తొలగించినట్లు మనస్సులోని మాలిన్యాన్ని తొలగిస్తాడు.

మ. భరితోదగ్రనిదాఘతప్తుఁడగు నప్పాంథుం డరణ్యాది సం
చరణక్లేశసముద్భవం బగు పిపాసం జెంది యాత్మీయ మం

దిరముం జేరి గతశ్రముం డగుచు నెందేనిం జనంబోని భం
గి రమాధీశుపదారవిందయుగసంగీభూతుఁడై మానునే! **219**

* అడవుల్లో సంచరిస్తూ వేసవి మండుటెండల తాపానికి పరితాపం చెందిన బాటసారి బడలి దప్పిగొని చివరికి తన యిల్లు చేరుకొంటాడు. అక్కడ హాయిగా అలసట తీర్చుకొంటాడు. అక్కడినుండి మళ్ళీ ఎక్కడికీ కదలడు. అలాగే రమాకాంతుని చరణకమల ద్వంద్వంతో సంబంధం కలిగి ఆ ఆనందం చవి చూచినవాడు మళ్ళీ దాన్ని వదలడు.

వ. అదియునుంగాక సకలభూత సంసర్గశూన్యంబైన యాత్మకు భూతసంసర్గం బేప్రకారంబునం గలిగె? నది నిర్నిమిత్తత్వంబునం జేసియో కర్మంబునం జేసియో యాక్రమంబు నా కెఱింగింపుము. **220**

* అంతేకాదు సమస్త భూతాలతోటి కలయిక లేని ఆత్మకు భూతాలతో సాంగత్యం ఎలా కలిగింది? అది అకారణంగా కలిగిందా? లేక కర్మవల్ల కలిగిందా? ఆ వైనం నాకు వివరించు.

సీ. ఎవ్వని నాభియం దెల్ల లోకాంగ సంస్థానకారణపంకజంబు వొడమె,
నం దుదయించి సర్వావయవస్ఫూర్తిఁ దనరారునట్టి పితామహుండు
గడఁగి యెవ్వని యనుగ్రహమున నిఖిల భూతముల సృజించె నుత్కంఠతోడ
నట్టి విధాత యే యనువున సర్వేశు రూపంబు గనుఁగొనె రుచిరభంగి

తే. నా పరంజ్యోతి యైన పద్మాక్షునకును, నలినజునకుఁ బ్రతీకవిన్యాసభావ
గతులవలనను భేదంబు గలదె చెపుము, యతిదయాసాంద్ర! యోగికులాబ్ధిచంద్ర! **221**

* ఎవనినాభిలో సమస్తలోకాల ఉనికికీ హేతువైన పద్మం పుట్టిందో, ఆ పద్మంలో, ప్రభవించి సర్వాంగ సుందరంగా ప్రకాశించే బ్రహ్మ ఎవని అనుగ్రహం వల్ల ఔత్సుక్యంతో సమస్త ప్రాణులనూ సృష్టించాడో, ఆ బ్రహ్మ సర్వేశ్వరుని స్వరూపాన్ని ఏ విధంగా సాక్షాత్కరింప జేసుకొన్నాడో, అలాంటి పరంజ్యోతి స్వరూపుడైన పద్మాక్షుడికీ, బ్రహ్మకూ అవయవవిన్యాసంలోనూ, భావగతిలోనూ భేదమున్నదా? ఓ పరమకరుణాసాంద్రా! యోగికుల జలధిచంద్రా! నాకు చెప్పవయ్యా!

వ. మఱియును భూతేశ్వరుం డయిన సర్వేశ్వరుం డుత్పత్తి స్థితిలయకారణంబైన తన మాయను విడిచి మాయానియామకుండై యేయే ప్రదేశంబుల శయనంబు సేసె? నదియునుంగాక పురుషావయవంబులచేఁ బూర్వకాలంబున లోకపాలసమేతంబులైన లోకంబు లెత్తెఱంగునం గల్పితంబు లయ్యె? నదియునుంగాక మహాకల్పంబులును, నవాంతర కల్పంబులును, భూతభవిష్యద్వర్తమాన కాలంబులును, దేహాభిమానులై జనియించిన దేవపితృమనుష్యాదులకుం గలుగు నాయుః ప్రమాణంబులును, బృహత్సూక్ష్మకాలానువర్తనంబులును, ఏ యే కర్మంబులం జేసి జీవు లే యే లోకంబుల నొందుదురు? మఱియు నేయే కర్మంబులం జేసి దేవాది శరీరంబులం బ్రాపింతు? రట్టి కర్మమార్గప్రకారంబును, సత్త్వాది గుణంబుల పరిణామంబులగు దేవాదిరూపంబులం గోరు జీవులకు నే యే కర్మసముదాయం బెట్టు సేయందగు? నెవ్వనికి నర్పింపందగు? నవి

యెవ్వనిచేత గ్రహింపంబడు? భూ పాతాళ కకుబ్వ్యోమ గ్రహ నక్షత్ర పర్వతంబులును సరిత్సముద్రంబులును ద్వీపంబులును నే ప్రకారంబున సంభవించె? నా యా స్థానంబుల గలవారి సంభవంబు లేలాటివి? బాహ్యాభ్యంతరంబులం గలుగు బ్రహ్మాండ ప్రమాణం బెంత? మహాత్ముల చరిత్రంబు లెట్టివి? వర్ణాశ్రమ వినిశ్చయంబులును, ననుగతంబులై యాశ్చర్యావహంబులగు హరియవతార చరిత్రంబులును, యుగంబులును, యుగప్రమాణంబులును, యుగధర్మంబులును, బ్రతియుగంబునందును మనుష్యుల కేయే ధర్మంబు లాచరణీయంబు లట్టి సాధారణ ధర్మంబులును, విశేషధర్మంబులును, జాతి విశేష ధర్మంబులును, రాజర్షి ధర్మంబులును, నాపత్కాల జీవన సాధన భూతంబులగు ధర్మంబులును, మహదాదితత్త్వంబుల సంఖ్యయును, సంఖ్యాలక్షణంబును, నా తత్త్వంబులకు హేతుభూత లక్షణంబులును, భగవత్సమారాధన విధంబును, అష్టాంగయోగ క్రమంబును, యోగీశ్వరుల యణిమాద్యైశ్వర్య ప్రకారంబును, వారల యర్చిరాదిగతులును, లింగశరీర భంగంబులును, ఋగ్యజుస్సామాథర్వవేదంబులును, నుపవేదంబులైన యాయుర్వేదాదులును, ధర్మశాస్త్రంబులును, నితిహాస పురాణంబుల సంభవంబును, సర్వభూతంబుల యవాంతర ప్రళయంబును, మహాప్రళయంబును, నిష్టాపూర్తంబులును, యాగాది వైదిక కర్మజాలంబును, వాపీ కూపతటాక దేవాలయాది నిర్మాణంబులును, నన్నదానం బారామప్రతిష్ఠ మొదలగు స్మార్తకర్మంబులును, కామ్యంబులైన యగ్నిహోత్రంబుల యనుష్ఠాన ప్రకారంబును, జీవసృష్టియు, ధర్మార్థకామంబు లనియెడు త్రివర్గంబుల యాచరణప్రకారంబును, మలినోపాధిక పాషండ సంభవంబును, జీవాత్మబంధ మోక్ష ప్రకారంబును, స్వరూపావస్థాన విధంబును, సర్వస్వతంత్రుండైన యీశ్వరుం డాత్మమాయం జేసి సర్వ కర్మసాక్షి యయ్యు నమ్మాయ నెడఁబాసి యుదాసీన గతిని విభుండై క్రీడించు తెఱంగును గ్రమంబునఁ బ్రపన్నుండనైన నాకు నెఱింగింపుము.

బ్రాహ్మణ శాపంబునంజేసి శోకవ్యాకుల చిత్తుండనై యనశన వ్రతుండనైన నీవు వినుట యెట్లని సందేహింపవలవదు, త్వదీయ ముఖారవింద వినిఃసృత నారాయణ కథామృత పానకుతూహలి నైన నాకు నింద్రియంబులు వశంబులై యుండు, నది గావున నేనడిగిన ప్రశ్నంబులకు నుత్తరంబులు సవిస్తరంబులుగా నానతిచ్చి కృతార్థునిం జేయఁ బరమేష్ఠితుల్యుండవగు నీవపూర్వ సంప్రదాయానురోధంబున నర్హుండ వగుదు వని విష్ణురాతుం డయిన పరీక్షిన్నరేంద్రుండు బ్రహ్మరాతుండైన శుకయోగి నడిగిన నతండు బ్రహ్మ నారదసంవాదంబును నేక సంప్రదాయాను గతంబును గతానుగతిక ప్రకారంబునునై తొల్లి సర్వేశ్వరుండు బ్రహ్మకల్పంబున బ్రహ్మకుపదేశించిన బాగవతపురాణంబు వేదతుల్యంబు, నీ కెఱింగింతు విను మని చెప్పెనని సూతుండు శౌనకాది మహామునులకుం జెప్పి నట్లు శుకయోగీంద్రుండు పరీక్షిన్నరేంద్రున కిట్లనియె. 222

* భూతాలకు అధినాథుడైన సర్వేశ్వరుడు ఉత్పత్తికీ, స్థితికీ, లయానికీ హేతువైన తనమాయను వదలి మాయానియామకుడై ఏయేస్థలాలలో శయనించాడు? అంతేకాక పూర్వం విరాట్పురుషుని అవయవాలతో ఇంద్రుడు మొదలైన లోకపాలకులతో కూడిన లోకాలు ఎలా సృష్టింపబడ్డాయి. అంతేకాక

మహాకల్పాలు, అవాంతరకల్పాలు, భూతభవిష్యద్వర్తమానకాలాలు, శరీరాభిమానంతో జన్మించే దేవతలు, పితరులు, మానవులు మొదలగువారికి కలిగే ఆయుఃప్రమాణాలు నాకు చెప్పు.

మహాకాలాన్నీ, సూక్ష్మకాలాన్నీ అనువర్తించి జీవులు ఏ యే కర్మలు చేసి ఏ యే లోకాలకు ప్రయాణం సాగిస్తారు? ఏయే కర్మలవల్ల వాళ్లకు దేవతాశరీరాలు వస్తాయి? అట్టి కర్మమార్గపద్ధతి నాకు వివరించు.

ఇంకా సత్త్వాది గుణాలకు ఫలములైన దేవాది స్వరూపాలు కోరే జీవులు ఏ యే కర్మలు ఏ విధంగా చేయాలి? ఆ కర్మలను ఎవరికి సమర్పించాలి? వాటిని ఎవరు స్వీకరిస్తారు?

భూమి, పాతాళం, దిక్కులు, ఆకాశం, గ్రహాలు, నక్షత్రాలు, పర్వతాలు, నదులు, సముద్రాలు, దీవులు ఎలా ఉద్భవించాయి. ఆయా చోట్ల ఉండే జీవుల జన్మలు ఎలాంటివి?

వెలుపలా, లోపలా బ్రహ్మాండం కొలత ఎంత? మహాత్ముల చరిత్రలు ఎటువంటివి? వర్ణాశ్రమ నియమాలు, క్రమంగా ఏర్పడి ఆశ్చర్యం కల్గించే శ్రీమన్నారాయణుని అవతారకథలు, నాలుగుయుగాలు, ఆ యుగాల ప్రమాణాలు, యుగధర్మాలు, ప్రతియుగంలోనూ మానవులు పాటించవలసిన సాధారణధర్మాలు, విశేషధర్మాలు, ఆయాజాతులకు సంబంధించిన ధర్మాలు, రాజర్షుల ధర్మాలు, జీవనసాధనాలైన ఆపద్ధర్మాలు, మహత్తు మొదలైన తత్త్వాలసంఖ్య, వాటి లక్షణము, ఆ తత్త్వాలకు హేతువులయిన లక్షణాలు, భగవానుణ్ణి ఆరాధించే పద్ధతి, యమనియమాదులైన అష్టాంగాలతో కూడిన యోగక్రమము, యోగిశ్రేష్ఠులైన వారి అణిమ, మహిమ మొదలగు అష్టసిద్ధుల స్వరూపం, అర్చిరాది మార్గాలలో ఆ యోగులు పయనించే తీరు, లింగశరీరాల వినాశము, ఋక్కు, యజుస్సు, సామము, అథర్వం అనే నాలుగు వేదాలు, ఆయుర్వేదం మొదలైన ఉపవేదాలు, ధర్మశాస్త్రాలు, ఇతిహాసాలు, పురాణాలు ఆవిర్భవించిన పద్ధతి, అన్ని భూతాలకూ ఏర్పడే అవాంతర ప్రళయము, వాటిస్థితి, మహాప్రళయము, ఇష్టాపూర్తాలనబడే యజ్ఞాది వైదిక కర్మలు, బావులు, మడుగులు, చెరువులు, దేవాలయాలు మొదలగు వాటి నిర్మాణం, అన్నదానం, ఆరామప్రతిష్ఠ మొదలైన స్మృతుల్లో చెప్పిన కర్మలు, కామ్య కర్మలైన అగ్నిహోత్రాదులు నిర్వర్తించే విధానం, జీవుల సృష్టి, ధర్మం, అర్థం, కర్మం అనే మతవర్గాలను ఆచరించే తీరు, మలిన శరీరులైన పాషండుల పుట్టుక, జీవాత్ముడు బంధింపబడే రీతి, ఆపై మోక్షం పొందే పద్ధతి, స్వస్వరూపంలో నెలకొనే ప్రకారము, దేనికీ లోబడక అన్నిటా స్వతంత్రుడైన ఈశ్వరుడు తన మాయతో సమస్త కర్మలకూ సాక్షిగా వుంటూనే ఆ మాయకు అతీతుడై ఉదాసీనుని లాగా ప్రభువై క్రీడించే పద్ధతి - ఈ సంగతులన్నీ విపన్నుడనై ప్రపన్నుడనైన నాకు వివరించు.

"నీవు బ్రాహ్మణ శాపం వల్ల దుఃఖిస్తున్నావు; నీ మనస్సు కలత జెంది వుంది; పైగా నిరాహార దీక్షలో ఉన్నావు! నేను చెప్పే ఈ విషయాలు ఎలా వినగలవు''? అని సంశయింపవద్దు. నేను మీ ముఖపద్మం నుండి వెలువడే శ్రీమన్నారాయణ కథాసుధను తనివిదీరా త్రాగాలన్న కుతూహలంతో వున్నాను. అట్టి నాకు యింద్రియాలు స్వాధీనంలోనే వున్నాయి. కాబట్టి నేను అడిగిన ప్రశ్నలు అన్నిటికీ సమాధానాలు సవిస్తరంగా ఆనతిచ్చి నన్ను కృతార్థుణ్ణి కావించు. ప్రాచీన సంప్రదాయాన్ని అనుసరించి, అందుకు తగినవాడవు నీవే! నీవు బ్రహ్మతో సమానుడవు!''

ఈ విధంగా విష్ణురాతుడైన (విష్ణువుచే రక్షితుడైన) పరీక్షిన్మహారాజు బ్రహ్మరాతుడైన (బ్రహ్మచే వ్యాసునికి పుత్రుడుగా అనుగ్రహింపబడిన) శుకమహాయోగిని అడిగాడు.

అప్పుడు శుకమహర్షి "రాజా! బ్రహ్మ నారదుల సంవాదరూపమూ, ఒకే సంప్రదాయానికి చెందిందీ, క్రమపద్ధతిలో పరంపరగా వస్తున్నదీ అయిన భాగవత మనే మహాపురాణ మున్నది. అది వేదంతో సమానం. దానిని పూర్వం సర్వేశ్వరుడు బ్రహ్మకల్పంలో బ్రహ్మకు ఉపదేశించాడు. అది నీకు తెలియ పరుస్తాను, విను"అని చెప్పి పరీక్షిత్తుతో ఇలా అన్నాడు.

సీ. భూపాలకోత్తమ! భూతహితుండు సుజ్ఞానస్వరూపకుఁ డైన యట్టి
ప్రాణికి దేహసంబంధ మెట్లగు నన్న మహి నొప్పు నీశ్వరమాయ లేక
కలుగదు, నిద్రలోఁ గలలోనఁ దోఁచిన దేహబంధంబుల తెఱఁగువలెను
హరియోగ మాయామహత్త్వంబునం బాంచ భౌతిక దేహసంబంధుఁ డగుచు

తే. నట్టి మాయాగుణంబుల నాత్మ యొలి, బాల్య కౌమార యౌవనభావములను
నర సుపర్వాది మూర్తులఁ బొరసి "యేను", "నాయ దిది" యను సంసారమాయఁ దగిలి. 223

వ. వర్తించుచు నిట్లున్న జీవునికి భగవద్భక్తి యోగంబున ముక్తి సంభవించుట యెట్లన్న - నెప్పుడేని జీవుండు ప్రకృతి పురుషాతీతంబయిన బ్రహ్మస్వరూపంబునందు మహితధ్యాన నిష్ఠుండగు నప్పుడు విగతమోహుండై యహంకార మమకారాత్మకంబయిన సంస్కరణంబు దొఱంగి ముక్తుండయి యుండు, మఱియు జీవేశ్వరులకు దేహసంబంధంబులు గానంబడుచుండు, నట్టి దేహధారియైన భగవంతునందలి భక్తిం జేసి జీవునకు ముక్తి యెత్తెఱంగునం గలుగునని యడిగితివి, జీవుం డవిద్యామహిమం జేసి కర్మానుగతంబయిన మిథ్యా రూపదేహసంబంధుండు, భగవంతుండు నిజయోగమాయా మహిమంబునం జేసి స్వేచ్ఛా పరికల్పిత చిద్ఘన లీలావిగ్రహుండు. కావున భగవంతుండైన యీశ్వరుండు స్వభజనంబు ముక్తి సాధనజ్ఞానార్థంబు కల్పితంబని చతుర్ముఖునకుఁ దదీయనిష్కపటతపశ్చర్యాది సేవితుండయి నిజజ్ఞానానందఘనంబయిన స్వరూపంబు సూపుచు నానతిచ్చె, నది గావున జీవునికి భగవద్భక్తి మోక్షప్రదాయకంబగు, నిందులకు నొక్క యితిహాసంబు గల దెఱింగింతు నాకర్ణింపుము,దాన భవదీయ సంశయనివృత్తి యయ్యెడు నని శుకయోగీంద్రుండు రాజేంద్రున కిట్లనియె. 224

* రాజోత్తమా! "జీవుడు భూతాలకు మేలు చేకూర్చేవాడు, జ్ఞానమే స్వరూపంగా కలవాడు, అలాంటి వానికి శరీరంతో సంబంధం ఎలా కలిగింది!" అంటావా? జగతీతల మంతా వ్యాపించివున్న ఈశ్వరుని మాయ అనేది లేకపోతే జీవునికి దేహంతో సంబంధం కలుగదు. నిద్రించే వేళ స్వప్నంలో దేహాలతో సంబంధం గోచరిస్తుందికదా! అలాగే నారాయణుని యోగమాయాప్రభావంవల్ల జీవుడు పంచభూతాలతో కూడిన దేహంతో సంబంధం కలవాడవుతాడు. ఆ మాయాగుణాలవల్లనే క్రమంగా బాల్యం, కౌమారం, యౌవనం అనే దశలు పొందుతాడు. మనుష్య, దేవతాది ఆకారాలను గూడా స్వీకరిస్తాడు. 'నేను' అనే అహంకారాన్నీ, 'నాది' అనే మమకారాన్నీ పెంచుకొంటాడు. సంసారమాయలో బద్ధుడవుతాడు.

ఈ విధంగా బద్ధుడై వర్తించే జీవుడికి భగవంతునిమీది భక్తితో ముక్తి ఎలా కలుగుతుంది అంటావా? అది చెబుతాను విను. ప్రకృతికీ, పురుషుడికీ అతీతమైన బ్రహ్మస్వరూపాన్ని ఎప్పుడు జీవుడు తీవ్రంగా ధ్యానిస్తాడో, అప్పుడు మోహంనుండి విడివడుతాడు. అహంకార మమకార మయమైన సంసారంనుండి విముక్తుడై ముక్తి పొందుతాడు.

అంతేకాదు; జీవుడికీ, ఈశ్వరుడికీ, శరీరాలతో సంబంధాలు కనిపిస్తున్నాయి. భగవంతుడుకూడా శరీరం ధరించేవున్నాడు. అట్టి భగవంతుడి మీద భక్తి గలిగి వుంటే జీవుడి కెలా ముక్తి సిద్ధిస్తుంది? అని అడిగావు.

అవిద్యకు లోనైనవాడు జీవుడు. అవిద్య ప్రభావంవల్ల అతడు కర్మ ననుసరించి సంప్రాప్తించిన శరీరాన్ని ధరిస్తాడు. ఆ దేహం మిథ్యారూప మైనది. భగవంతుడు యోగమాయతో గూడినవాడు. ఆయన తనయోగమాయాప్రభావం వల్ల తన ఇష్టానుసారం జ్ఞానమయమైన లీలాశరీరం కల్పించుకొంటాడు. అందువల్ల మోక్షానికి సాధనమైన జ్ఞానానికై తన సేవ కల్పించబడిందని భగవంతుడైన ఈశ్వరుడు బ్రహ్మతో చెప్పాడు. బ్రహ్మ నిష్కపటంగా తపస్సుచేసి పరమేశ్వరుని ఆరాధించాడు. అప్పుడు తన జ్ఞానానందఘనమైన స్వరూపం బ్రహ్మకు చూపిస్తూ ఈశ్వరుడు పై విధంగా తెలిపాడు.

అందువల్ల జీవుడికి భగవద్భక్తి తప్పక మోక్ష మిస్తుంది. ఈ విషయం నిరూపించే ఇతిహాసం ఒకటి వుంది. అది వివరిస్తాను, విను. దానివల్ల నీకు కల్గిన సందేహం తొలగిపోతుంది అని చెప్పి యోగిశ్రేష్ఠుడైన శుకుడు రాజశ్రేష్ఠుడైన పరీక్షిత్తుతో ఇలా అన్నాడు.

-: నారాయణుండు బ్రహ్మ తపంబునకు మెచ్చి వరంబు లిచ్చుట :-

సీ. హరిపాదభక్తి రహస్యోపదేష్టయు నఖిల దేవతలకు నధివిభుండు
నైన విధాత గల్పాదియందును నిజాశ్రయపద్మమున కధిష్ఠాన మరయ
నర్థించి జలముల నన్వేషణము సేసి నలినంబు మొదలు గానంగలేక
విసివి క్రమ్మఱను దద్బిసరుహాసీనుఁడై సృష్టినిర్మాణేచ్ఛఁ జిత్తమందుఁ

తే. జాల నూహించి తత్పరిజ్ఞానమహిమ, సరణి మనమునఁ దోఁపక జడనుపడుచు
లోకజాలంబుఁ బుట్టింపలేక మోహి, తాత్ముఁడై చింత నొందు నయ్యవసరమున. 225

* దేవాదిదేవుని పాదాలమీద భక్తి గల్గివుండడంలోని పరమ రహస్యాన్ని ఉపదేశించినవాడు, దేవతల కందరికీ అధినేత అయిన విధాత కల్పారంభంలో తనకు నెలవైన పద్మానికి మూల మేమిటో పరిశీలించాలనుకొన్నాడు. నీళ్లలో వెదకడం ప్రారంభించాడు. ఎంత వెదకినా ఆ పద్మానికి మొద లెక్కడ వుందో తెలుసుకోలేకపోయాడు. చివరికి విసిగి వేసారి మరలివచ్చి ఆ పద్మంలోనే ఆసీను డయ్యాడు. జగత్తును సృష్టించాలనే సంకల్పం ఆయన హృదయంలో ఉదయించింది. ఎంతో ఆలోచించాడు. కాని సృష్టికి సంబంధించిన పరిజ్ఞానం ఆయన మనస్సుకు అందక క్రిందుమీదయినాడు. అలసత్వం ఆవహించింది. లోకాలను సృష్టించలేక పోయాడు. అతనిచిత్తం మోహాయత్త మయింది. చింతాక్రాంతు డయ్యాడు.

వ. జలమధ్యంబుననుండి యక్షర సమామ్నాయంబున స్పర్శంబులందు షోడశాక్షరంబును మఱియు నేకవింశాక్షరంబును నైన యియ్యక్షర ద్వయంబు వలన నగుచు మహాముని జనధనం బయిన "తప" యను శబ్దం బినుమా ఉుచ్చరింపంబడి వినంబడిన, నట్టి శబ్దంబు వలికిన యప్పురుషుని వీక్షింపంగోరి నలుదిక్కులకుం జని వెదకి, యెందునుం గానక. మరలి వచ్చి నిజస్థానంబైన పద్మంబునం దాసీనుండై యొక్కింత చింతించి యట్టి శబ్దంబు దన్నుఁదపంబు సేయుమని నియమించుటగాఁ దలంచి ప్రాణాయామ పరాయణుండై, జ్ఞానేంద్రియ కర్మేంద్రియంబుల జయించి, యేకాగ్ర చిత్తుండై, సకలలోక సంతాపహేతువగు తపంబు వేయి దివ్యవత్సరంబులు గావింప, నీశ్వరుండు ప్రసన్నుండై పొడసూపిన నక్కమలసంభవుండు తత్క్షణంబ రాజసతామసమిశ్రసత్త్వగుణాతీతంబును, శుద్ధ సత్త్వగుణావాసంబును, నకాల విక్రమంబును - సర్వలోకోన్నతంబును, సకల సురగణ స్తుత్యంబును, ననంత తేజోవిరాజితంబు, నైన వైకుంఠ పురంబుం బొడగని యందు. 226

* ఆ సమయంలో నీటినడుమ నుండి ఒక శబ్దం వినిపించింది. 'క' మొదలు 'మ' వరకూ ఉండే స్పర్శాక్షరాలలో పదునారవదీ ఇరవై యొకటవదీ అయిన "తప"అనే రెండు అక్షరాలవల్ల ఆ శబ్దం ఏర్పడింది. "త ప" అనే ఆ పదం మహర్షులకు అమూల్యమైన ధనం. ఆ మాట రెండుసార్లు 'తప తప' లని ఉచ్చరింపబడింది. బ్రహ్మ దాన్ని విన్నాడు. ఆ శబ్దాన్ని ఉచ్చరించిన పురుషుణ్ణి చూడాలనుకొన్నాడు. నాలుగు దిక్కులకూ వెళ్లి వెతికాడు. ఎక్కడా ఆ పురుషుడు గోచరించలేదు. తిరిగివచ్చి తన నివాసమైన పద్మంలోనే కూర్చున్నాడు. కొంత సేపు ఆలోచించాడు. తన్ను తపస్సు చేయమని హెచ్చరించటానికే ఆ శబ్దం వినిపించింది అనుకొన్నాడు. ప్రాణాయామం ప్రారంభించాడు. జ్ఞానేంద్రియాలనూ, కర్మేంద్రియాలనూ స్వాధీనం చేసుకొన్నాడు. మనస్సును ఏకాగ్రం చేసుకొని వెయ్యి దివ్య సంవత్సరాలు అలా తపస్సు చేశాడు. ఆ దారుణ తపస్సుకు లోకాలన్నీ తపించిపోయాయి. అప్పుడు శ్రీహరి ప్రసన్నుడై బ్రహ్మకు ప్రత్యక్షమయ్యాడు.

వెంటనే బ్రహ్మ వైకుంఠపురాన్ని చూచాడు. ఆ పురం రాజసగుణానికీ, తామసగుణానికీ ఆ గుణాలతో మిశ్రమైన సత్త్వగుణానికీ అతీత మయింది. కేవల సత్త్వగుణానికి నివాస మయింది. కాలానికి అక్కడ ప్రాబల్యం లేదు. అది అన్ని లోకాలకంటే అత్యున్నత మైనది. సమస్త దేవతలకూ ప్రస్తుతింప దగినది. అక్కడ లోభం, మోహం, భయం అనేవి లేవు. అక్కడికి పోయినవారు మళ్లీ తిరిగి రావడమంటూ జరగదు. తుది లేని తేజస్సుతో అది ప్రకాశిస్తూ వున్నది. అలాంటి వైకుంఠపురాన్ని సరోజ సంభవుడు సందర్శించాడు.

సీ. సూర్యచంద్రానల స్ఫురణలం బొరనీక నిజదీధితి స్ఫూర్తి నివ్వటిల్ల
దివ్య మణిప్రభా దీపిత సౌధ విమాన గోపుర హర్మ్య మండపములుఁ
బ్రసవ గుచ్ఛ స్వచ్ఛ భరిత కామిత ఫల సంతాన పాదప సముదయములుఁ
గాంచన దండ సంగత మారుతోద్ధూత తరళ విచిత్ర కేతనచయములు

తే. వికచకైరవ దళదరవింద గత మ, రంద రసపాన మోదితేందిందిర ప్ర
భూత మంజుల నినదప్రబుద్ధ రాజ, హంసశోభిత వరకమలాకరములు, 227

* అక్కడ మేడలు, విమానాలు, గోపురాలు, మిద్దెలు, మండపాలు, దివ్యమణికాంతులతో దేదీప్యమానంగా తేజరిల్లుతున్నాయి. ఆ దీప్తి ప్రభావం ముందు సూర్యచంద్రాగ్నుల తేజస్సులు వెలవెలబోతున్నాయి. ఇంకా ఆ వైకుంఠపురంలో పూలగుత్తులతో నిండి కోరిన ఫలాలు ప్రసాదించే కల్పవృక్ష సమూహాలు ఉన్నాయి. బంగారు కర్రలకు తగిలించిన రంగు రంగుల పతాకలు గాలికి రెపరెప లాడుతున్నాయి. వికసించిన కలువల్లోనూ, కమలాల్లోనూ మకరందం గ్రోలుతూ మధుకర బృందాలు ఆనందంతో ఝుంకారం చేస్తున్నాయి. ఆ శబ్దానికి మేల్కొన్న కలహంసలతో అక్కడి తటాకాలు కనులపండువు కావిస్తున్నాయి.

సీ. వల నొప్ప గా 'న దైవం కేశవాత్పర' మ్మని పల్కు రాజకీరావళియును
మహిమ 'జగద్విష్ణుమయ మఖిల'మ్మని చదివెడు శారికాసముదయంబు
నేపారఁగా 'జితం తే పుండరీకాక్ష' యని లీలఁ బాడు పికావళియును
లలి మీఱఁగా 'మంగళం మధుసూదన' యనుచుఁ బల్కెడు మయూరావళియును

తే. దవిలి 'శ్రౌషడ్వషట్స్వధే' త్యాది శబ్ద, కలితముగ మ్రోయు మధుప నికాయములును
గలిగి యఖిలైక దివ్య మంగళ విలాస, మహిమఁ జెన్నొందు వైకుంఠమందిరంబు. 228

* అక్కడి రాచిల్కలు 'కేశవుని కంటె పరదైవం లేదు' అని పల్కుతున్నాయి. గోరువంకలు 'విశ్వమంతా విష్ణుమయం' అని చదువుతున్నాయి. కోయిలలు 'పద్మాక్షా! నీదే జయం!'అని పాడుతున్నాయి. నెమళ్లు 'మధుసూదనా! నీకు మంగళం'అని ఆడుతున్నాయి. తుమ్మెదల గుంపులు 'శ్రౌషట్', 'వషట్', 'స్వధా' ఇత్యాది శబ్దాలతో ఝుంకారం చేస్తున్నాయి. ఈ విధంగా వైభవోపేతమైన వైకుంఠమందిరం సమస్త దివ్య మంగళ లీలావిలాసాలతో పరమసుందరంగా వుంది.

వ. మఱియుం బయోధరావళీ విభాసితనభంబునుంబోలె వెలుంగుచున్న యద్దివ్యధామంబునందు.229

* ఇంకా ధారాధర రాజితో విరాజిల్లే తారాపథంలాగా తేజరిల్లుతున్న ఆ దివ్యమందిరంలో.

సీ. సలలితేందీవరశ్యామాయమానోజ్జ్వ లాంగులు నవ్యపీతాంబరులును
ధవళారవిందసుందర పత్రనేత్రులు సుకుమారతనులు భాసుర వినూత్న
రత్న విభూషణ గ్రైవేయ కంకణ హార కేయూర మంజీర ధరులు
నిత్యయౌవనులు వినిర్మలచరితులు, రోచిష్ణులును హరిరూపధరులు

తే. నగు సునందుండు నందుండు నర్హణుండుఁ, బ్రబలుఁడును నాది యగు నిజపార్శ్వచరులు
మఱియు వైదూర్య విద్రుమామల మృణాళ, తుల్యగాత్రులు దను భక్తితో భజింప. 230

* సునందుడు, నందుడు, అర్హణుడు, ప్రబలుడు మొదలైన సేవకులు భగవానుని భక్తితో భజిస్తున్నారు. వాళ్ళు నల్ల కలువల్లాగా నీలమై నిగనిగలాడే శరీరాలతో నివ్వటిల్లుతున్నారు. పచ్చని కొంగ్రొత్త పట్టుపుట్టాలు

కట్టుకొన్నారు. తెల్లతామర రేకుల వంటి కన్నులతో శోభిల్లుతున్నారు. వారివి సుతిమెత్తని దేహాలు. వాళ్లు ధగధగలాడే రత్నాభరణాలూ, కంఠహారాలూ, కంకణాలూ, ముత్యాల సరాలూ, భుజకీర్తులూ, అందెలూ ధరించి వున్నారు. మాసిపోని యౌవనంతో భాసిస్తున్నారు. పవిత్రమైన ప్రవర్తన కలిగి వున్నారు. అందరూ హరిరూపాలు ధరించి జాజ్వల్యమానంగా వెలుగొందుతున్నారు. వారు వైడూర్యాలతోనూ, పగడాలతోనూ, తామర తూండ్లతోనూ సమానమైన శరీరాలు కల్గివున్నారు. అందరూ భక్తితో శ్రీమన్నారాయణుని భజిస్తున్నారు.

సీ. క్షాళితాఖిలకల్మషవ్రజామరనదీ జనక కోమల పదాబ్జముల వాని
నఖిల సంపత్కారణాపాంగ లక్ష్మీ విలాసిత వక్షఃస్థలంబు వానిఁ
బద్మమిత్రామిత్ర భాసిత కరుణాతరంగిత చారునేత్రముల వాని
భువననిర్మాణ నైపుణ భవ్య నిజ జన్మ కారణ నాభి పంకజము వాని

తే. నహి హితాహిత శయన వాహముల వాని, సేవితామరతాపసశ్రేణి వాని
నఖిలలోకంబులకు గురుఁడైన వానిఁ గాంచెఁ బరమేష్ఠి గన్నుల కఱవు దీఱ. 231

* ఆ భగవంతుని కోమల పాదపద్మాలనుండే సమస్త పాపాలనూ కడిగివేసే గంగానది ఉద్భవించింది. తన కడగంటి చూపుతో కలుములన్నీ ప్రసాదింపగల శ్రీమహాలక్ష్మి ఆయన వక్షఃస్థలంలోనే నివసిస్తున్నది. ఆయన సూర్యచంద్రులనే సుందరమైన కన్నులు కలవాడు. ఆ కనులలో కరుణా తరంగాలు పొంగిపొరలుతూ వుంటాయి. జగత్తును సృష్టించడంలో నిపుణుడైన బ్రహ్మ ఆ భగవంతుని నాభికమలం నుండే జన్మించాడు. శేషుడే ఆయనకు శయనం. గరుడుడే ఆయనకు వాహనం. ముక్కోటి దేవతలూ, మునులూ ఆయనను సేవిస్తూ వుంటారు. ఆయన సమస్తలోకాలకూ తండ్రి. అలాంటి పరమేశ్వరుణ్ణి బ్రహ్మదేవుడు కన్నులకరవు దీరేటట్టుగా చూచాడు.

క. కమనీయ రూపరేఖా, రమణీయతఁ జాల నొప్పు రమణీమణి య
క్కమలాలయ దన మృదు కర, కమలంబుల విభుని పాదకమలము లొత్తెన్ 232

* రూపరేఖావిలాసాలతో చక్కని చుక్కలా వున్న లక్ష్మీదేవి తన కోమలమైన పాణి పద్మాలతో ప్రాణేశ్వరుని పాదపద్మాలను ఒత్తుతున్నది.

వ. వెండియు. 233

శా. శ్రీకాంతాతిలకంబు రత్నరుచిరాజిప్రేంఖితస్వర్ణ డో
లాకేళిన్ విలసిల్లి తత్కచభరాలంకార స్రగ్గంధ లో
భాకీర్ణ ప్రచరన్మధువ్రత మనోజ్ఞాలోల నాదంబు ల
స్తోకానుస్వర లీల నొప్పఁగ నిజేశున్ వేడ్కతోఁ బాడఁగన్. 234

* అంతేకాదు. శ్రీ మహాలక్ష్మి రత్నకాంతులతో విరాజిల్లే బంగారపు తూగుటూయెలలో ఊగుతూ వున్నది. ఆమె కొప్పులో చెరివికొన్న సుమమాలికల సుగంధం మీది ఆశతో గుమిగూడిన తుమ్మెదలు

మనోజ్ఞంగా జుమ్మని రొద చేస్తూ విహరిస్తున్నాయి. ఆ భ్రమర ఝుంకారమే శ్రుతిగా శ్రీదేవి శ్రీహరిమీద పాటలు పాడుతున్నది.

వ. అట్టి నిత్యవిభూతియందు. 235

మ. సతతజ్ఞానరమా యశో బల మహైశ్వర్యాది యుక్తున్ జగ
త్పతి యజ్ఞేశు ననంతు నచ్యుతు దళత్పంకేరుహాక్షున్ శ్రియః
పతి నాద్యంత వికారదూరుఁ గరుణాపాథోనిధిన్ సాత్వతాం
పతి వర్ధిష్ణు సహిష్ణు విష్ణు గుణవిభ్రాజిష్ణు రోచిష్ణునిన్. 236

* అలాంటి పరమపదంలో ఎల్ల వేళలా జ్ఞానమూ, సంపదా, కీర్తి, బలమూ, ఐశ్వర్యమూ మొదలైన గుణాలతో కూడినవాడూ, భువనాలకు ప్రభువూ, యజ్ఞానికి అధీశ్వరుడూ, తుది లేనివాడూ, చ్యుతి లేనివాడూ, వికసించుచున్న పద్మాలవంటి నేత్రాలు కలవాడూ, లక్ష్మీవల్లభుడూ, మొదలు తుద వికారము లేనివాడూ, దయాసముద్రుడూ, యాదవులకు అధినాథుడూ, వృద్ధిశీలుడూ, సహనశీలుడూ, అంతటా వ్యాపించిన వాడూ, కల్యాణగుణాలతో విరాజిల్లేవాడూ, కాంతిమంతుడూ -

మ. దరహాసామృత పూరితాస్యు నిజభక్తత్రాణ పారాయణు
న్నరుణాంభోరుహపత్రలోచనునిఁ బీతావాసుఁ ద్రైలోక్య సుం
దరు మంజీర కిరీట కుండల ముఖోద్యద్భూషు యోగీశ్వరే
శ్వరు లక్ష్మీయుతవక్షుఁ జిన్మయు దయాసాంద్రుం జతుర్బాహునిన్. 237

* చిరునవ్వు అనే అమృతం విరజిమ్మే నెమ్మోము గలవాడూ, తన భక్తులను రక్షించడంలో ఆసక్తి గలవాడూ, ఎఱ్ఱతామర రేకులవంటి కన్నులు కలవాడూ, పీతాంబరధరుడూ, త్రిలోక సుందరుడూ, అందెలు, కిరీటమూ, మకర కుండలాలూ మొదలైన మేలిసొమ్ములు గలవాడూ, యోగీశ్వరులకు ప్రభువూ, వక్షః స్థలంలో లక్ష్మిని ధరించినవాడూ, జ్ఞాన స్వరూపుడూ, కృపానిధీ, నాలుగుభుజాలు కలవాడూ.

వ. మఱియు ననర్ఘ రత్నమయ సింహాసనాసీనుండును సునంద నందకుముదాది సేవితుండును, బ్రకృతిపురుష మహదహంకారంబులను చతుశ్శక్తులును గర్మేంద్రియ జ్ఞానేంద్రియమనో మహాభూతంబులను షోడశ శక్తులును బంచతన్మాత్రంబులునుం బరివేష్టింపఁ గోట్యర్క ప్రభావిభాసితుండును, స్వేతరాలభ్య స్వాభా విక సమస్తైశ్వర్యాతిశయుండునునై స్వస్వరూపంబునం గ్రీడించు సర్వేశ్వరుండైన పరమపురుషుం బురుషోత్తముం బుండరీకాక్షు నారాయణుం జూచి సాంద్రానందకందళిత హృదయారవిందుండును, రోమాంచకంచుకిత శరీరుండును, ఆనందబాష్పధారాసిక్త కపోలుండును నగుచు. 238

* అమూల్యమైన మణిమయ సింహాసనంలో కూర్చున్నవాడూ; సునందుడు, నందుడు, కుముదుడు మొదలైన అనుచరుల సేవలు గైకొనుచున్నవాడూ; ప్రకృతి, పురుషుడు, మహత్తత్త్వము, అహంకారము అనే

నాల్గు శక్తులూ; వాక్కు, పాణి, పాదము, పాయువు, ఉపస్థ అనే పంచ కర్మేంద్రియాలూ; శ్రోత్రము, త్వక్కు, చక్షువు, జిహ్వ, ఘ్రాణము అనే పంచ జ్ఞానేంద్రియాలూ; మనస్సూ; పృథివి, అప్పు, తేజస్సు, వాయువు, ఆకాశము అనే పంచభూతాలూ - ఈ పదునారు శక్తులూ, శబ్దం, స్పర్శం, రూపం, రసం, గంధం అనే ఐదు తన్మాత్రలూ తనచుట్టూ చేరి కొలుస్తుండగా కోటి సూర్యుల కాంతితో భాసించేవాడూ; ఇతరులకు లభ్యం కానివీ, తనకు మాత్రమే స్వభావసిద్ధమైనవీ అయిన సకలైశ్వర్యాలతో ప్రకాశించేవాడూ, నిజస్వరూపంలోనే వినోదించేవాడూ, అంతటికీ అధినాథుడూ, పరమపురుషుడూ, పరమశ్రేష్ఠుడూ, పద్మాక్షుడూ అయిన నారాయణుణ్ణి బ్రహ్మ చూచాడు. ఆయన హృదయపద్మం అమితానందంతో వికసించింది. ఆయన శరీరం గగుర్పాటు చెందింది. ఆయన చెక్కిళ్లు ఆనంద బాష్పాలతో ఆర్ద్రములైనాయి.

క. వర పరమహంస గమ్య, స్ఫురణం దనరారు పరమపురుషుని పద పం
కరుహములకు నజుఁడు చతు, శ్శిరములు సోఁకంగ నతులు సేసిన హరియున్. 239

* ఆ పైన మహానుభావులైన పరమహంసలకు మాత్రమే చేరదగిన ఆ పరమపురుషుని పాదపద్మాలకు బ్రహ్మ తన నాలుగు తలలు తగిలేటట్లు ప్రణామాలు చేశాడు.

చ. ప్రియుఁడగు బొడ్డుఁదమ్మి తొలిబిడ్డఁడు వేలుపుఁబెద్ద భూత సం
చయములఁ జేయుకర్త నిజశాసనపాత్రుఁడు ధాత మ్రొక్కినన్
దయ దళుకొత్తఁ బల్కెఁ బ్రమదస్మిత చారుముఖారవిందుఁడై
నయమునఁ బాణిపంకజమునన్ హరి యాతనిదేహ మంటుచున్. 240

* తన నాభిపద్మంలో జన్మించిన ముద్దుల పెద్దకొడుకు, దేవతలలో జ్యేష్ఠుడు, ప్రాణులకు సృష్టికర్త, తన అదుపాజ్ఞలలో మెలిగేవాడు అయిన బ్రహ్మ తనకు నమస్కరించే సరికి శ్రీహరికి దయ పొంగిపొరలింది. ఆనందంతో కూడిన మందహాసంతో ఆయన ముఖారవిందం విప్పారింది. తన కరకమలంతో విధాత శరీరాన్ని మెల్లగా నిమురుతూ శ్రీమన్నారాయణుడు ఇలా అన్నాడు.

ఆ. కపటమునుల కెంత కాలమునకు నైన, సంతసింప నేను జలజగర్భ!
చిరతపస్సమాధిఁ జెంది విసర్గేచ్ఛ, మెలఁగు నిన్నుఁ బరిణమింతుఁగాని. 241

* సరోజసంభవా! చిరకాలం నన్ను సేవించినా చిత్తశుద్ధిలేని మునులపట్ల నేను సంతోషం పొందను. బహుకాలం తపోనిష్ఠలో ఉండి సృష్టిచేయాలన్న కోరికతో ఉన్న నిన్ను మాత్రం మెచ్చుకొంటాను.

తే. భద్రమగుఁగాక, నీకు నో పద్మగర్భ, వరము నిపుడిత్తు నెఱిఁగింపు వాంఛితంబు,
దేవదేవుఁడ నగు నస్మదీయ పాద, దర్శనం బవధి విపత్తిదశల కనఘ, 242

* కమలగర్భా! నీకు మంగళ మగుగాక! నీ కోరిక యేమిటో చెప్పు. ఇప్పుడే నీకు వరం ప్రసాదిస్తాను. పాపరహితుడా! నేను దేవతలకు దేవుడను. నా పాదసందర్శనం వల్ల ఆపదలన్నీ అంతమైపోతాయి.

చ. సరసిజగర్భ! నీయెడఁ బ్రసన్నత నొంది మదీయలోక మే
నిరవుగఁ జూపుటెల్లను సహేతుక భూరి దయా కటాక్ష వి
స్ఫురణన కాని, నీదగు తపోవిభవంబునఁ గాదు, నీ తప
శ్చరణము నాదు వాక్యముల సంగతిఁగాదె సరోజసంభవా! 243

* అరవిందభవా! నీపై అనుగ్రహం కలిగి వైకుంఠ లోకమంతా నీకు చూపాను. ఇలా చూపడానికి కారణం ఉంది. ఇది నా అపార కృపా కటాక్షప్రసారం వల్లనే జరిగింది. అంతేకాని నీ తపోవైభవం వల్ల జరగలేదు. కమలసంభవా! నీవు తపస్సు చేయడం కూడా నా మాటలను పాటించే కదా!

క. తప మనఁగ మత్స్వరూపము, తపమను తరువునకు ఫలవితానమునే నా
తపముననే జనన స్థి, త్యుపసంహరణము లొనర్చుచుండుదుఁ దనయా! 244

* తపస్సు అంటే నా స్వరూపమేకాని మరేమీ కాదు. తపస్సు అనే వృక్షానికి ఫలం నేనే కుమారా! ఆ తపస్సు వల్లనే నేను లోకాల సృష్టి స్థితి లయాలు కావిస్తూ వుంటాను.

క. కావున మద్భక్తికిఁ దప, మేవిధమున మూలధనము నిది నీ మది రా
జీవభవ! యెఱిఁగి తప మిటు, గావించుట విగతమోహకర్ముఁడ వింకన్. 245

* అందువల్ల నాయందలి భక్తికి ఏ విధంగా చూచినా తపస్సే మూలధనం. పద్మసంభవా! ఇది నీ మనస్సులో లెస్సగా గుర్తించి తపస్సు చేశావు. కాబట్టి నీ కర్మలూ, మోహమూ తొలగిపోయాయి.

క. అని యానతిచ్చి కమలజ!, యెనయఁగ భవదీయమానసేప్సిత మే మై
నను నిత్తు, వేఁడు మనినను, వనరుహసంభవుడు వికచవదనుం డగుచున్. 246

* ఈ విధంగా చెప్పి విష్ణువు మళ్లీ “చతుర్ముఖా! నీ మనోభీష్టం ఏదైనా సరే, ఇస్తాను. కోరుకో!” అన్నాడు. ఆ మాటలు విని విధాత మోము వికసించింది.

చ. హరివచనంబు లాత్మకుఁ బ్రియం బొనరింపఁ బయోజగర్భుఁ డో
పరమపదేశ! యోగిజనభావన! యీ నిఖిలోర్వియందు నీ
యరయని యట్టి యర్థ మొకఁడైనను గల్గునె? యైన నా మదిన్
బెరసిన కోర్కి దేవ! వినిపింతు దయామతిఁ జిత్తగింపవే! 247

* శ్రీహరి వాక్కులు హృదయానికి ఆనందం కలిగింపగా అరవింద సంభవుడు విష్ణుదేవునితో ఇలా విన్నవించుకున్నాడు. పరమపద నాయకుడవైన స్వామీ! యోగిజన హృదయాంతర్యామీ! ఈ సమస్త భూవలయంలో నీకు తెలియని విషయ మంటూ ఏమీ లేదు. ఐనా నా చిత్తంలో నెలకొన్న కోరిక నీకు మనవి చేస్తాను. కృపతో చిత్తగించు దేవాది దేవా!

వ. దేవా! సర్వభూతాంతర్యామివై భగవంతుండవైన నీకు నమస్కరించి మదీయ వాంఛితంబు విన్నవించెద నవధరింపు, మవ్యక్తరూపంబులై వెలుంగు భవదీయ స్థూలసూక్ష్మరూపంబులును,

నానాశక్త్యుపబృంహితంబులైన బ్రహ్మాది రూపంబులును, నీయంత నీవే ధరించి జగదుత్పత్తి స్థితిలయంబులం దంతు కీటంబునుం బోలెఁ గావించుచు నమోఘసంకల్పుండవై లీలావిభూతిం గ్రీడించు మహిమంబు దెలియునట్టి పరిజ్ఞానంబుఁ గృపసేయుము, భవదీయ శాసనంబున జగన్నిర్మాణంబు గావించునపుడు బ్రహ్మాభిమానంబునంజేసి యవశ్యంబును మహదహంకారంబులు నామదిం బొడముం గావునఁదత్పరిహారార్థంబు వేఁడెద, నన్నుం గరుణార్ద్ర దృష్టి విలోకించి దయసేయు మని విన్నవించిన నాలించి పుండరీకాక్షుం డతని కిట్లనియె. **248**

* స్వామీ! నీవు భగవంతుడవై సమస్త ప్రాణులలో అంతర్యామి వై వున్నావు. ఇట్టి నీకు ప్రణమిల్లి నా కోరిక విన్నవిస్తాను, అవధరించు, వ్యక్తం కాని రూపాలతో ప్రకాశించే నీ స్థూల సూక్ష్మ స్వరూపాలూ, వివిధ శక్తులతో వృద్ధిపొంది విలసిల్లే బ్రహ్మ మొదలైన వారి రూపాలూ నీయంతటు నీవే తాలుస్తున్నావు. సాలెపురుగులాగా జగత్తుకు సృష్టిస్థితి లయాలు జరుపుతున్నావు. నీ సంకల్పం వ్యర్థం కానిది. ఇలా లీలా విభూతితో వినోదిస్తున్న నీ ప్రభావం తెలుసుకొనే తెలివి నాకు ప్రసాదించు. నేను నీ యాజ్ఞానుసారం జగత్తును సృష్టిస్తుంటాను. ఆ పనిచేసేటప్పుడు బ్రహ్మను కదా అన్న అభిమానంతో నా మనస్సులో మహదహంకారాలు పొడసూపుతాయి. వాటిని నశింపజేయవలసిందిగా ప్రార్థిస్తున్నాను. నన్ను దయార్ద్ర దృష్టితో అనుగ్రహించు!

ఇలా బ్రహ్మదేవుడు గావించిన విన్నపం విని పద్మాక్షుడు ఈ రీతిగా పలికాడు.

క. వారిజభవ! శాస్త్రార్థ వి, చారజ్ఞానమును భక్తి సమధికసాక్షా
త్కారము లను నీ మూఁడు ను, దారత నీ మనమునందు ధరియింపనగున్. **249**

* ఓయీ! సరోజసంభవా! శాస్త్రాల అర్థాన్ని పరిశీలించినందువల్ల కలిగే జ్ఞానమూ, నా మీది భక్తీ, ఉత్తమమైన సాక్షాత్కారమూ అనే ఈ మూడే నీ మనస్సులో గట్టిగా నిల్పుకో!

సీ. పరికింప మత్స్వరూప స్వభావములును మహిమావతార కర్మములుఁ దెలియఁ
తత్త్వవిజ్ఞానంబు దలకొని మత్ప్రసాదమునఁ గల్గెడి నీకుఁ గమలగర్భ!
సృష్టిపూర్వమునఁ జర్చింప నే నొకరుండఁ గలిగి యుండుదు వీతకర్మి నగుచు
సమధికస్థూల సూక్ష్మ స్వరూపములుఁ దత్కారణ ప్రకృతియుఁ దగు మదంశ

ఆ. మందు లీనమైన నద్వితీయుండనై, యుండు నాకు నన్య మొకటి లేదు,
సృష్టికాలమందు సృజ్యమానం బగు, జగము మత్స్వరూప మగును వత్స! **250**

* జలజగర్భా! నా స్వరూపమూ, స్వభావమూ, ప్రభావమూ, అవతారాలూ, అందు నేను చేసే కర్మలూ - వీటి నన్నింటినీ గ్రహించే తత్త్వజ్ఞానం నా అనుగ్రహం వల్లనే నీకు కలుగుతుంది. సృష్టికి ముందు నేను ఒక్కణ్ణే ఉండేవాణ్ణి. అప్పుడు నాకు ఎలాంటి కర్మసంబంధమూ ఉండేదికాదు. స్థూల రూపమూ, సూక్ష్మరూపమూ, వాటికి కారణమైన ప్రకృతీ, నా అంశంలోనే అప్పుడు లీనమై వుంటాయి. అందువల్ల

నేనొక్కడనే తప్ప నాకంటే వేరైన మరొక పదార్థమంటూ ఉండదు. కుమారా! సృష్టికాలంలో జనించిన జగత్తంతా నా స్వరూపమే అని గ్రహించుకో.

క. అరయఁగఁ గల్పప్రళయాం, తరమున నాద్యంత విరహిత క్రియతోడం
బరిపూర్ణ నిత్య మహిమం, బరమాత్ముఁడనై సరోజభవ! యే నుందున్. 251

* కమలసంభవా! కల్పానికీ ప్రళయానికీ మధ్యకాలంలో తుది మొదలు లేనివాడనై, నిండైన నిత్యమహిమతో గూడి నేను పరమాత్ముడనై ఉంటాను.

వ. అదియుంగాక నీవు నన్నడిగిన యీ జగన్నిర్మాణమాయా ప్రకారం బెఱింగింతు, లేని యర్థంబు శుక్తి రజతభ్రాంతియుంబోలె నేమిటి మహిమం దోఁచి క్రమ్మఱఁ దోఁపకమాను నదియె మదీయ మాయావిశేషం బని యెఱుంగు, మదియునుం గాక లేని యర్థంబు దృశ్యమానం బగుటకును, గల యర్థంబు దర్శనగోచరంబు గాకుండుటకును, ద్విచంద్రాదికంబును దమః ప్రభాసంబును దృష్టాంతంబులుగాఁ దెలియు, మే ప్రకారంబున మహాభూతంబులు భౌతికంబులయిన ఘట పటాదులందుఁ బ్రవేశించియుండు, నా ప్రకారంబున నేను నీ భూత భౌతికంబు లయిన సర్వకార్యంబులందు సత్త్వాదిరూపంబులం బ్రవేశించి యుండుదు, భౌతికంబులు, భూతంబులందుఁ గారణావస్థంబొందు చందంబున భూతభౌతికంబులు గారణావస్థం బొంది నాయందు నభివ్యక్తంబులై యుండవు; సర్వదేశంబులయందును, సర్వకాలంబులయందును, నేది బోధితంబై యుండు నట్టిదియ పరబ్రహ్మస్వరూపంబు, తత్త్వం బెఱుంగ నిచ్ఛించిన మిముబోఁటి వారలకు నీ చెప్పిన మదీయ తత్త్వాత్మకంబైన యర్థంబ యర్థం బని యెఱుంగు. ఈ యర్థం బుత్కృష్టం బయినయది, యేకాగ్రచిత్తుండవై యాకర్ణించి భవదీయచిత్తంబున ధరియించిన నీకు సర్గాది కర్మంబులందు మోహంబు సెందకుండెడి నని భగవంతుండయిన పరమేశ్వరుండు చతుర్ముఖున కానతిచ్చి నిజలోకంబుతో నంతర్ధానంబు నొందె నని చెప్పి శుకుండు వెండియు నిట్లనియె. 252

* అంతేకాదు, నీ విందాక నన్ను జగత్తును నిర్మించడానికి హేతువైన మాయావిధానాన్ని గురించి అడిగావు. ఆ విషయం తెలియపరుస్తాను. ముత్తెపుచిప్పను చూచినపుడు దానిలో వెండి లేకున్నా ఉన్నట్లు తోస్తుంది. అదే మాదిరి లేని వస్తువు ఉన్నట్లు తోచి విచారించి చూస్తే లేదని స్పష్టమవుతుంది. ఇది దేని మహిమవల్ల జరుగుతున్నదో, అదే నా మాయా విశేషమని గ్రహించుకో.

అంతేకాక మాయాప్రభావం వల్ల లేని వస్తువు కనిపించడం, ఉన్న వస్తువు కనిపించకపోవడం జరుగుతూ ఉంటుంది. చంద్రుడొక్కడే ఐనా ఇద్దరు చంద్రులున్నట్లు కనిపిస్తుంది కదా! ఇది లేని వస్తువు కనిపించటానికి దృష్టాంతం. రాహుగ్రహం ఉన్న వస్తువు కనిపించకపోవడానికి దృష్టాంతం. గ్రహమండలంలో రాహుగ్రహ మనే గ్రహం ఉన్నా అది మనకు కనిపించదుగదా!

పృథివ్యాదులైన మహాభూతాలు, భౌతికపదార్థాలైన ఘటం, పటం మొదలగు వస్తువులలో ప్రవేశించి ఉంటాయి. అలాగే నేను భూతాలలోనూ, భూతనిర్మితాలైన సమస్త భౌతిక పదార్థాలలోనూ సత్త్వాది రూపాలలో ప్రవేశించి ఉంటాను.

పృథివి మొదలైన భూతాలలో ఘటపటాదులైన భౌతిక పదార్థాలు కారణావస్థను పొందుతాయి, అదేరీతిగా భూతాలూ, భౌతికాలూ - ఇవన్నీ నాలో కారణావస్థను పొంది ఉంటాయి. అంతేకాని అభివ్యక్తాలై ఉండవు. ఇంతవరకూ నిరూపితమైన ఈ పరబ్రహ్మస్వరూపం అన్ని దేశాలలోనూ, అన్ని కాలాలలోనూ ఇలాగే ఉంటుంది కాని మార్పు చెందదు. తత్త్వం తెలుసుకోగోరే మీబోటివాళ్ళకు నేనిప్పుడు చెప్పినదే తత్త్వ స్వరూపమైన అర్థమని గ్రహించు. ఈ అర్థమే అన్నిటికంటె శ్రేష్ఠ మయినది. దీన్ని ఏకాగ్రమైన మనస్సుతో విని నీ హృదయంలో నిలుపుకో. అలా చేస్తే జగన్నిర్మాణాది కార్యాలు చేసేటప్పుడు మోహం నిన్నంటదు. ఈ విధంగా భగవంతుడైన పరమేశ్వరుడు బ్రహ్మకు ఆనతిచ్చాడు. అనంతరం తన వైకుంఠలోకంతో కూడా అంతర్ధానం చెందాడు.

శుకుడు పరీక్షిత్తుతో ఇలా చెప్పి మళ్ళీ ఈ విధంగా అన్నాడు.

సీ. అవనీశ! బ్రహ్మ యిట్లంతర్హితుండైనఁ బుండరీకాక్షుని బుద్ధి నిలిపి
యానందమునఁ బొంది యంజలి గావించి తత్పరిగ్రహమునఁ దనదు బుద్ధిఁ
గైకొని పూర్వప్రకారంబునను సమస్త ప్రపంచంబును దగ సృజించి
మఱియొకనాఁడు ధర్మప్రవర్తకుఁ డౌచు నఖిల ప్రజాపతియైన కమల

తే. గర్భుఁ డాత్మహితార్థమై కాక సకల, భువనహితబుద్ధి నున్నతస్ఫురణ మెఱసి
మానితంబైన యమనియమముల రెంటి, నాచరించెను సమ్మదితాత్ముఁ డగుచు. 253

* రాజా! ఈ విధంగా అంతర్ధానం చెందిన పద్మాక్షుణ్ణి బ్రహ్మ తన హృదయంలో నిలుపుకొన్నాడు. ఎంతో ఆనందంతో ఆయనకు నమస్కారం చేశాడు. ఆయన కృపకు పాత్రుడై పూర్వంలాగానే సమస్త లోకాన్నీ సృష్టించాడు. ధర్మాన్ని ప్రవర్తింపజేసేవాడూ, ప్రజాపతీ అయిన బ్రహ్మదేవుడు మరొకనాడు తన మేలుకోసం కాక సకలలోకాల క్షేమం కాంక్షించి సంతుష్టాత్ముడై యమ నియమాలతో మహోన్నతమైన తపస్సు చేశాడు.

వ. అయ్యవసరంబున 254

క. ఆ నలినాసన నందను, లైన సనందాదిమునుల కగ్రేసరుఁడున్
మానుగఁ బ్రియతముఁడును నగు, నా నారదుఁ డేఁగుదెంచె నబ్జజు కడకున్. 255

* ఆ సమయంలో బ్రహ్మమానసపుత్రులైన సనందుడు మొదలైన మునులలో మొదటివాడూ, ఆయనకు మిక్కిలి ఇష్టుడూ అయిన నారదమునీంద్రుడు తండ్రి అయిన బ్రహ్మ దగ్గరకు వచ్చాడు.

క. చనుదెంచి తండ్రికిం బ్రియ, మొనరఁగ శుశ్రూషణంబు లొనరిచి యతఁడుం
దనదెసఁ బ్రసన్నుఁ డగుటయుఁ, గని భగవన్మాయ దెలియఁగా నుత్సుకుఁడై, 256

* అలా వచ్చి సంప్రీతితో సపర్యలు చేశాడు. బ్రహ్మకూడా అతని పట్ల ప్రసన్ను డయ్యాడు. అప్పుడు నారదుడు భగవన్మాయ ఎట్టిదో తెలుసుకోవటానికి ఉబలాట పడ్డాడు.

సీ. అవనీశ! నీవు నన్నడిగిన పగిది నాతఁడుఁ దండ్రి నడుగఁ బితామహుండు
భగవంతుఁ డాశ్రితపారిజాతము హరి గృపతోడఁ దన కెఱింగించినట్టి
లోకమంగళచతుశ్శ్లోక రూపంబును దశలక్షణంబులఁ దనరు భాగ
వతము నారదున కున్నతిఁ జెప్పె నాతఁడు చారు సరస్వతీ తీరమునను

తే. హరిపదధ్యాన పారీణుఁ డాత్మవేది, ప్రకటతేజస్వి యగు బాదరాయణునకుఁ
గోరి యెఱిఁగించె న మ్మహోదారుఁ డెలిమి, నాకు నెఱిఁగించె, నెఱిఁగింతు నీకు నేను. 257

* రాజా! నీవు నన్ను అడిగినట్లే నారదుడు తండ్రి నడిగాడు. అప్పుడు భగవంతుడూ, ఆశ్రితులకు కల్పవృక్షము వంటివాడూ అయిన శ్రీహరి దయతో తనకు తెలియపరచినదీ, లోకాలకు శుభం కలిగించేదీ, నాలుగు శ్లోకాల రూపంతో ఉన్నదీ, పదిలక్షణాలతో కూడినదీ అయిన భాగవతాన్ని బ్రహ్మదేవుడు ఉదారబుద్ధితో నారదునికి ఉపదేశించాడు. నారదుడు ఆ భాగవత స్వరూపాన్ని మనోజ్ఞమైన సరస్వతీ నదీతీరంలో శ్రీహరి పాదాలను ధ్యానించడంలో నిమగ్నుడూ, ఆత్మతత్త్వ మెరిగిన వాడూ, మహాతేజస్వీ అయిన వ్యాసమహర్షికి బోధించాడు. ఉదాత్త చరిత్రుడైన వ్యాసమహర్షి ప్రీతితో నాకు బోధించాడు. నేను నీకు బోధిస్తాను.

వ. అదియునుం గాక యిపుడు విరాట్పురుషునివలన నీ జగంబు లే వడుపునఁ బొడమె నను నివి మొదలయిన ప్రశ్నంబులు గొన్ని నన్నడిగితివి, ఏను నన్నింటికి నుత్తరం బగునట్లుగా నిమ్మహాభాగతం బుపన్యసించెద నాకర్ణింపుము, అమ్మహాపురాణంబు చతుశ్శ్లోకరూపంబును దశలక్షణంబునునై సంకుచితమార్గంబున నొప్పు, నందు దశలక్షణంబు లెవ్వి యనిన - సర్గంబును, విసర్గంబును, స్థానంబును, బోషణంబును, నూతులును, మన్వంతరంబులును, నీశానుచరితంబులును, నిరోధంబును, ముక్తియు, నాశ్రయంబును ననం బది తెఱంగు లయ్యె, దశమాశ్రయవిశుద్ధ్యర్థంబు తక్కిన తొమ్మిది లక్షణంబులుఁ జెప్పంబడె నవి యెట్టివనిన. 258

* అంతేకాక ఇప్పుడు నీవు నన్ను "విరాట్పురుషుని నుండి ఈ లోకాలు ఎలా పుట్టాయి?"అని ఈ లాంటి ప్రశ్నలు కొన్ని అడిగావు. వాటి కన్నింటికీ సమాధానంగా నేను ఈ మహాభాగవతం నీకు ఉపదేశిస్తాను, విను. ఆ మహాపురాణం నాలుగు శ్లోకాలూ, పదిలక్షణాలూ కల్గి సంగ్రహ రూపంగా ఉన్నది. అందులో పదిలక్షణాలు ఏవంటే సర్గం, విసర్గం, స్థానం, పోషణం, ఊతులు, మన్వంతరాలు, ఈశానుచరిత్రలు, నిరోధం, ముక్తి, ఆశ్రయం - అనేవి. వీనిలో పదవలక్షణమైన ఆశ్రయమే బ్రహ్మం. ఆ బ్రహ్మతత్త్వజ్ఞానం కొరకై చెప్పినవే మిగిలిన తొమ్మిది లక్షణాలూ. వాటి స్వరూపం ఎలాంటిదో వివరిస్తాను.

తే. మహదహంకార పంచతన్మాత్ర గగన, పవన శిఖి తోయ భూ భూతపంచ కేంద్రి
య ప్రపంచంబు భగవంతునందు నగుట, “సర్గ” మందురు దీనిని జనవరేణ్య! 259

* రాజా! మహత్తత్త్వం, అహంకారం, శబ్దస్పర్శరూప రసగంధాలనే ఐదు తన్మాత్రలు, ఆకాశం, గాలి, అగ్ని, నీరు, భూమి అనే పంచభూతాలు, ఐదు కర్మేంద్రియాలు, ఐదు జ్ఞానేంద్రియాలు - ఇవి అన్నీ భగవంతునిలో కన్పించడమే “సర్గ”మంటారు.

క. సరసిజగర్భుండు విరా, ట్పురుషుని వలనన్ జనించి, భూరితర చరా
చర భూత సృష్టిఁ జేయుట, పరువడిని “విసర్గ”మంద్రు భరతకులేశా! 260

* భరతవంశంలో ప్రభవించిన ఓ పరీక్షిన్మహారాజా! చతుర్ముఖ బ్రహ్మ విరాట్పురుషుని నుండి ఆవిర్భవించి అపారమైన చరాచర ప్రాణికోటిని సృష్టించడాన్ని “విసర్గం” అంటారు.

క. లోకద్రోహినరేంద్రా, నీకముఁ బరిమార్చి జగము నెఱి నిల్పిన యా
వైకుంఠనాథు విజయం, బాకల్ప “స్థాన” మయ్యె నవనీనాథా! 261

* రాజా! జగద్ద్రోహులైన రాజసమూహాన్ని చంపి జగత్తును ఉద్ధరించిన ఆ విష్ణుదేవుని విజయాన్నే ‘స్థాన’మని అంటారు.

క. హరి సర్వేశుఁ డనంతుఁడు, నిరుపమశుభమూర్తి సేయు నిజభక్త జనో
ద్ధరణము “పోషణ”మవనీ, వర! “యూతు” లనంగఁ గర్మవాసన లరయన్. 262

* సర్వేశ్వరుడూ, తుదిలేనివాడూ, సాటిలేని మంగళ స్వరూపుడూ అయిన శ్రీహరి తన భక్త జనులను ఉద్ధరించడమే “పోషణం”అవుతుంది. నరనాథా! జన్మాంతరాల నుండి జీవుల ననుసరించి వచ్చే కర్మవాసనలకే “ ఊతులు”అని పేరు.

తే. జలజనాభ దయాకటాక్ష ప్రసాద, లబ్ది నఖిలైక లోకపాలక విభూతి
మహిమఁ బొందినవారి ధర్మములు విస్తరమునఁ బలుకుట “మన్వంతరములు” భూప! 263

* రాజా! ఆ పద్మనాభుని కృపాకటాక్షం వల్ల సమస్త లోకాలనూ పాలించే మహాభాగ్యం పొందిన మహనీయుల ధర్మాలను విపులంగా వర్ణించడాన్నే “మన్వంతరా”లని చెబుతారు.

క. వనజోదరునవతార క, థనముఁ దదీయానువృత్తిఁ ద చ్చారిత్రం
బును విస్తరించి పలుకం, జను నవి “యీశాను కథలు” సౌజన్యనిధీ! 264

* సౌజన్యమూర్తివైన రాజేంద్రా! అబ్జనాభుని అవతారాలను అభివర్ణించడం - ఆయనను అనుసరించే భక్తజనుల కథలను విస్తృతంగా వివరించడం - “ఈశానుకథలు” అంటారు.

సీ. వసుమతీనాథ! సర్వస్వామి యైన గోవిందుండు చిదచిదానందమూర్తి
సలలిత స్వోపాధి శక్తిసమేతుఁడై తనరారు నాత్మీయధామమందు

ఫణిరాజ మృదుల తల్పంబుపై సుఖలీల యోగనిద్రారతి నున్నవేళ
నఖిలజీవులు నిజవ్యాపార శూన్యులై, యున్నత తేజంబు లురలుకొనఁగ

తే. జరుగు న య్యవస్థావిశేషంబు లెల్ల, విదిత మగునట్లు వలుకుట యది "నిరోధ"
మన నిది యవాంతర ప్రళయం బనంగఁ, బరఁగు నిఁక "ముక్తి" గతి విను పార్థివేంద్ర! 265

* భూనాథా! సర్వానికీ ప్రభువూ; చిత్తు, అచిత్తు, ఆనందము మేళవించిన స్వరూపం గలవాడూ అయిన గోవిందుడు సుందరమైన తన ఉపాధి శక్తులతో కూడినవాడై వైకుంఠంలో మెత్తని శేషశయ్యపై సుఖంగా యోగ నిద్రలో ఉంటాడు. అప్పుడు సమస్త జీవులూ తమ తమ తేజస్సులను కోల్పోయి వ్యాపార శూన్యులు అవుతారు. అప్పటి ఆ అవస్థావిశేషాలన్నీ స్పష్టంగా తెలిసేటట్లు పలకడమే "నిరోధం". దాన్నే "అవాంతర ప్రళయ"మంటారు. రాజా! ఇక "ముక్తి" అంటే ఏమిటో విను.

సీ. జీవుండు భగవత్కృపావశంబునఁ జేసి దేహధర్మంబులై ధృతి ననేక
జన్మానుచరితదృశ్యము లైన యజ్జరా మరణంబు లాత్మధర్మంబు లయిన
ఘన పుణ్య పాప నికాయ నిర్మోచన స్థితి నొప్పి పూర్వసంచితములైన
యపహత పాప్మవత్త్వాద్యష్ట తద్గుణవంతుఁడై తగ భగవచ్ఛరీర

తే. భూతుఁడై పారతంత్ర్యాత్మబుద్ధి నొప్పి, దివ్య మాల్యానుతాపన భవ్య గంధ
కలిత మంగళ దివ్య విగ్రహ విశిష్టుఁ, డగుచు హరిరూప మొందుటే యనఘ! "ముక్తి." 266

* పాపరహితుడా! జీవుడు భగవంతుని దయవల్ల శరీరధర్మాలై అనేక జన్మలనుండి పరంపరగా ప్రాప్తించిన జరామరణాలను తప్పించుకొంటాడు. అలాగే ఆత్మధర్మాలైన పుణ్యపాపాలనుండి కూడ విడివడుతాడు. ముందటివైన "అపహత పాప్మవత్త్వం" మొదలైన ఎనిమిది గుణాలు కల్గి భగవంతునికి శరీరభూతు డవుతాడు. భగవత్పరతంత్ర మైన బుద్ధి గల్గి ప్రకాశిస్తాడు. దివ్యమాల్యాలతో, దివ్యానులేపనాలతో, దివ్యగంధాలతో ఒప్పే దివ్యశరీరం కలవాడవుతాడు. ఈ విధంగా జీవుడు హరి స్వరూపం పొందడమే "ముక్తి" అంటారు.

వ. మఱియు నుత్పత్తిస్థితిలయంబు లెందగుచుఁ బ్రకాశింపఁ బడునది "యాశ్రయం" బనంబడు, నదియ పరమాత్మ, బ్రహ్మ శబ్దవాచ్యంబు నదియ, ప్రత్యక్షానుభవంబున విదితంబు సేయుకొఱకు నాత్మ యాధ్యాత్మికాది విభాగంబు సెప్పంబడియె, నది యెట్టనిన నాత్మ "యాధ్యాత్మి" "కాధిదైవి" "కాధి భౌతికంబు"లం ద్రివిధం బయ్యె, నందు నాధ్యాత్మికంబు చక్షురాది గోళకాంతర్వర్తియై యెఱుంగం బడుఁ, జక్షురాది కరణాభిమానియై ద్రష్టయైన జీవుండె యాధిదైవికుం డనందగుఁ, జక్షురాద్యధిష్ఠా నాభిమానదేవతయై సూర్యాది తేజోవిగ్రహుండు నగుచు నెవ్వని యందు నీ యుభయ విభాగంబునుం గలుగు నతండె యాధిభౌతికుండును, విరాడ్విగ్రహుండును నగుం గావున ద్రష్టయు దృక్కును దృశ్యంబు ననందగు నీ మూఁటియందు నొకటి లేకున్న నొకటి గానరా, దీ త్రితయంబు నెవ్వం డెఱుంగు నతండు సర్వలోకాశ్రయుండై యుండు. నతండె

పరమాత్మయును, ఆ మ్మహాత్ముండు లీలార్థంబైన జగత్సర్జనంబుసేయు తలంపున బ్రహ్మాండంబు నిర్భేదించి తనకు సుఖస్థానంబు నపేక్షించి మొదల శుద్ధంబు లగు జలంబుల సృజియించె; స్వతః పరిశుద్ధుండు గావున స్వసృష్టంబై యేకార్ణవాకారం బైన జలరాశియందు శయనంబు సేయుటం జేసి 'శ్లో', ఆపో నారా ఇతి ప్రోక్తా ఆపో వై నరసూనవః, తా య దస్యాయనం పూర్వం తేన నారాయణఃస్మృతః " అను ప్రమాణము చొప్పున నారాయణశబ్దవాచ్యుండు గావున నతనిప్రభావంబు వర్ణింప దుర్లభం, బుపాదానభూతంబయిన ద్రవ్యంబును, ద్రివిధం బయిన కర్మంబును, గళాకాష్ఠాద్యుపాధి భిన్నంబయిన కాలంబును, జ్ఞానాదికంబగు జీవస్వభావంబును, భోక్త యగు జీవుండును, నెవ్వని యనుగ్రహంబునం జేసి వర్తించు చుండు, నెవ్వని యుపేక్షంజేసి వర్తింపకుండు, నట్టి ప్రభావంబు గల సర్వేశ్వరుండు దా నేకమయ్యు ననేకంబుగాఁ దలంచి యోగకల్పంబునం బ్రబుద్ధుండై యుండు. అంట మీఁద స్వసంకల్పంబునం జేసి హిరణ్మయంబైన తన విగ్రహంబు నధిదైవతంబును, నధ్యాత్మికంబును, నధిభూతంబును నను సంజ్ఞాయుతంబై త్రివిధంబుగా సృజియించె. 267

* ఇక ఉత్పత్తి స్థితిలయాలు అనేవి ఎక్కడ జరుగుతాయో దానినే " ఆశ్రయ'' మంటారు. అదే పరమాత్మ. బ్రహ్మశబ్దం చేత చెప్పబడేదీ అదే! దానిని ప్రత్యక్షానుభవంతో తెలియజేయటానికై ఆత్మసంబంధమైన ఆధ్యాత్మికం మొదలైన విభాగం చెప్పబడింది. అది ఎలాగంటే.

ఆత్మ ఆధ్యాత్మికమనీ, ఆధిదైవికమనీ, ఆధి భౌతికమనీ మూడు విధాలు. నేత్రం మొదలైన గోళకాలలో ఉంటూ తెలియబడేది ఆధ్యాత్మికం. నేత్రాదీంద్రియాభిమానం కలిగి ద్రష్ట అవుతున్న జీవుడే ఆధిదైవికుడు. నేత్రాదులైన అధిష్ఠానాలలో అభిమానం కల దేవతయై, సూర్యాది తేజస్సులే శరీరంగా కలవాడైన ఎవనిలో, ఆధ్యాత్మిక - ఆధిదైవికాలనే ఈ రెండు విభాగాలు సంభవిస్తాయో అతడే ఆధిభౌతికుడు, విరాట్స్వరూపుడు గూడా అవుతున్నాడు. అందువల్ల చూచేవాడు, చూచే సాధనము, చూడదగినదీ అనబడే ఈ మూడింటిలోనూ ఏ ఒక్కటి లేకున్నా మరొకటి కనిపించదు. "త్రిపుటి''అనబడే ఈ మూడింటినీ ఎవడు తెలుసుకొంటాడో అతడే సర్వలోకాలకూ ఆశ్రయుడై ఉంటాడు. పరమాత్మకూడ అతడే.

వినోదంకొరకు జగత్తును సృష్టించాలనే తలంపు ఆ మహాత్ముడికి కలిగింది. ఆ సంకల్పంతో ఆయన బ్రహ్మాండాన్ని నిర్భేదించాడు. తనకు సుఖస్థానం కోరి మొదట పవిత్రమైన నీళ్లను సృష్టించాడు. ఆయన సహజంగా పరిశుద్ధుడు. అందువల్ల తాను సృష్టించిన అపార పారావార రూపంలో ఉన్న జలరాశిలో శయనించాడు. అందుచేతనే.

ఆపో "నారా" ఇతి ప్రోక్తా, ఆపో వై నర సూనవః,
తా యదస్యాయనం పూర్వం, తేన "నారాయణః" స్మృతః.

(నరుడనే నామాంతరం కల భగవంతుడు జలాలను సృష్టించాడు. అందుకే నీళ్లకు "నారము''లని పేరు. అట్టి నారములు స్థానంగా కలిగి ఉండడంవల్ల ఆయనకు "నారాయణుడు''అనే పేరు వచ్చింది.) అన్న ప్రమాణా న్ననుసరించి ఆయన 'నారాయణ' శబ్దవాచ్యు డవుతున్నాడు. అటువంటి ఆయన ప్రభావం వర్ణించడం అసాధ్యం.

ఉపాదానకారణమైన ద్రవ్యం సంచితం, ప్రారబ్ధం, ఆగామి అనే మూడు విధాలైన కర్మమూ; కళ, కాష్ఠ మున్నగు ఉపాధులచే భిన్నమైన కాలమూ, జ్ఞానం మొదలైన జీవుని స్వభావమూ, అనుభవించే జీవుడూ - ఇవన్నీ ఆయన అనుగ్రహం వల్ల ఉనికి గల్గి ఉన్నాయి. ఆయన ఉపేక్షిస్తే వాటికి ఉనికి లేదు. అలాంటి మహిమ కలవాడు ఆ సర్వేశ్వరుడు.

తాను మొదట ఒక్కడైనా ఆ పరమాత్ముడు దేవ మనుష్యాది రూపాలతో అనేకం కావాలని సంకల్పించాడు. స్వాత్మానుభవరూప మైన యోగశయనంలో మేల్కొనియుండి తన సంకల్పంతో హిరణ్మయమైన తన శరీరాన్నే అధిదైవతం, అధ్యాత్మికం, అధిభూతం అనే పేర్లతో మూడు విధాలుగా సృష్టించాడు.

సీ. అట్టి విరాడ్విగ్రహాంత రాకాశంబు వలన నోజస్సహోబలము లయ్యెఁ
బ్రాణంబు సూక్ష్మరూపక్రియా శక్తిచే జనియించి ముఖ్యాసు వనఁగఁ బరఁగె
వెలువడి చను జీవి వెనుకొని ప్రాణముల్ సనుచుండు నిజనాథు ననుసరించు
భటుల చందంబునఁ, బాటిల్లు క్షుత్తును భూరితృష్ణయు మఱి ముఖమువలనఁ

తే. దాలు జిహ్వాదికంబు లుద్భవము నొందె, నందు నుదయించె నానావిధైక రసము,
లెనయ నవి యెల్ల జిహ్వచే నెఱుఁగఁబడును, మొనసి పలుక నపేక్షించు ముఖమువలన. 268

* అలాంటి విరాట్పురుషుని శరీరంలోపలి ఆకాశం నుండి ప్రవృత్తి సామర్థ్యరూపమైన ఓజస్సు, వేగసామర్థ్యం, బలం అనే ధర్మాలు కలిగాయి. సూక్ష్మరూపమైన క్రియాశక్తి వల్ల ప్రాణం పుట్టింది. అదే సమస్త ప్రాణులకు ముఖ్యమైనది. యజమాని ననుసరించే సేవకులలాగ ప్రాణాలు జీవి ననుసరించి వెడలిపోతుంటాయి. విరాట్పురుషునకు జఠరాగ్ని దీపించగానే ఆకలిదప్పికలు ఏర్పడ్డాయి. ముఖం నుండి దవుడలు, నాలుక మొదలైనవి పుట్టాయి. అందుండే ఆరువిధాలైన రసాలు జనించాయి. ఆ రసభేదా లన్నీ నాలుకతోనే గ్రహింపబడుతున్నాయి. ముఖం సంభాషించాలని కోరింది.

వ. మఱియు వాగింద్రియంబు పుట్టె, దానికి దేవత యగ్ని, యా రెంటివలన భాషణంబు వొడమె, నా యగ్నికి మహాజల వ్యాప్తం బగు జగంబున నిరోధంబు గలుగుటంజేసి యా జలంబె ప్రతిబంధకం బయ్యె, దోదూయమానం బైన మహావాయువు వలన ఘ్రాణంబు పుట్టెం గావున వాయుదేవతాకం బైన ఘ్రాణేంద్రియంబు గంధ గ్రహణ సమర్థం బయ్యె, నిరాలోకం బగు నాత్మ నాత్మయందుఁ జూడం గోరి తేజంబువలన నాదిత్యదేవతాకంబై రూపగ్రాహకంబైన యక్షియుగళంబు పుట్టె, ఋషి గణంబులచేత బోధితుం డగుచు భగవంతుండు దిగ్దేవతాకంబును శబ్దగ్రాహకంబును నైన శ్రోత్రేంద్రియంబు పుట్టించె, సర్జనంబు సేయు పురుషునివలన మృదుత్వకాఠిన్యంబులును, లఘుత్వ గురుత్వంబులును, నుష్ణత్వ శీతలత్వంబులును జేసెడు త్వగింద్రియాధిష్ఠానంబగు చర్మంబు పుట్టె, దానివలన రోమంబు లుదయించె, వానికి మహీరుహంబు లధిదేవత లయ్యె, నందు నధిగతస్పర్శ

గుణుండును, నంతర్బహిః ప్రదేశంబుల నావృతుండును నగు వాయువువలన బలవంతంబులును, నింద్రదేవతాకంబులును, నాదానసమర్థంబులును, నానాకర్మకరణ దక్షంబులును నగు హస్తంబు లుదయించె, స్వేచ్ఛా విషయగతి సమర్థుండగు నీశ్వరుని వలన విష్ణు దేవతాకంబులగు పాదంబు లుదయించెఁ, బ్రజానందామృతార్థియగు భగవంతునివలనఁ బ్రజాపతి దేవతాకంబై, స్త్రీ సంభోగాది కామ్యసుఖంబులు కార్యంబులుగాఁ గల శిశ్నోపస్థంబు లుదయించె, మిత్రుం డధిదైవతంబుగాఁ గలిగి భుక్తాన్నాద్యసారాంశ త్యాగోపయోగంబగు "పాయు"వనెడి గుదం బుద్భవించె, వాని కృత్యం బుభయ మలమోచనంబు, దేహంబున నుండి దేహాంతరంబుఁ జేరం గోరి పూర్వకాయంబు విడుచుటకు సాధనం బగు నాభిద్వారంబు సంభవించె, నట్టి నాభియే ప్రాణాపానబంధ స్థానం బనంబడుఁ, దద్బంధ విశ్లేషంబె మృత్యువగు, నదియు యూర్ధ్వాధోదేహ భేదకం బనియును జెప్పంబడు, నన్నపానాది ధారణార్థంబుగ నాంత్ర కుక్షి నాడీనిచయంబులు గల్పింపంబడియె, వానికి నదులును, సముద్రంబులును నధిదేవత లయ్యె, వానివలనఁ దుష్టి పుష్టులను నుదరభరణ పరిణామంబులు గలిగియుండు, నాత్మీయ మాయాచింతనం బొనర్చునపుడు కామ్యసంకల్పాదిస్థానం బగు హృదయంబు గలిగె, దానివలన మనంబును, జంద్రుండును, గాముండును, సంకల్పంబును నుదయించె, నంతమీఁద జగత్సర్జనంబు సేయు విరాడ్విగ్రహంబున సప్తధాతువులును, బృథివ్యప్తేజోమయంబు లయిన సప్త ప్రాణంబులును, వ్యోమాంబు వాయువులచే నుత్పన్నంబులై గుణాత్మకంబులైన యింద్రియంబులును, నహంకార ప్రభవంబులైన గుణంబులును, సర్వవికార స్వరూపం బగు మనస్సును, విజ్ఞానరూపిణి యగు బుద్ధియును బుట్టు. వివిధంబగు నిది యంతయు సర్వేశ్వరుని స్థూల విగ్రహంబు, మఱియును. 269

* ముఖం నుండి వాక్కు అనే ఇంద్రియం పుట్టింది. దానికి అగ్ని అధిష్ఠానదేవత. వాగింద్రియం నుండీ, అగ్నినుండీ సంభాషణం పుట్టింది. జగత్తంతా జలవ్యాప్తం కావడం వల్ల అగ్నికి జలం వల్ల నిరోధం కల్గింది. అందువల్ల అగ్నికి జలమే ప్రతిబంధక మయింది. మిక్కిలిగా చలించే మహావాయువు నుండి ఘ్రాణం పుట్టింది. దానికి వాయువు అధిదేవత. ఆ ఘ్రాణేంద్రియం గంధాన్ని గ్రహించడంలో నేర్పుగల దయింది. విరాట్పురుషుడు కంటికి కనిపించని ఆత్మను తనలో చూడగోరాడు. అప్పుడు సూర్యుడు దేవతగా కలవీ, రూపం గ్రహించేవీ అయిన నేత్రాలు రెండూ తేజస్సునుండి పుట్టాయి.

మునులందరూ భగవంతుని ప్రార్థించగా ఆయన దిక్కులు దేవతగా కలిగి, శబ్దాన్ని గ్రహించే శ్రోత్రేంద్రియాన్ని ఉద్భవింపజేశాడు.

సృష్టికర్తయైన పురుషుని నుండి త్వగింద్రియానికి అధిష్ఠానమైన చర్మం పుట్టింది. ఆ చర్మం ఆ యా వస్తువులలోని మార్దవాన్నీ, కాఠిన్యాన్నీ, తేలికతనాన్నీ, బరువునూ, వేడిమినీ, చల్లదనాన్నీ గ్రహిస్తుంది. చర్మము నుండి వెంట్రుకలు పుట్టాయి. వాటికి చెట్లు అధిదేవతలయ్యాయి.

త్వగింద్రియాన్ని అధిష్ఠించినవాడూ, స్పర్శమనే గుణం కలవాడూ, లోపలా వెలుపలా వ్యాపించినవాడూ అయిన వాయువునుండి హస్తాలు పుట్టాయి. అవి బలం కలవీ, వస్తుగ్రహణంలో నేర్పు కలవీ, అనేకమైన పనులు చేయగలవీ. వాటికి ఇంద్రుడు అధిదేవత.

తనకు ఇచ్చ వచ్చిన చోటికి పోయే సామర్థ్యం కల ఈశ్వరుని నుండి పాదాలు పుట్టాయి. వాటికి విష్ణువు అధిదేవత.

ప్రజానంద మనే అమృతం కాంక్షించే భగవంతుని నుండి పురుషాంగమూ, ఉపస్థ జనించాయి. వాటికి అధిదేవత ప్రజాపతి. స్త్రీసంభోగం మొదలైనవి వాటిపనులు. మిత్రుడు అధిదేవతగా గల "పాయువు"అనే ఇంద్రియాన్ని "గుదం"అని కూడ అంటారు. అది భుక్త పదార్థాలలోని నిస్సారమైన అంశాన్ని త్యజించటానికి సాధన మవుతుంది. అది ఉభయ మలాలనూ వర్జిస్తుంది.

ఒక శరీరం వదలి మరొక శరీరం ధరింప గోరినప్పుడు మొదటి శరీరం వదలడానికి సాధనంగా 'బొడ్డు'అనే ద్వారం పుట్టింది. ప్రాణం, అపానం బంధింపబడే స్థానం అదే. ఆ బంధం విడిపోవడమే మృత్యువు. పై శరీరాన్నీ, క్రిందిశరీరాన్నీ వేరు చేసేది గూడా ఆ నాభిస్థానమే. ఆహార పానీయాదులను ధరించడానికి పేగులు, పొట్ట, నాడీ సమూహం కల్పితము లైనాయి. వాటికి నదులూ, సముద్రాలూ, అధిదేవతలు. వాటివల్ల తుష్టి, పుష్టి అనే ఉదరాన్ని భరించే రసపరిణామాలు కలిగాయి.

ఆ విరాట్పురుషుడు తన మాయను ధ్యానించేటప్పుడు కామానికీ, సంకల్పాదులకూ, స్థానమైన హృదయం పుట్టింది. ఆ హృదయం నుండి మనస్సూ, చంద్రుడూ, కాముడూ, సంకల్పమూ పుట్టాయి.

ఆపైన జగత్తును సృష్టించే విరాట్పురుషుని శరీరంలో త్వక్కు, చర్మం, మాంసం, రక్తం, మేదస్సు, మజ్జ, ఎముకలు - అనే ఏడు ధాతువులూ, పృథివీ జల తేజోరూపాలైన ఏడు ప్రాణాలూ, ఆకాశజల వాయువులనుండి జనించిన గుణస్వరూపాలైన ఇంద్రియాలూ, అహంకారాన్ని కలిగించే గుణాలూ, అన్నివికారాలూ స్వరూపంగా కల మనస్సూ, విజ్ఞాన రూపమైన బుద్ధీ జనించాయి. ఇదంతా ఆ సర్వేశ్వరుని స్థూల శరీరమే. ఇంతేకాదు.

క. వరుసఁ బృథివ్యాద్యష్టా, వరణావృతమై సమగ్రవైభవములఁ బం
కరుహభవాండాతీత, స్ఫురణం జెలువొందు నతివిభూతి దలిర్పన్. 270

* ఆ స్థూల విగ్రహం క్రమంగా పృథివి, జలం, తేజం, వాయువు, గగనం, అహంకారం, మహత్తత్త్వం, అవ్యక్తం - అనే ఎనిమిది ఆవరణాలతో వ్యాప్తమై ఉంది. సంపూర్ణ వైభవంతో బ్రహ్మాండాన్ని మించినదై అత్యుజ్జ్వలంగా ప్రకాశిస్తున్నది.

క. పొలుపగు సకల విలక్షణ, ములు గల యాద్యంత శూన్యమును నిత్యమునై
లలి సూక్ష్మమై మనో వా, క్కులకుం దలపోయఁగా నగోచర మగుచున్. 271

* విరాట్పురుషుని సూక్ష్మరూపం విలక్షణమైనది. దానికి మొదలు, తుది - లేవు. అది నిత్యమైనది. మనస్సుకూ, వాక్కుకూ గోచరం కానిది

సీ. అలఘు తేజోమయం బైన రూపం బిది క్షితినాథ! నాచేతఁ జెప్పఁబడియె,
మానిత స్థూల సూక్ష్మ స్వరూపంబుల వలన నొప్పెడు భగవత్స్వరూప
మమ్మహాత్మకుని మాయాబలంబునఁ జేసి దివ్యమునీంద్రులుఁ దెలియలేరు,
వసుధేశ! వాచ్యమై వాచకంబై నామ రూపముల్ క్రియలును రూఢిఁదాల్చి

ఆ. యుండు నట్టి యీశ్వరుండు నారాయణుం, డఖిలధృత జగన్నియంతయైన
చిన్మయాత్మకుండు సృజియించు నీ ప్రజా, పతుల ఋషులఁ బితృవితతుల నెలమి. 272

* రాజా! మహాతేజస్సుతో నిండిన భగవత్స్వరూపాన్ని గూర్చి నేనిప్పుడు నీకు చెప్పాను. స్థూలమనీ, సూక్ష్మమనీ రెండురూపాలతో విలసిల్లే ఆ భగవదాకారాన్ని ఆ పరమాత్ముని మాయా ప్రభావం వల్ల దివ్య తేజోధనులైన మునులు కూడా తెలిసికోలేకున్నారు. వాచ్యమై, వాచకమై, నామరూపక్రియలు దాల్చిన ఈశ్వరుడు సమస్తలోకాలకూ నియామకుడై ఉన్నాడు. జ్ఞానమయ స్వరూపుడైన ఆ శ్రీమన్నారాయణుడు ప్రజాపతులనూ, ఋషులనూ, పితృదేవతలనూ ప్రీతితో సృష్టిస్తున్నాడు.

వ. మఱియును. 273

సీ. సుర సిద్ధ సాధ్య కిన్నర వర చారణ గరుడ గంధర్వ రాక్షస పిశాచ
భూత వేతాళ కింపురుష కూశ్మాండ గుహ్యక డాకినీ యక్ష యాతుధాన
విద్యాధ రాప్సరో విషధర గ్రహ మాతృ గణ వృక హరి ఘృష్టి ఖగ మృగాళి
భల్లూక రోహిత పశు వృక్షయోనుల వివిధకర్మంబులు వెలయఁబుట్టి

తే. జల నభో భూతలంబుల సంచరించు, జంతు చయముల సత్త్వరజ స్తమో గు
ణములఁ దిర్యక్సురాసురనరధరాది, భావముల భిన్ను లగుదురు పౌరవేంద్ర! 274

*ఇంకా విను. రాజా! జీవులు తాము చేసిన నానావిధాలైన కర్మల్ని అనుసరించి సురలు, సిద్ధులు, సాధ్యులు, కిన్నరులు, చారణులు, గరుడులు, గంధర్వులు, రాక్షసులు, పిశాచాలు, భూతాలు, బేతాళాలు, కింపురుషులు, కూశ్మాండులు, గుహ్యకులు, డాకినులు, యక్షులు, యాతుధానులు, విద్యాధరులు, అచ్చరలు, నాగులు, గ్రహాలు, మాతృగణాలు, తోడేళ్లు, సింహాలు, సూకరాలు, పక్షులు, మృగాలు, ఎలుగుబంట్లు, చేపలు, పశువులు, చెట్లు - వీటి జాతుల్లో పుట్టి నీటిలోనూ, నింగిలోనూ, నేలమీదనూ సంచరిస్తారు. సత్త్వగుణ, రజోగుణ, తమోగుణాలు కల్గి వుంటారు. ఈ ప్రాణిజాత మంతా తిర్యక్కులు, సురలు, అసురులు, నరులు, గిరులు - ఇత్యాది భిన్నభిన్న రూపాలతో ఉంటుంది.

మ. ఇరవొందన్ ద్రుహిణాత్మకుం డయి రమాధీశుండు విశ్వంబు సు
స్థిరతం జేసి, హరిస్వరూపుఁ డయి రక్షించున్ సమస్తప్రజో
త్కర సంహారము సేయునప్పుడు హరాంతర్యామియై యింతయున్
హరియించుం బవనుండు మేఘముల మాయం జేయు చందంబునన్. 275

* లక్ష్మీనాథుడు చతుర్ముఖుడై జగత్తును సృష్టిస్తాడు. విష్ణు స్వరూపుడై దానిని రక్షిస్తాడు. సంహార సమయంలో హరునికి అంతర్యామిగా ఉంటూ మారుతం మబ్బులను హరించినట్లే సమస్త విశ్వాన్నీ సంహరిస్తాడు.

క. ఈ పగిదిని విశ్వము సం, స్థాపించును మనుచు నడఁచు ధర్మాత్మకుఁడై
దీపిత తిర్యఙ్నర సుర, రూపంబులు దాన తాల్చి రూఢి దలిర్పన్. 276

* ఈ విధంగా ఆ దేవుడు ధర్మస్వరూపుడై తానే పశుపక్ష్యాదులు, నరులు, సురలు మొదలైన రూపాలు ధరిస్తాడు. తానే ఈ విశ్వాన్ని సృష్టిస్తాడు, పోషిస్తాడు, సంహరిస్తాడు.

సీ. హరియందు నాకాశ, మాకాశమున వాయు, వనిలంబువలన హుతాశనుండు,
హవ్యవాహనునందు నంబువు, లుదకంబు వలన వసుంధర గలిగె, ధాత్రి
వలన బహుప్రజావళి యుద్భవం బయ్యె, నింతకు మూలమై యెసఁగునట్టి,
నారాయణుఁడు, చిదానంద స్వరూపకుం, డవ్యయుం, డజుఁడు, ననంతుఁ, డాఢ్యుఁ

తే. డాది మధ్యాంత శూన్యుం, డనాదినిధనుఁ, డతనివలనను సంభూత మైన యట్టి
సృష్టి హేతుప్రకార మీక్షించి తెలియఁ, జాల రెంతటి మునులైన జనవరేణ్య! 277

* శ్రీహరినుండి ఆకాశం పుట్టింది. ఆకాశం నుండి వాయువు పుట్టింది. వాయువు నుండి అగ్ని పుట్టింది. అగ్నినుండి నీరు పుట్టింది. నీటి నుండి భూమి పుట్టింది. భూమి నుండి నానావిధ జీవ సంతతి పుట్టింది. ఇంతటికీ మూలమై ప్రకాశించేవాడు ఆ నారాయణుడే. ఆయన జ్ఞానానంద స్వరూపుడు, అవ్యయుడు, పుట్టుక లేనివాడు, అంతము లేనివాడు, ప్రభువు, ఆదిమధ్యాంత రహితుడు, జనన మరణాలు లేనివాడు. రాజా! ఆయన నుండి జనించిన ఈ సృష్టికి హేతువేమిటో, దాని స్వరూప మెలాంటిదో ఎంత పరీక్షించినా ఎంతటి మునీశ్వరులైనా తెలుసుకోలే కున్నారు.

వ. అదియునుం గాక, 278

మ. ధరణీశోత్తమ! భూతసృష్టి నిటు సంస్థాపించి రక్షించు నా
హరికర్తృత్వము నొల్ల కాత్మగత మాయారోపితం జేసి, తా
నిరవద్యుండు నిరంజనుండుఁ బరుఁడున్ నిష్కించనుం డాఢ్యుఁడున్
నిరపేక్షుండును నిష్కళంకుఁ డగుచున్ నిత్యత్వముం బొందెడిన్. 279

* అంతేకాక రాజోత్తమా! ఈ విధంగా ప్రాణులను సృష్టించి రక్షిస్తున్న ఆ శ్రీహరి తనకు కర్తృత్వం అంగీకరించడు. ఇదంతా తన మాయకే ఆరోపిస్తాడు. తాను నిరవద్యుడు, నిరంజనుడు, పరుడు, నిష్కించనుడు, ఆఢ్యుడు, నిరపేక్షుడు, నిష్కళంకుడు, అయినవాడై శాశ్వతత్వాన్ని పొందుతాడు.

వ. బ్రహ్మసంబంధియగు నీ కల్పప్రకారం బవాంతరకల్పంబుతోడ సంకుచిత ప్రకారంబున నెఱింగించితి, నిట్టి బ్రహ్మకల్పంబున నొప్పు ప్రాకృతవైకృత కల్ప ప్రకారంబులును, దత్పరిమాణంబులును, కాలకల్ప

లక్షణంబులును, నవాంతర కల్ప మన్వంతరాది భేద విభాగ స్వరూపంబును నతివిస్తారంబుగ నెఱింగింతు విను మదియునుం బద్మ కల్పం బనం దగునని భగవంతుండైన శుకుండు పరీక్షిత్తునకుం జెప్పెనని సూతుండు మహర్షులకు నెఱింగించిన. **280**

* బ్రహ్మకు సంబంధించిన ఈ కల్ప స్వరూపాన్ని అవాంతర కల్పంతో సహా సంగ్రహంగా చెప్పాను. ఇలాంటి ప్రాకృతాలు, వైకృతాలు అయిన కల్పాల విధానాలూ, వాటి పరిమాణాలూ, కాల లక్షణాలూ, కల్పాల లక్షణాలూ, అవాంతర కల్పాలూ, మన్వంతరాలూ, మొదలైన వాని భేదాలూ, విభాగాలూ, విపులంగా వివరిస్తాను, విను. దాన్ని కూడ "పద్మకల్పం'' అంటారు అని భగవంతుడైన శుకయోగి పరీక్షిత్తుకు చెప్పినట్లు సూతుడు శౌనకాది మహర్షులకు వెల్లడించాడు.

క. విని శౌనకుండు సూతుం, గనుఁగొని యిట్లనియె సూత! కరుణోపేతా!
జనసుత గుణ సంఘాతా! ఘనపుణ్యసమేత! విగత కలుష వ్రాతా! **281**

* సూతుడు చెప్పినదంతా విని శౌనకుడు ఆయన్ని చూచి ఇలా అన్నాడు - "సూతమునీంద్రా! కరుణాసాంద్రా! జనులు శ్లాఘించే సద్గుణసమూహం కలవాడవు! అఖండ పుణ్యరాశివి. లవలేశం కూడా పాపం నిన్ను స్పృశింపలేదు.

వ. పరమ భాగవతోత్తముండైన విదురుండు బంధుమిత్ర జాతంబుల విడిచి సకల భువన పావనంబులును, గీర్తనీయంబులును నైన తీర్థంబులను, నగణ్యంబులైన పుణ్యక్షేత్రంబులను దర్శించి, క్రమ్మఱ వచ్చి కౌషారవియగు మైత్రేయుం గని యతనివలన సధ్యాత్మ బోధంబు వడసె నని వినంబడు, నదియంతయు నెఱింగింపు మనిన నతండిట్లనియె. **282**

* మహాభాగవత వరేణ్యులలో అగ్రగణ్యుడైన విదురుడు బంధువులనూ, మిత్రులనూ, పరిత్యజించాడనీ, సమస్తలోక పావనాలూ, స్తుతి పాత్రాలూ ఐన తీర్థాలూ, లెక్కకు మిక్కుటమైన పుణ్యక్షేత్రాలూ సందర్శించాడనీ, మళ్ళీ తిరిగి వచ్చి కౌషారవి అయిన మైత్రేయ మహామునిని దర్శించి ఆయననుండి అధ్యాత్మతత్త్వజ్ఞానం పొందాడనీ వింటున్నాము. అదంతా మాకు వివరించి చెప్పు.''

ఈ విధంగా అడిగిన శౌనకాదులతో సూతమహర్షి ఈ ప్రకారంగా అన్నాడు.

క. వినుఁడిపుడు మీరు నన్నడి, గిన తెఱఁగున శుకు మునీంద్రగేయుఁ బరీక్షి
జ్జనపతి యడిగిన నతఁడా, తని కెఱిఁగించిన విధంబుఁదగ నెఱిఁగింతున్. **283**

వ. సావధానులరై వినుండని, **284**

* మునులారా! వినండి! మీరిప్పుడు నన్నడిగినట్లే మునీంద్ర స్తవనీయుడైన శుకయోగిని పరీక్షిన్మహారాజు ప్రశ్నించాడు. శుకుడు రాజుకు చెప్పిన విషయాలను మీకు నేను తెలియజేస్తాను. శ్రద్ధతో ఆలకించండి!

ఉ. రామ! గుణాభిరామ! దినరాజకులాంబుధిసోమ! తోయద
శ్యామ! దశాననప్రబలసైన్యవిరామ! సురారిగోత్ర సు
త్రామ! సుబాహుబాహుబలదర్ప తమఃపటుతీవ్రధామ! ని
ష్కామ! కుభృల్లలామ! గరకంఠ సతీనుతనామ! రాఘవా! 285

* శ్రీ రామచంద్రా, నీవు కల్యాణగుణసాంద్రుడవు, సూర్యవంశమనే సముద్రానికీ చంద్రుడవు, నీలమేఘశ్యాముడవు, రావణాసురుని భీకరసైన్యాన్ని అంతమొందించిన రఘుకుల లలాముడవు, ఈ రక్కసులనే పర్వతాలను ముక్కలుచేసే వజ్రధరుడవు, సుబాహుని బాహుబల గర్వం అనే చీకటికి ప్రభాకరుడవు, కాంక్షలు లేనివాడవు, అవనీపతులలో అగ్రగణ్యుడవు. శర్వాణి సర్వదా నీనామం సన్నుతిచేస్తూ ఉంటుంది.

క. అమరేంద్రసుత విదారణ! కమలాప్తతనూజ రాజ్యకారణ! భవ సం
తమస దినేశ్వర! రాజోత్తమ! దైవత సార్వభౌమ! దశరథరామా! 286

* వాలిని హతమార్చినవాడవు! సుగ్రీవుని రాజ్యాభిషిక్తుని చేసిన మొనగాడవు! సంసార మనే అంధకారానికి సహస్రకరుడవు! రాజలలాముడవు! దైవతసార్వభౌముడవు అయిన దశరథరాముడవు నీవు!

మా. నిరుపమగుణజాలా! నిర్మలానందలోలా! దురిత ఘన సమీరా! దుష్టదైత్య ప్రహారా!
శరధిమదవిశోషా! చారుసద్భక్తపోషా! సరసిజదళనేత్రా! సజ్జనస్తోత్రపాత్రా! 287

* సాటిలేని సుగణాలు గలమేటివి, స్వచ్ఛమైన ఆనందంలో ఓలలాడుతుంటావు. పాపాలనే మేఘాలకు ప్రభంజనం వంటివాడవు, దుష్టరాక్షసులను శిక్షించినవాడవు, సముద్రుని అహంకారాన్ని అణచినవాడవు, అనురక్తులైన భక్తులను పరిపాలించే వాడవు, కమల దళములవంటి కన్నులుగల స్వామీ! నీవు సజ్జనుల స్తోత్రములకు పాత్రమైన వాడవు.

గ. ఇది శ్రీపరమేశ్వర కరుణా కలిత కవితా విచిత్ర కేసన మంత్రిపుత్ర సహజపాండిత్య పోతనామాత్య ప్రణీతం బైన శ్రీమహాభాగవత పురాణంబునందు పరీక్షిత్తుతోడ శుకయోగి భాషించుటయు, భాగవతపురాణ వైభవంబును, "ఖట్వాంగు" మోక్షప్రకారంబును, ధారణాయోగవిషయం బయిన మహావిష్ణుని శ్రీపాదాద్య వయవంబుల సర్వలోకంబులు నున్న తెఱంగును, సత్పురుషవృత్తియు, మోక్షవ్యతిరిక్త సర్వకర్మఫల ప్రదదేవతా భజన ప్రకారంబును, మోక్షప్రదుండు శ్రీహరి యనుటయు, హరి భజనవిరహితులైన జనులకు హేయతాపాదనంబును, రాజప్రశ్నంబును, శుకయోగి శ్రీహరి స్తోత్రంబు సేయుటయు, వాసు దేవప్రసాదంబునం జతుర్ముఖుండు బ్రహ్మాధిపత్యంబు వడయుటయు, శ్రీహరివలన బ్రహ్మరుద్రాదిలోక ప్రపంచంబు పుట్టుటయు, శ్రీమన్నారాయణ దివ్య లీలావతార పరంపరావైభవ వృత్తాంతసూచనంబును, భాగవతవైభవంబును, బరీక్షిత్తు శుకయోగి నడిగిన ప్రపంచాది ప్రశ్నంబులును, నందు శ్రీహరి ప్రధానకర్తయని తద్వృత్తాంతంబు సెప్పుటయు, భగవద్భక్తి వైభవంబును, బ్రహ్మతపశ్చరణంబునకుం బ్రసన్నుండై హరి వైకుంఠ నగరంబుతోడ బ్రసన్నుండయిన స్తోత్రంబు సేసి తత్ప్రసాదంబునం దన్మహిమంబు వినుటయు, వాసుదేవుం డానతిచ్చిన ప్రకారంబున

బ్రహ్మ నారదునికి భాగవతపురాణ ప్రధాన దశ లక్షణంబు లుపన్యసించుటయు, నారాయణ వైభవంబును, జీవాది తత్త్వ సృష్టియు, శ్రీహరి నిత్యవిభూత్యాది వర్ణనంబును, గల్ప ప్రకారాది సూచనంబును, శౌనకుండు విదురమైత్రేయ సంవాదంబు సెప్పుమని సూతు నడుగుటయు నను కథలు గల ద్వితీయ స్కంధము. 288

* ఇది పరమేశ్వరుని అనుగ్రహంవల్ల ప్రాప్తించిన అత్యద్భుతమైన కవిత్వం కలవాడూ, కేసనమంత్రి కుమారుడూ, సహజమైన పాండిత్యం కలవాడూ అయిన పోతనామాత్యుడు రచించిన శ్రీమహాభాగవత పురాణం.

ఇందులో పరీక్షిన్మహారాజుతో శుకయోగి సంభాషణమూ, భాగవతపురాణప్రశస్తీ, ఖట్వాంగుడు మోక్షం పొందిన విధానమూ, ధారణా యోగానికి విషయమైన మహావిష్ణుదేవుని శ్రీ పాదాలు మొదలైన అవయవాలలో సమస్తలోకాలు ఉన్నపద్ధతీ, సత్పురుషవర్తనమూ, మోక్షంకంటె భిన్నమైన సమస్త కర్మఫలాలనూ ఇచ్చే దేవతలను భజించే రీతీ, మోక్షప్రదాత శ్రీహరి ఒక్కడే అనడమూ, హరిసేవ చేయని ప్రజలకు హీనత్వాపాదనమూ, రాజు ప్రశ్నించడమూ, శుకయోగి శ్రీహరిని స్తుతించడమూ, వాసుదేవుని అనుగ్రహంవల్ల బ్రహ్మ బ్రహ్మలోకాధిపత్యం వహించడమూ, శ్రీహరినుండి బ్రహ్మ, రుద్రుడు మొదలైనవారి లోకాలు జనించడమూ, శ్రీమన్నారాయణుని దివ్యలీలావతారాల వైభవవార్తలను సూచించడమూ, భాగవతప్రాముఖ్యమూ, పరీక్షిత్తు శుకయోగిని ప్రపంచం మొదలైన వాటిని గూర్చి ప్రశ్నించడం, అందులో శ్రీహరి అన్నిటికీ ముఖ్యకర్త అని ఆయన వృత్తాంతాన్ని ప్రతిపాదించడమూ, భగవద్భక్తి ప్రాశస్త్యమూ, బ్రహ్మ చేసిన తపస్సుకు మెచ్చి శ్రీహరి వైకుంఠంతో సహా ఆయనకు ప్రత్యక్షం కావడమూ, బ్రహ్మ విష్ణువును స్తుతించి ఆయన అనుగ్రహం వల్ల ఆయనమహిమను ఆలకించడమూ, వాసుదేవుడు చెప్పినట్లే బ్రహ్మ నారదుడికి భాగవతపురాణానికి సంబంధించిన ప్రధానమైన పది లక్షణాలను వివరించడమూ, శ్రీమన్నారాయణుని వైభవమూ, జీవుడు మొదలైన తత్త్వాల సృష్టీ వాసుదేవుని నిత్యవిభూతి మొదలైన వాటి వర్ణనమూ, కల్పప్రకారం మొదలైన వాటి సూచనా, శౌనకుడు విదురునికీ మైత్రేయునికీ జరిగిన సంవాదం చెప్పమని సూతుని అడగడమూ అనే కథలు గల ద్వితీయస్కంధం సమాప్త మయింది.

శ్రీ కృష్ణార్పణమస్తు

పోతన భాగవతము

మొదటి సంపుటము

మూడవ స్కంధము

ప్రవేశిక

"ఎండిన మ్రోడులే కిసలయించెనొ! ఏకశిలాపురమ్ములో
బండలు పుల్కరించెనొ! అపారముదమ్మున తెల్గు తల్లికిన్
గుండెలు పొంగిపోయి కనుగొల్కులు నిండెనొ, పచ్చిపైరులే
పండెనొ! జాలువారిన భవత్కవితామృత వర్షధారలన్!!"

అవును. పోతన్నగారి లేఖిని నుంచి అమృతవర్షం కురిసింది. ఆయన కవితాసుధారసధారలు అనంతశక్తి సంపన్నమైనవి. ఆయన రచనా రామణీయకాలు అంతటి మహిమాన్వితమైనవి. వాల్మీకి వ్యాసకృతాలైన రామాయణ, భారత, భాగవతాలు భారతీయ సంస్కృతికి మూలకందాలు. ఈ త్రయీసంపద ఆంధ్రభాషలో సంతరించుకొన్నంత సర్వతోముఖసమృద్ధి మరే భాషలోనూ అందుకోలేదనటంలో అతిశయోక్తి లేదు.

మీ సాహిత్యంలో గొప్పగ్రంథాలు ఏమిటని ఒక తమిళ సోదరుణ్ణి ప్రశ్నిస్తే "కంబ రామాయణం"అని చటుక్కున సమాధానం చెబుతాడు. అదే ప్రశ్న ఒక కన్నడ సోదరుడికి వేస్తే వెంటనే "పంప భారతం" అంటాడు. అలాగే ఒక హిందీ సోదరుణ్ణి అడిగితే "తులసీ రామాయణం"అని జవాబు వస్తుంది. ఇక ఒక తెలుగువాణ్ణి "మీ భాషలో గొప్ప గ్రంథాలు ఏవి?" అని అడిగితే వాడు ఏ మాత్రం తడుముకోకుండా "కవిత్రయంవారి భారతం, బమ్మెర పోతన్నగారి భాగవతం, బుద్ధారెడ్డి రంగనాథరామాయణం"అని చకచకా చెప్పేస్తాడు.

భారతం ఒక మహేతిహాసం. భాగవతం ఒక మహాపురాణం. రామాయణం ఒక మహాకావ్యం. ఇంతటి సంస్కృతి సంపన్నమైన సాహితీ సమృద్ధి, సారస్వత సంపద తెలుగు భాషలో తప్ప మరే ప్రాంతీయ భాషలోనూ కనిపించదు. ఆంధ్రభాషలో అనూదితాలైన భారత, భాగవత, రామాయణాలలో విశేషప్రచారం సంపాదించుకున్నది బమ్మెరవారి భాగవతం అనటంలో సందేహం లేదు.

తమిళం, మలయాళం, కన్నడం, మరాఠీ, గుజరాతీ, బెంగాలీ, ఒరియా, అస్సామీ, పంజాబీ మొదలైన ప్రాంతీయ భాషలలో ఆ యా కవులచేత భాగవతం అనువదింపబడినప్పటికి ఆ అనువాదాలు సమగ్రంగా కాక ఏకదేశంగానో, సంగ్రహంగానో కనిపిస్తాయి. కొన్ని స్కంధాలు మాత్రమే కొందరు, కొన్ని ఘట్టాలు మాత్రమే కొందరు అనువాదం చేశారు. హిందీలో సూరదాసు రచించిన "సూరసాగర్"అనే మహా గ్రంథం భాగవతంలోని దశమస్కంధానికే అత్యంత ప్రాధాన్యమిచ్చి తక్కిన స్కంధాలలోని కథ చాలా సంక్షిప్తంగా వర్ణించింది. అందువల్ల అది వ్యాసుని భాగవతానికి సరియైన అనువాదం అని చెప్పటానికి అవకాశం లేదు.

సర్వాంగసుందరంగా రసభావబంధురంగా భక్తి శృంగార సంగమంగా సహృదయహృదయంగమంగా సంస్కృత భాగవతాన్ని అనువదించిన అదృష్టం పోతన్నగారికే దక్కింది. అటువంటి అవకాశం తెలుగు భాషకే చిక్కింది.

పోతన భాగవతం ఆంధ్రజాతికి ఆబాలగోపాలానికి ఆరాధ్య గ్రంథమైనది. ఒక్క తెలుగుదేశంలోనే కాదు ఛత్రపతి శివాజీకి గురుదేవుడైన సమర్థ రామదాసస్వామి పోతన భాగవతం చదివి పోతన భక్తి

ప్రపత్తులను “దాసబోధ”అనే గ్రంథంలో బహుధా ప్రశంసించాడు. ఆధునిక తమిళ సాహిత్య యుగప్రవక్త సుబ్రహ్మణ్యభారతి “సిల కవియరశర్”అననే వ్యాసంలో బమ్మెరవారిని అనేక విధాలుగా కొనియాడాడు. నారద మహర్షి అవతారంగానూ, నాదబ్రహ్మోపాసకుడుగానూ, వాగ్గేయకార శిరోమణిగానూ ప్రసిద్ధిగాంచిన త్యాగరాజస్వామి బమ్మెరవారి భాగవతాన్ని ప్రతిదినమూ భక్తిపూర్వకంగా పారాయణం చేసేవాడని చెబుతారు. అది యిప్పటికీ తిరువయ్యారులో త్యాగయ్య గృహంలో దేవతార్చన పేటికయందు పదిలపరచబడి ఉన్నదని ఆర్యుల అభిభాషణ. సంగీత సాహిత్య సరస్వతియై అష్టభాషా పండితుడై హరికథాపితామహుడైన ఆదిభట్ట నారాయణదాసుగారు తన బాల్యంలోనే పోతన భాగవతంలోని పద్యాలన్నీ అప్పగించేవారనీ అందుకని ఆయన అయిదవయేట ఆంధ్రమహాభాగవతంతోనే ఆయనకు అక్షరాభ్యాసం చేశారనీ పెద్దలంటారు.

పోతన్నగారికంటె తరువాతివారైన వల్లభాచార్యులు, చైతన్య ప్రభువు పోతన భాగవతంవల్ల ప్రభావితులైనారన్న ఆచార్య నిడుదవోలు వేంకటరావుగారి అభిప్రాయం గమనింపదగింది. వల్లభాచార్యులు తెలుగువాడే అయినందువల్ల చైతన్య ప్రభువు తెలుగుదేశంలో సంచరించాడనటానికి తగిన ఆధారాలు ఉన్నందువల్ల నిడుదవోలువారి అభిప్రాయం సమంజసంగానే తోస్తున్నది.

భాగవతం పన్నెండు స్కంధాల గ్రంథం. దశమస్కంధంలో శ్రీకృష్ణుని చరిత్రం సర్వాంగసుందరంగా అభివర్ణింపబడింది. చిత్రమేమంటే ప్రథమ స్కంధంలో శ్రీకృష్ణ నిర్యాణం చెప్పబడింది. ఇది పైకి చూడటానికి కొంచెం విరుద్ధంగానే కనబడుతుంది. అందుకు కారణం లేక పోలేదు.

భాగవత మహాగ్రంథానికి వక్త శుక మహర్షి. శ్రోత పరీక్షిన్మహారాజు. పరీక్షిత్తును రంగంమీదకు రప్పించటానికి శ్రీకృష్ణ నిర్యాణగాథ ఆవశ్యక మయింది.

అర్జునుడు ద్వారక నుంచి వచ్చి ధర్మరాజుకు కృష్ణనిర్యాణ వార్త వినిపిస్తాడు. ధర్మరాజు ఆ వార్త విని విషాదంతో విరక్తుడై అభిమన్యునందనుడైన పరీక్షిత్తును పట్టాభిషిక్తుణ్ణి చేసి తమ్ములతో ద్రౌపదితో మహాప్రస్థానానికి వెళ్లుతాడు. మహారాజైన పరీక్షిత్తు వేటకోసం వెళ్ళి దాహార్తుడై శమీక మహర్షి మెడలో చచ్చిన పామును వేసి తిరిగి రాజధానికి చేరుకుంటాడు. మహర్షి కుమారుడైన శృంగి మహారాజును ఘోరంగా శపిస్తాడు. ఏడు దినాలలో తనకు మృత్యువు తప్పదని తెలుసుకున్న పరీక్షిత్తు పవిత్ర గంగాతీరంలో ప్రాయోపవిష్టు డవుతాడు. భగవానుడైన శుకమహర్షి పరీక్షిత్తు దగ్గరకు వస్తాడు. మహారాజు మహర్షికి సాష్టాంగనమస్కారం చేసి ఏడు దినాలలో మోక్షం సాక్షాత్కరించే ఉపాయం చెప్పమని ప్రార్థిస్తాడు. ఈ విధంగా ప్రథమ స్కంధం ముగుస్తుంది.

ఇక ద్వితీయ స్కంధం. శ్రీశుకుడు రెండు గడియలలో కైవల్యాన్ని సంపాదించిన ఖట్వాంగుని వృత్తాంతం చెప్పి “నీకు ఏడుదినాలు గడువు వుందికదా! తప్పకుండా మోక్షపదాన్ని అందుకుంటావు”అని పరీక్షిత్తుకు ధైర్యం చెబుతూడు. భక్తి మార్గమే ప్రధానమని పలికి భాగవతతత్త్వాన్ని ఉపదేశిస్తాడు.

శ్రీమన్నారాయణుని లీలావతారాల అభివర్ణనం ఈ స్కంధంలో ప్రధానమైన విషయం. భాగవత స్వరూపం శ్రీమన్నారాయణునివల్ల బ్రహ్మదేవునికీ, బ్రహ్మవల్ల నారదునికీ, నారదునివల్ల వ్యాస మహర్షికీ, వ్యాసమహర్షివల్ల శ్రీశుకునికీ సంప్రాప్తమయింది. ఆ భాగవత తత్వాన్ని శ్రీశుకులు పరీక్షిన్మహారాజుకు వివరిస్తారు.

ఇప్పుడు తృతీయ స్కంధంలోకి వచ్చాము. ఇందులో విదుర మైత్రేయ సంవాదం, హిరణ్యాక్ష హిరణ్యకశిపుల వృత్తాంతం, జగత్కంటకుడైన హిరణ్యాక్షుని శ్రీమహావిష్ణువు యజ్ఞవరాహావతారం ధరించి సంహరించటం, దేవహూతి కర్దముల దాంపత్యం, కపిల దేవహూతి సంవాదం మొదలైనవి ప్రధాన ఘట్టాలు.

తెలుగు భాగవతానికి ఇంతటి దీప్తి, వ్యాప్తి రావటానికి సహజ పాండిత్యుని సహజసుకుమారమైన శయ్యా సౌభాగ్యం, భావావేశం, భక్తి పారవశ్యం ప్రధాన హేతువులు. అర్థగాంభీర్యమూ, శబ్దసౌందర్యమూ బాలరసాల సాల నవపల్లవ కోమలమైన పోతన్నగారి కావ్యకన్యకకు పెట్టని సొమ్ములు. వాగర్థాలు పార్వతీ పరమేశ్వరులవలె బమ్మెరవారి కవిత్వంలో కలసి మెలసి ఉంటాయి.

అర్థ గాంభీర్యము !

కౌరవసభలో ధృతరాష్ట్ర మహారాజుకు హితబోధ చేస్తున్న విదురుని పలుకులు గమనించండి.

అట్టి జగన్నివాసుఁడు మురాసురభేది పరాపరుండు చే
పట్టి సఖుండు వియ్యమును బాంధవుఁడున్ గురుఁడున్ విభుండునై
యిట్టలమైన ప్రేమమున నెప్పుడుఁ దోడ్పడుచుండు వారలన్
జుట్టన వ్రేల నెవ్వరికిఁ జూపఁగ వచ్చును బార్థివోత్తమా! (3-31)

ఈ సందర్భంలోనిదే మరొక పద్యం -

ధరణీనాయక! పాండు భూవిభుఁడు నీ తమ్ముండు దత్పుత్త్రులన్
బరిరక్షించిన ధర్మముం దగవునుం బాటిల్లు, వంశంబు సు
స్థిర సౌఖ్యోన్నతిఁజెందు, శత్రుజయమున్ జేకూరు, గోపాల శే
ఖరు చిత్తంబును వచ్చునట్లగుట యో కౌరవ్య వంశాగ్రణీ! (3-24)

వైకుంఠంలోని వాసుదేవుని వర్ణనం ఈ పద్యంలో చిత్తగించండి.

వరవైకుంఠము సారసాకరము; దివ్యస్వర్ణ శాలాంక గో
పుర హర్మ్యావృతమైన తద్భవన మంభోజంబు; తన్మందిరాం
తరవిభ్రాజిత భోగి కర్ణిక; తదుద్యద్భోగ పర్యంకమం
దిరహొందన్ వసియించు మాధవుఁడు దా నేపారు భృంగాకృతిన్. (3-513)

లోకకంటకుడైన హిరణ్యాక్షుని సంహరించటంకోసం అవతరించి అవార్యశౌర్యంతో మారులేని విహారం చేస్తున్న ఆదివరాహమూర్తిని పోతన్నగారు ఈ క్రింది సీసపద్యంలో సహజసుందరంగా అభివర్ణించారు.

తుద మొదళ్లకుఁ జిక్కి తునిసి పోఁగ మోరఁ గులశైలములఁ జిమ్ముఁ గొంత తడవు
బ్రహ్మాండభాండంబు పగిలి చిల్లులు వోవఁ గొమ్ములఁ దాటించుఁ గొంత తడవు
జలధు లేడును బంకసంకులంబై యింక ఖురముల మట్టాడుఁ గొంత తడవు
ఉడురాజు సూర్యుండు నొక్కమూలకుఁ బోవఁ గుఱుచవాలముఁ ద్రిప్పుఁ గొంత తడవు
గునియుఁ గుప్పించు లంఘించుఁ గొప్పరించు నెగయు ధరఁ ద్రవ్వుఁ బొఱియఁగా నేపు మిగిలి
దానవేంద్రుని గుండెలు దల్లడిల్లఁ బంది మెల్లన రణ పరిస్పంది యగుచు. (3.637)

శబ్ద సౌందర్యము :

అర్థ గాంభీర్యముతో కూడిన శబ్ద సౌందర్యము సుమనో మనోజ్ఞంగా ఉంటుంది. పోతన్న గారికి అంత్యానుప్రాసాలతో పద్యాన్ని హృద్యంగా నడపటం వెన్నతో పెట్టిన విద్య. శ్రీహరి పాదాలను ఈ క్రింది చంపకమాలతో అలంకరించాడు. వైకుంఠంలో సనక సనందనాదులు గోవిందుని సందర్శించిన సందర్భమిది.

సునిశిత భక్తిఁ దన్ముఖముఁ జూచిన చూడ్కులు ద్రిప్పలేకయుం
గనుఁగొని రెట్టకేలకు నకల్మష భక్త విధూత ఖేదముల్,
మునిజన చిత్త మోదములు, ముక్తినివాస కవాట భేదముల్,
వినుత వినూత్న నూపురిత వేదము, లమ్మహనీయు పాదముల్. (3.541)

రణరంగంలో హిరణ్యాక్షుడు వరాహమూర్తికి లొంగిపోవటం ఈ క్రింది కందంలో అందంగా వర్ణింపబడింది.

దిట చెడి లోఁబడె దైత్యుఁడు, సటికిన్, దంష్ట్రా విభిన్న శత్రుమహోర
స్తటికిన్, ఖరఖుర పుటికిన్, గటి తట హత కమల జాండ ఘటికిన్, గిటికిన్. (3.698)

మైత్రేయ మహర్షి తీర్థ యాత్రలు చేస్తూ శ్రీకృష్ణుని దర్శించిన సందర్భంలోనిది యీ పద్యం.

కనియెం దాపసపుంగవుం డఖిలలోకఖ్యాత వర్ధిష్ణు, శో
భన భాస్వత్పరి పూర్ణ యౌవన కళాభ్రాజిష్ణు, యోగీంద్రహృ
ద్వనజాతైకచరిష్ణుఁ, గౌస్తుభముఖోద్యద్భూషణాలంకరి
ష్ణు, నిలింపాహితజిష్ణు, విష్ణుఁ, బ్రభవిష్ణుం, గృష్ణు, రోచిష్ణునిన్. (3.148)

సీసాలలోఅంత్యప్రాస విలాస విన్యాసాలు పోతన్న గారికి ఎంతో ఇష్టం.

దళ దరవింద సుందర పత్ర రుచిరాక్షు సలలిత శ్రీవత్స కలిత వక్షు
నీలనీరద నీలనీలోత్పల శ్యాము నలికులాకుల మాలికాభిరాముఁ
గౌస్తుభకలిత ముక్తాహారయుత కంఠు యోగిమానస పంకజోపకంఠు
సతత ప్రసన్న సస్మితవదనాంభోజు దినకర కోటి సందీప్త తేజు........ (3.922)

మరొక విధమైన అనుప్రాసవిన్యాసం కల ఈ సీసాన్ని చిత్తగించండి.

కంజాత కింజల్క పుంజరంజిత పీత కౌశేయవాసు జగన్నివాసు
శత్రు భీకర చక్ర శంఖ గదా పద్మ విహిత చతుర్బాహు విగతమోహు....... (3.924)

ఈ క్రింది ప్రాసముక్తాయింపులు కూర్చటంలో పోతన్న గారిది అందె వేసిన చేయి.

భక్త పరితోషణ భూషణ! పాపశోషణా! (3.115)
కలుష గహనదమునన్ యమునన్. (3.170)
పుండరీకాక్ష! సంతత భువన రక్ష! (3.309)
కృపాగుణ భూషణ! పాపశోషణా! (3.548)
సుధీజనతావన! విశ్వభావనా! (3.570)
జగత్పరిపాలన! నిత్యఖేలనా! (3.572)
రిపుమాన విమర్దను నా జనార్దనున్. (3.666)
వివేక విశాలుని పుణ్యశీలునిన్. (3.707)

ఈ విధంగా బమ్మెరవారి భాగవతం అర్థగాంభీర్యానికి, శబ్ద సౌందర్యానికీ, భక్తి పరవశత్వానికి, మహత్త్వ కవిత్వ పటుత్వానికి ఆలవాలమై అలరారుతున్నది.

ఇటువంటి పోతన భాగవతం అక్షరాస్యులందరికి అందుబాటులో ఉండే విధంగా సరళ గద్యానువాద సహితంగా ప్రకటించాలనే సంకల్పం తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానాల వారికి కలగటం అభినందించ వలసిన విషయం. ఈ సదుద్దేశంతోనే పోతన భాగవతం ప్రాజెక్టు ప్రారంభింపబడింది. ఈ మహాకార్యంలో నాకు అవకాశం కల్పించిన కార్యనిర్వహణాధికారి శ్రీ ఎస్. లక్ష్మీనారాయణ, ఐ. ఏ. ఎస్., గారికి నా హృదయ పూర్వక నమస్సుమనస్సులు సమర్పిస్తున్నాను.

ఈ సందర్భంలో నన్ను అహ్వానించి అనువాద భాగా లన్నింటినీ పరిశీలించి పరిష్కరించి ఏక సూత్రతను కల్పించేభారం నామీద ఉంచిన డాక్టర్ రావుల సూర్యనారాయణమూర్తి, పి. ఆర్. ఓ., గారికి నా అభివందన మందారాలు అందిస్తున్నాను.

ప్రేమ పెన్నిధి అయిన శ్రీనివాసుని సన్నిధిలో ఎంతో సంతోషంతో నేను నా విధిని నిర్వర్తించటానికి సహకరిస్తున్న శ్రీ.కె. సుబ్బారావు, ఎడిటర్ గారికి నా హార్దిక అభివాదాలు.

తమ కరకమలాలను అలంకరించి ఉన్న గ్రంథం పోతన భాగవతం తృతీయ స్కంధం. ఈ స్కంధాన్ని సరళగద్యంలో అనువాదం చేసినవారు శ్రీ ఆశావాది ప్రకాశరావు, ఎం. ఏ., గారు. వీరు చిత్తూరుజిల్లా, నగరి డిగ్రీ కళాశాలలో ఆంధ్రోపన్యాసకులు. అష్టావధానకళలో ఆరితేరినవారు. వినయభూషణులు. మధురభాషణులు.

ఆశావాది వారి అనువాదం సరసంగా సరళంగా సాగింది. ఈ తృతీయ స్కంధాన్ని ఇంత ముచ్చటగా ముద్రించిన దేవస్థానం ప్రెస్ మేనేజర్ శ్రీ విజయకుమార్‌రెడ్డి గారికి, వారి సిబ్బందికి నా సాధువాదాలు.

అక్షరదోషాలు దొరలకుండా సహస్రాక్షులై ప్రూఫులు సరిదిద్దిన పూజ్యమిత్రులు శ్రీ ముదివర్తి కొండమాచార్యుల వారికీ, శ్రీములుకుట్ల రామకృష్ణశాస్త్రి గారికీ నా ధన్యవాదాలు. ముద్రణకు తగునట్లు ప్రెస్‌కాపీ సిద్ధంచేసి ఇచ్చిన చిరంజీవి కోరాడ రామకృష్ణ, ఎం.ఏ., ఎం.ఫిల్.,కు నా శుభాశీస్సులు.

తిరుపతి,
10-2-86.

భవదీయుడు
కరుణశ్రీ
ప్రధాన సంపాదకుడు
పోతన భాగవతం

శ్రీరామచంద్ర పరబ్రహ్మణే నమః

పోతన భాగవతము

(సరళ గద్యానువాద సహితము)

మూడవ స్కంధము

మహిత వినుత దివిజ
స్తోమ! యశస్సోమ! రాజసోమ! సుమేరు
స్థేమ! వినిర్జిత భార్గవ
రామ! దశానన విరామ! రఘుకులరామా! **1**

* రామా! రఘువంశలలామా! నీవు అత్యంత శోభావంతమై, దిగంతవిశ్రాంతమై, దేవతలు సంకీర్తించే కీర్తివైభవం కలవాడవు. నరేంద్రులలో చంద్రుడవు! మేరు ధీరుడవు! పరశురాముని భంగపరచిన వీరుడవు. పదితలల రావణుని తుదముట్టించిన శూరుడవు. అవధరించు!

వ. మహనీయగుణగరిష్ఠులగు నమ్ముని శ్రేష్ఠులకు నిఖిలపురాణవ్యాఖ్యాన వైఖరీ సమేతుండైన సూతుం డిట్లనియె. అట్లు ప్రాయోపవిష్టుండైన పరీక్షిన్నరేంద్రునకు శుక యోగీంద్రుం డిట్లనియె. **2**

* సమస్త పురాణాలను చక్కగా వివరించటంలో మిక్కిలి నేర్పుగల సూతమహర్షి ఉత్తమగుణ సంపన్నులైన శౌనకాది మునిసత్తములతో ఇట్లా అన్నాడు-

ఆ విధంగా ప్రాయోపవేశ దీక్షలో ఉన్న పరీక్షిన్నరేంద్రుణ్ణి వీక్షించి శుకయోగీంద్రుడు ఈ విధంగా పలికాడు-

-: విదురుండు తీర్థయాత్ర సేయుట :-

ఉ పాండునృపాల నందనులు బాహుబలంబున ధార్తరాష్ట్రులన్
భండనభూమిలో గెలిచి పాండుర శారద చంద్ర చంద్రికా
ఖండయశః ప్రసూన కలికావళిఁ గౌరవ రాజ్యలక్ష్మి నొం
డొండ యలంకరింపుచు జయోన్నతి రాజ్యము సేయుచుండఁగన్. **3**

* పాండురాజకుమారులైన ధర్మరాజాదులు బాహువిక్రమంతో ధృతరాష్ట్రుని కొడుకులైన దుర్యోధనాదులను రణరంగంలో జయించారు. స్వచ్ఛమైన శరత్కాలపు పండు వెన్నెలలాంటి అఖండకీర్తిని ఆర్జించారు. అటువంటి యశస్సు అనే పూలమొగ్గలతో కౌరవరాజ్యలక్ష్మిని అలంకరించారు. ఈవిధంగా వారు విజయోల్లాసంతో రాజ్యపాలనం సాగించారు.

క. మనుజేంద్ర! విదురుఁ డంతకు మును, వనమున కేఁగి యచట మునిజనగేయున్
వినుత తపో ధౌరేయున్ ఘను, ననుపమ గుణవిధేయుఁ గనె మైత్రేయున్. 4

* ఓ పరీక్షిన్మహారాజా! అంతకుముందే- అనగా మహాభారతయుద్ధం జరగటానికి ముందుగానే విదురుడు అడవులకు వెళ్ళాడు. అక్కడ మునులచే కీర్తింపబడేవాడూ, ప్రశస్తమైన తపస్సులో పేరెన్నికగన్న వాడూ, సాటిలేని మేటిగుణాలు గలిగి సంస్తవనీయుడూ అయిన మైత్రేయుణ్ణి సందర్శించాడు.

క. కనుఁగొని తత్పాదంబులు, దన ఫాలము సోక మ్రొక్కి తగ నిట్లనియెన్
మునివర! సకల జగత్పా, వన చరితుఁడు గృష్ణుఁ డఖిల వంద్యుం డెలమిన్. 5

* అలా దర్శించి ఆ మహాముని పాదాలపై తన నుదురు సోకేటట్లు నమస్కారం చేసి విదురుడు ఇట్లా అన్నాడు. మునీంద్రా! సమస్తలోకాల్ని పవిత్ర మొనర్చ గల చరిత్ర గలవాడైన శ్రీకృష్ణుడు అందరికీ వందనీయుడు.

క. మండిత తేజోనిధి యై,పాండవ హితమతిని దూతభావంబున వే
దండపురి కేగి కురుకుల, మండనుఁ డగు ధార్తరాష్ట్ర మందిరమునకున్. 6

* దేదీప్యమానమైన తేజస్సు తనకు పరివేషభూషణంగా వెలుగొందే ఆ గోవిందుడు పాండవుల మేలు కోరి, రాయబారిగా హస్తినాపురానికి వచ్చాడు. అలా విచ్చేసిన శ్రీకృష్ణుడు కౌరవకుల వతంసుడైన దుర్యోధనుని సౌధానికి వెళ్ళలేదు.

తే. చనఁగ నొల్లక మద్గృహంబునకు భక్త, వత్సలుం డగు కృష్ణుండు వచ్చుటేమి
కతము? నాకది యెఱిఁగింపు కరుణతోడ, ననుచు విదురుండు మైత్రేయు నడిగె ననిన. 7

* అట్లా వెళ్ళకుండా, ఆ భక్తవత్సలుడు ప్రత్యేకంగా నా యింటికి దయచేశాడు. ఇట్లా రావడానికి కారణం ఏమిటి? దయచేసి ఇందులో ఉన్న రహస్యం నాకు విప్పి చెప్పు అని విదురుడు మైత్రేయుణ్ణి అడిగాడు.

క. విని వెఱఁగంది పరీక్షి, న్మనుజవరేణ్యుండు విమలమతి నిస్తంద్రున్
మునికుల జలనిధి చంద్రున్, సునిశిత హరిభక్తిసాంద్రు శుకయోగీంద్రున్. 8

* ఇట్లా చెబుతున్న మహర్షిమాటలు విని పరీక్షిన్మహారాజు ఆశ్చర్యపడి పరిశుద్ధమైన మనస్సు గలవాడూ, స్థిర సంకల్పుడూ, మునిజనమనే సముద్రానికి చంద్రునివంటివాడూ, తిరుగులేని హరిభక్తిచే గుండె పండినవాడూ- అయిన శుకమహర్షివైపు చూచాడు.

క. కని యిట్లనె మైత్రేయుని, ననఘుండగు విదురుఁ డేరహస్యము లడిగెన్?
ముని యేమి చెప్పె? నే పగి, దిని దీర్ఘము లాడె? నెచటఁ దిరుగుచు నుండెన్? 9

* అట్లా చూస్తూ ఇట్లా అన్నాడు. పుణ్యుడైన విదురుడు మాన్యుడైన మైత్రేయుని ఏ యే రహస్యాలు అడిగాడు? అందుకు ఆ మహాముని యేమేమి సమాధానాలు చెప్పాడు? విదురుడు ఏ యే తీర్థాలలో ఏ విధంగా స్నానం చేశాడు? ఎక్క డెక్కడ ఏ విధంగా సంచరించాడు?

తే. ఇన్ని దెలియంగ నానతి యిచ్చి నన్ను, నర్థి రక్షింపవే విమలాంతరంగ!
ఘన దయాపాంగ! హరిపాద కమలభృంగ!, మహిత గుణసంగ! పాపతమఃపతంగ! 10

* మహర్షీ! నీవు స్వచ్ఛమైన హృదయం గలవాడవు! కరుణతో నిండిన కడగంటి చూపులు గలవాడవు! విష్ణు పాదాలనే పద్మాలకు తుమ్మెదలాంటివాడవు! నీవు ఉత్తమ గుణ సంపన్నుడవు. పాపమనే చీకటిని పటాపంచలుచేసే సూర్యభగవానుడవు. దయచేసి ఇవన్నీ వివరించి ఆపన్నుడనైన నన్ను రక్షించు.

చ. అనవుడు బాదరాయణి ధరాధిపుతో ననుఁ బూరువంశ వ
ర్ధన! విను కష్టుఁడైన ధృతరాష్ట్రనృపాలుఁడు పెంపుతో సుయో
ధన ముఖ పుత్రులం గడు ముదంబునఁ బెంపుచుఁ బాండురాజు ద
ప్పిన పిదపన్ దదాత్మజులు పెల్కుఱి తన్నని చేర వచ్చినన్. 11

* అనగా శుకుడు పరీక్షిత్తుతో ఇట్లా అన్నాడు. పురువంశ వర్ధనా! విను. దుష్టుడైన ధృతరాష్ట్రుడు, తన కుమారులైన దుర్యోధనాదుల్ని ఎక్కువ గారాబంగా పెంచాడు. తండ్రి పాండురాజు పరమపదించగానే ఆయన కుమారులు పాండవులు భయంతో కంపించి అతని అండచేరినారు.

వ. ఇట్లు వచ్చిన పాండవుల యెడ నసూయా నిమగ్నులై సుయోధనాదులు 12

క. పెట్టిరి విషాన్న; మంటం, గట్టిరి ఘనపాశములను; గంగానదిలో
నెట్టిరి; రాజ్యము వెడలం, గొట్టిరి; ధర్మంబు విడిచి కుటిలాత్మకులై. 13

* ఈవిధంగా వచ్చిన పాండవులను చూచి దుర్యోధనాదులు అసూయాగ్రస్తులైనారు. ధర్మదూరులు, కుటిల బుద్ధులు అయిన కౌరవులు వారికి విషం కలిపిన అన్నం పెట్టారు. పెద్ద పెద్ద తాళ్లతో కట్టారు. గంగా నదిలో నెట్టారు. రాజ్యంనుండి కూడా వెళ్లగొట్టారు.

క. క్రూరాత్ము లగుచు లాక్షా, గారంబున వారు నిద్ర గైకొని యుండన్
దారుణ శిఖి దరికొలిపిరి, మారణ కర్మముల కప్రమత్తులు నగుచున్. 14

* లక్క ఇంట్లో మైమరచి పాండవులు నిద్రపోతూ ఉండగా క్రూరహృదయులైన కౌరవులు ఇంటికి నిప్పంటించారు. వారిని రూపు మాపటానికి ఏమరుపాటు లేకుండా ఎన్నో పన్నాగాలు పన్నారు.

తే. సూరిజనగేయ మగు రాజసూయ యజ్ఞ, విలస దవభృథస్నాన పవిత్రమైన
ద్రౌపదీ చారు వేణీభరంబు వట్టి, కొలువు లోపల నీడ్చిరి కుత్సితమున. 15

* పండితవరేణ్యుల ప్రశంస లందుకొన్న రాజసూయ మహాయజ్ఞంలో పూజనీయమైన అవభృథస్నానంతో పరమ పవిత్రమై ఒప్పారుతున్న పాంచాలి కొప్పు పట్టుకొని నీచాతినీచంగా నిండుకొలువు లోపలికి ఈడ్చారు.

క. కావున వారల కపకృతిఁ, గావింపని దొక దినంబు గలుగదు. తమ జ
న్మావధి నిజనందనులను, వారిరి న య్యంధనృపతి వలదనఁ డయ్యెన్. 16

* ఇట్లు కౌరవులు పాండవులకు ఆజన్మాంతం అపకారం చెయ్యని దినమే లేదు. ఆ గ్రుడ్డిరాజు కొడుకులకు అడ్డు చెప్పలేకపోయాడు.

తే. మాయజూదంబు వన్ని దుర్మార్గవృత్తిఁ, బుడమిఁ గొని యడవులకుఁ బోనడువ నచటఁ
దిరిగి వారలు సమయంబు దీర్చి యేఁగు, దెంచి తమ యంశ మడిగినఁ బంచి యిడక. 17

* అనంతరం మాయ జూదంలో కౌరవులు అన్యాయంగా పాండవుల రాజ్యాన్ని లాక్కొన్నారు. వారిని అడవులకు వెడలగొట్టారు. పాండవులు ఒడంబడిక ప్రకారం గడువు ముగిశాక తిరిగివచ్చి తమకు రావలసిన రాజ్యభాగాన్ని అడిగితే కౌరవులు ఇయ్యలేదు.

వ. ఉన్న యెడ. 18

చ. సకల నియంత యైన హరి సర్వశరణ్యుఁడు మాధవుండు సే
వక నవకల్పకంబు భగవంతుఁ డనంతుఁ డనంతశక్తి నం
దకధరుఁ డబ్జలోచనుఁడు ధర్మతనూభవుచే నియుక్తుఁడై
యకుటిల భక్తి యోగమహితాత్మకుఁడై ధృతరాష్ట్రుపాలికిన్. 19

* ఇలా ఉండగా నిఖిల సృష్టికీ నియంత అయినవాడూ, అఖిల లోక శరణ్యుడూ, ఆశ్రితజన పారిజాతమూ, అంతం లేనివాడూ, ఎంతో శక్తి సంపన్నుడూ, నందకం అనే ఖడ్గాన్ని ధరించినవాడూ, కమలదళాలవంటి కన్నులు గలవాడూ అయిన శ్రీకృష్ణుడు నిష్కళంకమైన భక్తియోగానికి అంకితమైన మనస్సు కలవాడై ధర్మరాజు నియోగం ప్రకారం రాయబారం నడపటానికి ధృతరాష్ట్రుని దగ్గరకు వెళ్లాడు.

క. చని యచట భీష్మ గురు త, త్తనయ కృపాచార్య నిఖిల ధాత్రీపతులున్
విని యనుమోదింపఁగ ని,ట్లనియెన్ ధృతరాష్ట్రుతోడ నవనీనాథా! 20

* భూపాలా! అలా వెళ్ళిన గోపాలుడు అక్కడ భీష్ముడూ, ద్రోణుడూ, అశ్వత్థామా, కృపుడూ, సకల రాజన్యులూ అంతా విని సంతోషించేటట్లు ధృతరాష్ట్రునితో ఇట్లా అన్నాడు.

క. కౌరవ పాండవు లిరువురు, నారయ నీకొక్క రూప యవనీవర! నీ
వే రీతి నైన బాండు కు, మారుల పాలొసఁగి తేని మను నుభయంబున్. 21

* మహారాజా! కౌరవులూ, పాండవులూ ఇద్దరూ నీకు ఒక్కటే. నీవు ఏ విధంగానైనా సరే పాండవులకు రావలసిన రాజ్యభాగం ఇచ్చినట్లైతే, ఉభయులూ క్షేమంగా ఉంటారు..

క. అని ధర్మబోధమునఁ బలి, కిన మాటలు చెవుల నిడమిఁ గృష్ణుడు విదురున్
ఘన నీతిమంతుఁ బిలువం, బనిచినఁ జనుదెంచెఁ గురుసభాస్థలమునకున్. 22

* అంటూ కృష్ణుడు ధర్మప్రబోధం చేశాడు. ఆ మాటలు వారి చెవికెక్కలేదు. అప్పుడు శ్రీకృష్ణుడు విశేష నీతివిదుడైన విదురుణ్ణి పిలువనంపాడు. విదురుడు కౌరవుల కొలువుకూటానికి వచ్చాడు.

వ. చనుదెంచి యచటి జనంబులచేత నుపస్థితంబైన కార్యంబు దెలుపఁబడినవాఁడై ధృతరాష్ట్రు నుద్దేశించి యిట్లనియె. 23

* విదురుడు అక్కడి వారివల్ల జరుగుతూవున్న వ్యవహారమంతా తెలుసుకున్నాడు. ధృతరాష్ట్రునితో ఇట్లా అన్నాడు.

మ. ధరణీనాయక! పాండుభూవిభుఁడు నీతమ్ముండు; దత్పుత్త్రులన్
బరిరక్షించిన ధర్మముం దగవునుం బాటిల్లు; వంశంబు సు
స్థిర సౌఖ్యోన్నతిఁ జెందు; శత్రుజయమున్ జేకూరు; గోపాల శే
ఖరు చిత్తంబును వచ్చు నట్లగుట యొౕఁ గౌరవ్యవంశాగ్రణీ! 24

* మహారాజా! పాండురాజు నీ తమ్ముడు. ఆయన కుమారుల్ని సంరక్షించడం ధర్మమూ, న్యాయమూ. అందువల్ల మీ వంశం శాశ్వత సుఖసంపదలతో వర్ధిల్లుతుంది. మీకు శత్రు విజయం సంప్రాప్తమౌతుంది. కురుకులచూడామణీ! మీరు ఈ విధంగా ఆచరిస్తే గోపాలశిరోమణి అయిన కృష్ణుని మనస్సుకూ ప్రియం కలిగించిన ట్లవుతుంది.

అ. వారి తండ్రి పాలు వారికి నొసఁగి నీ,పాలు సుతుల కెల్లఁ బంచి యిచ్చి
చలము విడిచి ధర్మ మలవడ నీ బుద్ధిఁ, జొనుపవయ్య! కులము మనుపవయ్య! 25

* మహారాజా! వారి తండ్రిభాగం వారికివ్వు. నీ భాగం కొడుకులకు పంచి ఇవ్వు. ఈర్ష్య వదలిపెట్టు. ధర్మమార్గంలో మనస్సు ప్రవేశపెట్టు. వంశాన్ని నిలబెట్టు.

చ. వినుము నృపాల! నా పలుకు; వేయును నేల సమీరసూతి నీ
తనయుల పేరు విన్నఁ బదతాడిత దుష్టభుజంగమంబు చా
డ్పునఁ గనలొందు! నింతయును మున్నునుఁ జెప్పితిఁగాదె వాని చే
తన భవదీయపుత్త్రులకుఁ దప్పదు మృత్యు వదెన్ని భంగులన్. 26

* రాజా! నా మాట పాటించు. నీకొడుకు దుడుకుతనం విన్నప్పుడల్లా ఆ భీమసేనుడు కాలు తగిలిన కాలసర్పం లాగా మండిపడతాడు. ఇదంతా నీకు ముందే చెప్పానుగదా! ఏ విధంగా అయినా సరే ఆవాయుకుమారుని చేతిలో నీ కుమారులకు చావు తప్పదు.

వ. అదియునుం గాక, 27

క. నీపుత్త్రుల శౌర్యంబును, చాపాచార్యాపగాత్మజాత కృపభుజా
టోపంబును గర్ణు దురా, లాపంబును నిజముగాఁ దలంతె మనమునన్. 28

* అంతేకాదు రాజా! నీ కన్న కొడుకుల ప్రతాపాలూ; ద్రోణాచార్య, భీష్మాచార్య, కృపాచార్యుల పటాటోపాలూ; అంగరాజు అసందర్భప్రలాపాలూ- ఇవన్నీ నిజమే అని నీ మనస్సులో నమ్ముతున్నావా!

వ. అట్లేని వినుము. 29

ఉ. ఏ పరమేశుచే జగము లీ సచరాచరకోటితో సము
ద్దీపిత మయ్యె; నే విభుని దివ్యకళాంశజు లబ్జగర్భ గౌ
రీపతి ముఖ్యదేవ ముని బృందము; లెవ్వఁ డనంతుఁ డచ్యుతుం
డా పురుషోత్తముండు కరుణాంబుధి గృష్ణుఁడు వో నరేశ్వరా! 30

* అయితే- విను. ఓ రాజా! ఏ పరమేశ్వరుని అనుగ్రహం వల్ల ఈ ప్రపంచం చరాచర జంతుజాలంతో ప్రకాశిస్తూ ఉంటున్నదో; బ్రహ్మదేవుడు, మహాదేవుడు మొదలైన దేవతలూ, మునిగణమూ అంతా ఏ దేవుని దివ్యకళాంశలనుండి జన్మించారో, ఎవ్వడు అనంతుడో, ఎవ్వడు అచ్యుతుడో ఆ పురుషోత్తముడే దయాపయోనిధి అయిన ఈ శ్రీకృష్ణుడు.

ఉ. అట్టి జగన్నివాసుఁడు మురాసురభేది పరాపరుండు చే
పట్టి సఖుండు వియ్యమును బాంధవుఁడున్ గురుఁడున్ విభుండునై
యిట్టల మైన ప్రేమమున నెప్పుడుఁ దోడ్పడుచుండు వారలన్
జుట్టనవ్రేల నెవ్వరికిఁ జూపఁగ వచ్చును బార్థివోత్తమా! 31

* మహారాజా! అన్నిలోకాలనూ తనలో అట్టిపెట్టినవాడూ, మురుడు అనే రాక్షసుణ్ణి మట్టుపెట్టినవాడూ, సర్వశ్రేష్ఠుడూ అయిన శ్రీకృష్ణుడు చెలికాడై, వియ్యంకుడై, చుట్టమై, ప్రబోధకుడై, ప్రభువై అతిశయించిన అనురాగంతో ఎల్లప్పుడూ పాండవులకు తోడ్పడుతుంటాడు. అలాంటి వారిని వ్రేలెత్తి చూపడానికి ఎవరికైనా సాధ్యం అవుతుందా?

ఉ. కావునఁ బాండునందనులఁ గాఱియ పెట్టక రాజ్యభాగమున్
వావిరి నిచ్చి రాజ్యమును వంశముఁ బుత్త్రుల బంధువర్గమున్
గావుము; కాక లోభియగు కష్ట సుయోధను మాట వింటివే
భూవర! నీ యుపేక్ష నగుఁబో కులనాశము బంధునాశమున్. 32

* అందుకని నా మాటవిని పాండువుల్ని బాధపెట్టకుండా వారి రాజ్యభాగాన్ని వారికి ఇచ్చి దేశాన్నీ, వంశాన్నీ, పుత్రుల్నీ, బంధువుల్నీ కాపాడు. అలాకాక లోభావిష్టుడూ, దుష్టుడూ అయిన దుర్యోధనుని మాటలు విన్నావా నీ నిర్లక్ష్యం కారణంగా కులనాశం, బంధునాశం జరిగితీరుతుంది.

తె. ఒకనికై యిట్లు కుల మెల్ల నుక్కడంప, నెత్తుకొనఁ జూచె దిది నీతియే నృపాల!
వినుము నామాట; నీ సుయోధనుని విడిచి, కులము రాజ్యంబుఁ దేజంబు నిలుపవయ్య. 33

* ఒక్కడి కోసం వంశమంతా ధ్వంసం చేసుకోటానికి ప్రయత్నిస్తున్నావు. ఇదెక్కడి రాజనీతి? మహారాజా! నామాట విను. ఈ దుర్యోధనుణ్ణి విడనాడు. వంశమర్యాదనూ. ప్రభుత్వాన్నీ, ప్రతాపాన్నీ కాపాడు!

క. అని యిట్లు దఱిమి చెప్పిన, విని దుర్యోధనుఁడు రోషవివశుండై తా
నినతనయ శకున దుశ్శా, సనుల నిరీక్షించి తామసంబునఁ బలికెన్. 34

* అని ఈ విధంగా విదురుడు నొక్కి చెప్పాడు. ఆ మాటలు విని దుర్యోధనుడు రోషావేశంతో వశం తప్పిపోయాడు. మిత్రుడైన కర్ణుణ్ణీ, మేనమామ శకునినీ, తమ్ముడైన దుశ్శాసనుణ్ణీ చూచి అహంకారంతో ఇట్లా అన్నాడు.

క. దాసీపుత్త్రుని మీర లు, దాసీనుం జేయ కిటకుఁ దగునె పిలువఁగా?
నాసీనుండై ప్రేలెడు, గాసిలి చెడిపోవ వెడలఁగా నడువుఁ డిఁకన్. 35

* దాసీపుత్త్రుణ్ణి తీసుకొని ఆసనం ఇచ్చి కూర్చోపెట్టారు. ఇటువంటి వాళ్లను ఈ సభకు ఎందుకు పిలిపించారు. కుదురుగా కూర్చొని అధిక ప్రసంగాలు చేస్తూ ఉన్నాడు. వెంటనే ఈ తుంటరిని మెడబట్టి గెంటివెయ్యండి. తిక్క కుదురుతుంది.

వ. అని యిట్లు దుర్యోధనుం డాడిన దురాలాపంబులు దనకు మనస్తాపంబుసేయం గార్యంబు విచారించి ధైర్యం బవలంబించి యొండు పలుక నొల్లక శరశరాసనంబులు విడిచి క్రోధంబు నడఁచి వనంబునకు జని యందు. 36

* ఈ విధంగా దుర్యోధనుడు పలికిన దుడుకు మాటలకు విదురుని మనస్సు తుకతుక ఉడికిపోయింది. అప్పుడు విదురుడు కర్తవ్యం గుర్తుకు తెచ్చుకొని, గుండె నిబ్బరించుకొని, మరేమీ మారుమాట పలుకకుండా, ధనుర్బాణాలు విడిచిపెట్టి, ఆగ్రహాన్ని అడచిపెట్టి అరణ్యానికి వెళ్ళిపోయాడు.

సీ. విష్ణుస్వయంవ్యక్త విమలభూములను బవిత్రంబులగు హరిక్షేత్రములను
నెలకొని దేవతానిర్మితహరిదివ్య భూముల గంగాది పుణ్యనదుల
సిద్ధపురాణప్రసిద్ధ పుణ్యాశ్రమ స్థలముల నుపవనస్థలములందు
గంధమాదనముఖ క్ష్మాభృత్తటంబుల మంజులగిరి కుంజ పుంజములను

తే. వికచకైరవ పద్మ హల్లక మరంద, పాన పరవశ మధుకర గాన బుద్ధ
రాజహంస విలాస విరాజమాన, మగుచుఁ జెలువొందు పంకేరుహాకరముల. 37

* ఆ విధంగా వెళ్ళిన విదురుడు విష్ణుదేవుడు స్వయంగా వెలసిన పావనప్రదేశాలనూ, పరమపవిత్రాలైన వైష్ణవ క్షేత్రాలనూ, దేవతలు నిర్మించిన దివ్యస్థలాలనూ, గంగ మొదలైన పుణ్యనదులనూ, పురాణాలలో ప్రసిద్ధాలైన సిద్ధాశ్రమాలనూ, తపోవనాలనూ దర్శించాడు. గంధమాదనం మొదలైన కొండచరియలనూ, అక్కడి చక్కని చిక్కని పొదరిండ్లనూ, వికసించిన రకరకాల కలువలలో, కమలాలలో మకరందం త్రాగి మైమరచిన తుమ్మెదల కమ్మని గానానికి మేలుకొన్న రాజహంసల విలాస విహారాలతో విరాజిల్లుతున్న సరోవరాలనూ విలోకించాడు.

క. మఱియును ఋష్యాశ్రమ వన, సరి దుపవన నద పుళింద జనపద గిరి గ
హ్వర గోష్ఠ యజ్ఞశాలా, పుర దేవాయతన పుణ్యభూముల యందున్. 38

* మునుల వనాలలో, నదీనదాలలో, ఉపవనాలలో, బోయపల్లెలలో, కొండగుహలలో, గోశాలల్లో, యాగశాలల్లో, పట్టణాలలో, దేవాలయాలలో, తీర్థస్థలాలలో తిరిగాడు.

క. కూరలుఁ గాయలు నీ ళ్ళా, హారముగాఁ గొనుచు నియమ మలవడఁగ నసం
స్కార శరీరుం డగుచు ను, దారత నవధూతవేషధరుఁడై వరుసన్. 39

* ఆ యా స్థలాలలో ఆకులు, దుంపలు, కూరగాయలు, నీళ్ల మాత్రమే ఆహారంగా తీసుకొంటూ నియమ సహితుడై, శరీరసంస్కార రహితుడై, ఔదార్యమహితుడైన విదురుడు పరివ్రాజక వేషధారియై సంచారం చేశాడు.

క. హర్షము గదురఁగ భారత, వర్షమునం గలుగు పుణ్యవరతీర్థము లు
త్కర్షం జూచుచు విగ తా, మర్షుండై సంచరించె మనుజవరేణ్యా! 40

వ. ఇట్లు సంచరించుచుఁ బ్రభాస తీర్థమ్మునకు వచ్చునపుడు 41

* ఈ విధంగా భారత దేశంలో గల ఉత్తమ పుణ్యతీర్థా లన్నింటినీ సంతోషాతిశయంతో సందర్శిస్తూ, రాగద్వేషాలు విడిచిన విదురుడు క్రమంగా ప్రభాసతీర్థం చేరాడు.

చ. అరుగుచు దైత్యభేదన దయాపరిలబ్ధ సమస్త మేదినీ
భరణధురంధరుం డగుచుఁ బాండుసుతాగ్రజుఁ డొప్పుచుండ న
త్తఱి విదురుండుఁ దత్సరి దుదంచిత సాల రసాల మాధవీ
కురవక మాలతీ వకుళ కుంజ లసత్తట మందు నున్నెడన్. 42

* సరిగా అదే సమయంలో శ్రీకృష్ణభగవానుని అనుగ్రహం వల్ల సంప్రాప్తమైన సామ్రాజ్యాన్ని పరిపాలిస్తున్నాడు ధర్మరాజు. ఆ విధంగా పాండవాగ్రజుడు సమస్త మహీమండలభారాన్ని వహిస్తున్న సమయంలో విదురుడు ఆ ప్రాంతానికి వచ్చాడు. అక్కడి మద్దిచెట్లూ, మామిడిచెట్లు; గురివెంద, ఎర్రగోరింట, మాలతి, పొగడ మొదలైన తరులతాదులతోకూడి వున్న నదీ తీరంలో విదురుడు నివసించాడు.

చ. నరవర! వేణుజానలవినష్ట మహాటవి మాడ్కిఁ బాండు భూ
వర! ధృతరాష్ట్ర సూను లనివార్య నిరూఢ విరోధ మెత్తి యొం
డొరుల జయింపఁ గోరి కదనోర్విఁ గురుక్షితిపాలముఖ్యు లం
దఱు మృతు లౌటయున్ విని ఘనంబుగ శోకనిమగ్నచిత్తుఁడై. 43

* పరీక్షిన్మహారాజా! అప్పుడు అతడికి కురుక్షేత్రసంగ్రామం సంగతి తెలిసింది. కౌరవులూ, పాండవులూ వారింప రాని వైరం పెంచుకొని ఘోరంగా పోరాడుకున్నారనీ, పరస్పర విజయోత్కంఠతో జరిగిన ఆ కురుక్షేత్ర మహాసంగ్రామంలో వెదురుపొదలలో ఉద్భవించిన దావాగ్నిలో దగ్ధమైన అరణ్యంలాగా దుర్యోధనాది కురుకుమార సమూహమంతా నశించారనీ విని విదురుడు పట్టరాని శోకంలో మునిగాడు.

ఉ. ఆ యెడఁ గాలు దన్నక రయంబున నేఁగి సరస్వతీనదీ
తోయములందుఁ గ్రుంకి మునితుల్యుఁడు వే చనియెం దనూనపా
త్తోయరుహాప్తభార్గవ పృథుత్రిత సోమ సుదాస శక్తి భృ
ద్వాయు యమాభిధానయుత వాహినులం దనురక్తిఁ గ్రుంకుచున్. 44

* అక్కడ ఉండడానికి విదురునకు కాలు నిలువలేదు. మునిసదృశుడైన విదురుడు వెంటనే బయలుదేరాడు. సరస్వతీ నదిలో స్నానంచేశాడు. అనంతరం అగ్ని, సూర్య, శుక్ర, పృథు, త్రిత, సోమ, సుదాస, కుమార, వాయు, యమ ఇత్యాది దేవతానామాలతో ప్రసిద్ధమైన పుణ్యతీర్థాలను ఆసక్తితో సేవించాడు.

ఉ. వెండియుఁ బుణ్యభూములఁ బవిత్రసరిత్తులఁ జూచుచున్ రమా
మండనుఁ డుండు దివ్యరుచిమన్మణి చారుకవాట గేహాళీ
మండిత సౌధగోపుర విమానము లున్నత భక్తిఁ జూచుచున్
నిండిన వేడ్కఁ గృష్ణపద నీరజ చింతనుఁడై క్రమంబునన్. 45

* ఈ విధంగా విదురుడు పుణ్యస్థలాలనూ, పవిత్రనదీ తీర్థాలనూ సేవిస్తూ వెళ్ళి ఇందిరా వల్లభుడైన గోవిందుని మందిరాలై మహోజ్జ్వలాలైన మణులు పొదిగిన తలుపులతో, గడపలతో విరాజిల్లుతున్న విమానాలనూ, గోపురాలనూ, ఆలయాలనూ అత్యంత భక్తితో ఆలోకిస్తూ నందనందనుని పాదారవిందాలను స్మరిస్తూ ఎంతో సంతోషంతో ముందుకు సాగాడు.

-: విదురుం డుద్ధవుం గని కృష్ణాదుల వృత్తాంతం బడుగుట :-

చ. చని చని తొంటి మత్స్య కురుజాంగలభూము లతిక్రమించి చ
య్యన యమునానదిం గదిసి యచ్చట భాగవతున్ సరోజ లో
చన దృఢభక్తు సద్గుణవిశారదు శాంతుని దేవమంత్రి శి
ష్యుని మహిత ప్రసిద్ధుఁ బరిశోషితదోషుఁ బ్రబుద్ధు నుద్ధవున్. 46

* అలాగా ముందుకువెళ్ళి మత్స్య, కురు, జాంగల భూములను అతిక్రమించి అనంతరం యమునా నదిని సమీపించాడు, ఆ నదీతీరంలో పరమభాగవతుడు, పుండరీకాక్షుని మీద అఖండమైన భక్తిగలవాడు. ఉత్తమగుణ సంపన్నుడు, శాంతుడు, రాజనీతిలో బృహస్పతి శిష్యుడు, విశాలయశో విరాజితుడు, దోషశూన్యుడు, ఉజ్జ్వలచైతన్యుడు అయిన ఉద్ధవుణ్ణి దర్శించాడు.

క. కని యనురాగ వికాసము, దన మనమునఁ దొంగలింపఁ దగ గాఢాలిం
గన మాచరించి నెయ్యం, బునఁ గుశల ప్రశ్న సేసి ముదమునఁ బలికెన్. 47

* ఉద్ధవుణ్ణి చూడగానే విదురుని హృదయంలో అనురాగం పొంగిపొరలింది. రెండుచేతులు చాచి గట్టిగా కౌగిలించు కున్నాడు. స్నేహం కొద్దీ కుశల ప్రశ్నలు కురిపించిన అనంతరం సంతోషంతో విదురుడు ఉద్ధవునితో ఇట్లా అన్నాడు.

క. హరిభక్తులు పుణ్యాత్ములు, దురితవిదూరులు విరోధిదుర్దమబలులుం
గురుకుల తిలకులు గుంతీ, వరసూనులు గుశలులే యవారిత భక్తిన్. 48

* వృష్ణికులోద్భవా! ఉద్ధవా! కృష్ణభక్తులూ, పవిత్రచరిత్రులూ, విరోధులకు నిరోధింపరాని వీరాధివీరులూ, కురుకు లాలంకారులూ అయిన కుంతీకుమారులు కుశలంగా వున్నారా?

చ. హరి దన నాభిపంకరుహమందు జనించిన యట్టి భారతీ
శ్వరుఁ డతిభక్తి వేఁడ యదువంశమునన్ బలకృష్ణమూర్తులై
పరఁగ జనించి భూభరముఁ బాపిన భవ్యులు రేవతీందిరా
వరు లట శూరసేనుని నివాసమునన్ సుఖ మున్నవారలే? 49

* తన నాభికమలం నుండి పుట్టిన బ్రహ్మదేవుడు పరమభక్తితో ప్రార్థింపగా శ్రీహరి బలరాముడుగా, కృష్ణుడుగా యదువంశంలో ఉదయించాడు. అట్లా పుట్టి భూభారాన్ని పోగొట్టిన మహోదయులు, రేవతీరుక్మిణీ హృదయప్రియులు రామకృష్ణులు తమ తాత గారైన శూరసేనుని గృహంలో సుఖంగా ఉన్నారా?

చ. కురుకులు లాదరింపఁగ సఖుండును నాప్తుఁడునై తనర్చి సో
దర తరుణీజనంబులను దత్పతులం గడు గారవంబునం
గరుణ దలిర్ప నాత్మజులకంటెఁ బ్రియోన్నతిఁ బ్రోచువాఁడు సు
స్థిరమతి నున్నవాఁడె వసుదేవుఁడు వృష్ణికుల ప్రదీపకా! 50

* యదువంశదీపకా! కురువంశీయులైన కౌరవులూ, పాండవులూ తన్నెంతో గౌరవింపగా, నెయ్యమై, వియ్యమై, తన అనుగు చెల్లెళ్లను వారిభర్తల్నీ ఎంతో ఆదరంగా ఆప్యాయంగా కన్నబిడ్డలకంటే మిన్నగా లాలించి పాలించే వసుదేవుడు ఆరోగ్యంగా ఉన్నాడా?

శా. కందర్పాంశమునం దనూజుఁ బడయం గామించి భూదేవతా
బృందంబున్ భజియించి తత్కరుణ దీపింపం బ్రభావంబు పెం
పొందన్ రుక్మిణి గన్న నందనుఁడు ప్రద్యుమ్నుండు భాస్వచ్చమూ
సందోహంబులు దన్నుఁ గొల్వ మహితోత్సాహంబునన్ మించునే. 51

* మన్మథుని అంశగల కుమారుణ్ణి పొందదలచి రుక్మిణీదేవి బ్రాహ్మణుల్ని పూజించింది, వారి అనుగ్రహం వల్ల అత్యంతమహిమోపేత అయిన రుక్మిణీమాత కడుపుచల్లగా కన్నసంతానం ప్రద్యుమ్నుడు సమస్త సేనాసమూహం తనను సంసేవిస్తూ ఉండగా ఉత్సాహంతో ఉన్నాడుగదా!

క. సరసిజలోచన కరుణా, పరిలబ్ధ సమస్త ధరణిపాలన మహిమం
బరమప్రీతి సుఖించునె, చిరవిభవోదారుఁ డుగ్రసేనుఁడు జగతిన్. 52

* కమలాక్షుని కరుణాకటాక్షం వల్ల సంప్రాప్తమైన సమస్త రాజ్యాన్నీ పాలిస్తున్న ఉగ్రసేనుడు సంప్రీతుడై, శాశ్వత వైభవోపేతుడై సుఖంగా ఉన్నాడా?

చ. లలిత పతివ్రతామణి విలాసవతీ తిలకంబు పార్వతీ
లలన గుమారుఁ గన్నటు సులక్షణ జాంబవతీ లలామ ని
ర్మలగతిఁ గన్న పట్టి సుకుమారత నుండు విరోధిభంజనో
త్కలిక సుఖించునే గుణకదంబుఁడు సాంబుడు వృష్ణిపుంగవా! 53

* పతివ్రతా శిరోమణీ, ఉత్తమ రమణీమణీ, సమస్త సద్గుణవతీ అయిన జాంబవతి, పార్వతీదేవి కుమారస్వామిని కన్నట్లు సాంబుని కన్నది. విరోధులను చీల్చి చెండాడే వీరాధివీరుడు, సుగుణాలవాలుడు- ఆ సాంబుడు క్షేమమేనా?

క. హరిపదసేవకుఁ డరి భీ, కరుఁ డర్జును వలన మిగులఁ గార్ముక విద్యల్
దిరముగఁ గఱచిన సాత్యకి, వరసుఖ విభవముల నున్నవాఁడె ధరిత్రిన్? 54

* హరిచరణ కింకరుడూ, అరిజన భయంకరుడూ, అర్జునుని దగ్గర చక్కగా విలువిద్య నేర్చుకొన్నవాడూ అయిన సాత్యకి అత్యంత సుఖవైభవాలతో అలరారుతున్నాడా?

మ. జలజాతాంకుశ చక్ర చాప కులిశ చ్ఛత్రాది రేఖాంకితో
జ్జ్వల గోవింద పదాబ్జ లక్షిత విరాజన్మార్గ ధూళిచ్ఛటా
కలితాంగుండు విధూతకల్మషుఁడు నిష్కామైక ధర్ముండు స
త్కులజాతుండన నొప్పునట్టి ఘనుఁ డక్రూరుండు భద్రాత్ముఁడే? 55

* గోవిందుని పాదాలు- పద్మం, అంకుశం, చక్రం, ధనుస్సు, వజ్రం, ఛత్రం మొదలైన శుభరేఖలతో ఒప్పు తుంటాయి. అటువంటి శ్రీపాదముద్రలు ప్రకాశించే త్రోవలలోని దుమ్ముతో క్రమ్మిన నెమ్మేనుతో, దురితదూరుడైన అక్రూరుడు ఆనందంగా ఉన్నాడా? నిష్కాముడూ, నిర్మల ధర్మపరుడూ, సద్వంశ సంజాతుడూ ఐన ఆ మహానుభావునికి క్షేమమే కదా?

క. శ్రుతులును గ్రతుజాతము స, మ్మతిఁ దాల్చినయట్టి వేదమాతగతిన్ శ్రీ
పతిఁ దన గర్భమ్మున ర, క్షితుఁ జేసిన గరిత దేవకీసతి సుఖమే. 56

* వేదాలనూ యజ్ఞాలనూ తనలో సాదరంగా దాచుకొన్న వేదమాతలా శ్రీమన్నారాయణుణ్ణి తన గర్భంలో ఆప్యాయంగా ధరించి కాపాడిన దొడ్డ ఇల్లాలు దేవకీదేవి సుఖంగా ఉందా?

వ. మఱియు మహాత్మా! మహితోపాసకు లగువారల కోర్కులు నిండింపంజాలిన భగవంతుండును. శబ్దశాస్త్రంబునకుం గారణంబని తన్ను నఖిలదేవతాజనంబు లగ్గింప గల మేటి యగుటంజేసి

మనోమయుండును, సకలజీవ జతుర్విధాంతఃకరణంబు లయిన చిత్తాహంకారబుద్ధి మనంబులకుం గ్రమంబున వాసుదేవ- సంకర్షణ-ప్రద్యు-మ్నానిరుద్ధు లధిదైవతంబు లగుదు రట్టి చతుర్విధ తత్త్వంబులకుఁ దుర్యంబైన తత్త్వంబునునైన యనిరుద్ధకుమారుండు సంతోషచిత్తుం డగునే యని.57

* మహాత్మా! అనిరుద్ధుడు- నిత్యం తన్ను భక్తితో సేవించేవారి కోరికలన్నీ నెరవేర్చగల భగవానుడు. శబ్దశాస్త్రానికి కారణమని సమస్త దేవతలూ కొనియాడే వాడు. మనోమయుడైనవాడు. అఖిల ప్రాణులకూ అంతఃకరణాలైన చిత్తం- అహంకారం-బుద్ధి- మనస్సుఅనే నాలుగింటికీ క్రమంగా వాసుదేవుడు- సంకర్షణుడు-ప్రద్యుమ్నుడు- అనిరుద్ధుడు అధిష్ఠాన దైవాలు. ఇలా మనస్సుకు అధిపతియైన ఆ అనిరుద్ధుడు ఆనందంగా ఉన్నాడా?

మ. ఇతరారాధన మాని కృష్ణుఁ గమలాధీశుం బయోజాస నా
ర్చితు భక్తిన్ నిజనాథుఁగా సతతమున్ సేవించు పుణ్యుల్ జగ
న్నుతు లధ్యాత్మవిదుల్ మహాభుజులు మాన్యుల్ ధర్మమార్గుల్ సము
న్నతి సత్యాత్మజచారుధేష్ణగదు లానందాత్ములే యుద్ధవా! 58

* ఓ ఉద్ధవా! తక్కిన పూజలన్నీ విడిచిపెట్టి, బ్రహ్మదేవునికికూడ పూజనీయుడూ, లక్ష్మీ వల్లభుడూ అయిన శ్రీకృష్ణుణ్ణి తమకు రక్షకుడుగా భావించి భక్తితో నిత్యం సేవించే ధన్యులూ, జగన్మాన్యులూ, అంతేకాక లోకంచే పొగడబడు వారూ, ఆధ్యాత్మిక విద్యావేత్తలూ, ధర్మమార్గంలో నడిచేవారూ అయిన సత్యభామానందనులు చారుదేష్ణగదులు సంతోషంగా ఉన్నారా?

తే. క్రోధమాత్సర్యధనుఁడు సుయోధనుండు, వొలుచు నెవ్వనిసభఁ జూచి కలుష మొదవి
మనములోన నసూయానిమగ్నుఁ డయ్యె, నట్టి ధర్మజుఁ డున్నాఁడె యనఘచరిత! 59

* ఓ పుణ్యచరిత్రా! దేదీప్యమానమైన ఏ మహనీయుని మయసభను చూచి దుర్యోధనుడు క్రోధమాత్సర్యాలతో క్రుంగిపోయి మనస్సునిండా కల్మషం నింపుకొని, అంతులేని అసూయలో మునిగితేలాడో- ఆ ధర్మరాజు సుఖంగా ఉన్నాడా?

తే. ఘనగదాభ్యాస చిత్ర సంగతుల మెఱసి, కురుకుమారుల భూరి సంగరము లోన
హతులఁ గావించి వెలసినయట్టి జెట్టి, వాయుతనయుండు గుశలియై వఱలునయ్య! 60

* ఉద్ధతమైన గదాయుద్ధ కౌశలంతో కౌరవుల నందర్నీ రణరంగంలో మట్టుపెట్టిన జగజెట్టి వాయుదేవుని ముద్దులపట్టి భీముడు క్షేమంగా ఉన్నాడా?

చ. హరికరుణాతరంగిత కటాక్ష నిరీక్షణ లబ్ధ శౌర్య వి
స్ఫురణఁ దనర్చి తన్ను నని బోయగతిన్ గిరిశుం డెదిర్చినన్

బరవస మొప్పఁగా గెలిచి పాశుపతాస్త్రముఁ గొన్న శత్రు భీ
కరుఁడు ధనంజయుండు సుభగస్థితి మోదము నొందుచుండునే? 61

* కరుణాతరంగాలు పొంగిపొరలే కమలాక్షుని కటాక్షవీక్షణాలవల్ల ప్రాప్తించిన పరాక్రమాతిశయం కలవాడూ, మాయా కిరాతరూపంతో మహేశ్వరు నంతవాడు యుద్ధానికి సిద్ధమైనా తొడగొట్టి నిలిచి గెలిచి మెప్పించి పాశుపతాస్త్రం ఇప్పించుకొన్న మొనగాడూ, అరిభయంకరుడూ అయిన అర్జునుడు సుఖంగా సంతోషంగా ఉన్నాడా?

మ. తెఱఁగొప్పన్ జననీవియోగమునఁ గుంతీస్తన్యపానంబు సో
దర సంరక్షయుఁ గల్గి దేవవిభు వక్త్రస్థామృతంబుం ఖగే
శ్వరుఁ డర్థిం గయికొన్న మాడ్కిఁ గురువంశ శ్రేణి నిర్జించి త
ద్ధరణీరాజ్యముఁ గొన్న మాద్రికొడుకుల్ ధన్యాత్ములే? యుద్ధవా! 62

* విధివశంవల్ల తమకన్నతల్లి కన్నుమూయగా కుంతీదేవి చనుబాలు త్రాగుతూ, అన్నలచే రక్షింపబడినట్టివారూ, అమరేంద్రుని అధీనంలో ఉన్న అమృతాన్ని సంపాదించిన గరుత్మంతునిలా కౌరవుల నందరినీ నిర్జించి వారి రాజ్యాన్ని ఆర్జించినవారూ అయిన మాద్రీ నందనులు నకులసహదేవులు కుశలంగా ఉన్నారా?

తే. పాండుభూమీశ్వరుండు సంప్రాప్తమరణుఁ, డైన శిశువులఁ బ్రోచుటకై నిజేశుఁ
గూడి చనకున్న యట్టి యా కుంతిభోజ, తనయ జీవించునే నేఁడు? మనుచరిత్ర! 63

* ఉదాత్తచరిత్రుడవైన ఉద్ధవా! ఆనాడు పాండురాజు మరణింపగా భర్తతో పాటు తానుకూడా సహగమనం చేయకుండా బిడ్డల మంచి చెడ్డలు చూడటంకోసం ప్రాణాలు బిగబట్టుకొని ఉన్నది కుంతీదేవి. ఆ తల్లి ఇప్పుడు క్షేమంగా జీవించి ఉన్నది కదా!

వ. అని వెండియు. 64

మ. అనుజాతుండగు పాండుభూవిభుఁడు నిర్యాణంబునం బొంద నా
తని పుత్రుల్ దనుఁజేర వచ్చినను మాధ్యస్థంబుఁ బోఁ దట్టి యె
గ్గొనరించెన్ ధృతరాష్ట్ర భూమివిభుఁ డట్లూహింపఁగా నెగ్గు సే
సిన వాఁడే యగుఁగాక మేలు గలదే చింతింపఁగా నుద్ధవా! 65

* అని మరల ఇలా అన్నాడు విదురుడు. తమ్ముడు పాండురాజు తనువు చాలించగా అతని కొడుకులు తన దగ్గరకు వచ్చినపుడు న్యాయం చేసేవానిలా వెన్నుదట్టి ఆశ్రయ మిచ్చి ఆపై కీడే చేశాడు ధృతరాష్ట్రుడు. వాస్తవానికి ఆ గ్రుడ్డిరాజు చెడ్డవాడేకానీ ఉద్ధవా! ఆయన సుఖంగా ఉన్నాడా?

క. అనుజుఁడు వీఁ డనకయ తన, తనయులు నను వెడల నడువఁదా నూరక యుం
డిన ధృతరాష్ట్రుఁడు నరకం, బునఁ బడు నాదైన దుఃఖమున ననఘాత్మా! 66

* ఓ పాపరహితుడవైన మహానుభావా! తుంటరులైన తన కొడుకులు నన్ను బయటికి గెంటిన సమయంలో తమ్ముడే అనికూడా అనుకోకుండా నోరుమూసుకొని ఊరకున్నాడు ధృతరాష్ట్రుడు. అతడు నాకు కలిగించిన దుఃఖం కారణంగా తప్పక నరకయాతన అనుభవిస్తాడు.

వ. అదియునుం గాక పరమశాంతుండ వైన నీ మనంబున దుఃఖంబు గర్తవ్యంబు గాదంటేని. 67

* "నీవేమో పరమశాంతుడవు. నీవు ఇలా దుఃఖపడటం సమంజసం కా"దని అంటావేమో!

క. నరలోక విడంబనమున, హరి పరమపరుండు మానవాకృతితో ని
ద్ధరఁ బుట్టి యాత్మమాయా, స్ఫురణన్ మోహింపఁజేయు భూజనకోటిన్. 68

* పరాత్పరుడైన హరి లీలామానవుడై ఈ లోకంలో పుట్టి తన మాయాప్రభావంతో మానవుల నందరినీ వ్యామోహంలో ముంచుతున్నాడు.

ఉ. కావున నమ్మహాత్ముని వికార విదూరుని సర్వమోహ మా
యావిల మానసుండ నగు నప్పుడు సంసృతి దుఃఖి నౌదు న
ద్దేవుని సత్కృపామహిమఁ దేలిన వేళ సుఖింతు నేన కా
దా విధి శంకరప్రభృతు లవ్విభుమాయఁ దరింప నేర్తురే? 69

* కాబట్టి, ఎట్టి వికారాలూ లేనివాడూ, మహాత్ముడూ అయిన ఆ శ్రీహరి మాయావ్యామోహాలకు నా మనస్సు లోనైనపుడు సంసార సంబంధమైన ఈ దుఃఖాలు అనుభవిస్తాను. అలాకాక ఆ దేవదేవుని అపారకృపారసం ప్రసరించిననాడు సుఖంగా ఉంటాను. నేనే కాదు, ఆ బ్రహ్మరుద్రాదులు కూడా ఆ పరాత్పరుని మాయాజాలం నుంచి తప్పించుకొని బయటపడలేరు.

వ. అయిన నమ్మహాత్ముని కరుణాతరంగి తాపాంగ పరిలబ్ధ విజ్ఞాన దీపాంకుర నిరస్త సమస్త దోషాంధకారుండ నగుటంజేసి మదీయచిత్తంబు హరిపదాయత్తంబయిన కారణంబునను దత్త్వంబు సతతంబు నిరీక్షించుచు నుండుదు; మఱియును. 70

* అయినా, కరుణారసం వెల్లివిరిస్తే ఆ మహానుభావుని కడగంటి చూపులద్వారా సంప్రాప్తమైన జ్ఞానదీపకళికవల్ల నా దోషాలనే చీకట్లన్నీ తొలగిపోయాయి. నా చిత్తం భగవంతుని పాదాలను హత్తుకున్నది. అందువల్ల ఆ పరతత్త్వం కోసమే నిరంతరం నిరీక్షిస్తూ ఉన్నాను.

సీ. అట్టి సరోజాక్షుఁ డాత్మీయ పదభక్తు లడవుల నిడుమలఁ గుడుచుచుండ
దౌత్యంబుసేయఁ గొందఱు విరోధులు పట్టి బద్ధునిఁ జేయ సన్నద్ధులైన
బలహీనుమాడ్కి మార్పడలేఁడ యసమర్థుఁడని తలంచెదవేని నచ్యుతుండు
పరుల జయింప నోపక కాదు విద్యాభిజన ధనమత్తులై జగతిఁ బెక్కు

తే. బాధల నలంచు దుష్టభూపతుల నెల్ల, సైన్య యుక్తంబుగా నని సంహరించు
కొఱకు సభలోన నప్పు డా కురుకుమారు, లాడు దుర్భాషణములకు నలుగఁడయ్యె. 71

* ఆ కమలాక్షుడు అనురక్తులైన తన భక్తులు అడవుల్లో అష్టకష్టాలు పడడం చూడలేక వారికోసం రాయబారం నడిపాడు. పగబట్టిన శత్రువులు కొందరు అతణ్ణి పట్టి కట్టివేయాలని గట్టి ప్రయత్నాలు చేశారు. అప్పుడు అచ్యుతుడు అశక్తునిలాగా వారిని వారించలేదు. అంతమాత్రం చేత అది ఆయన అసమర్థత అనుకోకూడదు. ఆయన వారిని జయింపలేక కాదు. విద్య-వంశం-ధనం- వీనివల్ల అహంకరించి లోకుల్ని పలుబాధలకు బలిచేస్తున్న పలుగాకులైన రాజుల్ని ససైన్యంగా సంగ్రామభూమిలో సంహరించాలనే సదుద్దేశంతోనే ఆనాటి సభలో కౌరవుల సూటిపోటు మాటలకు నొచ్చుకోలేదు. ఆగ్రహం తెచ్చుకోలేదు.

మ. జననం బందుట లేని యీశ్వరుఁడు దా జన్మించు టెల్లన్ విరో
ధి నిరాసార్థము; వీతకర్ముఁడగు న ద్దేవుండు గర్మప్రవ
ర్తనుఁ డౌటెల్లఁ జరాచర ప్రకట భూత శ్రేణులం గర్మ వ
ర్తనులం జేయఁ దలంచికాక కలవే దైత్యారికిం గర్మముల్. 72

* పుట్టుకలేని భగవంతుడు పుడుతున్నాడంటే- కేవలం శత్రువుల్ని అంతం చేయడానికే! కర్మలు లేని దేవుడు కర్మలు చేస్తున్నాడంటే చరాచర జీవకోటిని కర్మబద్ధుల్ని చేయడానికే! అంతేకాని, రాక్షసాంతకుడైన కమలాక్షునికి కర్మలంటూ ఉన్నాయా?

క. హరి నరుల కెల్లఁ బూజ్యుఁడు, హరి లీలామనుజుఁడును గుణాతీతుఁడునై
పరఁగిన భవ కర్మంబులఁ, బొరయం డఁట; హరికిఁ గర్మములు లీల లగున్. 73

* హరి నరులందరికీ పూజనీయుడు. ఆయన లీలామానుష విగ్రహుడు. గుణాలకు అతీతుడు. జన్మసంబంధమైన బంధాలు ఆయనకు లేవు. అవి కేవలం ఆ వాసుదేవునికి లీలావిలాసాలు మాత్రమే.

క. మదిఁ దన శాసన మిడి నజ, పదములు సేవించు లోకపాలాదుల పెం
పొదవింప యదుకులంబున, నుదయించెను భువిని బలసహోదరుఁ డగుచున్. 74

* తన అనుజ్ఞ తలదాల్చి తన పాదాల్ని సేవించి లోకపాలకులకు అభ్యుదయం కలిగించేందుకు భూలోకంలో యాదవ వంశంలో బలరామునికి తమ్ముడై శ్రీహరి జన్మించాడు.

తే. చలన మందక భూరి సంసరణ తరణ, మైన సత్కీర్తి దిక్కుల నతిశయిల్లి
వఱల సమమతియై యున్నవాఁడె కృష్ణుఁ, డనుచు నుద్ధవుని విదురుఁ డడుగుటయును. 75

* సంసారసాగరాన్ని తరింపజేస్తూ చెక్కుచెదరని యశోవైభవాన్ని దిక్కులంతటా నిండిస్తూ, అందరినీ సమబుద్ధితో ఆదరించే ఆ నందనందనుడు క్షేమంగా ఉన్నాడా! ఈ విధంగా విదురుడు ఉత్కంఠతో ఉద్ధవుణ్ణి అడిగాడు.

వ. అట్టి యెడ న య్యుద్ధవుండు. 76

క. యదుకులనిధి యగు కృష్ణుని, పద జలజ వియోగ తాప భరమున మాటల్
ప్రిదులక హృదయం బెరియఁగ, బెదవులు దడుపుచును వగలఁ బెంపఱియుండెన్. 77

* అప్పుడు యాదవకులానికి పెన్నిధి అయిన కృష్ణుని పాదపద్మాలకు, దూరమైన కారణంగా ఉద్ధవునికి దుఃఖం పొంగి వచ్చింది. నోటమాట రాలేదు. గుండె పగిలినట్లయింది. పెదవులు తడుపుకున్నాడు. శోకం వల్ల కాంతివిహీనుడైనాడు.

క. అని చెప్పి బాదరాయణి, మనుజేంద్రుని వలను సూచి మఱి యిట్లనియెన్
విను మొకనాఁ డీ యుద్ధవుఁ, డనయము నైదేండ్ల బాలుఁడై యున్న తఱిన్. 78

వ. మున్ను కృష్ణునిం గూడి యాడు బాలకులలో నొక్క బాలునిఁ గృష్ణునింగా భావించి పరిచర్య సేయుచుండ గుణవతీ మతల్లి యగు తల్లి సనుదెంచి "యాఁకొంటి; విదియేల రావన్న" యని పిలిచిన జననీ వాక్యంబులు గైకొనక యఖండతేజోనిధియైన పుండరీకాక్షు పాదారవింద మకరంద సేవానురక్తిం జేసి యున్న యుద్ధవుండు నేఁడు కృష్ణ వియోగతాపంబున హరివార్త విదురునకుఁ జెప్పజాలక యొప్పఱి యుండుట యేమి చిత్రంబని వెండియు నిట్లనియె; నంత నుద్ధవుండు సరోజాక్ష పాదారవింద మకరంద సుధాజలనిధి నిమగ్న మానసుండై సముత్కంఠం జింతించి యొక్క ముహూర్తమాత్రంబునకు బాష్పజల పూరితలోచనుండై గద్గదకంఠుం డగుచు. 79

* అని చెప్పి, శుకుడు పరీక్షిత్తును చూచి, ఇంకా ఇలా అన్నాడు. "రాజా! విను. చిన్నతనంలో ఈ ఉద్ధవుడు ఐదేండ్ల బాలుడై ఉండగా ఒకనాడు కృష్ణునితో కలసి ఆడుకుంటున్న ఆ బాలురందరిలో ఒక బాలుణ్ణి కృష్ణునిగానే భావిస్తూ సేవలు చేయసాగాడు. సుగుణాలవెల్లి అయిన అతని తల్లి అక్కడికి వచ్చి "నాయనా! ఆకలి గొన్నావు, అన్నానికి రా! ఇంకా ఆటలేమిట్రా" అని పిలిచింది. ఉద్ధవుడు తల్లి మాటలు వినిపించుకోలేదు. అనంత తేజస్సంపన్నుడగు పద్మాక్షుని పాదారవింద మకరంద మాధుర్యంలో మైమరచి అలాగే ఉన్నాడు. అటువంటి ఉద్ధవుడు నేడు కృష్ణుని ఎడబాటువల్ల ప్రాప్తించిన పరితాప భారంతో ఆ విషయాన్ని విదురునకు చెప్పలేక కుప్పగూలి పోవడంలో ఆశ్చర్యం ఏముంది" అని మళ్ళీ శుకుడు ఇట్లా అన్నాడు. అప్పుడు ఉద్ధవుని హృదయం శ్రీకృష్ణచరణారవింద మకరందాల పాలమున్నీటిలో మునిగి తేలింది. ఏదో తహ తహ పాటుతో ఒక్క క్షణంపాటు కన్నులు బాష్పాలతో నిండిపోయాయి. కంఠం గద్గద మయింది.

క. ఘనముగ నెమ్మనమున మిం, చిన కృష్ణవియోగ జనిత శిఖి దరికొనఁగాఁ
గనుఁగవఁ బెడచే నొత్తుచుఁ, బెనుపొందిన దురిత శిఖరిభిదురున్ విదురున్. 80

వ. కనుంగొని యిట్లనియె. 81

* శ్రీకృష్ణ వియోగంవల్ల కలిగిన శోకాగ్నికి చీకాకైన మనస్సుతో ఉద్ధవుడు ముంజేతులతో కన్నులు తుడుచుకుంటూ పాపాలు అనే పర్వతాలకు వజ్రాయుధం వంటివాడైన విదురుణ్ణి చూచి ఇలా అన్నాడు.

క. యముఁడను ఘనకాలభుజం, గమ పుంగవుఁ డెగచి పట్టఁగా యదువంశో
త్తముల చరిత్రలుఁ దత్కుశ, లము లేమని చెప్పుదుం గలంగెడి మనమున్. 82

* యమధర్మరాజు అనే నల్లని నాగరాజు యదువంశాన్ని ఒడిసిపట్టి కాటువేశాడు. ఇప్పుడు యాదవ వంశీయుల వృత్తాంతమూ, వారి క్షేమమూ ఏమని చెప్పేది? నా మనస్సు కళవళ పడుతూవుంది.

సీ. మునిజన ముఖపద్మములు ముకుళింపంగ ఖలజన లోచనోత్పలము లలర
జార చోరుల కోర్కి సఫలత నొందంగ దానవదర్పాంధ తమస మడర
వర యోగి జన చక్రవాకంబు లడలంగఁ గలుషజనానురాగంబు పర్వ
భూరి దోషానల స్ఫూర్తి వాటిల్లంగ నుదిత ధర్మక్రియ లుడిగి యడఁగ

తే. మానుషాకార రుచికోటి మందపఱిచి, యనఘ! యే మన నేర్తుఁ గృష్ణాభిధాన
లోకబాంధవుఁ డుత్తమశ్లోకమూర్తి, మించు తేజంబుతో నస్తమించెనయ్య! 83

* పుణ్యమూర్తీ! విదురా! నోటమాట పెగలటం లేదు. లోకబాంధవుడూ, ఉత్తమశ్లోకుడూ, మహాతేజస్వీ అయిన శ్రీకృష్ణుడనే సూర్యుడు అస్తమించాడయ్యా! ఇంకేమున్నది! మునీంద్రుల ముఖకమలాలు ముకుళితాలయినాయి. కలుషాత్ముల కనుగలువలు విప్పారాయి. జారచోరుల కోరికలు ఫలించాయి. రాక్షసుల గర్వాంధకారాలు నలుదిశలా వ్యాపించాయి. పరమ యోగులనే చక్రవాకాలు శోకించాయి. దురితమనే సంధ్యారాగాలు చెలరేగాయి. దోషాభిధానమైన రాత్రి విజృంభించింది. ధర్మకృత్యాలకు ప్రత్యవాయం ఏర్పడింది. మానవుల తేజస్సులు మందగించాయి.

వ. మఱియును. 84

క. హల కులిశ జలజరేఖా, లలిత శ్రీకృష్ణ పాదలక్షితయై ని
ర్మలగతి నొప్పెడు ధరణీ, లలనామణి నేఁడభాగ్యలక్షణ యయ్యెన్. 85

* అంతేకాదు; హలమూ, వజ్రమూ, పద్మమూ మొదలైన రేఖలతో అందమైన నందనందనుని అడుగుముద్రలతో స్వచ్ఛంగా సలక్షణంగా ప్రకాశించే భూదేవి ఈనాడు దౌర్భాగ్యలక్షణాలు కలది అయింది.

క. యాదవుల వలన రాజ్య, శ్రీ దొలఁగెను; ధర్మగతి నశించెను; భువి మ
ర్యాదలు దప్పె నధర్మో, త్పాదనమున; దైత్యభేది దప్పిన పిదపన్. 86

* దానవాంతకుడైన శ్రీకృష్ణుడు కనుమరుగు కావడంతో యాదవుల రాజ్యవైభవం మాయమయింది. ధర్మమార్గం నశించింది. అధర్మం అతిశయించింది. లోకంలో మర్యాదలు లేకుండా పోయాయి.

వ. మఱియు లలిత నికషణ విరాజమాన మణిగణ కిరణ సుషమా విశేష విడంబిత విమల సలిలంబులందుఁ బ్రతిఫలిత సంపూర్ణ చంద్రమండల రుచి నిరీక్షించి జలచర బుద్ధిం జేసి తజ్జల విలోలమీనంబు లనూన స్నేహంబునం దలంచు చందంబునఁ గృష్ణానుచరులైన యదు వృష్టికుమారు లమ్మహనీయ మూర్తిం దమకు నగ్రేసరుం డని కాని లీలామానుష విగ్రహుండైన పరమాత్ముండని

యెఱుంగక హరిమాయా జనితంబగు నసద్భావంబునం జేసి భోజన శయనాసనానుగమనంబులం జేరి సహోదరాది భావంబులం గూడి చరియింతు; రద్దేవుని ఆయా పయోనిధి నిమగ్నులు గాకుండ నబ్జభవాదులకైనం దీఱదు. సర్వగుణ గరిష్ఠులును, సత్పురుష శ్రేష్ఠులును నగు పరమభాగవతులకుం దక్కఁ దక్కినవారలకుం జెప్పనేల? అదియునుంగాక యభిజన విద్యాధన బలగర్వ మదాంధీభూత చేతస్కులైన శిశుపాలాది భూపాలకు లమ్మహాత్మునిం బరతత్త్వంబని యెఱుంగక నిందించు దుర్భాషలు దలంచి మనస్తాపంబు నొందుచుండుదు నని వెండియు. 87

* అంతేకాకుండా- చక్కగా సానపట్టటం వల్ల ఎక్కువగా ప్రకాశించే మణిసమూహాల మనోజ్ఞ కాంతిరేఖలవలె తళతళ మెరిసే స్వచ్ఛమైన జలాల్లో ప్రతిబింబించిన పరిపూర్ణ చంద్రమండల కాంతిని చూచి ఏదో జలచరమని భ్రాంతిపడి ఆ నీటిలో తిరిగే చేపలు దానిచుట్టూ తిరుగుతూ సాటిలేని చనువునూ, స్నేహాన్నీ ప్రకటిస్తాయి. అదేవిధంగా కృష్ణుని వెంట తిరిగే యదువృష్ణి కుమారులు ఆ మహానుభావుని తమకు అగ్రనాయకుడని మాత్రము భావించేవారుకాని లీలావిలాసార్థం మానవరూపం ధరించిన పరాత్పరుడని తెలుసుకోలేక, శ్రీహరిమాయామోహితులై ఆయనతోపాటు భుజిస్తూ, శయనిస్తూ, కలసికూర్చుంటూ, వెంట తిరుగుతూ తమతోబుట్టువు, చుట్టం ఇత్యాది భావాలతో ప్రవర్తించేవారు. ఆ దేవాదిదేవుని మాయాసముద్రంలో మునిగి పోకుండా ఉండేందుకు బ్రహ్మాదులకు కూడా సాధ్యం కాదు. అన్ని గుణాల్లోనూ మిన్నయైన వారూ, ఉత్తమ పురుషుల్లో అగ్రేసరులూ అయిన భాగవతోత్తములమాట అటుంచితే ఇక మిగిలిన వారి విషయం చెప్పడం ఎందుకు? కులం-విద్య-ధనం-బలం-వీటివల్ల విర్రవీగుతూ గర్వాంధకారంతో మసక బారిన మనస్సులతో శిశుపాలుడు మొదలైన మహీపతులు ఆ మహానుభావుణ్ణి దేవదేవుణ్ణిగా తెలుసుకోలేక పలికిన దుర్భాషలు, నిందావాక్యాలు తలుచుకుంటే నా మనస్సు క్షోభించిపోతూ ఉంటుంది.

మ. అవితృప్తేక్షణధీ సమాహిత తపోవ్యాసంగు లైనట్టి భా
గవత శ్రేష్ఠుల కాత్మమూర్తి నిఖిలైక జ్యోతియై(జూపి శో
క విశోకంబులు నిర్దహించి కమలాకాంతుండు శాంతుండు మా
నవ రూపంబగు దేహమున్ వదలి యంతర్ధానుఁ డయ్యెం జుమీ. 88

* తనివి తీరక తన్ను చూచేవారికీ, బుద్ధియోగంతో తన్ను తెలుసుకోగోరినట్టి వారికీ, తన్ను గూర్చి తపస్సుచేసి భాగవతధర్మం అవలంబించినవారికీ, సమస్తసృష్టిలో తన్నే దర్శించే భక్తులకూ తన అఖండ జ్యోతి స్వరూపం చూపించి వారి జంజాటాలూ, దుఃఖాలూ పోగొట్టి ప్రశాంత సాక్షాత్కారం ప్రసాదించి లక్ష్మీవల్లభుడైన శ్రీకృష్ణుడు తన అవతారం చాలించి అంతర్హితు డయ్యాడు!

సీ. మానవైక వికాసమానమై తనకును విస్మయజనకమై వెలయునట్టి
యాత్మీయ యోగమాయాశక్తిఁ జేపట్టి చూపుచు నత్యంత సుభగ మగుచు
భూషణంబులకును భూషణంబై వివేకముల కెల్లను బరాకాష్ఠ యగుచు
సకల కల్యాణ సంస్థానమై సత్యమై తేజరిల్లెడునట్టి దివ్యమూర్తి

తే. తాన తనమూర్తి నిజశక్తిఁ దగ ధరింప, యమతనూభవు రాజసూయాధ్వరంబు
నందు నెవ్వని శుభమూర్తి నర్థితోడ, నిండు వేడుకఁజూచి వర్ణించి రెలమి. 89

* మానవులకు మహాభ్యుదయానికి అవధియై, తనకు కూడా ఆశ్చర్యాన్ని కల్గించే తనయోగ మాయాబలాన్ని స్వీకరించి ప్రకటీకరించుచు, మిక్కిలి సుందరమై అలంకారాలకే అలంకారమై, జ్ఞానానికి పెన్నిధానమై, సకల శుభాలకూ సన్నిధానమై, సత్యమై, నిత్యమై దీపించే ఆ దివ్యమంగళమూర్తి తన ఆకారాన్ని తనశక్తివల్ల తానే ధరించాడు. ధర్మరాజుని రాజసూయ యాగంలో మూర్తీభవించిన ఆనందనందనుని సౌందర్యాన్ని ఎంతో ఆనందంతో అందరూ సందర్శించారు. ఎంతో సంతోషంతో అభివర్ణించారు.

క. ప్రకటముగఁ గమలభవ సృ, ష్టికిఁ గారణ మి మ్మహాత్ముఁడే యనుచును ను
త్సుకులై తన్మూర్తినిఁ ద, ప్పక చూచిరి గాదె తత్సభాజను లెల్లన్. 90

* ఆనాడు ఆ సభలోని వారంతా "బ్రహ్మసృష్టికి కూడా మూలకారణం ఈ మహానుభావుడే" అని ఉత్సాహంతో ఆయన దివ్య మంగళ స్వరూపాన్ని తదేకధ్యానంతో రెప్పవాల్చకుండా చూచారు కదా!

వ. మఱియు శాంతోగ్రరూపధరుండైన సర్వేశ్వరుండు శాంతరూపుండు గావునఁ బరకృతాపరాధ నిపీడ్యమాన మానసుండయ్యు ననుకంపాయత్త చిత్తుండై వర్తించు పరాపరుండును బ్రకృతికార్యం బైన మహత్త్వరూపుండును జననవిరహితుం డయ్యును దారువులవలన ననలంబు దోఁచు చందంబున జననంబు నందుచుండు నట్టి సరోజనాభుని హాసరాస లీలానురాగ విలోకన ప్రతిలబ్ధమానలైన గోప కామినులు తన్మూర్తి దర్శనానుషక్త మనీషలం గలిగి వర్తించి రదియునుంగాక. 91

* శ్రీకృష్ణుడు వారి వారి స్వభావాలను అనుసరించి కొందరికి శాంతస్వరూపుడుగానూ, మరికొందరికి భయంకర స్వరూపుడుగాను కనిపించుతాడు. ఆ సర్వేశ్వరుడు సహజంగా శాంత స్వభావుడు. అందువలన ఇతరులు తనకు చేసిన అపరాధాలకు ఆయన మనస్సు ఎంతో బాధపడుతున్నా వారియందు వాత్సల్యపరిపూర్ణమైన బుద్ధితోనే వర్తిస్తూ ఉంటాడు. ఆ పరాత్పరుడు ప్రకృతి కార్యమైన మహత్తత్త్వమే స్వరూపంగా కలవాడు. పుట్టుక లేనివాడైనా కట్టెలలోనుండి అగ్ని పుట్టు నట్లుగా ఆవిర్భవిస్తూ ఉంటాడు. అటువంటి శ్రీకృష్ణుని చిరునవ్వులకూ, రాసక్రీడలకూ, ప్రేమావలోకనాలకూ తహతహలాడు తున్న వ్రేపల్లెలోని గొల్లభామలంతా ఆయన దివ్యసౌందర్య సందర్శనంలో పరవశమైన భావాలతో ప్రవర్తించారు. సరే ఈ సంగతి ఇలా ఉంచు.

చ. దివిజుల కోర్కెఁ దీర్ప వసుదేవుని యింట జనించి కంస దా
నవుఁడు వధించునన్ భయమునం జని నందుని యింట నుంటకున్
యవన జరాసుతాదులకు నాజి నెదుర్పడలేక సజ్జన
స్తవ మథురాపురిన్ విడిచి దాఁగుటకున్ మదిఁ జింతనొందుదున్. 92

* అంతటి మహానుభావుడు దేవతల కోర్కె తీర్చడానికై వసుదేవుని ఇంట్లో జన్మించి నృశంసుడైన కంసుడు హింసిస్తాడేమో అనే భయంతో వెళ్ళి, నందుని ఇంట్లో చాటుమాటుగా పెరగటమూ-

కాలయవనుడూ, జరాసంధుడూ మొదలైన వాళ్ళను కదనరంగంలో ఎదిరించకుండా తప్పుకొని సజ్జనస్తవనీయమైన మథురాపట్టణాన్ని కూడా వదలిపెట్టి ఎక్కడో దాక్కోటమూ- ఈ రెండు సన్నివేశాలను స్మరించినపుడు నా మనస్సు దుఃఖంతో కుమిలి పోతుంది.

వ. అదియునుంగాక. 93

సీ. కడఁగి పెక్కిడుమలఁ గుడుచుచుఁ జిత్తముల్ గలఁగఁగ బంధనాగారములను
వనరిన దేవకీవసుదేవులను డాయఁ జనుదెంచి భక్తి వందన మొనర్చి
తలిదండ్రులార! యేఁ గలుగంగ మీరలు కంసుని నలజడి గ్రాఁగుచుండఁ
గడఁగి శత్రునిఁ జంపఁగా లేక చూచుచు నున్న నా తప్పుఁ బ్రసన్ను లగుచుఁ

తే. గావుఁడని యానతిచ్చిన దేవదేవు, నద్భుతావహమధుర వాక్యములఁ దలఁచి
తలఁచి నా చిత్తమునఁ బెద్ద గలఁగుచుందుఁ, బృథులపాతక భూమిభృద్భిదుర! విదుర! 94

* ఇంతేకాదు, కొండలను వజ్రాయుధం చెండాడినట్లు ప్రచండమైన పాపాలను పటాపంచలు చేసే ఓ విదురా! ఇది విను. గుండెనిబ్బరంతో ఎన్నోకష్టాలు అనుభవిస్తూ మనస్సంతా అల్లకల్లోలమవుతూ చిరకాలం చెరసాలలో బాధపడ్డారు దేవకీ వసుదేవులు. వారి దగ్గరకు వెళ్ళి కృష్ణుడు భక్తితో నమస్కారం చేసి "జననీజనకులారా! నేనుండగా మీరిద్దరూ కంసుని క్రూరకృత్యాలకు గురికావలసి వచ్చింది. ఆ దుర్మార్గుణ్ణి తుదముట్టించకుండా చూస్తూ ఉపేక్షించిన నా అపరాధాన్ని కృపతో క్షమించండి'' అని విన్నవించుకొన్నాడు. ఆ దేవదేవుని అద్భుతమైన ఆ మృదుమధుర వచనాలను పదేపదే స్మరించి నాహృదయం ఎంతో వ్యథపడుతూ ఉంటుందయ్యా!

క. విమలమతిఁ దలఁప నెవ్వని, బొమముడి మాత్రమున నిఖిల భూదేవీ భా
రము వాయు నట్టి హరిపద, కమల మరందంబు గ్రోలు ఘనుఁడెవ్వాఁడో? 95

* వాస్తవానికి ఆయన కనుబొమలు ఒక్కమాటు ముడిపడితే చాలు; దుష్టశిక్షణ జరిగి భూభారమంతా తొలగి పోతుంది. అటువంటి ఆదిదేవుని పాదపద్మ మకరందాన్ని ఆస్వాదించే అదృష్టం పట్టిన మహాత్ముడే గదా ధన్యాత్ముడు!

క. మందప్రజ్ఞుఁడనై గో, విందుని మురదైత్యహరునిఁ విష్ణునిఁ బరమా
నందుని నందతనూజుని, మందరధరుఁ జిత్తమందు మఱతునె యెందున్. 96

* ఆ గోవిందుణ్ణి, ఆ మురాంతకుణ్ణి, ఆ విష్ణుస్వరూపుణ్ణి, ఆ ఆనందమయుణ్ణి, ఆ నందనందనుణ్ణి, ఆ మందరగిరి ధరుణ్ణి ఎక్కడైనా ఎప్పుడైనా మరచిపోయేటంత మందబుద్ధినా నేను!

చ. అదియునుగాక మీరు నృపులందఱుఁ జూడఁగ ధర్మసూతి పెం
పొదవిన రాజసూయ సవనోత్సవ మందును జన్మమాదిగాఁ

బదపడి యెగ్గొనర్చు శిశుపాలుఁడు యోగిజనంబు లిట్టి ద
ట్టి దని యెఱుంగ నోపని కడిందిపదంబును బొందెనే కదా! 97

* మరొక్కమాట. తాను పుట్టినప్పటినుండి పనిగట్టుకొని ఎన్నో ఎగ్గులు చేసినవాడేకదా శిశుపాలుడు. అటువంటి శిశుపాలుడు మీరందరూ చూస్తుండగా, సమస్తరాజులూ చూస్తూ ఉండగా ధర్మరాజు సర్వోత్తమంగా నిర్వహించిన రాజసూయ మహోత్సవంలో మహాయోగీంద్రుల మనస్సులకుకూడా అగమ్యగోచరమైన పరమపదాన్ని అందుకున్నాడుగదా!

చ. కురునృప పాండు నందను లకుంఠితకేళిఁ జమూ సమేతులై
యరిగి రణోర్వి నెవ్వని ముఖాంబురుహామృత మాత్మలోచనో
త్కరములఁ గ్రోలి పార్థ విశిఖప్రకర క్షత పూతగాత్రులై
గురుతర మోక్షధామమునకుం జని సౌఖ్యము నొందిరో గదా! 98

* కౌరవులూ, పాండవులూ మొక్కపోని మగటిమితో, లెక్కలేని సైన్యాలతో కదనభూమికి కదలిపోయారు. అక్కడ రణవీరులు శ్రీకృష్ణుని ముఖారవిందాన్ని సందర్శిస్తూ, ఆ సౌందర్య మధురసాన్ని త్రాగుతూ కిరీటి శరాఘాతాలకు క్షతగాత్రులై పరమపవిత్రులై మహోన్నతమైన మోక్షాన్ని పొంది ఆనందించారు గదా!

సీ. అట్టి సరోజాక్షుఁ డాద్యంత శూన్యుండు సుభగుండు త్రైలోక్య సుందరుండు
కమనీయ సాగర కన్యకా కుచకుంకు మాంకిత విపుల బాహాంతరుండు
సకల దిక్పాల భాస్వత్కిరీటన్యస్త పద్మరాగారుణ పాదపీఠుఁ
డజుఁ డనంతుఁడు సమానాధిక విరహితుం డిద్ధమూర్తి త్రయాధీశ్వరుండు

తే. నైన హరి యుగ్రసేనుని నఖిలరాజ్య, రుచిర సింహాసనమునఁ గూర్చుండఁబెట్టి
భృత్యభావంబు నొంది సంప్రీతి నతని, పనుపుసేయుట కెపుడు నా మనము గుందు. 99

* అటువంటి అరవిందాక్షుడు, ఆద్యంతరహితుడు, అత్యంత సుందరుడు, త్రిజగన్మనోహరుడు, అందాలు చిందే ఇందిరాదేవి చందోయి కుంకుమగుర్తులు హత్తుకొన్న విశాలవక్షఃస్థలం కలవాడు, సకల దిక్పాలకుల ధగధగ మెరిసే బంగారు కిరీటాలలోని పద్మరాగాల కాంతులతో ఎర్రనైన పాదపీఠం కలవాడు, పుట్టడం గిట్టడం లేనివాడు, సాటిలేని వాడు, తనకంటె మేటి లేనివాడు, బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరులకు అధీశ్వరుడు అయిన శ్రీకృష్ణుడు- కంసుని తండ్రి అయిన ఉగ్రసేనుణ్ణి సర్వరాజ్యానికి పట్టంగట్టి సింహాసనం మీద కూర్చోబెట్టి తాను వానికి భృత్యుడై అతని ఆజ్ఞల్ని ఆనందంతో తలదాల్చటం తలచుకుంటే నామనస్సు ఎప్పుడూ ఎంతో సంతాపపడుతూ ఉంటుంది.

వ. అని వెండియు నిట్లనియెః నవఘా! పరాత్పరుండును యోగేశ్వరేశ్వరుండును నగు కృష్ణుండు భగవద్భక్తుండును బరమభాగవతోత్తముండును నైన యుగ్రసేనుని సేవించుట యాశ్చర్యంబుకాదు;

తన్ను హరియింపఁదలంచి కుచంబుల విషంబు ధరియించి స్తన్యపానంబు సేయించిన దుష్టచేతన యైన పూతనకుం జన్నిచ్చి పెంచిన యశోదాదేవికి నైన నందరాని పదంబు గారుణ్యాయత్తచిత్తుండై యొసంగె ననిన నిజపద ధ్యానపరాయణు లగు వారల ననుసరించి సేవించుట సెప్పనేల? యనిన నుద్ధవునికి విదురుం డిట్లనియె; భక్తవత్సలుండును గారుణ్యజలనిధియునై భాగవత జనుల ననుగ్రహించు పుండరీకాక్షుండు నిజదాస లోకంబున కొసంగు పరమపదంబు నుగ్రకర్ములైన రాక్షసుల కెట్లొసంగె నత్తెఱం గెఱింగింపు మనిన విదురునకు నుద్ధవుం డిట్లనియె. 100

* అని మళ్ళీ ఇట్లా అన్నాడు ఉద్ధవుడు. ఓ పుణ్యుడా! పరాత్పరుడూ, పరమ యోగీశ్వరుడూ, అయిన శ్రీకృష్ణుడు- దైవభక్తుడు, ఉత్తమ భాగవతుడు అయిన ఉగ్రసేనుణ్ణి సేవించడం ఏమంత ఆశ్చర్యంగా లేదు; కాని తనను చంపాలని, చన్నులకు విషం పూసుకొని వచ్చి పాలిచ్చిన పరమపాతకురాలు పూతనకు మోక్షం ఇచ్చాడంటే- చన్నిచ్చి పెంచిన యశోదమ్మకు సైతం అతీతమైన పరమపదాన్ని కరుణార్ద్రహృదయంతో ఆఘాతుకురాలికి ప్రసాదించాడంటే- ఇక నిజ పాదాల్ని నిరంతరం భావించే వారిని అంటిపెట్టుకొని సేవించటంలో విశేష మేమున్నది?

ఈ విధంగా పల్కిన ఉద్ధవునితో విదురుడు ఇట్లా అన్నాడు. “భక్తులపై వాత్సల్యం కలవాడూ, కరుణా సాగరుడూ, భాగవతులను పరిరక్షించే కమలాక్షుడు, తన అనుచరులకు ప్రసాదించే పరమపదాన్ని ఘోరకృత్యాలు చేసే క్రూర రాక్షసులకు ఎట్లా ఇచ్చాడు? ఆ కథంతా సవిస్తరంగా నాకు చెప్పు”.

ఈ ప్రకారంగా అడిగిన విదురుణ్ణి చూచి ఉద్ధవుడు ఇట్లా అన్నాడు:

మ. దనుజానీక మనేక వారములు దోర్దర్పంబు సంధిల్లఁగా
వినతాసూను భుజావరోహుఁడగు నవ్విష్ణున్ సునాభాస్త్రుఁ దా
రనిలో మార్కొని పోకు పోకు హరి! దైత్యారాతి యంచుం దదా
ననముం జూచుచుఁ గూలి మోక్షపదమున్ బ్రాపింతు రత్యున్నతిన్. 101

* గరుడ వాహనారూఢుడూ, సుదర్శన చక్రధరుడూ అయిన శ్రీమన్నారాయణుని ఎందరో రాక్షసులు ఎన్నో పర్యాయాలు అవక్రభుజ పరాక్రమంతో కదనరంగంలో ఎదుర్కొన్నారు. “ఓరీ హరీ! అసురవైరీ! ఆగు! పారిపోకు! నిలు” అని ఆయన నామాన్నే అంటూ, ఆయన ముఖాన్నే కనుగొంటూ రణరంగంలో నేలగూలిన వారై ఆ రాక్షసులు మోక్షసామ్రాజ్యాన్ని చూరగొని అత్యున్నతమైన స్థానాన్ని పొందారు.

క. ధీరజనోత్తమ! నవ సిత, సారసలోచనుఁడు కృష్ణు జననంబును ద
చ్చారిత్రము నెఱిఁగింతు ను,దారత నీ విపుడు వినుము తద్విధ మెల్లన్. 102

* ధీరవరేణ్యా! నిగనిగలాడే తెల్లని క్రొందామరరేకులవంటి కందోయి కల ఆ నందకుమారుని జన్మవృత్తాంతాన్నీ, ఆయన లీలా విశేషాలనూ నీకు తెటతెల్లంగా వెల్లడిస్తాను. నీవు ఏకాగ్ర చిత్తంతో ఆకర్ణించు.

చ. ధరణిభరంబుఁ బాపుటకుఁ దామరసాసను ప్రార్థనన్ రమా
వరుఁ డల కంసబంధన నివాసమునన్ వసుదేవదేవకీ
వరులకు నుద్భవింప బలవంతుఁడు కంసుఁడు హింస సేయు న
న్వెఱపున నర్ధరాత్రి సుతునిం గొని యవ్వసుదేవుఁ డిమ్ములన్. 103

* పుట్టుక ఎరుగని ఆ శ్రియఃపతి భూభారాన్ని పోగొట్టడానికి బ్రహ్మదేవుని ప్రార్థన మన్నించి కంసుని కారాగారంలో దేవకీ వసుదేవులకు పుత్రుడై పుట్టారు. తన ముద్దుల కుమారుణ్ణి నృశంసుడైన కంసుడు హింసిస్తాడేమో అనే భయం కలిగింది వసుదేవుడికి. వెంటనే వసుదేవుడు ఆ నిసిరేయి పసివాణ్ణి చేతుల్లోకి తీసుకుని బయలుదేరాడు.

క. నందుని మందకుఁ జని త, త్సుందరి తల్పమునఁ బరులు సూడకయుండన్
నందనుని నునిచి యానక,దుందుభి మఱలంగ నేఁగెఁ దొల్లిటి పురికిన్. 104

* నందుడున్న వ్రేపల్లెకు వెళ్ళాడు. ఎవ్వరూ చూడకుండా నందుని భార్య యశోద పక్కలో బాలుణ్ణి పడుకోబెట్టాడు. తిరిగి మధురా నగరం లోని తన కారాగారానికి వచ్చాడు.

క. హరి యేకాదశ సంవ, త్సరములు నందవ్రజమునఁ దను హరి యని యె
వ్వరు నెఱుఁగకుండ నా హల, ధరుతోఁ గ్రీడించుచుండెఁ దద్దయుఁ బ్రీతిన్. 105

* నంద గోకులంలో బాలముకుందుడు నందనందనుడు అన్న బలరామునితో కలిసి ఆనందంగా ఆడుకుంటున్నాడు. ఇలా పదకొండు సంవత్సరాలు గడిచాయి. ఆయన్ని శ్రీహరి అవతారమని ఎవరూ గుర్తించలేదు.

క. గోపాల వరుల కైనను, నాపోవఁగఁ దన సమంచితాకార మొగిం
జూపని శ్రీపతి వేడుక, గోపాలురఁ గూడి కాచె గోవత్సములన్. 106

* కొమ్ములు తిరిగిన దేవతలకు సైతం కన్నుల విందుగా తన దివ్యస్వరూపాన్ని చూపించని రమాపతి తోడి గొల్ల పిల్లల్తోకూడి ఆడుతూ ఎంతో వేడుకగా ఆవుల్నీ దూడల్ని కాచాడు.

వ. అయ్యవసరంబునం గృష్ణుండు లీలావినోదంబులు దోడి గోపాలబాలురకుం జూపం దలంచి. 107

* ఆ సమయంలో శ్రీకృష్ణుడు తనతో ఉండే గోపాలబాలురకు తన లీలలూ వినోదాలూ చూపించాలనుకున్నాడు.

చ. వరయమునా నదీ సలిల వర్ధిత సౌరభయుక్తపుష్ప మే
దుర మకరంద పాన పరితుష్ట మధువ్రత యూథ మాధవీ
కురవక కుంద చందన నికుంజములందు మయూర శారికా
పరభృత రాజకీరమృదుభాషలభంగిఁ జెలంగి పల్కుచున్. 108

* ఆ బాలగోపాలుడు నిర్మలాలైన యమునానదీ జలాలతో పెరిగి పెద్దవైనవీ, గుమగుమలాడే పూలనిండా చిందుతున్న మకరందాన్ని కడుపునిండా త్రాగి మైమరచిన తుమ్మెదల గుంపులతో కూడినవీ అయిన మాధవీ మంటపాలలో- గోరింట గుబురులలో- మొల్లపొదలలో- మంచిగంధపు నికుంజాలలో దూరి- నెమలిలాగా కేకలు వేస్తూ, గోరువంకలాగా కూతలు కూస్తూ, కోకిలలాగా రాగాలు తీస్తూ? రామచిలుకలాగా రమణీయధ్వనులు చేస్తూ ఉండేవాడు.

ఉ. శ్రీరమణీ మనోవిభుఁడు సింహ కిశోరముఁ బోలి లీలఁ గౌ
మారదశన్ రమా విమల మందిరముం బురుడించు గోతతిన్
వారక మేపు చుండెఁ దన వంశ రవస్ఫుట మాధురీ సుధా
సారముచేత గోపజన సంఘములన్ ముదమందఁ జేయుచున్. 109

* ఇందిరా వల్లభుడైన ఆ నందకుమారుడు తన కుమారదశలో సింహకిశోరంలాగా ప్రకాశించాడు. లీలగా పిల్లన గ్రోవిని మ్రోగిస్తూ ఆ మధురగాన సుధా సరస్సులో గోగోపబృందాన్ని ముంచి తేల్చి పరవశింపజేస్తూ లక్ష్మీనివాసాలైన గోవుల్ని మేపుతూ ఉండేవాడు.

వ. మఱియును. 110

మ. చిరకేళీరతి బాలకుల్ తృణములన్ సింహాది రూపంబులం
గరమొప్పన్ విరచించి వాని మరలన్ ఖండించు చందంబునం
గరుణాతీతులఁ గామరూపు లగు నక్కంసప్రయుక్తక్షపా
చరులం గృష్ణుఁడు సంగరస్థలములం జక్కాడె లీలాగతిన్. 111

* చిన్న పిల్లలు ఆడుకోటానికి - గడ్డితో సింహం మొదలైన బొమ్మల్ని తయారుచేస్తారు. ఆట పూర్తి కాగానె వాటిని మళ్లీ చించితుంచి పారేస్తారు. అదే విధంగా కరుణా దూరులూ, కామరూపధారులూ, కంసుని చారులూ అయిన రాక్షసవీరుల్ని ఎందరినో గోవిందుడు కదన రంగంలో అవలీలగా చించి చెండాడినాడు.

చ. వర యమునా నదీ జల నివాస మహోరగ విస్తృతాస్య వి
స్ఫురిత విషానల ప్రభల సోఁకునఁ గ్రాఁగిన గోపగోధనో
త్కరముల నెల్లఁ గాచి భుజగప్రవరున్ వెడలంగఁ దోలి త
త్సరి దమలాంబు పానమున సంతస మందఁగఁ జేసె గోతతిన్. 112

* యమునా నదిలో ఒక భయంకరమైన మహాసర్పం నివాసం చేస్తూ ఉండేది. విశాలంగా తెరచిన దాని ముఖంలో నుంచి వెలువడే విషానల జ్వాలల తాపానికి గోపాలకులు తాళలేక పొయ్యేవారు. గోధనం బాధపడుతూ ఉండేది. నందనందనుడు ఆ నాగరాజును నదిలోనుండి తరిమివేశాడు. గోవుల్ని కాపాడి వాటికి మళ్లీ ఆ నదిలోని నిర్మలమైన నీటిని త్రాగే అవకాశాన్ని అనుగ్రహించాడు. అందరికీ ఆనందం కలిగించాడు.

మ. దివిజాధీశు గుఱించి వానకొఱకై దీపింప నందాది వ
ల్లవు లే టేఁట ననూన సంపదల నుల్లాసంబునం జేయు ను
త్సవముం గృష్ణుఁడు మాన్పి గోపగణముల్ సంప్రీతినొందన్ శచీ
ధవు గర్వం బడఁపంగ నవ్యయముగాఁ దాఁజేసె గోయాగమున్. 113

* వర్షం బాగా కురియటంకోసం నందుడు మొదలైన యాదవులు ఇంద్రుణ్ణి గూర్చి ఎంతో వైభవంతో, ఎంతో ఉత్సాహంతో ఏటేటా గొప్ప ఉత్సవం చేసేవారు. కృష్ణుడు, ఆ ఇంద్రోత్సవాన్ని మాన్పించి ఇంద్రుని అహంకారం అడుగంటేటట్లూ, గోపాలు రందరూ సంతోషించేటట్లూ గోపూజ ప్రధానమైన గోయాగాన్ని తక్కువ వ్యయంతో, ఎక్కువ వైభవంతో జరిపించాడు.

చ. హరిహయుఁ డంత రోషవివశావిల మానసుఁడై సరోరుహో
దరు మహిమం బెఱుంగక మదం బడరంగ వలాహకాది భీ
కరఘన పంక్తిఁ బంపిన నఖండ శిలామయభూరి వర్షముల్
గురిసె ననూన గర్జనల గోకుల మాకుల మొచ్చుఁ గుందఁగన్. 114

* ఈ విషయం తెలుసుకొని ఇంద్రుడు ఆగ్రహోదగ్రుడైనాడు. అతడి మనస్సు ద్వేషంతో, రోషంతో నిండిపోయింది. పద్మనాభుని మహత్త్వం తెలుసుకోలేక అహంకారంతో "వలాహకం" మొదలైన భయంకర కాలమేఘాల్ని పంపించాడు. ఆ కారుమబ్బులు గోకులమంతా శోకవ్యాకులమై పోయేటట్లు పెద్దగా ఉరుముతూ ఎడతెగకుండా రాళ్లవర్షం కురిశాయి.

ఉ. ఆతటి మంద కొందలము నందఁగ వల్లవులెల్లఁ గృష్ణ యీ
చేతను లెల్ల నిట్టి జడిఁ జిందఱ వందఱలై కలంగుచుం
గాతరులైరి నీవు కృపఁ గావుము కావు మనాథనాథ! ని
ర్ధూతకళంక! భక్తపరితోషణ భూషణ! పాప శోషణా! 115

* అప్పుడు వ్రేపల్లెలోని గోపాలురూ, గోవులూ ఆ వర్షానికి అల్లకల్లోలమైనారు. గొల్లలంతా తల్లడిల్లి ఒకచోట చేరారు. "కృష్ణా! రక్షించు రక్షించు. దిక్కులేని వారికి నీవే దిక్కు. నీవు నిష్కళంకుడవు సజ్జన పోషకుడవు! దుర్జన శోషకుడవు! ఈ జడివాన ధాటికి గోకులంలోని ప్రాణులంతా చీకాకుపడి చిందరవందరైనారు. దయతో కాపాడు!"

మ. అని యిబ్భంగి విపన్నులై పలుకఁ గుయ్యాలించి కృష్ణుండు స
జ్జన వర్ధిష్ణుఁడు గోప గో నివహ రక్షా దక్షుఁడై దేవతా
జను లగ్గింపఁ గరాంబుజాతమున సచ్ఛత్రంబుఁగాఁ దాల్చె బో
రన గోవర్ధన శైలముం దటచరద్రమ్యామరీజాలమున్. 116

* ఈ విధంగా ఆపన్నులైన వ్రేపల్లెగోపాలకు లందరూ ప్రార్థింపగా సజ్జనుల పెంపుకోరే కృష్ణుడు, వారి మొర ఆలకించి గోవులనూ, గోపాలకులనూ కాపాడటానికి నడుం కట్టాడు. చక్కని దేవతా స్త్రీలు విహరించే చరియలు గల గోవర్ధన పర్వతాన్ని ఒక్కచేత్తో గొడుగుగా ఎత్తి పట్టాడు. ఆ దృశ్యం ఆలోకించి ఆకాశంలోని అమరులంతా 'బళీ' అని ప్రశంసించారు.

వ. వెండియు. 117

సీ. శరదాగమారంభ సంపూర్ణ పూర్ణిమాచంద్ర సాంద్రాతపోజ్జ్వలిత మగుచు
వెలయు బృందాటవీ వీథియం దొకనాఁడు రాసకేళీ మహోల్లాసుఁ డగుచు
రుచిర సౌభాగ్యతారుణ్య మనోరమ స్ఫూర్తిఁ జెన్నొందిన మూర్తి దనర
సలలిత ముఖచంద్ర చంద్రికల్ గోపికా నయనోత్పలముల కానంద మొసఁగ

తే. భవ్య చాతుర్య భంగిఁ ద్రిభంగి యగుచు, నబ్జనాభుఁడు సమ్మోద మతిశయిల్ల
లీలఁబూరించు వర మురళీ నినాద, మర్థి వీతేర విని మోహితాత్మ లగుచు. 118

* మరొక్క సంగతి. శరత్కాలం ప్రారంభమైంది. పూర్ణిమనాటి నిండు చందమామ పండువెన్నెలలో బృందావనం కన్నుల విందు చేస్తూన్నది. ఒకనాడు కృష్ణునకు రాసకేళిపై ఉల్లాసం కలిగింది. అందాలు చిందే రూపంతో హృదయంగమ మైన నవయౌవనంతో భువనమోహనమూర్తియై తన ముఖచంద్రుని కాంతులతో గోపికల కను కలువలకు ఆనందాన్ని అందిస్తూ నందనందనుడు 'త్రిభంగి'గా నిలబడి వేణుగానం కావించాడు. ఆ ముప్వంకల ముద్దుకృష్ణుని మురళీనినాదం వీనులవిందుగా విని వ్రేపల్లెలోని గోపికలు మైమరచిపోయారు.

చ. పతులు మఱందులున్ సుతులు బావలు నత్తలు మామలున్ సము
న్నతి వలదన్న మానక మనంబునఁ గృష్ణపదాబ్జ సేవనా
న్వితరతి గోప కామినులు వే చనుదేర దయాపయోధి శో
భితగతి రాసకేళి సలిపెం దరుణీనవపుష్పచాపుఁడై. 119

* తమ భర్తలూ, మరదులూ, కొడుకులూ, బావలూ, అత్తలూ, మామలూ ఎంతగానో వెళ్ళవద్దని చెప్పినా ఏమాత్రం వినకుండా చిత్తాలలో శ్రీకృష్ణుని పాదపద్మాలను ఆరాధించాలనే ఆరాటం అధికం కాగా గోపికలు పరుగు పరుగున వచ్చారు. కరుణాసముద్రుడైన శ్రీకృష్ణుడు, ఆ జవరాండ్ర పాలిట నవమన్మథుడై రమ్యమైన రాసకేళీనాట్యంతో వారందరినీ ఆనందింపజేశాడు.

ఉ. రాముఁడు దానుగూడి మధురాపురికిం జని యందు వైభవో
ద్దామనృపాసనంబున ముదంబున నున్న దురాత్ముఁ గంసు దు
ష్టామరశత్రుఁ ద్రుంచి ముదమారఁగఁ దల్లినిఁ దండ్రి నంచిత
శ్రీమహితాత్ములై తనరఁజేసె సరోరుహనాభుఁ డున్నతిన్. 120

* అనంతరం అన్నగారైన బలరామునితో కలిసి మాధవుడు మధురకు వెళ్ళాడు. అక్కడ మహావైభవంగా మదోన్మత్తుడై మణిమయ సింహాసనాన్ని అధిష్ఠించి ఉన్న దుర్మార్గుణ్ణి దుష్టరాక్షసుణ్ణి కంసుణ్ణి సంహరించాడు.

తల్లిదండ్రులైన దేవకీ వసుదేవుల్ని బంధవిముక్తుల్ని గావించి భోగభాగ్యాలతో సంతుష్టులై సమున్నతులై ఉండేటట్లు చేశాడు.

మ. నలువొప్పంగ షడంగయుక్త మహితామ్నాయంబు చౌషష్టి వి
దృలు సాందీపనిచే నెఱింగెఁ జెలువొందన్ విన్నమాత్రంబు లో
పలనే లోకగురుండు దాన తనకున్ భావింప నన్యుల్ గురు
ల్గలరే లోకవిడంబనార్థ మగు లీలల్ గావె యమ్మేటికిన్. 121

* శ్రీకృష్ణుడు సమస్త జగత్తుకూ గురువు. అయినా శ్రద్ధగలవాడై షడంగాలతో కూడిన వేదాల్నీ, అరవైనాల్గు కళల్నీ "సాందీపని" అనే గురువుగారి సన్నిధిలో అభ్యసించాడు. నిజానికి జగద్గురువులకు ఇతరులు గురువులు అవుతారా? ఇవన్నీ ఆ పరాత్పరుడు లోకాచారం కోసం చేసే లీలలు కాక మరేమిటి?

ఉ. మించి ప్రభాసతీర్థమున మృత్యువశంబునఁ బొందిపోయి యా
పంచజనోదరస్థుఁడగు బాలకు దేశికనందనుం బ్రభో
దంచిత లీలఁ దెచ్చి గురుదక్షిణగా నతిభక్తి యుక్తి న
ర్పించె గురుండు చిత్తమునఁ బెంపెసలార మురారి వెండియున్. 122

* శ్రీకృష్ణుడు తన ఆచార్యునకు అపరిమితానందం కలిగించేటట్లు సమర్పించిన గురుదక్షిణ పేర్కొనదగింది. ఒకనాడు గురుపుత్రుడు ప్రభాస తీర్థంలో క్రుంకులాడుతున్నాడు. అతనికి చావు ముంచుకొని వచ్చింది. పంచజనుడనే రాక్షసుడు అతణ్ణి పొట్టనపెట్టుకున్నాడు. ఆ సందర్భంలో ఆమృతబాలకుణ్ణి రక్షించి శ్రీకృష్ణుడు గురువుగారి కోరిక మేరకు గురుదక్షిణగా తెచ్చియిచ్చాడు.

సీ. ఘనుఁడు విదర్భేశుఁ డనఁనొప్పు భీష్మకు వరసుతామణి నవవారిజాక్షిఁ
బద్మా సమాన రూపశ్రీ విభాసితఁ గమనీయభూషణఁ గంబుకంఠిఁ
జతురస్వయంవరోత్సవ సమాగత చైద్య సాల్వ మాగధ ముఖ్య జనవరేణ్య
నికర సమావృతఁ బ్రకట సచ్చారిత్ర రుక్మిణి నసమాన రుక్మ కాంతి

తే. నమరగుప్తామృతంబు విహంగ విభుఁడు, గొనిన కైవడి మనుజేంద్ర కోటిఁ దోలి
కమలనాభుండు నిజభుజాగర్వ మలరఁ, దెచ్చి వరియించె నతని నుతింప వశమె ! 123

* విదర్భ దేశాధిపతి   భీష్మకుడు. ఆయన ముద్దుల కూతురు రుక్మిణి, అందమైన ఆమె కన్నులు క్రొందామర రేకులు. లక్ష్మీసమానురాలైన లావణ్యరాశి ఆమె. శుభంకరాలైన అలంకారాలతో శంఖంవంటి కంఠంతో సాటిలేని మేటి బంగారు చాయతో సంస్తవనీయమైన సత్ప్రవర్తనంతో విరాజిల్లే రుక్మిణికి స్వయంవరం ప్రకటించారు. ఆ స్వయంవర మహోత్సవానికి శిశుపాలుడు, సాల్వుడు, జరాసంధుడు మొదలైన రాజాధిరాజులంతా వచ్చి పడ్డారు. దేవతలు రక్షించు తున్న అమృత కలశాన్ని పక్షిరాజైన గరుత్మంతుడు

ఎగురదన్నుకొనిపోయిన విధంగా భగవంతుడైన శ్రీకృష్ణుడు తన బాహుబలాన్ని ప్రదర్శించి ఆ రాజు లందరినీ పరాజితులను గావించి రుక్మిణిని తీసుకొనివెళ్ళి పరిణయమాడారు. అటువంటి ఆ జగదేక వీరుణ్ణి పొగడడం ఎవరికి సాధ్యమౌతుంది.

చ. పరువడిఁ బట్టి సప్తవృషభంబుల ముక్కులు గుట్టఁ దద్బల
స్ఫురణ సహింపఁజాలక నృపుల్ దలపడ్డ జయించి నగ్నజి
ద్ధరణిపు నందనన్ వికచ తామరసాక్షిఁ బ్రమోదియై స్వయం
వరమునఁ బెండ్లియాడె గుణవంతుఁ డనంతుఁ డనంతశక్తితోన్. 124

* అంతేకాదు. ఏడు మదించిన ఆబోతు లున్నాయి. వాటి ధాటికి నిలువలేక రాజులంతా పలాయనం చిత్తగించారు. అటువంటి సమయంలో శ్రీకృష్ణుడు ఎదురొడ్డి నిలిచి తన అపారశక్తితో ఆ ఆబోతులకు ముక్కుతాళ్ళు బిగించి వాటిని లొంగదీసుకొన్నాడు. వికసించిన తామరరేకులవంటి కన్నులు గల రాజపుత్రి నాగ్నజిత్తిని గుణవంతుడూ, అనంతుడూ, అనంతశక్తిమంతుడూ అయిన గోపాలకృష్ణుడు సంతోషంతో స్వయంవరంలో పెండ్లాడాడు.

మ. ప్రతివీరక్షయకారి నాఁబరఁగి సత్రాజిత్తనూజా హృ దీ
ప్సితముం దీర్పఁ దలంచి నాకమునకుం బెంపారఁగా నేఁగి వ
ర్ణిత శౌర్యోన్నతిఁ బారిజాత మిలకున్ లీలాగతిం దెచ్చె ను
ద్ధతి దేవేంద్రు జయించి కృష్ణుఁడన నేతన్మాత్రుఁడే చూడఁగన్. 125

* శత్రువీరులకు సింహస్వప్నంగా పేరుగాంచిన యదుసింహుడు సత్యభామ మనస్సులోని కోర్కెను తీర్చడానికై స్వర్గానికి జైత్రయాత్ర సాగించి ప్రశంసనీయమైన పరాక్రమాతిశయంతో ఇంద్రుణ్ణి జయించి పారిజాతాన్ని అవలీలగా దివినుండి భువికి తీసుకొనివచ్చాడు. అటువంటి జగన్మాన్యుడు కృష్ణుడు సామాన్యుడా?

సీ. మానితాఖిల జగన్మయ దేహమునఁ బొల్చు ధరణిదేవికిఁ బ్రియతనయుఁడైన
నరక దానవుని సునాభాఖ్యఁ జెన్నొందు ఘన చక్రధారా విఖండితోత్త
మాంగునిఁ జేయ నయ్యవనీ లలామంబు వేఁడినఁ దత్పుత్రు విపుల రాజ్య
పదమున నిల్పి లోపలి మందిరంబులఁ జిరముగ నరకుండు సెఱలఁ బెట్టి

తే. నట్టి కన్యలు నూఱుఁ బదాఱువేలు, నార్త బంధువుఁడైన పద్మాక్షుఁ జూచి
హర్ష బాష్పాంబు ధారాప్రవర్ష మొదవఁ, బంచశర బాణ నిర్భిన్న భావ లగుచు. 126

* సమస్త జీవులకు అంతర్లీనమైన రూపం ధరించి గౌరవాన్ని అందుకొనే భూదేవికి ప్రియమైన కుమారుడు నరకుడు. అయినా వాడు రాక్షస లక్షణాలు కలవాడయినందువల్ల శ్రీకృష్ణుడు “సునాభము” అనే పేరుగల చక్రము అంచుతో అతని శిరస్సును త్రుంచివైచినాడు. అనంతరం ధరణీమాత ప్రార్థింపగా

అతని కుమారుణ్ణి ఆ విశాల సామ్రాజ్యానికి అధిపతిగా చేశాడు. ఆ నరకాసురుని అంతఃపురంలోని చెరసాలలో మ్రగ్గుతున్న పదారువేల నూర్గురు కన్యలను విడిపించాడు. సులక్షణలైన ఆహరిణేక్షణ లందరూ ఆర్తజన రక్షకుడైన కమలాక్షుని వీక్షించి హర్షిస్తూ ప్రమోదబాష్పాలు వర్షిస్తూ ఆయన దివ్య సౌందర్యానికి ఆకర్షితలైనారు.

చ. లలిత తదీయ సుందర విలాస విమోహిత లైన వారి నిం
పొలసిన కోర్కిఁ దీర్చుటకు నొక్క ముహూర్తమునన్ వరించి క
న్యల లలితావరోధ భవనంబుల నందఱ కన్ని రూపులై
కలిసి సుఖస్థితిం దనిపెఁ గాంతల భక్తినితాంతచిత్తలన్. 127

* అందాలరాశియైన నందనందనుడు తన సౌందర్యవిలాసాలకు వ్యామోహం చెందిన ఆ సుందరీమణుల కోర్కె తీర్చటంకోసం ఒక్క సుముహూర్తంలోనే వారందరినీ పెండ్లాడాడు. అత్యంతమనోహరాలైన అంతఃపురాలలో అందరికీ అన్ని రూపులై అంతులేని అనురాగంతో కూడిన స్వాంతాలు గల ఆ కాంతాలలామలను సంతోషపరచాడు.

క. చతురతతో నం దొక్కొక, యతివకుఁ బదురేసి సుతులఁ నాత్మసముల ను
న్నత భుజశక్తులఁ గాంచెను, వితతంబై కీర్తి దిశల వినుతికి నెక్కన్. 128

* చతురకళానిధి అయిన శ్రీకృష్ణుడు తనకు సాటి అయిన మేటి పరాక్రమం గల కుమారులను ఒక్కొక్క భార్యకు పదిమంది చొప్పున ప్రసాదించాడు. నలుదిశలా విశాలమైన యశోదీప్తులు నిండించాడు.

సీ. మథురాపురముఁ జతుర్విధ బలౌఘములతో నావరించిన కాలయవన సాల్వ
మగధ భూపాలాది మనుజేంద్ర లోకంబు సైన్యయుక్తము గాఁగ సంహరించి
తన బాహుశక్తిఁ జిత్తముల నర్థించిన భీమ పార్థులకు నుద్దామ విజయ
మొసఁగి తద్వైరుల నుక్కడంగఁగఁ ద్రుంచి బాణ శంబర ముర పల్వలాది

తే. దనుజ నాయక సేనా వితానములను హలధరాది సమేతుఁడై హతులఁజేసె
దంతవక్త్రాది దైత్యులు దన్ను నెదుర భండనములోనఁ ద్రుంచె దోర్బలము మెఱసి. 129

* కాలయవనుడు, సాల్వుడు, జరాసంధుడు మొదలైన మహీపతులంతా, చతురంగ బలసహితులై మధురాపురాన్ని చుట్టుముట్టారు. ఆ రాజలోకాన్ని సేనానీకంతో సహా శ్రీకృష్ణుడు సంహరించాడు. మనసార తన అండదండలను అర్థించిన భీమార్జునులకు సాటిలేని విజయశ్రీని సమకూర్చాడు. మదోన్మత్తులైన వారి శత్రువులను తుదముట్టించాడు. బలరాముణ్ణి వెంటబెట్టుకొని బాణుడు, శంబరుడు, మురుడు, పల్వలుడు అనే రాక్షస నాయకుల్ని, సేనలతోసహా సంహరించాడు. కదనరంగంలో ఎదిరించిన దంతవక్త్రుడు మొదలైన దానవుల్ని అవక్రవిక్రమంతో నేలకూల్చాడు.

వ. వెండియుం గృష్ణుండు కౌరవ పాండవ భండనంబునకుం దోడ్పడి రాజన్యు లన్యోన్య మాత్స ర్యోత్సాహసమేతులై సైనిక పాదఘట్టనంబుల ధరాచక్రంబు కంపింప ననన్య సామాన్యంబు లైన

శంఖ భేరీ ప్రముఖ తూర్యఘోషంబుల నింగి మ్రింగఁ దురంగమ రింఖా సముద్ధూత ధూళి పటల పరిచ్ఛన్న భానుమండలంబుగాఁ జనుదెంచి కురుక్షేత్రంబున మోహరించిన నుభయపక్షబలంబులం దునుమాడి నిఖిలరాజ్యవైభవ మదోన్మత్తుం డయిన సుయోధనుండు నిఖిలరాజ సమక్షంబునఁ గర్ణశకుని దుశ్శాసనాదుల దుర్మంత్రంబున నిరంతరంబుఁ గుంతీనందనుల కెగ్గు చేసిన దోషంబునం జేసి సంగరరంగంబున భీమ గదాఘాతంబునం దొడలు విఱిగి పుడమింబడి గతాయుశ్శ్రీ విభవుండై యుండఁ జూచినంగదా పరితుష్ట చిత్తుండ నగుదు నని యపరిమిత బాహుబలోత్సాహులైన భీష్మ ద్రోణ భీమార్జునులచేత నిఖిలధరాపతుల నష్టాదశాక్షౌహిణీ బలంబులతోడం దునిమించి మఱియు స్వసమానబలులైన యదువీరుల జయింప నెంతవారల కైనం దీరదు; మధుపాన మదవిఘూర్ణి తాతామ్ర విలోచనులై ప్రవర్తించు యాదవుల కన్యోన్య వైరంబులు గల్పించి పోరించి యితరేతర కరాఘాతంబుల హతులై తన్నుఁ గలసినంగాని భూభారం బుడుగదని చిత్తంబునం దలంచి యంత ధర్మనందనుచే నిస్సపత్నంబగు రాజ్యంబు పూజ్యంబుగాఁ జేయించుచు మర్త్యులకుం గర్తవ్యంబులైన ధర్మపథంబులు సూపుచు, బంధుమిత్రుల నెల్లఁ బరితోషంబు నొందించుచుం దత్పరోక్షంబున వారి వంశం బుద్ధరింపం దలంచి యభిమన్యువలన నుత్తర యందు గర్భంబు నిలిపి, గురుతనయ ప్రయుక్తమహిత బ్రహ్మాస్త్రపాతంబునం దద్గర్భదళనంబు గాకుండ నర్భకుని రక్షించి, నిజపదారవింద సేవారతుండైన ధర్మసుతుచేఁ గీర్తిప్రతాపంబులు నివ్వటిల్లం దురంగమేధంబులు మూఁడు సేయించి వెండియు. 130

* దుర్యోధనుడు సమస్త మహీరాజ్య మహాసంపత్తివల్ల మదోన్మత్తుడైనాడు. కర్ణ, శకుని, దుశ్శాసనుల దురాలోచనలూ, దుర్బోధలూ తలకెక్కి, తెగనిక్కి పాండవులకు తగని, ఎడతెగని ఎన్నెన్నో ఎగ్గులు చేశాడు. ఆ పాపానికి ప్రాయశ్చిత్తంగా సంగ్రామంలో భీముని ప్రచండ గదా ఘాతంతో తొడలు విరిగి, ప్రాణాలు సురిగి, రాజ్యం పోయి, ప్రతిష్ఠ గోల్పోయి, భూమిమీద పొరలాడుతున్న రారాజును చూడాలని వేడుక కలిగింది శ్రీకృష్ణస్వామికి కౌరవపాండవుల పోరాటం నిశ్చయ మయింది. ఉభయ పక్షాల రాజులూ పెచ్చు పెరిగిన మచ్చరంతో ఉరకలు వేసే ఉత్సాహంతో కురుక్షేత్రంలో యుద్ధానికి సన్నద్ధులై నిలిచారు. సైనికుల చరణ ఘట్టనలకు ధరణి కంపించింది. శంఖధ్వానాలకూ భేరీపటహాది వాద్యధ్వనులకూ ఆకాశం దద్దరిల్లింది. గుర్రాల డెక్కల తొక్కిడికి రేగిన పరాగపటలాలు సూర్యమండలాన్ని కప్పివేశాయి.

ఒకరు మరొకరి చేతుల్లో చచ్చి తనలో చేరితే తప్ప భూభారం తగ్గదు అనుకొన్నాడు శ్రీకృష్ణుడు. అపారపరాక్రమోపేతులూ, అపరిమితోత్సాహసమేతులూ అయిన భీష్మ ద్రోణులను ఒక పక్షంలోనూ, భీమార్జునులను ఒక పక్షంలోనూ నిలిపి మదోన్మత్తులైన మహీపతులతోపాటు పదునెనిమిది అక్షౌహిణుల సైన్యాన్ని సైతం చంపించాడు. తనతో సమానమైన బలం గల యాదవయోధుల్ని నిర్జించటం ఎంతబలవంతులకైనా సాధ్యం కాదు. అందువల్ల మద్యపానంవల్ల మత్తెక్కి గిరగిర తిరుగుతూ ఎఱ్ఱబడిన కన్నులతో కన్నుమిన్ను గానని యదువీరులకు వారిలో వారికే వైరాలు పెట్టించి, పోరాటాలు పుట్టించి తుదకు అందరినీ తుదముట్టించాడు. అలా అన్యోన్యం కొట్టుకొని మరణించి తనలో చేరితేనే కాని భూభారం

తగ్గదని భావించిన వాసుదేవుడు ధర్మరాజుచే నిష్కంటకమైన రాజ్యాన్ని ప్రశంసనీయంగా పాలింపజేశాడు. మానవులకు ఆవశ్యకాలైన ధర్మమార్గాలను ప్రతిష్ఠించాడు. బంధువులకూ, మిత్రులకూ పరమానందాన్ని కలిగించాడు. పాండవ వంశాన్ని నిలుపదలచి అభిమన్యుని అర్ధాంగి అయిన ఉత్తర గర్భాన్ని రక్షించాడు. అశ్వత్థామ ప్రయోగించిన అమోఘమైన బ్రహ్మాస్త్రం వల్ల ఆమె గర్భంలోని అర్భకుడికి హాని కలుగకుండా కాపాడాడు. తన చరణ కమలసేవా పరాయణుడైన ధర్మతనయుని పేరు ప్రతిష్ఠలూ, శౌర్యసాహసాలూ ప్రకటితం అయ్యేట్లు ఆయనచేత మూడు అశ్వమేధయాగాలు చేయించాడు.

సీ. వలనొప్ప లౌకిక వైదిక మార్గముల్ నడపుచు ద్వారకానగర మందు
నవిదితాత్మీయ మాయా ప్రభావమున నిస్సంగుఁడై యుండి సంసారిపగిదిఁ
జెంది కామంబులచేత విమోహితుం డై సుఖించుచు ముదితాత్ముఁ డగుచు
నంచిత స్నిగ్ధ స్మితావలోకముల సుధా పరిపూర్ణ సల్లాపములను

తే. శ్రీ నికేతన మైన శరీరమునను, బాండునందన యదుకుల ప్రకరములను
లీలఁ గారుణ్య మొలయఁ బాలించుచుండె, నార్త రక్షాచణుండు నారాయణుండు. 131

* భక్త రక్షణ దీక్షాపరాయణుడైన శ్రీమన్నారాయణుడు ద్వారకా పట్టణంలో నివసిస్తూ వైదికములూ, లౌకికములూ అయిన సముదాచారాలను సక్రమంగా చక్కగా నిర్వహిస్తూ తన మాయామహత్త్వం అభివ్యక్తం కాకుండా ప్రవర్తించాడు. ఏమీ అంటనివాడై కూడా సంసారిలాగా, కోరికలకు ఆకర్షితుడైన వానిలాగా, భోగభాగ్యాలతో నిత్య సంతోషియై ఉన్నాడు. సౌందర్యలక్ష్మికి మందిరమైన దేహంతో, అతిశయించిన స్నేహంతో, చిరునవ్వులు విరిసే కడగంటి చూపులతో, అమృతం కురిసే సరససల్లాపాలతో ఇటు పాండవులనూ, అటు యాదవులనూ ఆనందింపజేస్తూ కరుణతో లాలించి పాలించాడు.

సీ. సంపూర్ణ పూర్ణిమా చంద్ర చంద్రిక నొప్పు రమణీయశారద రాత్రు లందు
సలలిత కాంచన స్తంభ సౌధోపరి చంద్రకాంతోపల స్థలములందు
మహిత కరేణుకా మధ్య దిగ్గజముల గతిని, సౌదామనీ లతల నడిమి
నీల మేఘంబుల లీల, ముక్తా మధ్య లాలిత శక్ర నీలముల భాతి

తే. సతత యౌవన సుందరీయుత విహారుఁ డగుచు సతు లెంద ఱందఱ కన్ని రూప
ములను గ్రీడించెఁ బెక్కబ్దములు సెలంగి, నందనందనుఁ డభినవానందలీల. 132

* పున్నమనాటి నిండు జాబిల్లి పండు వెన్నెల వెలుగులతో విరాజిల్లే శరత్కాల రాత్రుల్లోనూ, అందమై మేలిమిబంగారు స్తంభాలు గల సౌధాల పైఅంతస్తుల్లోని చలువరాతి తిన్నెలపైనా, తరుగని తారుణ్యం, చెరగని సౌందర్యం గల అంగనలతో కూడి క్రీడించాడు. అందమైన ఆడు ఏనుగులమధ్య దిగ్గజాలు తిరిగినట్లు, మెరపుతీగల నడుమ నీలమేఘాలు విహరించినట్లు, ముత్యాల సందున ఇంద్రకాంతమణులు ప్రకాశించినట్లు అందగత్తె లందరికీ అన్ని రూపాలు ధరించిన నందనందనుడైన గోవిందుడు సరికొత్త ఆనందంతో ఎన్నో సంవత్సరాలు విహరించాడు.

వ. అంత నొక్కనాఁడు 133

చ. మునివరు లేఁగుదేర యదు భోజవరేణ్యులు గూడి ముట్టఁ బ
ల్కినఁ గనలొంది వారు దమకించి శపించినఁ గొన్ని మాసముల్
సనునెడ దైవయోగమున జాతరఁబో సమకట్టి వేడుకల్
మనములఁ దొంగలింప గరిమన్ నిజయానము లెక్కి యాదవుల్. 134

* ఇలా వుండగా ఒక్క రోజు కొంతమంది మహామునులు ద్వారకా నగరానికి వచ్చారు. అప్పుడు కొందరు యాదవకుమారులు వారిని చుట్టుముట్టి ఎత్తిపొడుపు మాటలతో వారి మనస్సు నొప్పించారు. అందుకు వారు ఆగ్రహించి ఆ తొందరలో ఘోరంగా శపించారు. కొన్ని మాసాలు గడిచాయి.

దైవయోగం వల్ల యాదవు లంతా ఒక పెద్ద ఉత్సవం చెయ్యటానికి తలపెట్టారు. అతిశయించిన కుతూహలంతో కూడిన అంతరంగాలతో పొంగిపోతూ, తమతమ వాహనా లెక్కి జాతరకోసం ప్రయాణమైనారు.

ఉ. కోరి ప్రభాసతీర్థమునకుం జని తన్నదిఁ గ్రుంకి నిర్మలో
దారత నందు దేవమునితర్పణముల్ పితృ తర్పణంబులున్
వారని భక్తిఁ జేసి నవ వత్సలతోఁ బొలుపారు గోవులన్
భూరిసదక్షిణాకముగ భూసురకోటికి నిచ్చి వెండియున్. 135

* అలా ప్రయాణమై యాదవు లందరూ ప్రభాసతీర్థానికి వెళ్ళారు. ఆ నదీజలాల్లో స్నానాలు చేశారు. అరమరికలు లేని ఉదారబుద్ధితో దేవతలకూ, మహర్షులకూ, పితృదేవతలకూ తర్పణాలు విడిచారు. అపారమైన భక్తితో లేగదూడలతో చూడముచ్చటైన గోవులను ధరణీసురులకు దక్షిణలతోపాటు దాన మిచ్చారు.

క. అజిన పట రత్నకంబళ, రజత మహారజత తిల ధరా వరకన్యా
గజ తురగ రథములను స, ద్విజ కోటికి నిచ్చి పెంపు దీపింపంగన్. 136

* అనంతరం జింకచర్మాలూ, మంచిమంచివస్త్రాలూ, రత్నకంబళ్ళూ, వెండీ, బంగారమూ, నువ్వులూ, భూములూ, కన్నెమిన్నలూ, ఏనుగులూ, గుర్రాలూ, రథాలు- తమతమ గౌరవ మర్యాదలకు తగినట్లు బ్రాహ్మణోత్తములకు బహూకరించారు.

వ. ఇట్లు సఫలంబు లయిన భూదానంబు మొదలుగా గల దానంబు లనూనంబులుగా భగవదర్పణబుద్ధి జేసి యనంతరంబ. 137

* ఈ విధంగా పంటలతో కూడిన భూమి మొదలైన వాటిని భగవంతునికే ఇస్తున్నామన్న భావంతో ఎడతెరపి లేకుండా దానం చేశారు.

తే. ఎసఁగు మోదంబు సంధిల్ల నిష్టమైన, రసిక మృదులాన్న మర్థిఁ బారణలు సేసి
మంజులాసవ రసపాన మత్తు లగుచుఁ, గడఁగి యన్యోన్య హాస్య వాక్యముల గలఁగి. 138

* ఈ విధంగా దానధర్మాలు చేసిన తర్వాత యాదవు లందరూ సంతుష్టిగా ఇష్టమృష్టాన్నాలను కడుపునిండా భుజించి మధుర మోహనమైన మద్యపానంతో మత్తెక్కి మైమరచి పరస్పరం పరిహసించుకోసాగారు.

వ. ఇట్లు దమలోన మదిరాపాన మద విఘూర్ణిత తామ్రలోచనులై మత్సరంబుల నొండొరులం బొడిచి సమస్త యాదవులును వేణు జాతానలంబునఁ దద్వంశపరంపరలు దహనంబు నొందుచందంబునం బొలిసి; రది యంతయుం గనుంగొని శ్రీకృష్ణుం డప్పుడు. 139

* మధుపానమత్తులైన వారి కళ్లు బాగా ఎరుపెక్కాయి. ఒళ్లు తిరిగింది. మచ్చరం పెచ్చు పెరిగింది. ఒకరి నొకరు పొడుచుకొని చచ్చారు. వెదుళ్ళ రాపిళ్లవల్ల ఆవిర్భవించిన అగ్నిజ్వాలల్లో వెదురు పొదలన్నీ దగ్ధమైపోవునట్లు సమస్త యాదవులూ నాశనమైనారు. ఈ యాదవకుల విధ్వంస మంతా శ్రీకృష్ణుడు చూచాడు.

క. చతురతతో నిజమాయా, గతిఁ జూచి లసద్విలోల కల్లోల సమం
చిత విమల కమల సార, స్వత జలముల విహిత విధులు సలిపినవాఁడై. 140

* చాతుర్యంతో కూడిన తన మాయా విలాసాన్ని తిలకించిన అనంతరం పొంగిపొరలే తరంగాలతో, వికసించిన కమలాలతో, జలజల ప్రవహించే సరస్వతీ నదిలోని జలాలలో చనిపోయిన వారందరికీ యథావిధిగా ఉత్తరక్రియలు జరిపాడు.

క. ఒక వృక్షమూల తలమున, నకలంక గుణాభిరాముఁ డాసీనుండై
యకుటిలమతి బదరీ వన,ముకు ననుఁ బొమ్మనుచు మొఱఁగి పోయిన నేనున్. 141

* మచ్చలేని మంచి గుణాలతో విరాజిల్లే శ్రీకృష్ణుడు ఒక చెట్టు మొదట్లో కొంచెముసేపు కూర్చున్నాడు. తర్వాత నన్ను పిలిచి "ఉద్ధవా! ఇక నీవు బదరీవనానికి పో" అని చెప్పి నన్ను మాయపుచ్చి ఎచ్చటికో లేచి వెళ్ళాడు.

క. క్రమమున నిజకుల సంహా, రము సేయఁ గడంగు టెఱిఁగి రమణీయ శ్రీ
రమణు చరణాబ్జ యుగ విర, హమునకు మది నోర్వ లేక యనుగమనుఁడనై. 142

* స్వామి తన వంశాన్ని సంపూర్ణంగా సమాప్తం చేసుకోవటానికి సంకల్పించాడన్న సంగతి నేను గ్రహించాను. ఆ నందనందనుని సుందర పాదారవిందాల ఎడబాటును సహించలేకపోయాను. ఆయన వలదన్నా ఆయన అడుగు జాడలను అనుసరించాను.

క. హరి నరయుచుఁ జనిచని యొక, తరుమూల తలంబు నందుఁ దన దేహరుచుల్
పరఁగఁగ నున్న మహాత్మునిఁ, బరునిఁ బ్రపన్నార్తిహరుని భక్తవిధేయున్. 143

* ఆ విధంగా గోవిందుని జాడ అన్వేషిస్తూ వెళ్ళగా వెళ్ళగా ఒక వృక్షాన్ని ఆనుకొని నేలమీద ఆసీనుడై ఉన్న వాసు దేవుడు నాకు కన్పించాడు. ఆయన దేహం దేదీప్యమానంగా కాంతులు వెదజల్లుతున్నది. ఆ సమయంలో ఆ మహాను భావుడు ఆర్తుల కష్టాలను పోగొట్టి భక్తజనులను పరిపాలించే పరమాత్మగా నాకు కన్పించాడు.

వ. మఱియును. 144

సీ. అస్మత్ప్రియస్వామి నచ్యుతుఁ బరు సత్త్వగుణగరిష్ఠుని రజోగుణవిహీను
సురుచిర ద్వారకాపుర సమాశ్రయు ననాశ్రయు నీల నీరద శ్యామ వర్ణు
దళ దరవింద సుందర పత్రనేత్రు లక్ష్మీయుతుఁ బీత కౌశేయ వాసు
విలసిత వామాంక విన్యస్త దక్షిణ చరణారవిందు శశ్వత్ప్రకాశు

తే. ఘన చతుర్బాహు సుందరాకారు ధీరుఁ, జెన్నుగల లేఁత రావిపై వెన్ను మోపి
యున్న వీరాసనాసీను నన్నుఁ గన్న, తండ్రి నానంద పరిపూర్ణు దనుజహరుని. 145

* నా ప్రేమమూర్తి, నాస్వామి, అచ్యుతుడు, పరాత్పరుడు, సత్త్వగుణసంపన్నుడు, రజోగుణ రహితుడు, సుందర ద్వారకా మందిరుడు, అన్యులను ఆశ్రయింపనివాడు, నీలమేఘశ్యామల శరీరుడు, అప్పుడే వికసించుతున్న అందమైన అరవిందాలవంటి కన్నులు కలవాడు, శ్రీనివాసుడై పట్టుపీతాంబరం కట్టుకుని తన ఎడమ తొడపై కుడిపాదాన్ని ఉంచి కూర్చుని ఉన్నాడు. అక్షర తేజస్సుతో, చతుర్బాహువులతో ప్రకాశిస్తున్నాడు. అటువంటి ధీరుణ్ణి, సుందరాకారుణ్ణి, దనుజసంహారుణ్ణి, లేత రావిమ్రాకు నానుకొని వీరాసనాసీనుడై విరాజిల్లుతున్న ఆనందమయుణ్ణి నన్ను గన్న తండ్రిని కన్నులారా కన్నాను.

మత్త. కంటిఁ గంటి భవాబ్ధి దాఁటఁగఁ గంటి నాశ్రిత రక్షకుం
గంటి యోగిజనంబు డెందముఁ గంటిఁ జుట్టముఁ గంటి ము
క్కంటికిం గనరాని యెక్కటిఁ గంటి దామరకంటిఁ జే
కొంటి ముక్తివిధానముం దలకొంటి సౌఖ్యము లందఁగన్. 146

* దర్శించాను! సందర్శించాను! సంసార సాగరాన్ని తరించాను. ఆశ్రిత రక్షకుణ్ణి అవలోకించాను. ఆయన మహాయోగుల ఆత్మబంధువు. మూడుకన్నుల దేవర కూడ చూడలేని జోడులేని వేలుపు. ఆ కమలాక్షుని కనుగొన్నాను. ముక్తిమార్గాన్ని చేరుకొన్నాను. ఆనందాన్ని అందుకొన్నాను.

వ. అయ్యవసరంబునం బరమ భాగవతోత్తముండును, మునిజన సత్తముండును, ద్వైపాయన సఖుండును, మహాయోగి ప్రముఖుండును, నఘశూన్యుండును, నఖిల జన మాన్యుండును, బుధజన విధేయుండును నగు మైత్రేయుండు తీర్థాచరణంబు సేయుచుం జని చని. 147

* విదురా! అదే సమయంలో భగవద్భక్తులలో వరేణ్యుడూ, మునులలో అగ్రగణ్యుడూ, వేదవ్యాసుని సహాధ్యాయుడూ, యోగిజనధ్యేయుడూ, సద్గుణనికాయుడూ, సకలజన పూజనీయుడూ, సుధీవిధేయుడూ అయిన మైత్రేయుడు తీర్థయాత్రలు చేస్తూ అచ్చటికి విచ్చేశాడు.

మ. కనియెం దాపస పుంగవుం డఖిల లోకఖ్యాత వర్ధిష్ణు శో
భన భాస్వత్పరిపూర్ణ యౌవనకళాభ్రాజిష్ణు యోగీంద్ర హృ
ద్వన జాతైక చరిష్ణుఁ గౌస్తుభ ముఖోద్య ద్భూషణాలంకరి
ష్ణు నిలింపాహితజిష్ణు విష్ణుఁ బ్రభవిష్ణుం గృష్ణు రోచిష్ణునిన్. 148

*ఆ విధంగా అచ్చటికి వచ్చిన మైత్రేయుడు విశ్వమంతటా విస్తరిల్లిన శాశ్వతకీర్తితోనూ, సౌభాగ్యశోభా వైభవంతో కూడిన సంపూర్ణ యౌవన స్ఫూర్తితోనూ విరాజిల్లేవాడూ, మహాయోగీంద్రుల మానస పద్మాలలో సంచరించేవాడూ, కౌస్తుభం మొదలైన వెలుగులు వెల్లివిరిసే ఆభరణాలు అలంకరించుకొన్నవాడూ, రాక్షసులను శిక్షించేవాడూ, సర్వవ్యాపకుడూ, సర్వసమర్థుడూ, తేజోమయుడూ అయిన శ్రీకృష్ణుణ్ణి అవలోకించాడు.

క. తదనంతరంబ హరిఁ దన, హృదయాబ్జము నందు ముకుళితేక్షణముల స
మ్మదమునఁ జూచుచు నానత, వదనుండై యుండె ముదము వఱలఁగ ననఘా! 149

* అనఘాత్ముడవైన విదురా! విను! అలా చూచి చూచి కన్నులు మూసుకున్నవాడై మైత్రేయ మహర్షి తన హృదయకమలంలోనే పదిలపరచుకున్న ఆ భగవంతుణ్ణి సంతోషంతో సందర్శించుతూ తలవంచుకొని నిలబడ్డాడు.

వ. అంత డగ్గఱ నేతెంచి యున్న మైత్రేయుండు వినుచునుండ దరహాస చంద్రికా సుందర వదనారవిందుండును, నానంద సుధానిష్యంద కందళిత హృదయుండును, భక్తానురక్త దయాసక్త విలోకనుండును నగు పుండరీకాక్షుండు నన్ను నిరీక్షించి యిట్లని యానతిచ్చె; పూర్వభవంబున వసుబ్రహ్మలు సేయు సత్త్రయాగంబున వసువై, భవదీయహృదయంబున నితర పదార్థంబులు గోరక మదీయపాదారవింద సేవం గాంక్షించితివి కావునం దన్నిమిత్తంబున నేను నీ హృదయంబున వసియించి సమస్తంబును గను చుండుదు; నాత్మారాముండ నైన నన్ను నెవ్వరేని సదసద్వివేకులై యెఱుంగంజాలరు; వారలకు నేను నగోచరుండనై యుండుదు; మత్పరిగ్రహంబు గల నీక నీజన్మంబ కాని పునర్భవంబు నొంద కుండుటకు భవదీయపూర్వ జన్మకృత సుకృత విశేషంబు కతంబున నియ్యాశ్రమంబున మత్పాదారవింద సందర్శనంబు గలిగె; నదియునుంగాక పద్మకల్పంబునందు మన్నాభి పద్మ మధ్య నిషణ్ణుం డయిన పద్మసంభవునకు జన్మమరణాది సంసృతి నివర్తకంబును నవిరతానశ్వర సౌఖ్య ప్రవర్తకంబును నగు మన్మహత్త్వంబుఁ దెలియం జేసితి నట్టి దివ్యజ్ఞానంబు నీకు నెఱింగింతు నని యమ్మహనీయ తేజోనిధి యానతిచ్చిన సుధాసమాన సరసాలాపంబులు కర్ణకలాపంబులై మనస్తాపంబులం బాపిన రోమాంచ కంచుకిత శరీరుండును, నానంద బాష్పధారా సిక్త కపోలుండును, బరితోష సాగరాంతర్నిమగ్న మానసుండును నయి యంజలిపుటంబు నిటల తటంబున ఘటియించి యిట్లంటి. 150

* అలా తన దగ్గరికి వచ్చి మైత్రేయుడు వింటూ ఉండగా, చిరు నవ్వు వెన్నెలలు చిందించే అందమైన అరవిందంలాంటి ముఖం కలవాడూ, ఆనందం అనే అమృతంతో వికసించిన హృదయం కలవాడూ, భక్తులను ఆదరించే దయతో కూడిన చూపులు కలవాడూ- అయిన కమలాక్షుడు నా ముఖం వైపు చూచి ఈ విధంగా ఆజ్ఞాపించాడు. "ఉద్ధవా! పూర్వజన్మలో వసుబ్రహ్మలు చేస్తూ ఉండిన సత్త్రయాగంలో వసువువైన నీవు నీ మనస్సులో మరే వస్తువునూ కోరకుండా నా పాదపద్మాలసేవనే కోరుకొన్నావు. అందుకని నేను ఇకమీద నీ ఎదలో నివాసం చేస్తూ సకలం చూస్తూ ఉంటాను. ఆత్మారాముడనైన నన్ను ఇది సత్తు ఇది అసత్తు అని విమర్శించేవారు ఎవరూ తెలుసుకోలేరు. నేను వారికి కనిపించకుండా ఉంటాను. ఆ అనుగ్రహంవల్ల ఇదే నీకు చివరిజన్మ. మరోజన్మ ఉండదు. అందుకనే నీ పూర్వజన్మ లోని పుణ్యవిశేషం కారణంగా నా చరణారవిందాలకు ఈనాడు ఈ ఆశ్రమంలో సందర్శించగలిగావు. అంతేకాక పద్మకల్పంలో నా నాభికమలంలో ఆసీనుడై వున్న బ్రహ్మదేవునికి తెలియజేసిన దివ్యజ్ఞానాన్ని నీకు ఉపదేశిస్తాను. ఆ దివ్యజ్ఞానం వల్ల జనన మరణాది సంసారబంధాన్ని నివర్తింపజేసి అఖండమూ, అనంతమూ అయిన ఆనందాన్ని ప్రవర్తింపజేసే నా మహత్త్వం నీకు తెలుస్తుంది."

ఈ విధంగా మహాతేజస్సంపన్నుడైన కృష్ణుడు ఆజ్ఞాపించాడు. అమృతసమానాలయిన స్వామి సరససంభాషణలు నాకు శ్రవణ భూషణా లైనాయి. నా మనస్తాపాన్ని తొలిగించాయి. నా శరీరం సంతోషంతో గగుర్పొడిచింది. నా చెక్కిళ్లు ఆనందబాష్పాలతో తడిసి పోయాయి. నా అంతరంగం సంతోష సముద్రతరంగాలలో ఓలలాడింది. నేను దోసిలి నెన్నుదుటిపై చేర్చి ఇలా విన్నవించుకొన్నాను.

క. పురుషోత్తమ! నీ పద, సర సీరుహ ధ్యానామృతాభిషేక స్ఫురణం
గర మొప్పిన నా చిత్త మి, తరవస్తువులందు వాంఛఁ దగులునె యెందున్. 151

* పరమపురుషా! నీ చరణ కమలస్మరణ మనే అమృతాభిషేకంతో పొంగి పరవశించిన నామనస్సు ఇతర వస్తువులను ఎందుకు కాంక్షిస్తుంది?

చ. జననము లేని నీవు భవ సంగతి నొందుట కేమి కారణం
బనియును, గాలసంహరుఁడవై జగముల్ విలయించు నీవు పా
యని రిపుభీతికై సరిదుదంచిత దుర్గము నాశ్రయించు టె
ట్లనియును దేవ! నామనమునందుఁ దలంతు సరోజలోచనా! 152

* పుండరీకాక్షా! పుట్టుకలేని నీవు పుడమిపై అవతరించట మేమిటో బోధపడటం లేదు. కాల స్వరూపుడవై లోకాలను లోగొనే నీవు శత్రుభయంతో నదులను అడ్డుపెట్టు కొని సముద్రాలలో కోటలు కట్టుకోవటం ఏమిటో నా మనస్సుకు అర్థం కావటం లేదు.

వ. అదియునుంగాక. 153

క. శ్రీ రమణీశ్వర! నీ వా, త్మారాముఁడ వయ్యు లీలఁ దరుణీకోటిం
గోరి రమించితి వనియును, వారక యేఁ దలఁతు భక్తవత్సల! కృష్ణా! 154

* అంతేకాక ఇందిరారమణా! భక్తవత్సలా! శ్రీకృష్ణా! నీవు ఆత్మలలో విహరించువాడవు. అయినా స్త్రీల సమూహాల నడుమ లీలావిలాసాలతో విహరించట మేమిటో ఊహించలేకున్నాను.

క. పరతత్త్వజ్ఞులు కరుణా, కర! నిను సంసారి వనుచుఁ గడఁకఁ దలంప
న్నరసి ననుఁ గాచు టెల్లను, గర మరుదు తలంచి చూడఁ గమలాధీశా! 155

* ఓ కమలాపతీ! నీవు కరుణా నిలయుడవు. పెద్దలు చాలమంది వేదాంతులు గూడ నిన్ను సంసారివి అనుకుంటున్నారు. నీవు నాపై చూపే దయ, రక్షించే విధానం గమనిస్తే నాకే మిక్కిలి ఆశ్చర్యంగా ఉంటుంది. ఇది ఎంతటి అరుదైన సంగతి?

వ. దేవా! నీ వఖండిత విజ్ఞాన రూపాంతఃకరణుండ వయ్యును ముగ్ధభావంబునఁ బ్రమత్తుని చందంబున విమోహితుండవై వర్తించుచు నెందేని నొదిగి యుండుటం దలంచి నా డెందంబు గుందుచుండు; నరవిందలోచన! సురవందిత! ముకుంద! యిందిరా సుందరీ రమణ! సరస్వతీరమణునకుం గరుణించిన సుజ్ఞానంబు ధరించు శక్తి నాకుం గలదేనిఁ గృపసేయుము! భవదీయశాసనంబు ధరియించి భూరిసంసార పారావారోత్తరణంబు సేయుదు నని విన్నవించి బహుభంగులం బ్రస్తుతించిన భగవంతుఁడును బ్రపన్నపారిజాతంబును నైన కృష్ణుండు పరతత్త్వ నిర్ణయంబు నెఱింగించిన. 156

* దేవా! నీవు మొక్కవోని విజ్ఞానమే రూపుకట్టిన ఆత్మకలవాడవై కూడ అమాయకునిలా, అవివేకిలా, వ్యామోహానికి లొంగిన వానిలా ప్రవర్తిస్తావు. ఒక్కొక్కప్పుడు ఎక్కడో దాక్కొని ఉంటావు. ఈ సంగతులు గుర్తుకు వచ్చినప్పుడు నా స్వాంతం ఎంతో చింతాక్రాంత మవుతుంది. అరవింద నయనా! బృందారక బృందవందిత చరణా! ఇందిరా రమణా! ముకుందా! సరస్వతీ పతియైన చతుర్ముఖబ్రహ్మకు ప్రసాదించిన సుజ్ఞానాన్ని, దాన్ని పరిగ్రహించి భరించగల శక్తిసామర్థ్యాలు నాకంటూ ఉన్నట్లైతే, ఆ జ్ఞానాన్ని నాకు కూడా అనుగ్రహించు. దానిని గ్రహించి, మీ ఆజ్ఞ శిరసావహించి అపార సంసార సముద్రాన్ని తరిస్తాను అని విన్నవించుకొని ఎన్నో విధాల సన్నుతించగా-భగవంతుడూ, భక్తజన కల్పవృక్షమూ అయిన శ్రీకృష్ణుడు నాకు పరతత్త్వ సంబంధమైన పరిపూర్ణజ్ఞానాన్ని ప్రసాదించాడు.

క. సరసిజలోచన కరుణా, పరిలబ్ధ జ్ఞాన కలిత భావుఁడ నగుటం
బరతత్త్వవేత్తనై త, చ్చరణ సరోజముల కెఱఁగి సమ్మతితోడన్. 157

* కమల దళాక్షుని కరుణాకటాక్షం వల్ల సంప్రాప్తమైన జ్ఞానంతో మనస్సు నింపుకొన్నవాడనై పరతత్త్వాన్ని తెలుసు కొన్నాను. ఎంతో ఇష్టంగా ఆ స్వామి పాదపద్మాలకు ప్రణామం చేశాను.

క. హరిపద జలరుహ విరహా, తురతన్ దుర్దాంత దుఃఖ తోయధిఁ గడవన్
వెర వేది తిరుగ వలసెను, సరసిజభవకల్ప విలయ సమయము దాఁకన్. 158

* కృష్ణుని పాదపద్మాలతో కలిగిన ఎడబాటు నాకు తడబాటు కలిగించింది. భరింపరాని ఆ దుఃఖ సముద్రాన్ని తరించటానికి మరో ఉపాయం లేదు. కల్పాంత పర్యంతం నేనిలాగు తిరుగుతూ ఉండవలసిందే.

వ. ఇట్లు దిరుగుచు. 159

మ. నర నారాయణ తాపసాశ్రమ పదౌన్నత్యంబునం బొల్చు భా
సుర మందార రసాల సాల వకు ళాశో కామ్ల పున్నాగ కే
సర జంబీర కదంబ నింబ కుట జాశ్వత్థ స్ఫురన్మల్లికా
కరవీర క్షితిజాభిరామ బదరీకాంతార సేవారతిన్. 160

* నేను తిరిగి తిరిగి బదరికాశ్రమాన్ని దర్శించాలనే కుతూహలంతో బయలుదేరాను. ఆ పుణ్యభూమి పరమ తపోధనులైన నరనారాయణులు తపస్సు చేసిన పవిత్రాశ్రమంగా ప్రఖ్యాతి గన్నది. ఆ బదరీవనం అందమైన మందారాలు, తీయ మామిళ్ళు, పొగడలు, అశోకాలు, చింతలు, సురపొన్నలు, పొన్నలు, నిమ్మలు, కదంబాలు, వేములు, కొండమల్లెలు, రావులు, మల్లెలు, గన్నేరులు మొదలైన మంజుల తరునికుంజాలతో నిండి మనోహరంగా ఉంటుందిట.

క. చనుచున్నవాఁడ నని ప, ల్కిన పలుకుల కులికి కళవళించుచు విదురుం
డనుపమశోకార్ణవమున, మునిఁగియు నిజయోగ సత్త్వమునఁ దరియించెన్. 161

* నేను బదరికాశ్రమానికి వెళ్తూ ఉన్నాను అని ఉద్ధవుడు చెప్పగానే ఆ పలుకులు విని అదిరిపడి కలతచెంది విదురుడు అపారమైన దుఃఖసాగరంలో మునిగిపోయాడు. మళ్ళీ తనయోగసాధనవల్ల సంప్రాప్తమైన సత్త్వబలంతో గుండె నిబ్బరించుకొని మామూలు స్థితికి వచ్చాడు.

వ. ఇట్లు విదురుండు శోకపావకునిం దన వివేకజలంబుల నార్చి యుద్ధవున కిట్లనియె. 162

మ. అనఘా! యుద్ధవ! నీకుఁ గృష్ణుఁ డసురేంద్రారాతి మన్నించి చె
ప్పిన యధ్యాత్మరహస్యతత్త్వ విమలాభిజ్ఞాన సారంబు బో
రన నన్నుం గరుణించి చెప్పినఁ గృతార్థత్వంబునం బొందెదన్
విను పుణ్యాత్ములు శిష్యసంఘముల నర్విం బ్రోవరే వెండియున్. 163

* ఈ విధంగా విదురుడు శోకం అనే అనలాన్ని వివేకం అనే సలిలంతో చల్చార్చి, ఉద్ధవునితో ఇలా అన్నాడు. పరమ పావనుడవైన ఉద్ధవా! దైత్యమర్దనుడైన జనార్దనుడు అత్యాదరంతో నీకు అనుగ్రహించిన ఆ అధ్యాత్మ తత్త్వ రహస్యాన్ని, అతి పవిత్రమైన అభిజ్ఞానసారాన్ని అపార కృపాతిశయంతో ఇపుడే నాకు ఉపదేశించు. నా జన్మ సార్థకమౌతుంది. పుణ్యాత్ములైన గురువులు తమ శిష్యులను ధన్యాత్ములను చేయాలి కదా!

క. భగవద్భక్తులు సుజనులు, దగ వెతిఁగి పరోపకారతాత్పర్య వివే
క గరిష్ఠులై చరింతురు, జగతిం బొగడొంది వృష్ణిసత్తమ! యెందున్. 164

* వృష్ణివంశపావనా! ఈ భూవలయంలో పుణ్యమూర్తులైన భగవద్భక్తులు ధర్మానురక్తులై, పరోపకార పరాయణులై ప్రవర్తిస్తారు. అటువంటి వారిని ప్రజలు ప్రస్తుతిస్తారు.

క. అనవుడు నుద్ధవుఁ డవ్విదు, రున కిట్లను ననఘ! మునివరుఁడు సాక్షా ద్వి
ష్ణు నిభుండగు మైత్రేయుఁడు, దన మనమున మనుజగతి వదలఁ దలఁచి తగన్. 165

క. హరి మురభేదిఁ బరాపరుఁ, గరుణాకరుఁ దలఁచునట్టి ఘనుఁ డమ్ముని కుం
జరు కడ కేఁగిన నాతఁడు, గర మర్థిం దెలుపు సాత్త్విక జ్ఞానంబున్. 166

* ఆ మాటలు విని ఉద్ధవుడు విదురునితో ఇలా అన్నాడు. వినవయ్యా! విదురా! సంయమివరేణ్యుడూ, సాక్షాత్తూ విష్ణువుతో సమానుడూ అయిన మైత్రేయుడు తన మనుష్యదేహాన్ని వదిలిపెట్టడానికి మనస్సులో నిశ్చయించుకున్నాడు. ఆ మహానుభావుడు ఆ మురహరుని, ఆ పరాత్పరుని, ఆ కరుణాకరుని స్మరిస్తూ ఉన్నాడు. ఇప్పుడు నీవు ఆయన సన్నిధికి వెళ్ళు. తప్పకుండా ఆ మహాముని నీకు అత్యంత ప్రీతితో ఆధ్యాత్మిక తత్త్వజ్ఞానాన్ని అనుగ్రహిస్తాడు.

వ. అని యుద్ధవుండు విదురుం గూడి చని చని. 167

ఉ. ముందటఁ గాంచె నంత బుధ ముఖ్యుఁడు హల్లక ఫుల్లపద్మ ని
ష్యంద మరంద పాన విలసన్మదభృంగఁ, జలత్తరంగ, మా
కంద లవంగ లుంగ లతికాచయసంగ, సురాంగనాశ్రితా
నందితపుణ్యసంగ, యమునన్, భవభంగ, శుభాంగ నర్మిలిన్. 168

* ఈ విధంగా చెప్పి ఉద్ధవుడు విదురునితో కలిసి కొంత దూరం వెళ్ళారు. ఎదురుగుండా యమునానది కన్పించింది. ఆ నదిలో కలువపూలూ, తామరపూలూ వికసించివున్నాయి. ఆ పూలలో చిందే మకరందబిందువులను కమ్మగా కడుపునిండా త్రాగిన తుమ్మెదలు మైమరచి విహరిస్తున్నాయి. నదిలో తరంగాలు కదలాడుతున్నాయి. ఆ నది ఒడ్డున మామిడిచెట్లూ, లవంగ లతలూ, మాదీఫల వృక్షాలూ చిక్కగా చక్కగా క్రిక్కిరిసి ఉన్నాయి. ఆ పొదరిండ్లలో సురసుందరులు చరిస్తున్నారు. సంసార బంధాలను పోకార్చి పుణ్యాన్ని చేకూర్చే సుగుణాల దొంతి అయిన ఆ యమునా స్రవంతి కన్నుల విందుగా కానవచ్చింది.

క. కని డాయ నేఁగి మోదం, బునఁ దత్సరిదమల పులిన భూములఁ దగ నా
దిన శేషము నివసించెను, వనజోదర పాదపద్మ వశమానసుఁడై. 169

* ఆ విధంగా దర్శన మిచ్చిన యమునా నదిని విదురునితో కూడిన ఉద్ధవుడు సమీపించాడు. ఆ నదిలోని అందమైన తెల్లని ఇసుక తిన్నెల మీద ఆనందంగా ఆసీనుడైనాడు. నందనందన చరణారవింద స్మరణ పరాయణుడై ఆ దినమంతా గడిపాడు.

క. మఱునాఁడు రేపకడ భా, సురపుణ్యుఁడు ఘనుఁడు మధు నిషూదన చరణ
స్మరణ క్రీడా కలితుఁడు, దరియించెన్ గలుష గహనదమునన్ యమునన్. 170

* మరుదినాన ఉదయాననే విదురునితో కలిసి యదునందన పదచింతన సంతోష తరంగాలలో ఓలలాడే అంతరంగం గల పుణ్యమూర్తి ఉద్ధవుడు పాపాలను రూపుమాపే యమునా తరంగిణిని దాటాడు.

వ. ఇట్లుద్ధవుండు యమునానది నుత్తరించి బదరికాశ్రమంబునకుం జనియె ననిన విని రాజేంద్రుండు యోగీంద్రున కిట్లనియె. 171

* ఉద్ధవుడు యమునానది దాటి బదరికాశ్రమానికి వెళ్ళాడు అని చెప్పగా విని రాజశ్రేష్ఠుడైన పరీక్షితుడు యోగిశ్రేష్ఠుడైన శ్రీశుకునితో ఇలా అన్నాడు.

క. శౌరియు నతిరథ వరులు మ, హారథ సమరథులు యదు బలాధిపు లెల్లం
బోరి మృతిఁ బొంద నుద్ధవుఁ, డేరీతిన్ బ్రదికె నాకు నెఱిఁగింపు తగన్. 172

* శ్రీకృష్ణుడు అవతారం చాలించాడు. అతిరథ మహారథ సమరథులైన యాదవ వీరు లందరూ తమలో తాము పోరాడుకొని ప్రాణాలు గోల్పోయారు. సర్వులూ చనిపోగా ఉద్ధవుడు మాత్రం ఎలా బ్రతుక గలిగాడు? ఈ విషయం నాకు వివరించండి.

సీ. నావుడు రాజేంద్రునకు శుకయోగీంద్రుఁ డిట్లను మున్ను లోకేశుచేత
సంప్రార్థితుండైన జలరుహనాభుండు వసుమతిపై యదువంశమందు
నుదయించి తనుఁ దాన మదిలోనఁ జింతించి తెలివొంది యాత్మీయ కులవినాశ
మొనరించి తాను బంచోపనిషన్మయ మగు దివ్యదేహంబునందుఁ జెందఁ

తే. దలఁచి విజ్ఞాన తత్త్వంబు ధరణిమీఁదఁ, దాల్చి జనకోటి కెఱిఁగింపఁ దగిన ధీరుఁ
డుద్ధవుఁడు దక్క నితరులే నోప రితఁడు, నిర్జితేంద్రియుఁ డాత్మసన్నిభుఁ డటంచు. 173

* ఈ విధంగా అడిగిన పరీక్షిత్తుతో శుకుడు ఇలా అన్నాడు. పూర్వం బ్రహ్మదేవుడు ప్రార్థింపగా పుండరీకాక్షుడు భూలోకంలో యదువంశంలో ఉదయించాడు. తనకు తాను మనస్సులో ఆలోచించి ఒక నిశ్చయానికి వచ్చినవాడై తన సంకల్పానుసారం తన కులాన్నంతా అంతం చేసివేశాడు. ఐదు ఉపనిషత్తులతో కూడిన దివ్యదేహాన్ని పొందదలచి తన తర్వాత విజ్ఞాన తత్త్వాన్ని అందుకొని లోకంలో జిజ్ఞాసువులైన ప్రజలకు తెలియజేయగల ప్రజ్ఞాశాలి, జితేంద్రియుడు, తనంతటివాడు- ఒక్క ఉద్ధవుడు తప్ప ఇంకొకడు లేడని భావించాడు.

క. క్షితిపై నిలిపిన కతమున, నతనికి మృతి దొరక దయ్యె నవనీశ! రమా
పతి యభిమానము గలిగిన, యతి పుణ్యుఁడు సనియె బదరికాశ్రమమునకున్. 174

* అందుచేతనే భూలోకంలో అతణ్ణి నిల్పాడు. ఈ కారణాల వల్ల అతనికి మృతి లేకుండాపోయింది. రాజా! రమావల్లభునిమీద ఆదరాభిమానాలు గల ఆ పరమ పుణ్యుడు ఉద్ధవుడు బదరికాశ్రమానికి వెళ్ళాడు.

వ. అంత. 175

క. ఉద్ధవుఁ డరిగిన పిదప స, మిద్ధ పరిజ్ఞాను, సుజనహితు, మైత్రేయున్
వృద్ధజన సేవ్యుఁ, దాపస, వృద్ధశ్రవుఁ జూడఁగోరి విదురుఁడు గడఁకన్. 176

ఈ విధంగా ఉద్ధవుడు వెళ్ళిపోయిన తర్వాత, విదురుడు దేదీప్యమానమైన జ్ఞానం కలవాడూ, సజ్జనులకు మిత్రుడైనవాడూ, మహనీయులకు సైతం సేవనీయుడూ, తాపసేంద్రుడూ అయిన మైత్రేయ మహామునిచంద్రుణ్ణి సందర్శించటానికి ముందుకు సాగాడు.

వ. యమునానది దాఁటి కతిపయ ప్రయాణంబులఁ బుణ్యనదుల, హరిక్షేత్రంబులను దర్శించుచు నతిత్వరిత గమనంబున. 177

* యమునానదిని దాటిన అనంతరం కొన్ని దినాలు ప్రయాణం సాగించి పుణ్యానదులనూ, పురుషోత్తమ క్షేత్రాలను దర్శించుకుంటూ బిరబిరా పురోగమించాడు.

క. చని చని ముందటఁ గనుఁగొనె, ఘనపాప తమః పతంగఁ, గరుణాపాంగన్,
గనదుత్తుంగ తరంగన్, జనవరనుత బహుళపుణ్య సంగన్, గంగన్. 178

* అలా వెళ్ళి వెళ్ళి విదురుడు ఉత్తుంగ తరంగాలతో పొంగి ప్రవహించే గంగానదిని కన్నుల విందుగా కనుగొన్నాడు. ఆ గంగానది పాపాలనే చీకట్లను సూర్యునివలె పారదోలుతుంది. కరుణారసం ప్రసరించే కడగంటి చూపులు కలది. పెద్దలైనవారు ప్రశంసించే అగణ్య పుణ్యాలకు ఆలవాలమైంది.

క. అందు నరవింద సౌరభ, నందిత పవమాన ధూత నట దూర్మి పరి
స్పందిత కందళశీకర, సందోహ లసత్ప్రవాహ జల మజ్జనుఁడై. 179

ఆ గంగానదిలో పద్మాల సువాసనలతో నిండిన గాలులు వీస్తున్నాయి. ఆ పద్మ సుగంధాలు వహించిన వాయువుల వల్ల కదలి నదీ తరంగాలు నాట్యం చేస్తున్నాయి. అలా ఎగిరిపడుతున్న కెరటాలు తుంపురులను విరజిమ్ముతున్నాయి. అటువంటి పరమపవిత్ర గంగాప్రవాహంలో విదురుడు స్నానం చేశాడు.

సీ. ఘనసారరుచి వాలుకా సముదంచిత సైకత వేదికా స్థలము నందు
యమ నియ మాది యోగాంగ క్రియా నిష్ఠఁ బూని పద్మాసనాసీనుఁ డగుచు
హరిపాద సరసీరుహ న్యస్తచిత్తుఁడై బాహ్యేంద్రియ వ్యాప్తిఁ బాఱఁదోలి
సకల విద్వజ్జన స్తవనీయ సముచితాచార వ్రతోపవాసములఁ గ్రుస్సి

తే. యున్న పుణ్యాత్ము, విగత వయో వికారు, వినుత సంచారు, భువన పావన విహారు
యోగిజనగేయు, సత్తతి భాగధేయు, నాశ్రితవిధేయు, మైత్రేయు నచటఁ గాంచె. 180

* స్నానానంతరం విదురుడు ఎదురుగుండా యోగిజన స్తవనీయుడూ, సాధుజన భాగధేయుడూ, శ్రితజన విధేయుడూ అయిన మైత్రేయుణ్ణి చూచాడు. ఆ మహనీయుడు కప్పురము కుప్పపోసినట్లున్న, ఒకానొక ఇసుక తిప్పమీద పద్మాసనాసీనుడై ఉన్నాడు. యమ నియమాదులతో కూడిన అష్టాంగ యోగాన్ని నిష్ఠాగరిష్ఠుడై ఆచరిస్తున్నాడు. శ్రీకృష్ణుని చరణ సరోజాలపై చిత్తం లగ్నం చేసి ఉన్నాడు. ఇంద్రియాలను వశం చేసుకొని ఉన్నాడు. సమస్త విద్వాంసులకు సంస్తవనీయమైన సదాచారాలతో, వ్రతాలతో, ఉపవాసాలతో, ఆ మహాముని శరీరం సన్నబడి ఉన్నది. ఆయనలో వార్ధక్యలక్షణాలు ఏమీ కన్పించటం లేదు. అటువంటి పుణ్యజీవనుడూ, భువనపావనుడూ అయిన మైత్రేయుడు విదురుని ముందు సాక్షాత్కరించాడు.

-: విదురమైత్రేయ సంవాదము :-

వ. ఇట్లు గనుంగొని యమ్మునీంద్రుని పాదంబులకుం బ్రణమిల్లి ముకుళిత హస్తుండై యిట్లనియె 'మునీంద్రా! లోకంబున సకల జనంబులు మనంబులు ఘనంబులగు సౌఖ్యంబు లందం దలంచి తత్ఫలప్రాప్తి హేతువులైన కర్మంబు లాచరించి దైవోపహతులై తత్కర్మంబులచేత నిష్ఫలారంభు లగుదురు; కర్మంబులు బంధకంబులును దుఃఖహేతువులునుం గాని సౌఖ్యదాయకంబులై పాప నివృత్తి జేయనోప; వది యట్లుండె; భూరి దుఃఖానుసారంబైవ సంసార చక్రంబు నందుఁ బరిభ్రమించుచుం గామవిమోహితులై పూర్వకర్మానుగతంబులైన శరీరంబులు దాల్చుచుం జచ్చుచు మరలం బుట్టుచు నెంతకాలంబునకుఁ బాపనివృత్తిఁ గానక మాతృయౌవన వన కుఠారులై జనియించి వర్తించు మూఢాత్ములం, బశుప్రాయుల రక్షించుకొఱకుఁగాదె నారాయణ పరాయణులైన మీవంటి పుణ్యాత్ములు లోకంబునం జరియించుట; యదియునుం గాక. 181

* విదురుడు మైత్రేయుని పాదాలకు నమస్కారం చేసి, చేతులు జోడించి ఇట్లా అన్నాడు. "మునీంద్రా! లోకు లంతా తమతమ మనస్సులలో ఎల్లప్పుడూ సుఖాన్నే కోరుకుంటారు. దానిని పొందడానికై ఎన్నోకర్మలు చేస్తారు. దైవం అనుకూలించక పోవడంతో తమ ప్రయత్నాలన్నీ వ్యర్థమైపోయి వాటి ఫలాన్ని అందుకోలేక పోతున్నారు. ఈ కర్మలన్నీ ప్రతిబంధకాలు. అంతేగాక దుఃఖాన్ని కల్గిస్తాయే గాని సుఖాన్నిచ్చి పాపాన్ని పోగొట్టలేవు. అంతేకాక ఈ లోకులు దురంత దుఃఖాలకు కారణమైన సంసారం అనే చక్రంలో తగుల్కొని గిరగిర తిరుగుతూ ఉంటారు. కోర్కెల వ్యామోహంలో చిక్కి పూర్వం తాము చేసిన కర్మఫలాలకు తగినట్టి శరీరాలను పొందుతూ ఉంటారు. ఇలా చస్తూ, పుడుతూ ఎంతో కాలానికిగాని పాపాన్ని పోగొట్టుకొనే మార్గం తెలుసుకోలేరు. తల్లి యౌవనానికి గొడ్డలిపెట్టులాంటివారై పుట్టే ఇటువంటి పశుప్రాయులైన బుద్ధిహీనులను ఉద్ధరించడానికి గదా తమ వంటి పుణ్యాత్ములు శ్రీమన్నారాయణ సేవాపరాయణులై లోకంలో తిరుగుతూ ఉంటారు!

మ. అవివేకానుగత స్వకార్య జలవేలాకీర్ణమై మిత్ర బం
ధు వధూ పుత్ర జలగ్రహోగ్రయుతమై దుర్దాంత మైనట్టి దు
ర్భవ పాథోధిఁ దరింపలేరు హరిసంబంధ క్రియాలోల భా
గవతానుగ్రహ నావ లేని యధముల్ కారుణ్య సంధాయకా! 182

* ఓ కరుణామయా! భగవత్కార్య నిర్వాహకులై సదా భగవంతుని యందే ఆసక్తులైన దైవభక్తుల అనుగ్రహం అనే నావ లేకుండా ఈ సంసార సముద్రాన్ని దాటటానికి ప్రయత్నించడం పరమ మూర్ఖత. భయంకరమైన ఈ సంసార సాగరానికి అవివేకమే జలం. స్వార్థ పరత్వమే చెలియలి కట్ట. మిత్రులూ, బంధువులూ, భార్యాపుత్రులే జలచరాలు. ఇది దురంతమైనది.

క. మునినాథచంద్ర! నను౯ గై, కొని కాచు తలంపు బుద్ధిఁ గూడిన యేనిన్
వినుము మదీప్సిత మది నా, చనవునఁ గావింపవయ్య సజ్జన తిలకా! 183

* సౌజన్యసాంద్రుడవైన ఓ మునిచంద్రా! నన్ను మన్నించి రక్షించే ఉద్దేశం నీకు ఉన్నట్లయితే నా విన్నపం ఆలకించు. నా మనస్సులోని కోరిక తీర్చు.

వ. అని వెండియు విదురుండు మైత్రేయుం జూచి మునీంద్రా! త్రిగుణాత్మకమాయా నియంత యగు భగవంతుండు స్వంతంత్రుండయ్యు నవతరించి యే యే యవతారంబులనే కర్మంబు లాచరించె? నదియు నిష్క్రియుండగు నీశుండు మొదలం బ్రపంచంబు నే విధంబునం గల్పించె? నే పగిదిం బాలించె? మఱియు నీ విశ్వంబు నాత్మీయ హృదయాకాశ గతముం జేసి నివృత్తవృత్తి యగుచు యోగమాయయుం దెట్లు వసియించె? బ్రహ్మాండంబునందు నే లీలవర్తించె? నందు బ్రహ్మాదిరూపంబులం బొంది బహుప్రకారంబుల నెట్లు క్రీడించె? భూసుర గోసురాదులఁ బరిరక్షించుటకై మత్స్యాద్యవతారంబులు ధరియించి యే యే ప్రయోజనంబులం దీర్చెఁ? బయోరుహ గర్భాండ కటాహాంతర్గతంబులై లోకపాల సహితంబులైన లోకంబులను లోకాలోక పర్వతంబుల బహిర్భాగంబులును నేయే తత్త్వభేదంబులను నెత్తెఱంగునం బుట్టించె? నందు బ్రతీతంబగు జీవకోటి యెవ్వనిం గొల్చి బ్రదుకు? జనులకు గర్మ నామ రూప భేదంబు లెట్లు నిర్దేశించె? నింతయు సవిస్తరంబుగా వివరింపు; ముత్తమశ్లోకమౌళి మండనుండును యోగేశ్వరుండును నైన పుండరీకాక్షుని చరిత్ర శ్రవణంబునం గాని జన్మమరణాది సకల దుఃఖాకరంబులును, దుష్కర్మప్రాప్తంబులును నగు భవబంధంబులు దెగవని వెండియు నిట్లనియె. 184

* అని మళ్లీ విదురుడు మైత్రేయుణ్ణి చూచి ఇట్లా అన్నాడు- మునీంద్రా! సత్త్వము రజస్సు, తమస్సు అనబడే మూడు గుణాలతో కూడిన మాకు నియామకుడైన భగవంతుడు సర్వస్వతంత్రుడు. అటువంటివాడు ఎందుకు అవతారా లెత్తాడు. ఏ యే అవతారాలలో ఏ యే సత్కార్యాలు సాధించాడు? క్రియారహితుడైన ఈశ్వరుడు ఆదిలో ఈ ప్రపంచాన్ని ఏ విధంగా సృష్టించాడు? ఏ విధంగా పరిపాలించాడు? మళ్లీ ఈ విశ్వాన్ని తన హృదయాకాశంలో ఎలా విలీనం చేసుకున్నాడు? ఏ వ్యాపారాలూ లేనివాడు ఏ విధంగా యోగమాయలో ఉన్నాడు? తను సృష్టించిన బ్రహ్మాండంలో ఎట్లా సంచరించాడు? బ్రహ్మ, విష్ణు, మహేశ్వరాది రూపాలు పొంది, ఎట్లా అనేక విధాలుగా విహరించాడు? బ్రాహ్మణులనూ, గోవులనూ, దేవతలనూ రక్షించడానికై మత్స్యావతారం మొదలైన అవతారా లెత్తి ఏ యే ప్రయోజనాలు నెరవేర్చాడు? బ్రహ్మాండభాండం లోపల ఉన్న దిక్పాలకులతో కూడిన లోకాలనూ, లోకాలోక పర్వతం బయటి భాగాలను ఏయే తత్త్వ భేదాలతో ఏ విధంగా పుట్టించాడు? ఆ సృష్టిలో నివసించే జీవకోటి ఎవ్వనిని సేవించి జీవిస్తూ ఉంటుంది? జీవులకు కర్మ, నామ, రూప భేదాలు ఎట్లా నిర్ణయింపబడినాయి? ఇదంతా నాకు చక్కగా వివరంగా చెప్పు. పుణ్యామూర్తులకు శిరోభూషణమై యోగేశ్వరులకు అధీశ్వరుడైన శ్రీమన్నారాయణుని పవిత్ర చరిత్ర వింటేనేకాని జననమరణాది సకల దుఃఖాలకూ, సమస్త దుష్కార్యాలకూ అనుబంధాలైన ఈ సంసార బంధాలు తెగవు అని మళ్లీ ఇట్లా అన్నాడు.

తర. సతతమున్ సరసీరుహోదర సత్కథామృత పూరమున్
శ్రుతి పుటాంజలి చేత నిమ్ముల జుఱ్ఱియుం దనివోదు భా
రత కథామిష మూని విష్ణుఁ బరాశరప్రియసూతి స
న్మతి నుతించిన చోట సన్మునినాథ! నామది నుబ్బుదున్. 185

* ఓ మునీంద్రా! శ్రీమన్నారాయణుని సత్కథలనే అమృతాన్ని చెవులనే దోసిళ్ళతో ఎంతగా జుఱ్ఱుకొన్నా తనివి తీరదు. భరతవంశీయుల చరిత్ర ఐన భారతంలో కూడా సందర్భానుసారంగా వ్యాసులవారు ఎక్కడైతే శ్రీమహావిష్ణువును నుతించారో అక్కడ నామనస్సు ఎంతో ఉబ్బి తబ్బిబ్బైపోతుంది.

క. ఇతర కథాకర్ణనముల, నతి హేయత నొందెఁ జిత్త మనఘాత్మ! రమా
పతి చరితామృత రతి సం, సృతి వేదన లెల్లఁ బాయఁజేయు మునీంద్రా! 186

* ఓ పుణ్యాత్ముడా! ఇతర కథలు విని విని నా మనస్సుకు చాల వెగటు కలిగింది, ఓ మునినాథా! రమానాథుడైన శ్రీమన్నారాయణుని కథాసుధాపూరాన్ని తనివితీరా సేవించడం వల్లనే సంసార బాధలు దూరంగా తొలగిపోతాయి.

తే. భూరి విజ్ఞాన నిధులగు నారదాది, నిర్మలాత్ముల కయిన వర్ణింపరాని
హరికథామృత పానంబునందు, విసివి యొల్ల ననువాడెపో వెఱ్ఱిగొల్లఁ డనఘ! 187

* ఓ పుణ్య పురుషా! విశేషమైన విజ్ఞానానికి నిధులవంటివారు నారదాది మహనీయులు. అటువంటి నిర్మల హృదయులకు కూడా వర్ణింపశక్యము కానివి విష్ణుకథలు. అటువంటి హరికథాసుధారసాన్ని త్రాగి విసుగుచెంది 'ఇక వద్దు' అనే వాడే పనికిమాలిన మొద్దు.

వ. అదియునుం గాక. 188

సీ. అరవిందనాభుని యపరావతారమై జనన మొందిన పరాశర సుతుండు
చతురవర్ణాశ్రమాచార ధర్మంబులు రవణింప లోకవిడంబనంబు
లగు గ్రామ్యకథలు పెక్కర్థిఁ గల్పించుచు హరికథావర్ణన మందులోన
నించుకించుక గాని యేర్పడఁ జెప్పమి నంచిత విజ్ఞాన మాత్మ నిలుప

తే. కున్నఁ జింతించి మఱి నారదోపదిష్టుఁ, డగుచు హరివర్ణనామృత మాత్మఁ గ్రోలి
విమల సుజ్ఞాననిధి యన వినుతి కెక్కి, ధన్యుఁ డయ్యెను లోకైకమాన్యుఁ డగుచు. 189

* అదీ కాకుండా శ్రీమన్నారాయణుని అవతారమైనవ్యాసుడు నాలుగు వర్ణాల, నాలుగు ఆశ్రమాల ఆచార ధర్మాలను లోకానికి చాటి చెప్పదలచినవాడై పురాణాలలో పామర కథలు ఎన్నెన్నో కల్పించవలసి వచ్చింది. అందువల్ల ఆ గ్రంథాలలో హరికథలను అక్కడక్కడా కొంచెం కొంచెంగా మాత్రమే అభివర్ణించాడు. భగవద్విజ్ఞానాన్ని ఆత్మగతం చేసుకోలేనందుకు ఎంతో చింతించాడు. చివరకు నారదమహర్షి ఉపదేశంతో నారాయణ కథాసుధాపూరాన్ని తనివితీరా త్రాగి ధన్యుడై, సుధీజనమూర్ధన్యుడై, సకలలోక సమ్మాన్యుడైనాడు.

వ. కావున. 190

క. సరసిరుహోదరు మంగళ, చరితామృత మాత్మఁ గ్రోలు జనుఁ డితరకథా
గరళముఁ గ్రోలునె? హరి సం, స్మరణము జీవులకు నఖిల సౌఖ్యద మనఘా! 191

* కాబట్టి ఓ పుణ్యాత్ముడా! విశ్వకల్యాణకరమైన విష్ణుదేవుని చరితామృతాన్ని స్వేచ్ఛగా సేవించే మానవునికి మరో కథలు విషంతో సమానం. శ్రీమన్నారాయణ ధ్యానం సకల జీవులకూ సమస్త సౌఖ్యనిధానం.

క. శ్రీవనితాధిప! నామ క, థా విముఖుల కిహముఁ బరము దవ్వై పిదపం
బోవుదురు నరకమునకున్, వావిరి నే వారిఁ జూచి వగతు మునీంద్రా! 192

* ఓ మునీంద్రా! శ్రీమన్నారాయణుని నామస్మరణానికీ, కథాశ్రవణానికి విముఖులైన వారు ఈ లోకానికీ, పరలోకానికీ- రెంటికీ కాకుండా చెడతారు. నరకంలో పడతారు. అట్లాంటి వాళ్ళను చూచి నేను ఎంతగానో బాధపడతాను.

క. ఏ నరుఁడే నొక నిమిషం, బైన వృథావాదగతిని హరిపదకమల
ధ్యానానందుఁడు గాఁడే, నా నరునకు నాయు వల్పమగు మునినాథా! 193

* ఓ మునిశ్రేష్ఠా! ఎవడైనా సరే పనికిమాలిన వాదాలలో పడి ఒక్క నిముసమైన హరిపాదపద్మాలను స్మరించి ఆనందించడో అట్టివాని ఆయుస్సు అల్పమైపోతుంది.

చ. మృదుగతిఁ బువ్వుఁదేనియ రమించుచుఁ బానము సేయఁ బాఱు ష
ట్పదమునుబోలి యార్తజన బాంధవు విశ్వభవస్థితివ్యయా
స్పద మహితావతారుఁడగు పంకరుహోదరు నిత్యమంగళ
ప్రద గుణకీర్తనామృతముఁ బాయక గ్రోలెదఁ జెప్పవే దయన్. 194

* ఆపన్నులకు ఆప్తబాంధవుడూ, విశ్వానికి సంబంధించిన సృష్టి స్థితి లయాలకు కారణభూతుడూ, అవతారపురుషుడూ, అయిన శ్రీమన్నారాయణుని కల్యాణగుణ సంకీర్తనం అనే అమృతాన్ని మృదుమధురంగా పువ్వులలోని తేనెను గ్రోలే తుమ్మెదవలెనే నేను తనివి తీరా త్రాగుతాను. దయచేసి చెప్పుస్వామి!

క. అని విదురుఁడు మైత్రేయుం, డను మునినాయకుని నడిగె నని వేదవ్యా
సుని తనయుం డభిమన్యుని, తనయునకుం జెప్పి మఱియుఁ దగ నిట్లనియెన్. 195

* ఈ విధంగా విదురుడు మునిశ్రేష్ఠుడైన మైత్రేయుణ్ణి అడిగాడు అని శుకుడు పరీక్షిత్తునకు చెప్పి మళ్ళీ ఇలా అన్నాడు.

వ. ఇట్లు విదురుండు మైత్రేయు నడిగిన నతం డతనిం గని యతిమృదుమధుర వచన రచనుండై యిట్లనియె: ననఘా! కృష్ణకథాశ్రవణ తత్పరుండవై నీవ నన్నడిగితివి గావున భద్రంబయ్యెః నీవు

భగవద్భక్తుండవు గావున హరి కథాసక్తుండ వగుట విచిత్రంబు గా: దదియును గాక మాండవ్యు శాపంబున సాత్యవతేయువలన భ్రాతృక్షేత్రంబున శూద్రయోనిం బుట్టినట్టి ప్రజాసంయమనుండ వగు యముండవు: నారాయణునకుం బ్రియతముండవు గావునఁ గృష్ణుండు నిర్యాణకాలంబునం దన సన్నిధికిం జనిన నన్ను డాయం జీరి విజ్ఞానం బెల్ల నుపదేశించి నీకు నెఱింగింపు మని యానతిచ్చుటంజేసి యవశ్యంబును నీకు నెఱింగింతు; దత్తావధానుండవై వినుము. 196

* ఈ విధంగా విదురుడు మైత్రేయుణ్ణి అడిగాడు. అప్పుడు ఆ మహర్షి విదురుణ్ణి చూచి మిక్కిలి మృదుమధుర వాక్యాలతో ఇట్లా అన్నాడు. ఓ పుణ్యాత్ముడా! వీనులవిందుగా విష్ణుకథలు వినాలన్న ఆసక్తితో నన్ను అడిగావు. మంచిది. నీవు భగవంతునియందు భక్తి గలవాడవు. కాబట్టి హరి కథలపై నీకు ఆసక్తి ఉండడంలో ఆశ్చర్యం లేదు. అంతేకాక నీవు సాక్షాత్తూ సమవర్తియై ప్రజలను శాసించే యముడవు. మాండవ్యమహాముని శాపంవల్ల వ్యాసభగవానునకు శూద్ర స్త్రీయందు జన్మించావు. శ్రీమన్నారాయణుని ప్రేమకు పాత్రుడైనవాడివి. అందుకనే కృష్ణుడు తన అవసాన సమయంలో సమీపానికి వెళ్ళిన నన్ను చేరపిలిచి విజ్ఞానాన్నంతా బోధించాడు. దానిని నీకు చెప్పవలసిందిగా నన్ను ఆదేశించాడు. ఆయన ఆనతి ప్రకారం అదంతా నీకు తప్పకుండా చెబుతాను. ఏకాగ్రమైన మనస్సుతో ఆకర్ణించు.

క. వనజాక్ష యోగమాయా, జనితం బగు విశ్వ జనన సంస్థాన వినా
శనముల తెఱఁ గెఱిఁగింపుచు, ననఘా! విష్ణుని మహత్త్వ మభివర్ణింతున్. 197

* ఓ పుణ్యాత్ముడా విష్ణుదేవుని యోగమాయాప్రభావం వల్ల ప్రాదుర్భవించిన ఈ ప్రపంచం పుట్టుకనూ, అభివృద్ధినీ, వినాశాన్నీ తెల్పుతూ మహావిష్ణువు మహిమలను అభివర్ణిస్తాను. ఆలకించు:

సీ. సకలజీవులకెల్లఁ బ్రకట దేహము నాత్మ నాథుండుఁ బరుఁడు నానావిధైక
మత్యుపలక్షణ మహితుండు నగు భగవంతుండు సృష్టిపూర్వంబునందు
నాత్మీయ మాయా లయంబు నొందిన విశ్వగర్భుఁడై తాన యెక్కటి వెలుంగు
పరమాత్మఁ డభవుం డుపద్రష్ట యయ్యు వస్త్వంతరపరిశూన్యుఁ డగుటఁజేసి

తే. ద్రష్ట గాకుండు మాయా ప్రధానశక్తి, నతుల చిచ్ఛక్తి గలవాఁడు నగుచుఁ దన్ను
లేని వానిఁగఁ జిత్తంబులోనఁ దలఁచి, ద్రష్ట యగుఁ దన భువన నిర్మాణ వాంఛ. 198

* ఈ విశ్వంలోగల సమస్త జీవుల దేహాలూ భగవంతుని స్వరూపాలు. సమస్తమైన ఆత్మలూ ఆయనే. ఆయనే సర్వానికీ ప్రభువు. పరాత్పరుడు. అనేకవిధా లయిన బుద్ధులకు ఉపలక్షణమైన మహానుభావుడు. అటువంటి భగవంతుడు తన మాయవల్ల తనలోనే లీనమైన ప్రపంచాన్ని, తన గర్భంలో ధరించి ఒక్కడుగా వెలుగుతూ ఉంటాడు. ఆ పరమాత్మ పుట్టుక లేనివాడు. సమస్తమూ పై నుండి చూచేవా డయినప్పటికీ వేరే మరే వస్తువూ లేకుండా తానే సర్వమూ అయినప్పుడు ఇక ద్రష్ట కాడు. కానీ-మాయాప్రధాన శక్తి కలవాడై ప్రపంచాన్ని నిర్మించే కోరికతో గొప్ప చిచ్ఛక్తి గల్గి తనను తాను లేనివాడుగా మనస్సులో భావించు కొంటాడు. సృష్టికి ఉపక్రమించిన పిమ్మట ద్రష్ట అవుతాడు.

తే. బుద్ధిఁ దోఁచిన న మ్మహాపురుషవరుఁడు, కార్య కారణ రూపమై ఘనత కెక్కి
భూరి మాయాభిధాన విస్ఫురిత శక్తి, వినుత కెక్కినయట్టి యవిద్య యందు. 199

* ఈ విధంగా భగవంతునికి సృష్టి చేయాలనే సంకల్పం కలగగానే కార్యకారణాల రూపమై ఘనత వహించినదై మహత్తరమైన మాయాశక్తిగా ప్రకాశించే అవిద్య రూపొందుతుంది.

క. పురుషాకృతి నాత్మాంశ, స్ఫురణము గలశక్తి నిలిపి పురుషోత్తముఁ డీ
శ్వరుఁ డభవుం డజుఁడు, నిజో, దర సంస్థిత విశ్వ మపుడు దగఁ బుట్టించెన్. 200

* ఈ విధంగా తన అంశనుండి ఆవిర్భవించిన మాయను తన శక్తిగా ప్రతిష్ఠించి, పుట్టుక లేనివాడూ పురుషోత్తముడూ ఐన ఈశ్వరుడు తన కడుపులో ఉన్న విశ్వాన్ని ఉద్భవింపజేశాడు.

సీ. ధృతిఁ బూని కాలచోదితము నవ్యక్తంబుఁ బ్రకృతియు నను పేళ్లఁ బరఁగు మాయ
వలన మహత్తత్త్వ మెలమిఁ బుట్టించె మాయాంశ కాలాది గుణాత్మకంబు
నైన మహత్తత్త్వ మచ్యుత దృగ్గోచర మగుచు విశ్వనిర్మాణ వాంఛ
నందుటఁజేసి రూపాంతరంబునఁ బొంది నట్టి మహత్తత్త్వమందు నోలిఁ

తే. గార్యకారణ కర్త్రాత్మకత్వమైన, మహిత భూతేంద్రియక మనోమయ మనంగఁ
దగు నహంకారతత్త్వ ముత్పన్న మయ్యెఁ, గోరి సత్త్వరజస్తమోగుణక మగుచు.
201

* కాలచోదితము- అవ్యక్తము- ప్రకృతి- అనే పేర్లతో వ్యవహృతమైన తన మాయవల్ల మహత్తత్త్వాన్ని పుట్టించాడు. మాయకు సంబంధించినదీ, కాలము మొదలైన గుణాలు కలదీ అయిన ఈ మహత్తత్త్వం భగవంతుని కంటికి మాత్రమే కనిపిస్తూ ప్రపంచాన్ని నిర్మించాలనే కోరిక కల్గడంతో ఇంకొక రూపాన్ని పొందింది. రూపాంతరం పొందిన అటువంటి మహత్తత్త్వంలో నుంచి క్రమంగా కారణం, కార్యం, కర్త అనే భేదాలు ఏర్పడి అవి వరుసగా పంచభూతాలు- ఇంద్రియాలు- మనస్సు అను రూపములుగా గోచరించాయి. ఈమూడింటితో సత్త్వరజస్తమోగుణాలతో కూడిన అహంకారం ఏర్పడింది.

వ. వెండియు రూపాంతరంబులం బొందుచున్న సాత్త్వికాహంకారంబు వలన మనంబును, వైకారిక కార్యభూతంబులైన దేవతా గణంబులును సంభవించె. ఇంద్రియాధిష్ఠాతలైన వాని వలన శబ్దంబు పూర్వంబునఁ బ్రకాశం బగుటంజేసి జ్ఞానేంద్రియంబులైన త్వక్చక్షుశ్శ్రోత్రజిహ్వాఘ్రాణంబులును, కర్మేంద్రియంబు లయిన వాక్పాణిపాద పాయూపస్థములును, తైజసాహంకారంబున నుత్పన్నంబు లయ్యెఁ: దామసాహంకారంబువలన శబ్దస్పర్శరూప రసగంధంబు లుదయించె: నందు శబ్దంబు నిజగుణంబైన శబ్దంబు వలన నాకాశంబుఁ బుట్టించె. గగనంబు కాల మాయాంశ యోగంబునం బుండరీకాక్షు నిరీక్షణంబున స్పర్శతన్మాత్రంబు వలన వాయువుం గలిగించె; బవనుండు నభోబలంబున రూపతన్మాత్రంబువలన లోకలోచనంబైన తేజంబు నుత్పాదించెఁ: దేజంబు కాల మాయాంశ యోగంబున నుత్తమశ్లోకుని విలోకనంబునఁ బవమానయుక్తం బగుచు రసతన్మాత్రంబు

వలన నంబువులం బుట్టించె; సలిలంబు కాల మాయాంశయోగంబునం బరమేశ్వరానుగ్రహంబు గలిగి తేజోయుక్తంబైన గంధగుణంబు వలనఁ బృథివిం గలిగించె; నందు గగనంబునకు శబ్దంబును, వాయువునకు శబ్దస్పర్శంబులును. దేజంబునకు శబ్దస్పర్శరూపంబులును, సలిలంబునకు శబ్దస్పర్శరూపరసంబులును, బృథివికి శబ్దస్పర్శరూపరస గంధంబులును గుణంబులై యుండుఁ; గాల మాయాంశ లింగంబులు గలిగి మహదాద్యభిమానంబును నొందిన దేవతలు విష్ణుకళాకలితు లగుదు; రట్టి మహదాదితత్త్వంబు లైక్యంబు సాలమిం బ్రపంచంబులు కల్పింప సమర్థంబులు గాక కృతాంజలులై యోగేశ్వరేశ్వరుండైన నారాయణు నిట్లని స్తుతియించె. 202

* మార్పు చెందుతున్న సాత్త్వికాహంకారం వల్ల మనస్సూ, ఇంద్రియాల అధిదేవతలైన దేవతా గణాలూ ఉదయించాయి. రాజసాహంకారం వల్ల జ్ఞానేంద్రియాలైన చర్మం, కన్నులు, చెవులు, నాలుక, ముక్కు; కర్మేంద్రియాలైన వాక్కు, హస్తాలు పాదాలు, పాయువు, ఉపస్థ-జన్మించాయి. తామసాహంకారం వల్ల శబ్దం, స్పర్శం, రూపం, రసం, గంధం అనే పంచ తన్మాత్రలు ఆవిర్భవించాయి. వీనిలో శబ్దం వల్ల ఆకాశం పుట్టింది. ఆకాశం కాలమాయాంశ యోగంతో పుండరీకాక్షుని నిరీక్షణంతో స్పర్శతన్మాత్రవల్ల వాయువును పుట్టించింది. వాయువు ఆకాశంతో కలిసి కాలమాయాంశ యోగంతో పుండరీకాక్షుని నిరీక్షణంతో రూపతన్మాత్రవల్ల లోకలోచనమైన తేజస్సును పుట్టించింది. తేజస్సు వాయువుతో కలిసి కాలమాయాంశ యోగంతో పుండరీకాక్షుని నిరీక్షణంతో రసతన్మాత్రవల్ల జలాన్ని కలిగించింది. జలం తేజస్సుతో కలిసి కాల మాయాంశయోగంతో పుండరీకాక్షుని నిరీక్షణంతో గంధతన్మాత్రవల్ల పృథ్విని పుట్టించింది.

ఈ విధంగా ఏర్పడ్డ పంచభూతాలలో ఆకాశానికి గుణం శబ్దం; వాయువునకు శబ్ద స్పర్శాలు గుణాలు; తేజస్సుకు శబ్దస్పర్శ రూపాలు గుణాలు; జలానికి శబ్దస్పర్శరూపరసాలు గుణాలు; పృథ్వికి శబ్ద స్పర్శరూపరస గంధాలు గుణాలై ఉంటాయి. కాల మాయాంశ లింగ స్వరూపులై మహదాదులందు అభిమానం గల దేవతలు విష్ణుదేవుని కళలే. ఐనా మహదాది తత్త్వాలూ, పంచభూతాలూ, పంచేంద్రియాలూ, పంచతన్మాత్రలూ వేరువేరుగా ఉండి అన్నీ సమైక్యం కాకపోవడంతో ప్రపంచాన్ని సృష్టించడానికి సామర్థ్యం వానికి చాలలేదు. అందువల్ల అందరూ చేతులు జోడించి యోగేశ్వరులకు ఈశ్వరుడైన శ్రీమన్నారాయణుని ఇట్లా స్తోత్రం చేశారు-

దండకము

శ్రీనాథనాథా! జగన్నాథ! నమ్రైకరక్షా! విపక్షక్షమాభృత్సహస్రాక్ష! నీరేజపత్రేక్షణా! దేవదేవా! భవ ద్దాసవర్గోపతాపంబులం బాపఁగా నోపు దివ్యాతపత్రంబు నాఁబొల్చు యుష్మత్పదాంభోజ మూలంబు పుణ్యాలవాలంబుగాఁ బొంది యోగీంద్రు లుద్దామ సంసార తాపంబులం బోవఁగా మీటి వర్తింతురో తండ్రి! యీశా! సమస్తాఘ నిర్ణాశ! యీ విశ్వమందెల్ల జీవుల్ భవోదగ్ర దుర్వార తాపత్రయాభీల దావాగ్నిచేఁ గ్రాఁగి దుఃఖాబ్ధిలోఁ దోఁగి యే కర్మమున్ ధర్మముం బొందఁగా లేక సంసారచక్రంబునందుం బరిభ్రామ్యమాణాత్ములై యుందు; ర మ్మూఢచేతస్కులం జెప్పఁగా నేల యో దేవ! విజ్ఞాన దీపాంకురంబైన నీ పాదపంకేరుహచ్ఛాయఁ బ్రాపింతు; మబ్జాక్ష! సన్మౌనిసంఘంబు లైకాంతిక

స్వాంతతం బేర్చి దుర్దాంత పాపౌఘనిర్ణాశకాంబుప్రవాహాభ్ర గంగా నివాసంబు గా నొప్పు నీ పాదయుగ్మంబు యుష్మన్ముఖాంభోజ నీడోద్గతం బైన వేదాండజ శ్రేణిచేతన్ గవేషించి సంప్రాప్తులై యుందు; రో నాథ! వైరాగ్యశక్తిస్ఫుట జ్ఞాన బోధాత్ములై నట్టి ధీరోత్తముల్ నిత్య నైర్మల్య భవ్యాంతరంగంబులం దే పరంజ్యోతి పాదాబ్జ పీఠంబు గీలించి కైవల్య సంప్రాప్తులై రట్టి నిర్వాణ మూర్తిం బ్రశంసింతు; మింద్రాది వంద్యా! ముకుందా! సమస్తంబుఁ గల్పింపఁ బాలింపఁ దూలింపఁ గాఁ; బెక్కు దివ్యావతారంబులం బొందు నీ పాద పంకేరుహ ధ్యానపారీణ సుస్వాంతులై యొప్పు భక్తాళికిన్ మోక్షదం బైన మీ పాద కంజాతముల్ గొల్తు; మీశా! రమాధీశ! పుత్రాంగనా మిత్ర సంబంధ బంధంబులం జెంది నిత్యంబు దుష్ట క్రియా లోలురై దేహగేహంబుం దోలి వర్తించు దుర్మానవ శ్రేణులం దంతరాత్ముండవై యుండియున్ దూరమై తోఁచు నీ పాదపద్మంబు లర్చింతు; మో దేవ! బాహ్యేంద్రియ వ్యాప్తి నుద్వృత్తులైనట్టి మూఢాత్మ లధ్యాత్మ తత్త్వ ప్రభావాఢ్యులై నీ పదాబ్జాతవిన్యాస లక్ష్మీ కళావాసముం గన్న యయ్యుత్తమశ్లోకులం గానఁగాఁ జాల; రప్పుణ్యులా దుష్టులం జూడఁగా నొల్ల రంభోధిరాట్కన్యకాకాంత! వేదాంత శుద్ధాంత సిద్ధాంతమై యొప్పు నీ సత్కథాపార చంచత్సుధాసారపూరంబులం గ్రోలి, సౌఖ్యోన్నతిన్ సోలి, ధీయుక్తులై వ్రాలి, తాపంబులం దోలి, మోదంబులం దేలి, సంపన్నులై మన్న నిత్యప్రసన్నుల్ మహోత్కంఠతం బేర్చి వైకుంఠ ధామంబు నల్పక్రియాలోలురై కాంతు; రద్దివ్యవాసైక సంప్రాప్తికిం గోరుచున్నార; మోదేవ! వైరాగ్య విజ్ఞాన బోధాత్మ యోగక్రియారూఢి నంతర్బహిర్వ్యాప్తిఁ జాలించి శుద్ధాంతరంగంబు గావించి హృత్పద్మవాసుండవై చిన్మయాకారమై యున్న నీ యున్న తానంత తేజో విలాసోల్లసన్మూర్తిఁ జిత్తంబులం జేర్చి యానంద లోలాత్మతం బొల్చు యోగీశ్వర శ్రేణికిం దావకీనానుకం పానులబ్ధిస్ఫుటజ్ఞానముం గల్గుటం జేసి యాయాసముం జెంద; రో దేవతాచక్రవర్తీ! సదానందమూర్తీ! జగద్గీతకీర్తీ! లసద్భూతవర్తీ! భవద్దాసులైనట్టి మమ్మున్ జగత్కల్పనాసక్త చిత్తుండవై నీవు త్రైగుణ్యవిస్ఫూర్తిఁ బుట్టించినం బుట్టుటే కాక నీ భవ్యలీలానుమేయంబుగా సృష్టినిర్మాణముం జేయ నే మెంతవారౌదు? మీ శక్తి యుక్తిన్ భవత్పూజ గావింతు; మట్లుండె నీ సత్కళాజాతులై నట్టి మమ్మెన్నఁగా నేల? యధ్యాత్మతత్త్వంబ వన్నం బరంజ్యోతి వన్నం బ్రపంచంబ వన్న న్నధిష్ఠాతవన్నన్ సదాసాక్షి వన్నన్ గుణాతీత! నీవే కదా పద్మపత్రాక్ష! సత్త్వాదిత్రైగుణ్య మూలంబు నా నొప్పు మాయా గుణంబందు నుద్యన్మహా తత్త్వ మైనట్టి నీ వీర్యముం బెట్టుటం జేసి నీ వింతకుం గారణం బౌదు! వాయాయి కాలంబుల న్నీకు సౌఖ్యంబు లేమెట్లు గావింతు? మే రీతి నన్నంబు భక్షింతు? మెబ్భంగి వర్తింతు? మే నిల్కడన్నుందు? మీ జీవలోకంబె యాధారమై యుండి భోగంబులం బొందుచు న్నున్న యిక్కార్య సంధానులై నట్టి మాకుం జగత్కల్పనా శక్తికిన్ దేవ! నీ శక్తిఁ దోడ్పాటు గావించి, విజ్ఞానముం జూపి, కారుణ్య సంధాయివై మమ్ము రక్షింపు లక్ష్మీమనః పల్వలక్రోడ! యోగీంద్ర చేతస్సరోహంస! దేవాదిదేవా! నమస్తే నమస్తే నమః. 203

* ఓ లక్ష్మీవల్లభా! అనాథ నాథా! అఖిలజగన్నాథా! నీవు శిరస్సు వంచిన వారిని చేర దీసే కరుణా సాంద్రుడవు! పగవారనే పర్వతాలను బద్దలు కొట్టే దేవేంద్రుడవు; కమలదళాల వంటి కన్నులు గలవాడవు!

దేవతలకు దేవుడవైనవాడవు! నీ దాసుల తాపాన్ని పోగొట్టే చల్లని వెల్లగొడుగులు నీ అడుగులు. అఖిల సౌభాగ్యాలకూ అలవాలాలైన నీ అంఘ్రికమలాలను ఆశ్రయించిన మహాయోగులు దుర్వార సంసార బాధలన్నింటినీ దూరంగా పారదోలి సుఖంగా ఉంటారు. సకల పాతక సమూహాలనూ సంహరించే ఓ తండ్రీ! నీవు జగదీశ్వరుడవు! ఈ ప్రపంచంలోని ప్రాణులందరూ భయంకరమైన భవబంధాలలో చిక్కుకొని ఆధ్యాత్మికం-ఆధిభౌతికం-ఆధి దైవికం అనే తాపత్రయ రూప మైన దావానలంలో కాలుతూ దుః ఖసముద్రంలో మునిగి తేలుతున్నారు. ఒక సత్కర్మం గానీ, ధర్మం గాని లేకుండా సంసార చక్రంలో పడి క్రింది మీదులుగా తిరుగుతున్నారు. అటువంటి పరమ మూర్ఖుల మాట చెప్పేదేముంది! ఓ దేవాదిదేవా! విజ్ఞానదీపాన్ని వెలిగించి అజ్ఞాన తమస్సును తొలగించే మీ పాద పద్మాలను ఆశ్రయిస్తాము. కమలలోచనా! ఘనులైన మునులు మనస్సును ఏకాగ్రంచేసుకొని గూటిలోనుండి పక్షులవలె నీ నోటిలో నుండి వెలువడిన వేదవాక్కుల ద్వారా వెదకి వెదకి నీ పదారవిందాలను అందుకుంటారు. నీ చరణ కమల ద్వయం దుర్దాంతమూ, దురంతమూ అయిన దురిత సంచయాన్ని తుడిచివేసే గగన గంగా తరంగిణికి ఆశ్రయం.

ఓ ప్రభూ! నీవే అందరికీ పైవాడవు: నీపైని ఎవ్వరు లేరు. వైరాగ్యబలంచేత ప్రాప్తించిన నిశ్చలమైన జ్ఞానోదయంతో మేల్కాంచిన ధీరశ్రేష్ఠులు నిత్యములూ, నిర్మలములూ అత్యంత పవిత్రములూ అయిన తమ హృదయంలో ఏపరంజ్యోతి పాద పీఠాన్ని నెలకొల్పి మోక్షాన్ని పొందారో- ఆ మోక్ష స్వరూపుడవైన నిన్ను సన్నుతిస్తున్నాము. ఇంద్రాది బృందారక బృందాల అభివందనాలు అందుకొనే ఓ ముకుందా! ఈ సృష్టినంతటినీ పుట్టించి, రక్షించి నశింప జేయడానికై అనేకాలైన దివ్యావతారాలు ధరించావు. నీ పదకమలాలను హృదంతరాలలో నిరంతరం స్మరించే భక్త సమూహానికి ముక్తిని ప్రసాదించే ప్రభూ! మేము నీ చరణ సరోజాలను సంసేవిస్తాము. ఈశా! ఓ రమాధీశా! పిల్లలూ, ఇల్లాలు, మిత్రులూ- అనే సంబంధ బంధాల్లో బంధితులై ఎల్లప్పుడూ దుష్టకార్యాలు చేయుటయందే ఇష్టం కలిగి నాయిల్లూ నా ఒళ్లూ అనే మమకారంతో ప్రవర్తించే మూఢమానవుల అంతరంగాలలో కూడా సర్వాంతర్యామివైన స్వామీ! నీవు నిండి ఉంటావు. కాని నీ పాదాలు వారికి దూరంగానే ఉంటాయి. అటువంటి నీ చరణ సరోజాలను పూజిస్తాము.

ఓ దేవా! ఇంద్రియోన్మాదానికి లోబడి చెడుపనులనే చేస్తూ మిడిసిపడే పరమ శుంఠలు, అధ్యాత్మ తేజోవిరాజితులై అఖిల సంపదలకు ఆలవాలమైన నీ పాద మూలమందే మనస్సు నిల్పిన మహానుభావులను దర్శించాలని వాంఛింపరు. ఈ మహాపురుషులు కూడా ఆ కాపురుషుల ముఖం చూడటానికి సుముఖులు కారు. లక్ష్మీమనోవల్లభా! ఉనిషత్కాంతలకు అంతఃపురమైన నీ కథాసారమనే సుధాపూరాన్ని గ్రోలుతూ సంతోషాతిశయంతో సోలుతూ, జ్ఞానవంతులై సంసార తాపాన్ని పారదోలుతూ, ఆనంద పారవశ్యంలో మునిగి తేలుతూ, సత్త్వసంపన్నులై నిత్యప్రసన్ను లైనవారు పరమోత్కంఠతో నీ వైకుంఠ ధామాన్ని చేరుతారు. మేముకూడా అటువంటి దివ్యస్థానాన్ని కోరుతున్నాము. ఓ దేవదేవా! వైరాగ్యం చేతనూ, విజ్ఞానం చేతనూ ప్రబుద్ధమైన ఆత్మయోగంలో సిద్ధిపొంది, లోపలా బయటా వ్యాపించి చలిస్తూ ఉండే మనోవృత్తిని నిరోధించి, పరిశుద్ధమైన అంతరంగంతో ఒప్పే యోగీశ్వరులు - తమ హృదయపద్మాల్లో వర్తిస్తూ చిన్మయాకారంతో

ప్రవర్తిస్తూ ఉన్న నీ అనంతతేజో విరాజితమైన దివ్యమూర్తిని తమ మనస్సులో నిలుపుకొని ఎల్లప్పుడు ఆనందిస్తూ ఉంటారు. నీ అనుగ్రహంవల్ల ప్రాప్తించిన పరమ జ్ఞానం పొందినందువల్ల వారికి ఆయాస మనేది ఉండదు.

ఓ సకల దేవతా చక్రవర్తీ! ఓ సచ్చిదానందమూర్తీ! నీ కీర్తిని విశ్వమంతా కీర్తిస్తున్నది. నీ మూర్తి సమస్తజీవరాసులలో వర్తిస్తున్నది. లోకాలను సృష్టించాలనే సంకల్పంతో సత్త్వరజస్తమో గుణాలను ప్రస్ఫురింపజేసి నీ దాసులైన మమ్ములను పుట్టించావు. పుట్టిస్తే పుట్టామే తప్ప గొప్పదైన నీసృష్టిని అనుసరించి లోకాలను సృష్టించటానికి మే మెంత వాళ్లం స్వామీ! నీ ప్రసాదంవల్ల కల్గిన శక్తియుక్తులతో నిన్ను పూజిస్తాము. అంతే. నీ అంశవల్ల పుట్టిన మమ్మల్ని ప్రత్యేకంగా గణించడం ఎందుకు? త్రిగుణాలకు అతీతుడవైన ఓ పరమాత్మా! అధ్యాత్మతత్త్వాని వన్ననూ, పరంజ్యోతి వన్ననూ, ప్రపంచాని వన్ననూ, అధిష్ఠాత వన్ననూ, సదాసాక్షి వన్ననూ-అన్నీ నీవే కదా? తామర రేకులవంటి కన్నులు కలదేవా! సత్త్వరజస్తమో గుణాలకు మూలమైన మాయాగుణంలో మహత్తత్త్వమైన నీ తేజస్సును ప్రవేశపెట్టిన నీవు నీ సృష్టికంతటికీ కారణమైనావు. నీ అంశలమైన మేము కాలానుసారంగా నీ కేవిధంగా సంతోషాన్ని సమకూర్చుతాము? మా ఆహారం ఏమి? మేము ఏ విధంగా ప్రవర్తించాలి? మా స్థితి ఏమి? ఈ ప్రాణి లోకమే మాకు ఆధారం కాగా అనుభవాల్ని పొందుతూ నీ కార్యం నెరవేర్చాలని కుతూహలపడుతున్న మాకు మార్గాన్ని చూపించు. కరుణతో నీశక్తిని ప్రసాదించి జగత్తును సృష్టించే శక్తిని కల్గించి రక్షించు. లక్ష్మీహృదయమనే నీటి పడియలో విహరించే మహావరాహస్వామీ! మహాయోగుల మానస సరోవరాలలో సంచరించే మరాళరాజా! దేవాది దేవా! నీకు నమస్కారం! నీకు నమస్కారం!

సీ. అనిన(బ్రసన్ను(డై హరి మహదాదుల కన్యోన్యమిత్రత్వ మందకున్న
కతమున నిఖిలజగత్కల్పనాశక్తి వొడమ కుండుట(దన బుద్ధి నెఱి(గి
కైకొని కాలవేగమున నుద్రేకంబు నొందిన ప్రకృతితో(బొంది నిజ బ
లము నిల్పి తా నురుక్రము(డన సప్తవింశతి తత్త్వములయందు సమత నొక్క

తే. పరి ప్రవేశించి యా తత్త్వభవ్యగుణము, నందు జ్యేష్ఠానురూపంబు లలర(జెంది
యొకటి నొకటిని గలయక యుండి విశ్వ, రచన మెఱు(గని యాతత్త్వ నిచయమునకు. 204

* ఇలా స్తోత్రం చేయగా విని శ్రీహరి సంతోషించాడు. మహత్తు మొదలగు తత్త్వాలకు పరస్పరం పొత్తు కుదరక పోవడం వల్ల సమస్తజగత్తును సృష్టించే శక్తి లభ్యం కాకపోవటాన్ని తెలుసుకొన్నాడు. అప్పుడు కాలవేగంతో ఉద్రేకం పొందిన ప్రకృతితోకూడి నిజశక్తిని నిక్షేపించి ఉరుక్రముడై ఇరవైయేడు తత్త్వాలలో ఏకకాలంలో తాను ప్రవేశించి ఘన పరిణామరూపుడై విడివిడిగా ఉన్న వానికి ఏకత్వం కలిగించాడు. పంచభూతాలు-పంచతన్మాత్రలు-పది ఇంద్రియాలు- కాలం, ప్రకృతి, మహత్తు; మనస్సు, బుద్ధి, చిత్తం అహంకారం అనే అంతఃకరణ చతుష్టయం- ఇవి ఇరువదియేడు తత్త్వాలు.

వ. ఇట్లు విశ్వనిర్మాణ నిపుణత్వంబు నెఱుంగం జూపుచు నన్నింటికి నన్యోన్యతం గల్పించి తన యనుగ్రహంబునం బ్రేరితంబై కానంబడి క్రియాసామర్థ్యంబునం జెన్నొందిన తత్త్వవితానంబు దేవప్రేరితం బయి స్వకీయంబు లగు నంశంబులచేతం బుట్టించిన విరాడ్విగ్రహంబై తత్త్వవితతి దమయందుఁ జెందిన పుండరీకాక్షుని కళాంశంబున నొకటి కొకటికి నైక్యంబు వాటిల్లి పరిణతంబై రూపాంతరంబును జెందు;నే తత్త్వంబునఁ జరాచరలోక పుంజంబులు నిండియుండు నా హిరణ్మయంబైన విరాడ్విగ్రహంబు నొందిన పురుషుండు సర్వజీవ సమేతుండై యుండె నంత. 205

* ఈ విధంగా ప్రపంచాన్ని నిర్మించడంలో వానికి నేర్పు కలగజేస్తూ శ్రీహరి క్రమానుసారంగా అన్నింటికీ పరస్పరమైత్రి కల్పించాడు. ఇలా శ్రీహరి అనుగ్రహంచేత ప్రేరేపింపబడి సృష్టిక్రియకు సమర్థమైన తత్త్వసమూహం, తమ తమ అంశలతో విరాడ్విగ్రహంగా రూపొందింది. విష్ణుదేవుని కళాంశలతో ఒకటి మరొక్కదానితో ఏకీభావం పొంది, పరిపక్వమై ఇంకొక రూపం ధరించింది. ఏ తత్త్వం ఈ జగత్తంతా నిండి ఉందో హిరణ్మయమైన ఆ విరాట్ స్వరూపం ధరించిన పరమాత్మ సమస్త జీవులలో నిండియున్నవా డయ్యాడు.

క. జలముల లోపల నిమ్ముల, జలరుహజాతాండమందు సాహస్రాబ్దం
బులు నిలిచె ఁగార్యరూపా, కలితంబగు నవ్విరాట్పుగర్భము వరుసన్. 206

* ఈ విరాట్ పురుషుడు మొదటి జలాలలో ఏర్పడ్డ బ్రహ్మాండం అనే గర్భరూపంతో వేయి సంవత్సరాలు ఉన్నాడు. దాని నుండే సమస్తసృష్టి కార్యరూపంగా వెలువడింది.

తే. దైవకర్మాత్మ శక్తి వితానములను, దగిలి తనచేతఁ దనుఁ దాన దైవశక్తి
యగుచు వెలుఁగొందుచును బ్రకారాంతరమునఁ, దనువు వితతంబు గాని చైతన్య మొంది. 207

* దైవం-కర్మ-ఆత్మ అనువాటి శక్తి వ్యాపించి భగవంతుడు తానే బహుళ రూపాలతో వెలుగొందుతాడు. అపుడు సంకల్పమయమైన సృష్టి చైతన్యంతో విస్తరిస్తుంది గాన దేహం ఏర్పడదు.

తే. రూపసంసక్తిఁ జేసి నిరూఢకర్మ, శక్తియును వృత్తిభేద సంసక్తి దశ వి
ధములు గలిగిన ప్రాణరూపమున నాత్మ, శక్తి బోధత్వ మగుచున్న శక్తి కలిగి. 208

* ఆ చైతన్య శక్తికి రూపాలుగా ఏర్పడే లక్షణం ఏర్పడుతుంది. అదే కర్మశక్తి. దీనివల్ల అనేక ప్రవృత్తి భేదాలు ఉద్భవిస్తాయి. దానియందు పది విధాలైన ప్రాణాలు స్పందిస్తాయి. ఇన్ని శక్తులతో గూడిన ప్రజ్ఞవల్ల తాను అనగా ఏమో తనకు తెలిసే శక్తి ఏర్పడుతుంది.

క. త్రివిధం బగుచును నాధ్యా, త్మ్య విభేదంబులను బాపి మఱి యధిభూతా
త్మ విరాడ్రూప మ్మగు నిది, వివిధప్రాణులకు నాత్మవిధమై మఱియున్. 209

* అధ్యాత్మం, అధిభూతం, అధిదైవం అనబడే మూడు భేదాలు కలిగి ఈ విరాట్ స్వరూపం జీవులకు తాను ఆత్మగా మెలగుతుంది.

క. జీవంబై పరమాత్మకుఁ, దావలమై యాదిమావతారంబగు న
ద్దేవుని గర్భంబున భూ, తావలితోడం బ్రపంచ మర్థిం దోఁచెన్. 210

* సమస్తానికి జీవమై పరమాత్మకు స్థానమై తొలి అవతారమైన ఆ విరాట్ పురుషుని గర్భం నుండి భూతమయ మైన ఈ సమస్త ప్రపంచం పుట్టింది.

వ. ఇట్లు దోఁచిన విరాట్పురుషుం డాధ్యాత్మి కాధిదైవి కాధిభౌతికంబులను భేదంబులచేఁ బూర్వోక్త క్రమంబున వెలుఁగొందు ననుచు విదురునకు మైత్రేయుం డెఱింగించె నని చెప్పి వెండియు నిట్లనియె.211

* ఈ విధంగా విరాజిల్లిన విరాట్ పురుషుడు - ఆధ్యాత్మికము, ఆధిదైవికము, ఆధిభౌతికము అనే భేదాలతో మొదట చెప్పిన విధంగా ప్రకాశిస్తూ ఉంటాడు అని మైత్రేయుడు విదురునికి తెలియజెప్పి నాడని మళ్లీ శ్రీశుకుడు పరీక్షిత్తుతో ఇలా అన్నాడు.

చ. హరి పరమాత్ముఁ డీశుఁ డజుఁ డాఢ్యుఁ డనంతుఁ డనంతమూర్తి సా
గర తనయాహృదీశుఁడు వికారవిదూరుఁడు నిత్యమంగళా
కరుఁడు కృపాపయోనిధి యకల్మష చిత్తుఁడు సర్వశక్తి తా
మరస విలోచనుండు బుధమాన్య చరిత్ర పవిత్రుఁ డిమ్ములన్. 212

* ఆ శ్రీహరి, పరమాత్ముడు, ఈశ్వరుడు, అజుడు, ఆఢ్యుడు, అనంతుడు, అనంతమూర్తి, లక్ష్మీరమణుడు, నిర్వికారుడు, నిత్యమంగళస్వరూపుడు, కరుణాసముద్రుడు, నిర్మలహృదయుడు, సమస్త శక్తిమంతుడు, కమదళ నేత్రుడు, సకల బుధ సంస్తవనీయ చరిత్రుడు, పరమ పవిత్రుడు.

వ. ఇత్తెఱంగువ నీశుండగు నధోక్షజుండు మహదాది తత్త్వంబుల మనంబుల ఘనంబులగు తలంపులు దానెఱిఁగి యట్టి తత్త్వంబుల వివిధవృత్తి లాభంబునకై స్వకీయ చిచ్ఛక్తిచే నిట్టు లొనర్తునని చింతించి నిజకళాకలితంబగు విరాడ్విగ్రహంబునందు నగ్ని ప్రముఖంబగు దేవతావళి కెల్ల నివాసం బగుచుఁ గానంబడిన వైరాజపురుషుని యాస్యాద్యవయవంబుల వినిపింతు; దత్తావధానుండవై వినుము. 213

* సర్వేశ్వరుడైన పరాత్పరుడు ఈ విధంగా మహదాది తత్త్వాల మనస్సుల్లోని గొప్ప ఆలోచనలన్నీ తెలుసుకొన్నాడు. ఆ తత్త్వాల ప్రవర్తనలన్నీ సఫలం కావటానికి తన చైతన్యం శక్తిని ఉపయోగించాలని నిశ్చయించాడు. తన కళలతో కూడిన విరాట్ స్వరూపంలో అగ్ని మొదలైన దేవత లందరికీ నివాసాలు కల్పించాడు. విరాట్ పురుషుని ముఖం మొదలైన అవయవాల స్వరూపాలను వినిపిస్తాను. ఏకాగ్రమైన భావంతో ఆకర్ణించు.

సీ. నరనుత! యా దివ్యపురుషోత్తముని పృథ గ్భావంబు నొంది ముఖంబు వలన
భువనపాలకుఁడైన పవమాన సఖుఁ డంత రాత్ముఁ డీశ్వరు నంశ మైన వాణి

కనయంబు ననుకూల మగుచు నిజస్థానమునఁ బ్రవేశించిన ముఖమునందుఁ
బరఁగు జీవుండు శబ్దము నుచ్చరించుఁ బృథగ్భావములను నేత్రముల నిముఁడు

తే. చక్షురింద్రియ యుక్తుఁడై సరవిఁ జెంది, రూపవిజ్ఞాన మహిమ నిరూఢి నొందు
మఱియుఁ జర్మంబునను బవమానుఁ డీశ్వ, రాంశమై తత్త్వగింద్రియమందుఁ గూడి. 214

* భవ్యచరిత్రుడైన విదురా! ఆ దివ్యమూర్తియైన విరాట్పురుషుని నుండి కొంతభాగం వేరయింది. అది ముఖంగా రూపొందింది. ఆ పరమేశ్వరుని అంశ గలవాడై వాయుదేవుని మిత్రుడైన అగ్నిదేవుడు ముఖాన్ని నిజస్థానంగా చేసుకొన్నాడు. అందువల్ల జీవుడు శబ్దాన్ని పలుక గలుగుతున్నాడు. విరాట్ పురుషునినుండి మరికొంత భాగము వేరై కన్నులుగా రూపొందాయి. సూర్యుడు చక్షురింద్రియానికి అధికారియై రూప విజ్ఞానాన్ని జీవునకు కలుగజేస్తున్నాడు. అట్లే విరాట్పురుషునిలో కొంతభాగం వేరై చర్మంగా ఏర్పడింది. ఈశ్వరాంశ అయిన వాయువు త్వగింద్రియంలో నిల్చాడు.

వ. నిజనివాసంబు నాశ్రయించిన జీవుండు స్పర్శేంద్రియ గతుండగు పృథగ్భావంబైన శ్రోత్రంబుల దిక్కు లచ్యుత కళాంశంబులగు, శ్రవణేంద్రియ యుక్తంబులై నిజస్థానంబునం బొందిన జీవుండు శబ్దజ్ఞాన గతుండగు; వెండియుఁ దాలువు నిర్భిన్నం బయిన లోకపాలుండగు వరుణుం డందుఁ బ్రవేశించి రసనేంద్రియంబుచేఁ బ్రకాశించినం బ్రాణి రసంబులం గ్రహించెఁ; బరమేశ్వరుని నాసికేంద్రియంబు పృథగ్భావంబు నొంది యాశ్వినే యాధిష్ఠానంబై ఘ్రాణాంశంబు నొందిన జంతువు గంధగ్రహణ సమర్థంబయ్యె; వెండియు భిన్నంబయిన చర్మంబును నోషధులును బరమపురుషాంశంబు లయిన కేశంబులంగూడి నిజనివాసంబు నొందిన జీవుండు కండూయ మానుండగు; భిన్న భూతంబైన మేఢ్రంబునం బ్రజాపతి రేతంబున నిజస్థానంబు నొందిన జీవుం డానందంబునం బొరయు; భిన్నభావంబైన గుదంబున మిత్రుం డచ్యుతాంశంబును బొంది వాయువుం గూడి నిజాధిష్ఠానంబు నొందిన జీవుండు విసర్గంబుఁ జెందు; వేఱు వేఱైన బాహువులం ద్రిదశాధీశ్వరుండయిన పురందరుండు క్రయవిక్రయాది శక్తియుక్తుం డగుచు నిజస్థానంబు నొందిన జీవుండు వానిచేత జీవికం బొందు; మఱియుఁ బాదంబులు నిర్భిన్నంబు లయిన విష్ణుండు స్వావాసంబు గైకొని గతిశక్తిం బొందిన జీవుండు గమనాగమ నార్హుండయ్యె; వెండియు భిన్నభావంబయిన హృదయంబు మనంబుతోడం గలసి నిజాధిష్ఠానంబునం జంద్రుండు ప్రవేశించిన జీవుండు శరీరసంకల్పాది రూపంబగు వికారంబునుం బొందు; భిన్నభావంబైన యహంకారంబున నహంకృతి యుక్తుండై రుద్రుండు నిజస్థానంబుగా వసియించు; నా యహంకృతిచే శరీరి కర్తవ్యంబులు నడపు; బుద్ధి వాగీశ్వరావాసంబై హృదయంబు తోడం గలసి నిజాధిష్ఠానంబున బోధాంశంబుచే వెలింగిన శరీరి బోద్ధవ్యతం బొందు; భిన్నంబైన చిత్తంబు బ్రహ్మావాసంబై చేతనాంశంబు నొందినఁ బ్రాణి విజ్ఞానంబునుం బొందు; నట్టి విరాట్పురుషుని శీర్షంబున స్వర్గంబును, జరణంబుల వసుమతియు, నాభియందు గగనంబునుం గలిగె; సత్త్వాదిగుణ పరిణామంబుల నమరులైరి; ఊర్జిత సత్త్వగుణంబున న ద్దేవతలు త్రిదివంబునుం బొందిరి; రజోగుణంబున మనుజులును గవాదులును ధరణిం బొందిరి; తామసంబున భూతాదులైన

రుద్రపారిషదులు ద్యావాపృథి వ్యంతరంబగు వియత్తలంబునుం బొందిరి; ముఖంబువలన నామ్నాయంబు ఉత్పన్నంబులయ్యె. వెండియు- **215**

* జీవునకు స్పర్శజ్ఞానాన్ని కలిగించు విరాట్పురుషు నుండి వేరైన చెవులయందు ఈశ్వరాంశలైన దిక్కులు జీవుని శ్రవణేంద్రియాన్ని కూడి జీవునకు శబ్ద జ్ఞానాన్ని కలిగిస్తున్నవి. అట్లే వేరైన తాలువులందు లోకపాలకుడైన వరుణుడు ఈశ్వరాంశతో ప్రవేశించి జీవుని రసనేంద్రియంగా ప్రకాశిస్తున్నాడు. అందువల్ల ప్రాణి రుచులను తెలుసుకొంటాడు. పరమేశ్వరుని నాసికేంద్రియం వేరై ఆయన అంశగల అశ్వినీ దేవతలకు అధిష్ఠాన మయింది. అందువల్ల జీవునకు వాసన చూచే శక్తి కలిగింది. పరమపురుషు నుండి వేరైన చర్మం ఓషధులు ఆయన అంశలైన కేశాలను కూడడంచేత జీవునకు కండూయమానస్థితి (గోకుకొనుట) ఏర్పడింది. అట్లే పరమేశ్వరుని నుండి వేరైన పురుషాంగంలో ఈశ్వరాంశమైన ప్రజాపతి రేతస్సుతో సంయోగ మందటం వల్ల జీవుడు ఆనందాన్ని పొందుతున్నాడు. పరమేశ్వరునినుండి వేరైన గుదస్థానంలో అచ్యుతాంశమైన మిత్రుడు, వాయువుతో కూడి ప్రవేశించటంవల్ల జీవునకు మలవిసర్జన శక్తి కలుగుతున్నది.

విరాట్పురుషుని నుండి వేరైన చేతులందు ఈశ్వరాంశమైన ఇంద్రుడు ప్రవేశించటం వల్ల ఇచ్చిపుచ్చుకొను శక్తి కలవాడై, నిజస్థానాన్ని పొందిన జీవుడు జీవనోపాధిని పొందుతున్నాడు. విరాట్ పురుషుని నుండి వేరైన పాదాలను విష్ణువు అధిష్ఠించి గమన శక్తి కలిగించటం వల్ల జీవుడు నడచుటకు శక్తి మంతు డగుతున్నాడు. పరమేశ్వరుని నుండి బయటికి వచ్చిన హృదయం మనస్సుతో కలిసి, అధిష్ఠాత అయిన చంద్రుడు ప్రవేశించడం చేత జీవుడు సంకల్ప వికల్పాలను పొందుతున్నాడు. వేర్పాటు చెందిన అహంకారంలోఅహంకృతియుక్తుడైన రుద్రుడు నిజస్థానంగా ప్రవేశించి నప్పుడు జీవుడు కర్తవ్యాలను నిర్వర్తిస్తాడు. విడివడిన బుద్ధి వాగీశ్వరుని ఆవాసమై హృదయంతో కలిసి జ్ఞానాంశతో వెలిగినప్పుడు జీవునకు గ్రహణశక్తి కలుగుతుంది. వేరుపడిన చిత్తం బ్రహ్మకు ఆవాసమై చేతనాంశం పొందినప్పుడు జీవుడు విజ్ఞానాన్ని పొందుతాడు.

అటువంటి విరాట్పురుషుని శిరస్సునుండి స్వర్గమూ, పాదాల నుండి భూమీ, నాభి నుండి ఆకాశమూ కలిగాయి. సత్త్వరజస్తమోగుణాల మార్పుచేత జీవులు అమరు లయ్యారు. సత్త్వగుణం అధికంగా ఉండడంచేత ఆ దేవతలు స్వర్గాన్ని పొందారు. రజోగుణంవల్ల మనుష్యులూ, గోవులూ మొదలైన జీవులు భూమిని పొందాయి. తామసగుణం వల్ల భూతాదులైన రుద్రపారిషదులు భూమికీ, ఆకాశానికీ మధ్యగల ప్రదేశాన్ని పొందారు. విరాట్పురుషుని ముఖం నుండి వేదాలు పుట్టాయి.

క. ధరణీదివిజులు శ్రుతులును, నరవర! యమ్మేటి ముఖమునం బొడముట భూ
సురుఁ డఖిల వర్ణములకున్, గురుఁడున్ ముఖ్యుండు నయ్యె గుణరత్న నిధీ! **216**

* ప్రశస్త గుణసంపన్నుడవైన పరీక్షిన్మహారాజా! బ్రాహ్మణులూ, వేదాలూ ఆ విరాట్ పురుషుని ముఖం నుండి పుట్టడం వల్ల బ్రాహ్మణుడు సమస్త వర్ణాలకు జ్యేష్ఠుడూ, శ్రేష్ఠుడు అయ్యాడు.

క. ధర బ్రాహ్మణాదికము ద, స్కర బాధలఁ బొందకుండఁ గైకొని కావం
బురుషోత్తము బాహువులన్, నరనాథకులంబు పుట్టె నయతత్త్వనిధీ! 217

* నీతి విద్యావిశారదుడవైన విదురా! బ్రాహ్మణాది వర్ణాల వారు దొంగలూ దుండగులూ మొదలైన వారి వల్ల బాధలు పొందకుండా వారిని రక్షించడానికే ఆ పురుషోత్తముని భుజాల నుండి క్షత్రియజాతి జన్మించింది.

క. గణుతింపఁగఁ గృషిగో ర, క్షణవాణిజ్యాది కర్మకలితంబుగ నా
గుణనిధి యూరువులందుం, బ్రణుతింపఁగ వైశ్యజాతి ప్రభవం బయ్యెన్. 218

* వ్యవసాయం, గోసంరక్షణం, వ్యాపారం-మొదలైన కార్యాలను నిర్వహించటం కోసం ఆ సర్వేశ్వరుని తొడల నుండి వైశ్యజాతి ఆవిర్భవించింది.

తే. తివిరి సేవక ధర్ములై దేవదేవు, పదములను శూద్రసంతతు లుదయమైరి
వీర లందఱుఁ దమతమ విహితకర్మ, మలరఁ జేయుచు జనకుండు నాత్మగురుఁడు 219

క. అగు సర్వేశుఁ బరాత్పరు, జగదేకప్రభుని పాదజలజాతంబుల్
దగిలి భజింతురు సతతము, నిగమోక్తిన్ భక్తియోగనిపుణాత్మకులై. 220

* ఆ దేవదేవుని పాదాలనుండి సేవావృత్తియే ధర్మంగా గల శూద్రజాతి పుట్టింది. వీరంతా తమకై విధింపబడిన పనులు చేస్తూ-జగజ్జనకుడూ, విశ్వగురుడూ, సర్వేశ్వరుడూ, పరాత్పరుడూ అయిన ఆలోకైకనాథుని పాదపద్మాలకు వేదాల్లో చెప్పిన విధంగా భక్తియోగ పరాయణులై అనుదినమూ ఆరాధిస్తుంటారు.

తే. మహిమ దీపింపఁ గాలకర్మ స్వభావ, శక్తి సంయుక్తుఁ డగు పరేశ్వరుని భూరి
యోగమాయా విజృంభణోద్యోగ మెవ్వఁ, డెఱిఁగి నుతియింపఁగా నోపు నిద్ధచరిత! 221

* మహనీయ చరిత్రా! కాల, కర్మ, స్వభావశక్తులతో ప్రకాశించే పరమేశ్వరుని యోగమాయ అమేయ మైనది. దాని విశేష విజృంభణాన్ని తెలుసుకొని సంస్తుతించడానికి ఎవరికి సాధ్యమౌతుంది?

చ. అన్యకథానులాపము లహర్నిశముం బఠియించి చాల మా
లిన్యము నాత్మశోభన విలీనత నొందు మదీయ జిహ్వ సౌ
జన్యము నొందె నేఁడు హరిసద్గుణ దివ్య కథామృతంబు స
న్మాన్యచరిత్రమై నెగడు మద్గురు వాక్యపదంబుఁ జెందఁగన్. 222

* విదురా! ఈ నా నాలుక ఇతరుల కథాకలాపాలను రాత్రింబవళ్లు చదివి చదివి, చాలా మలినమై, ఆత్మ సౌందర్యాన్ని పోగొట్టుకొన్నది. నేడు నా గురుదేవునిచే నిర్దేశింపబడిన మార్గాన్ని అవలంబించి విష్ణుదేవుని సద్గుణవంతమైన సత్కథా గానం అనే అమృతాన్ని పానం చేసి సౌజన్యాన్నీ, సౌభాగ్యాన్నీ సంతరించుకున్నది.

మ. హరినామాంకిత సత్కథామృత రసవ్యాలోలుఁ డైనట్టి స
త్పురుష శ్రేష్ఠుఁ డసత్కథాలవణవాః పూరంబుఁ దాఁ గ్రోలునే?
వరమందార మరంద పానకుతుకస్వాంత ద్విరేఫంబు స
త్వరమై పోవునె చేఁదు వేములకుఁ దద్గంధానుమోదాత్మమై. 223

* హరి నామస్మరణ పరాయణమైన సరస కథాసుధా రసాన్ని ఆసక్తితో ఆస్వాదించి ఆనందించే సత్పురుషవరేణ్యుడు రసహీనమైన అసత్కథలచే ఉప్పునీటిని త్రాగాలని ఉబలాటపడతాడా? మధురమైన మందార మకరందాన్ని త్రాగి మైమరచే తుమ్మెద చేదువాసనలు వెదజల్లే వేపచెట్ల వైపు వెళ్ళాలని వేగిరపడుతుందా?

క. హరి మహిమముఁ దన్నాభీ, సరసిజ సంజాతుఁడైన చతురాననుఁడుం
బరికించి యెఱుఁగఁ డన్న ని, తర మనుజులఁ జెప్పనేల తత్త్వజ్ఞనిధీ! 224

తత్త్వవేత్తవైన ఓ విదురా! నారాయణుని మహిమను ఆయన నాభికమలం నుండి పుట్టిన నాలుగు ముఖాల బ్రహ్మకూడా తెలుసుకోలేడు అంటే, ఇక ఇతరుల విషయం చెప్పడం ఎందుకు?

తే. శ్రుతులు దమలోన వివరించి చూచి పుండ, రీకలోచను నుత్తమ శ్లోకచరితు
నమర గుణ వంద్యమాన పాదాబ్జ యుగళు, వెదకి కనుఁగొనలే వండ్రు విమల మతులు. 225

* ఉత్తమశ్లోకుడూ ఉదారచరితుడూ, ముక్కోటి దేవతలు మ్రొక్కే చక్కని పాదపద్మాలు గలవాడూ అయిన ఆ దేవాది దేవుని వేదాలు కూడా తమలో తాము వితర్కించి, విచారించి వెదకి వెదకి వీక్షింపలేవని విజ్ఞులంటారు.

క. హరియుం దన మాయాగతిఁ, బరికించియుఁ గానఁడయ్యెఁ బరిమితి లేమిన్
మఱి మాయావిని మోహిని, చరితముఁ గనుఁ గొందు రెట్లు చతురాస్యాదుల్?

226

* ఇదిగో విదురా! ఆ హరికూడా అనంతమైన తన మాయావ్యవహారాన్ని అవగాహనం చేసుకోలేక పోయాడంటే మాయావిని అయిన ఆ మహామోహిని ప్రభావం బ్రహ్మాదులకు మాత్రం ఎలా అంతుపట్టుతుంది?

క. ఆ దివిజాధీశుఁడు, మహదా, దులు, దిక్పతులుఁ, బంకజాసనుఁడున్, గౌ
రీ దయితుఁడు గనఁజాలని, శ్రీ దేవుని పదయుగంబుఁ జింతింతు మదిన్. 227

* మహేంద్రుడూ, మహదాది తత్త్వాలూ, దిక్పాలకులూ, పద్మసంభవుడూ. పరమశివుడూ కూడా చూడలేని ఆ దేవదేవుని పాద పద్మాలను నామనస్సులో ధ్యానిస్తాను.

క. అని మైత్రేయుం డవ్విదు, రున కెఱిఁగించిన తెలుఁగు రుచిరముగా న
ర్జున పౌత్రునకుఁ బరాశర, ముని మనుమం డెఱుఁగఁ జెప్పి ముదము దలిర్పన్. 228

వ. వెండియు నిట్లనియె. 229

* ఈ విధంగా మైత్రేయ మహర్షి విదురునికి వెల్లడించిన విశేషాలను పార్థుని పౌత్రుడైన పరీక్షిత్తుకు పరాశరుని పౌత్రుడైన శుకమహర్షి హర్షపూర్వకంగా విశదీకరించి మరల ఇట్లా అన్నాడు.

క. భూమీశ్వర! మైత్రేయ మ, హాముని విదురునకు నట్లు హరి శుభగుణ లీ
లా మాహాత్మ్యముఁ జెప్పిన, నా మైత్రేయునకు విదురుఁ డనియెన్ మఱియున్. 230

మహారాజా! ఆ విధంగా మైత్రేయమహాముని అత్యంత మంగళ ప్రదాలైన హరిలీలా మహత్త్వాలను విదురునికి విశదీకరించగా విని మైత్రేయునితో విదురుడు మళ్ళీ ఇట్లా అన్నాడు.

క. అగుణుండగు నీశ్వరునకు, జగదవనోద్భవ వినాశ సత్కర్మములుం
దగులీల లెట్టు లాతఁడు, సగుణుండై యుండు టెట్లు సౌజన్యనిధీ! 231

* సౌజన్య మహనీయా! మైత్రేయా! భగవంతుడు నిర్గుణ పరబ్రహ్మ కదా! మరి ఈ లోకాలన్నీ పుట్టించటం రక్షించటం లయం చెయ్యటం ఆయన క్రీడావిశేషాలు కదా! నిర్గుణుడైన వానికి ఈ క్రీడలూ, ఈ లీలలూ ఎలా పొసగు తాయి? నిర్గుణుడైన ఈశ్వరుడు సగుణుడుగా ఎలా ఉంటాడు? ఇది పరస్పర విరుద్ధంగా లేదా?

సీ. అని యర్భకునిగతి యనుకొని మైత్రేయ మునిఁ జూచి విదురుఁ డిట్లనియె మరల
బాలుఁడు క్రీడావిలోలమానసమున దీపించు లీలానురూపుఁ డగుచుఁ
గానిచోఁ గామానుగతుఁడై రమించును నర్భకుఁ డర్థి వస్త్వంతరమున
నర్భకాంతరమున నైనను బాలకేళీసంగుఁ డగుచు నోలిని జరించు

తే. హరియు నెపుడు నివృత్తుఁ డత్యంత తృప్తుఁ, డగుట వర్తించు టెట్లు క్రీడాదులందు?
మఱియుఁ ద్రిగుణాత్మకంబైన మాయఁ గూడి, యఖిల జగములఁ గల్పించె ననుట యెట్లు? 232

* అని అడిగి విదురుడు "ఒక వేళ భగవంతుడు బాలునివలె క్రీడించునేమో" అనుకొని, మైత్రేయుణ్ణి చూచి మళ్ళీ ఇట్లా అన్నాడు. బాలుడు ఆడుకోవాలి అనుకున్నప్పుడు అతడి మనస్సు క్రీడాలోల మౌతుంది. అందుకు తగినట్లుగా ఆడుకుంటాడు. బాలుడు ఆడుకోటానికి ఆటవస్తువులు కావాలి. లేదా మరికొందరు బాలకులు కావాలి. అప్పుడు ఆనందంగా ఆట సాగుతుంది. కాని భగవంతుడు ఎటువంటి కోరికలు లేని వాడూ, నిత్య సంతృప్తుడూ గదా! అటువంటి వానికి ఆటలందు ఆసక్తి కలగటం ఆశ్చర్యంగా ఉంది. త్రిగుణాత్మకమైన మాయను సృష్టించి ఆ మాయవల్ల సమస్తలోకాలనూ కల్పించే కుతూహలం ఆయనకు ఎట్లా కలిగిందో చిత్రంగా ఉంది.

సీ. అమ్మాయచేత నీ యఖిలంబు సృజియించి పాలించి పొలియించి పరమపురుషుఁ
డనఘాత్మ! దేశకాలావస్థలందును నితరులయందు నహీనమైన
జ్ఞానస్వభావంబుఁ బూని యా ప్రకృతితో నెబ్భంగిఁ గలసె దా నేకమయ్యుఁ
గోరి సమస్తశరీరంబులందును జీవరూపమున వసించి యున్న

తే. జీవునకు దుర్భగక్లేశసిద్ధి యెట్టి, కర్మమున సంభవించెను? గడఁగి నాదు
చిత్త మజ్ఞాన దుర్గమస్థితిఁ గలంగి, యధికఖేదంబు నొందెడు ననఘచరిత! 233

* ఓ పుణ్యుడా! తన మాయచేత ఈ లోకాలన్నింటినీ సృష్టించి, పాలించి, లయంచేసే ఆ పరమాత్ముడు దేశం కాలం మొదలైన అవస్థలను కల్పించు తున్నాడు. ఇతరులను సృష్టించి వారియందు అఖండమైన జ్ఞానంతో వర్తిస్తున్నాడు. కేవలం జ్ఞాన స్వరూపుడైన భగవంతుడు ఆ ప్రకృతితో తాను ఏ విధంగా కలసి ఉంటాడు? దేవుడు ఒక్కడై ఉండి అన్ని శరీరాల్లోనూ జీవుడుగా వసించి ఉంటున్నాడు గదా! దేవుడైన జీవునకు భరింపరాని గర్భనరకం వంటి కష్టాలు ఏ కర్మం వల్ల సంభవిస్తున్నవి? ఈ సందేహాలతో నామనస్సు చాల వ్యాకుల పడుతున్నది. ఈ అజ్ఞానావస్థనుండి బయట పడలేక తల్లడిల్లి పోతున్నది.

వ. అది గావున సూరిజనోత్తముఁడవైన నీవు మదీయ మానసిక సంశయంబులం దొలఁగింప నర్హుండవని విదురుండు మైత్రేయ మహామునీంద్రు నడిగె నని బాదరాయణతనూభవు డభిమన్యు నందనున కిట్లనియె. 234

* ఈ విధమైన నామనస్సులోని సందేహాలను తొలగించడానికి విద్వాంసులలో అగ్రగణ్యుడవైన నీవే సమర్థుడవు- అని విదురుడు మైత్రేయుణ్ణి వేడుకొన్నాడు అని చెప్పి శుకమహర్షి పరీక్షిత్తుతో ఇలా అన్నాడు.

క. సరసిరుహోదర మంగళ, చరితామృతపాన కుతుకసంగంబున ని
ర్భరుఁడగు విదురునకు మునీ, శ్వరుఁడగు మైత్రేయుఁ డనియె సజ్జనతిలకా! 235

* నృపకుల తిలకా! కల్యాణదాయకమైన కమలనాభుని మధురకథా సుధారసాన్ని ఆస్వాదించాలనే కుతూహలంతో ఉవ్విళ్ళూరే విదురునితో మహనీయుడైన మైత్రేయుడు ఇట్లా అన్నాడు.

చ. వినుము వితర్కవాదములు విష్ణుని ఫుల్ల సరోజపత్ర నే
త్రుని ఘనమాయ నెప్పుడు విరోధము సేయుఁ బరేశు నిత్య శో
భనయుతు బంధనాదిక విపద్దశలుం గృపణత్వ మెప్పుడే
ననయముఁ బొందలేవు విభుఁ డాద్యుఁ డనంతుఁడు నిత్యుఁ డౌటచేన్. 236

* వినవయ్యా! విదురా! విను! వికసించిన కమలాలవంటి కన్నులు గల విష్ణుదేవుని మాయ అజేయ మైనది. కేవలం పిడివాదాలైన ఈ తర్కవితర్కాలు ఆ మాయను స్పృశింపలేవు. ఆయన ఆద్యుడు, అనంతుడు, నిత్యుడు అయిన కారణంగా నిత్య మంగళ స్వరూపుడైన ఆ పరమేశ్వరుణ్ణి ఈ బంధాలు ప్రతి బంధాలూ విపత్తులూ విషాదాలూ అంటవు. ఆయన వీటి కన్నింటికీ అతీతుడు.

వ. మఱియును. 237

చ. పురుషుఁడు నిద్రవోఁ గలలఁ బొందు సమస్తసుఖంబు లాత్మ సం
హరణ శిరోవిఖండనము లాదిగ జీవునికిం బ్రబోధమం
దరయఁగఁ దోఁచుచున్న గతి నాదిఁ బరేశుఁడు బంధనాదులం
బొరయక తక్కు టెట్లనుచు బుద్ధిని సంశయ మందె దేనియున్. 238

* ఇంకా విను. పురుషుడు నిద్రపోయే సమయంలో ఏవేవో కలలు వస్తాయి. ఎన్నో సుఖాలు పొందుతున్నట్లూ, తనను ఎవరో చంపినట్లూ, తన శిరస్సు ఖండించి వేసినట్లూ కలలు కంటాడు. మెలకువ వచ్చిన పిమ్మట అవన్నీ అసత్యాలని తెలుసుకుంటాడు. ఆ విధంగానే దేవుడు జీవుడుగా నటించునప్పుడు ఈ కష్టసుఖాలు ఏవీ ఆయనకు అంటవు. అయితే స్వప్నంలో ఉన్నంతకాలమూ జీవుడు పడే చిక్కులూ బాధలూ జీవుడుగా ఉన్న భగవంతునకు మాత్రం ఎందుకు కలుగవు? అనే సందేహం కలిగినట్లైతే విను.

వ. అవ్విధం బతనికిం గలుగ నేర దది యెట్లంటేని- 239

చ. లలిత విలోల నిర్మల జలప్రతిబింబిత పూర్ణచంద్ర మం
డలము దదంబుచాలనవిడంబన హేతువు నొందియున్ వియ
త్తలమునఁ గంప మొందని విధంబున సర్వశరీరధర్మముల్
గలిగి రమించు నీశునకుఁ గల్గఁగ నేరవు కర్మబంధముల్. 240

భగవంతుడికి ఆ విధమైన బాధలూ బంధనాలూ ఏవీ అంటవు. అది ఎలాగంటే అందంగా అటూ ఇటూ కదలుతూ ఉన్న స్వచ్ఛమైన కోనేటి నీటిలో ప్రతిబింబించే సంపూర్ణపూర్ణిమా చంద్రబింబం ఆ నీటి కదలిక వల్ల కదులు తున్నట్లు కన్పిస్తుంది. జలం కదలిక వల్ల ప్రతిబింబం కదలినా ఆకాశంలో ఉన్న చంద్రబింబం ఏమాత్రం చలించదు. అదే విధంగా- సర్వజీవుల శరీర ధర్మాలను కలిగి క్రీడించే ఈశ్వరునకు కర్మబంధాలు ఏ మాత్రమూ అంటవు.

వ. కావున జీవునకు నవిద్యామహిమంజేసి కర్మబంధనాదికంబు సంప్రాప్తం బగుంగాని సర్వ
భూతాంతర్యామి యైన యీశ్వరునకుం బ్రాప్తంబు గానేరదని వెండియు- 241

* కాబట్టి జీవునకు మాత్రమే అజ్ఞానప్రభావంవల్ల కర్మబంధాలు కలుగుతున్నాయి. కాని సర్వభూతాల్లో అంతర్యామిగా ఉండే పరాత్పరునకు బంధనాలు ప్రాప్తించవు.

చ. నరునకు నాత్మ దేహజగుణంబులఁ బాపఁగ నోపుఁ బంకజో
దర చరణారవింద మహితస్ఫుట భక్తియ; యింద్రియంబు లీ
శ్వర విషయంబులైన మది సంచితనిశ్చలతత్త్వ మైనచో
సరసిజనేత్రు కీర్తనమె చాలు విపద్దశలన్ జయింపఁగన్. 242

* మానవునకు- తన శరీరం నుండి పుట్టిన గుణాలను పోగొట్టడానికి నారాయణుని పాదసరోజాలమీద విశేషించి విస్పష్టమైన భక్తి ఒకటే చాలు. అట్లే ఆపదలను బాపుకొనడానికి పంచేంద్రియాలను భగవంతుని అధీనంచేసి మనస్సును- చలించని ఉన్నతమైన ఏకాగ్రభావంతో నింపి ఆ సరోజాక్షుని సంకీర్తనం సలిపితే చాలు.

చ. హరిచరణారవింద యుగళార్చన సన్నుతి భక్తి యోగముల్
నిరతముఁ గల్గువారు భవ నీరజగర్భుల కందరాని భా
సురపదమందుఁ జేరుదురు; సూరిజనస్తవనీయ! యట్టి స
త్పురుషుల పూర్వజన్మఫలమున్ గణుతింపఁ దరంబె యేరికిన్. 243

* విద్వజ్జనులు వినుతింపదగిన చరిత్రము గల విదురా! విను. ఎవరైతే శ్రీహరి పాదపద్మాలను పూజించుతూ సన్నుతించుతూ నిరంతరమూ భక్తియోగంలో సమాసక్తులై ఉంటూ ఉంటారో వారు, శివునకూ పద్మభవునకూ సైతం అందుకోరాని దివ్యమైన స్థానాన్ని చేరుకుంటారు. అటువంటి పుణ్యపురుషుల పూర్వజన్మ సుకృత విశేషాన్ని పొగడడానికి ఎటువంటి వారికైనా చేతనౌతుందా?

వ. అని చెప్పిన విదురుండు మైత్రేయుం గనుంగొని ముకుళిత హస్తుండును వినమిత మస్తకుండును నగుచుఁ దన మనంబున శ్రీహరిం దలంచుచు వినయ వచనరచనుండై యిట్లనియె. మునీంద్రా! భవదీయ వాక్యంబులచేత నా మనంబున నారాయణుండు లోకైకనాథుం డెట్లయ్యె ననియు, శరీరధారియైన జీవునికిఁ గర్మబంధంబు లేరీతి సంభవించె ననియునుం బొడమిన సంశయంబు నేఁడు నివృత్తం బయ్యె; నెట్లనిన లోకంబున కీశ్వరుండు హరి యనియు జీవుండు పరతంత్రుం డనియును దలంపుదు; నారాయణభక్తిప్రభావంబు ప్రాణిగోచరంబైన యవిద్యకు నాశన కారణం బనం దనరుచుండు; నారాయణుండు దనకు నాధారంబు లేక సమస్తంబునకుం దాన యాధారభూతుండై విశ్వంబుం బొదివి యందుఁ దా నుండు తెఱంగెట్లు? శరీరాభిమానంబును బొంది యెవ్వఁడు మూఢతముండై సంసారప్రవర్తకుం డగు? నెవ్వండు భక్తిమార్గంబునఁ బరమాత్ముండైన పుండరీకాక్షునిం జెందు? వీర లిద్దఱును సంశయ క్లేశంబులు లేమింజేసి సుఖానంద పరిపూర్ణులై యభివృద్ధి నొందువార లగుదు; రెవ్వండు సుఖదుఃఖానుసంధానంబుచే లోకానుగతుం డగుచుం బ్రమోద వేదనంబుల నొందు; నతండు దుఃఖాశ్రయుండగు; నారాయణ భజనంబున సమస్త దుఃఖనివారణం బగునని భవదీయచరణ సేవానిమిత్తంబునం గంటిఁ: బ్రపంచంబు ప్రతీతిమాత్రంబు గలిగి యున్న దయిన నందులకుఁ గారణంబు లేకుండుటంజేసి తెలియనివాఁ డనై వర్తింతునని వెండియు. 244

* అని మైత్రేయమహాముని చెప్పగా వింటున్న విదురుడు ఒక్కమాటు తలయెత్తి మైత్రేయుణ్ణి చూచాడు. చేతులు జోడించి, శిరస్సు వంచి నమస్కరించాడు. తన మనస్సుతో శ్రీహరిని స్మరిస్తూ వినయమొలుకు పలుకులతో ఈ విధంగా అన్నాడు. 'మునివరేణ్యా! నారాయణుడు లోకానికి ఏకైక ప్రభువు

ఎట్లా అయ్యాడు? శరీరాన్ని ధరించిన జీవునకు కర్మబంధాలు ఏ విధంగా కలిగాయి? అనే అనుమానాలు ఇప్పుడు మీ మాటలవల్ల తొలగిపోయాయి. లోకాలన్నింటికీ ఈశ్వరుడైన శ్రీహరి సర్వస్వతంత్రుడనీ, జీవుడు అస్వతంత్రుడనీ తెలుసుకొన్నాను. నారాయణుని మీద భక్తి గల్గిఉండటం ఒక్కటే జీవులలోని అవిద్యను తొలగించడానికి మూలం అవుతుంది' అని భావిస్తున్నాను.

నారాయణుడు తనకు తాను ఏ ఆధారం లేకుండానే సమస్తలోకానికి తానే ఆధారమై ఈ విశ్వాన్నంతా పొదివి పట్టుకొని ఆ విశ్వంలోనే తానుండటం ఎలా కుదురుతుంది? ఎవడు కేవలం శరీరంపై అభిమానం పెంచుకొని పరమ మూర్ఖుడై సంసారాన్ని సాగిస్తూ ఉంటాడో, ఎవడు భక్తిమార్గంలో ప్రవర్తించి పరబ్రహ్మమైన శ్రీహరిని చేరుకుంటాడో వీళ్లిద్దరూ సంశయమూ క్లేశమూ లేనివారవటం వల్ల సుఖమూ ఆనందమూ అతిశయించినవారై అభివృద్ధి పొందుతారు. "ఎవరు గొప్పవాడు? ఎవడు సుఖిస్తాడు'' అనే సంశయ తర్కాలు దుఃఖాలు లేకుండడంవల్ల సుఖానందాల్ని సమృద్ధిగా పొందిన వారవుతారు. ఎవడు సుఖ దుఃఖాలలో మనస్సు నిలిపి లోకాన్ని అనుసరిస్తాడో వాడు సుఖదుఃఖాలు అనుభవిస్తూ చివరకు చిక్కులపాలవుతాడు. నారాయణ సంసేవనంవల్ల సకలదుఃఖాలూ పటాపంచ లౌతాయని మీ పాదసేవవల్ల తెలుసుకొన్నాను. ఈ ప్రపంచం సమస్తం ఉన్నట్లుగా మనకు గోచరిస్తున్నది. అటువంటి ప్రతీతి కల్గి ఉండటానికి కారణం మాత్రం తెలియడం లేదు.

క. లలి నా మదిఁ దలఁపుదు సుమ, తులు గొనియాడంగఁ దగిన తోయజనాభుం
డలవడఁ డల్పతపోనిర,తుల తలపోఁతలకు మిగుల దుర్లభుఁ డనియున్. 245

* "సుధీజన సంస్తూయమానుడైన మధుసూదనుడు అంతంత మాత్రం తపస్సు చేసేవారి ఆలోచనలకు అందరానివాడు'' అని నా మనస్సులో అనుకుంటూ ఉంటాను.

సీ. ఇంద్రియంబులతోడ నెలమి నొప్పెడి మహదాదుల నితరేతరానుషంగ
ముగఁ జేసి వానియం దొగి విరాడ్దేహంబు పుట్టించి యందుఁ జేపట్టి తాను
వసియించు నాతఁడు వరుస సహస్ర సంఖ్యాకంబులగు మస్తకాంఘ్రిబాహు
కలిత సత్పురుషునిగాఁ బ్రహ్మవాదులు పలుకుదు రా విరాట్ప్రభువునందు

తే. భువనజాలంబు లలజడిఁ బొరయకుండుఁ, బ్రాణదశకంబు నింద్రియార్థములు నింద్రి
యాధిదైవతములుఁ గూడ ననఘ! త్రివిధ, మగుచు విప్రాది వర్ణము లయ్యె నందు. 246

* భగవంతుడు ఇంద్రియాలతో కూడిన మహదాదులకు పరస్పర సంబంధం కల్పించి విరాట్ దేహాన్ని పుట్టించి అందు నివాసం చేస్తూ ఉంటాడు గదా! బ్రహ్మవేత్త లైనవారు ఆ పరాత్పరుణ్ణి సహస్రశీర్షునిగా సహస్రపాదునిగా సహస్రబాహునిగా పేర్కొంటున్నారు. ఆ విరాట్పురుషునిలో అఖిల లోకాలూ అలజడి పొందకుండా ఉంటున్నాయి. అటువంటి విరాట్ స్వరూపం నుండే పది ప్రాణాలూ, ఇంద్రియగోచరా లయిన విషయాలూ, ఇంద్రియాల కధిపతులైన దేవతలూ, మూడువిధాలైన బ్రాహ్మణాది వర్ణాలూ ఏర్పడ్డాయి.

క. ఇలఁ బుత్త్రపౌత్త్రసంపద, గలిగిన వంశములతోడఁ గడుఁ జోద్యముగా
లలిఁ బ్రజ లే గతిఁ గలిగిరి?, కలిగిన యాప్రజలచే జగము లెట్లుండెన్? 247

* అందులోనుంచి ఈ భూమిపై మహైశ్వర్యం కలిగేలా కొడుకులూ మనుమలూ అనే వంశపరంపరలతో పలురూపాల ప్రజలు ఏ విధంగా ఆవిర్భవించారు? ఆ ప్రజలతో నిండిన ఈ ప్రపంచం ఏ విధంగా ప్రవర్తిల్లుతున్నది?

క. చతురత దీపింపఁ బ్రజా, పతులకుఁ బతి యనఁగ వెలయు పద్మావతి యే
గతిఁ బుట్టించెను స్రష్టు, ప్రతతులచే నవవిధప్రపంచము మఱియున్. 248

* ప్రజాపతులకు అధిపతియైన లక్ష్మీపతి చతురమతియై తాను సృష్టించిన ప్రజాపతులచే నవనవోన్మేషమైన ఈ ప్రపంచాన్ని ఏ విధంగా సృష్టింపజేశాడు?

తే. వానిభేదంబులును మనువంశములును, మనుకులాధీశ్వరులును దన్మనుకులాను
చరితములు నే విభూతి నే జాడ దీని, నింతయునుఁ బుట్టఁజేసె? నా కెఱుఁగఁ బలుకు. 249

* ఆ సృష్టిభేదాలనూ, మనువంశాలనూ, మనువంశాల అధిపతులనూ, వంశానుచరితాలనూ భగవంతుడు ఎటువంటి మహామహిమతో ఏ విధంగా పుట్టించాడో? నాకు తెలిసేలా చెప్పు.

క. సరవిం గ్రిందన్ మీఁదం, ధరణికిఁ గల లోకములను దత్తత్స్థితులన్
వరుసం బరిణామంబుల, నెఱిఁగింపఁగదయ్య నాకు నిద్ధచరిత్రా! 250

* సుప్రసిద్ధ చరిత్రుడవైన ఓ స్వామీ! ఈ భూమికి దిగువనున్న లోకాలనూ, ఎగువనున్న లోకాలనూ వానివాని పరిస్థితులనూ వానిలో వరుసగా వచ్చిన మార్పులనూ నాకు వివరించు.

క. సురతిర్యఙ్నరరాక్షస, గరు డోరగ సిద్ధ సాధ్య గంధర్వ నభ
శ్చరముఖ భవములు మునికుం, జర! గర్భస్వేదజాండజముల తెఱంగున్. 251

* మునికుల తిలకా! దేవతలు, జంతువులు, మనుష్యులు, రాక్షసులు, గరుడులు, నాగులు, సిద్ధులు, సాధ్యులు, గంధర్వులు, ఖేచరులు మొదలైన వారంతా ఎట్లా పుట్టారు? ఇంకా గర్భజములూ, స్వేదజములూ, అండజములూ అయిన జీవులు జన్మించిన విధానం కూడా నాకు విశదీకరించు.

క. త్రిగుణప్రధానకంబుగ, నగు నవతారములఁ బూర్ణమై వెలసిన యా
జగదుత్పత్తి స్థితిలయ, నిగమముల విధంబు వాని నిలుకడలు దగన్. 252

* సత్త్వరజస్తమోగుణాలు ప్రధానంగా గల అవతారాలనూ, సమగ్రమైన ఈ జగత్తు జన్మస్థితి లయాలనూ, అవి ప్రవర్తించు విధాలనూ, వేదాలనూ వాని శాశ్వతమైన ఉనికినీ నాకు తెలుపు.

క. చక్రాయుధుసౌందర్య ప, రాక్రమముఖ గుణములును, ధరామరముఖ వ
ర్ణ క్రమములు, నాశ్రమ ధ, ర్మక్రియలును, శీలవృత్తమతభావములున్. 253

* చక్రధరుడైన జగన్నాథుని సౌందర్యం, పరాక్రమం మొదలైన సుగుణాలను వెల్లడించు. బ్రాహ్మణులు మొదలైన నాలుగువర్ణాలనూ, బ్రహ్మచర్యం మొదలైన నాలుగు ఆశ్రమాలనూ, వారివారి ఆయా ధర్మాలనూ, కర్తవ్యాలనూ, స్వభావాలనూ, నడవడులనూ నాకు ఎరిగించు.

తే. యోగవిస్తార మహిమలు యాగములును, జ్ఞానమార్గములును బరిజ్ఞాన సాధ
నములునై యొప్పు సాంఖ్యయోగములు వికచ, జలజనయన స్మృతంబులౌ శాస్త్రములును. 254

యోగ విద్యలు వాని విశేషమహిమలూ, యాగాలూ, వాని విధానాలూ, జ్ఞానమార్గాలూ, విజ్ఞానసాధనాలైన సాంఖ్య యోగాలూ, శ్రీమన్నారాయణుని స్మరణమాత్రంచే సంజాతాలైన శాస్త్రాలూ నాకు వినిపించు.

సీ. పాషండ మార్గంబుఁ బ్రతిలోమకుల విభాగములు జీవులు గుణకర్మములును
బలుకులు గతులును గలిగెడి ధర్మ మోక్షముల యందలి పరస్పరవిరోధ
ములు లేని సాధనములు భూమిపాలక నీతి వార్తలు దండనీతి జాడ
యును బృథగ్భావంబులును విధానములును బితృమేధములును దత్పితృవిసర్గ

తే. గతులుఁ దారాగ్రహంబులుఁ గాల చక్ర, మున వసించిన నిలుకడలును దపములు
దానములుఁ దత్ఫలంబులుఁ దనరు ప్రబల, ధర్మములు బ్రజ లొనరించు కర్మములును. 255

* నాస్తికు లయినవారి ప్రవర్తన లెటువంటివి? అశాస్త్రీయమైన వివాహాలవల్ల ప్రభవించినవారిని విభజించు విధాన మేది? జీవుల గుణకర్మలు, మాటల తీరుతెన్నులు ఎటువంటివి? ధర్మమోక్షాల్లో అన్యోన్యం విరుద్ధం కాని సాధనలు ఎలాంటివి? రాజనీతి, దండనీతి, వేరుపాటు విధానాలు, పితృయజ్ఞాలు, పితృతర్పణాలు, తారలు, గ్రహాలు, ఈ కాల చక్రంలో వాని నిలుకడలు, తపస్సులు, దానాలు, వాని ఫలితాలు, విశేషధర్మాలు, ప్రజలు చేసే కర్మలు, వాని ఫలితాలు నాకు తెలియజెప్పు.

చ. వదలక భూజనావళికి వచ్చు విపద్దశ ధర్మముల్, సరో
జదళనిభాక్షుఁ డేగతిని సంతస మందెడు? నెట్టివారి మేల్
వదలక కానవచ్చు, గురులం బ్రియశిష్యులు గొల్వ వారు స
మ్మదమునఁ గోరు నర్థములు మానుగ నెట్లెటిఁగింతు రిమ్ములన్. 256

* భూప్రజలకు సంబంధించిన ఆపద్ధర్మాలు ఎట్టివి! అరవిందాక్షుడైన గోవిందుడు ఏవిధంగా సంతోషిస్తాడు? ఎటువంటివారు చేసినమేలు ఎల్లప్పుడు కనిపిస్తూ ఉంటుంది? శిష్యులు గురువులను సేవించగా వారు సంతోషంగా కోరే పరమార్థాలూ, వాటిని చక్కగా తీర్చగల మార్గాలూ నాకు బోధించు.

క. విలయాది భేదముల న, య్యలఘునిఁ బరమేశు నెవ్వ రంచితభక్తిం
గొలుతు రదెవ్వరిలో ను, త్కలికన్ సుఖియించు జీవతత్త్వము? మఱియున్. 257

* ప్రళయం ఎన్నివిధాలు? సర్వేశ్వరుడైన పరాత్పరుణ్ణి ఎవరు అచంచల భక్తితో సేవిస్తారు? జీవతత్త్వం ఎవరిలో వికాసాతిశయంతో ప్రకాశిస్తుంది?

క. గోవిందుని రూపంబును, జీవబ్రహ్మలకు నైక్యసిద్ధియు నెటులొ?
భావన నుపనిషదర్థం, బై వెలసెడి జ్ఞాన మెట్టి దార్యస్తుత్యా! 258

* మహనీయస్తవనీయా! మైత్రేయా! గోవిందుని స్వరూప నిరూపణం ఎలాగు? జీవబ్రహ్మలకు ఏకత్వం ఎలా కలుగుతుంది? ఎటువంటి జ్ఞానం కలిగితే ఉపనిషత్తుల అర్థం ఊహకు అందుతుంది?

తే. ఉచిత మగునట్టి శిష్యప్రయోజనములు, సజ్జనులచేత విజ్ఞానసాధనములు
నేమి పలుకంగఁబడు, వాని నెల్ల మఱియుఁ, బొలుచు వైరాగ్యమునఁ దగు పురుషభక్తి. 259

* ఉత్తములైన శిష్యులు కలిగినందువల్ల కలిగే ప్రయోజనాలూ, సజ్జనులు బోధించే విజ్ఞాన సాధనాలూ, వైరాగ్యం వల్ల ప్రకాశించే భగవద్భక్తి ఎటువంటివో వివరించు.

తే. ఇన్నియుఁ దెలియ నానతి యిచ్చి నన్ను, నర్థి రక్షింపు; యజ్ఞ దానాది పుణ్య
ఫలము, వేదంబు సదివిన ఫలము, నార్త, జనులఁ గాచిన ఫలముతో సమము గావు. 260

* వీటి నన్నింటినీ వివరంగా చెప్పి విపన్నుడనైన నన్ను రక్షించు. యజ్ఞాలు చేసిన ఫలం, దానాలు ఇచ్చిన ఫలం, వేదాలు చదివిన ఫలం- ఇవన్నీ కలిసి ఆర్తులైన నావంటివారిని ఆదరించిన ఫలంతో సమానం కావు.

క. అని విదురుఁడు మైత్రేయుని, వినయంబునఁ దెలియ నడుగు విధమెల్లను వ్యా
సుని సుతుఁ డభిమన్యుని నం, దనున కెఱింగించి మఱియుఁ దగ నిట్లనియెన్. 261

* అని వినయంగా విదురుడు మైత్రేయుణ్ణి అడిగినట్లు శుకమహర్షి పరీక్షిత్తునకు చెప్పి మళ్లీ ఇట్లా అన్నాడు.

చ. ఇలఁ గల మానవావళికి నెల్ల నుతింప భజింప యోగ్యమై
వెలసిన పూరువంశము పవిత్రము సేయఁగఁ బుట్టి సద్గుణా
కలిత యశఃప్రసూన లతికాతతికిం బ్రతివాసరంబుఁ బెం
పలరఁగఁ బ్రోది వెట్టుదు గదయ్య! ముకుందకథామృతంబునన్. 262

* రాజా! భూమండలంలో గల ప్రజలందరికీ ప్రశంసనీయమూ, పూజనీయమూ అయింది పూరువంశం. అటువంటి పూరువంశాన్ని మరింత పవిత్రం చెయ్యటానికి జన్మించిన వాడవు నీవు. మంచి గుణాలనే పుష్పాలతోనిండి నీ కీర్తి లతావితానానికి ప్రతిదినం కమలాక్ష కథాసుధారసం నింపి పెంపు కలిగిస్తూ ఉంటావు కదా!

తే. అల్పతరమైన సుఖముల నందుచున్న, జనుల దుఃఖంబు మాన్పంగఁ జాలునట్టి
పుండరీకాక్ష గుణకథా ప్రోతమైన, వితత నిగమార్థ మగు భాగవతము నీకు. 263

వ. ఎఱింగింతు విను మని యిట్లనియె. 264

* అల్పమైన సుఖాలకోసం అర్రులుచాస్తూ వాటిని పొంది కూడా దుఃఖాన్నే అనుభవిస్తున్నారు మానవులు. అటువంటి జనులను దుఃఖాలనుండి దూరం చేయడానికి సమర్థమైనట్టిదీ, శ్రీమన్నారాయణుని చరిత్రలనే దారాలతో అల్లబడినదీ, వేదాల అర్థాన్ని విస్తరింపజేసేదీ భాగవతం. అటువంటి భాగవతం నీకు వివరిస్తాను, విను అని శ్రీశుకుడు పరీక్షిత్తుకు ఇలా చెప్పసాగాడు.

సీ. అమ్మహాభాగవతామ్నాయ మొకనాఁడు గైకొని పాతాళలోకమందు
నప్రతిహతబుద్ధియై వాసుదేవాఖ్యఁ బొలుచు సంకర్షణమూర్తి దివ్య
పురుషుండు దనుఁదాన బుద్ధిలోఁ జూచుచు సలలితధ్యాన ముకుళితనేత్రుఁ
డై సనందాభ్యుదయార్థంబు గను విచ్చి చూచిన వారు సంస్తుతు లొనర్ప

తే. నమర గంగావగాహనులై యహీంద్ర, కన్య లార్ద్రజటా బంధకలిత లగుచు
భర్తృ వాంఛానుబుద్ధి నప్పరమపురుషుఁ, గదియ నేతెంచి తత్పాదకమలయుగము. 265

* "వాసుదేవుడు" అనే పేరుతో ప్రకాశించేవాడూ,కేవల జ్ఞానస్వరూపుడూ, దివ్యపురుషుడూ- అయిన సంకర్షణుడు ఒకనాడు వేదసారమైన భాగవతాన్ని పాతాళలోకంలోనికి తీసుకొనిపోయాడు. తన మనస్సులో తన్ను తానే చూచుకొంటూ తదేక ధ్యానంలో కొంచెంసేపు కన్నులు మూసుకున్నాడు స్వామి. సనందనాదుల అభ్యుదయం కోరిన వాడై కన్నులు విప్పి చూచాడు. సనక సనందనాదులు స్వామిని సంస్తుతులు చేశారు. అంతలో ఆకాశగంగలో స్నానం చేసిన నాగకన్యకలు తడిసిన జడచుట్టలతో అచ్చటికి వచ్చారు. ఆ నాగకన్యలు ఆ దివ్యపురుషుడే తమకు భర్త కావాలని భావించారు. ఆ పరమపురుషుని సమీపించి ఆయన పాదపద్మాలను సేవించారు.

క. సేవించి భక్తితో నా, నావిధ పూజోపహార నతి నుతులను నా
దేవుని హృదయము వడసిరి, యావేళ సనందనాదు లమ్మహితాత్మున్. 266

* అలా సేవించి భక్తితో అనేక విధాలైన పూజలు చేశారు. కాన్కలు సమర్పించారు. నమస్కరించారు. స్తోత్రాలతో ఆ దేవుని హృదయాన్ని వశపరచుకొన్నారు. ఆ సమయంలో సనందనాదులు పరమ పురుషుణ్ణి ప్రస్తుతింపసాగారు.

మ. ఘనసాహస్ర కిరీటరత్న విలసత్కాంత ప్రసిద్ధప్రభా
జనితోదగ్రరుచి ప్రకాశితఫణా సాహస్రుఁడౌ దేవతా
వనదీక్షాచణు రూపకృత్యము లొగిన్ వాంఛం బ్రశంసించి వా
రనురాగ స్ఖలితోక్తు లొప్ప నడుగన్ హర్షించి యా దేవుఁడున్. 267

* ఆ దేవదేవుడు వేలకొలది శిరస్సులు కలిగి ఉన్నాడు. ఆ శిరస్సులపై కిరీటాలు అలంకరింపబడి ఉన్నాయి. ఆ కిరీటాలలోని రత్నాలు రమణీయమైన కాంతులు వెదజల్లుతున్నాయి. ఆ కాంతి పుంజాల వెనుక ఆదిశేషుని వేయిపడగలు సుందరంగా వెలుగొందుతున్నాయి. అటువంటి స్వామిని, దేవతలను రక్షించు ప్రభువును సనందనాదులు మిక్కిలి వేడుకతో సంస్తుతించారు. ఆయన అవతారాలను,ఆయన చేసిన ఘనకార్యాలను ప్రశంసించారు. అలా స్తుతించేటప్పుడు వారి మాటలు దేవునిపై గల అనురాగం వల్ల తడబడ్డాయి. వారి సంస్తుతులకు ఆ దేవుడు సంతోషించాడు.

తే. భూరి నిగమార్థసార విచార మగుచుఁ, దనరు నీ భాగవతము సాదరతఁ బలికె
నలినభవసూతి యైన సనత్కుమార, కునకు నెఱిఁగించె సాంఖ్యాయనునకు నతఁడు. 268

* సనక సనందనాదుల ప్రార్థనలకు ప్రసన్నుడైన భగవంతుడు సమస్తవేదసారమై పరిఢవిల్లే ఈ భాగవతాన్ని బ్రహ్మదేవుని కుమారుడైన సనత్కుమారునికి సాదరంగా ఉపదేశించాడు. ఆయన సాంఖ్యాయనునకు వెల్లడించాడు.

క. పరఁగ నతం డంతఁ బరా, శరునకు నుపదేశ మిచ్చె సమ్మతి; నతఁడున్
సురగురున కొసఁగె; నాతఁడు, గర మరుదుగ నాకుఁ జెప్పెఁ; గైకొని యేనున్. 269

* ఆ సాంఖ్యాయనుడు మంచిమనస్సుతో పరాశరునకు ఉపదేశించాడు. పరాశరుడు సురగురువైన బృహస్పతికి తెలిపాడు. ఆయన ఏకాంతంగా నాకు చెప్పాడు.

క. నీ కిప్పుడు వివరించెద, నాకర్ణింపుము సరోరుహాక్షుం డగు సు
శ్లోకుని చరితామృత పరి, షేకుఁడవై ముదము గదురఁ జెలఁగుము విదురా! 270

* ఓ విదురా! విను. నేను ఆ భాగవతాన్ని ఇప్పుడు నీకు వివరంగా చెబుతున్నాను. ఉత్తమశ్లోకుడైన పురుషోత్తముని చరిత్ర అనే అమృత వర్షంలో తడిసినవాడవై హర్షోత్కర్షంతో ఆకర్ణించు.

వ. ఇట్లు భగవత్ప్రోక్తంబును, ఋషి సంప్రదాయానుగతంబును, పురుషోత్తమ స్తోత్రంబును, పరమ పవిత్రంబును, భవలతా లవిత్రంబును నయిన భాగవత కథా ప్రపంచంబు శ్రద్ధాళుండవు భక్తుండవు నగు నీకు నుపన్యసించెద, వినుము. 271

* ఇట్లు భగవంతునిచే చెప్పబడినదీ, ఋషుల సంప్రదాయానుసారంగా సమాగతమైనదీ, పురుషోత్తముడైన పుండరీకాక్షుని పొగడ్త కలదీ, పరమపావన మైనదీ, భవబంధాలను తెగటార్చేదీ- ఐన భాగవత కథావిధానాన్ని భక్తుడవూ ఆసక్తుడవూ అయిన నీకు విశదీకరించుతాను. విను.

సీ. అనఘ! యేకోదకమై యున్న వేళ నంతర్నిరుద్ధానల దారు వితతి
భాతిఁ జిచ్ఛక్తి సమేతుఁడై కపట నిద్రాలోలుఁ డగుచు నిమీలితాక్షుఁ
డైన నారాయణుం డంబు మధ్యమున భాసుర సుధా ఫేన పాండుర శరీర
రుచులు సహస్ర శిరో రత్న రుచులతోఁ జెలిమి సేయఁగ నొప్పు శేష భోగ

తే. తల్పమునఁ బవ్వళించి యనల్పతత్త్వ, దీప్తిఁ జెన్నొందఁగా నద్వితీయుఁ డగుచు
నభిరతుండయ్యుఁ గోర్కులయందుఁ బాసి, ప్రవిమలాకృతి నానంద భరితుఁ డగుచు. 272

* ఓ విదురా! పూర్వం ప్రళయసమయంలో విశ్వమంతా జలమయంగా ఉన్నప్పుడు శ్రీమన్నారాయణుడు ఆదిశేషుణ్ణి పాన్పుగా చేసుకొని సముద్రమధ్యంలో పవ్వళించాడు. ఆ ఆదిశేషుడు స్వచ్ఛమైన అమృతం నురుగులవంటి శరీరం కలవాడు. అతని తెల్లనిశరీర కాంతులు అతని వేయి తలలపై తళతళలాడే రత్నాల కాంతులతో చెలిమి చేస్తున్నట్లుగా వెలుగొందాయి. నారాయణుడు తన కడుపులో అగ్నిని దాచుకొన్న దారువులా లోపల చైతన్యశక్తి కలవాడై ఉన్నాడు. అనంతమైన తత్త్వదీప్తితో అద్వితీయుడై ఆనందమయుడై కపటనిద్ర నభినయించుతూ కన్నులు మూసుకొని ఉన్నాడు. కుతూహలం కలిగి కూడా కోర్కెలు లేనివానిలా నిష్కళంకమైన స్వరూపంతో విరాజిల్లాడు.

తే. యోగమాయా విదూరుఁడై యుగసహస్ర, కాలపర్యంత మఖిలలోకములు మ్రింగి
పేర్చి మఱికాల శక్త్యుపబృంహితమున, సమత సృష్టి క్రియా కలాపములఁ దగిలి. 273

* ఈ విధంగా యోగమాయకు కూడా దూరంగా వెయ్యియుగాల పర్యంతం సమస్తలోకాలను తన కడుపులో దాచుకొని వెలుగొందుతూ ఆ పైన కాలమూ శక్తీ చక్కగా అభివ్యక్తం కాగా సమత్వం వహించి సృష్టికార్యం నిర్వహించటానికి ఆసక్తు డైనాడు.

క. తన జఠరము లోపలఁ దాఁ, చిన లోక నికాయముల సృజించుటకును సా
ధనమగు సూక్ష్మార్థము మన, మున గని కాలానుగత రజోగుణ మంతన్. 274

* తన కడుపులో దాచుకొని వున్న సకలలోకాలనూ తిరిగి సృష్టించడానికి ఉపకరణమైన సూక్ష్మపదార్థాన్ని మనస్సులో భావించి, కాలానుగుణంగా రజోగుణాన్ని పుట్టించాడు.

సీ. పుట్టించెఁ దద్గుణంబునఁ బరమేశ్వరు నాభిదేశమునందు నలిననాళ
ముదయించె మఱి యప్పయోరుహ ముకుళంబు గర్మబోధితమైన కాలమందుఁ
దన తేజమునఁ బ్రవృద్ధంబైన జలముచే జలజాప్తు గతిఁ బ్రకాశంబు నొందఁ
జేసి లోకాశ్రయస్థితి సర్వగుణ విభాసితగతి నొప్పు రాజీవమందు

తే. నిజకళా కలితాంశంబు నిలిపె, దానివలన నామ్నాయ మయుఁడును వరగుణుండు
నాత్మయోనియు నైన తోయజభవుండు, సరవిఁ జతురాననుండు నా జనన మయ్యె. 275

* ఆ విధంగా పుట్టించిన రజోగుణంవల్ల నారాయణుని నాభిలో నుండి మొగ్గతో కూడిన ఒక తామరతూడు జన్మించింది. సృష్టికార్యప్రభావితమైన కాలాన్ని అనుసరించి భగవంతుడు తన తేజస్సుచేత వృద్ధిపొందిన నీటినడుమ ఆ తామరమొగ్గను సూర్యునిలాగా వికసింపజేశాడు. లోకాలకు ఆశ్రయం ఇచ్చే స్థితినీ, సకలగుణాలతో ప్రకాశించే ప్రకృతినీ కలిగిఉన్న ఆ కమలంలో పరాత్పరుడు తన కళతోకూడిన

అంశాన్ని ప్రసరింప జేశాడు. అప్పుడు ఆ పద్మంలో నుంచి సంపన్నుడూ, స్వయంభువుడూ, చతుర్ముఖుడూ అయిన బ్రహ్మదేవుడు ఉద్భవించాడు.

తే. అతఁడు తత్పద్మ కర్ణికయందు నిలిచి, వికచలోచనుఁడై లోకవితతి దిశలు
నంబరంబును నిజచతురాననములఁ, గలయఁ బరికించి చూచుచుఁ గమలభవుఁడు. 276

* పద్మంలోనుంచి ప్రభవించిన ఆ బ్రహ్మ పద్మం పైభాగాన నిలబడి, కన్నులు బాగా తెరచి లోకాలనూ, దిక్కులనూ, ఆకాశాన్ని తన నాల్గుమోములతో పరికించి చూడసాగాడు.

చ. అలఘుయుగాంత కాలపవనాహత సంచలదూర్మిజాల సం
కలిత జలప్రభూత మగు కంజముఁ దద్వనజాత కర్ణికా
తలమున నున్న తన్ను విశదక్రియఁ గల్గిన లోకతత్త్వమున్
నలిఁ దెలియంగ నోపక మనంబునఁ జాల విచార మొందుచున్. 277

వ. ఇట్లని వితర్కించె. 278

* అంతులేని ప్రళయకాలం. చుట్టూ మహాజలం! ప్రచండమైన గాలులు వీస్తున్నాయి! అలలు లేచిపడుతున్నాయి! ఆ జలమధ్యంలో ఒక పద్మం! ఆ పద్మంమధ్య దుద్దుపై తాను! స్పష్టమవుతూ ఉన్నలోకాల స్వరూపం! ఇదంతా ఏమిటో అర్థంకాక-తెలుసుకోలేక చతుర్ముఖుడు తన మనస్సులోచాలా విచారాన్ని పొంది ఇలా వితర్కించాడు.

ఉ. ఈ జలమందు నీ కమల మే గతి నుద్భవ మయ్యె? నొంటి యే
నీ జలజాత పీఠము నే గతి నుంటి? మదాఖ్య యెద్ది? నా
కీ జననంబు నొందుటకు నెయ్యది హేతువు? బుద్ధిఁ జూడ నే
యోజ నెఱుంగ లేనని పయోరుహగర్భుఁడు విస్మితాత్ముఁడై. 279

* ఈ నీటిపై ఈ పద్మం ఏ విధంగా పుట్టింది? ఒంటరిగా నేను ఈ తామర గద్దెపై ఎట్లా ఉంటున్నాను. నాపేరు ఏమిటి? నాకు ఈ పుట్టుక రావడానికి కారణం ఏమిటి? ఎంత ఆలోచించినా ఈ క్రమం ఏమిటో తెలుసుకోలేక పోతున్నాను- అని బ్రహ్మదేవుడు ఆశ్చర్యచకితు డైనాడు.

క. ఆ వనజనాళ మూలం బా, వనములలోన నర్థి నరయుట కొఱకై
యా వనజాత ప్రభవుం, డా వనరుహనాళ వివరమం దభిముఖుఁడై. 280

* ఆ తామరతూడు ఎక్కడ నుంచి పుట్టిందో, దానిమొదలు ఎక్కడ వున్నదో తెలుసుకోవాలని ఆ నీటిలో వెదకడంకోసం బ్రహ్మదేవుడు పద్మనాళం వెంట లోపలికి ప్రవేశించాడు.

మ. అతిగంభీర విశాల వారినిధితోయాంతర్నిమగ్నాంగుఁడై
చతురాస్యుం డొగి దివ్యవత్సరసహస్రం బబ్జమూలంబు స

న్మతి నీక్షించియుఁ గానలేక భగవన్మాయా మహత్త్వంబు వి
స్మృతిఁ గావింప విభీతుఁడై మరలఁ జేరెం దత్సరోజాతమున్. 281

* మిక్కిలి లోతూ, మిక్కిలి విరివీ కలిగిన ఆ మున్నీటినీటిలో మునిగినవాడై ఆ బ్రహ్మ వేయిదేవతావత్సరాలు ఎంతో జాగ్రత్తగా వెదికాడు. అయినా ఆ తామరతూడు మూలాన్ని తెలుసుకోలేక పోయాడు. భగవంతుని మాయాప్రభావం మూలాన ఆయనకు ఆ మూల రహస్యం అంతు చిక్కలేదు. మతి గోల్పోయి బెదరిపోయి మళ్లీ ఆ తామర పూవు పైకే చేరాడు.

తే. అట్లు గ్రమ్మఱఁ జేరి యయ్యబ్జపీఠ, మందు నష్టాంగ యోగక్రియానురక్తిఁ
బవను బంధించి మహిత తపస్సమాధి, నుండి శతవర్షములు సనుచుండ నంత. 282

* ఆ విధంగా చతుర్ముఖుడు ఆ పద్మపీఠంపై కూర్చుండి అష్టాంగయోగంపై ఆసక్తి గలవాడైనాడు. గాలిని బంధించి, ఏకాగ్రభావంతో తపస్సు చేశాడు. ఈ విధంగా నూరేండ్లు గడిచాయి.

ఆ. అట్టి యోగజనితమైన విజ్ఞానంబు, గలిగియుండి దానఁ గమలనయనుఁ
గానలేక హృదయకమల కర్ణిక యందు, నున్నవానిఁ దన్నుఁ గన్నవాని. 283

* బ్రహ్మదేవుడు ఈ విధమైన యోగాభ్యాసం వల్ల విజ్ఞానాన్ని పొందాడు. ఆ విజ్ఞానం వల్లకూడా అతడు విష్ణువును చూడలేకపోయాడు. అప్పుడు తన ధ్యానాన్ని తన హృదయంలో నిలిపాడు. అక్కడ పరాత్పరుని దర్శించి తన హృదయంలో "ఉన్నవాడే" తనను "కన్నవా"డని తెలుసుకొన్నాడు.

మ. కనియెన్ నిశ్చలభక్తి యోగమహిమం గంజాతగర్భుండు శో
భనచారిత్రు జగత్పవిత్రు విలసత్పద్మాకళత్రున్ సుధా
శనముఖ్య స్తుతిపాత్రు దానవచమూజైత్రున్ దళత్పద్మ నే
త్రు నవీనోజ్జ్వల నీలమేఘ నిభగాత్రుం బక్షిరాట్పత్త్రునిన్. 284

* ఈ విధంగా అచంచలమైన భక్తితో కూడిన యోగమాహాత్మ్యం వల్ల బ్రహ్మదేవుడు శుభచరిత్రుడూ పరమపవిత్రుడూ లక్ష్మీకళత్రుడూ అయిన శ్రీమన్నారాయణుని దర్శించాడు. ఆయన వేలుపుపెద్దల వినతులు అందుకొనే వాడు. దానవసైన్యాలను తరిమికొట్టేవాడు. వికసించిన కమలాలవంటి కన్నులు కలవాడు. క్రొత్తదై వెలిగిపోతూ ఉన్న నీలమేఘంతో సమానమైన దేహం కలవాడు గరుడధ్వజుడు.

వ. మఱియును. 285

చ. అలఘుఫణాతపత్ర నిచయాగ్ర సమంచిత నూత్న రత్న ని
ర్మల రుచిచే యుగాంత తిమిరంబు నడంచి యకల్మషోల్లస
జ్జలములఁ జేసి యందు నవసారస నాళ సితైక భోగముం
గలిగిన శేషతల్పమును గైకొని యున్న మహాత్ము నొక్కనిన్. 286

* అంతేకాదు. ఆ మహానుభావుడు గొప్పవైన పడగలనే గొడుగుల చివర గల స్వచ్ఛమైన రత్నాల కాంతులతో ప్రళయకాలంలోని చీకట్లను పోకార్చుతూ కొంగ్రొత్త తామరతూడులాంటి తెల్లని దేహసంపద కల్గిన ఆదిశేషుణ్ణి పాన్పుగా చేసికొని మిక్కిలి నిర్మలంగా ఉన్న నీళ్ళమధ్యంలో శయనించి ఉన్నాడు.

సీ. వరపీత కౌశేయ పరిధానకాంతి సంధ్యాంబుద రుచి నిచయంబు గాఁగఁ
గమనీయ నవహేమకలిత కిరీటంబు రమణఁ గాంచన శిఖరంబు గాఁగ
మానితమౌక్తిక మాలికారుచి సాను పతితనిర్ఝర పరంపరలు గాఁగఁ
జెలువొందు నవతులసీ దామకములు లాలితతటఔషధీ లతలు గాఁగ

తే. వరభుజంబులు నికటస్థ వంశములుగఁ, బదము లంగణపాదప ప్రచయములుగ
లలితగతి నొప్పు మరకతాచల విడంబి, తాత్మ దేహంబు గలుగు మహాత్ము హరిని. 287

* కట్టుకొన్న మేలైన పట్టువస్త్రాల కాంతులు సాయంకాలపు మేఘాల కాంతులు కాగా, పెట్టుకొన్న సుందర సువర్ణ కిరీటం బంగారు శిఖరం కాగా, రొమ్ముపై వ్రేలాడే ముత్యాలహారాలు చరియలపై నుండి జాలువారే సెలయేళ్ళు కాగా, అందాలు చిందే తులసీమాలలు దరుల్లో ప్రకాశించే ఓషధీలతలు కాగా, ఉన్నతభుజాలు చెంగట ఉన్న వెదురు మొదళ్ళు కాగా, పాదాలు ముంగిట ఉన్న తరుగుల్మాలు కాగా, పచ్చని దేహంతో పచ్చల పర్వతంలాగా ప్రకాశిస్తున్నాడు ఆ పరాత్పరుడు.

వ. మఱియు నపరిచ్ఛిన్నంబును నిరుపమానంబును నిఖిలలోక సంగ్రహంబును నతివిస్తార వర్తులాయామం బును నై వివిధ విచిత్ర దివ్యమణి విభూషణంబుల నాత్మీయనిర్మల ద్యుతిచేతం బ్రకాశంబు నొందంజేయు దివ్య దేహంబు దనర వివిధంబులగు కామంబు లభిలషించి విశుద్ధంబైన వేదోక్తమార్గంబున భజియించు పురుషశ్రేష్ఠులకుఁ గామధేను వనం దగిన పాదపద్మ యుగంబును, నలిక ఫలక లలితరుచి నిచయంబులకు నోటువడి కృపాపాత్రుండై చంద్రుండు బహురూపంబులఁ బదసరోజంబుల నాశ్రయించె నన నొప్పు పదనఖంబులును, కమలాభూకాంతలకు నుపధాన రూపంబు లనందగి నీలకదళికాస్తంభంబుల డంబు విడంబించు నూరు యుగళంబును, కనకమణిమయ మేఖలాకలాపాభిరామంబును, గదంబ కింజల్క శోభిత పీతాంబరాలం కృతంబునునై విలసిల్లు కటిమండలంబును, శృంగారవాహినీ జలావర్తంబునాఁ బొలుపొందు నాభివివరంబును, జఠరస్థనిఖిల బ్రహ్మాండ ముహుర్ముహు రుద్భవకృశీభూతం బనం దగు మధ్యభాగంబును, మహిత ముక్తాఫల మాలికా విరచితరంగవల్లీ విరాజితంబు, నవతులసీదామ కిసలయతల్పంబుఁ, గుసుమ మాలికాలంకృతంబు, ఘనసార కస్తూరికా చందనవిలిప్తంబుఁ, గౌస్తుభరత్న దీప్తప్రదీప్తంబు, శ్రీవత్సలక్షణలక్షితంబు నై యిందిరారమణికిఁ గేళీమందిరం బనం బొల్చు వక్షస్థలంబును, సుఖకేళీ సమారంభ పరిరంభణాం భోధిరాట్కన్యకా కరాంభోజ కీలిత కనక మణికంకణ నికషంబులనం బొలుపారు రేఖాత్రయ విరాజమానంబైన కంబుకంధరంబును, సుమహితానర్ఘ దివ్యమణి ప్రభావిభాసిత కేయూర కంకణ ముద్రికాలంకృతంబు లయిన బాహువులును, సకలలోకార్తి నివారక దరహాసచంద్రికా ధవళితంబులై కర్ణకుండల మండన మణిమరీచులు నర్తనంబులు సలుపం దనరి నిద్దంబులగు

చెక్కుటద్దంబులును, బరిపక్వ బింబఫల ప్రవాళపల్లవారుణాధరంబును, నఖిలభువన పరిపాల నంబునకు నేన చాలుదు నని వివాదించు నయనయుగళంబునకు సీమాస్తంభంబును, చంపక ప్రసూనరుచి విభాసంబును నగు నాసాదండంబును, గమలకుముదంబులకుం బెంపు సంపాదించుచుఁ గరుణామృత తరంగి తాపాంగంబులై కర్ణాంత విశ్రాంతంబులై చెలువొందు నేత్రంబులును, సలలితశ్రీకారంబునకు నక్షరత్వంబు సార్థకంబయ్యె ననందగు కర్ణంబులును, నిక్షుచాప చాప ద్వయంబునాఁ జూపట్టు భ్రూయుగళంబును, నపరపక్షాష్టమీ శశాంకశంకాస్పద ఫాలఫలకంబును, నీలగిరీంద్ర శృంగసంగత బాలమార్తాండ మండల విడంబిత పద్మరాగ మణిఖచిత కాంచన కిరీటంబునం బొలుపారి సూర్యేందు పవనానల ప్రకాశంబులకు నవకాశంబు సూపక త్రిలోక వ్యాపక సమర్థంబులగు తేజోవిశేషంబులఁ జెలువొంది సంగర రంగంబుల దానవానీకంబుల హరింపంజాలు సుదర్శనాది దివ్యసాధనంబులచే దురాసదం బగు దివ్యరూపంబునుం గలిగి మఱియును. 288

* అంతేకాక ఆ మహాత్ముని దివ్యదేహం వేరుపరుపరానిది. సాటిలేనిది. సమస్త లోకాలను తనలో ఇముడ్చుకొన్నది. చాలా విశాలమై గుండ్రనై నిడివి కలిగిఉన్నది. విచిత్రమైన మనోజ్ఞమైన అనేక దివ్యభూషణాలను ధరించి వాటిని స్వచ్ఛ మైన తనకాంతులచే అలంకరిస్తున్నది. పలువిధాలైన కోర్కెలు కోరుతూ యథావిధిగా పూజించే పుణ్యాపురుషులకు కామధేనువు అనదగిన చరణ కమలద్వయం కలిగివున్నది. ఫాలఫలక కాంతులకు ఓడిపోయిన చంద్రుడు అనుగ్రహింప బడినవాడై ఆయన పాదపద్మాలను అనేకరూపాల్లో ఆశ్రయించాడా అన్నట్లు ఉన్నాయి ఆయన కాలిగోళ్లు.

శ్రీదేవికీ, భూదేవికీ తలగడలా అన్నట్లు నున్నని అరటిస్తంభాల నీలద్యుతిని అతిశయిస్తున్నాయి అతని తొడలు. ఆయన కటిప్రదేశం మణులు చెక్కిన బంగారు ఒడ్డాణంతో మనోహరమై ఉన్నది. ఆయన నడుము కడిమిపువ్వుల కేసరాల కాంతులొలికే పట్టుపీతాంబరంతో ప్రకాశిస్తున్నది. ఆయన నాభి శృంగారతరంగిణి సుడివలె ఉన్నది. ఆయన మధ్యప్రదేశం కడుపులో ఉన్న సమస్త జగత్తులూ మాటిమాటికీ పుట్టుతున్నందువల్ల కృశించిందా అన్నట్లు ఉన్నది.

ఆయన వక్షఃస్థలం మంచి ముత్యాలు కూర్చిన ముగ్గులతో ముచ్చటగా ప్రకాశిస్తూ, క్రొంగ్రొత్త తులసీమాలలనే చిగురుల పాన్పుతో ఒప్పుతూ పూలదండలతో అలంకృతమై, పచ్చకర్పూరం కస్తూరి మంచి గందం పూతలతో పరిమళిస్తూ, కౌస్తుభరత్న కాంతులతో వెలిగిపోతూ, శ్రీవత్సశోభితమై లక్ష్మీదేవి విహరించే విలాసమందిరమా అన్నట్లు ఉన్నది. శృంగార క్రీడకు ముందు గట్టిగా కౌగిలించుకొన్న లక్ష్మీదేవి చేతులందలి మణులుచెక్కిన బంగారుగాజులు ఒత్తుకున్న గుర్తులా అన్నట్లు ఆయన కంఠాన మూడురేఖలు కన్పిస్తున్నాయి.

ఆయన చేతులు వెలకట్టరాని రమణీయ రత్నకాంతులతో విరాజిల్లే భుజకీర్తులతో, కంకణాలతో, ఉంగరాలతో అలంకృతములై ఉన్నాయి. ఆయన చెక్కుటద్దాలు సమస్తలోకుల బాధలను పోగొట్టగల చిరునవ్వు వెన్నెలలతో తెల్లనై కర్ణకుండలాల మణిప్రభల నాట్యాలతో తళతళలాడుతూ ఉన్నాయి.

ఆయన క్రిందిపెదవి పండిన దొండపండులాగా, పగడంలా, చిగురుటాకులాగా అరుణారుణమై అలరారుతున్నది. ఆయన ముక్కు చక్కని సంపెంగ పువ్వులా, సమస్తలోకాలను పాలించడానికి చాలిన దానిని 'నేనంటే నే'నని వాదులాడే కన్నులకు సరిహద్దుస్తంభం అన్నట్లు ఉన్నది. ఆయన కన్నులు కమలాలకూ, కలువలకూ శోభ చేకూర్చుతూ, కరుణామృతం పొంగిపొరలే కటాక్ష వీక్షణాలతో చెవులవరకు విస్తరిల్లి ఉన్నాయి. ఆయన చెవులు శ్రీకారానికి అక్షరమైన ఆకారం చేకూరుస్తున్నాయి. ఆయన కనుబొమలు మన్మథుని ధనుస్సులా అన్నట్లు ఉన్నాయి. ఆయన నెన్నుదురు బహుళపక్షం అష్టమినాటి చంద్రుడా అన్నట్లు కన్నుల విందు చేస్తున్నది.

ఆయన శిరస్సుమీద పద్మరాగమణులు పొదిగిన బంగారు కిరీటం నీలపర్వత శిఖరంమీద ఉండే బాలసూర్యుణ్ణి తిరస్కరిస్తున్నది. సూర్యుడు, చంద్రుడు, వాయువు, అగ్ని-వీని ప్రకాశానికి కూడా అవకాశం ఇవ్వకుండా, మూడులోకాల్లోనూ వ్యాపించడానికి సమర్థమైన తేజోవిశేషంతో విరాజిల్లుతూ ఉన్న ఆ దేవదేవుడు రణరంగాలలో రాక్షసుల సమూహాన్ని చించి చెండాడ గల్గిన సుదర్శనం మొదలైన దివ్యాయుధాలు ధరించి ఉన్నాడు. అనన్యసామాన్యమైన దివ్యరూపంతో   దేదీప్యమానంగా ప్రకాశిస్తూ ఉన్నాడు.

ఉ. హారకలాప పుష్పనిచయంబులఁ జంచదనర్ఘ రత్న కే
యూర కరాంగుళీయక మహోజ్జ్వల బాహుసహస్రశాఖ లొ
ప్పారఁగఁ జూడ నొప్పి భువనాత్మకలీల నదృష్ట మూల వి
స్ఫారిత భోగివేష్టిత విభాసిత చందన భూరుహాకృతిన్. 289

* ఆ మహాత్ముడు హారాది అలంకారాలు పుష్పసమూహాలుగా, వెలకట్టరాని రత్నాలు చెక్కిన భుజకీర్తులతో ఉంగరాలతో, విరాజిల్లే వేలకొలది బాహువులు శాఖోపశాఖలుగా ప్రకాశిస్తూ, భువనానికి ఆత్మయై మూలం తెలియరానిదై పడగవిప్పిన మహాసర్పం చుట్టుకున్న చందన వృక్షంలా ఉన్నాడు.

మ. విలసత్కుండలి రాజసఖ్యమున నుర్వీభృత్సమాఖ్యన్ సము
జ్జ్వలితోదార శిరోవిభూషణ సహస్రస్వర్ణ కూటంబులన్
సలిలావాసతఁ జారుకౌస్తుభ విరాజద్రత్న గర్భంబునన్
నలినాక్షుండు గనుంగొనంగఁ దగె మైనాకావనీభృద్గతిన్. 290

* పడగవిప్పిన సర్పరాజుతో కలిసి మెలసి ఉన్నందువల్లా, భూమిని మోస్తూ ఉండటంవల్లా, శిరోవిభూషణాలుగా ప్రకాశించే వేలకొలది కిరీటాలవంటి బంగారు శిఖరాలవల్లా, సముద్రజలమధ్యంలో నివసించడం వల్లా, మనోహరమైన కౌస్తుభాది రత్నాలు కలిగివుండటం వల్లా మహావిష్ణువు మైనాక పర్వతంలా చూడదగినవాడు అయ్యాడు.

క. వితతార్థజ్ఞాన జప, స్తుతి మకరంద ప్రహృష్ట శ్రుతిజాత మధు
వ్రత గణ పరివృత శోభా, గత కీర్తి ప్రసవమాలికలు గలవానిన్. 291

వ. కనుంగొని చతురాననుండు. 292

విస్తారమైన భావంతో, జ్ఞానం-జపం-స్తోత్రం అనే తేనెలు త్రాగటంచే సంతోషించే తుమ్మెదలు అనే వేదసమూహాలతో చుట్టుకొనబడి వైభవోపేతంగా ప్రకాశించే కీర్తి అనే పూలదండలు గలవానిని ఆ విష్ణుదేవుని చతుర్ముఖబ్రహ్మ చూచాడు.

సీ. అనఘు సర్వేశ్వరు నాద్యంత శూన్యుని ధన్యుని జగదేక మాన్య చరితుఁ
దన్నాభిసరసిజోద్భవ సరోజంబును నప్పుల ననిలుని నంబరమును
మానితభువననిర్మాణ దృష్టిని బొడఁగనెఁ; గాని యితరముఁ గానలేక
యాత్మీయకర్మ బీజాంకురంబును రజో గుణయుక్తుఁ డగుచు నకుంఠిత ప్ర

తే. జాభిసర్గాభిముఖత నవ్యక్త మార్గుఁ, డైన హరియందుఁ దనహృదయంబుఁ జేర్చి
య మ్మహాత్ముని బరము ననంతు నభవు, నజు నమేయుని నిట్లని యభినుతించె. 293

* పుణ్యాత్ముడై సృష్టికంతటికీ ప్రభువై, ఆదీ అంతమూ లేని వాడై ధన్యుడై సకలలోకాలకూ మాన్యుడైన మహానుభావుని బ్రహ్మ దర్శించాడు. అంతేకాదు. ఆయన బొడ్డునుంచి పుట్టిన కమలాన్నీ, జలాన్నీ, అగ్నినీ, ఆకాశాన్నీ, మహాజగత్తును సృష్టించాలనే దృష్టినీ చూచాడు. ఆయనకు ఇతరం ఏమీ కనబడలేదు. తనదైన సృష్టికార్యానికి బీజాంకురమైన రజోగుణం తనలో పొడసూపింది. ప్రముఖమైన ప్రజాసృష్టికి సుముఖుడైనాడు. అంతుపట్టని-అర్థంకాని-ఆ హరియందు తన హృదయాన్ని కేంద్రీకరించాడు. మహాత్ముడూ, పురుషోత్తముడూ, అనంతుడూ, అభవుడూ, అమేయుడూ అయిన పరాత్పరుణ్ణి బ్రహ్మ ఈ విధంగా ప్రస్తుతించాడు.

సీ. నలినాక్ష! మాయాగుణ వ్యతికరమునఁ జేసి కార్యంబైన సృష్టిరూప
మునఁ బ్రకాశించు నీఘనరూపవిభవంబు రూపింప దేహధారులకు దుర్వి
భావ్యంబు దలపోయ భగవంతుఁడవునైన పద్మాక్ష! నీ స్వరూపంబుకంటె
నన్య మొక్కటి సత్యమై బోధకంబైన యది లేదు గాన నీ యతుల దివ్య

తే. మైన రూపంబు నాకుఁ బ్రత్యక్షమయ్యె, నదియుఁగాక వివేకోదయమునఁ జేసి
వరద! నీ రూప మజ్ఞానగురుతమో ని, వారకం బయ్యె నాకు శశ్వత్ప్రదీప! 294

* తామర పూలవంటి కన్నులుగల స్వామీ! మాయాగుణ సంపర్కంవల్ల ఏర్పడింది ఈ సృష్టి. ఈ సృష్టి రూపంలో ప్రకాశించే నీ ఘనస్వరూపాన్ని నిరూపించటానికి మావంటి దేహధారులకు సాధ్యం కాదు. కమలాక్షా! నీ స్వరూపం కంటే మరొక్కటి సత్యమైనదీ, తెలియదగినదీ లేదు. ఓ వరదా! సాటిలేని నీ మనోహర రూపం నాకు సాక్షాత్కరించింది. నాలో వివేకం వికసించింది. జ్యోతిర్మయా! అటువంటి జ్ఞానం కలగడంచేత నీ రూపం అజ్ఞానం అనే పెనుచీకటిని పోగొట్టింది. అందువల్ల నీ రూపం నాపాలిటికి శాశ్వతమైన దీపం.

క. ఘన సత్పురుషానుగ్రహ, మునకై యమితావతారమూలం బగుచుం
దనరెడి నీరూపము శో, భనమగు భవదీయనాభిపద్మమువలనన్. 295

క. జననం బందిన నాచే, ననయము మొదలనె గృహీత మయ్యె; జగత్పా
వన! నీదు సుస్వరూపము, ఘనరుచిరంబై స్వయంప్రకాశక మగుటన్. 296

* ఉత్తమ పురుషులకు అనుగ్రహించటానికై ధరించిన ఎన్నో అవతారాలకు మూలమై వెలుగొందే నీ రూపం శుభాన్ని కలిగిస్తుంది. నీ నాభికమలం నుంచి జన్మించిన నేను నీ రూపాన్ని బాగా తెలుసుకున్నాను. లోకముల కన్నింటికీ పావనుడవైన దేవా! నీ స్వరూపం ఎంతో సుందరమైనది. స్వయంప్రకాశక మైనది.

వ. మఱియు జ్ఞానానందపరిపూర్ణ మాత్రంబును, ననావృతప్రకాశంబును, భేదరహితంబును, బ్రపంచ జనకంబును, బ్రపంచ విలక్షణంబును, భూతేంద్రియాత్మకంబును, నేకంబును, నైన రూపంబు నొందియు నెందును బొడగాన నట్టి నిన్ను నాశ్రయించెద; నదియునుంగాక జగన్మంగళ స్వరూపధరుండవై నీ యుపాసకులమైన మా మంగళంబుల కొఱకు నిరంతర ధ్యానంబుచేత నీ దివ్యరూపంబునం గానంబడితి, విట్టి నీవు నిరయభాక్కులై నిరీశ్వరవాదంబునం జేసి కుతర్కంబులు ప్రసంగించు భాగ్యరహితులచే నాదృతుండవు గావు; మఱియు కొందఱు కృతార్థులైన మహాత్ములు భవదీయ శ్రీచరణారవిందకోశ గంధంబు వేదమారుతానీతం బగుటంజేసి తమతమ కర్ణకుహరంబుల చేత గ్రహించుదురు; వారల హృదయకమలంబులయందు భక్తిపారతంత్ర్యంబున గృహీతపాదార విందంబులు గలిగి ప్రకాశింతు; వదియునుంగాక ప్రాణులకు ద్రవ్యాగార సుహృన్నిమిత్తం బయిన భయంబును దన్నాశనిమిత్తం బయిన శోకంబును, ద్రవ్యాది స్పృహయును దననిమిత్తం బయిన పరిభవంబును, మఱియు నందుఁ దృష్ణయు నది ప్రయాసంబున లబ్ధంబైన నార్తియు, తదీయంబైన వృథాగ్రహంబును నీ శ్రీపాదారవిందంబు లందు వైముఖ్యం బెంతకాలంబు గలుగు నంతకాలంబును బ్రాప్తంబు లగుంగాని మానవాత్మనాయకుండవగు నిన్ను నాశ్రయించిన భయనివృత్తి హేతువైన మోక్షంబు గలుగు; మఱియునుం గొందఱు సకలపాప నివర్తకంబయిన త్వదీయనామస్మరణ కీర్తనంబులందు విముఖులై కామ్యకర్మ ప్రావీణ్యంబునం జేసి నష్టమతులై యింద్రియ పరతంత్రులై యమంగళంబులైన కార్యంబులు సేయుచుందురు; దానంజేసి వాతాదిత్రిధాతు మూలంబైన క్షుత్తృడాదులచేతను, శీతోష్ణవర్ష వాతాది దుఃఖంబులచేతను, నతిదీర్ఘంబైన కామాగ్నిచేతను, నవిచ్ఛిన్నంబగు క్రోధంబుచేతనుం దప్యమాను లగుదురు; వారలం గనిన నా చిత్తంబు గలంకం బొందు; జీవుండు భవదీయమాయా పరిభ్రామ్యమాణుండై యాత్మ వేఱని యెప్పుడు దెలియు, నంతకాలంబు నిరర్థకంబై దుస్తరంబైన సంసారసాగరంబు తరియింపంజాలకుండు; సన్ము నీంద్రులైనను భవదీయ నామస్మరణంబు మఱచి యితరవిషయాసక్తులైరేని వారలు దివంబులందు వృథాప్రయత్నులై సంచరించుచు, రాత్రులయందు నిద్రాసక్తులై స్వప్నగోచరంబు లయిన బహువిధసంపదకు నానందించుచు, శరీరపరిణామాది పీడలకు దుఃఖించుచుం బ్రతి హతంబులైన యుద్యోగంబుల భూలోకంబున సంసారులౌ వర్తింతురు; నిష్కామధర్ములై నిన్ను భజియించు సత్పురుషుల కర్ణమార్గంబులం బ్రవేశించి భవదీయ భక్తియోగ పరిశోధితంబైన హృత్సరోజ కర్ణికాపీఠంబున వసియింతు వదియునుంగాక. 297

* జ్ఞానంచేతా ఆనందంచేతా పరిపూర్ణమైనదీ, ఆవరణం లేని కాంతి కలదీ, భేదభావం లేనిదీ, ప్రపంచాన్ని సృష్టించేదీ, ప్రపంచంకంటె భిన్నమైనదీ, పంచభూతములకూ, ఇంద్రియాలకూ ఆత్మవంటిది, అనన్యమైనది అయిన రూపాన్ని ధరించి కూడా ఎక్కడా కనిపించని నిన్ను ఆశ్రయిస్తాను. నీవు లోకాలకంతకూ శుభాన్ని చేకూర్చే రూపం ధరించిన వాడవు. నిరంతరం నిన్ను ధ్యానించే మాకు శుభాలను కల్గించడానికై ఈ దివ్యరూపంతో కనబడినావు.

నరకభాజనులై ఈశ్వరుడు లేడని వాదిస్తూ కుతర్కాలతో కాలం గడిపే దురదృష్టవంతులు నిన్ను గుర్తింపలేరు. ధన్యజీవులైన కొందరు మహాత్ములు వేదాలనే మలయమారుతాలు కొనివచ్చిన మీ పాదపద్మాల సుగంధాన్ని వీనులవిందుగా ఆఘ్రాణిస్తారు. వారు భక్తితో పరవశించిన తమ హృదయకమలాలతో నీ పాదపద్మాలను అందుకుంటారు. నీవు ఆ భక్తుల మనస్సులతో ప్రకాశిస్తావు.

అంతేకాక ప్రాణులకు ధనం, ఇల్లు, స్నేహితులవల్ల కలిగే భయం, అవి నాశనం కావడం చేత కలిగే దుఃఖం, వానిమీద ఆశ, వాని సంపాదనలో ఎదురయ్యే అవమానం, ఇన్ని శ్రమలుపడి పొందే శోకానికి మూలమైన తృష్ణ, ఇవన్నీ నీ మంగళకరమైన చరణాబ్జాలను తలంచకుండా ఎంతకాలం ఉంటాయో అంతకాలమూ ఉంటాయి. కాని మానవుల ఆత్మలకు అధినాయకుడవైన నిన్ను ఆశ్రయించినట్లయితే భయాన్ని పోగొట్టు కోవడానికి కారణమైన మోక్షం కలుగుతుంది. కొందరు అన్ని పాపాలూ పోగొట్టగలిగే నీనామ ధ్యానసంకీర్తనలకు విముఖులై మోహసంబంధమైన పనుల్లో మతి కోల్పోయి, ఇంద్రియాలకు దాసులై అశుభాలైన కార్యాలు చేస్తూ ఉంటారు. ఇందువల్ల వాతపిత్తశ్లేష్మాలకు మూలమైన ఆకలిదప్పుల బాధల చేతా, శీతం ఉష్ణం వర్షం వాయువు మొదలైనవాని వల్ల ప్రాప్తించే దుఃఖంచేతా అవధిలేని కామ సంతాపం చేతా, ఎడతెగని కోపంచేతా, తపించి పరితపించుతారు. అటువంటి వారిని చూచి నా మనస్సు చాలా కలత పడుతుంది.

జీవుడు నీ మాయ కల్పించే భ్రమలలో కీలుబొమ్మయై దేహంకంటే ఆత్మవేరని ఎప్పటి వరకు తెలుసుకోడో అంత వరకు సారంలేని సంసార సాగరాన్ని దాటలేడు. శ్రేష్ఠులైన మునీంద్రులుకూడా, నీ నామస్మరణాన్ని మరచి, అన్యవిషయాలపై ఆసక్తి కలవారైనట్లయితే, వారు పగలంతా పనికిమాలినవారై తిరుగుతూ, రాత్రిళ్లు స్వప్నంలో కనిపించే అనేకాలైన సంపదలకు సంతోషపడుతూ, శరీరమందలి జరారోగాది వికారాలకు విచారపడుతూ, ప్రయత్నాలన్నీ భగ్నం కాగా భూలోకంలో సంసారబంధాలలో చిక్కుకొని తిరుగుతారు.

కోరికలు లేకుండా ధర్మ మార్గంలో నిన్ను సేవించే పుణ్యపురుషుల చెవులగుండా నీవు వారిలో ప్రవేశిస్తావు. నీపై భక్తిప్రపత్తుల వల్ల పరిశుద్ధమైన వారి హృదయ కమల పీఠం మీద నీవు కూర్చుంటావు.

మ. పరయోగీంద్రులు యోగమార్గముల భావంబందు నే నీ మనో
హరరూపంబుఁ దలంచి యే గుణగణధ్యానంబు గావింతు, ర
ప్పురుషశ్రేష్ఠ పరిగ్రహంబునకునై పొల్పారఁ దద్ధ్యాన గో
చరమూర్తిన్ ధరియింతు గాదె పరమోత్సాహుండవై మాధవా! 298

* ఓ మాధవా! ఉత్తములైన యోగీంద్రులు తమతమ యోగసంప్రదాయాలతో తమతమ భావాలలో ఏ నీ మనోహరరూపాన్ని భావిస్తారో; ఏ నీ గుణగణాల్ని సంభావిస్తారో; వారిని అనుగ్రహించే నిమిత్తం ఆ రూపం ధరించి అటువంటి గుణగణాలతో వారికి సాక్షాత్కరిస్తావు. ఎంతో సంతోషంగా వారిని ఆదుకుంటావు.

తే. అరయ నిష్కామధర్ములై నట్టి భక్తు, లందు నీవు ప్రసన్నుండ వైనరీతి
హృదయముల బద్ధకాములై యెనయు దేవ, గణములందుఁ బ్రసన్నత గలుగ వీవు. 299

* బాగా పరిశీలించి చూస్తే కోరికలు లేకుండా నిన్ను ఆరాధించే భక్తులను నీవు అనుగ్రహించినట్లు కోరికలతో ముడిపెట్టుకున్న హృదయం గల దేవతలనుకూడా నీవు అనుగ్రహించవు.

చ. అరయ సమస్తభూత హృదయంబులయందు వసించి యేకమై
పరఁగి సుహృత్క్రియానుగుణ భాసితధర్ముఁడవుం బరాపరే
శ్వరుఁడవునై తనర్చుచు నసజ్జనదుర్లభ మైన యట్టి సు
స్థిరమగు సర్వభూతదయచేఁ బొడఁగానఁగ వత్తు వచ్యుతా! 300

* ఓ స్వామి! నీవు సకల జీవుల హృదయాలలో అంతర్యామివై ఉంటావు. అందరిలో ఒకే ఒక రూపంతో వెలు గొందుతావు. ఆప్యాయతకు అనుగుణంగా ప్రకాశించే ధర్మ స్వరూపుడవు. అచ్యుతా! ఇహపరాలకు నీవే అధీశ్వరుడవు. సజ్జనులకు సులభమూ అసజ్జనులకు దుర్లభమూ అయిన సర్వజీవకారుణ్యం వల్ల మాత్రమే జనులు నిన్ను దర్శింప గలుగుతారు.

మ. క్రతుదానోగ్ర తపస్సమాధి జపసత్కర్మాగ్ని హోత్రాఖిల
వ్రతచర్యాదుల నాదరింప; వఖిలవ్యాపారపారాయణ
స్థితి నొప్పారెడి నీ పదాబ్జయుగళీ సేవాభిపూజాసమ
ర్పితధర్మిం డగువాని భంగి నసురారీ! దేవచూడామణీ! 301

* దనుజవిరామా! దైవతసార్వభౌమా! సమస్త వ్యాపారాలూ, నీకే సమర్పించి నీయందే మనస్సు లగ్నం చేసి, నీ పాదపద్మద్వయాన్నే నిరంతరం ఆరాధించే భక్తుణ్ణి నీవు ఎంతో అప్యాయంగా ఆదరించి ఆదుకొంటావు. యజ్ఞాలూ, దానాలూ, కఠోరతపస్సులూ, జపాలూ, అగ్నిహోత్రాలూ, వ్రతాలూ మొదలైన సత్కర్మలు ఆచరించే వారిని కూడా ఇంత ప్రేమగా ఆదరించవు.

తే. తవిలి శశ్వత్స్వరూప చైతన్యభూరి, మహిమచేత నపాస్త సమస్తభేద
మోహుఁడ వఖిల విజ్ఞానమునకు నాశ్ర, యుండవగు నీకు మ్రొక్కెద నో రమేశ! 302

* ఓ లక్ష్మీవల్లభా! నీ స్వరూపం శాశ్వతమైనది. అందలి చైతన్యమహాప్రభావం వల్ల సమస్తమైన భేద భావాలనూ, వ్యామోహాలనూ రూపుమాపుతావు. అఖండ విజ్ఞానానికి ఆశ్రయమైన నీకు నమస్కరిస్తున్నాను.

క. జనన స్థితి విలయంబుల, కనయంబును హేతు భూతమగు మాయా లీ
లను జెంది నటన సలిపెడు, ననఘాత్మక! నీ కొనర్తు నభివందనముల్. 303

* పుట్టుట, వృద్ధిపొందుట, చనిపోవుట-అనే మూడింటికీ మూలకారణమైనది నీ మాయ. అటువంటి మాయా నటనలతో, లీలా విలాసాలతో నిరంతరము క్రీడించే ఓ పవిత్ర స్వరూపా! నీ కివే నా కైమోడ్పులు.

సీ. అనఘాత్మ! మఱి భవదవతార గుణకర్మ ఘనవిడంబనహేతుకంబు లయిన
రమణీయమగు దాశరథి వసుదేవ కుమారాది దివ్యనామంబు లోలి
వెలయంగ మనుజులు వివశాత్ములై యవసానకాలంబున సంస్మరించి
జన్మ జన్మాంతర సంచిత దురితంబుఁ బాసి కైవల్యసంప్రాప్తు లగుదు

తే. రట్టి దివ్యావతారంబు లవధరించు, నజుఁడవగు నీకు మ్రొక్కెద ననఘచరిత!
చిరశుభాకార! నిత్యలక్ష్మీవిహార! భక్తమందార! దుర్భవ భయవిదూర! 304

* స్వామీ! నీవు పరమపవిత్రుడవు! సచ్చరిత్రుడవు! శాశ్వతమైన దివ్యమంగల స్వరూపం కలవాడవు! ఎల్లప్పుడూ లక్ష్మీదేవితో కూడి సంచరించేవాడవు! భక్తులకు కల్పవృక్షం వంటివాడవు! దుర్భరమైన సంసార భయాన్ని దూరంగా పోగొట్టేవాడవు! నీ అవతారాలకూ, సద్గుణాలకూ, సత్కార్యాలకూ, మహదాశయాలకూ కారణమైనవీ, మనోహరమైనవీ అయిన "దాశరథి", "వాసుదేవా" ది దివ్యనామాలను మనుష్యులు తమ తుది గడియల్లో స్మరించి, జన్మజన్మల్లో కూడబెట్టుకొన్న పాపాలను పోగొట్టుకొని మోక్షం పొందుతారు. జన్మ లేనివాడవై కూడా అటువంటి దివ్యావతారాలతో జన్మించే నీకు మ్రొక్కుతున్నాను.

త. జనన వృద్ధి వినాశ హేతుక సంగతిం గల యేను నీ
వును హరుండుఁ ద్రిశాఖలై, మనువుల్ మరీచి ముఖామరుల్
దనర నందుపశాఖలై, భవదాత్మ దీనికి మూలమై
యనయమున్ భువన ద్రుమాకృతివైన నీ కిదె మ్రొక్కెదన్. 305

ఈ విశ్వం ఒక మహావృక్షం. సృష్టిస్థితిలయ కారకులమైన నేనూ, నీవూ, శివుడూ, ముగ్గురం ఆ వృక్షానికి మూడు శాఖలం. మనువులూ, మరీచి మొదలైన ప్రజాపతులూ, దేవతలూ దాని ఉపశాఖలు. ఆ విశ్వవృక్షానికి ఆధారమైన కూకటి వేరు నీవే. విశాలమైన దాని ఆకారం కూడా నీవే! అటువంటి నీకు కైమోడ్పులు.

మ. పురుషాధీశ! భవత్పదాబ్జయుగళీ పూజాదికర్మక్రియా
పరతం జెందని మూఢచిత్తునిఁ బశుప్రాయున్ మనుష్యాధమున్
జరయున్ నాశము నొందఁజేయు నతిదక్షంబైన కాలంబు; త
ద్గురు కాలాత్ముఁడవైన నీకు మది సంతోషంబునన్ మ్రొక్కెదన్. 306

* పురుషోత్తమా! నీ పాదపద్మాలను పూజించడం అనే మంచి పనిలో మునిగి తన్మయత్వం చెందనివాడు పరమమూఢుడు, పశువులాంటి వాడు, అధముడు. అటువంటి మానవునకు సర్వసమర్థమైన కాలం త్వరగా ముసలి తనాన్ని కల్గించి, వాని వినాశనానికి దారితీస్తుంది. అటువంటి అనంతకాలానికి ఆత్మస్వరూపుడ వయిన నీకు ఆనందంగా నమస్కరిస్తాను.

సీ. సర్వేశ! కల్పాంతసంస్థిత మగు జలజాతమం దేను సంజనన మంది
భవదీయ సుస్వరూపముఁజూడ నర్థించి బహువత్సరములు దపంబు సేసి
క్రతుకర్మములు పెక్కు గావించియును నినుఁ బొడగానఁగా లేక బుద్ధి భీతిఁ
బొందిన నాకు నిప్పుడును నిర్హేతుక కరుణచే నఖిలలోకైకవంద్య

తే. మాన సతత ప్రసన్న కోమల ముఖాబ్జ, కలిత భవదీయ దివ్యమంగళ విలాస
మూర్తి దర్శింపఁ గలిగె భక్తార్తిహరణ, కరణ! తుభ్యం నమో విశ్వభరణ! దేవ! 307

* ఓ సర్వేశ్వరా! కల్పాంతసమయంలో చెక్కుచెదరని తామర పువ్వునందు నేను పుట్టాను. నీ అత్యంతసుందర మైన ఆకారాన్ని చూడగోరి చాలా సంవత్సరాలు తపస్సు చేశాను. క్రతువులు కూడా ఎన్నో చేశాను. కాని నీ జాడ అంతు చిక్కక ఎంతో బెదరి పోయాను. అటువంటి నాకు ఎటువంటి కారణం లేకుండానే కరుణ గలవాడవై ఇప్పుడు నీవు సాక్షాత్కరించావు. అఖిలలోకాలకూ ఆరాధనీయమై, ఎల్లప్పుడూ ప్రసన్నకోమలమైన ముఖపద్మంతో విరాజిల్లే నీ దివ్య మంగళ విగ్రహాన్ని ఇప్పుడు కనులారా, కరవుదీరా దర్శింప గలిగాను. భక్తుల వేదనలను పోగొట్టే ఓ పరమాత్మా! ఈ విశాల విశ్వాన్ని భరించే దేవాదిదేవా! నీకు నమస్కారం!

సీ. అమర తిర్యఙ్మనుష్యాది చేతనయోను లందు నాత్మేచ్ఛచేఁ జెందినట్టి
కమనీయ శుభమూర్తి గలవాఁడవై ధర్మసేతు వనంగఁ బ్రఖ్యాతి నొంది
విషయ సుఖంబుల విడిచి సంతత నిజానందానుభవ సమున్నతిఁ దనర్తు;
వది గాన పురుషోత్తమాఖ్యఁ జెన్నొందుదు వట్టి ని న్నెప్పుడు నభినుతింతు;

తే. నర్థి భవదీయపాదంబు లాశ్రయింతు; మహిత భక్తిని నీకు నమస్కరింతు;
భక్త జన పోష పరితోష! పరమ పురుష! ప్రవిమలాకార! సంసార భయవిదూర! 308

* నీవు భక్తజనులను పోషించటంలో మిక్కిలి సంతోషపడేవాడివి. నిర్మలమైన ఆకారం కలవాడవై సంసారభయాన్ని దూరం చేసే పురుషోత్తముడవు! నీ సంకల్పానుసారంగా దేవతలు, జంతువులు, మనుష్యులు మొదలైన సచేతన రూపాలు ధరించి అవతరిస్తావు. మనోహరమైన మంగళ స్వరూపంతో ధర్మానికి సేతువుగా నిలుస్తావు. పేరు ప్రఖ్యాతులు గడిస్తావు. లౌకిక సుఖాలను విడచిపెట్టి ఎల్లప్పుడూ అపారమైన ఆనందాన్ని అనుభవిస్తావు. అందుకనే నీవు పురుషోత్తముడనే ప్రశస్తి గాంచావు. అటువంటి నిన్ను నిత్యమూ సన్నుతిస్తాను. ప్రీతితో నీ పాదాలను ఆశ్రయిస్తాను. అపరిమిత భక్తితో నీకు నమస్కరిస్తాను.

సీ. తలకొని పంచభూతప్రవర్తక మైన భూరిమాయాగుణస్ఫురణఁ జిక్కు
వడక, లోకంబులు భవదీయ జఠరంబులో నిల్పి ఘనసమాలోలచటుల

సర్వంకషోర్మిభీషణవార్ధి నడుమను ఫణిరాజభోగతల్పంబునందు
యోగనిద్రారతి నుండంగ నొకకొంత కాలంబు సనఁగ మేల్కనిన వేళ

తే. నలఘుభవదీయ నాభితోయజమువలన, గడఁగి ముల్లోకములు సోపకరణములుగఁ
బుట్టఁజేసితి వతులవిభూతి మెఱసి, పుండరీకాక్ష! సంతత భువనరక్ష! 309

* తెల్లదామర రేకులవంటి కన్నులు గలవాడై ఎల్లవేళలా ముల్లోకాలను చల్లగా రక్షించే స్వామీ! నీవు ముందుండి పంచభూతాలను ప్రవర్తింపజేసే మహామాయాబంధాలలో చిక్కుపడకుండా లోకాలను నీ కడుపులో నిల్పుకొంటావు. ఉవ్వెత్తుగా లేచిపడుతున్న ఉత్తుంగ తరంగాలతో పొంగిపొరలే భయంకరమైన సముద్రం నడుమ శేషతల్పం మీద శయనించి యోగనిద్రలో ఉంటావు. కొంతకాలం గడిచాక మేల్కొంటావు. అప్పుడు నీ సాటి లేని మేటి వైభవాన్ని వ్యక్తం చేస్తూ, నీనాభికమలంలోనుండి మూడు లోకాలను పుట్టింపజేస్తావు.

క. నిగమస్తుత! లక్ష్మీపతి!, జగదంతర్యామి వగుచు సర్గము నెల్లం
దగు భవదైశ్వర్యంబున, నగణిత సౌఖ్యానుభవము నందింతుఁ గదే! 310

* వేదాలచే వినుతింపబడే లక్ష్మీవల్లభా! స్వామీ! నీవు జగములలో అంతర్యామివై ఉంటూ ఈ విశ్వాని కంతటికీ భవ్యమైన నీ దివ్యవిభూతిచే లెక్కలేనన్ని ఆనందానుభూతులను అందిస్తావు కదా!

సీ. జలజాక్ష! యెట్టి విజ్ఞానబలంబునఁ గల్పింతు వఖిలలోకంబు లోలి
నతజన ప్రియుఁడవు నాకట్టి సుజ్ఞాన మర్థిమైఁ గృపసేయుమయ్య వరద!
సృష్టినిర్మాణేచ్ఛఁ జెంది నా చిత్తంబు దత్కర్మకౌశలిఁ దగిలియుండి
యును గర్మవైషమ్యమును బొందు కతమున దురితంబుఁ బొరయక తొలఁగునట్టి

తే. వెరవు నా కెట్లు గలుగు న వ్విధముఁ దలఁచి, కర్మవర్తనుననుభవత్కరుణ మెఱసి
తగఁ గృతార్థునిఁ జేయవే నిగమవినుత! సత్కృపామూర్తి! యో దేవచక్రవర్తి! 311

* తామరరేకులవంటి కన్నులు గలవాడవూ, వేదములచే పొగడబడే వాడవూ అయిన ఓ పరమకరుణార్ద్రమూర్తీ! ఓ దేవతాచక్రవర్తీ! నీవు ఏ విధమైన విజ్ఞానబలంతో ఈ సమస్తలోకాలను సృష్టిస్తున్నావో నాకు అటువంటి ఉత్తమజ్ఞానాన్ని ప్రసాదించు. నీకు నమస్కరించే జనులకు నీవు ప్రియుడవుకదా! ఓ వరదా! నా మనస్సులో సృష్టించాలనే కోరిక మిక్కుటంగా ఉన్నది. అది చేయడానికి తగిన నైపుణ్యం కూడా నాకు అనుగ్రహించి కర్మలందలి ఒడుదుడుకుల వల్ల పాపం పొందకుండా ఉండే ఉపాయం ఏమిటో నాకు తెల్పు. కర్మజీవినయిన నన్ను కనికరించి కృతార్థుణ్ణి కావించు.

చ. భవదుదర ప్రభూతమగు పద్మమునందు వసించి యున్న నే
నవిరళతావకీన కలితాంశమునం దనరార విశ్వముం
దవిలి రచించుచున్ బహువిధంబులఁ బల్కెడి వేదజాలముల్
శివతరమై ఫలింపఁ గృపసేయుము భక్తఫలప్రదాయకా! 312

* స్వామీ! నీవు భక్తులు కోరిన ఫలాన్ని పదింతలుగా ప్రసాదించే వాడివి! నీ కడుపున పుట్టిన కమలంలోనుంచి జన్మించిన నేను అపారమైన నీ అంశతో ప్రకాశించే ఈ విశ్వాన్ని సృష్టించడానికి పూనుకొన్నాను. ఈ సందర్భంలో నేను పలురీతులుగా పలికే పలుకులు ప్రాబలుకులై మంగళప్రదాలై ఫలించేటట్లు అనుగ్రహించు.

చ. అని యనుకంప దోఁప వినయంబునఁ జాఁగిలి మ్రొక్కి చారు లో
చన సరసీరుహుం డగుచు సర్వజగత్పరికల్పనారతిం
దనరిన నన్నుఁ బ్రోచుటకుఁ దా నిటు సన్నిధియైన యీశ్వరుం
డనయము నాదు దుఃఖము దయామతిఁ బాపెడు మంచు నమ్రుఁడై. 313

* అని కమల సంభవుడు కనికరం ఉట్టిపడేటట్లు విష్ణుదేవునికి విన్నవించుకొని వినయంతో సాగిలపడి మ్రొక్కాడు. "సర్వప్రపంచాన్ని సృష్టించడానికి పూనుకొన్న నన్ను అందాలు చిందే కమలాలవంటి కన్నులతో వీక్షించి రక్షించడానికై, ఈ విధంగా సాక్షాత్కరించిన పరాత్పరుడు నాదుఃఖాన్ని దూరం చేయుగాక!'' అని తలవంచి నమస్కరించాడు.

క. వనరుహసంజాతుఁడు నె, మ్మనమున హర్షించె ననుచు మైత్రేయ మహా
ముని ఘనుఁడగు విదురునకున్, వినయంబున నెఱుఁగ జెప్పి వెండియుఁ బలికెన్. 314

* ఈ విధంగా ప్రణమిల్లి బ్రహ్మదేవుడు తనలో తాను ఆనందముతో పొంగిపోయాడు అని మైత్రేయ మహర్షి విజ్ఞానధనుడైన విదురునకు విశేషించి చెప్పి, మళ్లీ ఇట్లా అన్నాడు.

మ. వనజాతప్రభవుండు కేవలతపో వ్యాసంగుఁడై పద్మ లో
చను గోవిందు ననంతు నాద్యుఁ దన వాక్ఛక్తిన్ నుతింపన్ సుధా
శనవంద్యుండు ప్రసన్నుఁడై నిఖిలవిశ్వస్థాపనాలోకనం
బునఁ జూచెన్ విలయప్రభూత బహువాఃపూరంబులన్ వ్రేల్మిడిన్. 315

పద్మసంభవుడైన బ్రహ్మదేవుడు కేవలం తపస్సుపై ఆసక్తి కలవాడై పద్మాక్షుడూ, గోవిందుడూ, అనంతుడూ, పురుషోత్తముడూ అయిన పరమేశ్వరుణ్ణి తనమాటల పాటవంతో ప్రస్తుతించాడు. దేవదేవుడైన ఆ స్వామి అనుగ్రహించాడు. సమస్త విశ్వాన్ని సంస్థాపించాలనే దృష్టితో ప్రళయాన్ని సృష్టించిన ఆ మహాజలప్రవాహంవైపు అలా అలవోకగా ఒకమాటు అవలోకించాడు.

తే. అట్లు వొడగని యార్తుఁడై నట్టి పద్మ, భవునివాంఛిత మాత్మఁ దీర్పంగఁ దలఁచి
యతని మోహనివారక మైనయట్టి, యమృతరస తుల్యమధుర వాక్యముల ననియె. 316

* అలా చూచి పరితపించే బ్రహ్మదేవుని కోర్కె తీర్చాలని మదిలో భావించాడు. అతనిలోని వ్యామోహాన్ని తొలగించ గలిగి అమృతముతో సమానమైన తీయని మాటలతో ఇట్లా అన్నాడు.

చ తలకొని నీ యొనర్చు పని తప్పి మదిం దలపోయు దుఃఖముం
దలఁగుము; నాదులీలకుఁ బ్రధానగుణంబగు సృష్టికల్పనం

బలవడఁజేయు బుద్ధి హృదయంబునఁ జొన్పి తపస్సమాధి ని
ష్ఠల నతిభక్తులన్ ననుఁ బ్రసన్నునిఁ జేయుము చెందుఁ గోరికల్. 317

* నీవు చేయవలసిన పని మానకు. అనవసరముగా మనస్సుకు తెచ్చి పెట్టుకొన్న దుఃఖాన్ని మాను. సృష్టినిర్మాణం నా లీలలో ప్రధానమైనది. ఈ సత్యం నీ హృదయంలో ప్రతిష్ఠించుకొని సమాధినిష్ఠుడవై భక్తితో తపస్సుచేసి నన్ను ప్రసన్నుని చేసుకో. నీ కోరికలు నేరవేరుతాయి.

క. నీ వొనరించు తపో వి, ద్యావిభవ విలోకనీయమగు నీ సృష్టిం
గావింపుము లోకంబుల, లోవెలిఁగెడి నన్నుఁ గందు లోకస్తుత్యా! 318

నీవు లోకస్తుత్యుడవు! నీ తపస్సంపదకు తగినట్లు చూడముచ్చటగా ఈ సృష్టికార్యాన్ని ప్రారంభించు. అప్పుడు అంతటా అన్ని లోకాల్లో ప్రకాశించే నన్ను నీవు చూడగలుగుతావు.

క. నాలోని జీవకోటులు, వాలాయము నీకుఁ గానవచ్చు నిపుడు, నీ
వాలోకింపుము దారు వి, లోలహుతాశనుని కరణి లోకస్తుత్యా! 319

* ఓ జగన్నుతా! కట్టెలోపల దాగివున్న అగ్నిజ్వాలల విధంగా నాలో దాగి వున్న ప్రాణిసమూహాలన్నీ నీకు తప్పకుండా కనిపిస్తాయి. ఏదీ ఇప్పుడు నీవు చూడు.

సీ. నలు వొంద నఖిల జీవులయందుఁ గల నన్నుఁ దెలిసి సేవింపుము నలినగర్భ!
భవదీయదోషముల్ వాయును భూతేంద్రియాశ్రయ విరహితమై విశుద్ధ
మైన జీవుని విమలాంతరాత్ముఁడనైన నను నేకముగఁ జూచు నరుఁడు మోక్ష
పరమార్గవర్తియై భాసిల్లు, బ్రహ్మాండ మందున వివిధకర్మానురూప

తే. పద్ధతులఁజేసి పెక్కు రూపముల నొందు, జీవతతి రచియించు నీచిత్త మెపుడు
మత్పదాంబుజ యుగళంబు మరగియున్న, కతన రాజసగుణమునఁ గలుగ దఘము. 320

* ఓ సరోజసంభవా! సకలజీవులలో అంతర్యామినై ఉన్న నన్ను చక్కగా తెలుసుకొని సేవించు. నీ దోషాలన్నీ తొలగి పోతాయి. పంచభూతాలకూ, పది ఇంద్రియాలకూ అతీతుడైన జీవుడే ఆత్మ. పరిశుద్ధుడైన ఆత్మనూ, పరమాత్ముడనైన నన్నూ ఒకే తీరున దర్శించే మానవుడు మోక్షమార్గంలో నడచే బాటసారియై ప్రకాశిస్తాడు. విశ్వగోళంలో వివిధకర్మలకూ అనురూపమైన పద్ధతుల్లో ప్రవర్తించే అనేకరూపాలు గల జీవులను నీవు సృష్టించుతున్నప్పటికీ నీ మనస్సు నిత్యం నా పాద పద్మాల మీదనే లగ్నమై ఉన్నందువల్ల నీ లోని రాజసగుణం నీకు పాపాన్ని కలిగించదు.

క. విను మదియుఁగాక ప్రాణుల, కనయము నెఱుఁగంగరాని యనఘుఁడఁ దేజో
ధనుఁడఁ బరేశుఁడ నీ చే, తను గానంబడితి నిదె పితామహ! కంటే. 321

* అది అట్లా ఉంచు. ఓ పితామహా! నేను ప్రాణులకు ఏనాడూ తెలియబడని పురాణపురుషుడను; తేజోనిధిని, పరమేశ్వరుడను. అటువంటి నేనే ఇప్పుడు నీ ముందు సాక్షాత్కరించాను. చూచావు గదా!

వ. మఱియు భూతేంద్రియ గుణాత్ముం డనియు జగన్మయుండననియు నన్ను నీ చిత్తంబునందుఁ దలంపుము; తామరసనాళ వివరపథంబు వెంటం జని జలంబులలోనం జూడం గోరినట్టి మదీయస్వరూపంబ 322

క. నీ కిప్పుడు గానంబడె, నాకులకును నురగపతి పినాకులకైనన్
వాకొనఁగం దలపోయను, రాకుండు మదీయరూప రమ్యత్వంబుల్. 323

* నేనే పంచభూతాలకూ, పది ఇంద్రియాలకూ, త్రిగుణాలకూ ఆత్మననీ, జగత్తు అంతటా వ్యాపించిన వాడననీ, నన్ను నీ మనస్సులో భావించు. అప్పుడు కమలనాళం కన్నం వెంటవెళ్ళి నీటిలో నన్ను చూడాలనుకున్న నా స్వరూపం ఇప్పుడు నీకు కన్పించింది. దేవతలూ, ఆదిశేషుడూ చివరకు ఆ పరమ శివుడుకూడా నా స్వరూపంలోని సౌందర్య విశేషాన్ని మాటలతో వర్ణింపలేరు; మనస్సున ఊహింపలేరుకూడా.

క. కావున మచ్చారిత్ర క, థా విలసితమైన సుమహితస్తవము జగ
త్పావనము విగతసంశయ, భావుఁడవై బుద్ధి నిలుము పంకజజన్మా! 324

* నళినసంభవా! నా చరిత్రతోకూడి, నా లీలా విలాసాలైన కథలతో ప్రకాశించే ఈ పరమ పవిత్రస్తోత్రం లోకాన్ని పవిత్రం చేస్తుంది. అందుకని ఏ మాత్రం సంశయం లేకుండా దీనిని నీ బుద్ధిలో స్థిరంగా నిల్పి ఉంచుకో!

క. అగుణుఁడ నై లీలార్థము, జగములఁ గల్పింపఁ దలఁచు చతురుని నన్నున్
సగుణునిఁగా నుతియించితి, తగ సంతసమయ్యె నాకుఁ దామరసభవా! 325

* సరసిజసంభవా! నిర్గుణుడనై, వినోదం కోసం జగత్తులను సృష్టించాలనుకున్న నన్ను సగుణ పరబ్రహ్మనుగా ప్రస్తుతించావు. నాకు ఎంతో సంతోషమైంది.

క. ఈ మంజుస్తవరాజము, నీ మనమునఁ జింతఁ దక్కి నిలుపుము భక్తిన్
ధీమహిత! నీ మనంబునఁ, గామించిన కోర్కు లెల్లఁ గలుగుం జుమ్మీ. 326

* మతిమంతుడా! మనోహరమైన ఈ మహాస్తోత్రాన్ని నిశ్చింతగా నిశ్చల భక్తితో నీమనస్సులో నిలుపుకో. నీ కోరికలన్నీ నిశ్చయంగా నెరవేరుతాయి.

క. అనుదినమును ద్రిజగత్పా, వన మగు నీ మంగళ స్తవంబుఁ బఠింపన్
వినినను జనులకు నేఁ బొడ, గనఁబడుదు నవాప్తసకల కాముఁడ నగుచున్. 327

* ముల్లోకాలను పవిత్రం చేసే శుభప్రదమైన ఈ స్తుతిని ప్రతిదినం ఎవరు పఠిస్తారో, వింటారో ఆజనులకు వారి కోర్కె లన్నింటినీ తీర్చువాడనై నేను దర్శనమిస్తాను.

తే. వన తటాకోపనయన వివాహ దేవ భవన, నిర్మాణ భూమ్యాది వివిధ దాన
జప తపో వ్రత యోగ యజ్ఞముల ఫలము, మామక స్తవఫలము సమంబు గాదు. 328

* ఉద్యానవనాలు నెలకొల్పటం, చెరువులు త్రవ్వించటం, వివాహమంటపాలు, ఉపనయనశాలలు, దేవాలయాలు నిర్మించడం, భూదానాలు మొదలైనవి చేయటం- జపతపాలు, వ్రతాలు, యోగాలు, యజ్ఞాలు చేయటంవల్ల ప్రాప్తించే ఫలాలు నా స్తోత్రఫలానికి ఏ మాత్రం సమానం కావు.

క. జీవావలిఁ గల్పించుచు, జీవావలిలోనఁ దగ వసించుచుఁ బ్రియ వ
స్త్వావలిలోపలఁ బ్రియ వ, స్త్వావలినై యుండు నన్ను ననిశముఁ బ్రీతిన్. 329

క. తలఁపుము మత్ప్రీతికినై, కలిగించితి నిన్ను భువనకారణ! నా లో
పల నడఁగి యేకమై ని, శ్చలగతి వసియించి యున్న జగముల నెల్లన్. 330

* జీవులను సృష్టిస్తూ, ఆ జీవ సమూహంలో అంతర్యామినై వర్తిస్తూ, ప్రియవస్తువుల్లో అత్యంత ప్రియవస్తువునై ఉండే నన్ను నిత్యమూ ప్రీతితో భావించు. ఓ జగత్కారణా! నాసంతోషార్థమే నిన్ను సృష్టించాను. నాలో లీనమై దాగి చలనం లేకుండా ఉండే లోకాలను అన్నింటిని నీవు చక్కగా సృజించు.

తే. తగ నహంకార మూలతత్త్వంబు నొంది, నీవు పుట్టింపు మనుచు రాజీవభవుఁడు
వినఁగ నానతి యిచ్చి య వ్విష్ణుఁ డభవుఁ, డంత నంతర్హితుం డయ్యె ననఘచరిత! 331

* అహంకారమే మూలతత్త్వంగా గ్రహించి నీవు సృష్టి చెయ్యి అని బ్రహ్మను ఆజ్ఞాపించి, అనంతరం భగవంతుడైన విష్ణువు అంతర్హితు డైనాడు.

క. అని చెప్పిన మైత్రేయునిఁ, గనుఁగొని విదురుండు వలికెఁ గడు ముద మొప్పన్
జననుత; నలినదళాక్షుఁడు, సనినం బద్మజుఁడు దేహసంబంధమునన్. 332

క. మానస సంబంధంబును, బూనిన యీసర్గ మెట్లు పుట్టించె? దయాం
భోనిధివై నా కింతయు, మానుగ నెఱిఁగింపవయ్య మహితవిచారా! 333

* ఈ విధంగా చెప్పిన మైత్రేయుణ్ణి చూచి విదురుడు ఎంతో సంతోషంతో ఇట్లా అన్నాడు. జనులందరికీ వందనీయుడవైన మైత్రేయా! విష్ణువు అంతర్ధానమైన అనంతరం బ్రహ్మదేవుడు దేహ సంబంధంతో మానవ సంబంధం గల ఈ సృష్టిని ఏ విధంగా చేశాడు? అమోఘమైన ఆలోచనలు కలవాడవు! దయాసముద్రుడవు! ఇదంతా నాకు చక్కగా వివరించి చెప్పు.

వ. అనవుడు నమ్మునివరేణ్యుండు విదురున కిట్లనియెఁ బుండరీకాక్షవరదాన ప్రభావంబునం బంకజాసనుండు శతదివ్య వత్సరంబులు భగవత్పరంబుగాఁ దపంబు గావించి తత్కాలవాయువుచేఁ గంపితంబగు నిజనివాసంబయిన పద్మంబును వాయువును జలంబులను గనుంగొని యాత్మీయ తపశ్శక్తిచేత నభివృద్ధిం బొందిన విద్యాబలంబున వాయువు బంధించి, తోయంబులతోడ నొక్క తోయంబ సమస్తంబునుం గ్రోలి, యంత గగనవ్యాపి యగు జలంబును గనుంగొని. 334

* అని అడుగగా ఆ మునిశ్రేష్ఠుడైన మైత్రేయుడు విదురునితో ఇట్లా అన్నాడు. విష్ణుదేవుడు అనుగ్రహించిన వరముల ప్రభావంవల్ల బ్రహ్మ నూరు దివ్యసంవత్సరాలు భగవంతుణ్ణిగూర్చి తపస్సు చేశాడు. అప్పుడు మహావాయువు వీచింది. ఆ గాలికి తన నివాసమైన పద్మం చలించింది. నీరు చలించింది. అది చూచి బ్రహ్మదేవుడు తన తపశ్శక్తిచేత వృద్ధిపొందిన బ్రహ్మ విద్యాబలంతో వాయువును నిరోధించాడు. ఆ మహాజలాన్నంతా ఒక్క పర్యాయంగా త్రాగాడు. అనంతరం పైకి చూడగా ఆకాశమంతటా నిండివున్న జలం కన్పించింది.

ఉ. వారిజ సంభవుండు బుధవంద్యుఁడు చిత్తమునం దలంచె దై
త్యారిఁ బయోవిహారి సముదంచితహారి నతాఖిలామృతా
హారి రమాసతీహృదయహారి నుదారి విదూరభూరి సం
సారి భవప్రహారి విలసన్నుత సూరి నఘారి నయ్యెడన్. 335

* పండితులకు వందనీయుడైన పద్మసంభవుడు తన హృదయంలో రాక్షసులకు శత్రువైనవాడూ, జలాలలో విహరించువాడూ, అందమైన హారాలు ధరించినవాడూ, సమస్త దేవతలచేత నమస్కరింపబడేవాడూ, లక్ష్మీదేవి హృదయాన్ని అపహరించినవాడూ, ఉదారుడైనవాడు, సంసారదుఃఖాలను దూరంచేసేవాడూ, భవబంధాలనూ త్రెంచివేసేవాడూ, విద్వాంసులు వినుతించేవాడూ, పాపాలను పటాపంచలు గావించేవాడూ అయిన భగవంతుణ్ణి తన మనస్సులో ధ్యానించాడు.

తే. అట్లు దలఁచి సరోజజుఁ డంబుజమును, గగనతలమునఁ జూచి యా కమలకోశ
లీనమై యున్న లోకవితానములను, నొయ్యఁ బొడగని హరిచే నియుక్తుఁడైన. 336

తే. వానిఁ గాఁ దన్నుఁ దలఁచి య వ్వనరుహంబు, లోపలికిఁ బోయి మున్నందులోన నున్న
ముజ్జగంబులఁ జూచి యిమ్ముల సృజించె, మఱి చతుర్దశభువనముల్ మహిమఁ జేసి. 337

* ఇలా ధ్యానించగా, బ్రహ్మదేవునికి ఆకాశంలో ఒక పద్మం కనిపించింది. ఆ తామరరేకులలో దాగివున్న లోకాలన్నీ కన్పించాయి. అప్పుడు బ్రహ్మ తాను శ్రీహరిచే నియమింపబడిన వాడనని భావించాడు. మెల్లగా ఆ తామరపువ్వులోపలికి ప్రవేశించాడు. మున్ముందుగా అందులో ఉన్న మూడు లోకాలనూ ఆలోకించాడు. తర్వాత మహత్తరమైన తన శక్తినంతా వినియోగించి పదునాల్గు భువనాలను చక్కగా సృష్టించాడు.

క. పరఁగ సుధాశన తిర్య, జ్నర వివిధస్థావరాది నానా సృష్టి
స్ఫురణ నజుం డొనరించెం, బరువడి నిష్కామధర్మ ఫలరూపమునన్. 338

* ప్రతిఫలం ఆశించిన తన పరమధర్మానికి ఫలస్వరూపంగా దేవతలు, పశుపక్ష్యాదులు, మనుష్యులు, అనేకాలైన స్థావరాలు మొదలైన వాటితో కూడిన సృష్టిని క్రమంగా బ్రహ్మదేవుడు కొనసాగించాడు.

వ. ఇట్లు భువనంబులం బద్మజుండు గల్పించెనని మైత్రేయుండు విదురున కెఱింగించిన. 339

* ఈ విధంగా చతుర్ముఖుడు లోకాలను సృష్టించాడని మైత్రేయుడు విదురునకు చెప్పాడు.

క. విదురుఁడు దురితావనిభృ, ద్భిదురుఁడు మునివరునిఁ జూచి ప్రియము మనమునం
గదురఁగ నిట్లని పలికె న, తి దురంతం బయిన విష్ణుదేవుని మహిమన్. 340

తే. అమరె భువనంబు లతని కాలాఖ్యతయును, గణుతిసేయు తదీయలక్షణము లర్థి
నాకు నెఱిఁగింపుమయ్య వివేక చరిత!, యనిన మైత్రేయుఁ డ వ్విదురునకు ననియె. 341

* అప్పుడు కొండల్లాంటి పాపాలను ఖండించటంలో వజ్రాయుధం వంటివాడైన విదురుడు హృదయంలో పొంగి పొరలే సంతోషంతో మైత్రేయుణ్ణి చూచి అంతుచిక్కని మహావిష్ణువు మహిమవల్లనే ఈ లోకాలన్నీ విలసిల్లాయిగదా! అటువంటి పరాత్పరుని కాలస్వరూపాన్ని, దాన్ని గణించే విధానాన్ని, దాని లక్షణాలనూ వివేకవంతుడవైన నీవు నాకు విశదీకరించు అని అడిగాడు. అప్పుడు విదురునితో మైత్రేయుడు ఇట్లా అన్నాడు.

సీ. ఆద్యంతశూన్యంబు నవ్యయంబై తగు తత్త్వ మింతకు నుపాదాన మగుట
గుణవిషయములు గైకొని కాలమును మహదాది భూతములు ద న్నాశ్రయింప
గాలానురూపంబుఁ గైకొని యీశుండు దన లీలకై తనుఁ దా సృజించెఁ
గరమొప్ప నఖిలలోకములందుఁ దా నుండుఁ దనలోన నఖిలంబుఁ దనరుచుండుఁ

తే. గాన విశ్వమ్మునకుఁ గార్యకారణములు దాన; య మ్మహాపురుషుని తనువు వలనఁ
బాసి విశ్వంబు వెలియై ప్రభాస మొందె, మానితాచార! యీ వర్తమాన సృష్టి. 342

* సదాచారసంపన్నుడవైన విదురా! విను. మొదలు తుద లేనిది, తరిగిపోనిదీ ఐన తత్త్వమే ఈ సృష్టికంతటికీ ప్రధాన కారణం. అందువల్ల గుణాలూ, ఇంద్రియార్థాలూ, మహత్తూ, పంచభూతాలు తన్ను ఆశ్రయించగా, ఈశ్వరుడు కాలానికి అనురూపమైన రూపం ధరించినవాడై వినోదానికై తనను తాన సృష్టించుకొన్నాడు. ఈ విధంగా సృష్టించిన సమస్తలోకాలందూ ఈశ్వరుడుంటాడు. ఆ యీశ్వరునియందు సమస్త లోకాలూ ప్రకాశిస్తూ ఉంటాయి. కాబట్టి విశ్వానికి కార్యమూ కారణమూ రెండూ తానే. ఆ పరమపురుషుని శరీరం నుండి విడివడి ఈ విశ్వం విరాజిల్లు తున్నది. ఈ విధంగా వర్తమాన సృష్టి ఏర్పడింది.

క. తెఱఁగొప్ప నఖిలవిశ్వముఁ, బురుషోత్తము మాయచేతఁ బుట్టుం బెరుఁగున్
విరతిం బొందుచు నుండుం, గర మర్థిన్ భూత భావి కాలములందున్. 343

* పురుషోత్తముని మాయవల్ల, ఈ జగత్తు అంతా ఒక క్రమంలో పుట్టి పెరిగి నశిస్తూ ఉంటుంది. ఇట్లాగే పూర్వ కాలంలో జరిగింది, భవిష్యత్కాలంలో గూడ ఇదే విధంగా జరుగుతుంది.

వ. అట్టి సర్గంబు నవవిధం; బందుఁ బ్రాకృతవైకృతంబులు గాల ద్రవ్య గుణంబులను త్రివిధంబగు భేదంబులచేఁ బ్రతిసంక్రమంబు లగుచు నుండు నందు మహత్తత్త్వంబు ప్రథమసర్గం; బది

నారాయణసకాశంబున గుణవైషమ్యంబునం బొందు. ద్రవ్యజ్ఞాన క్రియాత్మకంబైన యహంకార తత్త్వంబు ద్వితీయసర్గంబు; శబ్దస్పర్శరూప రసగంధంబు లను పంచతన్మాత్ర ద్రవ్య శక్తియుక్తంబైన పృథివ్యాది భూతసర్గంబు మూఁడవదియై యుండు; జ్ఞానేంద్రియంబులైన త్వక్చక్షు శ్శ్రోత్ర జిహ్వాఘ్రాణంబులుఁ గర్మేంద్రియంబులైన వాక్పాణిపాదపాయూపస్థలు నను దశవిధేంద్రియ జననంబు చతుర్థ సర్గంబు; సాత్త్వికాహంకార జనితంబైన సుమనోగణసర్గం బైదవసర్గంబై యొప్పు; నది మనోమయంబై యుండు; జీవలోకంబునకు నబుద్ధికృతంబులైన యావరణ విక్షేపంబులం జేయు తామససర్గం బాఱవదై యుండు; నియ్యాఱు నీశ్వరునకు లీలార్థంబు లయిన ప్రాకృతసర్గంబు లయ్యెఁ; నింక వైకృతసర్గంబు నేడవది మొదలుగాఁ గలుగునవి వినిపింతు, వినుము; పుష్పోత్పత్తిరహితంబులై ఫలించెడు నశ్వత్థోదుంబర పనస న్యగ్రోధాదులైన వనస్పతులును, బుష్పితంబులై ఫలపాకాంతంబులైన వ్రీహి యవ ముద్గా ద్యోషధులును, నారోహణానపేక్షంబులైన మాలతీమల్లికాది లతలును, ద్వక్సారంబులైన వేణ్వాదులును; గఠినీభూతమూలంబులును, శిఖావిస్తృతంబులు నగు లతా విశేషరూపంబులైన వీరుధంబులును; బుష్పవంతంబు లయి ఫలప్రాప్తంబులగు చూతాది ద్రుమంబు లును నవ్యక్తచైతన్యంబులు నూర్ధ్వస్రోతంబులు నంతస్స్పర్శంబులుఁ దమఃప్రాయంబులునై స్థావరంబు లయిన యీ యాఱు నేడవ సర్గంబయ్యెఁ; నెనిమిదవ సర్గంబు తిర్యక్సర్గంబు. ఇది యిరువది యెనిమిది భేదంబులు గలిగి శ్వస్తనాది జ్ఞానశూన్యంబులయి యాహారాది జ్ఞానమాత్ర నిష్ఠంబులయి, ఘ్రాణంబువలన నెఱుంగం దగినవాని నెఱుంగుచు హృదయంబున దీర్ఘానుసంధాన రహితంబులై వర్తించు ద్విశఫంబులు గల వృషభ మహిషాజ కృష్ణ సూక రోష్ట్ర గవయ రురు మేష ముఖర నవకంబును, నేక శఫంబు గల ఖరాశ్వాశ్వతర గౌర శరభ చమర్యాది షట్కంబును, బంచనఖంబులు గల శునక సృగాల వృక వ్యాఘ్ర మార్జార శశ శల్యక సింహ కపి గజ కూర్మ గోధాముఖ భూచర ద్వాదశకంబును, మకరాది జలచరంబులును, గంక గృధ్ర బక శ్యేన భాస భల్లూక బర్హి హంస సారస చక్రవాక కాకోలూకాది ఖేచరంబులు నయ్యెఁ, నర్వాక్స్రోతంబై యేకవిధంబగు మానుష సర్గంబు రజోగుణప్రేరితంబై కర్మకరణదక్షంబై దుఃఖంబందును సుఖంబు గోరు; నిది తొమ్మిదవ సర్గం బనందగు; నీ త్రివిధసర్గంబులు వైకృతసర్గంబు లనంబడు; నింక దేవసర్గంబు విను మదియు నెనిమిది తెఱంగులు గలిగి యుండు; నందు విబుధ పితృసురాదులు మూఁడును, గంధర్వాప్సరసలొకటియు, యక్షరక్షస్సు లేకంబును, భూతప్రేతపిశాచంబు లొకటియు, సిద్ధచారణ విద్యాధరు లేకంబును, గిన్నర కింపురుషు లొకటియు నంగా దేవసర్గం బయ్యెఁ; నిట్టి బ్రహ్మ నిర్మితంబులైన దశవిధసర్గంబులు నెఱింగించితి; నింక మనువులం దదంతరంబుల నెఱింగించెదఁ; గల్పాదులయందు నీ ప్రకారంబున స్వయంభూతుండును, నమోఘ సంకల్పుండును నగు నప్పుండరీకాక్షుండు రజోగుణ యుక్తుండై స్రష్ట యగుచు స్వస్వరూపంబయిన విశ్వంబు నాత్మీయ సామర్థ్యంబునం గల్పించె; నయ్యీశ్వరుని మాయావ్యాపారం బులచే నీ సృష్టియందు నద్యావర్తంబులంబడి భ్రమించుచున్న మహీరుహంబులంబోలె బూర్వాపరభావంబు లెఱుంగంబడకుండు; నీ కల్పంబునం దుండు దేవాసురాదులు ప్రతి మన్వంతరంబు నందును నిట్ల నామ రూపంబులచే నిర్దేశింపంబడుదురు; మఱియు నిం దొక్కవిశేషం బెఱింగించెదఁ. గౌమారసర్గం బనునది దేవ సర్గాంతర్భూతం బయ్యును బ్రాకృత వైకృతోభయాత్మకంబై దేవత్వ మనుష్యత్వ రూపంబైన సనత్కుమారాది సర్గం బనంబడె; నమోఘసంకల్పుండైన పుండరీకాక్షుండు దనుఁదాన యిట్లు

విశ్వభేదంబును గల్పించెనని మైత్రేయుండు విదురునకుం జెప్పి కాలలక్షణం బెఱింగించువాఁడై యిట్లనియె. **344**

* అటువంటి సృష్టి తొమ్మిది విధాలు. వానిలో ప్రాకృతాలు వైకృతాలు అనేవి కాల, ద్రవ్య, గుణాలు అనే మూడు విధాలైన భేదాలచే పరస్పరం సంకర మవుతూ ఉంటాయి. అందులో మహత్తత్త్వం మొదటి సృష్టి. అది నారాయణుని సమీపంలో గుణభేదాన్ని పొందుతుంది. ద్రవ్యజ్ఞాన క్రియాత్మకమైన అహంకారతత్త్వం రెండవ సృష్టి, శబ్ద స్పర్శరూప రస గంధాలు అనే పంచతన్మాత్రల ద్రవ్యశక్తితో కూడిన పృథివి మొదలైన పంచభూతాల సృష్టి మూడవది, జ్ఞానేంద్రియాలైన చర్మము, కన్నులు, చెవులు, నాలుక, ముక్కు; కర్మేంద్రియాలైన వాక్కు, చేతులు, కాళ్ళు, పాయువు, ఉపస్థ అను పది ఇంద్రియాల పుట్టుక నాలుగవ సృష్టి, సాత్త్వికాహంకారంవల్ల పుట్టిన దేవతాగణాల సృష్టి ఐదవ సృష్టి. అది కేవలం మనోమయమై ఉంటుంది. ప్రాణిసమూహానికి అజ్ఞానకృతాలైన ఆవరణ విక్షేపాలు కలిగించే తామస సృష్టి ఆరవది. ఈ ఆరున్నూ భగవంతుని లీలా విలాసా లయిన ప్రాకృత సృష్టులు.

ఇక ఏడవది మొదలుగా వైకృత సృష్టులను వినిపిస్తాను, విను. పూలు పూయకుండానే ఫలించే రావి, మేడి, పనస, మఱ్ఱి మొదలైన వనస్పతులూ, పూచి ఫలించిన వెంటనే నశించిపోయే వడ్లూ, యవలూ, పెసలూ మొదలైన ఓషధులునూ, పైకి ఎగబ్రాకటానికి అవకాశం లేని మాలతి, మల్లె మొదలైన తీగలూ, గట్టి బెరడు కలిగిన వెదుళ్లు మొదలైనవీ, నేలలో దృఢమైన వేళ్లు గలిగి నేలపై బాగా విస్తరించే లతా విశేషాలైన దుబ్బులూ, పొదలూ, పుష్పించి ఫలాల నిచ్చే మామిడి మొదలైన వృక్షాలునూ, అవ్యక్తమైన చైతన్యంతో పైకి పెల్లుబుకుతూ తమోమయాలై లోపల మాత్రమే స్పర్శజ్ఞానం కలవై కదలిపోలేని ఈ ఆరూ ఏడవ సృష్టి.

ఇక ఎనిమిదవ సృష్టిలో ఇరవై ఎనిమిది భేదాలు ఉన్నాయి. రేపు అనే జ్ఞానం లేనివై, ఆహారం మొదలైన వాటి యందు మాత్రమే ఆసక్తి కలవై, వాసన చూచి తెలుసుకోదగిన వాటిని తెలుసుకొంటూ, మనస్సులో పెద్దగా ఆలోచన చేయలేనివై, చీలిన గిట్టలు కలవైన ఎద్దు, ఎనుము, మేక, జింక, పంది, ఒంటె, గురుపోతు, నల్లచారల దుప్పి, పొట్టేలు ఈ తొమ్మిదిన్నీ; చీలని గిట్టలు గలవైన గాడిద, గుఱ్ఱము, కంచరగాడిద, గౌర మృగం, శరభ మృగం, చమరీ మృగం ఈ ఆరున్నూ; ఐదు గోళ్లు గలవైన కుక్క, నక్క, తోడేలు, పులి, పిల్లి, కుందేలు ఏదుపంది, సింహం, కోతి, ఏనుగు, తాబేలు, ఉడుము ఈ పండ్రెండున్నూ, (ఇవన్నీ భూచరాలు) మొసలి మొదలైన జలచరాలున్నూ; రాబందు, గ్రద్ద, కొంగ, డేగ, తెల్ల పిట్ట, గబ్బిలం, నెమలి, హంస, బెగ్గురు పక్షి, జక్కవపిట్ట, కాకి, గుడ్లగూబ మొదలైన ఆకాశాన సంచరించే తిర్యక్కుల సృష్టి ఎనిమిదవ సృష్టి.

ఇక తొమ్మిదవది మానవసృష్టి. ఇది రజోగుణంతో పురికొల్పబడి కర్మలు చేయటంలో నేర్పుగల్గి, దుఃఖంలో కూడా సుఖాన్ని కోరేది. ఈమూడు విధాలైన సృష్టులు వైకృత సృష్టులు.

ఇక దేవసర్గాన్ని గూర్చి విను. అదికూడా ఎనిమిది విధాలు. అందులో విబుధులు, పితృదేవతలు, సురాదులు మూడు భేదాలూ; గంధర్వులూ, అప్సరసలూ ఒకటీ; యక్షులూ, రాక్షసులూ ఒకటీ; భూత ప్రేత పిశాచాలు ఒకటీ, సిద్ధచారణ విద్యాధరులు ఒకటీ; కిన్నర కింపురుషులు ఒకటీ- ఈ ఎనిమిది కలిసి దేవసర్గం అయింది. ఈ విధంగా బ్రహ్మదేవుడు నిర్మించిన పది విధాలైన సృష్టులనూ నీకు తెల్పాను.

ఇక మనువులనూ మన్వంతరాలనూ తెల్పుతాను. కల్పారంభాలలో ఇదేవిధంగా తన్ను తాను సృజించుకొనేవాడున్నూ,మొక్కవోని తలంపు కలవాడున్నూ, అయిన మహావిష్ణువు రజోగుణంతో కూడినవాడై సృష్టికర్తయై తన స్వరూపమే అయిన విశ్వాన్ని సామర్థ్యంవల్ల కల్పించాడు. ఆ ఈశ్వరుని మాయా విశేషంవల్ల ఈ సృష్టిలో నదులలోని నీటి సుడులలోపడి తిరిగే చెట్లలాగే ముందు వెనుకలు తెలియకుండా ఉంటాయి. ఈ కల్పంలో ఉన్న దేవతలూ, రాక్షసులూ మొదలైనవారు ఇలాగే ప్రతిమన్వంతరంలోనూ ఆయా నామ రూపాలతో వ్యహరింపబడతారు.

మళ్లీ ఇందులో ఒక విశేషముంది. అదేమంటే, కౌమారసర్గం అనేది దేవసర్గంలో ఒకభాగమే అయినా ప్రాకృత వైకృతముల రెంటి స్వభావము కలది. అందులో దైవత్వమూ మనుష్యత్వమూ కలిసి ఉంటాయి. ఇదే సనత్కుమారాది సర్గం. సఫల సంకల్పుడైన పురుషోత్తముడు తనకు తానై ఈ విధంగా వివిధ భేదాలతోకూడిన విశ్వాన్ని కల్పించాడు.

అని మైత్రేయుడు విదురునితో పలికి కాలస్వభావం వివరించాలనుకున్నవాడై ఈ విధంగా అన్నాడు.

సీ భువిఁ దనకార్యాంశమునకు నంతము నన్య వస్తుయోగంబు నేవలన లేక
ఘటపటాదిక జగత్కార్యంబునకు నిజ సమవాయకారణత్వమునఁ బరఁగి
జాలసూర్య మరీచి సంగతగగనస్థ మగు త్రసరేణు షడంశమరయఁ
బరమాణు వయ్యేఁ; దత్పరమాణువం దర్క గతి యెంత తడవు దత్కాల మగును

తే. సూక్ష్మకాలంబు; విను మది సూర్యమండ, లంబు ద్వాదశరాశ్యాత్మకం బనంగఁ
గలుగు జగమున నొక యేఁడు గడచి చనినఁ, గాల మెంతగు నది మహత్కాల మనఘ! 345

* భగవంతుని సృష్టికార్యానికి అంతు అనేది లేదు. దానికి వేరే వస్తువులతో సంయోగంకూడా అవసరం లేదు జగత్తులో కుండలు-బట్టలు తయారయ్యే తీరు ఒకటి-సృష్టికార్యం మరియొకటి. [కుండ ఈ లోకంలో తయారు కావాలంటే (1) మట్టి (ఉపాదాన కారణం) (2) మట్టిని కుండగా రూపొందించటం (సమవాయ కారణం) (3) కుండను చేసేవాడు(నిమిత్త కారణం) అవసరం. అట్లే పట నిర్మాణం. ప్రత్తి-ఉపాదానం; దారాలు, నేత- సమవాయి; వస్త్ర నిర్మాత- నిమిత్తం. లోకంలో ఏ కార్యనికైనాపై మూడు అవసరం] భగవత్ సృష్టిలో భగవంతు డీసమవాయ కారణం కూడా అవుతాడు.

(ఇక సృష్టిని ముక్కలు ముక్కలుగా ప్రస్తరిస్తే ఏర్పడే సూక్ష్మాతి సూక్ష్మాంశానికే "పరమాణువు'' అని పేరు) సూర్యుని కాంతి కిటికీలోనుండి ప్రసరించేటప్పుడు మన కంటికి కనిపించే చిన్న చిన్న రేణువులలో

ఆరవభాగానికి "పరమాణువు" అని పేరు. ఆపరమాణువుపై ఒక ప్రక్కనుండి మరియొక ప్రక్కకు సూర్యకిరణం పయనించే కాలానికి "సూక్ష్మ కాలం" అని పేరు. (సూక్ష్మ కాలాన్ని కేవలం ఊహించుకోవలసిందే. అది మిక్కిలి అత్యల్పమైన కాలపరిమాణం) సూర్యుడు-మేషం మొదలైన పండ్రెండు రాసులలో పయనించే కాల పరిమాణం పేరు మహత్కాలం (దీనికే సంవత్సరం అని పేరు. మహత్కాలానికీ-సూక్ష్మకాలానికీ మధ్యనున్న వివిధ కాల పరిమాణాలు మునుముందు వివరింపబడుతాయి.)

వ. అందుఁ బరమాణు ద్వయంబొక్క "యణు" వగు; నణుత్రితయం బొక్క "త్రసరేణు" వగు; నవి మూఁడు గూడ నొక్క "త్రుటి" యగు; నాత్రుటిశతం బొక్క "వేధ" యనంబరఁగు; నట్టి వేధలు మూఁడు గూడ నొక్క "లవం" బనందగు; నవి మూఁడైన నొక్క "నిమేషం" బనంజను; నిమేషత్రయం బొక్క "క్షణం బగు; తత్క్షణ పంచకం బొక్క "కాష్ఠ" యనం దగు; నవి పదియైన నొక్క "లఘు" వన నొప్పు; నట్టి లఘుపంచ దశకంబొక్క "నాడి" యనంబరఁగు; నట్టి నాడికాద్వయం బొక్క "ముహూర్తం" బయ్యె; నట్టి నాడిక లాఱైన-నేడైన-మనుష్యులకు నొక "ప్రహరం" బగు; నదియ "యామం" బనంజను; దివసపరిమాణ విజ్ఞేయంబగు నాడికోన్మాన లక్షణం బెఱింగింతు వినుము; షట్పల తామ్రంబునం బాత్రంబు రచియించి చతుర్మాష సువర్ణంబునం జతురంగుళాయామశలాకంబుఁ గల్పించి దానం దత్పాత్రమూలంబున ఛిద్రంబుఁ గల్పించి తచ్ఛిద్రంబునం బ్రస్థమాత్ర తోయంబు పరిపూర్ణంబు నొందునంత కాలం బొక్క "నాడిక" యగు; యామంబులు నాలుగు సన నొక్క "పగ" లగు; రాత్రియు నిప్పగిది జరగు;నట్టి యహర్నిశంబులు గూడ మర్త్యుల కొక దివసం" బగు; నవి పదునేనైన నొక్క "పక్షం" బగు; శుక్ల కృష్ణ నామంబులం బరఁగిన య ప్పక్షంబులు రెండుగూడ నొక్క 'మాసం' బగు; నది పితృదేవతలకు నొక్క "దివసం" బగు; నట్టి మాసంబులు రెండైన నొక్క "ఋతు" వగు; షణ్మాసంబు లరిగిన నొక్క 'యయనం' బగు; దక్షిణోత్తర నామంబులం బరఁగినట్టి యయనంబులు రెండుగూడి ద్వాదశ మాసంబులైన నొక్క "సంవత్సరం" బగు; నట్టి సంవత్సరశతంబు నరులకుం బరమాయు వైయుండుఁ; గాలాత్ముండును నీశ్వరుండునునైన సూర్యుండు గ్రహ నక్షత్ర తారా చక్రస్థుండై పరమాణ్వాది సంవత్సరాంతంబైన కాలంబునం జేసి ద్వాదశరా శ్యాత్మకంబైన జగంబున సౌర బార్హస్పత్య సావన చాంద్ర నాక్షత్ర మాన భేదంబులం గానంబడు చున్నవాఁడై సంవత్సర పరీవత్స రేడావత్స రానువత్సర వత్సర నామంబుల సృజ్యంబైన బీజాంకురంబుల శక్తిం గాలరూపంబైన స్వశక్తిచేత నభిముఖంబుగాఁ జేయుచుఁ బురుషులకు నాయురాది వ్యయంబులం జేసి విషయాసక్తి నివర్తింపం జేయుచుం గోరికలు గల వారికి యజ్ఞ ముఖంబులం జేసి గుణమయంబు లైన స్వర్గాది ఫలంబుల విస్తరింపంజేయుచు, గగనంబునఁ బరువువెట్టు. వత్సరపంచక ప్రవర్తకుండగు మార్తాండునకుం బూజ గావింపు మని మైత్రేయుండు పలికిన విదురుం డిట్లనియె. 346

* రెండు పరమాణువులు ఒక "అణువు". మూడు అణువులు ఒక "త్రసరేణువు". మూడు త్రసరేణువులు ఒక "త్రుటి". నూరుత్రుటులు "వేధ". మూడు వేధలు ఒక "లవం". మూడు లవాలు ఒక "నిమేషం". మూడు నిమేషాలు ఒక్క "క్షణం". ఐదు క్షణాలు ఒక "కాష్ఠ". పది కాష్ఠలు ఒక "లఘువు".

పదునైదు లఘువులు ఒక “నాడి”. రెండు నాడులు ఒక ముహూర్తం. అట్టి నాడులు ఆరు కానీ ఏడు కానీ అయినచో మనుష్యునకు ఒక “ప్రహరం” అవుతుంది. దానినే “యామ” మనీ లేక “జాము” అని అంటారు.

దిన పరిమాణాన్ని తెలిపే నాడిని కొలిచే విధానం చెబుతాను విను. ఆరు పలాల రాగితో పాత్ర సిద్ధంచేసి, నాల్గు మినుపగింజల బరువు గల బంగారుతో నాల్గు అంగుళాల పొడవైన కమ్మి తయారుచేసి, దానితో ఆ పాత్ర క్రింద రంధ్రం చేస్తే, ఆ రంధ్రంగుండా తూమెడు నీరు పూర్తిగా క్రిందకు కారడానికి ఎంత కాలం పడుతుందో అంత కాలాన్ని ఒక “నాడి” అంటారు.

నాలుగు జాములు ఒక “పగ”లవుతుంది. అదే విధంగా నాలుగు జాములు ఒక “రాత్రి” అవుతుంది. పగలు రాత్రి కలిస్తే మానవులకు ఒక “దినం”. పదునైదు దినాలు ఒక “పక్షం”. శుక్ల పక్షం, కృష్ణ పక్షం అని పక్షాలు రెండు. ఈ రెండు పక్షాలూ కూడి ఒక “నెల”. అది పితృదేవతలకు ఒక “దినం”.

రెండు నెలలు ఒక “ఋతువు”. ఆరు నెలలు ఒక “అయనం”. దక్షిణాయనం, ఉత్తరాయణం అని అయనాలు రెండు. ఈ రెండూ కలసిన పండ్రెండు నెలలు ఒక “సంవత్సరం”. ఈ సంవత్సరం దేవతలకు ఒక్క దినం అవుతుంది. నూరు సంవత్సరాలు మానవులకు పరమాయువు.

కాలమే ఆత్మగా గల సూర్యభగవానుడు గ్రహాలతో నక్షత్రాలతో కూడిన తారాచక్రంలో ఉన్నవాడై పరమాణువు మొదలుకొని సంవత్సర పర్యంతమైన కాలంలో పండ్రెండు రాసులను చుట్టివస్తాడు. ఈవిధమైన సూర్యగమనం వల్ల సౌరమానము, చాంద్రమానము, నక్షత్రమానము అనే భేదాలతో సంవత్సరకాలం ఏర్పడుతుంది. ఇది సంవత్సరం పరివత్సరం, ఇడావత్సరం, అనువత్సరం, వత్సరం అనే భేదాలు కలిగి ఉంటుంది. ఈ ఐదు విధాలయిన వత్సరాలను ప్రవర్తింపజేసే సూర్యుడు విత్తనాలనుండి అంకురాలు మొలకెత్తించినట్లు కాలరూపమైన తనశక్తితో జీవసృష్టిని అనుకూలం చేసుకుంటూ ఆయుస్సు మొదలైన వానిని హరిస్తూ, మానవుల విషయాసక్తిని విస్తరింపజేస్తూ; కోరికలు కలవారికి యజ్ఞాల ద్వారా స్వర్గ ఫలాన్ని సమకూరుస్తూ, ఆకాశంలో పరుగులు తీస్తుంటాడు.

పైన చెప్పిన అయిదు విధాలైన వత్సరాలనూ ప్రవర్తింపజేసే సూర్యభగవానుణ్ణి పూజించు అని మైత్రేయుడు పలుకగా విదురుడు ఈ విధంగా అన్నాడు.

క. నర పితృసుర పరమాయుః, పరిమాణము లెఱుఁగ నాకుఁ బలికితివి, మునీ
శ్వర! యెఱిఁగింపు త్రిలోకో, పరిలోక విలోక నైకపరులగు వారిన్. 347

* ఓ మునీశ్వరా! నరులు-పితృదేవతలు-దేవతలు వీరి పరమాయువుల పరిమాణాలను తెల్పావు. ముల్లోకాలూ, పై లోకాలూ దర్శించేవారి విశేషాలు వివరించు.

ఉ. పూనిన యోగసిద్ధి దగఁ బొందిన నేత్రయుగంబునన్ బహిర్
జ్ఞానము గల్గి యుండి భువనంబులఁ జూచుచు నుండువారికి
న్మానుగఁ గల్గు కాలగతి నా కెఱిఁగింపు మునీంద్ర! నావుడు
న్నానయశాలి యవ్విదురు నాదర మొప్పఁగఁ జూచి యిట్లనున్. 348

* ఓ మునీంద్రా! దృఢమైన యోగసిద్ధివల్ల ప్రాప్తించిన నేత్రాలతో బాహ్యజ్ఞానం కలిగి లోకాలను ఆలోకించే వారికి కలిగే కాలపరిమాణం ఎటువంటిదో నాకు తెల్పు అనగా మహనీయుడైన మైత్రేయుడు విదురుని ఆదరపూర్వకంగా వీక్షించి ఈ విధంగా అన్నాడు.

సీ. జననుత! కృతయుగసంఖ్య నాలుగువేల దివ్యవర్షములు; దదీయ సంధ్య
లెనిమిది నూఱేండ్లు; విను త్రేత వత్సర త్రిసహస్రము లగుఁ దదీయ సంధ్య
లాఱునూఱేఁడులు నగు; ద్వాపరము రెండు వేల వత్సరముల వెలయు సంధ్య
లోలి నన్నూఱేఁడు; లొగిఁ గలియుగము సహస్ర వర్షములు సంధ్యాంశ మరయ

తే. రెండు నూఱేఁడులును నిల్చి యుండుఁ జువ్వె?, యనఘ! సంధ్యాంశ మధ్యంబునందు ధర్మ
మతిశయించును; సంధ్యాంశమందు ధర్మ, మల్పమై కానఁబడుచుండు ననఘ చరిత! 349

* జనుల అభిమానం అందుకున్న పవిత్ర చరితా! విదురా! విను. కృతయుగం నాలుగువేల దివ్యసంవత్సరాలు ప్రమాణం కలది. దాని సంధ్యాకాలం ఎనిమిదివందల ఏండ్లు. ఒక యుగానికీ మరొక యుగానికి మధ్యకాలాన్ని "సంధ్య" అంటారు. త్రేతాయుగ ప్రమాణం మూడు వేల దివ్యసంవత్సరాలు. సంధ్యాకాలం ఆరు వందల ఏండ్లు. ద్వాపరయుగ ప్రమాణం రెండువేల దివ్యసంవత్సరాలు. సంధ్యాకాలం నాలుగు వందల సంవత్సరాలు. కలియుగ ప్రమాణం వెయ్యి దివ్య సంవత్సరాలు. సంధ్యాకాలం రెండు వందల సంవత్సరాలు. ఈసంధ్యాంశాల మధ్యకాలంలో ధర్మం అధికంగా ఉంటుంది. సంధ్యాంశంలో ధర్మం అల్పమై ఉంటుంది.

వ. మఱియు ధర్మదేవత కృతయుగంబున నాలుగు పాదంబులును, త్రేతయందు మూఁడుపాదంబులును, ద్వాపరంబునం బాదద్వయంబును, గలియుగంబున నేకపాదంబును, గలిగి సంచరించు నట్టగుటం జేసి. 350

* ధర్మదేవత కృతయుగంలో నాల్గుపాదాలతోనూ, త్రేతాయుగంలో మూడు పాదాలతోనూ, ద్వాపరయుగంలో రెండు పాదాలతోనూ, కలియుగంలో ఒక్క పాదంతోనూ నడుస్తూ ఉంటుంది.

క. పాదవిభేదంబున మ, ర్యాదలును దఱుఁగు, నధర్మ మాకొలఁదినె యు
త్పాదిల్లి వృద్ధిఁబొందు ధ, రాదివిజులు పాపబుద్ధిరతు లగుదు రిలన్. 351

ఈ పాదాల వ్యత్యాసంవల్ల ప్రజలు అదుపుతప్పి నడుస్తారు. అధర్మం ఆవిర్భవించి అభివృద్ధి పొందుతుంది. బ్రాహ్మణులు విపరీత బుద్ధులై అపమార్గాలలో అడుగు పెడతారు.

సీ. భూర్భువస్స్వర్లోకములకంటెఁ బొడువునఁ గడు నొప్పు సత్యలోకంబునందు
నుండు బ్రహ్మకుఁ జతుర్యుగ సహస్రము లేఁగ దివ మొక్కటి యగు రాత్రియును నిట్ల
చన ధాత నిద్రవో జగము లడంగు, మేల్కని చూడ మరల లోకములు పుట్టుఁ;
దద్దినమ్మునఁ జతుర్దశమను లగుదు; రం దొక్కొక్క మనువున కొనర దివ్య

తే. యుగము లోలిని డెబ్బదియొక్క మాఱు సనిన, మనుకాల మయ్యె; న మ్మను కులంబు
సురలు మునులును సప్తర్షు లరయ భగవదంశమునఁ బుట్టి పాలింతు రఖిలజగము. 352

* భూలోకం, భువర్లోకం, స్వర్గలోకం కంటె పైన సత్యలోకం ఒకటుంది. అందుండే బ్రహ్మకు యుగ చతుష్టయాలు వేయి గడిస్తే ఒక్కదినం అవుతుంది. అట్లే రాత్రికూడా. బ్రహ్మ నిద్రపోతే లోకాలకు ప్రళయం వస్తుంది. మేల్కొని చూస్తే మళ్లీ లోకాలు ఆవిర్భవిస్తాయి. బ్రహ్మదేవుని ఆ ఒక్క దినంలో పద్నాలుగురు

మనువులు ఉద్భవిస్తారు. వారిలో ఒక్కొక్క మనువుకాలం డెబ్బై ఒక్క దివ్యయుగాలు, దీనినే "మన్వంతరం" అంటారు. దేవతలు, మునులు, సప్తర్షులు, భగవంతుని అంశంతో మనువులై పుట్టి లోకాలను పాలిస్తారు.

క. హరి పితృ సుపర్వ తిర్యఙ్న, ర రూపములన్ జనించి నయమున మన్వం
తరముల నిజసత్త్వంబునఁ, బరిపాలించును జగంబుఁ బౌరుష మొప్పన్. 353

* ఈ మన్వంతరాలలో శ్రీహరి పితృ, దేవ, పశు, పక్షి, మానవరూపాల్లో ఉద్భవించినవాడై ఆత్మశక్తితో పౌరుష ప్రతాపాలతో విశ్వాన్ని పరిపాలిస్తాడు.

క. క్రమమునఁ ద్రైవర్గిక స, ర్గము సెప్పంబడె, సరోజగర్భుఁడు దివసాం
తమునఁ దమఃపిహిత పరా, క్రముఁడై శయనించు నిద్రఁ గైకొని యంతన్. 354

* క్రమంగా మూడు వర్గాల సృష్టి విశేషాలనూ చెప్పాను. బ్రహ్మ పగలు పూర్తి కాగానే రాత్రి రాగానే నిద్రపోతాడు. ఆయన శక్తి సామర్థ్యాలు అంధకారంతో ఆవరింపబడతాయి.

సీ. ఆ రాత్రి భువనత్రయము దమఃపిహితమై భానుచంద్రులతో విలీనమైన
సర్వాత్ముఁడగు హరి శక్తి రూపంబయి కడఁగి వెలుంగు సంకర్షణాగ్ని
భువనత్రయంబును దవిలి దహింప న య్యనలకీలలఁ బొడమిన మహోష్మ
మలమినఁ గమలి మహర్లోకవాసులు జనలోకమునకును జనుదు రపుడు

తే. విలయ సమయ సముత్కట విపుల చండ, వాత ధూతోర్మిజాల దుర్వార వార్ధి
భువనములు ముంచు నమ్మేఁడు భువనములను, దత్పయోరాశి మీదఁ బద్మావిభుండు. 355

* ఆ రాత్రి మూడులోకాలూ సూర్య చంద్రులతోపాటు కటిక చీకటితో కప్పబడి ఉంటాయి. సర్వాత్ముడైన విష్ణుదేవుని శక్తిరూపమైన సంకర్షణాగ్ని విజృంభిస్తుంది. ఆ అగ్ని జ్వాలలు ముల్లోకాలను దహించి వేస్తాయి. తీక్షణమైన ఆ మంటల వేడికి తట్టుకోలేక తపించి మహర్లోక వాసులు జనలోకానికి వెళ్ళుతారు. అప్పుడు ఆ ప్రళయకాలంలో భయంకరంగా, ప్రచండ వాయువులు వీస్తాయి. ఆ వాయువేగానికి ఉత్తుంగతరంగాలతో ఉప్పొంగిన మహాసముద్ర జలాలు మూడు జగాలనూ ముంచివేస్తాయి. ఆ మహాసముద్ర మధ్యంలో శ్రీమన్నారాయణుడు శయనించి వుంటాడు.

ఉ. చారు పటీర హీర ఘనసార తుషార మరాళ చంద్రికా
పూర మృణాళ హార పరిపూర్ణ సుధాకర కాశ మల్లికా
సార నిభాంగ శోభిత భుజంగమ తల్పమునందు యోగ ని
ద్రారతిఁ జెంది యుండు జఠర స్థితభూర్భువరాదిలోకుఁడై. 356

* అందమైన మంచి గంధంలాగా, వజ్రంలాగా, కర్పూరంలాగా హిమపూరంలాగా, రాయంచలాగా, వెన్నెల వెల్లువలాగా, మృణాలవల్లరిలాగా, ముత్యాలహారంలాగా, పున్నమ చందమామలాగా, రెల్లుపూవులాగా,

మల్లె మొగ్గలాగా తెల్లని కాంతులు వెల్లివిరిసే శేషశయ్యమీద యోగనిద్రాముద్రితుడై చల్లగా శయనించివున్న ఆ నల్లనయ్య ఉదరంలో ఎల్లలోకాలూ విలసిల్లు తుంటాయి.

క. జనలోక నివాసకు లర్థిని, వినుతింపంగ నతుల దివ్యప్రభచేఁ
దనరుచు మీలిత నిజ లో, చనుఁడై వసియించు నతఁడు సముచితలీలన్. 357

* జనలోక నివాసులైన పుణ్యాత్ములు ఎన్నో విధాల సన్నుతులు చేస్తుండగా సాటిలేని మేటి వెలుగులు వెదజల్లుతూ పన్నగరాజ తల్పంమీద కన్నులుమోడ్చి స్వామి చక్కగా శయనించి వుంటాడు.

వ. ఇవ్విధంబున. 358

సీ. కైకొని బహువిధ కాలగ త్యుపలక్షితములై యహోరాత్ర తతులు జరుగ
శతవత్సరంబులు జనులకుఁ బరమాయు వైనరీతిని బంకజాసనునకుఁ
బరమాయు వగు శతాబ్దంబు;లందుల సగ మరిగిన నదియు పరార్ధ మండ్రు;
గాన పూర్వార్ధంబు గడచుటఁ జేసి ద్వితీయ పరార్ధంబు దీని పేరు;

తే. గడఁగి పూర్వపరార్ధాదికాలమందు, బ్రహ్మకల్పాఖ్య నెంతయు బరఁగు; నందు
బ్రహ్మ యుదయించుటంజేసి బ్రహ్మకల్ప, మనియు శబ్దాత్మక బ్రహ్మ మనియు నెగడు. 359

* ఈ విధంగా అనేక విధాలైన కాలగమనంతోకూడిన అహోరాత్రాలు గడిచి పోతుంటాయి. మానవుల ఆయుః ప్రమాణం నూరు సంవత్సరా లయినట్లే బ్రహ్మదేవుని పరమాయువుకూడా నూరు సంవత్సరాలే. ఆ నూరు సంవత్సరాల మొదటి సగాన్ని "పూర్వపరార్ధం" అనీ, రెండవ సగాన్ని "ద్వితీయపరార్ధ" మనీ అంటారు. ఈ విధమైన పూర్వపరార్ధ కాలం బ్రహ్మకల్పం అవుతుంది. ఆ కల్పం మొదట్లో బ్రహ్మ పుట్టడం వల్లనే దానిని "బ్రహ్మకల్పం" అన్నారు. దీనినే "శబ్ద బ్రహ్మం" అని కూడా అంటారు.

క. విను మెన్నఁడు పంకజనా, భుని నాభీసరసియందు భువనాశ్రయమై
తనరిన పద్మము వొడమును, ననఘా! యది "పద్మకల్ప" మన విలసిల్లున్. 360

* వినవయ్యా విదురా! అఖిల లోకాలకూ ఆశ్రయమై ఉండే పద్మం నళిననాభుని "నాభి" అనే సరస్సునుంచి ఉద్భవించిన కాలం "పద్మకల్పం"గా ప్రసిద్ధికెక్కింది.

వ. పూర్వపరార్ధాదినిం గలిగిన బ్రహ్మకల్పంబుఁ జెప్పితి; నింక ద్వితీయ పరార్ధంబు మొదలు నెన్నఁడేని హరి సూకరాకారంబు దాల్చు నది వరాహకల్పం బనందగు, నట్టి వరాహకల్పం బిపుడు వర్తమానం బగుచున్నది; వెండియు. 361

* పూర్వపరార్ధం ఆదిలోనిదైన బ్రహ్మకల్పాన్నిగూర్చి చెప్పగా విన్నావుగదా! ద్వితీయపరార్ధం సంగతి విను. ఈ పరార్ధం మొదట్లో హరి వరాహరూపాన్ని ఎప్పుడు ధరిస్తాడో అది "వరాహకల్పం" అనబడుతుంది. అటువంటి "వరాహకల్పం" ఇప్పుడు జరుగుతూ ఉంది.

సీ. దీపింపఁ గాలస్వరూపుఁడై నట్టి పద్మాక్షుఁ డనంతుఁ డనాదిపురుషుఁ
డఖిలవిశ్వాత్మకుఁ డగు నీశునకుఁ బరమాణ్వాది యుగ పరార్ధాంత మగుచు
జరుగు నీకాలంబు చర్చింప నొక్కనిమేషకాలం బయి మెలఁగుచుండుఁ
గాని యీశ్వరునకుఁ గర్తగాఁ జాల; దీ క్కాలంబు విను మదిగాక దేహ

తే. మందిరార్థాది కర్మాభిమాన శీలు, రైనవారికి నాశ్రయం బగుటఁ జేసి
యరయ హరి తద్గుణవ్యతికరుఁడు, గానఁ గాల మమ్మేటి కెన్నఁడు గర్త గాదు. 362

* కాలస్వరూపుడై దీపించే కమలాక్షుడు ఆద్యంతాలు లేని మహాపురుషుడు. అఖిల లోకాలకూ ఆత్మ అయినవాడు. అటువంటి పరమేశ్వరునకు పరమాణువు మొదలుకొని పరార్థం పర్యంతం గల కాలం ఒక్క నిమేషంతో సమానం అవుతుంది. కనుకనే భగవంతుడే కాలానికి కర్తగాని కాలం భగవంతునికి కర్త కాదు. అంతేకాక దేహాలూ, గేహాలూ, సంపదలూ మొదలైన వాటియందు అభిమానం కలవారికి ఆశ్రయమైనది కాలం. భగవంతుడు ఆ గుణాలకు అతీతుడు. అందుకనే ఆయన కర్తయై కాలాన్ని నడిపించుతాడు; కాని ఆయన్ని కాలం నడిపించదు.

వ. మఱియు షోడశ వికారయుక్తంబై, పృథివ్యాది పంచభూత పరివృతంబయి, దశావరణంబులు గలిగి పంచాశత్కోటి విస్తీర్ణంబై బ్రహ్మాండకోశంబు దనరుచుండు. 363

* బ్రహ్మాండకోశం పదహారు వికారాలతోకూడి, పృథ్వి మొదలైన పంచభూతాలతో ఆవరింపబడి, పది విధాలైన ఆవరణాలు కలిగి, ఏభైకోట్ల యోజనాల విస్తీర్ణమై విరాజిల్లుతుంది.

చ. హరి పరమాణురూపమున నందు వసించి విరాజమానుఁడై
సరి వెలుఁగొందు, నిమ్మల నసంఖ్యములైన మహాండకోశముల్
నెఱిఁ దనయందు డింద, నవనీరజనేత్రుఁ డనంతుఁ డాద్యుఁ డ
క్షరుఁడు పరాపరుం డఖిలకారణకారణుఁ డప్రమేయుఁడై. 364

* లెక్కలేనన్ని మహాండకోశాలు తన ఉదరంలో పదిలపరచుకొని పరమేశ్వరుడైన హరి పరమాణురూపంతో ఆ బ్రహ్మాండకోశంలో ప్రకాశిస్తూ ఉంటాడు. అప్పుడే వికసించిన కమలాలవంటి కన్నులు కలవాడూ, అంతం లేనివాడూ, ఆదిదేవుడూ, అక్షర పరబ్రహ్మమూ అయిన ఆ పరమాత్మ సమస్త కారణాలకూ కారణమైన వాడే అయినప్పటికీ వాటితో ఎటువంటి సంబంధం లేనివాడై ఉంటాడు.

క. నిరతిశయోజ్జ్వల తేజః, స్ఫురణం దనరారు పరమపురుషుని విష్ణుం
బురుషోత్తము వర్ణింపను, సరసిజభవ భవులకైన శక్యమె చెపుమా! 365

* అనుపమానమూ, అఖండమూ అయిన అద్భుత తేజస్సుతో విరాజిల్లే ఆ పరమపురుషుణ్ణి, ఆ పరాత్పరుణ్ణి, ఆ మహావిష్ణువును అభివర్ణించటానికి పద్మభవునకూ పరమశివునకూ కూడా సాధ్యం కాదు.

క. అని మైత్రేయుఁడు విదురుం, గనుఁగొని వెండియును బలికెఁ; గాలాహ్వయుఁడై
తనరిన హరి మహిమల నే, వినిపించితి సృష్టిమహిమ విను మెఱిఁగింతున్. 366

* అని మైత్రేయుడు, విదురుణ్ణి చూచి మళ్లీ ఇట్లా అన్నాడు కాలస్వరూపుడైన శ్రీహరి మహిమలను నీకు వినిపించాను. ఇంక సృష్టి విశేషాలను వినిపిస్తాను, విను.

వ. పరమేష్ఠి యీ సృష్ట్యాది నహమ్మను దేహాభిమానబుద్ధి గల మోహంబును, నంగనాసంగమ స్రక్చందనాది గ్రామ్య భోగేచ్ఛలు గల మహామోహంబును, దత్ప్రతిఘాతజాతంబైన క్రోధంబునందుఁ గలుగు తామిస్రంబును, దన్నాశంబునం "దహ మేవ మృతోఽస్మి" యను నంధతామిస్రంబును, జిత్తవిభ్రమంబును నను నవిద్యా పంచక మిశ్రంబుగా సర్వభూతావలిం బుట్టించి యాత్మీయ చిత్తంబునం బాపసృష్టిఁ గల్పించుటకుఁ బశ్చాత్తాపంబు నొంది భగవద్ధ్యానామృత పూతమానసుండై యూర్ధ్వరేతస్కులును, బరమ పవిత్రులునునైన సనక సనందన సనత్కుమార సనత్సుజాతులను మునుల నతిసత్త్వగరిష్ఠుల ధీరజనోత్తముల నార్యుల హరిప్రపన్నులనుంగా దివ్యదృష్టిం గల్పించి వారలం జూచి మీ మీ యంశంబులం బ్రజలం బుట్టించి ప్రపంచంబు వృద్ధిఁ బొందింపుం డనిన; వారలు తద్వచనంబు లపహసించుచుఁ బద్మజుం గని మోక్షధర్ములును నారాయణ పరాయణులునై ప్రపంచ నిర్మాణంబునకుఁ బ్రతికూల వాక్యంబులు పలికిన నుదయించిన క్రోధంబు బుద్ధిచే నిగ్రహింపఁబడినను నరవింద సంభవుని భ్రూమధ్యంబువలనం గ్రోధస్వరూపంబున నీలలోహితుండు నిఖిలసురాగ్రజుండై యుదయించుచు నాక్రందనం బొనరించె నంత. 367

* బ్రహ్మదేవుడు సృష్టికి ఆరంభించి, "నేను సృష్టిస్తాను" అని సంకల్పించగానే అహంకారపూరితమైన దేహాభిమానం గల "మోహం" పుట్టింది. దేహాభిమానంవల్ల స్త్రీసంభోగం, చందనం, పూలదండలు, మొదలైన భోగాలపై ఆసక్తి గల "మహామోహం" ఉద్భవించింది. ఈ కోరికలకు విఘ్నం కలుగగా కనులు కనుపింపని గ్రుడ్డితనం ఏర్పడింది. అదే "అంధతామిస్రం". శరీర మోహంవలన, శరీరనాశన భయం, మృత్యుభీతి ఏర్పడింది. ఇది. "తామిస్రం". పై అన్నింటితో మనస్సుకు సంచలనం ఏర్పడింది. ఇది "చిత్త విభ్రమం". ఈ అయిదింటికీ "అవిద్యాపంచకం" అని పేరు. అవిద్యాపంచకంతో కలిసిన భూతకోటిని పుట్టించటం తాను చేసిన "పాపకార్య" మని బ్రహ్మ గుర్తించి మనస్సులో పశ్చాత్తాపం చెందాడు.

బ్రహ్మదేవుడు భగవంతుణ్ణి ధ్యానించాడు. భగద్ధ్యాన మనే అమృతంవల్ల ఆయన మనస్సు పావనమయింది. పవిత్రుడైన విధాత తన దివ్య దృష్టితో అస్ఖలిత బ్రహ్మచారులూ, పరమపావనులూ, సత్త్వగుణ సంపన్నులూ, ధీరవరేణ్యులూ, మాన్యులూ అయిన సనకుడు, సనందనుడు, సనత్కుమారుడు, సనత్సుజాతుడు అనే మునులను సృష్టించాడు. భగవదనురక్తులైన వారిని చూచి "మీ మీ అంశలతో ప్రజల్ని పుట్టించి ప్రపంచాన్ని వృద్ధి చేయండి" అని ఆజ్ఞాపించాడు.

చతుర్ముఖుని పలుకులు విన్నంతనే సనక సనందనాదులకు నవ్వు వచ్చింది. మోక్షాసక్తులూ, శ్రీమన్నారాయణుని పరమ భక్తులూ అయిన వారు చతురాస్యుని అపహాస్యం చేస్తూ ప్రపంచ నిర్మాణానికి ప్రతికూల వచనాలు పలికారు. వారు తన ఆజ్ఞను ఉల్లంఘించినందుకు బ్రహ్మకు ఆగ్రహం వచ్చింది. బుద్ధిబలంతో ఆ ఆగ్రహాన్ని ఎంత నిగ్రహించుకున్నా ఆయన కనుబొమ్మల నడుమ నుంచి క్రోధస్వరూపుడై సమస్త దేవతలకూ అగ్రేసరుడైన నీలలోహితుడు ఉద్భవించాడు. అతడు జన్మిస్తూనే పెద్దగా రోదనం చేశాడు.

మ. జననం బందిన నీలలోహితుఁడు గంజాతాసనుం జూచి యి
ట్లను "నో దేవ! మదాఖ్య లెట్టివి? మదీయావాసముల్ వీఁక నా
కనయంబు న్నెఱిఁగింపవే" యనుడు నయ్యంభోజగర్భుండు లా
లనముం దోఁపఁ గుమార! నీజననవేళన్ రోదనం బిచ్చుటన్. 368

తే. రుద్రనామంబు నీకు నిరూఢ మయ్యెఁ, జంద్రసూర్యానలానిల సలిల గగన
పృథివి ప్రాణ తపో హృదింద్రియము లనఁగఁ, గలుగు నేకాదశస్థానములు వసింప. 369

* ఆ విధంగా నీలం, ఎరుపు రంగుతో పుట్టిన నీలలోహితుడు బ్రహ్మను చూచి "ఓ దేవా! నేనెవరిని? నాపేరేమి? నా నివాస స్థలం ఏది?'' అంటూ వెంట వెంటనే ప్రశ్నించాడు. అప్పుడు బ్రహ్మదేవుడు మంచి మాటలతో అతనిని లాలిస్తూ "కుమారా! నీవు రుద్రుడవు. పుట్టినప్పుడు ఏడ్వడంవల్ల "రుద్రుడు'' అను పేరు నీకు రూఢ మయింది. చంద్రుడు, సూర్యుడు, అగ్ని, వాయువు, జలం, ఆకాశం, భూమి, ప్రాణం, తపస్సు, హృదయం ఇంద్రియాలు అనే పదకొండూ నీకు నివాసస్థానాలు.

వ. అని వెండియు మన్యు మను మహాకాల మహ చ్ఛివ ఋతధ్వజోరురేతో భవ కాల వామదేవ ధృతవ్రతులను నేకాదశనామంబులు గలిగి ధీవృత్త్యశనోమానియు త్సర్పి రిలాంబి కేలావతీ సుధా దీక్షా నామ పత్నీసమేతుండవై పూర్వ నియుక్తంబు లయిన నామంబులం దత్తన్నివాసంబుల వసియించి ప్రజలం గల్పింపుమని నిర్దేశించిన భగవంతుఁడగు నీలలోహితుండు విశ్వగురుండైన పితామహునిచే నియుక్తుండై సత్త్వాకృతి స్వభావంబుల నాత్మసములైన ప్రజలం గల్పించె. 370

* అంతేకాదు నాయనా! మన్యువు, మనువు, మహాకాలుడు, మహత్, శివుడు, ఋతధ్వజుడు, ఉరురేతస్కుడు, భవుడు, కాలుడు, వామదేవుడు, ధృతవ్రతుడు అని నీకు పదకొండు నామాలు ఉంటాయి. ధీ, వృత్తి, ఉశన, ఉమ, నియుత్, సర్పిః, ఇల, అంబిక, ఇరావతి, సుధ, దీక్ష అను పదకొండు మంది స్త్రీలు నీకు భార్యలు. పూర్వం నిర్ణయింప బడిన పేర్లతో ఆ యా స్థలాలలో ఉంటూ ప్రజల్ని సృష్టించు'' అని విశ్వగురువైన బ్రహ్మ ఆదేశింపగా ఆ నియమం మేరకు రుద్రుడు బలంలోనూ, ఆకారంలోనూ, స్వభావంలోనూ తనతో సమానులైన ప్రజలను సృష్టించాడు.

ఉ. రుద్రునిచేత నీ గతి నిరూఢమతిన్ సృజియింపఁబడ్డ యా
రుద్రగణంబు లోలి నవరుద్ధత విశ్వము మ్రింగె; నమ్మహో

పద్రవ శాంతికై యజుఁడు భర్గులఁ జూచి కుమారులార! మీ
రౌద్ర విలోకనానల భరంబునఁ గ్రాఁగె సమస్తలోకముల్. 371

* ఈ విధంగా రుద్రుడు సృష్టించిన రుద్రగణాలు ఈ విశ్వాన్నంతా అనాయాసంగ అమాంతంగ మ్రింగేశాయి. ఆ మహాప్రమాదాన్ని శాంతింపజేయడానికై బ్రహ్మ రుద్రగణాలను చేరబిలిచి "కుమారులారా, చూచారా! మీ తీక్ష్ణవీక్షణాగ్ని జ్వాలలో సమస్త లోకాలూ మండిపోయాయి."

క. మీ సృష్టి చాలు; నింకన్, ధీసత్తములార! వినుఁడు ధృతి మీరు తపో
వ్యాసంగచిత్తులై చనుఁ, డా సన్మంగళము లగు దృఢంబుగ మీకున్. 372

* "నాయనలారా! చాలు! ఇక మీ సృష్టి చాలించండి. మీరు బుద్ధిమంతులు, ధైర్యవంతులు, నామాట వినండి. చక్కగా అరణ్యాలకు వెళ్ళి ఏకాగ్రచిత్తులై తపస్సు చేసుకోండి. మీకు నిశ్చయంగా శుభం కలుగుతుంది."

మ. భగవంతుం బురుషోత్తమున్ హరిఁ గృపాపాథోధి లక్ష్మీశ్వరున్
సుగుణభ్రాజితు నచ్యుతుం బరుఁ బరంజ్యోతిం బ్రభున్ సర్వ భూ
త గుహావాసు నధోక్షజున్ శ్రితజనత్రాణైక పారీణు నా
జగదాత్ముం గనుచుందు రార్యులు దపశ్శక్తిన్ స్ఫుటజ్ఞానులై. 373

* "భగవంతుడు, పురుషోత్తముడు, కరుణాసముద్రుడు, లక్ష్మీవల్లభుడు, సద్గుణసంపన్నుడు, అచ్యుతుడు, పరమాత్ముడు, పరంజ్యోతి, సర్వేశ్వరుడు, సర్వాంతర్యామి, అధోక్షజుడు, జగన్నాథుడు, ఆర్తజనరక్షా పరాయణుడు అయిన శ్రీమన్నారాయణుని సజ్జనులైనవారు తమ తపశ్శక్తివల్ల దర్శింప గలుగుతారు. మీరుకూడా తపస్సు చేసి ఆయనను దర్శించండి" అన్నాడు బ్రహ్మదేవుడు.

వ. అనిన విని. 374

ఉ. కైకొని యిట్లు పంకరుహగర్భ నియంత్రితులైన రుద్రు లు
ద్రేకము దక్కి కానలకు ధీయుతులై తపమాచరింప న
స్తోకచరిత్రు లేఁగిరి; చతుర్ముఖుఁ డంతఁ బ్రపంచకల్పనా
లోకనుఁడై సృజించె జనలోకశరణ్యుల ధీవరేణ్యులన్. 375

* రుద్రులు బ్రహ్మమాటలు విన్నారు. తమ రౌద్రావేశాన్ని అణచుకున్నారు. ఉద్రేకాన్ని తగ్గించుకున్నారు. ఆ సచ్చరిత్రులు చతుర్ముఖుని ఆజ్ఞానుసారం అరణ్యాలకు వెళ్ళి తపోనిమగ్నులైనారు. అనంతరం బ్రహ్మ ప్రపంచాన్ని సృష్టించాలనే దృష్టి కలవాడై ఈ సారి మానవ లోకానికి శరణ్యులూ మతిమంతులలో అగ్రగణ్యులూ అయినవారిని సృజించాడు.

తే వినుము! భగవద్బలాన్విత వినుతగుణులు, భువనసంతాన హేతు విస్ఫురణకరులు
పద్మసంభవ తుల్య ప్రభావయుతులు, పదురు గొడుకులు పుట్టిరి భవ్యయశులు. 376

* భగవంతుని బలంతోకూడిన సద్గుణాలు కలవారు, జీవుల అభివృద్ధికి కారణ మైనవారు, బ్రహ్మతో సమానమైన ప్రభావం కలవారు, విశాలమైన యశస్సు కలవారు- అయిన పదిమంది కొడుకులు ఉదయించారు.

సీ. అరవిందసంభవు నంగుష్ఠమున దక్షుఁ డూరువువలనను నారదుండు
నాభిఁ బులహుఁడు గర్ణములఁ బులస్త్యుండు త్వక్కున భృగువు హస్తమునఁ గ్రతువు
నాస్యంబువలన నయ్యంగిరసుఁడు ప్రాణమున వసిష్ఠుఁడు మనమున మరీచి
గన్నుల నత్రియుఁగాఁ బుత్త్రదశకంబు గలిగిరి; వెండియు నలినగర్భు

తే. దక్షిణ స్తనమువలన ధర్మమొదవె, వెన్నువలనను నుదయించె విశ్వభయద
మైన మృత్యు వధర్మంబు నంద కలిగె, నాత్మఁ గాముండు జననము నందె; మఱియు.

377

* బ్రహ్మ బొటనవ్రేలినుండి దక్షుడు, తొడనుండి నారదుడు, నాభినుండి పులహుడు, చెవులనుండి పులస్త్యుడు, చర్మం నుండి భృగువు; చేతినుండి క్రతువు, ముఖం నుండి అంగిరసుడు, ప్రాణంనుండి వసిష్ఠుడు, మనస్సునుండి మరీచి, కన్నులనుండి అత్రి ఆవిర్భవించారు. ఈ విధంగా పదిమంది కుమారులు పుట్టారు. ఇంకా బ్రహ్మదేవుని కుడి వైపు స్తనంనుండి ధర్మం జనించింది. వెన్నునుండి లోకభయంకరమైన మృత్యువూ, అధర్మమూ జనించాయి.ఆత్మ నుండి మన్మథుడు పుట్టాడు.

సీ. భ్రూయుగళంబునఁ గ్రోధంబు, నధరంబునందు లోభంబు, నాస్యమున వాణి
యును, మేఢ్రమందుఁ బయోధు, లపానంబునందు నఘాశ్రయుఁడైన నిరృతి,
లాలితచ్ఛాయవలన దేవహూతి విభుండు గర్దముఁడును, బుట్టి రంత
నబ్జజుఁడాత్మ దేహమున జనించిన భారతిఁ జూచి విభ్రాంతిఁ బొరసి

తే. పంచశర బాణ నిర్భిన్న భావుఁ డగుచుఁ, గూఁతు రని పాపమునకు సంకోచపడక
కవయఁగోరిన జనకునిఁ గని మరీచి, మొదలుగాఁ గల య మ్మునిముఖ్యు లెఱిఁగి. 378

వ. ఇట్లనిరి. 379

* బ్రహ్మదేవుని కనుబొమ్మల నుండి క్రోధం జనించింది. పెదవుల నుండి లోభం పుట్టింది. ముఖము నుండి సరస్వతి ప్రభవించింది. పురుషాంగం నుండి సముద్రాలు, అపానం నుండి పాపాశ్రయుడైన నిరృతి, నీడ నుండి దేవహూతి, ఆమె భర్తయగు కర్దముడు ఉదయించారు. అంత బ్రహ్మ తన దేహం నుండి పుట్టిన సరస్వతిని చూచి ఆమె సౌందర్యానికి మోహపరవశుడైనాడు. మన్మథుని పుష్పబాణాలు ఆయన హృదయాన్ని భేదించాయి. కన్నకూతురనే సంకోచం లేకుండా పాపానికి వెనుకాడక వ్యామోహంతో ఆమె వెంటపడ్డాడు. తమ తండ్రి దుశ్చర్యను మరీచి మొదలుగా గల మునివర్యులు తెలుసుకొని ఇలా అన్నారు.

ఉ. చాలుఁ! బురే! సరోజభవ! సత్పథవృత్తిఁ దొఱంగి కూఁతు ని
ట్లాలరి వై రమింప హృదయంబునఁ గోరుట ధర్మరీతియే?

బేలరి వైతి, నీ తగవుఁ, బెద్దతనంబును, నేలపాలుగా
శీలము వోవఁదట్టి యిటు సేసినవారలు మున్ను గల్గిరే? 380

* ఓ బ్రహ్మదేవా! చాలు చాలు! సన్మార్గాన్ని కాలదన్ని కన్న కుమార్తెపై కన్ను వేసి రమింపదలచావు. మేలు మేలు! ఇదెక్కడి ధర్మమయ్యా? ఇంతటి పాపానికి ఒడిగట్టిన నీ న్యాయం, పెద్దరికం మట్టిపాలు చేశావు. నీ శీలం నేలపాలయింది. ఈ విధంగా చేసిన ఘనులు ఇంతకు ముందెప్పుడైనా ఉన్నారా?

ఉ. నీవు మహానుభావుఁడ వనింద్యచరిత్రుఁడ; విట్టిచోట "రా
జీవభవుండు దా విధినిషేధము లాత్మ నెఱుంగఁడయ్యె; నీ
భావభవ ప్రసూనశర బాధితుఁడై తన కూఁతుఁ బొందెఁ బో
వావి దలంప లే" కనుచు వారక లోకులు ప్రువ్వఁ దిట్టరే! 381

* నీవు మహానుభావుడవే! నిర్మలమైన చరిత్ర కలవాడవే! లోకులు వింటే ఏమంటారు? విధాత విధినిషేధాలు తెలియకుండా ప్రవర్తించాడని అనుకోరా? బ్రహ్మదేవుడు వావివరుసలు వదలిపెట్టి పూవిల్తుని పూవుటమ్ములకు లొంగిపోయి కన్నబిడ్డనే కామించాడని చెడతిట్టరా?

క. పాపము దలఁపక, నిమిషము, లోపలఁ జెడు సౌఖ్యమునకు లోనైతివె? యిం
తే పో ధారుణిఁ 'గామా,న్ధోఽపి న పశ్యతి' యనంగఁ దొల్లియు వినమే. 382

* పాపకృత్యమని భావించకుండా క్షణికమైన సౌఖ్యానికి ఆశించి ఈ అల్పానికి పాల్పడ్డావు. "కామాంధుడికి కళ్లు కప్పించవు" అన్న లోకోక్తి ఉండనే ఉన్నది.

మ. అని యిబ్భంగి మునీంద్రు లాడిన కఠోరాలాపముల్ వీనుల
న్విని లజ్జావనతాననుం డగుచు నా నీరేజగర్భుండు స
య్యన దేహంబు విసర్జనీయముగఁ జేయన్ దిక్కు లేతెంచి త
త్తనువుం గైకొనఁ బుట్టె దిక్కలితమై తామిస్ర నీహారముల్. 383

* అని ఈ విధంగా మునీంద్రులు పలికిన ములుకులవంటి పలుకులు విని బ్రహ్మ సిగ్గుతో తలవంచుకొన్నాడు. వెనువెంటనే తన శరీరాన్ని పరిత్యజించాడు. దిక్కులు వచ్చి ఆ శరీరాన్ని ఆక్రమించాయి. వెంటనే ఆ దిక్కులలోనుంచి చీకటీ, మంచూ ఉద్భవించాయి.

వ. అంత. 384

చ. ఉడుగక పంకజాతభవుఁ డొండొక దేహముఁ దాల్చి ధైర్యమున్
విడువక సృష్టిపూర్వ సమవేతముగన్ సృజియించు నేర్పు దాఁ
బొడమమి కాత్మలోనఁ దలపోయుచు నుండఁ జతుర్ముఖంబులన్
వెడలె ననూనరూపముల వేదము లంచిత ధర్మ యుక్తితోన్. 385

* అటుమీద బ్రహ్మ ధైర్యం వదలక మరొక దేహాన్ని ధరించాడు. సృష్టికి పూర్వం సంప్రాప్తమయిన సృజనశక్తి తనకు అప్పుడు లేకపోవడంతో అంతరంగంలో ఎంతగానో చింతిస్తూ ఉండిపోయాడు. అంతలో అతని ముఖంనుండి పరమధర్మ ప్రబోధకాలైన వేదాలు పరిపూర్ణ స్వరూపాలతో ఆవిర్భవించాయి.

తే. మఱియు ముఖములు, మహితకర్మములుఁ దంత్ర, ములును, నడవళ్ళు, నాశ్రమములుఁ, దదీయ
ముఖచతుష్కమునందునఁ బొడమె ననిన, విని మునీంద్రునిఁజూచి య వ్విదురుఁ డనియె. 386

* ఇంతేకాదు. యజ్ఞాలు, పుణ్యాకృత్యాలు, తంత్రాలు, సదాచారాలు, బ్రహ్మచర్యాది ఆశ్రమాలు ఆయన నాలుగు మోముల నుండి జన్మించాయి అని చెప్పగా విని విదురుడు మైత్రేయుణ్ణి చూచి ఇట్లా అన్నాడు.

క. తోయజ సంభవుఁ డత్తఱి, నే యే ముఖమండలమున నే యే సృష్టిన్
ధీయుతుఁడై సృజియించెను, బాయక యత్తెఱఁగుఁ దెలియఁ బలుకుము నాకున్. 387

అయ్యా! మైత్రేయా! బ్రహ్మదేవుడు బుద్ధిమంతుడై ఏ యే ముఖం నుండి ఏ యే సృష్టి చేశాడో అదంతా నాకు తెలిసేటట్టు చెప్పు.

వ. అని యిట్లు విదురుం డడిగిన మైత్రేయుం డతనితో నిట్లనియె; ఋుగ్యజుస్సామాథర్వంబులను వేదంబులును, హోతృకర్మంబు లయిన యప్రగీతమంత్రస్తోత్రంబులగు శస్త్రంబులును, నధ్వర్యు కర్మం బైన యిజ్యయు, సంప్రగీత స్తోత్రంబయిన స్తుతియును, నుద్గాతృప్రయోజ్యంబైన ఋుక్సముదాయ రూపం బగు స్తోమంబును, బ్రాయశ్చిత్తంబగు బ్రహ్మకర్మంబును, నాయుర్వేద ధనుర్వేద గాంధర్వ వేదంబులను నుపవేదంబులును, విశ్వకర్మ శాస్త్రం బగు స్థాపత్యంబును, బ్రాగాది ముఖంబుల నుత్పన్నంబు లయ్యెఁ.

పంచమ వేదంబగు నితిహాస పురాణంబులు సర్వముఖంబులం గలిగె. మఱియుఁ గర్మ తంత్రంబు లయిన షోడశ్యుక్థ్యములును; జయనాగ్నిష్టోమంబులును, నాప్తోర్యామాతిరాత్రంబులును, వాజపేయగోసవంబులును, ధర్మపాదంబులైన విద్యాదాన తపస్సత్యంబులును, బ్రహ్మచర్య గృహస్థ వానప్రస్థ యత్యాశ్రమంబులును గలిగె. వీనికి నొక్కొక్కటికి జతుర్విధంబులైన వృత్తులును గలిగియుండు, నందు సావిత్రంబను బ్రహ్మచర్యంబును, ఉపనయనం బాదిగా దివసత్రయంబు గాయత్రి జపించుటయను ప్రాజాపత్యంబును, వేదవ్రత చతుష్టయంబందు బ్రతివ్రతంబును, వ్రతులు సంవత్సర పర్యంతంబుగా నాచరింపనగు బ్రాహ్మంబును, వేదగ్రహణాంతంబు నాచరింపం దగు నైష్ఠికంబును నను బ్రహ్మచారి వృత్తిచతుష్టయంబును; ననిషిద్ధకృష్యాది వృత్తియగు వార్తయు, యజనాది కర్మోపయుక్తంబైన యాజ్ఞాది రూపధన సంచయంబును, బరుల యాచింపకుండు నయాచితంబను శాలీనంబును, క్షేత్రపతిత కణిశ కణ సంగ్రహణ రూపంబగు శిలోంఛంబును, నను గృహస్థవృత్తులు నాలుగును; నకృష్ట పచ్యాహారులగు వైఖానసులును, నూతనఫలంబు లబ్ధంబైనఁ బూర్వసంచిత పదార్థత్యాగంబు గల వాలఖిల్యులును, బ్రాతఃకాలంబున నే దిక్కు విలోకింతు

రద్దిక్కునకు జని యచ్చట లభించు పదార్థంబుల భుజించి జీవించు నౌదుంబరులును, దమంత ఫలించి తరు పతితంబు లగు ఫలంబులఁ దినుచుండు ఫేనపులును నను చతుర్విధ వృత్తులు గల వానప్రస్థులును; స్వాశ్రమ విహితకర్మంబులం బ్రధానుం డగు కుటీచకుండును, గర్మం బుపసర్జనంబు సేసి జ్ఞాన ప్రధానుం డయిన బహూదుండును, గేవలజ్ఞానాభ్యాసనిష్ఠుం డగు హంసుండును, బ్రాప్తంబైన పరబ్రహ్మ తత్త్వంబుగ నిష్క్రియుండును నను సన్న్యాసి చతుర్విధ వృత్తులును, మోక్షఫలప్రదంబై యాత్మానాత్మ వివేక విద్యారూపంబగు నాన్వీక్షకియు, స్వర్గాది ఫలప్రదంబై కర్మవిద్యారూప మగు త్రయియు, జీవనఫలప్రధానంబై కృష్యాదిరూపంబగు వార్తయు, నర్థసంపాదనైక ప్రయోజనంబగు దండనీతియు నను మోక్షధర్మ కామార్థంబులైన న్యాయవిద్యా చతుష్టయంబును, "భూర్భువస్సువః" యను వ్యాహృతులును, బూర్వాది ముఖంబులవలన నుదయించె;

మఱియు నతని హృదయాకాశంబువలనం బ్రణవంబును, రోమంబులవలన నుష్ణిక్ఛందంబును, త్వగింద్రియము వలన గాయత్రీ ఛందంబును, మాంసంబువలనం ద్రిష్టుప్ఛందంబును, స్నాయువువలన ననుష్టుప్ఛందంబును, నస్థివలన జగతీఛందంబును, మజ్జవలన పంక్తిచ్ఛందంబును, బ్రాణంబువలన బృహతీ ఛందంబును, కకారాది పంచవర్గాత్మకంబు లయిన స్పర్శంబుల వలన జీవుండును, అకారాది స్వరాత్మకంబైన దేహంబును, నూష్మంబులను శషసహవర్ణ చతుష్టయ రూపంబులగు నింద్రియం బులును, నంతస్థంబులగు యరలవ లను వర్ణంబులును, షడ్జాదిసప్త స్వరూపంబు నాత్మబలంబయిన శబ్దబ్రహ్మంబును, చతుర్ముఖుని లీలా విశేషంబున నుత్పన్నంబయ్యె;

వ్యక్తావ్యక్తంబై వైఖరీ ప్రణవాత్మకంబైన శబ్దబ్రహ్మంబువలనం బరమాత్మ యవ్యక్తాత్మకుం డగుటంజేసి పరిపూర్ణుండును, వ్యక్తాత్మకుం డగుటంజేసి యింద్రాది శక్త్యుపబృంహితుండునునై కానంబడుఁ; బదంపడి యజుండు భూరివీర్యవంతు లయిన ఋషిగణంబుల సంతతి యవిస్తృతంబని తలంచి పూర్వతను పరిగ్రహంబు సాలించి యనిషిద్ధ కామాసక్తంబైన దేహాంతర పరిగ్రహంబు సేసి నిత్యంబుఁ బ్రజాసృష్టియందు వ్యాసక్తుండనైనను బ్రజ లభివృద్ధి నొందక యుండుట కేమి కారణం బగునని యచ్చెరువొంది తద్వృద్ధి యగు విధం బాలోచించుచు దైవం బిచ్చట విఘాతుకంబు గాన తదానుకూల్యం బావశ్యకం బని దాని నెదురు చూచుచు యథోచితకృత్య కరణదక్షుం డగుచుండ చతుర్ముఖుని దేహంబు ద్వివిధం బయిన నట్టి రూపద్వయవిభాగంబు స్వరాట్టగు "స్వాయంభువ" మనువును, దన్మహిషి యగు "శతరూప" యను కన్యకయుంగా మిథునంబయి జనియించె, నమ్మిథునంబు వలనం బ్రియవ్రతోత్తానపాదులను పుత్రద్వయంబు, నాకూతి దేవహూతి ప్రసూతులను కన్యకాత్రయంబును గలిగి; రందు నాకూతిని రుచికునకును, దేవహూతిం గర్దమునకును, బ్రసూతిని దక్షునకును నిచ్చె; వీరలవలనఁ గలుగు ప్రజాసంతతులచేత జగంబులు పరిపూర్ణంబు లయ్యె. 388

* ఈ విధంగా విదురుడు అడుగగా మైత్రేయుడు అతనితో ఇట్లా అన్నాడు. బ్రహ్మదేవుని తూర్పువైపు ముఖం నుండి ఋగ్వేదమూ, దక్షిణముఖం నుండి యజుర్వేదమూ, పశ్చిమముఖం నుండి సామవేదమూ, ఉత్తరముఖం నుండి అథర్వ వేదమూ ఉద్భవించాయి.

యజ్ఞానికి "హోత, అధ్వర్యుడు, ఉద్గాత, బ్రహ్మ" అని నల్గురు ఋత్విక్కు లుంటారు. హోత అనే ఋత్విక్కుకు సంబంధించినవీ, గానం చేయబడినవి, అయిన ప్రశంసాత్మక మంత్ర స్తోత్రాలు తూర్పుముఖంనుండి వెలువడ్డాయి.

అధ్వర్యునికి సంబంధించిన విధిరూపమైన ఇజ్య, గానయోగ్యాలైన మంత్రస్తోత్రాలూ దక్షిణముఖంనుంచి ఉదయించాయి.

ఉద్గాత ప్రయోగించే స్తోమాలు అనే ఋగ్వేద మంత్రాలు పశ్చిమ ముఖంనుంచి ప్రాదుర్భవించాయి.

బ్రహ్మ అనబడే నాల్గవ ఋత్విక్కు ఆచరించే ప్రాయశ్చిత్తకాండ ఉత్తరముఖంనుంచి ఉద్భవించింది.

ఉపవేదాలలో ఆయుర్వేదం ప్రాఙ్ముఖం నుంచీ, ధనుర్వేదం దక్షిణముఖం నుంచీ, గాంధర్వ వేదం పశ్చిమ ముఖం నుంచీ, విశ్వకర్మకు సంబంధించిన స్థాపత్యమనే శిల్పవేదం ఉత్తర ముఖం నుంచీ ఉత్పన్న మయినాయి.

పంచమవేద మయిన ఇతిహాస పురాణ సముచ్చయం బ్రహ్మదేవుని అన్ని ముఖాలనుంచి ఆవిర్భవించింది. ఇవి గాక కర్మతంత్రాలయిన షోడశి-ఉక్థ్యము, చయనం- అగ్నిష్టోమం, ఆప్తోర్యామం- అతి రాత్రం, వాజపేయం-గోసవం అనే నాలుగు జంటలూ, ధర్మపాదాలైన విద్య-ధనం-దానం-తపస్సు- అనేవీ క్రమంగా నలువనాలుగు ముఖాలనుంచి వెలువడినాయి.

బ్రహ్మచర్యం, గార్హస్థ్యం, వానప్రస్థం, సన్న్యాసం అనే ఆశ్రమ చతుష్టయంకూడా చతుర్ముఖుని చతుర్ముఖాల నుంచి క్రమంగా జనించాయి. పై నాలుగు ఆశ్రమాలలో ఒక్కొక్కటి నాలుగు విధాలైన విధానాలతో ఆలరారుతుంటుంది.

బ్రహ్మచర్యానికి "సావిత్రం" అని కూడా పేరు. సవిత అంటే సూర్యుడు. ఆయన్ని ఆరాధించే గాయత్రి ఇందు ప్రధానం కనుక దీనికి ఈ పేరు వచ్చింది. ఉపనయనం మొదలుకొని మూడు దినాల పర్యంతం గాయత్రీ మంత్రం జపించటం "ప్రాజాపత్యం" అంటారు. వేదవ్రతాలు నాల్గింటిలో ఒక్కొక్కటీ ఒక్కొక్క సంవత్సరం పర్యంతం ఆచరించేది "బ్రాహ్మం". వేదం పూర్తిగా నేర్చుకొన్న అనంతరం ఆచరించేది "నైష్ఠిక వ్రతం". ఇవి నాలుగూ బ్రహ్మచారి వృత్తులు.

గృహస్థ వృత్తులు నాలుగు. పొలం దున్ని పండించుకోవటమే జీవనోపాధిగా పెట్టుకోవటం "వార్త" అంటారు. యజ్ఞయాగాది కర్మలకు ఉపయోగించే సాధనాలను కూడబెట్టుకోవడం "సంచయం" అంటారు. పరులను యాచింపకుండా వుండటం "శాలీనం", పొలాల్లో రాలిన ధాన్యం కంకులు ఏరుకొని వానిని శిలలపై నూర్చుకొని జీవించటం "శిలోంఛం".

వానప్రస్థ వృత్తులు నాలుగు. దుంపలు త్రవ్వుకొని భుజించే వారు "వైఖానసులు". క్రొత్త పంట లభించగానే పూర్వం దాచిపెట్టిన పదార్థాలను మిగలకుండా ఇతరులకు పంచిపెట్టేవారు "వాలఖిల్యులు".

ప్రొద్దున లేవగానే ఏ దిక్కు కన్పిస్తుందో ఆ దిక్కుకు పోయి అక్కడ అయాచితంగా లభించిన పదార్థాలను భుజించేవారు "ఔదుంబరులు". చెట్టున పండి రాలిన ఫలాలనూ, పత్రాలనూ తిని జీవించేవారు "ఫేనపులు".

సంన్యాసులలోకూడా నాలుగు విధాలున్నారు. సొంతకుటీరం ఉండి చేయదగిన కర్మలు చేసేవాడు "కుటీచకుడు", కుటీరం లేకుండా కర్మలు అప్రధానంగా జ్ఞానియై సంచరిస్తుండేవాడు "బహూదుడు"; కేవలం జ్ఞానాభ్యాసం మాత్రం చేసేవాడు "హంసుడు"; జ్ఞానాభ్యాసం కూడా లేకుండా పరబ్రహ్మతత్త్వం అలవడినవాడు "నిష్క్రియుడు".

అన్వీక్షకీ, త్రయీ, వార్తా, దండనీతీ అనే నాలుగు న్యాయవిద్యలూ బ్రహ్మదేవుని నాలుగు ముఖాలనుండి వరుసగా పుట్టాయి. "అన్వీక్షకి" అంటే ఆత్మానాత్మ వివేకం కలిగి మోక్షాన్ని ప్రసాదించే విద్య. "త్రయి" అంటే స్వర్గాది ఫలాలను అందించే వేదకర్మానుష్ఠానం. 'వార్త' అంటే జీవనోపాధికోసం చేసే కృషి మొదలైన విద్య. "దండనీతి" అంటే అర్థ సంపాదనమే ప్రయోజనంగా గల విద్య. ఈ నాలుగు విద్యలలో అన్వీక్షకి మోక్షానికీ, త్రయి కామానికీ, వార్త ధర్మానికీ, దండనీతి అర్థానికీ సాధనాలు. "భూః, భువః, సువః" అనే వ్యాహృతులు బ్రహ్మదేవుని ముఖాలనుండి క్రమంగా ఉదయించాయి. అతని హృదయం లోని ఆకాశం నుండి ఓంకారం పుట్టింది. రోమాలనుండి ఉష్ణిక్ ఛందస్సు, చర్మం నుండి గాయత్రీ ఛందస్సు, మాంసం నుండి త్రిష్టుప్ ఛందస్సు, స్నాయువువల్ల అనుష్టుప్ ఛందస్సు, ఎముక నుండి జగతీ ఛందస్సు, మజ్జవల్ల పంక్తిచ్ఛందస్సు, ప్రాణంవల్ల బృహతీ ఛందస్సు పుట్టాయి.

హల్లుల్లో క వర్గం మొదలు ప వర్గం వరకూ అయిదు వర్గాలతో స్పర్శాత్మకుడైన జీవుడూ, అకారాది అచ్చులతో స్వరాత్మకమైన దేహమూ, శ-ష-స-హ-లతో ఊష్మవర్ణాత్మకాలైన ఇంద్రియాలూ ఏర్పడ్డాయి. య-ర-ల-వ- అనే అంతస్థాలూ; షడ్జం, ఋషభం, గాంధారం, మధ్యమం, పంచమం, ధైవతం, నిషాదం అనే సప్తస్వరాలూ, ఆత్మబలమైన శబ్ద బ్రహ్మమూ-ఇవన్నీ చతుర్ముఖుని లీలా విశేషాలవల్ల పుట్టినాయి.

పరమేశ్వరునికి వ్యక్తమూ అవ్యక్తమూ అని రెండు రూపాలు. వ్యక్తరూపం "వైఖరీ వాక్కు"; "పరా", "పశ్యంతీ" "మధ్యమా" అనే వాక్కులు అవ్యక్తరూపం. ఈ వ్యక్తావ్యక్తరూపాలు రెండింటికీ ప్రణవమే ఆత్మ. భగవంతుడు అవ్యక్తాత్ముడు కావటంవల్ల పరిపూర్ణుడు. వ్యక్తాత్ముడు కావడంచేత ఇంద్రాది శక్తిసంయుక్తుడై కనిపిస్తాడు.

అనంతరం అనంత వీర్యవంతులైన ఋషుల సంతానం సవిస్తారమై వృద్ధి కాలేదని తలంచాడు బ్రహ్మ. ఆయన తన మొదటి శరీరాన్ని వదలుకొన్నాడు. నిషిద్ధం కాని కామంపై ఆసక్తి గల మరొక్క దేహాన్ని ధరించాడు. నిత్యం ప్రజాసృష్టి యందు ఆసక్తుడైనాడు. అయినా ప్రజాభివృద్ధి జరుగలేదు. కారణం తెలియక ఆశ్చర్యపడ్డాడు. అది వృద్ధి అయ్యే విధానాన్ని గూర్చి ఆలోచించాడు. దైవం ఇచట ప్రతికూలం. కాబట్టి దైవానుకూల్యం అవసరం అనుకుంటూ దైవాన్ని ధ్యానించాడు. సందర్భోచిత కర్తవ్యాలు నిర్వర్తింపసాగాడు.

వెంటనే బ్రహ్మదేవుని దేహం రెండు భాగాలయింది. అందొకటి 'స్వరాట్టు' అయిన "స్వాయంభువ" మనువుగా, మరొక్కటి అతని భార్య "శతరూప" అనే అంగనగా రూపొందాయి. ఆదిమిథునమైన, ఆ దంపతులకు ప్రియవ్రతుడు, ఉత్తానపాదుడు అనే ఇద్దరుపుత్రులూ; ఆకూతి, దేవహూతి, ప్రసూతి అనే ముగ్గురు పుత్రికలు పుట్టారు. వారిలో ఆకూతిని రుచిప్రజాపతికీ, దేవహూతిని కర్దమ ప్రజాపతికీ, ప్రసూతిని దక్ష ప్రజాపతికీ ఇచ్చి వివాహం చేశారు. ఈ దంపతులవల్ల కలిగిన అనంత ప్రజాసంతతులవల్ల జగత్తంతా నిండి నిబిడీకృత మయింది.

-:స్వాయంభువమనువు ప్రజావృద్ధి సేయుట:-

క. అని మైత్రేయుఁడు పలికిన, విని మనమున హర్ష మొదవ విదురుఁడు ముని నా
థునిఁజూచి పలికెఁ గ్రమ్మఱ, వనజోదర పాదభక్తి వశమానసుఁడై. 389

* అని మైత్రేయుడు చెప్పగా విదురుడు విన్నాడు. సంతోషం పొందినవాడై, హరిపాద భక్తిపరవశుడై, ముని ముఖ్యుడైన మైత్రేయుణ్ణి చూచి మళ్ళా ఇట్లా అన్నాడు.

క. ఘనుఁడు స్వయంభువునకుఁ బ్రియ, తనయుఁడు స్వాయంభువుండు దైతేయవిభే
దన సేవా చతురుండును, జనవినుతుం డాదిరాజసత్తముఁడౌటన్. 390

* స్వయంభువుడైన బ్రహ్మదేవుని కుమారుడు స్వాయంభువుడు హరిచరణ సేవా పరాయణుడు. ఆదిరాజ వరేణ్యులలో అగ్రగణ్యుడై జనుల మన్ననలు అందుకొన్నవాడు.

క. అతని చరిత్రం బవ్యా, హతసుఖదము, నిఖిలమంగళావహము, సమం
చితముం గావున బుధసే, విత! నాకెఱుఁగంగఁ బలుకవే మునితిలకా! 391

* కోవిదులచే సేవింపబడు ఓ మునికుల తిలకా! ఆ స్వాయంభువుని చరిత్ర అఖండమైన ఆనందాన్ని అందించేది. సమస్త సౌభాగ్యాలను సమకూర్చేది. మిక్కిలి యోగ్యమైంది. అందువల్ల ఆయన వృత్తాంతం నాకు అర్థమయ్యేటట్లు దయచేసి చెప్పు.

క. అదియును గాక ముకుందుని, పదకమల మరందపాన పరవశులై పెం
పొదవిన వారిచరిత్రము, సదమలమతి వినిన భవము సఫలము గాదే? 392

అంతేకాదు. శ్రీహరి పాదపద్మాల మకరందాన్ని త్రాగి, మైమరచి మహాత్ములైనవారి మహనీయ చరిత్రను పరిశుద్ధమైన బుద్ధితో విన్న వారి జన్మం సార్థకం అవుతుంది.

చ. అని విదురుండు వల్కిన దయాన్వితుఁడై మునినాథచంద్రుఁ డి
ట్లను శ్రుతిశాస్త్రపార కలితాత్మకుఁడైన నరుండు పద్మ లో

చన చరణారవింద యుగసంగము గల్గిన సజ్జనుండు వొం
దిన ఫల మొందు భాగవత దివ్యకథా శ్రవణానురక్తిచేన్. 393

ఇలా పలుకుతున్న విదురునితో సదయ హృదయుడైన మైత్రేయ మహాముని ఇలా అన్నాడు. నాయనా! వేదశాస్త్ర పఠనం చేసే మానవుడూ, శ్రీహరి చరణ కమలాల మీద అనురాగం గల సజ్జనుడూ- ఏ ఫలాన్ని పొందుతారో భగవద్భక్తుల దివ్యమైన కథలను ఆసక్తితో ఆకర్ణించడంవల్ల అటువంటి ఫలమే సంప్రాప్త మవుతుంది.

క. అని చెప్పి మునికులాగ్రణి, దనుజారికథా సుధాప్లుత స్వాంతుండై
తనువునఁ బులకాంకురములు, మొనయఁగ నానందబాష్పములు జడి గురియన్. 394

* ఇలా చెబుతున్న మైత్రేయ మహాముని హృదయం శ్రీహరి కథాసుధాలహరితో పెల్లుబికింది. ఆయన శరీరం సంతోషంతో పొంగి పులకించింది. ఆయన నయనాలు ఆనందబాష్పాలు వర్షించాయి.

సీ. వినిపింపఁ దొడఁగె నా ఘనుఁడు స్వాయంభువుఁ, డంగనాయుక్తుఁడై యబ్జగర్భు
నకు మ్రొక్కి వినయవినమితోత్తమాంగుఁడై, హస్తముల్ మొగిచి యిట్లనియెఁ బ్రీతి
జీవరాసులకు రాజీవసంభవ! నీవ, జననరక్షణ వినాశముల కరయ
హేతుభూతుఁడవు; మా కెద్ది యాచరణీయ, మైన కర్మము దాని నానతిమ్ము!
తే. ఎట్టి కర్మంబు సేసిన? నెసఁగు నీకు, నవహితంబైన సంతోష మాత్మజుండు
జనకునకు భక్తిఁ బరిచర్య సలిపి కీర్తి, నంది నుతి కెక్కి వర్తించు నందు నిందు. 395

* మైత్రేయుడు విదురునితో ఇట్లా చెప్పసాగాడు. స్వాయంభువుడు తన భార్య అయిన శతరూపతో కూడా బ్రహ్మదేవునకు నమస్కారం చేశాడు. వినయంతో తలవంచుకొని, చేతులు జోడించి ప్రీతిపూర్వకంగా ఇలా అన్నాడు.- ఓ కమలగర్భా! ఈ విశ్వంలోని సర్వప్రాణులనూ పుట్టించుటకూ, పోషించుటకూ, సంహరించుటకూ, కారణభూతమైన వాడవు నీవే! మేము చేయవలసిన పనియేమో మాకు ఆజ్ఞాపించు. ఎలాంటి పనిచేస్తే నీకు అత్యంతమైన సంతోషం కలుగుతుందో అది చేస్తాము. తండ్రికి భక్తితో సేవచేసిన తనయుడు ఈ లోకంలో ఆ లోకంలో అఖండమైన యశస్సు ఆర్జిస్తాడు. అందరి అభిమానానికీ పాత్రుడౌతాడు.

వ. కావున నెఱింగింపు మట్టి సత్కర్మంబు. 396

* కాబట్టి అట్టి మంచిపని యేదో నాకు ఆనతివ్వు.

క. అని పలికిన స్వాయంభువ, మను మృదుభాషలకు నలరి మనమునఁ గమలా
సనుఁ డనురాగము ముప్పిరి, గొనఁ బ్రియతముఁడైన సుతునకును నిట్లనియెన్. 397

* అని పలికిన స్వాయంభువుని మృదుమధుర వాక్యాలకు చతుర్ముఖుడు చాలా సంతోషించాడు. అంతరంగంలో అనురాగం పొంగిపొరలగా అనుగునందనునితో అరవిందభవుడు ఇలా అన్నాడు.

చ. మునుకొని తండ్రియాజ్ఞఁ దలమోచి నిజోచిత కృత్యమేమి పం
చినఁ దనశక్తి యుక్తి నెడసేయక చేయుట పుండరీక లో
చన పదసేవ సేయుట ప్రజాపరిపాలనశాలి యౌటయున్
జనకునకున్ సుతుండు పరిచర్య లొనర్చుట సువ్వె పుత్రకా! 398

* నాయనా! కన్నతండ్రి ఆజ్ఞను శిరసావహించి, తనకు తగినపని యని ఏ పని చెపితే దానిని దక్షతతో తత్క్షణం చేయడం శ్రీహరి పాదసేవ చేయడమే అవుతుంది. తండ్రి ఆజ్ఞానుసారం ప్రజలను పాలించడంకూడా తనయుడు తన తండ్రికి సేవ చేయటం క్రిందికే వస్తుంది.

వ. కావున 399

మ. వివరింపన్ హరి యజ్ఞమూర్తిఁ బరమున్ విష్ణున్ హృషీకేశుఁ గే
శవుఁ బద్మాక్షు గుఱించి జన్మమును శశ్వద్భక్తిఁ గావింప మా
ధవుఁ డాత్మం బరితోషమొందు; నతఁ డుద్యత్ప్రీతిఁ గైకొన్న లో
క వితానంబులు దుష్టి నొందు ననఘా; కావింపుమా యజ్ఞముల్. 400

* అందుకని పుణ్యమూర్తివైన స్వాయంభువా! యజ్ఞపురుషుడూ, పరమపురుషుడూ, హృషీకేశుడూ, కేశవుడూ, పద్మాక్షుడూ ఐన మహావిష్ణువును గూర్చి అపారమైన భక్తితో యజ్ఞాలు చెయ్యి. అలా చేస్తే ఆ కమలాకాంతుడు ఎంతగానో సంతోషిస్తాడు. ఆ దేవుడు సంతోషిస్తే లోకాలన్నీ సంతృప్తి చెందుతాయి. అందుకని నీవు యజ్ఞాలు ఆచరించు.

చ. అకుటిలభక్తిఁ గేశవసమర్పణబుద్ధిఁ గ్రతుక్రియల్ వొన
ర్పక విపరీతులై యుముకరాసులు దంచి ఫలంబు నందఁ గా
నక చెడురీతి నూరక ధనవ్యయ మౌటయ కాని మోక్ష దా
యక మగుచున్న తత్ఫలము నందరు విష్ణుపరాఙ్ముఖ క్రియుల్. 401

* పవిత్రమైన చిత్తశుద్ధితో పరమేశ్వరార్పణ బుద్ధితో యజ్ఞకార్యాలు చేయాలి. అలా కాక స్వార్థబుద్ధితో కాని పనులు చేసేవారు వట్టి వరిపొట్టును దంచి బియ్యం రాలేదని ఖేదమందేవారే అవుతారు. అందువల్ల ధననాశమేగాని లవలేశమూ లాభం ఉండదు. హరి పరాఙ్ముఖులు తాము ఆశించిన మోక్షఫలాన్ని అందుకోలేరు.

ఉ. కావున యజ్ఞముల్ హరి వికారవిదూరు గుఱించి చేయు నీ
భావము సూనృతవ్రత! శుభస్థితిఁ జెందెడు, నీకుమారులున్
నీవును నీధరాభరము నెమ్మి సహింపుము; సజ్జనావలిం
బ్రోవుము ధర్మమార్గమునఁ బుత్రక! దోషలతాలవిత్రకా! 402

* కుమారా! పాపములనే తీగలకు కొడవలివంటి వాడవై నీవు నిర్వికారుడైన సర్వేశ్వరుణ్ణిగూర్చి యజ్ఞం చేయాలని భావించు. నీ భావన సత్యస్వరూపమై శుభప్రదమౌతుంది. నీవూ, నీ కుమారులూ

సంతోషంతో భూభారం వహించండి, నిర్మలమైన ధర్మమార్గంలో సజ్జనులైన ప్రజలను పరిపాలించుతూ ఉండండి.

క. అనవుడు నతనికి నతఁ డి, ట్లనియెన్ భవదీయమైన యానతి యె ట్ల
ట్లొనరించెద నాకును నా, తనయులకు వసించి యుండఁ దగు నెల వెందున్. 403

* ఆ మాటలు విని స్వాయంభువుడు సరోజభవునితో ఇట్లా అన్నాడు. తండ్రీ! నీ ఆజ్ఞ శిరసావహించి నీవు చెప్పినట్లే చేస్తాను. అయితే నాకూ నా కుమారులకూ నివసించడానికి తగిన చోటు ఎక్కడా కానరావటం లేదు.

తే. అరయ లేదు విధాత! యీయఖిల జంతు, జాతములకెల్ల నాధారభూతమైన
ధరణి యిప్పుడు ఘనజలాంతర్నిమగ్న, మైన కతమునఁ జోటు లేదంటిఁ దండ్రి! 404

* జగద్విధాతవై న ఓ జనకా! ఈ సృష్టిలో అఖిల జంతుజాలానికి ఆధారభూతమైన భూమి ఇప్పుడు మహాసముద్ర మధ్యంలో మునిగిఉంది. అందువల్ల మాకు ఉండటానికి చోటు కన్పించటం లేదు.

క. కావున భూమ్యుద్ధరణము, గావించు నుపాయ మిపుడు గైకొని నాకున్
దేవా! నీ వెఱిఁగింపుము, నావుడుఁ బద్మజుఁడు దన మనంబునఁ దలఁచెన్. 405

* అందుకని ఓ దేవా! ఇప్పుడు భూమిని ఉద్ధరించే ఉపాయం ఆలోచించి నన్ను అనుగ్రహించు అని స్వాయంభువుడు పలుకగా బ్రహ్మదేవుడు తన మనస్సులో ఇట్లా భావించాడు.

మ. జలమధ్యంబున లీనమైన ధరణీచక్రంబునే నేర్పునన్
నిలుపన్ వచ్చును! బూర్వమందు జగముల్ నిర్మించు నాఁ డాది న
ప్పులఁ బుట్టించిన మీఁద నవ్వసుమతిం బుట్టించితి న్నట్టి య
ప్పులలోఁ గ్రుంకి రసాతలాంతరమునుం బొందెం గదా పృథ్వియున్. 406

* నీళ్లనడుమ మునిగిపోయి ఉన్న భూమండలాన్ని పైకి తీసుకొని రావటం ఎలాగా? లోకాలను సృష్టించేటప్పుడు మొదట నీళ్లను పుట్టించాను. తర్వాత భూమిని సృష్టించాను. ఆ భూమి ఇపుడు జలమధ్యంలో మునిగి పాతాళమధ్యం చేరింది. దానిని ఏ విధంగా యథాస్థితికి తీసుకొని వచ్చేది?

-: శ్రీ యజ్ఞ వరాహావతార వర్ణనము :-

సీ. అఖిలజగత్కల్ప నాటోపమునకుఁ బాల్పడిన నాచేత నెబ్భంగి నిపుడు
దగిలి విశ్వంభరోద్ధరణంబు గావింపనగు నని సర్వభూతాంతరాత్ముఁ
బురుషోత్తముని నవపుండరీకాక్షు లక్ష్మీపతిఁ దన మనస్థితునిఁ జేసి
తలపోయుచున్నఁ బద్మజు నాసికా వివరమ్మున యజ్ఞవరాహమూర్తి

తే. యర్థి నంగుష్ఠమాత్రదేహంబుతోడ, జననమంది వియత్తలస్థాయి యగుచు
క్షణములోపల భూరి గజ ప్రమాణ, మయ్యె నచ్చటి జనముల కద్భుతముగ. 407

* "లోకాలన్నీ సృష్టించాలనే భావంతో పటాటోపంతో ఎంతో ప్రయాసపడుతున్నాను. కాని నేను ఈ భూమిని ఉద్ధరింపగలనా? ఈ మహాకార్యం నాకు సాధ్యమౌతుందా?'' అని బ్రహ్మ తన మనస్సులో తలపోసి సర్వాంతర్యామీ పురుషోత్తముడూ పుండరీకలోచనుడూ అయిన లక్ష్మీవల్లభుణ్ణి భావించాడు. వెంటనే అతని ముక్కు నుండి యజ్ఞవరాహ మూర్తి బొటన వ్రేలంత పరిమాణంతో జన్మించి, ఆకాశానికి ఎగిరి , ఒక్క క్షణంలోపలనే అక్కడి జనులంతా ఆశ్చర్యచకితు లయ్యేటట్లుగా పెద్ద ఏనుగంత అయ్యాడు.

సీ. అంతఁ బ్రజాసర్గమందు నియుక్తులై నట్టి మరీచ్యాదులైన మునులు
మనుకుమారకులు న మ్మనుసహితంబుగ యజ్ఞవరాహంబు నర్థిఁ జూచి
"యిట్టి యాశ్చర్య మెట్లెందేనిఁ గలదె నాసారంధ్ర నిర్గత స్తబ్ధరోమ
తోకంబు మనము విలోకింప నంగుష్ఠ మాత్రమై యాక్షణమాత్రలోన

తే. మహిమ దీపింప దంతి ప్రమాణమును మ, హోన్నతంబైన గండశైలోపమంబు
నయ్యె" ననుచు వితర్కించి; రబ్జభవుఁడు, హర్ష మిగురొత్త నిట్లని యపుడు దలఁచె. 408

* అప్పుడు ప్రజల్ని సృష్టించడానికై నియమింపబడిన మరీచి మొదలైన మునులూ, మనువూ, మనువుకుమారులూ, యజ్ఞవరాహాన్ని చూచారు. "ఎంత ఆశ్చర్యం! నాసికారంధ్రం నుండి వెలువడ్డ వ్రేలెడు బాలవరాహం క్షణంలోనే పెద్ద ఏనుగంతయై మహాపర్వతం అంత అయింది. ఇలాంటి విచిత్రం ఎక్కడైనా ఉంటుందా?'' అని తమలో తాము తర్కించుకొన్నారు. బ్రహ్మదేవుడు ఎంతో సంతోషంతో ఇట్లా అనుకున్నాడు.

క. నా మనమునఁ గల దుఃఖ వి, రామముఁ గావించుకొఱకు రాజీవాక్షుం
డీ మేర "యజ్ఞపోత్రి, శ్రీమూర్తి" వహించె నిది విచిత్రము దలఁపన్. 409

* నా మనస్సులో గల దుఃఖభారాన్ని దూరం చేయడానికై దేవాదిదేవుడైన రాజీవాక్షుడు ఈ విధంగా యజ్ఞవరాహరూపం ధరించాడు. ఇదెంత వింత అయిన విషయం.

వ. అని వితర్కించు సమయంబున సూకరాకారుం డయిన భగవంతుండు. 410

తే. ప్రళయజీమూత సంఘాతభయదభూరి, గర్జనాటోప భిన్నదిగ్ఘన గభీర
రావ మడరింప నపుడు రాజీవభవుఁడు, మునులు నానందమును బొంది రనఘచరిత! 411

* బ్రహ్మదేవుడు ఈ విధంగా భావిస్తూ ఉండగా యజ్ఞవరాహమూర్తి అయిన దేవతాచక్రవర్తి ప్రళయకాలంలోని మేఘ సమూహాలు భయంకరంగా గర్జించినట్లు విజృంభించి దిక్కులు పిక్కటిల్లే విధంగా గంభీరంగా గర్జించాడు. నాయనా విదురా! ఆ ఘన గంభీరధ్వని విని బ్రహ్మదేవుడూ, మునులూ అపారమైన ఆనందాన్ని పొందారు.

వ. అంత మాయామయవరాహ ఘుర్ఘురారావంబు బ్రహ్మాండకోటర పరిస్ఫోటనంబుఁ గావింప విని జనస్తపస్సత్య లోక నివాసులయిన మునులు ఋగ్యజుస్సామ మంత్రంబుల వినుతించిరి; యజ్ఞవరాహరూప ధరుం డయిన సర్వేశ్వరుండు సత్పురుష పాలన దయాపరుండు గావున దిగ్గజేంద్రలీలావిలోలుండై. 412

* అప్పుడు ఆ కుహనా వరాహమూర్తి కావించిన ఘుర్ఘురారావానికి బ్రహ్మాండభాండ మంతా దద్దరిల్లి పోయింది. ఆ శబ్దాన్ని విని జనలోకంలో, తపోలోకంలో, సత్యలోకంలో ఉండే మునులు; ఋగ్వేద, యజుర్వేద, సామవేదాలలోని మంత్రాలతో ఆ యజ్ఞవరాహమూర్తిని కీర్తించారు. యజ్ఞవరాహరూపాన్ని ధరించిన పరాత్పరుడు సజ్జనులను చక్కగా పరిపాలించే పరమదయాపరుడు కాబట్టి ఒక మహాదిగ్గజంలా క్రీడించాలని వేడుకపడ్డాడు.

సీ. కఠిన సటా చ్ఛటోత్కట జాత వాత నిర్ధూత జీమూత సంఘాత మగుచు
క్షురనిభ సునిశిత ఖుర పుటాహత చలత్ఫణిరాజ దిగ్గజ ప్రచయ మగుచుఁ
జండ దంష్ట్రోత్థ వైశ్వాన రార్చిస్స్రవద్రజత హేమాద్రి విస్రంభ మగుచు
ఘోర గంభీర ఘుర్ఘుర భూరి నిస్వనపంకిలాఖిల వార్ధి సంకులముగఁ

తే. బొరలుఁ గెరలు నటించు నంబరము దెరల, రొప్పు నుప్పర మెగయును గొప్పరించు
ముట్టె బిగియించు ముసముస మూరుకొనుచు, నడరు సంరక్షితక్షోణి యజ్ఞఘోణి. 413

* భూమిని రక్షించనున్న ఆ యజ్ఞవరాహం కర్కశమైన తన మెడమీద జూలు విదిల్చింది. దానివల్ల పుట్టిన వాయు వేగానికి మేఘమండలమంతా చెల్లాచెదరై పోయింది. చురకత్తివలె మిక్కిలి వాడియైన ఆ వరాహమూర్తి గిట్టల కొనల తాకిడులకు అడుగున ఉన్న ఆదిశేషుడూ, దిగ్గజాలూ తల్లడిల్లిపోయారు. ఆ యజ్ఞవరాహం కఠోరాలైన కరకు కోరల రాపిడివల్ల పుట్టిన అగ్ని జ్వాలలకు వెండికొండ కైలాసమూ, బంగారుకొండ మేరువూ, కరగి ద్రవించి పోతాయేమో అనిపించింది. ఆ ఆదివరాహం భయంకరమూ గంభీరమూ అయి తన ఘుర్ఘురారావంవల్ల సముద్రాలన్నీ అల్లకల్లోలం అయ్యేటట్లు చేస్తున్నది. ఈ విధంగా ఆ మహావరాహం పొరలుతూ, పొంగుతూ, సంతోషంతో గంతులువేస్తూ, రొప్పుతూ, ఆకాశానికి ఎగురుతూ, విజృంభిస్తూ, మూతి బిగిస్తూ, నేలను మూచూస్తూ- ఇలా అనేక విధాలుగా ఊగుతూ చెలరేగుతూ ఉంది.

వ. మఱియు నయ్యజ్ఞవరాహంబు. 414

సీ. తివిరి చతుర్దశ భువనంబులను దొంతు లొరగఁ గొమ్ములఁ జిమ్ము నొక్కమాటు
పుత్తడికొండ మూఁపురమను నొరగంట నొరకు రా రాపాడు నొక్కమాటు
ఖురముల సప్తసాగరముల రొంపిగా నుక్కించి మట్టాడు నొక్కమాటు
నాభీలవాల వాతాహతిచే మింటి నొరసి బ్రద్దలు సేయు నొక్కమాటు

తే. కన్నుఁగొనలను విస్ఫులింగములు సెదర, నురుభయంకరగతిఁ దోఁచు నొక్కమాటు
పరమ యోగీంద్రజన సేవ్య భవ్య విభవ, యోగ్యమై కానఁగా నగు నొక్కమాటు. 415

* మరిన్నీ ఆ యజ్ఞవరాహం ఒకసారి పదునాల్గు భువనాలూ దొంతులు దొంతులుగా దొర్లిపడిపోయేటట్లు కొమ్ములతో చిమ్ముతుంది. మరోసారి తన మూపురమనే ఒరగల్లుతో పసిడికాంతులు ప్రసరించేటట్లు మేరుపర్వతానికి రుద్దుకొంటుంది. ఇంకోసారి సప్తసముద్రాల జలాలు బురదలై పోయేటట్లు ఎగిరి గంతులువేస్తూ తిరుగుతుంది. వేరొక్క సారి మిక్కిలి భయంకరంగా తోకను త్రిప్పడంవల్ల పుట్టిన గాలితాకిడికి ఆకాశం దద్దరిల్లి బ్రద్దలయ్యేట్టు చేస్తుంది. ఒక్కొక్కమాటు కనుగొనల్లో అగ్నికణాలు కురిపిస్తూ మహాభయంకరంగా కన్పిస్తుంది. ఇంకొక్కమాటు మహాయోగులకు సేవ్యమైన భవ్యదివ్యవైభవంతో శోభిల్లుతుంది.

వ. ఇట్లు విహరించుచుఁ బ్రాతర్మధ్యందినతృతీయ సవనరూపుం డయిన యజ్ఞవరాహమూర్తి యగు సర్వేశ్వరుండు మహాప్రళయంబునందు యోగ నిద్రావశుండై యుండు నవసరంబున నుదకస్థంబైన భూమి రసాతల గతంబైన దాని నుద్ధరించుటకు సముద్రోదరంబుఁ దఱియం జొచ్చు వేగంబు సైరింపఁజాలక సముద్రుం డూర్ములను భుజంబు లెత్తి విశీర్ణ హృదయుండై యార్తుని పగిది "యజ్ఞవరాహా! నన్ను రక్షింపు, రక్షింపు" మని యాక్రోశింప నిశిత కరాళక్షుర తీక్ష్ణంబులైన ఖురాగ్రంబుల జలంబులు విచ్ఛిన్నంబులు గావించి యపారం బయిన రసాతలంబుం బ్రవేశించి భూమిం బొడగను నవసరంబున. 416

* ఇలా విహరిస్తూ ఉదయమూ మధ్యాహ్నమూ సాయంకాలమూ యజ్ఞస్వరూపుడై యజ్ఞవరాహరూపం ధరించిన ఆ మహావిష్ణువు మహాప్రళయ కాలంలో తాను నిద్రలో ఉన్నప్పుడు జలంలో మున్న భూమి రసాతలంలోకి చేరినందువల్ల దానిని ఉద్ధరించడానికై సముద్రంలో ప్రవేశించాడు. ఆ వేగానికి సముద్రుడు తట్టుకోలేక అల్లకల్లోలమైన మనస్సుతో అలలు అనే చేతులు పైకెత్తి "యజ్ఞవరాహా! నన్ను రక్షించు, రక్షించు" అని వేడుకొన్నాడు. ఆ వరాహమూర్తి తన వాడియై వంకరలు తిరిగిన కత్తులవంటి గిట్టల కొనలతో సముద్రజలాలను చెల్లాచెదరు చేస్తూ పాతాళం లోపలికి దూసుకొనిపోయి అక్కడ భూమిని చూచాడు.

క. శరనిధిలోని మహోగ్రా, మరకంటకుఁ డెదురఁ గాంచె మఖమయగాత్రిన్
ఖురవిదళితకులగోత్రిన్, ధరణి కళత్రిన్ గవేష ధాత్రిన్ పోత్రిన్. 417

* ఆ సమయంలో ఆ సముద్రంలో దాగివున్న ఒక భయంకర రాక్షసుడు ఎదురయ్యాడు. ఆ క్రూరదానవుడు కుల పర్వతాలను గిట్టలతో పగుల గొట్టేదీ, భూమిని ప్రియురాలుగా గ్రహించినదీ, భూమండలాన్ని వెదుకుతూ ఉన్నదీ యజ్ఞమయ మైన శరీరం కలదీ అయిన ఆ వరాహాన్ని తన యెదుట దర్శించాడు.

వ. ఇట్లు పొడగని దైత్యుండు రోషభీషణాకారుండై. 418

* అట్లా చూచీచూడగానే వాడికి ఆగ్రహం వచ్చింది. రోషంచే భీకరమైన ఆకారం కలవాడైనాడు.

మ. గద సారించి యసహ్యవిక్రమ సమగ్రస్ఫూర్తితోఁ ద్రేయఁగా
నది దప్పించి వరాహమూర్తి నిజదంష్ట్రాగ్రాహతిం ద్రుంచెఁ బెం
పొదవం గ్రోధమదాతిరేక బలశౌర్యోదార విస్తార సం
పదఁ బంచాస్యము సామజేంద్రుఁ జలమొప్పం ద్రుంచు చందంబునన్. 419

*ఆ రాక్షసుడు అనివార్యమైన మహాశౌర్యంతో గిరగిరా గద త్రిప్పివేశాడు. వరాహమూర్తి అది తప్పించుకొన్నాడు. క్రోధంతో గర్వంతో అపారమైన పరాక్రమంతో విజృంభించిన మృగరాజు గజరాజును మట్టు పెట్టినట్లు ఆ వరాహమూర్తి తన వాడికోరల అంచులతో వాడిని విదలించి తుదముట్టించాడు.

మ. దితిజాధీశుని నీ గతిం దునిమి యుద్వృత్తిం దదీయాంగ శో
ణిత పంకాంకిత గండభాగుఁ డగుచు న్విష్ణుండు దా నొప్పె వి
స్తృత సంధ్యాంబుద ధాతు చిత్రిత సముద్దీప్త క్షమాభృద్గతిన్
క్షితి దంష్ట్రాగ్రమునన్ ధరించి జలరాశిం బాసి యేతేరఁగన్. 420

* ఆ రాక్షసుని ఈ విధంగా వధించి వాడి వేడి వేడి నెత్తురు ధారలతో నిండిన చెక్కిళ్లు గలవాడై వరాహమూర్తి సాయం సమయాన ఎర్రబడిన మేఘాలతో గైరికాది ధాతువులతో జాజువారిన మహాపర్వతం వలె ఒప్పుతూ భూమిని తన కోరచివర ధరించి సముద్రంలో నుండి బయటికి వచ్చాడు.

తే. బాల శీతాంశు రేఖా విభాసమాన, ధవళ దంష్ట్రాగ్రమున నున్న ధరణి యొప్పె
హరికి నిత్యానపాయిని యైన లక్ష్మి, నెరయఁ బూసిన కస్తూరి నికర మనఁగ. 421

* విదియనాటి చంద్రరేఖలా విరాజిల్లుతున్న తెల్లని కోరకొనపై నున్న ఆ భూమి, స్వామిని ఎప్పుడూ ఎడబాయని శ్రీమహాలక్ష్మి- ఆయనకు పూసిన కస్తూరీ పంకం లాగా కన్పించింది.

-: శ్రీ యజ్ఞ వరాహమూర్తిని బ్రహ్మాదులు స్తుతియించుట :-

వ. అట్టి యజ్ఞపోత్రిమూర్తిం జూచి కమలాసన ప్రముఖు లిట్లని స్తుతియించిరి. 422

* అటువంటి యజ్ఞవరాహమూర్తిని చూచి బ్రహ్మాది దేవతలు ఇలా కీర్తించారు.

సీ. "దేవ! జితం జితం తే పరమేశ్వర! జితయజ్ఞభావన! శ్రుతిశరీర!"
యనుచుఁ గారణసూకరాకారుఁ డగు నీకు నతిభక్తి మ్రొక్కెదమయ్య వరద!
భవదీయ రోమకూపములందు లీనంబు లై యుండు నంబుధు లట్టి యధ్వ
రాత్మకమై తనరారు నీ రూపంబు గానంగరాదు దుష్కర్మపరుల

తే. కట్టి నీకుఁ బ్రణామంబు లాచరింతు, మఖిలజగదేకకీర్తి! దయానువర్తి!
భవ్యచారిత్ర! పంకజపత్రనేత్ర!, చిరశుభాకార! యిందిరాచిత్తచోర! 423

* దేవదేవా! జయం! జయం! పరమేశ్వరా! జయం! జయం! నీవ యజ్ఞాధిపతివి! వేదమూర్తివి! దుష్టశిక్షణ శిష్టరక్షణార్థం వరాహావతారం ధరించిన నీకు పరమభక్తితో ప్రణమిల్లుతున్నాము. నీవు వరదుడవు! ఈ మహాసముద్రా లన్నీ నీ రోమకూపాలలో ఇమిడి ఉన్నాయి. అటువంటి నీ యజ్ఞవరాహ స్వరూపాన్ని అజ్ఞులు దర్శించలేరు. విశాల విశ్వ విఖ్యాత కీర్తివీ, పరమ కరుణామూర్తివీ, పరమ పవిత్ర చరిత్రుడవూ, పద్మదళాయత నేత్రుడవూ, చిర మంగళాకారుడవూ శ్రీరమా చిత్తచోరుడవూ అయిన నీ కివే మా కైమోడ్పులు.

వ. అని వెండియు నిట్లు స్తుతియించిరి. 424

సీ. త్వక్కున నఖిల వేదములు, రోమంబుల యందును బర్హిస్సు, లక్షులందు
నాజ్యంబు, పాదంబులందుఁ జాతుర్హోత్ర కలితంబులగు యజ్ఞకర్మములును,
స్రుక్కు తుండంబున, స్రువము నాసికను, నిడాపాత్ర ముదరకోటరమునందు,
శ్రవణాస్యబిలములఁ జమసప్రాశిత్రముల్, గళమున నిష్టిత్రికంబు, జిహ్వఁ

తే. దగుఁ బ్రవర్గ్యము, నగ్నిహోత్రమును నీదు, చర్వణంబును, సభ్యావసథ్య లుత్త
మాంగ మసువులు చయనము లగుఁ గిటీశ! యనుచు నుతియించి రత్తఱి యజ్ఞవిభుని. 425

* అని ఇంకా ఈ విధంగా దేవతలు దేవాదిదేవుణ్ణి స్తుతించారు. "ఓ స్వామీ! నీ చర్మం నుండి సమస్త వేదాలూ జనించాయి. నీ రోమకూపాలనుండి అగ్నులు ఆవిర్భవించాయి. నీ కనులనుండి హోమద్రవ్యమైన నెయ్యీ, నీనాలుగు పాదాలనుండి నాలుగు హోత్రాలతో కూడిన యజ్ఞకర్మలూ, ముట్టె నుండి స్రుక్కూ, ముక్కునుండి స్రువమూ, ఉదరమునండి ఇడాపాత్రమూ, చెవులనుండీ ముఖం నుండీ చమసం, ప్రాశిత్రం అనే పాత్రలూ, కంఠం నుండి ఇష్టులు అనేమూడు యజ్ఞాలూ, నాలుక నుండి ప్రవర్గ్యం అనే యజ్ఞమూ పుట్టాయి. నీ చర్వణమే అగ్నిహోత్రం. సభ్యం అంటే హోమరహితాగ్నీ, అవసథ్యం అంటే ఔపాసనాగ్నీ నీ శిరస్సునుంచి జనించాయి. చయనాలు నీ ప్రాణ స్వరూపాలు. నీవు యజ్ఞాధినాథుడవు! యజ్ఞవరాహమూర్తివి!

వ. వెండియు ముహుర్ముహు ర్భగవదావిర్భావంబు దీక్షణీయేష్టి యగు. నీదు దంష్ట్రలు ప్రాయణీయంబను దీక్షా నంతరేష్టియు, నుదయనీయం బను సమాప్తేష్టియు, యుష్మద్రేతంబు సోమంబును, ద్వదీయావస్థానంబు ప్రాత స్సవనాదులు, నీదు త్వఙ్మాంసాది సప్తధాతువు లగ్నిష్టోమోక్థ్యషోడశీ వాజపే యాతిరాత్రాప్తోర్యామంబు లను సంస్థా భేదంబులును ద్వాదశాహాదిరూపంబులైన బహు యాగ సంఘాతరూపంబులు నగు; సర్వ సత్త్రంబులు భవదీయశరీర సంధులు; ససోమాసోమంబులగు యజ్ఞక్రతువులు నీవ; మఱియును నీవు యజనబంధనంబులచే నొప్పుచుందు వదియునుం గాక. 426

* అంతేకాక భగవంతుడవైన నీవు మాటిమాటికి ఆవిర్భవించటం "దీక్షణీయ" మనే యజ్ఞము. "ప్రాయణీయ" మనే దీక్షానంతరం జరిపే ఇష్టీ, "ఉదయనీయము" అనే సమాప్తేష్టీ నీ కోరలు. సోమరసం

నీ రేతస్సు. నీ ఉనికియే ప్రాతఃకాలం, మధ్యాహ్నం, సాయం సమయం అనే మూడు యజ్ఞాంశాలు. నీ చర్మం మాంసం మొదలైన సప్తధాతువులూ, అగ్నిష్టోమం, ఉక్థ్యం, షోడశి, వాజపేయం, అతిరాత్రం, ఆప్తోర్యామం, ద్వాదశాహం మొదలైన యజ్ఞభేదాలు, సమస్త యజ్ఞాలు నీశరీరసంధులు సోమంతో కూడినవీ, కూడనివీ అయిన క్రతువు లన్నీ నీవే. నీవే యజ్ఞబంధాలతో అలరారుతూ ఉంటావు.

క. హవరూపివి! హవనేతవు!, హవభోక్తవు! నిఖిలహవ ఫలాధారుఁడవున్!
హవరక్షకుఁడవు నగు నీ కవితథముగ నుతు లొనర్తుమయ్య ముకుందా! 427

* అంతేగాక నీవు యజ్ఞ స్వరూపుడవు. యజ్ఞకర్తవు. యజ్ఞభోక్తవు. యజ్ఞ ఫలప్రదాతవు. యజ్ఞ రక్షకుడవు. సమస్తము నీవే! ఓ ముకుందా! నీకు మా హృదయపూర్వకమైన అభివందనాలు.

తే. సత్త్వగుణమున సద్భక్తి సంభవించు, భక్తియుతముగఁ జిత్తంబు భవ్య మగును
హృదయపద్మంబునం దోలి నెఱుగఁబడిన, యట్టి నీకు నమస్కారమయ్య వరద! 428

* సత్త్వగుణం వల్ల మంచి భక్తి ప్రాప్తిస్తుంది. భక్తితోకూడిన మనస్సు పవిత్రం అవుతుంది. అటువంటి భక్తియుక్తమైన పవిత్రహృదయ పద్మంతో భావించి సేవింపదగిన ఓ దేవదేవా! నీకు నమస్కారం.

మ. అరవిందోదర! తావకీన సిత దంష్ట్రా గ్రావలగ్న క్షమా
ధర నద్యబ్ధి నదాటవీ యుత సమిద్ధక్ష్మాతలం బొప్పె భా
సుర కాసార జలావతీర్ణ మదవచ్ఛుండాలరాడ్దంత శే
ఖర సంసక్త సపత్ర పంకజము రేఖం బొల్చు దీపింపఁగన్. 429

పద్మనాభా! పర్వతాలతో, నదీనదాలతో, సముద్రాలతో, అరణ్యాలతో నిండిన ఈ భూమండలం నీ తెల్లని కోర చివర ప్రకాశిస్తున్నది. ఆ భూదేవి మనోహరమైన సరోవర జలాలలో దిగిన మదగజేంద్రుని దంతాగ్రాన తగుల్కొని ఉన్న ఆకుతోకూడిన తామర పువ్వులాగా చూడముచ్చటగా ఉంది.

మ. మఱియును. 430

మ. చతురామ్నాయ వపుర్విశేష ధర! చంచత్సూకరాకార! నీ
సితదంష్ట్రాగ్ర విలగ్నమైన ధర రాజిల్లెం గులాద్రీంద్ర రా
జిత శృంగోపరి లగ్నమేఘము గతిం జెల్వారి, విద్వజ్జనాం
చిత హృత్పల్వలలోల! భూరమణ! లక్ష్మీనాథ! దేవోత్తమా! 431

* అంతేకాదు, చతుర్వేద స్వరూపమైన శరీరాన్ని ధరించి ఉన్న ఓ యజ్ఞవరాహస్వామీ! నీవు జ్ఞానవంతుల అంతరంగా లనే నీటి మడుగులలో క్రీడిస్తుంటావు. భూదేవికీ శ్రీదేవికీ మనోహరుడవు. దేవతలందరికీ అగ్రేసరుడవు. స్వామీ! నీ తెల్లని దంష్ట్రాంచలాన తగులుకొన్న భూమి కొండల చక్రవర్తి వెండి శిఖరాగ్రాన విరాజిల్లుతుండే నీలమేఘంలా అందాలూ చిందుతూ ఉంది.

సీ. సమధిక స్థావరజంగమాత్మకమైన వసుమతీచక్ర మవక్రలీల
నుద్ధరింపుము; కరుణోపేత చిత్తుండ వగుచు నస్మన్మాత యయ్యె ధరణి;
మాత యౌ టెట్లని మదిఁ దలంచెదవేనిఁ జర్చింప మాకు విశ్వమున కీవు
జనకుండ వగుట యుష్మత్పత్ని భూదేవి యగుట మాకును దల్లి యయ్యె; నిపుడు

తే. ధరకు నీతోడఁగూడ వందన మొనర్తు, మరణియందును యాజ్ఞికుఁ డగ్ని నిలుపు
కరణి మీ తేజ మీ ధరాకాంతయందు, నిలుప ధరణి పవిత్రయై నెగడుఁ గాన. 432

* కరుణారసం నిండిన హృదయం కలవాడవై సకల చరాచర సమూహంతో నిండిన ఈ భూమండలాన్ని సముద్రజలాల్లో మునిగి పోకుండా ఉద్ధరించు. ఈభూమి మాకు తల్లి. ఎలాగంటావేమో! మాకు ఈ లోకానికీ నీవు తండ్రివి. నీవు భరించుటచే భూదేవి నీ భార్య అయింది. అందుకని ఆమె మాకు తల్లియే అవుతుంది. నీతోపాటు ఈ భూమికీ నమస్కారం చేస్తాము. యజ్ఞకర్త అరణియందు అగ్నిని నిల్పిన విధంగా నీవు నీ తేజస్సును నీ భూమియందు నిల్పడంవల్ల ఈ ధరిత్రి పవిత్రమై ఒప్పుతూ ఉంది.

చ. తలఁప రసాతలాంతర గతక్షితిఁ గ్రమ్మఱ నిల్పినట్టి నీ
కలితన మెన్న విస్మయము గాదు; సమస్తజగత్తు లోలిమైఁ
గలుఁగఁగ జేయు టద్భుతము గాక, మహోన్నతి నీ వొనర్చు పెం
పలరిన కార్యముల్ నడప నన్యులకుం దరమే రమేశ్వరా? 433

* లక్ష్మీవల్లభా! వాస్తవంగా ఆలోచిస్తే సమస్తలోకాలను క్రమానుసారంగా సృష్టించడమన్నది అత్యద్భుతమైన విషయం. అటువంటి నీ శక్తి ముందు పాతాళంలో ఉన్న భూమిని యథాస్థితికి తెచ్చి నిల్పిన ఈ నీ సామర్థ్యం ఏమంత ఆశ్చర్యాన్ని కలిగించేదిగా లేదు. ఇటువంటి మహాకార్యాలు నిర్వహించటానికి నీవే సమర్థుడవు. ఇతరులకు ఈ కృత్యాలు అసాధ్యాలు.

చ. సకల జగన్నియామక విచక్షణలీలఁ దనర్చునట్టి నం
దకధర! తావక స్ఫురదుదారత మంత్రసమర్థు డైన యా
జ్ఞికుఁ డరణిన్ హుతాశనుని నిల్పిన కైవడి మన్నివాస మౌ
టకుఁ దలపోసి యీ క్షితి దృఢంబుగ నిల్పితివయ్య యీశ్వరా! 434

* "నందకము" అనే ఖడ్గాన్ని ధరించిన ముకుందా! నేర్పుతో సకలలోకాలను ఒక నియమబద్ధంగా ఏర్పాటుచేసిన నేర్పరివి. మంత్రసిద్ధుడైన యాజ్ఞికుడు అరణియందు అగ్నిని నిల్పినట్లు నీవు దయపూని మేము నిలబడి మనుగడ సాగించటానికి ఈ భూమిని ఈ విధంగా సుస్థిరంగా నిలబెట్టావు! ఎంతటి ఔదార్యం ప్రకటించావు స్వామీ!

చ. సలలిత వేదశాస్త్రమయ సౌకరమూర్తి దనర్చుచున్ రసా
తలముననుండి వెల్వడు నుదారత మేను విదుర్పఁ దత్సటో
చ్చలితములైన బిందువుల సాధు తపో జన సత్యలోక వా
సులమగు మేము దోఁగి పరిశుద్ధి వహించితిమయ్య మాధవా! 435

* ఓ మాధవా! ఆహ్లాదంతో వేదశాస్త్ర స్వరూపమైన ఆదివరాహమూర్తివైన నీవు పాతాళం నుండి బయటికి వస్తూ సముద్రజలాలతో తడిసిన నీశరీరాన్ని విదిలించావు. ఆ సమయంలో నీమెడమీది జూలు నుండి నీటి చుక్కలు నలుదెసలా ఎగిరిపడ్డాయి. పరమ పవిత్రాలయిన ఆ జలబిందువులలో తడిసి తపోలోకంలో, జనలోకంలో, సత్యలోకంలో నివసించే మేమంతా ఎంతగానో పరిశుద్ధులం అయినాము స్వామీ!

ఉ. విశ్వభవస్థితి ప్రళయవేళలయందు వికారసత్త్వమున్
విశ్వము నీవ యీ నిఖిలవిశ్వము లోలి సృజింతు విందిరా
ధీశ్వర! యీశ! కేశవ! త్రయీమయ! దివ్యశరీర! దేవ! నీ
శాశ్వతలీల లిట్టి వని సన్నుతి సేయఁగ మాకు శక్యమే? 436

* ఓ లక్ష్మీవల్లభా! ఈ ప్రపంచం సృష్టించేదీ, రక్షించేదీ, లయం చేసేదీ నీవే! సమస్తమూ నీవై ఈ సమస్త లోకాలనూ మళ్లీ మళ్లీ సృష్టిస్తున్నావు. ఈశ్వరా! కేశవా! వేదమయా! దివ్యస్వరూపా! దేవ దేవా! అంతులేని నీ వింత లీలలు "ఇంతటివి ఇటువంటివి" అని వర్ణించడానికి మాకు చేతనవుతుందా?

సీ. పంకజోదర నీ వపార కర్మిండవు భవదీయ కర్మాబ్ధిపార మేద
నెఱిఁగెద నని మది నిచ్చగించిన వాఁడు పరికింపఁగా మతిభ్రష్టు గాక
విజ్ఞానియే? చూడ విశ్వంబు నీ యోగ మాయాపయోనిధి మగ్న మౌటఁ
దెలిసియుఁ దమబుద్ధిఁ దెలియని మూఢుల నే మన నఖిలలోకేశ్వరేశ!

తే. దాసజనకోటి కతి సౌఖ్యదాయకములు, వితతకరుణా సుధా తరంగితములైన
నీకటాక్షేక్షణములచే నెఱయ మమ్ముఁ, జూచి సుఖులను జేయవే సుభగ చరిత! 437

* దామోదరా! లోకకల్యాణార్థం నీవు చేసే కార్యాలు అనంతాలు. "మహాసముద్రంవంటి వాటి అంతు తెలుసుకుంటాను." అని నిశ్చయించుకునే వాడు మతి భ్రష్టుడూ, అజ్ఞానీ అవుతాడే గాని విజ్ఞాని కాడు. ఈ సమస్త ప్రపంచం నీ యోగమాయా సముద్రంలో విలీనం అయివున్నదన్న సంగతి తెలిసికూడా నీప్రభావాన్ని తెలియని ఆ మందబుద్ధులను ఏమనాలి? అఖిలలోకాధీశ్వరా! నీ చరణదాసులకు సర్వదా సమధిక సౌఖ్యాన్ని కలిగించేవీ, అపారమైన కరుణ అనే అమృతతరంగాలు పొంగి పొరలేవీ అయిన నీ కడగంటి చూపులతో మమ్ములను చక్కగా చూచి సుచరిత్రా! మాకు సుఖసంతోషాలను అనుగ్రహించు.

క. అని బ్రహ్మవాదు లగు స, న్ముని వర్యులు భక్తియోగమున వినమితులై
మనమున మోదము ముప్పిరి, గొనఁ బొగడిరి ఖుర విదళిత గోత్రిం బోత్రిన్. 438

* అని బ్రహ్మజ్ఞాన సంపన్నులైన మునివరేణ్యులు భక్తిప్రవత్తులతో వినయ వినమ్రులై తమ అంతరంగాలలో ఆనందతరంగాలు పొంగులెత్తగా గిట్టలచే కొండలను సైతం పగులగొట్టినట్టి జగజెట్టియైన వరాహస్వామిని ప్రస్తుతించారు.

ఉ. అంతట లీలఁబోలె జగదాత్ముఁడు యజ్ఞవరాహమూర్తి య
త్యంత గభీర భీషణ మహార్ణవ తోయసమూహమున్ ఖురా
క్రాంతముఁ జేసి క్రమ్మఱ ధరాతల మంబులమీఁద నిల్పి వి
శ్రాంతి వహింపఁజేసి గుణశాలి తిరోహితుఁడయ్యె నయ్యెడన్. 439

* అనంతరం పరమాత్మ స్వరూపుడైన ఆ యజ్ఞవరాహమూర్తి మహాభయంకరమూ, అత్యంత గంభీరమూ ఐన ఆ సముద్ర జలాన్నంతా తన గిట్టలతో ఆక్రమించి, మళ్లీ భూమిని ఎప్పటిలాగా సుస్థిరంగా, సుఖంగా నీళ్లమీద నిల్పాడు. అనంతరం అనంతగుణ సంపన్నుడైన ఆ స్వామి అదృశ్యమయ్యాడు.

ఉ. మంగళమైన యీ కథ సమంచితభక్తిఁ బఠింప విన్న వా
రిం గరుణార్ద్ర దృష్టిఁ గని శ్రీహరి సాలఁ బ్రసన్నుఁ డౌను, స
త్సంగతుఁడైన విష్ణుఁడు ప్రసన్నుఁడు దా నగునేని వారికిన్
మంగళముల్ లభించు; ననుమానములే దదిగాక వెండియున్. 440

* ఈ కథ శుభప్రదమైనది. ఈ కథను ఎవ్వరు భక్తితో చదువుతారో, ఎవ్వరు వింటారో వారిని కమలాక్షుడు కటాక్షిస్తాడు. అటువంటి వారి విషయంలో శ్రీహరి ప్రసన్ను డౌతాడు. ఆ విధంగా శ్రీహరి ప్రసన్నుడైన వారికి సమస్త సన్మంగళాలూ సంప్రాప్తిస్తాయి. ఇందుకు సందేహం లేదు.

చ. హరి నిజదాసకోటికి గుహాశయుఁడై రమియించు; నట్టి స
త్పురుషుల కిష్టవస్తు పరిపూర్ణ మనోరథసిద్ధి గల్గు; సు
స్థిర మగుచున్న మోక్ష మరచేతిదియై చెలువారు నన్న న
స్థిరతరతుచ్ఛ సౌఖ్యములు సేకుఱుటల్ మఱి చెప్ప నేటికిన్. 441

* తన చరణదాసుల హృదయాంతరాలలో భగవంతుడు విలాసంగా విహరిస్తూ ఉంటాడు. అటువంటి సజ్జనులు కోరిన వస్తువులన్నీ సమృద్ధిగా సిద్ధిస్తాయి. అక్షయమైన మోక్షం అరచేతిలోనిదై అలరారుతుంది. అటువంటప్పుడు అస్థిరమైన సామాన్య వస్తువుల విషయం వేరే చెప్పాలా!

ఉ. కాన సరోజలోచను జగత్ స్తవనీయ కథాసుధారసం
బానిన యట్టి జిహ్వ యసదన్య కథాలవణోదకంబులం

బానము సేయఁ జూచెనె; సుపర్వమహీజ మరందపాన లా
భానుభవంబు నొందు మధుపప్రభు వేఁగునె వేఁపచెట్లకున్? 442

* అందువల్ల సమస్త లోకాలూ సంస్తవనీయాలైన విష్ణుదేవుని కథాసుధారసాలు కమ్మగా త్రాగిన నాలుక, హితంకాని ఇతర కథలు అనే ఉప్పునీళ్ళను త్రాగడానికి ఇష్టపడుతుందా? నందనవనంలోని మందార మకరందాన్ని త్రాగటం అలవాటైన మేటి తుమ్మెద వేపచెట్లవైపు వెళ్ళాలనుకుంటుందా?

క. అని మైత్రేయ మునీంద్రుం, డనఘుఁడు విదురునకుఁ జెప్పినట్టి తెఱం గ
ర్జున పౌత్త్రునకున్ వ్యాసుని, తనయుఁడు వినిపించి మఱియుఁ దగ నిట్లనియెన్. 443

* అని మైత్రేయ మహర్షి వికార విదూరుడైన విదురునకు వినిపించిన ఈ కథా విధానాన్ని వ్యాసమునీంద్రులవారి పుత్రుడైన శుకమహర్షి అర్జునుని పౌత్రుడైన పరీక్షిన్నరేంద్రునికి వినిపించి ఇంకా ఇలా అన్నాడు.

క. అని చెప్పిన మైత్రేయునిఁ, గనుఁగొని విదురుండు పల్కెఁ ఘనతరమగు నా
దనుజకులాంతకు చరితము, విని తనియదు నా మనంబు విమలచరిత్రా! 444

* ఈ విధంగా మైత్రేయుడు చెప్పగా విదురుడు విని ఇలా అన్నాడు. "సచ్చరిత్రా! పరమ పవిత్ర మైన విష్ణుదేవుని చరిత్రం ఎంతవిన్నా నా మనస్సుకు తనివితీరకుండా ఉంది.

చ. సవనవరాహమూర్తి కథ సర్వము నీ దయ వింటి; వెండియున్
వివరముగా వినం బలుకవే గుణసాంద్ర! మునీంద్ర చంద్ర! మా
ధవ గుణకీర్తనామృత వితానముఁ గర్ణపుటాంజలిన్ వెసం
జవిఁగొన కేల మాను జనసంతతికిన్ భవతాపవేదనల్. 445

* మునీంద్రా! సుగుణసాంద్రా! యజ్ఞవరాహమూర్తి కథ నీ దయవల్ల విన్నాను. కానీ, ఇంకా విశదంగా వివరించి చెప్పు. మానవులు మధురాతి మధురమైన మాధవకథా సుధారసాన్ని చెవులనే దోసిళ్లతో ఆస్వాదించకపోతే వారి సంసారతాపాలు ఎలా తీరుతాయి?

వ. కావున 446

సీ. శ్రీహరి యజ్ఞవరాహ రూపముఁ దాల్చి మించి హిరణ్యాక్షుఁ ద్రుంచె ననుచు
నప్పుడు మునినాథ! చెప్పితి నా తోడ నవ్వరాహంబు దంష్ట్రాగ్రమునను
ధరణి నెబ్భంగిని ధరియించె? హరికి హిరణ్యాక్షుతోడ వైరమున కేమి
కారణ? మసుర నే గతి సంహరించె దా? నింతయు నెఱిఁగింపు మిద్ధచరిత!

తే. యనిన మైత్రేయముని విదురునకు ననియె, హరికథాకర్ణనమునఁ బెంపారు నీకు
జన్మఫల సిద్ధి యగుటకు సందియంబు, వలదు; హరిమాయ విధికైన వశమె తెలియ? 447

* అందుకని అడుగుతున్నాను. శ్రీమహావిష్ణువు యజ్ఞవరాహరూపం ధరించి విజృంభించి హిరణ్యాక్షుడనే రాక్షసుణ్ణి సంహరించాడని చెప్పావు కదా! ఓ మునివరా! ఆ వరాహం తన కోరచివర ఈ ధరణీ మండలాన్ని ఎలా ధరించింది? హిరణ్యాక్షునకూ విష్ణువునకూ విరోధం రావటానికి కారణం ఏమిటి? ఆ రాక్షసుణ్ణి శ్రీహరి ఏ విధంగా వధించాడు? ఓ పవిత్ర చరిత్రా! సవిస్తరంగా ఇదంతా నాకు చెప్పు- అనగా మైత్రేయుడు విదురునితో ఇట్లా అన్నాడు. 'నాయనా! ఆ శ్రీహరి కథలు ఆకర్ణించాలి అనే ఆసక్తి గల నీకు జన్మసాఫల్యం సిద్ధించింది. ఇందుకు సందేహం లేదు. ఆ శ్రీమన్నారాయణుని మాయ తెలిసికోవడానికి బ్రహ్మకైనా తరంకాదు.

క. అనఘాత్మ! నన్ను నీ వడి, గిన యీ కథ ధ్రువుఁడు విష్ణుకీర్తన పరతం
దనరిన నారదు నడుగ న, తని కతఁ డెఱిఁగింప హరికథాశ్రవణమునన్. 448

* పుణ్యాత్ముడా! నీవు అడిగిన ఈ కథను పూర్వం ధ్రువుడు విష్ణుభక్తి విశారదుడైన నారదుణ్ణి అడిగి తెలుసుకొన్నాడు. హరికథా శ్రవణం వల్ల అత డెంతో మహిమాన్వితుడైనాడు.

తే. దండధరుఁ బెల్చ డాకాలఁ దన్ని ధ్రువుఁడు, నిందు నందును వాసికి నెక్కె; నట్టి
విష్ణుసంకీర్తనం బరవిందభవుఁడు, దివిజులకుఁ జెప్పె నది నీకుఁ దేటపఱుతు. 449

వ. ఆకర్ణింపుము. 450

* అటువంటి ప్రభావాన్ని సంపాదించిన ధ్రువుడు యమధర్మ రాజును ఎడమకాలితో తన్ని ఈ లోకంలోనూ పరలోకంలోనూ కూడా ప్రసిద్ధికెక్కి ఉత్తమపదాన్ని అందుకున్నాడు.

అటువంటి వాసుదేవుని లీలావిశేషాలను బ్రహ్మదేవుడు దేవతలకు చెప్పాడు. అదంతా నీకు విశదంగా చెబుతాను; విను.

-: మైత్రేయ మహాముని విదురునకు హిరణ్యాక్ష హిరణ్య కశిపుల వృత్తాంతం బెఱింగించుట :-

సీ. బలిసి దక్షప్రజాపతి తనూభవ దితి సంతానరుచి మానసమునఁ బొడమ
నొకనాఁడు పుష్పసాయక శర నిర్భిన్న భావయై విరహతాపమున వచ్చి
పతి సమాగమవాంఛ ప్రభవింప నిజనాథు సన్నిధి నిలిచి యస్ఖలిత నియతి
నగ్నిజిహ్వుండును యజురధీశుండును నగు విష్ణుఁ దన చిత్తమందు నిలిపి

తే. తగఁ బయస్సున నగ్నిహోత్రంబు సేసి, కమలహితుఁ డస్తశైల సంగతుఁడు గాఁగ
హోమశాలాంగణమునఁ గూర్చున్న విభునిఁ, గశ్యపునిఁ గాంచి వినయవాక్యముల ననియె. 451

* దక్షప్రజాపతి పుత్రిక దితి. ఆమె మనస్సులో సంతానకాంక్ష పెల్లుబికింది. మన్మథుని పుష్పబాణాలు ఆమె హృదయాన్ని అల్లకల్లోలం చేశాయి. విరహవేదన భరించలేక భోగవాంఛతో తన పతి అయిన

కశ్యపప్రజాపతి దగ్గరకు వెళ్ళింది. ఆయన అప్పుడే నిశ్చల నియమంతో వేదవేద్యుడూ జ్యోతిర్మయుడూ అయిన మహావిష్ణువును ఉద్దేశించి యథావిధిగా అగ్నికార్యం నెరవేర్చి సూర్యాస్తమయ సమయంలో హోమశాల ముందర కూర్చొని ఉన్నాడు. ఆయనతో ఆమె వినయంగా ఇట్లా అంది.

చ. గజవిభుఁ డుద్ధతి న్ననఁటికంబములన్ విదళించు లీలఁ జి
త్తజుఁడు ప్రసూనసాయక వితానముచేత మదీయచిత్తమున్
గజిబిజిసేసి పెన్వగలఁ గాఱియ వెట్టఁగ నాథ! నీ పదాం
బుజములఁ గాన వచ్చితిఁ, బ్రభుత్వ మెలర్పఁగ నన్నుఁ గావవే! 452

* ప్రాణేశా! గజరాజు అరటి చెట్టును గజిబిజి చేసినట్లు, రతిరాజు తన పదునైన పూలబాణాలతో నా హృదయాన్ని కదలించి విదలించి వేస్తున్నాడు. ఆ బాధ భరింపలేక నీ పాదపద్మాల దాపుకు పరుగెత్తుకొని వచ్చాను. నీ ఆధిపత్యం పటుత్వం ప్రదర్శించి నన్ను కాపాడు.

వ. అదియునుం గాక నాతోడి సవతు లెల్లను భవత్కృపా విశేషంబున గర్భాధానంబులు వడసి నిర్భరానందంబున నుండం జూచి శోకవ్యాకులితచిత్త నై యున్న నన్ను రక్షించుట పరమధర్మంబు; నీవు విద్వాంసుండవు; నీ యెఱుంగని యర్థంబు గలదే? నీ వంటి మహానుభావు లయిన సత్పురుషు లార్తులైన వారి కోర్కులు వ్యర్థంబులు గాకుండఁ దీర్చుట ధర్మం బని వెండియు నిట్లనియె. 453

* అంతేకాక, నాతోడి సవతులు అందరు నీ కృపవల్ల గర్భవతులై ఎంతో సంతోషంతో ఉన్నారు. నేనే శోకంతో వ్యాకులమైన మనస్సుతో అలమటిస్తున్నాను. ఆర్తురాలనైన నన్ను రక్షించటం నీకు పరమధర్మము. నీవు విద్వాంసుడవు! నీకు తెలియని విషయం ఏముంది? నీ వంటి సత్పురుషులైన మహానుభావులకు నా వంటి ఆర్తులను రక్షించి వారి కోరికలు సఫలం చేయటంకంటే ధర్మం మరేముంది అని మళ్లీ ఇట్లా అన్నది.

క. పతి సమ్మానము వడసిన, సతులకు నభిమత పదార్థ సంసిద్ధియు నూ
ర్జిత యశముఁ గలిగి లోక, స్తుతమై చెలువారుచుండుఁ జువ్వె మహాత్మా! 454

* మహానుభావా! పతి గౌరవం సంపాదించిన సతులకు కోరిన కోరికలు తీరుతాయి. గొప్పకీర్తి కలుగుతుంది. అటువంటివారు లోకుల పొగడ్తలను అందుకుంటారు.

క. తన ధర్మపత్ని వలనను, మునుకొని తాఁ బుత్త్ర రూపమున నుదయించున్
విను దీపమందు ముట్టిం, చిన దీపము రెండు గావె? శిఖి యొక టయ్యున్. 455

* మహాత్మా! అగ్నిశిఖ ఒకటే అయినప్పటికీ, దీపముతో ముట్టించిన దీపము రెండు దీపములు అయినట్లు, పురుషుడు తన భార్యయందు పుత్రరూపంలో జన్మిస్తాడు.

క. కావున నీ యర్థము "యా, త్మా వై పుత్త్ర" యని వేదతతులం దోలిన్
వావిరిఁ బలుకఁగ వినవే, ధీవర! నను గావు మధికదీనం గరుణన్. 456

* ఈ విషయాన్నే "ఆత్మస్వరూపుడైన తానే కుమారుడై జన్మిస్తాడు" అని వేదాలు చెబుతున్నాయి. ఇది నీకు తెలియని విషయం కాదు. మతిమంతుడా! అతి దీనచిత్తనైన నన్ను కరుణతో కాపాడు.

చ. వరకరుణామతిన్ దుహితృవత్సలతం దనరారు నట్టి మ
ద్గురుఁ డొకనాఁడు మమ్ముఁ దన కూఁతుల నందఱఁ బిల్చి మీ మనో
హరు నెఱిఁగింపుఁ డిత్తుఁ గమలాననలార! య టన్న నందులోఁ
బురుషవరేణ్య! యేము పదుమువ్వుర మర్మిలి నిన్ వరింపమే! 457

* ఓ పురుషపుంగవా! దయాదాక్షిణ్యవంతుడైన మా తండ్రి దక్షప్రజాపతికి ఆడపిల్లలంటే ఎంతో అభిమానం. ఆయన ఒకనాడు కూతుళ్ల నందరిని పిల్చి "అమ్మలారా! మీ మనస్సుకు ఇష్టమైన భర్తలను కోరుకొనండి. ఇచ్చి పెండ్లి చేస్తాను" అని అడిగాడు. అప్పుడు మేము పదమూడుమందిమీ నీ పేరు చెప్పి నిన్నే వరించాము కదా!

క. దితి యీ గతిఁ గామవిమో, హితమతి బహువచనముల హృదీశునిఁ బలుకన్
ధృతిఁ గృపణఁ బతివ్రత నిజ, సతిఁ గని కశ్యపుఁడు పలికె సల్లాపమునన్. 458

* అంటూ, కామసమ్మోహితమతి అయిన దితి దీనంగా పలుమారులు ప్రార్థించింది. అప్పుడు ధృతిమంతుడైన కశ్యపుడు ఆర్తురాలు, పతివ్రత, ఆత్మసతి అయిన దితిని అనునయిస్తూ ఈ విధంగా అన్నాడు.

వ. నీవు సెప్పినయట్ల పురుషులకు నంగనల వలన ధర్మార్థ కామంబులు సిద్ధించుఁ; గర్ణధారుండు నావచేతం బయోధిఁ గడచు చందంబున గృహమేధి సర్వాశ్రమవాసుల నరసి రక్షించుచు నిజాశ్రమంబున వ్యసనార్ణవంబుఁ దరియించు; భార్య పురుషునందు నర్ధంబు; భార్యయందు సకల గృహకార్య భారంబునుం జేర్చి పురుషుండు నిశ్చింతుండై సుఖియించుచుండు; మఱియు నితరాశ్రమ దుర్జయంబులైన యింద్రియశత్రు వర్గంబుల భార్యాసమేతుండైన గృహస్థుండు దుర్గాధిపతియైన రాజు శత్రు సంఘంబుల జయించు చందంబున లీలామాత్రంబునం జయించు; నిట్టి కళత్రంబునకుం బ్రత్యుపకారంబు సేయ సకల గుణాభిరాములగు సత్పురుషులు నూఱేండ్లకును జన్మాంతరం బులకునైన సమర్థులు గారనిన మముబోఁటివారలు సేయనోపుదురే? అయిన నీ మనంబునం గల దుఃఖంబు దక్కు మని యిట్లనియె. 459

* నీవు చెప్పినట్లే పురుషులకు స్త్రీలవల్లనే ధర్మార్థకామ మోక్షాలు సిద్ధిస్తాయి. నావికుడు తన నావతో సముద్రాన్ని తాను దాటడమే కాకుండా ఇతర ప్రయాణికులనుకూడా దాటించినట్లు గృహస్థుడు తన గృహస్థాశ్రమం ద్వారా తాను తరిస్తూ ఇతర ఆశ్రమవాసులను కూడ తరింపజేస్తూ ఉంటాడు. అటువంటి గృహస్థునిలో భార్య అర్ధభాగం; అటువంటి అర్ధాంగియందు తన గృహకృత్యాల భారమంతా ఉంచి పురుషుడు నిర్విచారంగా తక్కిన సుఖం అనుభవిస్తాడు.

ఇంతేకాక ఆశ్రమవాసులు జయింపలేని ఇంద్రియా లనే శత్రువులను సతీసమేతుడైన గృహస్థుడు దుర్గాధిపతియైన భూపతి శత్రుసమూహాలను జయించినట్లు అవలీలగా జయిస్తాడు. అటువంటి భార్యకు

ప్రత్యుపకారం చేసి ఋణం తీర్చుకోడానికి సమస్త సుగుణవంతులైన సత్పురుషులకు సైతం నూరేండ్లకుగానీ, జన్మజన్మాలకుగానీ సాధ్యంకాదు. అటువంటప్పుడు మావంటివాళ్ళకూ ఎట్లా సాధ్యమవుతుంది? ఇక నీ మనస్సు లోని దుఃఖాన్ని విడిచిపెట్టు అని కశ్యపుడు ఇంకా ఇట్లా అన్నాడు.

తే. తరళలోచన! నీవు సంతానవాంఛఁ, జేసి వచ్చితి వౌఁ గులశీలవర్త
నములు గల భార్య మనమున నమరు కోర్కెఁ, దవిలి తీర్చుట పతికిఁ గర్తవ్య మరయ. 460

కాంతామణీ! నీవు సంతానవాంఛతో నా చెంతకు వచ్చావు. గుణవంతురాలూ, శీలవంతురాలూ అయిన ఇల్లాలి మనస్సులోని కోర్కె తీర్చడం భర్తకు అవశ్యకర్తవ్యం.

మ. తరుణీ! యొక్కముహూర్తముండు; మిది సంధ్యాకాల మిక్కాలమం
దరయన్ భూతగణావృతుం డగుచుఁ గామారాతి లీలన్ వృషే
శ్వరయానంబున సంచరించుట; నభావ్యంబయ్యెఁ; నీ యుగ్ర వే
ళ రమింపంగ నిషిద్ధకర్మ మగు; నేలా ధర్మమున్ వీడఁగన్. 461

* తరుణీమణీ! ముహూర్తకాలం ఆగు. ఇది సంధ్యాసమయం. ఇప్పుడు కామునికి శత్రువైన త్రినేత్రుడు వృషభేంద్ర వాహనంపై భూతగణాలతో కూడి విహరిస్తూ ఉంటాడు. కాబట్టి ఈ సమయం మంచిది కాదు. ఈ ఉగ్రవేళలో కలయిక నిషేధింపబడింది. ఎందుకు ధర్మాన్ని అతిక్రమించాలి? ఒక్క ముహూర్తకాలం ఆగు.

మ. అరవిందానన! వీఁడె నీ మఱఁది; లీలాటోప రుద్రక్షమా
చర ఝంఝూనిల ధూతపాంసు పటలచ్ఛన్నుండు, ధూమ్రైక దు
ర్భర విద్యోతిత కీర్ణ భీషణ జటా బద్ధుండు, భస్మావ లి
ప్త రుచిస్ఫారసువర్ణ వర్ణుఁ డగుచున్ భాసిల్లు నత్యుగ్రుఁడై. 462

* కమలాక్షీ! అడుగో అటు చూడు! నీ మరది రుద్రుడు రుద్ర భూమినుండి సుడిగాలులవల్ల చెలరేగిన ధూళితో నిండిన నెమ్మేను కలవాడై కావిరంగుచే ప్రకాశిస్తూ భయంకరంగా చెదరి కదులుతున్న జటాజూటంతో, తెల్లని విభూతి పూతలతో బంగారుకాంతులతో వెలిగిపోతున్నాడు.

క. అనల సుధాకర రవి లో, చనముల వికసింపఁజేసి సమధికరోషం
బునఁ జూచుచున్న వాఁడదె, వనితా! బంధుత్వ మరయ వలవదు సుమ్మీ! 463

* అగ్ని, చంద్రుడు, సూర్యుడు ఆ రుద్రుని నేత్రాలు. ఆ త్రినేత్రుడు ఆ కన్నులు పెద్దవి చేసి మనవైపు అధిక రోషంతో చూస్తున్నాడు. ఆయన మన బంధువే కదా అని భావించవద్దు సుమా!

క. అతనికిఁ దలపోయ హితా, హితులును సన్మాన్యులును విహీనులు నతి గ
ర్హితులును లే; రీశుఁడు సమ, మతియును నిఖిలైక భూతమయుఁడై యుంటన్. 464

* ఆయనకు మిత్రులూ, శత్రులూ, మాన్యులూ, సామాన్యులూ, నచ్చినవారూ. నచ్చనివారూ అనే భేదం లేదు. రుద్రుడు సమబుద్ధి కలవాడు, సర్వప్రాణుల్లోనూ తానే అంతర్యామిగా ఉండేవాడు.

క. కావున మద్భ్రాత భవ, ద్దేవరుఁడని తరుణి! నీ మదిం జూడకు; మా
దేవాదిదేవుఁ డ్రిజగ, త్పావను నిఖిలైకనేత భగవంతు హరున్. 465

* తరుణీ! మా సోదరుడైన ఆ దేవదేవుని మరదిగదా అని మనస్సులో భావించకు. ఆయన సర్వేశ్వరుడు, పరాత్పరుడు. త్రిలోకపావనుడు. పాపహరుడు.

వ. ఏమును సత్పురుషులైన విజ్ఞానవంతులును భుక్తభోగంబై దూరతోన్యస్తంబైన పుష్పమాలికయుంబోలె నమ్మహాత్ముని చరణారవింద వందనాభిలాషిణియైన యవిద్యాదేవి ననుసరించి వర్తింతుము. అదియునుంగాక. 466

* మేముగాని, సత్పురుషులైన ఎటువంటి విద్వాంసులుగాని- ఆ మహాత్ముని అవిద్యారూపమైన మాయకు లోబడి ప్రవర్తిస్తుంటాము. ఆ మాయకూడా అనుభవించి విడిచిన పుష్పమాలికవలె దూరంగా ఉండి కూడా ఆ మహాత్ముని పాదపద్మాలను సేవించాలనే ఆసక్తి కలిగిఉంటుంది. అటువంటి మాయాదేవిని అనుసరిస్తూ మేము ఉంటాము. ఇంతేకాదు; ఇంకా విను.

సీ. ఎవ్వని కరుణ బ్రహ్మేంద్రాది దిక్పాలవరు లాత్మపద వైభవములఁ దనరి
రెవ్వని యాజ్ఞ వహించి వర్తించును విశ్వనేత్రి యగు నవిద్య యెపుడు
నెవ్వని మహిమంబు లిట్టి వట్టివి యని తర్కింపలేవు వేదంబు లయిన
నెవ్వని సేవింతు రెల్లవారును సమానాధికరహితుఁడై యలరు నెవ్వఁ

తే. డట్టి దేవునిఁ ద్రిపురసంహారకరుని, నస్థిమాలాధరుండు భిక్షాశనుండు
భూతిలిప్తాంగుఁ డుగ్రపరేతభూమి, వాసుఁడని హాస్య మొనరించువారు మఱియు. 467

* ఎవని అనుగ్రహంవల్ల బ్రహ్మ, ఇంద్రాది దిక్పాలకులు, తమ తమ పదవులను అధిష్ఠించి అతివైభవంగా ఉంటున్నారో, ఎవని ఆజ్ఞకు లోబడి ఈ సమస్త ప్రపంచానికీ రాణి అనదగిన మాయ ఎల్లప్పుడూ ప్రవర్తిస్తూ ఉంటుందో, ఎవరి గొప్ప దనాన్ని "ఇటువంటిది అటువంటిది" అని వేదాలు కూడా నిరూపించలేవో, ఎవనిని అందరూ సేవిస్తారో, ఎవడు తనతో సాటివారూ, తనకంటే మేటివారూ లేనివాడో- అటువంటి దేవదేవుని, త్రిపురాసుర సంహరుని, హరుని, అస్థిమాలాధరుడనీ, ఆది భిక్షువనీ, బూడిద పూసుకొనేవాడనీ, శ్మశానవాసి అనీ అపహాస్యం చేసేవారు పరమ నిర్భాగ్యులు.

క. ధర శునకభోగ్యమును నిహ, పర దూరము నైన తను వుపాదేయముగా
నెఱి నమ్మి వస్త్రమాల్యా, భరణంబు లలంకరించు పామరజనులున్. 468

క. ఘననిర్భాగ్యులుగా మదిఁ, గను మని యీ రీతిఁ బ్రియకుఁ గశ్యపుఁ డెఱిఁగిం
చిన దితి గ్రమ్మఱఁ బలికెను, మనసిజసాయక విభిన్న మానస యగుచున్. 469

* కుక్కలకూ నక్కలకూ ఆహారం కాదగినదీ, ఇహపరాలకు దూరం అయినట్టిదీ అయిన శరీరాన్ని శాశ్వతమని నమ్ముకొని, దానిని వస్త్రాలతోనూ, పూలదండలతోనూ, ఆ భరణాలతోనూ అలంకరించుకొనే

మూర్ఖులు పరమ దౌర్భాగ్యులని తెలుసుకో" అని తన ప్రియసతి అయిన దితికి కశ్యప ప్రజాపతి తెలిపాడు. కాని ఆమె మన్మథుని బాణాలచే దెబ్బతిన్న మనస్సు కలదై మళ్ళీ కశ్యపునితో ఏమేమో అన్నది.

క. మునుకొని లజ్జావనత వ, దనయై ప్రాణేశు కొంగుఁ దాలిమి దూలం
బెనఁగొనియె వారకామిని, యనువున వినిషిద్ధకర్మమం దభిముఖియై. 470

* దితి తన పట్టు వదలకుండా సిగ్గుతో తలవంచుకొని, ఇది తగని పని అనికూడా అనుకోకుండా సహనం కోల్పోయి వారకాంతలాగా కామోత్కంఠతతో పతివస్త్రం పట్టుకొని లాగింది.

వ. ఇట్లు చేసిన భార్యానిర్బంధంబునకుం దొలంగ నేరక యీశ్వరునకు నమస్కారం బొనరించి యేకాంతంబున నిజకాంతా సంగమంబును జేసి విరజంబును సనాతనంబునునైన బ్రహ్మగాయత్రి జపియించె నంత. 471

* ఇట్లు ఇల్లాలు నిర్బంధింపగా వదలించుకోలేక, కశ్యపప్రజాపతి ఈశ్వరునకు నమస్కారం చేసి ఏకాంతంగా తన కాంత కోరిక తీర్చాడు. వెంటనే కాళ్ళ చేతులు కడుగుకొని స్నానంచేసి ప్రాణాయామ పూర్వకంగా,శాశ్వతమూ పరమ పవిత్రమూ అయిన బ్రహ్మగాయత్రీ మంత్రాన్ని జపించాడు.

క. దితియును నిషిద్ధకర్మ, స్థితికై మదిలోన సిగ్గు చిట్టాడఁగ నా
నతవదన యగుచు నా పశు, పతివలన భయంబు గల్గి పరమప్రీతిన్. 472

వ. కశ్యపుం గనుంగొని యిట్లనియె; సమస్త భూతపతియైన పరమేశ్వరుండు నా చేసిన యపరాధంబు సహించి మద్గర్భపరిపాలనంబు సేయుంగాక! రుద్రుండును మహాత్ముండును స్వయం ప్రకాశుండును నలంఘ్యుండును సకామజన ఫల ప్రాపకుండును నిష్కామజన మోక్షప్రదుండును న్యస్తదండుండును ధృతదండుండును దుష్ట శిక్షకుండును బరమాత్ముండును జగదంతర్యామియు నిర్గుణుండును నిష్కాముండును భక్తసులభుండును భగవంతుడును నగు నప్పరమేశ్వరునకు నమస్కరించెద మఱియు షడ్గుణైశ్వర్య సంపన్నుండును జగద్భర్తయు మహానుగ్రహశీలుండును నిర్దయ పరిపాల్య వధూరక్షకుండును సతీదేవీపతియు నైన యా సర్వేశ్వరుండు నన్ను రక్షించుంగాత మని సన్నుతించి. 473

* దితికూడ కూడనిపని చేసినందుకు మనస్సులో సిగ్గు అగ్గలించగా తల వంచుకొన్నది. పశుపతియైన రుద్రుడు ఏమి చేస్తాడో అనే సంశయంతో భయంతో కశ్యపుణ్ణి చూచి ఎంతో ప్రియంగా ఇట్లా అన్నది. సర్వభూత సంరక్షకుడైన పరమేశ్వరుడు నేను చేసిన అపరాధాన్ని క్షమించి నా గర్భాన్ని రక్షించుగాక! రుద్రుడు దయాసముద్రుడు. మహానుభావుడు, స్వయంప్రకాశకుడు. ఆయన అనుజ్ఞ దాటరానిది. ఆయన కోరికలు కలవారికి కోరికలు తీరుస్తాడు. కోరికలు లేనివారికి మోక్షాన్ని అనుగ్రహిస్తాడు. దుండగులను దండిస్తాడు. ధర్మదండాన్ని ధరిస్తాడు. దుర్జన శిక్షకుడూ, పరమాత్ముడూ, సర్వవ్యాపకుడూ, నిర్గుణుడూ, నిష్కాముడూ, భక్తసులభుడూ, భగవంతుడూ ఐన పరమేశ్వరునికి నమస్కరిస్తున్నాను. షడ్గుణైశ్వర్య సంపన్నుడూ, జగన్నాథుడూ, అపార కృపామయ హృదయుడూ, అత్యంత చింతాక్రాంతలైన కాంతలను కటాక్షించేవాడూ, సతీదేవి వల్లభుడూ అయిన సర్వేశ్వరుడు నన్ను మన్నించుగాక అని సన్నుతించింది.

క. అర్భకులు లేని దగుటను, గర్భము నిజనాథువలనఁ గమలాసన కా
విర్భూతమైనఁ గర్మ వి, నిర్భరపరితోష మాత్మ నెలకొని యుండెన్. 474

* దితి సంతానము లేనిది కాబట్టి తన వల్లభునివల్ల తనకు గర్భం నిలిచినందుకు మనస్సులో ఎంతగానో సంతోషించింది.

వ. అంతఁ గశ్యపుండు దత్కాలసముచిత సంధ్యావందనంబులు దీర్చి. 475

క. ఆ చెలికి గర్భచిహ్నము, లేచినఁ బరితోష మాత్మ నేపారక మా
రీచుండు నిజతలోదరిఁ, జూచి యకర్మమున కాత్మ స్రుక్కుచుఁ బలికెన్. 476

* కశ్యప ప్రజాపతి ఆ సమయానికి చేయవలసిన సంధ్యావందనం ముగించుకున్నాడు.

తన భార్యకు గర్భం నిలిచినందుకు ఆయన ఆనందింపలేదు. చేయరాని పని చేసినందుకు మనస్సులో ఎంతగానో చింతిస్తూ తన కాంతను చూచి ఇలా అన్నాడు.

మ. సతి! నీ వే గతి నింద కోడక మనోజాతేక్షుకోదండ ని
ర్గత నారాచ పరంపరాహత విశీర్ణ స్వాంతవై పాప సం
గతి లజ్జాభయ ధర్మముల్ విడిచి దుష్కాలంబునందే రమిం
చితి బల్మిన్ వెలయాలి కైవడిని దుశ్శీల క్రియాలోలతన్. 477

* సతీ! నీవు మన్మథుని చెరుకువింటి నుంచి వెలువడిన పదునైన బాణపరంపరల ధాటికి తట్టుకోలేక చెదిరిన హృదయం కలదానివై లోకనిందకు జంకక సిగ్గూ భయమూ విడిచిపెట్టి, అకాలంలో బలవంతంగా వెలయాలివలె వ్యామోహానికి లొంగిపోయి సంగమించావు.

వ. అట్లగుటం జేసి. 478

క. సతి! విను భూతగణ ప్రే, రితులై రుద్రానుచరుల పృథుశక్తి సమ
న్వితు లుగ్రకర్ము లతిశౌ, ర్యతములు భద్రానుభద్రు లన నామములన్. 479

క. పరఁగిన దర్పోద్ధతు లి, ద్దఱు కొడుకులు నీకుఁ బుట్టి ధరణికి వ్రేఁగై
నిరతము బుధజనపీడా, పరులై వర్తింతు రాత్మబలగర్వమునన్. 480

* అందువల్ల సుందరీ! విను. భూతగణాలచే ప్రేరేపింపబడిన వారై రుద్రుని అనుచరులు భద్రుడు-అనుభద్రుడు అనే వారిద్దరూ నీకు కుమారులై జన్మిస్తారు. మిక్కలి శక్తిసంపన్నులూ భయంకరమైన కార్యాలు చేసేవారూ మహాబలవంతులూ అతి గర్విష్ఠులూ అయిన వారిద్దరూ తమ పరాక్రమాటోపంతో నిరంతరమూ సజ్జనులను బాధించుతూ భూమికి భారభూతు లౌతారు.

తే. అట్టి దుష్కర్మలకును మహాత్మ లలిగి, విశ్వవిదుఁడైన హరికిని విన్నవింప
నతఁడు కోపించి హరి కులిశాయుధమున, గిరుల నఱకిన గతి వారి ధరణిఁ గూల్చు. 481

* అటువంటి దుష్కర్మల దుండగాలకు మహాత్ములు సహించలేక పోతారు. వారు సర్వజ్ఞుడైన హరికి వీరి క్రూరకృత్యాలు విన్నవించుకుంటారు. ఆయన ఆగ్రహించి ఇంద్రుడు వజ్రాయుధంతో కొండలను ఖండించినట్లు ఆ దుర్మార్గులను హతమారుస్తాడు.

క. అని కశ్యపుఁ డెఱిఁగించిన, విని దితి భయమంది చాల విహ్వలమతియై
తన హృదయేశు ముఖాబ్జముఁ, గనుఁగొని యిట్లనియె విగతకౌతుక యగుచున్. 482

* ఈ విధంగా తన పతి అయిన కశ్యపప్రజాపతి చెప్పగా విని దితి ఎంతో భయపడింది. చాల ఆందోళన చెందింది. వెల వెలపోతున్న ముఖంతో భర్త ముఖపద్మం వైపు చూస్తూ ఇట్లా అన్నది.

చ. ధర సుజనాపరాధులగు తామసచిత్తుల కెందు నాయువున్
సిరియు నశించిపోవు; మృతి సేకుఱు శత్రులచేత; నింతయౌ
నరయఁగ నిక్కవంబు భవదాత్మజు లార్యుల కెగ్గుసేయ భూ
సురుల క్రుధాగ్నిపాల్పడక శోభనమౌ హరిచేతి పంచతన్. 483

* స్వామీ! సజ్జనులకు అపకారం చేసే తమోగుణ ప్రవృత్తులైన మదోన్మత్తులకు తప్పకుండా ఆయువూ, సంపదలూ, నశిస్తాయి. శత్రువుల చేతులలో వారికి మృత్యువు తప్పదు. ఇది ముమ్మాటికీ వాస్తవం. మన కుమారులు ఆర్యులకు అపరాధం చేసినందువల్ల ఆ బ్రాహ్మణుల కోపాగ్నికి బలికాకుండా, భగవంతుడైన శ్రీహరి చేతులలో మరణించడ మనేది మహాభాగ్యం.

చ. అనవుడుఁ గశ్యపుండు గమలానన కిట్లను నింతి! నీవు చే
సిన విపరీత కర్మమునఁ జేకుఱె నిట్టి యవస్థ; దీనికిన్
మనమునఁ దాప మొందకుము! మాధవు పాదసరోజయుగ్మ చిం
తనమునఁ జేసియున్ నను ముదంబునఁ గొల్చుటఁ జేసియుందగన్. 484

* దితి మాటలు విని కశ్యపుడు ఆ కమలముఖితో ఇట్లా అన్నాడు. ఇంతీ నీవు చేసిన విపరీతకార్యం వల్ల ఇటువంటి దురవస్థ వచ్చింది. దీని కోసం నీ మనస్సులో పరితపించవద్దు. శ్రీపతి పాదపద్మాలను భావించు. నన్ను సంతోషంతో సేవించు.

తే. రమణి! నీ సుతులందు హిరణ్యకశిపు, వలన నుదయించు వారిలోపల ముకుంద
పదసరోజాత విన్యస్తభావుఁడైన, తనయుఁ డుదయింపఁ గలఁ డతిధార్మికుండు. 485

* రమణీ! విను. నీ కొడుకులలో హిరణ్యకశిపుడు అనే వానికి పుట్టే సంతానంలో నుంచి ధర్మబుద్ధి గలవాడూ, హరిచరణ సరోజాలమీద సంసక్తమైన భావం కలవాడూ అయిన ఒకకొడుకు జన్మిస్తాడు.

వ. మఱియును 486

క. ఘనపుణ్యుం డన్వయ పా, వనుఁడగు నప్పుణ్యతముని వరకీర్తి లతల్
వనజభవాండోదర మె, ల్లను నిండఁగఁ బర్వు బుధలలాముం డగుటన్. 487

* అంతేకాదు, మహాపుణ్యాత్ముఁడూ, వంశపావనుడూ, బుధజన శ్రేష్ఠుడూ అగుటవల్ల ఆ మహామహుని కీర్తిలతలు బ్రహ్మాండ భాండమంతటా వ్యాపిస్తాయి.

తే. వామలోచన! వినుము దుర్వర్ణ హేమ, మగ్ని పుటమునఁ బరిశుద్ధ మై వెలుంగు
నట్లు, దుష్టాత్మ సంభవుఁడయ్యు వంశ, పావనుం డగు హరిపాదభక్తుఁ డగుట. 488

* వాల్గంటీ! అతడు దుర్మార్గుడైన హిరణ్యకశిపుని పుత్రుడే అయినప్పటికీ శ్రీహరిపాద భక్తుడు కావటం వల్ల మలినవర్ణం గల బంగారు అగ్నిలో పరిశుద్ధమై సువర్ణమైనట్లు, వంశాని కంతా పరమపవిత్రు డౌతాడు.

తే. అంచితాష్టాంగయోగ క్రియాకలాపు, లైన యోగీశ్వరులు నమ్మహానుభావు
నతులశీల స్వభావ విజ్ఞాన సరణిఁ, దాముఁ జరియింప నాత్మలఁ దలఁతు రెపుడు. 489

* శ్రేష్ఠమైన అష్టాంగ యోగక్రియా ప్రయోగాలలో ఆరితేరిన మహాయోగీశ్వరులు సైతం ఆ మహానుభావుని సత్ప్రవర్తనకూ, సాధుశీలానికి మురిసిపోయి ఆయన అడుగు జాడలలో తాము కూడా నిత్యము నడవాలని మనస్సులలో కోరుకుంటారు.

ఉ. ఆ మహితాత్మకుండు సుగుణాంబుధి భాగవతోత్తముండు, ల
క్ష్మీ మహిళాధినాథుఁ దులసీ దళదాముఁ బరేశు నాత్మ హ్రు
త్తామరసంబునందుఁ బ్రమదంబున నిల్పి తదన్య వస్తువుం
దా మదిలో హసించు హరిదాస్య విహార వినిశ్చి తాత్ముఁడై. 490

* భగవద్భక్తులలో అగ్రగణ్యుడూ, సద్గుణాలకు సముద్రం వంటి వాడూ, మహితాత్ముఁడూ అయిన ఆ మహానుభావుడు తన హృదయ కమలంలో లక్ష్మీమనోహరుని, తులసీదామధరుని, పరాత్పరుని సంతోషంగా నిరంతరం నిలుపుకొని ఆ శ్రీహరి సేవామార్గంలోనే జీవితమంతా నడవాలని నిశ్చయించు కొనినవాడై లౌకికములైన వస్తువులను చులకనగా చూస్తుంటాడు.

వ. అట్టి నీ పౌత్రుండు. 491

సీ. మహిత దేహాద్యభిమానంబు దిగనాడి చిరతరాలంపట శీలుఁ డగుచుఁ
బరసమృద్ధికి నాత్మఁ బరితోష మందుచుఁ బరదుఃఖమునకుఁ దాపమును బొందు
నీ విశ్వమంతయు నే విభుమయ మని యెవ్వని కరుణచే నెఱుఁగనయ్యె
నట్టి యీశ్వరునిఁ దా నాత్మసాక్షిగ మోద మడరంగఁ జూచు ననన్యదృష్టి

తే. నతినిదాఘోగ్ర సమయంబునందు నిఖిల, జంతు సంతాప మడఁగించు చంద్రుమాడ్కి
నఖిలజగముల దుఃఖంబు లపనయించు, రూఢి నాతఁ డజాతవిరోధి యగుచు. 492

* అటువంటి నీ మనుమడు శరీరాదులపై అభిమానం లేనివాడై వైరాగ్యంతో కూడిన స్వభావం కలవాడై ఇతరుల అభివృద్ధికి సంతోషిస్తూ, అట్లే ఇతరుల దుఃఖానికి సంతాపం చెందుతూ ఉంటాడు. ఈ విశ్వం సమస్తమూ భగవన్మయ మని భావిస్తాడు. అటువంటి భావన భగవంతుని దయవల్లనే కలిగిందని విశ్వసిస్తాడు. అటువంటి భగవంతుణ్ణి సంతోషంతో తదేక దృష్టితో, ఆత్మసాక్షిగా దర్శిస్తాడు. భయంకరమయిన ఎండాకాలంలో సర్వజీవులకు తాపాన్ని పోగొట్టే చంద్రునిలా సమస్త జీవుల సంతాపాన్ని పోగొడతాడు. ఆయనకు శత్రువు అనే వాడు ఉండనే ఉండడు.

వ. మఱియు హరిధ్యాన నిష్ఠాగరిష్ఠుం డగు నమ్మహాభాగవతాగ్రగణ్యుండు. 493

క. విమలాంతరంగ బహిరం, గములను స్వేచ్ఛానురూప కలితుండగు నా
కమలాధీశ్వరు కుండల, రమణీయ ముఖంబుఁ జూచుఁ బ్రమదం బెసఁగన్. 494

* ఇంతేకాదు; శ్రీహరి ధ్యానంలో అత్యంతమైన నిష్ఠ కలవాడై భగవద్భక్తులలో అగ్రగణ్యుడై లోపలా వెలుపలా సృష్టి అంతటా తాను భావించిన భగవంతుని రూపాన్ని స్వేచ్ఛగా చూడగలుగుతాడు. మకరకుండలాలతో మనోహరమైన ఆ లక్ష్మీవల్లభుని ముఖాన్ని సంతోషంగా సందర్శిస్తాడు.

తే. మఱియు నీ విశ్వ మా హరిమయము గాఁగ, మనము లోపలఁ దలఁచు నమ్మనునిభుండు
మను మహాత్ములలోన నీ మనుమఁడధికుఁ, డనఁగ నుతికెక్కు నంచుఁ గశ్యపుఁడు పలుక. 495

* మనువుతో సమానుడైన ఆ మహానుభావుడు తన మనస్సులో ఈ ప్రపంచమంతా హరిమయంగా తలంచుతాడు. మరియూ మహాత్ములందరిలో నీ మనుమడు మహనీయుడై కీర్తి పొందుతాడు అని కశ్యపుడు పలికాడు.

క. విని తన తనయులు మధుసూ, దనుచే హతు లగుదు రనుచుఁ దన మనుమఁడు స
జ్జననుత భాగవతుం డగు, ననుచు మదిం జాల దుఃఖహర్షము లొదవన్. 496

* కశ్యపప్రజాపతి పలుకులు విన్న దితి తన కొడుకులు విష్ణువు చేతిలో మరణిస్తారన్న మాటకు విచారించింది. తన మనుమడు పరమభాగవతుడై సజ్జనులకు సంస్తవనీయు డౌతాడన్న మాటకు ఎంతో సంతోషించింది.

వ. ఉండునంత నా దితియుఁ గశ్యపవీర్య సంభృతంబైన గర్భంబు దుర్భర తేజోభిరామంబును నన్య తేజో విరామంబును దినదినప్రవర్ధమానంబును నై నివ్వటిల్ల నిజోదరస్థితులైన కుమారు లమరదమనులై వర్తింపఁగల రని చింతించుచు గర్భంబు శత వర్షంబులు ధరియించి యున్న యనంతరంబ. 497

* ఈ విధంగా కశ్యపుని వీర్యంతో నిండిన దితి గర్భం భరింపరాని తేజస్సుతో దేదీప్యమానంగా ప్రకాశించుతూ అన్యతేజస్సులను అతిశయించుతూ దినదినమూ అభివృద్ధి పొందుతూ ఉంది. దితి తన కడుపులోని కుమారులు దేవతలను తిరస్కరించగలరని తలపోస్తూ నూరేండ్ల పర్యంతం ఆమె తన గర్భాన్ని ధరించి ఉన్నది.

ఉ. ఆ దితిగర్భమందు రుచిరాకృతితో నొకతేజ మన్య తే
జో దమలీల వెల్వడి వసుంధరయున్ గగనంబు నిండి సం
ఛాదిత పద్మబాంధవ నిశాకర దీప్తులు గల్గి సూచికా
భేద మహోగ్ర సంతమస భీషణమైన భయాకులాత్ములై, 498

* ఆ దితిదేవి గర్భం నుండి అతిరమణీయమైన ఒకానొక తేజస్సు వెలువడింది. ఆ తేజస్సు ఇతర తేజస్సు లన్నింటినీ పటాపంచలు చేస్తూ నింగీ నేలా నిండి, సూర్యచంద్రుల కాంతులను సైతం కప్పివేసింది. అంతటా మిక్కిలి చిక్కని చీకటి వ్యాపించింది. అందరూ భయంతో కంపించి పోయారు.

చ. అమరగణంబు లెల్లఁ గమలాసనుపాలికి నేఁగి తత్పదా
బ్జములకు మ్రొక్కి యంజలులు ఫాలములం గదియంగఁ జేర్చి చి
త్తముల భయంబు సంభ్రమముఁ దార్కొన నిట్లని విన్నవించిరో
యమరకులాగ్రగణ్య! దురితార్ణవతారణ! సృష్టికారణా! 499

* దేవతలందరూ గుంపుగూడి బ్రహ్మసన్నిధికి వెళ్లారు. ఆయన పాదపద్మాలకు నమస్కరించారు. నుదుట చేతులు చేర్చి, మనస్సులో భయమూ, తత్తరపాటూ అతిశయింపగా ఈ విధంగా విన్నవించారు. " ఓదేవతాకుల శ్రేష్ఠా! నీవు పాపమనే సముద్రాన్ని దాటించుటకు సేతువైన వాడవు! సమస్త సృష్టికీ హేతువైన వాడవు.

ఉ. నీవు చరాచర ప్రచయ నేతవు ధాతవు సర్వలోక పా
లావళి మౌళిభూషణుఁడ వంచితమూర్తివి దేవదేవ! వా
ణీవర! యీ యజాండమున నీవు నెఱుంగని యర్థ మున్నదే
భావమునం దలంపుము విపన్నుల మమ్ము భవత్ప్రపన్నులన్. 500

* నీవు చరాచరప్రపంచానికి అధినాయకుడవు. సృష్టికర్తవు. సకలలోక పాలకులలో అగ్రగణ్యుడవు. పూజనీయుడవైన దేవదేవా! సరస్వతీ వల్లభా! ఈ బ్రహ్మండంలో నీకు తెలియని దేమున్నది? ఆపదల పాలైనాము. నీ చరణాలనే శరణుపొందాము. మా కష్టాలను ఒక్కమాటు నీ మనస్సులో స్మరించు.

వ. దేవా! కార్యరూపంబగు చేతనాచేతనాత్మక ప్రపంచంబునకుఁ గారణుండవైన నీచేత సమస్త భువనంబులును సృజియింపఁబడియె, నీవు సర్వ భూతాత్మభావవిదుండవు, లోకనాథశిఖామణి భూతుండవు, విజ్ఞానవీర్యుండ, వవిద్యంజేసి యిట్టి స్రష్టు రూపంబు నొందితి, గృహీతరజోగుణుండవు, నీయందుఁ బ్రపంచంబు లీనంబై యుండు, సుపక్వయోగంబు నొంది నిష్కాములై ధ్యానంబున నిన్నరయుచు నిర్జితశ్వాసేంద్రియాత్ములై భవత్ప్రసాదంబు వడసిన వారలకుం బరాభవంబు లెక్కడివి? ఎవ్వని వాగ్జాలంబులచేఁ బాశబద్ధంబులైన పశువుల చందంబున నిఖిల జీవులు వర్తింతు రట్టి నీకు నమస్కరించెద. మహోరాత్ర విభాగాభావంబున లుప్తకర్మంబులగు లోకంబులకు సేమంబు

గావింపుము, శరణాగతులమైన మమ్ము నతిశయకరుణారస పరిపూర్ణంబులగు కటాక్షంబుల వీక్షించి రక్షింపుము. కశ్యపు వీర్యంబు దితి గర్భంబుననుండి సకల దిగ్వలయంబు నాక్రమించి దారువందు వహ్ని చందంబున లీనంబై ప్రవృద్ధం బగుచున్న" దని విన్నవించిన బృందారక సందోహంబులకు నానందంబు గందళింప నరవిందనందనుం డిట్లనియె. 501

* ఓ దేవదేవా! కార్యరూపమైన ఈ చరాచర ప్రపంచానికి నీవే కారణ మైనవాడవు. నీవే ఈ లోకాలన్నీ సృష్టించావు. నీవు సమస్త ప్రాణుల ఆంతర్యం తెలిసినవాడవు. లోకపాలకులలో మకుటాయమానుడవు. విజ్ఞాన సంపన్నుడవు. మాయాప్రభావంతో సృష్టికర్తవై ఈ సృష్టి చేస్తున్నావు. రజోగుణాన్ని లోగొన్న నీలో ఈ విశ్వమంతా విలీనమై ఉంటుంది. యోగాభ్యాసంలో ఆరితేరి నిష్కాములైన మహాయోగులు నిన్ను ధ్యానిస్తారు. నిన్ను దర్శిస్తారు. శ్వాసను అరికట్టి ఇంద్రియాలను జయించి ఆత్మారాములై నీ అనుగ్రహం లభించినవారికి అవమానాలు కలుగనే కలుగవు. ఎవనిమాటకు తిరుగులేదో, ఎవని ఆజ్ఞకు బద్ధులై త్రాళ్లచే కట్టివేయబడిన పశువులవలె సమస్తజీవులూ ప్రవర్తిస్తారో అటువంటి నీకు నమస్కారం చేస్తున్నాము.

ఇది పగలూ, ఇది రాత్రీ అనే విభాగం లేక సమస్త కర్మలూ లోపించి చీకాకుపడే ఈ లోకానికి క్షేమం కలిగించు. శరణార్థులమై వచ్చిన మాపై నీ పరిపూర్ణ కరుణాకటాక్ష వీక్షణాలు ప్రసరింజేసి మమ్ము రక్షించు. కట్టెలో రగుల్కొనే అగ్నిలాగా దితి గర్భంలో కశ్యపుని వీర్యం విరాజిల్లుతూ అన్ని దిక్కులనూ ఆక్రమించి అంతకంతకూ అభివృద్ధి చెందుతున్నది.'' ఈ విధంగా విన్నవించుతున్న అమర సమూహానికి ప్రమోదం కలిగేటట్లు కమలసంభవుడు ఇట్లా అన్నాడు.

-: సనక సనందనాదులు వైకుంఠమున కరుగుట :-

క. గీర్వాణులార! యుష్మ, త్పూర్వజు లాత్మీయసుతులు పుణ్యులు విచర
న్నిర్వాణులు సనకాదులు, సర్వంకష శేముషీ విచక్షణు లెందున్. 502

* ఓ దేవతలారా! సనక సనందనాదులు మీకంటే ముందే జన్మించిన వారు. వారు నాకు మానసపుత్రులు. పరమ పుణ్యాత్ములు. రూపందాల్చి నడచివస్తున్న కైవల్యం వంటివారు. సమస్త విషయాలలోనూ సమగ్రమైన జ్ఞానం గల విద్వాంసులు.

క. వారలు నిస్స్పృహు లగుచు న, వారణ భువనంబు లెల్ల వడిఁ గ్రుమ్మరుచున్
ధీరు లొకనాఁడు భక్తిన్, శ్రీరమణీశ్వర పదాబ్జసేవా నిరతిన్. 503

* ధీరులూ ఆశాదూరులూ అగు వారు లోకాలన్నీ యథేచ్ఛగా తిరుగుతూ ఒకనాడు భక్తితో పద్మనాభుని పాదపద్మాలను కొలవాలనే ఆసక్తితో బయలుదేరారు.

చ. చని చని కాంచి రంత బుధసత్తము లంచిత నిత్య దివ్య శో
భన విభవాభి రామముఁ బ్రపన్నజన స్తవనీయ నామమున్
జననవిరామమున్ సుజన సన్నుత భూమము భక్తలోక పా
లన గుణధామముం బురలలామముఁ జారువికుంఠ ధామమున్. 504

* ఆ బుధవరేణ్యులు ఆవిధంగా వెళ్ళి, వెళ్ళి, వైభవోపేతమైన వైకుంఠాన్ని చూచారు. ఆ మహాపట్టణం దివ్యమైన శోభతో దేదీప్యమానంగా వెలుగుతున్నది. అత్యంత మనోహరంగా ఉన్నది. ప్రపన్నులగు భక్తులకు భజింపదగి ఉన్నది. అక్కడ స్థానం లభించిన పుణ్యాత్ములకు పునర్జన్మం లేదు. ఆ నగరం ఆర్యజనస్తవనీయమై భక్తజనపాలనకు గణనీయమై, గుణములకు ఆస్థానమై, నగరములకెల్ల తిలకాయమానమై అలరారుతున్నది.

ఉ. ఆ మహనీయ పట్టణమునందు వసించెడివార లాత్మ ని
ష్కామఫలంబె సత్ఫలముగాఁ దలపోసి ముముక్షుధర్ములై
శ్రీమహిళాధిపాంఘ్రి సరసీరుహపూజ లొనర్చుచున్ మహో
ద్దామ తదీయరూపములఁ దాల్చి సుఖించుచు నుందు రెప్పుడున్. 505

* ఆ మహా నగరంలో నివసించే పౌరులు నిష్కామఫలమే తమ జీవిత సర్వస్వంగా భావించేవారు. కైవల్యం కాంక్షించినవారు. నిరంతరం హరిచరణ సరోజాలనే అర్చిస్తూ ఉంటారు. అపురూపాలయిన నారాయణ స్వరూపాలు ధరించి ఆనందమయులై అలరారుతూ ఉంటారు.

చ. విగతరజస్తమోగుణుఁడు విశ్రుతచారుయశుండు శుద్ధ స
త్త్వ గుణుఁ డజుం డనాది భగవంతుఁ డనంతుఁ డనంతశక్తియున్
నిగమచయాంతవేద్యుఁడు వినిశ్చల నిర్మల ధర్మమూర్తియు
న్నగు హరిపేరఁ బెంపెసఁగు నన్నగరోపవనమ్ము లిమ్ములన్. 506

* శ్రీ మహావిష్ణువు రజస్తమోగుణాలకు అతీతుడు, దిక్కుల నిండిన చక్కని కీర్తి కలవాడు, స్వచ్ఛమైన సత్త్వగుణం మూర్తీభవించినవాడు, అజుడు, ఆద్యంత రహితుడు, భగవంతుడు, అనంతశక్తి సంపన్నుడు, వేదాంతవేద్యుడు. నిశ్చలం, నిర్మలం అయిన ధర్మం రూపుదాల్చినవాడు. అటువంటి దేవదేవుని సేవలో పెంపొందుతూ హృద్యమైన ఆ నగరోద్యానం విరాజిల్లుతుంటుంది.

వ. మఱియుఁ గైవల్యంబు మూర్తీభవించిన తెఱంగునం బొలుపారుచు "నైశ్రేయస" నామంబున నభిరామంబై సతతంబును సకలర్తుధర్మంబులు గలిగి యర్థిజనంబుల మనంబుల ఘనంబులుగ ˘ నీరిక లెత్తిన కోరికలు సారికలు గొన నొసంగుచు నితర తరురహితంబులును గామదోహన సహితంబులును బుష్పఫల భరితంబులునునై తనర్చు సంతానవన సంతానంబులును, సమంచిత వసంత సమయ సౌభాగ్య సంపదభిశోభిత వాసంతికాకుసుమ విసర పరిమళ మిళిత గళిత

మకరంద లలితామోద ముదిత హృదయులై, యఖండతేజోనిధి యగు పుండరీకాక్షు చరిత్రంబు లుగ్గడింపలేక ఖండితజ్ఞాను లయ్యును నిరతిశయ విషయసుఖానుభవ కారణం బగుట నిందిరాసుందరీరమణ చరణ సేవా విరమణ కారియై యున్నదని తలంచి తద్గంధ ప్రాపక గంధవహునిం దిరస్కరించి నారాయణ భజనపరాయణులై చరియించు సుందరీ యుక్తులైన వైమానికులును, వైమానిక మానసోత్సేకంబుగం బారావత హంస సారస శుక పిక చాతక తిత్తిరి మయూర రథాంగ ముఖ్య విహంగ కోలాహల విరామంబుగా నరవిందనయన కథాగానంబు లనూనంబులుగా మొరయ మదవ దిందిందిర సందోహకలిత పుష్పవల్లీ మతల్లికలును, నకుంఠిత చరిత్రుండైన వికుంఠ నిలయుని కంఠంబునం దేజరిల్లు విలసిత తులసీదామంబుం గనుంగొని యీ తులసీదామంబు హరి మంగళ గళ విలగ్నంబై యుండు సౌభాగ్యంబు వడయుట కేమి తపంబు గావించెనోయని బహూకరించు చందంబున నొప్పు చందన మందార కుందారవింద పున్నాగ నాగ వకుళాశోక కురవకోత్పల పారిజాతాది ప్రసూనమంజరులును, మంజరీ పుంజ రంజిత నికుంజంబులయందు నుత్తుంగ పీన కుచ భారాకంపిత మధ్యంబులుఁ గటితట ఘటిత కనక మేఖలా కలాప నినదోపలాలిత నీల దుకూల శోభిత పృథు నితంబ భరాలసయాన హసిత కలహంస మయూర గమనంబులు, నసమశర కుసుమశర విలసితంబు నపహసించు నయన కమలంబులుం గలిగిన సుందరీ సందోహంబులం దగిలి కందర్ప కేళీ విహారంబుల నానందంబు నొందక ముకుంద చరణారవింద సేవాపరిలబ్ధ మరకత వైడూర్య హేమమయ విమానారూఢులై హరిదాసులు విహరించు పుణ్యప్రదేశంబులును, నిందిరాసుందరి త్రైలోక్య సౌందర్యఖని యైన మనోహరమూర్తి ధరియించి రమణీయ రణిత మణి నూపుర చరణారవిందయై నిజహృదయేశ్వరుండైన సర్వేశ్వరుని మందిరంబునం జాంచల్య దోష రాహిత్యంబుగ వర్తింపం గరకమల భ్రమణీకృత లీలాంబుజాతయై తన నీడ కాంచన స్ఫటికమయ కుడ్యప్రదేశంబులం బ్రతిఫలింప శ్రీనికేతనుని నికేతన సమ్మార్జన కైంకర్యంబు పరమధర్మం బని తెలుపు చందంబునం జూపట్టుచు నిజవనంబునం దనరు సౌరభాభిరామంబు లగు తులసీదళ దామంబుల నాత్మనాయకుని చరణారవిందంబుల నర్చించుచు నొసలి మృగ మదపుటసలున మసలుకొని తుంపెసలాడు కురులును, లలిత తిలప్రసూన రుచిరాభ నాసం దనరు మోముఁదామర విమల సలిలంబులఁ బ్రతిబింబింప నిజమనోనాయకుచేతం జుంబితం బగుటగాఁ దలంచి లజ్జావనతవదన యై యుండంజేయు ప్రవాళ లతికాకులంబులైన కూలంబులు గల నడబావులును గలిగి పుణ్యంబునకు శరణ్యంబును, ధర్మంబునకు నిర్మల స్థానంబును, సుకృతమూలంబునకు నాలవాలంబును నయి పొలుపొందుచుండు. 507

* ఆ ఉద్యానవనం మోక్షమే మూర్తీభవించిందా అన్నట్లుంటుంది. ఆ ఆరామం “నైశ్రేయసం”అనే నామంతో నయనాభిరామంగా ఒప్పుతుంటుంది. ఆ వనం నిండా ఎన్నెన్నో కల్పవృక్షాలు స్వేచ్ఛగా పెరిగి పూలతో పండ్లతో నిండి ఉంటాయి. అవి అన్ని వేళలందూ, అన్ని ఋతువుల వైభవంతో శోభిల్లుతూ,

అర్థిజనుల మనస్సులలో అంకురించిన కోరికలను కొరతలేకుండా తీరుస్తుంటాయి. వసంతఋతువులో కొల్లలుగా విరబూచిన మొల్లపూవుల సుగంధంతో కూడిన మకరంద బిందువులను అందలి మందమారుతాలు నలుమూలలా వెదజల్లుతుంటాయి. తమ తమ రమణీమణులతో కలిసి విమానాలలో విహరించే గంధర్వులు అటువంటి కమ్మని పూలతేనెల సోనలకు సంతోషిత స్వాంతులై మైమరచి మహానుభావుడైన విష్ణుదేవుని కథలు చెప్పుకోటం మరచిపోతుంటారు. అంతలో వారు ఆ అజ్ఞానం నుండి తేరుకొని విచ్చలవిడిగా విషయవాసనలను రెచ్చగొట్టే ఈ సువాసనలు రమారమణుని చరణ కమలారాధనకు బాధకాలని భావించి ఆ కమ్మ తెమ్మెరలను త్రోసిరాజని శ్రీమన్నారాయణ సేవాపరాయణులై సంచరిస్తుంటారు.

ఆవైమానికుల అంతరంగాలలో ఆనందం పొంగిపొరలేటట్లు ధ్వనులు చేస్తున్న పావురాళ్ళూ, హంసలూ, బెగ్గురులూ, చిలుకలూ, కోకిలలూ, వానకోయిలలూ, తీతువుపిట్టలూ, నెమిళ్లు, చక్రవాకాలూ మొదలైన పక్షుల కోలాహలాన్ని మించి కమలాక్షుని కథాగానాలు అఖండంగా జరుపుతున్నట్లున్న గండుతుమ్మెద గుంపులతో నిండిన మేలిజాతి పూలతీవలు కన్నులవిందు చేస్తుంటాయి.

వందనీయ చరిత్రుడైన వైకుంఠధాముని కంఠంలో వనమాలికగా వెలసి విలసిల్లటానికి ఈ తులసి ఎంతటి తపస్సు చేసిందో అని ఆనందంతో అభినందిస్తున్నట్లు మంచి గంధపుచెట్లు, మందారాలు, మల్లెలు, కమలాలు సురపొన్నలు, పొన్నలు, పొగడలు, అశోకాలు, గోరంటలు, కలువలు, పారిజాతాలు, గుత్తులు గుత్తులుగా పూచి తులసీవనాలపై సుగంధాలు విరజిమ్ముతుంటాయి.

ఒత్తుగా పూచిన పూలగుత్తుల నెత్తావులు గుమాయించే పొదరిండ్లున్నాయి. ఆ పొదరిండ్లలో ఎత్తైన స్తనకుంభాల భారానికి నకనకలాడు సన్నని నెన్నడుములు గల కొందరు సుందరీమణులు విహరిస్తుంటారు. ఆ లతాంగులు నీలిరంగు పట్టుచీరలు కట్టుకొని బంగారు గజ్జెల ఒడ్డాణాలు సింగారించుకొని ఉంటారు. ఆ మందయానల ఒయ్యారపు నడకల సొగసులు మరాళాలనూ, మయూరాలనూ ఎగతాళి చేస్తున్నట్లుంటాయి. ఆ అన్నులమిన్నల వాల్గన్నులు అసమశరుని కుసుమశరాలను పరిహసిస్తుంటాయి. అటువంటి అందాలరాసుల సౌందర్యానికి లోనుగాక వారితో శృంగారక్రీడా విలాసాలను ఆశించక అందలి హరిభక్తులు గోవింద చరణారవింద సంసేవనం వల్ల సంప్రాప్తించిన నవరత్నాలు చెక్కిన చక్కని బంగారు విమానాలు ఎక్కి ఆయా పుణ్యప్రదేశాలలో తిరుగుతుంటారు.

అందాలదీవి అయిన లక్ష్మీదేవి ముల్లోకాల సౌందర్యం మూర్తీభవించినట్లు మణులు చెక్కిన కాలి అందెలు ఘల్లుఘల్లున మ్రోగుతుండగా తన హృదయనాథుడైన వైకుంఠనాథుని మందిరంలో చంచలత్వం మాని సంచరిస్తుంటుంది. ఆ ఇందిరాసుందరి తన కరకమలంలోని లీలాకమలాన్ని త్రిప్పుతుండగా ఆమెనీడ ఆ మేడలోని బంగారు పాలరాతి గోడలపై ప్రతిఫలిస్తుంది. అప్పుడు అది ముకుంద మందిర సమ్మార్జనమే పరమధర్మమని ప్రకటిస్తున్నట్లుంటుంది. లక్ష్మీదేవి తన వనంలోని పరిమళాలు వెదజల్లే తులసీదళాలను దండలుకట్టి తన హృదయేశ్వరుని పదకమలాలపై అర్పించుతూ ఉంటుంది. ఆ సమయంలో శ్రమబిందువులవల్ల నుదుటనున్న కస్తూరీతిలకం కలిగి అంటుకుని కదులుతున్న ముంగురులతో

నువ్వుపువ్వువంటి చక్కదనాల ముక్కుతో ముద్దులు మూటగట్టే ఆమె ముఖపద్మం అచ్చటి కోనేటినీటిలో ప్రతిబింబిస్తుంది. అప్పుడు ఆమె నీల మేఘశ్యాముడైన పరంధాముడు తన ముఖాన్ని ముద్దాడుతున్నట్లు భ్రమించి, సిగ్గుతో తలవంచుకొంటుంది. అటువంటి దిగుడు బావుల చుట్టూ గట్టులపైన పగడాలతీవలు అల్లుకొని ఉంటాయి. ఈ విధంగా హృద్యాతి హృద్యమైన ఆ ఉద్యానవనం పుణ్యానికి ఆస్థానమై, ధర్మానికి సంస్థానమై, సుకృతాలకు మూలస్థానమై వెలుగొందుతూ ఉంటుంది.

చ. హరివిముఖాత్ము లన్యవిషయాదృత చిత్తులుఁ బాపవర్తులున్
నిరయనిపాత హేతువును నింద్య చరిత్రము నైన దుష్కథా
నిరతిఁ జరించువారలును నేరరు పొందఁగ నిందిరా మనో
హర చరణారవింద భజనాత్మకు లుండెడు గొంది నారయన్. 508

* విష్ణుసేవకు విముఖు లైనవారూ, ఇతరములైన లౌకిక సుఖాలతో సతమతమయ్యే మనస్సు కలవారూ, పాపపు నడవడి కలవారూ, నరకహేతువులై నింద్యములైన చెడ్డకథలందు ఆసక్తి కలిగి మెలగేవారూ భగవంతుని పాదపద్మాలు సేవించే భక్తులుండే ఆ పవిత్ర ప్రదేశాన్ని ప్రవేశింప లేరు.

వ. వెండియు. 509

చ. హరిఁ బరమేశుఁ గేశవు ననంతు భజింపఁగ ధర్మతత్త్వ ధీ
పరిణతిసాధనం బగు స్వభావముఁ దాల్చినయట్టి మర్త్యు లా
సరసిజనేత్రు మాయను భృశంబుగ మోహితులై తదంఘ్రి పం
క రుహము లర్థిమైఁ గొలువఁ గానమిఁ బొందరు తత్పదంబునన్. 510

* పాపములు హరించువాడూ, పరాత్పరుడూ, కేశవుడూ, అనంతుడూ అయిన వాసుదేవుని సేవించడానికి ప్రధానసాధనం భక్తి మాత్రమే. కేవలం ధర్మశాస్త్రపరామర్శతో పండిన బుద్ధికౌశలం గల మానవులు ఆ మహనీయునిచే మరింత మోహితులై ఆ పరంధాముని పాదపద్మాలను పరమభక్తితో భజించే పద్ధతిని తెలుసుకోలేరు. అందుచే వారు ఆ వైకుంఠ స్థానాన్ని అందుకోలేకపోతున్నారు.

చ. మఱియు సరోరుహోదరుని మంగళ దివ్యకథానులాప ని
ర్భర పరితోష బాష్ప కణ బంధుర చారు కపోల గద్గద
స్వర పులకీకృతాంగు లగువారలు నిస్స్పృహచిత్తు లత్యహం
కరణవిదూరు లుందురు సుకర్ముల యుండెడి పుణ్యభూములన్. 511

* నళిననాభుడైన నారాయణుని దివ్యమంగళ లీలావిలాసాలను పలుమార్లు భావించి ఆలపించడంవల్ల పెల్లుబికిన ఆనంద బాష్పధారలు చెక్కిళ్లపై జారి కంఠం గద్గదమై మేను పులకించిన వారూ, వైరాగ్య భావాన్ని భజించినవారూ, అహంకారాన్ని దూరంగా త్యజించినవారూ పుణ్యాత్ములకు పుట్టినిల్లైన వైకుంఠపట్టణంలో ఉంటారు.

వ. అందు. 512

మ. వరవైకుంఠము సారసాకరము, దివ్యస్వర్ణశాలాంక గో
పుర హర్మ్యావృతమైన తద్భవన మంభోజంబు, దన్మందిరాం
తర విభ్రాజిత భోగి కర్ణిక, తదుద్యద్భోగ పర్యంకమం
దిరవొందన్ వసియించు మాధవుఁడు దా నేపారు భృంగాకృతిన్. 513

* లోకోత్తరమైన ఆ వైకుంఠపురమే ఒక సరోవరం. దివ్యత్వం దీపించే బంగారు మంటపాలతో, గోపురాలతో, మేడలతో కూడిన ఆ మహా మందిరమే ఆ సరస్సు నడుమ ఉన్న పద్మం. ఆ మందిరం మధ్య భాగాన ప్రకాశించే ఆదిశేషుడే తామరదుద్దు. శేషతల్పంపై శయనించి ఉన్న మాధవుడే తుమ్మెద.

వ. అంత. 514

మ. హరిచేఁ బాలితమైన కాంచనవిమానారూఢ మైనట్టి స
త్పురుషానీకముచేఁ దనర్చి విభవాపూర్ణ ప్రభావోన్నతిం
గర మొప్పారు తదీయ ధామము జగత్కల్యాణమూర్తుల్ మునీ
శ్వరు లర్థిన్ నిజయోగశక్తిఁ బరితుష్టస్వాంతులై చెచ్చెరన్. 515

వ. డాయంజని. 516

* ఈ విధంగా శ్రీ మహావిష్ణువు పాలించేదీ, బంగారు విమానాలెక్కి విహరించే పుణ్యపురుషులతో నిండినదీ, వైభవోపేతమైన మహాప్రభావంతో శోభిల్లేదీ అయిన ఆ వైకుంఠధామాన్ని లోకకల్యాణ స్వరూపులైన సనక సనందనాదులు సంతుష్టాంతరంగులై తమ యోగశక్తి వల్ల వడి వడిగా సమీపించినవారైనారు.

చ. మరకతరత్న తోరణ సమంచిత కుడ్య కవాట దేహళీ
విరచిత షట్సుకక్ష్య లరవిందదళాక్ష విలోకనోత్సవా
దరమతి నన్యముం గనక దాఁటి యనంతరకక్ష్య యందు ని
ద్దఱను దదీయపాలుర నుదార సమాన వయో విశేషులన్. 517

* అరవిందదళాక్షుని సందర్శించాలనే ఆనందంతో ఆ మహర్షులు అనన్యదృష్టి కలవారై మరకతమణి తోరణాలతో, అలంకృతములైన గోడలతో, రత్నమయాలైన కవాటాలతో, గడపలతో ఒప్పుతున్న ఆరు మహాద్వారాలను దాటి అనంతరం ఏడవ మహాద్వారాన్ని చేరారు. అక్కడ కావలి కాస్తున్న సమానవయస్సు గల ఇద్దరు ద్వారపాలకులను చూచారు.

సీ. కాంచన నవరత్న కటకాంగుళీయక, హార కేయూర మంజీర ధరులఁ
గమనీయ సౌరభాగత మత్త మధుకర, కలిత సద్వనమాలికా విరాజి

తోరస్థలుల గదాయుతులను ఘనచతు, ర్బాహుల నున్నతోత్సాహమతుల
నారూఢ రోషానలారుణితాక్షుల, భ్రూలతా కౌటిల్య ఫాలతలుల

తే. వేత్రదండాభిరాముల వెలయు నమ్మ, కుంద శుద్ధాంత మందిరాళింద భూమి
నున్న యిద్దఱ సనకాది యోగివరులు, సూచుచును వృద్ధులయ్యు నా సుభగమతులు. 518

క. ధీరతఁ బంచాబ్దముల కు, మారకులై కానఁబడుచు మనమున శంకం
గూరక చతురాత్మకు లని, వారిత గమనమున డాయ వచ్చిన నెదురన్. 519

* ఆ ద్వారపాలకు లిద్దరూ నవరత్నాలు పొదిగిన బంగారు కంకణాలు, ఉంగరాలు, హారాలు, భుజకీర్తులు, కాలి అందెలు ధరించి ఉన్నారు. ఇంపైన సువాసనలకు ఆకర్షింపబడిన గండుతుమ్మెదలు నిండిన మేలిజాతి పూలదండలను వక్షస్థలాలపై అలంకరించుకొని ఉన్నారు. గదలు పట్టుకొని చతుర్భుజాలతో ఉత్సాహం ఉరకలువేస్తూ ఉన్నారు. వారి కన్నులు రోషాగ్నితో ఎఱ్ఱబడి ఉన్నాయి. వారి ఫాలభాగాలు ముడివడిన కనుబొమలతో వంకరలు తిరిగి ఉన్నాయి. వారి హస్తాలలో పేము బెత్తాలు కదులుతున్నాయి. ఆ విధంగా వారిద్దరూ గోవిందుని శుద్ధాంతమందిరం ముందు నిలబడి ఉన్నారు. శుద్ధమతులైన సనకసనందనాదులు వృద్ధులైనప్పటికీ ఐదేండ్ల బాలకుమారులులాగా కనబడుతూ కొంచెంకూడా అనుమానించకుండా నిబ్బరంగా నిరాటంకంగా నేర్పుగా ఆ ద్వారపాలకుల సమీపానికి వచ్చారు.

క. శ్రీలలనేశ్వర దర్శన, లాలసులై యేఁగు బుధలలాముల నతి దు
శ్శీలతఁ దద్వచనప్రతి, కూలమతిం బోవకుండఁ గుటిలాత్మకులై. 520

* ఇందిరావల్లభుని సందర్శించాలనే ఆసక్తితో లోనికి వెళ్లుతున్న సాధువరేణ్యులైన సనకాదులను కటుస్వభావులూ, కుటిలబుద్ధులూ అయిన ఆ ద్వారపాలకులు ఇద్దరూ ప్రతికూలవచనాలతో నివారించారు.

క. వారించిన వారలు బ్రుం, దారకు లీక్షించుచుండ దారుణపటు రో
షారుణితాంబకులై రొద, వారించుచు వారు నచటివారును వినఁగన్. 521

వ. ఇట్లనిరి. 522

* ఈ విధంగా ద్వారపాలకులు అడ్డగింపగా సనకాదులకు తీవ్రమైన కోపం వచ్చింది. వారి కన్నులు ఎఱ్ఱబడ్డాయి. ఇదంతయూ దేవతలు విస్తుపోయి చూస్తూనే ఉన్నారు. ఆ మహర్షులు అచటి కలకలాన్ని వారిస్తూ అక్కడి వారందరూ వింటూ ఉండగా ఈ విధంగా అన్నారు.

చ. పరము ననంతు భక్తపరిపాలు సుహృత్తము నిష్టు నీశ్వరే
శ్వరు భజియింపఁ గోరి యనివారణ నిం దరుదేర నిచ్చలున్

భరిత ముదాత్ములై కొలువఁ బాయక తద్భుజనాంతరాయ త
త్పరమతి మాకు నిప్పు డరిపడ్డ దురాత్ముల నేఁడు గంటిరే? 523

* పరాత్పరుడు, అనంతుడు, భక్తజన పరిపాలకుడు, దీనబంధుడు, ప్రియతముడు, సర్వేశ్వరుడు అయిన శ్రీహరిని సేవించటం కోసం మేము నిత్యమూ నిరాటంకంగా ఇక్కడికి వస్తూ వుంటాము. ఎంతో సంతోషంతో నిండిన అంతరంగాలతో ఆయనను ఆరాధిస్తాము. ఈనాడు ఈ విధంగా వచ్చిన మమ్మ్మ అడ్డగించి మా సేవకు నిరోధం కల్గించిన దురాత్ములను మీరంతా చూచారు గదా!

వ. అని మఱియు సనకసనందనాదులు జయవిజయులం జూచి యిట్లనిరి, మీ మనంబుల స్వామిహితార్థంబై నిష్కపటవర్తనుల మైన మాబోఁటులఁ గుహక వృత్తింగల యితరజనంబులు భగవత్సదనంబుఁ బ్రవేశింతురో యను శంకం జేసి కొందఱం బ్రవేశింపం జేయుటయుఁ, గొందఱ వారించుటయు దౌవారికస్వభావంబని వారింపఁ దలంచితిరేనిఁ బ్రశాంత దివ్యమంగళ విగ్రహుండును, గతవిగ్రహుండును, భగవంతుండును, విశ్వగర్భుండును నైన యీశ్వరుండు ప్రాప్యంబును, ప్రాపకంబును, బ్రాప్తియు నను భేదశూన్యుండు గావున మహాకాశంబునందు ఘటపటాద్యాకాశంబులు వేఱులేక యేకంబై తోఁచు చందంబున విద్వాంసులగు వా రమ్మహాత్ముని సకలాత్మభేదరహితునింగాఁ బొడగందు రదియునుంగాక లోకంబు నందు రాజులు సాపరాధులైన కింకర జనంబుల నాజ్ఞాపించుచందంబున నీశ్వరుండు దండించునో యను భయంబునంజేసి వారించితి మని తలంచితిరేని భూసుర వేషధారులమైన మాకును వైకుంఠనాయకుండైన సర్వేశ్వరునకును భేదంబు లేకుండుటం జేసి శంక సేయం బనిలేదు. ఇట్లగుట యెఱింగి మందబుద్ధులరై మమ్ము వారించిన యనుచితకర్ములగు మీరలు మదీయశాపార్హు లగుదురు గావున భూలోకంబునం గామక్రోధలోభంబులను శత్రువులు బాధింపం బుట్టుండని పలికిన. 524

* ఇలా పలికి సనకసనందనాదులు ద్వారపాలకులైన జయవిజయులను చూచి ఇట్లా అన్నారు. "మీరు మమ్ములను అడ్డగించుట చాలా చెడ్డపని. మనస్సుల్లో మీ యజమాని మేలుకోరువారై "కపటవర్తనులైన ఇతరులు భగవంతుని మందిరం ప్రవేశిస్తారేమో"అనే అనుమానంతో కొందరిని రానిచ్చుట, కొందరిని అడ్డగించుట ద్వారపాలకుల ధర్మం కనుక సన్మార్గుల మైన మమ్ము అడ్డగించా మంటారా అది సరికాదు. భగవంతుడు ప్రశాంతమూ, దివ్యమూ, మంగళకరమూ అయిన ఆకారం కలవాడు. ఆయనకు ఎవరితోనూ విరోధం లేదు. మీరూ, మేమూ, సమస్త విశ్వమూ ఆయనలో ఇమిడి ఉన్నవారమే. అటువంటి పరాత్పరునికి ప్రాప్యము, ప్రాపకము, ప్రాప్తి అనే భేదాలు లేనేలేవు. ఘటాకాశం, పటాకాశం, మహాకాశం లోనివే కాని వేరుకావు. అందుకనే ఎరుకగలవారు ఆ పరమాత్మ అభేదంగా అందరిలోనూ ఆత్మరూపంలో ప్రకాశిస్తున్నాడని భావిస్తారు. కాబట్టి మీరు చేసినపని సరికాదు.

లోకంలో దోషులైన భటులను రాజు దండించునట్లు భగవంతుడు దండిస్తాడనే భయంతో ఇట్లా చేశామని మీరనుకొన్నట్లయితే అది కూడా అపరాధమే. భూసురులమైన మాకూ, వైకుంఠవాసియైన

భగవంతునకూ భేదం లేదు. అందువల్ల అటువంటి సందేహానికీ, భయానికీ అవకాశమే లేదు. మీరు ఇదంతా తెలిసికూడా మందబుద్ధులై మమ్మల్ని అడ్డగించారు. ఇటువంటి చేయగూడనిపని చేసిన మీరు మా శాపానికి అర్హులవుతున్నారు. కనుక కామక్రోధలోభాది శత్రుగుణాలకు పాత్రులై భూలోకంలో పుట్టండి."

క. వారలు విని తమ మనముల, భూరిస్ఫుట చండకాండపూగంబులచే
వారింపరాని భూసుర, దారుణవాక్యముల కులికి తల్లడపడుచున్. 525

* ద్వారపాలకులు మహర్షుల మాటలు విని ఉలికిపడ్డారు. పదునైన దారుణ బాణపరంపరల చేత కూడా నివారించుటకు వీలుకాని ఆ బ్రహ్మవేత్తల భయంకర శాపవాక్యాలకు వారు తల్లడిల్లిపోయారు.

క. పరితాపంబును బొందుచు, సరసిజలోచనుని భటులు సనకాది మునీ
శ్వరుల పదాంబుజములకుం, గర మర్థిన్ మ్రొక్కి నిటలఘటితాంజలులై. 526

వ. ఇట్టనిరి. 527

* విష్ణుదేవుని సేవకులు భరింపరాని పరితాపం పొందినవారై ఆ సనక సనందనాది మునీశ్వరుల చరణకమలాలకు మిక్కిలి భక్తితో మ్రొక్కి నెన్నుదుట చేతులు జోడించి వారితో ఇట్లా విన్నవించుకున్నారు.

మ. వరయోగీశ్వరులార! మమ్ము మది నొవ్వన్ మీరలిట్లన్న ని
ష్ఠుర వాక్యంబుల కింక మా మనములన్ శోకింపఁగా రాదు, స
త్పురుషశ్రేణిఁ బరాభవించిన వృథాభూతాత్ములన్ మమ్ము మా
దురితం బింతకుఁ దెచ్చె, మీఁద శుభముం దూఁకొందు మేమారయన్. 528

* ఉత్తములైన యోగిసత్తములారా! మీరు మా మనస్సు నొచ్చునట్లు మమ్ములను కఠినవాక్యాలతో మందలించారు. ఇందుకు మేము మా హృదయాలలో బాధపడటం లేదు. ఏమంటారా! మీవంటి సాధుజనులను అవమానించిన మా జీవితం వ్యర్థం. మాపాపమే మీకు కోపం తెప్పించి మమ్మల్ని శాపం పాలు చేసింది. కానివ్వండి! ఇక మీఁదట మేము శుభం చేకూర్చుకోటానికి ప్రయత్నిస్తాము.

వ. అది యెట్లంటిరేని. 529

ఉ. మీ కరుణావలోకన సమేతులుగా మముఁ జేయఁ జిత్తముల్
దూఁకొనెనేని మా చనవుఁ ద్రోయక యీఁదగు, లోభమోహముల్
గైకొని పుట్టు చోట నవకంజదళాక్షుని నామవిస్మృతిం
బై కొనకుండ దాననె శుభంబగు మీఁది మదీయజన్మముల్. 530

* అది యే విధంగా సమకూరుతుందంటారా? మీ కరుణాకటాక్ష వీక్షణాలు మాపైన ప్రసరింపచేసి మమ్మల్ని అనుగ్రహింప సంకల్పించి నట్లైతే మమ్మల్ని ఈ మాత్రం కనికరించండి. ఏమంటే మేము మోహలోభాలు చేపట్టి పుట్టినచోట శ్రీమన్నారాయణుని నామం విస్మరింపకుండా ఉండేటట్టు అనుగ్రహించండి. అందువల్ల తర్వాతి జన్మాలలో మాకు శుభం లభిస్తుంది.

వ. అను సమయంబున. 531

మ. హరి సర్వేశుఁ డనంతుఁ డా కలకలం బాలించి పద్మాలయా
సరసాలాపవినోద సౌఖ్యరచనల్ సాలించి శుద్ధాంత మం
దిర మాణిక్య సుదేహళుల్ గడచి యేతెంచెం బ్రపన్నార్తి సం
హరుఁడై నిత్యవిభూతి శోభనకరుండై మానితాకారుఁడై. 532

* జయవిజయులు ఇట్లా అంటున్న సమయంలో సర్వేశ్వరుడైన శ్రీ మహావిష్ణువు లోపలనుంచి ఆ కలకలం విన్నాడు. వెంటనే లక్ష్మీదేవి తోడి సరససల్లాపాలూ, శృంగారకలాపాలూ చాలించి, శుద్ధాంతభవనం లోని మణులు చెక్కిన చక్కని ద్వారాలు దాటి అచటికి వచ్చాడు. శరణాగతుల కష్టాలు పోగొట్టి అనంత వైభవాలు అనుగ్రహించే ఆ అనంతుడు సంస్తవనీయమైన స్వరూపంతో సాక్షాత్కరించాడు.

వ. మఱియును. 533

చ. శరనిధికన్యకామణియు సంభ్రమ మొప్పఁగఁ దోడ రా మనో
హరనిజలీలమైఁ బరమహంస మునీశ్వరవంద్య పాద పం
క రుహములన్ వినూత్న మణికాంచన నూపుర మంజుఘోషముల్
వరుసఁ జెలంగ నార్యజన వంద్యుఁడు యోగిజనైక సేవ్యుఁడై, 534

అప్పుడు లక్ష్మీదేవికూడా తొట్రుపాటుతో విష్ణుదేవుని వెనువెంట వచ్చింది. పరమహంసలైన మునివతంసులకు సైతం వందనీయాలైన పదారవిందాల యందలి నవరత్నఖచితాలైన బంగారు అందెలు అడుగడుగుకూ మనోహరమైన శబ్దం చేస్తూ ఉండగా లీలావిలాసంగా స్వామి నడచివచ్చాడు. మహానుభావులు నమస్కరించుతుండగా, యోగివరేణ్యులు సేవించుతుండగా వాసుదేవుడు దర్శనమిచ్చాడు.

చ. కర మణి హేమ కంకణ నికాయ ఝణంకృతు లుల్లసిల్ల న
చ్చర లిడు హంసపక్ష సిత చామర గంధవహోచ్చలత్సుధా
కర రుచిరాతపత్ర సుభగప్రవిలంబిత హారవల్లరీ
సరస గళత్తుషార కణజాల విరాజిత మంగళాంగుఁడై. 535

చేతులందలి మణులు పొదిగిన బంగారు కంకణాలు గల్లుగల్లున మ్రోగుతుండగా, అప్సరసలు హంసరెక్కలవంటి తెల్లని వింజామరలతో వీస్తున్నారు. ఆ చామరాల గాలికి చంద్రబింబంలా కాంతులు వెల్లివిరిసే వెల్లగొడుగు అంచులలో వ్రేలాడుతున్న ముత్యాల జాలర్లు కదలాడుతున్నాయి. ఆ ముత్యాలహార వల్లుల నుంచి చల్లగా జారిపడుతున్న మంచు బిందువులు దేవదేవుని దివ్యమంగళ విగ్రహంమీద అందాలు చిందుతున్నాయి.

వ. మఱియును. 536

సీ. నిఖిల మునీంద్ర వర్ణిత సస్మితప్ర స, న్నాననాంబుజముచే నలరువాఁడు
విశ్రుత స్నేహార్ద్ర వీక్షణ నిజ భక్త, జన గుహాశయుఁ డనఁ దనరువాఁడు
మానిత శ్యామాయమాన వక్షమున నం, చిత వైజయంతి రాజిల్లువాఁడు
నతజనావన కృపామృత తరంగితములై, భాసిల్లు లోచనాబ్జములవాఁడు

తే. నఖిల యోగీంద్ర జన సేవ్యుఁ డైనవాఁడు, సాధుజనముల రక్షింపఁజాలువాఁడు
భువనచూడా విభూషణ భూరిమహిమ, మించు వైకుంఠపురము భూషించువాఁడు. 537

ఆయన అఖిల మునీశ్వరులు అభివర్ణించే మందహాస సుందరమైన ప్రసన్న ముఖారవిందంతో అలరారేవాడు. పెల్లుబికిన ప్రేమ వెల్లి విరిసే చూపులతో తన భక్తుల హృదయాంతరాలలో పవ్వళించేవాడు. విశాలమైన నల్లని వక్షస్థలంమీద వైజయంతీమాల విరాజిల్లేవాడు, నమస్కరించే భక్తులను లాలించి పాలించటంలో దయామృత తరంగాలు పొంగిపొరలే కమలాల వంటి కన్నులు కలవాడు, సకల యోగి పుంగవులకూ సంసేవింపదగినవాడు, సాధు జనులను సంరక్షించుటలో సమర్థుడు. అత్యంత మహిమాన్వితమై అఖిలలోకాలకూ కలికితురాయివలె అలంకారమైన వైకుంఠపురానికి కూడా అలంకార మైనవాడు.

సీ. కటివిరాజిత పీతకౌశేయ శాటితో వితత కాంచీ గుణద్యుతి నటింప
నాలంబికంఠహారావళి ప్రభలతోఁ గౌస్తుభరోచులు గ్రందుకొనఁగ
నిజకాంతి జిత తటిద్ధ్వజ కర్ణ కుండల రుచులు గండద్యుతుల్ ప్రోదిసేయ
మహనీయ నవరత్నమయ కిరీట ప్రభా నిచయంబు దిక్కుల నిండఁ బర్వ

తే. వైనతేయాంస విన్యస్త వామహస్త, కలిత కేయూర వలయ కంకణము లొప్ప
నన్య కరతల భ్రమణీకృతానుమోద, సుందరాకార లీలారవింద మమర. 538

* ఆ విష్ణుమూర్తి నడుంచుట్టూ ప్రకాశించే పచ్చని పట్టుపంచెపై బంగారు మొలనూలు వెలుగులు వెదజల్లుతున్నది. కంఠం చుట్టూ ఉన్న రత్నహారాల కాంతులు కౌస్తుభమణి కాంతులతో కలిసిపోయాయి. మెరపు తీగలవలె మిరుమిట్లు గొల్పుతున్న మకరకుండలాల ధగధగలు చెక్కిళ్ల నిగనిగలతో చెలిమి చేస్తున్నాయి. నవరత్నాలు పొదిగిన కిరీటం వెలుగు వెల్లువలు నలుదెసలా ప్రసరిస్తున్నాయి.

ఆయన గరుత్మంతుని మూపుపై తన ఎడమచేయి ఆనించి ఉన్నాడు. ఆ చేతికి అలంకరించిన భుజకీర్తి, కడియాలూ, కంకణాలూ ముచ్చటగా వెలుగొందుతున్నాయి. స్వామి తన కుడిచేతిలో అందమైన లీలారవిందాన్ని ధరించి దానిని విలాసంగా త్రిప్పుతున్నాడు.

వ. మఱియుఁ జరణారవింద మంజు కింజల్క పుంజ ప్రభారంజిత తులసీ మరంద బంధుర గంధానుబంధ సుగంధి గంధవహాస్వాద కలిత సేవా తత్పరులై చనుదెంచు యోగీంద్రులకు మానసానందకారియు, బహిఃకరణాంతఃకరణ పరితోష ప్రకీర్ణ రోమాంచ రుచిదాయకంబును,

బ్రభాపూర్తి యుక్తంబును నగు మూర్తితోడ నిజ సౌందర్య వర కళా వినిర్జిత శ్రీరమణీ సౌందర్య భాసమానుం డగుచుఁ బాదచారియై యఖిల విశ్వగురుం డైన సర్వేశ్వరుండు వేంచేసె నప్పుడు.539

* ఆ శ్యామసుందరుని చరణకంజాతాలలోని కింజల్క సమూహాలవలె వెలుగులు వెలార్చుతున్నవి తులసీదళాలు. ఆ తులసీదళాలతో మిళితములైన పుష్పమంజరుల మకరంద సుగంధాలతో చల్లగా మెల్లగా వీచే కమ్మని పిల్ల వాయువులను ఆస్వాదిస్తూ సేవాభావంతో యోగీంద్రులు ఆయన వెనువెంట నడుస్తున్నారు. ఆయోగీంద్రుల మనస్సులకు విష్ణుమూర్తి దివ్య స్వరూపం ఆనందదాయకమై వెలుపలి లోపలి ఇంద్రియాలకు సంతుష్టి కలిగిస్తున్నది. ఆ అనుభవంచేత వారు గగుర్పాటు చెందుతున్నారు. ఇటువంటి పరిపూర్ణ తేజోవంతమైన మూర్తితో విష్ణుమూర్తి నడచివచ్చాడు. ఆయన ప్రక్క లక్ష్మీదేవి నడచివస్తున్నది. మిక్కిలి శ్రేష్ఠమైన ఆమె సౌందర్యం విష్ణుమూర్తి సౌందర్యమునకు లోబడి అందులో ఒక అంశంగా వెలుగొందుతున్నది. ఈ విధంగా సకల జగజ్జనకుడైన సర్వేశ్వరుడు అక్కడికి విజయం చేశాడు.

చ. స్థిరశుభలీల నట్లరుగుదెంచిన యవ్విభు విద్రుమారుణా
ధర నవపల్లవ స్ఫురదుదంచిత కుంద రుచిస్మితైక సుం
దర వదనారవిందము ముదంబునఁ దప్పక చూచియున్ మునీ
శ్వరులు నిజాత్మలం దనివి సొలక వెండియుఁ జూచి రిమ్ములన్. 540

* సుస్థిరమై శుభకరమైన శోభావైభవంతో విచ్చేసిన ఆ విష్ణుమూర్తి పగడాల పెదవి క్రొంజిగురాకువలె ఉన్నది. స్వామి చిరునవ్వు ఆ చిగురాకుపై విలసిల్లే మల్లె మొగ్గల అందాన్ని అందుకున్నది. అటువంటి గోవిందుని సుందరవదనారవిందాన్ని సనక సనందనాదులు ఆనందంగా సందర్శించారు. మనస్సులు తృప్తిచెందక వారు మరల మరల మాధవుని సందర్శించారు.

చ. సునిశితభక్తిఁ దన్ముఖముఁ జూచిన చూడ్కులు ద్రిప్పలేకయుం
గనుఁగొని రెట్టకేలకు నకల్మషభక్త విధూత ఖేదముల్
మునిజన చిత్త మోదములు ముక్తి నివాస కవాట భేదముల్
వినుత వినూత్న నూపురిత వేదము లమ్మహనీయు పాదముల్. 541

* ఆ మునీంద్రులు అచంచలమైన భక్తిచే ఆ మహనీయుని ముఖాన్ని చూచిచూచి తమ చూపులను త్రిప్పుకోలేక ఎట్లాగో త్రిప్పుకొని ఆ స్వామిపాదాలమీద కేంద్రీకరించారు. ఆ పాదాలు భక్తుల ఖేదాలను పోగొట్టేవి; ఆపాదాలు మునుల చిత్తాలకు మోదాన్ని కలిగించేవి; ఆ పాదాలు మోక్షమందిరం ద్వారాలను తెరిపించేవి. ఆ పాదాలు వేదాలను క్రొంగ్రొత్త అందెలుగా అలంకరించుకొనేవి.

చ. కని నఖపద్మరాగమణి కాంతి విభాసిత పాదపద్మముల్
మనముల యందుఁ గీల్కొలిపి లబ్ధ మనోరథ యుక్తులై పునః
పునరభివందనంబులు విభూతి దలిర్ప నొనర్చి యోగ మా
ర్గ నిరత చిత్తులున్ వెదకి కానఁగ లేని మహానుభావునిన్. 542

* సంప్రాప్త మనోరథులైన సనక సనందనాది మహర్షులు నిరంతరం యోగమార్గాసక్తులైన మహాయోగులు సైతం ఎంత వెదకినా కన్పించని వాసుదేవుని కన్నులారా కన్నారు. పద్మరాగమణుల కాంతుల వంటి కాంతులతో ప్రకాశించే ఆ భగవంతుని పాదపద్మాలను తమ హృదయాలలో పదిలపరచుకొని పదేపదే నమస్కారాలు చేశారు.

క. మానసమున నిలిపిరి త, ద్ధ్యానాస్పదుఁడైన వానిఁ దత్త్వజ్ఞులకుం
గాన నగువాని భక్తజ, నానందకరైకమూర్తి నలరిన వానిన్. 543

* తదేక చిత్తంతో ధ్యానించేవారికి మాత్రం వశమయ్యేవాడూ, తత్త్వవేత్తలకు దర్శనమిచ్చేవాడూ, భక్తులైన వారికి బ్రహ్మానందాన్ని ప్రసాదించే స్వరూపం కలవాడూ అయిన ఆ పరాత్పరుణ్ణి తమ చిత్తాలలో నిలుపుకున్నారు.

వ. మఱియుం జక్షురింద్రియ గ్రాహ్యంబగు దివ్య మంగళ విగ్రహంబు ధరియించి యున్న పురుషోత్తము నుదాత్త తేజోనిధిం జూచి సనకాదు లిట్లని స్తుతియించిరి. 544

* కన్నులవిందు కావించే దివ్యమంగళ స్వరూపాన్ని ధరించిన ఆ మహానుభావుణ్ణి - ఆ పురుషోత్తముణ్ణి - ఆ అనంత తేజోనిధిని సనకాదులు ఈ విధంగా సంస్తుతించారు.

-: సనకాదులు నారాయణుని స్తుతించుట. :-

చ. వనజదళాక్ష! భక్తజనవత్సల! దేవ! భవత్సుతుండు మ
జ్జనకుఁడునై న పంకరుహజాతుఁడు మాకు రహస్య మొప్పఁ జె
ప్పిన భవదీయ మంగళ గభీర పరిగ్రహ విగ్రహంబు మే
మనయముఁ జూడఁ గంటిమి కృతార్థులమై తగమంటి మీశ్వరా! 545

* పద్మపత్రాలవంటి నేత్రాలు కలిగి భక్తులను పరమవాత్సల్యంతో పాలించే దేవదేవా! నీకు తనయుడూ మాకు జనకుడూ అయిన బ్రహ్మ దేవుడు నిన్ను సందర్శించే ఉపాయం మాకు ఉపదేశించాడు. అటువంటి నీ దివ్యమంగళ స్వరూపాన్ని ఈనాడు చూడగలిగాము. ధన్యులమైనాము. ఓ ప్రభూ! మా జన్మ సార్థకమైనది.

సీ. దేవ! దుర్జనులకు భావింప హృదయసంగతుఁడవై యుండియుఁ గానఁబడవు
కడఁగి నీ దివ్యమంగళ విగ్రహంబునఁ జేసి సమంచితాశ్రితుల నెల్లఁ

జేకొని సంప్రీత చిత్తులఁ గాఁ జేయు దతిశయ కారుణ్యమతిఁ దనర్చి
కమలాక్ష! సర్వలోకైక నాయక! భవ త్సందర్శనాభిలాషానులాప

తే. విదితదృఢ భక్తియోగ ప్రవీణు లగుచు, నర్థిమై వీతరాగులైనట్టి యోగి
జనమనః పంకజాత నిషణ్ణమూర్తి, వని యెఱుంగుదురయ్య, నిన్నాత్మవిదులు. 546

* దేవా! నీవు దుర్జనుల హృదయంలో కూడా ఉంటావు. అయితే వారి భావనలకు అందవు. పట్టుదలతో నీ దివ్యమంగళ విగ్రహాన్ని ఆశ్రయించి ఆరాధించేవారిని అపారకారుణ్యంతో చేరదీసి నీ వారినిగా చేసుకుంటావు. వారికి సంతుష్టి కలిగించుతావు. కమలాక్షా! సకలభువన ప్రజాధ్యక్షా! నిన్ను దర్శించాలనే అభిలాష కలగడంవల్లా మాటిమాటికి నిన్ను గూర్చి చెప్పుకొనడం వల్లా సుస్థిరమైన భక్తియోగం అవగత మవుతుంది. రాగ ద్వేషాలు తొలగినటువంటి యోగిజనుల మనఃపద్మాలలో నీవు ఆసీనుడవై ఉంటావని ఆత్మవిదులైన వారు తెలుసుకుంటారు.

క. యుక్తిం దలఁప భవద్వ్యతి, రిక్తములై నట్టి యితర దృఢ కర్మంబుల్
ముక్తిదము లయిన నీ పద, భక్తులు దత్కర్మములను బాటింప రిలన్. 547

*దేవా! నీ పాదాలపై మనస్సు లగ్నం చేసిన భక్తులు నీ భక్తికి వ్యతిరిక్తాలైన ఇతర కార్యాలను - అవి ముక్తినిచ్చేవైననూ - ఎంతటి గొప్పవైననూ - వాటిని పాటింపరు.

ఉ. కావునఁ గీర్తనీయ గతకల్మష మంగళ తీర్థ కీర్తి సు
శ్రీ విభవ ప్రశస్త సుచరిత్రుఁడ వైన భవత్పదాబ్జ సే
వా విమలాంతరంగ బుధవర్గ మనర్గళభంగి నన్యమున్
భావమునం దలంచునె కృపాగుణభూషణ! పాపశోషణా! 548

*దేవా! నీవు అపారకృపాగుణమే అలంకారంగా కలవాడవు. భక్తుల పాపాలను పటాపంచలు చేసేవాడవు. కొనియాడ తగినదై కల్మష రహితమై కల్యాణాలకు కాణాచియై విశాల యశోవిరాజితమైన పవిత్ర చరిత్ర కలవాడవు. నీ పాదపద్మాల సేవకే అంకితమై అతి నిర్మలమైన అంతరంగం కల మహానుభావులు నిన్ను తప్ప మరి దేనినీ తమ మనస్సులలో చింతింపరు.

చ. పరమ తపోవిధూత భవపాపులమై చరియించు మాకు నేఁ
డరయ భవత్పదాశ్రితుల కల్గి శపించిన భూరిదుష్కృత
స్ఫురణ నసత్పథైక పరిభూతులమై నిజధర్మహానిఁగా
నిరయము నొందఁగా వలసె నేరము వెట్టక మమ్ముఁ గావవే! 549

* అపారమైన తపస్సులు చేసి పాపాలు పోగొట్టుకొని తిరిగే మేము ఈ దినం మీ పాదాశ్రితులపై కోపించి శాపం పెట్టాము. మహాపాపానికి ఒడిగట్టాము. చెడుమార్గంలో అడుగుపెట్టి ధర్మగ్లాని తలపెట్టాము. నరకానికి జేకొట్టాము. మా తప్పు క్షమించు. మమ్మల్ని రక్షించు.

చ. కర మనురక్తిషట్పదము క్రమ సుగంధ మరంద వాంఛచేఁ
దరమిడి శాత కంటక వృతస్ఫుట నవ్యతర ప్రసూన మం
జరులను డాయుపోల్కిని భృశంబగు విఘ్నములన్ జయించి నీ
చరణ సరోజముల్ గొలువ సమ్మతి వచ్చితిమయ్య, కేశవా! 550

* పుండరీకాక్షా! గండుతుమ్మెద నిండు కౌతుకంతో కమ్మకమ్మని మకరందం కోసం వాడి ముండ్లతో కూడిన క్రొంగ్రొత్త పూలగుత్తులను సమీపించినట్లుగా అధికమైన ఆటంకాలను అధిగమించి నీ పాదపద్మాలను ఆసక్తితో అనురాగంతో ఆరాధించడానికి అరుదెంచాము.

చ. అలరు భవత్పదాంబుజ యుగార్పితమై పొలుపొందునట్టి యీ
తులసి పవిత్రమైన గతిఁ దోయజనాభ! భవత్కథాసుధా
కలితములైన వాక్కుల నకల్మషయుక్తిని విన్నఁ గర్ణముల్
విలసిత లీలమై భువిఁ బవిత్రములై విలసిల్లు మాధవా! 551

* ఓ పద్మనాభా! ఓ రమావల్లభా! నీ పాదారవిందాలపై అర్పింపబడి అందాలు చిందే ఈ తులసి పవిత్ర మైనట్లు నీ కథామృతంతో కూడిన వాక్కులను కల్మషం లేకుండా విన్న మా చెవులుకూడా పరమ పవిత్రాలై భాసిల్లుతాయి.

చ. మహితయశోవిలాస గుణమండన! సర్వశరణ్య! యింద్రియ
స్పృహులకుఁ గానరాక యతసీకుసుమద్యుతి నొప్పుచున్న నీ
సహజ శరీర మిప్పుడు భృశంబుగఁ జూచి మదీయ దృక్కు లిం
దహహ! కృతార్థతం బొరసె నచ్యుత! మ్రొక్కెద మాదరింపవే! 552

* మహనీయమైన యశోవిలాసంచే ప్రకాశించే సుగుణాలు కలవాడా, అందరికీ ఆశ్రయింప దగినవాడా, పంచేంద్రియాలకు తలవంచిన వారికి నీరూపం కనిపించదు. నల్ల అవిసెపూవువంటి కాంతితో ఒప్పే నీ సహజ స్వరూపాన్ని ఇప్పుడు మేము సంతృప్తిగా చూడ గలిగాము. మా కన్నులు ధన్యము లయ్యాయి. ఓ అచ్యుతా! నీకు నమస్కరిస్తున్నాము. మమ్ములను కటాక్షించు.

క. అని సనకాదులు దత్పద, వనజములకు మ్రొక్కి భక్తి వశమానసులై
వినుతించిన గోవిందుఁడు, మునివరులం జూచి పలికె ముదితాత్ముండై. 553

* ఈ విధంగా సనకసనందనాదులు గోవిందుని పాదారవిందాలకు మ్రొక్కి భక్తితో పరవశించిన మనస్సు గలవారై విన్నవించుకున్నారు. సంతుష్టాంతరంగుడైన ముకుందుడు మునిపుంగవులతో ఇట్లా అన్నాడు.

వ. ఈ యిరువురు జయవిజయాభిధానంబులు గల మదీయ ద్వారపాలకులు, వీరు మిమ్ముం గైకొనక మదీయాజ్ఞాతిక్రమణులయి చేసిన యపరాధంబునకుఁ దగిన దండంబు గావించితిరి, అది నాకు

నభిమతం బయ్యె, నదియునుం గాక భృత్యవర్గంబు సేయు నపరాధంబు స్వామిదియ, కాన యీ తప్పునకు మాననీయుండనైన నన్ను మన్నించి ప్రసన్ను లగుదురుగాక యని వెండియు నిట్లనియె.554

* ఈ యిరువురు జయుడు, విజయుడు అనుపేర్లు కలవారు. నా ద్వారపాలకులు మిమ్మల్ని లెక్కచేయక నా ఆజ్ఞను అతిక్రమించి చేసిన నేరానికి మీరు వీరికి తగినశిక్ష విధించారు. అది నాకుకూడా ఇష్టమే. అంతేకాక సేవకులు చేసే అపరాధం యజమానిదే. అయితే ఈ తప్పుకు మాననీయుడనైన నన్ను మన్నించి దయచూపండి.

ఈవిధంగా పలికి శ్రీహరి మళ్లీ ఇలా అన్నాడు.

చ. తనువునఁ బుట్టినట్టి బెడిదంబగు కుష్ఠమహాగదంబుచే
వనరి తదీయచర్మము వివర్ణత నొందినరీతి భృత్యు లొ
ప్పని పని సేసినన్ విభులు బంధురచారుయశంబుఁ బేరుఁ బెం
పును జెడిపోయి దుర్యశముఁ బొందుచు నుందురు విష్టపంబులన్. 555

* భయంకరమైన కుష్ఠరోగం దేహంలో ప్రవేశించినప్పుడు చర్మం చెడిపోయి రంగు మారినట్లుగా సేవకులు తగనిపని చేయడంవల్ల ప్రభువుల యశస్సు నశించి పేరుప్రతిష్ఠలు దెబ్బతింటాయి. లోకంలో దుష్కీర్తి వ్యాపిస్తుంది.

చ. అలవడ నాకు మీవలన నబ్బిన తీర్థ సుకీర్తనీయ స
ల్లలిత వినిర్మలామృత విలాస యశో విభవాభిరామమై
వెలయు వికుంఠ నామ మపవిత్రమనశ్శ్వప చాధమాది లో
కుల చెవి సోఁకఁ దత్క్షణమ కోరి పునీతులఁ జేయు వారలన్. 556

* మీవల్ల నాకూ లభించిన వైకుంఠమనే ఈ పుణ్యక్షేత్రం ఎంతో పవిత్రమూ, స్తుతిపాత్రమూ, అత్యంతసుందరమూ, అమృతమయమూ, కీర్తి వైభవశోభితమూ. అటువంటి వైకుంఠధామం తన నామం చెవిసోకగానే ఎటువంటి అపవిత్రులనైనా - కుక్కమాంసం తినే పరమనీచులనైనా పవిత్రులను చేస్తుంది.

తే. అట్టి నేను దలంప మీ యట్టిసాధు, జనుల కపకార మర్థిఁజేసిన మదీయ
బాహుసములైనఁ ద్రుంతు నుత్సాహలీల, నన్న నితరుల మీ మ్రోల నెన్ననేల? 557

* అటువంటి నేను మీవంటి సాధుజనులపట్ల అపరాధం చేసినవారు, నా చేతులతో సమానమైన వారైనాసరే వారిని ఖండించటానికి ఏమాత్రం వెనుకాడను. అటువంటప్పుడు ఇతరులమాట వేరే చెప్పడం ఎందుకు?

క. ధరణి సురోత్తమ సేవా, పరిలబ్ధం బయిన యట్టి పాతక నాశం
కర నిఖిల భువన పూత, స్ఫురి తాంఘ్రి సరోజ తోయములు గల నన్నున్. 558

క. అలఘుమతి విరక్తునిఁగాఁ, దలఁపక నిజ శుభ కటాక్ష దామక కలితా
ఖిల సంపద్విభవ శ్రీ, లలనా రత్నం బురస్థలంబును జెందెన్. 559

* బ్రాహ్మణ శ్రేష్ఠుల పరిచర్యవలన ప్రాప్తించి నట్టిదీ, సర్వపాపాలను శమింపజేయగలదీ, సమస్త లోకాలను పవిత్రం కావింపగలదీ అయిన గంగ నా పాదాలలో ప్రాదుర్భవించింది. అటువంటి నన్ను విరక్తుడని తేలికగా భావింపక, శుభకరమైన తన కడకంటి చూపులనే పూలదండలతో సకల సంపదలను ఆకర్షించగల లలనామణి లక్ష్మి నా వక్షస్థలాన్ని అలంకరించింది.

చ. క్రతువులు సేయుచో శిఖిముఖంబున వేలుచునట్టి తద్ఘృత
ప్లుత చరుభక్షణన్ ముదముఁ బొందదు నిస్పృహధర్మమార్గ సం
గతుఁడగు భూసురోత్తము ముఖంబున వేడ్కఁ భుజించు నయ్యవి
స్తృతకబళంబునన్ మనము తృప్తి వహించినరీతి నిచ్చలున్. 560

* ఆశారహితుడై ధర్మమార్గంలో సంచరించే బ్రాహ్మణోత్తముడు పరమేశ్వ రార్పణమని భక్షించే ఒక చిన్న అన్నంముద్ద వల్ల నా మనస్సుకు కలిగే సంతృప్తి యజ్ఞయాగాలలో నేతిలో ముంచి అగ్ని ముఖంగా వ్రేల్చబడే హవిస్సును అందుకొని ఆరగించేటప్పుడు కూడా నాకు కలుగదు.

సీ. సతతంబు నప్రతిహత యోగమాయా విభూతిచేఁ బ్రఖ్యాతిఁ బొందు నేను
నే మహీసురుల సమిద్ధ నిర్మల పాద నళిన రజోవితానములు భక్తి
హాటక నవరత్న కోటీరమునఁ దాల్తు నట్టి నా చరణాంబుజాంబువులను
దవిలి ధరించి సద్యః పునీతాత్ములై రర్థిఁ జంద్రావతంసాది దేవ

తే. చయము, లెవ్వాఁడు బ్రాహ్మణ జనులు దమకు, నపకృతుల్ సేసిరేని మా అలుగఁ డతఁడు
విప్రులను నన్నుఁగాఁగ భావించు నతఁడు, ధర్మ పద్ధతి నా ప్రియతముఁడు వాఁడు. 561

* ఎదురులేని యోగమాయావైభవంతో ఎల్లప్పుడూ ప్రసిద్ధుడనైన నేను బ్రాహ్మణుల పవిత్రమైన పాదపద్మ పరాగాలను భక్తితో నా నవరత్నఖచిత సువర్ణకిరీటాన ధరిస్తాను. అటువంటి నా పాదపద్మాలలో జన్మించిన గంగాజలాన్ని తలపై ధరించి పరమశివుడు మొదలైన దేవతలు వెంటనే పవిత్రు లవుతున్నారు. ఎవడు బ్రాహ్మణులు తమకు అపకారం చేసినా తిరిగి ఆగ్రహింపడో, ఎవడు బ్రాహ్మణులను నన్నుగా భావిస్తాడో అటువంటివాడు ధర్మానుసారంగా నాకు మిక్కిలి ప్రియమైన వాడు.

ఉ. గోవితతిన్ ధరాదివిజకోటిని నన్నును దీనవర్గమున్
వావిరి భేదబుద్ధిఁ గనువార లధోగతిఁ బొంద, నందు నా
శీవిషరోషవిస్ఫురణఁ జెంది కృతాంతభటుల్ మహోగ్ర గృ
ధ్రావలివోలెఁ జంచువుల నంగము లుద్ధతిఁ జింతు రెప్పుడున్. 562

* ఎవరైతే బ్రాహ్మణులనూ, నన్నూ, దీనజనులనూ భేదబుద్ధితో చూస్తారో వారు అధోగతి పాలవుతారు. త్రాచుపాములవలె రోషంతో బుసలు కొట్టే యమభటులు గ్రద్దలవలె భయంకరమైన ఉక్కుముక్కులతో అటువంటివారి అవయవాలను చీల్చిచెండాడుతారు.

చ. ధరణి సురోత్తముల్ బహువిధంబులఁ దమ్ముఁ బరాభవించినన్
దరహసితాస్యులై యతిముదంబున నిచ్చలుఁ బూజ సేయుచున్
సరస వచో విలాసముల సన్నుతి సేయుచుఁ దండ్రి నాత్మజుల్
గర మనురక్తిఁ బిల్చుగతిఁ గైకొని పిల్చినవారు నా సముల్. 563

* బ్రహ్మవేత్తలైన బ్రాహ్మణుల వల్ల తమకు అవమానం ప్రాప్తించినా చిరునవ్వు ముఖంతో సహించి నిత్యమూ వారిని పూజించుతూ, మంచి మాటలతో గౌరవించుతూ కన్నతండ్రిదగ్గర చిన్నబిడ్డలు ప్రవర్తించినట్లు అనురాగపూర్వకంగా వర్తించేవారు భగవంతునితో సమానులు.

క. వినుఁ డయ్యనఘచరిత్రుల, కనయముఁ బ్రియతముఁడ నగుచుఁ నమ్ముడువోదున్
ముని నన్ను భృగువు దన్నినఁ, గనలక పరితోషవృత్తిఁ గైకొంటిఁ గదే. 564

* అటువంటి పుణ్యాత్ములకు నేను ఎప్పుడూ ప్రియతముడనై అమ్ముడుపోతూ ఉంటాను. పూర్వం నన్ను భృగుమహర్షి తన్నగా నేను ఆగ్రహింపక అత్యంత సంతోషంతో ఆయనను ఆదరించాను గదా!

సీ. పొలుచు నా మానసాంభోజాత భావంబుఁ దెలియంగ లేక యుద్వృత్తు లగుచుఁ
గడఁగి మీ యానతిఁ గడచినఁ దద్దోష ఫలము వీరలకు సంప్రాప్తమయ్యె,
మునులార! నా చిత్తమున నున్న రీతియు నిట్టిద, భూమిపైఁ బుట్టి వీర
లచిరకాలమున నా యంతికంబున కోలి నరుదెంచు నట్లుగా ననుమతింప

తే. వలయునని య ముకుందుండు వలుకుటయును, విని మనంబున సనకాదిముని వరేణ్యు
లమ్మహాత్ముని మృదుల భాషామృతంబుఁ, దవిలి క్రోలియు రోష సందష్టు లగుచు. 565

* "మహామునులారా! నా హృదయకమలంలోని అభిప్రాయాన్ని వీరు తెలిసికోలేక పోయారు. మిక్కిలి మిడిసిపాటుతో మీ యాజ్ఞ మీరి ప్రవర్తించినందుకు దానికి తగిన ప్రతిఫలం అనుభవించారు. నా సంకల్పం కూడా ఇదే. ఏమంటే వీరు భూమిపై పుట్టి కొలదికాలంలో తిరిగి నా సమీపానికి వచ్చునట్లు అనుమతి ఇవ్వండి''. ఈ విధంగా విష్ణువు పలుకగా విని, సనకాది మునివరేణ్యులు, ఆ మహాత్ముని సుకుమార వచనామృతాన్ని రుచిచూచి కూడా అభిమానాన్ని విడువలేక పోయారు.

సీ. మునివరుల్ తమ చిత్తములఁ దృప్తిఁ బొందక పంకజాతాక్షుఁడు పలికి నట్టి
పరిమిత గంభీర బహుళార్థ దురవగాహములును విస్ఫుర దమృత తుల్య
మాధుర్య సుగుణ సమన్వితమ్ములు వినిర్గత శబ్దదోష నికాయములును
నైన వాక్యములకు నాత్మలఁ బరితోష మంది యిట్లనిరి నెయ్యమున మనల

తే. నొడయఁ డిప్పుడు నందించియో, తలంప, నర్థి నిందించియో, మత్కృతైక దండ
మునకు సంకోచ మందియో, యనుచు సంశ, యాత్ము లగుచు వివేకించి యంతలోన. 566

* మునీశ్వరుల మనస్సులు తృప్తిచెందలేదు. పరిమితములూ, గంభీరములూ, విశేషార్థములూ, అగోచరములూ, అమృతతుల్యములూ, మాధుర్యగుణ సహితములూ, దోషరహితములూ అయిన మహా విష్ణువు మాటలకు మనస్సులో ఎంతో సంతోషించికూడా మన ప్రభువు, మనపై స్నేహభావం కలిగి మనలను అభినందిస్తున్నాడా! లేక మనలను నిందిస్తున్నాడా, మనము విధించిన శిక్షకు సంకోచంతో స్పందిస్తున్నాడా! అనే సందేహంతో క్రిందుమీదైనారు. కొంతసేపటికి ఒక నిర్ణయానికి వచ్చారు.

క. నళినాక్షుఁడు దమదెసఁ గృప, గలిగిన భావంబుఁ దెలిసి కౌతుక మొలయం
బులకీకృతాంగులై యు, త్కలికన్ హర్షించి నిటల ఘటితాంజలులై 567

* హరి తమపై పరిపూర్ణమైన అనుగ్రహం కలిగి ఉన్నాడని తెలుసుకున్నారు. ఎంతో సంతోషంతో పొంగి పులకించారు. హర్షోత్కర్షంతో నుదుట చేతులు మోడ్చి నమస్కరించారు.

క. భరిత నిజ యోగమాయా, స్ఫురణం దనరారు నతి విభూతియు బలముం
బరమోత్కర్షముఁ గల యీ, శ్వరునకు నిట్లనిరి మునులు సద్వినయమునన్. 568

* అప్పుడు స్వయంగా కల్పించుకున్న యోగమాయాప్రభావం వల్ల విలసిల్లే, దివ్యమైన ఐశ్వర్యంతో, భవ్యమైన పరాక్రమంతో, సర్వోత్కృష్టుడై ఒప్పుతున్న వాసుదేవునితో వినయ వినమ్రులైన మునులు ఇట్లా అన్నారు.

తే. పొలుపు దీపింప నిత్యవిభూతి నాయ, కుఁడవు, భగవంతుఁడవు, నవఘుఁడవు, నీవు
మత్కృతం బప్డు నీ కభిమత మటంటి, వీశ! భవదీయచారిత్ర మెఱుఁగఁ దరమె? 569

* దేవా! నీవు అత్యంత తేజోవంతుడవు. నిత్యైశ్వర్య సంపన్నుడవు. సకలభువన నాయకుడవు. భగవంతుడవు. పుణ్యస్వరూపుడవు. ఇప్పుడు మేము చేసినపని నాకు సమ్మతమే అన్నావు. స్వామీ! నీ లీలలు తెలిసికోవడం ఎవరికి సాధ్యం?

ఉ. దేవగణాళి కెల్లఁ బరదేవతలై తనరారునట్టి వి
ప్రావళి కాత్మనాయకుఁడవై పెనుపొందిన నీకు నీ ధరా
దేవత లెల్ల నెన్న నధిదేవతలై రఁట, యెట్టి చోద్యమో
దేవ! సమస్త పావన! సుధీజనతావన! విశ్వభావనా! 570

* దేవాదిదేవా! నీవు పరమపావనుడవు. సాధుజన రక్షకుడవు. సర్వజ్ఞుడవు. దేవతలందరికీ పరదేవతలైన భూసురుల ఆత్మలకు అధినాయకుడవు. దేవదేవుడవైన నీకు ఈ మహీదేవులు ఆరాధ్యదేవత లగుట ఎంతవింత?

చ. కమలదళాక్ష! నీవలనఁ గల్గిన ధర్మము తావకావతా
రముల సురక్షితం బగుఁ, దిరంబగు, నీశ్వర నిర్వికార త
త్త్వమునఁ దనర్చు నిన్నరయఁ దత్ఫల రూపముఁ దత్ప్రధాన గో
ప్యము నని పల్కుచుందురు కృపామయలోచన! పాపమోచనా! 571

* కమలలోచనా! కలుషవిమోచనా! నీనుండి ఉద్భవించిన ధర్మం నీ అవతారాలవల్ల సురక్షితమై సుస్థిరమై విలసిల్లుతుంది. ఈశ్వరా! దయామయా! మార్పుపొందని సత్యస్వరూపంలో ఉన్న నిన్ను గమనిస్తే నీవే ఆ ధర్మానికి ఫలస్వరూపమనీ, నీవే ఆధర్మంలోని ప్రధాన రహస్యమనీ పెద్దలు అంటుంటారు.

చ. మహిఁ దలపోయ నెవ్వని సమగ్రపరిగ్రహమున్ లభింప ని
స్స్పృహమతులై మునీశ్వరులు మృత్యుభయంబునఁ బాతు,రట్టి స
న్మహిత వివేకశాలి! గుణమండన! నీ కిల నన్యసత్పరి
గ్రహ మది, యెట్టి చోద్యము? జగత్పరిపాలన! నిత్యఖేలనా! 572

* సుగుణ భూషణా! భువనపోషణా! నిత్యవినోదీ! ఏ మహనీయుని సమగ్రమైన అనుగ్రహం లభింపగానే వైరాగ్యసంపన్నులైన మునీశ్వరులకు మృత్యుభయం తొలగిపోతుందో అటువంటి విశేషవివేక శాలికి జగన్నాటక సూత్రధారికి నీకు ఈ లోకంలో వేరొక్కరి అనుగ్రహమనేది ఎంతగానో వింతగా ఉన్నది.

సీ. సతతంబు నర్థార్థిజనశిరోఽలంకార పదరేణువులు గల పద్మ నేఁడు
జలజ కింజల్క నిష్యంద మరంద లో భాగత భ్రమర నాయకుని పగిది
ధన్యజనార్పితోదంచిత తులసికా దామంబునకు నిజధామ మగుచు
భాసిల్లు భవదీయ పాదారవిందముల్ విలసిత భక్తి సేవింపుచుండ

తే. కమల నయన! కృపావలోకనము లొలయ, నర్థిఁ జూడవు భాగవతానుర క్తిఁ
జేసి భవదీయ మహిమంబు చిత్ర మరయఁ, జిరశుభాకార! యిందిరా చిత్తచోర! 573

* ఆమె పాదపద్మపరాగాలు అర్థాన్ని ఆకాంక్షించే భక్తుల శిరస్సులకు అలంకారాలు. అటువంటి లక్ష్మీదేవి కమల కింజల్కాలనుండి స్రవించే మకరందం మీది ఆశతో అరుదెంచిన తుమ్మెదల రాణివలె నీచరణ కమలాలను భక్తితో సేవిస్తూ ఉంటుంది. అదే సమయంలో పరమధన్యులైన భక్తవరేణ్యులు మంచి మంచి తులసి మాలికలను కొనివచ్చి నీ పాదాలమీద ఉంచుతూ ఉంటారు. అటువంటి సందర్భంలో ఈ భక్తుల మీది అనురక్తితో ఆ లక్ష్మీదేవిని కనికరంతో కన్నెత్తి అయినా చూడవు. కమలలోచనా! శుభాకారా! రమావరా! నీ మహిమలు చిత్రాతిచిత్రాలు.

మ. చిరభాగ్యోదయ! దేవ దేవ! లలిత శ్రీవత్సలక్ష్మాంగ! యీ
వర విప్రానుపదైక పుణ్యరజ మే వర్ణింప నీ మేని కా

భరణం బంటివి, సర్వలోకులకు విప్రశ్రేణి మాహాత్మ్య మీ
వెఱుఁగం జెప్పుటకై ధరించితి గదా యెన్నం బవిత్రాకృతిన్. 574

* దేవదేవా! నీవు శాశ్వతమైన ఐశ్వర్యమును ప్రసాదించే స్వామివి! అందమైన శ్రీవత్సమనే పుట్టుమచ్చతో అలరారువాడవు, " ఈ శ్రేష్ఠులైన బ్రాహ్మణుల పాదముల నంటిన పుణ్యపరాగమే నా శరీరానికి ఆభరణం అన్నావు." సమస్త ప్రజలకూ బ్రాహ్మణుల గొప్పతనం తెలియజెప్పటానికే పవిత్రమైన ఆ రజస్సును నీవు ధరించావు.

వ. **అదియునుంగాక.** 575

సీ. **ధర్మమూర్తివి జగత్కర్తవు నగు నీవు ప్రోవంగఁ దగువారిఁ బ్రోవవేని**
నవిరళవేదోక్తమగు ధర్మమార్గ మసన్మార్గ మగుఁ, గాన, సత్త్వగుణ వి
శిష్టుండ వగుచు నీ జీవసంఘము సేమ మరసి రక్షింతు నీ దైన శక్తి
చేతను ధర్మవిఘాతుల దండించు నీకు నంచిత మైన నిగమధర్మ

తే. **మార్గ నాశక విధములు మదికి నింపు, గావు, విప్రులయందు సత్కరుణ మెఱసి**
ఘనతఁ బలికిన వినయవాక్యములు నీకు, యుక్త మగుచుండు సతతంబు భక్తవరద! 576

* అంతేగాక నీవు ధర్మమూర్తివి! ఈ సమస్త విశ్వానికీ కర్తవు! నీవు రక్షింపదగిన వారిని రక్షిస్తావు. అలా కాకపోతే వేదాలలో చెప్పిన ధర్మమార్గాలు అధర్మమార్గా లవుతాయి. అందువల్ల సత్త్వగుణాన్ని స్వీకరించి ఈ ప్రాణికోటుల యోగక్షేమాలు తెలుసుకొని దాక్షిణ్యంతో రక్షిస్తావు. ధర్మద్రోహులను దండించే నీ మనస్సుకు వేదధర్మానికి విరుద్ధమైన పద్ధతులు ప్రియంకావు. ధరణీసురులపై కరుణ గల్గి వినయంతో పల్కిన ఈ ఉక్తులు భక్తవరదుడ వైన నీకు యుక్తమై ఉన్నాయి.

వ. **అట్లయినం బరులయెడ వినయంబులు వలికినఁ బ్రాభవహాని యగు నని తలంచితివేని.** 577

* ఇతరులపట్ల ఇంత వినయంగా పలికే పలుకులవల్ల గౌరవహాని సంభవించునంటావేమో అలా కాదు.

తే. **విశ్వమునకెల్లఁ గర్తవు విశ్వనిధివి, విశ్వసంరక్షకుండవై వెలయు నీకు**
గడఁగి ప్రాభవహాని యెక్కడిది? దలఁప, వినయములు నీకు లీలలై వెలయుఁగాన. 578

* ఎందుచేతనంటే విశ్వకర్తవూ, విశ్వమూర్తివీ, విశ్వసంరక్షకుడవూ అయి విరాజిల్లే విభుడవు. నీవైభవానికి హాని ఎక్కడిది? ఈ వినయాలు నీ లీలావిలాసాలు, అంతే.

తే. **మునులమగు మమ్ము నతిమోదమునను నీవు, సత్కరించుట లెల్ల సజ్జనపరిగ్ర**
హార్థమై యుండుఁగాదె, మహాత్మ! యొకటి, విన్నవించెద మీ జయవిజయులకును. 579

తే. **అలిగి మేము శపించితి మంతకంటె బెడిద మగు నాజ్ఞ సేయ నభీష్టమేనిఁ**
జేయు, మదిగాక సమధికశ్రీ దనర్పఁ,జేసి రక్షించెదేని రక్షింపు మీశ! 580

* మహానుభావా! మునులమైన మమ్ములను అత్యంత సంతోషంతో ఆదరించి గౌరవించడం నీ సజ్జనానుగ్రహస్వభావం తప్ప మరొకటి కాదు. అయిన స్వామీ! ఒక చిన్నవిన్నపం. ఈ జయవిజయులపై అలిగి మేము వీరిని శపించాము. అంతకంటే కఠినంగా శిక్షింపదలచావా అలాగే శిక్షించు. అలాకాక వారికి ఇంకా ఎక్కువ సిరిసంపద లిచ్చి రక్షింపదలచావా అలాగే రక్షించు.

వ. అట్లయిన మాకుం బ్రియం బగుం గావున ననపరాధులు నతి నిర్మలాంతఃకరణులునైన వీరలకు ననృతంబులు వలికితి మేని మమ్మయినం జిత్తంబు కొలంది నాజ్ఞాపింపుమని కరకమలంబులు మొగిచి కృతాంజలులై యున్న మునులం గరుణార్ద్ర దృష్టిం గనుంగొని. 581

క. అనఘుఁడు భగవంతుం డి, ట్లనియెన్ మునులార! వీర లలరన్ భువికిం
జని యచట నసురయోనిన్, జనియింతురు లోభమోహసంగతు లగుచున్. 582

* నీవు అలాచేస్తే మాకు ప్రియంగా ఉంటుంది. నిరపరాధులూ, నిర్మల హృదయులూ అయిన వీరిని మేము పలుక కూడని విధంగా పలికి యుండినట్లైతే మమ్ముకూడా నీ ఇష్టం వచ్చినట్లు శాసించు అని చేతులు జోడించి నమస్కరించారు సనకాదులు. ఆ మునులను దయా దృష్టితో చూచి శ్రీహరి ఇలా అన్నాడు. ఓ మునులారా! ఈ జయవిజయు లిద్దరూ సంతోషంగా భూలోకానికి వెళ్ళుతారు. అక్కడ లోభమోహములు కలవారై రాక్షసులై జన్మిస్తారు.

క. దేవజనావళి కుపహతిఁ, గావించుచు నిఖిల భువన కంటక వృత్తిన్
జీవించుచు నా యెడ సం, భావిత వైరానుబంధ భావులు నగుచున్. 583

* ఆ లోకంలో లోలోపల నాపై విరోధభావం పూనినవారై దేవతలకూ మానవులకూ ఆపదలు కల్గిస్తూ, సర్వలోక కంటకులై జీవితం సాగిస్తారు.

క. ఆహవముఖమున నను నతి, సాహసమున నెదిరి పోరి చక్ర నిశిత ధా,
రాహతిఁ దెగి వచ్చెద రు, త్సాహ మెలర్పంగ నాదు సన్నిధి కంతన్. 584

* వీరు అతిసాహసంతో నన్ను ఎదిరించి యుద్ధం చేస్తారు. వాడియైన నా సుదర్శన చక్రంచేత ప్రాణాలు కోల్పోయినవారై ఉత్సాహంతో నా దగ్గరికి వస్తారు.

వ. అదియునుం గాక. 585

క. నను వైరంబున నైనను, మనమునఁ దలఁచుటను నా సమక్షమున మదా
నన మీక్షించుచు నీల్గుట, ననఘాత్మకులై వసింతు రస్మత్పదవిన్. 586

* అంతేకాక విరోధంచేతనైనా నన్ను తమ మనసులలో భావించి నందువల్లా, నా సమక్షంలో నా ముఖం చూస్తూ ప్రాణాలు విడిచినందువల్లా వీరు పాపరహితులై నా ఆస్థానంలో తమ స్థానాన్ని అలంకరిస్తారు.

క. వినుఁ డిలమీఁద నిఁ కెన్నఁటి, కిని బుట్టువు లేదు వీరికిన్, మీరలు వ
ల్కిన యట్ల నాదు చిత్తము, నను దలఁతుం గాన మీ మనంబుల నింకన్. 587

ఉ. దీనికిఁ జింతఁ దక్కుఁడు, సుధీజనపుంగవు"లన్నఁ బ్రీతులై
యా నలినాసనాత్మజు లనంతుని భావము దా మెఱింగి పెం
పూనిన వేడ్కఁ దేలి తెలివొందిన చిత్తములన్ నుతించి రం
భోనిధిశాయి నార్తజన పోషణ భూషణుఁ బాపశోషణున్. 588

* "మునులారా! ఈ మూడు జన్మల అనంతరం వీరికి జన్మలేదు. మీ మేరకే నేనుకూడా ఆలోచించాను. కాబట్టి మీ మనస్సులో దీనికై చింతించకండి. మీరు సజ్జన శ్రేష్ఠులు"అని విష్ణుమూర్తి పలుకగా బ్రహ్మ మానసపుత్రులైన సనకాదులు శ్రీహరిభావం తెలుసుకొని, అధికమైన ఆనందంలో మునిగితేలారు. వారు ప్రసన్నమైన హృదయాలతో క్షీరసాగరశయనుడూ, ఆర్తజన పోషణమే అలంకారంగా కలవాడూ, పాపాలను రూపుమాపేవాడూ అయిన శ్రీహరిని సన్నుతించారు.

వ. మఱియును. 589

ఉ. ఆ సనకాదు లంతఁ బులకాంకురముల్ నవలొత్త బాష్ప ధా
రా సుభగాక్షులై మునిశరణ్యవరేణ్యు నగణ్యు దేవతా
గ్రేసరు దివ్యమంగళ శరీరముఁ జారుతదీయ ధామమున్
భాసురలీలఁ జూచి నవపద్మ దళాక్షునకున్ వినమ్రులై. 590

* అంతట ఆ సనకాదులు నెమ్మేనులు పులకింపగా, ఆనందబాష్పధారలు కనులవెంట ప్రవహింపగా మునిజనశరణ్యులలో, వరేణ్యుడూ, దేవతాగ్రగణ్యుడూ అయిన శ్రీమన్నారాయణుని దివ్యమంగళ స్వరూపాన్నీ, వైభవోపేతమైన వైకుంఠధామాన్నీ సందర్శించి క్రొంగ్రొత్త తామర రేకులవంటి కన్నులుగల ఆ వెన్నునకు తలవంచి నమస్కరించారు.

క. తమ పలికిన భాషణములు, గమలోదరు భాషణములుగాఁ దలఁచుచు నె
య్యమునన్ వైష్ణవలక్ష్మిం, బ్రమదంబునఁ బ్రస్తుతించి పరమేశ్వరుచేన్. 591

క. ఆ మంత్రితులై తగ నిజ, ధామములకుఁ జనిరి వారు, దడయక లక్ష్మీ
కాముఁడు జయవిజయుల నభి, రామంబుగఁ జూచి పలికె రయ మొప్పారన్. 592

* సనకాదులు తమ వాక్కులు శ్రీహరి వాక్కులుగా భావించారు. విష్ణుమూర్తి అర్ధాంగలక్ష్మి అయిన లక్ష్మిని స్తుతించారు.

* అనంతరం పరమేశ్వరుని అనుమతి పొంది తమ నివాసాలకు వెళ్ళారు. లక్ష్మీ ప్రియుడు జయవిజయులను దాక్షిణ్యంతో వీక్షించి వెంటనే ఇట్లా పలికాడు.

క. మీ రసురయోనియం దని, వారితులై జనన మందవలసెను, నే దు
ర్వారబలాఢ్యుఁడ నయ్యును, వారింపఁగ నోప విప్రవచనము లెందున్. 593

* "మీరు తప్పనిసరిగా రాక్షసజాతిలో పుట్టవలసి వచ్చింది. నేను అనివార్యమైన శక్తి సామర్థ్యాలు కలవాడనే అయినా బ్రాహ్మణుల వాక్కును నివారించలేను."

క. అది గాన దనుజయోనిం, బదపడి జనియించి మద్విపక్షులరై మీ
మది నెపుడు నన్నె తలఁచుచు, వదలక నాచేతఁ జచ్చి వచ్చెద రిటకున్. 594

ఉ. పొండని యానతిచ్చి హరి ఫుల్లసరోరుహ పత్రనేత్రుఁ డా
ఖండల ముఖ్య దిగ్వర నికాయ కిరీట లసన్మణి ప్రభా
మండితపాదపీఠుఁడు రమారమణీమణి దోడ నేఁగుదే
నిండిన వేడ్క నేఁగె నిజ నిర్మల పుణ్యనివాసభూమికిన్. 595

* "అందువల్ల రాక్షస జన్మ మీకు తప్పదు. మీరు రాక్షసులై జన్మించి నాకు ప్రతిపక్షులై మీ మనస్సులలో సర్వదా నన్నే తలంచుకొంటూ, నాచేత నిహతులై మళ్ళీ ఇక్కడికి వస్తారు. ఇక వెళ్లండి"అని ఆజ్ఞాపించి వికసించిన కమలపత్రాలవంటి నేత్రాలు కలవాడూ, దేవేంద్రాది దిక్పాలుర కిరీటాలలోని రత్నాలకాంతుల వల్ల ధగధగలాడే పాదపీఠం కలవాడూ అయిన మహావిష్ణువు లలనాశిరోమణి అయిన లక్ష్మీదేవి వెంటరాగా, అతిశయానందంతో నిర్మల తేజోవిరాజితమైన నిజమందిరానికి విజయం చేశాడు.

వ. అంత. 596

క. నిజతేజోహానిగ జయ, విజయులు ధరఁ గూలి రపుడు విహ్వలు లగుచుం
ద్రిజగముల సురవిమాన, వ్రజముల హాహారవంబు గ్రందుగఁ జెలఁగన్. 597

* అనంతరం జయవిజయులు తమ తేజస్సు కోల్పోయి నిశ్చేష్టులై నేలకూలారు. అప్పుడు మూడు లోకాలనుండీ, దేవతా విమానాలనుండీ హాహాకారాలు వినిపించాయి.

క. వారలె యా దితిగర్భా, గారంబున నున్నవారు గడఁగి తదీయో
దార ఘన తేజ మిపు డని, వారణ మీ తేజ మెల్ల వమ్ముగఁ జేసెన్. 598

* ఆ జయవిజయులే ఇప్పుడు దితిగర్భంలో ఉన్నారు. వారి సాటిలేని మేటి తేజమే మీ తేజస్సు లన్నింటినీ వమ్ము చేసింది.

ఉ. ఇంతకు మూల మాహరి, రమేశ్వరుఁ డర్థి నొనర్చు కార్యముల్
వింతలె? సర్వభూత భవ వృద్ధి వినాశన హేతుభూతుఁ డా
ద్యంతవికార శూన్యుఁడు దయానిధి మీ యెడ మేలు సేయు నీ
చింతఁ దొఱంగి వే చనుఁడు, చేకుఱు మీకు మనోరథార్థముల్. 599

* దీని కంతా ప్రధాన కారణం నారాయణుడు. ఆ లక్ష్మీనాథుని లీలలు ఎంతో వింతగా ఉంటాయి. ఆయన సమస్తజీవరాసుల జన్మవృద్ధి క్షయాలకు హేతువైనవాడు, నిర్వికారుడు, దయాసముద్రుడు. మీకు తప్పక మేలు చేస్తాడు. మీ కోరికలు సిద్ధిస్తాయి. ఇక నిర్విచారంగా ఇళ్ళకు వెళ్ళండి.

క. అని వనజాసనుఁ డాడిన, విని తద్వృత్తాంత మెఱిఁగి విబుధులు నాకం
బున కేఁగిరి, దితి నిజ నా, థుని మాటలు తలఁచి యపరితోషము తోడన్. 600

* ఈ విధంగా బ్రహ్మదేవుడు పలుకగా దేవతలు ఆ వృత్తాంతమంతా తెలుసుకొని స్వర్గలోకానికి వెళ్లిపోయారు. దితి తన పతి మాటలు తలచుకొని అసంతుష్టి చెందింది.

-: జయవిజయులు దితియందు హిరణ్యాక్ష హిరణ్యకశిపులై పుట్టుట :-

తే. ఇంతి దనసుతుల్ సురలఁ గారింతు రనుచుఁ, దలఁచుచుండంగ నంత వత్సరశతంబు
సనఁగ నఁటమీఁదఁ గనియెఁ గశ్యపునిదేవి, యఖిల లోకైక కంటకు లైన సుతుల. 601

* తన కుమారులు దేవతలను బాధిస్తారని దితి బాధపడసాగింది. క్రమక్రమంగా నూరు సంవత్సరాలు గడిచాయి. అప్పుడు దితి సకల భువన కంటకులైన ఇద్దరు కుమారులను కన్నది.

వ. అయ్యవసరంబున. 602

తే. ధరణి గంపించెఁ, గులపర్వతములు వడఁకె, జలధులు గలంగెఁ, దారకావళులు డుల్లె,
గగన మగలెను, మ్రొగ్గె దిక్కరులు, దిశల, మిడుఁగుఱు లెగసెఁ, బిడుగులు పుడమిఁ బడియె. 603

* ఆ సమయంలో భూమి కంపించింది. కులపర్వతాలు వణకాయి. సముద్రాలు కలత చెందాయి. నక్షత్రాలు నేల రాలాయి. ఆకాశం బ్రద్దలైంది. అష్టదిగ్గజాలు ఊగసాగాయి. దిక్కులనిండా నిప్పురవ్వలు గుప్పున లేచాయి. పుడమిపైన పిడుగులు పడ్డాయి.

సీ. హోమానలంబుల ధూమంబు లడరెను బ్రతికూల వాయువుల్ బలసి వీచెఁ
దరువు లెల్లెడ విటతాటంబులై కూలె గ్రహ తారకావళి కాంతి మాసె,
బెరసి మొగిళ్లు నెత్తురువాన గురిసెను మెఱుఁగులు దెసల మిర్మిట్లుగొలిపె
స్వర్భానుఁడొగి నపర్వమున భానునిఁ బట్టెఁ గైకొని చిమ్మచీఁకట్లు పర్వె,

తే. మొనసి కుక్కలు మొఱఁగెను మోర లెత్తి, పగలు నక్కలు వాపోయె, ఖగము లార్త
రవము లిచ్చెను, దేవతాప్రతిమ లొరఁగెఁ, గన్నులను నశ్రుకణములు గ్రందు కొనఁగ. 604

* హోమకుండాలలో అగ్నులు పొగలుగ్రక్కాయి. ఎదురుగాలులు ఎక్కువగా వీచాయి. వృక్షాలు పెళపెళ విరిగిపడ్డాయి. గ్రహాలు నక్షత్రాలు వెలవెల పోయాయి. మేఘాలు నెత్తురువాన కురిశాయి. నలుదెసలా మెరుపులు మిరుమిట్లు గొల్పాయి. గ్రహణసమయం కాకుండానే రాహువు సూర్యుణ్ణి కప్పివేశాడు. కారుచీకట్లు అంతటా వ్యాపించాయి. కుక్కలు మోరలెత్తి మొరిగాయి. పట్టపగలే నక్కలు కూశాయి. పక్షులు దీనంగా ధ్వనులు చేశాయి. దేవతావిగ్రహాలు కన్నులలో బాష్పబిందువులు జాలువారగా నేలకొరిగాయి.

క. మొదవులు నెత్తురుఁజీమును, బిదికెన్, గార్దభరవంబు భీషణ మయ్యెన్
మద ముడిగెఁ గరుల కటములఁ, బొదివెఁ దురంగముల వాలముల నిప్పు లొగిన్. 605

* పాడి ఆవులు నెత్తురుపాలు పిదికాయి. గాడిదలు భయంకరంగా ఓండ్రపెట్టాయి. ఏనుగుల గండస్థలాలమీద మదజలం ఎండిపోయింది. గుర్రాల తోకలు నిప్పులు చెరిగాయి.

క. గుహలు రొదలిచ్చెఁ, బాప, గ్రహమిత్రతఁ జెంది వక్రగతులను సౌమ్య
గ్రహములు వర్తించెను, దు,స్సహ తేజో దితి తనూజ సంభవ వేళన్. 606

* గుహలు ప్రతిధ్వనించాయి. పాపగ్రహాల మైత్రితో సౌమ్య గ్రహాలు శుక్రమార్గంలో వర్తించాయి. సహింప శక్యంకాని తేజస్సుగల దితికుమారులు జన్మించిన సమయంలో ఈ విధమైన మహోత్పాతాలు సంభవించాయి.

మ. భయదప్రక్రియ నట్లు దోఁచిన మహోత్పాతమ్ము లీక్షించి సం
క్షయకాలం బని కాని, సాధుహననోగ్రక్రూర దేవాహితో
దయ సంక్షోభముగా నెఱుంగక సమస్తప్రాణిసంఘాతముల్,
భయ మందెన్ సనకాది యోగిజనముల్ దక్కన్ బుధేంద్రోత్తమా! 607.

* విబుధవరుడవైన విదురా! వింటున్నావుగా! ఈ విధంగా విపరీతమైన అపశకునాలు తోచటం చూచి సమస్త ప్రాణికోటీ తల్లడిల్లింది.

అందరూ ఇదేదో మహాప్రళయం ముంచుకు వచ్చిందని భావించారే కాని లోకకంటకులైన భీకరరాక్షసుల జనన సమయంలో సంభవించిన సంక్షోభం అని తెలుసుకోలేక పోయారు. సర్వజ్ఞులైన సనక సనందనాదులు మాత్రం భయపడలేదు.

వ. అట్లావిర్భవించిన యనంతరంబ. 608

ఆ విధంగా దితికి సుతులు ఆవిర్భవించారు.

మ. కులశైలాభ శరీరముల్ దనర రక్షోనాథు లత్యుగ్ర దో
ర్బల మొప్పం బదఘట్టనన్ ధర చలింపన్ రత్న కేయూర కుం
డల కాంచీ కటకాంగుళీయక కిరీట స్వర్ణమంజీర ని
ర్మల కాంతుల్ దులకింప నాత్మరుచిచే మందీకృతార్కాంశులై. 609

వ. ఉన్న సమయంబునం గశ్యపుండు నిజతమాభవులఁ జూడం దలంచి దితిమందిరంబునకుఁ జనుదెంచి సుతులం గనుంగొని వారలకు నామకరణంబు సేయం దలంచి. 610

* ఆ రాక్షసవీరులు కులపర్వతాలవంటి శరీరాలతో, లోకభీకరమైన భుజబలంతో ఒప్పుతున్నారు. వారి పాదాల తాకిడికి భూమి చలించి పోతున్నది. రత్నాలు చెక్కిన బంగారు భుజకీర్తులూ, మకరకుండలాలు,

మొలనూళ్ళూ, కంకణాలూ, ఉంగరాలూ, కిరీటాలూ, కాలిఅందెలూ, స్వచ్ఛమైన కాంతులు వెదజల్లగా వారు తమమేని దీప్తులతో భానుదీప్తులను సైతం హీనపరుస్తున్నారు. ఇలా ఉన్న సమయంలో కశ్యపప్రజాపతి తన కుమారులను చూడదలచినవాడై దితి సౌధానికి విచ్చేశాడు. నందనులను సందర్శించాడు. వారికి పేర్లు పెట్టాలనుకున్నాడు.

మ. దితి జఠరంబునందుఁ దన తేజము మున్నిడినట్టి పుత్త్రు న
ద్భుత చరితున్ "హిరణ్యకశిపుం"డనుపేరఁ, బ్రసూతి వేళనా
దితి మును గన్న పట్టి రవితేజునిఁ "గాంచనలోచనుండు" నా
హితమతిఁ బేరు వెట్టి చనియెన్ నిజ నిర్మల పుణ్యభూమికిన్. 611

* కశ్యపప్రజాపతి దితిగర్భమందు తాను మొదట ఉంచిన తేజస్సువల్ల ఆవిర్భవించి అద్భుతంగా వెలిగేవానికి "హిరణ్యకశిపుడు"అనీ, కాన్పుసమయాన దితిగర్భం నుంచి మొట్టమొదట పుట్టి సూర్యతేజస్సుతో విరాజిల్లేవానికి "హిరణ్యాక్షుడు" - అనీ మంచిమనస్సుతో నామకరణం చేశాడు. అనంతరం ఆయన ప్రశాంతమూ, పవిత్రమూ అయిన తన ఆశ్రమానికి వెళ్లిపోయినాడు.

వ. అయ్యవసరంబున నతుల తేజో విరాజితుండైన హిరణ్యకశిపుండు హిరణ్యగర్భ వరదాన గర్వంబునను, దుర్వార పరిపంథి గర్వ నిర్వాపణాఖర్వ భుజావిజృంభణంబునను నిఖిలలోక పాలాదుల జయించి స్వవశం బొనర్చి సంతుష్టాంతరంగుండై యెందునుం దనకు మృత్యుభయంబు లేక నిర్భయుండై సుఖంబుండె, తత్సోదరుండైన హిరణ్యాక్షుండు ప్రతిదివసంబుఁ జండ వేదండ శుండాదండ మండిత భుజాదండంబున గదాదండంబు ధరియించి తన్ను నెదిరి కదనంబు సేయంజాలిన యరివీరునిం గానక భూలోకం బెల్లం గ్రుమ్మరి దివంబునకు దాడివెట్టి యందు సమరవిముఖులైన బర్హిర్ముఖులం గనుంగొని వనజాసన వరప్రదానంబు జింతించి హితులు సెలంగ నహితులు గలంగ మహిత వైజయంతికాదామం బభిరామంబై వెలుంగం జరణంబుల మణినూపురంబులు మొరయ నిజదేహద్యుతి దిక్కులం బిక్కటిల్లం జనుదెంచువానిం గని భీతచిత్తులయి దేవతా గణంబులు గరుడునిం గని పఱచు నురగంబులుంబోలె నిజనివాసంబు లర్కనివాసంబులుం గాంచనావాసంబులుంగా నొనర్చి యెక్కడికేనిం జనిన. 612

* అప్పుడు సాటిలేని తేజస్సుతో విరాజిల్లుతున్న హిరణ్యకశిపుడు బ్రహ్మదేవునివల్ల వరాలు పొందిన గర్వంతోనూ, వారింపరాని వైరివీరుల ఉక్కడగించటంలో చెక్కుచెదరని అవక్రపరాక్రమాటోపంతోనూ, సమస్త లోకపాలకులనూ జయించి తనవశం చేసుకొన్నాడు. ఇక తనకు ఎక్కడా మృత్యుభీతి లేదనే అత్యంత విశ్వాసంతో, సంతోషంతో సుఖంగా ఉన్నాడు.

అతని సోదరుడైన హిరణ్యాక్షుడు మదపుటేనుగు తొండంవంటి తన భుజాదండం మీద ప్రచండగదాదండాన్ని ధరించి కదనరంగంలో తనకు ఎదురు నిల్వగల్గిన శత్రువీరుడు ఎక్కడా కన్పించక

భూలోకమంతా గాలించి గాలించి చివరకు స్వర్గంపై దండెత్తాడు. అక్కడ సమరవిముఖులైన అమర వీరులను చూచి బ్రహ్మదేవుని వరప్రభావంగా భావించి, హితులు పొంగి పోయేటట్లూ, విరోధులు క్రుంగి పోయేటట్లూ వక్షాన వైజయంతీమాల ధరించి, కాలి గండపెండారాలు ఘల్లు ఘల్లున మ్రోగుతుండగా చిక్కని దేహకాంతులు నలుదిక్కులా పిక్కటిల్లగా నడచి వస్తూ ఉన్న హిరణ్యాక్షుణ్ణి వీక్షించి దేవతలు గుండెలు జారి గరుత్మంతుణ్ణి చూచి పరుగులుదీసే పాముల లాగా పలాయనం చిత్తగించారు. ఇళ్లూ వాకిళ్లూ జిల్లేళ్లకూ ఉమ్మెత్తలకూ అప్పజెప్పి దిక్కుతోచక ఎక్కడెక్కడికో వెళ్ళిపోయి తలదాచుకున్నారు.

ఉ. శౌర్యము వోవ(దట్టి, నిజసాధనముల్ దిగనాడి, విక్ర మౌ
దార్యపరాక్రమక్రమము దప్పఁగ భీతిలి పాఱి రక్కటా,
కార్యముఁ దప్పి నాకు లని గైకొని యార్చి సుమేరుపర్వత
స్థైర్యుఁడు వార్ధిఁ జొచ్చె నతిదర్పిత భూరి భుజా విజృంభియై. 613

* "శౌర్యం కోల్పోయి, శస్త్రాస్త్రాలు వదలిపెట్టి, పౌరుష పరాక్రమాలు మంటగలిపి, కర్తవ్యాన్ని విస్మరించి కాలికి బుద్ధిచెప్పారు పాపం పిరికిపందలు" అని సింహగర్జనం చేసి మేరుపర్వతంవంటి స్థైర్యం గల హిరణ్యాక్షుడు దుర్వారమైన గర్వాతిశయంతో విజృంభించి సముద్రంలో ప్రవేశించాడు.

వ. ఇట్లు సొచ్చిన. 614

క. వరుణుని బలములు దనుజే, శ్వరుతేజముఁ దేఱిచూడఁజాలక శౌర్య
స్ఫురణము సెడి యెందేనియుఁ, బఱచెం దజ్జలధి మధ్యభాగము నందున్. 615

* ఈ విధంగా ఆ రాక్షసరాజు సముద్రంలో ప్రవేశించగానే వరుణదేవుని సైనికులు రాక్షసరాజు తేజాన్ని తేరిపారచూడలేక, పౌరుషం కోల్పోయి, సాగరమధ్యంలో ఎక్కడో నక్కిపోయారు.

క. అమరారి విపుల నిశ్వా, సములం బ్రభవించినట్టి జలనిధి కల్లో
లములను విపుల గదా దం, డమునం బోనడఁచె నతిదృఢం బగు శక్తిన్. 616

* హిరణ్యాక్షుడు తన నిట్టూర్పులవల్ల అల్లకల్లోలమైన సముద్రంలో లేచే తరంగాలను సాటిలేని మగటిమితో తన చేతి గదాదండం ద్వారా అణచివేశాడు.

చ. మఱియును నమ్మహాజలధి మధ్యమునన్ సురవైరి పెక్కు వ
త్సరములు గ్రీడ సల్పి రిపుసైన్య విదారణ శౌర్య ఖేలనా
పరతఁ జరించి యవ్వరుణ పాలితమైన లసద్విభావరీ
పురమున కేఁగి యందుఁ బరిపూర్ణత నున్న పయోధినాథునిన్. 617

* ఆ సముద్రంలో హిరణ్యాక్షుడు పెక్కు సంవత్సరాలు శత్రు సైన్యాల్ని చీల్చి చెండాడే ఉత్కంఠతో వీరోచితంగా విహరించాడు. అనంతరం సముద్రాధిపతి అయిన వరుణుడు పరిపాలించే విభావరీ నగరానికి వెళ్ళి అక్కడ నిండుకొలువులో ఉన్న వరుణుని చూచాడు.

వ. మఱియును. 618

సీ. యాదోగణాధీశుఁ డగుచుఁ బాతాళ భువన పరిపాలుఁడై తనరుచున్న
వరుణునిఁ గనుఁగొని పరిహసితోక్తుల నిట్లను, విశ్వమం దెన్నఁగలుగు
సకలలోకైక పాలకులలో నతి బలాధికుఁడని జగము నుతింపఁ దగిన
శూరుండ విపుడు నీ పౌరుష మొప్పంగఁ గదనరంగమున న న్నెదిరి చూడు,

తే. నీ భుజావిక్రమంబును బ్రాభవంబు, నడఁతు నని పల్కుటయు విని యబ్ధివిభుఁడు
పగతు జయమును వృద్ధియు బలము నాత్మ, బలముఁ దలపోసి దనుజుతో బవరమునకు. 619

* ఆ రాక్షసరాజు జలచర సమూహాలకు రాజై పాతాళ లోకాన్ని పాలిస్తూ ఉన్న వరుణుని చూచి పరిహసిస్తూ " ఈ ప్రపంచం లోని సమస్త రాజులలో పేరెన్నిక గన్న మహాబలవంతుడ వట! వీరాధివీరుడవైన నీ పౌరుషం ప్రకటించి కదనరంగంలో నన్నెదిరించి చూడు. నీ బండారం బైటపడుతుంది. నీ బాహుబలాన్ని, నీ పేరుప్రతిష్ఠలనూ అణచివేస్తాను.'' అన్నాడు.

హిరణ్యాక్షుని మాటలు విని సముద్రరాజైన వరుణుడు తన బలాన్నీ విరోధి బలాన్నీ అంచనా వేసి చూసుకున్నాడు.

క. సమయము గాదని తన చి, త్తమునం గల రోషవహ్నిఁ దాలిమి యను తో
యములం దగ నార్చుచు నుప, శమితోక్తులఁ బలికె దనుజసత్తముతోడన్. 620

* ఆ రాక్షసునితో యుద్ధం చేయటానికి సమయం కాదని తెలుసుకున్నాడు. తన కోపాగ్నిని సహనం అనే జలంతో శమింపజేసి, ప్రశాంత వచనాలతో ఆనిశాచరేంద్రుని ఈ విధంగా సమాధానపరిచాడు.

చ. మనమున శాంతిఁ బూని, నియమంబున సంగర ముజ్జగించి యే
ననయము నున్నవాఁడ, నిపు డాహవకేళిఁ జరింపరాదు, నీ
ఘన భుజ విక్రమస్ఫురిత గాఢ విజృంభణమున్ జయింపఁ జా
లిన ప్రతివీరు లెవ్వరును లేరు, ముకుందుఁడు దక్కనెక్కడన్. 621

* నేను ప్రశాంతమైన అంతరంగంతో రణరంగాన్ని పరిత్యజించాలనే ఒక నియమంతో ఉన్నాను. ఇప్పుడు మనమధ్య పోరాటం పనికిరాదు. సాటిలేని నీ అపార పరాక్రమాటోపానికి సమాధానం చెప్పగల వీరుడు విష్ణువు తప్ప ఇంకొక్కడు ఎక్కడా లేడు.

చ. గొనకొని యమ్మహాత్ముఁడు వికుంఠపురంబున నున్నవాఁడు దా
నని మొనఁ బెక్కుమాఱు లభియాతుల నోలి జయించి శక్తి పెం

పున సడిసన్న వీరుఁడని భూజనకోటి నుతించు, నందు వే
చను, మతఁ డిచ్చు నీకు నని, సర్వముఁ దీఱెడు నంతమీఁదటన్. 622

* ఆ మహాత్ముడు వైకుంఠంలో ఉన్నాడు. యుద్ధంలో గొప్ప గొప్ప వీరులను ఎన్నోమారులు ఎదుర్కొని జయించాడనీ, పేరుమ్రోగిన వీరాగ్రగణ్యుడనీ, ఆయనను జగమంతా కొనియాడుతూ ఉంటుంది. వెంటనే నీవు అక్కడికి వెళ్ళు. వెళ్లినట్లయితే అతడు నీతో యుద్ధం చేస్తాడు. నీ కోరిక పూర్తిగా తీరుతుంది.

ఉ. నిందకు నోర్చి యాజిమొన నిల్వఁగ నోపక వీఁగి పాఱు నీ
పందల వెంటఁబడ్డ మగపంతమె? సర్వశరణ్యుఁడైన గో
విందుఁడు దీర్చు నీ పని వివేకవిహీన! చనంగ నోపుదే
నందుల కేఁగు, మాతఁ డమరారులఁ బోర జయించు నిచ్చలున్. 623

* నిందలకు తలనొగ్గి యుద్ధంలో నిల్వలేక, వెన్నిచ్చి పరుగుదీసే పిరికిపందల వెంటబడటం నీవంటి మగవానికి తగనిపని. బుద్ధిహీనుడా! వెళ్లగలిగినట్లైతే విష్ణువుదగ్గరకు వెళ్ళు. అందరకూ శరణ్యుడై అడిగినవన్నీ ఇచ్చే ఆ గోవిందుడు తప్పక నీపని తీరుస్తాడు. ఆతడు రాక్షసులతో నిత్యమూ పోరాడుతూ వారిని జయిస్తూనే ఉంటాడు.

వ. అదియునుం గాక. 624

క. పురుషాకృతిఁ బ్రతియుగమునఁ, బురుషోత్తముఁ డవతరించి భూరి భుజా వి
స్ఫురణన్ దుష్ట నిశాటుల, హరియించుచు నుండు మునిగణార్చితపదుఁడై. 625

* అదీకాకుండా పురుషోత్తము డైన విష్ణువు ప్రతియుగంలోను పురుషరూపం ధరించి భూమిమీద పుట్టి, అపరాక్రమంతో దుష్టులైన రాక్షసులను శిక్షించి, మునులను రక్షించి, వారిచే పూజలు అందుకుంటూ ఉంటాడు.

ఉ. కావున నా విభుం దొడరి కయ్యము దయ్య మెఱుంగఁజేసి ర
క్షోవర! నీ భుజాబలము సొంపఱి మేదినిఁ గూలి సారమే
యావళి కాశ్రయం బగుదు, వచ్చుటి కిప్పుడ యేగుదేని నీ
చేవయు లావు నేర్పడును, జెప్పఁగ నేటికి మీఁది కార్యముల్. 626

* కాబట్టి ఓ రాక్షసరాజా! అతనిని ఎదిరించు, కయ్యం సంగతి దయ్యానికి తెలుసు. బాహుబలం నశించి గర్వభంగమై నీవు నేల గరుస్తావు. కుక్కలు నిన్ను చుట్టుముట్టుతాయి. ఇదిగో! ఇప్పుడే అక్కడికి వెళ్లితే నీ పౌరుషమూ బలమూ బైటపడతాయి. తర్వాత ఏమి జరుగుతుందో వేరే చెప్పనవసరం లేదు.

చ. అని వరుణుండు వల్కిన దురాగ్రహ మెత్తి హిరణ్యలోచనుం
డనయము మానసంబున భయం బొకయింతయు లేక, సంగరా

వని నెదిరింతు నేఁ డమరవర్ధను దుష్టవిమర్దనున్ జనా
ర్దను ననుచున్ వికుంఠ నగరస్ఫుట సంచితమార్గవర్తి యై. 627

* అని వరుణుడు పల్కగా విని హిరణ్యాక్షుడు మిక్కిలి ఆగ్రహంతో మండిపడ్డాడు. వాడికి శివమెత్తింది. ఏ మాత్రం సంకోచం లేకుండా, "ఇప్పుడే యుద్ధంలో, దేవతలకు మిత్రుడూ, రాక్షసులకు శత్రుడూ అయిన అజనార్దనుణ్ణి మర్దిస్తా" నంటూ వైకుంఠంమీదకు దండయాత్ర సాగించాడు.

క. చను నవసరమున నారద, మునివరుఁ డెదు రేగుదెంచి ముదము దలిర్పన్
దనుజేంద్ర, యెందుఁ బోయెద, వని యడిగిన నారదునకు నతఁ డిట్లనియెన్. 628

* అలా వైకుంఠ మార్గం పట్టి వెళ్లుతున్న హిరణ్యాక్షుడికి నారదమునీంద్రుడు ఎదురువచ్చాడు. "ఓరాక్షసరాజా! ఇంత అతిశయమైన ఆనందంతో ఎక్కడికి వెళ్లుతున్నావు" అని అడిగాడు. నారదమునితో హిరణ్యాక్షుడు ఇట్లా అన్నాడు.

చ. సరసిరుహోదరుం దొడరి సంగర మే నొనరించి యిందిరా
వరుని ననంతుఁ ద్రుంచి సురవైరికులంబుల కెల్ల మోద వి
స్ఫురణ ఘటింపఁ జేయుటకుఁ బూని వికుంఠపురానువర్తినై
యరిగెద నన్న నమ్మునికులాగ్రణి దానవనేత కిట్లనున్. 629

* "బొడ్డున తామర ఉన్న ఆ దామోదరుణ్ణి ఎదుర్కొని యుద్ధం చెయ్యటానికి వెళ్లుతున్నాను. అంతం లేని వాడనని విర్రవీగే ఆ లక్ష్మీకాంతుని అంతమొందించి రాక్షసజాతికంతా అంతులేని ఆనందం కల్గించాలనే పట్టుదలతో వైకుంఠం దారిపట్టిపోతున్నాను." ఆమాటలు విని నారదుడు అతనితో ఇట్లా అన్నాడు.

చ. గురుభుజుఁ డమ్మహాత్ముఁడు వికుంఠపురంబున నేఁడు లేఁడు, భూ
భరము వహింప నాదికిటి భావముఁ దాల్చి రసాతలంబునం
దిరవుగ నున్నవాఁ, డచటి కేఁగఁగ నోపుదువేని నేగు మం
దరయఁగఁ గల్గు నీకు నసురాంతకుతోడి రణం బవశ్యమున్. 630

* "వీరాధివీరుడైన ఆ విష్ణుమూర్తి ఇప్పుడు వైకుంఠంలో లేడు. ఆ మహాత్ముడు భూభారాన్ని పూనడానికై ఆదివరాహరూపం ధరించి రసాతలంలో ఉన్నాడు. అక్కడికి వెళ్లడానికి నీకు శక్తి ఉన్నట్లైతే వెళ్లు. ఆ పాతాళంలో నీకూ విష్ణుదేవునికి తప్పకుండా సమరం జరుగుతుంది."

-: హిరణ్యాక్షుఁడు యజ్ఞవరాహంబగు హరి నెదిరించి పోరుట :-

చ. అనవుడు దానవేంద్రుఁడు హుతాశను కైవడి మండి పద్మ లో
చను నెదిరించు వేడుకలు సందడిఁగొల్ప ననల్పతేజుఁడై

ఘనగదఁ గేలఁ బూని త్రిజగద్భయదాకృతిఁ దాల్చి వ్రేల్మిడిం
జనియె రసాతలంబునకుఁ జండ భుజాబలదర్ప మేర్పడన్. 631

* ఆ మాటలు విన్న రాక్షసరాజు అగ్నివలె మండిపడ్డాడు. హరిని జయించాలనే ఆసక్తి అధికం అయింది; మహాతేజస్సుతో గదాదండం చేబూని, ముల్లోకాలకూ భయం కలిగించే రూపంతో ప్రచండబాహు పరాక్రమాన్ని ప్రకటిస్తూ చిటికెలో పాతాళలోకానికి వెళ్ళాడు.

వ. చని జలమధ్యంబున. 632

క. దివిజారి యెదురఁ దగఁ గనె, నవిరళదంష్ట్రాభిరాము నమరలలామున్
గువలయ భరణోద్దామున్, సవనమయ స్తబ్ధరోము జలదశ్యామున్. 633

* అలా వెళ్లి సముద్రమధ్యం చేరిన హిరణ్యాక్షుడు తన యెదురుగా ఆదివరాహరూపంలో ఉన్న విష్ణువును వీక్షించాడు. ఆ ఆదివరాహం దట్టమైన కోరలు కలిగి ఉన్నది. దివ్యమైన తేజస్సుతో విరాజిల్లుతున్నది. భూభారం మోయడానికి సమర్థమై ఉన్నది. యజ్ఞమయమై ఒప్పుతున్నది. వర్షాకాలపు మేఘంలాగా నల్లగా ఉన్నది.

వ. అయ్యవసరంబున సూకరాకారుండైన హరియు. 634

క. వనజ రుచి సన్నిభము లగు, తన లోచనయుగళ దీప్తిఁ దనరఁ దదాలో
కనముల దనుజాధీశుని, తనుకాంతి హరింపఁజేసెఁ దత్ క్షణమాత్రన్. 635

* ఆ సమయంలో వారాహరూపంలో ఉన్న పరాత్పరుడు కమలములవంటి తన కన్నులకాంతులను ప్రసరింపజేస్తూ, వీక్షణ మాత్రం చేతనే ఆ రాక్షసరాజు దేహకాంతిని వెంటనే హరించివేశాడు.

వ. మఱియు నయ్యాదివరాహం బవార్యశౌర్యంబున మాఱులేని విహారంబునం జరియించునట్టి యెడ. 636

సీ. తుద మొదళ్లకుఁ జిక్కి తునిసి పాఱఁగ మోరఁ గులశైలములఁ జిమ్ముఁ గొంత తడవు,
బ్రహ్మాండభాండంబు పగిలి చిల్లులు వోవఁ గొమ్ములఁ దాటించుఁ గొంత తడవు,
జలధు లేడును బంకసంకులంబై యింక ఖురముల మట్టాడుఁ గొంత తడవు,
ఉడురాజు సూర్యుండు నొక్క మూలకుఁ బోవఁ గుఱుచ వాలము ద్రిప్పుఁ గొంత తడవు,

తే. గునియుఁ గుప్పించు లంఘించుఁ గొప్పరించు, నెగయు ధరఁ ద్రవ్వు బొఱియఁగా నేపు రేఁగి
దానవేంద్రుని గుండెలు దల్లడిల్లఁ, బంది మెల్లన రణపరిస్పంది యగుచు. 637

* ఆ ఆదివరాహం అనివార్యమైన శౌర్యంతో నిరాటంకంగా విహరిస్తూ మొదలూ తుదా ఏకమై ముక్కలు ముక్కలయ్యేటట్లు తన ముట్టెతో కులపర్వతాలను కూలతోస్తూ కొంతసేపూ, బ్రహ్మాండభాండం పగిలి చిల్లులు పడేటట్లు కొమ్ములతో చిమ్ముతూ కొంతసేపూ, ఏడు సముద్రాలూ బురదలై ఇంకి పోయేటట్లు గిట్టలతో మట్టగిస్తూ కొంతసేపూ, సూర్యుడూ చంద్రుడూ ఒకమూలకు తోసుకుపోయేటట్లు తన పొట్టి

తోకను గిరగిర త్రిప్పుతూ కొంతసేపూ, కులుకుతూ, కుప్పించి దూకుతూ, ఠీవిగా పైకి ఎగురుతూ, బొరియలు బొరియలుగా నేలను త్రవ్వుతూ కొంతసేపూ, విజృంభించి విహరింపసాగింది. యుద్ధానికి సిద్ధమౌతున్న దానిని చూచి దానవుని గుండె తల్లడిల్లింది.

వ. మఱియును, 638

క. కనుఁగవ నిప్పులు రాలఁగ, సునిశిత దంష్ట్రాగ్ర యుత వసుంధరుఁ డగుచుం
దన కెదురేతేఁ గని య, వ్వనచర మే రీతి నిపుడు వనచర మయ్యెన్. 639

క. అని యాశ్చర్యభయంబులు, దన మనమునఁ దొంగలింప దనుజాధిపుఁ డి
ట్టనియెన్ భీకరసూకర, తనువొంది చరించు దనుజ దర్పాపహుతోన్. 640

* ఈ విధంగా కన్నులనుండి నిప్పులు రాల్చుతూ, వాడియైన కోరలచివర భూమిని మోస్తూ, తనకు ఎదురుగా వస్తూ ఉన్న వరాహాన్ని చూచి, నేలమీద సంచరించే ఈ జంతువు నీళ్లలో ఎలా విహరిస్తున్నదా అని హిరణ్యాక్షుడి మనస్సులో ఆశ్చర్యమూ, భయమూ అతిశయించాయి. రాక్షసుల దర్పాన్ని అపహరించగల్గిన భయంకర రూపం ధరించి ఉన్న ఆ వరాహంతో హిరణ్యాక్షుడు ఇట్లా అన్నాడు.

క. ఘన సూకర! మూఢాత్మక!, వనరుహసంభూత దత్త వరదానమునం
గనిన రసాతల గత భువి, యనయంబును నా యధీనమై వర్తించున్. 641

* బుద్ధిలేని ఓ పెద్దవరాహమా! బ్రహ్మ ఇచ్చిన వరాలనుబట్టి చూస్తే రసాతల గతమైన భూమి అంతా శాశ్వతంగా నా అధీనంలోనిదే.

క. గొనకొని నీ వీ ధరణిం, గొని పోకుము, విడుము, కాక కొని యేగెద వేఁ
గొనియెద నీ ప్రాణముఁ, గ్రై, కొను నా వచనములు, చలము గొన నేమిటికిన్? 642

* నీవు ఈ భూమిని తీసుకొని పోవద్దు. వదలిపెట్టు. అలా కాదని నీవు తీసికొనిపోతే నీ ప్రాణాలు నేను తీస్తాను. నా మాటలను పాటించకుండా ఎందుకు మొండిపట్టు పడతావు.

క. మాయావి వగుచు నిప్పుడు, పాయక యీ పుడమిఁ జోరభావంబున నీ
వీ యెడఁ గొనిపోఁ జూతునె, యాయత భుజబలముచేత నడఁపక యనుచున్. 643

* నీవు ఎవరో మాయావి వలె ఉన్నావు. ఈ భూమిని దొంగతనంగా అపహరించుకొని పోతున్న నిన్ను చూస్తూ ఊరకుంటానా? నా పొడుగు పాటిమేటి బాహువుల పాటవాన్ని ప్రదర్శించి నిన్ను అణచి వేస్తాను.

సీ. అవిరళ యోగ మాయాబలంబునఁ జేసి యల్ప పౌరుషమున నలరు నిన్ను
నర్థి సంస్థాపించి యస్మత్సుహృద్భృత్య కులుల కెల్లను మోద మొలయఁ జేయుఁ

జెలువేది మద్గదాశీర్ణుఁడ వగు నిన్నుఁ గనుఁగొని దేవతాగణము లెల్ల
నిర్మూలులై చాల నెఱి నశించెద రన్న విని యజ్ఞపోత్రియై వెలయుచున్న

తే. హరి సరోజాతభవ ముఖామరుల కెల్ల, వచ్చు దురవస్థ కాత్మలో వంత నొంది
నిశిత దంష్ట్రాగ్ర లసితయై నెగడు ధరణి, దేవితో నొప్పె నా దేవదేవుఁ డంత. 644

* యోగ మాయాబలంచే లభించిన కొద్దిపాటి పౌరుషం తప్ప నీకు నిజమైన భుజబలం లేదు. అటువంటి నిన్ను ఇక్కడ లోతుగా పాతిపెడతాను. నా స్నేహితులకూ సేవకులకూ అపారమైన ఆనందం కలుగజేస్తాను. నా గదాదండముతో నీ తల తుత్తునియలు చేస్తాను. మన్నుగరచిన నిన్ను చూచి దేవతలంతా మొదలు నరికిన చెట్లవలె నేల గూలుతారు - ఈ విధంగా హిరణ్యాక్షుడు పలుకగా విని యజ్ఞవరాహమైన శ్రీ మహావిష్ణువు బ్రహ్మాది దేవత లందరికీ వీడు కలిగించే కీడు తలచి మిక్కిలి విచారం చెందాడు. వెంటనే వాడియైన తన కోర చివర ప్రకాశిస్తున్న భూమితో నిశ్చలుడై నిబ్బరంగా నిలబడ్డాడు.

క. సురరిపు వాక్యాంకుశముల, గురుకుపిత స్వాంతుఁ డగుచుఁ గొమరారె వసుం
ధరతోడ భీతి నొందిన, కరిణిం గల కరికులేంద్రుకరణిం బెలుచన్. 645

* హిరణ్యాక్షుని మాటలనే అంకుశాల పోట్లకు మిక్కిలి ఆగ్రహించిన ఆదివరాహమూర్తి భూదేవితోకూడా సముద్రజలాలనుంచి బయటకు వచ్చాడు. అప్పుడు ఆయన భీతిల్లిన ఆడయేనుగుతో కూడిన గజేంద్రునివలె అతిశయించాడు.

తే. నిశితసితదంతరోచులు నింగిఁ బర్వఁ, గంధి వెడలి భయంకరాకారలీల
నరుగు భీషణ మఖవరాహావతార, మొనరఁ దాల్చిన పద్మలోచనుని వెనుక 646

క. కరివెనుకఁ దగులు నక్రము, కరణిం జని దైత్యవిభుఁడు గదిసి యిటు లనున్
దురిత పయోనిధి తరికిం, కిరికిన్ ఖురదళిత మేరుగిరికిన్ హరికిన్. 647

* వాడియైన తెల్లని కోరలకాంతులు ఆకాశం అంతటా వ్యాపించగా సముద్రం నుండి బయటికి వచ్చిన భీకరాకారమైన యజ్ఞవరాహావతారం ధరించిన ఆ కమలాక్షుని మదగజేంద్రాన్ని వెంబడించే మకరం మాదిరిగా హిరణ్యాక్షుడు వెంబడించాడు. అలా వచ్చిన హిరణ్యాక్షుడు, పాప మనే సముద్రాన్ని దాటించేవాడూ, వరాహరూపం ధరించినవాడూ, కాలిగిట్టలతో మేరుపర్వతాన్ని సైతం మట్టగించగలవాడూ అయిన విష్ణుదేవునితో ఈ విధంగా అన్నాడు.

క. నిందకు రోయక లజ్జం, జెందక వంచనను రణము సేసి జయంబుం
బొందెద నని తలఁచుచు నిటు, పందగతిం బాఱ బంటు పంతమె? నీకున్. 648

* నిన్ను ఎన్ని తిట్టినా నీకు రోషం రావటం లేదు. నీవు సిగ్గులేని వాడవు. మోసగాడివి. వంచనచేసి నన్ను యుద్ధంలో జయిద్దామని అనుకొన్నావు. మరి ఇప్పుడు, ఈ విధంగా పిరికిపందవై పరుగెత్తడం నీ మగతనానికి తగినపనేనా?

వ. అని యాక్షేపించినం బుండరీకాక్షుండు గోపోద్దీపిత మానసుండై. 649

* అని హిరణ్యాక్షుడు ఆక్షేపించాడు. ఆ మాటలకు పుండరీకాక్షుని హృదయం ఆగ్రహావేశంతో నిండిపోయింది.

క. తోయములమీఁద భూమి న, నాయాసత నిల్పి దాని కాధారముగాఁ
దోయజనాభుఁడు దన బల, మాయతమతిఁ బెట్టె సురలు హర్షము నొందన్. 650

* శ్రీ మహావిష్ణువు భూమిని నీళ్లపై నిల్పి దానికి ఆధారంగా అనంతమైన తన శక్తిని ప్రసరింపజేశాడు. అది చూచి దేవతలు ఆనందభరితులైనారు.

తే. కుసుమముల వృష్టి బోరనఁ గురిసె, నంత, విభవ మొప్పార దేవదుందుభులు మొరసెఁ,
గడఁక వీతెంచె గంధర్వ గానరవము, నందితము లయ్యె నప్సరోనర్తనములు. 651

* ఆ సమయంలో ఆకాశంనుంచి జలజల పూలవాన కురిసింది. వైభవోపేతంగా దేవదుందుభులు మ్రోగాయి. గంధర్వులు గానం చేశారు. అప్సరసలు ఆనందంతో నర్తించారు.

వ. అయ్యవసరంబున నయ్యజ్ఞ వరాహమూర్తి ధరుండైన కమలలోచనుండు గనక కుండల కేయూర
గ్రైవేయ కటకాంగుళీయక భూషణ రోచులు నింగిఁ బర్వ సమరసన్నద్ధుండై. 652

* అప్పుడు ఆదివరాహమూర్తి అయిన మహావిష్ణువు బంగారు మకరకుండలాలు, భుజకీర్తులు, కంఠహారాలు, కంకణాలు, ఉంగరాలు మొదలైన ఆభరణాల కాంతులు ఆకాశమంతటా వ్యాపింపగా యుద్ధానికి సిద్ధమైనాడు.

చ. ఘనగదఁ గేలఁ బూని మణికాంచన నవ్య విచిత్ర వర్మ మిం
పొనరఁగఁ దాల్చి దానవ నియుక్తదురుక్త నిశాత బాణముల్
దన ఘన మర్మముల్ గలఁప దానవహంత నితాంతశౌర్యుఁడై
కనలుచు వచ్చు నద్దనుజుఁ గన్గొని రోష విభీషణాకృతిన్. 653

వ. ఒప్పియు నగుచు నిట్లనియె. 654

* పెద్ద గదాదండాన్ని చేతబట్టుకొని, రత్నఖచిత మైన రమణీయ కనక కవచాన్ని ధరించిన శ్రీహరి రాక్షసరాజు పలికిన పలుగాకి పలుకులనే ములుకులు తన హృదయాన్ని గాయపరచగా అవక్రవిక్రమంతో ఆగ్రహోదగ్రుడై కూడ అతణ్ణిచూచి నవ్వుతూ ఇట్లా అన్నాడు.

మ. వినరా యోరి యమంగళాచరణ! యుద్వృత్తిన్ ననున్ నీమది
న్ననయంబున్ వనగోచరంబగు మృగంబంచుం దలం తౌర, నే

నెనయన్ వన్యమృగంబ యౌదు, బలిమి న్నేతెంచు నీబోటి యీ
శునకశ్రేణి వధింతు నేఁడనిమొనన్ సోఁకోర్చి వర్తించినన్. 655

* ఓరీ! అమంగళ కార్యాలు ఆచరించే నీచుడా! విను? కండకావరంతో కనులు కనుపింపక నన్ను అడవి మృగంగా భావిస్తున్నావు. ఔను, నేను అడవిజంతువునే! కదనరంగంలో కాలికి బుద్ధిచెప్పకుండా నిలబడగలిగితే నీవంటి కుక్కలను డొక్కచీల్చే వన్యమృగాన్నే నేను.

క. బలిమి గలదేని నాతోఁ, గలనను నెదిరించి పోరఁ గడఁగుము, నీ కో
ర్కులు నేఁడు దీర్తు, నూరక, తలపోయ వికత్థనంబు దగదు దురాత్మా! 656

* ఓరీ దురాత్మా! నీకు పౌరుషం ఉన్నట్లయితే నాతో యుద్ధానికి సన్నద్ధంకా! అప్పుడు నీ కోర్కెలు తీరుస్తాను. ఊరకే నిన్ను నీవు పొగడు కోవడం తగిన పని కాదు.

చ. విను, మది గాక సంగర వివేక విశారదులైన యట్టి స
జ్జనములు మృత్యుపాశములఁ జాల నిబద్ధులు నయ్యు నీవలెన్
గొనకొని యాత్మసంస్తుతులకున్ ముద మందిరె? యేల యీ విక
త్థనములు బంటుపంతములె దైత్యకులాధమ! యెన్ని చూడఁగన్. 657

* ఓ రాక్షస కులాధమా! విను. రణరంగ విశారదులైన సత్పురుషులు మృత్యుపాశాలతో బంధితులై కూడా నీలాగా తమ్ము తాము పొగడుకుంటూ మిడిసిపడిన వారు లేరు. ఎందుకురా ఈ ఆత్మస్తుతులు? కొంచెం ఆలోచించు. ఇటువంటి ప్రగల్భాలు పౌరుషవంతుని లక్షణాలు కావు.

మ. ధృతిఁ బాతాళమునందు నీవనెడి సందీప్తోగ్ర నిక్షేప మే
నతి దర్పంబునఁ గొందుఁ, జూడు మిదె దేవారాతి! నన్నెన్నె దా
గతలజ్జుండన దాఁగి యుండి రణముం గావింతు, యుష్మద్గదా
వితతద్రావితుఁడన్న నన్నెదురుమా, వే తీర్తు నీ కోరికల్. 658

* నీవు నీదిగా పేర్కొంటున్న పాతాళలోక నిక్షేపాన్ని అత్యంత దర్పంగల నేను ధైర్యంగా ఇప్పుడే పరిగ్రహిస్తాను. చూస్తూ ఉండు. ఓరి రాక్షసుడా, నన్ను సిగ్గులేనివానిగా లెక్కించావు. నేను నీతో దాగి ఉండియే యుద్ధం చేస్తాను. నీ గదాదండానికి భయపడి పారిపోతున్నానన్నావు! రా! ఎదుర్కో! నీ కోర్కెలన్నీ క్షణకాలంలో తీరుస్తాను.

ఉ. ఎన్నఁ బదాతి యూథముల కెల్ల విభుండవు, పోటుబంటవై
నన్ను రణోర్వి నేఁ డెదిరినన్ భవదీయబలంబు నాయువున్
మిన్నక కొందుఁ జూడు, మిది మేరగ మేదిని వీతదైత్యమై
వన్నెకు నెక్కఁజేసెద నవార్యపరాక్రమ విక్రమంబునన్. 659

* నీవు ఆరితేరిన సేనానాయకుడవు, సాటి లేని మేటి యోధుడవు! మగటిమి గలవాడవై సంగరరంగంలో నన్ను ఎదిరించినట్లైతే నేడే నీ బలాన్నీ ఆయుస్సునూ నీవు చూస్తూ ఉండగానే తీసుకొంటాను. అవక్రమైన పరాక్రమంతో విక్రమించి నేటినుండి లోకం రాక్షసులు లేనిదై వన్నె కెక్కేలా చేస్తాను చూడు!

చ. నను నెదురంగఁ జాలిన ఘనంబగు శౌర్యము ధైర్యమున్ బలం
బును గలదేని నిల్వు రణభూమిని, నీ హితులైన వారికిం
గనుఁగవ బాష్పపూరములు గ్రమ్మఁగ మాన్పఁగ నోపుదేనిఁ జ
య్యనఁ జనుదెమ్ము దానవకులాధమ! యూరక రజ్జు లేటికిన్? 660

* నన్ను కదనరంగంలో ఎదిరించ గలిగిన శౌర్యధైర్యాలు నీ కున్నచో యుద్ధంలో నిలు! లేదా నీ ఆప్తమిత్రులైన వారి కన్నులలో దుఃఖ బాష్పధారలు ప్రవహించకుండా నిలుపదలచినట్లైతే ఇక్కడినుండి వెంటనే వెళ్లిపో! రాక్షసాధమా! ఊరకే ప్రగల్భాలు కొట్టడ మెందుకు?

క. నను నిట సంస్థాపించెద, నని పలికితి, వంతవాఁడ వౌదువు, నీకున్
నెనరైన చుట్టములఁ బొడ, గని రా యిదె యముని పురికిఁ గాఁపుర మరుగన్. 661

* నన్ను ఇక్కడే పూడ్చిపెడతానని పలికావు. అంతవాడవే కావచ్చు కానీ నీవు యమపురంలో కాపురానికి వెళ్లబోయే ముందు నీ ప్రియమైన బంధువులను ఒక మాటు కనులారా చూచిరా! వెళ్లు.

మ. అని యిబ్భంగి సరోరుహాక్షుఁడు హిరణ్యాక్షున్ విడంబించి ప
ల్కిన హాసోక్తుల కుల్కి రోషమద సంగీభూత చేతస్కుఁడై
కనుఁగ్రేవన్ మిడుఁగుర్లు సాలఁ బొడమంగాఁ గిన్కమైఁ దోఁక ద్రొ
క్కిన కృష్ణోరగ రాజు మాడ్కి మదిలోఁ గీడ్పాటు వాటిల్లఁగన్. 662

* అని ఈ విధంగా కమలాక్షుడు హిరణ్యాక్షుడిని ఆక్షేపిస్తూ పలుకగా ఆ పరిహాసపు మాటలకు అతడికి కోపం వచ్చింది. రోషమూ, ద్వేషమూ అతడి మనస్సును ఆవరించాయి. కన్నుల అంచులు నిప్పుకణాలను వెలిగ్రక్కాయి. తోకత్రొక్కిన నల్లత్రాచులాగా ఆ నిశాచరుడు క్రోధావేశంతో క్రిందుమీదైనాడు.

క. చలితేంద్రియుఁడై నిట్టూ, ర్పులు నిగిడించుచును బొమలు ముడివడ రోషా
కులమానసుఁడై గదఁగొని, జలజాక్షున కెదురు నడచె సాహస మొప్పన్. 663

* హిరణ్యాక్షుడి శరీరమంతా కంపించింది. వేడివేడి నిట్టూర్పులు వెలువడ్డాయి. కనుబొమలు ముడిపడ్డాయి. రోషంతో మనస్సు కలత చెందింది. ఆ దానవరాజు గద తీసుకొని, సాహసంతో శ్రీహరికి ఎదురుగా నడిచాడు.

వ. అత్తఱి హిరణ్యాక్షుం డతిభయంకరాకారుండై. 664

* ఆ సమయాన ఆ హిరణ్యాక్షుని ఆకారం అత్యంత భయంకరంగా ఉన్నది.

మ. గద సారించి మదాసురేంద్రుఁడు సమగ్రక్రోధుఁడై మాధవున్
గుదియన్ వేసిన వ్రేటు గై కొనక రక్షోహంత శౌర్యోన్నతిన్
గదఁ గేలన్ ధరియించి దానిఁ దునుకల్ గావించినన్ దైత్యుఁ డు
న్మదుఁడై యొండు గదన్ రమావిభుని భీమప్రక్రియన్ వ్రేసినన్. 665

* మదించిన ఆ రాక్షసరాజు గదను పైకెత్తి అత్యంత కోపంతో హరిని కొట్టాడు. హరి ఆ దెబ్బను లక్ష్యపెట్టలేదు. శౌర్యంకొద్దీ ఆ గదను చేతపట్టుకొని దానిని ముక్కలు ముక్కలుగా విరిచి వేశాడు. అంతట రాక్షసుడు ఇంకొక గద తీసుకొని ఆ లక్ష్మీవల్లభుణ్ణి భయంకరంగా కొట్టాడు.

చ. అది దనుఁ దాఁకకుండ దనుజారి గదారణకోవిదక్రియా
స్పదకరలాఘవ క్రమముఁ బైకొని చూపి విరోధి పేరురం
బదరఁగ వేయ వాఁడు వివశాకుల భావము నొంది యంతలో
మదిఁ దెలివొంది వ్రేసె రిపుమానవిమర్దను నా జనార్దనున్. 666

* హరి ఆ దెబ్బ తనకు తగలకుండా, గదావిద్యాకౌశలం వెల్లడించే హస్తలాఘవంతో దానిని పట్టుకొన్నాడు. మళ్ళీ ఆ గదతోనే విరోధి అయిన హిరణ్యాక్షుని విశాలమైన వక్షఃస్థలం అదురునట్లుగా కొట్టాడు. ఆ దెబ్బకు వాడు దిమ్మరపోయి వెంటనే తెప్పరిల్లి, శత్రుమర్దను డైన జనార్దనుణ్ణి తిరుగుదెబ్బ కొట్టాడు.

వ. ఇట్లు దలపడి యన్యోన్యజయకాంక్షల నితరేతరతుంగ తరంగ తాడితంబులగు దక్షిణోత్తర సముద్రంబుల రౌద్రంబునఁ బరస్పర శుండాదండ ఘట్టితమదాంధ గంధ సింధుర యుగంబు చందంబున రోషభీషణాటోపంబులం దలపడు బెబ్బులుల గబ్బున, నతిదర్పాతిరేకంబున నెదిర్చి ఱంకెలు వైచు మదవృషభంబుల రభసంబున, నసహ్య సింహపరాక్రమంబున విక్రమించి పోరునెడ హిరణ్యాక్షుండు సవ్యమండల భ్రమణంబునం బరివేష్ఠించినం బుండరీకాక్షుండు దక్షిణ మండల భ్రమణంబునం దిరిగి విపక్షు వక్షం బశనిసంకాశంబగు గదాదండంబునం బగిల్చిన వాఁడు దెప్పిఱి తెలివొంది లేచి దనుజపరిసంధి ఫాలంబు నొప్పించె, నప్పుడమ్మేటి వీరులు శోణితసిక్తాంగులై పుష్పితాశోకంబులఁ బురుడించుచుం బాయుచు డాయుచు వ్రేయుచు రోయుచు నొండొరుల రుధిరంబు లాఘ్రాణించుచుఁ దిరస్కార పరిహాసోక్తుల నిచ్చుచుఁ బోరు సమయంబున నమ్మహాబలుల సమరంబుఁ జూచు వేడ్కఁ బద్మసంభవుండు నిఖిల మునీంద్రసిద్ధసాధ్య దేవగణంబుల తోడఁ జనుదెంచి ధరిత్రీనిమిత్తం బసుర వరునితోడం బోరు యజ్ఞవరాహున కిట్లనియె. 667

* ఇలా వాళ్ళిద్దరూ ఒకరిని మరొక్కరు జయించాలనే గట్టి పట్టుదలతో కొట్టుకోసాగారు. ఉత్తర దక్షిణ సముద్రాలు రెండూ రౌద్రావేశంతో ఉవ్వెత్తుగా లేచే తరంగాలతో పొంగి పోరాడుతున్నట్లూ, మత్తగజాలు రెండు పెద్దపెద్ద తొండాలు చాచి పరస్పరం ఢీకొంటున్నట్లూ, రోషభీషణంగా గాండ్రు గాండ్రుమని గర్జిస్తూ

రెండు బెబ్బులులు దెబ్బలాడుతున్నట్లూ, రంకెలువేస్తూ పొగరుబోతు ఆబోతులజంట క్రుమ్ములాడుతున్నట్లూ, దుస్సహమైన సింహ పరాక్రమంతో వారిద్దరూ కొట్టుకుంటున్నారు. అప్పుడు హిరణ్యాక్షుడు తన ఎడమ వైపుగా గిర్రున తిరిగి గదాదండంతో పుండరీకాక్షుని గుండెలపై బాదాడు. వెంటనే వరాహమూర్తి తన కుడివైపుగా గిర్రున తిరిగి రాక్షసరాజు వక్షఃస్థలాన్ని పిడుగువంటి గదతో పగులగొట్టాడు. ఆ దెబ్బకు వాడు తెలివిదప్పి తెప్పరిల్లి శ్రీహరి నొసటిపై కొట్టి నొప్పించాడు. ఆ సమయంలో ఆ మేటివీరులు రక్తంచే తడిసిన దేహం కలవారై పుష్పించిన అశోక వృక్షాలవలె ప్రకాశించారు. ఈ విధంగా వారు తారసిల్లుతూ, దూరమవుతూ, డీ కొట్టుతూ, రాకొట్టుతూ, మార్కొంటూ, ఒకరి రక్తం మరొక్కరు మూర్కొంటూ, తిరస్కారంగా వెటకారంగా మాటలాడుతూ పోరాడుతూ ఉన్నారు. ఆ మహావీరుల యుద్ధాన్ని చూడాలనే కుతూహలంతో బ్రహ్మదేవుడు మునీంద్రులతో, సిద్ధులతో, సాధ్యులతో దేవగణాలతో కూడి అక్కడికి వచ్చాడు. అలావచ్చి ధరిత్రి నిమిత్తం దానవరాజులతో పోరుతున్న యజ్ఞవరాహమూర్తితో ఇట్లా అన్నాడు.

ఉ. అంచిత దివ్యమూర్తి! పరమాత్మక! యీ కలుషాత్ముఁడైన న
క్తంచరుఁ డస్మదీయ వరగర్వమునన్ భువనంబు లెల్లఁ గా
రించు మదించి యిట్టి విపరీత చరిత్రునిఁ ద్రుంప కిట్లుపే
క్షించుట గాదు, వీని బలిసేయు వసుంధరకున్ శుభం బగున్. 668

* పవిత్ర దివ్యస్వరూపా! పరమేశ్వరా! దుష్ట చిత్తుడైన ఈ రాక్షసుడు నేనిచ్చిన వరాలవల్ల మదోన్మత్తుడై లోకాలను చీకాకు పరుస్తున్నాడు. ఈ దుశ్చరిత్రుని సంహరించకుండా అలక్ష్యం చేయడం ఏ మాత్రం తగదు. వీనిని వెంటనే పోకార్చు. భూదేవికి శుభం చేకూర్చు.

క. బాలుఁడు గరమున నుగ్ర, వ్యాళము ధరియించి యాడువడువున రక్షః
పాలునిఁ ద్రుంపక యూరక, పాలార్చుట నీతియే శుభప్రద! యింకన్. 669

* శుభప్రదా! బాలుడు చేతిలో భయంకరమైన సర్పాన్ని పట్టుకొని ఆడుకొనే విధంగా, ఈ రాక్షసుణ్ణి ఇంకా చంపకుండా ఉపేక్షిస్తూ ఉండడం మంచిపని కాదు.

వ. అదియునుం గాక. 670

మ. అనఘా! యీ యభిజిన్ముహూర్తమున దేవారాతి మర్దింపవే
ననయంబున్ మఱి దైత్యవేళ యగు సంధ్యాకాల మే తెంచినన్
ఘనమాయా బలశాలియైన దనుజున్ ఖండింపఁగా రాదు గా
వున నీవేళన త్రుంపు సజ్జనహిత ప్రోద్యోగ రక్తుండవై. 671

* అంతేగాదు స్వామీ, ఈ పట్టపగలు మట్టమధ్యాహ్నం అభిజిన్ముహూర్తంలో ఈ పాపాత్ముని రూపుమాపకపోతే సాయంకాలం వస్తుంది. అది రాక్షసులకు అభ్యుదయ సమయం. అప్పుడు మహామాయావి

అయిన ఈ రాక్షసుణ్ణి సంహరించడం సాధ్యంకాదు. అందుకని ఓ పుణ్యపురుషా! సాధుజన సంరక్షణ దీక్షాపరాయణుడవై నీవు ఈ పట్టపగటివేళనే వీనిని తుదముట్టించు.

క. అని సరసిజగర్భుఁడు వ, ల్కిన వచనము లర్థి విని, నిలింపులు గుంపుల్
గొని చూడ సస్మితానన, వనజము చెలువొంద నసురవరు కభిముఖుఁడై. 672

తే. పుండరీకాక్షుఁ డయ్యును భూరిరోష, నిరతిఁ దరుణారుణాంభోజనేత్రుఁ డగుచు
ఘనగదాదండ మెత్తి రాక్షసుని హనువు, నుగ్రగతి మొత్తె వాఁడును నోసరించె. 673

* ఈ విధంగా పల్కిన విరించి పల్కులు ఆలకించి గోవిందుడు మందహాస వదనారవిందుడై ఆ అసురేంద్రునకు అభిముఖంగా నిలబడ్డాడు. ఆ దృశ్యాన్ని దేవతలంతా గుమికూడి చూడసాగారు. తెల్లతామర రేకులవంటి శ్రీహరి కన్నులు మహారోషావేశంతో ఎర్రతామరరేకులుగా మారాయి. ఆయన తన పెనుగదాదండంతో ఆ దనుజుని కణత మీద పెళ్లుమని కొట్టాడు. హిరణ్యాక్షుడు తెలివిగా ఆ దెబ్బ తప్పించుకున్నాడు.

క. పరువడి దితిసుతుఁ డతి భీ, కరగదఁ జేఁబూని చిత్రగతులను బద్మో
దరు డాసి చేతిగద సా, గరమునఁ బడ నడిచె బాహుగర్వ మెలర్పన్. 674

* భయంకరమైన గదాదండం చేతపట్టుకొని విచిత్రభంగిమలతో హిరణ్యాక్షుడు హరిని సమీపించి దుర్వారమైన బాహుగర్వంతో ఒక్కదెబ్బ కొట్టాడు. ఆ దెబ్బకు శ్రీహరి చేతిలోని గదాదండం సముద్రమధ్యంలో పడింది.

వ. అంత. 675

తే. హరి నిరాయుధుఁడైన, సురారి సమర, ధర్మ మాత్మను దలఁచి యుద్ధంబు దక్కి
నిలిచి చూచుచు నుండెను, నింగి యమర, వరుల హాహారవంబుల భరిత మయ్యె. 676

* హరి నిరాయుధుడైనాడు. హిరణ్యాక్షుడు యుద్ధధర్మాన్ని పాటించి పోరాటం మాని మౌనంగా చూస్తూ ఉన్నాడు. ఆకాశమంతా అమరుల హాహాకారాలతో నిండిపోయింది.

క. సరసిజనేత్రుఁడు దనుజే, శ్వరు సంగర ధర్మమునకు సమధిక శౌర్య
స్ఫురణకుఁ దన చిత్తంబునఁ, గర మాశ్చర్యంబు నొంది కడఁక దలిర్పన్. 677

* కమలాక్షుడు రాక్షసరాజు రణధర్మానికి మెచ్చాడు. అతని అపారశౌర్య స్ఫూర్తికి మిక్కిలి ఆశ్చర్యచకితుడైనాడు. అయినా పట్టుదల వీడలేదు.

మ. కుతలోద్ధర్త మనంబునం దలఁచె రక్షోరాడ్వధార్థంబుగా
దితి సంతాన కులాటవీ మహిత సందీప్త ప్రభాశుక్రమున్,

సతతోద్యజ్జయశబ్ద సమ్ముఖర భాస్వచ్చక్రమున్, సంతతా
శ్రిత నిర్వక్రముఁ, బాలితప్రకట ధాత్రీచక్రముం జక్రమున్. 678

* భూమిని ఉద్ధరించిన శ్రీ మహావిష్ణువు రాక్షసరాజైన హిరణ్యాక్షుని సంహరించటంకోసం తన మనస్సులో సుదర్శన చక్రాన్ని సంస్మరించాడు. ఆ చక్రం దైత్యుల వంశమనే మహారణ్యాన్ని దహించివేసే జాజ్వల్యమానమైన దావానలం. సర్వదా జయజయశబ్దాలతో ప్రతిధ్వనించే దిక్చక్రము కలది. అనుక్షణమూ ఆశ్రయించే వారికి రక్షణ కలిగించేది. సమస్త మహీచక్రాన్ని పరిపాలించేది.

వ. అదియునుం బ్రచండ మార్తాండ మండల ప్రభాపటల చటుల విద్యోతమానంబును, బటునట జ్జ్వాలి కాపాస్త సమస్త కుపితారాతి బలాఖర్వ దుర్వార బాహాగర్వాంధకారంబును, నసహ్యాకహ కహ నిన దాధరీకృత సాగర ఘోషంబును, సకల దేవతాగణ జేగీయ మానంబును, ననంత తేజో విరాజితంబును, నిజప్రభాపటల పూరిత బ్రహ్మాండ కటాహంబునునై రయంబునం జనుదెంచి, దనుజారి దక్షిణకర సరోజంబు నలంకరించిన నా శుభాంగుండు రథాంగపాణియై దివంబున నమరగణంబులు జయజయ శబ్దంబులు వలుక నసురవిభున కెదురు నడచిన, 679

* ఆ సుదర్శనచక్రం ప్రచండమైన సూర్యమండలం లాగా అనంత కాంతికిరణాలతో దేదీప్యమానంగా వెలిగిపోతున్నది. చెలరేగుతున్న అగ్నిజ్వాలలతో క్రోధులగు విరోధుల అడ్డులేని అహంకారమనే అంధకారాన్ని అణచివేస్తున్నది. సహింప శక్యంకాని "రివ్వురివ్వు"మనే ధ్వనులతో సముద్ర ఘోషాన్ని సైతం క్రిందుపరుస్తున్నది. అటువంటి చక్రం సమస్త దేవతాగణాల సంస్తుతులతో శోభిల్లుతూ, అనంతకాంతులతో విరాజిల్లుతూ, తన ప్రభామండలంతో బ్రహ్మాండభాండాన్ని నింపుతూ వేగంగా వచ్చి దనుజాంతకుని దక్షిణ కరకమలాన్ని అలంకరించింది. దైత్యారి చక్రధారియై స్వర్గలోకంలోని దేవతాగణాలు జయజయ ధ్వానాలు చేస్తుండగా ఆ రాక్షస ప్రభువునకు అభిముఖంగా నడిచాడు.

క. పొడగని దనుజుఁడు పెదవులు, దడుపుచుఁ బొలివోని బంటుతనమున బీరం
బుడుగక భీషణగదఁ గొని, యడిచెన్ మఖమయవరాహు నమితోత్సాహున్. 680

* చక్రం ధరించి ఎదురుగా వస్తున్న ఆదివరాహ మూర్తిని చూచి రాక్షసుడు అదిరిపడి పెదవులు తడుపుకుంటూ, మొక్కవోని శౌర్యంతో చెక్కుచెదరని ధైర్యంతో భయంకరమైన తన గదాదండం పెకెత్తి అమితోత్సాహంతో వచ్చే ఆ యజ్ఞవరాహాన్ని ఒక్కపెట్టుపెట్టాడు.

క. త్రిదశారి దన్ను వ్రేసిన, గదఁ బదమునఁ బోవఁ దన్ని కమలాక్షుఁడు పెం
పొదవఁగ మనమున మోదము, గదురఁగ లేనగవు వదనకమలముఁ బొదువన్. 681

* అసురేంద్రుడు విసరిన ఆ గదను ఆది వారాహమూర్తియైన శ్రీహరి ఆనందంగా మందహాసం చేస్తూ అలవోకగా కాలితో పక్కకు పడేటట్లు ఒక్కతన్ను తన్నాడు.

వ. ఇవ్విధంబున గదఁ బోవం దన్ని యసురవిభునితో నిట్లనియె. 682

* ఈ విధంగా గదను దూరంగా తన్నివేసి హిరణ్యాక్షునితో వరాహమూర్తి ఇలా అన్నాడు.

చ. ఘనగదఁ గేలఁ బూని భుజగర్వ మెలర్పఁగ నన్ను సంగరా
వని నెదిరింతు రార! యనివారణ దైత్యకులేశ్వరాధమా!
యనవుడు వాఁడు నుబ్బి గద నంబుజనాభుని వ్రేసె,వ్రేసినం
దనుజవిభేది పట్టికొనెఁ దార్క్ష్యుఁ డహీంద్రునిఁ బట్టుకైవడిన్. 683

* "రాక్షసరాజులలో నీచుడవు నీవు! పెద్ద గద చేతిలో ధరించి మహాబలుడనని అహంకరించి కదనరంగంలో నన్ను ఎదిరించేందుకు కదలి వచ్చావుగా! రారా!" అని పలుకగా హిరణ్యాక్షుడు చెలరేగి మరొక గదాదండాన్ని హరిపై విసరాడు. ఆయన ఆ గదను, గరుత్మంతుడు సర్పమును పట్టినట్లుగా ఒడిసిపట్టుకొన్నాడు.

క. దితిజుఁడు దనబల మప్రతి, హతతేజం డగు సరోరుహాక్షుని శౌర్యో
న్నతిమీఁదఁ బెట్టకుండుట, మతి నెఱిఁగియుఁ బెనఁగె దురభిమానము పేర్మిన్. 684

* హిరణ్యాక్షుడు తన శౌర్యం అనివార్యమైన హరి శౌర్యం ముందు ఎందుకూ పనికిరాదన్న సంగతి మనస్సులో తెలిసికూడ దురభిమానంతో హరిని ఎదిరించాడు.

వ. అంత. 685

సీ. కాలానలజ్వల జ్వాలా విలోల క, రాళమై పెంపొందు శూల మంది
సురవైరి యజ్ఞసూకర రూపధరుఁడైన, వనజనాభుని మీఁదవైవ నదియు
సద్విజోత్తము మీఁద జపలతఁ గావించు, నభిచార కర్మంబునట్ల బెండు
పడి పఱితేఁ గని పద్మోదరుఁడు దానిఁ, జక్ర ధారాహతిఁ జండ విక్ర

తే. మమున నడుమన వడిఁ ద్రుంచె, నమరభర్త, మహిత దంభోళిచే గరుత్మంతు పక్ష
మతిరయంబునఁ ద్రుంచిన గతిఁ జెలంగి, సురలు మోదింప నసురులు సొంపు డింప. 686

* అప్పుడు ప్రళయాగ్ని జ్వాలలు నాలుకలు చాస్తున్నట్లు భగభగమండే మంటలతో భయంకరమైన శూలాన్ని సురవిరోధియైన హిరణ్యాక్షుడు, సూకరరూపధారి అయిన విష్ణుమూర్తి మీద విసరివేశాడు. అది సద్బ్రాహ్మణునిమీద ప్రయోగించబడిన "చేతబడి"లాగా నిరుపయోగమై నిస్సారమైపోయింది. దేవేంద్రుడు తన వజ్రాయుధంతో గరుత్మంతుని రెక్కలోని ఈకను త్రుంచినట్లు త్రివిక్రముడు అవక్రపరాక్రముడై తన చక్రాయుధంతో ఆ శూలాన్ని మధ్యలోనే రెండుగా ఖండించాడు. అది చూచి దేవతలంతా సంతోషించి గంతులు వేశారు. రాక్షసులు తెల్లమొగాలు వేశారు.

వ. అయ్యవసరంబున నయ్యసుర దనశూలంబు చక్రంబుచేత నిహతం బగుటం గని. 687

* అప్పుడు హిరణ్యాక్షుడు తనశూలం సుదర్శనచక్రం ధాటికి తునిగిపోవటం చూచాడు.

క. దితిజుఁడు రోషోద్ధతుఁడై, యతినిష్ఠుర ముష్టిఁ బొడిచె హరి, నా లోకో
న్నతుఁ డొప్పెఁ గుసుమమాలా, హతి దిగ్గజరాజుఁబోలె నతిదర్పితుఁడై. 688

* అతడికి ఎక్కడలేని రోషం ముంచుకు వచ్చింది. మిక్కిలి కఠోరమైన పిడికిలితో శ్రీహరిని బలంగా ఒక్కపోటు పొడిచాడు. పూలదండతాకిడికి ఐరావతంలాగా ఆ ముష్టిఘాతానికి వరాహమూర్తి కలతచెందక మరింత విరాజిల్లాడు.

మ. హరిమీఁదన్ దితిసంభవుండు ఘనమాయాకోట్లు పుట్టించినన్
ధరణీ చక్రము భూరిపాంసు పటల ధ్వాంతంబునం గప్పె, భీ
కర పాషాణ పురీష మూత్ర ఘనదుర్గంధాస్థి రక్తావళుల్
గురిసెన్ మేఘము లభ్రవీథిని మహాక్షోభ క్రియాలోలమై. 689

* రాక్షసుడు పుండరీకాక్షుని మీద కోట్లకొలది మాయలు ప్రయోగించాడు. భూమండల మంతా దుమ్ముదుమారంతో, కటిక చీకటితో నిండిపోయింది. మేఘాలు ఆకాశమంతా క్రమ్ముకొని భయంకరమైన శిలలూ, మలమూత్రాలూ, కుళ్లిన ఎముకలూ, రక్తప్రవాహాలూ కురుస్తూ గొప్ప సంక్షోభాన్ని కలిగించాయి.

వ. మఱియును. 690

చ. తవిలి విముక్త కేశపరిధానము లుగ్రకరాళదంత తా
లువులును రక్తలోచనములుం గల భూత పిశాచడాకినీ
నివహము లంతరిక్షమున నిల్చి నిజాయుధపాణులై మహా
రవముగ యక్షదైత్య చతురంగ బలంబులఁ గూడి తోఁచినన్. 691

* అదేవిధంగా భూతాలూ, పిశాచాలూ, డాకినులూ జుట్టువిరబోసుకుని దిసమొలలతో, కరకు కోరలతో, భయంకరాలైన దౌడలతో, ఎర్రని కన్నులతో గుంపులు గుంపులుగా ఆకాశంలో నిలిచి ఆయుధాలు జళిపిస్తూ పెద్దపెద్ద కేకలువేస్తూ, యక్షదైత్య చతురంగబలాలతో కూడి కనిపించాయి.

వ. అంత. 692

క. త్రిసవన పాదుండగు నా, బిసరుహనేత్రుండు లోకభీకరమగు నా
యసురాధిపు మాయావి ని, రసనకరంబైన శస్త్రరాజముఁ బనిచెన్. 693

* అప్పుడు యజ్ఞస్వరూపుడైన వరాహమూర్తి లోకభీకరమైన ఆ రాక్షసరాజు మాయాజాలాన్ని నిరోధించే నిమిత్తం ఆయుధాలలో అగ్రగణ్యమైన చక్రాన్ని ప్రయోగించాడు.

క. ఆ చక్రభానుదీప్తి ధ, రా చక్రమునందు నిండి రయమున నమ్మా
యాచక్రము నడఁగించెను, నీచక్రముఁడైన యామినీచరు నెదురన్. 694

* సూర్యసన్నిభమైన సుదర్శనచక్రం కాంతిపూరం భూమండలమంతటా నిండి, నీచుడైన ఆ రజనీచరుని మాయాచక్రాన్ని మటుమాయం చేసింది.

వ. అంత నిక్కడ. 695

క. దితి తన విభు వాక్యంబుల, గతి దప్పద యనుచుఁ దలఁపఁగాఁ జన్నుల శో
ణితధార లొలికె రక్షః, పతి యగు కనకాక్షు పతన భావము దోఁపన్. 696

* ఆ సమయంలో ఇంటిలో ఉండి తన భర్త అయిన కశ్యప ప్రజాపతి పలికిన పలుకులు తప్పదని భావించుచున్న దితి పాలిండ్ల నుండి రక్తధారలు స్రవించాయి. అవి హిరణ్యాక్షుని పతనాన్ని స్ఫురింపజేశాయి.

వ. అయ్యవసరంబున నసురవిభుండు దన చేసిన మాయాశతంబులు గృతఘ్నునకుం గావించిన యుపకారంబులుంబోలె హరిమీఁదఁ బనిసేయక విఫలంబు లయినం బొలివోవని బంటు తనంబునఁ బుండరీకాక్షుఁ జేరం జనుదెంచి బాహుయుగళంబు సాఁచి పూఁచి పొడిచి రక్షోవైరి వక్షంబుఁ బీడించిన నయ్యధోక్షజుండు దప్పించుకొని తలంగినం జెలంగి దైత్యుండు నిష్ఠురం బగు ముష్టిం బొడిచిన నసురాంతకుండు మిసిమింతుండు గాక రోషభీషణాకారంబున వాసవుండు వృత్రాసురుం దెగటార్చిన చందంబున వజ్రివజ్ర సన్నిభంబగు నఱచేతం గఱకు టసుర కటితటంబుఁ జటులగతి వ్రేసిన నా హిరణ్యాక్షుండు దిర్దిరం దిరిగి యుదస్త లోచనుండై సోలి యెట్టకేలకు నెదుర నిలువం బడె, నంత. 697

* అప్పుడు కృతఘ్నునకు చేసిన మహోపకారాలులాగా హరిమీద తాను ప్రయోగించిన మాయలు విఫలం కావటం మూలాన హిరణ్యాక్షుడు మరింతక్రోధంతో మొక్కవోని పౌరుషంతో హరిని సమీపించి తన బలమంతా వెచ్చించి రెండుచేతులూ చాచి వరాహమూర్తి వక్షఃస్థలం నొక్కిపట్టి నొప్పించాడు. అప్పుడు అధోక్షజుడు రాక్షసుని పట్టు తప్పించుకొని ప్రక్కకు తొలిగాడు. మళ్ళీ దైత్యుడు మరింత పెచ్చరిల్లి బలమైన పిడికిలి పోటుతో వరాహమూర్తిని నొప్పించాడు. అప్పుడు హరి అలసిపోక రోషభీషణాకారుడై, ఇంద్రుడు వృత్రాసురుణ్ణి కొట్టిన విధంగా వజ్రాయుధంవంటి తన అరచేతితో రాక్షసుని చెంప "ఛెళ్ళు"మనేటట్లు ఒక్కచరపు చరచాడు. ఆ దెబ్బకు హిరణ్యాక్షుడు గిరగిరతిరిగి తేలిపోతూ ఉన్న కన్నులతో తూలి సోలి వ్రాలి ఎలాగో లేచి ఎదురుగా నిలబడగలిగాడు.

క. దిట చెడి లోఁబడె దైత్యుఁడు, సటికిన్, దంష్ట్రావిభిన్న శత్రుమహోర
స్తటికిన్, ఖర ఖురపుటికిం, గటితటహత కమలజాండ ఘటికిం, గిటికిన్. 698

* ఆ విధంగా లొంగిపోయిన హిరణ్యాక్షునికి మెడమీద వ్రేలాడే జూలుతో, దుండగుల గుండెలు బద్దలుకొట్టే కోరలతో, వాడి అయిన గిట్టలతో, బ్రహ్మాండ భాండాన్ని పెటపెటలాడించే కటి ప్రదేశంతో ఆ వరాహ స్వామి స్వరూపం అతిభయంకరంగా కన్పించింది.

వ. ఇట్లు లోఁబడిన. 699

మ. దివి నింద్రాదులు సంతసింప హరిమొత్తెం గర్ణమూలంబునం
బవి సంకాశ కఠోరహస్తమున శుంభల్లీలమై దాన దా
నవలోకేశుఁ డుదస్తనేత్రుఁ డగుచున్ దైన్యంబు వాటిల్లఁగా
భువిమీఁదన్ వడిఁగూలె మారుతహతోన్మూలావనీజాకృతిన్. 700

* ఈ విధంగా తనకు లోబడిన రాక్షసరాజు గూబమీద ఇంద్రాదులు సంతోషించేటట్లు వజ్రకఠోరమైన తన హస్తంతో ఒక దెబ్బకొట్టాడు శ్రీహరి. దానితో దానవేంద్రుడు కన్నులు తేలవేసి, జాలిగా గాలిదెబ్బకు తూలి కూకటి వేళ్లతో కూలే మహావృక్షం లాగా నేలపై పడ్డాడు.

క. బుడ బుడ నెత్తురు గ్రక్కుచు, వెడ రూపము దాల్చి గ్రుడ్లు వెలికుఱుక, నిలం
బడి పండ్లు గీటు కొనుచును, విడిచెం బ్రాణములు దైత్యవీరుం డంతన్. 701

* ఆ రాక్షసవీరుడు బుడబుడమని నెత్తురు గ్రక్కుతూ వికారమైన ఆకారంతో, కండ్లు వెలికి రాగా, పండ్లుకొరుకుతూ, ప్రాణాలు వదలాడు.

తే. పడిన దనుజేశ్వరునిఁ జూచి పద్మసంభ, వాది దివిజులు వెఱఁగంది రాత్మలందు
నితఁడు వొందుట యెట్లొకో యీ యవస్థ, నని తలంచుచు మఱియు నిట్లనిరి వరుస. 702

* పుడమిమీద పడిన రాక్షసరాజును చూచి బ్రహ్మాదిదేవతలు ఆశ్చర్యపడ్డారు. ఇతడు ఇటువంటి అవస్థను ఎల్గా పొందగలిగాడా అని తలస్తూ ఇట్లా అనుకున్నారు.

మ. వరయోగీంద్రులు యోగమార్గముల నెవ్వానిన్ మనోవీథి సు
స్థిరతన్ లింగశరీర భంగమునకై చింతింతు, రా పంకజో
దరు పాణ్యాహతిఁ దన్ముఖాంబురుహమున్ దర్శించుచుం జచ్చె దు
ర్భరితోత్తంసుని దైత్యవల్లభుని సౌభాగ్యంబు దానెట్టిదో. 703

* లింగశరీరాలను భంగం చేసుకోటానికి మహాయోగి పుంగవులు యోగమార్గాలద్వారా ఏ మహానుభావుని తమ హృదయాలలో పదిల పరచుకుంటారో ఆ దేవదేవుని చేతిదెబ్బ తిని ఆయన ముఖారవిందాన్నే సందర్శిస్తూ ప్రాణాలు విడిచిన ఈ దైత్యవల్లభుడు ఎంతటి భాగ్యవంతుడో, ఎంతటి ఉత్తమోత్తముడో!

చ. సమమతి వీరు దైత్యకులశాసను పారిషదుల్, మునీంద్ర శా
పమున నికృష్టజన్మమునఁ బైకొని పుట్టియు నేఁడు విష్ణుచే
సమయుట జేసి మీఁద నగు జన్మమునన్ జలజాక్షు నిత్య వా
సమున వసింతు రెన్నఁటికిఁ జావును బుట్టువు లేవు వీరికిన్. 704

* శ్రీమన్నారాయణుని ద్వారపాలకులు మునీంద్రుల శాపం వల్ల రాక్షసులై జన్మించారు. విష్ణువుచేతిలో మరణించి వచ్చే జన్మలో వైకుంఠంలో నిత్యనివాసం చేస్తారు. ఆ పైన వీరికి ఎన్నటికీ చావు పుట్టుకలు లేవు. (ఆ ఇద్దరిలో ఇతడొకడు).

క. అని వెఱఁగు నొంది పావన, తను వొందిన యట్టి వికచతామరసాక్షు
న్ననిమిష ముని యోగిజనా, వనదక్షున్ దనుజకరటి వరహర్యక్షున్. 705

వ. కనుంగొని. 706

* బ్రహ్మాదిదేవతలు ఈ విధంగా అనుకొని, ఆశ్చర్యపడి పరమపవిత్రమైన శరీరం ధరించినవాడూ, వికసించిన కమలాలవంటి కన్నులు గలవాడూ, దేవతలనూ మునులనూ యోగులనూ రక్షించటంలో సమర్థుడైనవాడూ, రాక్షసులనే ఏనుగులను శిక్షించడంలో సింహంవంటివాడూ అయిన స్వామిని సందర్శించారు.

చ. వనజదళాక్ష! యీ జగతివారల మర్మము లీ వెఱింగి యీ
సునఁ బగఁబట్టు నీ దివిజసూదనుఁ జంపితి గాన యింక శోక
భన మగునంచు హస్తములు ఫాలములం గదియించి యందఱున్
వినమితులై నుతించిరి వివేక విశాలునిఁ బుణ్యశీలునిన్. 707

* అలా దర్శించినవారై దేవతలు “ ఓ కమలాక్షా! నీవు సర్వజ్ఞుడవు! ఈ లోకంలో ప్రాణుల రహస్యాలన్నీ నీకు తెలుసు. అలా తెలుసుకొని, అసూయతో పగబట్టిన ఈ సురవిరోధిని సంహరించావు. కాబట్టి ఇక అందరికీ శుభం కలుగుతుంది”అని నుదుట చేతులు చేర్చి వివేకశాలీ, పుణ్యశీలీ అయిన వనమాలిని వినయవినమ్రులై వినుతించారు.

వ. అంత. 708

చ. సవన వరాహమూర్తి సురశాత్రవుఁ ద్రుంచినమీఁద భారతీ
ధవముఖ దేవతాముని కదంబము దన్ను నుతించునట్టి సం
స్తవమున కాత్మలోనఁ బ్రమదంబును బొంది సమగ్ర మంగళో
త్సవము దలిర్ప నందఱఁ బ్రసాదవిలోకన మొప్పఁ జూచుచున్. 709

* ఈ విధంగా యజ్ఞవరాహమూర్తియైన హరి, దేవతావిరోధియైన హిరణ్యాక్షుని సంహరించినందుకు బ్రహ్మాదిదేవతలూ మునులూ ఆయనను కొనియాడారు. ఆ సంస్తుతులకు భగవంతుడు అంతరంగంలో ఎంతో సంతోషించాడు. ఆ పెంపొందిన సంపూర్ణమంగళ మహోత్సవ సందర్భంలో గోవిందుడు అందరినీ కరుణార్ద్ర దృష్టులతో తిలకించాడు.

చ. అరిగె వికుంఠ ధామమున క మ్మహితోత్సవ సూచకంబుఁగా
మొరసె సుపర్వదుందుభు లమోఘములై, ధరణీతలంబునం

గురిసెఁ బ్రసూనవృష్టి, శిఖికుండము లెల్లెడఁ దేజరిల్లె, భా
స్కరశశి మండలంబులు నిజద్యుతితో వెలుఁగొందె నత్తఱిన్. 710

* అలా తిలకించి దేవదేవుడు వైకుంఠానికి విజయం చేశాడు. ఆ మహోత్సవానికి సూచకంగా ఆ లోకంలో దేవదుందుభులు మ్రోగాయి. భూలోకంలో పూలవాన కురిసింది. అంతటా హోమకుండాలలో అగ్నులు తేజరిల్లాయి ఆ శుభసమయాన సూర్యచంద్రులు సహజ కాంతులతో ప్రకాశించారు.

క. అని యీ పుణ్యచరిత్రము, వనరుహసంభవుఁడు ద్రిదివవాసులకుం జె
ప్పిన యది మైత్రేయుఁడు విదు,రున కెఱిఁగించిన విధంబు రూఢము గాఁగన్. 711

క. శుకయోగి పరీక్షిత్తున, కకుటిలమతి నెఱుఁగఁజెప్పె నని సూతుఁడు శౌ
నక ముఖ్యులైన మునివరు, లకుఁ దెలియఁగఁ జెప్పె మఱియు లాలన మొప్పన్. 712

* బ్రహ్మదేవుడు దేవతలకు చెప్పినటువంటి ఈ పవిత్ర చరిత్రాన్ని మైత్రేయుడు విదురునకు వివరించాడు. దానిని శుకయోగీంద్రుడు పరీక్షిన్నరేంద్రునకు మంచి మనస్సుతో వినిపించాడు అని సూతుడు శౌనకాది మునులకు ఎంతో చక్కగా తెలియ జెప్పాడు.

వ. ఇవ్విధంబున మైత్రేయుండు సెప్పిన విని విదురుండు సంతసిల్లె నని. 713

* పై విధంగా మైత్రేయుడు చెప్పగా విని విదురుడు చాల సంతోషించాడు.

క. అనఘంబగు నీ చరితము, వినినఁ బఠించిన లభించు విశ్రుత కీర్తుల్
వనజోదరు పదభ క్తియుఁ, మునుకొని యిహపర సుసౌఖ్యములు జనములకున్. 714

* పాపాలను పారదోలే ఈ చరిత్రం వినినా చదివినా, లోకులకు విశేషకీర్తీ, విష్ణుభక్తీ, ఇహపర సుఖాలూ తప్పకుండా లభిస్తాయి.

వ. అని చెప్పి వెండియు సూతుండు మహర్షుల కిట్లనియె. నట్లు పరీక్షిన్నరేంద్రుండు శుకయోగీంద్రుం గనుంగొని "మునీంద్రా, హిరణ్యాక్ష వధానంతరంబున వసుంధర సమస్థితిం బొందిన విధంబును, స్వాయంభువ మనువుం బుట్టించిన యనంతరంబున విరించి దిర్యగ్జాతిజంతు సృష్టినిమిత్తంబులైన మార్గంబు లెన్ని సృజించె, మహాభాగవతోత్తముం డయిన విదురుండు గృష్ణున కపకారంబు దలంచిన పాపవర్తనులగు ధృతరాష్ట్ర పుత్రులం బాసి జనకుండగు కృష్ణద్వైపాయనునకు సముం డగుచుఁ దనమనోవాక్కాయ కర్మంబులు గృష్ణునంద చేర్చి భాగవత జనోపాసకుండై పుణ్యతీర్థ సేవా సమాలబ్ధయశో విగత కల్మషుం డగుచు మైత్రేయ మహాముని నేమి ప్రశ్నంబు లడిగె? నవి యెల్లం దెలియ నానతి" మ్మనిన రాజేంద్రునకు శుకయోగీంద్రుం డిట్లనియె. 715

* అని చెప్పి మళ్లీ సూతుడు మహర్షులతో ఇట్లా అన్నాడు. హిరణ్యాక్షుని కథ విన్న పరీక్షిన్నరేంద్రుడు శుకయోగీంద్రుని చూచి "మునీంద్రా! హిరణ్యాక్షుడు వధింపబడిన తర్వాత లోకం ప్రశాంతమై సమస్థితిని

పొందిన సంగతి చెప్పు. స్వాయంభువ మనువును సృష్టించిన తర్వాత బ్రహ్మదేవుడు పశుపక్ష్యాది జంతువులను సృష్టించడానికై ఎన్ని మార్గాలను కల్పించాడో వివరించు. మహాభాగవత వరేణ్యులలో అగ్రగణ్యుడైన విదురుడు, శ్రీకృష్ణునకు అపకారం తలచిన దుందుడుకులను ధృతరాష్ట్రుని కొడుకులను విడిచిపెట్టి వెళ్లినట్లు చెప్పావుగదా. ఆయన తన తండ్రియైన వేదవ్యాసునితో సమానుడై మనస్సూ, వాక్కూ, కర్మా - సమస్తమూ శ్రీకృష్ణుని యందే సమర్పించి భగవద్భక్తులను అనురక్తితో ఆరాధించుతూ, పుణ్యతీర్థాలు సేవించుతూ ఎంతో మనోవికాసం పొంది దురితదూరుడై మైత్రేయమహామునిని ఇంకా ఏమని ప్రశ్నించాడు? అవి అన్నీ విశదీకరించు"అనగా ఆ నరేంద్రునితో మునీంద్రుడు ఇట్లా అన్నాడు.

సీ. విమలాత్ముఁడైన యవ్విదురుండు మైత్రేయ మునివరుఁ జూచి యిట్లనియెఁ బ్రీతిఁ
జతురాత్మ! సకల ప్రజాపతి యైనట్టి జలజగర్భుఁడు ప్రజాసర్గమందు
మును ప్రజాపతులను బుట్టించి వెండియుఁ జిత్తమం దేమి సృజింపఁ దలఁచె?
మును సృజించిన యట్టి మును లమ్మరీచ్యాదు లబ్జజు నాదేశ మాత్మ నిలిపి

తే. యర్థి నెట్లు సృజించిరి యఖిల జగము?, మెఱసి మఱి వారు భార్యాసమేతు లగుచు
నేమి సృజియించి? రదిగాక కామినులను, బాసి యేమి సృజించి రా భద్రయశులు? 716

* పవిత్రమైన మనస్సుగల ఆవిదురుడు మైత్రేయుణ్ణి చూచి ఎంతో సంతోషంతో ఇట్లా అన్నాడు. వాక్చాతుర్యం గల ఓ మహాత్మా! సమస్తసృష్టికీ కర్తయైన చతుర్ముఖబ్రహ్మ ప్రజాసృష్టికోసం ముందుగా ప్రజాపతులను సృష్టించాడుగదా! అనంతరం ఇంకా ఏమి సృష్టించా లనుకున్నాడు? ముందుగా సృష్టించిన మరీచి మొదలగువారు బ్రహ్మదేవుని ఆదేశానుసారం లోకాలన్నింటినీ ఎట్లా సృష్టించారు? పేరెన్నికగన్న ఆ ప్రజాపతులు సతీసమేతులై ఏమేమి సృష్టించారు? ఆ తర్వాత భార్యలు లేకుండా ఏమి సృష్టించారు?

క. అందఱుఁ దమలో నైక్యముఁ, జెందినచో నేమి దగ సృజించిరి? కరుణా
కందళిత హృదయ! యిన్నియుఁ, బొందుగ నెఱిఁగింపు మయ్య బుధనుత! నాకున్. 717

కరుణార్ద్రహృదయా! బుధజన స్తవనీయా! మైత్రేయా! వారందరూ కలసికట్టుగా సమైక్యమై ఏమేమి సృజించారు. ఇవన్నీ వివరంగా నాకు చెప్పు.

-: చతుర్ముఖుం డొనర్చు యక్షాదిదేవతాగణ సృష్టి దెలుపుట : -

సీ. అనిన మునీంద్రుఁ డిట్లనియె జీవాదృష్ట పరుఁడు మాయాయుక్త పురుషవరుఁడుఁ
గాలాత్మకుఁడు నను కారణంబున నిర్వికారుఁ డైనట్టి జగన్నివాసుఁ
డాది జాతక్షోభుఁ డయ్యె, నమ్మేటి వలనను గుణత్రయంబును జనించె;
నా గుణత్రయమునం దయ్యె మహత్తత్త్వ, మది రజోగుణ హేతువైన దాని

తే. యం దహంకార మొగిఁ ద్రిగుణాత్మకమునఁ, బొడమె, మఱి దానివలనఁ బ్రభూత మయ్యెఁ
బంచతన్మాత్ర, లందు సంభవము నొందె, భూత పంచక మీ సృష్టి హేతు వగుచు. 718

* ఇలా ప్రశ్నించిన విదురునితో మైత్రేయుడు ఇలా అన్నాడు. భగవంతుడు జీవులకు అగోచరుడు. ఆ పురుషోత్తముడు యోగమాయా సమేతుడు. కాలస్వరూపుడు. కాబట్టి అతడు నిర్వికారుడు. ఆ జగన్నివాసుడు, ఆదికాలంలో "లోకాలను ఎట్లా సృష్టించేది?" అని తీవ్రంగా ఆలోచించాడు. ఆ ఆలోచనా ఫలితంగా సత్త్వము, రజస్సు, తమము అనే మూడు గుణాలు పుట్టాయి. ఆ గుణత్రయంలో రజోగుణంనుండి మహత్తత్త్వం పుట్టింది. ఆ మహత్తత్త్వం నుండి మూడుగుణాల అంశాలు కలదైన అహంకారం పుట్టింది. ఆ అహంకారం నుండి పంచతన్మాత్రలు పుట్టాయి. వాని నుండి పంచభూతాలు పుట్టాయి. ఇవే సమస్త సృష్టికీ కారణమయ్యాయి.

వ. అవియును దమలోనఁ బ్రత్యేకంబ భువన నిర్మాణ కర్మంబునకు సమర్థంబులు గాక యన్నింటి సంఘాతంబునఁ బాంచభౌతికంబైన హిరణ్మయాండంబు సృజియించె, నదియును జలాంతర్వర్తియై వృద్ధిఁ బొందుచుండె నంత. 719

* ఆ పంచభూతాలలో ఏ ఒక్కదానికీ ప్రత్యేకంగా లోకాన్ని సృష్టించడం చేతకాలేదు. పైన చెప్పిన అవన్నీ ఒకగుంపుగా కలిసి పాంచభౌతికమైన ఒక బంగారు గ్రుడ్డును సృష్టించాయి. ఆ గ్రుడ్డు మహాజలాలలో తేలియాడుతూ ఉండి వృద్ధి పొందుతూ ఉన్నది.

సీ. నారాయణాఖ్య నున్నతి నొప్పు బ్రహ్మంబు సాహస్రదివ్య వర్షంబు లోలి
వసియించి యుండె, నా వాసుదేవుని నాభియందు సహస్రసూర్యప్రదీప్తిఁ
దనరుచు సకల జీవ నికాయయుత మగు పంకజాతంబు సంభవము నొందె,
బరఁగంగ నందులో భగవదధిష్ఠితుండై స్వరాట్టగు చతురాననుండు

తే. జనన మందెను తత్పద్మసంభవుండు, నామరూప గుణాది సంజ్ఞాసమేతుఁ
డగుచు నిర్మాణ మొనరించె నఖిలజగము, వనజజుండు నిజచ్ఛాయవలన మఱియు. 720

* 'నారాయణుడు'అనుపేరుతో పరబ్రహ్మం వెయ్యి దివ్యసంవత్సరాలు ఆ హిరణ్మయమైన అండాన్ని అధిష్ఠించి ఉన్నాడు. ఆ శ్రీమన్నారాయణుని బొడ్డునుండి వేయిసూర్యుల కాంతులతో వెలుగుతూ, సమస్త ప్రాణి సమూహానికీ ఆశ్రయమైన ఒకానొక పద్మం పుట్టింది. ఆ పద్మంలో నుండి భగవదంశతో చతుర్ముఖబ్రహ్మ జనించాడు. స్వయం ప్రకాశుడైన ఆ బ్రహ్మదేవుడు నామములు, రూపములు, గుణములు అనే సంకేతములు కలవాడై సమస్త జగత్తులనూ సృష్టించాడు.

సీ. తామిస్రమును నంధతామిస్రమును దమమును మోహనము మహామోహనంబు
నను పంచమోహ రూపాత్మకమైన యవిద్యఁ బుట్టించి యవ్వేళఁ దనకు
నది తమోమయదేహ మని ధాత రోసి తత్తనువు విసర్జించె, ధాతృముక్త
దేహంబు సతత క్షుత్తృష్ణల కావాసమును రాత్రిమయము నయ్యెను దలంప,

తే. నందులో యక్షరక్షస్సు లన జనింప, వారి కప్పుడు క్షుత్తృషల్ వఱలఁ గొంద
ఱా చతుర్ముఖు భక్షింత మనిరి, కొందఱతని రక్షింత మని తగ నాడి రంత. 721

* బ్రహ్మదేవుడు తన ఛాయతో అవిద్యను పుట్టించాడు. ఆ అవిద్యలో తామిస్రము, అంధతామిస్రము, తమము, మోహము, మహామోహము అనే ఐదు విధాలైన మోహస్థితు లున్నాయి. ఆ తర్వాత బ్రహ్మ మోహమయమైన తన శరీరాన్ని చూచి ఏవగించుకొన్నాడు. ఆ దేహాన్ని వదలివేశాడు. ఆ బ్రహ్మ వదలిపెట్టిన దేహం, ఆకలి దప్పులకు స్థానమూ - రాత్రిమయమూ అయినది. దానిలో నుండి యక్షులూ రక్షస్సులూ అనే ప్రాణులు పుట్టారు. వారికి ఆకలిదప్పులు అతిశయించాయి. ఆ యక్షరక్షస్సులలో కొందరు బ్రహ్మను "భక్షిద్దాం"అన్నారు; మరి కొందరు "రక్షిద్దాం"అన్నారు.

వ. ఇట్లు వలుకుచు భక్షించువారలయి ధాత సన్నిధికిం జనిన నతండు భయవిహ్వలుండై యేను మీ జనకుండను, మీరలు మత్పుత్రులరు, నన్ను హింసింపకుండనుచు "మా మా జక్షత", "రక్షత" యను శబ్దంబులు వలుకం దన్నిమిత్తంబున వారలకుం గ్రమంబున యక్షరక్షోనామంబులు ప్రకటంబు లయ్యె, వెండియుం బ్రభావిభాసితంబైన యొక్క కాయంబు ధరించి సత్త్వగుణ గరిష్ఠులుం బ్రభావంతులు నగు సుపర్వులం బ్రముఖులంగా సృజియించి తత్ప్రభామయగాత్ర విసర్జనంబు సేసిననది యహోరూపంబై దేవతావళికి నాశ్రయంబయ్యె, మఱియు జఘనంబు వలన నతిలోలుపులైన యసురులం బుట్టింప వార లతికాముకు లగుటంజేసి యయ్యజునిం జేరి మిథున కర్మం బపేక్షించిన విరించి నగుచు నిర్లజ్జులయిన యసురులు దనవెంటం దగులం బఱచి ప్రసన్నార్తిహరుండును, భక్త జనానురూప సందర్శనుండును నైన నారాయణుం జేరి తత్పాదంబులకుం బ్రణమిల్లి యిట్లనియె. 722

* ఈ విధంగా పలుకుతూ వారు బ్రహ్మ సమీపానికి వచ్చారు. అప్పుడు బ్రహ్మ భయకంపితుడై "నేను మీ తండ్రిని. మీరు నా కుమారులు. నన్ను హింసించవద్దు"అంటూ " మా జక్షత", "రక్షత"అనే శబ్దాలు ఉచ్చరించాడు. ఆ కారణంగానే వారికి యక్షులు, రక్షస్సులు అనే పేర్లు వచ్చాయి.

ఆ పిమ్మట బ్రహ్మదేవుడు తేజోవిరాజితమైన మరొక దేహం ధరించాడు. సత్త్వగుణ సంయుతులూ, ప్రకాశవంతులూ అయిన దేవతలను ప్రముఖులుగా సృష్టించాడు. అనంతరం బ్రహ్మ ఆ తేజోమయమైన దేహాన్ని వదలివేయగా అది పగలుగా రూపొంది దేవతలందరికీ ఆశ్రయమయింది. తరువాత ఆ బ్రహ్మ తన కటిప్రదేశం నుండి మిక్కిలి చంచలచిత్తులైన అసురులను పుట్టించాడు. వారు అతికాముకులు అగుటవల్ల ఆ బ్రహ్మదేవుణ్ణి చుట్టుముట్టి రతిక్రియను అపేక్షించారు. సిగ్గువిడిచిన అసురులు తన వెంటపడగా బ్రహ్మ నవ్వుతూ పరుగులు తీశాడు. అలా పరుగెత్తి శరణాగతుల కష్టాలను తొలగించే వాడూ, భక్తులు కోరిన రూపంతో దర్శనం ఇచ్చేవాడూ, అయిన శ్రీమన్నారాయణుని దగ్గరకు వెళ్లి ఆయన పాదపద్మాలకు ప్రణమిల్లి ఇలా అన్నాడు.

క. రక్షింపుము రక్షింపు ము, పేక్షింపక వినుత నిఖిల బృందారక, వి
శ్వక్షేమంకర విను మిటు, దక్షత నీ యాజ్ఞ నేను దల నిడి వరుసన్. 723

* "రక్షించు! రక్షించు" ఓ బృందారక బృందవందితా! సకల లోకాలనూ చల్లగా రక్షించే స్వామీ! ఉపేక్షింపక నన్ను రక్షించు; ఈ మాట ఆలకించు; నేను నీ ఆజ్ఞ తలదాల్చేవాడను.

తే. ఈ ప్రజాసృష్టి కల్పనం బే నొనర్ప, నందుఁ బాపాత్ములైన యీ యసురు లిపుడు
నను రమింపఁగ డాయ వచ్చినఁ గలంగి, యిటకు వచ్చితి, ననుఁ గావు మిద్ధచరిత! 724

* అలా నీ ఆజ్ఞానుసారమే ఈ ప్రజలను సృష్టించాను. పాపాత్ములైన ఈ రాక్షసులు నన్నే రమించాలనే దుర్బుద్ధితో నా వెంటపడి మీది మీదికి వస్తున్నారు. వంత చెంది నీ చెంతకు వచ్చాను. ఓ సుచరిత్రా! నన్ను రక్షించు.

వ. అదియునుంగాక లోకంబువారలకుం గ్లేశంబు లొనరింపను, గ్లేశంబునం బొందిన వారల క్లేశంబు లపనయింపను నీవ కాక యితరులు గలరే? యని స్తుతియించినఁ బద్మజు కార్పణ్యం బెఱుంగ నవధరించి వివిక్తాధ్యాత్మదర్శనుం డగుచు గమల సంభవ! భవద్ఘోరతను త్యాగంబు సేయు మని యానతిచ్చిన నతండు నట్ల చేసెనంత నదియును. 725

* అంతేకాక లోకంలో ఉండేవారికి క్లేశాలు కలిగించడానికీ, కష్టాలుపడే వారి కష్టాలను దూరం చేయడానికీ సమర్థు లైనవారు నీవు తప్ప వేరేవా రెవ్వరున్నారు?"అని స్తోత్రం చేయగా, బ్రహ్మదేవుని దైన్యాన్ని పూర్తిగా తెలుసుకొన్నవాడై నిస్సందేహంగా అందరి హృదయాలను సందర్శింపగల శ్రీహరి ' ఓ బ్రహ్మదేవుడా! ఘోరమైన ఈ నీ శరీరాన్ని వదలిపెట్టు" అని ఆనతిచ్చాడు. బ్రహ్మదేవుడు అలాగే నని ఆ దేహాన్ని త్యాగం చేశాడు.

సీ. నవ్య కాంచనరణ న్మణి నూపురారావ విలసిత పాదారవింద యుగళ
కాంచీ కలాప సంకలిత దుకూల వస్త్రస్ఫార పులిన నితంబబింబ
రాజితాన్యోన్య కర్కశ పీన కరికుంభ పృథు కుచభార కంపిత వలగ్న
మదిరా రసాస్వాద మద విఘూర్ణిత చారు సిత నవ వికచ రాజీవ నయన

తే. యపర పక్షాష్టమీ శశాంకాభ నిటల, మదవ దలికుల రుచిరోపమాన చికుర
లలిత చంపక కుసుమ విలాసనాస, హాసలీలావలోకన యబ్జపాణి. 726

క. అనఁ దగి సంధ్యారూపం, బున లలనారత్న మపుడు పుట్టిన దానిం
గనుఁగొని దానవు లుపగూ, హన మొగిఁ గావించి పలికి రందఱుఁ దమలోన్. 727

* అప్పుడు ఆ దేహంలోనుంచి 'సంధ్యాసుందరి' అనే చక్కదనాల చుక్క ఉదయించింది. మణులు తాపిన క్రొంగ్రొత్త బంగారపు కాలి అందెలు ఘల్లుఘల్లున మ్రోగే పాదపద్మాలతోనూ, మెత్తని పట్టుచీరపై మిలమిల మెరుస్తున్న మొలనూలుతోనూ, ఇసుకతిన్నెలవలె కన్నుల విందుచేసే కటిప్రదేశంతోనూ, ఒకదానితో ఒకటి ఒరసికొంటున్న కుచకుంభాల బరువుకు నకనకలాడే నడుముతోనూ, మద్యపానం మత్తుతో చలిస్తూ

అప్పుడే వికసించిన అరవిందాలవంటి అందాల కందోయితోనూ, కృష్ణపక్షం అష్టమినాటి చందమామను పోలిన సుందర ఫాలభాగంతోనూ, మత్త మధుకర నికరాలకు సాటివచ్చే ఒత్తైన శిరోజాలతోనూ, సొగసైన సంపంగి మొగ్గవలె సొగదేలిన ముక్కుతోనూ, చిరునవ్వులు చిందే చూపులతోనూ, తామర పూలవంటి చేతులతోనూ సాక్షాత్కరించిన ఆ సంధ్యాసుందరిని రాక్షసులందరూ సందర్శించారు. ఆగలేక కౌగిలించుకున్నారు. తమలో తాము ఇట్లా మాట్లాడుకున్నారు.

క. ఈ సౌకుమార్య, మీ వయ, సీ సౌందర్యక్రమంబు, నీ ధైర్యంబు,
న్నీ సౌభాగ్య విశేషము, నే సతులకుఁ గలదు చూడ నిది చిత్ర మగున్. 728

* ఆహా! ఈ సౌకుమార్యం, ఈ నవయౌవనం, ఈ సౌందర్యం, ఈ జాణతనం, ఈ సౌభాగ్యవిశేషం లోకంలో ఏ స్త్రీలకూ లేదు. ఇది చాల చిత్రంగా ఉంది.

చ. అని వెఱఁగంది యద్దనుజు లందఱు నిట్లని రీ తలోదరిం
గని మన మంతనుండియును గాముక వృత్తిఁ జరించుచుండఁగా
మనయెడ దీని చిత్తమున మక్కువ లేమికి నేమి హేతువో?
యని బహుభంగులం బలికి యా ప్రమదాకృతి యైన సంధ్యతోన్. 729

వ. ఇట్లనిరి. 730

* అని ఆ అందాల రాశిని అవలోకించి అసురులంతా ఆశ్చర్యపడ్డారు. "మనమంతా ఈమెను చూచినప్పటినుండీ ప్రేమావేశంతో కామోత్కంఠులమై ఉండగా ఈమె మాత్రం మనమీద ఏమాత్రం మక్కువ చూపకుండా ఉండటానికి కారణం ఏమిటి?"అని అనేక విధాలుగా అనుకుంటూ, ఆ సంధ్యాసుందరితో ఇలా సంభాషించారు.

క. ఓ కదళీస్తంభోరువ!, యే కుల? మే జాడదాన? వెవ్వరిసుత? వి
ట్లేకాంతంబున నిచ్చట, నే కారణమునఁ జరించె? దెఱిఁగింపు తగన్. 731

* అరటి కంబాల వంటి నున్నని తొడలు కలదానా! నీది ఏ కులం? నీది ఊరు? నీ తల్లిదండ్రులు ఎవ్వరు? ఇక్కడ నీవు ఒంటరిగా తిరుగుతూ ఉండటానికి కారణం ఏమిటి? మాకు తెలియ జెప్పు.

క. భవదీయ చారు రూప, ద్రవిణ లసత్పుణ్య భూమిఁ దగు మోహమునం
దవిలిన దుర్భరులను మముఁ, గవయవు పుష్పాస్త్రుబాధ ఘనమయ్యెఁ గదే. 732

* అందాల కుప్పవైన నీ సౌందర్యసంపదతో ఇంపైన ఈ భూమి ఎంత పుణ్యం చేసుకున్నదో! మేము నీ చక్కదనానికి చిక్కి నీ ఎడబాటు భరింపలేక నీ వెంటపడ్డాము. అటువంటి సమ్మోహితులమైన మమ్మల్ని నీవు ఎందుకు నీ చెంత చేర్చుకోవు. ఆ మన్మథుడున్నాడే వాడు మమ్మల్ని పూల బాణాలతో వేధించుకు తింటున్నాడు. వాడి తాకిడికి తట్టుకోలేకుండా ఉన్నాము.

వ. మఱియుఁ దదీయ సౌందర్యం బుగ్గడింప నలవిగాక చింతించుచు. 733

* అంటూ వాళ్లు ఆ సుందరి అందాన్ని అభివర్ణించడానికి అలవిగాక మాటలురాక ఆలోచింపసాగారు.

సీ. గురు కుచభార సంకుచితావలగ్నంబు దనరారు నాకాశతలము గాఁగ
లలిత పల్లవ పాణి తలమునఁ జెన్నొందు చెండు పతత్పతంగుండు గాఁగ
సలలిత నీల పేశల పృథు ధమ్మిల్ల బంధంబు ఘనతమఃపటలి గాఁగఁ
బ్రవిమలతర కాంత భావ విలోకన జాలంబు దారకాసమితి గాఁగఁ

తే. గడఁగి మైపూఁత సాంధ్యరాగంబు గాఁగ, నంగనాకృతి నొప్పు సంధ్యావధూటిఁ
గదిసి మనముల మోహంబు గడలుకొనఁగ, నసురు లందఱుఁ గూడి యిట్టనిరి మఱియు. 734

* కుచకుంభాల బరువువల్ల జవజవలాడే నడుము ఆకాశం కాగా, అందమైన చిగురుటాకువంటి హస్తమందు ప్రకాశించే పూలచెండు అస్తమించే సూర్యబింబం కాగా, నల్లగా నిగనిగమెరుస్తూ విప్పారిన గొప్ప కొప్పుముడి చీకటి రేకలు కాగా, స్వచ్ఛమైన భావాలను వెల్లడిస్తూ తళతళ మెరిసే వీక్షణాలు నక్షత్రాలు కాగా, శరీరంనిండా పూసుకున్న మంచి గంధం పూత సంధ్యారాగం కాగా, స్త్రీరూపం ధరించిన ఆ సంధ్యాదేవిని అసురులందరూ చుట్టుముట్టారు. హృదయాలలో విచ్చలవిడిగా పెచ్చరిల్లిన మోహావేశంతో ఆమెను చూచి మళ్లీ ఇట్లా అన్నారు.

క. వెలయఁగఁ బద్మం బేక, స్థలముననే యొప్పుఁ గాని త్వత్పదపద్మం
బిల బహుగతుల ననేక, స్థలములఁ దనరారుఁగాదె తరుణాబ్జముఖీ! 735

* క్రొత్తగా వికసించిన తామర పువ్వువంటి మొగం గల ఓ పిల్లా! పద్మం ఒకే స్థలంలో ఉంటుంది గదా! మరి నీ పాదాలనే పద్మాలు ఈ భూమిపై అనేక ప్రదేశాల్లో అనేక ప్రకారాలుగా ప్రకాశిస్తూ ఉన్నాయేమిటి?

క. అని దనుజులు దమ మనములఁ, ననురాగము లుప్పతిల్ల నందఱు నా సం
ధ్యను బట్టికొనిరి, వనజా, సనుఁ డప్పుడు హృదయమందు సంతస మందెన్. 736

* అని పలుకుతూ ఆ రాక్షసులు తమ మనస్సులో తమకం అధికం కాగా, ఆ సంధ్యాసుందరిని పట్టుకున్నారు. అది చూచి బ్రహ్మ హృదయంలో ఎంతగానో సంతోషించాడు.

క. సరసిజభవుఁ డయ్యెడఁ దన, కర మాఘ్రాణింప నపుడు గంధర్వులు న
ప్సరసలుఁ బుట్టిరి, ధాతయుఁ, బరువడి నాత్మీయతనువుఁబాసిన నదియున్. 737

* బ్రహ్మదేవుడు అప్పుడు తన హస్తాన్ని ఆఘ్రాణించాడు. అప్పుడు గంధర్వులూ, అప్సరసస్త్రీలూ పుట్టారు. వెంటనే బ్రహ్మ తన శరీరాన్ని వదలివేశాడు.

వ. చంద్రికారూపంబైన, దద్గాత్రంబు విశ్వావసు పురోగములగు గంధర్వాప్సరోగణంబులు గైకొనిరి. వెండియుం గమల గర్భుండు తంద్రోన్మాద జృంభికా నిద్రా రూపంబైన శరీరంబు దాల్చి పిశాచ

గుహ్యక సిద్ధ భూత గణంబులం బుట్టించిన వారలు దిగంబరులు, ముక్తకేశులు నయినం జూచి ధాత లోచనంబులు ముకుళించి తద్గాత్రంబు విసర్జనంబు గావించిన నది వారలు గైకొనిరి, వెండియు నజుండు దన్ను నన్నవంతునింగాఁ జింతించి యదృశ్యదేహుం డగుచుం బితృ సాధ్యగణంబులం బుట్టించిన వారలు దమ్ముఁ బుట్టించిన యదృశ్య శరీరంబునకుం గార్యంబగు దేవభాగంబుఁ గైకొనినం దత్కారణంబునం బితృసాధ్యగణంబుల నుద్దేశించి శ్రాద్ధంబుల హవ్యకవ్యంబు లాచరింతురు, మఱియును. 738

* వెన్నెల రూపాన్ని పొందిన ఆ దేహాన్ని విశ్వావసువు మున్నగు గంధర్వులూ అప్సరస్త్రీలూ గైకొన్నారు. మళ్ళీ బ్రహ్మ కునుకుపాటు, ఉన్మాదం, ఆవులింత, నిద్ర - వీటితో కూడిన శరీరాన్ని ధరించి, పిశాచాలనూ గుహ్యకులనూ, సిద్ధులనూ, భూతాలనూ పుట్టించాడు. అలా పుట్టిన వారు దిగంబరులై వెంట్రుకలు విరబోసుకొని ఉన్నారు. అదిచూచి బ్రహ్మకన్నులు మూసుకొని అప్పటి తన శరీరాన్ని వదలివేయగా దానిని పిశాచాదులు తీసుకున్నారు. అనంతరం బ్రహ్మ తనను అన్నవంతునిగా భావించి, అదృశ్య శరీరుడై, పితృదేవతలనూ, సాధ్యులనూ పుట్టించాడు. వారు దమ్ము పుట్టించిన అదృశ్యదేహానికి కార్యమైన దేవభావాన్ని అందుకున్నారు. ఆ కారణంవల్లనే శ్రాద్ధ సమయాలలో పితృగణాలనూ, సాధ్యగణాలనూ, ఉద్దేశించి హవ్యకవ్యాలను సమర్పిస్తారు.

సీ. సజ్జనస్తుత!, విను చతురతఁ బంకజాసనుఁడు దిరోధాన శక్తి వలన
నర సిద్ధ విబుధ కిన్నరులను బుట్టించి తవిలి వారికిఁ దిరోధాన నామ
ధేయ మైనట్టి యా దేహంబు నిచ్చెను వెండియు భారతీవిభుఁడు దనకుఁ
బ్రతిబింబ మగు శరీరమునఁ గిన్నరులఁ గింపురుషులఁ బుట్టింపఁ బూని వారు

తే. ధాతృప్రతిబింబ దేహముల్ దాల్చి వరుస, నిద్ద ఱిద్దఱు గవగూడి యింపులొదవ
బ్రహ్మపరమైన గీతముల్ పాడుచుండి, రంతఁ బంకజ సంభవుఁ డాత్మలోన. 739

* సజ్జనులు సంస్తుతించే ఓ పరీక్షిన్మహారాజా! విను. బ్రహ్మదేవుడు నేర్పుతో తిరోధానశక్తి వల్ల సిద్ధులనూ, విద్యాధరులనూ పుట్టించి, వారికి తిరోధానము అనేపేరుగల ఆ దేహాన్ని ఇచ్చాడు. తర్వాత బ్రహ్మ తనకు ప్రతిబింబంగా ఉన్న శరీరంనుండి కిన్నరులనూ కింపురుషులనూ పుట్టించాడు. వారు ఆ బ్రహ్మదేవుని ప్రతిబింబాలైన శరీరాలను ధరించి ఇద్దరిద్దరు జతకూడి బ్రహ్మదేవునికి సంబంధించిన గీతాలను గానం చేయసాగారు.

క. తన సృష్టి వృద్ధి లేమికిఁ, గనలుచు శయనించి చింతఁ గరచరణాదుల్
గొనకొని కదలింపఁగ రా, లిన రోమము లుగ్ర కుండలి వ్రజ మయ్యెన్. 740

* తర్వాత తాను చేసిన సృష్టి అభివృద్ధి చెందకుండా ఉన్నందుకు బ్రహ్మదేవుడు తన మనస్సులో ఎంతగానో చింతించాడు. ఆయనకు కోపం వచ్చి చేతులూ, కాళ్ళూ విదలించాడు. అలా విదిలించగా రాలిన రోమాలన్నీ పాములుగా రూపం దాల్చాయి.

క. వనజజుఁడు దన్నుఁ గృత కృ, త్యునిఁగా భావించి యాత్మఁ దుష్టి వహింపన్
మనమున నిఖిలజగత్పా, వను లగు మనులం ద్రిలోకవరుల సృజించెన్. 741

* ఆ బ్రహ్మదేవుడు తాను పూనిన పని నెరవేరినట్లుగా భావించాడు. తన అంతరాత్మ సంతోషపడునట్లుగా సమస్త జగత్తులో పవిత్రులైనవారూ, త్రిలోకాలలో శ్రేష్ఠులైన వారూ ఐన మనువులను సృష్టించాడు.

సీ. పుట్టించి వారికిఁ బురుషరూపంబైన తన దేహ మిచ్చినఁ దగిలి వారు
గనుఁగొని మున్ను పుట్టినవారిఁ గూడి యా వనజసంభవున కిట్లనిరి, దేవ!
యఖిల జగత్స్రష్టవైన నీచేతఁ గావింపంగఁబడిన యీ వితతసుకృత
మాశ్చర్యకరము, యజ్ఞాదిక్రియాకాండ మీ మనుసర్గమం దీడ్య మయ్యెఁ

తే. దద్ధవిర్భాగములు మాకుఁ దవిలి జిహ్వ, లందు నాస్వాదనములు సేయంగఁ గలిగె
ననుచు మనముల హర్షంబు లతిశయిల్ల, వినుతి సేసిరి భారతీవిభుని మఱియు. 742

* ఆ విధంగా పుట్టించి, బ్రహ్మ వారికి పురుషరూపమైన తన దేహాన్ని ఇచ్చాడు. ఆ మనువులు తమకంటే ముందుగా సృష్టింపబడిన వారితో కలిసి బ్రహ్మదేవునితో ఇట్లా అన్నారు. 'దేవా! సకల లోకాలకు సృష్టికర్తవు నీవు. నీవు చేసిన ఈ సృష్టి అత్యంత సుకృతవంతమైనది. మిక్కిలి ఆశ్చర్యకరమైనది. యజ్ఞములు మొదలైన క్రియాకాండమంతా ఈ మనువులను సృష్టించడం వల్ల ప్రశంసనీయమైనది. యజ్ఞాలలోని హవిర్భాగాలను మా నాలుకలతో ఆస్వాదించే అవకాశం మాకు లభించింది.' అని అంతరంగాలలో సంతోష తరంగాలు పెల్లుబుకుతూ ఉండగా బ్రహ్మదేవుని ప్రస్తుతించారు.

వ. వరతపోయోగ విద్యా సమాధి యుక్తం బగుచు ఋషివేష ధరుండును, హృషీకాత్ముండునునై ఋషిగణంబులం బుట్టించి సమాధి యోగైశ్వర్య తపో విద్యా విరక్తి యుక్తంబగు నాత్మీయ శరీరాంశంబు వారికిం గ్రమంబున నొక్కొక్కనికి నిచ్చెనని మైత్రేయుండు సెప్పిన విని విదురుండు పరమానందంబునం బొంది గోవిందు చరణారవిందంబులు డెందంబునం దలంచి వెండియు మైత్రేయునిం జూచి యిట్లనియె. 743

* అనంతరం బ్రహ్మ శ్రేష్ఠమైన తపస్సు, యోగము, విద్య, సమాధి వీటితో కూడినవాడై ఋషివేషాన్ని ధరించి, ఇంద్రియాలతో కలసిన ఆత్మ స్వరూపుడై ఋషిగణాలను సృజించాడు. వారికి తన శరీరాంశాలైన సమాధి, యోగం, ఐశ్వర్యం, తపస్సు, విద్య, వైరాగ్యం అనేవాటిని క్రమంగా ఒక్కొక్కరికే సంక్రమింపచేశాడు అని మైత్రేయుడు విదురునకు తెలియజేశాడు. ఆ పలుకులు విని విదురుడు మహానందం పొంది గోవిందుని పాదారవిందాలు తమ మనస్సులో స్మరించి, మళ్ళీ మైత్రేయుణ్ణి చూచి ఈ విధంగా అన్నాడు.

సీ. వరగుణస్వాయంభువ మను వంశం బిల(బరమసమ్మతము, దప్పదు, తలంప(
గొనకొని తద్వంశమున మిథునక్రియ(జేసి ప్రజావృద్ధి(జెప్పి తీవు,
అదియునుగాక స్వాయంభువ మనువుకు(బూని ప్రియవ్రతోత్తానపాదు
లను నందనులు గల రంటివి, వారు స ప్తద్వీపవతియైన ధాత్రి నెల్ల
తే. ధర్మమార్గంబు లేమియు(దప్పకుండ, ననఘులై యెట్లు పాలించిరయ్య? వారి
చరిత యెల్లను సత్కృపానిరత బుద్ధి, నెఱు(గ వినిపింపు నాకు మునీంద్రచంద్ర! 744

* ఉత్తమ గుణధౌరేయా! మైత్రేయా! భూమిమీద స్వాయంభువ మనువువంశం ధర్మమార్గాన్ని విడిచిపెట్టదనీ, ఆ వంశంలో స్త్రీ పురుషయోగంవల్ల ప్రజావృద్ధి జరిగిందనీ నీవు చెప్పావు. అదీగాక ఆ స్వాయంభువ మనువునకు ప్రియవ్రతుడు, ఉత్తానపాదుడు అనే ఇద్దరు కుమారులు ఉన్నారనీ అన్నావు. వారు ఏడు దీవులతో కూడిన భూమండలాన్ని అంతటినీ ధర్మమార్గం ఏ మాత్రమూ తప్పకుండా పుణ్యపథ ప్రవర్తులై ఎట్లా పాలించారు? ఓ మునీంద్రచంద్రా! వారి పవిత్ర చరిత్రమంతా నాకు దయార్ద్రబుద్ధితో విశదీకరించు.

వ. అదియునుంగాక తన్మనుపుత్రియు యోగలక్షణ సమేతయు నగు దేవహూతి యను కన్యకారత్నంబును స్వాయంభువుండు గర్దమునకు నే విధంబునం బెండ్లి చేసె? నా దేవహూతి యందు మహాయోగి యయిన కర్దముండు ప్రజల నేలాగునం బుట్టించె? నదియునుం గాక కర్దముండు రుచి యను కన్యను దక్షప్రజాపతి కిచ్చె నని చెప్పితివి, ఆ రుచియందు నమ్మహాత్ముం డీ సృష్టి యేలాగునం బుట్టించె? నవి యన్నియుం దెలియ నానతీయ వలయునని యడిగిన విదురునకు మైత్రేయుం డిట్లనియె. 745

* అంతేకాక ఆ స్వాయంభువమనువు సులక్షణ సంపన్నురాలైన తన కుమార్తె దేవహూతి అనే కన్యారత్నాన్ని కర్దముడనే ప్రజాపతికి ఇచ్చి వివాహం చేసిన విధానాన్ని వివరించు. ఆ దేవహూతియందు మహాయోగీశ్వరుడైన కర్దముడు ఏ విధంగా సంతానాన్ని కన్నాడో నాకు తెలుపు. అంతేకాక ఆ కర్దమప్రజాపతి తన తనయ అయిన రుచి అనే కన్యను దక్షప్రజాపతికి ఇచ్చాడని నీవు చెప్పావు. ఆ రుచి యందు దక్ష ప్రజాపతి ప్రజలను ఎట్లా సృష్టించాడు? ఇవన్నీ వివరంగా నాకు తెల్పు'' అని అడుగగా విదురునితో మైత్రేయుడు ఇట్లా అన్నాడు.

-: కర్దము(డు భగవదనుజ్ఞ వడసి దేవహూతిని బెండ్లి యాడుట. :-

క. విను మనఘ!, కృతయుగంబున, మునినాథుం డయిన కర్దము(డు ప్రజల సృజిం
పను వనజసంభవునిచే, త నియుక్తుం డగుచు మది ముదము సంధిల్లన్. 746

* పుణ్యాత్ముడవైన ఓ విదురా, విను. కృతయుగంలో బ్రహ్మ దేవుడు ప్రజల్ని సృష్టించడానికి కర్దమ మునీశ్వరుని నియమించాడు. అందుకు కర్దముడు మిక్కిలి సంతోషం కలవాడైనాడు.

తే. ధీరగుణుఁడు సరస్వతీ తీరమందుఁ, దవిలి పదివేల దివ్యవత్సరము లోలిఁ
దపము సేయుచు నొకనాఁడు జపసమాధి, నుండి యేకాగ్రచిత్తుఁడై నిండు వేడ్క. 747

క. వరదుఁ బ్రసన్న మనోరథ, వరదానసుశీలు నమరవంద్యు రమేశున్
దురిత విదూరు సుదర్శన, కరుఁ బూజించిన నతండు కరుణాకరుఁడై. 748

వ. అంతరిక్షంబునం బ్రత్యక్షంబైన. 749

* ధీరుడైన ఆయన సరస్వతీనదీ తీరంలో పదివేల దేవతా సంవత్సరాలు విడువకుండా తపస్సు చేశాడు. ఒకనాడు ధ్యానతత్పరుడై, ఏకాగ్రచిత్తంతో అత్యంత సంతోషంతో ఆ కర్దమప్రజాపతి వరదుడూ, దయగలవాడూ, కోరిన కోర్కెలు తీర్చే మంచి స్వభావం కలవాడూ, దేవదేవుడూ, దురితదూరుడూ, లక్ష్మీవల్లభుడూ, చక్రహస్తుడూ అయిన మహావిష్ణువును ఆరాధించాడు. ఆ దేవుడు కర్దముని కరుణించి ఆకాశంలో ప్రత్యక్షమయ్యాడు.

సీ. తరణి సుధాకర కిరణ సమంచిత సరసీరుహోత్పల స్రగ్విలాసుఁ
గంకణ నూపుర గ్రైవేయ ముద్రికా హార కుండల కిరీటాభిరాముఁ
గమనీయ సాగర కన్యకా కౌస్తుభ మణి భూషణోద్భాసమాన వక్షు
సలలిత దరహాస చంద్రికా ధవళిత చారు దర్పణ విరాజత్కపోలు

తే. శంఖ చక్ర గదా పద్మ చారు హస్తు, నలికులాలక రుచి భాస్వదలిక ఫలకుఁ
బీత కౌశేయవాసుఁ గృపాతరంగి, త స్మితేక్షణుఁ బంకజోదరుని హరిని. 750

వ. మఱియు శబ్దబ్రహ్మ శరీరవంతుండును, సదాత్మకుండును, జ్ఞానైక వేద్యుండును, వైనతేయాంస విన్యస్త చరణారవిందుండును నయిన గోవిందునిఁ గనుంగొని సంజాత హర్ష లహరీ పరవశుండును, లబ్ధమనోరథుండును నగుచు సాష్టాంగదండ ప్రణామంబు లాచరించి తదనంతరంబ. 751

* సూర్యకిరణాలు సోకి వికసించిన తామరపూలతోనూ, చంద్రకిరణాలు సోకి వికసించిన కలువపూలతోనూ కట్టిన సుందరమైన పూలమాలను ధరించి ఉన్నాడు. చేతులకు కంకణాలనూ, పాదాలకు నూపురాలనూ, కంఠాభరణాలనూ, అంగుళీయకాలనూ, రత్నహారాలనూ, మకరకుండలాలనూ, కిరీటాన్నీ ధరించి ప్రకాశించుతున్నాడు. లావణ్యరాశియైన లక్ష్మీదేవితో కౌస్తుభమణితో ధగధగ మెరిసే వక్షస్థలం కలిగి ఉన్నాడు. సొగసైన చిరునవ్వు వెన్నెలలతో ముద్దులొలికే చెక్కుటద్దాలతో విరాజిల్లుతున్నాడు. శంఖం, చక్రం, గద, పద్మం చేతుల్లో ధరించి ఉన్నాడు. తుమ్మెదల వంటి నల్లని ముంగురులతో అందంగా ప్రకాశించే ఫాలఫలకం కలవాడై ఉన్నాడు. ఇంకా ఆ పంకజనాభుడైన హరి పచ్చని పట్టు వస్త్రం ధరించి సుందరమందహాసంతో దాక్షిణ్యం పొంగిపొరలే కటాక్ష వీక్షణాలతో అలరుతున్నాడు.

శబ్దబ్రహ్మమే శరీరంగానూ, అస్తిత్వమే ఆత్మగానూ కలిగి జ్ఞానం చేత మాత్రమే తెలుసుకోదగినవాడై గరుత్మంతుని మూపుమీద పాదపద్మాలు మోపి ఉన్న ఆ జనార్దనుని వీక్షించి కర్దమప్రజాపతి తన కోరిక నెరవేరిందని ఆనంద తరంగాలు పొంగులెత్తగా స్వామికి సాష్టాంగ నమస్కారాలు చేశాడు.

క. ముకుళిత కరకమలుం డయి, యకుటిల సద్భక్తి పరవశాత్మకుఁ డగుచున్
వికచాంభోరుహలోచను, నకు నిట్లనియెం దదాననముఁ గనుఁగొనుచున్. 752

* అనంతరం చేతులు మోడ్చినవాడై నిర్మలమైన భక్తిభావంతో మైమరచి విచ్చిన అరవిందాలవంటి కన్నులు గల ఆ వెన్నుని ముఖాన్ని అవలోకిస్తూ, ఆయనతో కర్దముడు ఇలా అన్నాడు.

సీ. అబ్జాక్ష! సకల భూతాంతరాత్ముఁడ వనఁ దనరుచుండెడి నీదు దర్శనంబుఁ
దలకొని సుకృత సత్ఫల భరితంబులైనట్టి యనేక జన్మానుసరణి
ప్రకట యోగక్రియాభ్యాస నిరూఢులైనట్టి యోగీశ్వరు లాత్మఁ గోరి
యెంతురు యోగీశ్వరేశ్వర! యే భవత్పాదారవింద సందర్శనంబుఁ

తే. గంటి, భవవార్ధిఁ గడవంగఁ గంటి మంటిఁ, గడఁగి నా లోచనంబుల కలిమి నేఁడు
దవిలి సఫలత నొందె మాధవ! ముకుంద! చిరదయాకార! నిత్యలక్ష్మీ విహార! 753

* ఓ పుండరీకాక్షా! నీవు అఖిల ప్రాణిలోకానికీ అంతరాత్మవై ప్రకాశిస్తుంటావు. అటువంటి నీ దర్శనంకోసం పురాకృత సుకృతంతో నిండిన అనేక జన్మలలో నిరంతర యోగాభ్యాస నిపుణులైన యోగీశ్వరులు, పరితపించుతూ ఉంటారు. అటువంటి యోగీశ్వరులకు ఈశ్వరుడవైన నీ పాదపద్మాల దర్శనం ఈనాడు నాకు ప్రాప్తించింది. సంసార సముద్రాన్ని దాటగలిగాను; ధన్యుడ నైనాను. మాధవా! ముకుందా! దయార్ద్రహృదయా! లక్ష్మీరమణా! నాకు కన్నులున్నందుకు ఫలం ఇప్పుడు లభించింది.

వ. అదియునుం గాక దేవా,! భవదీయ మాయావిమోహితులై హతమేధస్కులై సంసార పారావారోత్తారకంబులైన భవదీయ పాదారవిందంబులు దుచ్ఛవృత్తికాములయి సేవించి నిరయగతులైన వారికిం దత్కామ యోగ్యంబు లగు మనోరథంబుల నిత్తు, వట్టి సకాము లైనవారి నిందించు నేనును గృహమేధధేనువు నశేష మూలమును త్రివర్గకారణమును సమాన శీలయు నయిన భార్యం బరిణయంబుగా నపేక్షించి కల్పతరుమూల సదృశంబులైన భవదీయ పాదారవిందంబులు సేవించితి, నయిన నొక్క విశేషంబు గలదు, విన్నవించెద నవధరింపుము, బ్రహ్మాత్మకుండ వయిన నీదు వచస్తంతు నిబద్ధులై లోకులు కామహతులైరఁట, యేనును వారల ననుసరించినవాఁడ. కాలాత్మకుండవైన నీకు నభిమతం బగునట్లుగాఁ గర్మ మయంబైన భవదాజ్ఞా చక్రంబు ననుసరించుటకుఁగాని మదీయ కామంబు కొఱకుఁగాదు. భవదీయ మాయావినిర్మితంబును, గాలాత్మక భూరివేగ సమాయుక్తంబును, నక్షరంబును నైన బ్రహ్మంబునందు భ్రమణశీలంబును, నధిమాససమేత త్రయోదశ మాసారంబును, షష్ట్యుత్తర శతత్రయాహోరాత్రమయ పర్వంబును, ఋతుషట్క సమాకలిత నేమియుం, జాతుర్మాస్యత్రయ విరాజిత నాభియు, నపరిమిత క్షణలవాది పరికల్పిత పత్రశోభితంబునుం, గాలాత్మక భూరివేగ సమాయుక్తంబును నైన కాలచక్రంబు సకల

జీవనికరాయుగ్రసనతత్పరం బగుం గాని కామాభిభూత జనానుగత పశుప్రాయులగు లోకుల విడిచి భవపరితాప నివారణ కారణం బయిన భవదీయ చరణాతపత్రచ్ఛాయా సమాశ్రయులై, తావకీన గుణకథన సుధాస్వాదన రుచిరలహరీ నిరసిత సకల దేహధర్ములైన భగవద్భక్త జనాయుర్హరణ సమర్థంబు గాకుండు నని వెండియు. **754**

* అదిగాక దేవా! నీ మాయవల్ల సమ్మోహితులై మతిమాలినవారై కొంతమంది సంసారసముద్ర సముత్తారకాలైన నీ చరణకమలాలను, తుచ్ఛమైన కోరికలు కోరి ఆరాధిస్తుంటారు. నరకగాములైన అటువంటి కాముకులు కోరిన కోర్కెలు కూడా నీవు సఫలం చేస్తుంటావు. అటువంటి కామాసక్తులను నిందిస్తూ ఉన్న నేనుకూడా పెండ్లాడాలనే ఉత్కంఠతో ఉన్నాను. గృహయజ్ఞ నిర్వహణంలో గోవువలె ఉపకరించేదీ, అన్నింటికీ మూలమైనదీ, దర్మార్థకామాలకు తావలమైనదీ, అనుగుణమైన నడవడిక గలదీ అయిన వధూమణిని వివాహం చేసుకోవలెననే ఆశయంతో భక్తజన పారిజాతాలైన నీ పాద జలజాతాలను సేవించాను.

ఐనా ఒక విశేషం ఉంది. విన్నపం చేసుకుంటాను. దయతో విను. పరబ్రహ్మస్వరూపుడవైన నీ వాక్కులు అనే త్రాళ్ళతో బంధింపబడిన ప్రజలు కామోపహతు లైనారట. నేను వివాహం చేసుకోవటం కాలాత్మకుడవైన నీకు ఇష్టమగు రీతిగా, కర్మమయమైన నీ ఆజ్ఞాచక్రాన్ని అనుసరించి దైవకార్యమైన సృష్టిని వృద్ధిచేయటానికేగాని, నా కామం కోసం మాత్రం కాదు. నీవు నీ మాయతో నిర్మించిన కాలచక్రం మహావేగం కలది. అక్షర పరబ్రహ్మాన్ని అనుసరించి తిరిగేది. అధిక మాసంతో కలిసి పదమూడు నెలలు అనే ఆకులు కలది. మూడువందల అరవై అహో రాత్రాలు అనే కణుపులు కలది, ఆరు ఋతువులు అనేచుట్టు పట్టా కలది, మూడు చాతుర్మాస్యాలు అనే నడిమిబొడ్డు కలది, క్షణాలు అనే ఆకులతో విరాజిల్లేది, కాలాత్మకమై మహావేగంతో కూడినటువంటిది.

ఈ కాలచక్రం గిరగిర పరిభ్రమిస్తూ సమస్త జీవుల ఆయుస్సును మ్రింగివేయటానికి ఆసక్తి కలదై ఉంటుంది. ఈ విధంగా అది కామోపహతులైన వారినీ, వారిని అనుసరించే పశుప్రాయులైన లోకులనూ చీకాకుపరుస్తుందే కాని సంసార తాపాన్ని శాంతింపచేసే నీ పాదాలనే గొడుగుల నీడలను ఆశ్రయించిన వారినీ, నీ గుణవర్ణనమనే అమృతరసాన్ని ఆస్వాదించుతూ దేహధర్మాలను లెక్కచేయని వారినీ అది ఏమీ చేయలేదు. అటువంటి నీ భక్తులైనవారి ఆయుస్సును హరించడానికి ఆ కాలచక్రం సమర్థం కాదు.

మ. అనఘా! యొక్కఁడవయ్యు నాత్మకృతమాయాజాత సత్త్వాది శ
క్తి నికాయస్థితి నీ జగజ్జనన వృద్ధి క్షోభ హేతు ప్రభా
వ నిరూఢిం దగు దూర్ణనాభిగతి విశ్వస్తుత్య! సర్వేశ! నీ
ఘన లీలా మహిమార్ణవంబు గడవంగా వచ్చునే యేరికిన్? **755**

* పాపాలను పారదోలే పరమాత్ముడవు, సర్వేశ్వరుడవు, విశ్వవంద్యుడవు, నీవు ఒక్కడివే అయినా నీవు నిర్మించిన మాయవల్ల సత్త్వం మొదలైన శక్తులు పుడుతున్నవి. సాలీడు సాలెగూడు సృష్టించి మళ్లీ తనలో లీనం చేసుకున్నట్లు నీవు ఆశక్తులద్వారా ఈ లోకాలు పుట్టడానికీ, వృద్ధిపొందడానికీ, నాశం కావడానికి

కారణభూతమైన మాయామహిమతో ప్రకాశిస్తూ ఉంటావు. అటువంటి నీ అపారలీలావిలాసమైన మహా సముద్రాన్ని దాటడానికి ఎటువంటి వారికైనా సాధ్యం కాదు.

వ. దేవా! శబ్దాది విషయ సుఖకరం బగు రూపంబు విస్తరింపఁ జేయుటెల్ల నస్మదనుగ్రహార్థంబు గాని నీ కొఱకుం గా, దాత్మీయ మాయా పరివర్తితలోక తంత్రంబు గలిగి మదీయ మనోరథ సుధాప్రవర్షివైన నీకు నమస్కరించెద. 756

* దేవా!, శబ్ద, స్పర్శ, రూప, రస, గంధాలనే విషయాలచే సుఖం కలిగించే విశ్వస్వరూపాన్ని వృద్ధిచేయడం మమ్ములను అనుగ్రహించడానికేగాని నీకోసం కాదు; నీ మాయవల్ల ఈ లోకవ్యాపారాలన్నీ ప్రవర్తింపచేస్తూ మా మనోరథసిద్ధి అనే అమృతాన్ని నిండుగా వర్షించే నీకు నా నమస్కారం.

మ. అని యిబ్భంగి నుతించినన్ విని సరోజాక్షుండు మోదంబునన్
వినతానందన కంధరోపరిచర ద్విభ్రాజమానాంగుఁడై
యనురాగస్మిత చంద్రికా కలిత శోభాలోకుఁడై య మ్మునీం
ద్రునిఁ గారుణ్య మెలర్పఁ జూచి పలికెన్ రోచిష్ణుఁడై ప్రేల్మిడిన్. 757

* ఈవిధంగా కర్దమప్రజాపతి చేసిన స్తోత్రం విష్ణుదేవుడు విన్నాడు. గరుత్మంతుని మూపుపై ఒయ్యారంగా కూర్చుండి అనురాగంతో కూడిన చిరునవ్వు వెన్నెలలు వెల్లివిరిసే చల్లని చూపులతో ఆ మునీంద్రుణ్ణి ఆలోకిస్తూ ఇట్లా అన్నాడు.

క. మునివర! యే కోరిక నీ, మనమునఁ గామించినను సమంచిత భక్తిన్
నెనరునఁ బూజించితి? నీ, కనయము నా కోర్కి సఫల మయ్యెడుఁ జుమ్మీ. 758

* ఓ కర్దమ మునీంద్రా! నీవు ఏమి కావాలని కోరి నన్ను భక్తి శ్రద్ధలతో ఆరాధించావో ఆ కోరిక నీకు అవశ్యం నెరవేరుతుంది.

వ. అని యానతిచ్చి ప్రజాపతి పుత్రుండును, సమ్రాట్టును నైన స్వాయంభువ మనువు బ్రహ్మావర్త దేశంబునందు సప్తార్ణవ మేఖలామండిత మహీమండలంబుఁ బరిపాలించుచున్నవాఁ, డమ్మహాత్ముం డపరదివసంబున నిందులకు శతరూపయను భార్యా సమేతుండై భర్తృకామ యగు కూతుం దోడ్కొని భవదీయ సన్నిధికిం జనుదెంచి నీకు ననురూప వయశ్శీల సంకల్ప గుణాకరయైన తన పుత్రిం బరిణయంబు గావించు, భవదీయ మనోరథంబు సిద్ధించు, నను జిత్తంబున సంస్మరించుచుండు, నమ్మనుకన్యక నిను వరించి భవద్వీర్యంబు వలన నతి సౌందర్యవతు లయిన కన్యలం దొమ్మండ్రం గను, నా కన్యకా నవకంబునందు మునీంద్రులు పుత్రోత్పాదనంబులు సేయం గలరు, నీవు మదీయశాసనంబును ధరియించి మదర్పితాశేషకర్ముండ వగుచు నైకాంతిక స్వాంతంబున భూతాభయ దాన దయాచరితజ్ఞానివై నాయందు జగంబులు గల వనియు, నీ యందు నే గల ననియు నెఱింగి సేవింపుము, చరమకాలంబున నను బొందఁగలవు, భవదీయ వీర్యంబువలన నేను నీ భార్యా

గర్భంబునఁ బ్రవేశించి మత్కళాంశంబున బుత్త్రుండనై సంభవించి నీకుం దత్త్వసంహిత నుపన్యసింతు
నని జనార్దనుండు కర్దమున కెఱింగించి యతండు గనుం గొనుచుండ నంతర్హితుండై. 759

* అని పలికి శ్రీ మహావిష్ణువు ఇంకా ఇలా అన్నాడు. బ్రహ్మదేవుని కుమారుడూ, రాజాధిరాజూ అయిన స్వాయంభువ మనువు, బ్రహ్మావర్త దేశం రాజధానిగా సప్తసముద్రాల నడుమ ఉన్న భూమండలాన్నంతా పరిపాలిస్తున్నాడు. ఆయన శతరూప అనే తన భార్యతోకూడి, పెండ్లి కావలసిన కూతురును వెంటపెట్టుకుని రేపు నీ చెంతకు వస్తాడు. వయస్సులో, స్వభావంలో, సంకల్పంలో, ఉత్తమగుణాలలో నీకు తగినటువంటి తన పుత్రికను ఇచ్చి వివాహం చేస్తాడు. అందువల్ల నీ కోరిక నెరవేరుతుంది.

నన్ను మనస్సులో సర్వదా సంస్మరిస్తూ ఉంటే ఆ మనుపుత్రిక నిన్ను పెండ్లాడి, నీ వల్ల అనన్య సౌందర్యవతులైన కన్యలను తొమ్మిదిమందిని కంటుంది. తొమ్మండుగురు కన్యలకూ మునీశ్వరులవల్ల ఉత్తములైన కుమారులు జన్మిస్తారు. నా ఆజ్ఞానుసారం నీవు చేసే సమస్త కార్యాలూ నాకు అర్పిస్తూ ఉండు. ఏకాగ్రమైన మనస్సుతో, ప్రాణికోటికి అవసర మైనప్పుడు అభయం ఇస్తూ, దానాలు చేస్తూ, కరుణా మూర్తివై,సుజ్ఞానివై ప్రవర్తించు. నాలో లోకాలన్నీ ఉన్నాయనీ, నీలో నేనున్నానీ తెలుసుకొని నన్ను ఆరాధిస్తూ ఉండు. అంత్యకాలంలో నీవు నా సన్నిధికి చేరగలవు. నీ తేజస్సువల్ల నేను నీ భార్యగర్భంలో ప్రవేశించి, నా కళాంశతో నీ కుమారుడనై జన్మిస్తాను. నీకు తత్త్వవిద్యను బోధిస్తాను.

ఈవిధంగా విష్ణుదేవుడు కర్దమమునీశ్వరునకు వివరించి చెప్పి అతడు చూస్తూ వుండగానే అంతర్హితుడైనాడు.

చ. అతుల సరస్వతీ సరిదుదంచిత బాలరసాల సాల శో
భిత తట తుంగరంగమగు బిందుసరంబు వినిర్గమించి యం
చిత గరుడాధిరోహణము సేసి తదీయ గరుత్త్రభూత రు
క్ప్రతతి విలక్షణ క్రమ విరాజిత సామము వించు మోదియై. 760

చ. అరిగె వికుంఠ ధామమున కంత సకామునుఁడైన కర్దముం
డరయ విమోహియై మనమునందును ముందట వచ్చు కోరికల్
పిరిగొనుచుండఁ దత్క్షణమ బిందుసరంబున కేఁగి యిందిరా
వరుఁ దల పోయుచుండె జనవంద్యుఁడు భక్తినితాంత చిత్తుఁడై. 761

* సాటిలేని సరస్వతీనదీ జలాలతో పెంపొందిన గున్న మామిడి గుబురులతో కన్నులవిందు గావించే గట్లు గలిగిన బిందు సరోవరాన్ని అతిక్రమించి, గరుత్మంతుని అధిరోహించి, అతని చక్కని రెక్కల కదలికల చప్పుళ్ళతో సలక్షణమైన సామగానాన్ని ఆలకించుతూ హరి ఆనందంగా వైకుంఠానికి వేంచేశాడు. అనంతరం

కోరికలు కొనలు సాగుతున్న కర్దముడు ఆనంద పారవశ్యంతో రాబోవు సుఖసంతోషాలు మనస్సులో ముప్పిరిగొనగా వెంటనే బిందుసరస్సుకు వెళ్ళాడు. అక్కడ జనవంద్యుడైన ఆ మునీంద్రుడు భక్తిరసాయత్తమైన చిత్తంతో శ్రీహరిని స్మరిస్తూ కూర్చున్నాడు.

వ. అంత స్వాయంభువుండు గనకరథారూఢుం డగుచు నిజభార్యా సమేతుండై భర్తృవాంఛాపరయైన పుత్త్రికం దోడ్కొనుచు నిజతనూజకుం దగిన వరు నన్వేషించుచు భువనంబులు గలయం గ్రుమ్మరి యెందునుం గానక వచ్చి వచ్చి. **762**

* అట్లా ఉండగా స్వాయంభువ మనువు భార్యతో కూడి బంగారు తేరెక్కి పెండ్లికి ఎదిగిన తన బిడ్డను వెంట బెట్టుకొని, ఆమెకు తగిన వరుణ్ణి అన్వేషించుతూ లోకాలన్నింటిలో ఎక్కడా అట్టివాడు కనబడక తిరిగి తిరిగి అక్కడికి వచ్చాడు.

ఉ. ముందటఁ గాంచె నంత బుధముఖ్యుఁడు విష్ణుఁడు గర్దమున్ దయా
నంద మెలర్పఁజూడ నయనంబుల రాలిన బాష్పముల్ ధరన్
బిందువులై వెసం దొరఁగి పేర్చి సరస్వతిఁ జుట్టి పాఱుటన్
బిందుసరోవరం బనెడి పేరఁ దనర్చిన పుణ్యతీర్థమున్. **763**

* విష్ణువు సంతుష్టాంతరంగుడై కర్దముణ్ణి కరుణార్ద్ర దృష్టులతో చూచినప్పుడు ఆయన కన్నులనుండి రాలిన ఆనంద బాష్ప బిందువుల సమూహం నేలపై పడి, సరస్వతీ నదిని చుట్టుకొని ప్రవహించి “బిందు సరోవరం”అనే పేరు వహించింది. ఆ పుణ్యతీర్థాన్ని స్వాయంభువ మనువు తన కన్నుల ముందు సందర్శించాడు.

ఉ. అందుఁ దమాల సాల వకుళార్జుననింబ కదంబ పాటలీ
చందన నారికేళ ఘనసార శిరీష లవంగ లుంగ మా
కంద కుచందన క్రముక కాంచన బిల్వ కపిత్థ మల్లికా
కుంద మధూక మంజుల నికుంజములం దనరారి వెండియున్. **764**

* ఆ బిందుసరోవరం ప్రక్కనే కర్దముని తపోవనం ఉన్నది. ఆ ఆశ్రమ వాటికలో కానుగ చెట్లూ, మద్దిచెట్లూ, పొగడచెట్లు, ఏఱుమద్దిచెట్లూ, వేపచెట్లూ ఉన్నాయి. ఇంకా కొంచెం ముందుకు పోగా కడిమిచెట్లూ, కలిగొట్టు చెట్లూ, చందనవృక్షాలూ, కొబ్బరిచెట్లూ, కర్పూర వృక్షాలూ, దిరిసెనచెట్లూ కన్పించాయి. లవంగలతలూ, మాదీఫలాలూ, మామిడిచెట్లూ, ఎర్రచందనంచెట్లూ, పోకచెట్లూ, సంపెంగపొదలూ, మారేడుచెట్లూ, వెలగచెట్లూ, ఇప్పచెట్లూ కానవచ్చాయి. ఆ ప్రక్కనే మల్లెలూ, మొల్లలూ అల్లుకొన్న చిక్కని చక్కని పొదరిండ్లు ఉన్నాయి.

క. పరిపక్వ ఫలభరానత, తరుశాఖానికర నివసిత స్ఫుటవిహగో
త్కర బహు కోలాహల రవ, భరిత దిగంతములు గలిగి భవ్యం బగుచున్. 765

* ఆ ఆశ్రమంలో బాగాపండిన పండ్ల బరువుతో చెట్ల కొమ్మలు క్రిందికి వంగి ఉన్నాయి. ఆ కొమ్మలమీద నివసించే పక్షిమూకల కలకల ధ్వనులతో దిగంతాలు ప్రతిధ్వనిస్తున్నాయి.

క. అతి నిశిత చంచు దళన, క్షత నిర్గత పక్వఫల రసాస్వాదన మో
దిత రాజశుక వచోఽర్థ, శ్రుతిఘోషము సెలఁగె శ్రవణ సుఖదం బగుచున్. 766

* పండిన పండ్లను మిక్కిలి వాడిగా ఉన్న తమ ముక్కుతో పొడిచి ఆ సందులనుండి స్రవిస్తూ ఉన్న ఫలరసాన్ని త్రాగి, రాచిలుకలు సంతోషంతో చేస్తున్న అర్థవంతాలైన వేదగానాలు వీనులవిందుగా వినిపించుతున్నాయి.

క. లలిత సహకార పల్లవ, కలితాస్వాదన కషాయ కంఠ విరాజ
త్కలకంఠ పంచమ స్వర, కలనాదము లుల్లసిల్లఁ గడు రమ్యములై. 767

* లేతలేత తియ్యమామిడి చిగుళ్లను తెగమెక్కి వగరెక్కి పొగరెక్కిన గొంతులతో కోయిలలు ఎంతో రమ్యంగా అవ్యక్త మధురంగా, కూస్తూ ఉన్నాయి.

క. అతుల తమాల మహీజ,ప్రతతి క్షణజాత జలద పరిశంకాంగీ
కృత తాండవ ఖేలన విల, సిత పింఛవిభాసమాన శిఖిసేవ్యంబై. 768

* అక్కడ ఉన్న మిక్కిలి చిక్కని తమాల వనాలను చూచి మేఘాలని భ్రాంతిపడి నెమళ్ళు ఉల్లాసంతో ఒళ్ళుమరచి పురులు విప్పి చూడముచ్చటగా ఆడుతున్నాయి.

క. కారండవ జలకుక్కుట, సారస బక చక్రవాక షట్పద హంసాం
భోరుహకైరవ నవ క, ల్హార విరాజిత సరోరుహాకరయుతమై. 769

* కన్నె లేళ్లతో, నీటికోళ్లతో, బెగ్గురు పక్షులతో, కొంగగుంపులతో, చక్రవాకాలతో, గండుతుమ్మెదలతో, కలహంసలతో, కమలాలతో, తెల్లకలువలతో, ఎఱ్ఱకలువలతో విరాజిల్లే సరోవరాలు గల ఆ ఆశ్రమవాటిక అత్యంత రమ్యంగా ఉంది.

క. కరి పుండరీక వృక కా, సర శశ భల్లూక హరిణ చమరీ హరి సూ
కర ఖడ్గ గవయ వలిముఖ, శరభ ప్రముఖోగ్ర వన్య సత్త్వాశ్రయమై. 770

* ఆ తపోవనం పరిసరాలలో ఏనుగులు, పెద్దపులులు, తోడేళ్లు, అడవిదున్నలు, కుందేళ్లు, ఎలుగుబంట్లు, లేళ్లు, చమరీమృగాలు, ఇంకా సింహాలు, వరాహాలు, ఖడ్గమృగాలు, గురుపోతులు, కోతులు, శరభాలు మొదలైన అడవి మృగాలు సంచరిస్తున్నాయి.

వ. ఒప్పు నప్పరమ తాపసోత్తముని యాశ్రమంబుం గనుంగొని మితపరిజనంబుల తోడం జొచ్చి యందు.771

* అటువంటి కర్దమ మహామునీంద్రుని తపోవనాన్ని దర్శించి స్వాయంభువ మనువు పరిమిత పరివారంతో, ఆశ్రమంలోనికి ప్రవేశించాడు.

సీ. అంచిత బ్రహ్మచర్యవ్రత యోగ్యమై విలసిల్లు ఘనతపోవృత్తిచేత
దేహంబు రుచిర సందీప్తమై చెలువొందఁ గడుఁ గృశీభూతాత్మకాయుఁడయ్యు
నలినోదరాలాప నవ సుధాపూరంబు శ్రోత్రాంజలులఁ ద్రావి చొక్కియున్న
కతనఁ గృశీభూతకాయుండు గాక జటావల్క లాజినశ్రీ వెలుంగఁ

తే. గమలపత్ర విశాల నేత్రములు దనర, నలి నసంస్కార సంచితానర్ఘ్య నూత్న
రత్నమును బోలియున్న కర్దమునిఁ జూచి, భక్తి మ్రొక్కెను మనువు తత్పాదములకు. 772

* అలా ప్రవేశించి స్వాయంభువ మనువు కర్దమప్రజాపతిని దర్శించాడు. పవిత్రమైన బ్రహ్మచర్యవ్రతానికి తగినటువంటి తపోవ్యాపారంచేత ఆ ప్రజాపతి శరీరం చక్కగా ప్రకాశిస్తూ ఉన్నది. ఆయన మిక్కిలి చిక్కిపోయినప్పటికీ విష్ణు సంకీర్తనం అనే అమృత రసాన్ని దొన్నెలవంటి చెవులతో త్రాగి ఆ మాధుర్యంలో మైమరచి ఉండడంవల్ల ఆకృశత్వం కన్పించటం లేదు. ఆయన జడలూ, నారచీరలూ, జింక చర్మమూ ధరించి తామరరేకులవంటి విశాలమైన నేత్రాలతో ఒప్పుతూ సానబట్టని వెలకట్టరాని వినూత్న రత్నంలాగా వెలుగుతున్నాడు. అటువంటి కర్దమప్రజాపతిని చూచి స్వాయంభువమనువు, భక్తిభావంతో ఆయన పాదాలకు నమస్కరించాడు.

వ. ఇట్లు వందనంబు గావించినం గర్దముండు దన గృహంబునకు విందై చనుదెంచిన య మ్మనువు నాదరించి యర్ఘ్య పాద్యాది విధులం బరితుష్టునిం గావించి పూర్వోక్తంబైన భగవదాదేశంబు సంస్మరించి స్వాయంభువున కిట్లనియె. 773

* ఇట్లు నమస్కారం చేసిన స్వాయంభువుణ్ణి కర్దమమునీశ్వరుడు తన ఇంటికి వచ్చిన అతిథిగా భావించి సంభావించాడు. అర్ఘ్యపాద్యాదులతో ఆదరించి ఆనందింపజేశాడు. అనంతరం కర్దముడు జనార్దనుని ఆదేశాన్ని జ్ఞప్తికి తెచ్చుకొని స్వాయంభువ మనువుతో ఇట్లా అన్నాడు.

సీ. వరగుణాకర! భగవద్భక్తియుక్తుండ వైన త్వదీయ పర్యటన మెల్ల
శిష్టపరిగ్రహదుష్ట నిగ్రహముల కొఱకుఁ గదా పుణ్యపురుష! మఱియు
వనజహితాహిత వహ్ని సమీర వైవస్వత వార్ధిప వాసవాత్మ
కుఁడవు హరి స్వరూపుఁడ వైన నీకును మానిత భక్తి నమస్కరింతు

తే. నవఘ! నీ విప్పుడే నేమి యఖిలలోక, జైత్రమగు హేమ మణిమయ స్యందనంబు
నెక్కి కోదండపాణివై యుద్ధసైన్య, పద విఘట్టనచే భూమిభాగ మగల. 774

* ఉత్తమ గుణాలకు స్థానమైన రాజా! భగవద్భక్తుడవైన నీవు దుర్జనులను శిక్షించడానికీ, సజ్జనులను రక్షించడానికీ లోకంలో పర్యటిస్తూ ఉంటావు. ఓపుణ్యపురుషా! నీవు సూర్యుడు, చంద్రుడు అగ్ని, వాయువు, యముడు, వరుణుడు, దేవేంద్రుడు - వీరి అంశలు కలవాడవు. మహావిష్ణు స్వరూపుడవు. అటువంటి నీకు నేను పరమభక్తితో నమస్కరిస్తున్నాను. నీవు ఎల్లప్పుడూ సమస్త లోకాలలో జయాన్ని సంపాదించే మణులు తాపిన బంగారు తేరెక్కి విల్లు చేబూని, వీర సైనికుల పాదఘట్టనలతో ధాత్రి దద్దరిల్లగా జైత్రయాత్ర సాగిస్తుంటావు.

మ. తరణింబోలి చరింపకున్న ఘననిద్రం బొంది యొందేని భూ
వర! పద్మోదర కల్పితంబులగు నీ వర్ణాశ్రమోదార వి
స్తర పాథోనిధి సేతుభూత మహిమాచార క్రియల్ దప్పి సం
కరమై చోరభయంబునన్ నిఖిలలోకంబుల్ నశించుం జుమీ! 775

* ఓ రాజా! నీ వీ జగత్తులో సూర్యునిలాగా సంచరింపకపోతే ఈ లోకాలన్నీ నిద్రలో మునిగిపోతాయి. బ్రహ్మచే కల్పింపబడిన వర్ణాశ్రమాలు అల్లకల్లోలమైపోయి, ఆ సముద్రానికి సేతువువంటి సదాచార సంపత్తి సంకరమై పోతుంది. జాతి సాంకర్యం ఏర్పడి దొంగల భయం వల్ల లోకాలన్నీ చీకాకై నశించిపోతాయి.

వ. అని పలికి భవదాగమనంబునకు నిమిత్తం బెయ్యది? యనవుడు సమాహిత నిత్యకర్మానుష్ఠానుండైన మునీంద్రునకు స్వాయంభువుం డిట్లనియె. 776

* ఇలా పలికి కర్దమ ప్రజాపతి నీ రాకకు కారణం ఏమిటని స్వాయంభువుణ్ణి అడిగాడు. యథావిధిగా నిత్యకర్మానుష్ఠానాలు నిర్వర్తించిన కర్దమప్రజాపతితో స్వాయంభువ మనువు ఇట్లా అన్నాడు.

క. సరసిజ గర్భుఁడు దనచే, విరచిత మైనట్టి వేదవితతుల నెల్లన్
ధర వెలయించుటకై బుధ, వర! మిమ్ముం దన ముఖంబువలన సృజించెన్. 777

* ఓ మునివరేణ్యా! బ్రహ్మదేవుడు తాను రచించిన వేదాలను అన్నింటినీ ఈ మేదినిమీద వెలయించడానికి, మిమ్ములను తన ముఖం నుండి సృష్టించాడు.

క. దురిత స్వరూప పాట, చ్చర పీడం బొందకుండ సకల క్షోణిం
బరిపాలించుటకై మము, నరవిందభవుండు భుజములందు సృజించెన్. 778

* పాపాత్ములైన బందిపోటుదొంగల బాధలకు బలికాకుండా సమస్త భూమిని పాలించడానికి, మమ్ములను అజుడు తన భుజాల నుండి సృజించాడు.

క. నెఱి నట్టి జలజభవునకుఁ, గర మంతఃకరణ గాత్రకములై వరుసం
బఱఁగిన బ్రహ్మక్షత్రము, లరయ రమాధీశ్వరునకు నవనీయంబుల్. 779

* బ్రాహ్మణజాతి బ్రహ్మదేవునకు అంతఃకరణంగా, క్షత్రియజాతి శరీరంగా ఒప్పుతున్నది. ఇవి రెండూ లక్ష్మీవల్లభునకు అవశ్యం రక్షింపదగినవి.

వ. కావున హరిస్వరూపుండవై దుర్జనదుర్దర్శనుండ వయిన నినుం గనుట మదీయ భాగ్యంబున సిద్ధించె, భవత్పాదకంజ కింజల్కపుంజ రంజితంబైన మదీయ మస్తకంబును దావక వచనసుధా పూరితంబులైన శ్రవణంబులును మంగళకరత్వంబున సాఫల్యంబునం బొందె, నేను గృతార్థుండ నయితి దుహితృ స్నేహజదుఃఖ పరిక్లిన్నాంతః కరణుండనై సకల దేశ పరిభ్రమణ ఖిన్నుండ నయిన నా విన్నపం బవధరింపు మని యిట్లనియె. 780

* అందువల్ల విష్ణుస్వరూపుడవూ, దుర్జనులకు దుర్దర్శనుడవూ ఐన నీ దర్శనం నా భాగ్యంవల్ల నాకు ప్రాప్తించింది. నీ పాద పద్మాలలోని కేసరాలవల్ల ఎర్రనయిన నా శిరస్సూ నీ మాటలను అమృతరసంతో నిండిన నా చెవులూ, సమస్త శుభాలకూ స్థానాలై సఫలత్వాన్ని పొందాయి. నేను ధన్యుడనైనాను. కుమార్తెపై గల వాత్సల్యం వల్ల మనస్సులో ఆందోళనపడుతూ, సమస్త దేశాలూ తిరిగి అలసిపోయాను. నా ప్రార్థన ఆలకించు - అని పలికి స్వాయంభువమనువు కర్దమ మునీంద్రునితో మళ్ళీ ఇట్లా అన్నాడు.

మ. వరయోగీశ్వర! దేవహూతి యను నీ వామాక్షి మత్పుత్రి, దా
వరలావణ్య గుణాఢ్యులన్ వినియు నెవ్వారిన్ మదిం గోర, కా
తురయై నారదుపంపునన్ మిము వరింతు న్వంచు నేతెంచె, నీ
తరుణీభిక్షఁ బరిగ్రహింపుము శుభోదాత్త క్రియాలోలతన్. 781

* ఓ మహాయోగివరా! ఈ కన్యక నా కన్నకూతురు. పేరు దేవహూతి. నా కూతురు లోకంలో మిక్కిలి సౌందర్యవంతులైన పురుషులను ఎవ్వరినీ వరించడానికి ఇష్టపడక చింతాక్రాంతురాలై ఉన్నది. నారదమహర్షివల్ల నీరూపగుణాలు ఆలకించి నిన్నే వివాహమాడాలని నిశ్చయించింది. అందుకని నీవు ఈ శుభకార్యానికి అంగీకరించు, ఈ నా కుమారిని స్వీకరించు.

క. అమలిన గృహమేధిక క, ర్మములకు ననురూపగుణ విరాజిత శీల
క్రమములఁ దనరిన తరుణిం, బ్రమదమున వరింపుమయ్య భవ్యచరిత్రా! 782

* పవిత్ర చరిత్రా! అత్యంత స్తుత్యాలైన గృహస్థాశ్రమ కృత్యాలను నిత్యం నిర్వహించడానికి అనురూపమైన రూపమూ, గుణమూ, శీలమూ కల ఈ కాంతను సంతోషంతో అర్ధాంగిగా అంగీకరించు.

క. అనఘ! విరక్తులకైనం, దనయంత లభించు సౌఖ్యతతి వర్జింపం
జనదఁట, కాముకులకు న, బ్బిన మానుదురే లభించు ప్రియసౌఖ్యంబుల్. 783

* ఓ పుణ్యాత్ముడా! కర్దమ మునీంద్రా! ఎంతటి విరక్తులైనా అయాచితంగా తమంత తామే లభించిన సౌఖ్యాలను పరిత్యజింపకూడ దన్నారుగదా పెద్దలు. అటువంటప్పుడు వివాహమాడాలనే కోరిక గలవారు అనుకోకుండా లభించిన శుభంకరమైన ఇటువంటి పరమ సౌఖ్యాన్ని కాదంటారా?

క. వినుము, ఫలారంభుఁడు గృప, ణుని నడిగినఁ దనయశంబునుం దగు మానం
బును జెడుఁ గావునఁ దగ నీ, వెనయ వివాహేచ్ఛఁ దగులు టెఱిఁగి యిచటికిన్. 784

* మునీశ్వరా! ఒక పనిచేయడానికి పూనుకొన్నవాడు లోభిని అడిగినట్లైతే ఆ పని చెడడమే కాక, అతని ఆత్మగౌరవానికి కూడ భంగం వాటిల్లుతుంది. నీవు వివాహం చేసికోవాలనే తలంపుతో ఉన్నావని తెలుసుకొనే మేము ఇక్కడికి వచ్చాము.

క. చనుదెంచితి, యస్మత్ప్రా, ర్థనఁ గైకొని మత్తనూజఁ దగ వరియింపుం
డని ముని స్వాయంభువునిం, గనుఁగొని మరలంగఁ బలికెఁ గడుమోదమునన్. 785

* ఇలా వచ్చిన నా విన్నపాన్ని మన్నించి నా పుత్రికను నీ అర్ధాంగిగా అంగీకరించు.

ఆ మాటలు విని, కర్దమ మునీంద్రుడు స్వాయంభువ మనువును చూచి మిక్కిలి సంతోషంతో ఇట్లా అన్నాడు.

సీ. అనఘ! నీ చేత ననన్యదత్తముగఁ బ్రతిష్ఠితంబైన యీ తీవఁబోఁడి
కమనీయ రూప రేఖా విలాసంబుల మానితలక్ష్మీ సమాన యగుచు
నొకనాఁటి రాత్రియం దుడురాజ చంద్రికా ధవళితనిజసౌధ తలమునందు
మహిత హిరణ్మయ మంజీర శోభిత చరణయై నిజసఖీ సహిత యగుచుఁ

తే. గందుకక్రీడఁ జరియింపఁ గగనమందు, వర విమానస్థుఁ డగుచు విశ్వావసుండు
నాఁగఁ దనరిన గంధర్వ నాయకుండు, తరుణిఁ జూచి విమోహియై ధరణిఁ బడియె. 786

* ఓ పుణ్యాత్ముడా! ఇతరుల నందరినీ కాదని నాకోసం తీసుకొని వచ్చిన ఈ లతాంగి లోకోత్తర సౌందర్యవతి. అందచందాలలో మహా లక్ష్మితో సమానురాలు. ఈమె ఒక నాటి రాత్రి, నిండారు పండు వెన్నెల వెలుగులతో తెల్లగా మెరసిపోతున్న తన మేడపై, పాదాలకు బంగారు అందెలు అలంకరించుకుని తన చెలికత్తెలతో బంతి ఆట ఆడుతున్నది. ఆ సమయంలో ఆకాశంలో విమానంలో వెళ్ళుతున్న విశ్వావసుడనే గంధర్వరాజు ఈ తరుణీమణి సౌందర్యాన్ని తిలకించి మోహంతో దేహం మరచి విమానంలో నుంచి తూలి భూమిమీద పడ్డాడు.

తే. పుండరీకాక్షు నెఱుఁగని పురుషపశువు, లీ తలోదరిఁ బొడగాన రేమి సెప్ప?
నట్టి కొమరాలు భాగ్యోదయమునఁ దాన, వచ్చి కామింప నొల్లని వాఁడు గలఁడె? 787

* పుండరీకాక్షుని స్మరణం ఎరుగని పురుష పశువులు ఈమెను దర్శింపలేరు. అటువంటి జవరాలు అదృష్టవశాన తనంత తాను వలచి వరించి వచ్చినప్పుడు ఇష్టపడనివాడు ఉంటాడా!

క. ఈ కన్యారత్నమునకు, నాకును గుణరూప వర్తనంబుల యెడ నా
లోకింప సమమ కావునఁ, గైకొని వరియింతు విగతకల్మషవృత్తిన్. 788

* గుణం, రూపం, నడవడి - ఇవి ఈ కన్యకామణికీ నాకూ సమానంగా ఉన్నాయి. కాబట్టి ఇది పుణ్యకార్యంగా భావించి ఈమెను నేను వరించి భార్యగా స్వీకరిస్తాను.

క. విమలాత్మ! దీని కొఁక సమ, యము గల దెఱిఁగింతు విను గుణాకర యగు నీ
రమణికి నపత్యపర్యం, తము వర్తింపుదు గృహస్థధర్మ క్రియలన్. 789

* ఓ పుణ్యాత్ముడా! అయితే ఇందుకు ఒక నియమం ఉంది. అది చెబుతాను, విను. ఉత్తమగుణ సంపన్నురాలైన ఈమెకు సంతానం కలిగే పర్యంతం మాత్రమే నేను గృహస్థ ధర్మాన్ని నిర్వర్తిస్తాను.

ఆ. అంతమీఁద విష్ణు నాజ్ఞ యొూఁదలఁ దాల్చి, శమదమాది యోగసరణిఁ బొంది
సన్న్యసించు వాఁడ జలజనేత్రుని వాక్య, కారణమునఁ జేసి ధీరచరిత! 790

* అటు తర్వాత జితేంద్రియుడనై యోగమార్గం అవలంబించి సన్న్యాసం స్వీకరిస్తాను. ఓ సచ్చరిత్రా! ఇది భగవంతుడైన శ్రీహరి ఆజ్ఞ. శిరసావహింపక తప్పదు.

క. శ్రీవిభుని వలన నీ లో, కావళి యుదయించుఁ బెరుఁగు నడఁగును విను రా
జీవభవాదుల కతఁడే, భూవర! నిర్మాణ హేతు భూతుం డరయన్. 791

* ఆ లక్ష్మీవల్లభుని వల్లనే ఎల్లలోకాలూ పుడుతూ, పెరుగుతూ నశిస్తూ ఉన్నాయి. ఓ రాజా! బ్రహ్మాదుల అభ్యుదయానికి ఆయనే కారణభూతుడై ఉన్నాడు.

వ. అది గావున న మ్మహాత్ముని యాజ్ఞోల్లంఘనంబు సేయరాదని కర్దముండు వలికిన విని స్వాయంభువుండు నిజభార్యయైన శతరూప తలంపును బుత్త్రియైన దేవహూతి చిత్తంబును నెఱింగినవాఁడై ముని సమయంబున కియ్యకొని ప్రహృష్ట హృదయుం డగుచు సమంచిత గుణగణాఢ్యుం డయిన కర్దమునకు దేవహూతిని విధ్యుక్తప్రకారంబున వివాహంబు సేయించెఁ, దదనంతరంబ శతరూపయును బారిబర్హ సంజ్ఞికంబులైన వివాహోచిత దివ్యాంబరాభరణంబులు దేవహూతి కర్దముల కొసంగె, నవ్విధంబున నిజకులాచార సరణిం బరిణయంబు గావించి విగత చింతాభరుండై స్వాయంభువుండు దుహితృ వియోగ వ్యాకులిత స్వాంతుండై కూఁతుం గౌఁగిలించుకొని, చుబుకంబుఁ బుడుకుచుఁ , జెక్కిలి ముద్దుగొని, శిరంబు మూర్కొని, ప్రేమాతిరేకంబున బాష్పధారాసిక్త మస్తకం జేసి తల్లీ! పోయి వచ్చెద నని చెప్పి కర్దమునిచేత నా మంత్రితుండై నిజభార్యా సమేతంబుగ రథం బెక్కి సపరివారుండై. 792

* అందువల్ల ఆ దేవుని ఆజ్ఞ జవదాటరానిది అని కర్దమముని పలికాడు. ఆ మాటలు విని స్వాయంభువ మనువు తనభార్యయైన శతరూప అభిప్రాయాన్నీ, తన కూతురైన దేవహూతి అభిప్రాయాన్నీ అడిగి తెలుసుకొన్నాడు. కర్దమ మునీంద్రుని నియమానికి ఒప్పుకొన్నాడు. ఎంతో సంతోషంతో ఉత్తమ గుణసంపన్నుడైన ఆ మునివరేణ్యునకు తన కుమార్తెయైన దేవహూతిని ఇచ్చి యథావిధిగా వివాహం చేయించాడు.

ఆ తరువాత శతరూప "పారిబర్హము"లనే పేర్లుగల వివాహోచితాలైన దివ్యవస్త్రాలనూ, దివ్యాలంకారాలనూ, దేవహూతికీ, కర్దమునకూ బహూకరించింది. ఈ ప్రకారంగా తన కులాచారాన్ని అనుసరించి, వివాహం జరిపించి సంతుష్ట హృదయుడైన స్వాయంభువమనువు కన్న బిడ్డను ఎడబాసి పోతున్నాననే విచారంతో చిన్నబోయిన మనస్సుతో కుమార్తెను కౌగిలించుకొని, చుబుకం పుణికి, చెక్కిలి ముద్దాడి, శిరస్సు మూర్కొని ప్రేమవల్ల ఉబికిన బాష్పధారలతో ఆమె శిరస్సును తడుపుతూ "తల్లీ! వెళ్లివస్తాను" - అన్నాడు. అనంతరం అల్లుని వీడ్కోలు అందుకొని తన అర్ధాంగితో రథం అధిరోహించి సపరివారంగా బయలు దేరాడు.

చ. తరళ తరంగ వీచి సముదంచిత బిందుసరస్సరస్వతీ
సరిదరవింద తుందిల లసత్తరు తీర నివాస సన్మునీ
శ్వర నికరాశ్రమాకలిత సంపదలం గనుఁగొంచు వేడ్క ము
ప్పిరిఁగొన నేఁగె నాత్మ పుటభేదన విస్ఫుటమార్గవర్తియై. 793

* కదలుతూ ఉన్న కెరటాలు గల బిందు సరస్సును దాటి, సరస్వతీనదిని అతిక్రమించి, ఆ నదీ తీరంలో తామరపూలతోనూ, దట్టమైన తరువులతోనూ ఒప్పుతూ ఉన్న మునీశ్వరుల ఆశ్రమాలను ముప్పిరిగొన్న ఆనందంతో ఆలోకిస్తూ స్వాయంభువ మనువు తన పట్టణమార్గాన్ని పట్టి వెళ్లాడు.

వ. ఇట్లు సని చని బ్రహ్మావర్తదేశంబునందు. 794

సీ. ఎందేనిఁ దొల్లి లక్ష్మీశుండు యజ్ఞసూకరమూర్తిఁ గైకొని సరభసముగ
నొడలు జాడించినఁ బుడమిపై రాలిన రోమజాలంబులు రుచిర హరిత
వర్ణమై పొలుపార వర కుశ కాశ మయంబును యజ్ఞక్రియా కలాప
యోగ్యంబునై చాల నొప్పారి బర్హిస్సు సంభవించిన దాన సకల ఋషులుఁ

తే. గ్రతువు లొనరించి తద్విఘ్నకారులైన, యసురులను ద్రుంచి రట్ల స్వాయంభువుండు
విష్ణుపరముగ మఖము గావించి రుచిర, మేధ సెలువొంది నట్టి యాత్మీయపురము. 795

* ఈ విధంగా పయనించి బ్రహ్మావర్తదేశం చేరాడు. పూర్వం విష్ణు దేవుడు యజ్ఞవరాహరూపం ధరించి ఒక్కసారి గట్టిగా ఒళ్లు విదిలించాడు. ఆయన శరీరం మీద బిరుసైన వెంట్రుకలు ఆ ప్రదేశంలో రాలాయి. వాటివల్ల పచ్చని దర్భలూ, రెల్లుగడ్డీ యజ్ఞాకార్యాలకు యోగ్యమైన అగ్నీ పుట్టాయి. వాటితో ఋషీశ్వరులు అక్కడ యజ్ఞాలు చేశారు. యజ్ఞాలకు విఘ్నాలు చేస్తున్న రాక్షసులను తుదముట్టించారు. అటువంటి బ్రహ్మావర్త దేశంలో అదేవిధంగా స్వాయంభువమనువు కూడా విష్ణువు నుద్దేశించి యజ్ఞం చేసి ప్రజ్ఞానిధియై విరాజిల్లాడు. అటువంటి తన పట్టణాన్ని ఆయన సమీపించాడు.

క. డాయంజనఁ బురజనము లు, పాయనములు దెచ్చి యిచ్చి బహుగతుల నతుల్
సేయఁగ మంగళతూర్యము, లాయతగతి మ్రోయఁ జొచ్చె నంతఃపురమున్. 796

* అప్పుడు పురజనులు ఎదురువచ్చి కానుకలు తెచ్చి ఇచ్చారు. అనేక విధాలుగా సంస్తుతించారు. మంగళవాద్యాలు ధ్వనిస్తూ ఉండగా, స్వాయంభువ మనువు అంతఃపురం ప్రవేశించాడు.

వ. ఇట్లు ప్రవేశించి తాపత్రయోపశమనం బగు భగవద్భక్తి వృద్ధిఁ బొందించుచుఁ బుత్త్రమిత్ర సుహృద్బాంధవ సహితుండై పరమానందంబున. 797

* అలా ప్రవేశించి, స్వాయంభువ మనువు, ఆధ్యాత్మిక ఆధిభౌతిక ఆధిదైవికాలనే తాపత్రయాన్ని రూపుమాపే భగవద్భక్తిని పెంపొందించుకుంటూ పుత్ర, మిత్ర, కళత్ర, సజ్జన, బాంధవులతోకూడి పరమానందంగా ఉన్నాడు.

మ. అతిభక్తిం బ్రతివాసరంబును హరి వ్యాసంగుఁడై మాధవాం
కిత గంధర్వ విపంచికాకలిత సంగీత ప్రబంధాను మో
దితుఁడై యిష్టవిభూతులందు ననురక్తిం బొంద కేప్రొద్దు న
చ్యుత సేవైక పరాయణుం డగుచు నస్తోక ప్రభావోన్నతిన్. 798

* ఆయన ప్రతిదినం అతిశయించిన భక్తితో విష్ణువునందే మనస్సు నిల్పి, గంధర్వవీణను మేళవించి కమలాక్షుని కంకితముగా కమ్మని గీతాలు గానం చేస్తూ సంతుష్టాంతరంగుడై భోగభాగ్యాలమీద ఆసక్తి లేనివాడై, సర్వదా నారాయణ సేవాపరాయణుడై అనంత మహిమాన్వితుడైనాడు.

మ. హరిపాదాంబురుహద్వ యార్పితతులస్యామోదముం గొంచుఁ ద
చ్చరితంబుల్ దలపోయుచుం బొగడుచుం జర్చించుచున్ వించుఁ ద
త్పరిచర్యావ్యతిరిక్త సంసరణ సద్ధర్మార్థ కామంబులం
బరిభూతంబులు సేసి మోక్షపదసంప్రాప్తి క్రియారంభుఁడై. 799

* భగవంతుని పాదపద్మాలపై సమర్పింపబడిన తులసీదళాల పవిత్ర పరీమళాన్ని ఆఘ్రాణించుతూ, ఆ భగవంతుని లీలావిలాసాలనే స్మరిస్తూ, సంస్తుతిస్తూ, కీర్తిస్తూ, చర్చిస్తూ, ఆలకిస్తూ ఆ దేవుని సేవలకు ఆటంకాలై సంసారబంధాలైన ధర్మార్థకామాలను తిరస్కరించి మోక్షసాధనాలైన సత్కార్యాలను నిర్వహించాడు.

క. నిగమార్థగోచరుం డనఁ, దగు హరిచరిత ప్రసంగ తత్పర చిత్తుం
డగు నతనికి స్వాంతరగము, లగు యామము లొగి నయాతయామము లయ్యెన్. 800

* వేదార్థాలకు మాత్రమే గోచరమయ్యే ఆ భగవంతుని లీలలను అభివర్ణించుటయందే ఆసక్తమైన అంతరంగం కల ఆస్వాయంభువ మనువునకు ఎన్ని జాములు గడచినా గడవనట్లే ఉంది.

సీ. వెండియు నమ్మేటి విష్ణుమంగళ కథా కర్ణన ధ్యానానుగాన నుతులు
సలుపుచు స్వస్వప్న జాగ్రత్సుషుప్తులఁ దలఁగించి యా పుణ్యతముఁడు దాను

జక్రిదాసుఁడు గాన శారీర మానస దివ్యమానుష భౌతిక వ్యథలను
దగులక సన్మునీంద్రశ్రేణికిం దగఁ, దనరు వర్ణాశ్రమ ధర్మగతులు

తే. దప్పకుండంగ నడుపుచుఁ దగిలి సర్వ, భూతహిత వృత్తి నతుల విఖ్యాతలీల
నేక సప్తతి యుగము లస్తోక చరితుఁ, డగుచు వర్తించె సమ్మోద మతిశయిల్ల. 801

* ఆ స్వాయంభువ మనువు, శ్రీమన్నారాయణుని దివ్య మంగళ చరిత్రలను వింటూ ఆయనరూపాన్ని ధ్యానంచేస్తూ, ఆయనలీలలు గానంచేస్తూ, ఆయనను ఆరాధిస్తూ తన స్వప్న, జాగ్రత్, సుషుప్తి, అవస్థలకు అతీతంగా ప్రవర్తించాడు. ఆ పుణ్యాత్ముడు, విష్ణుభక్తుడు కావున శరీరానికీ, మనస్సుకూ సంబంధించిన వ్యథలను పొందలేదు. దేవతలవల్లా, మానవులవల్లా, పంచభూతాలవల్లా కలిగే బాధలలో చిక్కుకోలేదు. ఉత్తములైన మునీశ్వరులకు సంతోషం కలిగేటట్లుగా, వర్ణాశ్రమ ధర్మాలను సక్రమంగా నడుపుతూ, సర్వప్రాణులకు మేలుచేస్తున్నవాడై, డెబ్బైయొక్క మహాయుగాలు పరిపాలించాడు. సమ్మోదంతో, సాటిలేని మేటి యశస్సుతో సచ్చరిత్రుడై విరాజిల్లాడు.

క. అని యమ్మను చరితము విదు, రున కమ్మైత్రేయమునివరుఁడు దయతోడన్
వినిపించి కర్దముని కథ, దనరఁగ నెఱిఁగింతు నని ముదంబునఁ బలికెన్. 802

* ఈ విధంగా విదురునికి మైత్రేయుడు ఆప్యాయంగా స్వాయంభువ మనువు చరిత్రను వినిపించాడు. ఆ తర్వాత "కర్దమమునీంద్రుని కథ వివరిస్తాను విను"మని సంతోషంతో పలికాడు.

-: కర్దమ ప్రజాపతి యోగప్రభావంబుచే విమానంబు గల్పించి భార్యతోఁగూడి విహరించుట : -

వ. ఇట్లు స్వాయంభువుండు దేవహూతిం గర్దమునికి వివాహంబుసేసి మరలి చనినం దదనంతరంబ దేవహూతియుఁ బతిభక్తి గలిగి భవునికి భవాని పరిచర్య సేయు తెఱంగునఁ బతియ తనకు నేడుగడయుంగా నెఱింగి య మ్మునీంద్రుని చిత్తవృత్తికొలఁది దినదినంబునకు భక్తి తాత్పర్య స్నేహంబులు రెట్టింపం బ్రియ శుశ్రూషణంబులు గావించుచు ననూనతేజోవిరాజిత యగుచుఁ గామ క్రోధ దంభ లోభాది గుణవిరహితయై శరీరశుద్ధి వహించి చతుర సౌహార్ద స్నేహంబులు గలిగి పతియ దైవంబుగా భావించి మృదు మధుర వచన రచనయై పతిభక్తి యేమఱక వర్తింప దైవయోగంబు నైననుం దప్పింప సమర్థుండైన కర్దముండు నిజసేవాయాస కృశీభూతదేహయై యున్న దేవహూతిం గరుణాతరంగితాపాంగుండై కనుంగొని మంజుభాషణంబుల నిట్లనియె. 803

* ఈ విధంగా స్వాయంభువమనువు తన కూతురైన దేవహూతిని కర్దమునికి ఇచ్చి, వివాహం చేసి వెళ్లిపోయాడు. అటుతర్వాత దేవహూతి అతిశయించిన పతిభక్తితో పార్వతీదేవి పరమేశ్వరునికి పరిచర్య చేసినట్లు పతి అయిన కర్దమప్రజాపతికి సేవ చేయసాగింది. భర్తయే ఏడుగడగా భావించింది. ఆ కర్దమ మునీశ్వరుని మనస్సులోని అభిప్రాయాలకు అనుగుణంగా ప్రవర్తించింది. దినదినానికి ద్విగుణీకృతమైన

భక్తితో శ్రద్ధతో అనురాగంతో భర్తకు శుశ్రూషలు చేస్తూ ఉన్నది. అధికమైన తేజస్సుతో ప్రకాశిస్తూ కామం, క్రోధం, కపటం, లోభం మొదలైన దుర్గుణాలకు దూరంగా ఉన్నది. తన సౌందర్య పోషణలో ఏమరుపాటులేక చాతుర్యంతో చనవుతో ప్రేమతో పతినే భగవంతునిగా భావించి మృదువుగా మధురంగా ఆయనతో మాటలాడుతూ పతివ్రతయై ప్రకాశించింది.

దైవయోగాన్ని సైతం తప్పించటానికి సమర్థుడైన కర్దమప్రజాపతి పతిశుశ్రూషలో మిక్కిలి కష్టపడుతూ చిక్కిపోయిన ప్రియసతిని దేవహూతిని చూచి జాలిపడ్డాడు. కరుణారసం పొంగిపొరలే కడకన్నులతో ఆ తలోదరిని విలోకించి ఇలా అన్నాడు ముద్దుగా -

ఉ. మానిత ధర్మమార్గ మహిమస్ఫుట భూరి తపస్సమాధి వి
ద్యా నిభృతాత్మ యోగ సముపార్జిత విష్ణుకటాక్ష లబ్ధ శో
భానఘ దివ్యభోగ బహుభద్ర వితానము లస్మదీయ సే
వా నిరతిన్ లభించు ననివారణ నిత్తును దివ్యదృష్టియున్. 804

* దేవీ! మాననీయమైన ధర్మమార్గం వల్ల మహిమ ప్రాప్తిస్తుంది. ఆ మహిమాతిశయం వల్ల గొప్పతపస్సూ దానివల్ల ఏకాగ్రత సిద్ధిస్తాయి. వాటివల్ల ఆత్మజ్ఞానం కలుగుతుంది. దానివల్ల ఆత్మయోగం లభిస్తుంది. ఆ ఆత్మయోగం భవత్కటాక్షాన్ని ప్రసాదిస్తుంది. ఆ విష్ణుకటాక్షం కారణంగా భవ్యములైన అవ్యయ దివ్యభోగాలు, అనంతములైన శుభాలు సమకూరుతాయి. ఈ విధంగా నాకు సమకూడిన సమస్త సంపదలూ నిరంతరం నన్ను సేవించిన నీకూ సంప్రాప్తిస్తాయి. అంతేకాదు, నీకు తిరుగులేని దివ్యదృష్టిని కూడా అనుగ్రహిస్తున్నాను.

తే. నెలఁత! తద్దివ్యదృష్టి నన్నియును నీకుఁ, గానవచ్చు, విలోకింపు, కమలపత్ర
నయను బొమముడి మాత్రాన నాశమందు, నితరమగు తుచ్ఛభోగంబు లేమి సెప్ప. 805

* ఓ సుందరీ! ఆదివ్యదృష్టివల్ల ఈ సృష్టిలోని సర్వమూ నీకు కానవస్తుంది, ఆలోకించు. ఇక భగవద్దత్తములు కాని ఇతరములైన తుచ్ఛభోగాల విషయం వేరే చెప్పటం దేనికి? ఆ పురుషోత్తముడు కనుబొమలు చిట్లించినంతమాత్రాన నశించిపోతాయి.

సీ. అనుపమ రాజ్య దర్పాంధ చేతస్కులై పాపవర్తనులైన పార్థివులకు
ధృతిఁ బొందరాని యీ దివ్యభోగంబులు నీదు పాతివ్రత్యనిష్ఠఁ జేసి
సంప్రాప్తములు నయ్యె, సమత భోగింపుము కార్యసిద్ధియు నగుఁగాక నీకు
ననుటయు నతివయు ననుపమయోగ మాయా విచక్షణ శాలియైన కర్ద

తే. మునిఁ గనుంగొని విగతాధియును నపాంగ, కలితలజ్జానతాస్య పంకజయు నగుచు
వినయ సౌహార్దములఁ జేసి విహ్వలంబు, లయిన పలుకులఁ బతికి నిట్లనియెఁ బ్రీతి. 806

* సాటిలేని రాజ్యవైభవాలతో గర్వాంధులైన రాజులు కనులు గానక పాపమార్గంలో ప్రవర్తిస్తారు. అటువంటివారికి అందరాని ఈ దివ్యభోగాలు నీ పాతివ్రత్య మహిమవల్ల నీకు లభించాయి. ఈ సుఖాలను నీవు సమబుద్ధితో అనుభవించు. నీకు కార్యసిద్ధి కలుగుతుంది.

ఈ విధంగా కర్దముడు పలుకగానే దేవహూతి కడకన్నులలో సిగ్గుచిందులు త్రొక్కింది. మనోవ్యథ మాయమయింది. ఆమె మోము వంచుకొని వినయంతో చనవుతో పారవశ్యంతో యోగమాయా విశారదుడైన తన విభుని వంక చూస్తూ ముద్దుముద్దుగా ఇట్లా పలికింది.

వ. అనఘా!, యమోఘ యోగమాయా విభుండవు, సమర్థుండవు నయిన నీయందు నీ యనుపమ దివ్యభోగంబులు గలుగుట నిక్కం బని యెఱుంగుదు, భవత్సంగతి నన్నియు నాకుం గలుగు, నయినను దేవా! నీ వానతిచ్చిన సంతాన పర్యంతంబైన శరీర సంగమ సమయంబు చిత్తంబునం దలంచి భవదంగ సంగమంబుఁ గృపసేసి మన్నింపుము, భవదీయ సంయోగవాంఛా పరతం గృశీభూతం బయిన యీ దేహం బే విధంబున మజ్జన భోజన పాన సుఖంబులం బరితుష్టిం బొందు నట్టి మన్మనోరథంబుఁ దీర్ప రతి రహస్య ప్రకాశకంబగు కామశాస్త్ర ప్రకారం బుపశిక్షించి యందులకు నుచితంబు లయిన వివిధాంబరాభరణ మాల్యానులేపన మందిరారామ ప్రముఖ నిఖిల వస్తువిస్తారంబు గావించి నన్నుం గరుణింపు మనిన న మ్మహాత్ముండు నిజయోగమాయా బలంబునం దత్క్షణంబ - 807

* ఓ పుణ్యస్వరూపా, నీవు అమోఘమైన యోగమాయకు అధిపతివి, అత్యంత సమర్థుడవు. అటువంటి నీయందు సాటిలేని దివ్యభోగాలు తప్పకుండా ఉన్నాయని నాకు తెలుసు. నీ సాంగత్యంవల్ల అవన్నీ నాకు తప్పక లభిస్తాయి. అయినప్పటికీ దేవా! నీవు సంతానం కలిగే అంతవరకు శరీరసంగమం కలిగి ఉంటామని ఒక నియమం ఆనాడు ఆనతిచ్చావు. ఆమాట మనస్సులో పెట్టుకొని నీ సాంగత్యాన్ని నాకు దయతో అనుగ్రహించు. నన్ను మన్నించు. నీ సంయోగాన్ని అభిలషిస్తూ కృశించిన ఈ శరీరం స్నానపాన భోజనాదులవల్ల ఎట్లా తృప్తి పొందుతుంది? అటువంటి నా మనోరథాన్ని తీర్చటానికి రతిరహస్యాన్ని ప్రకాశింపజేసే కామశాస్త్రాన్ని నాకు నేర్పు. అందుకు తగిన నానావిధాలైన వస్త్రాలూ, అలంకారాలూ, పూలదండలూ, మైపూతలూ, శయనమందిరాలూ, ఉద్యానవనాలూ మొదలైన సమస్త వస్తువులనూ సమకూర్చి నన్ను కనికరించు. ఇలా పలుకుతున్న దేవహూతిమాటలు విని మహాత్ముడైన ఆ కర్దమ మునీశ్వరుడు తన యోగమాయాబలంతో ఆ క్షణంలోనే ఒక దివ్యవిమానాన్ని సృష్టించాడు.

సీ. దివ్యమణి స్తంభదీప్తిఁ జెన్నొందుచు మరకతస్థలముల మహిమ దనర
వరవజ్ర కుడ్య కవాట శోభితములై విద్రుమ దేహళీ వీథు లమరఁ
గొమరొప్ప నవశాత కుంభ కుంభములపై, హరినీల శకల విస్ఫురణ మెఱయఁ
దగఁ బద్మరాగంపు మొగడలఁ జెలువొందు వైదూర్య వలభులు వన్నెఁజూపఁ

తే. దరళతర ధూతకేతు పతాక లొలయ, మంజు శింజత్సమంచిత మధుప కలిత
సురుచిరాలంబమాన ప్రసూన రాజి, మాలికల నొప్పు వివిధ గృహాళిఁదనరి. 808

* ఆ విమానంలో అందమైన మందిరాలు కనువిందు చేస్తున్నాయి. ఆ మందిరాలన్నీ మణిమయ స్తంభాలతో, గరుడపచ్చలు పరచిన నడవలతో, వజ్రాల తలుపులు గల గోడలతో, పగడాల గడపలతో, ఇంద్రనీల మణిఖండాలతో నిండి, తళతళ మెరిసే క్రొంగ్రొత్త బంగారు కలశాలతో, అంచులలో పద్మరాగాల మొగ్గలు చెక్కిన చక్కని వైడూర్యపు చూరులతో, గాలికి రెపరెపలాడుతున్న జెండాగుడ్డలతో, మధుర మధురంగా ఝుంకారం చేసే మధుకర నికరాలతో కూడి, వ్రేలాడుతున్న పూలదండల తోరణాలతో అత్యంత మనోహరంగా అలరారుతున్నాయి.

క. మఱియును దుకూల చీనాం, బర కౌశేయాది వివిధపట పరివృత మం
దిర సుభగాకారంబై, యరుదార విచిత్రపట్టికాలంకృతమై. 809

* అందలి గదులలో జిలుగు దువ్వలువలు, చీనాంబరాలు, పట్టుచీరలు మొదలైన పలువిధాలైన వస్త్రాలు శోభిల్లు తున్నాయి. అపురూపమైన రంగురంగుల పట్టె మంచాలు అమర్చబడి ఉన్నాయి.

మ. లలితోద్యాన వనాంత సంచరణ లీలాలోల హంసాళి కో
కిల పారావత చక్రవాక శుక కేకి వ్యూహ మంచత్సము
త్కలికం గృత్రిమపక్షులన్ నిజవిహంగశ్రేణి యంచుం గుతూ
హలియై పల్కుచు నాడుచుండుఁ బ్రతిశాఖారోహణ వ్యాప్తులన్. 810

* అందలి సుందరమైన ఉద్యానవనాలలో విలాసంగా విహరిస్తున్న రాజహంసలు, కోయిలలు, పావురాలు, చక్రవాకాలు, చిలుకలు, నెమళ్ళు మొదలైన పక్షులు మందిరాల గోడలమీద చెక్కబడిన కృత్రిమ పక్షులను చూచి తమజాతికి చెందిన నిజమైన పక్షులుగానే భావించి ఎంతో ఉత్కంఠలతో వాటిని పలుకరిస్తూ అక్కడి చెట్లకొమ్మలపై కేరింతలు కొడుతూ ఆడుతుంటాయి.

వ. వెండియు. 811

క. ఘన సాంధ్రాంతరశయ్యా, సన కేళీగేహ కృతక జగతీధర శో
భన చంద్రకాంతచారు భ, వన ఫల భరితావనీజవంతము నగుచున్. 812

* ఇంకా ఆ విమానం మెత్తని శయ్యలతో, మేలైన గద్దెలతో, కేళీ గృహాలతో, క్రీడాపర్వతాలతో, పాలరాతి భవనాలతో, పండ్లచెట్లతో నిండిన వనాలతో నిండి ఉన్నది.

క. సకలర్తు శోభితంబును, సకల శుభావహము సకలసంపత్కరమున్
సకలోపభోగ యోగ్యము, సకలేప్సిత కామదంబు సదలంకృతమున్. 813

* ఈ విధంగా ఆ విమానం సమస్త ఋతుశోభలతో, సకల శుభాలతో, సర్వసంపదలతో పెంపొందుతూ అన్ని సుఖాలూ అనుభవించటానికి యోగ్యమై, అన్నికోరికలూ అందింపగలదై, అందమైన అలంకారాలతో ఒప్పుతున్నది.

వ. అగుచు నొప్పు దివ్యవిమానంబుఁ గల్పించి తదీయ సుషమా విశేషచిత్రంబులు నిర్మించిన తానునుం దెలియం జాలని యద్భుత కర్మంబయిన విమానంబు దేవహూతికిం జూపినం జూచి యమ్ముద్దియ సంతసింపకుండుట యెఱింగి సర్వభూతాంతరాశయాభిజ్ఞుండును, సంతుష్టాంత రంగుండును నైన కర్దముం డిట్లనియె. 814

* అటువంటి భవ్యమైన ఒక దివ్యవిమానాన్ని సృష్టించిన కర్దమ ప్రజాపతి అందలి శోభావిశేషాలను నిర్మాణం చేసిన తానుకూడా తెలుసుకో లేనంతటి ఆ అత్యద్భుత విమానాన్ని దేవహూతికి చూపించాడు. అయితే ఆ విమానాన్ని చూచి ఆమె సంతోషపడలేదు. ఆ సంగతి తెలుసుకొని సమస్త ప్రాణుల అంతరంగాలలో గల అభిప్రాయాలను గ్రహించే వాడూ, సంతుష్టహృదయుడూ అయిన కర్దమ మునీంద్రుడు దేవహూతితో ఇట్లా అన్నాడు.

తే. అతివ, భగవత్కృతంబును నఖిల మంగ,ళాకరంబును నగు నీ జలాశయమునఁ
దవిలి గ్రుంకిన జంతు వితానములకుఁ, గామ్యఫలసిద్ధి సేకుఱుఁ గాన నీవు. 815

* ఓ సుందరీ! ఇదుగో బిందుసరోవరం. దీనిని భగవంతుడు నిర్మించాడు. ఇది సమస్త శుభాలకూ ఆకరమైనది. ఈ సరస్సులో స్నానం చేసినవారికి కోరిన కోరిక లన్నీ సిద్ధిస్తాయి.

క. ఇజ్జలముల నతిభక్తి ని, మజ్జన మొనరించి యీ విమానము వేడ్కన్
లజ్జావతి! యెక్కవె యని, బుజ్జవ మొనరంగఁ గర్దముఁడు వల్కుటయున్. 816

* చెలీ! సిగ్గుపడకు, ఈ సరోవరజలాలలో శ్రద్ధాభక్తులతో స్నానం చేసి సంతోషంతో ఈ విమానాన్ని ఆరోహించు అని కర్దమ ప్రజాపతి దేవహూతిని బుజ్జగిస్తూ పలికాడు.

వ. విని యా కువలయాక్షి పతిసేవాయాస మలినాంబరయు, వేణీ భూతశిరోజయు, ధూళి ధూసరితాతి కృశీభూతాంగియు, శబల స్తనయునై భర్తృ నియోగంబున సరస్వతీ సలిల సంభూత జలచరాశ్రయం బగు బిందుసరోవరంబుఁ బ్రవేశించి తజ్జలంబులఁ గ్రుంకులిడు సమయంబునఁ దద్వాఃపూర మధ్యంబున రుచిర సూక్ష్మాంశుక ధారిణులుఁ, గిశోరవయః పరిపాకశోభితలు, నుత్పల గంధులు నగు కన్యాసహస్రంబులు దేవహూతిం గనుంగొని యిట్లనిరి. 817

* కలువరేకులవంటి కన్నులు గల ఆ చెలువ పతి పలుకులు విన్నది. ఆమె పతిసేవలో బాగా అలసిపోయి ఉన్నది. చీర బాగా మాసిపోయింది. శిరోజాలు జడలు కట్టాయి. శరీరం ధూళిధూసరితమై కృశించింది. వక్షస్థల మంతా వివర్ణమైపోయి ఉంది.

దేవహూతి తన భర్త ఆజ్ఞానుసారం సరస్వతీనదీ జలాలతోనూ, జలచరాలతోనూ నిండిన ఆ బిందుసరోవరంలో స్నానం చెయ్యడానికి దిగింది. అలా ఆమె స్నానం చేసే సమయంలో ఆ జలప్రవాహంలో నుంచి నాజూకైన సన్నని పట్టువస్త్రాలు కట్టుకున్నవారూ, నవయౌవనములో ఉన్నవారూ, కలువ పూల పరిమళం కలవారూ అయిన పెక్కుమంది కన్యలు దేవహూతికి కన్పించారు. వారు ఆమెతో ఇట్లా అన్నారు.

క. తరుణీ! సంచితధర్మా, చరణల మగు మేము నీకు సదమలభక్తిం
బరిచర్య సేయనేర్తుము, కరుణాకలితేక్షణములఁ గనుఁగొను మమ్మున్. 818

* ఓ యువతీ! మేము అమోఘమైన ధర్మకార్యాలు ఆచరించే వాళ్లం. నిర్మలమైన భక్తితో నీకు సేవలు చేయగలం. నీవు మమ్ములను కరుణతో కూడిన కడగంటి చూపులతో కనికరించు.

సీ. అని పల్కి డాసి యయ్యతివకు నభ్యంజ నోద్వర్తనములు పెంపొనరఁ జేసి
మలయజ కర్పూర మహితవాసిత హేమ కలశోదకంబుల జలకమార్చి
ధవళ వస్త్రంబులఁ దడియొత్తి సర్వాంగ ధూపంబు లొసఁగి కస్తూరి యలఁది
మంజుశింజన్మణి మంజీర కింకిణీ కలరావ కలిత మేఖలలు రత్న

తే. ఖచిత తాటంక ముద్రికా కంకణాది, సముచితానర్ఘ హేమభూషణము లొసఁగి
భవ్యమాల్యాను లేపనాంబరము లిచ్చి, షడ్రసోపేత వివిధాన్న సమితిఁ దనిపి. 819

* ఇలా అని వారంతా ఆమె సమీపానికి చేరారు. దేవహూతికి తలంటి, నలుగుపెట్టి, చందన కర్పూర సుగంధాలు వెదజల్లే బంగారు బిందెల జలాలతో స్నానం చేయించారు. తెల్లని వస్త్రాలతో తడి ఒత్తారు. శరీరమంతా అగరు ధూపాలు వేశారు. కస్తూరిపూతలు పూశారు. మధురంగా ధ్వనించే మణిమంజీరాలు పాదాలకు తొడిగారు. చిరుగంటల సవ్వడితో ఒప్పే ఒడ్డాణం నడుముకు అలంకరించారు. రత్నాలు చెక్కిన కర్ణాభరణాలూ, ఉంగరాలూ, కంకణాలూ మొదలైన విలువగల బంగారు సొమ్ములు కైసేశారు. పూలదండలు సింగారించారు. షడ్రసోపేత భోజనాలతో సంతృప్తి పరచారు.

వ. మఱియుం గనక పాత్రరచితంబు లయిన కర్పూర నీరాజనంబుల నివాళించి రుచిరాసనంబునఁ గూర్చుండఁబెట్టి దర్పణంబు సేతి కిచ్చినం దత్ప్రతిఫలిత నిజదేహంబుఁ గనుంగొని కర్దముని మనంబునం దలంచిన నతండునుం గన్యకాసహస్రంబును దత్క్షణంబునఁ దనసన్నిధి నుండుటం జూచి నిజభర్తృ యోగ మాయా ప్రభావంబునకు నద్భుతంబు నొందె, నంతఁ గర్దముండు గృతస్నానయైన దేవహూతిం గనుంగొని వివాహంబునకు ముందట నేచందంబునఁ దనరుచుండె నా చందంబునఁ జెన్నొందు చుండుటకు నానంద భరితుండై భార్యా సహితంబుగఁ దత్కన్యకా సహస్రంబు గొలువ నిజ విమానారూఢుండై తారాగణ పరివృత రోహిణీయుక్తుం డగు సుధాకరుండునుంబోలె నొప్పుచుం దదనంతరంబ. 820

* బంగారు పళ్లెరాలలో కర్పూరం వెలిగించి హారతులు ఇచ్చారు. రమణీయమైన రత్నపీఠంమీద కూర్చోబెట్టి అద్దం చేతికిచ్చారు. దేవహూతి ఆ అద్దంలో ప్రతిఫలించిన తన రూపాన్ని చూచుకొని తనపతి అయిన కర్దమ ప్రజాపతిని మనస్సులో భావించింది. మరుక్షణంలో కర్దముడూ, వేలకొలది కన్యకలూ తనచెంత సాక్షాత్కరించారు. ఆమె తన భర్తగారి యోగమాయా ప్రభావానికి ఆశ్చర్యచకితురాలయింది. అప్పుడు కర్దముడు స్నానంచేసి ఆసీనురాలై ఉన్న దేవహూతిని చూచాడు. వివాహానికి ముందు ఆమె ఎట్లా

ఉన్నదో అట్లాగే అంతటి చెక్కుచెదరని చక్కదనంతో ఉన్నందుకు మహానందం పొందాడు. కన్యలందరూ తమ్ము సేవిస్తూ ఉండగా సతీసమేతుడై విమానం ఎక్కి చుక్కలతో చుట్టబడిన రోహిణీ సహితుడైన చంద్రునిలా ప్రకాశించాడు.

చ. చిరశుభమూర్తి యమ్ముని యశేషదిగీశ విహార యోగ్యమున్,
సురుచిర మంద గంధవహ శోభితమున్, నికటప్రధాతు ని
ర్ఝర సరిదంబుశీతల తుషారమునై తనరారు మేరు కం
దరమున కేగి దేవవనితాయుతుఁడైన కుబేరు చాడ్పునన్. 821

* నిత్యమంగళ స్వరూపుడైన ఆ కర్దముడు విమానారూఢుడై సమస్త దిక్పాలురూ విహరించడానికి యోగ్యమైనదీ, మెల్లగా చల్లగా వీచే మలయమారుతాలతో కూడినదీ, సమీపంలో ప్రవహించే సెలయేళ్ళనీటి తుంపురుల చల్లదనం కలదీ అయిన మేరుపర్వతం శిఖరాలమీద సురసుందరీ సమేతుడైన కుబేరునిలా విహరించాడు.

వ. మఱియును. 822

మ. అమరోద్యానవన ప్రదేశములు, నవ్యారామభూముల్, దళ
త్కుముదాంభోజవిభాసి మానససరః కూలంబులున్, మంజు కుం
జములుం, జైత్రరథంబు విస్ఫురిత విస్రంభంబునం జూచె నె
య్యమునం గర్దమయోగి కామగ విమానారూఢుఁడై చెచ్చెరన్. 823

* ఇంకా కామగమనం గల ఆ విమానాన్ని అధిరోహించి భార్యాసమేతుడైన కర్దముడు అందమైన నందనవన ప్రదేశాలను సందర్శించాడు. నవనవోన్మేషాలైన క్రొంగ్రొత్త పూదోటలను చూచాడు. వికసించిన కలువలతో, పద్మాలతో విరాజిల్లుతూ ఉన్న మానస సరోవర తీరాలను తిలకించాడు. అందాలు చిందే పొదరిండ్లను అవలోకించాడు.చైత్రరథం అనే పేరుగల కుబేరుని ఉద్యానాన్ని ఎంతో సంతోషంతో ఆలోకించాడు.

వ. ఇవ్విధంబున సమస్త భూభాగంబును వాయు వేగంబునం గలయం గ్రుమ్మరి నిఖిల వైమానికలోకంబు నతిశయించి లోకంబులం జరించె, మోక్షదాయకుండుఁ, దీర్ఘపాదుండు నగు పుండరీకాక్షుని సన్నుతించి సేవించు పుణ్యాత్ములకుం బొందరాని పదార్థంబులు గలవే? యిట్లు కర్దముఁడు దేవహూతికి నిఖిల ధరాచక్రం బంతయుం జూపి మరల నిజనివాసంబునకుం జనుదెంచి, కామకేళీ వినోదాత్మికయై యున్న భార్య నుపలక్షించి రతిప్రసంగ వ్యాసంగంబు గైకొని బహువిధంబు లయిన యిష్టోపభోగంబుల బహువత్సరంబు లొక్కముహూర్తంబుగా జరుపుచు నన్యోన్యసర సావలోకనంబుల సముచితాలింగన సంభాషణంబులం గాలనిరూపణంబు సేయనేరక శతవత్సరంబులు గడపి తదనంతరంబ. 824

* ఈ విధంగా కర్దముడు వివిధప్రదేశాలలో విమానంమీద వాయువేగంతో విహరించి సమస్తదేవతలనూ అతిశయించినవాడై నేల నాలుగు చెరగులూ సంచరించాడు.

మోక్షప్రదాతా, పరమపూజ్యుడూ అయిన విష్ణుదేవుని భావించి, సేవించే పుణ్యాత్ములు పొందజాలని వస్తువు లుంటాయా? ఇలా కర్దముడు తన అర్ధాంగి అయిన దేవహూతికి సమస్త భూమండలాన్నీ చూపించి, మళ్ళీ తన నివాసానికి తీసుకొనివచ్చాడు. అనంతరం శృంగారకేళీ విలాసాలకు అభిముఖురాలైన ఇల్లాలి హృదయాన్ని గుర్తించిన కర్దముడు రతిక్రీడా పరాయణు డైనాడు. ఆ దంపతులు అనేకవిధాలైన అభీష్ట సుఖభోగాలు అనుభవిస్తూ, పెక్కుసంవత్సరాలు ఒక్క క్షణంగా గడిపారు. అన్యోన్యం తియ్యనైన చూపులతో విడిపోని కౌగిలింతలతో సరసమైన సంభాషణలతో కలిసిమెలసి కాలగమనం గమనించకుండా నూరేండ్లు గడిపారు.

క. మునివరుఁ డొకనాఁ డిమ్ములఁ, దన నిజదేహంబు నవవిధంబులు గావిం
చి నయంబునఁ దద్వీర్యము, దన సతిగర్భమునఁ నవవిధంబుల నిలిపెన్. 825

* ఒకనాడు కుతూహలంతో కర్దముడు తొమ్మిది విధాలైన వేరు వేరు దేహాలు ధరించి క్రమంగా తన వీర్యాన్ని తన అర్ధాంగియైన దేవహూతి గర్భంలో తొమ్మిది విధాలుగా నిలిచేటట్లు చేశాడు.

క. అది కారణంబుగాఁ బెం, పొదవిన మునివలన దేవహూతియుఁ గూఁతుల్
ముదమునఁ గనెఁ దొమ్మండ్రన్, ముదితయు మది సంతసించె, మునివరుఁ డంతన్. 826

* ఆ కారణంగా కర్దమమునివల్ల దేవహూతి తొమ్మిదిమంది పుత్రికలను కన్నది. ఆ మగువ తన మనస్సులో ఎంతో సంతోషించింది.

తే. సన్న్యసింపంగఁ గోరిన సతి యెఱింగి, యాత్మఁ బొడమిన సంతాప మగ్గలింపఁ
జింత వాటిల్లఁ జెక్కిటఁ జేయి సేర్చి, పదములను నేల వ్రాయుచుఁ బలికెఁ బతికి. 827

* అనంతరం కర్దమ మునీంద్రుడు సన్న్యసింపదలిచాడు. ఆ విషయం అతని భార్య తెలిసికొన్నది. మనస్సులో పుట్టిన ఆవేదన అధికం కాగా, చింతతో చెక్కిలిమీద చేయిచేర్చి కాలివ్రేలితో నేలపై వ్రాస్తూ, ఆ దేవహూతి భర్తతో ఇట్లా అన్నది.

సీ. అనఘ సంతాన పర్యంతంబు ననుఁ గూడి, వర్తింతు ననుచుఁ బూర్వమునఁ బలికి
కూఁతుల నిచ్చితి కొమరార, నిప్పు డీ, తరుణులు పతులను దమకుఁ దార
యరసి వర్తింతురో యని భీతి నొందెదఁ, గావున నీపుత్రికలకుఁ దగిన
వరుల సంపాదించి, పరిణయంబులు సేసి, తత్త్వసంహిత నాకుఁ దవిలి తెలుపు

తే. సుతునిఁ గృపసేసి ననుఁ గావు సుజనవినుత! యర్థి సంసారదుఃఖంబు నపనయింప
నర్హుఁడవు నీవ, కామమోహమున నింత, కాల మూరక పోయె నే గతియు లేక. 828

* ఓ పుణ్యాత్ముడా! సంతానం కలిగే పర్యంతం నాతో ఉంటానని పూర్వం నీవు చెప్పావు. అనుగు పుత్రికలను అనుగ్రహించావు. ఈ యువతులు తమకు తగిన భర్తలను తామే ఎట్లా వెదుకుకో గలరు -

అనే భీతి నా మనస్సుకు కలుగుతూ వుంది. అందుకని ఈ కూతుళ్లకు తగిన వరులను అన్వేషించి వారికి వివాహం చేసి, నాకు వేదాంత విషయాలను తెలియజెప్పగల కుమారుణ్ణి ప్రసాదించి నన్ను కటాక్షించు. సాధుజన సంస్తవనీయా! సంసార దుఃఖాన్ని తొలగించడానికి సకల విధాలా సమర్థుడవు నీవే కదా! ముక్తి మార్గాన్ని వ్యక్తీకరించే వారు లేక మోహం వల్ల ఇంతకాలం వ్యర్థంగా గడిచిపోయింది.

చ. ఉపరతి పుట్టె నైహిక సుఖోపగతానుభవంబులందు, నేఁ
జపలతఁ గామభోగరతి సంగముఁగోరి మహాత్మ! నిన్ను న
చ్చపుఁ దలఁ పొప్పఁ గాఁ దెలియఁజాలక యే వరియించుటన్ భవ
త్కృప ఫలియించె, ముక్తి నినుఁ గేవలభక్తి భజింపఁగల్గదే? 829

* ఓ మహాత్మా! నాకు ఈలోక సంబంధాలైన సుఖాలను అనుభవించాలనే ఆసక్తి నశించింది. భోగాలపై విరక్తి కలిగింది. ఇంతకు ముందు చంచలభావంతో కామోపభోగాలను అభిలషించిన దానినై, స్వచ్ఛమైన నీ భావాన్ని తెలుసుకోలేక ఏవేవో అర్థించాను. నా పట్ల నీ అనుగ్రహం ఫలించింది. నిన్ను నిర్మల భక్తితో సేవించడం చేత ముక్తి లభిస్తుంది గదా!

వ. అదియునుం గాక 830

చ. సమమతి నొప్పు సత్పురుషసఖ్యము సద్గతికారణంబు, నీ
చమతి విలోల దుష్పురుషసఖ్యము దుర్గతిహేతు వంచుఁ జి
త్తమునఁ దలంచి యోగిజనతానుత! మిమ్ము భజింతుఁ, బ్రాణి సం
గమమునఁ బుణ్య పాపములు గైకొని పొందవె యెట్టి వారలన్? 831

* అంతేగాక అందరిపట్ల సమానబుద్ధి గల సజ్జనుల మైత్రి ఉత్తమగతి కలిగిస్తుంది. నీచమైన బుద్ధిగల్గి, చంచలచిత్తులైన దుర్జనుల స్నేహం వల్ల దుర్గతి కలుగుతుంది. ఈ సంగతి మనస్సులో భావించి, యోగిజన సన్నుతుడవైన నిన్ను నేను సేవిస్తాను. ప్రాణుల సమాగమం వల్లనే ఎట్టివారికైనా పుణ్యాలో లేక పాపాలో ప్రాప్తిస్తాయి.

క. అని యిట్లు వేదనాభర, మున మునుకుచుఁ బలుకఁ గర్దముఁడు మనుపుత్త్రిం
గనుఁగొని సరసిజనయను వ, చనములు మది సంస్మరించి సతి కిట్లనియెన్. 832

* ఈ విధంగా దేవహూతి మిక్కిలి వేదనతో పరితపించుతూ పలికింది. ఆమె పలుకులు ఆలకించి కర్దమ మునీంద్రుడు విష్ణుదేవుని వాక్యాలు స్మరించుకొని మనుపుత్రి అయిన దేవహూతిని చూచి ఆమెతో ఇట్లా అన్నాడు.

క. మనుసుత! నీ మది దుఃఖం, బును బొందకు, మచిరకాలమున భగవంతుం
డనఘుం డక్షరుఁడు జనా, ర్దనుఁడు భవద్గర్భమందుఁ దగ వసియించున్. 833

* ఓ మనునందినీ! నీవు మనస్సులో దుఃఖించవద్దు. అనఘుడూ అక్షరుడూ అయిన విష్ణుభగవానుడు కొలది కాలంలోనే నీ గర్భంలో ప్రవేశిస్తాడు.

క. వర నియమ వ్రత నిష్ఠా, చరణ నియుక్తాంతరంగ సమధికవై సం
భరిత తపోధన దాన, స్ఫురిత శ్రద్ధానుభక్తి పూర్వము గాఁగన్. 834

* నీవు ఉత్తమ నియమాలతో వ్రతాలతో నిష్ఠతో చరించు. నిగ్రహంతో కూడిన మనస్సు కలదానివై నిండైన తపస్సూ, శ్రద్ధా భక్తులతో కూడిన దానధర్మాలూ ఆచరించు.

మ. మతి నారాయణు పాదపద్మములు సమ్యగ్భక్తిఁ బూజించు త
త్పురుష శ్రేష్ఠుఁడు మానసంబున భవత్పూజా సుసంప్రీతుఁడై
కర మర్థిం దరుణీశిరోమణి! భవద్గర్భస్థుఁడై యుండి తాఁ
గరుణం జేయు భవన్మనోజనిత శంకాగ్రంథి విచ్ఛేదమున్. 835

* శ్రీ మన్నారాయణుని పాదపద్మాలను నిండైన భక్తితో పూజించు. పురుషోత్తముడైన ఆ విష్ణుదేవుడు నీ పూజలకు సంతృప్తి చెంది నీ గర్భములో నివసిస్తాడు. నీ మనస్సులో పుట్టిన సందేహాల ముడులను విడదీస్తాడు.

-: దేవహూతి గర్భంబున విష్ణుండు గపిలాచార్యుండుగా నుదయించుట :-

చ. అనవుడు దేవహూతి హృదయంబున సంతసమంది యమ్మునీం
ద్రుని వచన క్రమంబునఁ బరున్ భగవంతు ననంతుఁ బద్మలో
చను హరి విష్ణు నర్చనము సల్పుచు నుండఁగఁ గొన్ని యబ్దముల్
సనునెడ దానవాంతకుఁడు సమ్మతిఁ గార్దమమైన తేజమున్. 836

క. ధరియించి యమ్మునీంద్రుని, తరుణీ గర్భంబువలన దనుజారి శమీ
తరు కోటరమున వైశ్వా, నరుఁ డుదయించిన విధంబునన్ జనియించెన్. 837

* అని కర్దముడు చెప్పగా దేవహూతి విని తన మనస్సులో ఎంతో సంతోషపడింది. మునీంద్రునిమాటల ప్రకారం భగవంతుడు, అనంతుడు, కమలలోచనుడు, పాపమోచనుడు అయిన మహావిష్ణువును పూజిస్తూ ఉండగా కొన్నేండ్లు గడిచాయి. అప్పుడు భగవంతుడు కర్దమ మునీశ్వరుని తేజస్సును ధరించి జమ్మిచెట్టు తొఱ్ఱలో నుంచి అగ్ని పుట్టినట్లుగా దేవహూతి గర్భంలోనుంచి ఆవిర్భవించాడు.

సీ. అయ్యవసరమున నాకాశమున దేవ తూర్య ఘోషంబులు తుముల మయ్యె,
నందిత దేవతాబృందంబు లందంద, కురిసిరి మందారకుసుమవృష్టి,
గంధర్వకిన్నరగానంబు లీతెంచె నప్సరోగణముల యాట లొప్పె,
వావిరి దిక్కులఁ గావిరి విరిసెను దవిలి వార్దుల కలంకువలు మానె,

**తే. సాధుజనముల మనములు సంతసిల్లె, హోమవహ్నులు ప్రభలఁ జెన్నొంది వెలిఁగెఁ
గుసుమఫలభారముల నొప్పెఁ గుజములెల్ల, సర్వసస్యాళి చెన్నొందె జగతిలోన. 838**

* ఆ శుభసమయంలో ఆకాశంలో దివ్యమంగళ వాద్యాలు ధ్వనించాయి. బృందారకబృందాలు హర్షంతో మందార పుష్పవర్షం కురిపించారు. గంధర్వులూ, కిన్నరులూ పాటలు పాడారు. అప్సరసలు ఆడారు. దిక్కుల్లో క్రమ్మిన పొగమంచు మాయమయింది. సముద్రాలు ప్రశాంతములైనాయి. సజ్జనుల మనస్సులకు సంతోషం కలిగింది. హోమాగ్నులు మిక్కిలి తేజస్సుతో వెలిగాయి. వృక్షాలన్నీ ఫలపుష్పభరితాలు అయినాయి. పొలాలలో నానావిధాలైన పైరులు నవనవోన్మేషంగా ప్రకాశించాయి.

వ. ఇట్టి మహోత్సవంబున దేవహూతికిం దత్త్వబోధంబుఁ గావించుకొఱకుఁ దదీయగర్భంబున నుదయించిన పరబ్రహ్మ స్వరూపుండైన నారాయణుని దర్శించుకొఱకు మరీచి ప్రముఖ మునిగణ సమేతుండై చతుర్ముఖుండు సనుదెంచి యమ్మహాత్ముని దర్శించి కర్దమదేవహూతులం గనుంగొని యిట్లనియె. 839

* ఆ మహోత్సవ సమయంలో దేవహూతికి తత్త్వజ్ఞానాన్ని బోధించడానికై ఆమె గర్భంలో పుట్టిన పరబ్రహ్మ స్వరూపుడైన శ్రీ మహావిష్ణువును దర్శించడంకోసం మరీచి మొదలైన మునీశ్వరులతోకూడి బ్రహ్మదేవుడు విచ్చేశాడు. ఆయన ఆ మహాత్ముని దర్శనం చేసికొన్న అనంతరం కర్దమ దేవహూతులను చూచి ఇలా పలికాడు.

**క. నుతచరితులార! మీరలు, కృతకృత్యులు, విష్ణుపూజఁ గేవలభక్తిన్
మతి నిష్కపటులరై చే, సితిరి తదర్చన ఫలంబు సేకుఱె మీకున్. 840**

* ధన్యచరితులైన ఓ దంపతులారా! మీరు కృతార్థులు. నిజమైన భక్తితో, నిష్కపటమైన మనస్సుతో విష్ణుదేవుని సేవించారు. మీ పూజకు తగిన ఫలం మీకు చేకూరింది.

**క. శ్రిత భయహరణుఁడు, మునిజన, నుత చరితుఁడు, పరుఁడు, మీ మనోరథసిద్ధిన్
వితతంబుగఁ గావించుటఁ, జతురత మీ జన్మ మింక సఫలతఁ బొందెన్. 841**

* ఆశ్రయించినవారి భయాన్ని పోగొట్టేవాడు, మునీశ్వరులు జయపెట్టే చరిత్ర కలవాడూ అయిన పరాత్పరుడు మీ కోర్కెను చక్కగా నెరవేర్చినాడు. అందువల్ల మీ జన్మ సార్థకం అయింది.

**క. వినుఁడు సకాములునై హరి, ననుపమభక్తిన్ భజించునదె ముక్తికిఁ జా
లును, మీ పుణ్యం బే మని, కొనియాడఁగ వచ్చు నీతికోవిదులారా! 842**

* నీతి పారంగతులైన దంపతులారా! వినండి. ఆసక్తితో, అద్వితీయమైన భక్తితో విష్ణువును పూజిస్తే అదే మోక్షాన్ని ప్రసాదిస్తుంది. భగవంతుడు మీకు కొడుకై పుట్టాడు. అగణ్యమైన మీ పుణ్యాన్ని ఎంతని పొగడగలను.

వ. అని వెండియుం గర్దమునిం గనుంగొని యిట్లను, "భవదీయ తనూభవలం బ్రకటశీలవ్రతాచార సంపన్నులైన ముని వరేణ్యులకుం బెండ్లిసేయు, మట్లయిన వారివలనం బ్రజాసృష్టి బహువిధంబుల వృద్ధిం బొందు"నని చెప్పి మఱియు నిట్లనియె. 843

* అని మళ్ళీ కర్దముని చూచి, బ్రహ్మ ఇట్లా అన్నాడు. మునీంద్రా! నీ పుత్రికలను ఉత్తమ స్వభావులూ, సదాచార సంపన్నులూ అయిన మునిశ్రేష్ఠుల కిచ్చి వివాహం చెయ్యి. అలా అయితే వారివల్ల ప్రజాసృష్టి అనేక విధాలుగా అభివృద్ధి పొందుతుంది అని మళ్ళీ ఇట్లా అన్నాడు.

చ. అనఘ! భవత్సుతుండు సముదంచిత తేజుఁడు నైన యిమ్మహా
త్మునిఁ బరమేశు నీశు నజితున్ నలినాక్షు నమేయు నచ్యుతున్
ఘనుని ననంతు నాద్యు నవికారుని నక్షరుఁగాఁ దలంపు, మీ
ఘనుఁడు సమస్త చేతన నికాయహృదీప్సితదాయి గావునన్. 844

* ఓ పుణ్యాత్ముడా! మహాత్ముడూ, మహా తేజోవిరాజితుడూ అయిన ఈ నీ సుతుడు సమస్త ప్రాణుల హృదయాలలోని మనోరథాలను నెరవేర్చే ఘనుడు, కాబట్టి నీ పట్టిని - ఈశుడు, పరమేశ్వరుడు అపరాజితుడు, అమేయుడు, అచ్యుతుడు, అనంతుడు, ఆద్యుడు, అవికారుడు, అక్షరుడు అయిన పుండరీకాక్షునిగా భావించు.

సీ. మానిత జ్ఞాన విజ్ఞాన యోగంబులు నను నుపాయంబుల నొనరఁ జేసి
యలవుమైఁ గర్మజీవుల నుద్ధరించుట కొఱకు నమ్మహితాత్మకుఁడు సమగ్ర
హాటకరుచి జటాజూటుండు నుత్ఫుల్ల పంకజనేత్రుండు పద్మపత్ర
హల కులిశాంకుశ లలిత రేఖాంకిత చరణతలుండును సత్త్వగుణుఁడు

తే. నగుచు నిప్పుడు సరసీరుహాక్షి, నీదు, గర్భమం దుదయించెను ఘనుఁడు, నీకుఁ
దత్త్వబోధంబుఁ గావించుఁ, దావకీన, హృదయ సంగత సంశయ మెల్లఁ బాపు. 845

* అమ్మా! దేవహూతీ! మాననీయాలైన జ్ఞానవిజ్ఞాన యోగాలనే ఉపాయాలచే కర్మజీవుల్ని ఉద్ధరించడానికై కమలాక్షుడు నీ కడుపున ఉదయించాడు. బంగారు రంగు గల్గిన జటాజూటం కలవాడూ, వికసించిన కమలాలవంటి కన్నులు కలవాడూ; పద్మం, హలం, వజ్రం, అంకుశం - ఈ రేఖలు గల అరికాళ్ళతో విరాజిల్లేవాడూ, సత్త్వగుణసంపన్నుడూ అయి ఇప్పుడు నీ గర్భాన జన్మించిన ఈ మహాత్ముడు నీకు తత్త్వ బోధ చేస్తాడు. దాంతో నీ హృదయంలోని సంశయాలన్నీ తీరి పోతాయి.

వ. మఱియును. 846

క. నుతికెక్కి సిద్ధగణ సే, వితుఁడై ఘనసాంఖ్యయోగ విలసిత తత్త్వ
స్థితి నిరతుఁ డగుచుఁ గపిలా, ఖ్యతఁ దనరి చరించు నీ జగత్త్రయ మెల్లన్. 847

* ఇంతేకాదు. ఈ మీ కన్నవాడు పేరెన్నిక గన్నవాడై ప్రసిద్ధులైన సిద్ధపురుషులచే సేవింప బడుతూ మహనీయమైన సాంఖ్యయోగంతో ప్రకాశించే పరతత్త్వమందు సుస్థిరుడై "కపిలుడు"అనే పేరుతో ఈ మూడు లోకాలలోనూ సంచరిస్తాడు.

క. అని పలికి యమ్మరీచిం, గని యుద్వాహార్థ మునిచి కమలజుఁ డంతం
దన నందను లగు నారద, సనకాదులఁ గూడి యాత్మ సదనము కరిగెన్. 848

* ఈ విధంగా పలికి బ్రహ్మదేవుడు వివాహం నిమిత్తం మరీచి మహర్షిని అక్కడే నిలిపి, తన కుమారులగు నారదుడు సనకుడు మొదలైన వారితో కలిసి తన నివాసస్థానానికి వెళ్ళాడు.

వ. అంత నా కర్దముండు గమలసంభవచోదితుం డగుచుఁ యథోచితంబుగా నాత్మీయ దుహితల వివాహంబు సేయందలంచి మరీచికిం గళయను కన్యకను, నత్రికి ననసూయను, నంగిరసునకు శ్రద్ధను, బులస్త్యునకు హవిర్భువును, బులహునకు గతినిఁ, గ్రతువునకుఁ గ్రియను, భృగునకు ఖ్యాతిని, వసిష్ఠునకు నరుంధతిని, నథర్వునకు శాంతినింగా నిజకులాచారసరణిం బరిణయంబు గావించిన వారును గృతదారపరిగ్రహులును, గర్దమ కృతసంభావనా సంభావితులును నగుచు నతనిచేత ననుజ్ఞాతులై జాయాసహితు లగుచు నిజాశ్రమ భూములకుం జనిరి. అనంతరంబు కర్దముండు దేవోత్తముండగు విష్ణుండు దన మందిరంబున నవతరించి వసించియుంటం దన చిత్తంబున నెఱింగి వివిక్త స్థలంబునకుం జని యచ్చుటఁ గపిలునికి వందనం బాచరించి యిట్లనియె. 849

* తర్వాత కర్దముడు బ్రహ్మదేవుని ఆదేశానుసారం తన కుమార్తెలకు పెండిండ్లు చేయాలని నిశ్చయించినవాడై కళను మరీచి మహర్షికీ, అనసూయను అత్రిమహర్షికీ, శ్రద్ధను అంగిరసునకూ, హవిర్భువును పులస్త్యునకూ, గతిని పులహునకూ, క్రియను క్రతువునకూ, ఖ్యాతిని భృగువునకూ, అరుంధతిని వసిష్ఠునకూ, శాంతిని అధ్వర్యునకూ ఇచ్చి తన కులాచారం ప్రకారం యథావిధిగా వివాహం చేశాడు. ఆ తొమ్మిదిమంది మహామునులూ కర్దమ కన్యలను పెండ్లాడి కర్దమ మునీంద్రుని సత్కారాలు అందుకొని ఆయన అభ్యనుజ్ఞతో సతీసమేతంగా తమ తమ ఆశ్రమాలకు వెళ్ళారు.

అనంతరం దేవదేవుడైన వాసుదేవుడు తన ఇంట్లో పుట్టి, పెరుగుతున్న విషయాన్ని మనస్సుకు తెచ్చుకొని కర్దముడు ఏకాంతప్రదేశంలో కపిలునకు నమస్కారం చేసి ఇట్లా అన్నాడు.

సీ. చతురాత్మ! విను మాత్మకృతము లైనట్టి యమంగళ భూత కర్మంబు లనెడి
దావాగ్ని శిఖలచే దందహ్యమానులై నట్టి జీవులు దుదముట్ట లేక
పాయక సంసారబద్ధులై యుందురు తద్భవ హేతుభూతంబు లయిన
సకల దేవతలు బ్రసన్నులు నగుదురు బహుజన్మ పరిచిత ప్రాప్తయోగ

తే. చిరసమాధి తపోనిష్ఠచే వివిక్త, దేశముల యోగిజనములు ధృతుల నే మ
హానుభావు విలోకింతు రట్టి దివ్య, పురుషరత్నంబ నా యింటఁ బుట్టి తీవు. 850

* ఓ మహాత్మా! పూర్వం తాము చేసిన అమంగళకరాలైన కార్యాలు అనే కార్చిచ్చు మంటల్లో గనగన కాలిపోతూ ఉన్న జీవులు, బైటపడలేక ఎడతెగని సంసార బంధాలలో బంధింపబడిన వారై ఉంటారు. చాలా కాలం ఇలా గడిచిపోతుంది. దేవతల అనుగ్రహం వల్లనూ, బహుజన్మల పరిచయం వల్లనూ ప్రాప్తించిన యోగసమాధితో నిష్ఠాగరిష్ఠులైన యోగి శ్రేష్ఠులు ఏకాంతప్రదేశంలో ఏమరుపాటు లేక ఏ మహానుభావుణ్ణి దర్శిస్తారో అటువంటి దేవాదిదేవుడవు నీవు నాయింటిలో జన్మించావు.

వ. మఱియు సంసారచక్ర పరిభ్రామ్యమాణుల మగుచు గ్రామ్యుల మయిన మా వర్తనంబులను గణింపక మదీయ గృహంబునం బూర్వంబునం బ్రతిశ్రుతంబు లయిన భవదీయ వాక్యంబులు దప్పకుండ ననుగ్రహింప నుదయించి తని వెండియు నిట్లనియె. 851

* సంసారచక్రంలో గిరగిర త్రిప్పబడుతూ, పరమ పామరులమైన మా ప్రవర్తన లెక్కింపక, పూర్వం ఆనతి ఇచ్చిన మేరకు మాట తప్పకుండా నన్ను అనుగ్రహించటానికై నాకుమారుడవై పుట్టావు అని మళ్ళీ ఇట్లా అన్నాడు.

క. తలపోయఁగ నప్రాకృత, బలయుక్త చతుర్భుజాది భవదవతారం
బులు నీ కనురూపములై, పొలుపొందుం గాదె పరమ పురుష! మహాత్మా! 852

* ఓ పరమ పురుషా! మహాత్మా! ప్రకృతికి అతీతమైన బలపరాక్రమాలు గల నాలుగుచేతులతో ప్రకాశించే నీ అనేకావతారాలు అన్నివిధాలా నీకు అనుగుణంగా అలరారుతున్నాయి.

వ. అదియునుం గాక. 853

క. అనయము భవదీయాశ్రిత, జన సంరక్షణము కొఱకు సమ్మతితోఁ దా
ల్చిన మానవ రూపంబులు, ననురూపము లగును గాదె హరి! నీ కెపుడున్. 854

* అంతేగాక ఓహరీ! అనవరతమూ నిన్ను ఆశ్రయించే ఆర్తులను ఆదుకోడానికై నీవు అంగీకరించే రూపాలు నీకు అనురూపాలే అవుతుంటాయి.

క. సుమహిత తత్త్వజ్ఞానా, ర్థము విద్వజ్జనగణంబు దవిలి నమస్కా
రము లోలిఁ జేయు పదపీ, ఠము గల నినుఁ బొగడ వశమె! ఠవణిల్లంగన్. 855

* పరమపవిత్రమైన తత్త్వజ్ఞానం ప్రాప్తించటంకోసం విద్వాంసులైనవారు విడువకుండా నమస్కరించే పాదపీఠం గల నిన్ను వర్ణించడానికి ఎవరికి సాధ్యం?

సీ. సమధిక షడ్గుణైశ్వర్య కారణుఁడవు పరమేశ్వరుండవు, ప్రకృతి పురుష
మహదహంకార తన్మాత్ర తత్క్షోభక హేతు కాలాత్మ విఖ్యాత ధృతివి,
జగదాత్మకుఁడవు చిచ్ఛక్తివి నాత్మీయ జఠర నిక్షిప్త విశ్వప్రపంచ
మును గల సర్వజ్ఞ మూర్తివి, స్వచ్ఛంద శక్తియుక్తుండవు, సర్వసాక్షి

తే. వగుచుఁ గపిలాఖ్యఁ దనరారు నట్టి నీకు, ననఘ! మ్రొక్కెదఁ, బుత్త్రుండ వగుచు నీవు
నాకుఁ బుట్టిన కతన ఋణత్రయంబు, వలనఁ బాసితి, నిఁక భక్తవరద! నేను. 856

* ఓ భక్తవరదా! అపారమైన షడ్గుణైశ్వర్యాలకు నీవు కారణభూతుడవు! పరమేశ్వరుడవు! ప్రకృతి, పురుషుడు, మహత్తు, అహంకారం, పంచతన్మాత్రలు అన్నీ నీవే! వీనిని క్షోభింప చేయడానికి కారణమైన కాలం కూడ నీ స్వరూపమే! నీవు స్థిరమూర్తివి. జగదంతర్యామివైన స్వామివి! చిచ్ఛక్తి యుక్తుడవు! సమస్త విశ్వాన్నీ ఉదరంలో పదిలపర్చుకున్న సర్వజ్ఞుడవు! స్వతంత్రుడవు, సర్వసాక్షివి! అటువంటి నీవు "కపిలుడు"అనే పేరుతో వెలుగుతూ ఉన్నావు. ఓ పుణ్యపురుషా! నీకు నమస్కరిస్తున్నాను. నీవు నాకు పుత్త్రుడవై పుట్టడం వల్ల నేను దేవ, ఋషి, పితృ ఋణాలు మూడింటి నుండీ విముక్తి పొందాను.

తే. మానితవ్రత యోగసమాధి నియతిఁ, జెంది భవదీయ పాదారవింద యుగము
డెందమునఁ జేర్చి శోకంబులందుఁ దొలఁగి, సంచరించెద నంచితస్థలము లందు. 857

* ఉత్తమ వ్రతాలలో యోగాలలో ధ్యానాలలో నియమం కలవాడినై, నీ పాదపద్మద్వయం నా హృదయంలో పదిల పరుచుకొని దుఃఖాలన్నింటినీ దూరం చేసుకొని, పుణ్యప్రదేశాలలో సంచరిస్తాను.

క. అని యిట్లు విన్నవించిన, మునిపుంగవుఁ డైన కర్దముని వచనంబుల్
విని భగవంతుం డగు న, య్యనఘుఁడు గపిలుండు వలికె నర్మిలి దోఁపన్. 858

* అని ఈ ప్రకారంగా విన్నవించుకుంటున్న కర్దమ మునీంద్రుని మాటలు ఆలకించి భగవంతుడైన కపిలుడు ఆయనను చూచి అనురాగ పూర్వకంగా ఇలా అన్నాడు.

సీ. నా చేతఁ బూర్వంబునం బ్రతిశ్రుతమైన వచనముల్ దప్పక వరమునీంద్ర!
నీ యింటఁ బుట్టితి, నిర్హేతుకస్థితి భూరిదయా గుణంబున నవాప్త
సకలకాముఁడ, నేను సన్మునివేషంబు ధరియించుటెల్ల నా కొఱకుఁ గాదు,
విను మహాత్మకులైన మునులకుఁ బరమాత్మ, గురు సద్వివేకంబు నరసి చూపు

తే. తత్త్వబోధంబు కొఱకును దాల్పఁబడిన, యంచిత వ్యక్తమార్గ మైనట్టి దేహ
మని తలంపుము, మత్పదధ్యాన భక్తి, ధీపరాయణ మహిమంబు దేజరిల్ల. 859

* ఓ కర్దమమునీశ్వరా! నేను ఇంతకుముందు నీకు ఇచ్చిన వాగ్దానం మేరకు అవ్యాజమైన అనుగ్రహంతో నీ యింట పుట్టాను. అవాప్తకాముడ నైన నాకు కోరిక లంటూ ఏవీ లేవు. నేను ఈ మునివేషం ధరించడం నాకోసం కాదు. మహాత్ములైన మునులకు, పరమాత్మ సంబంధమైన - పరమవివేకంతో కూడిన - తత్త్వజ్ఞానాన్ని ప్రబోధించటం కోసం ధరించిన దేహంగా దీన్ని తెలుసుకో. భక్తి పూర్వకంగా నా పాదాలను ధ్యానించు. మహిమతో విరాజిల్లే నీ బుద్ధిని నాయందు లగ్నం చెయ్యి.

క. సమధిక నిష్ఠం గృతయో, గమునన్ సన్న్యస్త సకల కర్ముఁడవై మో
హముఁ బాసి భక్తిచే మో, క్షముకై భజియింపు నను వికారరహితుఁడై, 860

* నీవు అధికమైన నిష్ఠ కలవాడివై యోగమార్గాన్ని అనుసరించు. సమస్త కర్మలనూ నాకే అర్పించు. మోహానికి లోబడకు. మనోవికారాలు త్యజించు. మోక్షం కోసం నన్ను భక్తితో భజించు.

క. ననుఁ బరమేశుఁ బరంజ్యో, తిని ననఘు ననంతు దేవదేవు సకలభూ
తనికాయ గుహాశయు నా, ద్యుని నజు నాద్యంతశూన్యు దురితవిదూరున్. 861

క. తిరముగ భవదీయాంతః, కరణ సరోజాత కర్ణికాతలమున సు
స్థిరుఁ జేసి యింద్రియంబుల, నిరసించి మనోఽలంబకమున నెఱిఁ గను మనఘా! 862

* పరమేశ్వరుడనూ, పరంజ్యోతినీ, అనఘుడనూ, అనంతుడనూ, దేవదేవుడనూ, సమస్త ప్రాణుల హృదయాంతరాలలో నివసించే వాడనూ, ఆద్యుడనూ, అజుడనూ, ఆద్యంత రహితుడనూ, దురితదూరుడనూ అయిన నన్ను కదలకుండా నీహృదయ కమలమధ్యంలో పదిలంగా నిలిపి జితేంద్రియుడవై మనోనేత్రంతో సూటిగా దర్శించు.

వ. అట్లేని. 863

క. తనరిన మోక్షము నొందెద, వని పలికినఁ గర్దముండు నమ్ముని కుల చం
ద్రుని వలగొని వందనములు, ఘనముగ నతిభక్తిఁ జేసి కౌతుక మలరన్. 864

* ఆ విధంగా ఆచరిస్తే నీవు మోక్షాన్ని పొందుతావు అని పలుకగా కర్దముడు మునికుల తిలకుడైన కపిలునకు ప్రదక్షిణం చేసి అత్యంత భక్తితో నమస్కరించాడు. మిక్కిలి కౌతుకం కలవాడైనాడు.

క. మునిగణ సేవిత మగు వన, మునకుం జని యందు మౌనమున నిస్సంగుం
డును వహ్నిరహితుఁ డనికే, తనుఁడై యాత్మైక శరణ తత్పరుఁ డగుచున్. 865

వ. పరబ్రహ్మంబుఁ జిత్తంబున నిల్పి యహంకారంబు విడిచి మమత్వంబు నిరసించి దయాగుణంబునం జేసి సకల భూతంబులందు సమత్వంబు భజియించి శాంత శేముషీగరిష్ఠుం డగుచు నిస్తరంగంబగు వార్ధి చందంబున ధీరుండై నిఖిల ప్రపంచంబును వాసుదేవమయంబుఁగాఁ దలంచుచు భక్తి యోగంబున భాగవతగతిం బొందె నని చెప్పి వెండియు మైత్రేయుండు విదురునిం గనుంగొని కర్దముండు వనంబునకుం జనిన యనంతరంబ మాతృవత్సలుం డయిన కపిలుండు బిందుసరంబున వసియించి యుండ దేవహూతి తత్త్వమార్గాగ్రదర్శకుం డయిన సుతునిం గనుంగొని బ్రహ్మవచనంబులు దలంచుచు నిట్లనియె. 866

* కర్దమ మునీంద్రుడు మునిజన నివాసయోగ్యమైన అరణ్యానికి వెళ్ళాడు. అక్కడ మౌనం వహించి ఈ లోకసంబంధాలన్నీ త్యజించి హోమాది అగ్నికార్యాలు విడిచి ఒకచోట నిలువక అంతటా తిరుగుతూ తనలోని పరమాత్మనే శరణుజొచ్చినవాడై ఆ పరబ్రహ్మనే చిత్తంలో పాదుకొల్పి, "నేను నాది"అనే భావాన్ని వదలి మమకారాన్ని విడిచి దయామయ హృదయంతో సమస్త ప్రాణులనూ తనతో సమానంగా చూస్తూ,

ప్రశాంత స్వభావం కలవాడై, అలలు లేని సముద్రంలాగా చాంచల్యరహితుడై సమస్త ప్రపంచాన్నీ విష్ణుమయంగా భావిస్తూ భక్తియోగంతో భాగవతులు పొందే పరమపదాన్ని అందుకున్నాడు.

ఈ విధంగా చెప్పి మైత్రేయమహాముని విదురునితో ఇంకా ఇలా అన్నాడు.

కర్దముడు వనానికి వెళ్లిన అనంతరం దేవహూతి బిందుసరోవరం దగ్గర ఉన్న కపిలుని దర్శించింది. మాతృవత్సలుడూ, తత్త్వమార్గాన్ని ప్రదర్శించేవాడూ అయిన కుమారుణ్ణి చూచి దేవహూతి బ్రహ్మ చెప్పిన వాక్యాలను జ్ఞప్తికి తెచ్చుకొని ఇలా అన్నది.

-: దేవహూతి పుత్త్రుడైన కపిలాచార్యుని వలన తత్త్వజ్ఞానంబు వడయుట. :-

క. అసదింద్రియ ఘర్షణమున, వసుమతి నిర్విణ్ణ నగుచు వసరెడి నా కీ
యసదృశ మోహ తమో విని, రసనం బనఘాత్మ! యే వెరవున ఘటించున్? 867

* ఓ సచ్చరిత్రుడా! పెచ్చరిల్లిన ఇంద్రియ సంఘర్షణం వల్ల ఖిన్నురాలనై విచారిస్తున్న నాకు ఈ అంతులేని అజ్ఞానాంధకారంలోనుంచి బయటపడే అవకాశం ఏ ఉపాయం వల్ల కలుగుతుంది?

క. పటు ఘన నీరంధ్ర తమః, పటల పరీవృత జగత్ప్రపంచమునకు నె
క్కటి లోచనమై మహితో, త్కటరుచి వెలుఁగుదువు భానుకైవడి ననఘా! 868

* ఓ పుణ్యాత్ముడా! దట్టమైన కారుమేఘాల కటికచీకట్లతో ఆవరింపబడిన ఈ మహాప్రపంచానికి నీవు ఒక్కడివే ఏకైక నేత్రమై సూర్యునివలె విరాజిల్లుతూ ఉంటావు.

ఉ. భూరి మదీయ మోహతమముం బెడఁబాప సమర్థులన్యు లె
వ్వారలు నీవ కాక? నిరవద్య! నిరంజన! నిర్వికార! సం
సారలతా లవిత్ర! బుధ సత్తమ! సర్వశరణ్య! ధర్మ వి
స్తారక! సర్వలోక శుభదాయక! నిత్యవిభూతి నాయకా! 869

* ఓ నిష్కళంకా! నిరంజనా! నిర్వికారా! వ్యామోహమనే కారు చీకటిని పారదోలడానికి నీవు గాక మరెవ్వరు శక్తిమంతులు? సంసారబంధాలనే తీగలను కొడవలివలె కోసివేయువాడవు నీవు. జ్ఞానవంతులలో అగ్రగణ్యుడవు; సర్వశరణ్యుడవు; ధర్మవిస్తారకుడవు; నిఖిలలోకాలకూ శుభదాయకుడవు; అఖిల సౌభాగ్యాలకూ అధినాయకుడవు.

చ. నిను శరణంబు సొచ్చెద ననింద్యతపోనిధి! నన్నుఁ గావవే
యని తను దేవహూతి వినయంబున సన్నుతిసేసి వేఁడఁగా
ననుపమ సత్కృపాకలితుఁడై కపిలుం డనురాగ మొప్ప స
జ్జన నిచయాపవర్గ ఫలసాధనమై తగు తల్లి వాక్యముల్. 870

* ఓ మహాతపస్సంపన్నా! నిన్ను శరణు వేడుచున్నాను. నన్ను కాపాడు అని దేవహూతి వినయంగా తన తనయుడైన కపిలుణ్ణి ప్రార్థించింది. కపిలుడు సాటిలేని మేటికారుణ్యంతో నిండినవాడై సజ్జనులకు మోక్షాన్ని ఇవ్వడానికి తగిన సాధనమైన అనుగుతల్లి మాటలను అనురాగ పూర్వకంగా ఆలకించాడు.

క. విని మందస్మిత లలితా, నన కమలుం డగుచు నెమ్మనమునఁ బ్రమోదం
బనయంబుఁ గడలుకొన నిజ, జననికి నిట్లనియెఁ బరమశాంతుం డగుచున్. 871

* అలా ఆలకించి, మందహాస సుందర వదనారవిందుడై, అంతరంగంలో సంతోషం అతిశయింపగా పరమశాంతుడై, కన్నతల్లితో కపిలుడు ఇట్లా అన్నాడు.

క. విను జీవుని చిత్తము దా, ఘన భవబంధాపవర్గ కారణ, మది యే
చినఁ ద్రిగుణాసక్తం బయి, నను సంసృతి బంధకారణం బగు, మఱియున్. 872

తే. అదియు నారాయణాసక్త మయ్యె నేని, మోక్షకారణ మగు నని మునికులాబ్ధి
చంద్రుఁ డన నొప్పు కపిలుండు జననితోడ, నర్థి వినఁ జెప్పి మఱియు నిట్లనియెఁ బ్రీతి. 873

* "అమ్మా! విను. గాఢమైన సంసారబంధానికీ మోక్షానికీ జీవుని చిత్తమే కారణం. అది సత్త్వరజస్తమో గుణాలతో సమ్మేళనం పొందినప్పుడు సంసారబంధానికి హేతు వవుతుంది. ఆ చిత్తమే శ్రీమన్నారాయణుని మీద సంసక్త మైనప్పుడు మోక్షానికి హేతు వౌతుంది.'' ఈ విధంగా మునికుల జలనిధి సుధానిధి అయిన కపిలుడు తల్లికి వినిపించి మళ్ళీ అప్యాయంగా ఇట్లా అన్నాడు.

వ. మఱియుఁ జిత్తం బహంకార మమకార రూపాభిమాన జాతంబులగు కామలోభాది కలుషవ్రాతంబుల చేత నెప్పుడు విముక్తంబై పరిశుద్ధం బగు నప్పుడు సుఖదుఃఖ వివర్జితంబు నేకరూపంబునై ప్రకృతికంటెఁ బరుండును బరమపురుషుండును నిర్భేద్యుండును స్వయంజ్యోతియు సూక్ష్మస్వరూపుండును నితర వస్త్వంత రాపరిచ్ఛిన్నుండును నుదాసీనుండును నైన పరమాత్మునిం దన్మయంబును హతౌజస్కంబునునైన ప్రపంచంబును జ్ఞాన వైరాగ్య భక్తి యుక్తంబగు మనంబుచేఁ బొడగాంచి యోగిజనులు పరతత్త్వ సిద్ధికొఱకు నిఖిలాత్మకుండైన నారాయణునందు సంయుజ్య మానంబయిన భక్తిభావంబు వలన నుదయించిన మార్గంబునకు నితర మార్గంబులు సరి గావండ్రు; విద్వాంసులు సంగం బింద్రియార్థాద్యసద్విషయంబుగ నొనరింపంబడి జీవునకు నశిథిలంబగు బంధంబునకుఁ గారణం బగుననియు, నదియె సద్విషయంబైన నంతఃకరణ సంయమన హేతుభూతం బగుచు సాధుజనులకు ననర్గళ మోక్షద్వారం బగుననియుఁ దెలియుదురు; సహనశీలురును, సమస్త శరీరధారులకు సుహృత్తులును, బరమశాంతులును, గారుణికులునునై మదర్థంబుగాఁ బరిత్యక్త కర్మఫల స్వభావులును విసృష్టస్వజన బంధు జనులును నై మత్పదాశ్రయులును మద్గుణధ్యానపారీణులును మత్కథా ప్రసంగ సంభరిత శ్రవణానందులును నగుచు మదీయ కథల నొడువుచు వినుచు నుండు పరమభాగవతోత్తముల నాధ్యాత్మికాది తాపత్రయంబు దపింపఁజేయంజాల, దట్టి సర్వసంగ

వివర్జితులగు పరమభాగవత జనుల సంగం బపేక్షణీయం, బది సకల దోషనివారకం బగు, నట్టి సత్సంగంబున సర్వప్రాణి హృత్కర్ణ రసాయనంబులగు మదీయ కథా ప్రసంగంబులు గలుగు, మద్గుణాకర్ణనంబునంజేసి శీఘ్రుంబుగఁ గ్రమంబునం గైవల్య మార్గదంబులగు శ్రద్ధాభక్తులు దయించు; నదియునుం గాక యే పురుషుండైన నేమి, మద్విరచిత జగత్కల్పనాది విహార చింతచే నుదయించిన భక్తింజేసి యింద్రియ సుఖంబుల వలనను దృష్టశ్రుతంబులైన యైహికాముష్మికంబుల వలనను విముక్తుం డగుచుఁ జిత్త గ్రహణార్థంబు ఋజువులైన యోగమార్గంబులచే సంయుక్తుం డగునట్టి యోగి ప్రకృతి గుణసేవనంబుచేత వైరాగ్య గుణవిజృంభితంబైన జ్ఞానయోగంబుచేతను మదర్పిత భక్తియోగంబు చేతను బ్రత్యగాత్మకుండనైన నన్ను నంతఃకరణ నియుక్తునిం గావించు నని చెప్పిన విని దేవహూతి కపిలున కిట్లనియె. 874

* "నేను నాది"అనే అహంకార మమకార రూపమైన అభిమానం వల్ల కామం క్రోధం లోభం మొదలైన దోష సమూహాలు ఆవిర్భవిస్తాయి. చిత్తం వానికి లోనుగాకుండా వానినుండి విడివడినప్పుడు పరిశుద్ధ మవుతుంది. చిత్తము పరిశుద్ధ మైనప్పుడు సుఖమూ దుఃఖమూ అనేవి ఉండక ఒకే రూపంగా వెలుగొందుతుంది. ఏకరూపమైన అటువంటి చిత్తంలోనే పరమాత్మ సాక్షాత్కరిస్తాడు.

ఆపరమాత్మ ప్రకృతికంటే అతీతుడు; అభేద్యుడు; స్వయంప్రకాశుడు; సూక్ష్మస్వరూపుడు, అపరిచ్ఛిన్నుడు. ఉదాసీనుడు. అటువంటి పరమాత్మనూ, ఆ పరమాత్మ తేజస్సువల్ల నిస్తేజమైన ప్రపంచాన్నీ యోగివరేణ్యులు భక్తిజ్ఞాన వైరాగ్యయుక్తమైన చిత్తంతో దర్శించినవారై మోక్షప్రాప్తికి సర్వాంతర్యామి అయిన శ్రీమన్నారాయణునియందు సమర్పింపబడిన భక్తి మార్గమే ఉత్తమోత్తమ మైనదనీ, తక్కిన మార్గాలు దానికి సాటిరావనీ చాటిచెప్పారు.

ఇంద్రియార్థాలయిన శబ్దస్పర్శరూపరస గంధాలతోడి సంగం అసద్విషయమై దృఢమైన బంధానికి కారణం అవుతుంది. ఆ సంగమే భగవంతుని సంబంధమై సద్విషయ మైనప్పుడు మనస్సు, బుద్ధి, చిత్తం, అహంకారం అనే అంతఃకరణాల సంయమనానికి హేతుభూతమై సత్పురుషులకు తెరచిన మోక్షద్వారం అవుతుంది అని విద్వాంసుల అభిప్రాయం.

సహన స్వభావం కలిగి అఖిలజీవులకూ ఆప్తబాంధవులై శాంతమూర్తులై, కరుణార్ద్రహృదయులై, కర్మఫలాలను పరిత్యజించి, తనవారు బంధువులు అనే అభిమానం విడిచి నన్ను చక్కగా ఆశ్రయించినవారై నా గుణగణాలను ధ్యానిస్తూ నా చరిత్రలను వీనులవిందుగా ఆలకించి ఆనందిస్తూ నా కథలే చెప్పుకొంటూ నా కథలే వింటూ ఉండేవారు పరమభాగవతోత్తములు. అటువంటివారిని ఆధ్యాత్మికం ఆధిదైవికం ఆధిభౌతికం అనే తాపత్రయాలు ఏమీ చేయలేవు. అటువంటి సర్వసంగ పరిత్యాగులైన పరమభాగవతుల సాంగత్యం మాత్రమే కోరదగింది. అదే సకల దోషాలనూ నివారిస్తుంది.

అటువంటివారి స్నేహంవల్ల సర్వప్రాణుల హృదయాలలో చెవులలో సుధారసం చిందించే నా కథాప్రసంగాలు ప్రాప్తిస్తాయి. నా గుణాలు వినడంవల్ల, క్రమమార్గంలో శీఘ్రంగా మోక్షాన్ని ప్రసాదించే శ్రద్ధాభక్తులు ఉద్భవిస్తాయి.

ఎవడు నేను కావించిన ఈ విశ్వసృష్టినీ నా లీలావిహారాలనూ తలపోస్తూ అందువల్ల ప్రభవించిన భక్తిచేత ఇంద్రియ సుఖాలకూ, కనిపించేవీ వినిపించేవీ అయిన ఇహలోక పరలోక సుఖాలకూ లోనుకాకుండా, మనోనిశ్చలత్వం కోసం చక్కని యోగమార్గాన్ని అవలంబిస్తాడో అతడు "యోగి"అని చెప్పబడతాడు. అటువంటి యోగి ప్రకృతిగుణాలను అనుసరించడటం వల్లనూ, వైరాగ్యాన్ని పెంపొందించే జ్ఞానయోగం వల్లనూ, ఆత్మార్పణరూపమైన భక్తియోగం వల్లనూ సాక్షాత్కరించిన ఆత్మస్వరూపం గల నన్ను తన హృదయాంతరంలో నిల్పుకొంటాడు - అని చెప్పగా విని దేవహూతి కపిలునితో ఇట్లా ఉన్నది.

క. ఏ భక్తి భవద్గుణపర, మై భవపాపప్రణాశమై ముక్తి శ్రీ
లాభము రయమునఁ జేయునొ, యా భక్తి విధంబుఁ దెలియ నానతి యీవే! 875

* ఏ భక్తి నీ గుణగణాలకు అంకితమై ఉంటుందో, ఏ భక్తి సంసార తాపాలనూ పాపాలనూ పోగొడుతుందో, ఏ భక్తి శీఘ్రంగా మోక్షలక్ష్మిని చేకూరుస్తుందో ఆ భక్తి స్వరూపాన్ని నాకు బాగా తెలిసేటట్లు దయచేసి చెప్పు.

వ. అదియునుం గాక భవదుదితంబయిన యోగంబును దదంగంబులును తద్గత తత్త్వావబోధంబును సపాకల్యంబుగ మందబుద్ధినైన నాకు స్ఫుటంబుగాఁ దెలియ నానతిమ్మనినఁ గపిలుం డిట్లనియె.876

* అంతేకాక నీచే పేర్కొనబడిన యోగ విద్యనూ, అందలి విభాగాలనూ, అందులోగల తత్త్వార్థాలనూ సంపూర్ణంగా, సుస్పష్టంగా మందబుద్ధినైన నాకు తెలిసేలా వెల్లడించు - అనగా కన్నతల్లితో కపిలుడు ఇట్లా అన్నాడు.

సీ. జనయిత్రి! విను, మఱి సకల పదార్థ పరిజ్ఞాన తత్త్వపారీణ మగుచు
నామ్నాయ విహిత కర్మాచారములు గల్గి తివుటమై వర్తించు దేవగణము
పూని నైసర్గికంబైన నిర్హేతుక మగు భగవత్సేవ మిగుల ముక్తి
కంటెఁ గరిష్ఠంబు, గావున నదియు భుక్తాన్నంబు జీర్ణంబు నందఁజేయు

తే. దీప్తజఠరాగ్ని గతి లింగదేహ నాశ, కంబు గావించు, నదియును గాక విష్ణు
భక్తి వైభవములఁ దేటపఱతు, వినుము, సద్గుణవ్రాత! యోగలక్షణ సమేత! 877

* మాతా! సద్గుణపూతా! యోగలక్షణ సమేతా! విను. జగత్తులోని సకల పదార్థాలకూ సంబంధించిన యథార్థస్వరూపాన్ని పూర్తిగా తెలియజేసేవి వేదాలు. వేదసంబంధమైన సత్కర్మలకూ సదాచారాలకూ దేవతలు సంతృప్తులౌతారు.

సహజమూ నిర్హేతుకమూ అయిన భగవంతుని సేవారూపమైన భక్తి, ముక్తికంటె గొప్పది. జీర్ణాశయమందలి జఠరాగ్ని తిన్న అన్నాన్ని జీర్ణం చేసినట్లుగా భగవద్భక్తి జీవులు కావించిన కర్మలనూ

కర్మఫలాలను లోగొంటుంది. అందువల్ల జీవుని లింగమయ శరీరం నశిస్తుంది. విష్ణు భక్తి విశేషాలను వివరిస్తాను విను.

చ. అమలిన భక్తిఁ గొందఱు మహాత్ములు మచ్చరణారవింద యు
గ్మము హృదయంబునన్ నిలిపి కౌతుకులై యితరేతరానులా
పముల మదీయదివ్యతను పౌరుషముల్ గొనియాడుచుండి మో
క్షము మదిఁ గోర నొల్ల రనిశంబు మదర్పిత సర్వకర్ములై. 878

* కొందరు మహాత్ములు నిర్మలమైన భక్తిభావంతో నా పాదపద్మాలను తమ హృదయ పద్మాలలో పదిలపరచుకొని ఎంతో కుతూహలంతో పరస్పరం సంభాషించుకుంటూ ఆ సంభాషణల్లో నా దివ్యస్వరూపాన్నీ నా లీలావిశేషాలనూ కొనియాడుతుంటారు. వారు సర్వదా తమ సమస్త కర్మఫలాలనూ నాకే అర్పించి భక్తి పరవశులై ముక్తిని కూడా వాంఛింపరు.

సీ. పరికింపఁ గొందఱు భాగవతోత్తముల్ ఘనత కెక్కిన పురాతనములైన
చారు ప్రసన్న వక్త్రారుణ లోచనములు గల్గి వరదాన కలితములుగఁ
దనరు మద్దివ్యావతార వైభవములు మది నొప్పఁ దమయోగమహిమఁ జేసి
యనుభవించుచుఁ దదీయాలాపముల సన్నుతించుచుఁ దివుటఁ దద్దివ్యవిలస

తే. దవయవోదార సుందర నవ విలాస, మందహాస మనోహర మధుర వచన
రచనచే నపహృత మనః ప్రాణు లగుచు, నెలమి నుందురు నిశ్శ్రేయసేచ్ఛ లేక. 879

* మరికొందరు భాగవతోత్తము లుంటారు. వారు ప్రసిద్ధి కెక్కిన నా పురాణ స్వరూపాలను స్మరిస్తూ ఉంటారు. అందాలు చిందే ముఖమూ కరుణారసం విరజిమ్మే అరుణారుణ నేత్రాలూ కలిగి భక్తులకు వరాలు ప్రసాదించే నా దివ్యావతారాలనూ వాని వైభవవిశేషాలనూ మనస్సులో నిలుపుకుంటారు. తమ భక్తి యోగమహత్త్వం వల్ల అలనాటి నా సంలాపాలను స్మరించుకొని కొనియాడుతుంటారు. నవనవోన్మేషమైన నా అవయవ సౌభాగ్యాన్నీ, సుందరమైన నా మందహాసాన్నీ, మనోహరాలైన నా మధురవాక్కులనూ మాటిమాటికీ మననం చేసుకుంటూ మనస్సూ, ప్రాణమూ పరవశింపగా మోక్షంమీద అపేక్ష లేకుండా ఉంటారు.

మ. కణఁకన్ వారలు వెండి మోక్షనిరపేక్షస్వాంతులై యుండి తా
మణిమాద్యష్ట విభూతి సేవితము నిత్యానంద సంధాయియున్
గణనాతీతము నప్రమేయము సమగ్రశ్రీకమున్ సర్వ ల
క్షణ సంయుక్త వికుంఠలోక పదవిం గైకొందు రత్యున్నతిన్. 880

* అలా మోక్షాసక్తి లేని వాళ్ళై కూడా వారు అణిమాది అష్టసిద్ధి సంసేవితమూ, శాశ్వతానంద సంధాయకమూ, వర్ణనాతీతమూ, మహనీయమూ, మహోన్నతమూ, సంపూర్ణ వైభవోపేతమూ, సకలలక్షణ సముల్లసితమూ, మహోన్నతమూ అయిన వైకుంఠధామాన్ని అందుకుంటారు.

వ. ఇట్లు వొంది. 881

క. తనరుదు రప్పుణ్యాత్ములు, జనయిత్రి! మదీయ కాలచక్ర గ్రసనం
బును నొందక నిత్యం బగు, ననుపమ సుఖవృత్తి నుందు, రది యెట్లన్నన్. 882

* అమ్మా! ఈ విధంగా పరమపదాన్ని అందుకున్న ఆ పుణ్యాత్ములు నా కాలచక్రానికి మ్రింగుడు బడనివారై నిరుపమానమైన నిత్య సౌఖ్యాలతో అలరారుతుంటారు.

మ. సమతన్ స్నేహముచే సుతత్వమును, విశ్వాసంబుచేతన్ సఖి
త్వముఁ, జాలన్ హితవృత్తి చేతను సుహృత్త్వంబున్, సుమంత్రోపదే
శముచేతన్ నిజదేశికుం డనఁగ నిచ్చల్ పూజ్యుఁడౌ నిష్ట దై
వమునై వారికిఁ గాలచక్రభయముల్ వారింపుదుం గావునన్. 883

* అదేమంటే, సర్వసముడనైన నేను స్నేహంవల్ల కుమారుని వలెనూ, విశ్వాసంవల్ల చెలికానివలెనూ, హితం కూర్చడంవల్ల ఆత్మీయుని వలెనూ, మంత్రం ఉపదేశించడంవల్ల ఆచార్యునివలెనూ, ఉంటూ వారికి నిత్యమూ పూజింపదగిన ఇష్టదైవాన్నై, కాలచక్రం వల్ల భయం కలుగకుండా వారిని కాపాడుతూ ఉంటాను.

వ. అని యిట్లు దెలుపుచు మఱియు నిట్లనియె. 884

ఈ విధంగా చెప్పి కపిలాచార్యుడు దేవహూతితో మళ్ళీ ఇట్లా అన్నాడు.

చ. విను మది గాక యీ భువిదివిం బలుమాఱుఁ జరించు నాత్మఁదా
ధన పశు పుత్త్ర మిత్ర వనితాతతి పైఁ దగులంబు మాని న
న్ననఘుని విశ్వతోముఖు ననన్యగతిన్ భజియించెనేని వా
నిని ఘనమృత్యురూప భవనీరధి నేఁ దరియింపఁ జేయుదున్. 885

* జననీ! విను. ఆత్మ దివికీ భువికీ నడుమ పలుసారులు తిరుగుతూనే ఉంటుంది. మానవుడు ధనం, పశువులు, పుత్రులు, మిత్రులు మగువలు మొదలైన తగులాలపై వ్యామోహం విడిచిపెట్టి పాపాలను పరిహరించేవాడనూ, ప్రపంచమంతటా వ్యాపించిన వాడనూ ఐన నన్ను ఏకాగ్రచిత్తంతో ఆరాధించినట్లైతే, వానిని మృత్యుమయమైన సంసార సముద్రం నుండి దరిజేరుస్తాను.

సీ. రూఢిఁ బ్రధాన పూరుష నాయకుండను, భగవంతుఁడను, జగత్ప్రభుఁడ నైన,
నా కంటె నన్యులఁ గైకొని తగిలిన, యాత్మలు భవభయం బందు నెపుడుఁ
గావున నా యాజ్ఞఁ గడవంగ నోడుటఁ, జేసి వాయువు వీచు, శిఖి వెలుంగు,
ఇనుఁడు దపించుఁ, దా నింద్రుండు వర్షించు, భయమంది మృత్యువు పరువువెట్టుఁ,

తే. గాన విజ్ఞాన వైరాగ్య కలిత మైన, భక్తియోగంబునం జేసి పరమపదము
కొఱకు నయ్యోగి వరులు మచ్చరణభజను, లగుచుఁ జరియింపుదురు నిర్భయాత్ము లగుచు.886

* ప్రధానమనే మూలప్రకృతికీ పురుషునకూ అధీశ్వరుడనూ, భగవంతుడనూ, జగదీశ్వరుడనూ అయిన నన్ను గాక ఇతరులను ఎన్నుకొన్నవారు సంసారభయంలో పడిపోతారు.

నా ఆజ్ఞ జవదాటలేక భయంతో గాలి వీస్తుంది. అగ్ని మండుతుంది. సూర్యుడు ఎండ కాస్తాడు. ఇంద్రుడు వర్షిస్తాడు. మృత్యువు భయపడి పారిపోతుంది. అందువల్ల ఈ సృష్టి విజ్ఞానంతోపాటు వైరాగ్యంతో కూడిన భక్తి యోగంతో యోగివరు లైనవారు వైకుంఠాన్ని ఆశించి నా చరణకమలాలను సంస్మరిస్తూ ఏ భయమూ లేకుండా ఉంటారు.

క. గురుభక్తిం జిత్తము మ, త్పరమై విలసిల్లు నంత పర్యంతము స
త్పురుషుల కిహలోకంబునఁ, జిరతర మోక్షోదయంబు సేకుఱుచుండున్. 887

* సత్పురుషు లైనవారు ఎంత పర్యంతం అత్యంత భక్తితో తమ చిత్తాన్ని నాయందే లగ్నం చేసి ఉంటారో అంత పర్యంతం వారికి ఈ లోకంలోనే మోక్షం సంప్రాప్తిస్తుంది.

క. అని యిట్లు నమ్మునీంద్రుఁడు, జననికి హరిభక్తి యోగ సంగతి నెల్లన్
వినిపించి వెండియును ని, ట్లనియెన్ సమ్మోదచిత్తుఁ డగుచుఁ గడంకన్. 888

* ఇలా కపిలాచార్యుడు విష్ణు సంబంధమైన భక్తియోగ స్వరూపాన్ని తల్లికి వినిపించి ఎంతో సంతోషంతో మళ్ళీ ఇట్లా అన్నాడు.

వ. అవ్వా! యివ్విధంబున భక్తియోగ ప్రకారంబు సెప్పితి, నింకఁ దత్త్వలక్షణంబు వేఱు వేఱ యెఱింగింతు ఏ తత్త్వగుణంబుల నెఱింగి నరులు ప్రకృతి గుణంబుల వలన విముక్తు లగుదురు, హృదయగ్రంథి విచ్ఛేదకంబు నాత్మదర్శన రూపంబు నగు నా జ్ఞానం బాత్మనిశ్శ్రేయస కారణంబు; గావున దాని నెఱింగింతు, నందు నాత్మస్వరూపం బెట్టి దనిన ననాదియుఁ బురుషుండును సత్త్వాదిగుణ శూన్యుండును బ్రకృతి గుణవిలక్షణుండును బ్రత్యక్స్వరూపుండును స్వయంప్రకాశుండును నెవ్వండు? మఱియు నెవ్వనితోడ నీ విశ్వంబు సమన్వితం బగు నతండు గుణత్రయాత్మకత్వంబు నవ్యక్తంబును భగవత్సంబంధియు నగు ప్రకృతియందు యదృచ్ఛచే లీలావశంబునం బ్రవేశించిన నా ప్రకృతి గుణత్రయ మయంబై సరూపం బయిన ప్రజాసర్గంబుఁ జేయం గనుంగొని యప్పుడు మోహితుండయి విజ్ఞాన తిరోధానంబునం జేసి గుణత్రయాత్మకం బయిన ప్రకృత్యధ్యాసంబున నన్యోన్యమేళనం బగుటయు నంతం బ్రకృతిగుణంబుఁ దనయందు నారోపించుకొని క్రియమాణంబులగు కార్యంబులవలనం గర్తృత్వంబు గలిగి సంసారబద్ధుండై పారతంత్ర్యంబు గలిగియుండుఁ, గర్తృత్వశూన్యుండగు నీశ్వరుండు సాక్షి యగుటం జేసి యాత్మకుం గార్యకారణ కర్తృత్వంబులు ప్రకృత్యధీనంబులనియు, సుఖ దుఃఖ భోక్తృత్వంబులు ప్రకృతి విలక్షణుం డయిన పురుషుని

వనియు నెఱుంగుదు,రని చెప్పిన విని దేవహూతి గపిలున కిట్లనియెఁ, బురుషోత్తమా! ప్రకృతి పురుషులు సదసదాత్మక ప్రపంచంబునకుఁ గారణభూతులు గావున వాని లక్షణంబు సదసద్వివేక పూర్వకంబుగా నానతిమ్మనిన భగవంతుం డైన కపిలుం డిట్లనియె. 889

* తల్లీ! ఇంతవరకు నీవు అడిగిన భక్తియోగ స్వరూపం నీకు తెల్పాను. ఇక తత్త్వజ్ఞాన లక్షణాలను వేర్వేరుగా తెల్పుతాను. ఈ తత్త్వలక్షణాలను తెలుసుకొన్న మానవులు ప్రకృతి గుణాలనుండి విముక్తు లవుతారు. మనస్సులోని సందేహాలు విడిపోతాయి. తన స్వరూపం తనకు తెలుస్తుంది. ఈ తత్త్వజ్ఞానం కైవల్య ప్రాప్తికి కారణం అవుతుంది. అందుకని దానిని తెలియజేస్తాను.

అమ్మా! ఆత్మస్వరూపాన్ని చెబుతాను ఆలకించు. అనాదియైన వాడూ, పురుషశబ్ద వాచ్యుడూ సత్త్వరజస్తమోగుణాలు లేనివాడూ, ప్రకృతి గుణాలకంటే విలక్షణమైన గుణాలు కలవాడూ, ప్రత్యక్షస్వరూపం కలవాడూ, తనంతతాను వెలుగువాడూ, విశ్వమంతటా ఉన్నవాడూ ఎవడో అతడు ఆ పరమాత్మ గుణత్రయాత్మకమూ, అవ్యక్తమూ, భగవంతుని అంటిపెట్టుకున్నదీ అయిన ప్రకృతిలో అప్రయత్నంగా అలవోకగా లీలగా ప్రవేశించాడు. అప్పుడు ఆ ప్రకృతి గుణత్రయ మయమైన స్వరూపంతో సాకారమైన ప్రజాసృష్టి చేయటం ప్రారంభించింది. అదిచూచి పురుషుడు వెంటనే మోహాన్ని పొందాడు. విజ్ఞానం మరుగుపడింది. గుణత్రయాత్మకమైన ప్రకృతిని ఆశ్రయించాడు. ప్రకృతి పురుషులు పరస్పరం మేళనం పొందారు. అప్పుడు పురుషుడు ప్రకృతి గుణాలను తనయందే ఆరోపించుకొని జరుగుతున్న కార్యాలన్నింటికీ తానే కర్తగా భావించుకొని సంసారబంధాలలో కట్టుబడి పరాధీనతకు లోనౌతాడు.

ఈశ్వరుడు కర్త కాకున్నా జరుగుతున్న కర్మలకు సాక్షిభూతుడు కావటంవల్ల ఆత్మకు కార్యకారణ కర్తృత్వాలు లేవనీ, అవి ప్రకృతికీ అధీనమైనవనీ సుఖదుఃఖాలు అనుభవించడం ప్రకృతికంటే విలక్షణుడైన పురుషునివనీ అనుభవజ్ఞులు తెలుసుకుంటారు -

అని చెప్పగా విని దేవహూతి కపిలునితో "మహాత్మా! ప్రకృతి పురుషులు అస్తిత్వం కలదీ, అస్తిత్వం లేనిదీ అయిన ప్రపంచానికి కారణభూతులు. కాబట్టి ఆ ప్రకృతి పురుషుల లక్షణాలు సదసద్వివేక పురస్సరంగా సెలవీయ కోరుతున్నాను''అన్నది. అప్పుడు భగవంతుడైన కపిలాచార్యుడు దేవహూతితో ఇట్లా అన్నాడు.

క. క్రమమునఁ ద్రిగుణము నవ్య,క్తము నిత్యము సదసదాత్మకము మఱియుఁ బ్రధా
నము నన(గాఁ బ్రకృతి విశే, షము లదియు విశిష్ట మనిరి సద్విదు లెలమిన్. 890

* త్రిగుణాత్మకం, అవ్యక్తం, నిత్యం, సదసదాత్మకం, ప్రధానం అనేవి ప్రకృతి విశేషాలు. ఈ విశేషాలతో కూడి ఉన్నది కనుక ప్రకృతిని "విశిష్టం'' అని ప్రాజ్ఞులు పేర్కొన్నారు.

వ. అందుఁ బ్రకృతి చతుర్వింశతి తత్త్వాత్మకంబై యుండు, నది యెట్లనినం బంచమహాభూతంబులును, బంచతన్మాత్రలును, జ్ఞానకర్మాత్మకంబు లయిన త్వక్చక్షుశ్శ్రోత్రజిహ్వాఘ్రాణంబులును, వాక్పాణి పాద పాయూపస్థంబులు నను దశేంద్రియంబులును, మనోబుద్ధి చిత్తాహంకారంబులను నంతః

కరణ చతుష్టయంబును నను చతుర్వింశతి తత్త్వాత్మకంబునునై సగుణ బ్రహ్మసంస్థానంబు సెప్పితి, నిటమీఁదఁ గాలం బను పంచవింశక తత్త్వంబు సెప్పెద, నది గొందఱు పురుషశబ్ద వాచ్యుండైన యీశ్వరుని పౌరుషంబు గాల శబ్దంబునఁ జెప్పంబడునందు, రందు నహంకార మోహితుండై ప్రకృతి నొందు జీవుండు భయంబుఁ జెందుఁ, బ్రకృతి గుణసామ్యంబునం జేసి వర్తించు నిర్విశేషుం డగు భగవంతుని చేష్టా విశేషంబు దేనివలన నుత్పన్నం బగు నదియ కాలం బని చెప్పంబడు నదియు జీవరాశ్యంతర్గతం బగుటం జేసి పురుషుండనియు, వాని బహిర్భాగవ్యాప్తింజేసి కాలం బనియుఁ జెప్పంబడు, నాత్మ మాయం జేసి తత్త్వాంతర్గతుం డయిన జీవుని వలన క్షుభితంబయి జగత్కారణం బగు ప్రకృతియందుఁ బరమపురుషుండు దన వీర్యంబు వెట్టిన నా ప్రకృతి హిరణ్మయంబైన మహత్తత్త్వంబు పుట్టించె, నంత సకల ప్రపంచ బీజభూతుండును, లయవిక్షేప శూన్యుండును నగు నీశ్వరుండు దన సూక్ష్మవిగ్రహంబునందు నాత్మగతంబైన మహదాది ప్రపంచంబుల వెలిఁగించుచు స్వతేజోవిపత్తింజేసి యాత్మప్రస్వాపనంబు సేయునట్టి తమంబును గ్రసించెనని చెప్పి వెండియు నిట్లనియె. 891

* అమ్మా! ప్రకృతి ఇరవై నాలుగు తత్త్వాలు కలదై ఉంటుంది. ఎలాగంటే పృథివి, జలం, అగ్ని, వాయువు, ఆకాశం అనే పంచభూతాలూ; శబ్దం, స్పర్శం, రూపం, రసం, గంధం అనే పంచ తన్మాత్రలూ; చర్మం, కన్ను, ముక్కు, చెవి, నాలుక అనే పంచ జ్ఞానేంద్రియాలూ; వాక్కు, చేతులు, కాళ్లు, మలావయవం, మూత్రావయవం అనే పంచ కర్మేంద్రియాలూ; మనస్సు, బుద్ధి, చిత్తం, అహంకారం అనే అంతఃకరణ చతుష్టయమూ కలిసి ఇరవైనాలుగు తత్త్వాలు కలిగి సగుణబ్రహ్మకు సంస్థానం అయిన ప్రకృతిని వివరించాను.

ఇక కాలం అనబడే ఇరవై ఐదవ తత్త్వాన్ని గురించి చెబుతాను, విను. కొందరు పురుష శబ్ద వాచ్యుడైన ఈశ్వరుని స్వరూపమే కాలంగా చెప్పబడుతున్నదంటారు. అహంకార మోహితుడై ప్రకృతితో సంబంధం పెట్టుకున్న పురుషుడు జీవుడై భయాదులను అనుభవిస్తాడు. ప్రకృతి గుణాలన్నింటిలో సమానంగా అంతర్యామియై నిర్విశేషుడై ప్రవర్తించేవాడు భగవంతుడు. ఆ భగవంతుని చేష్టా విశేషాలను కలుగచేసేదే కాలం అనబడుతుంది. అదికూడా జీవరాసులలో అంతర్యామిగా ఉన్నప్పుడు పురుషుడు అనీ, వానికీ వెలుపల వ్యాపించి ఉన్నప్పుడు కాలం అనీ అనబడుతుంది. ఆత్మమాయ కారణంగా ప్రకృతి తత్త్వాలలో విలీనమైన జీవునివల్ల కుదిలింపబడినదీ, జగత్తుకు కారణమైనదీ అయిన ప్రకృతియందు భగవంతుడు సృజనాత్మకమైన తన వీర్యాన్ని ఉంచాడు. అప్పుడు ఆ ప్రకృతి తనలోనుంచి హిరణ్మయమైన మహత్త్వాన్ని పుట్టించింది. అనంతరం సకల ప్రపంచానికి మూలమైనవాడూ, లయవిక్షేప శూన్యుడూ అయిన ఈశ్వరుడు తన సూక్ష్మవిగ్రహంలో ఆత్మగతమైన మహదాది ప్రపంచాన్ని వెలిగిస్తూ, తన తేజఃప్రసారంచేత తనను నిద్రింపజేసే తమస్సును హరించి వేశాడు అని చెప్పి కపిలాచార్యుడు మళ్లీ ఇట్లా అన్నాడు.

క. దివ్యమగు వాసుదేవా, ది వ్యూహ చతుష్టయంబు త్రిజగములందున్
సేవ్యం బని చెప్పంబడు, భవ్యగుణా! దాని నెఱుఁగఁ బలికెద నీకున్. 892

* వాసుదేవం, సంకర్షణం, ప్రద్యుమ్నం, అనిరుద్ధం అనే దివ్యమైన ఈ నాలుగు వ్యూహాలూ ముల్లోకాలలోనూ సేవింపదగినవి. సుగణవతీ! వానిని నీకు వివరించి చెబుతాను.

సీ. సత్త్వ ప్రధానమై స్వచ్ఛమై శాంతమై యూర్మిషట్కంబుల నోసరించి
సురుచిర షాడ్గుణ్య పరిపూర్ణమై నిత్యమై భక్తజన సేవ్యమై తనర్చి
వలనొప్పుచుండు న వ్వాసుదేవ వ్యూహ మంత మహత్తత్త్వమందు నోలి
రూఢిఁ గ్రియాశక్తి రూపంబు గల్గు నహంకార ముత్పన్నమయ్యె, నదియు

తే. సరవి వైకారికంబుఁ దైజసముఁ దామ, సంబు నా మూఁడు దెఱఁగుల జరుగు, నందుఁ
దనరు వైకారికము మనస్సునకు నింద్రి, యములకును గగనముఖ భూతముల కరయ. 893

వ. అది దేవతారూపంబున నుండుఁ, దైజసాహంకారంబు బుద్ధి ప్రాణంబులుం గలిగి యుండుఁ, దామసాహంకారం బింద్రియ మేళనంబున నర్థమాత్రంబై యుండు మఱియును. 894

* వాసుదేవవ్యూహం ఆకలిదప్పులు, శోకమోహాలు, జరామరణాలు అనే ఆరు ఊర్ములనుండి విడివడినదై;, ఐశ్వర్యం, వీర్యం, యశస్సు, శ్రీ, జ్ఞానం, వైరాగ్యం అనే షడ్గుణాలతో పరిపూర్ణమై;, సత్త్వగుణ ప్రధానమై, నిర్మలమై, శాంతమై, నిత్యమై, భక్తజన సంసేవ్యమై అలరారుతుంటుంది. మహత్తత్త్వం నుండి క్రియాశక్తి రూపమైన అహంకారం పుట్టింది. ఆ అహంకారం వైకారికం, తైజసం, తామసం అని మూడు విధాలుగా విడివడింది.

వానిలో వైకారికాహంకారం అనేది మనస్సుకూ, పంచేంద్రియాలకూ, ఆకాశాది పంచభూతాలకూ ఉత్పత్తి స్థానమై దేవతారూపమై ఉంటుంది.

తైజసాహంకారం బుద్ధిరూపాన్నీ, ప్రాణరూపాన్నీ కలిగి ఉంటుంది. తామసాహంకారం ఇంద్రియార్థాలతో సమ్మేళనం పొంది ప్రయోజనమాత్రమై ఉంటుంది.

సీ. అట్టి యహంకారమం దధిష్ఠించి సాహస్ర ఫణామండలాభిరాముఁ
డై తనరారు ననంతుఁడు సంకర్షణుం డనఁ దగు పురుషుండు ఘనుఁడు,
మహిత భూతేంద్రియ మానస మయుఁడు నై కర్తృత్వ కార్యత్వ కారణత్వ
ప్రకట శాంతత్వ ఘోరత్వ మూఢత్వాది లక్షణ లక్షితోల్లాసి యగుచు

తే. నుండు నమ్మేటి రెండవ వ్యూహ మనఁగ, ఘన వికారంబుఁ బొందు వైకారికంబు
వలన వినుము మనస్తత్త్వ మెలమిఁ బుట్టె, మఱియు వైకారికంబును మాత! వినుము. 895

* వైకారికమైన సాత్త్వికాహంకారాన్ని అధిష్ఠించి సంకర్షణ వ్యూహం ఒప్పుతుంటుంది. వేయిపడగలతో ప్రకాశించేవాడూ, అనంతుడూ అయిన సంకర్షణ పురుషుడు, మహానుభావుడు, పంచభూతాలతో పంచేంద్రియాలతో మనస్సుతో నిండి ఉంటాడు. కర్త, కార్యం, కారణం అనే రూపభేదాలు కలిగి శాంతత్వం,

ఘోరత్వం, మూఢత్వం ఇత్యాది లక్షణాలతో ఉల్లాసంగా ఉంటాడు. ఈ మేటి వ్యూహమే రెండవదైన సంకర్షణ వ్యూహం. దీనినుంచే మనస్తత్త్వం పుట్టింది.

వ. అది యెట్టు లంటేని సామాన్యచింతయు విశేషచింతయు ననం దగు సంకల్ప వికల్పంబులం జేసి కామసంభవం బనంబడు నెద్ది యనిరుద్ధాఖ్యం బయిన వ్యూహం, బదియు హృషీకంబులకు నధీశ్వరంబయి సకల యోగీంద్ర సేవ్యం బగుచు శరదిందీవరశ్యామం బయి యుండు, వెండియుం దైజసంబువలన బుద్ధి తత్త్వంబు పుట్టె, దాని లక్షణంబులు ద్రవ్య ప్రకాశకంబైన జ్ఞానంబును, నింద్రియానుగ్రహంబును, సంశయంబును, మిథ్యాజ్ఞానంబును, నింద్రియ నిశ్చయంబును, స్మృతియు ననం దగియుండు, మఱియుఁ దైజసాహంకారంబు వలన జ్ఞానేంద్రియ కర్మేంద్రియంబులును గ్రియాజ్ఞాన సాధనంబులును గలిగియుండుఁ, బ్రాణంబునకుం గ్రియాశక్తియు బుద్ధికి జ్ఞానశక్తియు నగుటం జేసి యింద్రియంబులకుఁ దైజసత్వంబు గలిగియుండు, భగవద్భక్తి ప్రేరితం బయిన తామసాహంకారంబు వలన శబ్దతన్మాత్రంబు పుట్టె, దానివలన నాకాశంబును, నాకాశంబువలన శ్రోత్రేంద్రియంబును బుట్టె, శ్రోత్రంబు శబ్దగ్రాహి యయ్యె, శబ్దం బర్థంబునకు నాశ్రయంబై శ్రోతకు జ్ఞానజనకం బయ్యె, మఱియు శబ్దతన్మాత్రంబు వలన నాకాశం బయి యా యాకాశంబు భూతంబులకు బాహ్యాభ్యంతరంబుల నవకాశం బిచ్చుటయు, నాత్మ ప్రాణేంద్రియాదులకు నాశ్రయం బగుటయు నను లక్షణంబులు గలిగియుండుఁ, గాలగతిచే వికారంబు నొందు, శబ్ద తన్మాత్ర లక్షణంబగు నభంబువలన స్పర్శంబును స్పర్శంబువలన వాయువును వాయువుచే స్పర్శ గ్రాహియైన త్వగింద్రియంబును బుట్టె, మృదుత్వంబును గఠినత్వంబును శైత్యంబును నుష్ణత్వంబును నను నివి స్పర్శంబునకు స్పర్శత్వం బని చెప్పంబడు, మఱియు వాయువునకుఁ జాలనంబును పరస్పర విభాగకరణంబును దన్మేళనంబును ద్రవ్యశబ్ద నేతృత్వంబును నగు, నందు గంధవంతంబగు ద్రవ్యంబును ఘ్రాణేంద్రియంబు నొందించుట ద్రవ్యనేతృత్వంబు, దూరస్థం బగు శబ్దంబును శ్రోత్రేంద్రియ గ్రాహ్యమగు నట్లొనరించుట శబ్ద నేతృత్వంబు, సర్వేంద్రియాత్మకత్వంబు నను నివి లక్షణంబులై యుండు, దైవ ప్రేరితంబై స్పర్శతన్మాత్ర గుణకంబగు వాయువు వలన రూపంబును దాని వలనఁ దేజంబును బుట్టె, రూపంబు నేత్రేంద్రియ గ్రాహకం బయ్యె, నేత్రగతంబయిన రూపంబునకు నుపలంభకత్వంబును ద్రవ్యాకార సమత్వంబును ద్రవ్యంబునకు నుపసర్జనం బగుటయు ద్రవ్యపరిణామ ప్రతీతియు నివి రూపవృత్తు లనంబడు, దైజసంబునకు సాధారణంబులగు ధర్మంబులు ద్యోతనం బనం బ్రకాశంబు, పచనంబనఁ దండులాదుల పాకంబు, పిపాసానిమిత్తంబైన పానంబు, క్షున్నిమిత్తంబైన యోదనంబు, హిమమర్దనంబగు శోషణంబు నను నివి వృత్తులై యుండు, రూపతన్మాత్రంబు వలన దైవచోదితంబై వికారంబు నొందు, తేజస్సు వలన రసతన్మాత్రంబు పుట్టె, రసతన్మాత్రంబు వలన జలంబు పుట్టె, జిహ్వ యను రసనేంద్రియంబు రసగ్రాహకం బయ్యె, నా రసం బేకంబై యుండియు భూతవికారంబునంజేసి కషాయ తిక్త కట్వామ్ల మధురాది భేదంబుల

ననేక విధంబయ్యె. వెండియు సాంసర్గిక ద్రవ్య వికారంబునం జేసి యార్ద్రం బగుటయు, ముద్దగట్టుటయుఁ, దృప్తి దాతృత్వంబును, జీవనంబును, దద్వైక్లబ్యనివర్తనంబును, మృదూకరణంబును, దాపనివారణంబును, గూపగతంబైన జలంబు దివియ మఱియు నుద్గమించుటయు నను నివి జలవృత్తు లనంబడు, రసతన్మాత్రంబు వలన దైవచోదితంబై వికారంబునం బొందిన జలంబు వలన గంధతన్మాత్రంబు పుట్టె, దాని వలనం బృథ్వియుఁ గలిగె, ఘ్రాణంబు గంధ గ్రాహకం బయ్యె, నందు గంధం బేకంబయ్యు వ్యంజనాది గతంబయి హింగ్వాది నిమిత్తంబయిన మిశ్ర గంధంబును, కరంభంబును, గృంజనాది గతంబైన పూతిగంధంబును, ఘనసారాది నిమిత్తంబైన సుగంధంబును, శతపత్రాది గతంబగు శాంత గంధంబును, లశునాది గతంబైన యుగ్రగంధంబును, బర్యుషిత చిత్రాన్నాదిగతం బయిన యామ్లగంధంబును, ద్రవ్యావయ వైషమ్యంబునం జేసి యనేక విధంబై యుండు; నదియునుంగాక ప్రతిమాది రూపంబులంజేసి సాకారతాపాదనం బగు భావంబును, జలాదివిలక్షణ త్రయాంతర నిరపేక్షంబైన స్థితియు, జలాద్యాధారత యను ధారణంబును, నాకాశా ద్యవచ్ఛేదకత్వంబును, సకల ప్రాణి పుంస్త్వాభి వ్యక్తీకరణంబును నను నివి పృథ్వీవృత్తు లనంబడు నని చెప్పి వెండియు నిట్లనియె; నభోఽ సాధారణ శబ్ద విశేష గ్రాహకంబు శ్రోత్రంబును, వాయ్వసాధారణ గుణ విశేష గ్రాహకంబు స్పర్శంబును, దేజోఽ సాధారణ గుణ విశేష గ్రాహకంబు చక్షురింద్రియంబును, నంభోఽ సాధారణ గుణ విశేషగ్రాహకంబు రసనేంద్రియంబును, భూమ్యసాధారణ గుణ విశేషగ్రాహకంబు ఘ్రాణేంద్రియంబును, నాకాశాది గుణంబులగు శబ్దాదులు కార్యంబు లగు వాయ్వాదులందుఁ గారణాన్వయంబున ఁజూపట్టనన్నిటికిం బృథ్వీ సంబంధంబు గలుగుటం జేసి భూమియందు శబ్ద స్పర్శరూప రసగంధంబులు గలుగు. మహదాది పృథివ్యంతంబులగు నీ యేడు తత్త్వంబులు పరస్పర మిళితంబులై భోగాయతనంబగు పురుషునిం గల్పింప నసమర్థంబులై యున్నం జూచి కాలాదృష్ట సత్త్వాదులం గూడి జగత్కారణుండును, త్రైగుణ్య విశిష్టుండును, నశేష నియామకుండును, నిరంజనాకారుండును నగు సర్వేశ్వరుం డందుఁ బ్రవేశించు నంత నన్యోన్యక్షుభితంబులై మిళితంబులైన మహదాదుల వలన నధిష్ఠాతృ చేతనరహితం బగు నొక యండంబు పుట్టె నందు. 896

* ఈ మనస్తత్త్వానికి చింతనం సహజం. ఆ చింతనం రెండు విధాలు, సామాన్య చింతనం, విశేషచింతనం, వీనికే క్రమంగా సంకల్పం వికల్పం అని పేర్లు. ఈ సంకల్పవికల్పాల వల్లనే సృష్టిలోని వస్తువులు వేరువేరు లక్షణాలతో మనకు కన్పించుతాయి. వీనివల్లనే వివిధ కామాలు ఉత్పన్నమౌతాయి. కనుకనే ఇది ప్రద్యుమ్న వ్యూహం అని చెప్పబడుతుంది. ఇక అనిరుద్ధమనే వ్యూహం సంగతి చెబుతాను. ఇదే ఇంద్రియా లన్నింటికీ అధీశ్వరమై, యోగీంద్రు లందరకు సంసేవ్యమై శరత్కాలమందలి నల్లకలువవలె శ్యామల వర్ణంతో విరాజిల్లుతుంటుంది.

తైజసాహంకారం వల్ల బుద్ధితత్త్వం పుట్టింది. ద్రవ్యాన్ని ప్రకాశింపజేసే జ్ఞానం, ఇంద్రియానుగ్రహం, సంశయం, మిథ్యాజ్ఞానం, నిద్ర, నిశ్చయం, స్మృతి అనేవి బుద్ధితత్త్వ లక్షణాలు.

ఈ తైజసాహంకారం వల్లనే ఐదు జ్ఞానేంద్రియాలూ, ఐదు కర్మేంద్రియాలూ, క్రియాజ్ఞాన సాధనములూ ఏర్పడుతాయి.

ఈ తైజసాహంకారం వల్లనే ప్రాణానికి సంబంధించిన క్రియాశక్తీ, బుద్ధికి సంబంధించిన జ్ఞాన శక్తీ కలుగుతాయి. ఈ రెండు శక్తులూ కర్మేంద్రియాలనూ జ్ఞానేంద్రియాలనూ పనిచేయిస్తాయి.

భగవద్భక్తివల్ల ప్రేరేపింపబడిన తామసాహంకారంనుండి శబ్దతన్మాత్రం పుట్టింది. ఈ శబ్ద తన్మాత్రం నుండి ఆకాశం పుట్టింది. ఆకాశం నుండి శ్రోత్రేంద్రియం (చెవి) పుట్టింది. శ్రోత్రం శబ్దాన్ని గ్రహిస్తుంది. అదే శబ్దం అర్థానికి ఆశ్రయమై శబ్దం వినేవానికి జ్ఞానజనకం అగుతున్నది.

ఈ శబ్దతన్మాత్రం వల్ల ఆకాశం ఏర్పడింది. ఈ ఆకాశం సకల జీవులకూ, లోపలా వెలుపలా అవకాశం ఈయటమే కాక ఆత్మకూ, ప్రాణాలకూ, ఇంద్రియాలకూ ఆశ్రయంగా ఉంటుంది.

కాలగమనం వల్ల మార్పుచెందే, శబ్దతన్మాత్ర లక్షణమైన ఆకాశం వల్ల స్పర్శమూ, స్పర్శంవల్ల వాయువూ ఆ వాయువు వల్ల స్పర్శను గ్రహించగల చర్మమూ పుట్టి స్పర్శజ్ఞానాన్ని కలిగించింది. మెత్తదనం, గట్టిదనం, చల్లదనం, వెచ్చదనం ఇవి స్పర్శ జ్ఞానానికి లక్షణాలు.

వాయువునకు కదలుట, కదలించుట, వేరుచేయుట, కలుపుట, ద్రవ్యనేతృత్వం, శబ్దనేతృత్వం, సర్వేంద్రియాత్మకత్వం అనేవి లక్షణాలు. గంధంతో కూడిన ద్రవ్యాలను ఆఘ్రాణింపజేయటం ద్రవ్యనేతృత్వం. దూరంగా ఉన్న శబ్దాన్ని చెవికి వినిపింప జేయటం శబ్దనేతృత్వం.

భగవత్ప్రేరణతో స్పర్శతన్మాత్రం వల్ల పుట్టిన వాయువువల్ల రూపం పుట్టింది. ఈ రూపం వలన తేజస్సు కలిగింది. నేత్రేంద్రియం వల్ల గ్రహింపదగింది రూపం. నేత్రాన్ని పొందిన రూపానికి అనగా కనుపించునటువంటి ఆకారానికి వృత్తులు- ఉపలంభకత్వం (అనుభవం కలుగుట), ద్రవ్యాకారసమత్వం (ద్రవ్యముయొక్క ఆకారమును ఉన్న దున్నట్లుగా చూపుట), ద్రవ్యోపసర్జనము (ద్రవ్యము అప్రధాన మగుట), ద్రవ్యపరిణామ ప్రతీతి. (ద్రవ్యం యొక్క మార్పు తెలియుట)

ఇక తేజస్సుకు సాధారణాలైన ధర్మాలు ద్యోతం, పచనం, పిపాస, ఆకలి, చలి. ద్యోతానికి ప్రకాశం, పచనానికి బియ్యం మొదలైన పాకం, పిపాసకు పానం, ఆకలికి ఆహారం, చలికి శోషణం - ఇవి వృత్తులు

దైవప్రేరితమై మార్పుచెందిన తేజస్సు వల్ల రసతన్మాత్రం పుట్టింది. ఈ రసతన్మాత్ర వల్ల జలం పుట్టింది. "జిహ్వ"అనే పేరుగల రసనేంద్రియం రసాన్ని గ్రహించేది అయింది. ఆ రసం ఒకటే అయినా ద్రవ్యాల కలయికలోని మార్పువల్ల వగరు, చేదు, కారం, పులుపు, తీపి, ఉప్పు అనే రుచులుగా మారి వాటి కలయిక వల్ల ఇంకా అనేకవిధాలుగా మార్పు చెందింది.

ఇక ఈ జలవృత్తులు: ఇవి తనలో చేరిన ద్రవ్యాల మార్పులనుబట్టి ఆర్ద్రం కావడం, ముద్ద గట్టడం, తృప్తి నివ్వడం, జీవనం, అందలి మాలిన్యాన్ని నివారించడం, మెత్తపరచడం, తాపాన్ని పోగొట్టడం, బావిలో జెలలు ఏర్పడి అడుగున ఉన్న జలం పై కెగయడం అనేవి.

రసతన్మాత్రంవల్ల దైవప్రేరణతో మార్పుచెందిన జలంనుండి గంధ తన్మాత్రం పుట్టింది. ఈ గంధతన్మాత్రం వలన పృథ్వి (భూమి) ఏర్పడింది, ఘ్రాణేంద్రియం (ముక్కు) గంధాన్ని గ్రహించే దయింది.

ఈ గంధం ఒకటే అయినా ఇంగువ మొదలైన పదార్థాలతో కలసిన కారణంగా "మిశ్రమ గంధం" అనీ, నిలువ ఉన్న పెరుగుముద్ద జంతుమాంసం మొదలైన వానితో కలసినప్పుడు 'దుర్గంధం'అనీ, కర్పూరం మొదలైన వానితో కలిసినప్పుడు 'సుగంధం'అనీ తామరపూలు మొదలైన వానితో కలిసినప్పుడు 'శాంతగంధం' అనీ, వెల్లుల్లి మొదలైన వానితో కలిసినప్పుడు ' ఉగ్రగంధం' అనీ, పాసిపోయిన చిత్రాన్నం వంటి వాటితో కలిసినపుడు ఆమ్లగంధం అనీ వేరు వేరు పదార్థాలతో కలసినప్పుడు మరెన్నో విధాలుగానూ పేర్కొనబడుతుంది.

భూమికి సంబంధించిన సాధారణధర్మాలు ఏవనగా ప్రతిమల రూపాన్నీ వాటి ఆకారాలనూ నిలుపుకోటం, జలం మొదలైన వాటితో అవసరం లేకుండా స్వతంత్రంగా నిలబడగలగటం, జలాదులకు తాను ఆధారమై ఉండటం, ఆకాశం, వాయువు, తేజస్సు, జలం వీనిని విభజించడం; సకలజీవరాసులకూ దేహంగా పనిచేయటం అనేవి పృథ్వీవృత్తులని చెప్పి కపిలాచార్యుడు తల్లితో మళ్లీ ఇలా అన్నాడు.

అమ్మా! పంచభూతాలకు సాధారణ ధర్మాలు విన్నావు. ఇవిగాక వానికి సంబంధించిన అసాధారణ ధర్మాలు విను. ఆకాశానికి అసాధారణగుణం శబ్దం, దీనిని శ్రవణేంద్రియం గ్రహిస్తుంది. వాయువుకు అసాధారణగుణం స్పర్శం, దీనిని త్వగింద్రియం గ్రహిస్తుంది. తేజస్సుకు అసాధారణ గుణం రూపం. దీనిని నేత్రేంద్రియం గ్రహిస్తుంది. జలానికి అసాధారణ గుణం రసం. దీనిని జిహ్వేంద్రియం గ్రహిస్తుంది. పృథివికి అసాధారణ గుణం గంధం. దీనికి గ్రాహకం ఘ్రాణేంద్రియం (ముక్కు). ఆకాశం మొదలైనవాని అన్నింటితో సంబంధం ఉండటం వల్ల భూమికి శబ్ద, స్పర్శ, రూప, రస, గంధాలు అసాధారణ గుణాలు అయినాయి.

మహత్తు, అహంకారం, పంచతన్మాత్రలు - ఈ యేడు తత్త్వాలు ఒక దానితో ఒకటి కలిసి భోగాను భవానికి పాత్రుడైన పురుషుని కల్పించటానికి అసమర్థంగా ఉన్న ఆ సమయంలో కాలస్వరూపుడూ అంతుపట్టని అస్తిత్వం కలవాడూ, జగత్కారణుడూ, సత్త్వరజస్తమోగుణాలకు అతీతుడూ, సమస్తాన్ని నియమించేవాడూ, నిరంజనాకారుడూ అయిన సర్వేశ్వరుడు పైన చెప్పబడిన పురుషునిలో ప్రవేశించాడు. అప్పుడు ఒక దానితో ఒకటి కలగాపులగమై ఘర్షణ పొంది కలిసిపోయిన మహదాదులవలన, అధిష్ఠాతయైన భగవంతుని చైతన్యం కోల్పోయిన ఒక అండం (గ్రుడ్డు) పుట్టింది.

సీ. గురుశక్తితో విరాట్పురుషుండు సంభవం బయ్యె, నయ్యండంబు నర్థిఁ బొదివి
యంబు ముఖావరణంబు లొక్కొకటికి దశగుణితంబులై తవిలి యావ
రణములై యుండును, గ్రమమున లోకంబులకు "మేలుకట్ల" పోలికఁ దనర్చి
పంకజోదరుని రూపము విలసించును, లోలత జలములోఁ దేలుచున్న

తే. హేమ మయమైన యండంబులో మహాను, భావుఁ డభవుండు హరి దేవదేవుఁ డఖిల
జేత నారాయణుఁడు ప్రవేశించి యపుడు, విష్ణుపద భేదనంబు గావించి యందు. 897

* ఆ అండంలో మహత్తరమైన శక్తితో విరాట్ పురుషుడు విరాజిల్లు తుంటాడు. ఆ అండాన్ని పొదువుకొని పృథివి, జలం, అగ్ని, వాయువు, ఆకాశం, అహంకారం, మహత్తు అనే ఆవరణాలు ఒకదానికంటె ఒకటి పదింతల ప్రమాణం కలిగి ఉంటాయి. లోకాలకు మేల్కట్టు చాందినీలవలె ఒప్పియున్న ఆ పొరలలో నుంచి విష్ణుదేవుని తేజస్సు ప్రకాశిస్తూ ఉంటుంది. జలంలో తేలుతూ ఉన్న బంగారుమయమైన ఆ అండంలో మహానుభావుడు అభవుడు, శ్రీహరి, దేవదేవుడు, విశ్వవిజేత అయిన నారాయణుడు ప్రవేశించి గగనమండలాన్ని భేదించి వేస్తాడు.

సీ. కరమొప్పఁగా విరాట్పురుషుండు వెలుఁగొందు నా విరాట్పురుషుని యాననంబు
వలనను వాణియు, వాణితో వహ్నియు, నాసంబు వలనఁ బ్రాణములఁగూడి
ఘ్రాణేంద్రియం బయ్యె, ఘ్రాణంబు వలనను వాయువులును బ్రాణవాయువులును
నందు నక్షులు చక్షువందు సూర్యుండును, నం దభిధ్యానంబు నర్థిఁ జేయఁ

తే. గర్ణములు జాత మయ్యెఁ, దత్కర్ణసమితి, వలన శ్రోత్రేంద్రియంబు దిక్కులును గలిగెఁ,
ద్వక్కుచే శ్మశ్రురోమ వితానకములు, నోషధి వ్రాతమును భవ మొందె మఱియు. 898

* ఆ అండంలో వెలుగుతూ ఉన్న ఆ విరాట్పురుషుని ముఖం నుండి వాణి, వాణితోపాటు అగ్ని పుట్టాయి. ముక్కునుండి ప్రాణాలు, ఘ్రాణేంద్రియం పుట్టాయి. ఘ్రాణేంద్రియం నుంచి వాయువులు, ప్రాణవాయువులు ఆవిర్భవించాయి. ప్రాణవాయువుల వల్ల కన్నులు, కన్నులవల్ల సూర్యుడు ప్రభవించారు. వానియందు ధ్యానమేర్పడగా చెవులు పుట్టాయి. వానివల్ల శ్రోత్రేంద్రియం దిక్కులూ పుట్టాయి. చర్మంనుండి గడ్డం, మీసాలు మొదలగు రోమసమూహమూ, ఓషధులూ జనించాయి.

తే. దాని వలనను మేఢ్రంబు గానఁ బడియెఁ, బరఁగ రేతంబు వలన నాపంబు వుట్టె
గుదము వలన నపానంబు నుదయమయ్యె, దాని వలనను మృత్యువు దగ జనించె. 899

* ఆ తర్వాత మూత్రావయవం పుట్టింది. దానినుండి రేతస్సు పుట్టింది. రేతస్సువల్ల జలం పుట్టింది. దానివల్ల అపానం పుట్టింది. దానివల్ల మృత్యువు పుట్టింది.

క. కరముల వలనను బలమును, నిరవుగ నా రెంటివలన నింద్రుఁడుఁ బాదాం
బురుహంబుల వలన గతియు, నరుదుగ నా రెంటి వలన హరియునుఁ గలిగెన్. 900

* విరాట్పురుషుని చేతులవల్ల బలం, చేతుల బలంవల్ల ఇంద్రుడు, పాదాలవల్ల గమనం, పాదగతులవల్ల ఉపేంద్రుడు ఉద్భవించటం జరిగింది.

క. ఘన నాడీ పుంజము వల, నను రక్తము, దాని వలన నదులును జఠరం
బున నాఁకలియును దప్పియు, ననయము నా రెంటివలన నబ్ధులు వుట్టెన్. 901

* విరాట్పురుషుని నాడులవల్ల రక్తమూ, రక్తంవల్ల నదులూ, జఠరం వల్ల ఆకలిదప్పులూ, ఈ రెండింటివల్ల సముద్రాలూ పుట్టాయి.

క. విను హృదయము వలనను మన, మును, మనమునఁ దుహినకరుఁడు బుద్ధియుఁ జిత్తం
బును బ్రహ్మయు క్షేత్రజ్ఞుం, డును గలిగిరి యవ్విరాజుఁడుం బూరుషతన్. 902

* విరాట్పురుషుని హృదయంవల్ల మనస్సూ, మనస్సువల్ల చంద్రుడూ, బుద్ధీ; చిత్తంవల్ల బ్రహ్మ, క్షేత్రజ్ఞుడు కలిగారు. ఇలా ఆ అండం నుండి సృష్టికారకుడైన పురుషుడు పుట్టాడు.

వ. మఱియు విరాట్పురుషునం దుదయించిన వ్యష్టిరూపంబులగు నాకాశాది భూతంబులును శబ్దంబు మొదలగు భూతతన్మాత్రంబులును వాగాదీంద్రియ జాతంబును దదధిదేవతలును దమంతన సమష్టి రూపుండగు క్షేత్రజ్ఞుం బ్రవృత్తి ప్రవర్తకుంజేయ నసమర్థంబు లయ్యె, నెట్టనిన దేవాధిష్ఠితంబులగు నింద్రియంబులు దాము వేర్వేఱ యయ్యీశ్వరుం బ్రవృత్త్యున్ముఖుం జేయనోపక క్రమంబునం దత్తదధిష్ఠానాదుల నొందె, నందు నగ్ని వాగింద్రియంబుతోడ ముఖంబు నొంది ప్రవర్తించిన విరాట్కార్యంబగు వ్యష్టి శరీరజాతం బనుత్పన్నంబయ్యె, నంత నాసయు ఘ్రాణేంద్రియంబుతోడ వాయువుం గూడిన నట్టిద యయ్యె, నాదిత్యుండు చక్షురింద్రియంబుతోడ నేత్రంబుల నొందిన వృథాభూతంబయ్యె, దిగ్దేవతాకంబగు కర్ణంబు శ్రోత్రేంద్రియంబుతోఁ గూడిన విరాట్కార్య ప్రేరణాయోగ్యంబయ్యె, నోషధులు రోమంబులం ద్వగింద్రియంబుఁ జెంద విఫలం బయ్యె, నద్దైవంబగు మేఢ్రంబు రేతంబు నొందినఁ దత్కార్య కరణాదక్షంబయ్యెఁ, బదంపడి గుదంబు మృత్యువుతోడ నపానేంద్రియంబుఁ జేరిన నది హైన్యంబు నొందె, విష్ణుదేవతాకంబులగు చరణంబులు గతితోఁ గూడిన ననీశ్వరంబు లయ్యెఁ, బాణీంద్రియంబు లింద్రదైవతంబు లగుచు బలంబు నొందిన శక్తి హీనంబు లయ్యె, మఱియు నాడులు సనదీకంబులై లోహితంబు వొందిన నిరర్థకంబు లయ్యె, నుదరంబు సింధువులతోడం జేసి క్షుత్పిపాసలం బొందిన వ్యర్థంబయ్యె, హృదయంబు మనంబుతోడం జంద్రు నొందిన నూరకయుండె, బుద్ధి బ్రహ్మాధిదైవతంబై హృదయంబు నొందిన నిష్ఫలంబయ్యెఁ, జిత్తం బభిమానంబుతో రుద్రునిం జెందిన విరాట్కార్యజాతం బనుద్భూతం బయ్యె, నంతఁ జైత్యుండగు క్షేత్రజ్ఞుండు హృదయాధిష్ఠానంబు నొంది చిత్తంబుతోడం బ్రవేశించిన విరాట్పురుషుండు సలిల కార్యభూత బ్రహ్మాండంబు నొంది ప్రవృత్త్యున్ముఖ క్షముండయ్యె, సుప్తుండగు పురుషునిఁ బ్రాణాదులు దమబలంబుచే భగవదప్రేరితంబు లగుచు నుత్థాపనాసమర్థంబు లగు చందంబున నగ్న్యాదులు స్వాధిష్ఠానభూతంబులగు నింద్రియంబులతోడ దేవాదిశరీరంబుల నొందియు నశక్తంబులయ్యె నని మఱియు నవ్విరాట్పురుషుని ననవరతభక్తింజేసి విరక్తులై

యాత్మలయందు వివేకంబు గల మహాత్ములు చింతింపుదు రనియుఁ బ్రకృతి పురుష వివేకంబున మోక్షంబును, బ్రకృతి సంబంధంబున సంసారంబును గలుగు ననియుఁ జెప్పి మఱియు నిట్లనియె.903

* విరాట్పురుషునిలో జన్మించిన ఆకాశం మొదలైన పంచభూతాలూ, శబ్దం మొదలైన పంచతన్మాత్రలూ, వాక్కు మొదలైన ఇంద్రియాలూ, ఆ ఇంద్రియాల అధిదేవతలూ వేరువేరుగా ఉండి పోయాయి. అవి తమలో తాము సమైక్యం పొందనందువల్ల జీవుణ్ణి ప్రవర్తింపజెయ్యలేక పోయాయి. ఆ యా దేవతలు అధిష్ఠించిన ఇంద్రియాలు, తాము ప్రత్యేకంగా క్షేత్రజ్ఞుని లోకవ్యవహారానికి ప్రేరేపింపజాలక వరుసగా ఆయా స్థానాలలో ఉండిపోయాయి.

విరాట్పురుషుని ముఖాన అగ్ని వాగింద్రియంతో కూడి వర్తించి నప్పటికీ విరాట్‌పురుషుని కార్యమైన ఇతరేతర జీవుల శరీరోత్పత్తి కలుగలేదు. అట్లే విరాట్పురుషుని నాసికలో వాయువు జ్ఞానేంద్రియంతో వర్తించినప్పటికీ జీవోత్పత్తి కాలేదు. అదే విధంగా కన్నులలో సూర్యుడు చక్షురింద్రియంతో కూడి వర్తించినా వ్యర్థమే అయింది. అలాగే చెవులలో దిక్కులు శ్రోత్రేంద్రియంతో కూడినప్పుడకూడ విరాట్ పురుషుని కార్యం సాధించటంలో వృథా అయినాయి. రోమాలలో త్వగింద్రియంతో ఓషధులు వర్తించి విఫలములైనాయి.

అలాగే జలం అధిదేవతగా కల పురుషాంగం రేతస్సును పొందికూడా సృష్టికి సమర్థం కాలేదు. మలావయవం మృత్యువుతోకూడి అపానేంద్రియాన్ని చేరి నిరర్థకమే అయింది. హరిదేవతాకాలైన పాదాలు గతితో కూడి శక్తి హీనాలు అయినాయి. ఇంద్రదేవతాకాలైన చేతులు బలాన్ని పొంది కూడా నిరుపయోగాలైనాయి. నదీ దేవతాకాలైన నాడులు రక్తంతో కూడినప్పటికీ నిరర్థకాలైనాయి. కడుపు సముద్రాలతో కూడి ఆకలిదప్పులను పొందినప్పటికీ నిష్ప్రయోజనమైంది. హృదయం మనస్సుతో చంద్రుణ్ణి పొందికూడా ఊరక ఉంది.అట్లే బుద్ధి హృదయాన్ని పొందినప్పటికీ, చిత్తం రుద్రుణ్ణి చెందినప్పటికీ విరాట్‌పురుషుని కార్యాలు ఉత్పన్నం కాలేదు.

అనంతరం అన్నిటికీ సమైక్యం కుదుర్పగల క్షేత్రజ్ఞుడు హృదయాన్ని అధిష్ఠించి, చిత్తంలో ప్రవేశించాడు. అప్పుడు విరాట్‌పురుషుడు, జలాలలో తేలుచున్న బ్రహ్మాండాన్ని అధిష్ఠించి సృష్టికార్యాన్ని ప్రవర్తింప గలిగాడు.

నిద్రించిన జీవుని ప్రాణాలు మొదలైనవి తమ సొంతబలంతో కదలాడలేవు. లేవటానికి సమర్థములు కావు. ఆ విధంగా అగ్ని మొదలైనవి తమకు అధిష్ఠానాలైన ఇంద్రియాలతో దేవాది శరీరాలు పొందికూడా, అవి శక్తి హీనాలైనాయి. క్షేత్రజ్ఞుడు ప్రవేశించగానే మెలకువ వచ్చినట్లు ఆ యా శరీరభాగాలు పనిచేయటం ప్రారంభించాయి.

అటువంటి విరాట్‌పురుషుని ఎడతెగని భక్తితో వివేకం గలిగి విరక్తులైన మహాత్ములు ధ్యానిస్తారనీ, ప్రకృతి, పురుషుల యథార్థజ్ఞానం వల్ల మోక్షమూ, కేవలం ప్రకృతి సంబంధంతో సంసారబంధమూ కలుగుతుందనీ చెప్పి కపిలాచార్యుడు దేవహూతితో మళ్లీ ఇట్లా అన్నాడు.

సీ. జననుత! సత్త్వరజ స్తమో గుణమయ మైన ప్రకృతికార్య మగు శరీర
గతుఁడయ్యుఁ బురుషుండు గడఁగి ప్రాకృతములు నగు సుఖదుఃఖ మోహముల వలనఁ
గర మనురక్తుండు గాఁడు, వికార వి హీనుఁడు ద్రిగుణ రహితుఁడు నగుచు
బలసి నిర్మల జల ప్రతిబింబితుండైన దినకరుభంగి వర్తించునట్టి

తే. యాత్మ ప్రకృతి గుణంబులయందుఁ దగులు, వడి యహంకార మూఢుఁడై తొడరి యేను
గడఁగి నిఖిలంబునకు నెల్ల గర్త నని ప్ర, సంగవశతను బ్రకృతి దోషములఁ బొంది. 904

* పూజనీయవైన జననీ! విను. ఈ దేహం సత్త్వ రజస్తమో గుణాలతో నిండింది. ప్రకృతి వల్ల ఏర్పడినటువంటిది. పురుషుడు అటువంటి శరీరాన్ని ఆశ్రయించిన వాడైనప్పటికీ ప్రకృతి సంబంధమైన సుఖదుఃఖాలకు లోనుగాకుండా ఎటువంటి వికారాలూ లేకుండా, త్రిగుణాలకు అతీతుడై ప్రవర్తిస్తాడు. అప్పుడు తేటనీటిలో ప్రతిబింబించిన సూర్య బింబాన్ని ఆ జలం అంటని విధంగా సత్త్వరజస్తమో గుణాలు పురుషుణ్ణి స్పృశింపలేవు. అలా కాకుండా జీవుడు ప్రాకృతిక గుణాలలో చిక్కుకున్నట్లయితే ఈ జరుగుతున్న అన్ని సన్నివేశాలకూ నేనే కర్తనని అహంకారంతో వ్యామోహంతో ప్రవర్తిస్తాడు. అతిశయమైన సంగం వల్ల అతణ్ణి ప్రకృతి దోషాలు ఆవహిస్తాయి.

క. సురతిర్మఙ్మనుజ స్థా, వరరూపము లగుచుఁ గర్మవాసన చేతం
బరపైన మిశ్ర యోనులఁ, దిరముగ జనియించి సంసృతిం గైకొని తాన్. 905

* ఈ విధంగా ప్రకృతి దోషాలకు లోనై సుర నర పశు పక్షి వృక్షాది నానావిధ యోనులందు జన్మించి కర్మవాసనలను విస్తరింపజేసుకుని సంసార బంధాలలో చిక్కుపడతాడు.

క. పూని చరించుచు విషయ, ధ్యానంబునఁ జేసి స్వాప్ని కార్థాగమ సం
ధానము రీతి నసత్పథ, మానసుఁ డగుచున్ భ్రమించు మతిలోలుండై. 906

* ఈ విధంగా చిక్కుపడి చరించుతూ, విషయసుఖాలను స్మరించుతూ, కలలో కనబడే ఐశ్వర్యాలవంటి ఆ సుఖాలలో మునిగి తేలుతుంటాడు. అతని మనస్సు చెడుమార్గాలలో ప్రవర్తిస్తుంది. అతడు చంచలబుద్ధితో భ్రమిస్తుంటాడు.

వ. అట్లు గావున. 907

తే. పూని మోక్షార్థి యగు వాఁడు దీనిఁ దీవ్ర, భక్తియోగంబుచేత విరక్తిఁ బొంది
మనము వశముగఁ జేసి యమ నియమాది, యోగమార్గక్రియాభ్యాసయుక్తిఁ జేసి 908

* అందువల్ల మోక్షంపై ఆసక్తి కలవాడు అఖండమైన భక్తి యోగాన్ని అవలంబించాలి. విషయ సుఖాలమీద విరక్తుడు కావాలి. యమం నియమం మొదలైన యోగమార్గాలను అభ్యసించి మనసును వశపరచుకోవాలి.

సీ. శ్రద్ధాగరిష్ఠుఁడై సత్యమైనట్టి మ ద్భావంబు మత్పాదసేవనంబు
వర్ణిత మత్కథాకర్ణనంబును సర్వ భూత సమత్వ మజాత వైర
మును బ్రహ్మచర్యంబు ఘనమౌన మాదిగాఁ గల నిజధర్మ సంగతులఁ జేసి
సంతుష్టుఁడును మితాశనుఁడు నేకాంతియు మననశీలుఁడు వీతమత్సరుండు

తే. నగుచు మిత్రత్వమునఁ గృపఁ దగిలి యాత్మ, కలిత విజ్ఞానియై బంధకంబు లైన
ఘన శరీర పరిగ్రహోత్కంఠ యందు, నాగ్రహము సేసి వర్తింప నగును మఱియు. 909

*మోక్షాసక్తుడు చలించని శ్రద్ధాసక్తులతో నా సత్యస్వరూపాన్ని తెలుసుకోవాలి. నా పాదాలు సేవించాలి. నా కథలను ఆకర్ణించాలి. సర్వజీవులయందూ సమబుద్ధితో వర్తించాలి. ఎవ్వరితోనూ వైరంలేకుండా ఉండాలి. బ్రహ్మచర్యం, మౌనం మొదలైన ఆత్మధర్మాలను అవలంబించాలి. సంతతమూ సంతోషంగా ఉండాలి. మితంగా భుజించాలి. ఏకాంతంగా ఉండాలి. మననశీలుడై ఉండాలి. మాత్సర్యాన్ని దూరం చేసుకోవాలి. మైత్రి, కరుణ అభ్యసించాలి. ఆత్మజ్ఞానం అలవరుచుకోవాలి. తన శరీరం మీదా, ఆత్మీయులైన వారిమీదా ఆసక్తి తగ్గించుకోవాలి. అవి బంధనానికి హేతు వవుతాయి.

వ. జీవేశ్వర తత్త్వజ్ఞానంబునం జేసి వివృత్తంబయిన బుద్ధి తదవస్థానంబునుం గలిగి దూరీభూతేతర దర్శనుండై జీవాత్మ జ్ఞానంబునం జేసి చక్షురింద్రియంబున సూర్యుని దర్శించు చందంబున; నాత్మనాయకుం డయిన శ్రీమన్నారాయణుని దర్శించి నిరుపాధికంబై మిథ్యాభూతం బగు నహంకారంబున సద్రూపంబుచేఁ బ్రకాశమానం బగుచుఁ బ్రధానకారణంబునకు, నధిష్ఠానంబును, గార్యంబునకుఁ జక్షువుంబోలెఁ బ్రకాశకంబును, సమస్త కార్యకారణానుస్యూతంబును, బరిపూర్ణంబును, సర్వవ్యాపకంబును నగు బ్రహ్మంబుఁ బొందునని చెప్పి వెండియు నిట్లనియె. 910

*జీవేశ్వరుల యథార్థస్వరూపం (త్రిగుణాత్మకమైన ప్రకృతిలో చిక్కుకొన్నవాడు జీవుడనీ, త్రిగుణాలకు అతీతుడై వానిని నడిపించేవాడు ఈశ్వరుడనీ) తెలుసుకోవడంవల్ల బుద్ధి అంతర్ముఖ మౌతుంది. అందువల్ల బుద్ధియందలి సంకల్పవికల్పాల క్రమం తెలుస్తుంది. అప్పుడు ఇతర పదార్థాలేవీ కన్పించవు. జీవాత్మజ్ఞానంతో కంటితో సూర్యుణ్ణి చూచినంత సూటిగా ఆత్మనాయకుడైన శ్రీమన్నారాయణుని దర్శనం లభిస్తుంది. అప్పుడు అహంకారానికి తావుండదు. అది మిథ్యాభూతమై తొలగిపోతుంది. సత్యం ప్రకాశమాన మవుతుంది. అందువల్ల ప్రధానకారణమైన మూలప్రకృతికి ఆధారమూ, సమస్త సృష్టినీ దృష్టివలె ప్రకాశింపచేసేదీ, విశ్వంలోని సమస్త కార్యకారణాలకూ మూలభూతమూ, పరిపూర్ణమూ, సర్వాంతర్యామీ అయిన పరబ్రహ్మాన్ని పొందగలుగుతాడు అని చెప్పి కపిలాచార్యుడు మళ్ళీ ఇట్లా అన్నాడు.

సీ. విను మాత్మ వేత్తకు విష్ణుస్వరూపంబు నెఱుఁగంగఁబడు, నది యెట్లటన్న
గగనస్థుఁ డగు దినకరు కిరణచ్ఛాయ జలముల గృహకుడ్య జాలకముల

వలనఁ దోఁచిన ప్రతిఫలితంబు చేత నూహింపంగఁ బడిన య య్యినుని పగిది
నర్థి మనోబుద్ధ్యహంకరణత్రయ నాడీ ప్రకాశమునను నెఱుంగ

తే. వచ్చు నాత్మస్వరూపంబు వలఁతి గాఁగఁ, జిత్తమునఁ దోఁచు నంచితశ్రీ దనర్చి
య మ్మహామూర్తి సర్వభూతాంత రాత్ముఁ, డగుట నాత్మజ్ఞులకుఁ గాన నగును మఱియు. 911

* ఆత్మస్వరూపం తెలిసినవానికి పరమాత్మ స్వరూపం తెలుస్తుంది. ఎలాగంటే - ఆకాశంలోని సూర్యుని కిరణాలు నీళ్లలోనూ, ఇంటిగోడలలోని కిటికీసందులలోనూ, ప్రసరించటం వల్ల సూర్యుడున్నట్లు మనం తెలుసుకుంటాము. మనస్సు బుద్ధి అహంకారం అనే ఈ మూడింటిలో ప్రసారమయ్యే ప్రకాశం ద్వారా పరమాత్మ స్వరూపాన్ని పరిపూర్ణంగా గుర్తించవచ్చు. చరాచర ప్రపంచంలో అంతర్యామిగా ఉండే ఆ మహామూర్తి ఆత్మవేత్తలైన మహాత్ముల అంతరంగాలలో అఖండశోభా వైభవంతో దర్శనమిస్తాడు.

వ. జీవుండు సుషుప్త్యాద్యవస్థలయందుఁ బరమాత్మానుషక్తుండైన భూతాది తత్త్వంబులు లీనంబులై ప్రకృతియందు వాసనామాత్రంబు గలిగి యకార్యకారణంబులై యున్న సుషుప్తి సమయంబునం దాను నిస్తంద్రుం డగుచు నితరంబుచేతఁ గప్పం బడని వాఁడై పరమాత్మానుభవంబు సేయుచుండు నని చెప్పిన విని దేవహూతి యిట్లనియె. 912

* జీవుడు సుషుప్తి (గాఢనిద్ర)లో భగవంతునితో ప్రగాఢమైన సంబంధం కలిగి ఉంటాడు. వానియందలి పంచభూతాలు మొదలైన తత్త్వాలు ప్రకృతిలో విలీనాలై సంస్కార మాత్రంగా ఉంటూ, తమ పనులను చేయలేని స్థితిలో ఉంటాయి. ఆ సమయంలో సాధకుని ఆత్మ తానుమాత్రం మేల్కొనిఉండి ఎటువంటి అవరోధమూ లేనిదై పరమాత్మను భావన చేస్తూ ఉంటుంది అని చెప్పగా విని దేవహూతి కపిలునితో ఇట్లా అన్నది.

సీ. విమలాత్మ! యీ పృథివికిని గంధమునకు సలిలంబునకును రసంబునకును
నన్యోన్య మగు నవినాభావ సంబంధ మైన సంగతిఁ బ్రకృత్యాత్మలకును
సతతంబు నన్యోన్యసంబంధమై యుండు ప్రకృతి దా నయ్యాత్మఁ బాయు టెట్లు?
దలపోయ నొకమాటు తత్త్వబోధముచేత భవభయంబుల నెల్లఁ బాయు టెట్లు?

తే. చచ్చి క్రమ్మఱఁ బుట్టని జాడ యేది?, యిన్నియుఁ దెలియ నానతి యిచ్చి నన్నుఁ
గరుణ రక్షింపవే! దేవగణ సుసేవ్య!, భక్తలోకానుగంతవ్య! పరమపురుష! 913

* నిర్మల స్వరూపా! పంచభూతాలలో పృథివికీ, గంధానికీ, జలానికీ, రసానికీ అన్యోన్యమైన అవినాభావ సంబంధం ఎలా ఉన్నదో అదే విధంగా ప్రకృతికీ ఆత్మకూ ఎల్లప్పుడూ పరస్పర సంబంధం ఉందికదా! అటువంటప్పుడు ప్రకృతి ఆత్మను ఎట్లా విడిచి పెట్టగలుగుతుంది? ఒక్క సారి సంభవించిన తత్త్వజ్ఞానంవల్ల సంసారభయాలు ఎట్లా తొలగిపోతాయి? చచ్చిన తర్వాత మళ్ళీ పుట్టకుండా ఉండే మార్గం ఏది? ఇవన్నీ నాకు బాగా తెలిసేటట్లు చెప్పు. ఓ దేవదేవా! భక్తజనశరణ్యా! పరమపురుషా! కనికరించి ఈ జ్ఞానం నాకు కటాక్షించు! నన్ను రక్షించు!

వ. అనిన భగవంతుం డిట్లనియె, అనిమిత్తం బయిన స్వధర్మంబునను నిర్మలాంతఃకరణంబునను సునిశ్చితంబైన మద్భక్తి యోగంబునను సత్కథా శ్రవణ సంపాదితంబైన వైరాగ్యంబునను దృష్టప్రకృతి పురుషయాథాత్మ్యంబగు జ్ఞానంబునను బలిష్ఠంబయి కామానభిష్వంగంబగు విరక్తివలనఁ దపోయుక్తంబయిన యోగంబునను సుతీవ్రంబయిన చిత్తైకాగ్రతం జేసి పురుషుని దగుప్రకృతి దందహ్యమానంబై తిరోధానంబును బొందు, నదియునుంగాక యరణిగతంబైన వహ్నిచే నరణి దహింపఁబడు చందంబున, జ్ఞానంబునం దత్త్వ దర్శనంబునంజేసి నిరంతరంబు బలవంతంబును దృష్టదోషంబును నగు ప్రకృతి జీవునిచేత భుక్తభోగయై విడువంబడు నని చెప్పి. 914

* దేవహూతి ఇలా ప్రార్థింపగా భగవంతుడైన కపిలుడు ఇట్లా అన్నాడు. అమ్మా! నీ ప్రశ్నలకు సమాధానం చెబుతాను విను. సాధకుడైన పురుషుడు ఎటువంటి ఫలాన్ని కోరకుండా తన ధర్మాలను తాను నిర్వర్తిస్తూ ఉండాలి. తన మనస్సును ఎల్లప్పుడూ నిర్మలంగా ఉంచుకోవాలి. నాయందు అచంచలమైన భక్తి కలిగి ఉండాలి. మంచి మంచి పుణ్యకథలను ఆసక్తితో ఆకర్ణించాలి. ప్రకృతి పురుష సంబంధమైన యథార్థజ్ఞానాన్ని అవగతం చేసుకోవాలి. కోరికలను దూరంగా పారదోలి వైరాగ్యాన్ని పెంపొందించుకోవాలి. తపస్సుతో కూడిన యోగాభ్యాసం చెయ్యాలి. అఖండమైన ఏకాగ్రతను అవలంబించాలి. ఈ సాధనవల్ల పురుషుని అంటుకొని ఉన్న ప్రకృతి దందహ్యమానమై అదృశ్యమైపోతుంది. అరణినుంచి ఉదయించిన అగ్ని అరణిని కాల్చి వేసినట్లు జ్ఞానం వల్లనూ, తత్త్వదర్శనం వల్లనూ, పటిష్ఠమూ బలిష్ఠమూ దోషభూయిష్ఠమూ అయిన ప్రకృతిని అనుభవిస్తున్న జీవుడు సగంలోనే మొగం మొత్తి పరిత్యాగం చేస్తాడు.

క. విను ప్రకృతి నైజమహిమం, బునఁ దనలో నున్నయట్టి పురుషునకు మహే
శునకు నశుభ విస్ఫురణం, బనయముఁ గావింపఁజాల, దది యెట్లనినన్. 915

* ప్రకృతి ఎంత బలం కలదైనా తన ప్రభావం వల్ల తనకు అధీశ్వరుడై తనలో ప్రవర్తించే పురుషునకు అమంగళాన్నీ, అనార్థాన్నీ ఆచరించలేదు.

చ. పురుషుఁడు నిద్రవోఁ గలలఁ బొందు ననర్థకముల్ ప్రబోధమం
దరయఁగ మిథ్యలై పురుషునందు ఘటింపని కైవడిం, బరే
శ్వరునకు నాత్మనాథునకు సర్వశరీరికిఁ గర్మసాక్షికిం
బరువడిఁ బొందవెన్నఁటికిఁ బ్రాకృతదోషము లంగనామణీ! 916

* మానవుడు నిద్రపోతాడు. ఆ నిద్రలో ఏవో స్వప్నాలు వస్తాయి. పీడకలలో ఎన్నో కష్టాలూ నష్టాలూ ప్రాప్తిస్తాయి. కాని కల కరిగిపోయి మేలుకోగానే అవన్నీ అసత్యాలని తెలుసుకుంటాడు. అవేవీ అతనికి బాధాకరాలు కావు! అదే విధంగా ఆత్మనాథుడూ, సర్వశరీరీ, కర్మసాక్షీ అయిన పరమేశ్వరునకు ప్రకృతికి సంబంధించిన దోషాలు ఎన్నటికీ అంటవమ్మా!

వ. అని వెండియు నిట్లనియె. 917

సీ. అధ్యాత్మతత్పరుం డగువాఁడు పెక్కు జన్మంబులఁ బెక్కు కాలంబులందు
బ్రహ్మపదప్రాప్తి పర్యంతమును బుట్టు సర్వార్థ వైరాగ్యశాలి యగుచుఁ
బూని నా భక్తులచే నుపదేశింపఁ బడిన విజ్ఞానసంపత్తి చేతఁ
బరఁగఁ బ్రబుద్ధుఁడై బహువారములు భూరి మత్ప్రసాదప్రాప్తిమతిఁ దనర్చు

తే. నిజ పరిజ్ఞాన విచ్ఛిన్న నిఖిల సంశ, యుండు, నిర్ముక్తలింగదేహుండు నగుచు
ననఘ! యోగీంద్రహృద్గేయ మగు మదీయ, దివ్యధామంబు నొందు సందీప్తుఁ డగుచు. 918

* అని చెప్పి కపిలాచార్యుడు మళ్ళీ ఇట్లా అన్నాడు. పుణ్యాత్మురాలా! ఆత్మజ్ఞాన సంపన్ను డైనవాడు బ్రహ్మపదం ప్రాప్తించే పర్యంతం ఎంతకాలమైనా ఎన్నిజన్మలైనా ఎత్తుతూనే ఉంటాడు. వాని వైరాగ్యం చెక్కు చెదరదు. నా భక్తులు ఉపదేశించిన విజ్ఞాన సంపదవల్ల ప్రబోధం పొందినవాడై ఎన్నో మారులు నా అనుగ్రహానికి పాత్రుడవుతూ ఉంటాడు. తాను పొందిన ఆత్మజ్ఞానంతో తన సందేహా లన్నింటినీ విముక్తి చేసుకుంటాడు. లింగదేహాన్ని విడిచిపెట్టి, యోగిపుంగవుల అంతరంగాలకు సంభావ్యమైన నా దివ్యధామాన్ని తేజస్వియై చేరుకొంటాడు.

వ. మఱియు నణిమాద్యష్టైశ్వర్యంబులు మోక్షంబున కంతరాయంబులు, కావున వాని యందు విగత సంగుండును మదీయచరణ సరోజస్థిత లలితాంతరంగుండును నగువాఁడు మృత్యుదేవత నపహసించి మోక్షంబు నొందు నని చెప్పి వెండియు యోగలక్షణ ప్రకారంబు వినిపింతు విను మని భగవంతుం డైన కపిలుండు నృపాత్మజ కిట్లనియె. 919

* అణిమ గరిమ మొదలైన అష్టసిద్ధులు మోక్షానికి విఘ్నాన్ని కల్గిస్తాయి. అందువల్ల వాటిమీద మమకారాన్ని వదలిపెట్టి మదీయ పదకమలాలను హృదయంలో పదిలపరచుకున్నవాడు మృత్యువును తిరస్కరించి మోక్షాన్ని పొందుతాడు అని చెప్పి ఇంకా యోగలక్షణ విధానాలను వివరించుతాను, విను మని భగవంతుడైన కపిలుడు దేవహూతితో ఇట్లా అన్నాడు.

క. ధీనిధులై యే యోగ వి, ధానంబునఁ జేసి మనము దగ విమలంబై,
మానిత మగు మత్పదముం, బూనుదు, రా యోగ ధర్మముల నెఱిఁగింతున్. 920

* సహజంగా బుద్ధిమంతులే అయినప్పటికీ ఏ యోగమార్గం వల్ల తమ మనస్సును మరింత పరిశుద్ధం చేసుకొని మాననీయమైన నా సన్నిధిని చేరుకుంటారో ఆయోగధర్మాలు చెబుతాను విను.

వ. అది యెట్లనిన శక్తికొలఁది స్వధర్మాచరణంబును, శాస్త్రవినిషిద్ధధర్మ కర్మంబులు మానుటయు, దైవికంబై వచ్చిన యర్థంబువలన సంతోషించుటయు, మహాభాగవత శ్రీపాదార్చనంబును, గ్రామ్యధర్మ నివృత్తియు, మోక్షధర్మంబులయందు రతియు, మితంబై శుద్ధంబయిన యాహారసేవయు,

విజనంబయి నిర్బాధకం బయిన స్థానంబున నుండుటయు, హింసారాహిత్యంబును, సత్యంబును, నస్తేయంబును దన కెంత యర్థం బుపయోగించు నంత యర్థంబ స్వీకరించుటయు, బ్రహ్మచర్యంబును, దపశ్శౌచంబులును, స్వాధ్యాయపఠనంబును, పరమపురుషుండైన సర్వేశ్వరుని యర్చనంబును, మౌనంబును, ఆసనజయంబును, దానంజేసి స్థైర్యంబును, ప్రాణవాయు స్వవశీకరణంబును, ఇంద్రియ నిగ్రహరూపం బైన ప్రత్యాహారంబును, మనంబుచే నింద్రియంబుల విషయంబుల వలన మరలించి హృదయమందు నిలుపుటయు, దేహగతంబైన మూలాధారాది స్థానంబులలో నొక్క స్థానంబునందు హృదయగతంబయిన మనస్సుతోడంగూడం బ్రాణధారణంబును, వైకుంఠుం డైన సర్వేశ్వరుండు ప్రవర్తించిన దివ్యలీలా చరిత్ర ధ్యానంబును, మానసైకాగ్రీకరణంబును, బరమాత్మ యగు పద్మనాభుని సమానాకారతయును నివియునుం గాక తక్కిన వ్రతదానాదులం జేసి, మనోదుష్టం బయిన యసన్మార్గంబును బరిహరించి, జితప్రాణుండై మెల్లన యోజించి, శుచియైన దేశంబునం బ్రతిష్ఠించి విజితాసనుండై, యభ్యస్తకుశాజిన చేలోత్తరాసనంబైన యాసనంబు సేసి, ఋజుకాయుండై ప్రాణమార్గంబును గుంభక రేచక పూరకంబులం గోశశోధనంబు సేసి, కుంభక పూరకంబులచేతం బ్రతికూలంబు గావించి, చంచలం బయిన చిత్తంబు సుస్థిరంబు గావించి, తీవ్రంబయిన యమంబునం బ్రతప్తంబయి విగత సమస్త దోషం బగు చామీకరంబు కరణి విరజంబు సేసి జితమారుతుం డగు యోగి క్రమ్మఱం బ్రాణాయామం బను పావకునిచేత వాతపిత్తశ్లేష్మంబులను దోషంబుల భస్మీకరణంబు సేసి ధారణంబుచేతం గిల్బిషంబులను బ్రత్యాహారంబుచేత సంసర్గంబులను దహనంబుసేసి, ధ్యానంబుచేత రాగంబుల సత్త్వాది గుణంబులను నివారించి, స్వనాసాగ్రావలోకనంబు సేయుచు. 921

* అది ఎట్లాగంటే తన శక్తి వంచనలేకుండా తన ధర్మాలను తాను ఆచరించడం, శాస్త్రాలలో నిషేధింపబడిన కర్మలను మానడం, దైవికంగా అనగా తన ప్రయత్నం లేకనే లభించిన ధనంతో సంతోషించడం, మహాత్ములైన భగవద్భక్తుల దివ్యపాదపద్మాలను సేవించడం, ఇతరులకు ఏవగింపు కలిగించే పనులను మానుకోవడం, మోక్షధర్మాలైన శాంతి అహింస మొదలైన విషయాలపైన ఆసక్తి కలిగి ఉండటం, పరిశుద్ధమైన ఆహారాన్ని మితంగా తినడం, ప్రశాంతమై ఇబ్బందిలేని ఏకాంతప్రదేశంలో నివాసం చేయడం, హింసచేయకుండా ఉండడం, సత్యమార్గాన్ని తప్ప కుండడం, ఇతరుల వస్తువులను దొంగలించకుండా ఉండడం, తనకు ఎంత అవసరమో అంతవరకే ధనం గ్రహించడం, బ్రహ్మచర్యాన్ని పాటించడం, తపశ్శౌచాలు కలిగి ఉండడం, సద్గ్రంథాలు చదవడం, సర్వేశ్వరుణ్ణి పూజించడం, మౌనంగా ఉండడం, ఎక్కువకాలం అనుకూలమైన పద్ధతిలో భగవంతుని ధ్యానిస్తూ కూర్చోవడం, ఈ ఆసనవిజయం వల్ల స్థిరత్వం సంపాదించడం, ప్రాణవాయువును స్వాధీనం చేసుకోవడం, ఇంద్రియాలను విషయాలనుండి నిగ్రహించడం, ఇంద్రియాల నుండి మరలిన మనస్సునందు హృదయాన్ని నిల్పడం, దేహమందున్న మూలాధారం మొదలైన స్థానాలలో ఏదో ఒక స్థానమందు హృదయంలో గల మనస్సుతో కూడా ప్రాణధారణ చేయడం, శ్రీమన్నారాయణుని

దివ్య చరిత్రంలోని లీలలను ధ్యానించడం, మనస్సును ఏకాగ్రంగా ఉంచుకోవడం, పరమాత్మ అయిన పద్మనాభుడు అంతటా నిండి ఉన్నాడని విశ్వసించడం ఇత్యాదులు యోగధర్మాలు.

వీని నన్నింటినీ ఆచరించడమేకాక మిగిలిన వ్రతాలూ దానాలూ మొదలైనవి ఆచరించాలి. మనోమాలిన్యంతో కూడిన చెడుమార్గాలను విడిచిపెట్టాలి. ప్రాణాయామపరుడై, చక్కగా ఆలోచించి, శుచియైన ప్రదేశంలో ఎటువంటి ఆటంకం లేకుండా, దర్భాసనంపై ఒక జింకచర్మాన్ని, దానిపైన వస్త్రాన్ని పరచిన సుఖాసనంపై కూర్చోవాలి. శరీరాన్ని నిటారుగా నిలుపుకొని, కుంభక పూరక రేచక రూపమైన ప్రాణాయామంతో అన్నమయ ప్రాణమయాది కోశాలను శుద్ధి చేసుకొని చంచలమైన చిత్తాన్ని సుస్థిరం చేసుకొని, తీవ్రమైన సాధనతో, బాగా కాచి కరగించి మాలిన్యం పోగొట్టిన బంగారాన్ని వలె మనస్సును స్వచ్ఛం చేసుకోవాలి. ఈ విధంగా వాయువును వశం గావించుకొన్న యోగికి, ప్రాణాయామం అనే అగ్నిచేత వాతపిత్తశ్లేష్మాలనే దోషాలు నశిస్తాయి. ఏకాగ్రత వల్ల పాపాలు రూపుమాసిపోతాయి. మనోనిగ్రహం వల్ల చెడు సంసర్గాలు విడిపోతాయి. అటువంటి యోగి ధ్యానంవల్ల రాగద్వేషాలకూ, త్రిగుణాలకూ అతీతుడై స్వనాసాగ్రాన (తన ముక్కు చివరిభాగాన) తన దృష్టిని కేంద్రీకరించాలి.

సీ. దళదరవింద సుందర పత్ర రుచిరాక్షు, సలలిత శ్రీవత్స కలిత వక్షు,
నీలనీరదనీల నీలోత్పల శ్యాము, నలికులాకులమాలికాభిరాముఁ,
గౌస్తుభరుచిర ముక్తాహార యుతకంఠు, యోగిమానస పంకజోపకంఠు,
సతత ప్రసన్న సస్మిత వదనాంభోజు, దినకర కోటిసందీప్త తేజు,

తే. సలలితానర్ఘ రత్నకుండల కిరీట, హార కంకణ కటక కేయూర ముద్రి
కా తులాకోటిభూషు, భక్తప్రపోషుఁ, గింకిణీయుత మేఖలాకీర్ణజఘను, 922

* అలా దృష్టి నిలిపినవాడై, అప్పుడే వికసించుతున్న అరవిందాలవంటి అందమైన కందోయి కలవాడు, వక్షస్థలాన సొగసైన శ్రీవత్సం అనే పుట్టుమచ్చ కలవాడు, ఆషాఢ మేఘంలా నల్లకలువలా శ్యామలవర్ణం కలవాడు, తుమ్మెదలకు విందుచేసే వైజయంతీ మాలికతో విరాజిల్లేవాడు, కౌస్తుభ మణితో శోభించే ముత్యాల హారం కంఠమందు ధరించినవాడు, యోగిజనుల హృదయకమలాలకు దగ్గరైనవాడు, ఎప్పుడును ప్రసన్నమైన చిరునవ్వు చిందులాడే ముఖపద్మం కలవాడు, కోటి సూర్యుల తేజస్సుతో దేదీప్యమానంగా ప్రకాశించేవాడు, విలువైన రమణీయ రత్నకుండలాలు, కిరీటం, హారాలు, కంకణాలు, కటకాలు, భుజకీర్తులు, అంగుళీయకాలు, అందెలు మొదలైన అలంకారాలతో విలసిల్లే వాడు, కటి ప్రదేశమందు ఘల్లు ఘల్లుమనే గజ్జెల మొలనూలు అలంకరించుకొన్నవాడు, భక్తులను లాలించి పాలించేవాడు అయిన శ్రీమన్నారాయణుని ధ్యానం చెయ్యాలి.

వ. మఱియు. 923

సీ. కంజాత కింజల్క పుంజ రంజిత పీత కౌశేయవాసు, జగన్నివాసు,
శత్రుభీకర చక్ర శంఖ గదాపద్మ విహిత చతుర్బాహు విగతమోహు,

నుత భక్త లోక మనోనేత్ర వర్ధిష్ణు, లాలిత సద్గుణాలంకరిష్ణు,
వరకుమారక వయః పరిపాకు, సుశ్లోకు, సుందరాకారు, యశోవిహారు,

తే. సకలలోక నమస్కృత చరణ కమలు, భక్తలోక పరిగ్రహ ప్రకట శీలు,
దర్శనీయ మనోరథ దాయిఁ, గీర్త, నీయ తీర్థయశో మహనీయమూర్తి. 924

* పద్మకేసర వర్ణంతో మిసమిసలాడే పసుపుపచ్చని పట్టుపుట్టం కట్టుకున్నవాడు, లోకాలను తనలో పెట్టుకున్నవాడు, శత్రుభయంకరాలైన శంఖ చక్ర గదా పద్మాలను చతుర్బాహువులలో ధరించేవాడు, మోహాన్ని హరించేవాడు, స్తోత్రం చేసే భక్తులకు జ్ఞాన నేత్రాన్ని అనుగ్రహించేవాడు, సుగణాలనే సురుచిర భూషణాలను పరిగ్రహించేవాడు, నిత్యయౌవనుడు, భువనపావనుడు, సౌందర్యశీలుడు, యశోవిశాలుడు, సమస్త లోకాలూ నమస్కరించే చరణ రాజీవాలు కలవాడు, భక్త జనులను ఆదరించే భావాలు కలవాడు, కోరిన కోర్కెలను ప్రసాదించేవాడు, మహనీయ కీర్తితో ప్రకాశించేవాడు అయిన శ్రీహరిని స్మరించాలి.

వ. వెండియు. 925

క. అనుపమ గుణ సంపూర్ణుని, ననఘుని సుస్థితుని గతుని నాసీను శయా
నుని భర్తహృద్గుహాశయు, నుని సర్వేశ్వరు ననంతు నుతసచ్చరితున్. 926

* ఇంకా ఆ భగవంతుని సాటిలేని మేటి సుగుణాలతో నిండి యున్న వానినిగా, పాపాలను చెండాడే వానినిగా, స్థిరమైన వానినిగా, నడచివచ్చుచున్న వానినిగా, వచ్చి కూర్చుండిన వానినిగా, సుఖంగా పరుండిన వానినిగా, హృదయాంతరాలలో నివసించిన వానినిగా, సర్వేశ్వరునిగా, శాశ్వతమైన వానినిగా, సంస్తుతింపదగిన సచ్చరిత్ర కలవానినిగా సంభావించాలి.

మ. విమలం బై పరిశుద్ధమై తగు మనోవిజ్ఞాన తత్త్వ ప్రబో
ధ మతిన్ నిల్పి తదీయమూర్తి విభవధ్యానంబు గావించి చి
త్తము సర్వాంగ విమర్శన క్రియలకుం దార్కొల్పి ప్రత్యంగమున్
సుమహాధ్యానము సేయఁగా వలయుఁబో శుద్ధాంతరంగంబునన్. 927

* ఈ విధంగా పరిశుభ్రమూ, పరిశుద్ధమూ అయిన మనస్సుతో, విజ్ఞాన తత్త్వ ప్రబోధకమైన సంకల్పంతో ఆ దివ్యమూర్తి రూపవైభవాన్ని ధ్యానించి అన్ని అవయవాలను విడమరచి చూచేటట్లు చిత్తాన్ని తదాయత్తం చేసి ఆ పరాత్పరుని ఒక్కొక్క శరీర భాగాన్నే పరిశుద్ధమైన అంతరంగంలో అనుసంధానం చేసుకుని ధ్యానించాలి.

వ. అది యెట్టి దనిన. 928

సీ. హల కులి శాంకుశ జలజ ధ్వజ చ్ఛత్ర లాలిత లక్షణ లక్షితములు
సలలిత నఖ చంద్ర చంద్రికా నిర్ధూత భక్త మానస తమః పటలములును

సురుచిరాంగుష్ఠ నిష్ఠ్యూత గంగా తీర్థ మండిత హర జటా మండలములు
సంచిత ధ్యాన పారాయణ జన భూరి కలుష పర్వత దీప్త కులిశములును

తే. దాసలోక మనోరథ దాయకములుఁ, జారు యోగి మనః పద్మ షట్పదములు
ననఁగఁ దనరిన హరిచరణాబ్జములను, నిరుపమ ధ్యానమున మది నిలుపవలయు. 929

* అది ఏ విధంగానంటే హలం, వజ్రం, అంకుశం, కమలం, ధ్వజం ఛత్రం మొదలైన మంగళకరమైన రేఖలు కలవీ, చిన్నారి జాబిల్లి వెన్నెల వెలుగులవంటి గోళ్లకాంతులతో భక్తుల మనస్సులలోని అజ్ఞానాంధకారాన్ని దూరం చేసేవీ, మనోజ్ఞమైన కాలి బొటనవ్రేలినుండి పుట్టిన గంగా తీర్థంచే శివుని జటాజూటాన్ని అలంకరించేవీ; భక్తితో, ఆసక్తితో ధ్యానించే భక్తుల పాపాలనే పర్వతాలను వజ్రాయుధంలా పటాపంచలు చేసేవీ, దాసులకోర్కెలు తీర్చేవీ, యోగుల హృదయాలనే పద్మాలలో విహరించే తుమ్మెదల వంటివీ అయిన హరిచరణ సరోజాలను నిరంతరం హృదంతరంలో స్మరిస్తూ ఉండాలి.

చ. కమలజు మాతయై సురనికాయ సమంచిత సేవ్యమానయై
కమలదళాభ నేత్రములు గల్గి హృదీశ్వరభక్తి నొప్పు న
క్కమల నిజాంక పీఠమునఁ గై కొని యొత్తు పరేశు జాను యు
గ్మము హృదయారవిందమున మక్కువఁ జేర్చి భజింపఁగాఁ దగున్. 930

* బ్రహ్మదేవునకు తల్లియై, దేవతలందరికీ ఆరాధ్యురాలై, కమల దళాలవంటి కన్నులుగల లక్ష్మీదేవి తన హృదయేశ్వరుడైన శ్రీహరి మోకాళ్లను ఎంతో భక్తితో ఒడిలో చేర్చుకొని ఒత్తుతూ ఉన్న మనోహర దృశ్యాన్ని మనస్సులో మననం చేసుకోవాలి.

ఉ. చారు విహంగవల్లభు భుజంబులమీఁద విరాజమాన సు
శ్రీ రుచి నుల్లసిల్లి యతసీ కుసుమద్యుతిఁ జాల నొప్పు పం
కేరుహనాభు నూరువు లకిల్బిషభక్తి భజించి మానసాం
భోరుహమందు నిల్పఁ దగుఁ బో మునికోటికి నంగనామణీ! 931

* సొగసైన గరుత్మంతుని భుజాలమీద కాంతి సంపదలతో పెంపొందుతూ, విరిసిన దిరిసెనపువ్వు వన్నెలతో కన్నులవిందు చేసే గోవిందుని అందమైన ఊరుయుగ్మాన్ని అచంచలమైన భక్తితో భావిస్తూ మునులైనవారు తమ మనఃకమలాలలో నిల్పుకోవాలి.

క. పరిలంబిత మృదు పీతాం, బర కాంచీగుణ నినాద భరితం బగు న
ప్పురుషోత్తముని నితంబము, దరుణీ! భజియింపవలయుఁ దద్దయుఁ బ్రీతిన్. 932

* అమ్మా! ఒయ్యారంగా అంచులు వ్రేలాడుతూ ఉండే మెత్తని పట్టుపీతాంబరం కట్టుకొని మొలనూలు మువ్వల సవ్వడి నివ్వటిల్లే కమలాక్షుని కటిప్రదేశాన్ని భక్తితో భజించాలి.

క. విను భువనాధారత్వం, బునఁ దగి విధి జనన హేతుభూతంబగు న
వ్వనజాతముచేఁ గడు మిం, చిన హరినాభీ సరస్సుఁ జింతింపఁ దగున్. 933

* అఖిల లోకాలకూ ఆధారభూతమై, బ్రహ్మపుట్టుకకు హేతుభూతమైన సరోజాతంతో విరాజిల్లే సరోవరం వంటి విష్ణుమూర్తి నాభీ మండలాన్ని సంస్మరించాలి.

తే. దివ్య మరకతరత్న సందీప్త లలిత, కుచములను మౌక్తికావళి రుచులఁ దనరి
యిందిరాదేవి సదనమై యెసకమెసఁగు, వక్ష మాత్మను దలపోయ వలయుఁజుమ్ము, 934

* దివ్యమైన మరకతమాణిక్య దీప్తులతో మెరసిపోతూ, అత్యంత సుందరమై, ముత్యాలహారాల కాంతులతో నిండి, లక్ష్మీదేవికి నివాసమైన వనజాక్షుని వక్షస్థలాన్ని ఆత్మలో భావిస్తూ ఉండాలి.

మ. నిరతంబున్ భజియించు సజ్జన మనో నేత్రాభిరామైక సు
స్థిర దివ్యప్రభ గల్గు కౌస్తుభ రుచిశ్లిష్టంబునై యొప్పు నా
వర యోగీశ్వర వంద్య మానుఁడగు సర్వస్వామి లక్ష్మీశు కం
ధర మాత్మం గదియించి తద్గుణగణధ్యానంబు సేయం దగున్. 935

* తనను సర్వదా సంసేవిస్తూ ఉండే సజ్జనుల హృదయాలకూ, చూపులకూ, విరాజిల్లే వైకుంఠ వాసుని కంఠాన్ని చిత్తంలో చింతించాలి. యోగీంద్రవంద్యమానుడూ, లక్ష్మీవల్లభుడూ, సర్వాంతర్యామీ అయిన ఆ స్వామి గుణగణాలను మనస్సులో ధ్యానించాలి.

క. ఘన మందర గిరి పరివ, ర్తన నికషోజ్జ్వలిత కనక రత్నాంగదముల్
దనరార లోకపాలకు, లను గలిగిన బాహు శాఖలను దలఁపఁదగున్. 936

* క్షీరసాగర మథన సమయంలో గిరగిర తిరుగుతున్న బరువైన మందర పర్వతం రాపిడికి ధగధగ ప్రకాశించే రత్నాల భుజకీర్తులు గలిగి లోకపాలకులకు అండదండలైన విష్ణుదేవుని బాహుదండాలను సంస్మరించాలి.

వ. మఱియు విమత జనాసహ్యంబులైన సహస్రారంబులు గలుగు సుదర్శనంబును, సరసిజోదర కరసరోరుహంబందు రాజహంస రుచిరంబయిన పాంచజన్యంబును, నరాతిభట శోణిత కర్దమలిప్తాంగంబై భగవత్ప్రీతికారిణి యగు కౌమోదకియును, బంధురసుగంధ గంధానుబంధ మంథర గంధవహాహూయమాన పుష్పంధయ ఝంకారనాద విరాజితంబైన వైజయంతీ వనమాలికయును, జీవ తత్త్వంబైన కౌస్తుభ మణియును, బ్రత్యేకంబ ధ్యానంబు సేయందగు, వెండియు భక్త సంరక్షణార్థం బంగీకరించు దివ్య మంగళ విగ్రహంబున కనురూపంబును, మకరకుండల మణి నిచయమండిత ముకురోపమాన నిర్మల గండ మండలంబును, సంతత శ్రీనివాసంబు లయిన లోచన పంకజంబులును గలిగి లాలితభ్రూలతాజుష్టంబును, మధుకర సమాన రుచి చికుర విరాజితంబును నైన ముఖ

కమలంబును ధ్యానంబు గావింపవలయు, మఱియు శరణాగతుల కభయ ప్రదంబు లగుచు
నెగడు పాణిపంకేరుహంబుల మనంబునఁ దలఁప వలయు. 937

* శత్రుసముహాలకు సహింపరాని వేయంచుల సుదర్శన చక్రాన్నీ, సరోజనాభుని కరసరోజంలో రాజహంసవలె విరాజిల్లే పాంచజన్య శంఖాన్నీ, నిశాచరుల నెత్తురు చారికలతోకూడి దామోదరునికి ఆమోద దాయకమైన కౌమోదకీగదనూ, హృదయంలో పదిలపరచుకోవాలి.

గప్పుమంటున్న క్రొంగ్రొత్త నెత్తావులు గుబుల్కొన్న కమ్మ తెమ్మరల పిలుపు లందుకొని సంగీతాలు పాడే కోడె తుమ్మెదలతో కూడిన వైజయంతీ వనమాలికనూ, అఖిలలోకాలకూ ఆత్మస్వరూపమైన కౌస్తుభమణినీ, వైకుంఠనాథుని కంఠసీమలో వేర్వేరుగా ధ్యానించాలి.

భక్త రక్షణ పరాయణుడైన నారాయణుని దివ్యమంగళ స్వరూపానికి అనురూపమై మకరకుండలాల మణికాంతులు జాలువారే చక్కని చెక్కుటద్దాలతో ఎల్లవేళలా జయశ్రీకి మందిరాలైన అందాల కందమ్ములతో వంపులు తిరిగిన సొంపైన కనుబొమలతో, ఎలదేటి కదుపులవంటి నల్లని ముంగురులతో ముద్దులు మూటగట్టే ముకుందుని ముఖకమలాన్ని ధ్యానం చేయాలి. ఆర్తులై శరణాగతులైన భక్తులకు అభయ మిచ్చే చక్రపాణి పాణిపద్మాలను హృదయపద్మంలో భావన చేయాలి.

క. గురు ఘోర రూపకంబై, పరఁగెడు తాపత్రయం బుపశమింపఁగ శ్రీ
హరిచేత నిసృష్టము లగు, కరుణా లోకములఁ దలఁపఁగాఁ దగు బుద్ధిన్. 938

* ఆధ్యాత్మికం, ఆధిదైవికం, ఆధిభౌతికం అనే అతిభయంకరమైన తాపత్రయాన్ని శాంతింప జేసుకోటానికి కమలాక్షుని కరుణాకటాక్ష వీక్షణాలను స్మరణం చెయ్యాలి.

క. ఘనరుచి గల మందస్మిత, మున కనుగుణ మగు ప్రసాదమును జిత్తమున
న్ననిచియు ధ్యానము సేయం, జను యోగిజనాళి కెపుడు సౌజన్యనిధీ! 939

* సౌజన్యఖనీ! జననీ! భక్తియోగాన్ని అవలంబించినవారు కమనీయ కాంతులు ప్రసరించే స్వామి ముసిముసినవ్వులలోని ప్రసన్నతను మలినంలేని మనస్సులో మాటిమాటికీ మననం చేసుకోవాలి.

తే. పూని నతశిరు లైనట్టి భూజనముల, శోక బాష్పాంబుజలధి సంశోషకంబు
నత్యుదారతమము హరి హాస మెపుడుఁ, దలఁపఁగావలె నాత్మలోఁ దవిలి వినుము. 940

* శిరస్సులు వంచి నమస్కారం చేసే దాసుల శోకబాష్ప వారాసులను ఎండించి కోరికలు పండించే గోవిందుని సుందరదరహాసాన్ని ఎడతెగకుండా భావించాలి.

సీ. మునులకు మకరకేతనునకు మోహనం బైన స్వకీయమాయా విలాస
మున రచితంబైన భ్రూమండలంబును ముని మనఃకుహర సమ్మోద మానఁ

డగు నీశ్వరుని మందహాసంబు నవపల్ల వాధరకాంతిచే నరుణమైన
మొల్లమొగ్గల కాంతి నుల్లసం బాడెడు దంత పంక్తిని మదిఁ దలఁపవలయు

తే. వెలయ నీ రీతి నన్నియు వేఱు వేఱ, సంచితధ్యాన నిర్మల స్థానములుగ
మనములోఁ గనుమని చెప్పి మఱియుఁ బలికె, దేవహూతికిఁ గపిలుండు దేటపడఁగ. 941

* మహా మునులకే కాకుండా మన్మథునకు సైతం మరులు రేకెత్తించే మాధవుని మాయావిభ్రమ విరచితమైన భ్రూమండలాన్నీ, మునీంద్రుల మనస్సులకు ఆనందాన్ని అందించే మందహాసాన్నీ, క్రొంగ్రొత్త చిగురు తొగరు పెదవులనూ, ఆ పెదవులకాంతికి జాజువారి మొల్ల మొగ్గల చెలువాన్ని పరిహసించే పలువరుసనూ తలపోయాలి.

ఈ విధంగా అన్ని అవయవాలనూ వేర్వేరుగా మనస్సులో నిలిపి ధ్యానం చేసుకోవాలి అని దేవహూతికి తేటతెల్లంగా తెలిపి కపిలుడు మళ్ళీ ఇలా అన్నాడు.

సీ. ఈ ప్రకారమున సర్వేశ్వరునందును బ్రతిలబ్ధ భావసంపన్నుఁ డగుచుఁ
జిరతర సద్భక్తిచేఁ బ్రవృద్ధం బైన యతి మోదమునఁ బులకితశరీరుఁ
డగుచు మహోత్కంఠ, నానంద బాష్పముల్ జడిగొనఁ బరితోషజలధిఁ గ్రుంకి
భగవత్స్వరూపమై భవగుణగ్రాహక మగుచు మత్సంబంధ మనుకరించి

తే. సుమహిత ధ్యానమునఁ బరంజ్యోతి యందు, మనముఁ జాల నియోగించి మహిమఁ దనరు
మోక్షపద మాత్మలోన నపేక్షసేయు, ననఘవర్తనుఁడైన మహాత్ముఁడెపుడు. 942

* నిష్కళంకజీవనుడైన మహాత్ముడు ఈ విధంగా సర్వేశ్వరునిపై నిల్పిన భావ సంపద గలవాడై సమధికమైన సద్భక్తితో అత్యంతమైన మోదంతో పులకించిన శరీరం గలవాడై ఎంతో కుతూహలంతో సంతోష బాష్పాలు పొంగిపొరలగా ఆనందం అనే సముద్రంలో మునిగితేలుతూ ఉంటాడు. విషయ బంధాల నుండి విముక్తి కలిగించే నా స్వరూప సంబంధాన్ని చేకూర్చుకొని ఉత్తమ ధ్యానంతో అన్నింటిని మించిన వెలుగునందు మనస్సు నిల్పగలుగుతాడు. హృదయ పూర్వకంగా మోక్షాన్ని అపేక్షిస్తాడు.

వ. అది గావున ముక్తి నపేక్షించు మహాత్ముఁడగు వాని చిత్తంబు విముక్తంబైన భగవద్వ్యతిరిక్తాశ్రయంబు గలిగి విషయాంతరశూన్యంబై విరక్తిం బొందుటంజేసి పురుషుండు శరీర భావంబుల ననన్యభావంబగు నిర్వాణపదంబు సూక్ష్మంబగు తేజంబు దనకంటె నధికంబగు తేజంబుతోడి సమానాకారంబగు చందంబున నిచ్ఛగించు వెండియు. 943

* అందువల్ల మోక్షాన్ని అపేక్షించే మహానుభావుని మనస్సు సంసారబంధాలనుండి విముక్త మవుతుంది. దానిలో భగవంతునికంటె వ్యతిరిక్తమైన భావానికి తావులేదు. భగవంతునికంటె అన్యం కన్పించదు. ఇటువంటి వైరాగ్యం వల్ల పురుషునకు అనన్యస్థితి ప్రాప్తిస్తుంది. చిన్న వెలుగు తనకంటే పెద్దదైన వెలుగుతో కలిసినప్పుడు

తన అస్తిత్వాన్ని కోల్పోతుంది. అదే విధంగా జీవుడు తన శరీరం, మనస్సు మొదలగు వానియందు వేరుభావన లేక సర్వం భగవన్మయంగా సంభావిస్తాడు. ఆ అనన్యభావమే మోక్షం.

సీ. పురుషుండు చరమమై భువి నన్యవిషయ నివృత్తమై తగ నివర్తించు చిత్త
వృత్త్యాదులను గల్గి వెలయంగ నాత్మీయ మగు మహిమ సునిష్ఠుఁడై లభించు
సుఖదుఃఖముల మనస్సునఁ దలంపక యహంకార ధర్మంబులుగాఁ దలంచి
యనయంబు సాక్షాత్కృతాత్మ తత్త్వము గల్గు నతఁడు జీవన్ముక్తుఁ డండ్రు ధీరు

తే. లతఁడు నే చందమున నుండు ననిన వినుము, తన శరీరంబు నిలుచుటయును జరించు
టయును గూర్చుండుటయు నిఁకేమియు నెఱుంగ, కర్థి వర్తించు విను తల్లి, యతఁడు, మఱియు.944

* ఏ పురుషుడు తన జీవితానికి అంతిమ గమ్యాన్ని భావిస్తూ అన్యవిషయాలనుండి నివృత్తమైన చిత్తంతో ఆత్మజ్ఞానమందు నిశ్చలమైన నిష్ఠగలవాడై సుఖదుఃఖాలను లక్ష్యపెట్టక అవి అహంకార ధర్మాలని గుర్తించి వర్తించుతాడో ఆ పురుషునికి ఆత్మతత్త్వం సాక్షాత్కరిస్తుంది. అటువంటివానినే "జీవన్ముక్తుడు"అని ప్రాజ్ఞులంటారు. అటువంటివాడు తన శరీరం నిలుచుండటం, కూర్చుండటం, తిరగడం - ఏమీ తెలియకుండా ఉంటాడు తల్లీ!

వ. మదిరాపానంబునం జేసి మత్తుం డగువాఁడు దనకుఁ బరిధానంబగు నంబరంబు మఱచి వర్తించు చందంబునఁ దన శరీరంబు దైవాధీనంబని, నశ్వరంబని, తలంచి యాత్మతత్త్వ నిష్ఠుండై యుపేక్షించు, నదియునుంగాక సమాధియోగంబునం జేసి సాక్షాత్కృతాత్మ తత్త్వంబు గలవాఁడయి స్వాప్నిక శరీరంబు చందంబున యావత్కర్మ ఫలానుభవ పర్యంతంబు పుత్రదార సమేతం బగు ప్రపంచంబు ననుభవించి యటమీఁదఁ బుత్రదారాది సంబంధంబు వలనం బాసి వర్తించు. 945

* మద్యపానం చేసి మైకంలో ఉన్న మనుష్యుడు పై బట్టను మరచిపోయి ప్రవర్తించిన విధంగా, జీవన్ముక్తుడైన వాడు తన శరీరం దైవాధీనమనీ, అది ఎప్పుడో నశించి పోయ్యేదనీ భావించి ఆత్మతత్త్వాన్ని అవగతం చేసుకొని ఉపేక్షాభావంతో ఉంటాడు. అంతేకాకుండా ఏకాగ్రభావంతో ఆత్మ సాక్షాత్కారం పొందినవాడై కర్మఫలం అనుభవింప వలసి నంతవరకూ భార్యపుత్రులతోకూడిన ఈ సంసారాన్ని స్వప్నంలో లాగా అనుభవిస్తాడు. తర్వాత కలనుండి మేల్కొన్నవానిలాగా ఆ సంసార సంబంధాలన్నీ వదలిపెట్టి వర్తిస్తాడు.

సీ. సుతదార మిత్రానుజుల కంటె మర్త్యుండు భిన్నుఁడై వర్తించుచున్నరీతి
విస్ఫులింగోల్మక విపుల ధూమములచే హవ్యవాహనుఁడు వేఱయిన రీతి
వలనొప్ప దేహంబువలన నీ జీవాత్మ పరికింప భిన్నరూపమున నుండుఁ
దవిలి భూతేంద్రియాంతఃకరణంబుల భాసిల్లుచున్న యా ప్రకృతిరూప

తే. బ్రహ్మమున కాత్మ దాఁ బృథగ్భావ మగుచు, ద్రష్టయయి బ్రహ్మసంజ్ఞచేఁ దనరు చుండు
నఖిల భూరి ప్రపంచంబులందుఁ దన్నుఁ, దవిలి తనయందు నఖిల భూతములఁ గనుచు. 946

* పుత్రమిత్ర కళత్రాదులకంటే మానవుడు వేరైనట్లు; మిణుగురుల కంటే, కొరవులకంటే, పొగకంటే అగ్నివేరైనట్లు దేహం కంటే జీవాత్మ వేరై ఉంటుంది. పంచభూతాలు, ఇంద్రియాలు, అంతఃకరణమూ - వీటితో భాసించే ఈ ప్రకృతి కంటే ఆత్మ వేరుగా ఉంటుంది. ఆ ఆత్మ బ్రహ్మ సంజ్ఞతో ద్రష్టయై ఒప్పుతూ అఖిల భూతాలలో తననూ, తనలో అఖిల భూతాలనూ కనుగొంటుంది.

వ. వెండియు. 947

సీ. వరుస ననన్యభావంబులఁ జేసి భూతావళియందుఁ దదాత్మకత్వ
మునఁ జూచు నాత్మీయఘనతరోపాదానములయందుఁ దవిలి యుమ్మల వెలుంగు
నిట్టి దివ్యజ్యోతి యేక మయ్యును బహుభావంబులను దోఁచు ప్రకృతి గతుఁడు
నగుచున్న యాత్మయుఁ బొగడొందు దేవ తిర్యఙ్మనుష్య స్థావరాది వివిధ

తే. యోనులను భిన్నభావంబు నొందుటయును, జాలఁ గల్గు నిజగుణ వైషమ్యమునను
భిన్నుఁడై వెల్గుఁ గావునఁ బేర్చి యదియు, దేహసంబంధి యగుచు వర్తించుచుండు. 948

* ఇంతేకాకుండా సర్వభూతాలలోనూ అనన్యభావంతో, సర్వత్ర ఆత్మగా వెలుగుతూ ఉంటుంది. ఆ దివ్యజ్యోతి ఒక్కటే అయినా పెక్కింటి వలె కనిపించుతుంది. ప్రకృతిగతమైన ఆ ఆత్మ దేవతలు, మనుష్యులు, జంతువులు, స్థావరాలు మొదలైన వేరు వేరు యోనుల్లో వేరువేరు భావాన్ని పొందుతూ, భిన్నగుణాలతో భిన్నంగా వెలుగుతూ ఉంటుంది. నిజానికి దేహాలు మాత్రమే వేరు కాని వెలుగు ఒకటే.

క. భావింప సదసదాత్మక, మై వెలయుచు దుర్విభావ్య మగుచు స్వకీయం
బై వర్తించుచుఁ బ్రకృతిని, భావమునఁ దిరస్కరించు భవ్యస్ఫూర్తిన్. 949

* ఆత్మ సదసదాత్మకమై, భావాతీతమై, ఆత్మీయ భావంతో వర్తిస్తూ తన ఉజ్జ్వల తేజస్సుతో ప్రకృతిని తిరస్కరించి లోబరుచుకుంటుంది.

వ. ఈ యాత్మ నిజస్వరూపంబునం జేసి వర్తించునని కపిలుం డెఱింగించిన విని దేవహూతి వెండియు నిట్లనియె, మహాత్మా! మహదాది భూతంబులకుం బ్రకృతి పురుషులకుం గల్గిన పరస్పర లక్షణంబులను దత్స్వరూపంబులను నెఱింగించితి, వింక నీ ప్రకారంబున సాంఖ్యంబునందు నిరూపింపంబడినట్టి ప్రకారంబును, భక్తియోగ మాహాత్మ్యంబును, బురుషుండు భక్తి యోగంబునంజేసి సర్వలోక విరక్తుం డగునట్టి యోగంబును, బ్రాణిలోకంబునకు సంసారం బనేక విధంబయి యుండుఁ గావునఁ బరాపరుండవై కాల స్వరూపివైన నీ స్వరూపంబును, ఏ నీవలని భయంబునం జేసి జనులు పుణ్యకర్మంబులు సేయుచుండుదురు, మిథ్యాభూతం బైన దేహంబునందు నాత్మాభిమానంబు సేయుచు మూఢుండై కర్మంబులందు నాసక్తంబైన బుద్ధింజేసి విభ్రాంతుండై సంసార స్వరూపంబగు

మహాంధకారంబునందుఁ జిరకాల ప్రసుప్తుండైన జనునిఁ బ్రబోధించు కొఱకు యోగభాస్కరుండవై యావిర్భవించిన పుణ్యాత్ముండవు గావున నాకు నిన్నియుం దెలియ సవిస్తరంబుగా నానతీయ వలయు ననిన దేవహూతికిఁ గపిలుం డిట్లనియె. 950

* ఆత్మ స్వరూపంతో విరాజిల్లుతుంది - అని కపిలుడు చెప్పగా విని దేవహూతి మళ్ళీ ఇట్లా అన్నది. "అసత్యమైన దేహంపై ఆత్మాభిమానం పెంచుకొని మూర్ఖుడై, కర్మలపై ఆసక్తి కల్గిన బుద్ధితో భ్రమించి, సంసారమనే పెనుచీకటిలో చాలాకాలం నిద్రామత్తుడైన జనుని మేల్కొల్పడం కోసం యోగభాస్కరుడవై పుట్టిన పుణ్యాత్ముడవు నీవు. కాబట్టి ఓ మహాత్మా! మహదాది భూతాలకూ, ప్రకృతి పురుషులకూ, ఉన్న వేరు వేరు లక్షణాలను చెప్పావు. వాటి వాటి స్వరూపాలను వివరించావు. అదే విధంగానే సాంఖ్యయోగాన్ని అనుసరించి భక్తియోగ మహత్త్వాన్ని వెల్లడించు పురుషుడు భక్తియోగం ద్వారా సమస్త ప్రపంచంనుండీ విరక్తుడయ్యేవిధం వివరించు. ప్రాణిలోకానికి అనేక విధాలుగా ఉండే సంసారానికి పరాపరుడవై కాలస్వరూపుడవై ఉన్న నీ స్వరూపాన్ని ఎరిగించు. కాలస్వరూపుడవైన ఏ నీ భయం వల్ల మానవులు పుణ్య కర్మలు చేస్తారో వానిని సవిస్తరంగా తెలిసేలా చెప్పు. "

అని అడుగగా దేవహూతితో కపిలుడు ఇట్లా అన్నాడు.

-: కపిలుండు దేవహూతికి భక్తి యోగమును తెలియఁజేయుట :-

క. నలినాయతాక్షి! విను జన, ముల ఫల సంకల్ప భేదమునఁ జేసి మదిం
గల భక్తియోగ మహిమం, బలవడఁగ ననేకవిధము లనఁదగు నవియున్. 951

* తామర రేకులవంటి విశాలమైన కన్నులుగల తల్లీ! విను. ప్రజల సంకల్పాలనుబట్టి ఆశయాలనుబట్టి భక్తియోగం సిద్ధిస్తుంది. అది కూడా అనేకవిధాలుగా ఉంటుంది.

వ. వివరించెదఁ. దామస రాజస సాత్త్విక భేదంబులం ద్రివిధంబై యుండు, నందు దామస భక్తి ప్రకారం బెట్టిదనిన. 952

* వానిని వివరిస్తాను విను. భక్తి తామసం, రాజసం, సాత్త్వికం - అని మూడు విధాలు. వానిలో తామసభక్తి ఎలాంటిదో చెబుతాను.

తే. సతత హింసాతి దంభ మాత్సర్య రోష, తమములను జేయుచును భేదదర్శి యగుచుఁ
బరఁగ నాయందుఁ గావించు భక్తి దలఁపఁ, దామసం బనఁదగు, వాఁడు తామసుండు, 953

* ఇతరులను హింసపెడుతూ ఆడంబరం, అసూయ, రోషం, అజ్ఞానం, భేదబుద్ధి కలిగి నన్ను భజించేవాడు తామసుడు. అట్టివానిది తామసభక్తి.

క. ఘన విషయ ప్రావీణ్యము, లను సుమహైశ్వర్యయశములను బూజాద్య
ర్హుని నను నర్థి భజించుట, చను రాజసయోగ మనఁగ సౌజన్యనిధీ! 954

* సౌజన్యఖనీ! జననీ! విను. లక్షలు వెచ్చించి ఆడంబరంతో కూడిన పూజాద్రవ్యాలతో అష్టైశ్వర్యాలకోసం, పేరుప్రతిష్ఠలకోసం, పూజనీయుడనైన నన్ను పూజించుట రాజసభక్తి అవుతుంది.

చ. అనుపమ పాపకర్మ పరిహారముకై భజనీయుఁడైన శో
భన చరితుం డితం డనుచు భావమునం దలపోసి భక్తిచే
ననితర యోగ్యతన్ భగవదర్పణబుద్ధి నొనర్చి కర్మముల్
జనహితకారియై నెగడ సాత్త్వికయోగ మనంగఁ జొప్పడున్. 955

* పూర్వం తెలియక చేసిన పాపాలను పరిహారం చేసేది భగవద్భక్తి ఒక్కటే అనే విశ్వాసంతో భజింపదగిన పవిత్ర చరిత్రుడు భగవంతుడే అని మనస్సులో భావిస్తూ, సమస్త కార్యాలూ భగవదంకితంగా ఆచరిస్తూ, లోకులకు మేలు చేకూర్చే పనులు చేస్తూ ఉండటం సాత్త్వికభక్తి.

చ. మనుసుత! మద్గుణ శ్రవణమాత్ర లభించినయట్టి భక్తిచే
ననఘుఁడ సర్వశోభన గుణాశ్రయుఁడం బరమేశ్వరుండనై
తనరిన నన్నుఁ జెందిన యుదాత్తమనోగతు లవ్యయంబులై
వననిధిగామి యైన సురవాహినిఁ బోలె ఫలించు నిమ్ములన్. 956

* మనుపుత్రివైన జనయిత్రీ! నా గుణాలను ఆలకించిన మాత్రాన ప్రాప్తమైన భక్తితో ఉదాత్తచిత్తులైన కొందరు సముద్రాన్ని సంగమించిన గంగానది మాదిరిగా అఘరహితుడనూ, అనంతకల్యాణ గుణసహితుడనూ, పరమేశ్వరుడనూ అయిన నన్ను ఆశ్రయిస్తారు. అటువంటి ఉత్తముల మనోభావాలు చక్కగా సఫల మౌతాయి.

క. హేయ గుణ రహితుఁ డనఁగల, నాయందుల భక్తి లక్షణముఁ దెలిపితి, నన్
బాయక నిర్హేతుకముగఁ, జేయు మదీయవ్రతైక చిరతర భక్తిన్. 957

* నిందనీయగుణములు లేక వందనీయుడనైన నాయందు నిలుపవలసిన భక్తి లక్షణాలమా, దాని స్వరూపాన్నీ నిరూపించాను. నన్ను వదలకుండా, హేతువులు వెదకకుండా, అవ్యాజంగా నాకై చేసే వ్రతమే అచంచలమైన భక్తి అని భావించు.

వ. నిష్కాములయిన మదీయ భక్తులను నట్టి భక్తి యోగంబు సాలోక్య సామీప్య సారూప్య సాయుజ్యంబులకు సాధనంబు, కావున మహాత్ములగు వారు నిజమనోరథ ఫలదాయకంబు లయినను మదీయ సేవావిరహితంబు లయిన యితర కర్మంబు లాచరింప నొల్లరు, దీని నాత్యంతిక భక్తి యోగంబని చెప్పుదురు, సత్త్వరజస్తమో గుణహీనుం డయిన జనుండు మత్సమానాకారంబుఁ బొందునని చెప్పి మఱియు నిట్లనియె. 958

* కోరికలు లేకుండా నన్ను భజించే నా భక్తులకు పైన చెప్పిన భక్తియోగంవల్ల సమస్త ఫలితాలూ ప్రాప్తిస్తాయి. సాలోక్యం, సామీప్యం, సారూప్యం, సాయుజ్యం అనే ముక్తులు లభిస్తాయి. అందువల్ల మహాత్ము లైనవారు తమ కోర్కెలు తీర్చేవే అయినా నా ఆరాధనకు దూరమైన ఏ సాధనలూ చేయరు. దీనినే "ఆత్యంతిక భక్తియోగం" అని అంటారు. సత్త్వరజస్తమోగుణాలకు అతీతమైన ప్రవర్తనగల మానవుడు నాతో సమానమైన రూపాన్ని పొందుతాడు అని చెప్పి కపిలాచార్యుడు తల్లితో మళ్ళీ ఇట్లా అన్నాడు.

సీ. నిత్యనైమిత్తిక నిజధర్మమున గురు శ్రద్ధా గరిష్ఠతఁ జతుర పాంచ
రాత్రోక్త హరి సమారాధన క్రియలను నిష్కామనంబున నెఱి మదీయ
విగ్రహ దర్శన వినుతి పూజా వందన ధ్యాన సంశ్రవణములఁ గర్మ
సంగి గాకుండుట, సజ్జన ప్రకరాభిమానంబు నొందుట, హీనులందుఁ

తే. జాల ననుకంపఁ జేయుట, సములయందు, మైత్రి నెఱపుట యమనియమ క్రియాది
యైన యోగంబుచేత నాధ్యాత్మికాధి, భౌతికాదులఁ దెలియుట పలుకుటయును. 959

* నాభక్తుడైన వాడు స్నాన సంధ్యాది నిత్యకర్మలందూ, జగత్కల్యాణార్థం చేసే యజ్ఞ యాగాది నైమిత్తిక కర్మలందూ అత్యంత శ్రద్ధాసక్తులు గల్గి ఉండాలి. గురువులనూ పెద్దలనూ గౌరవించాలి. పాంచరాత్రాగమంలో చెప్పబడిన ప్రకారం శ్రీహరిని నిష్కామ బుద్ధితో ఆరాధించాలి. ఇంకా ఉత్సాహంతో నా రూపాన్ని దర్శించడం, కీర్తించడం, పూజించడం, నమస్కరించడం, స్మరించడం, నా చరిత్రలు వినడం, కర్మల్లో చిక్కుకోకుండా ఉండడం, తనకంటె గొప్పవారిపైన ఆదర గౌరవాలూ, తనకన్న తక్కువ వారిపైన దయాదాక్షిణ్యాలూ, తనతో సమానులపైన స్నేహానురాగాలూ కలిగి ఉండడం, యమ నియమాలను పాటించడం మొదలైన సుగుణాలను అలవరచుకోవాలి. యోగాభ్యాసం చెయ్యాలి. ఆధ్యాత్మిక, ఆధిదైవిక, ఆధిభౌతికాలను తాను తెలుసుకొని ఇతరులకు తెలియజేస్తూ ఉండాలి.

వ. మఱియును. 960

క. హరి మంగళ గుణకీర్తన, పరుఁడై తగ నార్జవమున భగవత్పరులం
గర మనురక్తి భజించుట, నిరహంకారముగ నుంట నిశ్చలుఁ డగుటన్. 961

* ఇంతేకాక కల్యాణకరాలైన హరిగుణాలను కీర్తించుతూ ఉండాలి. చిత్తశుద్ధితో అనురక్తితో భగవద్భక్తులను సేవిస్తుండాలి. అహంకారం లేకుండా నిశ్చల హృదయంతో జీవించాలి.

క. ఇవి మొదలు గాఁగ గలుగు భ, గవదుద్దేశ స్వధర్మ కలితుండై వీ
ని వలనఁ బరిశుద్ధగతిం, దవిలిన మది గలుగు పుణ్యతముఁ డెయ్యెడలన్. 962

* ఈ మొదలైన సుగుణాలతో భగవంతుని ఉద్దేశించి చెప్పిన ఇటువంటి ధర్మాలతో కూడిన పుణ్యాత్ముడు పవిత్రమైన మార్గంలో ఆసక్తమైన మనస్సు కలవాడు అవుతాడు.

తే. గురుతరానేక కల్యాణ గుణ విశిష్టుఁ, డనఁగ నొప్పిన నను~ బొందు నండ గొనక
పవన వశమునఁ బువ్వుల పరిమళంబు, ఘ్రాణమున నావరించిన కరణి మెఱసి. 963

* పైన చెప్పిన సుగుణములు కలవాడు అనంత కల్యాణగుణ సంపన్నుడనైన నన్ను పొందుతాడు. గాలి ద్వారా పువ్వుల సుగంధం ఘ్రాణేంద్రియాన్ని ఆశ్రయించిన విధంగా ఇతరమైన ఎటువంటి అండదండలు లేకుండానే అటువంటి భక్తులు అనాయాసంగా నన్ను చేరుకుంటాడు.

చ. అనిశము సర్వభూత హృదయాంబుజవర్తి యనం దనర్చు నీ
శు నను నవజ్ఞ సేసి మనుజుం డొగి మత్ప్రతిమార్చనా విడం
బనమున మూఢుఁడై యుచిత భక్తిని నన్ను భజింపఁడేని న
మ్మనుజుఁడు భస్మకుండమున మానక వేల్చిన యట్టివాఁ డగున్. 964

* అమ్మా! అఖిల జీవుల హృదయ కమలాలలో అంతర్యామినై నేను ఉన్నాను. అటువంటి సర్వేశ్వరుడనైన నన్ను అలక్ష్యం చేసి కేవలం నా విగ్రహాలను మాత్రమే ఆడంబరంగా పూజిస్తూ లోకాన్ని మోసగించే వాడు మూర్ఖుడు. అచంచలమైన భక్తితో నన్ను ఆరాధింపని వాని పూజలు బూడిదలో పోసిన హోమద్రవ్యాలవలె నిరర్థకాలు.

సీ. అబ్జాక్షి! నిఖిల భూతాంత రాత్ముఁడ నైన నాయందు భూతగణంబునందు
నతిభేదదృష్టి మాయావులై సతతంబుఁ బాయక వైరానుబంధ నిరతు
లగు వారి మనములఁ దగులదు శాంతి యెన్నటి కైన నేను నా కుటిల జనుల
మానక యెపుడు సామాన్యాధిక ద్రవ్య సమితిచే మత్పదార్చన మొనర్ప

తే. నర్థి నా చిత్తమున ముదం బందకుందు, ననుచు నెఱిఁగించి మఱియు నిట్లనియెఁ గరుణఁ
గలిత సద్గుణ జటిలుఁ డక్కపిలుఁ డెలమిఁ, దల్లితోడ గుణవతీమతల్లితోడ. 965

* తామరరేకులవంటి కన్నులుగల తల్లీ! నేను సమస్త జీవులలో అంతర్యామినై ఉన్నాను. అటువంటి నాయందూ, మిగిలిన జీవరాసుల యందూ, భేదదృష్టి కలిగి మాయావులై విరోధభావంతో మెలగేవారికి మనశ్శాంతి దొరకదు. అటువంటి కుటిలాత్ములు ఎంతో ద్రవ్యం వెచ్చించి అట్టహాసంగా, ఆడంబరంగా నాకు పాదపూజలు చేసినా నేను తృప్తిపడను. సంతోషించను అని చెప్పి సతీమతల్లియైన తల్లితో ఉత్తమగుణధుర్యుడైన కపిలాచార్యుడు ఇలా అన్నాడు.

సీ. తరళాక్షి! విను మచేతన దేహములకంటెఁ జేతన దేహముల్ శ్రేష్ఠ, మందుఁ
బ్రాణవంతంబులై స్పర్శనజ్ఞానంబు గలుగు చైతన్యవృక్షములకంటె
ఘనరసజ్ఞాన సంకలిత చేతను లుత్తములు, రసజ్ఞానంబు గలుగువాని
కంటె గంధజ్ఞాన కలిత బృందంబులు గడు శ్రేష్ఠములు, వానికంటె శబ్ద

తే. వేదు లగుదురు శ్రేష్ఠులై, వెలయు శబ్ద, విదుల కంటెను సద్రూప వేదులైన
వాయసాదులు శ్రేష్ఠముల్, వానికంటె, వరుస బహుపాదు లుత్తముల్, వానికంటె. 966

* తల్లీ! విను. చైతన్యం, లేని రాళ్లురప్పలకంటే చైతన్యంగల చెట్లుచేమలు శ్రేష్ఠమైనవి. స్పర్శజ్ఞానంగల చెట్లకంటే, రసజ్ఞానం అనగా రుచిచూచేశక్తి గల క్రిమికీటకాలు శ్రేష్ఠమైనవి. వీనికంటే గంధజ్ఞానం అంటే వాసనచూచే శక్తి కలవి మరీశ్రేష్ఠం. వీని కంటే శబ్దజ్ఞానం అంటే వినగల శక్తికలవి గొప్పవి. ఇలాంటి శబ్దజ్ఞానం గలవానికంటే కూడా రూపజ్ఞానం అంటే చూడగల శక్తికల కాకులు మొదలైనవి ఎంతో శ్రేష్ఠమైనవి. వానికంటే కూడా అనేక పాదాలు కలజెర్రులు మొదలైనవి శ్రేష్ఠం.

క. తలఁపఁ జతుష్పదు లధికులు, బలకొని మఱి వానికంటెఁ బాదద్వయముం
గల మనుజు లలఘుతము, లి,మ్మల వారలయందు వర్ణములు నాల్గరయన్. 967

* ఆ బహుపాద జంతువులకంటే చతుష్పాత్తులు అంటే నాలుగు పాదాలుగల ఆవులు మొదలైన జంతువులు గొప్ప, వీనికంటే రెండు పాదాలుగల మానవులు చాలగొప్ప. వీరిలో నాలుగుతెగలు ఉన్నాయి.

వ. అందు. 968

సీ. తలఁప బ్రాహ్మణ లుత్తములు, వారికంటెను వేదవేత్తలు, వేదవిదులకంటె
విలసిత వేదార్థ విదులు, వారలకంటె సమధిక శాస్త్ర సంశయము మాన్పు
మీమాంసకులు, మఱి మీ మాంసకులకంటె నిజధర్మ విజ్ఞాననిపుణు, లరయ
వారికంటెను సంగవర్జిత చిత్తులు దగ వారికంటె సద్ధర్మపరులు,

తే. ధార్మికుల కంటె నుత్తమోత్తముఁడు వినుము, మత్సమర్పిత సకల ధర్మ స్వభావ
మహిమములు గల్గి యితర ధర్మములు విడిచి, సమత వర్తించు నప్పుణ్యతముఁడు ఘనుఁడు.969

* అందులో బ్రాహ్మణులు ఉత్తములు. వీరికంటే వేదవేత్తలు శ్రేష్ఠులు. వీరికంటే వేదార్థం తెలిసినవాళ్లు గొప్పవారు. వీరికంటే శాస్త్ర సంబంధమైన సందేహాలను చక్కగా తీర్చగల్గిన మీ మాంసకులు అధికులు. వీరికంటే స్వధర్మపరాయణులు ఉత్తములు. వీరికంటే కూడా దేనిపైనా ఆసక్తిలేని నిస్సంగులు గొప్పవారు. వీరికంటే సద్ధర్మం ఆచరించేవారు అధికులు. అటువంటి ధార్మికులకంటే సర్వధర్మాలనూ, సర్వసంపదలనూ, సర్వబాధ్యతలనూ నాకే అర్పించి, అనన్యభావంతో సర్వత్ర సమవర్తనుడై జీవితం గడిపే పుణ్యాత్ముడు ఎంతో గొప్పవాడు.

వ. అట్టివాని. 970

క. కని సకలభూత గణములు, మనమున నానంద జలధి మగ్నము లగుచున్
ఘన బహుమాన పురస్సర, మనయముఁ బాటిల్ల వినుతు లర్థిం జేయున్. 971

* అటువంటి పుణ్యపురుషుని సమస్త ప్రాణికోటి ఎంతో గౌరవ బుద్ధితో చూస్తూ, ఎప్పుడూ అభినందిస్తూ సంతోష సముద్రంలో మునిగి తేలుతుంటారు.

వ. అంత నీశ్వరుండు జీవస్వరూపానుప్రవిష్టుండై యుండు, నట్టి భగవంతుం జూచి భక్తి యోగంబున నేని, యోగంబున నేనిఁ బురుషుండు పరమాత్మం బొందుఁ, బ్రకృతి పురుషాత్మకంబును దద్వ్యతిరిక్తంబును నైన దైవంబునై కర్మవిచేష్టితం బగుచు నుండు, నదియ భగవద్రూపం, బిట్టి భగవద్రూపంబు రూపభేదాస్పదం బగుచు నద్భుత ప్రభావంబు గల కాలం బనియుఁ జెప్పంబడు, నట్టి కాలంబు మహదాది తత్త్వంబులకును మహత్తత్త్వాభి మానులగు జీవులకును భయావహం బగుటంజేసి సకల భూతంబులకు నాశ్రయం బగుచు నంతర్గతంబై భూతంబులచేత భూతంబుల గ్రసించుచు యజ్ఞఫలప్రదాత గావున వశీకృత భూతుండై ప్రభుత్వంబుల భజియించి విష్ణుండు ప్రకాశించుచుండు, నతనికి మిత్రుండును శత్రుండును బంధుండును లేఁ, డట్టి విష్ణుండు సకల జనంబులయం దావేశించి యప్రమత్తుండై ప్రమత్తులయిన జనంబులకు సంహారకుండై యుండు, నతనివలన భయంబునంజేసి వాయువు వీచు, సూర్యుండు దపియించు, నింద్రుండు వర్షించు, నక్షత్రగణంబు వెలుంగుఁ, జంద్రుండు ప్రకాశించుఁ, దత్తత్కాలంబుల వృక్షలతాదు లోషధులతోడం గూడి పుష్పఫల భరితంబు లగు, సరిత్తులు ప్రవహించు, సముద్రంబులు మేరలు దప్పకయుండు, నగ్ని ప్రజ్వలించు, భూమి గిరులతోఁగూడ బరువునఁ గ్రుంగ వెఱచు, నాకాశంబు సకలజనంబులకు నవకాశం బిచ్చు, మహత్తత్త్వంబు జగత్తునకు నంకుర స్వరూపంబు గావున సప్తావరణావృతం బగు లోకం బను స్వదేహంబు విస్తరింపంజేయు గుణాభిమానులగు బ్రహ్మాదులు సర్వేశ్వరునిచేత జగత్సర్గంబునందు నియోగింపంబడి ప్రతిదినంబు నయ్యయి సర్గంబు సేయ నప్రమత్తులై యుండుదురు. పిత్రాదులు పుత్త్రోత్పత్తిఁ జేయుదురు, కాలుండు మృత్యుసహాయుండై మారకుండై యుండు, చరాచరాత్మకంబగు సకల ప్రపంచంబు భగవదధీనంబై యుండునని చెప్పి కపిలుండు వెండియు నిట్లనియె. 972

* దేవుడు జీవుని స్వరూపాన్ని ఏర్పరచుకొని అందులో ప్రవేశించి ఉంటాడు. అటువంటి జీవునిలో ఉన్న దేవుని యోగమార్గంతో గానీ, భక్తిమార్గంతో గాని పురుషుడు పొందగలుగుతాడు. ఆ పరమాత్మ ప్రకృతి పురుషులతోకూడి కర్మలను చేస్తూ ఉంటాడు. ఆ పరమాత్మయే ప్రకృతినుండి వేరై కర్మలు చేయనివాడై కూడా ఉంటాడు. ఇదే భగవంతుని రూపం. ఇది జీవులందుగల పరస్పర భేదాలకు ఆధారమై అత్యంత శక్తి మంతమై ఉంటుంది. అదే "కాలం" అనబడుతుంది. అటువంటి కాలం మహదాది తత్త్వాలకూ, మహత్తత్త్వాభిమానులకూ భీతి గొల్పుతుంది. అందుకనే అది అన్ని జీవులకు ఆశ్రయమై, ఆ జీవులలో ఉంటూ, ఒక ప్రాణిచేత మరొక ప్రాణిని గ్రసింపజేస్తుంది.

భగవంతుడైన విష్ణువు యజ్ఞఫల ప్రదాతయై, ఆ జీవులను స్వాధీనంలో ఉంచుకొని, వాటిని పాలించే మహారాజుగా ప్రకాశిస్తూ ఉంటాడు. అతనికి "ఇతడు మిత్రుడు", " ఇతడు శత్రుడు", " ఇతడు బంధుడు" అంటూ లేదు. అట్టి విష్ణువు అందరిలోను ఆవేశించి అప్రమత్తుడై ఉంటాడు. ప్రమత్తులైన వారిని అణచివేస్తుంటాడు. ఆ పరమాత్మునివలని భయంచేతనే వాయువు వీస్తుంది. సూర్యుడు ఎండ కాస్తాడు.

ఇంద్రుడు వాన కురిపిస్తాడు. నక్షత్రాలు వెలుగుతాయి. చంద్రుడు వెన్నెలలు వెదజల్లుతాడు. ఆయా కాలాలలో చెట్లూ, తీగలూ మొదలైనవి ఓషధులతో కూడి పూలతో, పండ్లతో నిండి ఉంటాయి. నదులు ప్రవహిస్తాయి. సముద్రాలు హద్దు మీరకుండా వుంటాయి. అగ్ని మండుతుంది. భూమి కొండల బరువుకు క్రుంగకుండా ఉంటుంది. ఆకాశం అందరికీ చోటిస్తుంది.

మహత్తత్త్వమే ఈ లోకానికి మూలభూతమైనది. ఏడు ఆవరణాలు గల ఈ లోకం అనే తన దేహాన్ని విస్తరింపచేస్తుంది. బ్రహ్మ మొదలైనవాళ్ళు, సర్వేశ్వరుని ద్వారా ఈలోక సృష్టినిమిత్తం నియమింపబడినవారై ప్రతిదినం ఆ యా సృష్టికార్యక్రమంలో జాగరూకులై ఉంటారు. తండ్రులు కుమారులకు జన్మనిస్తారు. కాలస్వరూపుడైన యముడు మృత్యుదేవత సాయంతో జీవులను చంపుతూ ఉంటాడు. స్థావర జంగమాత్మకమైన ఈ ప్రపంచం అంతా భగవంతుని కట్టడలో ఉంటుంది అని చెప్పి కపిలుడు కన్నతల్లితో మళ్ళీ ఇట్లా అన్నాడు.

క. నెఱి నిట్టి నిఖిలలోకే, శ్వరుని పరాక్రమముఁ దెలియ సామర్థ్యం బె
వ్వరికిని గలుగదు! మేఘము, గరువలి విక్రమముఁ దెలియఁగా లేని గతిన్. 973

* తల్లీ! గాలిలో ఎగిరే మేఘానికి గాలిశక్తిని తెలుసుకొనే శక్తి ఉండదు. అదేవిధంగా సకల లోకేశ్వరుడైన భగవంతుని శక్తిని గుర్తించే శక్తి ఎవ్వరికీ ఉండదు.

క. మగువా! విను సుఖహేతుక, మగు నర్థము దొరకమికి మహాదుఃఖమునం
దగులుదు, రిది యంతయు నా, భగవంతుని యాజ్ఞఁజేసి, ప్రాణులు మఱియున్. 974

* అమ్మా! దేనివల్ల సుఖం దొరకుతుందో అది దొరకకపోవడం వల్ల జనులు దుఃఖాలపాలు అవుతున్నారు. ఇదంతా భగవంతుని ఆజ్ఞానుసారం జరుగుతుంటుంది.

సీ. పూని యనిత్యంబులైన గృహక్షేత్ర పశుధనసుత వధూబాంధవాది
వివిధ వస్తువులను ధ్రువముగా మది నమ్మి వఱలు దుర్మతి యగువాఁడు జంతు
సంఘాత మగు దేహసంబంధమున నిల్చి యర్థి నయ్యై యోనులందుఁ జొరఁగ
ననుగమించును వానియందు విరక్తుండు గాక యుండును నరకస్థుఁడైన

తే. దేహి యాత్మీయదేహంబు దివిరి వదల, లేక తన కది పరమసౌఖ్యాకరంబు
గాఁగ వర్తించు నదియునుగాక యతఁడు, దేవమాయా విమోహిత భావుఁ డగుచు. 975

* దుష్టబుద్ధియైన మానవుడు అశాశ్వతములైన ఇల్లు, పొలం, పశువులు, ధనం, సంతానం, భార్య, బంధువులు మొదలైన వస్తువులే శాశ్వతం అని నమ్ముతాడు. అటువంటి మూర్ఖుడు అనేకప్రాణుల శరీరాలను పొందుతూ వివిధ యోనుల్లో జన్మిస్తూ ఉంటాడు. అయినా వానిపట్ల విరక్తి చెందడు. నరకం అనుభవించిన తర్వాతకూడా దేహి తన దేహాన్ని వదలలేడు. అదే ఎంతో సుఖమైందిగా భావించి దానినే అంటిపెట్టుకొని ఉంటాడు. అంతేకాకుండా అతడు దేవుని మాయకు లొంగిపోయిన వాడౌతాడు.

క. ఘనమగు తనయ వధూ పశు, ధన గృహ రక్షణమునందుఁ దత్త్రిక్రియలన్
మనమునఁ దలపోయుచు దిన, దినమున్ దందహ్యమాన దేహుం డగుచున్. 976

* అలా లొంగిపోయి కుమారులు, భార్య, పశువులు, ధనం, ఇల్లు వీనిని రక్షించుకొనే ఆలోచనలతో అహోరాత్రాలూ వేగిపోతూ క్రాగిపోయిన దేహంతో క్రుంగి కృశిస్తాడు.

క. అతిమూఢ హృదయుఁ డగుచు దు, రిత కర్మారంభమునఁ జరించుచుఁ దరుణీ
కృత గోప్యభాషణములను, సుతలాలన భాషణములఁ జొక్కుచు మతియున్. 977

* అతడు తెలివిలేనివాడై, పాపకార్యాలు ఆచరిస్తాడు. ఇల్లాలి సరససల్లాపాలతోనూ, పిల్లల జిలిబిలి పలుకులతోనూ మురిసిపోతూ ఉంటాడు.

క. విను మింద్రియ పరవశుఁడై, మునుకొని తత్కూట ధర్మముల గల దుఃఖం
బనయము సుఖరూపంబుగ, మనమునఁ దలపోసి తదభిమానుం డగుచున్. 978

* వాడు ఇంద్రియాలకు వశుడై, పరవశుడై వాని కుటిల గుణాలవల్ల కలుగుతూ ఉన్న దుఃఖాన్నే పరమసుఖంగా భావిస్తాడు. ఆ ఇంద్రియాలపై మరింత అభిమానాన్ని పెంచుకుంటాడు.

క. సతతముఁ దమతమ సంపా,దిత మగు నర్థములచేత ధృతిఁ బరులకుఁ గు
త్సితమతి హింసలు సేయుచు, నతిమూఢమనస్కుఁ డగుచు నాత్మజనములన్. 979

* తాను సంపాదించుకొన్న ధనరాసులను చూచి పొంగిపోతూ ఏ మాత్రం వెనుకాడకుండా, కుటిల బుద్ధి గలవాడై ఇతరులను హింసిస్తూ చాలా అడ్డదిడ్డంగా ప్రవర్తిస్తూ ఉంటాడు.

తే. పూని రక్షించుచును వారి భుక్త శేష, మనుభవించుచు నంత జీవనము వోక
గడఁగి మఱిమఱి యపరార్థకాముఁ డగుచు, సత్త్వ మెడలి కుటుంబ పోషణమునందు. 980

* తనవాళ్లను పోషించుకుంటూ, వారు తినగా మిగిలింది తాను తింటూ, అప్పటికీ సంసారాన్ని ఈదలేక బ్రతుకుబరువు భరించలేక స్వార్థపరుడై జవసత్త్వాలు కోల్పోతాడు.

సీ. బలిమి సాలక మందభాగ్యుఁడై కుమతియై పూని యప్పుడు క్రియాహీనుఁ డగుచుఁ
దవిలి వృథాప్రయత్నంబులు సేయుచు మూఢుఁడై కార్పణ్యమునఁ జరించు
నట్టి యకించనుఁ డగువానిఁ జూచి త ద్దారసుతాదు లాత్మలను వీఁడు
గడు నశక్తుఁడు, ప్రోవఁగాఁ జాలఁ, డితఁ డని సెగ్గింతు రర్థిఁ, గృషీవలుండు

తే. బడుగు ముసలెద్దు రోసిన పగిది, నంత, నతఁడు నే వెంటలను సుఖం బందలేక
తాను పోషించు జనులు దన్ దనరఁ బ్రోవ, బ్రదుకు ముదిమియు మిక్కిలి బాధ పఱుప. 981

* కుటుంబాన్ని పోషించడం చేతకాక, అదృష్టం సన్నగిల్లి, కుటిల బుద్ధితో ఏ విధమైన పనులూ చేయలేని సోమరిపోతై పనికిరాని ప్రయత్నాలు చేస్తూ, పరమ మూర్ఖుడై దీనంగా తిరుగుతూ ఉంటాడు.

రైతు బక్కచిక్కిన ముసలి ఎద్దును అసహ్యించుకొన్నట్లు ఆ దరిద్రుణ్ణి చూచి అతని ఆలుబిడ్డలు "ఇతడు అశక్తుడు; ఈ పనికిమాలినవాడు మనలను పోషించలేడు"అని ఏవగించుకొంటారు.

ఈ విధంగా అతడు ఎక్కడా ఏ విధంగానూ సుఖంలేక ఇన్నాళ్ళూ తాను ఎవరినైతే తిండిపెట్టి పోషించాడో వారు పెట్టే తిండి తింటూ, ముసలి తనంతో మూలుగుతూ, బాధగా బ్రతుకు బరువుగా ఈడుస్తూ ఉంటాడు.

క. వెడరూపుఁ దాల్చి బాంధవు, లడలఁగ నిర్యాణమునకు నభిముఖుఁడై యి
ల్లెడలఁగఁ జాలక శునకము, వడువునఁ గుడుచుచును మేను వడవడ వడఁకన్. 982

* అంత్యకాలం సమీపిస్తుంది. రూపం మారి పోతుంది. బంధువు లందరూ ఏడుస్తుంటారు. మృత్యుదేవత వాకిట్లో కాచుక్కూచుంటుంది. గడపదాటి వెళ్ళలేడు. కుక్కలా పడి ఉంటాడు. శరీరంలో గడగడ వణకు పుట్టుకు వస్తుంది.

సీ. అతిరోగపీడితుండై మంద మగు జఠరాగ్నిచే మిగుల నల్పాశి యగుచు,
మెఱసి వాయువుచేత మీఁదికి నెగసిన కన్నులు, కఫమునఁ గప్పఁబడిన
నాళంబులను గంఠనాళంబునను ఘుర ఘుర మను శబ్దంబు దొరయ బంధు
జనులమధ్యంబున శయనించి బహువిధములఁ దన్నుఁ బిలువంగఁ బలుకలేక,

తే. చటులతర కాలపాశ వశంగతాత్ముఁ, డగుచు బిడ్డలఁ బెండ్లాము నరసి ప్రోచు
చింత వికలములైన హృషీకములను, గలిగి విజ్ఞానమును బాసి కష్టుఁ డగుచు. 983

* నానావిధాలైన వ్యాధులు బాధిస్తాయి. జఠరాగ్ని మందగిస్తుంది. తిండి పడిపోతుంది. ఆయాసం అతిశయిస్తుంది. మిడిగ్రుడ్లు పడతాయి. కంఠనాళం మూసుకుపోతుంది. గొంతులో గురక పుడుతుంది. బంధువుల అందరిమధ్య పండుకొని, వారు తనను పలుకరిస్తూంటే బదులు పలకాలంటే నోరు పెకలదు. భయంకరాలైన యమపాశాలు శరీరానికి చుట్టుకుంటాయి. పెండ్లామునూ పిల్లలనూ ఎవరు పోషిస్తారా అనే దిగులుతో శిథిలమై పోయిన ఇంద్రియాలతో తెలివి గోల్పోయినవాడై గిలగిలలాడుతాడు.

వ. అంత మరణావస్థం బొందు సమయంబున నతి భయం కరాకారులు సరభసేక్షణులు నగు యమదూత లిద్దఱు దన ముందఱ నిలిచినం జూచి త్రస్తహృదయుండై శకృన్మూత్రంబులు విడుచుచు, యమపాశంబులచే గళంబున బద్ధుండై శరీరంబువలన నిర్గమించి యాతనాశరీరంబు నవలంబించి బలాత్కారంబున దీర్ఘంబై దుర్గమం బగు మార్గంబును బొంది రాజభటులచే నీయమానుం డగుచు దండనంబున కభిముఖుండై చను నపరాధి చందంబునఁ జనుచుండి.984

* అంతలో మృత్యువు ముంచుకు వస్తుంది. మిక్కిలి భయంకరమైన రూపులతో తీక్ష్ణమైన చూపులతో ఇద్దరు యమదూతలు తనముందు వచ్చి నిలబడతారు. వాళ్లను చూచి గుండెలు పగిలి మలమూత్రాలను

విడుస్తాడు. యమపాశాలు కంఠాన్ని బంధిస్తాయి. ఈ శరీరాన్ని విడిచి పెట్టి యాతనా శరీరంలో ప్రవేశిస్తాడు. పొడవై నడవడానికి వీలులేని మార్గంలో యమభటులు బలవంతంగా ఈడ్చుకొని వెళ్లుతుంటే శిక్షలు అనుభవించటానికి సంసిద్ధుడై రాజభటులవెంట వెళ్ళుతున్న అపరాధిలాగా అలమటిస్తాడు.

చ. అనయము మూర్ఛనొందు శునకావలిచేతను భక్ష్యమాణుఁడై,
యనుపమ కాలకింకర భయంకర తర్జన గర్జనంబులన్
మనము గలంగ, దేహము సమస్తము గంపము నొందఁ గాఁ, బురా
తన భవ పాపకర్మ సముదాయముఁ జిత్తములోఁ దలంచుచున్. 985

* అక్కడ కుక్కలు మీదపడి పీక్కుతింటుంటే మూర్ఛపోతాడు. యమభటులు భయంకరంగా అరుస్తూ చేసే అదలింపులకూ, బెదరింపులకూ మనస్సు కలత చెందగా, శరీరమంతా కంపించిపోగా, పూర్వజన్మంలో చేసిన పాపాలన్నీ జ్ఞప్తికి తెచ్చుకొని పరితపిస్తాడు.

సీ. అనుపమక్షుత్తృష్ణ లంతర్వ్యథలఁ జేయ ఝంఝానిలజ్వలజ్జ్వలన చండ
భానుప్రదీప్తితప్తంబైన వాలుకా, మార్గానుగత తప్యమానగాత్రుఁ
డై వీఁపుఁ గశలచే నడువంగ వికలాంగుఁ, డగుచు మార్గమునందు నచట నచటఁ
జాల మూర్ఛిల్లు చాశ్రయశూన్యమగు నీళ్ల, మనుఁగుచు లేచుచు మొనసి పాప

తే. రూప మయిన తమముచే నిరూఢుఁ డగుచు, వెలయఁ దొంబది తొమ్మిదివేల యోజ
నముల దూరంబు గల యమనగరమునకుఁ, బూని యమభటుల్ గొంపోవఁ బోవునంత. 986

* ఎడతెగని ఆకలి దప్పులతో లోలోపల వ్యాకులపడుతూ, సుడిగాలుల మధ్య సోలిపోతుంటాడు. భగభగమండే సూర్యకిరణాలకు వేడెక్కి మాడిపోతున్న ఇసుక ఎడారుల్లో కాళ్ళుకాలుతూ నడవలేక నడుస్తుంటాడు. కొరడా దెబ్బలకు బొబ్బలెక్కిన వీపుతో శిథిలమైన అవయవాలతో మార్గమధ్యంలో అచ్చటచ్చటా మూర్ఛిల్లుతుంటాడు. దిక్కుమాలిన నీళ్ళలో మునిగితేలుతుంటాడు. పాపంలా క్రమ్ముకొన్న చిమ్మచీకటిలో నుంచి తొంబది తొమ్మిదివేల యోజనాల దూరంలో ఉన్న యమపట్టణానికి యమకింకరులు వాడిని ఈడ్చుకొని పోతారు.

వ. ఇట్లు మహాపాపాత్ముం డైనవాఁడు ముహూర్తత్రయ కాలంబునను సామాన్య దోషి యగువాఁడు ముహూర్తద్వయంబునను నేఁగి యాతనం బొందు నందు. 987

* ఈ విధంగా మహాపాపి యైనవాడు మూడుముహూర్తాల కాలంలోనూ, సామాన్యదోషి అయినవాడు రెండుముహూర్తాల కాలంలోనూ వెళ్ళి ఆ యమలోకంలో యాతనలు అనుభవిస్తారు.

క. పట్టుదురు కొఱవులను వడిఁ, బెట్టుదు రసిపుత్రికలను బెనుమంటలయం
దొట్టుదురు నొడలు నలియఁగ, మట్టుదు రప్పాపచిత్తు మత్తుం బెలుచన్. 988

* అక్కడ యమభటులు ప్రమత్తుడైన ఆపాపచిత్తుణ్ణి కొరవులతో కాలుస్తారు. చురకత్తులు గ్రుచ్చుతారు. భగభగమండే మంటలో పడవేస్తారు. ఒళ్లంతా చిల్లులు పడేటట్లు చితుకబొడుస్తారు.

ఉ. ముంతురు తప్తతోయముల మొత్తుదు రుగ్ర గదాసిధారలన్
ద్రెంతురు పొట్టప్రేవులు, వధింతురు, మీఁద నిభేంద్రపంక్తి ఁ ద్రొ
ప్పింతురు, ఘోరభంగిఁ గఱపింతురు పాములచేత, బిట్టు ద్రొ
బ్బింతురు మీఁద గుండ్లు, తినిపింతురు దేహము గోసి కండలన్. 989

* సలసలకాగే వేడినీళ్ళలో ముంచుతారు. పెద్ద గదలతోనూ, కత్తులతోనూ మొత్తుతారు. పొట్టలోని ప్రేవులను త్రెంచివేస్తారు. మదపుటేనుగులతో త్రొక్కిస్తారు. పాములచే క్రూరంగా కరిపిస్తారు. బండరాళ్లు మీదికి విసరుతారు. అతని దేహాన్ని కోసి ఆ కండల్ని ఆ పాపాత్ముని చేతనే తినిపిస్తారు.

వ. మఱియుఁ గుటుంబపోషణంబునఁ గుక్షింభరుం డగుచు నధర్మపరుండై భూతద్రోహంబున నతిపాపుండై నిరయంబునం బొంది, నిజధనంబులు గోలుపడి మొఱవెట్టు నాపన్నుని చందంబునఁ బరస్పర సంబంధంబునఁ గల్పింపంబడిన తామిస్రాంధతామిస్ర రౌరవాదు లగు నరకంబులం బడి, తీవ్రంబులైన బహుయాతనల ననుభవించి, క్షీణపాపుండై పునర్నరత్వంబునుం బొందు నని చెప్పి వెండియు నిట్లనియె. 990

* ఈ ప్రకారంగా పాపాత్ముడు సంసార పోషణకై పడరానిపాట్లు పడుతూ, తన పొట్టను నింపుకొంటూ, అధర్మమార్గాన నడుస్తూ, ప్రాణులను హింసిస్తూ మహాపాపం మూటకట్టుకొని యమలోకానికి పోతాడు. అక్కడ తన సొమ్ము పోగొట్టుకొని మొరపెట్టుకునే దిక్కులేని దీనునివలె ఆక్రోశిస్తూ ఒక దానివెంట ఒకటిగా తామిస్రం, అంధతామిస్రం, రౌరవం మొదలైన నరకాలలో పడి సహింపరాని పెక్కుబాధలను అనుభవిస్తూ, తన పాపాలన్నీ తరిగిపోయిన తరువాత మళ్లీ మనుష్యజన్మాన్ని పొందుతాడు అని చెప్పి తిరిగి కపిలాచార్యుడు ఇట్లా అన్నాడు.

-: కపిలుండు దేవహూతికిఁ బిండోత్పత్తి క్రమంబుఁ దెలుపుట :-

సీ. కైకొని మఱి పూర్వకర్మానుగుణమున శశ్వత్ప్రకాశకుం డీశ్వరుండు
ఘటకుండు గావునఁ గ్రమ్మఱ జీవుండు దేహసంబంధంబుఁ దివిరి తాల్ప
దొరకొని పురుష రేతోబిందు సంబంధి యై వధూగర్భంబునందుఁ జొచ్చి
కైకొని యొక రాత్రి గలిలంబు పంచరాత్రముల బుద్బుదమును దశమదివస

తే. మందుఁ గర్కంధు వంతయౌ నంతమీఁదఁ, బేశియగు నంతమీఁదటఁ బేర్చి యుండ
కల్పమగు నొక్క నెల మస్తకమును మాస, యమళ మైనను గరచరణములుఁ బొడము. 991

* ఈశ్వరుడు శాశ్వతంగా ప్రకాశించేవాడు, సర్వమూ, సంఘటిత పరచేవాడు, కాబట్టి జీవుడు తన పూర్వకర్మలను అనుసరించి మళ్ళీ దేహాన్ని పొందగోరుతాడు. జీవుడు పురుషుని వీర్యబిందు సంబంధంతో స్త్రీ గర్భంలో ప్రవేశిస్తాడు. ఒక్క రాత్రికి కలిలమై (శుక్రశోణితాల ద్రవమై), తర్వాత ఐదురాత్రులకు బుద్బుదమై, ఆపైన పదవదినానికి రేగుపండంతయై అనంతరం మాంసపిండమై గ్రుడ్డు ఆకారం పొందుతాడు. ఒక్క నెలకు శిరస్సు ఏర్పడుతుంది. రెండు నెలలకు కాళ్లుచేతులు వస్తాయి.

వ. మఱియు మాసత్రయంబున నఖ రోమాస్థి చర్మంబులు లింగచ్ఛిద్రంబులును గలిగి నాల్గవమాసంబున సప్త ధాతువులును బంచమ మాసంబున క్షుత్తృష్ణలును గలిగి, షష్ఠమాసంబున మావిచేతం బొదువంబడి తల్లికుక్షిని దక్షిణ భాగంబునం దిరుగుచు, మాతృభుక్తాన్న పానంబులవలనఁ దృప్తిం బొందుచు నేధమాన ధాతువులు గల్గి జంతుసంకీర్ణంబగు విణ్మూత్ర గర్తంబందుఁ దిరుగుచుఁ గ్రిమిభక్షిత శరీరుండై మూర్ఛలం బొందుచుఁ దల్లి భక్షించిన కటుతిక్తోష్ణ లవణ క్షారామ్లా ద్యుల్బణంబులైన రసంబులచేతఁ బరితప్తాంగుం డగుచు జరాయువునఁ గప్పంబడి బహిఃప్రదేశంబునందు నాంత్రంబులచేత బద్ధుండై కుక్షియందు శిరంబు మోపికొని భుగ్నంబైన పృష్ఠగ్రీవోదరుండై స్వాంగచలనంబునందు నసమర్థుం డగుచుఁ బంజరంబునందుండు శకుంతంబు చందంబున నుండి దైవకృతంబైన జ్ఞానంబునం బూర్వ జన్మ దుష్కృతంబులం దలంచుచు దీర్ఘోచ్ఛ్వాసంబు సేయుచు నే సుఖలేశంబునుం బొందక వర్తించుచు, నంత నేడవనెల యందు లబ్ధజ్ఞానుండై చేష్టలు గలిగి విట్క్రిమిసోదరుండై యొక్క దిక్కున నుండక సంచరించుచుం బ్రసూతి మారుతంబుల చేత నతివేపితుం డగుచు యాచమానుండును దేహాత్మదర్శియుఁ బునర్గర్భవాసంబునకు భీతుండు నగుచు బంధన భూతంబగు సప్తధాతువులచే బద్ధుండై కృతాంజలి పుటుండు దీనవదనుండునై జీవుండు దా నెవ్వనిచే నుదరంబున వసియింప నియమింపంబడె నట్టి సర్వేశ్వరుని నిట్లని స్తుతియించు. 992

* మూడు నెలలకు గోళ్ళు, వెంట్రుకలు, ఎముకలు, చర్మం, నవరంధ్రాలు ఏర్పడుతాయి. నాల్గవ నెలకు సప్తధాతువులు శుక్లం, శోణితం, మాంసం, చీము, మెదడు, ఎముక, చర్మం కలుగుతాయి. ఐదవనెలకు ఆకలిదప్పులు సంభవిస్తాయి. ఆరవ నెలలో మావిచేత కప్పబడి, తల్లి కడుపులో కుడివైపున తిరుగుతూ ఉంటాడు. తల్లితిన్న అన్నంతో త్రాగిన నీటితో తృప్తి పొందుతుంటాడు. ధాతువులు (వాత, పిత్త, శ్లేష్మాలు) అభివృద్ధి చెందుతూ ఉంటాయి. మల మూత్రాల గుంటలలో పొర్లుతూ, అందలి క్రిములు శరీరమంతా ప్రాకి బాధపెట్టగా మూర్ఛపోతూ ఉంటాడు.

తల్లి తిన్న కారం, చేదు, ఉప్పు, పులుపు, మొదలైన తీవ్రరసాలు అవయవాలను తపింపచేస్తాయి. మావిచే కప్పబడి, బయట ప్రేగులచే కట్టివేయబడి తల్లిపొట్టలో తలదూర్చి, వంగి ముడుచుకొని పండుకొని ఉంటాడు. తన అవయవాలు కదలించటానికి శక్తిలేక పంజరంలో చిక్కిన పక్షివలె బంధితుడై ఉంటాడు. దైవదత్తమైన తెలివితో, వెనుకటి జన్మలలోని పాపాలను తలంచుకొని, నిట్టూర్పులు విడుస్తాడు. కించిత్తుకూడా సుఖాన్ని పొందలేకుండా ఉంటాడు.

ఏడవ నెలలో జ్ఞానం కలుగుతుంది. కదలికలు కలుగుతాయి. మలంలోని క్రిములతో కలసి మెలసి ఒకచోట ఉండలేక కడుపులో అటూ ఇటూ తిరుగుతూ ఉంటాడు. గర్భవాయువులకు కంపించిపోతూ దేహాత్మ దర్శనం కలిగి, విమోచనాన్ని యాచించుతూ మళ్ళీ గర్భవాసం కలిగినందుకు భయపడుతూ బంధనరూపాలైన సప్తధాతువులతో బంధితుడై చేతులు జోడించి దీనముఖుడైన జీవుడు ఏ దేవుడు తనకు ఈ గర్భవాసం కలిగించాడో ఆ సర్వేశ్వరుని ఈ విధంగా సంస్తుతిస్తాడు.

-: గర్భస్థుం డగు జీవుండు భగవంతుని స్తుతించుట :-

క. అనయమును భువనరక్షణ, మునకై స్వేచ్ఛానురూపమునఁ బుట్టెడి వి
ష్ణుని భయవిరహిత మగు పద, వనజయుగం బర్థిఁ గొల్చు వారని భక్తిన్. 993

* సర్వదా లోకాలను సంరక్షించడానికై తన ఇచ్ఛానుసారంగా జన్మమెత్తుతూ ఉండే భగవంతుని పాదపద్మయుగళాన్ని అనురక్తితో అచంచల భక్తితో ఆరాధిస్తాను. ఆ పాదాలు నా భయాన్ని పటాపంచలు చేస్తాయి.

వ. అదియునుంగాక పంచభూత విరహితుం డయ్యుం బంచభూత విరచితంబైన శరీరంబునందుఁ
గప్పంబడి యింద్రియ గుణార్థ చిదాభాస జ్ఞానుండనైన నేను. 994

* ఆత్మస్వరూపుడనైన నాకు పంచభూతాలు లేవు. అయినా నేను పంచభూతాలతో ఏర్పడిన శరీరంతో కప్పబడి ఉన్నాను. ఇంద్రియాలు ఇంద్రియ గుణాలు, ఇంద్రియార్థాలు - వీని అస్తిత్వం తెలిసీ తెలియని ఆభాసజ్ఞానం కలిగి ఉన్నాను.

సీ. ఎవ్వఁడు నిఖిల భూతేంద్రియ మయ మగు మాయావలంబన మహిత కర్మ
బద్ధుఁడై వర్తించు పగిది దందహ్యమానంబగు జీవచిత్తంబునందు
నవికారమై శుద్ధమై యఖండ జ్ఞానమున నుండు వానికి ముఖ్యచరితు
నకు నకుంఠిత శౌర్యునకుఁ బరంజ్యోతికి సర్వజ్ఞునకుఁ గృపాశాంతమతికిఁ

తే. గడఁగియుఁ బ్రకృతి పురుషులకంటెఁ బరముఁ, డైనవానికి మ్రొక్కెద నస్మదీయ
దుర్భరోదగ్ర భీకర గర్భనరక, వేదనలఁ జూచి శాంతిఁ గావించుకొఱకు. 995

* ఏ దేవుడు సమస్త జీవరాసులలో పంచేంద్రియాలతో పంచభూతాలతో నిండిన మాయను అంగీకరించి కర్మబంధాలకు లోబడి ఉన్నట్లు కన్పించుతాడో, దహించుకొని పోతున్న జీవుని చిత్తంలో అవికారుడై, పరిశుద్ధుడై, అఖండజ్ఞాన స్వరూపుడై భాసిస్తుంటాడో, ఆ ఉదాత్త చరితునికి, ఆ మొక్కవోని శౌర్యం కలవానికి, ఆ పరంజ్యోతికి, ఆ సర్వజ్ఞునికి, ఆ దయామయునికి, ఆ శాంతమూర్తికి, ప్రకృతి పురుషులకంటె అతీతుడైన ఆ భగవంతునికి ఈ భరింపరాని భయంకరమైన గర్భనరకంలో నున్న నన్ను రక్షించి శాంతి కలిగించమని నమస్కరించుతున్నాను.

సీ. అనపుడు సుతునకు జనని యిట్లనుఁ దగ మహితాత్మ! యెవ్వని మాయచేత
ఘనమోహులై గుణకర్మ నిమిత్త సాంసారిక మార్గ సంచారములను
ధృతి సెడి యలసి యే దిక్కు నెఱుంగక హరి పదధ్యానంబు నాత్మ మఱచి
యుండు వారలకు నే యుక్తియు నమ్మహా పురుషు ననుగ్రహ బుద్ధి లేక

తే. తద్గుణ ధ్యాన తన్మూర్తి దర్శనములు, గోచరించుట యెట్లు? నాకును బ్రబోధ
కలితముగఁ బల్కు మనవుడుఁ గపిలుఁ డనియె, నంబతోడను సుగణకదంబతోడ. 996

* ఈ విధంగా చెబుతున్న కొడుకుతో తల్లి ఇట్లా అన్నది. ఓ మహానుభావా! ఎవని మాయవల్ల మానవులు వ్యామోహంలోపడి గుణకర్మ నిమిత్తంగా ఏర్పడ్డ ఈ సంసార మార్గంలో ప్రయాణిస్తూ ధైర్యం చాలక, అలసిపోయి దిక్కుతెలియక చీకాకు పడుతూ, చివరకు ఆ దేవుని పాదాలను ధ్యానించాలనే విషయాన్ని కూడా మనస్సులో మరచిపోతారో, ఆ పురుషోత్తముని అనుగ్రహం లేనిదే, ఆ మానవులకు ఆయన గుణగణాలను ధ్యానించాలనీ, ఆయన రూపాన్ని దర్శించాలనీ బుద్ధిపుడుతుందా? ఈ సంగతి నాకు కనువిప్పు కలిగేలాగా విప్పి చెప్పు - ఇలా అడిగిన సద్గుణవల్లియైన తల్లితో కపిలుడు ఇట్లా అన్నాడు.

వ. అట్టి యీశ్వరుండు గాలత్రయంబునందును జంగమస్థావరాంతర్యామి యగుటం జేసి జీవ కర్మమార్గంబులం బ్రవర్తించు వారు తాపత్రయ నివారణంబు కొఱకు భజియింతురని చెప్పి మఱియు నిట్లనియె. 997

* అమ్మా! విను. భగవంతుడు మూడు కాలాల్లోనూ చరాచర ప్రపంచంలోని సమస్త జీవరాసులలో అంతర్యామిగా ఉంటాడు. అందుచేత బ్రతుకు తెరువున పయనించేవారు తాపత్రయాలు తప్పించుకోవడానికై ఆ భగవంతుణ్ణి ఆరాధిస్తారు అని చెప్పి మళ్లీ ఇట్లా అన్నాడు.

క. జనయిత్రి! గర్భమందును, ఘన క్రిమివిణ్మూత్ర రక్త గర్తములోనన్
మునుఁగుచు జఠరాగ్నిని దిన, దినమును దంతప్యమానదేహుం డగుచున్. 998

* తల్లీ! జీవుడు తల్లి గర్భంలో, క్రిములతో నిండిన మలమూత్రాల నెత్తురు గుంటలో మునుగుతూ, ఆకలి మంటలతో దినదినం తపింపబడే దేహం కలవాడు అవుతాడు.

ఆ. దీనవదనుఁ డగుచు దేహి యీ దేహంబు, వలన నిర్గమింపఁ దలఁచి చనిన
నెలల నెన్నుకొనుచు నెలకొని గర్భంబు, వలన వెడలఁ ద్రోయువారు గలరె? 999

* దైన్యంతో నిండిన ముఖం కలవాడై, ఆ గర్భనరకంనుండి బయటపడాలని భావిస్తూ, గడచిన నెలలు లెక్కించుకుంటూ ఉంటాడు. నన్ను ఈ గర్భంనుండి వెలువరించే వాళ్లు ఎవరైనా ఉన్నారా? అని తలపోస్తూ ఉంటాడు.

వ. అని తలంచుచు దీనరక్షకుండయిన పుండరీకాక్షుండు దన్ను గర్భనరకంబువలన విముక్తునిం జేయ నమ్మహాత్మునికిఁ బ్రత్యుపకారంబు సేయలేమికి నంజలి మాత్రంబు సేయందగు, నట్టి జీవుండ నైన నేను శమదమాది యుక్తంబైన శరీరంబునందు విజ్ఞాన దీపాంకురంబునం బురాణపురుషు నిరీక్షింతునని మఱియు నిట్లనియె. 1000

* దీనులను రక్షించే పుండరీకాక్షుడు ఒక్కడే తనను ఈ గర్భనరకం నుండి, విముక్తుణ్ణి చేయగలడు. అయితే ఆ మహాత్మునకు నేను ప్రత్యుపకారం ఏమీ చేయలేను. చేతులు జోడించి నమస్కారం మాత్రమే చేయగల్గుతాను. నేను కేవలం జీవుడను. శమ, దమాది గుణాలతో కూడిన రాబోవు జన్మంలో విజ్ఞాన దీపాంకురాన్ని వెలిగించుకొని ఆ వెలుగులో పురాణ పురుషుణ్ణి చూస్తాను అని మళ్లీ ఇట్లా అనుకుంటాడు.

సీ. నెలకొని బహు దుఃఖములకు నాలయమైన యీ గర్భనరకము నేను వెడలఁ
జాల బహిః ప్రదేశమునకు వచ్చిన ననుపమ దేవమాయా విమోహి
తాత్ముండనై ఘోరమైనట్టి సంసార చక్రమందును బరిశ్రమణ శీలి
నై యుండ వలయుఁ దా, నది గాక గర్భంబు నందుండు శోకంబు నపనయించి.

తే. యాత్మ కనయంబు సారథియైన యట్టి, రుచిర విజ్ఞానమునఁ దమోరూపమైన
భూరి సంసార సాగరోత్తారణంబు, సేసి యీ యాత్మ నరసి రక్షించుకొందు. 1001

* ఎన్నెన్నో దుఃఖాలకు నిలయమైన ఈ గర్భనరకం నుండి నేను బయట పడలేను. ఒకవేళ బయటకు వచ్చినా దేవమాయలకు లోనై, వ్యామోహంతో భయంకరమైన సంసార వలయంలో చిక్కుకొని పరిభ్రమిస్తూ ఉండవలసిందే. అందుకని ఈ గర్భశోకాన్ని పోగొట్టేదీ, ఆత్మను సారథియై నడిపించేదీ అయిన విజ్ఞానాన్ని ఆశ్రయించి అంధకార బంధురమైన సంసార సాగరాన్ని దాటి ఆత్మను రక్షించుకుంటాను.

వ. మఱియును. 1002

చ. పరఁగుచు నున్న దుర్వ్యసనభాజనమై ఘనదుఃఖమూలమై
యరయఁగఁ బెక్కు తూంట్లు గలదై క్రిమిసంభవ మైనయట్టి దు
స్తర బహుగర్భవాసముల సంగతి మాన్పుటకై భజించెదన్
సరసిజనాభ భూరి భవ సాగర తారక పాదపద్మముల్. 1003

* ఈ గర్భనరకం అనేక వ్యసనాలకు నిలయమైనది. కడలేని దుఃఖాలకు మూలమైనది. ఎన్నో రంధ్రాలు గలది. క్రిములకు జన్మ స్థానమైనది. ఇటువంటి గర్భవాసాలు ఇంకా ఎన్ని భరించవలసి ఉన్నదో! ఈ ఆపదను పోగొట్టడానికై కమలనాభుని చరణకమలాలను ఆశ్రయిస్తాను. అవి సంసార సాగరాన్ని తప్పక తరింపజేస్తాయి.

క. అని కృతనిశ్చయుఁ డయి యే, చిన విమలజ్ఞాని యగుచు జీవుఁడు గర్భం
బున వెడల నొల్లకుండం, జనియెడు నవమాసములును జననీ! యంతన్. 1004

* ఈ విధంగా నిశ్చయించుకొని అతిశయించిన నిర్మలజ్ఞానం కలవాడై, జీవుడు గర్భం నుండి వెడలి రాకుండా తొమ్మిది నెలలు అట్లాగే గడుపుతాడు తల్లీ!

వ. దశమ మాసంబున వాని నధోముఖుం గావించిన నుచ్ఛ్వాస నిశ్శ్వాసంబులు లేక ఘనదుఃఖభాజనుండు విగతజ్ఞానుండు రక్తదిగ్ధాంగుండునై విష్ఠాస్థ క్రిమియుంబోలె నేలంబడి యేడ్చుచు జ్ఞానహీనుండై జడుఁడునుం బోలె నుండి యంత నిజభావనానభిజ్ఞులగు నితరులవలన వృద్ధిం బొందుచు నభిమతార్థంబులం జెప్ప నేరక యనేక కీటసంకులం బయిన పర్యంకంబునందు శయానుండై యవయవంబులు గండూయమానంబు లైన గోఁకనేరక యాసనోత్థాన గమనంబుల నశక్తుండై తన శరీరచర్మంబు మశక మత్కుణ మక్షికాదులు వొడువఁ గ్రిములచే వ్యథంబడు క్రిమియుంబోలె దోదూయమానుండై రోదనంబు సేయుచు విగతజ్ఞానుండై మెలంగుచు శైశవంబునం దత్తత్క్రియానుభవంబు గావించి పౌగండవయస్సునఁ దదనురూపంబులగు నధ్యయనాది దుఃఖంబు లనుభవించి తదనంతరంబ యౌవనంబు ప్రాప్తంబైన నభిమతార్థ ఫలప్రాప్తికి సాహసపూర్వంబు లగు వృథాగ్రహంబులు సేయుచు పంచమహాభూతార్థంబగు దేహంబందుఁ బెక్కుమాఱు లహంకార మమకారంబులం జేయుచుఁ దదర్థంబులైన కర్మంబు లాచరించుచు సంసారబద్ధుం డగుచు దుష్పురుష సంగమంబున శిశ్నోదర పరాయణుండై వర్తించుచు నజ్ఞానంబునం జేసి వర్ధిష్యమాణరోషుఁ డగుచుఁ దత్ఫలంబులగు దుఃఖంబు లనుభవించుచుఁ గాముకుండై నిజనాశంబునకు హేతువులగు కర్మంబులం బ్రవర్తించుచుండు మఱియును. 1005

* అనంతరం పదోమాసం వస్తుంది. అప్పుడు జీవుడు తలక్రిందుగా తిరుగుతాడు. ఉచ్ఛ్వాస నిశ్వాసాలు లేక ఊపిరాడక ఉక్కిరి బిక్కిరౌతాడు. ఎంతో బాధపడుతూ జ్ఞానరహితుడై నెత్తురు పులుముకొన్న దేహంతో భూమిమీద పడతాడు.

అలా క్రిందపడి, ఏడుస్తూ, ఎరుకలేనివాడై ఉంటాడు. తన ఉద్దేశ్యం అర్థంచేసికోలేని ఇతరులచే పోషింపబడు తుంటాడు. తనకు కావలసిన దేదో చెప్పలేడు. పెక్కు కీటకాలతో నిండిన ప్రక్కమీద పండుకొంటాడు. శరీరం దురదపుట్టినా గోకుకోటం చేతకాదు. కూర్చోటానికీ లేవటానికీ నడవటానికీ శక్తి చాలదు. తన ఒంటి నిండా దోమలూ నల్లులూ ఈగలూ మొదలైనవి ప్రాకి కుడుతూ ఉంటే వారింపలేక క్రిములచే పీడింపబడే క్రిమిలాగా బాధపడుతూ, ఏడుస్తూ జ్ఞానం లేనివాడై మెలగుతుంటాడు.

ఈ విధంగా జీవుడు శైశవంలో ఆ యా అవస్థలు అనుభవిస్తూ బాల్యంలో విద్యాభ్యాసం మొదలైన వాటితో శ్రమపడుతూ, ఆ తర్వాత యౌవనంలో తన కోర్కెలు తీర్చుకోవడం కోసం సాహసంతో కూడిన పనికి మాలిన పంతాలూ పట్టుదలలూ పూనుతూ, కామోద్రేకంతో ప్రవర్తిస్తూ, పంచభూతాత్మకమైన తన దేహంమీద మాటిమాటికీ అహంకార మమకారాలు పెంచుకుంటూ, తదనుగుణమైన పనులు చేస్తూ, సంసార బంధాలలో కట్టుబడి, దుష్టుల స్నేహంవల్ల కామం పండించుకోవడం, కడుపు నిండించుకోవడంతోనే

సతమతమౌతూ, అజ్ఞానియై పెచ్చు పెరిగిపోతున్న మచ్చరంతో దానికి ఫలమైన దుఃఖాన్ని అనుభవిస్తూ, కామాంధుడై, తన నాశనానికి మూలకారణమైన చెడుపనులను చేస్తూ ఉంటాడు.

సీ. జనయిత్రి! సత్యంబు శౌచంబు దయయును ధృతియు మౌనంబు బుద్ధియును సిగ్గు,
క్షమయును యశమును శమదమ భగములు, మొదలుగాఁగల గుణంబులు నశించు
జనుల కసత్సంగమున నని యెఱిఁగించి, వెండియు నిట్లను వినుము మూఢ
హృదయులు శాంతివిహీనులు దేహాత్మ, బుద్ధులు నంగనామోహ పాశ

తే. బద్ధ కేళీమృగంబుల పగిదిఁ గలిగి, పరవశస్వాంతమున శోచ్యభావులైన
వారి సంగతి విడువంగవలయు, నందు, నంగనా సంగమము దోష మండ్రుగాన. 1006

* అమ్మా! దుర్మార్గుల సాంగత్యంవల్ల సత్యం, శుచిత్వం, దయ, ధైర్యం, మితభాషణం, బుద్ధి, సిగ్గు, ఓర్పు, కీర్తి, శమం, దమం మొదలైన గుణాలన్నీ నశిస్తాయి అని చెప్పి కపిలుడు తల్లితో మళ్ళీ ఇట్లా అన్నాడు.

మూఢ హృదయులు, శాంతి లేనివాళ్లు, దేహమే ఆత్మ అని భావించేవాళ్లు, స్త్రీ వ్యామోహంలో చిక్కుకొని గొలుసులతో బంధించిన పెంపుడు మృగాలలాగా పరవశించిపోయేవాళ్లు - వీరంతా శోచనీయులు. ఇటువంటివాళ్ల సాంగత్యం వదలిపెట్టాలి. అందులోనూ స్త్రీ సాంగత్యం బలీయమైన దోషం అని ప్రాజ్ఞులంటారు.

వ. దీని కొక్క యితిహాసంబు గలదు. తొల్లి యొక్కనాఁడు ప్రజాపతి దన కూఁతురయిన భారతి మృగీరూప ధారిణియై యుండం జూచి తదీయరూపరేఖా విలాసంబులకు నోటువడి వివశీకృతాంతరంగుండును, విగతత్రపుండునునై తానును మృగరూపంబు నొంది తదనుధావనంబు హేయంబని తలంపక ప్రవర్తించె. కావున నంగనా సంగమంబు వలవ దస్మదీయ నాభీ కమల సంజాత చతుర్ముఖ నిర్మిత మరీచ్యాద్యుద్భూత కశ్యపాది కల్పిత దేవమనుష్యాదులందు మాయాబలంబునం గామినీజన మధ్యంబున విఖండిత మనస్కుండు గాకుండఁ బుండరీకాక్షుం డైన నారాయణఋషికిం దక్క నన్యులకు నెవ్వరికిం దీరదని వెండియు నిట్లనియె. 1007

* తల్లీ! దీనికి ఒక ప్రాచీన కథ ఉంది. పూర్వం ఒకనాడు బ్రహ్మదేవుడు తన కూతురైన సరస్వతి ఆడులేడి రూపం ధరించి ఉండగా చూచాడు. ఆమె సౌందర్యలావణ్యాలకు మురిసిపోయి పరవశించిన హృదయంతో సిగ్గు విడిచి, తానుకూడ మగలేడి రూపం ధరించి నీచమని అనుకోకుండా ఆమె వెంటబడి పరుగులెత్తాడు.

కాబట్టి పురుషునకు పరస్త్రీ సాంగత్యం తగదు. నా నాభికమలం నుండి పుట్టిన బ్రహ్మ, అతనిచే సృష్టింపబడిన మరీచి ప్రముఖులు, వారికి పుట్టిన కశ్యపాదులు, వీరిచే కల్పింపబడిన దేవతలు, మనుష్యులు, వీరి అందరిలోనూ చక్కదనాల చుక్కలైన రమణీమణుల మాయలకు చిక్కకుండా మొక్కవోని మనస్సు

కలిగి ఉండడం అనేది, పుండరీకాక్షుడైన ఒక్కనారాయణ మహర్షికే తప్ప ఇతరులకు ఎవ్వరికీ సాధ్యం కాదు అని కపిలుడు కన్న తల్లితో మళ్లీ ఇట్లా అన్నాడు.

తే. రూఢి నా మాయ కామినీ రూపమునను, బురుషులకు నెల్ల మోహంబుఁ బొందఁ జేయుఁ
గాన పురుషులు సతులు సంగంబు మాని, యోగవృత్తిఁ జరించుచు నుండవలయు. 1008

* అమ్మా! నా మాయయే స్త్రీరూపంలో, పురుషులకు మోహాన్ని కలిగిస్తుంది. కాబట్టి పురుషులు పరస్త్రీ సాంగత్యాన్ని పరిత్యజించి యోగమార్గంలో చరిస్తుండాలి.

క. ధీరతతో మత్పదసర, సీరుహ సేవానురక్తిఁ జెందిన వారల్
నారీసంగము నిరయ, ద్వారముగా మనములందుఁ దలఁపుదు రెందున్. 1009

* స్థిరబుద్ధితో నా పాదపద్మాలను సేవించడంలో ఆసక్తి గలవారు నారీ సాంగత్యాన్ని నరకద్వారంగా మనస్సులలో భావిస్తారు.

క. హరిమాయా విరచితమై, తరుణీ రూపంబుఁ దాల్చి ధరఁ బర్విన బం
ధురతృణ పరివృతకూపము, కరణి నదియు మృత్యురూపకం బగు మఱియున్. 1010

* నా మాయచేత కల్పింపబడిన కామినీ రూపం దట్టమైన గడ్డిచే కప్పబడిన కూపానికి అనురూపమై, మృత్యు స్వరూపమై ఉంటుంది.

చ. ధన పశు పుత్త్ర మిత్ర వనితా గృహ కారణభూతమైన యీ
తనువున నున్న జీవుఁడు పదంపడి యట్టి శరీర మెత్తి న
న్ననుగతమైన కర్మఫల మందక పోవఁగరాదు, మింటఁ బో
యిన భువిఁ దూఱినన్ దిశల కేఁగిన నెచ్చటనైన దాఁగినన్. 1011

* ధనధాన్యాలు పశువులు, పుత్రులు, మిత్రులు, స్త్రీలు, గృహాలు మొదలైన వాటికి కారణ భూతమైనది ఈ శరీరం. ఈ శరీరంలో ఉన్న జీవుడు ఇవన్నీ అనుభవించి మళ్ళీ ఈ జన్మలోని కర్మఫలాన్ని అనుభవించడం కోసం ఇటువంటి శరీరాన్ని తిరిగి ధరిస్తాడు. అమ్మా! ఆకాశంలోకి ఎగిరిపోయినా, భూమిలో దూరినా, దిక్కులకు పారిపోయినా, ఎచ్చట దాగినా కర్మఫలాన్ని అనుభవింపక తప్పదు.

వ. అట్టి పురుషరూపంబు నొందిన జీవుండు నిరంతర స్త్రీ సంగంబుచే విత్తాపత్య గృహాది ప్రదంబగు స్త్రీత్వంబు నొందు, నీక్రమంబున నంగనారూపుండగు జీవుండు మన్మాయచేఁ బురుష రూపంబు నొంది ధనాది ప్రదుండగు భర్తను నాత్మబంధ కారణంబగు మృత్యువునుగ నెఱుంగవలయు, మఱియు జీవోపాధి భూతంబగు లింగదేహంబుచే స్వావాసభూతలోకంబున నుండి లోకాంతరంబు నొందుచుం బ్రారబ్ధకర్మఫలంబుల ననుభవించుచు మరలఁ గర్మాదులం దాసక్తుం డగుచు మృగయుండు గాననంబున ననుకూల సుఖ ప్రదుండైనను మృగంబునకు మృత్యువగు చందంబున

జీవుండు భూతేంద్రియ మనోమయం బైన దేహంబు గలిగి యుండు, నట్టి దేహనిరోధంబె మరణంబు, ఆవిర్భావంబె జన్మంబు, కాన సకల వస్తు విషయజ్ఞానంబు కలుగుటకు జీవునకు సాధనంబు చక్షురింద్రియంబ. ద్రష్టు దర్శనీయ యోగ్యతా ప్రకారంబున జీవునకు జన్మమరణంబులు లేవు గావున భయ కార్పణ్యంబులు విడిచి సంభ్రమంబు మాని జీవప్రకారంబు జ్ఞానంబునం దెలిసి ధీరుండై ముక్తసంగుం డగుచు యోగ్యవైరాగ్య యుక్తంబైన సమ్యగ్జ్ఞానంబున మాయావిరచితంబైన లోకంబున దేహాదులం దాసక్తి మాని వర్తింపవలయు నని చెప్పి వెండియు నిట్లనియె. 1012

* పురుషరూపం ధరించిన జీవుడు ఎడతెగని స్త్రీ సాంగత్యంవల్ల భోగభాగ్యాలు పిల్లలు ఇల్లు మొదలైన వాటిపై ఆసక్తి పెంచుకొని వచ్చే జన్మలో స్త్రీగానే జన్మిస్తాడు. ఇలా స్త్రీత్వాన్ని పొందిన జీవుడు, నా మాయవల్ల పురుషరూపాన్ని పొంది ధనాదులను ఇచ్చే భర్తను సంసారబంధనానికి కారణంగా తెలుసుకోవాలి. ఈ సంసారబంధమే మృత్యువు. జీవునకు ఆధారంగా లింగమయ దేహం నిలిచి ఉంటుంది. ఆ లింగమయ దేహంతో తనకు నివాసమైన ఈ లోకంనుండి వేరు లోకాలను పొందుతూ పూర్వకర్మలయొక్క ఫలితాన్ని అనుభవిస్తూ, తిరిగి కర్మలపై ఆసక్తుడు అవుతూ ఉంటాడు. మనస్సు పంచభూతాలు పంచేంద్రియాలు - వీటితో ఏర్పడి సుఖ సాధనమైన దేహం క్రమంగా శుష్కించి నశిస్తుంది. అడవిలో వేటగాడు, మృగాలకు గానాదులతో అనుకూలమైన సదుపాయాలు కూర్చి ఆకర్షణలు అమర్చుతాడు. అవే మృగాలపాలిటికి మృత్యువుగా పరిణమిస్తాయి. అట్టి దేహాన్ని చాలించడమే మరణం. దానిని పొందడమే జననం.

సకల వస్తువులకూ సంబంధించిన జ్ఞానాన్ని పొందడానికి, జీవునకు సాధనం కన్ను. ద్రష్ట చూడదగిన దానిని చూచుట అనే యోగ్యత సంపాదించుకున్నప్పుడు, జీవునకు పుట్టుట గిట్టుట అనేవి ఉండవు. కాబట్టి మానవుడు పిరికితనాన్నీ, దైన్యభావాన్నీ వదలిపెట్టి, తొందరలేని వాడై, జీవుని స్వరూపాన్ని జ్ఞానం ద్వారా తెలుసుకొని, ధైర్యం వహించి బంధనాలు లేనివాడై యోగ్యమైన వైరాగ్యంతో కూడిన చక్కని జ్ఞానాన్ని అలవరచుకోవాలి. మాయాకల్పితమైన ఈ లోకంలో దేహం మొదలైన వానిపై ఆసక్తి లేకుండా ఉండాలి అని చెప్పి కపిలాచార్యుడు మళ్ళీ ఇట్లా అన్నాడు.

సీ. గృహమందు వర్తించు గృహమేధు లగువారు మహిత ధర్మార్థ కామముల కొఱకు
సంప్రీతు లగుచుఁ దత్సాధనానుష్ఠాన నిరతులై వేదనిర్ణీత భూరి
భగవత్సుధర్మ తద్భక్తి పరాఙ్ముఖు లై దేవగణముల ననుదినంబు
భజియించుచును భక్తిఁ బైతృక కర్మముల్ సేయుచు నెప్పుడు శిష్టచరితు

తే. లగుచుఁ దగ దేవపితృసువ్రతాఢ్యు లయిన, కామ్యచిత్తులు ధూమాదిగతులఁ జంద్ర
లోకమును జెంది పుణ్యంబు లుప్త మయిన, మరలి వత్తురు భువికి జన్మంబు నొంద. 1013

* సంసారానికి కట్టువడిన గృహస్థులు ధర్మార్థకామాలపై ప్రీతి కలిగి - వాటితోనే సంతుష్టులై వాటిని సాధించడంలోనే మునిగి తేలుతూ ఉంటారు. వేదాలలో నిర్ణయింపబడిన భాగవత ధర్మాలకూ భగవద్భక్తికీ

విముఖులై ఉంటారు. దేవగణాలను నిత్యం ఆరాధిస్తుంటారు. పితృకార్యాలను భక్తితో చేస్తూ సదాచార సంపన్నులై ఉంటారు. కానీ ఇట్లా దేవతలకూ పితరులకూ సంబంధించిన సత్కర్మలను ఆచరించడంలోనే నేర్పరులై, కోర్కెలు నిండిన చిత్తం గలవారు మోక్షాన్ని అందుకోలేరు. వారు ధూమ్రాది మార్గాలలో చంద్రలోకం చేరి అచ్చట సుఖాలు అనుభవించి పుణ్యం తరిగి నశింపగా మళ్ళీ జన్మ ఎత్తడం కోసం భూలోకానికి వస్తారు.

వ. అదియునుంగాక. **1014**

తే. ప్రవిమలానంత భోగితల్పంబునందు,యోగనిద్రాళువై హరి యున్నవేళ
నఖిల లోకంబులును విలయంబు నొందు, నట్టి సర్వేశ్వరునిఁ గూర్చి యలఘుమతులు, **1015**

* అంతేగాక, అత్యంత నిర్మలమైన ఆదిశేషుని పానుపుమీద శ్రీమన్నారాయణుడు యోగనిద్రలో మునిగి ఉన్న సమయంలో సమస్త లోకాలూ ప్రళయాన్ని పొందుతాయి. అటువంటి సర్వేశ్వరుణ్ణి బుద్ధిమంతులైనవారు ధ్యానిస్తారు.

మ. పరికింపన్ నిజభక్తియుక్తి గరిమం బాటిల్లు పంకేరుహో
దర విన్యస్త సమస్త ధర్మముల శాంత స్వాంతులై సంగముం
బరివర్జించి విశుద్ధచిత్తు లగుచుం బంకేజపత్రేక్షణే
తర ధర్మైక నివృత్తులై సతతమున్ దైత్యారిఁ జింతించుచున్. **1016**

* వారు అచంచలమైన భక్తిప్రపత్తులతో తమతమ ధర్మాలన్నీ కమలనాభునికే సమర్పించి, ప్రశాంత చిత్తులై, సర్వసంగ పరిత్యాగులై, పుండరీకాక్షుని ఆరాధన తప్ప, తదితర ధర్మాలనుండి దూరంగా ఉంటూ, నిత్యం ఆ దైత్యారినే భావిస్తూ ఉంటారు.

సీ. మఱియు నహంకార మమకార శూన్యులై యర్థి వర్తించుచు నర్చిరాది
మార్గ గతుండును మహనీయ చరితుండు విశ్వతోముఖుఁడును విమలయశుఁడు
జగదుద్భవస్థానసంహార కారణుం డవ్యయుం డజుఁడుఁ బరాపరుండుఁ
బురుషోత్తముఁడు నవ పుండరీకాక్షుండు నైన సర్వేశ్వరునందుఁ బొంది

తే. మానితాపునరావృత్తిమార్గ మయిన, ప్రవిమలానంద తేజోవిరాజమాన
దివ్యపదమున సుఖియించు ధీరమతులు, మరలిరా రెన్నటికిని జన్మముల నొంద. **1017**

* అంతేకాక "నేను" అనే అహంకారం గానీ, "నాది"అనే మమకారంగానీ, లేకుండా ఉంటారు. వెలుగు త్రోవల పయనించువాడు, ఉన్నతోన్నతమైన చరిత్ర కలవాడు, లోకమంతట నిండియున్నవాడు, పవిత్రమైన యశస్సు కలవాడు, జగత్తులు పుట్టుటకు, నిలుకడకు, నాశనానికి కారణ మైనవాడు, నాశం లేనివాడు, జన్మ లేనివాడు, శ్రేష్ఠులలో శ్రేష్ఠుడు, పురుషోత్తముడు, నవపుండరీక నయనుడు అయిన సర్వేశ్వరునిపై బుద్ధి నిలిపి, మళ్ళీ జన్మంటూ లేని మహనీయ మార్గంలో స్వచ్ఛమై ఆనందమయమై

తేజోవిరాజితమైన దివ్య ధామాన్ని శాశ్వతంగా చూరగొని సుఖించే ధీరులు పునర్జన్మ కోసం పుడమిపైకి ఎన్నటికీ తిరిగిరారు.

వ. మఱియుఁ బరమేశ్వర దృష్టిచే హిరణ్యగర్భు నుపాసించు వారు సత్యలోకంబున ద్విపరార్ధావసానంబగు ప్రళయంబుఁ దనుకఁ బరుండగు చతురాననుం బరమాత్మ రూపంబున ధ్యానంబు సేయుచు నుండి పృథివ్యప్తేజో వాయ్వాకాశమాన సేంద్రియ శబ్దాది భూతాదులతోడంగూడ లోకంబును బ్రకృతియందు లీనంబు సేయ సర్వేశ్వరుండు సకల సంహర్తయగు సమయంబున గతాభిమానంబులు గలిగి బ్రహ్మలోకవాసులగు నాత్మలు బ్రహ్మతోడం గూడి పరమానంద రూపుండును సర్వోత్కృష్టుండు నగు పురాణపురుషుం బొందుదురు, కావున నీవు సర్వభూతహృదయ పద్మనివాసుండును శ్రుతానుభావుండును నిష్కళంకుండును నిరంజనుండును నిర్ద్వంద్వుండును నగు పురుషుని భావంబుచే శరణంబు నొందు మని చెప్పి మఱియును నిట్లనియె. 1018

* కొందరు తెలియనివారు పరమేశ్వరుడనే దృష్టితో సృష్టికర్త అయిన బ్రహ్మదేవుణ్ణి ఉపాసిస్తారు. వారు బ్రహ్మతోపాటు సత్యలోకంలో ఉంటారు. రెండు పరార్థాల కాలం పూర్తికాగానే బ్రహ్మకు ప్రళయం వస్తుంది. పృథివి, జలం, అగ్ని, వాయువు, ఆకాశం అనే పంచభూతాలు, మనస్సు, పంచేంద్రియాలు, పంచతన్మాత్రలు, వానితోకూడిన సమస్త ప్రకృతీ, సకలలోకాలు సర్వసంహర్త అయిన సర్వేశ్వరునిలో విలీన మవుతాయి. అప్పుడు సత్యలోక వాసు లయినవారు బ్రహ్మలోకంపై అభిమానం వదలి బ్రహ్మతోకూడ పరమానంద స్వరూపుడూ, సర్వోత్కృష్టుడూ, అయిన పురాణ పురుషునిలో కలిసిపోతారు. కాబట్టి తల్లీ నీవు సకల ప్రాణుల హృదయ పద్మాల్లో నివాసం చేస్తూ ఉండేవాడూ, మహానుభావుడూ, నిష్కలంకుడూ, నిరంజనుడూ, అద్వితీయుడూ అయిన పురుషోత్తముణ్ణి మనసారా శరణుపొందు - అని చెప్పి కపిలుడు మళ్లీ ఇట్లా అన్నాడు.

మ. సకలస్థావర జంగమ ప్రతతికిం జర్చింపఁ దా నాధ్యుఁడై
యకలంక శ్రుతి గర్భుఁడుం బరముఁడు న్నైనట్టి యీశుండు సే
వక యోగీంద్ర కుమార సిద్ధముని దేవశ్రేణి యోగ ప్రవ
ర్తకమై తన్ను భజింపఁజూపు సగుణ బ్రహ్మంబు లీలాగతిన్. 1019

* తల్లీ! సమస్త చరాచర ప్రాణికోటికీ అధీశ్వరుడు, పవిత్రాలైన వేదాల పుట్టుకకు కారణభూతుడు, సర్వశ్రేష్ఠుడు, అయినవాడు పరమేశ్వరుడు.

యోగీంద్రులూ, సనకసనందనాది కుమారులూ, సిద్ధులూ, మునులూ, దేవతలూ అందరూ భక్తియోగంతో ఆ పరాత్పరుణ్ణే భజిస్తారు. అటువంటి వారికీ ఆయన సగుణ స్వరూపంతో దర్శనమిస్తాడు.

సీ. అట్టి సర్వేశ్వరుం డయ్యయికాలంబు లందును దద్గుణవ్యతికరమున
జనియించుచుండు, నీ చాడ్పున ఋషి దేవ గణములు దమ తమ కర్మ నిర్మి

తైశ్వర్య పారమేష్ఠ్యములందుఁ బురుషత్వమునఁ బొంది యధికారములు వహించి
వర్తించి క్రమ్మఱ వత్తురు, మఱి కొంద ఱారూఢ కర్మానుసారమైన

తే. మనములను జాలఁ గలిగి ధర్మములయందు, శ్రద్ధతోఁ గూడి యప్రతిషిద్ధమైన
నిత్యనైమిత్తికాచార నిపుణు లగుచుఁ, దగి రజోగుణ కలిత చిత్తములు గలిగి. 1020

వ. సకాములై యింద్రియ జయంబు లేక పితృగణంబుల నెల్లప్పుడుఁ బూజించుచు గృహంబులయందు
వర్తించి హరి పరాఙ్ముఖు లగువారు త్రైవర్గిక పురుషులని చెప్పంబడుదురు. 1021

* అటువంటి సర్వేశ్వరుడు ఆ యా సమయాలలో తన మహనీయ గుణగణాల కలయికచే అనేక రూపాలలో అవతరిస్తూ ఉంటాడు. ఈ విధంగా అతని అంశలు పంచుకొని పుట్టిన ఋషులూ దేవతలూ తమ కర్మఫలాన్ని అనుసరించి పౌరుషంతో ఐశ్వర్యం, పారమేష్ఠ్యం మొదలైన అధికారాలు చేపట్టి కొంతకాలం అనుభవించి, యథాస్థానానికి తిరిగి వస్తారు. మరికొందరు కర్మానుసారమైన మనస్సు కలవారై, ధర్మమందు శ్రద్ధ కలవారై, ధర్మానికి విరుద్ధం కాకుండునట్లుగా, నిత్యమూ తాము చేయదగిన ఆచారాలను నిర్వర్తిస్తూ, రజోగుణంతో నిండిన మనస్సు కలవారై కామ ప్రవృత్తికి లోబడి ఇంద్రియాలను జయింపలేక పితృదేవతలను అనుదినం ఆరాధిస్తూ గృహాలలో పడి సంసార నిమగ్నులై జీవిస్తూ, హరిపరాఙ్ముఖులై ధర్మార్థకామాలను మాత్రమే నమ్ముకొని వర్తిస్తారు. అటువంటివారు. "త్రైవర్గిక పురుషు"లని పిలువబడతారు.

చ. వినుత గుణోత్తరుండు నురువిక్రముఁడైన హరిన్ భజించి త
న్మనన లసత్కథామృతము మానుగఁ గ్రోలుట మాని దుష్కథల్
విని ముద మందుచుందురు, వివేకవిహీనత నూరఁబంది యా
త్మను మధురాజ్యభక్ష్యములు మాని పురీషముకేగు చాడ్పునన్. 1022

* అనంత కల్యాణగుణ విశిష్టుడూ, అద్వితీయ పరాక్రముడూ అయిన త్రివిక్రముని భజిస్తూ ఆయన మహిమలనే మననం చేస్తూ ఆయన మధుర కథాసుధను తనివితీరా త్రాగడం ఉత్తమలక్షణం. అలాకాక మరికొందరు ఊరబంది అవివేకంతో తీయ తీయని నేతివంటకాలను కాలదన్ని మలభక్షణకై పరువెత్తినట్లుగా, అడ్డమైన చెడ్డ కథలూ వింటూ ఆనందిస్తూ ఉంటారు.

చ. అలవడ ధూమమార్గగతులై పితృలోకముఁ బొంది పుణ్యముం
బొలసినవారు దొంటి తమ పుత్త్రులకుం దగఁ దాము పుట్టి వి
హ్వల మతి గర్భగోళ పతనాది పరేత ధరాగతాంతమై
వెలసిన కర్మ మిం దనుభవింతురు గావున నీవు భామినీ! 1023

* ఓ అమ్మా! ధూమమార్గాలగుండా వెళ్లి, పితృలోకం చేరి సుఖించేవారు తమ పుణ్యం తరిగిపోగానే మళ్లీ ఈ పుడమిమీద దమ బిడ్డలకే బిడ్డలై జన్మిస్తారు. వశం తప్పిన మనస్సుతో, మాతృ గర్భం నుండి బయటపడింది మొదలుగా, శ్మశాన భూమికి చేరే పర్యంతం ఆ యా కర్మఫలాలను ఇక్కడే అనుభవిస్తారు.

క. విను సర్వభావములఁ బర, ముని ననఘు ననంతు నీశుఁ బురుషోత్తము స
న్మనమున భజియింపుము ముద, మునఁ, బునరావృత్తి లేని ముక్తి లభించున్. 1024

* అందువల్ల ఓ జననీ! సర్వశ్రేష్ఠుడూ, పాపరహితుడూ, అనంతుడూ, అధీశ్వరుడూ, పురుషోత్తముడూ అయిన పరమేశ్వరుణ్ణి సమస్తరీతులా సద్బుద్ధితో సంతోషంగా సేవింపు. అలా చేస్తే పునర్జన్మం లేని కైవల్యం నీకు లభిస్తుంది.

వ. అని చెప్పి వెండియు నిట్లనియె: భగవంతుండగు వాసుదేవునియందుం బ్రయుక్తంబగు భక్తియోగంబు బ్రహ్మసాక్షాత్కార సాధనంబు లగు వైరాగ్యజ్ఞానంబులం జేయు, నట్టి భగవద్భక్తి యుక్తంబైన చిత్త బింద్రియ వృత్తులచే సమంబులగు నర్థంబులందు వైషమ్యంబును ప్రియా ప్రియంబులును లేక నిస్సంగంబు సమదర్శనంబు హేయోపాదేయ విరహితంబునై యారూఢంబైన యాత్మపదంబు నాత్మచేఁ జూచుచుండు, జ్ఞానరూపుండును బరబ్రహ్మంబును బరమాత్ముండును నీశ్వరుండును నగు పరమపురుషుం డేకరూపంబు గలిగి యుండియు దృశ్యద్రష్టుకరణంబులచేతం బృథగ్భావంబును బొందుచుండు, నిదియ యోగికి సమగ్రంబగు యోగంబునం జేసి ప్రాప్యంబగు ఫలంబు, కావున విషయవిముఖంబు లగు నింద్రియంబులచేత జ్ఞానరూపంబును హేయగుణ రహితంబును నగు బ్రహ్మంబు మనోవిభ్రాంతిం జేసి శబ్దాది ధర్మంబగు నర్థరూపంబునం దోఁచు, అది యెట్టు లర్థాకారంబునం దోఁచు నని యడిగితివేని నహంకారంబు గుణరూపంబునం జేసి త్రివిధంబును, భూతరూపంబునం బంచ విధంబును, నింద్రియరూపంబున నేకాదశ విధంబునై యుండు, జీవరూపుం డగు విరాట్పురుషుండు జీవవిగ్రహంబైన యండంబగు జగంబునం దోఁచుచుండు, దీని శ్రద్ధాయుక్తం బయిన భక్తిచేత యోగాభ్యాసంబునం జేసి సమాహిత మనస్కుండై నిస్సంగత్వంబున విరక్తుండైన వాఁడు వొడగను చుండు, నది యంతయు బుధజన పూజనీయ చరిత్రవు గావున నీకుం జెప్పితి, సర్వయోగ సంప్రాప్యుండును నిర్గుణుండును భగవంతుండని చెప్పిన జ్ఞానయోగంబును, మదీయ భక్తి యోగంబును నను రెండు నొక్కటియ, యింద్రియంబులు భిన్నరూపంబులు గావున నేకరూపంబయిన యర్థం బనేక విధంబు లగున ట్లేకం బగు బ్రహ్మం బనేక విధంబులుగఁ దోఁచు, మఱియును. 1025

* కపిలాచార్యుడు ఈ విధంగా చెప్పి మళ్లీ ఇట్లా అన్నాడు. అమ్మా! పరమేశ్వరుడైన వాసుదేవుని యందు అభివ్యక్తమైన భక్తియోగం జ్ఞానాన్నీ వైరాగ్యాన్నీ కలుగజేస్తుంది. ఈ జ్ఞాన వైరాగ్యాలే బ్రహ్మసాక్షాత్కారానికి సాధనాలు. అటువంటి భగవద్భక్తితో కూడిన చిత్తం ఇంద్రియ వ్యాపారాలయందు సమంగా వర్తిస్తుంది. అటువంటి మనస్సు కలవానికి హెచ్చుతగ్గు లుండవు. ప్రియాప్రియము లుండవు. విషయ లాలస ఉండదు. గ్రహింప దగినవీ, తిరస్కరింప తగినవీ ఉండవు. సర్వత్ర సమదర్శన మేర్పడుతుంది. తనలో ఉన్న ఆత్మ స్వరూపాన్ని తాను చూడగలుగుతాడు.

జ్ఞాన స్వరూపుడు, పరబ్రహ్మ, పరమాత్ముడు, ఈశ్వరుడు అయిన పరమేశ్వరుడు ఒకే రూపం కలవాడై ఉండికూడా, కనబడే రూపాన్ని బట్టీ, చూచేవారినిబట్టీ, చూడటానికి ఉపయోగ పడే సాధనాలనుబట్టీ, వేరువేరు రూపాలలో గోచరిస్తాడు. ఇదియే యోగి అయినాడు సంపూర్ణ యోగంవల్ల పొందదగిన ఫలం.

విషయాలనుండి వెనుకకు మరలిన ఇంద్రియాలవల్ల జ్ఞాన స్వరూపమూ, హేయగుణ రహితమూ అయిన పరబ్రహ్మ దర్శనం లభిస్తుంది. ఆ పరబ్రహ్మమే మనస్సుయొక్క భ్రాంతి వలన శబ్దం స్పర్శం మొదలైన వాని ధర్మాలైన అర్థాల స్వరూపంతో గోచరిస్తున్నది.

" ఆ పరబ్రహ్మం అర్థస్వరూపంతో ఎట్లా కనిపిస్తుంది?" అని నీవు అడుగుతావేమో, చెబుతాను విను. అహంకారం గుణరూపం ధరించి సత్త్వరజస్తమస్సులై మూడు విధాలుగానూ, భూత రూపం ధరించి పృథివ్యాపస్తేజో వాయ్వాకాశాలనే అయిదు విధాలుగానూ, ఇంద్రియరూపం ధరించి పదకొండు విధాలుగానూ ఉంటుంది. ఈ విధంగా అహంకారమే నానావిధాలుగా భాసిస్తుంది.

విరాట్పురుషుడు జీవస్వరూపుడు. జీవరూపమైన ఈ జగత్తు అనే గ్రుడ్డులో అతడు నిండి ఉంటాడు. ఈ పరమ రహస్యాన్ని శ్రద్ధా సహితమైన భక్తితోనూ, యోగాభ్యాసంతోనూ, నిశ్చల చిత్తం కలవాడై, వైరాగ్యం పొందినవాడు దర్శిస్తాడు. అమ్మా! నీవు జ్ఞాన సంపన్నులైన పెద్దలు పూజింపదగిన చరిత్ర గలదానవు. కాబట్టి నీకు ఈ విషయమంతా వెల్లడించాను.

సమస్త యోగసాధనలవల్ల పొందదగిన పరబ్రహ్మను నిర్గుణుడని జ్ఞానయోగులు పలుకుతున్నారు. నేను చెప్పిన భక్తియోగం ఆ పరమాత్మను సగుణుడుగా పేర్కొంటున్నది. వాస్తవానికి జ్ఞానయోగం భక్తియోగం రెండూ ఒక్కటే.

ఇంద్రియాలు వేరువేరు రూపాలతో ఉంటాయి. అందువల్లనే ఒకే రూపంలో ఉండే వస్తువు అనేక విధాలుగా తోచినట్లు, ఒకే పరమాత్మ అనేక విధాలుగా గోచరిస్తున్నాడు.

సీ. అంబ! నారాయణుం డఖిల శాస్త్రములను సమధికానుష్ఠిత సవనతీర్థ
దర్శన జపతపో౽ధ్యయన యోగక్రియా దాన కర్మంబులఁ గానఁబడఁడ,
యేచిన మనము బాహ్యేంద్రియంబుల గెల్చి సకల కర్మత్యాగ సరణి నొప్పి
తలకొని యాత్మ తత్త్వజ్ఞానమున మించి యుడుగక వైరాగ్యయుక్తిఁ దనరి

తే. మహిత ఫల సంగరహిత ధర్మమునఁ దనరు, నట్టి పురుషుండు దలపోయ, నఖిల హేయ
గుణములను బాసి కల్యాణ గుణవిశిష్టుఁ, డైన హరి నొందుఁ బరమాత్ము ననఘుఁ డగుచు.1026

* అమ్మా! ఆ శ్రీమన్నారాయణుడు సమస్త శాస్త్రాలను చక్కగా చదివినందు వల్లనూ; అనుష్ఠానాలూ, యజ్ఞాలూ, తీర్థయాత్రలూ, జపతపాలూ ఆచరించినందువల్లనూ కనిపించడు. వేదాలు అధ్యయనం చేయడం వల్లనూ, యోగాభ్యాసాల వల్లనూ; దానాలూ, వ్రతాలూ చేసినందువల్లనూ భగవంతుడు గోచరించడు. చంచలమైన మనస్సును లోగొని చెలరేగిన ఇంద్రియాలను జయించి, కర్మ లన్నింటినీ భగవదర్పితం చేసి, ఆత్మస్వరూపాన్ని గుర్తించి, తరగిపోని వైరాగ్యంతో ఫలితాలను అపేక్షించకుండా ప్రవర్తించే పురుషుడు మాత్రమే దుర్గుణాలను దూరం చేసుకొని పాపాలను పటాపంచలు గావించి అనంత కళ్యాణ గుణ విశిష్టుడైన ఆ హరిని - ఆ పరమాత్మను - చేరగలుగుతాడు.

వ. అది గావున నీకుం జతుర్విధ భక్తియోగ ప్రకారంబుఁ దేటపడ నెఱింగించితి, నదియునుం గాక కామరూప యగు మదీయ గతి జంతువులయందు నుత్పత్తి వినాశరూపంబుల నుండు, నవిద్యా కర్మ నిర్మితంబులైన జీవుని గతు లనేక ప్రకారంబులై యుండు, నదియు జీవాత్మ వానియందుం బ్రవర్తించి యాత్మగతి యిట్టిదని యెఱుంగక యుండు - నని చెప్పి మఱియు నిట్లనియె - ఇట్టి యతి రహస్యంబగు సాంఖ్యయోగ ప్రకారంబు ఖలునకు, నవినీతునకు, జడునకు, దురాచారునకు, డాంబికునకు, నింద్రియలోలునకుఁ, బుత్ర దారాగారాద్యత్యంతాసక్త చిత్తునకు, భగవద్భక్తిహీనునకు, విష్ణు దాసులయందు ద్వేషపడువానికి నుపదేశింపవలవదు, శ్రద్ధా సంపన్నుండును, భక్తుండును, వినీతుండును, నసూయారహితుండును, సర్వభూతమిత్త్రుండును, శుశ్రూషాభిరతుండును, బాహ్యార్థజాత విరక్తుండును, శాంత చిత్తుండును, నిర్మత్సరుండును, శుద్ధాత్ముండును, భక్తులయందుఁ బ్రేమ గల వాఁడును, నన్యకాంతా విముఖుండును, నిష్కాముండును నగు నధికారికి నుపదేశింప నర్హం బగు, ఈ యుపాఖ్యానం బే పురుషుండేనిఁ బతివ్రత యగు నుత్తమాంగన యేని శ్రద్ధాభక్తులు గలిగి మదర్పిత చిత్తంబున న్వినుఁ బఠియించు నట్టి పుణ్యాత్ములు మదీయ దివ్యస్వరూపంబుం బ్రాపింతు రని చెప్పెనని మైత్రేయుండు విదురునకు వెండియు నిట్టనియె, ఈ ప్రకారంబునం గర్దమదయితయైన దేవహూతి గపిలుని వచనంబుల విని నిర్ముక్త మోహపటల యగుచు సాష్టాంగ దండ ప్రణామంబు లాచరించి తత్త్వ విషయాంకిత సాంఖ్యజ్ఞాన ప్రవర్తకం బగు స్తోత్రంబు సేయ నుపక్రమించి కపిలున కిట్లనియె. 1027

* అందువల్ల అమ్మా! నీకు నేను ఆర్తులకూ, జిజ్ఞాసువులకూ, అర్థార్థులకూ, జ్ఞానులకూ సంబంధించిన నాలుగు విధాలైన భక్తి మార్గాలను విశదంగా తెలియజెప్పాను. అంతేకాక స్వేచ్ఛారూపమైన నా సంకల్పం ప్రాణులందు జనన మరణ రూపాలతో ఉంటుంది. అజ్ఞానంచే ఆచరించే కర్మల మూలంగా కలిగే జీవుని ప్రవర్తనలు అనేక విధాలుగా ఉంటాయి. జీవాత్మ అటువంటి అకర్మలు ఆచరిస్తూ ఆత్మస్వరూపం ఇటువంటిది అని తెలియని స్థితిలో ఉంటాడు - అని చెప్పి కపిలుడు మళ్ళీ ఇట్లా అన్నాడు.

ఇటువంటి అతిరహస్యమైన సాంఖ్యయోగ పద్ధతి దుష్టునకూ, నీతి హీనునకూ, మూర్ఖునకూ, దురాచారునకూ, డంబాలు కొట్టేవానికి, ఇంద్రియసుఖాలకు లోబడిన వానికీ; పిల్లలు, ఇల్లాలు, ఇల్లు మొదలైన వానిపై అపరిమితమైన ఆసక్తి గలవానికీ, భగవంతునిపై భక్తి లేనివానికీ, విష్ణు భక్తులను ద్వేషించే వానికీ ఉపదేశింప కూడదు. శ్రద్ధాసక్తుడు, భక్తుడు, వినయసంపన్నుడు, ద్వేషరహితుడు, సర్వప్రాణులను మైత్రీభావంతో చూచేవాడు, విజ్ఞాన విషయాలను వినాలనే ఆసక్తి కలవాడు, ప్రాపంచిక విషయాలపై విరక్తుడు, శాంతచిత్తుడు, మాత్సర్యం లేనివాడు, స్వచ్ఛమైన మనస్సు కలవాడు, భక్తులందు ప్రేమ కలవాడు, పరస్త్రీలను మంచి భావంతో చూచేవాడు, చెడు కోరికలు లేనివాడు అయినవానికి మాత్రమే ఈ సాంఖ్యయోగం ఉపదేశింప తగింది. అటువంటివాడే ఇందుకు అర్హుడైన అధికారి.

ఈ ఉపాఖ్యానాన్ని ఏ పురుషుడైనా, పతివ్రత అయిన ఏ ఉత్తమ స్త్రీ అయినా శ్రద్ధాభక్తులతో నాపై మనస్సు నిలిపి వినినా, చదివినా అటువంటి పుణ్యాత్ములు నా దివ్య స్వరూపాన్ని పొందుతారు అని కపిలుడు దేవహూతితో చెప్పాడని చెప్పి మైత్రేయుడు విదురుణ్ణి చూచి ఇంకా ఇట్లా అన్నాడు.

ఈ విధంగా కర్దమమహర్షి అర్ధాంగి అయిన దేవహూతి కపిలాచార్యుని ఉపదేశం ఆలకించింది. ఆమె మోహం తొలగిపోయింది. కన్నతల్లి కపిలాచార్యునికి సాష్టాంగ దండ ప్రణామాలు చేసింది. పరబ్రహ్మానికి సంబంధించిన తాత్త్వికమైన సాంఖ్య జ్ఞానంతో కపిలుణ్ణి ఇలా స్తోత్రం చేయడం ప్రారంభించింది.

సీ. అనయంబు విను మింద్రియార్థ మనోమయంబును భూతచయమయంబును నశేష
భూరి జగద్బీజ భూతంబును గుణప్రవాహ కారణమును వలను మెఱయు
నారాయణాభిఖ్య నాఁ గల భవదీయ దివ్యమంగళమూర్తిఁ దేజరిల్లు
చారు భవద్గర్భ సంజాతుఁ డగునట్టి కమల గర్భుండు సాక్షాత్కరింప

తే. లేక మనమునఁ గనియె ననేకశక్తి, వర్గములు గల్గి సుగుణప్రవాహరూప
మంది విశ్వంబు దాల్చి సహస్రశక్తి, కలితుఁడై సర్వకార్యముల్ గలుగఁజేయు. 1028

* ఇంద్రియాలు, ఇంద్రియార్థాలు, మనస్సు, పంచభూతాలు - వీనితో నిండి, సమస్తజగత్తుకూ బీజభూతమై సత్త్వరజస్తమోగుణ ప్రవాహానికి మూలకారణమై “నారాయణుడు” అనే నామంతో నీ దివ్యమంగళ విగ్రహం తేజరిల్లుతూ ఉంటుంది. అటువంటి నీ కల్యాణమూర్తిని నీ నాభికమలంనుండి జన్మించిన చతుర్ముఖుడే సాక్షాత్తుగా సందర్శించలేక ఎలాగో తన మనస్సులో కనుగొన గలిగాడు. అలా చూచి నీ అనుగ్రహంవల్ల అనేక శక్తులను తనలో వ్యక్తీకరించుకొని వేలకొలది శక్తులతో కూడినవాడై ప్రవాహరూపమైన ఈ విశ్వాన్ని సృజింప కలుగుతున్నాడు. సృష్టి సంబంధమైన సర్వకార్యాలనూ నిర్వహింప గలుగుతున్నాడు.

వ. అంత. 1029

తే. అతుల భూరి యుగాంతంబునందుఁ గపట, శిశువవై యొంటి కుక్షి నిక్షిప్త నిఖిల
భువన నివహుండవై మహాంభోధి నడుమఁ, జారు వటపత్ర తల్పసంస్థాయి వగుచు. 1030

* మహాప్రళయ సమయంలో సమస్త భువన సముదాయాన్నీ నీ ఉదరంలో పదిలంగా దాచుకొని మహాసాగర మధ్యంలో మఱ్ఱి ఆకు పాన్పుమీద మాయాశిశువవై ఒంటరిగా శయనించి ఉంటావు.

తే. లీల నాత్మీయ పాదాంగుళీ వినిర్గ, తామృతము గ్రోలినట్టి మహాత్మ! నీవు
గడఁగి నా పూర్వభాగ్యంబు కతన నిపుడు, పూని నాగర్భమున నేఁడు పుట్టితయ్య! 1031

* మహానుభావా! అలా వటపత్రశాయివైన నీవు లీలగా నీ కాలిబొటన వ్రేలిని నోటిలో నుంచుకొని అందలి అమృతాన్ని ఆస్వాదిస్తూ ఉంటావు. అటువంటి ఆదినారాయణమూర్తి వైన నీవు నా పూర్వపుణ్య విశేషంవల్ల ఇప్పుడు నా కడుపున పుట్టావు.

వ. అట్టి పరమాత్ముండ వయిన నీవు. 1032

సీ. వరుస విగ్రహ పారవశ్యంబునను జేసి రఘురామ కృష్ణ వరాహ నార
సింహాది మూర్తు లంచితలీల ధరియించి దుష్టనిగ్రహమును శిష్టపాల
నమును గావించుచు నయమున సద్ధర్మ నిరత చిత్తులకు వర్ణింపఁ దగిన
చతురాత్మతత్త్వ విజ్ఞాన ప్రదుండవై వర్తింతు వనఘ! భవన్మహత్త్వ

తే. మజున కయినను వాక్రువ్వ నలవి గాదు, నిగమ జాతంబు లయిన వర్ణింపలేవ
యెఱిఁగి సంస్తుతి సేయ నే నెంత దాన?, వినుత గుణశీల! మాటలు వేయు నేల? 1033

* పరమాత్మ స్వరూపుడవైన నీవు అవతారాల మీద ముచ్చటపడి రఘురామచంద్రుడుగా, శ్రీకృష్ణ ప్రభువుగా, వరాహస్వామిగా, నరసింహమూర్తిగా ఆకారాలు ధరించి దుష్టశిక్షణం, శిష్టరక్షణం చేస్తావు. ఉత్తమ ధర్మమునందు ప్రవృత్తమైన చిత్తం గల భక్తులకు జ్ఞానదృష్టిని ప్రసాదించటం కోసం వాసుదేవ సంకర్షణ అనిరుద్ధ ప్రద్యుమ్న వ్యూహాలను అవలంబించి ప్రవర్తిస్తావు. అనఘుడవు, అనంతకల్యాణగుణ సంపన్నుడవు అయిన నీ మహత్త్వాన్ని అభివర్ణించడం చతుర్ముఖునకూ, చతుర్వేదాలకు కూడా సాధ్యం కాదంటే ఇక నే నెంత దాన్ని? వెయ్యి మాట లెందుకు! నిన్ను తెలుసుకొని సన్నుతించటం నాకు శక్యం గాని పని.

వ. అదియునుం గాక. 1034

క. ధీమహిత! భవన్మంగళ, నామస్మరణానుకీర్తనము గల హీనుల్
శ్రీమంతు లగుదు, రగ్ని, ష్టోమాదికృదాళికంటె శుద్ధులు దలఁపన్. 1035

* అంతేకాదు; ఓ జ్ఞానస్వరూపా! మంగళకరమైన నీ నామాన్ని స్మరించినా, పదిమందితో కలిసి పాడినా దరిద్రులు సైతం శ్రీమంతులౌతారు. అంతేకాదు. అటువంటి వారు అగ్నిష్టోమం మొదలైన యజ్ఞాలు చేసిన వారికంటే పరిశుద్ధు లవుతారు.

వ. అదియునుం గాక. 1036

క. నీ నామస్తుతి శ్వపచుం, డైనను జిహ్వాగ్రమందు ననుసంధింపన్
వానికి సరి భూసురుఁడుం, గానేరఁడు చిత్ర మిది జగంబుల నరయన్. 1037

* ఆ మాత్రమే కాదు, ధరిత్రిలో మరో విచిత్రమైన విషయ మేమిటంటే భక్తి పూర్వకంగా నీ నామాన్ని జిహ్వాగ్రాన నిలుపుకొని జపించినట్లయితే వాడు కుక్క మాంసము తినే చండాలుడైనా సరే వానితో బ్రాహ్మణుడు కూడా సాటి కాలేడు.

ఉ. ఈవిధ మాత్మలం దెలిసి యెప్పుడు సజ్జనసంఘముల్ జగ
త్పావనమైన నీ గుణకథామృత మాత్మలఁ గ్రోలి సర్వ తీ

ర్థావళిఁ గ్రుంకినట్టి ఫల మందుదు రంచు సమస్త వేదముల్
వావిరిఁ బల్కుఁ గావునను వారలు ధన్యులు మాన్యు లుత్తముల్. 1038

* ఈ పరమార్థాన్ని చక్కగా తెలుసుకొన్న సజ్జనులు సర్వదా లోకపావనమైన నీ మధుర కథా సుధారసాన్ని తనివితీరా మనసారా త్రాగుతారు. అటువంటి వారికి సమస్త పుణ్యతీర్థాలలో స్నానం చేసిన ఫలం ప్రాప్తిస్తుంది. ఈ విధంగా వేదాలన్నీ గొంతెత్తి చాటుతున్నాయి. అందువల్ల అటువంటి మహనీయులే మాననీయులు, ఉత్తములు, సాధుసత్తములు.

వ. అది గావునఁ బరబ్రహ్మంబవును, బరమ పురుషుండవును, బ్రత్యఙ్మనో భావ్యుండవును, సమస్త జన పాపనివారక స్వయం ప్రకాశుండవును, వేదగర్భుండవును, శ్రీ మహావిష్ణుండవును నగు నీకు వందనంబు లాచరించెద నని స్తుతియించినం బరమ పురుషుండును. మాతృవత్సలుండును నగు కపిలుండు గరుణారసార్ద్ర హృదయ కమలుండై జనని కిట్లనియె. 1039

* అందువల్ల పరబ్రహ్మవూ, పరమపురుషుడవూ, వెలుపలా లోపలా భావించి సంభావించ తగినవాడవూ, సకల జీవుల పాపాలను పటాపంచలు చేసేవాడవూ, స్వయంప్రకాశుడవూ, వేదమూర్తివీ, మహావిష్ణు స్వరూపుడవూ అయిన నీకు నమస్కరిస్తున్నాను.

ఈ విధంగా దేవహూతి స్తుతించగా మాతృప్రేమతో నిండిన కపిలుడు కరుణారసార్ద్ర హృదయుడై కన్నతల్లితో ఇట్లా అన్నాడు -

తే. తవిలి సుఖరూపమును మోక్షదాయకంబు, నైన యీ యోగమార్గ మే నంబ! నీకు
నెఱుఁగ వివరించి చెప్పితి, నిది దృఢంబు, గాఁగ భక్తి ననుష్ఠింపు కమలనయన! 1040

* కమల దళాలవంటి కన్నులుగల తల్లీ! సుఖస్వరూపమూ, మోక్షప్రదమూ అయిన ఈ యోగమార్గాన్ని నీకు తేటతెల్లంగా వెల్లడించాను. దీనిని నీవు దృఢమైన భక్తితో అనుష్ఠించు.

క. జీవన్ముక్తి లభించుం, గావున నేమఱక తలఁపు కైకొని దీనిన్
వావిరి నొల్లని వారికిఁ, దావల మగు మృత్యుభయము, దవ్వగు సుఖమున్. 1041

* దీనిని ఏకాగ్రచిత్తంతో ఏమరుపాటు లేకుండా ఆచరించేవారికి జీవన్ముక్తి లభిస్తుంది. ఈ మార్గాన్ని ఇష్టపడని వారికి మృత్యుభీతి కలుగుతుంది. సుఖం దూరమవుతుంది.

క. అని యిట్లు దేవహూతికి, మన మలరఁగఁ గపిలుఁ డాత్మ మార్గం బెల్లన్
వినిపించి చనియె నని విదు, రునకున్ మైత్రేయమునివరుం డెఱిఁగించెన్. 1042

* ఈ విధంగా కపిలాచార్యుడు కన్నతల్లి అయిన దేవహూతికి మనస్సు సంతోషించేటట్లు ఆత్మ తత్త్వాన్ని ఉపదేశించి వెళ్ళిపోయినాడని మైత్రేయ మహర్షి విదురునికి వెల్లడించాడు.

వ. అట్లు కపిలుం డేగిన పిదప దేవహూతియుం బుత్రుండు సెప్పిన యోగమార్గంబున విజ్ఞానంబు గలిగి యుండియుం బెనిమిటియైన కర్దమునిం దనయుండైన కపిలునిం బాసి నష్టవత్సయగు గోవు చందంబునం దల్లడిల్లుచుఁ గపిలమహామునిం దలంచుచుం గర్దమ తపస్సామర్థ్యంబున నైనయట్టి.1043

* కపిలుడు వెళ్లిపోయిన అనంతరం దేవహూతి తన పుత్రుని ఉపదేశం వల్ల జ్ఞానోదయం కలిగినదైనా కొంత వంత చెందక తప్పలేదు. పతి అయిన కర్దమ ప్రజాపతి ముందే వెళ్లాడు. ఇప్పుడు కన్న కొడుకైన కపిలుడు కూడా తన్ను విడిచిపోయినందున దూడను పోగొట్టుకొన్న గోమాత రీతిగా ఆ తల్లి తల్లడిల్లింది. మాటిమాటికీ కపిలుణ్ణీ, ఆయన మాటలనూ తలచుకోసాగింది.

ఉ. మానిత సౌరభప్రసవ మంజుల పక్వ ఫలప్రవాళ భా
రానత చూత పోత విటపాగ్ర నికేతన రాజకీర స
మ్మాని సుఖానులాప పరిమండిత కర్దమతాపసాశ్రమో
ద్యాన వన ప్రదేశ కమలాకర తీర నికుంజ పుంజముల్. 1044

* దేవహూతి ఈ విధంగా విచారించుతూ కర్దమ ప్రజాపతి తన తపఃప్రభావంవల్ల కల్పించిన తపోవనం వైపు చూచింది. నలు దెసలా పరిమళాలు విరజిమ్మే, విరిగుత్తులతో, చక్కగా పండిన పండ్లతో, చెంగావి చివుళ్లతో, వంగిన కొమ్మలతో, గున్నమామిళ్ల కన్నుల విందుగా కన్పించాయి. ఆ మామిడి చెట్ల చిటారు కొమ్మలపై కూర్చున్న రాచిలుకలు వీనుల విందుగా పలుకుతున్నాయి. మరికొంచెము ముందుకు నడువగా తామరకొలనులు కన్పించాయి. వాటి చుట్టూ దట్టంగా అల్లుకొన్న పొదరిండ్లు గోచరించాయి.

వ. వెండియు. 1045

సీ. అంచిత స్ఫటిక మయ స్తంభ దీప్తిచేఁ గొమరారు మరకత కుడ్యములను
సజ్జాతి వజ్రాల సజ్జాలరుచులచే భాసిల్లు నీల సోపానములను
దీపించు చంద్రకాంతోపలవేదుల విద్రుమ దేహళీ విలసితముల
హాటక రత్న కవాట శోభితముల నలరిన సౌధశాలాంగణముల

తే. వర పయః ఫేన పటల పాండుర కరీంద్ర, దంత నిర్మిత ఖట్వాతి ధవళ పట్ట
రచిత శయ్యాళులును జతురంతయాన, కనక పీఠాది వస్తు సంఘముల నెల్ల. 1046

* ఆ ప్రక్కనే అందమైన భవనం ఉన్నది. ఆ భవనం స్ఫటిక స్తంభాలతో, పచ్చలు చెక్కిన గోడలతో, మేలిజాతి వజ్రాల గవాక్షాలతో, నిగనిగలాడే నీల కాంత మణి సోపానాలతో, పాలరాతి అరుగులతో, పగడాల గడపలతో, పొదిగిన బంగారు తలుపులతో అలరారుతున్నది.

ఆ సౌధాంగణాలలో పాలనురుగు వంటి ఏనుగు దంతాలతో చేయబడిన పట్టెమంచాలపై తెల్లని పట్టు పరుపులు పరచి ఉన్నాయి. ఒక ప్రక్క ముత్యాల పల్లకీలూ, మరొక ప్రక్క సువర్ణపీఠాలూ పడి ఉన్నాయి. అటువంటి వైభవోపేతమైన వస్తు సంపద నంతా పరిత్యజించి దేవహూతి ముందుకు సాగింది.

వ. మఱియు వికచకమల కుముద సౌగంధిక బంధుర సుగంధానుబంధి గంధవహ శోభితంబును నరవింద నిష్యంద కందళిత మరంద రసపాన మదవదిందిందిర సందోహ ఝుంకార సంకులంబునునై చెలువారు బావులు గలిగి, పురందర సుందరీ నందితంబైన కర్దమాశ్రమంబుఁ బరిత్యజించి కుటిలంబులైన కుంతలంబులు జటిలంబులుగా ధరియించి సరస్వతీ బిందు సరోవరంబులం ద్రిషవణ స్నానంబు గావించుచు నుగ్రతపోభారంబునం గృశీభూత శరీరయై నిజకుమారుండును బ్రసన్న వదనుండును గపిల నామధేయుండును నగు నారాయణుని సమస్త వ్యస్త చింతనలచే ధ్యానంబు సేయుచుఁ బ్రవాహరూపం బైన భక్తి యోగంబునను నధికవైరాగ్యంబునను యుక్తానుష్ఠాన జాతంబై బ్రహ్మత్వాపాదకంబగు జ్ఞానంబును విశుద్ధ మనంబును గలిగి. 1047

* విచ్చిన తామరపూలూ, వికసించిన కలువ పూలూ, విప్పారిన సౌగంధిక పుష్పాలూ గుప్పు గుప్పున సుగంధాలను వెలజల్లుతున్నాయి. దిగుడు బావులలో పూచిన పద్మాలలో పొంగిపొరలే తియ్యని పూదేనెలు కడుపు నిండా త్రాగి గండు తుమ్మెదలు ఝుంకారాలు చేస్తున్నాయి. అటువంటి అందాలతో నిండి సురసుందరులకు సైతం ఆనందాన్ని అందించే కర్దమాశ్రమాన్ని వదలిపెట్టి దేవహూతి తపోదీక్ష వహించింది. ఆమె నొక్కుల నొక్కుల చిక్కని శిరోజాలు జడలు గట్టాయి. సరస్వతీ నదిలోని బిందు సరోవరంలో ముప్పూటలా మంత్రపూర్వకంగా స్నానం చేయసాగింది. తపోనియమంవల్ల ఆమె శరీరం బాగా చిక్కి కృశించి పోయింది.

దేవహూతి తన కడుపున కపిలమూర్తియై అవతరించిన శ్రీమన్నారాయణుని ఏకాగ్రచిత్తంతో అనేక విధాలుగా ధ్యానం చేయడం మొదలు పెట్టింది. ఆమెభక్తి అఖండమై ప్రవాహరూపం వహించింది. ఆమె ఎదలో వైరాగ్యం కుదురుకుంది. పరిశుద్ధ మనస్కురాలైన దేవహూతికి సుయోగ్యమైన అనుష్ఠానంతో బ్రహ్మజ్ఞానం ప్రాప్తించింది.

సీ. అనయంబు నాత్మనాయకుఁడును విశ్వతో ముఖుఁ డనంతుఁడుఁ బరముఁడు నజుండు
చతురుండు నిజపరిజ్ఞాన దీపాంకుర మహిమ నిరస్త సమస్త భూరి
మాయాంధకారుఁ డమేయుఁ డీశ్వరుఁ డగు నా పరబ్రహ్మంబునం దవిరత
బద్ధతత్త్వ జ్ఞాన పరతచే నిర్ముక్త జీవ భావమున విశిష్టయోగ

తే. భవ్యసంప్రాప్త నిర్మల బ్రహ్మభావ, ములను గలిగి సమాధిచే నెలమిఁ దనరు
నపునరావృత్త మగు త్రిగుణప్రధాన, తత్త్వముల నొప్పి సంతతోదారనియతి. 1048

* దేవహూతి అనుక్షణమూ ఆత్మలకు అధీశ్వరుడూ, సర్వాంతర్యామీ, అనంతుడూ, అద్వితీయుడూ, అజుడూ, లీలావినోదీ, విజ్ఞానదీపకాంతుల మహిమతో అజ్ఞానాంధకారాన్ని పారదోలేవాడూ, అమేయుడు, అఖిలేశ్వరుడూ అయిన పరబ్రహ్మమందు మనస్సు లగ్నం చేసింది. నిరంతరమైన నిష్ఠతో ఆమెకు నిర్మలమైన తత్త్వజ్ఞానం అలవడింది. జీవభావం తొలగింది. దైవభావం కలిగింది. పరబ్రహ్మతో సమాధి సిద్ధించింది. పునరావృత్తి రహితమైన ప్రవృత్తి ఏర్పడింది.

తే. కలలఁ దోఁచిన వస్తుసంఘముల, మేలు, కొని కనుంగొనఁగా లేని మనుజు పోల్కిఁ
బొలఁతి తన యాత్మ మఱచి యిమ్ముల సధూమ, మైన పావకుగతి నుండె నంతలోన. 1049

* కలలో కనుగొన్న వస్తువులన్నీ మేలుకొన్న అనంతరం కనుగొనలేని మానవునిలాగా దేవహూతి తన అస్తిత్వాన్ని మరచి పోయింది. పొగలేని అగ్నిలాగా ప్రకాశించింది.

క. గురుయోగ శక్తి చే నం, బర తలమున కెగసి సత్కృపామయుఁడగు నా
పరవాసుదేవు చరణాం, బురుహ యుగన్యస్త చిత్తము గలది యగుచున్. 1050

* అఖండమైన యోగప్రభావం వల్ల ఆమె మనస్సు ఆకాశానికి ఎగసి పరమ కరుణామయుడైన పరవాసుదేవుని చరణకమలాలలో విలీన మయింది.

వ. ఇట్లు కపిలోక్తమార్గంబున దేవహూతి శ్రీహరియందుఁ గలసె, నయ్యంగనారత్నంబు మోక్షంబునకుం జనిన క్షేత్రంబు "సిద్ధిపదం" బనుపేరం బరఁగి ప్రసిద్ధి వహించె, అంత నక్కడఁ గపిలుండు తల్లిచేత ననుజ్ఞాతుండై సిద్ధ చారణ గంధర్వాప్సరోముని నివహ సంస్తూయమానుం డగుచు సముద్రునిచేత దత్తార్హణ పూజా నికేతనంబులు వడసి సాంఖ్యాచార్యాభిష్టుతంబగు యోగంబు నవలంబించి లోకత్రయ శాంతి కొఱకు సమాహితుండై స్వపిత్రాశ్రమంబు విడిచి యుదగ్భాగంబునకుం జనియె నని మైత్రేయ మహాముని విదురున కిట్లనియెఁ - దండ్రీ! యీ యుపాఖ్యానంబును నాకు గోచరించిన రీతి నీకుం జెప్పితి, నిది కపిల "దేవహూతి సంవాదం" బత్యంత పావనంబు, గపిల ప్రణీతంబు నయిన యోగంబు, దీనిం బరమభక్తి యుక్తుండై యెవ్వండు పఠించు, నెవ్వండు విను, నట్టి పుణ్యాత్ములు విగతపాపులై గరుడ ధ్వజుండయిన పుండరీకాక్షుని శ్రీచరణారవిందంబులం బొందుదురని మైత్రేయుండు విదురున కెఱింగించిన విధంబున శుక యోగీంద్రుండు పరీక్షన్నరేంద్రునకుం జెప్పెనని సూతుండు శౌనకాది మహామునులకు నీ కథా వృత్తాంతంబు సెప్పిన విని ప్రహృష్ట హృదయులై మునికులోత్తమా! భవద్వాక్పూరం బగు భగవత్కథామృతంబు గ్రోలుచుండ మా మనంబులం దనివోవ, దింకను దరువాతి వృత్తాంతాలు మాకు విశదంబులుగ వినిపింప నీవ యర్హుండ వని యడుగుటయు. 1051

* ఈ విధంగా కపిలమాత దేవహూతి కపిలుని ఉపదేశానుసారంగా విష్ణుదేవునిలో విలీనమైంది. ఆ సతీమతల్లి మోక్షాన్ని అందుకొన్న పవిత్ర క్షేత్రం 'సిద్ధిపదం'అనే పేరుతో ప్రసిద్ధి వహించింది.

కపిలుడు కన్న తల్లి అనుజ్ఞ గైకొని సిద్ధులు చారణులు గంధర్వులు అప్సరసలు మునులు చేసే వందనాలు అందుకుంటూ సముద్రతీరానికి చేరాడు. అక్కడ సముద్రుడు సమర్పించిన కానుకలు పూజలు గ్రహించాడు. సాంఖ్యాచార్యులచే సంస్తూయమానమైన యోగ మార్గాన్ని అవలంబించాడు. ముల్లోకాలకు శాంతిని ప్రసాదించడంకోసం తండ్రిగారి తపోవనాన్ని వదలి నిశ్చల చిత్తంతో ఉత్తర దిక్కుగా ప్రయాణం చేశాడు.

ఇలా చెప్పి మైత్రేయ మహాముని విదురునితో ఇట్లా అన్నాడు.

నాయనా! ఈ ఉపాఖ్యానం నాకు తోచిన విధంగా నీకు చెప్పాను. ఈ "కపిల దేవహూతి సంవాదం" అత్యంత పవిత్రమైంది. దీనినే కపిలప్రోక్తమైన యోగశాస్త్రం అంటారు.

ఈ "కపిల దేవహూతి సంవాదాన్ని" ఎవడు అత్యంత భక్తితో పఠిస్తాడో, ఎవడు వింటాడో - అటువంటి పుణ్యాత్ముల పాపాలు పటాపంచలౌతాయి. వారు గరుడధ్వజుడైన కమలాక్షుని శ్రీపాద కమలాలను చేరుకుంటారు.

ఈ ప్రకారంగా మైత్రేయుడు విదురునకు వివరించిన విషయాన్ని శుకయోగీంద్రుడు పరీక్షిన్నరేంద్రునకు విశదీకరించాడని సూతుడు శౌనకాది మహామునులకు వెల్లడించాడు.

ఈ వృత్తాంతం విన్న శౌనకాది మునీంద్రులు సంతుష్టాంతరంగులై "మునీంద్రచంద్రా' నీ వాక్ప్రవాహరూపమైన భగవత్కథాసుధారసం ఎంత త్రాగినా మా మనస్సులకు తృప్తి కలగటం లేదు. తనివి తీరునట్లు తరువాతి వృత్తాంతం వివరంగా వినిపించవలసిందిగా విన్నవించుకుంటున్నాము. అందుకు నీవే తగిన వాడవు" అన్నారు.

చ. జనకసుతా మనో విమల సారస కోమల చంచరీక! చం
దన శరదిందు కుంద హర తార మరాళ పటీర చంద్రికా
వినుత యశోవిశాల! రఘువీర! దరస్మిత పద్మపత్ర లో
చన! నిటలాంబక ప్రకట చాపవిఖండన! వంశమండనా! 1052

* రఘుకుల లలామా! శ్రీరామా! నీవు జానకీదేవి అమలమైన హృదయకమలంలో విహరించే భ్రమరానివి. చందనంవలె, శరచ్చంద్రునివలె, మొల్లపువ్వువలె, పరమశివునివలె, పులుగడిగిన ముత్యంవలె, రాయంచవలె, మంచిగంధంవలె, వెన్నెల వెల్లువవలె తెల్లనై ఎల్లవైపులా వ్యాపించిన కీర్తిగలవాడవు. చిరునవ్వు లొలికే కమల దళాలవంటి కన్నులు గలవాడవు. ముక్కంటి వింటిని విరచినవాడవు. సూర్య వంశాన్ని అలంకరించినవాడవు.

తరలము :

పరమపావన! విశ్వభావన! బాంధవ ప్రకరావనా!
శరధిశోషణ! సత్యభాషణ! సత్కృపామయ భూషణా!
దురిత తారణ! సృష్టికారణ! దుష్టలోక విదారణా!
ధరణిపాలన! ధర్మశీలన! దైత్యమర్దన ఖేలనా! 1053

* దేవా! నీవు పరమపావనుడవు. విశ్వభావనుడవు. బంధు జనావనుడవు. నీవు సముద్రజల శోషణుడవు. సత్యభాషణుడవు! అపారకృపాగుణ భూషణుడవు. నీవు దురితాలనుంచి గట్టెక్కిస్తావు. సకలలోకాలను సృష్టిస్తావు. దుండగులను చీల్చి చెండాడుతావు. నీవు ధరిత్రిని పాలించేవాడివి. ధర్మాన్ని లాలించేవాడివి. దైత్యులను నిర్మూలించే వాడివి.

మాలిని :

దివిజగణవరేణ్యా! దీపితానంతపుణ్యా!
ప్రవిమల గుణజాలా! భక్తలోకానుపాలా!

భవ తిమిర దినేశా! భానుకోటి ప్రకాశా!
కువలయ హితకారీ! ఘోరదైత్య ప్రహారీ! 1054

* నీవు అమరులకు శరణ్యుడవు. పుణ్య పురుషులలో అగ్రగణ్యుడవు. నీ సుగుణాలు నిర్మలమైనవి. నీవు భక్తులను వెంటనుండి కాపాడుతుంటావు. సంసారమనే అంధకారాన్ని రూపుమాపుతావు. కోటి సూర్యులకాంతితో వెలుగుతుంటావు. లోకాలకు మేలు చేకూరుస్తావు. దుష్టులైన రాక్షసులను పోకారుస్తావు.

గద్యము : ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాకలిత కవితా విచిత్ర కేసనమంత్రి పుత్త్ర సహజపాండిత్య పోతనామాత్య ప్రణీతం బయిన శ్రీమహాభాగవతం బను మహాపురాణంబునందు విదురనీతియు, విదురుని తీర్థాగమనంబును, నుద్ధవ సందర్శనంబును, గౌరవయాదవ కృష్ణాది నిర్యాణంబును, గంగాద్వారంబున విదురుండు మైత్రేయునిం గనుటయు, విదురమైత్రేయ సంవాదంబును, జగదుత్పత్తి లక్షణంబును, మహదాదుల సంభవ ప్రకారంబును, మహదాదులు నారాయణు నభినందించుటయు, విరాడ్విగ్రహ ప్రకారంబును, శ్రీ మహాభాగవత భక్తి కారణంబగు పద్మ సంభవు జన్మప్రకారంబును, బ్రహ్మతపంబును, బరమేష్ఠికిఁ బుండరీకాక్షుండు బ్రత్యక్షం బగుటయు, బ్రహ్మకృతం బయిన విష్ణు స్తోత్రంబును, గమలసంభవుని మానససర్గంబును, బరమాణువుల పుట్టువును, భూర్భువస్సువరాది లోకవిస్తారంబును, గాల దివస మాస వత్సరాది నిర్ణయంబును, నాయుః పరిమాణంబును, జతుర్యుగ పరిమాణంబును, బద్మసంభవు సృష్టిభేదనంబును, సనకాదుల జన్మంబును, స్వాయంభువ మనువు జన్మంబును, శ్రీహరి వరాహావతారంబును, భూమ్యుద్ధరణంబును, సూకరాకారుండైన హరిని విధాత స్తుతియించుటయు, దితి కశ్యప సంవాదంబును, గశ్యపుండు రుద్రునిం బ్రశంసించుటయు, గశ్యపువలన దితి గర్భంబు ధరియించుటయుఁ, దత్ప్రభావంబునకు వెఱచి దేవతలు బ్రహ్మసన్నిధికిం జని దితిగర్భప్రకారంబు విన్నవించుటయు, సనకాదులు వైకుంఠంబున కరుగుటయు, నందు జయవిజయుల కలిగి సనకాదులు శపించుటయు, శ్రీహరి దర్శనంబును, బ్రాహ్మణ ప్రశంసయు, సనకాదులు హరిని నుతించుటయు, హిరణ్యకశిపు హిరణ్యాక్షుల జన్మప్రకారంబును, హిరణ్యాక్షుని దిగ్విజయంబును, సవన వరాహ హిరణ్యాక్షుల యుద్ధంబును, బ్రహ్మస్తవంబును, హిరణ్యాక్ష వధయు, నమర గణంబులు శ్రీహరి నభినందించుటయు, హరి వరాహావతార విసర్జనంబు సేయుటయును, దేవతిర్యఙ్మనుష్యాదుల సంభవంబును, గర్దమ మహాముని తపంబునకు సంతసించి శ్రీహరి ప్రత్యక్షం బగుటయుఁ, గర్దముండు స్వాయంభువ మనుపుత్త్రియైన దేవహూతిం బరిణయం బగుటయు, దేవహూతి పరిచర్యలకు సంతసిల్లి కర్దముండు నిజయోగ కల్పితంబగు విమానంబునందు నిలిచి సహస్రదాసీ పరివృతయైన దేవహూతింగూడి భారతాది వర్షంబులు గలయం గ్రుమ్మరుటయు, దేవహూతి కర్దముని వలన గన్యకానవకంబును గపిలునిం గనుటయుఁ, దత్కన్యకా వివాహంబులును, కర్దముని తపోయాత్రయు, కపిల దేవహూతి సంవాదంబును, శబ్దాది పంచతన్మాత్రల జన్మప్రకారంబును, బ్రహ్మాండోత్పత్తియు, విరాట్పురుష కర్మేంద్రియ పరమాత్మ ప్రకారంబును, బ్రకృతి పురుష వివేకంబును, నారాయణుని సర్వాంగ స్తోత్రంబును, సాంఖ్యయోగంబును, భక్తియోగంబును, జీవునకైన

గర్భసంభవ ప్రకారంబును, జంద్రసూర్య మార్గంబును, బితృమార్గంబును, దేవహూతి నిర్యాణంబును, గపిల మహాముని దపంబునకుం జనుటయు నను కథలు గల తృతీయస్కంధము. **1055**

* శ్రీమద్ భాగవతమనే ఈ మహాపురాణాన్ని పరమేశ్వర కరుణా కలిత కవితా విచిత్రుడూ, కేసన మంత్రిగారి పుత్రుడూ, సహజ పాండిత్యుడూ అయిన పోతనామాత్యుడు రచించాడు.

ఈ మహాగ్రంథంలో విదురనీతి, విదురుని తీర్థయాత్ర, ఉద్ధవ సందర్శనం, కౌరవ యాదవ నిర్యాణం, శ్రీకృష్ణ నిర్యాణం, విదురుడు మైత్రేయ మహామునిని దర్శించడం, విదుర మైత్రేయ సంవాదం, జగదుత్పత్తి లక్షణం, మహదాదుల సంభవ ప్రకారం, మహదాదులు నారాయణుని అభినందించడం, విరాడ్విగ్రహ ప్రకారం, బ్రహ్మదేవుని జన్మప్రకారం, బ్రహ్మదేవుని తపస్సు, బ్రహ్మకు విష్ణుదేవుడు ప్రత్యక్షం కావడం, బ్రహ్మదేవుడు విష్ణుదేవుని స్తుతించడం, చతుర్ముఖుని మానససృష్టి, పరమాణువుల జన్మం, భూలోకం, భువర్లోకం, సువర్లోకం మొదలైనవాని విస్తారం; దిన, మాస, సంవత్సరాది కాల నిర్ణయం, ఆయుఃపరిమాణం, చతుర్యుగాల పరిమాణం, బ్రహ్మదేవుని సృష్టిభేదనం, సనక సనందనాదుల జననం, స్వాయంభువ మనువు జననం, శ్రీహరి వరాహావతార ధారణం, భూమిని ఉద్ధరించడం, యజ్ఞ వరాహ మూర్తియైన హరిని బ్రహ్మదేవుడు స్తుతించడం, దితి కశ్యపుల సంవాదం, కశ్యపుడు రుద్రుణ్ణి ప్రశంసించడం, దితి గర్భధారణం,

దేవతలు భయపడి బ్రహ్మదేవునితో విన్నవించుకోవటం, సనక సనందనాదుల వైకుంఠాగమనం, జయ విజయులు నిరోధించడం, శాపప్రాప్తి, శ్రీహరి సందర్శనం, బ్రాహ్మణ ప్రశంస, సనకాదులు శ్రీహరిని సంస్తుతించడం, హిరణ్యకశిపు హిరణ్యాక్షుల జననం, హిరణ్యాక్షుని దిగ్విజయం, యజ్ఞవరాహ హిరణ్యాక్షుల యుద్ధం, బ్రహ్మస్తవం, హిరణ్యాక్ష సంహారం, దేవతలు శ్రీహరిని అభినందించడం, వరాహావతార విసర్జనం, దేవతిర్యఙ్మనుష్యాదుల సంభవం, కర్దమమహాముని తపస్సు, శ్రీహరి సాక్షాత్కారం, కర్దముడు దేవహూతిని వివాహమాడడం, కర్దముడు దేవహూతితో కలిసి తన తపః ప్రభావంచేత నిర్మితమైన విమానంమీద విహరించడం, దేవహూతికి తొమ్మిది మంది కన్యకలు, కపిలుడనే కుమారుడు జన్మించడం, కన్యకల వివాహం, కర్దముని తపోయాత్ర, కపిల దేవహూతి సంవాదం, పంచతన్మాత్రల జన్మప్రకారం, బ్రహ్మాండోత్పత్తి, విరాట్పురుషుని స్వరూపం, కర్మేంద్రియ పరమాత్మల స్వరూపం, ప్రకృతి పురుష వివేకం, శ్రీహరి సర్వాంగ స్తోత్రం, సాంఖ్యయోగం, భక్తియోగం, జీవుని గర్భసంభవ ప్రకారం, చంద్ర సూర్యమార్గం, పితృమార్గం, దేవహూతి పరమపద ప్రాప్తి, కపిలుని తపోవనగమనం అనే కథలతో కూడిన తృతీయ స్కంధ మిది.

శ్రీ కృష్ణార్పణ మస్తు.

T.T.D. Religious Publications Series N0.639 - A
Price : Rs. 255/-

విష్ణుకథలు కల్యాణాత్మకమైనవి. అంటే శుభాలను ప్రసాదించేవి. అవి ఎన్ని మార్లు విన్నా, ఎప్పటికప్పుడు కొత్తవిగానే ఉంటాయి. భాగవతం అలాంటి పవిత్ర కథలకు నిలయం. ఈ పురాణరత్నం సహజకవి పోతన అమృతహస్తం నుండి మధుర భక్తిమయ కావ్యంగా తెలుగులో అవతరించిన నాటినుండీ ఎందరో భక్తులకు, కవులకు, వాగ్గేయకారులకు ఉపాదేయమై, అనేకవిధాల మార్గదర్శకమై అలరారుతోంది.

"పోతన్న తెనుగుల పుణ్యపేటి" అన్న విశ్వనాథ వారి మాటలు అక్షరసత్యాలు. పోతన తెలుగులో భాగవతాన్ని శ్రీకైవల్యపదాన్ని చేరదానికి రచించినా, ఆ గ్రంథాన్ని చదివినవాళ్లందరికీ కూడా మోక్షాన్ని సిద్ధింపజేశారు. భాగవతంలోని ప్రతిపద్యం ఎంతో హృద్యం. తెలుగునాట పోతన గారి పద్యం నోటికి రాని పండితుడు గాని, పామరుడు గాని లేడంటే అతిశయోక్తి కాదు.

అలాంటి ఉత్తమగ్రంథమైన భాగవత సందేశాన్ని, పోతనకవితా వైశిష్ట్యాన్ని, ఎన్నో వ్యాపకాలతో సతమతమయ్యే నేటి 'సగటుమనిషి'కి ప్రత్యేకించి యువతరానికి వీలైనంత సమగ్రంగా, సరళంగా అందించాలనే ఉదారాశయంతో తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానం ఆంధ్రమహాభాగవతాన్ని కరుణశ్రీ జంధ్యాల పాపయ్యశాస్త్రి గారి ప్రధాన సంపాదకత్వంలో తాత్పర్యసహితంగా ప్రచురించింది. ఈ సంపుటాలకు అనేకమంది పండితులు చక్కటి తాత్పర్యాన్ని సమకూర్చారు. ఇప్పటికి ఐదుసార్లు ముద్రితమైన ఈ సంపుటాలు పరిష్కరింపబడి పునర్ముద్రితమై వెలువడ్డాయి. పాఠకులు యథాపూర్వం ఆదరించగలరు!

"భాగవతపురాణఫలరసాస్వాదన
పదవిఁ గనుఁడు! రసికభావ విదులు!"

Published by I.Y.R.Krishna Rao, I.A.S., Executive Officer, T.T.Devasthanams, Tirupati and Printed at Prajasakti Daily Printing Press, Hyderabad - 500 020.

మావద్ద లభించు గ్రంథములు

1. వ్రతకథలు - పూజలు

1. శ్రీ వినాయక వ్రతం	వెల రూ.	7-50
2. శ్రీ విఘ్నేశ్వరపూజా-పుణ్యాహవాచనం		25-00
3. శ్రీ విఘ్నేశ్వరపూజ (కాణిపాకక్షేత్రమాహాత్మ్యంతో)		10-00
4. సంకష్టహరచతుర్థి శ్రీమహాగణపతి వ్రతం		25-00
5. వరలక్ష్మీ వ్రతం		7-50
6. కేదారేశ్వర వ్రతం		7-50
7. త్రినాధ వ్రతం(కలర్)		7-50
8. త్రినాధవ్రతం(సాదా)		5-00
9. క్షీరాబ్ధి వ్రతం		10-00
10. మంగళ గౌరీవ్రతం		10-00
11. వైభవలక్ష్మీ వ్రతం ఫోటో యంత్రంతో		18-00
12. శ్రీలక్ష్మీ కుబేర వ్రతం (ఫోటో యంత్రంతో)		18-00
13. కనకమహాలక్ష్మీ వ్రతం (కామేశ్వరీపాటతో)		20-00
14. సంతోషీమాతా వ్రతం		20-00
15. ఏడు శనివారాల వ్రతం		20-00
16. సత్యనారాయణవ్రతం		20-00
17. శ్రీ సువర్చలాహనుమద్దీక్ష		20-00
18. శివదీక్ష		10-00
19. కాత్యాయనీ వ్రతం		20-00
20. సౌభాగ్య గౌరీవ్రతం		20-00
21. తిరుప్పావై (ధనుర్మాసవ్రతం)		36-00
22. స్త్రీల వ్రతకథలు		30-00
23. స్త్రీలవ్రతకథలుస్థూలాక్షరి(నేదునూరిగంగాధరరావుగారి)		54-00

24. స్త్రీలపాటలు (కామేశ్వరీపాటతో)	**36-00**
25. సర్వదేవతా పూజావిధానం	**20-00**
26. ఆరువ్రతాలు	**30-00**
27. ధన్వంతరీ వ్రతకల్పం	**10-00**
28. రాహుకాలంలోదుర్గాదేవీపూజా	**10-00**
29. తులసి నిత్యపూజ, తులసీఉపయోగాలు	**10-00**
30. శ్రీ చక్రపూజ	**10-00**
31. శ్రీ చక్ర రహస్య విజ్ఞానమ్	**36-00**
32. శ్రీచక్ర పూజావిధానం(పెద్దది)	**36-00**
33. లక్ష్మీ - గౌరీ నిత్యపూజ	**10-00**
34. శ్రీలలితానిత్యపూజ(లలితాసహస్రనామస్తోత్రంతో)	**10-00**
35. శ్రీ గాయత్రీ నిత్యపూజ	**10-00**
36. అన్నపూర్ణ నిత్యపూజ	**10-00**
37. శ్రీ సరస్వతీ నిత్యపూజ	**10-00**
38. మహిషాసుర మర్ధనీపూజ	**10-00**
39. రాజరాజేశ్వరీ నిత్యపూజ	**10-00**
40. శ్రీ దుర్గానిత్యపూజ	**10-00**
41. కాలభైరవ నిత్యపూజ	**10-00**
42. శివపూజ	**10-00**
43. వీరభద్ర పూజ	**10-00**
44. ఆంజనేయ నిత్యపూజ	**10-00**
45. నాగేంద్ర స్వామి పూజ	**10-00**
46. సుబ్రహ్మణ్య నిత్యపూజ	**10-00**
47. రామదేవుని కథ	**10-00**
48. శివదేవుని కథ	**10-00**

49. లక్ష్మీనరసింహపూజ	**10–00**
50. వేంకటేశ్వరపూజ	**10–00**
51. బ్రహ్మంగారి నిత్యపూజ	**10–00**
52. సూర్య నిత్యపూజ	**10–00**
53. నవగ్రహ నిత్యపూజ	**10–00**
54. రుక్మిణీ కల్యాణం	**20–00**
55. ఉమామహేశ్వర వ్రతం	**20–00**
56. శ్రీ కామేశ్వరీ వ్రతం	**20–00**
57. 16 సోమవారముల వ్రతము	**20–00**
58. పార్వతీకల్యాణం	**20–00**
59. సహస్రకమలవర్తి వ్రతము	**20–00**
60. పంచముఖ ఆంజనేయనిత్యపూజ	**20–00**
61. అష్టనాగపూజ	**36–00**
62. పూజలు ఎందుకుచేయాలి ?	**36–00**
63. ఏ దేవునికి ఏపుష్పాలతో పూజించాలి?	**36–00**
64. ఏ దేవునికి ఏప్రసాదం నైవేద్యం పెట్టాలి?	**36–00**
65. ఏదేవునికి ఏవిధముగాదీపారాధనచెయ్యాలి?	**36–00**
66. ఏదేవునికి ఎన్ని ప్రదక్షిణలుచేయాలి ?	**36–00**
67. హనుమద్ వ్రతం	**36–00**
68. పంచాయతన పూజ	**45–00**
69. 28 వ్రతములు	**108–00**
70. కలశపూజలు **(9**ఒకేసారి**)**	**150–00**
71. కలశపూజలు **(**విడివిడిగా**)** (ప్రింటులో)	**150–00**
72. హ్రీంకార మహాయజ్ఞం (ప్రింటులో)	**150–00**
73. అర్చన	**40–00**

74. శ్రీరామ కర్ణామృతము	**99-00**
75. శ్రీ దేవీ భాగవతం	**99-00**
76. శ్రీ దేవీ భాగవతం (కేస్‌బైండ్)	**360-00**

౨. స్తోత్రాలు-సుప్రభాతములు సహస్రనామములు

1. శ్రీ లలితా విష్ణు సహస్రనామస్తోత్రాలు	**40-00**
పురాణపండ రాధాకృష్ణమూర్తిగారి సంకలనం	
2. లలితావిష్ణు సహస్రనామస్తోత్రములు (హిందీ) ,,	**40-00**
3. లలితావిష్ణు సహస్రనామస్తోత్రములు (ఇంగ్లీషు) ,,	**40-00**
4. స్థూలాక్షరిలలితావిష్ణుసహస్రనామస్తోత్రములు (పత్రికసైజ్ బైండ్)	**99-00**
5. సర్వదేవతా స్తోత్రమంజరి	**108-00**
6. సకలదేవతా అష్టోత్తరశతనామావళిః **(63)**	**20-00**
7. విష్ణుసహస్రనామస్తోత్రమ్ (క్రౌన్)	**20-00**
8. లలితా సహస్రనామ స్తోత్రమ్(క్రౌన్)	**36-00**
9. లలితా సహస్రనామములు	**20-00**
10. లక్ష్మీ సహస్రనామములు	**20-00**
11. దుర్గా సహస్రనామములు	**20-00**
12. ఆంజనేయ సహస్రనామములు	**20-00**
13. శివ సహస్రనామములు	**20-00**
14. విష్ణు సహస్రనామములు	**20-00**
15. గణపతి సహస్రనామములు	**20-00**
16. సుబ్రహ్మణ్య సహస్రనామములు	**20-00**
17. గాయత్రి సహస్రనామములు	**20-00**
18. లలితావిష్ణు సహస్రనామస్తోత్రాలు	**20-00**
19. శ్రీరామా సహస్రనామములు	**20-00**

20. లక్ష్మీనృసింహసహస్రనామములు	**20-00**
21. సరస్వతి సహస్రనామములు	**20-00**
22. లక్ష్మీగణపతి సహస్రనామములు	**...**
23. సూర్యసహస్రనామములు &ఆదిత్యహృదయం	**20-00**
24. శ్రీవేంకటేశ్వరసహస్రనామములు	**20-00**
25. మణిద్వీపవర్ణన (పెద్దది)	**20-00**
26. సంధ్యావందనం	**20-00**
27. మంత్రపుష్పమ్	**20-00**
28. త్రిభాషా హనుమాన్‌చాలీసా	**10-00**
29. హనుమాన్ చాలీసా	**9-00**
30. మణిద్వీపవర్ణన (పాకెట్)	**10-00**
31. ఆరు చాలీసాలు	**10-00**
32. శివారాధన (శివస్తోత్రాలు)	**10-00**
33. వేంకటేశ్వర సుప్రభాతం (పాకెట్)	**10-00**
34. ఆరుదండకాలు	**6-00**
35. వేంకటేశ్వర గోవిందనామములు	**6-00**
36. అష్టలక్ష్మీ స్తోత్రమ్ కనకధారాస్తోత్రమ్	**10-00**
37. దేవీఖడ్గమాలాస్తోత్రమ్ (మహిషాసురమర్దనీస్తోత్రంతో)	**10-00**
38. బాలాత్రిపుర సుందరీ నిత్యపూజ	**10-00**
39. సుందరకాండ (పాకెట్)	**10-00**
40. భగవద్గీత మూలం	**20-00**
41. రామరక్షాస్తోత్రమ్	**15-00**
42. స్తోత్ర రత్నావళి	**36-00**
43. పురాణపండ**లలితా-**	

	విష్ణు సహస్రనామస్తోత్రమ్(మినీ)	**10-00**
44.	పురాణపండ **లలితాసహస్రనామస్తోత్రమ్**(మినీ)	**10-00**
45.	పురాణపండ **విష్ణు సహస్రనామస్తోత్రమ్**	**10-00**
46.	పురాణపండ **ఆదిత్య హృదయం**	**10-00**
47.	**మంత్రపుష్పం (మినీ)**	**10-00**
48.	**శివానందలహరి-సౌందర్యలహరి**	**36-00**
49.	**కుజదోషం**	**10-00**
50.	**కాలసర్ప దోషం**	**10-00**
51.	**మీ అప్పులు తీరాలా?**	**10-00**
52.	**దృష్టిదోషాలు నివారణ**	**10-00**
53.	**సర్వదేవతా ధ్యానశ్లోకములు**	**10-00**
54.	**పంచసూక్తములు**	**10-00**
55.	**సంధ్యావందనం**	**10-00**
56.	**రుద్రనమకమ్-చమకమ్**	**10-00**
57.	**గాయత్రీమంత్రాలు**	**10-00**
58.	**జపమంత్రాలు**	**10-00**
59.	**హయగ్రీవ స్తోత్రమాల**	**10-00**
60.	**దక్షిణామూర్తి స్తోత్రమాల**	**10-00**
61.	**ద్వాదశ జ్యోతిర్లింగాలు-పంచారామాలతో**	**10-00**
62.	**శ్రీసూక్తం పురుష సూక్తం**	**10-00**
63.	**నవదుర్గలు**	**10-00**
64.	**నవగ్రహస్తోత్రమాల**	**36-00**
65.	**మహాన్యాసమ్**	**36-00**
66.	**సుందరకాండ గానామృతం**	**36-00**
67.	**సంధ్యా వందనం (పెద్దది)**	**36-00**

68. గోమాతపూజావిధానము	10-00
69. ఆనందసిద్ధి - శ్రీదేవీ స్తోత్రమాల	108-00
70. ఆనందసిద్ధి - 2 ఏ సమస్యకు ఏ స్తోత్రమ్ పారాయణచేయాలి	108-00
71. శ్రీ లలితా విష్ణుసహస్రనామ స్తోత్రములు (కేస్‌బైండ్)	72-00
72. నిత్యదేవతార్చన	45-00
73. శ్రీలలితా సహస్రనామములు-విపులవివరణసహితం	144-00
74. శ్రీ దుర్గాసప్తశతి-(చండీ) హోమవిధానము	250-00

3. శ్రీ సాయి దత్త గ్రంథములు

1. శ్రీ సాయిబాబా సచ్చరిత్ర	99-00
2. సంపూర్ణ శ్రీ గురు చరిత్ర	99-00
3. శ్రీ సాయిఆరాధన-షిర్డివైభవం	99-00
4. శ్రీ సాయిబాబా జీవిత చరిత్ర (క్రౌన్)	54-00
5. శ్రీ గురుచరిత్ర (క్రౌన్)	54-00
6. దాసగణకృత శ్రీసాయి చరిత్ర	36-00
7. నవనాథ చరిత్ర	99-00
8. శ్రీసాయిచరిత్ర(బైండు) ప్రయాణపుపారాయణగ్రంథం	54-00
9. శ్రీగురుచరిత్ర (బైండు) ప్రయాణపుపారాయణగ్రంథం	54-00
10. సత్యదత్తవ్రతం దత్తాత్రేయపూజాకల్పం,సహస్రంతో	20-00
11. అనఘాదేవీ వ్రతం	20-00
12. భక్తుల ప్రశ్నలకు బాబా జవాబులు	30-00
13. మనసులోనిప్రశ్నకుశ్రీసాయిబాబాజవాబులు	30-00
14. అక్షరక్రమములో శ్రీసాయిసూక్తులు	30-00

15. శ్రీ సాయిపూజాకల్పం (సహస్రంతో)	**20-00**
16. శ్రీ సాయిభజనమాల	**20-00**
17. శ్రీ సాయి భజన్స్	**20-00**
18. శ్రీ సాయిభక్తి గీతాలు	**20-00**
19. శిరిడిహారతులు (భావంతో)	**20-00**
20. "శ్రీసాయి"కోటి	**25-00**
21. "శ్రీసాయిరామ్"కోటి	**36-00**
22. శ్రీ సాయినాథ స్తోత్రమంజరి	**10-00**
23. శ్రీ సాయివేయినామాలు	**3-50**
24. శ్రీ సాయి సహస్ర నామావళి	**10-00**
25. శ్రీ సాయి చాలీసా-సుప్రభాతం	**10-00**
26. శ్రీ సాయినాథ చాలీసా	**10-00**
27. శ్రీ సాయి హారతులు (పాకెట్)	**10-00**
28. శ్రీ సాయి నిత్యపూజ (పాకెట్)	**10-00**
29. శ్రీ సాయి సూక్తులు	**10-00**
30. శ్రీ సాయి స్తవనమంజరి-దత్తచాలీసా	**10-00**
31. శ్రీసాయి నక్షత్రమాలిక	**10-00**
32. హిందీ శ్రీ సాయి హారతులు	**12-00**
33. శని సింగణాపూర్ క్షేత్రమాహాత్మ్యం	**45-00**
34. ఇంగ్లీషు శ్రీ సాయిహారతులు	**12-00**
35. షిరిడి దర్శనం-శ్రీసాయి వైభవం	**99-00**
36. సాయిసత్యవ్రతం	**20-00**
37. సాయి అనుగ్రహమ్	**108-00**
38. నవగురువారాల వ్రతకల్పము	**15-00**
39. శ్రీదత్తలీలామృతము	**99-00**

40. హృదయంలో సాయి 12-00

41. శ్రీషిరిడీసాయి లీలామృతం(శ్రీసచ్చరిత్ర) 99-00

42. గజాననమహరాజ్ చరిత్ర 99-00

4. జ్యోతిషాలు

1. 'శుభసమయ' గంటల పంచాంగం 40-00

2. సనాతన వైదిక బ్రాహ్మణ పంచాంగం
(వంగిపురపువారి పత్రికసైజ్‌పంచాంగం) 75-00

3. 'కాలచక్రం' గంటలపంచాంగం (గార్గేయ) 60-00

4. చిత్రాలగురుమూర్తిగుప్తాపంచాంగము 60-00

5. గ్రహభూమి పంచాంగము (గార్గేయ) 116-00

6. ఆనందసిద్ధి పంచాంగం (వై.వి.శాస్త్రి) 60-00

7. శ్రీచక్ర పంచాంగము
(రాష్ట్రతొలిమహిళపంచాంగకర్త) 40-00

8. ములుగువారిరాశిఫలితాలు(12రాశులువారికి) 40-00

9. ములుగువారిరాశిఫలితాలు విడివిడిగాఒక్కొక్కటి 10-00

10. కాలచక్రం జ్యోతిష క్యాలండర్ 25-00

11. గ్రహబలం క్యాలండర్(శ్రీనివాసగార్గేయ-భక్తిటివి) 25-00

12. శుభలగ్నం (తంగిరాల) క్యాలండర్ 25-00

13. శుభమస్తు (పిడపర్తి) క్యాలండర్ 25-00

14. సాదా క్యాలండర్ 5-00

15. పాకెట్ క్యాలండర్ 15-00

16. తాజకనీలకంఠీయమ్ 100-00

17. కేరళ జ్యోతిష రహస్యాలు 150-00

18. జ్యోతిష బ్రహ్మ రహస్యాలు 150-00

19. మానసాగరి జాతకపద్ధతి 150-00

20.	వరాహమిహిర జాతకపద్ధతి	150-00
21.	వధూవర వివాహమైత్రిద్వాదశకూటములు	99-00
22.	సింపుల్ రెమిడీస్	250-00
23.	శంభు హోరప్రకాశిక	250-00
24.	పూర్వ పరాశరి	100-00
25.	పరాశర జ్యోతిషవిజ్ఞాన సర్వస్వం	200-00
26.	ప్రశ్న సింధు	99-00
27.	నక్షత్ర విశేష ఫలితాలు	45-00
28.	సర్వార్థ ఫలచంద్రిక	99-00
29.	సూర్యసిద్ధాంతపంచాంగగణితంచేయడంఎలా?	150-00
30.	దృక్సిద్ధాంతపంచాంగగణితం చేయడంఎలా?	150-00
31.	ఆయుర్దాయ నిర్ణయం	45-00
32.	జాతక గణిత ప్రవేశిక	50-00
33.	జ్యోతిషమర్మబోధిని	50-00
34.	జ్యోతిష ప్రశ్నోత్తరమాల	50-00
35.	ముహూర్తం నిర్ణయించడంఎలా?	50-00
36.	జాతక మకరందం	36-00
37.	జ్యోతిష సరస్వతి	36-00
38.	మీజననకాల విశేషాలు	36-00
39.	ముహూర్త విజ్ఞాన భాస్కరం	36-00
40.	జ్యోతిష స్వయంబోధిని	36-00
41.	శుభముహూర్త శిరోమణి	36-00
42.	నక్షత్ర ఫలమంజరి	36-00
43.	పంచాంగం చూసే విధానం	36-00
44.	సర్వార్థ జ్యోతిషం	36-00

45. ప్రాథమిక జ్యోతిషం	**36-00**
46. నవరత్నములు శుభయోగములు	**36-00**
47. శుభశకునాలు	**25-00**
48. హస్తరేఖాఫలితాలు	**36-00**
49. సంఖ్యల్లో భవిష్యత్	**36-00**
50. ముహూర్త దీపిక	**99-00**
51. పుట్టుమచ్చలు ఫలితాలు	**25-00**
52. కలలు ఫలితాలు	**25-00**
53. జాతక చక్రం వేయడం ఎలా?	**36-00**
54. మానసాగరి (ప్రాచీనజ్యోతిషగ్రంథం) -పుచ్చాశ్రీనివాసరావు	**250-00**
55. జ్యోతిషశాస్త్ర చిట్కాలు	**108-00**
56. గుప్తా శతాబ్ది పంచాంగం(1940-2050)	**1000-00**
57. ప్రశ్నచండేశ్వరమ్	**50-00**
58. ద్వాదశభావ ఫలచంద్రిక	**250-00**
59. జాతకచక్రం మీరే వేసుకోవచ్చు	**36-00**
60. జ్యోతిష శతయోగరత్నావళి (నూరుయోగాలఫలితాలు)	**108-00**
61. అంగసాముద్రికం	**36-00**
62. హస్త సాముద్రికం	**50-00**
63. లాల్ కితాబ్	**99-00**
64. శకునశాస్త్రం	**80-00**
65. ఆధునికప్రశ్నశాస్త్రం	**120-00**
66. పరాశరజ్యోతిష ప్రశ్నజ్యోతిషం	**150-00**
67. అష్టకవర్గు	**50-00**

68.	**బృహత్‌జాతకం**(ప్రాచీనప్రతికిపునర్ముద్రణ)	**200-00**
69.	**లగ్నరత్నాకరం**	**45-00**
70.	**షట్పంచాశిక**	**120-00**
71.	**40 రోజుల్లో జ్యోతిషంనేర్చుకొనండి**	**270-00**
72.	**40 రోజుల్లో సాముద్రికంనేర్చుకొనండి**	**150-00**
73.	**40 రోజుల్లో సంఖ్యాశాస్త్రం**	**150-00**
74.	**40 రోజుల్లో నక్షత్ర (నాడీ) ఫలితములు**	**270-00**
75.	**40 రోజుల్లో వైద్యజ్యోతిషం నేర్చుకోండి**	**250-00**
76.	**మీ పుట్టినతేదీ అద్భుతరహస్యాలు**(Numarolgy)	**270-00**
77.	**కె.పి.జ్యోతిషం (పరిచయం)**	**50-00**
78.	**ముహూర్తచింతామణి**	**99-00**
79.	**సూర్యచంద్ర గ్రహణములు**	**50-00**
80.	**ప్రసిద్ధవ్యక్తుల జాతకాలు** (వేరేకొండప్ప)	**150-00**
81.	**అదృష్టరెమెడీస్**	**120-00**
82.	**గ్రహసంచార ఫలనిర్ణయదీపిక**	**50-00**
83.	**జ్యోతిష రెమిడీస్**	**300-00**
84.	**జాతకమార్తాండం పాతప్రతికి యథాతథం(కొండపల్లి)**	**250-00**
85.	**జ్యోతిషవిద్యాప్రకాశిక పాతప్రతికి యథాతథం(కొండపల్లి)**	**250-00**
86.	**నాడీజ్యోతిషం**	**50-00**
87.	గార్గేయం **మీ గ్రహబలం రెమిడీస్**	**250-00**
88.	**నక్షత్రపారిజాతం** (గోరసవీరభద్రాచార్య)	**50-00**
89.	**లగ్నపారిజాతం** (గోరసవీరభద్రాచార్య)	**50-00**
90.	**గౌతమసంహిత**	**50-00**

91.	హోరరత్నమాల	50–00
92.	జాతకఫల మణిమంజరి	200–00
93.	పుష్కర పంచాంగం	540–00
94.	దశాభుక్తిఫల నిర్ణయం	250–00
95.	వింత జోష్యములు	50–00
96.	షోడశవర్గులు	200–00
97–105.	రవి/చంద్ర/కుజ/బుధ/గురు/శుక్ర/శని/రాహుకేతు –నవగ్రహములకు ఒక్కొక్క పుస్తకం	99–00
106.	ముహూర్తమార్తాండం	50–00
107.	లఘుజాతకం	50–00
108.	జాతకాలంకారము	50–00
109–120.	మేషాది మీనం–12 లగ్నాలు ఒక్కొక్క లగ్నం గ్రంథం	99–00
121.	నారద సంహిత	200–00
122.	పంచాంగపీఠికలేఖికాగణితం	250–00
123.	తారాబలం – చంద్రబలం (వేరే కొండప్ప)	99–00
124.	సులభలగ్న సాధన (చిత్రాలగురుమూర్తిగుప్తా)	200–00
125.	రమలశాస్త్రం	108–00
126.	ముహూర్త రత్నావళి	250–00

బి.వి.రామన్ గారి గ్రంథములు

125.	జ్యోతిష విద్యారంభం	50–00
126.	గ్రహభావ బలములు	50–00
127.	కాలచక్రదశ	50–00
128.	అనుభవ ప్రశ్నాజ్యోతిషం	50–00
129.	జ్యోతిషశాస్త్రంలో వాతావరణ భూకంపాలు	50–00

130.	పురోగామి జాతకం	50-00
131.	భావార్ధరత్నాకరం	75-00
132.	భారతీయజ్యోతిష సర్వస్వం	75-00
133.	అష్టకవర్గ పద్ధతిః	75-00
134.	జ్యోతిషశాస్త్రంలో సందేహాలు,సమాధానాలు	75-00
135.	ప్రశ్నతంత్ర	75-00
136.	ముహూర్తం	75-00
137.	విశిష్ట జాతకములు	125-00
138.	భారతీయఫలితజ్యోతిషం	125-00
139.	300 ముఖ్యమైన యోగములు	125-00
140.	జాతకంపరిశీలించడంఎలా ?	300-00

రాష్ట్రపతి అవార్డుగ్రహీత, మహామహోపాధ్యాయ, వాచస్పతి

శ్రీ మధురకృష్ణమూర్తిగారి గ్రంథములు

141.	బృహత్పరాశరహోరాశాస్త్రము-1	200-00
142.	బృహత్పరాశరహోరాశాస్త్రము-2	200-00
143.	బృహత్పరాశరహోరాశాస్త్రము-3	200-00
144.	బృహత్పరాశరహోరాశాస్త్రము-4	200-00
145.	భావార్థరత్నాకరము	100-00
146.	ముహూర్త చింతామణి	100-00
147.	ముహుర్త చింతామణి-పార్టు2	200-00
148.	స్వప్న శాస్త్రము	50-00
149.	శతయోగమంజరి	33-00
150.	వ్రతనిర్ణయకల్పవల్లి	165-00
151.	దైవజ్ఞవల్లభం	50-00
152.	వసంతరాజశకునమ్(బృహత్శకునశాస్త్రం)	....

153. వాస్తుశాస్త్రవివేకము-1 50-00
154. వాస్తుశాస్త్రవివేకము-2 200-00
155. వాస్తుశాస్త్రవివేకము-3 50-00
156. వాస్తుశాస్త్రవివేకము-4 200-00
157. అనుభవసులభవాస్తు - 1 50-00
158. అనుభవసులభవాస్తు - 2 66-00

5. వాస్తులు

1. 40 రోజుల్లో "వాస్తువిద్య" నేర్చుకొనండి 180-00
2. వాస్తుశాస్త్ర రహస్యములు (బైండు) 108-00
3. వాస్తునుబట్టి మీ ఇల్లు 50-00
4. మీరూ మీ వాస్తు 50-00
5. గృహవాస్తు చిట్కాలు 50-00
6. వాస్తు పూజ 50-00
7. వాస్తు సూత్రములు 50-00
8. వాస్తుశాస్త్ర రహస్యాలు 50-00
9. గృహవాస్తు వర్గులు 99-00
10. విశ్వకర్మవాస్తు శాస్త్రరీత్యా మీ ఇంటి ప్లానులు 50-00
11. విశ్వకర్మ వాస్తుశాస్త్రరీత్యా మీఇండ్లఆయములు 99-00
12. విశ్వకర్మ వాస్తు శాస్త్రం(చిత్రాలగురుమూర్తిగుప్తా) 180-00
13. ఆధునిక గృహవాస్తు 99-00
14. శుభవాస్తు 270-00
15. వాస్తుయంత్ర రత్నావళి 108-00
16. వాస్తుశాస్త్రం 50-00
17. హౌస్ ప్లాన్లు 50-00
18. గృహవాస్తుసారం 50-00

19.	గృహవాస్తు చంద్రిక		**50-00**
20.	గృహవాస్తు దర్పణం		**50-00**
21.	జ్యోతిష-గృహవాస్తుచంద్రిక		**50-00**
22.	వాస్తురత్నాకరం	(కొండపల్లి)	**50-00**
23.	వాస్తుశిరోమణి	,,	**50-00**
24.	శ్రీకృష్ణవాస్తు	,,	**50-00**
25.	పంచవాస్తు పారిజాతం	,,	**108-00**
26.	వాస్తుడిండిమమ్	,,	**50-00**
27.	వాస్తుదుందిభి	,,	**108-00**
28.	విశ్వకర్మవాస్తుప్రకాశిక		**99-00**
29.	కృష్ణవాస్తుశాస్త్రము		**50-00**
30.	జలవాస్తు,శల్యవాస్తు(దంతూరిపండరీనాథ్)		**75-00**
31.	మయవాస్తు (గోరసవీరభద్రాచార్య)		**120-00**
32.	వాస్తుజ్యోతి		**54-00**

6. మంత్రశాస్త్రాలు

1.	మంత్రసాధన	**50-00**
2.	తంత్రజాలం	**50-00**
3.	మంత్రశక్తి	**50-00**
4.	దత్తాత్రేయ తంత్రవిద్య	**50-00**
5.	దత్తాత్రేయ మూలికాతంత్రమ్	**50-00**
6.	తాంత్రిక పంచాంగం	**50-00**
7.	యక్షిణీ తంత్రం	**50-00**
8.	మంత్రానుష్ఠాన చంద్రిక	**50-00**
9.	సర్వదేవతా మంత్రకవచములు	**50-00**
10.	మంత్రాక్షరాలరహస్యం(బీజాక్షరనిఘంటువు)	**50-00**

11. సర్వదేవతా మంత్రరత్నావళి	**50-00**
12. సదాచార దీపిక	**50-00**
13. యోగినీ-వామకేశ్వరతంత్రం	**50-00**
14. ప్రపంచసారతంత్రం	**50-00**
15. బదనిక తంత్రమ్	**50-00**
16. ఉచ్ఛిష్ట గణపతి తంత్రమ్	**50-00**
17. గుప్త సాధన తంత్రం	**50-00**
18. గంధర్వ తంత్రమ్	**50-00**
19. సౌందర్యలహరి (మంత్రయంత్రరత్నావళి)	**50-00**
20. యంత్ర మంత్ర తంత్ర	**50-00**
21. పాశుపత తంత్రం	**99-00**
22. పంచదశ మహాఖడ్గ తంత్రం	**99-00**
23. రుద్రాష్టాధ్యాయః	**99-00**
24. మంత్రసిద్ధి	**108-00**
25. పరశురామతంత్రమ్	**108-00**
26. శ్రీలలితావిలోమ పంచదశీ	**108-00**
27. శ్రీ గురు తంత్రం	**108-00**
28. గాయత్రీ తంత్రమ్	**108-00**
29. శూలినీదుర్గాతంత్రం (చిన్నది)	**100-00**
30. మహాశక్తి మంత్ర తంత్ర రహస్యాలు	**200-00**
31. శ్రీ దుర్గ తంత్రమ్	**200-00**
32. మహామృత్యుంజయఅమృతపాశుపతమ్	**200-00**
33. సర్ప (నాగ)తంత్రం	**250-00**
34. హవన తంత్రం	**250-00**
35. షోడశనిత్యతంత్రం	**250-00**

36. శాక్తేయతంత్రం 250-00
37. రుద్రయామళతంత్రం 250-00
38. లక్ష్మీప్రత్యంగిరా తంత్రమ్ 250-00
39. హిరణ్యశూలినీ తంత్రమ్ 250-00
40. మాయాప్రత్యంగిరా తంత్రమ్ 250-00
41. శ్రీ విశ్వరూప ప్రత్యంగిరా తంత్రమ్ 250-00
42. స్వర్ణాకర్షణభైరవతంత్రం 250-00
43. కాశీవిశాలాక్షి తంత్రం 250-00
44. శాంతితంత్రమ్ 250-00
45. యంత్రసిద్ధి 330-00
46. శ్రీ లక్ష్మీ తంత్రమ్ 360-00
47. మంత్రమహోదధి (స్త్రీదేవతాఃకల్పమ్) 360-00
48. మంత్రమహోదధి (పురుషదేవతాఃకల్పమ్) 360-00
49. మంత్రశాస్త్రం (గ్రంథము) 360-00
50. ప్రత్యంగిరాకృత్యాతంత్రం 360-00
51. కామధేనువు తంత్రం 360-00
52. శూలినీదుర్గాతంత్రం 360-00

7. గ్రంథాలు - ఆరాధనలు

1. భగవద్గీత శ్లోక తాత్పర్య సహితం 40-00
2. గణేశ ఆరాధన 1 99-00
3. గణేశోపాసన 2 99-00
4. నవగ్రహవైభవం 99-00
5. నవగ్రహ రెమెడీస్ 99-00
6. నవగ్రహ వేదం 99-00
7. శనిగ్రహారాధన 99-00

8. ఆదిత్యారాధన	99-00
9. సుబ్రహ్మణ్యారాధన	99-00
10. శ్రీ శివ ఆరాధన	99-00
11. లక్ష్మీ ఆరాధన	99-00
12. హనుమదారాధన	99-00
13. లలితారాధన	99-00
14. శ్రీ చక్రారాధన	99-00
15. గాయత్రీ ఆరాధన	99-00
16. వీరభద్రారాధన	99-00
17. కుజగ్రహారాధన	99-00
18. భైరవారాధన	99-00
19. దైవారాధన	99-00
20. గీతారాధన	99-00
21. శ్రీవేంకటేశ్వరాధన	99-00
22. హయగ్రీవారాధన	99-00
23. లక్ష్మీనరసింహారాధన	99-00
24. శ్రీ బాలాత్రిపురసుందరీ స్తోత్ర కదంబం	99-00
25. దేవీ లీలామృతం	99-00
26. పురాణపండ సుందరకాండ వచనం	99-00
27. పురాణపండ రామాయణం	99-00
28. పురాణపండ భారతం	99-00
29. పురాణపండ భాగవతం	99-00
30. (సూరి) వాల్మీకి రామాయణం	99-00
31. కాలసర్ప యోగం	99-00
32. నిత్య జీవితములో రుద్రాక్షలు	99-00

33. నిత్య జీవితములో **నవరత్నాలు** **99-00**
34. వేదసూక్తములు **99-00**
35. వేమన పద్యసారామృతం **99-00**
36. పండగలు పర్వదినాలు **99-00**
37. సూక్తిరత్నాలు **99-00**
38. హనుమచ్ఛరిత్ర **99-00**
39. నవగ్రహ దర్శనమ్ **99-00**
40. నిత్యజీవితంలో నవగ్రహాలు **99-00**
41. సాలగ్రామములు **99-00**
42. గురుశుక్ర ప్రభావము చంద్రకళానాడీ **99-00**
43. శనిగ్రహరెమిడీస్ **99-00**
44. జాతకసుధాసారము-జాతకమోక్షప్రదాయిని **99-00**
45. వివాహ జ్యోతిషమంజరి-
మ్యారేజ్‌మ్యాచింగ్‌గైడ్ (సాయిగణపతిరెడ్డి) **99-00**
46. మీపుట్టినతేదీనిబట్టి మీజీవితరహస్యాలు
(న్యూమరాలజీ లైఫ్‌గైడ్) ,, **99-00**
47. మీఅదృష్టానికి (పేరు) నేమ్‌కరక్షన్ **99-00**
48. మూకపంచశతీ **99-00**
49. పంచమవేదం **మహాభారతం** **99-00**
50. దేవుళ్ళు డాట్ కామ్ **99-00**
51. గణపతిభాష్యం **99-00**
52. యజుర్వేద ఉపనయనవివాహప్రయోగమంజరి **99-00**
53. నవయోగులు **99-00**
54. ఆంధ్రప్రదేశ్‌లోనిదర్శించవలసిన **ప్రముఖదర్గాలు** **99-00**
55. సకలదేవతాఅష్టోత్తరాలు(పెద్దది)-

(180అష్టోత్తరశతనామావళులతో) 99-00

56. సకలదేవతా సహస్రనామములు 99-00

57. ఆధ్యాత్మిక సూక్తి నిధి 99-00

58. బ్రాహ్మణులు గోత్రాలు,ప్రవరలు 99-00

59. సర్వదేవతాస్వరూపుడు శ్రీ వేంకటేశ్వరుడు 99-00

60. శ్రీ లక్ష్మీసన్నిధి 99-00

61. శ్రీలక్ష్మీ గణపతి హోమకల్పం 99-00

62. మార్షల్ఆర్ట్స్ (కరాటే,కుంగ్ఫూనేర్చుకోండి) 99-00

63. మ్యాజిక్గైడ్ 99-00

64. చదరంగం 99-00

65. పంచముఖ హనుమత్ వైభవం 54-00

66. గరుడపురాణం 40-00

67. మాఘపురాణం 30-00

68. శివపురాణం 30-00

69. వైశాఖపురాణం 30-00

70. స్థూలాక్షరి మాఘపురాణం 54-00

71. స్థూలాక్షరి శివపురాణం 54-00

72. స్థూలాక్షరి వైశాఖపురాణం 54-00

73. కార్తీక పురాణం 30-00

74. కార్తీక పురాణం (చిన్నది) 25-00

75. సర్వకార్యసిద్ధికి రామాయణపారాయణ 50-00

76. పెద్దబాలశిక్ష 40-00

77. గాయత్రీ మహిమ 36-00

78. మత్స్య యంత్ర మహిమ 50-00

79. వృక్షదేవతలు 50-00

80. యాజుష స్మార్త సంస్కార చంద్రిక	**150-00**
81. సనాతనవైదిక బ్రాహ్మణస్మార్తాగమకల్పమ్	**150-00**
82. చతుర్వేదములు	**144-00**
83. నవగ్రహారాధన	**144-00**
84. తాళపత్ర సమాహార గోపురం	**144-00**
85. మనుధర్మ శాస్త్రం (వచనంలో...)	**144-00**
86. వేదమంత్ర సంహిత	**144-00**
87. సహస్రలింగార్చన	**144-00**
88. శ్రీ శివగీత	**144-00**
89. ద్వాదశఉపనిషత్తులు	**144-00**
90. పురాణపండవారి సౌందర్యలహరి (శ్లోకతాత్పర్యసహిత విపులవ్యాఖ్యతో)	**250-00**
100. బృహత్ శివ స్తోత్ర రత్నాకరము	**216-00**
101. బృహత్ దేవీ స్తోత్రరత్నాకరము	**216-00**
102. బృహత్ విష్ణు స్తోత్రరత్నాకరము	**216-00**
103. కేదారనాథ్ బదరీనాథ్ యాత్రాగైడు	**40-00**
104. దక్షిణావృత శంఖములు	**50-00**
105. 108 దివ్యదేశాల విష్ణుక్షేత్రదర్శిని	**36-00**
106. ధర్మసింధువు(కేస్‌బైండింగ్)	**270-00**
107. భారతీయ శైవక్షేత్రయాత్రాదర్శిని	**108-00**
108. చిలుకూరి బాలాజీచరిత్ర	**36-00**
109. భగవత్‌స్తుతి	**...**
110. సూర్యోపాసన	**36-00**
111. సనాతన సంప్రదాయాలు-ఆచారవ్యవహారాలు	**...**
112. కాశీఖండం	**250-00**

113. దేవీభాగవతం(కేస్‌బైండ్) ....

8. వైద్య గ్రంథాలు

1. ఆహారం ఆరోగ్యం	36-00
2. మూలికావైద్య చిట్కాలు	36-00
3. ఆయుర్వేద వైద్య చిట్కాలు	25-00
4. ఆయుర్వేద వైద్యం	36-00
5. గృహవైద్య రహస్యాలు	36-00
6. ఆయుర్వేద వైద్యచింతామణి - సెట్	400-00
7. గృహవైద్యసారం	36-00
8. హోమియోవైద్యం (ద్వాదశలవణచికిత్స)	54-00
9. ప్రకృతివైద్యం	36-00
10. ఆహారం-వైద్యం	99-00
11. సంపూర్ణ ఆయుర్వేద-చిట్కా వైద్యం	99-00
12. ఆయుర్వేదమ్	36-00
13. ఆయుర్వేద మూలికావైద్యదీపిక	99-00
14. దుంపకూరలు, ఆకుకూరలు, కాయగూరలు వాడకం - ఉపయోగాలు	99-00
15. వనమూలికావైద్యం	300-00
16. ఏకమూలికావైద్యం	99-00
17. అష్టాంగ హృదయం(4భాగాలు)	1200-00
18. రహస్యసిద్ధయోగవైద్యసారమ్	99-00
19. ప్రాథమిక హోమియోవైద్యం	99-00
20. ఒబెసిటి	99-00
21. హెల్త్‌గైడ్	99-00
22. ఆయుర్వేదం-జీవనవేదం	99-00

23. ఫుడ్‌థెరపి 99-00
24. న్యాచురల్‌థెరపి 99-00
25. సంపూర్ణఆరోగ్యానికి 20ని॥ 99-00
26. కీళ్ళనొప్పులు మీ సమస్యలైతే... 99-00
27. యోగామంత్ర 99-00
28. యోగా సండే టు మండే 99-00
29. హెర్బల్ మెడిసిన్-హెల్త్‌టుడే 99-00
30. హెల్త్‌ఫైల్ 108-00
31. వస్తుగుణపాఠం 250-00
32. రసాయన వాజీకరణ తంత్రం 150-00
33. సిద్ధమూలికా రహస్యం 99-00
34. నాటువైద్యం 360-00

9. అయ్యప్ప - భవానీ రకాలు

1. శ్రీ అయ్యప్ప లీలామృతం 36-00
2. శ్రీ అయ్యప్ప ఆరాధన 54-00
3. శ్రీ అయ్యప్ప భజనపాటలు 54-00
4. శ్రీ అయ్యప్ప పూజాకల్పం 20-00
5. శ్రీ అయ్యప్ప భక్తి గీతాలు 20-00
6. శ్రీ అయ్యప్ప దీక్ష F 10-00
7. శ్రీ అయ్యప్ప భజనమాల F 10-00
8. శ్రీ అయ్యప్ప నిత్యపూజ P 10-00
9. శ్రీ అయ్యప్ప నిత్యనియమావళి P 8-00
10. శ్రీ భవానీ లీలామృతం(దుర్గాభవానీదీక్ష) 36-00
11. దేవీలీలామృతం 99-00
12. శ్రీ దేవీ పూజాకల్పం 20-00

13. దేవీ భక్తిగీతాలు 20-00
14. జై భవానీదీక్ష F 10-00
15. భవానీదీక్ష P 8-00
16. దేవీ భక్తిమాల 10-00
17. శ్రీ అయ్యప్ప భజనావళి 108-00
18. అయ్యప్పపూజావిధి (జేసుదాసుసాంగ్స్‌తో) 20-00

10. భజనలు - కీర్తనలు

1. అన్నమయ్య కీర్తనలు 25-00
2. శ్రీరామదాసు కీర్తనలు 25-00
3. సర్వదేవతా మంగళహారతులు 20-00
4. వసుంధర మంగళ హారతులు 25-00
5. సౌభాగ్య దేవతా మంగళహారతులు 36-00
6. సర్వదేవతా భజనలు 36-00
7. చిట్టి పొట్టి పాటలు 10-00
8. జాతీయ గీతాలు 10-00
9. దేశభక్తి గీతాలు 36-00
10. పండుగలు-పుణ్యక్షేత్రాలు భక్తిగీతాలు 36-00
11. గొబ్బిళ్ళపాటలు,లాలిపాటలు,కోలాటపాటలు 36-00
12. అన్నమయ్య సంకీర్తనలు 99-00
13. పెళ్ళిపాటలు-స్త్రీలపాటలు 36-00
14. భక్తానంద భజనకీర్తనలు(ఓల్డ్‌సినీస్టైల్) 36-00
15. సర్వదేవతాభక్తిమణిమాల 36-00
16. బతుకమ్మ ఉయ్యాల పాటలు 36-00
17. అన్నమయ్య సంకీర్తనానిధి(1000కీర్తనలు) 270-00

11. హిట్స్ సాంగ్స్

1.	ఘంటసాల భక్తిగీతాలు-భగవద్గీత	36-00
2.	ఎస్.పి.బాలు భక్తిగీతాలు	36-00
3.	ఘంటసాల సుమధురగీతాలు	99-00
4.	పి. సుశీల సుమధురగీతాలు	99-00
5.	ఎస్.పి. బాలు సుమధురగీతాలు	99-00
6.	ఎస్.జానకి సుమధురగీతాలు	99-00
7.	వేటూరి సుందరరామమూర్తిహిట్స్	99-00
8.	సర్వదేవతా సినీభక్తిగీతాలు	99-00

12. స్త్రీలకు ఉపయుక్త పుస్తకములు

1.	శ్రీకాంతామణి వంటలు (వెజ్)	54-00
2.	శ్రీకాంతామణి వంటలు (నాన్‌వెజ్)	54-00
3.	శాకాహార వంటలు	25-00
4.	మాంసాహారవంటలు	25-00
5.	చిట్టిచిట్కాలు	25-00
6.	అందానికి చిట్కాలు	25-00
7.	పిల్లల పేర్లు (పెద్దది)	25-00
8.	పిల్లల పేర్లు (చిన్నది)	10-00
9.	లేటెస్ట్ ఎంబ్రాయిడరీ శారీబోర్డర్స్	36-00
10.	లేటెస్ట్ ఎంబ్రాయిడరీ డిజైన్స్	36-00
11.	చిన్నారులకు చిరుతిళ్ళు	25-00
12.	పసందైన ఫాస్ట్‌ఫుడ్ వంటలు	25-00
13.	పలావ్‌లు, ఫ్రైడ్ రైస్‌లు, వెరైటీరైస్‌లు	25-00
14.	వేపుళ్ళు-ఇగుర్లు	25-00
15.	ఇంగ్లీషులోఆడపిల్లలపేర్లు	54-00

16. ఇంగ్లీషులో మగపిల్లలపేర్లు	**54-00**
17. బ్రేక్‌ఫాస్ట్ వంటలు	**25-00**
18. పండుగలలో చేసుకొనే పిండివంటలు	**25-00**
19. మైక్రోవోవెన్ వంటలు	**99-00**
20. సర్వదేవతాభక్తిమాల	**36-00**
21. పిల్లలపేర్లు (బాబు)	**36-00**
22. పిల్లలపేర్లు (పాప)	**36-00**
23. మోడ్రన్ మెహంది (గోరింటాకు డిజైన్స్)	**36-00**
24. మోడ్రన్ పిల్లలపేర్లు	**99-00**
25. నోరూరించే నాన్‌వెజ్‌వంటలు	**99-00**
26. మోడ్రన్ టైలరింగ్ (లేడీస్ & జంట్స్)	**99-00**

వివిధ రకాలు

ఎందరోమహానుభావులు	**200-00**
యోగాసనాలు	**36-00**
ప్రాణాయామము-యోగా (పతంజలిశ్రీనివాస్)	**63-00**
సూర్యనమస్కారములు	**36-00**
పొడుపు కథలు (చిన్నవి)	**7-50**
కాలజ్ఞాన తత్త్వాలు	**36-00**
హిందీ-తెలుగు-స్వబోధిని	**20-00**
ఇంగ్లీషు-తెలుగు-స్వబోధిని	**20-00**
జనరల్ నాలెడ్జ్	**20-00**
నూరు ఎక్కాలు	**10-00**
1-100 టేబుల్ బుక్	**10-00**
1-100 టేబుల్‌బుక్ (క్రౌన్‌సైజు)	**10-00**
శ్రీరామకోటి	**25-00**

శ్రీశివకోటి	**25-00**
మేజిక్	**25-00**
అంకెలతో గారడీ	**25-00**
ప్రేమకథలు	**25-00**
యువతరంగాలు (యువతరంకోసం)	**25-00**
ప్రేమా నీకు జోహార్లు (లవ్‌డిక్షనరీ)	**25-00**
హృదయస్పందన (కవితలు)	**25-00**
వాత్స్యాయన కామసూత్రాలు	**36-00**
ఎ.పి.టూరిస్ట్ గైడు	**36-00**
ఇంద్రజాల రహస్యాలు	**25-00**
మహేంద్రజాల రహస్యాలు	**25-00**
శరీరభాష (బాడీ లాంగ్వేజ్)	**99-00**
క్రియాయోగం	**36-00**
ఆనందంగా జీవిద్దాం	**99-00**
హరిశ్చంద్ర నాటకం	**50-00**
వాత్సాయనకామసూత్రాలు	**99-00**
పంచసాయకం	**99-00**
రతిరహస్యాలు	**99-00**
అనంగరంగం (కంభంపాటి స్వయంప్రకాష్)	**99-00**
శృంగారకేళి (కంభంపాటి స్వయంప్రకాష్)	**99-00**
అసతోమయ సద్గమయ	**45-00**
గాయత్రీవిజ్ఞాన్	**99-00**
చింతామణి (నాటకం)	**50-00**
బాలనాగమ్మ	**50-00**
పాండవ ఉద్యోగము	**50-00**
కాళహస్తి **స్త్రీల వ్రతకథలు**	**36-00**

కాళహస్తి రామాంజనేయ యుద్ధం(బదిరెడ్డి)	50-00
కాళహస్తి గోవింద నామాల భగవద్గీత	36-00
కాళహస్తి గృహవాస్తు చింతామణి	99-00
కాళహస్తి గృహవాస్తు మర్మాలు (బైండు)	50-00
శివపురాణం	....
దేవీభాగవతం	....
కులార్ణవ తంత్రమ్	150-00
ఆచార్య సిద్ధ నాగార్జునతంత్రం(ఒరిజనల్)	300-00
యోగాసనాలు (VG/TNL)	36-00
రామరాయవాస్తుశాస్త్రం(ముద్రగడరామారావు)	99-00
ఎం.ఎస్.ఆర్.హనుమాన్‌చాలీసా	10-00
ఎం.ఎస్.ఆర్.సుందరకాండ	70-00
అష్టముఖ గండభేరుండతంత్రం	75-00
బ్రహ్మంగారిజీవితచరిత్ర (జవంగుల)	99-00
శ్రీ ఆదిశంకరాచార్య దివ్యచరితామృతం	45-00
గీతాంజలి (రవీంద్రనాథ్‌ఠాగూర్)	50-00
కాశీరామేశ్వర మజిలీ కథలు	50-00
శ్రీలలితాసహస్రనామము(భాస్కరభాష్యం)	500-00
ప్రకృతిసిద్ధాంతములు-వేదవిజ్ఞానము- ఫలితజాతక సూత్రములు	540-00
వివాహదీపిక (వేదోక్త విధిః)	....

ముదుండి విశ్వనాథరాజుగారి గ్రంథములు

విశ్వకర్మ ప్రకాశము		80-00
ప్రాచీనవాస్తుశాస్త్రాలు-ఆధునికవాస్తుపరిశీలన	,,	250-00
నారద సంహిత	,,	150-00

వాస్తురాజవల్లభము–మూలానువాదము	,,	**60–00**
మయమతము – వచనము	,,	**80–00**
బృహత్సంహిత – వచనము	,,	**160–00**
గుప్తవాస్తు వాస్తువిజ్ఞానజ్యోతి		**....**
రాహుకేతువులు సమస్త ప్రభావములు		**150–00**
అంగారకుడు (కుజుడు)		**90–00**
శుక్రుడు		**75–00**
పురోహిత దర్శని (గోరసవీరభద్రాచార్య)		**....**
విశ్వకర్మవాస్తువిద్యారహస్యములు	,,	**....**
వాస్తు విజ్ఞాన చంద్రిక	,,	**....**
మహాదశా పారిజాతం	,,	**....**
జాతక నారాయణీయం(వాడ్రేవువారివి)		**150–00**
వాస్తు నారాయణీయం	,,	**120–00**
యోగావళీఖండం	,,	**120–00**
సర్వార్థచంద్రిక (4భాగాలు)		
మీరే న్యూమరాలజిస్ట్ (దావూద్)		**370–00**
నిర్ణయసింధు (2భాగాలు)		**500–00**
జయహే...జయహే...(పురాణపండశ్రీనివాస్)		**27–00**
సాయి...	,,	**27–00**
శ్రీ దుర్గానందలహరి	,,	**200–00**
శ్రీమాలిక	,,	**25–00**
ఆరతిసాయిబాబా	,,	**7–00**
మాతృశ్రీస్తోత్రరత్నాకరము		**100–00**
ఆరోగ్యసంహిత		**250–50**
ప్రతిష్ఠకల్పః(సాగి నరసింహమూర్తి)		**500–00**
తాజుద్దీన్‌బాబా సచ్ఛరిత్ర		**100–00**

సుమారు 100 సం॥రాలునాటి ప్రాచీన ప్రతులు తిరిగి ఈ క్రింది గ్రంథములు ప్రచురించబడినవి.

జాతకామృతతసారం

జాతక బోధిని

సంగీత విద్యాదర్పణం

సంగీత సర్వార్థసారసంగ్రహం

ముహూర్త మార్తాండం

జాతకరహస్యం

రాజమార్తాండం

ఆయుర్దాయదీపిక

వైద్యామృతం

అనుపానమంజరీ

నవగ్రహశాంతి విధానం

చికిత్సరత్నము

స్వరచింతామణి

ద్వాదశలోహ భస్మవిధానం

దైవజ్ఞయజో విభూషణం

అనుపాన రత్నకరము

కాలామృతము

దైవజ్ఞకర్ణామృతము

రసేంద్ర చింతామణి

రసరత్న సముత్యయము

వస్తుగుణరత్నాకరము

హోరానుదర్పణము

విశ్వకర్మ వాస్తుప్రకాశిక

స్త్రీజన కల్పవల్లి

సంగీత సర్వార్థ సంగ్రహం

వైద్యకల్పతరువు

రసప్రదీపిక

గణకానందము

శ్రీ లలితాసహస్రనామావళిః-వివరణాత్మక భావంతో

నవచండీ వేదోక్త శ్రీ దేవీ పూజాకల్పం

శ్రీ గాయత్రీ అనుష్ఠాన తత్త్వప్రకాశిక

సంగీతమార్తాండము

సారావళి

భేషజకల్పము

గురుశిష్య వైద్యచింతామణి

జాతకమణి

సర్వశకున ప్రకాశిక

యాజుష ప్రయోగ చంద్రిక

శిక్షావల్లీ-ఆనందవల్లీ-భృగువల్లీ

వసంతరాజ శకునము

తొట్టి వైద్యం

జ్యోతిష సిద్ధాంత సంగ్రహము (పంచాంగ గణితం)

సహస్ర యోగప్రకాశిక

కాపీలు కావలసినవారు :

మోహన్ పబ్లికేషన్స్,

ఆధ్యాత్మిక గ్రంథనిలయం

కోటగుమ్మం, అజంతా హోటల్ ఎదుట,

రాజమండ్రి.

అరుదైన పాత పంచాంగములు, వ్రతకథలు,
పురాణములు,ఆరాధన గ్రంథములు,
సుప్రభాతములు,మహోత్మ్యములు, సహస్రనామములు,
పూజావిధానములు, స్తోత్రాలు, ప్రామాణిక గ్రంథములు,
కథలు, జ్యోతిష, వాస్తు, వైద్య, మంత్రశాస్త్రాది ఆధ్యాత్మిక
గ్రంథములకు

మోహన్ పబ్లికేషన్స్,

ఆధ్యాత్మిక గ్రంథనిలయం

కోటగుమ్మం, అజంతా హోటల్ ఎదుట,

రాజమండ్రి. ఫోన్ : (0883) 246 25 65

Cell : 903 246 25 65

From : **☎ : 0883-246 25 65**

MOHAN PUBLICATIONS
Fort Gate, Opp : Ajanta Hotel
RAJAHMUNDRY-533 101 (A.P.)

WWW.MOHANPUBLICATIONS.COM
WWW.GRANTHANIDHI.COM

google play store / mohan publications
facebook Like us to follow /Mohanpublications